ΦΙΚΗ
ΝΩΝ
ΡΩΝ

ΚΟΣ

ΑΡΕΥΣ
ΣΤΟ

5

© *Apostoliki Diakonia*
1, Iasiou str. Gr. 115 21 Athens
Tel. 01/72 28 008
First edition 1972
Second edition 1989
Catalog Number 02-996

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΔΙΔΥΜΟΣ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ

(ΜΕΡΟΣ Γ')

Ἐπιμελείᾳ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΜΠΟΝΗ Δ. Θ. καὶ Φ.
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΔΥΜΟΣ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ

Σελ.

ΚΕΙΜΕΝΑ. — Ἑρμηνευτικὰ Ἀποσπάσματα (Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν R. Devreese, Les anciens commentateurs grecs de l'Octateuque et des Rois (Fragments tirés des chaines), Città del Vaticano 1959 σσ. 167-172 καὶ J.-P. Migne, Patrologiae Cursus Completus, Series Graeca τ. 39, σσ. 1112-1120). . . 11

— Ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Κατὰ τὴν ἔκδοσιν J.-P. Migne, P. G. 39, 1156-1616). 25

— Ἀποσπάσματα ἕτερα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Κατὰ τὴν ἔκδοσιν J.-P. Migne, P. G. 39, 1617-1622). 283

— Ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Κατὰ τὴν πολυγραφημένην ἔκδοσιν τῶν ἐν Toura τῆς Αἰγύπτου ἀνακαλυφθέντων παπύρων. Psalmenkommentar, Teil I, Kommentar zu Psalm 20-21, herausgeben von Louis Doutreleau, Adolphe Gesché und Michael Gronewald, Bonn 1969). 289

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ 355

ΠΙΝΑΞ ΘΕΜΑΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ 375

ΔΙΔΥΜΟΣ Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΥΣ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

I. ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΣΙΝ *

167 *Γεν. 1,4 (Br, f. 10: Διδύμου· Bs, f. 7: ἄλλ. Ὠρ· N, 18: ἄλλως)***.

Ὥσπερ τὸ «ἀνὰ μέσον ἐμοῦ καὶ σοῦ» οὐ δηλοῖ τινα ὑπόστασιν διὰ μέσου, οὕτως οὐδὲ ὧδε, ἀλλὰ τὸ «μέσον» δηλοῖ τὴν τοῦ φωτὸς ἐπίλαμψιν ἢ ἀποχώρησιν (ἀναχ. Bs).

*Γεν. 1,14 (Br, f. 23· Bs, f. 12· P.G. 39, 1112A (=Νικηφόρος)***· Προκόπιος, 85 A12-B5).*

Ὅθεν καὶ οἱ φωστῆρες τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ γενόμενοι, διὰ τὸν περὶ αὐτοὺς λόγον, ἅτε μείζους ὄντες ἐν ταύτῃ λέγονται γεγενῆσθαι. Ἡ γὰρ τετράς, δυνάμει οὖσα δεκάς, τιμία ὑπάρχει· μονὰς γὰρ καὶ δυὰς καὶ τριὰς καὶ τετρὰς ἀλλήλοις συντεθεῖσαι τὴν δεκάδα ποιοῦσι· διὰ πάσης γὰρ τῆς Γραφῆς ἡ δεκὰς ὑμνεῖται· καὶ γὰρ δέκα λόγους Μωσῆς δέδωκε καὶ δεκάται παρέχονται.

Ἔνθ' ἀν. (Bs, f. 12v· P.G. 39, 1112 A-B).

Ὥσπερ δὲ τὸ ὕδωρ πρότερον διακεχυμένον κατὰ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς ὕστερον τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ συναγαγὼν ὁ Θεὸς εἰς συναγωγὴν μίαν ἐποίησε τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ φρέατα, οὕτω καὶ τὸ φῶς τὸ ἐν ἀρχῇ κτισθὲν πρότερον διακεχυμένον ἀθρόως ὕστερον τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ συναγαγὼν ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς λοιποὺς ἀστέρας. Οὐχ ὅτι ἄλλο τι παρὰ τὴν ἡμέραν ὁ ἥλιος.

Γεν. 3,9 (Br. f. 65v· Bs, f. 90v).

Πρόσωπον δὲ (δὲ om. Br.) Κυρίου τοῦ Θεοῦ οὐ σωματικῶς ἐκλαβεῖν δεῖ· οὐ γὰρ προσήκει τὰς περὶ Θεοῦ φωνὰς ἀνθρωπίνως ἐκλαμβάνειν.

---

* Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ R. Devreesse. Les anciens commentateurs grecs de l' Octateuque et des Rois (Fragments tirés des chaînes). Città del Vaticano 1959, σσ. 167-172.

** Αἱ ἐνδείξεις τῶν κωδίκων κατὰ τὴν ὡς ἄνω κριτικὴν ἔκδοσιν εἶναι αἱ ἑξῆς: Br = Barberinus 569, Bs = Basileensis 1, Mon = Monachensis 358, N = Σειρὰ Νικηφόρου Θεοτόκη.

*** Τὰ ἀποσπάσματα Γεν. 1,14. 3,19,24. 6,22. 8,1 ἔχουν δημοσιευθῆ ὑπὸ τοῦ J.-P. Migne, P.G. 39, 1112-1113, ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη. Λειψία 1772.

Γεν. 3,14a (Br, f. 68).

Κορινθίοις γράφων ὁ Ἀπόστολός φησιν «Φοβοῦμαι μή πως, <ὡς ὁ ὄφις ἐξηπάτησεν Εὔαν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς> ἁπλότητος»[1]. Ὅπερ δείκνυσιν αὐτὸν οὐχ ἑρπετόν, ἀλλ' ἀντικειμένην ἐνέργειαν, ἣν διάβολον ἔθος τῇ Γραφῇ καλεῖν· διόπερ καὶ τὴν ἐπιτιμίαν ὑπερβάλλουσαν δέχεται ὡς αἴτιος κακίας.

168 *Γεν. 3,14-15 (Br, f. 69· Bs, f. 53).*

Ὅτι ἁπλούστερος σύνεστι πονηρῷ, οὐ μικρὰν ἔχει τὴν βλάβην· δεῖ οὖν διαίρεσιν γενέσθαι τούτων καὶ εἰς ἔχθραν ἀντικαταστῆναι, ὡς τὸν ἁπλούστερον γενόμενον *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 205 B 4-9, πρὸς τὸν ὁποῖον συμφωνεῖ τὸ τέλος τοῦ ἀποσπάσματος μέχρι τοῦ «τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν»)*.

Γεν. 3,15 (Br, f. 69v· Bs, f. 53· Προκόπιος, 205D1-7).

Ὡς ἀγαθὸς ὁ Θεὸς καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τοῦ ἀντικειμένου καταμηνύει· τοῦ μὲν διαβόλου ἐπιτηροῦντος τὰς τοῦ ἀνθρώπου προκοπὰς καὶ διαβάσεις εἰς τὴν ἀρετήν, αἵτινες διὰ τῆς πτέρνης δηλοῦνται, τοῦ δὲ ἀνθρώπου τὸ κεφάλαιον τῆς κακίας ἐπιτηροῦντος· τούτου γὰρ ἀναιρομένου συναναιρεῖται τὸ πᾶν.

Γεν. 3,16b (Bs, f. 53v· Διδύμου· ἀνωνύμου ἐν Br, f. 70· Προκόπιος, P.G. 87, 212D9-213A9).

Δέδωκεν ἡμῖν ὁ μακάριος Παῦλος ἐπὶ τὴν ἀναγωγὴν ἀφορμὰς εἰπών· «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· Ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν»[2]. Ἡ Ἐκκλησία τοίνυν τέκνα ἐν λύπαις τίκτει· πόνος γὰρ τῆς ἀρετῆς προηγεῖται καὶ λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργαζομένη· τίκτει δὲ αὐτὰ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας· ἕπεται γὰρ τῇ μὲν ἀρετῇ πόνος, τῇ δὲ ἡδονῇ ρα<στώνη. Καὶ ὁ στεναγμὸς δὲ ἔπαινον ἔχει δι' ἀρετὴν> γινόμενος,* ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα Χριστὸν τὴν ἀποστροφὴν ἔχει παρ' αὐτοῦ κυριευομένη· ὡς ἂν κατὰ τὰς ὑποθήκας αὐτοῦ τὰ παρ' αὐτῆς τικτόμενα τῆς ἀρετῆς γεννήματα ἀπ' αὐτοῦ ἔχῃ τὴν τελεσιουργίαν.

Γεν. 3,19 (Br, ff. 71v-72· Bs, f. 54v· P.G. 39, 1112 B· Προκόπιος, P.G. 87, 216A9-14).

Τί γὰρ (Εἰ γὰρ Bs) ἐκ τῆς τοῦ σώματος ἀκολουθίας οὐκ ἐπώδυνόν ἐστιν, ἡδονῶν τε καὶ μεριμνῶν ἐξ αὐτοῦ φυομένων; Ταύτας γὰρ εἶναι τὰς ἀκάνθας ὁ Σωτὴρ ἐμήνυσεν, αἵτινες συμπνίγουσι τὸν ὑπ' αὐ-

---

* Τὸ ἐντὸς ἀγκυλῶν παραλείπεται εἰς τὴν Σειρὰν τοῦ Προκοπίου.
1. Β' Κορ. 11,3. 2. Ἐφ. 5,32.

τοῦ καλούμενον σπόρον, ἐὰν ὁ δεξάμενος μὴ εἰς βάθος τοῦτον ὑποδέξηται.

Γεν. 3,22ᵃ (Br, ff. 75ᵛ-76· Br, f. 56ʳ·ᵛ· Προκόπιος, P.G. 87, 224 A6-D2)

«Ὡς εἷς» δέ φησιν, ἐπειδὴ καὶ ὁ διάβολος οὐκ εἶπε θεοί, ἀλλ' «ὡς θεοί»· Θεὸν τάχα καλῶν ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ στρατιάν· τινὲς δὲ πρὸς τοὺς ἀγγέλους εἰρῆσθαί φασι τὸ «Ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν»[1] καθάπερ τις ἂν εἴποι βασιλεὺς τοῖς ἑαυτοῦ δορυφόροις· οἳ καί φασιν, ὡς οὐκ εἶπεν, Ὡς εἷς ἡμῶν, ἢ Ὡς ἡμεῖς, ἢ Ὡς ἐγώ, ἀλλ', «Ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν»[2]. Ἐκ γὰρ τῶν οὐρανίων ὁ εἷς οὗτος ἐξέπεσε, καθὰ καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει· «Ἐγὼ εἶπα Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες, ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε»[3]. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἄρχων καὶ Θεὸς οὐ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ θεοποιίαν ἐξέπεσε· πλειόνων γὰρ γενομένων ἀρχόντων εἷς πέπτωκε· τοιοῦτόν ἐστι καὶ τό, «Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με»[4], δηλαδὴ τῆς ἀποστολικῆς τάξεως ἐκπεσών.

Εἰπὼν δέ, «Ἰδοὺ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν»[5], ἐπήγαγε πῶς, εἰπών· «Τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν»[6]· τοῦτ' αὐτὸ γὰρ μόνον οἱ μὴ χρώμενοι τῇ ἀρετῇ ἔχουσι, γινώσκοντες μόνον τί καλὸν καὶ πονηρόν· μὴ διαστέλλοντες δέ, ὡς αἱρεῖσθαι μὲν τὸ ἀγαθόν, φεύγειν δὲ τὸ κακόν· ἐναλλὰξ γοῦν τοῖς πράγμασι χρῶνται κατὰ τοὺς ταλανιζομένους, περὶ ὧν λέγεται· «οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρόν»[7]· τὸ δέ, «Μή ποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα»[8] αὐτοῦ, οὐ φθόνῳ φησὶ (Θεοῦ γὰρ ἀλλότριον), ἀλλ' ἀναρμόστως αὐτῷ κέχρηται ἐπέχων κατὰ τὸ «Μὴ βάλητε τὰ ἅγια τοῖς κυσί, μηδὲ τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων»[9]· διὰ τί; «Μή ποτε στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς»[10]. Οὐ δεῖ γὰρ τὸν ἐν ἁμαρτίαις τοῦ τῆς ζωῆς ἔχεσθαι ξύλου· καταφρονητικὸν γάρ· κωλυόμενος δὲ ποθήσει ποτὲ τὴν θείαν ἀγωγὴν καὶ διδασκαλίαν, αἰσθόμενος οἷ κακῶν ἐστιν· εἰ δὲ καὶ μὴ ποθήσῃ, βελτίων ἡ ἐν τοῖς ἐξ ἐπινοίας αὐτοῦ κακοῖς διατριβὴ τῆς τῶν θείων καταφρονήσεως, εἰ ταῦτά τις αὐτῷ ἀκαίρως προσάγει· πολυχρόνιον γὰρ τὸ κακὸν γίνεται τοῦ ἀγαθοῦ περιφρονηθέντος*.

Γεν. 3,24 (Br, f. 79· Bs, f. 59· P.G. 39, 1112 C-1113A· Προκόπιος, PG. 87, 229C4-9).

Ῥομφαία εἴρηται στρεφομένη, ἵνα στραφέντος ἀπὸ κακίας εἰς

---

* Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ R. Devreesse (ἔνθ' ἀν., σ. 168) παρατίθεται μόνον ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ χωρίου. Τοῦτο τελευτᾷ ὡς ἑξῆς· «... πολυχρόνιον γένηται τὸ κακόν».

1. Γεν. 3,22. 2. Αὐτόθι. 3. Ψαλ. 81,6-7. 4. Ματθ. 26,21. 5. Γεν. 3,22. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Ἡσ. 5,20. 8. Γεν. 3,22. 9. Ματθ. 7,6. 10. Ἔνθ' ἀν.

ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ αὐτὴ στραφῇ τὴν εἴσοδον παρέχουσα. Εἰ τοίνυν τῆς εἰσόδου τινὶ γένοιτο πόθος, διὰ τούτων χειραγωγεῖται· τῶν μὲν χερουβὶμ αἰνιττομένων τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἧς μετέχειν εἰκὸς τὸν εἰσιέναι βουλόμενον (ἑρμηνεύεται γὰρ πλῆθος γνώσεως)· τῆς δὲ ῥομφαίας, τὴν ἐπίπονον ἀγωγήν. Διὰ πολλῶν γὰρ θλίψεων τῆς εἰσόδου τῆς βασιλείας ἔστιν ἐπιτυχεῖν[1].

Γεν. 4,1 (Br, f. 79· Bs, f. 59· Προκόπιος, P.G. 87, 233B3-4).

Ἁπλούστερος εἴρηται, ἀντὶ τοῦ παρὰ Θεοῦ.

(Br, f. 79ᵛ· Bs, f. 59ᵛ).

Ἀντὶ τοῦ διὰ πείρας καὶ τῆς πρὸς γυναῖκα συνόδου. Εἴρηται δὲ καὶ ἐν ταῖς Βασιλείαις «Ἔγνω Ἑλκανᾶ[2] Ἄνναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ»· καὶ περὶ Ῥεβέκκας εἴρηται, «Παρθένος, ἣν ἀνὴρ οὐκ ἔγνω αὐτήν»[3]. *(Προκόπιος, P.G. 87, 233A15-B2).*

Γεν. 4,11 (Br, f. 83· Bs, f. 61).

Πολλάκις γὰρ καὶ διὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας ἡ τῆς γῆς ἔνδεια συμβαίνει τοὺς καρποὺς οὐκ ἀποδιδούσης (ἀποδιδοῦσα Bs).

Γεν. 4,17 (Br, f. 86· Bs, f. 62· Προκόπιος, P.G. 87, 253B 7-9).

Οὐκ εἶπεν «Ἔγνω Κάιν ἀδελφὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν γυναῖκα»[4]· αὕτη γὰρ ἡ προσηγορία τῆς διαδοχῆς οἰκεία.

Γεν. 5,1 (Br, f. 88ᵛ· Bs, f. 64ʳ·ᵛ).

«Βίβλον» ἐνταῦθα τὴν διήγησιν τὴν περὶ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς διαδοχῆς αὐτοῦ ἕως τῶν παρόντων ἐκάλεσεν. Πρὸ **169** μὲν οὖν τῆς ἕκτης ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος συνέστη, «Βίβλος» ἐλέγετο «οὐρανοῦ καὶ γῆς»[5]· ὅλην γὰρ ἐκείνην τὴν διήγησιν τοῖς πρὸ τοῦ ἀνθρώπου γεγονόσιν ἀπένειμεν, ἄλλην ἀρχὴν τῆς τῶν ἀνθρώπων γενέσεως καταθέμενος. Γένεσιν δὲ τὸν λόγον τὸν διαγράφοντα τὴν ποίησιν αὐτοῦ φησιν *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 261CD).*

Γεν. 5,3 (Br, f. 89ʳ·ᵛ· Bs, f. 64ᵛ).

Εἰκότως δὲ κατ' ἀρχὰς πολυχρόνιοι ἐτύγχανον οἱ ἄνθρωποι, ἵνα μὴ ὠκυμόρων αὐτῶν τυγχανόντων ἐπιλείψῃ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καταγόμενον *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 261D5-7).* Οὕτω γὰρ καὶ πλείονα ἐγέννων, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς πλείονος ὄντος, ἑνὸς δὲ μνήμη γίνεται ἐν τῷ τῆς διαδοχῆς λόγῳ τῶν πρωτοτόκων ὀνομαζομένων. Εἰ δέ τις λέγει· καὶ μὴν Σὴθ τρίτος, οὐ πρωτότοκός ἐστιν, λε-

---

1. Πρβλ. Πράξ. 14,22. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 1,19. 3. Γεν. 24,16. 4. Πρβλ. Γεν. 6,17. 5. Γεν. 2,4.

κτέον ὡς οὔτε *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 261D7-9)* ἀπὸ Κάιν ἔπρεπε φαύλου ὄντος, οὔτε ἀπὸ Ἄβελ ἀτέκνου ἀπελθόντος, γενέσθαι τὴν μνήμην τῆς διαδοχῆς· διόπερ εἰκότως ἀπὸ τοῦ Σήθ, τρόπον τινὰ πρωτοτόκου ὑπάρχοντος *(Προκόπιος, P.G. 87, 261D9-264A3)*.

Γεν. 6,3 (Br, ff. 93ᵛ-94· Bs, f. 68ʳ·ᵛ· τοῦ αὐτοῦ, nempe Κυρίλλου· Προκόπιος, P.G. 87, 268C11-D9).

Τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ παραμένει ἐν τοῖς ἀνωτέρω χωρήσασι τῶν ὑλικῶν *(C 13)*, διὸ «σάρκες» λέγονται οἱ προσπελάζοντες αὐτοῖς σαρκῶν νοουμένων τῶν ὑλικῶν καὶ ἐμπαθῶν καταστάσεων· οὐ γὰρ τὴν πρόχειρον σάρκα φησίν· οὕτω γὰρ ἂν συνέβαινε μηδένα ἄνθρωπον μετέχειν τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ· καὶ Παῦλος δέ φησιν· «Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται»[1]. Εἰ γάρ τις σάρκα λάβοι τὴν ὁρωμένην, πολλοὶ σὺν αὐτῇ Θεῷ ἤρεσαν ὡς οἱ ἅγιοι πάντες. Καὶ πάλιν λέγων· «Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι»[2], τὴν ψεγομένην σάρκα σημαίνει. Ἔτι γὰρ ἦσαν ἐν τῇ ὁρωμένῃ σαρκί, οἷς ταῦτα ἔγραψε (ἐλέγετο Br)· προσέτι δὲ καὶ ὅλος (λογικὸς Bs) ὁ ἄνθρωπος ταύτῃ σημαίνεται τῇ προσηγορίᾳ «ἐκχεῶ» γὰρ «ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα»[3] ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ ἀνθρώπους.

Γεν. 6,9 (Br, f. 96ᵛ· Bs, f. 96ᵛ· Προκόπιος, P.G. 87, 272C2-7).

Ἐκ τῆς οἰκείας προπαρασκευῆς «εὗρε χάριν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ»[4] αὐτὸς διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς ἔργων χαριτώσας ἑαυτὸν καὶ ἐκ τούτου δεξάμενος παρὰ Θεοῦ χάριν. Εὖ δὲ καὶ τὸ «εὗρεν», ἵνα δειχθῇ ὅτι ζητήσας δεόντως, εὗρεν. Εἰπὼν δὲ «Δίκαιος τέλειος ὢν»[5] προσέθηκεν «ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ»[6].

Γεν. 6,15 (Br, ff. 98ᵛ-99· Bs, f. 71ᵛ· Προκόπιος, P.G. 87, 273B 8-14).

Πλείστην ἀκολουθίαν ἔχει τὸ ῥητόν. Ἐκ ξύλων τετραγώνων προσταττομένου ποιῆσαι τὴν κιβωτὸν τοῦ Νῶε, πρῶτον μὲν οὖν, ἵνα μὴ πολὺς χρόνος καταναλίσκηται εἰς διαίρεσιν αὐτῶν· ἔπειτα, ὅπερ καὶ ἀληθέστερόν ἐστιν, ἵν' ἐξ ὁλοκλήρων γινομένη ἀσφαλεστέρα τυγχάνῃ· ἔμελλε γὰρ καὶ ὄρεσι προσπελάζειν καὶ ζάλην οὐ μικρὰν ὑφίστασθαι, πρὸς ἅπερ οὐκ ἀντεῖχεν, εἰ μὴ ἐξ ὁλοκλήρων κατεσκεύαστο *(Προκόπιος add. ξύλων)*.

Bs συνεχίζει: Χρησίμως δὲ καὶ «νοσσιὰς» γενέσθαι προστάττει, αἵπερ εἰσὶ χῶραι διῃρημέναι, δύο τούτων ἕνεκεν, πρὸς τὸ μὴ ἀναμεῖξ εἶναι τὴν τῶν ζῴων διατριβήν, ὧν ἔμελλεν εἰσάγειν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ

---

1. Ρωμ. 8,8. 2. Ρωμ. 8,9. 3. Ἰωὴλ 3,1. Πράξ. 2,17. 4. Πρβλ. Γεν. 6,8. 5. Γεν. 6,9. 6. Ἔνθ' ἀν.

πρὸς τὸ σύνδεσιν εἶναι τοῦ κατασκευάσματος. Ἀσφαλοῦται δὲ καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν πρὸς τὸ μηδεμίαν παρείσδυσιν ὕδατος γενέσθαι, εὖ δὲ καὶ τὸ εἶναι τὸ μῆκος τοῦ πλάτους μεῖζον· οὕτω γὰρ εὐκίνητον ἦν, ἐπεὶ καὶ τὰ σκάφη ταύτης εἰσὶ τοῦ σχήματος ἀναλογίας. Εἰ δ' ὅτι τετράγωνος (τετραγώνους ms.) κάτωθεν γέγονέ τις λέγοι, καὶ τοῦτο οὐκ ἀπεικότως, ἐπεὶ γὰρ οὐκ εἰς τὸ πλεῖν προηγουμένως, ἀλλ' εἰς τὸ φυλάττειν ἐγίνετο. Διὰ τοῦτο οὕτως γέγονεν, ἄλλως τε καὶ κατεπονοῦτο ταχέως, εἰ μὴ τετράγωνον ἦν *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 273B14-D2)*. Ἐπισυνηγμένη δὲ οἰκείως ἐγίνετο, ἵνα ἡ τῶν ὑδάτων ἐπιφορὰ ἔχῃ τὸν ὄλισθον, καὶ μὴ καθάπερ εἰς πέτραν παντα-χόθεν ἔχουσαν ὕψος προσταράττῃ τὰ κύματα· καὶ τὸ τὴν θύραν δὲ ἐκ πλαγίων γενέσθαι ἐπιτηδείως προσετάττετο *(Προκόπιος, P.G. 87, 277 B 12-C 1)*. Εἰ μὲν γὰρ ἐν ὀροφῇ (ὀροφώσει ms.) ἐτύγχανε **170** γεγενημένη, τῶν ὄμβρων ἐπερχομένων ἐπληροῦτο ἂν διὰ θυρίδος ἡ κιβωτός, ἐκ πλαγίων δὲ ταχθεῖσα ἀνεπηρεάστους τοὺς ἔνδον διε-φύλαττε, φερομένης τῆς κιβωτοῦ ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ τῆς θυρίδος ἀνω-τέρω τούτου τυγχανούσης *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 277C1-6)*.

Γεν. 6,17 (Br, f. 99v· Bs, ff. 71v-72· Προκόπιος, P.G. 87, 277D 2-7).

Δηλοῖ ὅτι (δηλονότι Br) τὰ τε ἐν τῇ γῇ καὶ τὰ ἀεροπόρα φθαρή-σεται· τάχα γὰρ τὰ ἔνυδρα διεσῴζετο τῆς ἐπιχύσεως τοῦ ὕδατος οὐκ ἀνοικείου πρὸς διατριβὴν αὐτῆς τυγχανούσης· λογίσαιτο δ' ἄν τις ὡς καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁ Νῶε ἀπὸ τῶν ἐνύδρων εἰς τὴν κιβωτὸν οὐκ εἰσήγαγεν.

Γεν. 6,18b (Br, f. 100· Προκόπιος, P.G. 87, 280B14-C5).

Καλῶς τὸ λέγεσθαι «Εἰσελεύσῃ σὺ καὶ οἱ υἱοί σου»[1]· οὐ γὰρ αὐτὸς δι' αὐτούς, ἀλλ' αὐτοὶ δι' αὐτὸν καὶ τὴν αὐτοῦ ὠφέλειαν διε-σώθησαν· «σὲ» γάρ, φησιν, «εἶδον δίκαιον ἐναντίον μου ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ»[2].

Γεν. 6,22 (Br, f. 101r·v. P.G. 39, 1113A. Προκόπιος, P.G. 87, 276 C15D3).

Ἡ δὲ περὶ σκυβάλων τῶν ζῴων πάροδος καλῶς παρασεσιώ-πηται· καὶ τοῦ Νῶε ἅμα τοῖς υἱοῖς δυναμένων τὸ ἀκόλουθον περὶ τού-του σκοπῆσαι καὶ ἡμῶν τὸ παραλελειμμένον στοχάσασθαι καὶ ἀνα-πληρῶσαι.

Γεν. 7,1 (Br, f. 102· Bs, f. 73v).

Ἐμφαίνεται ὅτι «πᾶς ὁ οἶκος»[3] ἦν ἢ *(om. Br)* μόνοι ἐτύγχα-

---

1. Πρβλ. Γεν. 6,18. 2. Γεν. 7,1. 3. Πρβλ. Γεν. 7,1.

νον· θεράποντα γὰρ οὐκ ἐπηγάγοντο (ἐπήγοντο Br) ἢ διὰ τὸ μήπω καταδεδουλῶσθαι (-δεδηλῶσθαι Bs) ἀνθρώπους ἢ διὰ τὸ ἀκτήμονας εἶναι τῶν τοιούτων *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 296A2-6)*. Οἶκον οὖν ἐνταῦθα τὴν ἐν τοῖς ὀκτὼ συγγένειαν λέγει. Διττὸς ὁ οἶκος, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ πόλις ἢ τὸ οἰκοδόμημα ἢ τὸ ἐν αὐτῷ ἄθροισμα· γενεὰν δέ, τοὺς σὺν αὐτῷ κέκληκεν, ἅτε τῷ αὐτῷ χαρακτῆρι χρωμένους, ὑπὲρ οὓς αὐτὸς εὑρέθη ἐναντίων τοῦ Θεοῦ δίκαιος *(Προκόπιος, P.G. 87, 296A6-10)*.

Γεν. 7,11-12.

Πρὸς δὲ ἀναγωγήν... υἱὸς ὑπάρχων αὐτῶν *(Πρβλ. Γεν. 15,15)*.

Γεν. 8,1 (Br. f. 106· Bs, f. 75v. P.G. 39, 1113 B· Προκόπιος, P.G. 87, 284C12-D3).

Τὸ «ἐμνήσθη ὁ Θεὸς τοῦ Νῶε»[1] θεοπρεπῶς ἀκουστέον. Οὐχ ὡς ἐκ λήθης, ἀλλ' ὥσπερ περὶ τῶν ἀσεβῶν λέγει, «Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ»[2], τοῦτ' ἔστι, Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς, ὡς ἐνταῦθα δηλοῦσθαι τὸ Οὐδέποτε ὡς ἡμετέρους ὑμᾶς ἔσχον. Οὕτω κἀνταῦθα τὸ ἐμνήσθη ἀντὶ τοῦ Ἐπεισήγαγεν αὐτὸν ἀρχὴν γενέσθαι γένους.

171 *Γεν. 8,20 (Br, f. 109r·v. Προκόπιος, P.G. 87, 285D1-8)*.

Εἰ καὶ νόμῳ μήπω ἦν διατεταγμένον ἱερουργεῖν, ἀλλὰ δίκαιος ὢν, καθ' ἃ καὶ Ἄβελ, ἐξ ὧν ἔκαμνε καὶ εἶχεν ἀπαρχὰς προσῆγε Θεῷ δίκαιον ἡγούμενος τῷ δεδωκότι εὐχαριστηκὼς ἀπάρχεσθαι· τὸ δὲ ἀπὸ πάντων εἰρῆσθαι αὐτὸν τῷ θυσιαστηρίῳ προσενεγκεῖν, συνετῶς ἀκούειν δεῖ· ἐκεῖνα γάρ φησι πάντα τὰ καὶ μετὰ ταῦτα διὰ νόμου ἀνάγεσθαι προσταχθέντα.

Γεν. 12,1 (Br, f. 122v· Προκόπιος, P.G. 87, 320D7-321A2).

Οὐχ ὁρατὴν (sc. γῆν), εἰ καὶ συμβόλου χάριν καὶ τοῦτο παρηκολούθησεν ἀλλ' ἀόρατον· «ἐλπὶς γὰρ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς»[3].

Γεν. 12,7. (Br, ff. 122v-123· Bs, f. 88).

Οὐκ εἶπεν «Εἶδεν Ἀβραὰμ τὸν Θεόν», ἀλλ' «ὤφθη ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ»[4]. Ὅσον γὰρ ἦκε πρὸς τὴν γεννητὴν (γεννητικὴν Br) φύσιν καὶ τὸ ταύτης ἀσθενὲς οὐκ ἔστιν ἐφικτὸν τὸ πρᾶγμα, ὅσον δὲ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν δυνατὸν γίνεται, αὐτοῦ δι' ἀγαθότητος ἐπιδιδόντος ἑαυτὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κατανόησιν (ἐμφανίζεται γὰρ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτῷ)· εἰ γὰρ φύσεως ὁρατῆς ἐτύγχανε τὸ γινόμενον, καὶ τοῖς ἀπίστοις δυνατὸν φαίνεσθαι *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87. 324B)*.

---

1. Γεν. 8,1. 2. Λουκ. 13,27. 3. Ρωμ. 8,24. 4. Πρβλ. Γεν. 12,7.

Γεν. 12,8. (Br, f. 123: τοῦ αὐτοῦ· Bs, f. 88ᵛ: ἀνων.).

Τὸ ῥητὸν δῆλον, ἡ δὲ θεωρία σημαίνει ὡς ἐπὶ ὑψηλοτέραν προκοπὴν καὶ κατάστασιν διέβη, ὃ δηλοῦται διὰ τοῦ ὄρους καὶ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ (des. Bs)· τοῦτο γὰρ Βεθὴλ ἑρμηνεύεται *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 325B1-3).*

(Br, f. 123· Bs, f. 89· Προκόπιος, P.G. 87, 325B9-13).

Καὶ πάλιν. Ἔστι κατὰ προκοπὴν εἰς βουνὸν ἀνελθεῖν καὶ ἐκ τοῦ βουνοῦ εἰς ὄρος καὶ ἐκ ταπεινοτέρων ὀρῶν εἰς ὑψηλότερα· εὖ δὲ καὶ τὸ ὄρος τοῦτο εἰρῆσθαι ὡς κατὰ ἀνατολάς ἐστι· πάντοθεν γὰρ φῶτα ἔχει κατ' ἐνεργείας διαφόρους. Καὶ ὁ μὲν Δίδυμος Ὠριγένει ἀκολουθήσας φησὶ τὸ ὄρος εἶναι τοῦτο τὸν ἐνανθρωπήσαντα λόγον, ἡμεῖς δὲ πατράσιν ἐγκρίτοις ἑπόμενοι τὴν ἐκκλησίαν εἶναί φαμεν· κατ' ἀνατολὰς δ' οὖν τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ τοῦ διόλου καταυγαζομένου ἦλθεν ὁ ἅγιος ἐκ τῶν ἀρετῶν χειραγωγούμενος *(Προκόπιος, P.G. 87, 325C1-3). Bs συνεχίζει (f. 89, τοῦ αὐτοῦ):* Οὐδὲ γὰρ αἱ ἐκ τῆς θαλάσσης τρικυμίαι ἀνατρέπουσιν αὐτοῦ τὸ οἰκοδόμημα καλῶς ἱδρυμένον· ἐν ἑορτῇ γινόμενος, ὅπερ ἐστὶν Ἀγγαί· ἡ μεγάλη γὰρ ἑορτὴ ἡ τῆς ἀρετῆς ἐστι τελείωσις *(Προκόπιος, P.G. 87, 325 D10-328A).*

Γεν. 15,15 (Br, f. 129dᵛ [εἰς 7,11-12] f. 104 καὶ Bs, f. 74).

Πρὸς δὲ ἀναγωγὴν ὁ σοφὸς ἐν εἰρήνῃ ἀπέρχεται τοῦ βίου, ὁ δὲ ἁμαρτάνων συγκεχυμένους ἔχει τοὺς λογισμοὺς καὶ ταραττομένην ψυχήν. Πρὸς τοὺς οὖν πατέρας τοὺς κατὰ πνεῦμα ἀπελεύσεται ὁ σπουδαῖος, τῇ ὁμοιότητι τῶν τρόπων υἱὸς ὑπάρχων αὐτῶν.

Γεν. 16,1 (Br, f. 129eᵛ. Bs, f. 97).

Οὕτως συνεβίουν οἱ ἅγιοι ὡς μὴ ἡδονὰς θηρᾶν ἀλλὰ τέκνων χάριν· καὶ γὰρ παράδοσις τοιαύτη περὶ αὐτῶν **172** φέρεται, ὅτι τότε μόνον συνήεσαν ταῖς γυναιξὶν ὅτε καιρὸν εἶχον συλλήψεως οὔτε δὲ θηλαζούσῃ οὔτε τρεφούσῃ τὸ βρέφος συνήεσαν, οὔτε κυοφορούσῃ· ἐν οὐδενὶ γὰρ τούτων τῶν καιρῶν οἰκείαν ἡγοῦντο τὴν σύνοδον *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 349C).*

Γεν. 16,5 (Br, f. 130ᵛ. Bs, f. 98).

Ἀπάθειαν εἰσάγει τοῦ πατριάρχου ὁ λόγος καὶ παρὰ τῆς γυναικός· τὴν γὰρ (γὰρ om. Bs) παιδίσκην ἐξ ἀρχῆς δεξάμενος οὐχ ἡδονὴν θηρεύων καὶ νῦν ἐκὼν (εἴκων Br, εἰκὼν Bs) αὐτῇ καὶ ἀφιστάμενος, ὅτε βούλεται *(Πρβλ. Προκόπιος, P.G. 87, 352C4-6).*

Γεν. 17,1b. (Br, f. 132· Bs, f. 99ᵛ).

Ἀλείπων δὲ αὐτὸν εἰς ἀγῶνα καὶ παρασκευὴν ἀνδρείας ἐπάγει

τὸ «εὐαρέστει ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ γίνου ἄμεμπτος»[1]· τὸ γὰρ ἄμεμπτον θεῖον καὶ οὐράνιον κατασκευάζει τὸν ἄνθρωπον.

Γεν. 32,1-3. (Br, f. 196: Λιδύμου· Bs, f. 153ᵛ: ἀνων. Προκόπιος, P.G. 87, 453B4-9 [λατ.]· Monac. 358, f. 135).

Τοῦτο γέγονεν ἵνα τὸν Ἡσαῦ μὴ φοβηθῇ λογιζόμενος ὅτι «Κύριος τῶν δυνάμεων μετ' αὐτοῦ, ἀντιλήπτωρ αὐτοῦ ὁ Θεὸς Ἰακώβ»[2]. Διό φησιν «Ἐξεγέρθητι εἰς συνάντησίν μου καὶ ἰδέ»[3]. Παρεμβολὴν δὲ λέγει πάντως τὴν ὁρισθεῖσαν μετὰ Μιχαὴλ τοῦ ἀρχαγγέλου οἰκονομεῖν τὸν λαὸν Ἰσραήλ, ὡς ὁ Δανιήλ φησιν[4].

Ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω κωδίκων Br, Bs καὶ N (ἐν Br ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λιδύμου) παρατίθεται τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ὑπομνηματίζον τὸ χωρίον Γεν. 24, 2-3.

Ὁρκεῖ αὐτὸν κατὰ τοῦ (Ἰησοῦ add. Bs) Χριστοῦ τοῦ κατὰ σάρκα ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ μέλλοντος γεννηθῆναι[5] (τοῦ σαρκωθέντος add. Bs), ὃς «Κύριός» ἐστιν «οὐρανοῦ καὶ γῆς»[6]. Καὶ σημειωτέον (σημεῖον Br) ὅτι τὸν αὐτὸν «Κύριον» καὶ «Θεὸν» καλεῖ. Ὡς ὄντα δὲ ἐν αὐτῷ τὸν Χριστὸν ὑποδείκνυσιν αὐτὸν τῷ παιδὶ «αὐτῷ Bs) μονονουχὶ λέγων· Ψηλάφησον τῇ χερὶ[7] τὸν σαρκούμενον Κύριον ἐκ σπέρματός μου, τὸν υἱόν μου κατὰ σάρκα. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Λευὶ (om. Bs) ὡς ὢν «ἐν τῇ ὀσφύι» αὐτοῦ «δεδεκάτωται» παρὰ Μελχισεδέκ[8], καὶ «δεκάτην ἔδωκεν αὐτῷ»[9] καίπερ μετὰ τρεῖς γενεὰς (καὶ περὶ γενεὰς Bs) μέλλων γεννηθῆναι. Ὅθεν καὶ ὁ Ματθαῖός φησιν «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ»[10].

II. ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟΝ *

[1113] *Ἐξ. 24,10.*

Καὶ εἶδον τὸν τόπον οὗ ἑστήκει ἐκεῖ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· καὶ τὰ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὡσεὶ ἔργον πλίνθου σαπφείρου καὶ ὥσπερ εἶδος στερεώματος τοῦ οὐρανοῦ τῇ καθαριότητι[11].

Λιδύμου. Δηλοῦται γὰρ καὶ ἐν τῇ λέξει ταύτῃ, ὡς ἔνθα Θεοῦ

---

* Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ J.-P. Migne, P.G. 39, 1112-1113 ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη ἐξαιρέσει τοῦ ἀποσπάσματος Ἐξ. 30,11, ὅπερ παρατίθεται κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ R. Devreesse, ἔνθ' ἀν. σ. 172 ὑποσ. 3.

1. Πρβλ. Γεν. 17,1. 2. Πρβλ. Ψαλ. 45,8. 3. Ψαλ. 58,5. 4. Πρβλ. Δαν. 12,1. 5. Πρβλ. Ρωμ. 1,3. 6. Πρβλ. Γεν. 24,7. 7. Πρβλ. Γεν. 24,2. 8. Πρβλ. Ἑβρ. 7,9-10. 9. Γεν. 14,20. 10. Ματθ. 1,1. 11. Ἐξ. 24,10.

παρουσία νόησιν ἔσχε, τόπον εἰρήκασιν εἶναι τῶν ποδῶν αὐτοῦ, βεβαίως ἱδρυμένων ἔνθα ἀρετὴ πρακτική. Ἢ δηλοῦται διὰ τῆς πλίνθου τῆς σαπφειρίνης καὶ σοφία, ἥτις διὰ τῶν νοητῶν θεωρία ὑπάρχειν τῇ καθαριότητι παραβάλλεται.

Ἐξ. 30,11.

Ὅσον γὰρ ἤκουε τῶν παρὰ Θεοῦ ἐπαγγελλομένων χωρὶς καὶ ἔξω τῶν ἀνθρώπων ἦν· τέλος δὲ λαβούσης τῆς ὁμιλίας ὑπέστρεφεν εἰς τὴν παρεμβολὴν ἐπὶ τὸ τῶν ἀκουσθέντων μεταδοῦναι. *(Πρβλ. Προκόπιος, 670C [λατινιστὶ] Monac., f. 237v).*

Ἐξ. 33,13.

Εἰ οὖν εὕρηκα χάριν ἐναντίον σου, ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν· γνωστῶς ἵνα ἴδω σε, ὅπως ἂν ὦ εὑρηκὼς χάριν ἐνώπιόν σου καὶ ἵνα γνῶ, ὅτι λαός σου οὗτος, τὸ ἔθνος τοῦτο[1].

Διδύμου. Τὸ γνωστῶς ὁρώμενον, εὔδηλον ὡς θεωρίᾳ μόνον καὶ οὐκ αἰσθήσει καταλαμβάνεται. Ὥσπερ γὰρ καὶ ὀφθαλμὸς τῶν αἰσθητῶν ἀντιλαμβάνεται δι' ὁράσεως οὕτως ὁ νοῦς, διὰ γνώσεως, Θεοῦ θεωρίαν δέχεται.

Ἐξ. 33,19.

Καὶ εἶπεν, Ἐγὼ παρελεύσομαι πρότερόν σου τῇ δόξῃ μου, πορεύσομαι πρὸ προσώπου σου τῇ δόξῃ μου καὶ καλέσω τῷ ὀνόματι Κυρίου ἐναντίον σου[2].

Διδύμου. Μετ' αὐτὴν γὰρ ὑπάρχεις. Ὑπάρχων γὰρ πρὸ τῶν αἰώνων, εὑρίσκεται ἡ ἐμὴ δόξα, ὁ μονογενής μου Υἱὸς οὖσα. Ὅταν ἐγὼ προδιαβῶ ἔχων **[1116]** τὴν ἡμετέραν δόξαν, τότε σὺ ἐπακολουθήσεις, οἷα θεράπων δεσπότῃ.

Ἐξ. 33,23.

Καὶ ἀφελῶ τὴν χεῖρα καὶ τότε ὄψει τὰ ὀπίσω μου· τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ὀφθήσεταί σοι[3].

Διδύμου. Ἡ μὲν προκόσμιος ὕπαρξίς τε καὶ θειότης δηλοῦται διὰ τοῦ προσώπου· ἡ δὲ δημιουργία καὶ πρόνοια, διὰ τῶν ὀπίσω.

---

1. Ἐξ. 33,13. 2. Πρβλ. Ἐξ. 33,19. 3. Ἐξ. 33,23.

Ἐξ. 34,2.

Καὶ γίνου ἕτοιμος εἰς τὸ πρωΐ καὶ ἀναβήσῃ τὸ πρωΐ εἰς τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ καὶ στήσῃ μοι ἐκεῖ ἐπ' ἄκρου τοῦ ὄρους[1].

Διδύμου. Οὐ γὰρ ἑτέρῳ τινὶ ἵσταται, ἀλλ' ἢ Θεῷ, ᾧ τὴν δηλωθεῖσαν προκοπὴν διανύσει. Τί δέ ἐστι τὸ ἑστάναι Θεῷ ἢ τὸ ἕτοιμον γενέσθαι πρὸς τὸ ἀκροᾶσθαι Θεοῦ διδασκαλίαν;

Ἐξ. 34,3.

Καὶ μηδεὶς ἀναβήτω μετὰ σοῦ καὶ μηδεὶς ὀφθήτω ἐν παντὶ τῷ ὄρει· καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες μὴ νεμέσθωσαν πλησίον τοῦ ὄρους[2].

Διδύμου. Τοῖς ἀπολειπομένοις τῆς τοῦ Μωϋσέως τελειότητος μένειν κάτω τοῦ ὄρους προσέταξε.

III. ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ Β' ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ * 15

(Ἐκ τῆς Σειρᾶς τοῦ Νικηφόρου, ἔνθ' ἀν. τόμ. 2).

Β' Βασ. 22,5.

Ὅτι περιέσχον με συντριμμοὶ θανάτου καὶ χείμαρροι ἀνομίας ἐξεθάμβησάν με[3].

Διδύμου. Ἢ καὶ χείμαρροι ἀνομίας διὰ τὸ εἰς ἀνομίαν ἔρχεσθαι τοὺς μὴ γενναίως ὑφισταμένους τὰ πειρατήρια.

Β' Βασ. 22,6.

Ὠδῖνες ᾅδου περιεκύκλωσάν με, προέφθασάν με θανάτου σκληρότητες[4].

Διδύμου. Ὠδῖνες θανάτου καὶ ᾅδου τὰ πρὸς θάνατον ἁμαρτήματα.

Β' Βασ. 22,9.

Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ καὶ πῦρ

---

* Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ J.-P. Migne, P.G. 39, 1116-1120.
1. Ἐξ. 34,2. 2. Ἐξ. 34,3. 3. Β' Βασ. 22,5. 4. Πρβλ. Β' Βασ. 22,6.

ἐκ στόματος αὐτοῦ κατέδεται· ἄνθρακες ἐξεκαύθησαν ἀπ' αὐτοῦ[1].

Διδύμου. «Ἀνέβη καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ», τῆς μοχθηρᾶς ὕλης δαπανωμένης, ἀναλογίαν ἐχούσης πρὸς τὰ ἐποικοδομούμενα ἐπὶ τῷ Χριστοῦ θεμελίῳ ὄντι ὑπὸ φαύλων ἀνθρώπων, «ξύλα, χόρτον, καλάμην»[2]. Φαῦλαι δὲ ταῦτα πράξεις καὶ γνῶμαι. Οἱ δὲ ἄνθρακες ποτὲ μὲν κολάσεις σημαίνουσιν, ὡς ἐν τῷ· «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν. Τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ»[3]· καὶ τῷ «Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοῖς ἄνθρακες πυρὸς καὶ καταβαλεῖς αὐτούς»[4]. Οὗτοι ἔσονταί σοι βοήθεια. Ποτὲ δὲ τοὺς διαπύρους τοῦ Θεοῦ λόγους, καθαίροντας τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμούς. Καὶ δῆλον ἐξ Ἡσαΐου, φήσαντος· «Καὶ ἀπεστάλη ἓν τῶν σεραφὶμ καὶ ἔλαβεν ἄνθρακα τῇ λαβίδι ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου»[5]. **[1117]** Πυροῖ τοίνυν εἰς φαιδρότητα τοὺς λογισμοὺς τῆς ἑτοίμου πρὸς τοῦτο ψυχῆς, ἁμαρτωλοὺς δὲ καθαίρει, τὰς πράξεις αὐτῶν καταφλέγον τόδε πῦρ· εἰ μὴ δέξωνται τοῦτο, καταφλέξει τὸ πῦρ αὐτοὺς τὸ αἰώνιον.

Β' Βασ. 22,10.

Καὶ ἔκλινεν οὐρανὸν καὶ κατέβη καὶ γνόφος ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ[6].

Διδύμου. Ἡ δὲ κατάβασις τῇ τοῦ Σωτῆρος ἀκόλουθος οἰκονομία. Κατέβη δὲ οὐ τοπικῶς, ἀλλ' «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, μορφὴν δούλου λαβών»[7]. Τὸ δὲ ἀσαφὲς καὶ λανθάνον τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως διὰ τοῦ γνόφου παρίσταται. Εἰς τοῦτον γὰρ καὶ Μωϋσῆς, ὡς ἦν ἀνθρώπῳ δυνατόν, εἰσελήλυθε. Τοιαύτη καὶ ἡ δεῦρο ἐπιδημία, τῷ μὴ δι' ὅλων ἐγνῶσθαι τοῖς γεννητοῖς.

Β' Βασ. 22,11.

Καὶ ἐπεκάθισεν ἐπὶ χερουβεὶμ καὶ ἐπετάσθη καὶ ὤφθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων[8].

Διδύμου. Τὸ δὲ «χερούβ» ἑρμηνεύεται «πληθυσμὸς γνώσεως». Τοῖς οὖν λογικοῖς τούτοις ζῴοις ἢ καὶ ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἐπιβὰς ὁ Θεὸς ἵπταται διὰ τῆς ὀξυτάτης νοήσεως. «Ἀνέμους» δέ, εἰ μὲν τοὺς αἰσθητοὺς λάβοις, τῷ λόγῳ τῆς προνοίας ἐπιβαίνει τούτων Θεός, ἄγων αὐτοὺς ὡς βούλεται· «Ἐξάγων γάρ ἐστιν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ»[9]. Εἰ δὲ τοὺς πνεύματι μετεωριζομένους καὶ ὡς ἀνέμους πνοὰς

---

1. Β' Βασ. 22,9. 2. Α' Κορ. 3,12. 3. Ρωμ. 12,20. Πρβλ. Παρμ. 25,21. 4. Πρβλ. Ψαλ. 139,11. 5. Πρβλ. Ἡσ. 6,6. 6. Β' Βασ. 22,10. 7. Φιλιπ. 2,6,7. 8. Β' Βασ. 22,11. 9. Ψαλ. 134,7.

ἐκπέμποντας, σοφοὺς ἄνδρας νοήσεις, καὶ τούτων ταῖς πτέρυξι, τοῦτ' ἔστι ταῖς ὑψιπετέσι νοήσεσιν ὁ Θεὸς ἐπιβαίνων ἵπταται πανταχοῦ. «Καὶ ἀνέμους δὲ διδασκαλίας», περὶ ἑτεροδόξων λέγων εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· «Ἵνα μηκέτι ὦμεν νήπιοι, κλυδωνιζόμενοι, καὶ περιφερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης»[1].

Β' Βασ. 22,14.

Καὶ ἐβρόντησεν ἐξ οὐρανοῦ Κύριος καὶ ὁ Ὕψιστος ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ[2].

Διδύμου. Ἐκβάσεως τετυχηκότων τῶν περὶ Χριστοῦ προφητευομένων ὁ Θεὸς εὐθὺς οὐρανόθεν βροντᾷ· τοῦτο μέν, τῷ τῇ ἐκβάσει μεγαλοφώνους δεδεῖχθαι τὰς προφητείας· τοῦτο δέ, τῷ θεολογίας ὕψος τὸν Θεὸν ταῖς διανοίαις περὶ τοῦ μονογενοῦς ἐμβαλεῖν Υἱοῦ καὶ λέγειν· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα»[3]. Τοιγαροῦν «οὐχ αἷμα καὶ σὰρξ» αὐτοῖς «ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος»[4] τὸν ἴδιον Υἱὸν παρασκευάσας πρὸς ὑποδοχὴν τῆς θείας βροντῆς ἐν γῇ σωματικῶς γεγονέναι καὶ τὴν ἰδίαν ψυχὴν νόμῳ θνητότητος προέσθαι ὑπὲρ τοῦ πλάσματος, ὡς ἂν ἐκ τῆς οὐρανόθεν ἐρχομένης βροντῆς μετεωρισθέντες τῶν γηΐνων προσπελάσωσι τῷ οὐρανίῳ, «τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου φοροῦντες»[5].

Β' Βασ. 22,15.

Καὶ ἀπέστειλε βέλη καὶ ἐσκόρπισεν αὐτούς· καὶ ἤστραψεν ἀστραπὴν καὶ ἐξέστησεν αὐτούς[6].

Διδύμου. Τοῖς ἐναντίως διακειμένοις ἐξαποστέλλει βέλη συνταράξαι δυνάμενα τοὺς ὁμονοοῦντας ἐν τῷ κακῷ. Λέγει δὲ νῦν βέλη τοὺς προαναφωνουμένους **[1120]** περὶ κολάσεως λόγους. Ταράττονται γὰρ ταῖς περὶ αὐτῆς ἀπειλαῖς.

---

1. Ἐφ. 4,14. 2. Β' Βασ. 22,14. 3. Ματθ. 17,5. 4. Πρβλ. Ματθ. 16,17. 5. Πρβλ. Α' Κορ. 15,49. 6. Β' Βασ. 22,15.

ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ*

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

[1156] Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ λέξεων ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Ψαλμῶν παραληφθεισῶν μαρτυρίαι κεῖνται, ὡς ὑπὸ Ἁγίου Πνεύματος εἰρημέναι. Παῦλος μὲν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ ἀπὸ τοῦ ἐνενηκοστοῦ τετάρτου ψαλμοῦ κεφάλαιον λαβὼν ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπηγγέλθαι αὐτὸ γράφει, φήσας· «Καθὼς λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον· Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ **[1157]** ἀκούσητε»[1] καὶ τὰ ἑξῆς. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἀποστόλων πρόκριτος Πέτρος ἐν ταῖς Πράξεσιν τῶν ἀποστόλων σύμφωνα λέγει, ὅπου μέν· «Ἔδει πληρωθῆναι τὴν Γραφὴν ἣν προεῖπεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον διὰ στόματος Δαυὶδ περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσιν Ἰησοῦν»[2] καὶ τὰ ἑξῆς· οἷς ὀλίγα ἐπειπὼν ἐπήγαγεν· «Γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν· Γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος»[3]. Οὐδὲν δὲ ξένον, εἰ οἱ ἀπόστολοι ταῦτα γράφουσιν, αὐτοῦ μάλιστα τοῦ Σωτῆρος ταῦτα ἐπισφραγιζομένου· μνήμης γὰρ γενομένης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑκατοστοῦ ἐνάτου ψαλμοῦ ὧδε ἐχούσης «Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»[4] ἐπείθετο τῶν Φαρισαίων· «Εἰ Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ τὸν Χριστὸν Κύριον εἶπεν, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν»[5]; Εἰ τοίνυν τὰ πνευματικὰ νοήματα περιέχουσιν οἱ Ψαλμοί, οὐχ ὡς ἔτυχεν ἐντευκτέον τῇ γραφῇ αὐτῶν.

ΨΑΛΜΟΣ Α΄

Σ τ. α΄. Ἔστι δὲ ἁμαρτωλῶν ὁδὸν εἰπεῖν τὸν διάβολον· ἐν ᾗ ὁ γενόμενος μὴ ἐμμενέτω· κατὰ τὸ «Ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν»[6]. Ὁ γὰρ μὴ στὰς ἐν αὐτῇ πρὸς Κύριον ἥξει τὸν εἰπόντα, «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός»[7]· ἐν ᾗ γενόμενος κατὰ σκοπὸν δραμῶν τεύξεται τοῦ βραβείου.

Σ τ. γ΄. Ὁμοιωθεὶς τῇ σοφίᾳ, ὅμοιος γίνεται Θεῷ τῷ ποιό-

---

* Κατὰ τὴν ἔκδοσιν J.-P. Migne, P.G. 39, 1156-1616.

1. Ἑβρ. 3,7. 2. Πράξ. 1,16. 3. Πράξ. 1,20. 4. Ψαλ. 109,1. Ματθ. 22,44. 5. Ματθ. 22,45. 6. Ἰακ. 4,7. 7. Ἰω. 14,6.

τητα τοιάνδε χαριζομένῳ· δικαιοσύνῃ γὰρ ὁμοιοῦται αὐτῷ ὁ δίκαιος, καὶ ἁγιότητι ἅγιος, καὶ τῇ σοφίᾳ σοφός, σπάσας ἀπ' αὐτῆς τὸ εἶναι σοφός, κατὰ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· «Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ»[1]. Ὁ δὲ ὁμοιούμενος τῷ τῆς ζωῆς ξύλῳ, γίνεται μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ ἵνα σὺν αὐτῷ φυτευθῇ, ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ φησιν Ἡσαΐας· «Κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἔσονται αἱ ἡμέραι τοῦ λαοῦ μου»[2]. Οὐκοῦν συνδιαιωνίζει ὁ δίκαιος τῷ ξύλῳ, γινόμενος συμφυὴς κλάδος αὐτοῦ καὶ κλῆμα γινόμενος ἐπὶ τῷ θεῖον καρπὸν ἀγαγεῖν· ἄμπελος γὰρ ἀληθινή, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς τυγχάνον, φησὶ πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ Πατήρ μου ὁ γεωργός· πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μένον, καθαίρει αὐτὸ ὁ Πατήρ, ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ»[3].

Ὁ δὲ τοιοῦτος κατευοδοῦται· «Τοῖς» γὰρ «ἀγαπῶσι τὸ Θεῖον, πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν»[4].

«Παρὰ Κυρίου» γάρ, φησί, «τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται»[5]. Ἀσφαλῶς δὲ τὸ πάντα εἶπε, μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν τελειότητα· τῷ γὰρ θείῳ νόμῳ τὸ οἰκεῖον θέλημα συναρμόττων, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσειεν· εἰ δὲ γέγραπται, «Ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται»[6] οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' **[1160]** ἀσεβῶν εἴρηται· εἴρηται γάρ· «Ἔστιν εὐοδία ἐν κακοῖς ἀνδρί»[7].

Τοῦτο δέ ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία· καρπὸς μὲν ἔστιν ἡ μυστικὴ καὶ πνευματικὴ τῶν Γραφῶν διάνοια· φύλλα δὲ σκέποντα τὸν εἰρημένον καρπόν, αἱ πρόχειροι λέξεις, αἳ πρὸς τὸ ποιεῖν τὸ ἴδιον ἔργον ἐν τῷ φυλάττειν τοὺς καρποὺς καὶ τροφὴ γίνονται τῶν ἀκεραιοτέρων ἀνθρώπων, τῶν δι' ἁπλότητα κτηνῶν λεγομένων, κατὰ τό, «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε»[8].

Νοήσεις δὲ ἄνεμον τὸν ἄνω κάτω τούτους διαρριπίζοντα, τὸν τιμωρούμενον αὐτοὺς ἄγγελον, καὶ τὴν ὁρμὴν τῆς πλάνης αὐτοὺς διδασκαλίας, περιφερομένους «παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ»[9].

Στ. ε'. Ἤγουν ἐν κρίσει οὐκ ἀναστήσονται· ἀλλ' ἀναστήσονται μέν, οὐ κριθήσονται δέ, τυγχάνοντες αὐτοκατάκριτοι· «Ὁ» γὰρ «μὴ πιστεύων εἰς ἐμέ», φησίν, «ἤδη κέκριται»[10].

ΨΑΛΜΟΣ Β'

Στ. η'. Πάντων ἀνθρώπων προαιρετικῶς κινουμένων, αὐτεξούσιοι γάρ, οὐδεὶς κατ' οὐσίαν ἀγαθὸς ἢ κακός ἐστιν· καὶ ἐπεὶ ὁ ἀρετῆς κατέχων οἰκειοῦται Θεῷ μόνος καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος κληρονο-

---

1. Ματθ. 10,25. 2. Ἡσ. 65,22. 3. Ἰω. 15,1-2. 4. Ρωμ. 8,28. 5. Πρβλ. Παρμ. 20,24. 6. Ἱερ. 12,1. 7. Σ. Σειρ. 20,9. 8. Ψαλ. 35,7. 9. Ἐφ. 4,14. 10. Ἰω. 3,18.

μία Θεοῦ τυγχάνει. Ὅτε οὖν ὁ Ἰσραὴλ ἀγαθὸς ὑπῆρχεν, ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ· «Ἐγενήθη μερὶς Κυρίου Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ»[1]. Παρίσταται ὡς οὐκ ἀποκληρωτικῶς μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο, ἀλλὰ διὰ καλοκἀγαθίαν οὕτως ἐχρημάτισεν, ἐκ τοῦ περὶ Θεοῦ λεγομένου ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν· «Ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, τὴν καλλονὴν Ἰακώβ, ἣν ἠγάπησεν»[2]. Εἰ δὲ τηρήσει ἐντολῶν καὶ πίστει τῇ εἰς Θεὸν κληρονομία τις γίνεται Θεοῦ, ὁ παραβαίνων τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως μεταπίπτων, ἐκβάλλεται τῆς τοιαύτης τιμῆς· ὡς αὖ ὁ ἐκκλίνας ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ποιῶν, γίνεται Θεοῦ κλῆρος, καίπερ οὐκ ὢν πρότερον. Ταύτης μενούσης τῆς ἀκολουθίας, ὁ πάλαι διὰ θεοσέβειαν ὢν κληρονόμος Θεοῦ Ἰσραήλ, ἀποστάτης Θεοῦ γενόμενος,μετέπεσεν, οὐ δεξάμενος τὸν ἐπ' εὐεργεσίᾳ προηγουμένως αὐτοῦ εἶναι καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐληλυθότα Σωτῆρα. Ἔδει τοίνυν ἀντεισαχθῆναι ἕτερον, συμπληρούμενον ἐκ πλειόνων ἐθνῶν καὶ προσερχόμενον τῷ Εὐαγγελίῳ. Τὸ οὖν «Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι»[3], ἡμῶν ἕνεκα, ἀλλ' οὐ τοῦ Υἱοῦ, εἴρηται· δηλοῖ γὰρ ὡς οὐκ αὐτῷ προστίθεταί τι, ἀλλὰ τοῖς δεομένοις αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἰατρῷ καὶ διδασκάλῳ δίδοται, ἵνα ὑγιαίνοντες καὶ ἐπιστήμονες ἐξ αὐτοῦ γένωνται. Ἀλλὰ καὶ τὸ «τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς»[4] ἁπλούστερον νοηθείη οὕτως· Μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς ἡ σὴ κρατήσει διδασκα**[1161]**λία, κηρυττομένου τοῦ Εὐαγγελίου ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν· εἰ δυνατὸν πέρατα τῆς γῆς καλεῖσθαι ἐνταῦθα τοὺς βίῳ καὶ φρονήματι περάσαντας τὴν γῆν.

Σ τ. θ'. *Διδύμου ὁμοῦ καὶ Θεοδωρήτου.* Εἰ δὲ περὶ τῶν Ἰουδαίων λέγοιτο, «Ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς»[5] πληρωθήσεται τό, «Υἱοὶ Σιὼν οἱ τίμιοι ἐπηρμένοι ἀργυρίῳ, πῶς ἐλογίσθησαν εἰς ἀγγεῖα ὀστράκινα, ἔργα χειρῶν κεραμέως»[6]; ὡς μηδὲν ἔτι χρήσιμον ὑπ' αὐτῶν ὑπολείπεσθαι· εἴρηται δέ μοι ταῦτα συμφερομένως τῷ προφήτῃ λέγοντι· «Καὶ ἔσται τὸ πτῶμα», τοῦ ἁμαρτωλοῦ λαοῦ δηλονότι, «ὡς πόλεως ἐαλωκυίας, καὶ ὡς συντριβὴ σκεύους ὀστρακίνου εἰς λεπτά»[7]. Ἐξ ὧν....

Σ τ. ι', ια'. Νόει δὲ τό, «Καὶ νῦν, βασιλεῖς»[8] ἀντὶ τοῦ· Κἂν νῦν τοῦ σταυρωθέντος (ἀλλ') ἀναστάντος ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ φοβήθητε, οἱ ἄρχοντες, ἐγνωκότες ὡς ἔστι Θεός· ὅπως ἂν τῆς ἐν φόβῳ δουλείας προκοπτικῶς πεπαυμένης, ἀγαλλίασις ὑμῖν ἐπιγένηται. Τοιοῦτον καὶ τὸ «Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι Κύριος ὕψιστος φοβερός»[9]· τοιούτου γὰρ ὄντος, ἀνάγκη μετὰ τρόμου τὴν ἀγαλλίασιν ἔχειν.

Σ τ. ιβ'. Δύναται δὲ καὶ πρὸς τὸ «Δράξασθε παιδείας»[10] εἰρῆσθαι δηλοῦν τό· Ἔτι ὄντες ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παιδεύθητε.

1. Δευτ. 32,9. 2. Ψαλ. 46,5. 3. Ψαλ. 2,8. 4. Ἐνθ' ἀν. 5. Ψαλ. 2,9. 6. Θρ. 4,2. 7. Πρβλ. Ἡσ. 30,13-14. 8. Ψαλ. 2,10. 9. Ψαλ. 46,2-3. 10. Ψαλ. 2,12.

Οὐκ ἀλλότριον τῆς χρηστότητος τοῦ Σωτῆρος τὸ τοῖς παραστᾶσιν βασιλεῦσιν τῆς γῆς μετὰ τῶν ἀρχόντων τῶν συναχθέντων κατ' αὐτοῦ λέγειν τὸ «Καὶ νῦν, βασιλεῖς σύνετε»[1]. Εἰ γὰρ καὶ πρότερον ἀγνοήσαντες ἐπεβουλεύσατε, ἀλλὰ συνέντες μετανοήσατε, ἢ σύνεσιν λάβετε, ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν τοῦ σταυρωθέντος. Ἐντεῦθεν μεταβὰς ὁ λόγος διδασκαλίαν ἐκτίθεται τοῖς ἄρχουσιν καὶ τοῖς βασιλεῦσιν τοῖς ὑπὸ τῇ σιδηρᾷ ῥάβδῳ ποιμανθησομένοις καί φησιν, ὅτι Γνῶντες, ὦ οὗτοι, καὶ συνέντες ὅπως ἢ τίς ἡ δύναμις τοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰληφότος τὰ ἔθνη κληρονομίαν, καὶ ὁποία τις τυγχάνει ἡ σιδηρᾶ ῥάβδος ἡ καθ' ὑμῶν ἐπεγειρομένη, παύσασθε πολεμοῦντες αὐτῷ· ἀναλαβόντες δὲ μᾶλλον σύνεσιν, ἐπίδοτε ἑαυτοὺς τῇ λογικῇ παιδείᾳ.

Σ τ. ιγ΄. Τὸ «ἐν τάχει»[2], τῷ «Δράξασθε παιδείας»[3], ἀποδοτέον καθ' ὑπερβατὸν εἰρημένον, ὡς εἶναι τὸ ἀκόλουθον τῆς φράσεως οὕτως· Δράξασθε παιδείας ἐν τάχει, καὶ ἔτι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνοντες· μήποτε ῥᾳθυμούντων ὑμῶν ὀργισθῇ Κύριος, καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας[4]. — Τὸ δὲ πεποιθέναι[5] ἐμφαίνει πίστιν μετ' ἐλπίδος ἀπτώτου βεβαιοτάτην· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς δοκοῦσι χαλεπωτάτοις καιροῖς ὁ πεποιθὼς ἀπογινώσκει τὴν τοῦ Κυρίου εἰς αὐτὸν παρουσίαν.

ΨΑΛΜΟΣ Γ΄

Σ τ. α΄. Ἀφίησι δὲ Θεὸς πολλοὺς θλίβειν τὸν δίκαιον, διδοὺς ἀφορμὴν αὐτῷ βάρους δόξης, ἀπὸ τῶν ὑπερβαλλουσῶν θλίψεων ὑφισταμένης· καὶ εἴ ποτε ὁ δί[1164]καιος ἐπαπορῶν λέγοι τῷ Θεῷ· «Κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με»[6], ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, εἰπὼν «Ἰδοὺ πάρειμι»[7] ἀποκρίνεται, «ἵνα βάρος δόξης ἐργάσηταί σοι τὸ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως[8]» καθ' ὑπερβολήν. Διό· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων»[9]. Εἰ δέ ἐστι σωτηρία μὲν οὐκ ἐν τῷ Θεῷ, Δαυὶδ τοῖς τέως πρόσκειται τὸ «ἐν τῷ Θεῷ»[10].

Σ τ. δ΄. Ἐπειδὴ δ' ἐλέχθη ὡς ἐκ προσώπου Κυρίου ὁ ψαλμὸς ἐπαγγέλλεται, ῥητέον ὡς καὶ αὐτοῦ ὑψοῦται ἡ κεφαλὴ ὁ Θεὸς οὖσα, ὅτ' ἂν ἡ θεότης αὐτοῦ φανερὰ δι' ἀποδείξεως τοῖς πιστοῖς γίνηται. Σημαίνει τὸ τῆς κεφαλῆς ὄνομα ἐν τούτοις ἄρχοντα· διὸ τῶν ἀνδρῶν ἄρχων ὁ Χριστὸς ἁγίων ὄντων, βασιλεὺς αὐτῶν εἰκότως ἐστίν· καὶ ταύτῃ κεφαλὴ αὐτῶν χρηματίζει. — Εἰ γὰρ συνηγέρθη Χριστῷ καὶ τὰ ἄνω φρονεῖ, οὐ τὰ ἐπὶ γῆς[11], ὑψωθήσεται αὐτοῦ ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τοῦ Κυρίου ὅς ἐστιν ὁ Λόγος. — Δόξα ἂν τοῦ χωρίσαντος αὐτόν, ἣν ἀπὸ τοῦ μόνου ἐζήτησεν ὁ μὴ λαμβάνων δόξαν ἀνθρώπων.

Σ τ. ε΄. Ὅρος ἅγιον Θεοῦ, ἡ ὑπερφυὴς γνῶσις αὐτοῦ δύναται

---

1. Ψαλ. 2,10. 2. Ψαλ. 2,12. 3. Ἐνθ' ἀν. 4. Ἐνθ' ἀν. 5. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 6. Ψαλ. 2,3. 7. Ἡσ. 58,9. 8. Πρβλ. Β΄ Κορ. 4,17. 9. Ψαλ. 33,20. 10. Ψαλ. 3,3. 11. Πρβλ. Κολ. 3,2.

[νοεῖσθαι]· ὄρος ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὗ εἰσακούει τῶν εὐχομένων Θεὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς αὐτοῦ· περὶ οὗ εἴρηται· «Ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὄρος Κυρίου ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν»[1]· δηλούσης τῆς λέξεως ταύτης τὴν γενομένην αὐτοῦ φανέρωσιν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων.

Στ. ς'. Τὸ μὲν κοιμηθῆναι σημαίνει τὴν ἀνάκλισιν μεθ' ἣν ὁ ὕπνος ἐπιγίνεται· ἐπεὶ οὖν ἐκουσίως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν, κατὰ τοῦτο κοιμηθεὶς ὕπνωσεν· ἐξεγερθεὶς δὲ ἐκ νεκρῶν, ἀντιλαβομένου Θεοῦ, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν γεγένηται[2].

Στ. ζ'. Πρέπει δὲ ἁγίῳ πεποιθότι Θεῷ τὴν ἀφοβίαν ἀσκεῖν. Οὕτως ἐν κς' λέγει ψαλμῷ· «Ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου»[3]. Προλέγει δὲ ταῦτα καὶ ὁ Σωτὴρ τὰς μυριάδας βλέπων τῶν αἰτουμένων αὐτὸν σταυρωθῆναι, πρὸς ἃς ἀταράχως διέκειτο.

Στ. η'. Ματαίως ἐχθροὺς ἔχει ὁ μὴ παρέχων μίσους καὶ ἔχθρας πρόφασιν. Τοιοῦτοι δέ εἰσιν πάντες οἱ διωκόμενοι διὰ τὸ ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ[4]· πρὸς οὓς λέγεται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· «Μακάριοί ἐστε, ὅτ' ἂν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ εἴπωσιν πᾶν πονηρὸν ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ»[5] καὶ τὰ ἑξῆς. Ταύτης τῆς προθέσεως ὢν καὶ ὁ Δαυὶδ, πολλοὺς εἶχεν ματαίως ἐχθρούς, ὡς τὸν Σαούλ, καὶ τὸν Ἀβεσαλώμ, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς. Τοῦ γὰρ ἁγίου πολλὴν πραότητα καὶ ἀγαθότητα εἰς αὐτοὺς πολλάκις ἐνδειξαμένου, μάτην ἦσαν ἐχθροί.

Στ. θ'. Τίς ἡ εὐλογία ἡ ἐπὶ τὸν λαὸν ἐρχομένη, ἢ βούλησις τοῦ Πατρὸς ἡ περὶ τῆς ἐπιδημίας;

ΨΑΛΜΟΣ Δ'.

Διδύμου. Ὠδή ἐστιν ἐπινίκιος ἢ χαριστήριος αἶνος **[1165]** μόνῃ φωνῇ προφερόμενος· ψαλμὸς δὲ ὕμνος ὀργάνῳ τῷ καλουμένῳ ψαλτηρίῳ ἢ καὶ κιθάρᾳ κρουόμενος. Εἴη δὲ πρὸς ἀναγωγὴν ᾠδὴ ἡ θεωρία τῆς ἀληθείας μόνῃ νοήσει μεμουσωμένῃ γενομένη· ψαλμὸς δέ, πράξεις κατὰ λόγον τὸν ὀρθὸν ἐπιτελούμεναι· ὡς ψάλλειν μέν, τὸν πρακτικὸν βίον ἔχοντα· ᾄδειν δέ, τὸν θεωρητικόν. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ Δαυὶδ θεωρεῖ καθαρᾷ καρδίᾳ τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, ᾠδὴν προφέρει, ἣν εἶναι ἐν ψαλμοῖς λέγει, διὰ τὸ πολλὰ πρακτικῶς αὐτῷ κατωρθῶσθαι. Αὕτη ἡ ᾠδή. Εἰς τὸ τέλος ἐστὶν ἐκεῖνο, ὃ καλεῖν εἰώθασιν ἔσχατον ὀρεκτόν, τῷ αὐτοῦ ἕνεκα τὰ ἄλλα πάντα εἶναι αἱρετὰ καὶ ὀρεκτά· αὐτὸ δὲ οὐκ ἄλλου χάριν, ὅπερ ἐστὶν ἡ πάντων τελείωσις. Περὶ οὗ καὶ ὁ Παῦλός φησιν. Εἶτα τὸ τέλος, καθ' ἣν ὅμοιός τις τῷ Θεῷ γεγε-

---

1. Μιχ. 4,1. 2. Πρβλ. Κολ. 1,18. 3. Ψαλ. 26,3. 4. Πρβλ. Β' Τιμ. 3,12. 5. Ματθ. 5,11.

νημένος, ὄψεται αὐτόν. Κατὰ τί δὲ βούλεται καὶ τὸ τῷ Δαυὶδ τὴν ᾠδήν, ἀλλὰ μὴ τοῦ Δαυὶδ ἀναγεγράφθαι; Φασὶν τοίνυν τινές, τοῦ Δαυὶδ εἶναι τὸν ψαλμὸν ἢ τὴν ᾠδήν, ὅτ' ἂν αὐτὸς ἦ προσενεγκὼν θεοπνευσθείς· τῷ Δαυὶδ δὲ εἶναι τὴν ᾠδὴν ἢ τὸν ψαλμόν, ὅτ' ἂν πρὸς αὐτὸν τὰ λεγόμενα ἀναφορὰν ἔχῃ· συμπίπτει δὲ πολλάκις καὶ αὐτοῦ καὶ αὐτῷ εἶναι τὸ ἀπαγγελλόμενον, ὅτ' ἂν αὐτοῦ διακονησαμένου τῷ Πνεύματι τὰ ὑποβαλλόμενα ὑπ' αὐτοῦ προελεγχθῇ. Εἶτα, δοθέντος τοῦ ψαλμοῦ τινι τῶν ᾀδόντων, ἀπηγγέλθη δι' ἐκείνων τῷ Δαυὶδ· ὁποτέρως δ' ἔχει ἕκαστον τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς κειμένων, μόνου τοῦ κατὰ Θεὸν σοφοῦ εἰδέναι.

Στ. β'. Πλατύνει δὲ ἐν θλίψει ὁ Θεὸς οὐ παύων τὴν περίστασιν, οὐκ ἀνατρέπων τοὺς κακοῦντας, ἀλλὰ παρέχων μεγαλοψυχίαν γενναίως φέρειν τὰ περιστατικά· κατὰ ταύτην τὴν διάνοιαν ἀκουστέον καὶ τό, «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτούς»[1] ὑπομονὴν χαριζόμενος· ἔστι δ' ὅτε καὶ ἔξω τῶν περιστάσεων ποιεῖ τὸν μεγαλοψύχως πρὸς τὰς περιστάσεις στάντα, ὡς τὸν Ἰωσὴφ καὶ τὸν Ἰώβ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν περὶ οὗ τὰ προκείμενα.

Στ. γ'. Υἱοὶ ἀνθρώπων[2] περίφρασίς ἐστι, ὡς παρ' Ἕλλησι τὸ Γῆες Ἀχαιῶν· πολλὰ δὲ τοιαῦτα φέρεται καὶ ἐν τῇ Γραφῇ· ὧν ἐστιν καὶ τό, «Βροτὸς γὰρ γεννητὸς γυναικός»[3] καὶ τό, «Ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, Ἰωάννου οὐδεὶς μείζων ἐστίν»[4]. Καὶ αὗται γὰρ αἱ λέξεις ἀντὶ τοῦ «ἄνθρωποι» εἴρηνται.

Ἢ οὐ θαυμαστοῦταί ὁ ὅσιος τοῦ Θεοῦ ὅτ' ἂν θλίψεις φέρῃ μεγαλοψύχως, δοκούσας ὑπὲρ ἄνθρωπον εἶναι, ἀλλὰ καὶ ὅτ' ἂν ἐπικαλούμενος Θεὸν ἐπινεύοντα εὐθέως ἔχῃ; Ἅπερ πάντα ἀγνοεῖ ὁ βαρεῖαν καρδίαν, τοῦτ' ἔστιν νόησιν μετὰ κακίας ἔχων. Ἢ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἴρηται πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος, διὰ τὸ βαρυκάρδιον οὐκ ἔτι Θεοῦ ἀλλ' ἀνθρώπων υἱούς. Πῶς γὰρ οὐκ ἐθαυμάστωσεν ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πλη**[1168]**ρώσας προφητείας, παραδόξων δυνάμεων γενομένων δι' αὐτοῦ, ἔτι μὴν καὶ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν; Γνώσεσθε δὲ ἀποβαλόντες τὸ βαρυκάρδιον καὶ ἐρευνήσαντες τὰς περὶ τοῦ Ὁσίου Γραφάς. Ἐρευνήσασι γὰρ ὑμῖν, ἡ καινότης τοῦ πνεύματος εὑρεθήσεται.

Στ. ε'. Ταύτην τὴν λέξιν παραλαβὼν ὁ Ἀπόστολος, ἐπήγαγεν αὐτῇ· «Ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν, μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ»[5]. Ὁ ταύτην καταδεξάμενος τὴν ἀποστολικὴν προτροπήν, ὀργισθεὶς οὐχ ἁμαρτάνει, τοῦ κατ' ὀργὴν διακειμένου ἐπίμονον αὐτὴν ἔχοντος, ὃν καὶ μηνιαστὴν ἔθος καλεῖν. Βεβαιοῖ ταύτην τὴν νόησιν τὸ ἑξῆς ἐπιφερόμενον· «Ἃ λέγετε» γάρ, φησίν, ὀργισθέντες δηλονότι, «ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις κατανύγητε»[6], ὥστε ἀναστάντες ἐξ ὕπνου μηδὲν πρᾶξαι ἢ εἰπεῖν τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐν ὀργῇ διεσκεμμένων.

---

1. Ψαλ. 33,20. 2. Ψαλ. 4,3. 3. Ἰὼβ 14,1. Πρβλ. Ἰὼβ 11,12. 4. Λουκ. 7,28. 5. Ἐφ. 4,26-27. 6. Πρβλ. Ψαλ. 4,5.

Στ. ζ'. Δυνατὸν φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως[1] καὶ εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἀοράτου Θεοῦ[2] εἰπεῖν· Ὅπερ φῶς ἀπεντεῦθεν ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς μορφωθέντας κατ' αὐτόν. Οὐκ ἀγνωστέον ὡς ἀναγινώσκουσί τινες τό, «Τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ»[3] οὕτως. Τὰ ἀγαθὰ οὐ πολλῶν ἐστιν, ἀλλ' ἑνός ἐστιν δεῖξαι· οὗτος δὲ ὁ μονογενής ἐστι τοῦ Θεοῦ Υἱός. Σημαίνει τοῖς οὕτως ἐκλαμβάνουσι τὸ τίς, τὸ ὀνομαζόμενον ἰδίως ποιὸν ἢ ἄτομον καὶ μίαν τῷ ἀριθμῷ οὐσίαν. Συγχρῶνται μαρτυρίῳ τό, «Ἄνθρωπός τις εὐγενής»[4]· καὶ ἐνταῦθα γὰρ τὸ τίς δηλοῖ τὸν ἰδίως ποιόν.

Στ. η'. Εἰ καὶ οὗτοι ἀπὸ τῶν ἡδέων αὐτοῖς ἔδοξαν πληθύνεσθαι, ἀλλά γε ἐγὼ προσδοκῶν αἰῶνα μέλλοντα καὶ μισθὸν ὀρθῆς πολιτείας, πάσης ταραχῆς ἐκτὸς διὰ τὴν ἐλπίδα γεγονώς, ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω· κοίμησιν καὶ ὕπνον λέγων τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἀναχώρησιν· ὁ ἀποδιδοὺς τὴν αἰτίαν τοῦ κεκοιμῆσθαι καὶ ὑπνωκέναι ἐν εἰρήνῃ, εὐθὺς ἐπήγαγεν· «Ὅτι ἐπ' ἐλπίδι κατῴκισάς με»[5]. Εἴρηται δὲ καὶ ἐν Ὡσηὲ πρὸς τὴν ψυχήν, ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, «Κατοικιῶ σε ἐπ' ἐλπίδι»[6]. Ποιεῖ δὲ τοῦτο Θεός, ἐλπίδα μελλόντων θείων ἀγαθῶν προτείνων τοῖς κατοικιζομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν διανοητικῇ καὶ πρακτικῇ ἀρετῇ καὶ ἐν δόγμασιν ἀληθείας καὶ θεσμοῖς ἐκκλησιαστικοῖς.

ΨΑΛΜΟΣ Ε'

Στ. α'. «Εἰς τὸ τέλος»[7]. Χαριστήριος ὕμνος ᾄδεται ὑπὲρ τῆς ἀναφερομένης ψυχῆς, ἤτοι Ἐκκλησίας εἰς θείαν κληρονομίαν οὐκ αἰσθητήν, ἀλλὰ νοητήν· εἰσάγονται γὰρ οἱ τὸν Θεὸν θεραπεύοντες κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς[8]· εἰς ἣν καλῶν ὁ Σωτὴρ ἔφη· «Δεῦτε οἱ ἐκ δεξιῶν μου οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοι[1169]μασμένην ὑμῖν βασιλείαν»[9]· ἣν ὁ λέγων ποθήσας, εὐχὴν ἀναπέμπει τῷ εὐτρεπίσαντι αὐτὴν Θεῷ.

Στ. β'. Τὸ δὲ «ἐνώτισαι»[10] μὴ φερόμενον ἐν τῇ συνηθείᾳ, ἐν τῇ Γραφῇ κεῖται συνεχῶς, δηλοῦν τὸ εἰς τὰ ὦτα δέχεσθαι τὸν ἀκούοντα τοὺς ἀπαγγελλομένους λόγους τοῦ λέγοντος αὐτούς, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι· σχέσει δ' ἐγγὺς οἱ δίκαιοι Θεοῦ· ὅθεν εὐχαῖς δικαίων ἐπακούειν εἴρηται ὁ Θεός, καὶ τὰ ὦτα ἔχειν εἰς δέησιν αὐτῶν· βασιλεὺς δ' ἅμα καὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς τυγχάνει, τῶν μὴ διαπετασάντων χεῖρας αὐτῶν πρὸς θεὸν ἀλλότριον, μηδὲ βασιλευομένων ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας.

Στ. δ'. Κατὰ θεωρίαν δέ, ᾧ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀνέτειλεν[11].

---

1. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3. 2. Πρβλ. Κολ. 1,15. 3. Ψαλ. 4,7. 4. Λουκ. 19,12. 5. Ψαλ. 4,9. 6. Ὡσ. 2,20. 7. Ψαλ. 5,1. 8. Α' Πέτρ. 1,4. 9. Ματθ. 25,34. 10. Ψαλ. 5,2. 11. Πρβλ. Μαλ. 3,20.

ἐν ἀρχῇ νοητῆς ἡμέρας γεγονώς, χαριστήριον αἶνον προσφέρων τῷ αἰτίῳ τοῦ φωτισμοῦ, «Τὸ πρωΐ», ἔφη, «εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου»[1]. Τίνι γὰρ ἔδει χάριν ὁμολογῆσαι ὑπὲρ τηλικούτου ἀγαθοῦ, ἢ σοί, ὦ Δέσποτα, τῷ ἀνατείλαντί μοι φῶς, αἴτιόν μοι μεγίστης θεωρίας ὑπάρχον; Ἀεὶ γοῦν ἔρως εἰσέρχεται πρὸς ταῖς ὑπαρξάσαις θεωρίαις, καὶ ἔτι θέλειν βλέπειν τὰ κάλλη τῆς ἀληθείας. Παρίσταται τοῦτο ἐκ τοῦ καὶ «ἐπόψομαι»[2]· ὡς γὰρ τὸ «ἐπέρχομαι» ἀκατάπαυστον πρόσωπον δηλοῖ, οὕτω τὸ «ἐπόψομαι»[3] συνεχῶς προστιθεμένην κατανόησιν ἐμφαίνει. Πῶς γὰρ οὐκ ἀεὶ βλέπει ὁ ἐπαγγελίας τυχὼν τῆς «Ἔσται σοὶ Κύριος φῶς αἰώνιον»[4], καὶ φῶς δικαίοις διὰ παντός»[5]: Ἐπεὶ δὲ καὶ ἑτέρα Γραφὴ ἔχουσα, «Παραστήσομαί σοι ἐπ' ὄψει με»[6]· ὅπερ οὐ παντὸς λέγειν, ἀλλὰ τῶν κατὰ τὸν μέγαν Ἠλίαν διὰ τὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας παρρησίαν λέγειν θαρρούντων· «Ζῇ Κύριος ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον».

Στ. ς'. Τούτου ἀληθοῦς ὄντος, οὐκ ἔστιν ἐκ Θεοῦ τὸ κακὸν κατὰ τοὺς λέγοντας ἐνυπόστατον τὴν κακίαν. Ἐκ στόματος γὰρ Ὑψίστου οὐκ ἐξελεύσεται τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, βουλομένου μόνον εἶναι τὸ ἀγαθόν. Οὗ ὄντος, οὐκ ἂν ἔν τινι συσταίη κακόν. Ἀπόλλυσι δὲ τοὺς ψεύστας[8], καθ' ὃ ψεῦσται, εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Πάντων δὲ τῶν λαλούντων τὸ ψεῦδος ὑπὸ Θεοῦ ἀπολλυμένων, ἀπόλλυται κἀκεῖνος περὶ οὗ εἴρηται· «Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ»[9]· εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν κατ' οὐσίαν κακός· οὐ γὰρ ἅμα τὸ γενέσθαι καὶ εἰς ὑπόστασιν ἐλθεῖν· ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τραπείς, ἀρχὴν τοῦ λαλεῖν τὸ ψεῦδος ἔσχεν, ἐσχηκώς ποτε ἐν ἀληθείᾳ εἶναι. Δηλοῦται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν οὕτω περὶ αὐτοῦ γεγραμμένων· «Ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν, ὅτι ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ»[10]· ὁ γὰρ ψεκτὸς ὢν διὰ τὸ μὴ ἑστάναι, φανερῶς ἐστιν πειραθεὶς τούτων τῶν διαθέσεων. Κριτέον δὲ ἐκ προθέσεως ἀλλ' οὐκ ἐκ μόνης φωνῆς τὸν ψευδόμενον, ἵνα μὴ ὦσιν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν οἱ οἰκονομικῶς ποτε τοῦτο πεποιηκότες, ὡς Ῥαάβ· ἔδοξε γὰρ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς ἀναζητοῦντας ἐπὶ τῷ ἀποκτεῖναι τοὺς κατασκόπους ἀγαθοὺς ἄνδρας ὄντας[11]· ὑπὸ Ἰησοῦ γὰρ τοῦ Ναυὶ ἀποσταλέντες[12], ἐπαινετοὶ ἦσαν. Τῆς προθέσεως τῆς ἀνθρώπου πολὺ τὸ σπουδαῖον ἐχούσης **[1172]** ης, οὐκ ἀκόλουθον ἔσται τάξαι αὐτὴν ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἢ ἐν τοῖς ψεῦδος λαλοῦσιν. Ὥσπερ δὲ οὐχ ὅπως ποτὲ κτείνας ἄνθρωπον φονεύς ἐστι, οὕτως οὐ καθάπαξ ὁ ἐκχέων αἷμα, ἀνὴρ αἱμάτων ἐστίν· οὐ γὰρ λέγομεν φονέας ἢ αἱμάτων ἄνδρας τοὺς κατὰ νόμον θεῖον ἀποκτείνοντας τοὺς ἀξίους παθεῖν τοῦτο· ἐπεὶ ὥρα λέγειν τοῦτο Σαμουὴλ καὶ Ἠλίαν, οἳ ἐπ' εὐσεβείᾳ πολλοὺς ἔκτειναν.

Στ. ζ'. Τῶν πονηρευομένων καὶ παρανόμων οὐ παροικούντων

---

1. Ψαλ. 5,4. 2. Ψαλ. 5,5. 3. Αὐτόθι. 4. Ἡσ. 60,20. 5. Παρμ. 13,9. 6. Πρβλ. Ψαλ. 5,4. 7. Γ' Βασ. 17,1. 18,15. Δ' Βασ. 3,14. 5,16. 8. Πρβλ. Ψαλ. 5,7. 9. Ἰω. 8,44. 10. Ἔνθ' ἀν. 11. Πρβλ. Ἰησ. Ν. 2,5. 12. Πρβλ. Ἰησ. Ν. 2,1.

σοι, οὐδὲ διαμενόντων ὑπὸ τὴν θεωρίαν σου, ἐγώ, φησίν, ἐλέῳ τῷ σῷ εἰσελεύσομαι εἰς τὸν οἶκόν σου· οὕτω γὰρ καὶ λέγειν δυνήσομαι τό, «Προσκυνήσω πρὸς ναὸν ἅγιόν σου ἐν φόβῳ σου»[1] καὶ ὡς ἠλεημένος σὺν εὐλαβείᾳ προσκυνήσω σε «πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»[2]. Ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν κατάστασις ναός ἐστι Θεοῦ, ἣν οἱ ἔχοντες, μετὰ παρρησίας φασί· Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν, ἡμεῖς τοῖς ὁμοίοις ἐροῦντες, «Ναὸς ἅγιος ἐστέ»[3]· καί, «Τὰ σώματα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος»[4]· πρὸς οὓς ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ μονὴν ποιοῦνται. Καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ δὲ γνώμη τε καὶ διδασκαλία, οἶκος Θεοῦ καὶ ναός, κατὰ τὸ πρὸς Τιμόθεον· «Πῶς δεῖ σε ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»[5]. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς θεωρίας εἰσέρχεταί τις εἰς τὸν οἶκον καὶ προσκυνεῖ πρὸς τὸν ναὸν Κυρίου, ἐλέῳ Θεοῦ μᾶλλον ἢ οἰκείᾳ πολιτείᾳ καὶ φρονήσει.—Οὐκ ἔχω, φησίν, ἀρετὰς αἴτινές με τῷ Θεῷ συνάψαι καὶ εἰς τὸν οἶκον τὸν αὐτοῦ εἰσαγαγεῖν δυνήσονται· φιλανθρωπίᾳ δὲ τῇ σῇ θαρρῶν, καὶ δι' αὐτῆς εἰσέρχομαι. Οὐκέτι δὲ καταπεφρονημένως εἴη, φησίν, παρ' ἐμοὶ κατορθούμενον τὸ δίκαιον ὁδηγίᾳ τῇ σῇ καὶ προνοίᾳ· τὰ βιαιότερα τῆς ἐμῆς δυνάμεως ὑφαιροῦσιν, καθάπερ ὁδοῦ τινος ἐμπόδια, ἵνα τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀληθὲς ἔχων, καὶ τὸ ἰσχυρὸν ἔχοιμι αὐτῆς κατὰ τῶν ἐναντίων.

Στ. η'. Ὁ προτιθέμενος ὀρθῶς φρονεῖν καὶ πράττειν, πολλοὺς ἐναντίους ἔχει ἀνθρώπους καὶ δαίμονας ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν κατορθούντων διὰ φθόνον ἀνιωμένους· πρὸς οὓς ἐξασθενῶν ἐπικαλεῖται σύμμαχον τὸν Θεόν.— Ἔν τισι δὲ γράφεται «Ἐνώπιόν μου τὴν ὁδόν σου»[6]. Ἐάν τε δὲ ἡμῶν ἡ ὁδὸς κατεύθυται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πλάνης οὐ ληψόμεθα πεῖραν· ἐάν τε τοῦ Θεοῦ ἡ ὁδὸς ἐνώπιον ἡμῶν, αὐτὴν ὁδεύσωμεν προθύμως. Ἀντὶ δὲ τοῦ «κατεύθυνον»[7], ὁ Σύμμαχος «ὁμάλισον» εἴρηκεν, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν εἰπόντα· «Ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν καὶ ἡ τραχεῖα εἰς ὁδοὺς λείας»[8]. Εἴρηται δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ «Παρὰ Κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται»[9]. Οὐκ αἰτεῖ δὲ ταπεινοφρόνως διὰ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ἡ κληρονομοῦσα κατευθῦναι, διὰ δὲ τοὺς ἀσεβῶς αὐτῇ πολεμοῦντας. Εἶτα κατὰ μέρος ἐπεξέρχεται· Τῷ γὰρ ψεύδει συζῶσι καὶ συμφώνους ἔχουσι τῇ γλώττῃ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν δυσωδίαν πρόδηλον ἔχουσιν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἄλλων. Λέγει δὲ τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ βλασφημίαν καὶ τῆς ἀκολασίας τὰ ῥήματα· ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα τῶν προφερομένων ῥημάτων τὰ **[1173]** κεκρυμμένα δόλῳ κατὰ τῶν πέλας τυρεύοντα.—Πῶς δὲ ὁδηγεῖταί τις τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ, ἐξεταστέον· μήπω τ' οὖν ὁ κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην (αὕτη δέ ἐστιν ἡ γνησία

---

1. Ψαλ. 5,4. 2. Πρβλ. Ἰω. 4,23. 3. Πρβλ. Α' Κορ. 3,16. 4. Α' Κορ. 6,19. 5. Α' Τιμ. 3,15. 6. Ψαλ. 5,9. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ἡσ. 40,4. 9. Ψαλ. 36,23.

ἀρετὴ) προκόπτων ἑπόμενος Θεῷ, κατὰ τὸ «Ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου πορεύσῃ»[1], ὁδηγεῖται ὑπὸ τοῦ χορηγοῦντος τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ δηλονότι.

Σ τ. ι α′. Καὶ ἐπεὶ ἀνθρώπινον τὸ «παρεπίκραναν»[2], σκοπητέον πῶς ἐκλαβεῖν αὐτὸ δεῖ περὶ Θεοῦ εἰρημένον. Ὁ Θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἄτρεπτος ὑπάρχων... ἔχωμεν· τὰ γὰρ ἡμέτερα ὡς ἐκείνῳ ἐγγιζόμενα νομίζεται, οἷον ἡ λήθη, ἣν ἔχομεν περὶ αὐτοῦ, ὑπολαμβάνεται αὐτοῦ εἶναι. Περὶ ἡμῶν γοῦν εἶπεν· «Ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, κἀγὼ ἐπιλήσομαι τέκνων σου»[3]. Ὅμοιον τῷ ῥητῷ τούτῳ τὸ γραφόμενον ὑπὸ Παύλου· «Εἴ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖται»[4]· δῆλον ὅτι ὑπὸ τοῦ εἰπόντος πρὸς τοὺς φαύλους· «Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται ἀνομίας· οὐδέποτε ὑμᾶς ἔγνων»[5]. Ὡς οὖν ταῦτα ὁ παραπικραίνων ἑαυτοῦ τὸ ἦθος διὰ τῆς πικροτάτης κακίας ἀντάξια πάσχων, ὧν ἔδρασεν, οἴεται τὸν Θεὸν κατ' αὐτοῦ πικράζεσθαι. Εἶπε γοῦν τοῦτ' αὐτὸ ψυχὴ δίκῃ ὑποπεσοῦσα ψήφῳ Θεοῦ δι' ἁμαρτήματα· «Ἐγὼ παραπικραίνουσα παρεπικράνθην»[6]· ὅθεν καὶ συνορῶσα τὴν τοῦ κρίματος ἀκολουθίαν εἶπεν· «Δίκαιός ἐστιν ὁ Κύριος, ὅτι τὸ στόμα αὐτοῦ παρεπίκρανα»[7].

Σ τ. ι β′. Ῥηθείη τὰ προκείμενα καὶ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, εὐφρανθέντων πάντων τῶν καραδοκούντων αὐτοῦ τὴν ἐνανθρώπησιν· ἠλπίζετο γὰρ αὕτη τοῖς προφήταις καὶ τοῖς νοοῦσι τὰς προφητείας· ἐπεδήμησεν γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ γεγονὼς πρὸς... «Λόγος» γάρ, φησί, «σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»[8]. Οὕτω σκηνώσαντος αὐτοῦ, εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται οἱ ὑποδεξάμενοι αὐτὸν ἐν ἑαυτοῖς· ὄψονται γὰρ τοῦ κατασκηνώσαντος ἐν αὐτοῖς διὰ σαρκὸς Λόγου «τὴν δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»[9]. Οὐ τοῦ χρόνου τούτου εἰς αἰῶνα ἀγαλλιώμενοι, ἔργῳ θεασάμενοι τὴν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρὸς δόξαν, οἵ φασιν· «Εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν»[10]· ἔχοντες θεωρίαν τῆς δόξης αὐτοῦ, καθ' ἣν Μονογενὴς παρὰ Πατρός ἐστιν.

Ὅπλον καὶ στέφανος ὁ θυρεός, ὅπλον διὰ τοὺς πολεμοῦντας, στέφανος διὰ τοὺς νικῶντας· ὅπλον διὰ τοὺς στρατιώτας συγκακοπαθήσοντας, στέφανος διὰ τοὺς βασιλεύοντας.

ΨΑΛΜΟΣ Ϛ′

Σ τ. α′. Θειοτέραν δὲ νόησιν ὁ ψαλμὸς ἔχων, ἐν ὕμνοις ἐμπεριέχεται· εἰς δὲ τὸ τέλος ἄδεται τῷ τελεώτατα εἶναι τὰ περὶ τῆς ὀγδόης

---

1. Πρβλ. Ὡσ. 11,10. 2. Ψαλ. 5,11. 3. Ὡσ. 4,6. 4. Α′ Κορ. 14,38. 5. Πρβλ. Λουκ. 13,27. 6. Θρ. 1,20. 7. Θρ. 1,18. 8. Ἰω. 1,14. 9. Ἔνθ' ἀν. 10. Β′ Κορ. 5,16.

θεωρήματα. Τὴν πνευματικὴν δέ τις ἔχων περιτομήν, Θεῷ περιτέμνεται· τὴν δὲ σαρκικήν, οὐ πάντως· διό φησιν ὁ προφήτης· «Περιτμήθητε τῷ Θεῷ ὑμῶν, καὶ μὴ περιτέμνεσθαι τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν»[1]· καὶ πάλιν· «Πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκί, ὁ δὲ οἶκος Ἰσραὴλ ἀπερίτμητοι καρδίαις αὐτῶν»[2]. Ὥσπερ τοίνυν ὁ αἰσθητῶς περιτεμνόμενος περιαιρεῖ τι τοῦ **[1176]** ὑπηρετοῦντος γενέσει μέλους, οὕτως ὁ πάντα φίλον γενέσει λογισμὸν ἐκβαλὼν περιτέμνετε τὴν καρδίαν· ὡς οἱ γνησίως ἄγαμοι μεριμνῶντες τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα αὐτῷ ἀρέσωσιν. Ἐν ὀγδόῃ δὲ ἡμέρᾳ ἡ τοιαύτη κατορθοῦται περιτομή· δεῖ γὰρ ὑπερβάντα τὸν ἐν ς΄ ἡμέραις γενόμενον κόσμον, ἐν τῇ ἑβδόμῃ γενέσθαι οὕσῃ ἀληθινῷ Σαββάτῳ ἁγίῳ καὶ τρυφερῷ. Καὶ ἐπεὶ οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τελείαν μακαριότητα τὸ τῶν κοσμικῶς γινομένων ἀργῆσαι, δεῖ προσλαβεῖν τὴν ὑπερκόσμιον ὑπὲρ ταύτην κατάστασιν οὖσαν ὀγδόην· ὁ ταύτης πειραθῆναι ποθῶν οὐκ ἀγαπήσει τὸν κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὅτι δὲ πρὸς ταύτην ὁ νόμος τὴν νόησιν ὁδηγεῖ, δῆλον ἐκ τοῦ φέρειν ἀπειλὴν ἐξολοθρεύσεως κατὰ τοῦ μὴ τῇ ὀγδόῃ περιτμηθέντος ἡμέρᾳ παιδίου, ἀλλὰ μὴ κατὰ τῶν γονέων, ἢ τῶν ἄλλως τὸ παιδίον ἀνατρεφόντων· οὐ γὰρ ἀκόλουθον ἀπειλεῖσθαι θάνατον τῷ μηδὲ τηρεῖν δυναμένῳ τὴν ἐντολήν.

Στ. β΄. Αἴσθησιν δέ τις ἐπὶ παιδείᾳ λαβὼν λέγει· «Ὀργὴν Κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἥμαρτον αὐτῷ, ἕως τοῦ δικαιῶσαι τὴν κρίσιν μου, καὶ ἀποίσει τὸ κρῖμά μου, καὶ ἐξάξει με εἰς τὸ φῶς»[3]. Οἶδε γὰρ ὡς βοηθείας χάριν ἡ κρίσις καὶ τοιοῦτον ἔχει τὸ πέρας· ἀλλὰ τοῦ μετ' ὀργῆς ἐλέγχου, ὁ διὰ λόγου διδασκαλίας ἀμείνων, τὴν μετάγνωσιν ἔχων ἑκούσιον, ἐκείνου μὴ πάντῃ τὸ ἑκούσιον ἔχοντος. Περὶ δὲ τοῦ διὰ λόγου καὶ Παῦλος ἔφη· «Τὰ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται»[4]. Ἡ γὰρ παιδεία διὰ φωτὸς φανέρωσίς ἐστιν, ἀποδείξεως τρόπῳ γινομένη· οὐχ ἁμαρτωλῶν μόνων ἀλλὰ καὶ δικαίων, φωτίζοντος τοῦ Θεοῦ τὰ κρυπτά, δι' ἄγνοιαν καὶ κακίαν σκότος ὠνομασμένον, καὶ φανεροῦντος τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν τῶν δικαίων. Πλὴν εἰ καὶ πονηροὺς ὁ θυμὸς ἄγει καὶ ἡ παιδεία, ἀλλ' ἐπὶ τέλει χρηστῷ κωλυτικοὺς ὄντας κακίας καὶ ἀσεβείας. Τοιγαροῦν ὁ πειραθεὶς τοῦ διὰ τούτων χρησίμου «Εὐλογήσω σε, Κύριε, φησίν, ὅτι ὠργίσθης μοι εἰς σωτηρίαν· ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἠλέησάς με»[5]. Καὶ αὐτὸς δὲ φανεροῖ τὴν ἐγκεκρυμμένην ὁ Θεὸς ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ ἀγαθότητα λέγων· «Ὅταν ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου γένηται, πάλιν ἰάσομαι»[6]. Εἰ γὰρ καὶ ἀποκαλύπτεται ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων[7], ἀφανιστικὴ τούτων ὑπάρχουσα. Ὅτι δὲ μὴ πάθος ἐπὶ Θεοῦ ἡ ὀργὴ δηλοῖ λέγων ὁ Μωϋσῆς· «Ἀπέστειλας τὴν ὀργήν σου καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς ὡσεὶ καλάμην»[8].

---

1. Πρβλ. Ἱερ. 4,4. 2. Ἱερ. 9,25. 3. Μιχ. 7,9. 4. Ἐφ. 5,13. 5. Πρβλ. Ἡσ. 12,1. Ψαλ. 29,8. 6. Ἡσ. 7,4. 7. Ρωμ. 1,18. 8. Ἐξ. 15,7.

Ἡ ὀργὴ γὰρ τὸ πάθος οὐκ ἀποστέλλεται, θυμικὴ δύναμις οὖσα ψυχῆς· τὴν δὲ τῶν ἐπιπόνων ἐπαγωγὴν τοῖς ἁμαρτωλοῖς ὀργὴν ἐν τούτοις φησίν.

Στ. γ'. Ἴασις ἀσθενείας ψυχῆς ἡ ἐκ Θεοῦ δύναμις· ὡς λέγειν τὸν ταύτης τυχόντα «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»[1]. Ὅτι δὲ οὐκ εἰ ποῦ τῆς Γραφῆς εἴρηται ὀστᾶ, οὐ πάντως περὶ τῶν αἰσθητῶν ἐστι τὸ δηλούμενον, ἐπιστατέον τῷ «Πάντα **[1177]** τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσιν, Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι»[2]; Καὶ τῷ «Διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ᾅδην»[3].

Στ. δ', ε'. «Καὶ σύ, Κύριε, ἕως πότε; Ἐπίστρεψον, Κύριε, ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου· σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ἐλέους σου»[4]. Ὡς ἀποστραφέντος δὲ αὐτὸν ἐν οἷς ἡμάρτανε τοῦ Θεοῦ· διὸ πάντα τὰ κατ' οἶκον γέγονεν αὐτῷ δυσχερῆ καὶ ἡ τοῦ παιδὸς ἐπανάστασις. Ἐπίστρεψον, φησί, Κύριε, γενόμενος λοιπὸν εὐμενὴς καὶ τὴν ἐμὴν ἀνάσωσον ἐκ τῆς ἀσθενείας ψυχὴν διὰ τὴν σὴν μόνην φιλανθρωπίαν.

Τὸ «ἐπίστρεψον» διττῶς νοεῖται. Δηλοῦται γὰρ ὅτε μὲν νόησις τοιαύτη· Ἐπεὶ ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, διὸ τί μοι χρήσιμον παρακαλῶ ὅπως ἐπιστρέψῃς καὶ ἐπιφάνῃς μοι αὐτό· ὅτε δέ, παρίσταται θεωρία τοιαύτη· Ἐπεὶ ἡ ψυχή μου ἁμαρτάνουσα ἀπεστράφη ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῆς, ἐπιστρέψας αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλούμενος (κατὰ τὸ «Ἐπιστράφητε, υἱοὶ ἀφεστηκότες»)[5] λύτρωσαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν μακρυνάντων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν ἐνεργουσῶν αὐτὰ πονηρῶν δυνάμεων.

Στ. ς'. Οἱ περὶ τοῦ κοινοῦ θανάτου ὑπονοοῦντες εἰρῆσθαι τὰ προκείμενα, σφάλλονται, μᾶλλον δὲ ἀσεβοῦσιν· οἱ γὰρ ἅγιοι ἄνδρες οὐ τότε μόνον μνήμην ἔχουσι Θεοῦ, ὅτε τὴν κοινὴν ζωὴν ἔχουσιν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ὅτε χωρίζονται τοῦ φθαρτοῦ σώματος. Τί οὖν φησιν; Ἐπεὶ οὐδεὶς μεμνημένος σου ἐν θανάτῳ γίνεται, ὃν ἡ ἁμαρτία ἀποτίκτει· οὗτος δέ ἐστιν ὁ χωρίζων ἐναρέτου ζωῆς τὴν ἁμαρτάνουσαν ψυχήν· ποθῶ δὲ μνήμην σου ἔχειν, εἰς τοῦτ' αὐτὸ ῥέψας τὴν ἀγαθότητά σου, σῶσόν με, ἵνα μὴ ἰσχυσάσης κατ' ἐμοῦ τῆς προσούσης ἀσθενείας καὶ ταραχῆς, καταποθῶ ὑπὸ τοῦ θανάτου. Οὐ γὰρ εἴρηται, Οὐ μέμνηται Θεοῦ ὁ ἐν θανάτῳ, ἀλλ' Ὁ μνημονεύων αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν θανάτῳ, περὶ οὗ φησιν ὁ Σωτήρ· «Ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, θάνατον οὐ θεωρεῖ εἰς τὸν αἰῶνα»[6].

Στ. η'. Ὅρα εἰ δύναται τὸ «Ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου»[7] καὶ ἑτέραν νόησιν ἔχειν. Ὅτε σὺν δικαιοσύνῃ ἔζων, ἐνέαζον ἀεὶ ζῶν κατὰ τὴν καινότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην· ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἀπροσεξίας ἡμετέρας μετέστην τοῦ ἐπαινετῶς ζῆν παρὰ τοῖς ἐχθροῖς γενάμενος, πεπαλαίωμαι, κατὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου

---

1. Φιλιπ. 4,13. 2. Ψαλ. 34,10. 3. Ψαλ. 140,7. 4. Ψαλ. 6,4-5. 5. Ἱερ. 3,14. 6. Πρβλ. Ἰω. 8,51. 7. Ψαλ. 6,8.

ἐκείνου παλαιότητα, ὃν ἐνδύσασθαι Παῦλος παραινεῖ (φαῦλος δὲ βίος αὗτος), ἵν' ἐνδυσώμεθα τὸν νέον ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ὁσιότητι καὶ γνώσει τῆς ἀληθείας[1]· οὗτος δέ ἐστιν ὁ βίος ὁ ἀκηλίδωτος.

Στ. θ'. Νοήσεις δὲ ταῦτα λέγεσθαι καὶ πρὸς τοὺς τὴν συσκευὴν αὐτῷ κατεργασαμένους ἀοράτους ἐχθροὺς καὶ πονηρὰς δυνάμεις, τὰς διαφθονουμένας τῇ κατὰ Θεὸν αὐτοῦ προκοπῇ καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιχαρησικάκως λεγούσας «Οὐκ ἔστιν σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ»[2].

[1180] Στ. ια'. Ἀγαθῇ προθέσει εὔχεται ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν· θέλει γὰρ αὐτοὺς αἰσχυνθῆναι ἐφ' οἷς ἔπραττον, δι' ἃ καὶ ἐχθροὶ τῶν δικαίων καὶ τοῦ Θεοῦ ἦσαν. Ἔσται δὲ τοῦτ' αὐτοῖς ἐπωφελές· ὁ γὰρ ἐξ αἰσθήσεως αἰσχυνθεὶς καὶ ταραχθεὶς ἐπὶ τῇ ἐνεργουμένῃ ὑπ' αὐτοῦ κακίᾳ, καταγνοὺς αὐτῆς πεπαύσεται τοῦ ἐνεργεῖν ἔτι. Οὕτω βεβαιοῦται ἡ ἐξήγησις ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου στίχου οὕτως ἔχοντος· «Ἐπιστραφείησαν ταραχθέντες οἱ ἐχθροὶ εἰς τὰ ὀπίσω»[3] μηκέτι τῆς κακίας ἔμπροσθεν ἐλαύνοντες, ἀλλ' ἀνακάμπτοντες εἰς ἣν κατέλιπον ἐνάρετον πολιτείαν. Τοῦτο δὲ αὐτὸ πρὸς ἀγαθοῦ γινόμενον αὐτοῖς μὴ ἐν ὑπερθέσει χρονικῇ ἢ ἀνειμένως ἀλλὰ σφόδρα διὰ τάχους.

ΨΑΛΜΟΣ Ζ'

Στ. α'. Χουσὶ υἱὸς Ἰεμενὶ ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ δήμου ὅθεν ἦν ὁ Σαοὺλ καὶ ὁ Σεμεΐ καὶ ὁ τὴν ἀγγελίαν καταμηνύσας τοῦ Σαούλ· υἱὸς δὲ Ἀραχί, ἀπὸ τοῦ πατρός· ἀρχιεταῖρος δέ, ὁ ἄρχων τῶν φίλων καὶ παλαιὸς κατὰ τὴν φιλίαν. Ἄδει δὲ τὸν ψαλμὸν πρακτικῶς ἅμα καὶ θεωρητικῶς αὐτὸν προφέρων. Εἴρηται δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ τετάρτου ὡς πρᾶξιν ὁ ψαλμός, θεωρίαν δὲ ἡ ᾠδὴ δηλοῖ· καὶ ἐπεὶ εἰσὶν ἐπιγραφαὶ ἔχουσαι ψαλμὸν ᾠδῆς ἢ ᾠδὴν ψαλμοῦ, ῥητέον περὶ αὐτῶν, ὡς ψαλμοῦ μὲν ᾠδή ἐστιν ἡ περὶ πρακτικῶν καὶ ἠθικῆς παιδεύσεως θεωρία· ψαλμὸς δὲ ᾠδῆς, ἡ ἀναγκαίως ἐν τῷ θεωρεῖν τὴν ἀλήθειαν παραλαμβανομένη πρᾶξις. Πολλὰ γὰρ πράττεται ὑπὲρ θεωρίας τῆς σοφίας, ἃ ψαλμὸν ᾠδῆς, οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τις ἐρεῖ. Τούτων ὧδε θεωρουμένων, εἰκότως τὸν προκείμενον ψαλμὸν ᾄδει ὁ Δαυὶδ πρακτικὸν ὄντα, θεωρῶν περὶ ἑκάστου τῶν πραττομένων σαφῶς καὶ πάνυ θεοπρεπῶς· γνῶναι θέλων τί ἕκαστον δηλοῦται ἐκ τῶν οὕτως αἰσθητῶς ἐπιτελουμένων. Ἐκθετέον δὲ καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ ψαλμοῦ λέξεις οὕτως ἀρχομένας. «Κύριε ὁ Θεός μου ἐπὶ σοὶ ἤλπισα»[4] κ.τ.λ.

Στ. β'. Τίς δὲ οὗτος, ἢ ὁ εἰπὼν «Σῴζων οὐκ ἔστιν πάρεξ ἐμοῦ»[5]; ὁ ἐληλυθὼς «ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός»[6] «καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν

---

1. Πρβλ. Ἐφ. 4,24. 2. Ψαλ. 3,3. 3. Πρβλ. Ψαλ. 6,11. 4. Ψαλ. 7,2. 5. Πρβλ. Ἡσ. 45,21. 6. Λουκ. 19,10.

αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν»[1]. Ταῦτα δὲ δηλοῖ, ὡς ὁ Πατὴρ Θεὸς ὤν, σῴζει διὰ Υἱοῦ Θεοῦ Λόγου ὄντος· ὅθεν οὐδὲ ἐν τοῖς προκειμένοις διαιρετέον τὴν θεότητα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὡς ἔδοξέ τισιν.

Σ τ. ς΄. Λεγέσθω καὶ οὕτως. Ὑψηλὸν ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν ὀφθῆναι παρακαλεῖ τὸν Θεόν. Οὕτω γάρ, φησί, τέλος ἕξει τὰ τῆς ἀδικίας, δι' ὧν ἐχθροί μοι τυγχάνουσι. Λέγει δὲ ἂν καὶ πέρατα ἐχθρῶν τὰς ἀλαζονείας, ἐφ' ἃς φθάσαντες τὸ βέβαιον ἕξειν ἐν τέλεσιν ἀρίστοις νομίζουσιν.

Σ τ. θ΄. Μονονουχὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν καὶ δικαιοσύνην τὴν ἐμήν, ἐπάγαγε σοῦ τὸ κρῖμα· οὕτω γὰρ καὶ δικαιωθήσομαι ἀδικίας οὐχ εὑρισκομένης ἐν ταῖς πράξεσίν μου. Ἀκακίαν δὲ ἐν τούτοις, φησίν, οὐ τὴν εὐήθειαν ἐκληπτέον, κατὰ τὸ γεγραμμένον. **[1181]** «Ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ»[2]· ἀλλὰ τὴν ἁπλότητα τὴν δόλου καθαρεύουσαν· καθ' ὃ σημαινόμενον εἴρηται πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὸ τοῦ ἁγίου· «Ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου»[3]· καὶ τὸ «Ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην»[4]. Φερομένου δὲ ἔν τισιν ἀντιγράφοις, «Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου»[5] ἐξηγητέον τὴν λέξιν οὕτως· Ἔστι τις δικαιοσύνη Θεοῦ ἀνθρώποις ἐφικτή, διαστελλομένη πρὸς δικαιοσύνην ὑποδεεστέραν. Παῦλος γοῦν περὶ τῆς διαφορᾶς τούτων γράφων περὶ Ἰουδαίων· «Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς», ἔφη, «ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν θέλοντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν»[6]. Θεοῦ δὲ δικαιοσύνην λέγων τὴν εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γινομένην· ἣν καὶ αὐτὸς ἔχειν ποθήσας, λέγει πάντα ἀποπεπέμφθαι δι' ἃ Ἰουδαϊκῶς δίκαιος ὑπῆρχεν, ἵνα εὑρεθῇ τὴν ἐκ Θεοῦ διὰ πίστεως δικαιοσύνην ἔχων καὶ μὴ τὴν ἑαυτοῦ· ταύτην καὶ τοῖς μαθηταῖς ὑπαρχθῆναι ὁ Ἰησοῦς θέλων εἶπε πρὸς αὐτούς· «Ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»[7]. Ταύτης τῆς διαστολῆς οὔσης, ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν τοῦ Δεσπότου βούλεται κριθῆναι· εἰδὼς ὡς ἀποβήσεται αὐτῷ εἰς σωτηρίαν τὸ οὕτω κριθῆναι.

Σ τ. ι΄. Ἐπὶ Θεῷ τὸ «ἐξετάζειν καὶ ἐρευνᾶν καρδίας»[8] οὐ τὸ ζητεῖν καὶ ἀνιχνεύειν δηλοῖ, ἀλλὰ παντελῆ κατάληψιν ἔχειν. Νεφροὺς δέ, ψυχῆς νοητὰς ἀκουστέον δυνάμεις. Ἀμέλει περὶ φαύλων εἴρηται· Ἐγγὺς εἶ τοῦ στόματος αὐτῶν, πόρρῳ δὲ ἀπὸ τῶν νεφρῶν.—Δυνάμει τοῦτο διδάσκει· εἰς τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ σῴζει, ἀπαιτῶ δικαίαν βοήθειαν· παρ' αὐτοῦ, ἔφη, σωθήσομαι, εὐθεῖαν καρδίαν ἔχων ἐκτὸς οὖσαν παντὸς δόλου· διὸ καὶ ἐπὶ τῇ ἀκακίᾳ μου κριθῆναι δέομαι.

---

1. Ματθ. 20,28. 2. Παρμ. 14,15. 3. Ψαλ. 40,14. 4. Ψαλ. 25,1,11. 5. Ψαλ. 34,24. 6. Ρωμ. 10,2-3. 7. Ματθ. 5,20. 8. Ιρβλ. Ιαρλ. 28,9.

Στ. ιε΄. Ὁ ὠδινήσας ἀνομίαν, συνέλαβε πόνον ἐπὶ τῷ τεκεῖν ἀδικίαν· ταῦτα τὰ γεννήματα ὄλεθρον τῷ κυήσαντι προξενεῖ κολασθησομένῳ δι' ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν ἃ ἐποίησεν· οἷς καταλλήλως καὶ πόνον τὸν ἐν τῇ κολάσει συλλήψεται ἢ πόνον τὸν ἐπὶ τῷ ἁμαρτάνειν· βαρυτάτη γὰρ καὶ ἐπαχθὴς ἡ τῆς ἀνομίας ἐργασία παραβαλλομένη ταλάντῳ μολίβου[1]· οὐδὲν γὰρ κατωφερέστερον τῆς κακίας, ἀεὶ κάτω φερούσης τὸν κατ' αὐτὴν ποιωθέντα. Εἴρηταί τισιν ὡς διὰ τὸ ἄτακτον τῆς κακίας, πρὸ τῆς συλλήψεως τῆς ὠδινήσεως λεχθείσης· ἐπὶ γὰρ τῶν κυουσῶν μετὰ τὴν σύλληψιν, ἡ ὠδίν, μεθ' ἣν τὸ τεκεῖν· ἐνταῦθα δὲ πρὸ τῆς συλλήψεως ἡ ὠδὶν ὠνόμασται τῷ μηδὲν τῶν ἐν κακίᾳ εἱρμὸν καὶ τάξιν ἔχειν. Εὖ δὲ καὶ τὸ προτετάχθαι τῆς ἀδικίας τὴν ἀνομίαν· ἐκ ταύτης γὰρ ἄνομος γεγονώς τις, οὐκ ἔτι ὑπὸ τὸν νόμον ἐστὶ τῆς δικαιοσύνης· ὡς λοιπὸν καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐπιτίθεσθαι ἐπὶ τὸ ἀδικεῖν αὐτούς. Εὑρίσκεται τοῦτο μάλιστα περὶ τοῦ Κάιν· πρότερον γὰρ ἄνομος **[1184]** γεγονώς, τῷ μὴ ὀρθῶς διαιρεῖν ἃ ἔδει Θεῷ θύειν[2]· ὕστερον καὶ ἀδικίαν ἔτεκεν, φονικῶς ἐπιθέμενος τῷ ἀδελφῷ[3]. Μάλιστα δὲ τῷ διαβόλῳ προσοικειοῦνται αἱ φωναὶ αὗται, ἀρχεκάκῳ ὄντι, διὰ τὸ πρὸ πάντων ηὐμηκέναι καὶ ἠδικηκέναι. Καὶ πᾶς δὲ ἁμαρτάνων πρῶτον ἑαυτόν, εἶτα ἄλλον ἢ ἄλλους βλάπτει· ἐπιζήμιον γὰρ καὶ βλαπτικὸν ὂν τὸ κακόν, πρὸ πάντων τὸν μετέχοντα αὐτὸν ζημιοῖ καὶ βλάπτει. «Ἀφροσύνη γὰρ ἀνδρὸς λυμαίνεται τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ»[4]. Ὅθεν προσφυῶς εἴρηται τὸ «Ἁμαρτάνοντας καταδιώξεται κακά»[5]. Τίς δὲ ὁ λάκκος ὃν ὤρυξεν ὁ ψεγόμενος, ἢ ἣν ἐποίησε κακίαν; Γέγραπται γὰρ περὶ ἁμαρτανούσης ψυχῆς· «Ὡς ψύχει λάκκος ὕδωρ, οὕτω ψύχει κακία αὐτῆς»[6]. Βόθρος δὲ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ἀντὶ κακίας λαμβάνεται· ὡς τὸ «Τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι ἐμπεσοῦνται εἰς βόθρον»[7]. Καὶ ἐνταῦθα γὰρ τοὺς ὑπ' ἀνοίας καὶ ἄλλης κακίας τυφλοὺς διδασκάλους καὶ μαθητὰς ἐκληπτέον.

Στ. ιη΄. Ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ ἀρξάμενος τοῦ ψαλμοῦ, εἰς εὐχαριστίαν καταπαύει, ὡς εἰκός, τυχὼν τῶν αἰτηθέντων, ἢ πιστῶς προσδοκῶν αὐτά. Εὐχαριστίαν γὰρ δηλοῖ ἐνταῦθα τὸ «ἐξομολογήσομαι»[8]. Διὸ καὶ συνέζευκται αὐτῷ τὸ «ψαλῶ»[9]. Ἐξομολογεῖται δὲ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ· καὶ ψάλλει οὐ παρέργως ἀλλὰ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου· ὡς ἤδη σχὼν ἐπικεκλημένον ἑαυτῷ αὐτό· διὸ καὶ ὑψηλὸς κατὰ ἁγιότητα καὶ ἀρετήν ἐστιν. Οὐδεὶς γὰρ ταπεινὸς ἀλλὰ μόνος ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας μετεωριζόμενος μετέχει τῆς τοῦ Ὑψίστου προσηγορίας.

1. Πρβλ. Ζαχ. 5,7. 2. Πρβλ. Γεν. 4,7. 3. Πρβλ. Γεν. 4,8. 4. Παρμ. 19,3. 5. Παρμ. 13,21. 6. Ἱερ. 6,7. 7. Ματθ. 15,14. 8. Ψαλ. 7,18. 9. Ἔνθ' ἀν.

ΨΑΛΜΟΣ Η'

Σ τ. α'. Ὁ γὰρ ἑκάστου βίος ἀμπελὼν κατὰ τὰς Γραφὰς καλεῖται· διὸ καὶ Ναβουθαὶ τεθνάναι μᾶλλον εἵλετο, ἢ τυραννικῶς ἁφαιρεθῆναι παρὰ τοῦ θελήσαντος κῆπον αὐτὸν λαχάνων ποιῆσαι[1]. Ἦν γὰρ ἀμπελὼν περιμάχητος βίος, ὢν πρακτικὸς ἅμα καὶ θεωρητικός, ὃν πονηροὶ κατασπᾶν εἰς πρόσκαιρα βούλονται καὶ ταχὺ μαραινόμενα πράγματα, ὁποῖα τὰ λάχανα· ὡσεὶ λάχανα γὰρ ταχὺ ἀποπεσοῦνται. Περὶ τοιούτων ἀμπελώνων ἡ νύμφη φησίν· «Υἱοὶ μητρός μου ἐμαχήσαντο ἐν ἐμοί· ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν· ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα»[2]. Ὁ κατὰ τὸν τοιοῦτον ἀμπελῶνα καρποφορῶν βότρυς ἀληθείας καὶ σταφυλὴν φέρει, οὓς ὅτε καιρὸς δρέψασθαι προσήκει καὶ εἰς ληνοὺς ἀπαγαγεῖν, ὡς ἂν ἐκθλιβέντα οἶνον ποιήσωσι τὸν εὐφραίνοντα καρδίαν ἀνθρώπου[3]· τῶν μὲν ἀληθείας θεωρήματα, τῶν δὲ ἔργα καρποφορούντων πνευματικά. Οὐ μία δὴ ἡ ληνός· πολλαὶ γὰρ αἱ πρακτικαὶ ἀρεταὶ καὶ τοῦ καρποῦ ἑκάστης οἰκεία τις ἔσται ληνός· οἷον ἐπὶ τὴν τῆς σωφροσύνης ληνὸν οἱ ἀγαμίαν κατορθώσαντες φέρουσι τοὺς καρποὺς καὶ οἱ κοίτην τηροῦντες ἀμίαντον· οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων· πλείους δὲ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ βίου τυγχάνουσιν αἱ ληνοί, εἰς ἃς τὰ **[1185]** δόγματα φέρουσιν οἱ καρποφοροῦντες τῆς ἀληθείας τὰ θεωρήματα. Ταῦτα δέ φαμεν οὐκ ἀναιροῦντες τῶν ἀρετῶν τὴν ἀντακολούθησιν, ἀλλ' ἐπεὶ μὴ πρὸς πάσας οἱ μετιόντες ῥοπὴν ἔχουσιν· ἀφ' ἧς δὲ μᾶλλον ἕκαστος μετέχει, τὸ γνώρισμα φέρεται. Διάφοροι γὰρ καὶ ἐν Εὐαγγελίοις ἐντεῦθέν εἰσιν οἱ μακαρισμοί. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἀριθμῷ οἰκείῳ ἡ ᾠδὴ αὕτη τέταχται, οὖσα ὀγδόη· ἔχει γὰρ συμφωνίαν πολλὴν πρὸς τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν τοῦ Κυρίου· ἐν ᾗ τρυγητὸς πολλῶν ἀμπέλων γέγονεν, ἀποσταλέντων τῶν μαθητῶν μαρτυρῆσαι τῷ ἀναστάντι ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

Πάλαι μὲν οὖν ἐρρέθη περὶ Θεοῦ· «Ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ»[4]· νῦν δὲ πεπλήρωται περὶ αὐτοῦ ἡ λέγουσα προφητεία· «Πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ»[5]· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία. Διὸ καὶ θαυμαστὸν αὐτοῦ παρὰ πᾶσι τοὔνομα· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει. τὴν ἀνάληψιν τὴν αὐτοῦ· «Ἐμεγάλυνε γὰρ ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ»[6], ἐν ἄλλῳ λέγει ψαλμῷ. Οὐκ ἄλλη δὲ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἡ ἐπαρθεῖσα μεγαλοπρέπεια. Τί γάρ ἐστιν ἐν αὐτῇ μὴ ἔχον ἐν μεγάλοις τὸ πρέπον; Αὐτὴ τοίνυν ἐπήρθη καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς, μετὰ τὸ καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν πεποιηκέναι· οὕτω νοητέον καὶ ὑψηλότερον αὐτὸν τῶν οὐρανῶν γεγονέναι μετὰ τὴν ἀνάστασιν[7]. Νήπιοι δὲ πάντες οἱ προσελθόντες τῇ πίστει. νηπιάζοντες τῇ κακίᾳ[8]. Τοὺς ἔτι δὲ θηλάζοντας οἱ νηπιάζοντες ὑ-

---

1. Πρβλ. Γ' Βασ. 20,2.13. 2. Ἆσμ. 1,6. 3. Πρβλ. Ψαλ. 103,15. 4. Ψαλ. 75,2. 5. Ψαλ. 71,11. 6. Πρβλ. Ψαλ. 137,2. 7. Πρβλ. Ἑβρ. 7,26. 8. Πρβλ. Α' Κορ. 14,20.

περέβησαν ἡλικίᾳ καὶ τούτοις τὸ μετὰ τὸ γάλα βρῶμα κατάλληλον· τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ στραφέντες καὶ γενόμενοι ὡς τὰ παιδία[1].

Σ τ. δ΄. Ἔστι δὲ τοῖς ἀκριβῶς κατανοοῦσι προσδοκία τοῦ δύνασθαι μαθεῖν τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς τίνα τρόπον τεθεμελίωται πρὸς οὐσίαν ἐλθόντα. Λέγοις δ' ἂν καὶ οὐρανοὺς τοὺς τὰ ἄνω φρονοῦντας[2] καὶ οὐ τὰ πρόσκαιρα[3]· οὗτοι γὰρ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ[4]· σελήνην δὲ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ἀστέρας τοὺς ἀκούσαντας «Ὑμεῖς τὸ φῶς τοῦ κόσμου»[5]· ὡς εἶναι ταὐτὸν τοῦτο τῷ τοὺς ἀνθρώπους ἔργα εἶναι τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν· «Ἔργα» γάρ, φησί, «τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί»[6]. Εἰ μή τις λέγει τὰ μεγαλοφυέστερα τῶν κτισμάτων Θεοῦ γενέσθαι χερσίν, τὰ δ' ἄλλα δακτύλοις αὐτοῦ. Σαφηνίζων δὲ ὡς κατὰ τὸ σῶμα τὸν ἄνθρωπον ἔλαβεν, ἐπάγει τὸ «ἢ υἱὸς ἀνθρώπου»[7]. Κατὰ σῶμα γάρ, οὐ κατὰ ψυχήν, υἱός τις ἀνθρώπου ἐστίν. Μεθ' ὃν δεικνὺς τὴν λογικὴν οὐσίαν, ταύτης τὸ μέγεθος ἐπιφέρει.

Σ τ. ε΄. Οὐκ εἶπε δέ, ὅτι Ἔπλασας αὐτόν· οὐ γὰρ περὶ δημιουργίας ἀλλὰ προνοίας νῦν διαλέγεται. Ἐκτραγῳδεῖ δὲ πολλάκις ἡ Γραφὴ τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν· «Ἄνθρωπος» γάρ, φησίν, «ματαιότητι ὡμοιώθη· αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡς σκιαὶ παράγουσι»[8]· καὶ πάλιν· «Ἄνθρωπος, ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει· ὅτι πνεῦμα **[1188]** διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει, καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ»[9].

Σ τ. η΄. Ὅρα τὴν ἀκολουθίαν· οὐ καθάπαξ πάντων θνητῶν ζῴων ἄρχειν τέθειται ἀλλὰ τῶν ἡμέρων· οὐ γὰρ κρατεῖ μονοκέρωτος οὐδὲ τῶν ἄλλων ἰσχυρῶν τε καὶ ἀγρίων παρίσταται ὡς ἡμέρων ἄρχειν ἐκ τοῦ· «Πρόβατα καὶ βόας πάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου»[10] καὶ τὰ ἑξῆς. Νομίζω τοῦτο καλῶς εἰρῆσθαι· πρὸ γὰρ τῆς παραβάσεως καὶ τούτων ἦρχεν ὁ ἄνθρωπος· οἱ δίκαιοι δὲ καὶ τούτων μετὰ τὴν παράβασιν ἄρχουσιν· ὡς Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων βληθεὶς καὶ μηδεμίαν ἐξ αὐτῶν ὑποστὰς βλάβην[11]· καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἔχιδναν τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς ἐκτινάξας ἐπὶ τὴν πυράν[12]· θῆρες γὰρ ἄγριοι, φησίν, εἰρηνεύσουσίν σοι[13]. Πρὸς δὲ τούτοις διὰ τῶν κτηνῶν τοῦ πεδίου περιείληπται καὶ τὰ θηρία[14], ὡς ἐν τῇ γενέσει μεμαθήκαμεν.

Σ τ. ι΄. «Ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ»[15]! Ἔπρεπε τὴν ἐπὶ ἀναστάσει τοῦ Σωτῆρος λεγομένην ᾠδὴν ὅμοιον ἔχειν τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος· καὶ γὰρ ἀρχόμενος καὶ λήγων, τῇ αὐτῇ κέχρηται λέξει, διδάσκοντος τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀρχὴν τῷ τέλει καθ' ὑποκείμενον εἶναι. Συνάδει τὸ «Ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά

1. Πρβλ. Ματθ. 18,3. 2. Πρβλ. Κολ. 3,2. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 4,18. 4. Ψαλ. 18,2. 5. Ματθ. 5,14. 6. Ψαλ. 101,26. 7. Ψαλ. 8,5. 8. Ψαλ. 143,4. 9. Ψαλ. 102,15-16. 10. Ψαλ. 8,8. 11. Πρβλ. Δαν. 6,18-19. 12. Πρβλ. Πράξ. 28,5. 13. Ἰώβ 5,23. 14. Πρβλ. Γεν. 1, 24-25. 15. Ψαλ. 8,2,10.

σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ»[1] καὶ τὸ «Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλάτωσάν σοι»[2].

ΨΑΛΜΟΣ Θ′

Σ τ. α′. Ἐν πολλοῖς δὲ τῆς Γραφῆς ἀορίστως εἴρηται· μὴ προσκειμένου δὲ τοῦ, τίνος ὁ υἱὸς ὑπάρχει, φανερὸν ὅτι ὁ Σωτήρ ἐστιν, δηλούμενος πολλαχοῦ οὕτως ὀνομαζόμενος. Ἐν γοῦν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος, «Χριστός, εἶπεν, ὡς Υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς»[3]. Καὶ πάλιν· «Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ»[4]. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωτὴρ περὶ ἑαυτοῦ ἐν Εὐαγγελίῳ· «Ἐὰν οὖν ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσεσθε»[5]. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰς τέλος ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὴν προκειμένην ἐπινίκιον ᾠδήν· τοῦ γὰρ τέλους ἐκείνου χάριν ἐπεδήμησεν ὁ Σωτήρ· περὶ οὗ ὁ πρόκριτος τῶν ἀποστόλων γράφει· «Κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως σωτηρίαν ψυχῶν· περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται»[6]. Καὶ μετ' ὀλίγα· «Προμαρτυράμενοι τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας»[7]. Ἴσως Ἰουδαῖοι περὶ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ὄντος υἱοῦ τοῦ Ψάλλοντος ἐροῦσι τὴν ἐπιγραφὴν εἶναι, ἐλεγχόμενοι ὡς οὐ καλῶς αὐτὴν ἐξειλήφασιν, ἅτε διὰ πάντων ἐσφαλμένοι τῷ μὴ ἐρευνᾶν τὰς Γραφάς. Τί γὰρ καὶ πιθανὸν εἰπεῖν ἔχουσιν εἰς τὸ «περὶ τῶν κρυφίων»[8]; Εἰ μὴ ἄρα περὶ τῶν κρύβδην γενομένων σκέψεων τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἐροῦσιν τὰ «ὑπὲρ τῶν κρυφίων»[9] κεῖσθαι· ἔχει δὲ πολλὴν εὐήθειαν τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτῶν.

Σ τ. β′, ε′. (*Θεοδωρήτου ὁμοῦ Ὠριγένους, καὶ Διδύμου*). Ἵν' ὦν τελείων ἴδιον τὸ πᾶσαν ἀνατιθέναι τῷ Θεῷ τὴν καρδίαν καὶ πᾶσαν αὐτῷ καθιεροῦν τὴν **[1189]** διάνοιαν. «Ἀγαπήσεις γάρ, φησί, Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου»[10]. Ὁ δὲ μὴ οὕτω διακείμενος, οὐ δύναται εἰπεῖν ἀληθεύων, «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε, ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου»[11]. Ὁ δὲ προφήτης, πνευματικοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ ἐσόμενα προειδώς, οὐκ ἐξομολογεῖται μόνον «ἐν ὅλῃ καρδίᾳ», ἀλλὰ καὶ διηγεῖται αὐτοῦ «πάντα τὰ θαυμάσια»[12] κοινωνοὺς τοὺς ἀκούοντας τῆς ὑμνῳδίας ποιούμενος. Ἀνατραπέντων γὰρ τῶν ἐχθρῶν μου ὀπίσω μου καὶ ἀπολομένων ἐκ προσώπου σου, τὰς σὰς ᾄδων εὐεργεσίας διατελῶ· καὶ «εὐφραινόμενος ἐν σοὶ»[13] τῷ Θεῷ μου, ἔχων χαρὰν τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος· «καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου»[14] ὑψηλῶς καὶ ἐπηρμένως θεωρήσας ἃ διηγοῦμαι θαυμάσιά σου. Ταῦτα δὲ ὁ προφήτης ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπείας διεξέρχεται φύσεως, ἅτε δὴ τοῦ ἀλάστορος

---

1. Ψαλ. 8,2,10. 2. Ψαλ. 65,4. 3. Ἑβρ. 3,6. 4. Ἑβρ. 1,2. 5. Ἰω. 8,36. 6. Α′ Πέτρ. 1,9-10. 7. Πρβλ. Α′ Πέτρ. 1,11. 8. Πρβλ. Ψαλ. 9,1. 9. Ψαλ. 9,1. 10. Δευτ. 6,5. Πρβλ. Λουκ. 10,27. 11. Ψαλ. 9,2. 12. Ἔνθ' ἀν. 13. Πρβλ. Ψαλ. 9,3. 14. Ψαλ. 9,3.

ἀπαλλαγείσης καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς θείας φύσεως δεξαμένης. Οὐ γὰρ ὥς τινες ὑπέλαβον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος οὗτος εἴρηται ὁ ψαλμός, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς εὐεργέτην ὑπὸ τῶν εὖ πεπονθότων, ὡς αὐτὰ διδάξει τὰ ῥήματα «Ὅτι ἐποίησας τὴν κρίσιν μου καὶ τὴν δίκην μου»[1]. Τίνα τρόπον; «Ἐκάθισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην»[2]. Καὶ ψῆφον ὁποίαν ἐξήνεγκεν; «Ἐπετίμησας ἔθνεσιν, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής· τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[3]. Οὐ γὰρ ἠνέσχου, φησίν, ἐπὶ πλεῖστον περιϊδεῖν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ὑπὸ τοῦ πικροῦ τυράννου δουλουμένην κακῶς· ἀλλ' οἷόν τις δικαστὴς ἐπὶ θρόνου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ φοβεροῦ βήματος προκαθίσας, τοιαύτην αὐτῷ τιμωρίαν ἐπήνεγκας· ὥστε λήθῃ παντελεῖ τούτου παραδοθῆναι τὴν μνήμην. Τὸ δὲ «Ἐπετίμησας ἔθνεσιν, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβὴς»[4] ταύτην ἔχει τὴν διάνοιαν· Διὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μετ' ἐκείνους τῶν τῆς ἀληθείας κηρύκων, προσήνεγκεν τοῖς ἔθνεσιν τὰ θεῖα διδάγματα· ἐκείνων δὲ δεξαμένων καὶ τῆς πλάνης ἀπαλλαγέντων, ἀπώλετο ἀσεβής, τοὺς ἀπατωμένους καὶ προσκυνοῦντας οὐκ ἔχων. Οὕτω Βαρνάβας καὶ Παῦλος θῦσαι πειραθεῖσι Λυκάοσιν ἐπετίμησαν βοῶντες· «Τί ποιεῖτε, ἄνδρες; Καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν ἄνθρωποι, ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων πρὸς τὸν Θεὸν ὑμᾶς ἐπιστρέφοντες»[5]. Οὕτω Γαλάταις ὁ μακάριος ἐπετίμησεν Παῦλος βοῶν· «Ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐσταυρωμένος»[6]; Οὕτω Κορινθίοις· «Ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται»[7];—«Ἐπετίμησας» τοίνυν «ἔθνεσιν καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[8]. Ἐσβέσθησαν γὰρ παντελῶς αἱ τελεταὶ καὶ λήθῃ παντελεῖ παρεδόθησαν ὡς μηδένα τῶν νῦν ἀνθρώπων εἰδέναι καὶ τῆς ἀσεβείας μυστήρια.

Στ. ς'. Ἡ τοιαύτη κάθισις κριτὴν αὐτὸν σημαίνει, ἀλλ' οὐ τὸ ἐπί τινος καθέδρας ἱδρύσθαι. Ἐπίστησον, εἰ χώραν ἔχει ἔτι εἰπεῖν, ἐπιτιμηθέντων τῶν ἐθνῶν, ἀπόλλυσθαι ἀσεβῆ τὸν ἄθεον τρόπον αὐτῶν, ὥστε μηκέτι χρηματίζειν αὐτούς. Συμβήσεται δὲ τοῦτο, πλη[1192]ρουμένου τοῦ πρότερον εἰρημένου, ἔχοντος οὕτως· «Ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται»[9].

Ὡριγένους καὶ Διδύμου. Τὸ «ἐπετίμησας»[10] διόρθωσιν σημαίνει· ὅπερ δῆλον ἐκ τοῦ «ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον»[11]· δηλοῦται γὰρ ὅτι ἐπ' ὠφελείᾳ ἐστὶν ἡ ἐπιτιμία.

Στ. ξ'. Ῥομφαῖαι δὲ τοῦ ἐχθροῦ εἶεν ἂν ἴσως αἱ αἱρετικαὶ διδασκαλίαι καὶ αἱ κατ' εἶδος κακίαι, αἵτινες ἐξέλιπον, ὡς μηκέτι

1. Ψαλ. 9,5. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 9,6. 4. Αὐτόθι. 5. Πρβλ. Πράξ. 14,15. 6. Γαλ. 3,1. 7. Α' Κορ. 5,1. 8. Ψαλ. 9,6. 9. Ψαλ. 1,6. 10. Ψαλ. 9,6. 11. Β' Τιμ. 4,2.

δύνασθαι ὑπεραγωνίζεσθαι ὧν εἶχον πόλεων καὶ αὐταὶ καθαιρεθήσονται· ἀθροίσματα δὲ αἱ πόλεις παρανόμως συστᾶσαι καὶ διοικούμεναι· γέγραπται γὰρ περὶ τοῦ ἱδρυσαμένου αὐτὰς ὡς «εἴη οἰκοδομῶν πόλεις ἐν αἵμασιν καὶ ἑτοιμάζων πόλεις ἐν ἀδικίαις»[1]· ἡ γὰρ ὕλη αὐτῶν ἀδικήματα, καὶ ἔκχυσις αἱμάτων τῶν σκανδαλιζομένων ἐστίν. Ταύτας καθαιρεῖ ἐπιδημήσας ὁ Σωτήρ, καθελὼν τὸν ἐχθρὸν τυραννικῶς κρατεῖν θέλοντα, ὧν ᾤετο ἐσχηκέναι πόλεων. Οἱ ταύτην τὴν ἀνδραγαθίαν, ὄμματι θείῳ θεασάμενοι εὐφημοῦντες τὸν ἀριστέα φασίν, ὡς ἐκ μιᾶς φωνῆς τὴν χαριστήριον προφέροντες φωνήν, ἀρχόμενοι ὧδε· «Κύριε, ὁ Θεός μου, δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου· ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγματα, βουλὴν ἀρχαίαν ἀληθινήν. Γένοιτο, Κύριε, ὅτι ἔθηκας πόλεις εἰς χῶμα, πόλις τῶν ἀσεβῶν εἰς τὸν αἰῶνα οὐ μὴ οἰκοδομηθῇ»[2]. Ἐπίστησον, εἰ σημαίνει τὸ ἀνέγερτον πτῶμα τῆς Ἱερουσαλήμ, τοῦ Σωτῆρος ἐν αὐτῇ σταυρωθέντος, τῶν πολιτῶν αὐτῆς ὄντων λοιπὸν ἀσεβῶν διὰ τὴν Κυριοκτονίαν. Τὸ «μετ' ἤχους»[3] ἀντὶ τοῦ, οὐ σὺν ἐρημίᾳ ἀλαλαγμοῦ νικησάντων τὸ κατόρθωμα ὑπῆρκται.

Στ. η'. «Ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ καὶ αὐτὸς κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· κρινεῖ λαοὺς ἐν εὐθύτητι»[4]. Προτρέπει τὰ προκείμενα ἀναχωρῆσαι μὲν κακίας καὶ δυσσεβείας, προσελθεῖν δὲ ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ. Τίς γὰρ νοῦν ἔχων, πιστεύσας τοῖς οὕτως εἰρημένοις, οὐ φοβηθήσεται μὴ ὑποπέσῃ τῷ κρίνοντι ἐν δικαιοσύνῃ καὶ εὐθύτητι, διὰ πράξεις ψεκτὰς καὶ φρόνημα ἀσεβές; Οὕτω γὰρ κρίνοντος αὐτοῦ, ἀναπόδραστον τὸ κρῖμα ἔσται.

Στ. ι'. Τούτου δηλωτικὸν τὸ ἐκ προσώπου λεχθὲν τοῦ Θεοῦ· «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου»[5]· καὶ τὸ ἐν ἑκατοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ οὕτως ἔχον· «Σὺ ἀναστὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σιών, ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκτειρῆσαι αὐτήν, ὅτι ἥκει καιρός»[6].

Στ. ια'. «Καὶ ἐλπισάτωσαν ἐπὶ σὲ οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου· ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε, Κύριε»[7]· πάσης ἀνθρωπίνης πεποιθήσεως ἀνωτέρω χωρήσαντες. Γνῶσιν γὰρ τοῦ ὀνόματός σου ἔχοντες ἀσφαλῆ καὶ τελείαν, ἐπ' οὐδενὶ ἐκείνων ἐλπίσουσιν· ζητοῦσι δὲ Θεὸν οἱ πάντα παρ' αὐτοῦ θέλοντες ὑπαρχθῆναι ἃ ἐξ ἑαυτῶν ἔχειν οὐχ οἷοί τέ εἰσιν· ὅθεν οὐκ ἐγκαταλείπονται ὑπ' αὐτοῦ. Ὁσίως καὶ φρονίμως καὶ ταύτης τῆς λέξεως ἀκοῦσαι προσήκει. Εἰ γὰρ νομίσοι τις μὴ ἐγκαταλείπεσθαι ὑπὸ Θεοῦ τὸν ἐν τοῖς βιοτικοῖς εὐοδούμενον, σφάλλεται· πολλοὶ γὰρ ἀσεβεῖς διάγουσιν οὕτως· ἐπεὶ ὥρα λέγειν τὸν **[1193]** Ἄβελ ἐγκαταλεῖφθαι, ἀνῃρέθη γάρ· ἀλλὰ καὶ τοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους· ἐθλίβησαν γὰρ διηνεκῶς καὶ τέλος ἀνῃρέθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων οἱ πλεῖστοι αὐτῶν. Οὕτω διαστολῆς γεγενημένης, φαμὲν μὴ ἐγκαταλεῖφθαι τὸν μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς περιεχόμενον ὑπὸ Θεοῦ,

---

1. Ἀβ. 2,12. 2. Ἡσ. 25,1-2. 3. Ψαλ. 9,7. 4. Ψαλ. 9,8-9. 5. Ψαλ. 49,8 Β' Κορ. 6,2. 6. Ψαλ. 101,14. 7. Ψαλ. 9,11.

κἂν μυριάκις ὑπ' ἐχθρῶν πάθῃ· τοῦτο γὰρ ἀληθῶς τὸ μὴ ἐγκαταλειφθῆναι ὑπὸ Κυρίου ἐστίν. Παρίσταται ὁ τρόπος ὡς δεῖ ζητεῖν τὸν Θεόν, ἐκ τῶν ἐν τῇ Σοφίᾳ οὕτως ἐχόντων· «Φρονήσατε περὶ τοῦ Κυρίου ἐν ἀγαθότητι καὶ ἐν ἁπλότητι καρδίας ζητήσατε αὐτόν· ὅτι εὑρίσκεται τοῖς μὴ πειράζουσιν αὐτόν, ἐμφανίζεται δὲ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτῷ»[1].

Σ τ. ι β'. Ὕμνον εἰπεῖν προστάττονται οἱ πνεύματι καὶ νοὶ τὸ ψάλλειν ἐσχηκότες· ψάλλουσι δὲ οὗτοι, εὐσεβεῖ νοήσει καὶ ἐπιπνοίᾳ τοῦ Πνεύματος· προστάττονται γὰρ ᾄδειν καὶ ψάλλειν τῇ καρδίᾳ, οἱ οὕτω ψάλλοντες τῷ κατοικοῦντι ἐν τῇ Σιὼν Κυρίῳ καθ' ὑφήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἑτέραν πρόσταξιν δέχονται πρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ ἀναγγεῖλαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ[2]· ταῦτα δέ ἐστιν, ὅσα θαυμασίως ἐποίησεν ἐπιδημήσας, νοητά τε καὶ αἰσθητά. Ῥηθείη δ' ἂν ἡ δευτέρα πρόσταξις μάλιστα τοῖς ἀποστόλοις πεμφθεῖσι μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη[3].

Σ τ. ι γ', ι δ'. Καὶ ὅτι ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη τῶν ἀναιρεθέντων ὑπὸ τῶν πεπυρωμένων βελῶν τοῦ πονηροῦ· τούτοις, φησίν, ἐπιφέρεται τὸ «Οὐκ ἐπελάθετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων»[4]. Περὶ οὗ ἐπαπορήσει τις λέγων· Πῶς ἔκραζον πρὸς Θεόν, οἱ ἀπὸ ἐθνῶν πένητες ὄντες, καίτοι ἀναιρεθέντες ὑπὸ τῆς κατεχούσης πολυθέου ἀπάτης καὶ τῶν ἐνεργούντων αὐτὴν ἀοράτων ἐχθρῶν; Πρὸς ὃ λεκτέον, πραγματικῶς αὐτοὺς τὴν κραυγὴν ἀναφέρειν, ὡς τοῦ Ἄβελ τὸ αἷμα βοᾷ πρὸς τὸν Θεόν[5]· καὶ ὁ μισθὸς ὁ ἀποστερηθεὶς τῶν ἐργατῶν· «Ἰδού» γάρ, φησίν, «ὁ μισθὸς τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν κράζει, ὁ ἀποστερηθεὶς ἀφ' ὑμῶν»[6]. Κραυγὴ γὰρ ἡ τοῦ ἀποστερηθέντος μισθοῦ, τῷ μὴ εἶναι παρὰ τῷ ἐργασαμένῳ, ἀλλὰ τῷ κτήτορι τῆς χώρας τῆς ἀμηθείσης. Ῥηθείη δὲ καὶ ἑτέρα διάνοια. Οὐ πάντως οἱ αὐτοὶ τῶν ἀπὸ ἐθνῶν ὧν ἐμνήσθη τὰ αἵματα, οἱ πένητές εἰσιν, ὧν τῆς φωνῆς οὐκ ἐπελάθετο ὁ εὐεργέτης· δύνανται γὰρ οὗτοι εἶναι οἱ περὶ ἐθνῶν προφητικῶς προαναφωνήσαντες· ὧν ὁ μὲν εἶπεν· «Πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς»[7]· ὁ δέ, «Πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας ἥξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου»[8]. Πένητες δὲ καὶ ἐν τούτοις εἴρηνται, οἱ πολὺ τοῦ πλούτου τῆς θεότητος ἀπολειπόμενοι, ἢ καὶ τῆς θείας γνώσεως· τέως γὰρ ἐκ μέρους προεφήτευον.

Σ τ. ι ε'. Κάτω που τυγχάνοντος τοῦ θανάτου ἐκείνου, περὶ οὗ γέγραπται, «Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας»[9] οἱ ἐχθροὶ ποιοῦσιν ἐν αὐτῷ γενέσθαι τοὺς ὑπ' αὐτῶν ταπεινουμένους, ἤτοι διὰ κακώσεως ἢ τοῦ ἁμαρτάνειν. Τούτου τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ ταπεινώσεως δυνατὸν ἐκτὸς γενέσθαι ἐλέῳ Θεοῦ. Ὁ **[1196]** γὰρ ἔτι περὶ τὰ τῇδε ἔχων, καὶ προσπάσχων τῷ κόσμῳ, ἐν ταπεινώσει τυγχάνων, εἰ λάβοι αἴσθησιν

---

1. Σ. Σολ. 1,1-2. 2. Πρβλ. Ψαλ. 9,12. 3. Πρβλ. Ματθ. 28,19. 4. Ψαλ. 9,13. 5. Πρβλ. Γεν. 4,10. 6. Πρβλ. Ἰακ. 5,4. 7. Ἱερ. 16,19. 8. Ψαλ. 85,9. 9. Ἡσ. 25,8.

τῶν οἰκείων κακῶν, καὶ γνῶσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, εὐχῆς τρόπῳ ἐρεῖ· Ἐλέησόν με, καὶ ἴδε τὴν ταπείνωσίν μου[1] ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου γεγενημένην· αὐτοὶ γὰρ ἐταπείνωσαν καθελκύσαντές με· σὺ δὲ μόνος δύνασαι δι' ἀγαθότητα οὐσιωδῶς προσοῦσαν ὑψῶσθαί με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.

Ὠριγένους καὶ Διδύμου. Πύλαι δὲ τοῦ θανάτου αἱ πρὸς θάνατον ἁμαρτίαι, ἀφ' ὧν ὑψοῦται ὁ μηδὲ λογισάμενος αὐτὰς ἁμαρτεῖν· ὃς καὶ μόνος δύναται ἐξαγγεῖλαι πάσας τὰς αἰνέσεις τοῦ Κυρίου.

Θυγατέρας τῆς Σιὼν[2] ἀκούειν δεῖ τοὺς μετέχοντας ταύτης καταλλήλως τῷ λέγεσθαί τινας υἱοὺς φωτός[3] καὶ εἰρήνης καὶ σοφίας. Πύλαι τῆς θυγατρὸς τῆς Σιὼν ἀπεναντίως ταῖς πύλαις τοῦ θανάτου ἔχουσαι, πράξεις, εἰσὶν ἐπαινεταί, ἐπιτελεσθεῖσαι κατ' ἀρετὴν καὶ σοφίαν Θεοῦ θεωρίαι.

Στ. ις'. Τῆς ἀρετῆς ἀφθαρσίας λεγομένης ἐν τῷ «Ἡ χάρις μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ»[4] ἡ ἀπεναντίως ἔχουσα κακία, διαφθορὰ καὶ φθορὰ ἀκολούθως κληθήσεται. Παρίσταται τὸ φθορὰν τὴν κακίαν λέγεσθαι ἐκ τοῦ «Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει»[5]· καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ προφήτῃ λεγομένου πρὸς τοὺς φαύλους «Ἕνεκεν ἀφθαρσίας διεφθείρητε φθορᾷ»[6]. Σύμφωνον τούτοις καὶ τὸ «Τῇ διαφθορᾷ σου, Ἰσραήλ, τίς βοηθήσει»[7], Ἡ οὕτω λεγομένη διαφθορὰ ἐν τῷ πράττεσθαι τὸ εἶναι ἔχουσα πεποιῆσθαι ὑπὸ τῶν ἐχόντων αὐτὴν ἐπαγγέλλεται. Φησὶν ὁ λόγος ἐμπεπῆχθαι τὰ ἔθνη ἐν ᾗ ἐποίησαν διαφθορᾷ· οὐ γὰρ ἄλλος τῇ ἄλλου ἀσεβείᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ ἐνέχεται· ἕκαστος γὰρ τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖται[8]. Εἶτ' ἐπεὶ οἱ κακοὶ πρότερον ἑαυτοὺς βλάψαντες καὶ ἑτέρους εἰς τὴν αὐτὴν βλάβην δι' ἀπάτης ἄγειν πειρῶνται, σκευάζουσιν κεκρυμμένως παγίδας ἐν τοῖς δολεροῖς φρονήμασιν καὶ λόγοις αὐτῶν, ἐπὶ τῷ ἀγρεῦσαι τὸν ἀπροοράτως ἔχοντα· αὐτῇ δὲ τῇ παγίδι ᾗ ἔκρυψαν τιμωροῦνται[9]· δίκας γὰρ διδόασιν καὶ δι' οὓς ἠπάτησαν. Γίνεται δὲ τὸ παθεῖν οὕτως διακρίσει τοῦ προνοουμένου Θεοῦ. Πῶς γὰρ οὐ κρῖμα αὐτοῦ, τὸ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ συλλαμβάνεσθαι τὸν ἁμαρτωλόν, ἔχοντα τὴν πρόφασιν τοῦ καταδικάζεσθαι ἐξ ὧν ἔδρασεν πονηρῶς; Τούτῳ συνάδει τὸ ὀλίγῳ πρότερον λεχθέν, ἔχον ὧδε· «Ὁ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν»[10].

Περὶ τοῦ διαψάλματος εἰρηκότες ἤδη, περὶ τῆς τοῦ διαψάλματος ᾠδῆς νυνὶ λεκτέον. Ἀρξαμένου τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ ἀπὸ τοῦ «Ἐξομολογήσομαί σοι, Κύριε»[11] παρέτεινεν ἡ ἀπαγγελία, ἕως τοῦ «συνελήφθη ὁ ἁμαρτωλός»[12]. Μεθ' ἣν λέξιν ᾠδῆς ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ «ἀπο-

---

1. Ψαλ. 24,18. 2. Πρβλ. Ψαλ. 9,15. 3. Πρβλ. Α' Θεσ. 5,5. Λουκ. 16,8. 4. Ἐφ. 6,24. 5. Α' Κορ. 3,17. 6. Πρβλ. Μιχ. 2,10. 7. Ὡσ. 13,9. 8. Ἱερ. 38,30. 9. Πρβλ. Ψαλ. 9,16. 10. Παρμ. 26,27. Πρβλ. Ψαλ. 7,16. 11. Ψαλ. 9,2. 12. Ψαλ. 9,17.

στραφήτωσαν»[1] ἀκόλουθον τῷ διαψάλματι συμπλέξαι τῆς ᾠδῆς τὸ ὄνομα. Εἰ γὰρ ὅλος ὁ ψαλμὸς ᾠδὴ εἴρηται τρόπῳ καὶ δυνάμει, κἂν πρὸ αὐτοῦ πάντως ἐτάττετο ἡ ᾠδῆς προσηγορία, ὡς ἐπὶ πλειόνων ψαλμῶν ἀποδείκνυται. Τῷ δὲ μὴ οὕτως **[1197]** ἔχειν, ἀρχὴν δὲ λαμβάνειν μετὰ τὸ διάψαλμα τὸ ᾆσμα, εἰκότως ᾠδὴ διαψάλματος μεταξὺ τέθειται. Δειχθήσεται ὡς ᾠδῆς διάνοιαν ἔχει τὰ ἑξῆς, τῶν λέξεων αὐτῶν ἐκτεθεισῶν· «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐπιλανθανόμενα τοῦ Θεοῦ· ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός· ἡ ὑπομονὴ τῶν πενήτων οὐκ ἀπολεῖται[2] εἰς τέλος».

Στ. ιη'. «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοί», οἱ πολεμίων δίκην ἐπιτιθέμενοι, «εἰς τὸν ᾅδην»[3]. Ἑρμηνεύων δὲ τίνες οἱ ἁμαρτωλοί, ἐπήγαγεν· ὡς τὰ ἐπιλανθανόμενα ἔθνη οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀσάρκους δυνάμεις ἐκλαβεῖν δεῖ. Εἰ γὰρ μὴ σημαίνει οὐσίαν, ἀλλὰ ποιόν, ἡ ἁμαρτωλὸς φωνή, παρωνυμία οὖσα ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, οὕτως ὀνομαστέον, καταλλήλως τούτοις καὶ τὰ ἔθνη ἐκλήψῃ. Ὥσπερ δὲ οὐκ ὢν τις ἐν οὐρανῷ τοπικῶς, ἔτι ἐπὶ γῆς περιπατῶν, δύναται ἐκεῖ πολιτείᾳ καὶ νοήσει τυγχάνειν· οὕτω μὴ διατρίβων τις ἐν ᾅδῃ τοπικῶς δύναται σημεῖα φέρειν νεκρότητος, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτάνειν, ὡς οἰκεῖν αὐτὸν τὸν ᾅδην ἤδη, καίτοι ὄντα ἐν τῇ μετὰ σώματος ζωῇ. Πτωχὸς δὲ λέγεται καὶ ὁ πτωχεύων δι' ἁμαρτίαν καὶ ὁ μέτριος καὶ ἄτυφος καὶ ὁ χρήζων δέξασθαι παρὰ Θεοῦ. Ἕκαστος δὲ γεννητός ἐστι τοιοῦτος. Κατὰ πάντας τούτους τοὺς τρόπους ὁ λεγόμενος πτωχός, μνημονεύεται Θεῷ, κἂν διά τι συμφέρον δόξῃ λήθη τις αὐτοῦ γίνεσθαι· οὐκ εἰς τὸ παντελὲς δὲ παραμένει αὕτη· καὶ διὰ τοῦτο «οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται»[4]. Τίνος δὲ διοίσει πτωχὸς πένητος, προϊόντες ἐροῦμεν, ὅτε ἂν καιρὸς καλέσῃ εἰπεῖν περὶ τούτων.

Στ. κ'. Σύ, Κύριε, ὁ τοὺς ὀγκυλλομένους καὶ ἀπαυθαδιζομένους πίπτειν ποιῶν ἀπὸ τοῦ ψεκτοῦ ὕψους, ἀντιταττόμενος τοῖς ὑπερηφάνοις· μὴ τοίνυν κραταιούσθωσαν, ἀλλὰ κριθήτωσαν ἐνώπιόν σου[5]· ἔψεται γὰρ αὐτοῖς ὑπερβάλλουσα ὠφέλεια. Ἑρμηνευθείη δὲ τὸ «Μὴ κραταιούσθω ἄνθρωπος»[6] ὡς λεχθὲν περὶ διαβόλου· περὶ οὗ εἴρηται ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων, ὡς ὄντος ἀνθρώπου ἐχθροῦ[7]. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ· Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ὁ παροξύνων τὴν γῆν[8]. Καὶ ἐπεὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκραταιοῦτο πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος καθόδου, λέγων· «Τὴν οἰκουμένην ὅλην ἀπολήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιὰν καὶ ὡς ᾠὰ καταλελειμμένα ἀρῶ· οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντείπῃ μοι»[9]· οὐκ ἐνεγκὼν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τοὺς μεθ' ὑπερηφανίας αὐτοῦ λόγους, πρεσβείαν προσάγει τῷ Σωτῆρι λέγων· Ἀνάστηθι, ὦ Δέσποτα, κατάβηθι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ ὁ καθ' ἡμῶν ὑπε-

---

1. Ψαλ. 9,18. 2. Ψαλ. 9,18-19. 3. Ψαλ. 9,18. 4. Ψαλ. 9,19. 5. Πρβλ. Ψαλ. 9,20. 6. Ψαλ. 9,20. 7. Πρβλ. Ματθ. 13,28. 8. Ἡσ. 14,16. 9. Ἡσ. 10,14.

ρηφανευόμενος ἄνθρωπος κραταιωθῇ. Ἄνθρωπος δὲ εἴρηται ὁ διάβολος, οὐ τῷ θνητὸν λογικὸν ζῶον εἶναι, ἀλλὰ τῷ θεότητος ἀποπεπτωκέναι ὡσαύτως ἐκείνοις· πρὸς οὓς ὁ Θεός· «Ἐγὼ εἶπα· Θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε»[1].

Ἤγουν ὁ διάβολος ἐπιλέγεται δοκοῦντας εἶναι πλουσίους ἐν λόγῳ ψευδεῖ, μεθ' ὧν καθέζεται κρύφα, **[1200]** λανθάνειν βουλόμενος, ὡς ἂν ἀθῷον ἀποκτείνῃ, τρώσας αὐτὸν τοῖς πεπυρωμένοις αὐτοῦ βέλεσι, θανατικὰ γάρ ἐστιν, ἀπὸ τῆς σὺν ἀρετῇ ζωῆς κατασπῶντα. Δύναται δὲ τὸ «ἐν ἀποκρύφοις»[2], συνταχθῆναι καὶ τῷ προάγοντι ῥητῷ καὶ τῷ μετ' αὐτό. Πλὴν οὐ δύναται τοῖς ἰδίοις ἀποκτεῖναι βέλεσι τὸν ἐνδεδυμένον τὴν τοῦ Θεοῦ πανοπλίαν. Διὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὡς εἰς εὐάλωτον ἔχει τὸν πένητα, τὸν αὐτὸν ὄντα τῷ ἐμπυριζομένῳ πτωχῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀσεβοῦς ὑπερηφανίᾳ· τὸν τοιοῦτον δὲ ἁρπάζει διὰ λόγων ἀπατηλῶν ἢ καὶ πράξεων πρὸς τὴν ἰδίαν παγίδα, καταφαγεῖν αὐτὸν ὡς λέων ἐθέλων. Ἐνεδρεύει δέ, ἡνίκα περὶ οἰκονομίας τυχὸν ὁμιλῶν, τὸν περὶ τῆς φιλαργυρίας λόγον ἐγκρύψῃ, ἢ καὶ τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ ὑποβάλλει τρόπον ἀκολασίας· ὡς καὶ τῇ Εὔᾳ διὰ τῆς ἰσοθείας ἐνέβαλε τὴν παράβασιν[3]. Τὸ δὲ «κύψει»[4] δηλοῖ ὡς κάτω στρέψας τὸν ὀφθαλμόν, ἔπεσε. Πῶς δὴ οὐ κάτω βλέπει λέγων, «Ἐπιλέλησται ὁ Θεὸς»[5] καὶ τὴν πρόνοιαν ἀθετῶν;

Ἐν τῇ ἐντολῇ τῇ δοθείσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ ἥρπασε πτωχόν, καὶ εἵλκυσεν ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ, ὥστε ἐν αὐτῇ ταπεινῶσαι τὸν ἁρπασθέντα· πάλιν ἐνεδρεύσας ἐν ἀποκρύφῳ, ἥρπασε πτωχὸν γενόμενον τὸν Ἰούδαν διὰ φιλαργυρίας, ὃν καὶ ἑλκύσας πρὸς ἑαυτόν, ἐν ᾗ ἔκρυψε παγίδι ἐταπείνωσεν αὐτόν.

Κατὰ τὸ Μασωριτικὸν κείμενον ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἄρχεται ὁ Ι' ψαλμός.

Στ. α'. «Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν, ὑπεροράς ἐν εὐκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν; Ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός»[6]. Ὁ Προφήτης ὡς ἄνθρωπος ἐρωτᾷ καὶ πυνθάνεται τοῦ Θεοῦ λέγων· «Ἵνα τί, Κύριε, ἀφέστηκας μακρόθεν»[7]; Εἶπε δ' ἂν ὁ λόγος πρὸς αὐτὸν ἀποκρινόμενος, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἄγει[8] τοὺς ἁμαρτάνοντας. Ἀφέστηκεν δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν μακρὰν ὁ Θεός, τῆς ἁμαρτίας αὐτῆς διοριζούσης καὶ μακρὰν ἐλαυνούσης τοὺς ἁμαρτάνοντας, κατὰ τὸ εἰρημένον· «Αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διϊστῶσιν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ ὑμῶν»[9]. Ἄλλως γὰρ ὁ Θεὸς ἀεὶ τοῖς πᾶσι πάρεστιν καὶ τὰ πάντα πληροῖ πανταχοῦ τυγχάνων. Διὸ λέλεκται ἐν προφητείαις· «Θεὸς ἐγγίζων ἐγώ εἰμι, λέγει Κύριος, καὶ

---

1. Ψαλ. 81,6-7. 2. Ψαλ. 9,29. 3. Πρβλ. Γεν. 3,5. 4. Ψαλ. 9,31.
5. Ψαλ. 9,32. 6. Ψαλ. 9,22-23. 7. Ψαλ. 9,22. 8. Ρωμ. 2,4.
9. Πρβλ. Ἡσ. 59,2.

οὐ Θεὸς πόρρωθεν»[1]. Θλιβομένων δὲ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα βίον τῶν δικαίων καὶ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καταπονουμένων, ὥσπερ μακρὰν ἀφεστὼς καταλείπεις αὐτούς, φησίν, ὦ Κύριε, καὶ ὑπεροράς[2]· διὸ αὔξει ἡ ὑπερηφανία τῶν ἀσεβῶν· τὸν δὲ σὸν πένητα καὶ πτωχὸν ἐμπυρίζεις[3], ζηλοῦντα τὸν θεοσεβῆ ζῆλον καὶ ἔνδοθεν φλεγόμενον τὴν ψυχήν.

Στ. γ'. Καὶ μάλιστα οἱ θείου πλούτου καὶ σοφίας στερούμενοι καὶ μὴ ἀκριβεῖς ὄντες περὶ τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας. Οὗτοι γὰρ τοῖς τῆς σοφῆς προνοίας προσκόπτουσιν κρίμασιν, ἐπαινοῦντες τὸν ἁμαρτωλὸν ἐφ' οἷς ἐπιθυμεῖ[4]· φανεροῦ ὄντος ὡς οὐ τῶν αἱρετῶν, ἀλλὰ τῶν ἡδέων καὶ ἐμπαθῶν ὀρέγεται ὁ ἁμαρτωλός. Πρὸς τούτοις, ἐκ τοῦ αὐτοῦ σφάλματος εὐλογίαν ἡγοῦνται τοὺς πλοῦτον καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην καὶ πρόσκαιρον ἔχοντας, φάσκοντες τοὺς ἀδι**[1201]**κοῦντας πρὸς Θεοῦ εὐλογεῖσθαι[5]· ἔδει δὲ τοπάσαι ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ εὐλογία δίδοται δικαίοις.

Στ. δ'. Εἰ καὶ ἔδοξε μακρὰν ἀφεστάναι καὶ ὑπεροράν Θεὸς τοὺς θλιβομένους διὰ τὸ ταράττεσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς ὑπερηφανίας, ἀλλ' οὖν πάνυ ἀγανακτεῖ κατὰ τοῦ ὑπερηφάνου σκανδαλίσαντος καὶ ἵνα κατὰ τὴν Γραφὴν εἴπω, ἐμπυρίσαντος τὸν πτωχόν[6] καὶ διὰ τὸ κακῶς κεχρῆσθαι τοῖς ὑπάρξασιν αὐτῷ τῇ Θεοῦ προνοίᾳ. Τοῦτο γὰρ ἐκ τῶν ἑξῆς λέξεων παρίσταται· εἴρηται γάρ, «Παρώξυνε τὸν Κύριον ὁ ἁμαρτωλός»[7]· οὗτος δ' ἔστιν ὁ ὑπερηφανευόμενος ἀσεβὴς καὶ ἐπὶ ταῖς ἐπιθυμίαις ἑαυτοῦ ἐπαινούμενος. Εἰς τοσοῦτον δὲ παρώξυνεν τὸν Κύριον, ὡς ἐπιτεταμένην ὀργὴν γενέσθαι, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐθησαύρισεν, κατὰ τὸ λεχθὲν «Κατὰ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς»[8]. Πλὴν εἰ καὶ πολλὴ ἡ θησαυρισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ὀργή, ἀλλά γε οὐκ ἔσται κατὰ τὸ πλῆθος καὶ μέγεθος αὐτῆς ἐκζήτησις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, δι' ἀγαθότητα τοῦ κρίνοντος Θεοῦ. Εἰ γὰρ ἐκζήτησις κατὰ τὸ πλῆθος τῆς ὀργῆς ἐγίνετο, ἄρδην ἀπώλλυντο καὶ παραυτὰ οἱ κακοί. Τοῦτ' αὐτὸ θεωρήσαντες τῷ ἀγαθότητα ἐνδεικνυμένῳ φασίν· «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃ, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;»[9].

Στ. ε'. Πρόφασις δὲ τοῦ παροξῦναι τὸν ἁμαρτωλὸν τὸν Κύριον, τῷ μὴ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐνώπιον αὐτὸν ἔχειν, ἐπείπερ ἀπεστράφη Θεόν· πᾶς γὰρ ἁμαρτάνων τοῦτο πράττει· διό φησιν ὁ Θεὸς περὶ παντὸς τοιούτου «Ἔστρεψαν ἐπ' ἐμὲ νῶτα αὐτῶν, καὶ οὐχὶ πρόσωπα»[10]. Ταύτης τῆς ἀσεβείας ὁ Κάιν πατὴρ γεγονὼς «ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ»[11], ἀποστραφεὶς αὐτὸν δηλονότι. Εἰ περὶ ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν λέγεται ταῦτα, πολλῷ μᾶλλον καὶ περὶ διαβόλου παροξύναντος τὸν Θεὸν καὶ οὐκ ἔχοντος αὐτὸν ἐνώπιον αὐτοῦ·

1. Ἱερ. 23.23. 2. Πρβλ. Ψαλ. 9,22. 3. Πρβλ. Ψαλ. 9,23. 4. Πρβλ. Ψαλ. 9,24. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ψαλ. 9.23. 7. Ψαλ. 9,25. 8. Ρωμ. 2.5 9. Ψαλ. 129,3. 10. Ἱερ. 2,27. 11. Γεν. 4,16.

μάλιστα γὰρ αἱ ἑπόμεναι λέξεις περὶ αὐτοῦ λέγονται· «Βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ»[1]. Τίνος γὰρ ἀνθρώπου βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ ἐν παντὶ καιρῷ, τῶν ἀσεβῶν καθηκόντως πολλὰ πολλάκις ἐπιτελούντων; Βαδίζει δὲ βεβήλως οὐκ εἰς μόνας πράξεις ἐπιλήπτους ἄγων τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀπρονοησίαν ὁρίζων. Πολλοὺς γοῦν ἔπεισεν ἀπροστασίαστον τὸν κόσμον δογματίσαι, πρότερος αὐτὸς ἐκπεσὼν τῆς ὀρθῆς περὶ διοικήσεως Θεοῦ καὶ κρίσεως γνώμης. Παρίσταται τοῦτο ἐκ τοῦ λεγομένου τῷ Θεῷ περὶ αὐτοῦ· «Ἀνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει»[2]· οὐχ ὡς πάντως τοῦτο σχήσοντος, ἀλλὰ διὰ τὸ αὐτὸν τοῦτο προτεθεῖσθαι· ψεῦδος γάρ, τὸ κύριον αὐτὸν πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ εἶναι ἢ γενήσεσθαι· μάλιστα γὰρ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἰσιν οἱ ἐν ἁγιότητι τέλειοι· ὧν οὐδενὸς βασιλεύει, μόνων δὲ τῶν ποιούντων τὴν ἁμαρτίαν κατακυριεύει· εἴρηται γάρ· «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας»[3]. Κατακυριεύεται ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῦ ἐνεργήσαντος ἐν αὐτῷ τὴν ἁμαρτίαν.

Σ τ. ς΄. Κατὰ δὲ τὸ ἀκόρεστον τῆς κακίας αὐτοῦ **[1204]** ἐστιν τὸ ἑξῆς ἐπιφερόμενον. «Εἶπεν γάρ, φησίν. Οὐ μή σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἄνευ κακοῦ»[4]. Δηλοῖ τὸ ῥῆμα τῆς ἀλαζονείας αὐτοῦ θράσος ὁμοῦ καὶ ἀναισχυντίαν. Ταύτῃ τῇ φωνῇ ἐπιστήσας τις, ἑρμηνεύσει περὶ μόνων τῶν ἀνθρώπων, ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσειν· εἰ γὰρ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν εἶπεν ἐν τῇ καρδίᾳ ἄνευ κακοῦ μηδὲ πώποτε κεκλονῆσθαι, φανερὸν ὡς περὶ τῶν κατὰ διαδοχὴν ἐχόντων τὸ εἶναι μόνων ἀνθρώπων εἴρηται. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο πάντως ἀληθές· τῶν γὰρ ἁγίων πατριαρχῶν καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων οὐκ ἐκυρίευσεν· μᾶλλον γὰρ αὐτοὶ αὐτὸν ὑπὸ πόδας ἔσχον, τοῦ Ἰησοῦ τὴν ἐξουσίαν ταύτην ὁρέξαντος.

Σ τ. ζ΄. «Οὗ ἀρᾶς τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει καὶ πικρίας καὶ δόλου· ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κόπος καὶ πόνος»[5]. Ὁ τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ ἐκπεσών, τῆς ἀληθείας καὶ εὐλογίας πόρρῳ ἑαυτὸν ἀπαγαγών, τὸ στόμα πλῆρες ἔχει ἀρᾶς, δι' ὧν λέγει πειρώμενος ὑπὸ κόλασιν καὶ ἀρὰν ποιεῖν τοὺς ἀπατωμένους. Ἔχει δὲ αὐτοῦ ὁ λόγος σὺν τῷ δολερῷ πολλὴν δεινότητα. Διὸ σὺν τῇ ἀρᾷ καὶ πικρίας καὶ δόλου ὁ λόγος αὐτοῦ πλήρης ἐστίν, στόμα αὐτοῦ καλούμενος· καὶ ἐπὶ τούτων ἐπὶ τὸ βλάψαι καὶ ἀπολέσαι προφέρει ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ· αὕτη δὲ ὁ λόγος ὁ δολερός ἐστιν, πόνος καὶ κόπος ὑπάρχει· οὐδὲν γὰρ προσηνὲς ἢ χρηστόν, ἀλλ', εἴ τι κόπον καὶ πόνον ἐμποιοῦν, προφέρει.

Σ τ. η΄. Διὰ πάντων βλαπτικὸς καὶ ἀπωλείας προθέμενος εἶναι αἴτιος, ἐπιλέγεται δοκοῦντας εἶναι πλουσίους ἐν λόγῳ, ψευδώνυμον λόγον ἔχοντας ἀνθρώπους· καὶ σὺν αὐτοῖς καθεζόμενος κεκρυμμέ-

---

1. Ψαλ. 9,26. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἰω. 8,34. 4. Ψαλ. 9,27. 5. Ψαλ. 9,28.

νως ἐπὶ τὸ λανθάνειν τίς ἐστιν, ἐνεδρεύειν πειρᾶται ἵνα ἀθῷον ἀποκτείνῃ, τρώσας αὐτὸν τοῖς πεπυρωμένοις αὐτοῦ βέλεσιν, θανάτου γὰρ ποιητικὰ ταῦτα, κατασπῶντα ἀπὸ τῆς σὺν ἀρετῇ ζωῆς τὸν ὑπὸ τῶν βελῶν βαλλόμενον. Στίξαι δυνατὸν καὶ οὕτως· «Ἐγκάθηται ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων»[1]· μεθ' ὃ στίξαντες ἐπιφέρομεν, «ἐν ἀποκρύφοις ἀποκτεῖναι ἀθῷον»[2]· τὸ γὰρ «ἐν ἀποκρύφοις» ἀμφιβολίαν ποιοῦν, ἑκατέρως διαστέλλεται· ὅπερ ἤδη πεποιήκαμεν πρότερον, στίξαντες· «Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων, ἐν ἀποκρύφοις»[3]· ὕστερον οὕτως ἀναγνόντες. «Ἐγκάθηται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων, ἐν ἀποκρύφοις ἀποκτεῖναι ἀθῷον»[4]. Πλὴν εἰ καὶ ἐνεδρεύει, πλουσίοις τοῖς προειρημένοις συγκαθήμενος ἐπὶ τῷ ἐλεῖν καὶ ἀποκτεῖναι ἀθῶον, ἀλλά γε ἐπιστατέον ὡς οὐδένα τῶν κατὰ Θεὸν σοφῶν τρῶσαι δύναται ἐνδεδυμένων τὴν πανοπλίαν Θεοῦ»[5]. Ὅθεν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν πένητα ἔχει, πειθόμενος αὐτὸν ἔχειν ἁλωτόν, τὸν αὐτὸν ὄντα τῷ ἐμπυριζομένῳ πτωχῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀσεβοῦς ὑπερηφανίᾳ. Ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ οἷα ἄγριος λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ, τοῦ ἁρπάσαι πτωχόν[6] διὰ λόγων ἀπατηλῶν, ἔστιν δ' ὅτε καὶ διὰ πράξεων· ὃν καὶ ἑλκύσει μετὰ τὸ ἁρπάσαι ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ καταφυγεῖν· θὴρ γὰρ ἄγριός ἐστι, μᾶλλον δὲ αὐτὸ τοῦτο λέων. Πολλάκις γοῦν ἐνεδρεύων, περὶ οἰκονομίας δῆθεν ὁμιλῶν, ἐγκρύπτει τὸν περὶ φιλαργυρίας λόγον· ὡς περὶ σωφροσύνης φθεγγόμενος, τρόπον ἀκολασίας ὑποβάλλει· οὕτως τὴν Εὔαν ἠπάτησεν ἐν τῷ παρα[1205]δείσῳ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἰσοθεΐαν ὑποβάλλων[7]· καὶ τὸν Ἰούδαν διὰ φιλαργυρίας.

Στ. ι'. Τὸ κύψαι κείμενον δηλοῖ, ὡς κάτω στρέψας τὸν ὀφθαλμὸν ἔπεσεν· πῶς γὰρ οὐ κάτω τὴν βλέψιν ἔχει ὁ ἀθετῶν πρόνοιαν διὰ τοῦ λέγειν, «Ἐπιλέλησται ὁ Θεὸς»[8] καὶ τὰ ἑξῆς;

Στ. ιβ'- ιε'. Δυνάμενος παραχρῆμα ταπεινῶσαι τὸν ὑπερήφανον καταδυναστεύοντα τοὺς ταραττομένους ἐπὶ τῇ θρασύτητι αὐτοῦ, διὰ τί χρήσιμον βοηθῆσαι αὐτοῖς δυνάμενος, εἴασας αὐτοὺς χρόνον τινὰ θλιβῆναι; ἐφ' ᾧ γινομένῳ ἐγνώσθης οὐ μόνον καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πόνον κατανοῶν· γέγονε δὲ τοῦτο, ἵν' οἱ ὠφεληθέντες διὰ τῆς προσκαίρου κακώσεως ἑκουσίως ἑαυτοὺς παραδῶσιν εἰς τὰς χεῖράς σου, πόθον λοιπὸν ἔχοντες παιδεύεσθαι καὶ ἄρχεσθαι ὑπὸ σοῦ. Σοὶ οὖν ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός[9]· σὺ τὰ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ οἰκονομήσεις, ἵνα πλούσιον αὐτὸν ποιήσῃς ἀγαθὰ οὐρανόθεν παρασχών. Οὕτω καὶ ὀρφανῷ αὐτὸς βοηθεῖ, προϊστάμενος καὶ ἀνατρέφων αὐτὸν εἰς υἱοῦ τάξιν. Ὀρφανὸν ἐν τούτοις ἐκλαβεῖν δεῖ τὸν ποτὲ ἔχοντα τὸν πατέρα τὸν διάβολον διὰ κακίαν· νῦν δὲ αὐτὸν ἀποβαλόντα μετανοίας τρόπῳ. Ἁμαρτωλὸς δὲ τίς καὶ πονη-

---

1. Ψαλ. 9,29. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Πρβλ. Ἐφ. 6,11. 6. Ψαλ. 9,30. 7. Πρβλ. Γεν. 3,5. 8. Γεν. 9,32. 9. Ψαλ. 9,35.

ρός, μετὰ τοῦ ἄρθρου εἰρημένος, ἢ ὁ διάβολος; Τούτου ὁ βραχίων ὑπὸ Κυρίου συντρίβεται καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ζητουμένη οὐχ εὑρίσκεται ἔχουσα, ἐν τῷ ἐπιτελεῖσθαι τὸ τέλος λαβοῦσα· οὐ γὰρ οὐσία τίς ἐστιν τὸ κακόν, ἀλλὰ ποιότης· καὶ οὕτως ἐνστήσεται τὸ ἐπὶ πᾶσι τέλος, οὗ χάριν τὰ ἄλλα πάντα γέγονεν· αὐτὸς δὲ οὐδενὸς ἕνεκα ἔστιν.

Στ. ις'. «Βασιλεύσει Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[1]· ὡς τῆς βασιλείας αὐτοῦ μὴ εἶναι τέλος. Οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν αὐτὸν ὑπὸ δύο κυρίους καὶ βασιλεῖς εἶναι. Ὅτε ἐκυρίευε καὶ ἐβασίλευεν ἡ ἁμαρτία τοῦ αὐτὴν ποιοῦντος, ὁ Θεὸς οὐ κύριος, οὐ βασιλεὺς τοῦ ἁμαρτάνοντος ἦν. Ἐπειδὴ δὲ ζητηθεῖσα ἡ ἁμαρτία ἡ βασιλεύουσα τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτὴν οὐχ εὑρέθη, «Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύει καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ἀπολεῖσθε, ἔθνη, ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ»[2]. Γῇ τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγαθὴ καρδία εἴρηται· ἐκ ταύτης τῆς γῆς ἔθνη ἀπόλλυνται, ὅτ' ἂν ἐκβληθῇ πᾶν ἐνθύμημα φαῦλον καὶ λογισμὸς πονηρός· ἔθνη γὰρ τὰ φαῦλα ἐνθυμήματα καὶ λογισμοί, εὐεργεσίᾳ Θεοῦ ἀπολλύμενα. Εἰ δὲ καὶ τὴν τῶν πραέων γῆν δηλοῦσθαί τις βούλεται (Κυρίου γὰρ καὶ αὐτή), ἀπόλλυνται ἐκ τῆς γῆς ταύτης ἔθνη· πᾶς γὰρ ὁ ἁμαρτάνων οὐκ ἐπιτρεπόμενος εἰς αὐτὴν ἀναβῆναι· μόνοι γὰρ ἅγιοι κληρονομήσουσιν αὐτήν. Εἴρηται γὰρ πρός τινος ἁγίου, «Πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ Κυρίου ἐν γῇ ζώντων»[3]· καὶ πρὸς ἄλλον ὁ Θεὸς εἶπεν· «Ἀναβιβάσω σε ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς»[4].

Στ. ιζ'. «Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, Κύριε, τὴν ἑτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσέσχε τὸ οὖς σου»[5]. Ἐπιθυμία τῶν πενήτων ὑπῆρχεν τὸ πεσεῖν τὸν τυραννικῶς κατακυριεύσαντα αὐτῶν. Ἐπεὶ οὖν ὑπῆρκται αὕτη, συντριβέντος τοῦ βραχίο[1208]νος τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ, εἰκότως Θεῷ τῷ τὰς καρδίας ἐπισταμένῳ καὶ τὸ κρυπτὸν εἰδότι, ἡ ἐπιθυμία αὐτῶν πεφανέρωται, ἐνεργὴς οὖσα προσευχή. Εἰσήκουσεν δὲ αὐτῶν ὁ Κύριος, προσχόντος τοῦ ὠτὸς αὐτοῦ τῇ ἑτοιμασίᾳ τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτῶν. Πῶς γὰρ οὐχ ἕτοιμον τὴν καρδίαν εἶχον πρὸς τὸ σωθῆναι οἱ τῶν προλεχθέντων ἔχοντες ἐπιθυμίαν καὶ ἕτοιμον ἑαυτῶν ποιοῦντες τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἐπηγγελμένην αὐτοῖς βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;

Στ. ιη'. Διχῶς καὶ ἐνταῦθα τὸν ἄνθρωπον ἐκληπτέον, εἴς τε τὸ θνητὸν λογικὸν ζῷον ἀλαζονευόμενον καὶ εἰς τὸν λέγοντα διάβολον· «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεταί με ἢ ἀντείπῃ μοι»[6]. Οὐ γὰρ ἔτι μεγαλαυχήσει συντριβόμενος ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἁγίων πατούντων αὐτοῦ τὴν δύναμιν, Ἰησοῦ τοῦτο χαρισαμένου.

---

1. Ψαλ. 9,37. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 26,13. 4. Πρβλ. Ἡσ. 58,14. 5. Ψαλ. 9,38. 6. Ἡσ. 10,14.

ΨΑΛΜΟΣ Ι΄

Στ. α΄. «Ἐπὶ τῷ Κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου»[1] κ.τ.λ. «Ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τόξον, ἡτοίμασαν βέλη εἰς φαρέτραν»[2] καὶ τὰ ἑξῆς. Ἐφ' οἷς εἰρημένοις παρορμᾷ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ μετεωρισθῆναι δίκην στρουθίου πτεροῖς ἀρετῆς, ἵνα περάσας ἐπὶ τὰ ὕψος ἔχοντα ὄρη πνευματικά, ἀβλαβὴς διαμείνῃ. Ὅπως δ' ἂν ἔχῃ τὰ τῆς διαστολῆς τοῦ ἀναγνώσματος, πεποιθέναι ἐπὶ Κύριον προσήκει.

Στ. γ΄. Κατὰ θεωρίαν δὲ πολλῶν σοφιστικῶς παρεσκευασμένων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, ὡς ἤδη τὸ ἡγεμονικὸν ἔχειν τεταμένον, δι' ἑτοιμασίαν τόξῳ ἐντεταμένῳ ἐοικός. Ἀλλὰ καὶ βέλη ἕτοιμα, λόγοι δὴ πιθανοί· ταῦτα πρὸς τὸ κατατοξεῦσαί σε. Ἔχεις διατριβὴν ἐν ὑψηλοῖς ὄρεσιν· ἐνταῦθα γενομένη οὐ τρωθήσῃ. Εἴρηται δὲ ὡς τὰ θειότερα τῶν Γραφῶν νοήματα τῇ τῶν ὀρῶν προσηγορίᾳ σημαίνεται. Πρὸς τούτοις καὶ οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι, ἀπόστολοι καὶ προφῆται, δυνατὸν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰρημένον ἐκλαβεῖν τὸ «Μετανάστευε ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον»[3], προτρεπομένου ἀναχωρεῖν τὸν διαδράναι θέλοντα τὴν ἰοβόλον τρῶσιν τῶν τοξοτῶν. Εἰ δὲ καὶ ἀόρατοι δυνάμεις αἱ αὐταὶ οὖσαι, ἢ συγγενεῖς τοῖς τοξόταις, λέγοιεν τὸ «Μετανάστευε ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίον»[4], χλευαστικῶς αὐτὸ εἰρημένον ἐκληψόμεθα, ὑποδηλῶσαι θελόντων τοὺς ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐπὶ Θεὸν πεποιθότας. Εἶτ' ἐπεὶ σκότους υἱοὶ καὶ νυκτός εἰσιν οἱ πρὸς τὸ οὕτως σοφιστεύειν παρεσκευασμένοι, τοξόται ἐν ἀφεγγεῖ νυκτὶ κατατοξεύειν προτέθεινται τοὺς εὐθεῖαν καρδίαν ἔχοντας.

Στ. ε΄. Εἰ ἢ περὶ τοῦ Πατρὸς. ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ναὸν ἅγιον αὐτοῦ ἐκληπτέον τὴν περὶ αὐτοῦ ἁγίαν καὶ οὐράνιον νόησιν, ᾧ ἐν ναῷ ἁγίῳ καὶ τὸν θρόνον ἔχει ἐν οὐρανῷ[5] θεϊκῶς καὶ ἐπουρανίως βασιλεύων. Ἐσημειωσάμεθα καὶ ἐν τοῖς πρότερον ἀντὶ βασιλείας τὸν θρόνον λαμβάνεσθαι. Αἱ δὲ ἐποπτικαὶ καὶ ἔφοροι τοῦ Θεοῦ δυνάμεις, ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ καλούμεναι, πρὸς τὸν πένητα γινόμεναι[6], φρουροῦσιν αὐτὸν ἀβλαβῆ. Τούτων περὶ αὐτὸν οἰκονομηθέντων, τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ[7] ἐξετάζει τὰς πράξεις καὶ τοὺς λογισμοὺς τῶν **[1209]** ἀνθρώπων. Ἐκ τούτου παρίσταται τοῦ κριτοῦ τὸ φιλάνθρωπον. Εἰ γὰρ ὀφθαλμοῖς ἐξήταζεν καὶ βλεφάροις, ἀνύποιστος ἦν ἀνθρώποις ἡ κρίσις· τῷ δὲ τοῖς βλεφάροις ἑαυτοῦ ἐξετάζειν τὰ κατ' αὐτούς, οὐ παρατηρεῖται πάντα τὰ ἁμαρτήματα τῶν κρινομένων, οὐδὲ οἷου μεγέθους ὑπάρχει ταῦτα. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τὸν εὐεργετούμενον εἶναι, κἂν εἷς πένης ὑπάρχῃ, τὰ δὲ βλέφαρα ἐπὶ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπων υἱούς, ἵν'

---

1. Ψαλ. 10,1. 2. Ψαλ. 10,2. 3. Ψαλ. 10,1. 4. Αὐτόθι. 5. Πρβλ. Ψαλ. 10,4. 6. Ἐνθ' ἀν. 7. Ἐνθ' ἀν.

αἱ μὲν εὐεργεσίαι δαψιλῶς παρρησίᾳ ἐπιτελῶνται· αἱ δὲ κολάσεις πολὺ τὸ κεκρυμμένον ἔχουσι περὶ Θεοῦ. Καὶ ταῦτα λέξει διανοούμενα, οὐδὲν αἰσθητὸν βλέφαρον ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον ἐμφαίνουσιν· ὅθεν καὶ ταῦτα θεοπρεπῶς νοητέον.

Στ. ς'. «Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ»[1]. Ὁ Χριστός ἐστιν οὗ τῷ βήματι φανερωθῆναι πάντας δεῖ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν[2]. Εἰπὼν δὲ ὑπὸ Κυρίου ἐξέτασιν γινομένην τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀσεβοῦς, ἐπιφέρει, ὡς μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, ὁ τὴν κακίαν, οὖσαν ἀδικίαν, ἀγαπῶν, ποιῶν αὐτὴν κολαστέαν, διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν· ᾧ ἐναντίον ποιεῖ ὁ δικαίως ἐνεργῶν, ἀγαπῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, ὁ εἰς ἀρετὴν αὐτὸν ἄγων. Οὐ μάχεται τὸ «Δίκαιος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀσεβῆ»[3], τῷ μὴ ἀνίστασθαι ἀσεβεῖς ἐν κρίσει»[4]· τὸ μὲν γὰρ τοὺς πάντη ἀθέους σημαίνει· τὸ δέ, τοὺς διὰ τὸ ἁμαρτάνειν καταφρονοῦντας Θεοῦ. Πλείονες γὰρ Γραφαὶ δηλοῦσι τοῦτο, μάλιστα ἡ λέγουσα, «Ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής;»[5] ἐν Γενέσει.

Στ. ζ'. «Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας»[6]· τοῦτ' ἔστι κολάσεις παγιδευούσας καὶ ἐντὸς ἀρχύων ποιούσας τοὺς ἀγρευομένους· εἰ μὴ ἄρα τὸ παραδιδόσθαι αὐτοὺς ὑπ' αὐτοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν[7] τοῦτο δηλοῖ καὶ πάθεσι ἀτιμίας καὶ ἀδοκίμῳ νῷ. Καὶ ὅρα εἰ μὴ διὰ τοῦτο «ἐπιβρέξει» ἀλλ' οὐ «βρέξει» παγίδας, εἴρηται· ἤδη γὰρ παγιδευθεῖσιν ὑφ' ἑαυτῶν ἐπιβρέχονται παγίδες. Τοῦτο δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ «Τοὺς δὲ ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλιὰς ἀπάξει Κύριος μετὰ τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν»[8]. Ἐφαρμόσεις πρὸς ἑκατέρας τὰς ἀποδόσεις τὸ οὕτω γεγραμμένον ἐν Παροιμίαις πρὸς τοὺς σκολιούς· «Σκολιὰς ὁδοὺς ἀποστελεῖ ὁ Θεός»[9]. Πρὸς μὲν γὰρ τὴν προτέραν ἀπόδοσιν, κολάσεις εἶεν αἱ σκολιαὶ ὁδοὶ τοῖς διὰ κακίαν σκολιοῖς γεγενημένοις ἐκπεμπόμεναι· πρὸς δὲ τὴν ἑτέραν, αἱ παραδόσεις εἰσὶν αἷς παραδίδονται οἱ ἑκουσίως ἁμαρτάνοντες· αἳ δηλοῦνται διὰ τῶν παθῶν τῆς ἀτιμίας καὶ τῶν κατηριθμημένων.

Στ. η'. «Πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν»[10]. Αἱ ἐπίπονοι ἀνταποδόσεις δηλοῦνται πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ ὀνόματι τοῦ ποτηρίου· ὡς ἐν Ἡσαΐᾳ· «Ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, Ἰερουσαλήμ, ἡ πιοῦσα τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως, τὸ **[1212]** κόνδυλον τοῦ θυμοῦ»[11] καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλὰ καὶ ἐν Ἱερεμίᾳ παρίσταται τὸ αὐτὸ ἐκ τῆς ἐχούσης οὕτω φωνῆς· «Εἶπεν Κύριος ὁ παντοκράτωρ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραήλ· Λάβε τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου ἐκ χειρός μου· καὶ ποτιεῖς αὐτὸ πάντα ἔθνη πρὸς οὓς ἐγὼ ἀποστελῶ σε»[12].

---

1. Ψαλ. 10,5. 2 Β' Κορ. 5,10. 3. Πρβλ. Ψαλ. 10,5. 4. Πρβλ. Ψαλ. 1,5. 5. Γεν. 18,25. 6. Ψαλ. 10,6. 7. Πρβλ. Ρωμ. 1,24. 8. Ψαλ. 124,5. 9. Παρμ. 21,8. 10. Ψαλ. 10,6. 11. Πρβλ. Ἡσ. 51,17. 12. Πρβλ. Ἱερ. 32,15.

Μή ποτ' οὖν συμφώνως τούτοις καὶ ἐν τοῖς προκειμένοις κόλασιν δηλοῖ ἡ μερὶς τοῦ ποτηρίου τοῦ μερισθέντος αὐτοῖς; μάλιστα ὅτι τὸ πλήρωμα τοῦ ποτηρίου τούτου πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἐστίν[1]· οὗ σύμβολα τὰ ἐν Γενέσει ἀναγεγραμμένα εἴδη κολάσεων ἐλθόντα ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα παρὰ Κυρίου[2]. Πρὸς τούτῳ τῷ πυρὶ καὶ τῷ θείῳ, καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἐστὶν ἐν τῷ ποτισμῷ τοῦ ποτηρίου. Δηλοῖ τὸ πῦρ τὴν διὰ καύσεως ἀπειλήν· τὸ δὲ θεῖον, τὴν διεγείρουσαν ἔτι μᾶλλον τὸ πῦρ ἀφορμήν· πρὸς τούτοις τὸ πνεῦμα τῆς καταιγίδος πειρασμοῦ τινος συστροφὴν δηλοῖ. Ὅτι δὲ πειρασμὸν ἡ καταιγὶς δηλοῖ, σαφῶς ἔστιν μαθεῖν ἀπὸ τοῦ ἐν Ἡσαΐᾳ γεγραμμένου, «Ὡς καὶ καταιγὶς δ' ἐρήμου διέλθοι ἐρχομένη, ἐγγὺς φοβερὸν τὸ ὅραμα καὶ σκληρὸν ἀνηγγέλη μοι»[3]. Φύγωμεν τοίνυν τὴν ἀσέβειαν, ἵνα τοῦτο τὸ ποτήριον μακρὰν γένηται ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἐν εὐσεβείᾳ ζήσωμεν, ἵνα πίωμεν τὸ μεθύσκον ὡς κράτιστον[4]· περὶ οὗ κἀκεῖνο λέλεκται· «Κύριος ἡ μερὶς τῆς κληρονομίας μου καὶ ποτηρίου μου[5]· ὅτι δίκαιος Κύριος· καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, εὐθύτητας εἶδεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ»[6]. Καὶ τούτου χάριν ἐπὶ τὸν πένητα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχει, φροντίζων αὐτοῦ τῆς σωτηρίας· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς παγίδας ἐπιπέμπει· οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν εἰκῇ γίνεται τὰ τῆς Προνοίας καὶ Θεοῦ κρίσεως· δίκαιος δὲ Κύριος κατ' οὐσίαν, ἀλλ' οὐ μετοχὴ δικαιοσύνης ἐστίν· πλὴν εἰ καὶ οὕτως ἔχει φύσεως, ἀλλ' οὖν ἀγαπᾷ τὰς ἐν τοῖς πολλοῖς δικαίοις δικαιοσύνας, τὴν ἑκάστου πρόθεσιν ἀποδεχόμενος. Ἔστιν καὶ ἄλλως εἰπεῖν ἀγαπᾶν αὐτὸν δικαιοσύνας· ἐπεὶ ἑκάστου κρίματός ἐστίν τις δικαιοσύνη, πολλὰ δὲ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν γέγραπται· «Τὰ κρίματα τοῦ Κυρίου ἀληθινά, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό»[7]· ἀνάγκη καὶ τὰς δικαιοσύνας πολλὰς εἶναι. Ὥσπερ δὲ δίκαιός ἐστιν, οὕτω καὶ εὐθύτητα βλέπων· εὐθύτητα δὲ ἐρεῖς γνώμην τὴν πρὸς ὀρθὸν λόγον κανονιζομένην. Ταύτην ὁρᾷ χαίρων ἐπὶ τοῖς ἔχουσιν. Ῥηθείη καὶ περὶ τῆς εὐθύτητος ἁρμονίως τῇ περὶ τῶν δικαιοσυνῶν δευτέρᾳ νοήσει, ὑπαρχούσῃ ἐν τοῖς κρίμασιν τοῖς ἀνεξερευνήτοις αὐτοῦ· ἣν διὰ τὸ πάνυ ἀποδέχεσθαι, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁρᾷ· ἐπιφαίνεται γὰρ παρὼν ὁ Θεὸς τοῖς ἔργοις τῆς Προνοίας καὶ τοῖς ἀποτελέσμασιν τῶν κριμάτων.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΑ'

Στ. δ'. Οὐ γὰρ τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐξολοθρευόμενα ἡγεῖσθαι δεῖ, ἀλλὰ τὴν χρῆσιν τὴν δολίαν αὐτῶν καὶ τὸν μεγαλορήμονα λόγον. Καὶ γὰρ ἐν Παροιμίαις εἴρηται· «Περίελε σεαυτοῦ σκολιὸν στόμα καὶ ἄδικα χείλη μακρὰν ἄπωσαι ἀπὸ σοῦ»[8].

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 10,6. 2. Πρβλ. Γεν. 19,24. 3. Πρβλ. Ἡσ. 21,1-2. 4. Πρβλ. Ψαλ. 22,5. 5. Ψαλ. 15,5. 6. Ψαλ. 10,7. 7. Ψαλ. 18,10. 8. Παρμ. 4,24.

«Ἰὰ χείλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστιν· τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν»[1]; Ἀπὸ ταύτης τῆς θρασύτητος ὁ ἀσεβὴς **[1213]** εὐοδούμενος ἐν τῷ τυγχάνειν ὧν ἐπιθυμεῖ, προφέρει φωνὴν τὴν ἐν τῷ Ἰώβ· «Λέγει δὲ Κυρίῳ· Ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ· ὁδούς σου εἰδέναι οὐ βούλομαι· τίς ἱκανός, ὅτι δουλεύσομεν αὐτῷ»[2]; Καὶ γὰρ οὗτοι τῆς προσούσης αὐτοῖς εὐπραγίας αἴτιοι νομίζοντες εἶναι, λέγουσι Κυρίῳ· Ἀπόστα, μὴ φανεροῦ μοι τὰς ὁδούς σου· εἰδέναι γὰρ αὐτὰς οὐ θέλω[3]· τί γὰρ πλέον ἡμῶν ἔχων ἱκανὸς εἶ, ἵνα δουλεύσωμέν σοι;

Σ τ. ς'. Ἐπὶ τῶν ἀσεβῶν μέγα φρονούντων ὡς μεγαλορρήμονα γλῶτταν καὶ χείλη δόλια αὐχεῖν, οἱ πτωχοὶ ταλαιπωροῦσιν καὶ στενάζουσιν οἱ πένητες, τὸ τυραννικὸν αὐτῶν οὐ φέροντες. Τούτου χάριν φησὶν ὁ Κύριος· «Ἀναστήσομαι νῦν, ἵνα θήσομαι τὴν βουλὴν ἐν σωτηρίῳ· παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ κατὰ τῶν ἐναβρυνομένων ὑπερηφάνως τῶν ὑποδεεστέρων· ἀπολύσω δὲ τοῦ ταλαιπωρεῖν καὶ στενάζειν τοὺς πτωχοὺς καὶ πένητας»[4]. Πτωχοὺς καὶ ἐν τούτοις καὶ πένητας ἐρεῖς τοὺς μὴ οἵους τε ἐπαμύνειν ἑαυτοῖς δι' ἀσθένειαν προσοῦσαν, ἢ διὰ τὴν εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἄγουσαν κακίαν. Οὗτοι ἀνώτεροι ταλαιπωρίας καὶ τοῦ στενάζειν γεγένηνται, τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν ἀναστάντος καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐληλυθότος· ὡς φανερωθῆναι τὴν σωτηρίαν τῶν ἔξω ταλαιπωρίας καὶ τοῦ στενάζειν γεγενημένων. Ἔστι γοῦν καταλλήλως τοῖς προκειμένοις ἀκοῦσαι τὸ «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος. Τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου»[5]; Ἐφ' ᾧ λεχθέντι παρρησιαζόμενος ἐξῆς λέγει· «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ»[6]. Δείκνυται γὰρ διὰ τούτων, ὡς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ ῥυσάμενος τὸν ταλαιπωροῦντα δι' ὃ εἶχεν σῶμα θανάτου, ὁ εἰπών ἐστι· «Νῦν ἀναστήσομαι, λέγει Κύριος»[7].

Ἐπῆλθέν τισιν εἰπεῖν πτωχοὺς μὲν εἶναι τοὺς μεταπεσόντας τοῦ πλούτου· πένητας δὲ τοὺς ἐκ πόνου δι' ἐργασίας γινομένου τὸ ζῆν ἔχοντας. Καὶ ἔστιν γε κατὰ ταύτην τὴν νόησιν ὁ πτωχὸς πένης ἐξ ἀνάγκης, οὐκ ἀντιστρέφοντος τὸν πένητα πτωχὸν εἶναι. Καὶ τάχα γε τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ πτωχοῦ κατασκευάσεται καὶ ἐκ τῆς Γραφῆς· εἴρηται γάρ· «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν»[8]· καὶ «Ὅτι ἐπτωχεύσαμεν σφόδρα»[9]. Συμφώνως τούτοις ἐκλήψεται καὶ τὸ περὶ τοῦ Σωτῆρος λεχθέν. «Ὡς ἐπτώχευσεν δι' ἡμᾶς πλούσιος ὤν, ἵνα ἡμεῖς πλουτήσωμεν τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ»[10]. Συναινεῖ καὶ τοῖς περὶ τοῦ πένητος τὸ «στεναγμοῦ τῶν πενήτων»[11] στενόντων ἀεὶ καὶ ὀλοφυρομένων, ἐπὶ τῷ πόνῳ τῷ ἐκ τοῦ ἀπορεῖν τῶν ἐπιτηδείων προσόντι. Τὸ «θήσομαι ἐν σωτηρίῳ»[12] δηλοῖ τό· Ὁρίσω καὶ ποιήσω· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ «Ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων»[13]· δηλούσης τῆς λέξεως, ὃν ὥρισεν καὶ ἀνέδειξεν κληρο-

---

1. Ψαλ. 11,5. 2. Ἰώβ 21,14-15. 3. Πρβλ. Ἰώβ 21,14. 4. Πρβλ. Ψαλ. 11,6. 5. Ρωμ. 7,24. 6. Ρωμ. 1,8. 7. Ψαλ. 11,6. 8. Ψαλ. 33,11. 9. Ψαλ. 78,8. 10. Πρβλ. Β' Κορ. 8,9. 11. Ψαλ. 11,6. 12. Ἐνθ' ἀν. 13. Ἑβρ. 1,2.

νόμον. Εἰς ταῦτα λήψει τὸ «Ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους»[1] καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τὸ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας εἰρημένον, «Ὑμᾶς ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν»[2]. Τὸ **[1216]** γὰρ «ἔθετο» ἀπόδειξιν τὴν διὰ τοῦ ὡρίσθαι καὶ πεποιῆσθαι ἀποστόλους καὶ ἐπισκόπους δηλοῖ.

Στ. η'. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον τοῦ διατηρεῖν καὶ ὁ Σωτὴρ περὶ τῶν μαθητῶν ἔλεγεν τῷ Πατρί· «Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτούς[3]· ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτούς[4] καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἥπτετο αὐτῶν». Εἶπον δὲ κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον, διὰ τὸ ἐν τῇ Γενέσει λεχθὲν περὶ τοῦ Ἀδὰμ πρὸς τὸν ὄφιν· «Αὐτός σοῦ τηρήσει κεφαλήν, σὺ δὲ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν»[5]. Οὐκέτι γὰρ ἐνταῦθα ταὐτὸν τὸ «φυλάξαι» καὶ τὸ «τηρεῖν»· φαίνεται γὰρ ἐξ αὐτοῦ τὸ «Λύτὸς σοῦ ἐπιτηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ αὐτοῦ πτέρναν»[6]. Ἀναπέμπει τὴν εὐχὴν ὁ φάσκων· «Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς»[7] μετὰ τὸ πάντα ποιῆσαι τὰ παρ' ἑαυτοῦ, ἐν τῷ τηρεῖν τὴν λέγουσαν παραίνεσιν, «Πάσῃ φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν»[8]· Καὶ ἐπεὶ τούτων κατορθουμένων, οὐκ αὐτάρκη πρὸς τὸ ἀνεπιβούλευτον τὰ ὑφ' ἡμῶν σπουδαζόμενα· «Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἠγρύπνησεν ὁ φυλάσσων[9] αὐτήν»· εἱρμὸς ἄγει μετὰ τὸ φρουρηθῆναι ἡμᾶς ὑφ' ἑαυτῶν, προσευχὴν προσαγαγεῖν τὴν λέγουσαν· «Σύ, Κύριε, φυλάξεις ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς»[10]. Αὐτοῦ γὰρ φυλάττοντος θαρσήσωμεν, ὡς ἀνεπιβούλευτοι εἰς τὸν αἰῶνα ἐσόμεθα· Ὕψιστος γὰρ ὤν, Δέσποτα, καὶ ἐν ὑψηλοῖς ὑπάρχων κατὰ τὸ προσὸν ὕψος τῇ ἀγαθότητί σου, τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπολυώρησας, κρίνας αὐτοὺς ἀξίους εἶναι τοῦ προστασίαν ἔχειν ἐκ προνοίας τῆς σῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΒ'

Στ. α'. ε'. ς'. Εἰ καὶ πρεσβείας τρόπῳ ὑπὸ τοῦ ἁγίου λέγεται ταῦτα, ἀλλά γε οὐχ ὑποκείμενος λήθῃ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ ἄλλων εἰς ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος, λέγει τὰ τῆς αἰτήσεως. Πάντα δῆλον ὡς οὐ περὶ αἰσθητοῦ φωτισμοῦ ἢ ὕπνου καὶ θανάτου τὰ τῆς αἰτήσεώς ἐστιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐκ γνώσεως Θεοῦ φωτισμοῦ. «Φωτίσατε γὰρ ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως»[11] καὶ «Προσέλθετε τῷ Κυρίῳ καὶ φωτίσθητε»[12]. Γίνεται ὁ φωτισμὸς οὗτος, οὐ περὶ τὸ τῆς σαρκὸς ὄμμα. Ὁρατικὸν γὰρ τοῦτο ἡλίου καὶ εἴ τι ἕτερον αἰσθητὸν φῶς τῶν ὁρώντων τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον[13], τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν[14]. ὀφθαλμῶν οὐ σώματος, ἀλλὰ καρδίας ὄντων· τοῦ γὰρ ἔσω ἀνθρώπου ὀφθαλμοὶ αἱ νοητικαὶ δυνάμεις. Τῷ οὕτω φωτιζομένῳ ἕπεται ζωὴν μακαρίαν ἔχειν· «Ἐγὼ

1. Α' Κορ. 12,28. 2. Πράξ. 20,28. 3. Ἰω. 17,11. 4. Ἰω. 17,12. 5. Γεν. 3,15. 6. Ηρβλ. ἔνθ' ἀν. 7. Ψαλ. 11,8. 8. Παρμ. 4,23. 9. Ψαλ. 126,1. 10. Ψαλ. 11,8. 11. Ὡσ. 10,12. 12. Ηρβλ. Ψαλ. 33,6. 13. Ηρβλ. Μαλ. 3,20. 14. Ἰω. 1,9. Α' Ἰω. 2,8.

γάρ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος λέγει. Ὁ περιπατῶν ἐν ἐμοί, φησίν, ἐν τῇ σκοτείᾳ οὐ μὴ μείνῃ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς»[1]. Ἧς ζωῆς παραγινομένης εἰς τὸν φωτισθέντα, ἄπεστιν αὐτοῦ τὸ ὑπνῶσαι εἰς θάνατον, ὑπνοῦντος καὶ ἀποθνήσκοντος τοῦ ὄντος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας. Ὁ γὰρ δοὺς δι' ἀμελείας καὶ ῥᾳθυμίας εἰς ὕπνον τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ[2], εὐθέως τεθνήξεται, ἐκπίπτων τῆς σὺν ἀρετῇ ζωῆς. Ὅθεν φευκτέον τὸν ψεγόμενον ὕπνον τοῦτον καὶ θάνατον, ἵνα πεφωτισμένων τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, «μηκέτι εἴπῃ ὁ ἐχθρός, Ἴσχυσα πρὸς αὐτόν»[3]· πάλαι νομίζων ἰσχυκέναι, ὅτε ἡμάρτομεν.

«Οἱ θλίβοντές με ἀγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευθῶ· **[1217]** ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἤλπισα· ἀγαλλιάσσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου»[4]. Ἐπεὶ χαιρέκακοι ὄντες οἱ θλίβοντες τοὺς δικαίους ἐχθροὶ ἀγαλλιῶνται, εἰ συμβαίη ἐξ ἁμαρτίας γεγονέναι κλόνον, δέον λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς πίπτουσιν. Ἀλλ', εἰ καὶ ἀγαλλιῶνται ἐπὶ τῷ σαλεύεσθαί τινα ἐκεῖνοι, ἐγώ, ὦ Δέσποτα, ἐλέει τῷ σῷ ἐλπίζων, οὐ πείσομαι ὃ ἰδεῖν ἐν ἐμοὶ ποθοῦσιν· προσδοκῶ γὰρ τὸ σωτήριόν σου[5] θᾶττον παραγενόμενον, ἐφ' ᾧ ἀγαλλιᾶται ἡ καρδία μου. Πῶς γὰρ οὐκ εὐφραίνεται καὶ ἀγαλλιᾶται ὁ πείρᾳ Θεοῦ σωτηρίαν ἔχων; Εἰ δὲ καὶ προφητεία ἐστὶν δηλουμένη περὶ τοῦ ἐλεύσεσθαι τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ[6] τὸν Χριστόν, ἐπίσκεψαι. Οὗτος γὰρ ἐλθὼν ἐπὶ σωτηρίᾳ κόσμου, καθεῖλεν τοὺς ἐφηδομένους ἐπὶ τοῖς κλονουμένοις κατὰ ψυχήν, καταβαλὼν σὺν αὐτοῖς τὸν ἐχθρὸν τὸν ὑψούμενον ὑπερηφάνως· ἐφώτισεν τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα μή τις ἴδῃ τὸν τῆς ψυχῆς θάνατον. Οὗτος ἐπιδημήσας, ἐπιβλέψας ἤκουσεν, ὀδύνην ἔπαυσεν. Ὧν κατορθωθέντων, ὁ εὖ παθὼν χαριστήριον, ἐπινίκιον ᾠδὴν ᾄδει λέγων· «Ἄσω τῷ Κυρίῳ τῷ εὐεργετήσαντί με, καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου»[7]· πραγματικῶς μαθὼν τὸ πρὸς τοὺς εὐχομένους καλῶς λεγόμενον ὑπὸ Κυρίου· «Ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ, Ἰδοὺ πάρειμι»[8]. Λέγει δὲ ταῦτα πρὸς τοὺς συνόντας ἤδη· Εὖ πέπονθα τυχὼν ὧν ἠτησάμην· ὅθεν ψαλῶ τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ ὑψίστου. Διὸ ἐφ' ἑκάστης εὐεργεσίας γινομένης εἰς ἡμᾶς, ὑμνῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸν προκείμενον ὕμνον, λέγοντες μὴ θεωρίᾳ μόνῃ, ἀλλὰ καὶ τῷ ψάλλειν. Θεωρίαν τὸ ᾄδειν, ἐνέργειαν δὲ πρακτικὴν τὸ ψάλλειν δηλοῖ.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΓ'

Στ. α'. Ἄφρων δὲ οὐ κοινῶν ἐννοιῶν λειπόμενος, ἢ τῆς σὺν δεινότητι ἐντρεχείας, ἀλλὰ τῆς μιᾶς τῶν ἀρετῶν φρονήσεως, περὶ ἧς γέγραπται· «Ὁ κτώμενος φρόνησιν ἀγαπᾷ ἑαυτόν· καὶ ὁ φυλάσσων φρόνησιν εὑρήσει ἀγαθά»[9]. Ὅτι δὲ εἶχεν τὴν φυσικὴν ἐντρέχειαν,

---

1. Ἰω. 8,12. 2. Πρβλ. Ψαλ. 131,4. 3. Πρβλ. Ψαλ. 12,5. 4. Ψαλ. 12,5-6. 5. Πρβλ. Ψαλ. 118,166. 6. Πρβλ. Ἡσ. 38,11. 40,5. 7. Ψαλ. 12,6. 8. Ἡσ. 58,9. 9. Παρμ. 19,8.

παρίστησιν ἡ διάλεξις, δηλοῦσα ὡς οὐκ εἰς ὑπήκοόν τινων, ἀλλ' ἐν τῇ ἑαυτῶν καρδίᾳ λέγει μὴ εἶναι Θεόν· ᾔδει γὰρ ὅτι οὐδεὶς ἐδέχετο τοὺς περὶ ἀρνήσεως Θεοῦ λόγους· πάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἀδιάστροφον τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν ἐχόντων.

Ἔχει πολλὴν οἰκειότητα ὁ πρῶτος στίχος, ὡς εἰρημένος περὶ διαβόλου· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὐ τινὶ ἢ τισὶν εἶπεν, ἀλλ' ἐν διανοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ· «Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου[1], ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ»[2]. Ὥσπερ γὰρ ὁ γνῶσιν ἔχων Θεοῦ τηρεῖ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ εἰς ἔργα μεταβάλλει· οὕτω πᾶς ἁμαρτάνων, ἀγνοῶν Θεὸν εἰς τοῦτο ἔρχεται. Γράφει γοῦν Ἰωάννης, ὡς πᾶς ἁμαρτάνων μακράν ἐστιν τοῦ ἔχειν γνῶσιν Θεοῦ· ὡς πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν[3]. Ἐκβαλὼν γὰρ ἀπὸ τῆς **[1220]** ψυχῆς τὴν προοῦχουσαν καὶ βασιλεύουσαν τῶν ἀρετῶν εὐσέβειαν, συναναχωρούσας αὐτῇ ἔχει τὰς ἀρετάς. Ὅτι δὲ αὕτη ἡ νόησις ἔρρωται, δῆλον ἂν γένοιτο ἐκ τῶν γεγραμμένων περὶ τῶν υἱῶν Ἠλεί· οὐκ εἰδότες γὰρ οὗτοι τὸν Κύριον, λοιμοὶ ἀποδεδειγμένοι, ἡμάρτανον, μᾶλλον δὲ ἠσέβουν περὶ τὴν ἱερουργίαν, διαφθείροντες ἐν ἐπιτηδεύμασι τοῖς τῆς νομοθεσίας τε καὶ θεοσεβείας[4]. Λήψῃ τὰ προκείμενα καὶ εἰς τὰ ἐν Ἱερεμίᾳ ἐπαγγελλόμενα οὕτως· «Τόκος ἐπὶ τόκον, δόλος ἐπὶ δόλον[5]· πάντες μοιχῶνται· σύνοδος ἀθετούντων[6]· ὅτι ἐκ κακῶν εἰς κακὰ ἐξῆλθον, ἐμὲ δὲ οὐκ ἤδεισαν[7], λέγει Κύριος». Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον, ἄγνοιαν Θεοῦ ἔχοντες, παραβάται εἶναι τῶν νόμων αὐτοῦ; Ταῦτα καθόλου θεωρούμενα πείθει διὰ μνήμης ἔχειν Θεόν, ἵνα ἐν ἐπιτηδεύμασιν ἐπαινετοὶ ἀποδειχθῶμεν, ἀφθάρτῳ προθέσει αὐτὰ μεταδιώκοντες. «Οὐκ ἔστιν ὁ ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός»[8]. Ἐν τοῖς βδελυχθεῖσιν τῷ διαφθείρειν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν, οὐδεὶς ποιῶν χρηστότητα εὑρίσκεται· πάντες γάρ εἰσιν πονηροί, πᾶσαν χρηστότητα ἐκτμηθέντες διὰ σκληρότητα καρδίας.

Στ. β'. «Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστιν συνιὼν ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν»[9]. Τῆς ἀσωμάτου οὐσίας οὐχ ὑποκειμένης περιγραφαῖς καὶ τόπων διατριβαῖς, εἴ ποτ' οὖν περὶ Θεοῦ λέγοιτο, πῶς ὑπάρχοντος ἐν τόπῳ, ἢ ἐξ ἑτέρου εἰς ἕτερον χῶρον μεταβαίνοντος, θεοπρεπῶς προσήκει νοεῖν, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα τῶν παραπλησίως περὶ αὐτοῦ ἐπαγγελλομένων· ὡς εἴη πόδας καὶ χεῖρας καὶ ὀφθαλμοὺς ἔχων, ἀνιστάμενός τε καὶ καθήμενος. Ταύτης τῆς ἀκολουθίας εὐσεβοῦς οὔσης, τὸ κατοικεῖν αὐτὸν ἐν οὐρανοῖς νοηθείη, ὡς εἴη χρώμενος ναῷ ταῖς θείαις δυνάμεσιν ταῖς ἐν οὐρανῷ ὁμωνύμως καλουμέναις τοῖς ἐν οἷς εἰσι τόποις. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἄνθρωποι χρηματίζουσιν γῇ, ὡς ἐν τῷ «Πᾶσα ἡ γῆ προσκυνη-

---

1. Ἡσ. 14,13. 2. Ἡσ. 14,14. 3. Πρβλ. Α' Ἰω. 3,6. 4. Πρβλ. Α' Βασ. 2,17. 5. Ἱερ. 9,5. 6. Ἱερ. 9,1. 7. Πρβλ. Ἱερ. 9,2. 8. Ψαλ. 13,3. 9. Ψαλ. 13,2.

σάτωσάν σοι»[1]· καὶ «Πᾶσα ἡ γῆ βοᾷ μετ' εὐφροσύνης»[2]. Ῥηθείη δὲ καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀνθρώποις τυγχάνων, δι' ἣν φοροῦσιν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, κατοικεῖν ἐν οὐρανοῖς. Πρὸς τούτοις καὶ τρίτον τι λελέξεται. Ἐπεὶ ποίημα αὐτοῦ ὁ κόσμος ὑπάρχει, ἔστιν δὲ δημιουργίας τρόπῳ καὶ προνοίας ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, ἐκ τῶν κἀλλίστων μερῶν τοῦ κόσμου, ταῦτα δέ εἰσιν οἱ οὐρανοί, δηλοῦται ὢν ἐν τῷ κόσμῳ· ὡς τὸ «Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»[3]· καὶ «Θεὸν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω»[4]. Πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἑτέρως θεωρηθείη πολλαχοῦ τῆς θείας παιδεύσεως, ὅτι ἡ τοῦ οὐρανοῦ προσηγορία δηλοῖ τὴν νοητὴν οὐσίαν, ἐν ᾗ μάλιστα Θεὸν ζητεῖν προσήκει· «Ὁ οὐρανὸς γὰρ τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ»[5]. Ἐκ τούτου συγκαταβατικῶς διακύπτει ἐπισκοπῶν τοὺς τῆς ὑποδεεστέρας καταστάσεως, τοῦ ἰδεῖν τίνες αὐτῶν σύνεσιν κεκτημένοι ἐκζητοῦσιν τὸν Θεόν, εὑρεῖν αὐτὸν βουλόμενοι, ἐπὶ τῷ τυχεῖν τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν. Τότε **[1221]** δὲ μάλιστα γίνεται τοῦτο, ὅτ' ἂν ἐν ἀνθρώποις πολλὴ κακία σὺν ἀσεβείᾳ γένηται· ὡς λεχθῆναι «Οὐκ ἔστιν ἔλεος, οὐδὲ ἀλήθεια, οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· ἀρὰ καὶ ψεῦδος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχείᾳ κέχυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμασιν»[6]. Οὕτω τῶν ἀνθρώπων ἄγαν βλαβέντων, πῶς οὐκ ἔδει τὸν ἀγαθὸν Σωτῆρα ἐπιβλέψαι, ἵν', εἰ εὕροι ἔν τινι ἀφορμὴν συνέσεως, ταύτην πληθύνῃ, μᾶλλον δὲ πληρώσῃ; Εἰ δὲ καὶ ἐκζητοῦντα τὸν Θεόν, ἵν' εὑρεθῇ ἐκείνῳ; Ἐμφανίζεται γὰρ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτῷ.

Στ. γ', δ', ε'. Ὡς εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὔτε κατοικεῖ ἐν σώματι καταχρέῳ ἁμαρτίας[7], οὕτως οὐ δέχεται γνῶσιν θείαν ὁ ἔτι ἀνομίας ἐργαζόμενος· οὐδεὶς γὰρ ἁμαρτάνων ὁρᾷ ἢ γινώσκει Θεόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ Ἰωάννου Ἐπιστολῇ[8]. Ὅθεν ὁ γνωστικὸς εἶναι ποθῶν, σπείρει εἰς δικαιοσύνην, τρυγᾷ καρπὸν ζωῆς, ἵν' οὕτω φωτίσῃ ἑαυτῷ φῶς γνώσεως. Καὶ ἐπεὶ ἐργάται ἀνομίας[9] τυγχάνουσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς κατεσθίειν αὐτὸν οἷα ἄρτον[10], γνώσεως Θεοῦ στεροῦνται. Κατεσθίει δέ τίς τινα βλάπτειν αὐτὸν προτιθέμενος· κατὰ τὸ «Εἰ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε»[11]· καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ δὲ γέγραπται οὕτως· «Συρίαν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀφ' ἡλίου δυσμῶν, τοὺς κατεσθίοντας τὸν Ἰσραὴλ ὅλῳ τῷ στόματι»[12]. Πλὴν κἂν ποτε δυνηθῶσιν κατεσθίειν τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν παραδοθέντα αὐτοῖς δι' ἁμαρτίας, δίκην ὑφέξουσιν· ἅγιος γὰρ Ἰσραὴλ τῷ Κυρίῳ, ἀρχὴ γεννημάτων αὐτοῦ. Πάντες οἱ ἐσθίοντες αὐτὸν πλημμελήσουσιν· κακὰ ἥξει ἐπ' αὐτούς, φησὶ Κύριος[13], οἱ προκείμενοι κατεσθίειν τὸν Θεοῦ λαόν, ἄρτου δίκην[14]. Τὸν Κύριον

---

1. Ψαλ. 65,4. 2. Ἡσ. 14,7. 3. Ματθ. 6,9. Λουκ. 11,2. 4. Ιρβλ. Δευτ. 4,39. 5. Ψαλ. 113,24. 6. Ὡσ. 4,1-2. 7. Σ. Σολ. 1,4. 8. Ιρβλ. Α' Ἰω. 3,6. 9. Ιρβλ. Α' Μακ. 3,6. Λουκ. 13,27. 10. Ιρβλ. Ψαλ. 13,4. 11. Γαλ. 5,15. 12. Ἡσ. 9,11. 13. Ἱερ. 2,3. 14. Ιρβλ. Ψαλ. 13,4.

οὐκ ἐπεκαλέσαντο, τῇ αὐτῶν δυνάμει πάντα ἀνύειν καὶ καταδεδυναστευκέναι τὸν Θεοῦ λαὸν οἰόμενοι. Εἰ γὰρ ἦσαν εἰδότες, ὡς δι' ἁμαρτίας κρίσει Θεοῦ παρέλαβον αὐτόν, κἂν ἐφοβήθησαν ἔτι μᾶλλον τὸ μέτρον ἐπιθέσθαι κατὰ τοῦ παραδοθέντος, ἵνα μὴ κρίματι τῷ αὐτῷ ὑποπέσωσιν.

Διὸ λέγεται πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ προσήκοντος ἐξαγριωθέντας· Ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὠργίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κακά[1]. Οὕτως καταδυναστεύσαντες τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἀδίκως, εἰς δειλίαν ἐνέπεσαν, ἔνθα οὐδὲ φοβεῖσθαι ἔδει· φόβος γὰρ οὐκ ἦν, εἰ παραλαβόντες τοὺς κρίσει Θεοῦ παραδοθέντας, φιλανθρώπως καὶ ἡμέρως προσενεχθέντες ἦσαν· ἐπειδὴ δὲ σκληρῶς καὶ ἀνελεημόνως πάντα ἐποίησαν, ἐδειλίασαν, περιπεσόντες οἷς ἄλλους διέθηκαν. Ὑπῆρκται δὲ τοῦτο, ἐπεὶ ἐν γενεᾷ δικαίων ὁ Θεός[2]. Γενεὰν δὲ δικαίων ἐρεῖς ἤτοι τὴν τῶν δικαίων πραγμάτων συμφωνίαν, ἐν ᾗ ὁ δίκαιος κριτὴς εὑρίσκεται· ἢ τὴν τῶν δικαίων ἀνδρῶν ὁμοφροσύνην καὶ τὴν εἰς ταὐτὸν σύνοδον. Εἰ γὰρ ἔνθα δύο καὶ τρεῖς συνέρχονται ἐπὶ τῇ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, παρὼν εὑρίσκεται ὁ Κύριος[3], πόσῳ μᾶλλον εὑρε[1224]θείη ἂν ἔνθα ὅλη δικαίων γενεά; Ὅτι δὲ οἱ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ βίου τοῦ αὐτοῦ, μίαν συμπληροῦσι γενεάν, κἂν ἐν διαφόροις χρόνοις γένωνται, μετὰ ταῦτα ῥηθείη, ὅτ' ἂν εἰς τοῦτο καλέσῃ καιρός. Δειλιᾷ τις φόβῳ οὗ οὐκ ἦν φόβος[4], καὶ ὁ φοβούμενος ἄνθρωπον καὶ ἁπαξαπλῶς τοὺς ἀποκτείνοντας τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένους ἀποκτεῖναι[5]. Εἴρηται γάρ· Πλὴν τοῦ Θεοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον[6]. Τούτῳ τῷ πάθει συσχεθεῖσαν τὴν Ἰερουσαλὴμ ὁ Κύριος ἐλέγχει λέγων· Τίς οὖσα εὐλαβήθης ἀπὸ ἀνθρώπου θνητοῦ[7];

Στ. ζ'. Τίς δὲ ἦν ἡ αἰχμαλωσία τοῦ λαοῦ[8] πρῶτον θεωρητέον, ἵνα καὶ ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἑπομένως ἴδωμεν. Ὁ ἐκπίπτων παρ' ἰδίαν ῥᾳθυμίαν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ποιήσεως, αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, ὡς γενέσθαι ὑπὸ τὸν καταδυναστεύοντα τυραννικῶς διάβολον, ἔχοντα τὸ κράτος τοῦ θανάτου[9]. Τοῦτον οὕτως ἑλόντα τοῖς πολεμίοις, ἔξω τῆς πατρίδος, αὕτη δ' ἔστιν ἡ τῆς ἀρετῆς μετουσία, γεγενημένον ἀνακαλεῖται μετανοίας τρόπῳ ὁ Κύριος, ἅμα καὶ ἄφεσιν τῶν προημαρτημένων ὑπισχνούμενος· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ «λυτρωθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐπιστραφῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν»[10]. Πληρωθέντος δὲ τούτου, τῷ Κυριακῷ σταυρῷ, ὡς πάντα τὸν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύοντα λαὸν λελυτρῶσθαι, ἀγαλλιᾷ Ἰακὼβ[11] ὁ αὐτός, κατὰ τὸ ὑποκείμενον, ἐστὶν τῷ Ἰσραήλ, ἐπινοίᾳ μόνῃ ἔχων τὴν διαφοράν. Εἰ μὲν γὰρ πράττων τὰ καλὰ καὶ ἐνεργῶν τὰ κατὰ ἀρετήν, πτερνίζει τὰ πάθη καὶ κακίας καὶ τὰς ἐνεργούσας πονηρὰς δυνάμεις,

---

1. Ζαχ. 1,15. 2. Πρβλ. Ψαλ. 18,5. 3. Πρβλ. Ματθ. 18,20. 4. Πρβλ. Ψαλ. 13,5. 5. Πρβλ. Ματθ. 10,28. 6. Πρβλ. Παρμ. 7,1α. 7. Πρβλ. Ἡσ. 51,12. 8. Πρβλ. Ψαλ.13,7. 9. Πρβλ. Ἑβρ. 2,14. 10. Πρβλ. Ἀμ. 9,14. Ψαλ. 13,7. 52,7. 11. Πρβλ. Ψαλ. 13,7. 52,7.

ὡς νικητὴς αὐτῶν ἀναφανῆναι, Ἰακώβ ἐστιν ἀγαλλιώμενος· εἰ δὲ μετὰ τὸν πρακτικὸν βίον, καρδίαν καθαρὰν κεκτημένος ὁρᾷ τὸν Θεόν, Ἰσραήλ ἐστιν, νοῦς ὁρῶν Θεόν· οὕτω γὰρ μεταλαμβάνεται εἰς Ἑλλήνων φωνήν, «εὐφραινόμενος θείαν εὐφροσύνην»· οὐδὲν λυπεῖ λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τὸ «ἀγαλλιάσθω» καὶ «εὐφραινέσθω»[1] εἰρῆσθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΔ′

Στ. α′. Πάντων ἐκκλινάντων ἐκ τοῦ δικαίου, λοιπὸν χρεία δυναμένου τὰς ἁμαρτίας ἀφεῖναι καὶ σῶσαι. Ἐκ Σιὼν δὲ λέγεται διὰ τὸ ἐκ σπέρματος εἶναι Ἰσραήλ, κατὰ τὸ «Ἥξει ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμενος»[2]· καὶ πάλιν· «Ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ»[3]. Λέγοις δ' ἂν καὶ ἐκ τῆς ἄνω Σιών· διὸ καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τῶν δὲ ἐθνῶν σῳζομένων, οἱ ἀληθῶς Ἰσραὴλ δίκαιοι καὶ προφῆται ἀγαλλιάσονται συγχαίροντες ἡμῖν καὶ πληρουμένης αὐτῶν τῆς προφητείας· καὶ Συμεὼν γὰρ «φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν»[4] τὸν Σωτῆρα φήσας, ἐπάγει «καὶ δόξαν λαοῦ σου, Ἰσραήλ»[5].

Στ. γ′. Ὁ διαγραφόμενος ἐκ τῶν προκειμένων φιλάλληλος καὶ φιλέταιρος ὑπάρχων, σπεύδει σοφὸς εἶναι σοφοῖς συνδιατρίβων, παντὶ σθένει τῶν ἀφρόνων ἀπάγων ἑαυτόν, ὅπως μὴ γνωσθῇ εἷς ὢν αὐτῶν. Εἰ τοίνυν ἐκτρέπεται τοὺς φαύλους, σύνεστι δὲ τοῖς ἀγαθοῖς, ἀγαθοὶ γὰρ οἱ σοφοί, σοφοὶ οἷς συμπορεύεσθαι προτέθειται, ὀνειδισμὸν οὐ δέχεται ἐπὶ τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῷ· ὀνειδιζομένων ἀεὶ τῶν ἐχόντων κακοὺς ἐγγί[1225]ζοντας αὐτοῖς· ὡς αὖ ὑμνουμένων τῶν πλησίον καὶ φίλους ἀγαθοὺς ἐχόντων. Τούτῳ αὐτῷ ἀπαρέσκεται ὁ φάσκων· «Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει[6]· λαλῶν ἄδικα οὐ κατηύθυνεν ἐναντίον τῶν ὀφθαλμῶν μου»[7].

Στ. δ′. Εἰ δὲ καί ποτε τῶν πρὸς οὓς ὁ λόγος χάριν καὶ Θεοῦ μάρτυρος χρεία, ἀπεριέργως καὶ τοῦτο ποιεῖ, ὡς ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος, τύπον καὶ ἀγωγὴν ὅρκων καταλιπὼν ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς, ὅπου μὲν φησίν· «Μάρτυς μοί ἐστιν ὁ Θεός, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ»[8]· ὅπου δέ· «Μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχήν»[9]· καὶ πάλιν· «Οἶδεν ὁ ὢν Θεὸς ἐπὶ πάντας, οὐ ψεύδομαι»[10]. Αὕτη γὰρ ἡ ἀνεπίληπτος πίστις· καὶ γὰρ ὅρκος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ λόγος μετὰ Θεοῦ μαρτυρίας, ἢ πρᾶγμα βεβαιούμενον μετὰ Θεοῦ μαρτυρίας. Ὅπως δ' ἂν ἔχῃ ὁ ὅρκος, οὐκ ἀθετεῖ ὀμνὺς τῷ πλησίον.

Στ. ε′. Ἔστι δὲ καὶ δανείζειν πνευματικῶς ἄνευ τόκου, καθ' ὃ σημαινόμενον εἴρηται τοῖς μαθηταῖς Ἰησοῦ πρὸς τοῦ Διδα-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 13,7. 2. Πρβλ. Ἡσ. 59,20. 3. Ψαλ. 49,2. 4. Λουκ. 2,32. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ψαλ. 100,6. 7. Ψαλ. 100,7. 8. Ρωμ. 1,9. 9. Β′ Κορ. 1,23. 10. Πρβλ. Β′ Κορ. 11,31. Ἐφ. 4,6.

σκάλου· «Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς»[1]. Πῶς γὰρ ἂν αἰσθητῶς τοῦτο φήσειέν τις εἰρῆσθαι τοῖς λέγουσιν, «Ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι, τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;»[2] καὶ τοῖς λέγουσιν, «Ἀργύριον καὶ χρύσιον οὐχ ὑπάρχει μοι»[3]; Ἐπεὶ τοίνυν περιγράφεται τὸ αἰσθητῶς δανείζειν τοὺς ἁγίους, ἄν ποτε λέγωνται τοῦτο ποιεῖν, πνευματικῶς αὐτὸ ἐκλαβεῖν δεῖ, δανείζοντος παντὸς νοητῶς τὸν διδάσκοντα λόγον, ὄντα ἀργύριον ἐπὶ τῷ κερδῆσαί τι σωματικόν. Εἰ γὰρ καὶ σπείροντες τὰ πνευματικὰ[4] ἐν τῷ διδάσκειν, τὰ σαρκικὰ δέχονται πρὸς μόνον τὸ τραφῆναι (ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ)[5], ὅμως οὐ δανείζουσιν· οὐ γὰρ κατ' ἀξίαν τῶν δοθέντων λογικῶν ἀργύριον δέχονται, ἀλλ' ἢ μόνην τροφήν.

Οὐ σαλευθήσεται δὲ εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ βίου μένων αἷς κατώρθωσεν ἀρεταῖς. Ταὐτὸν γὰρ τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα τῷ «Οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα»[6]. Ἄσειστος εἰς τὸν αἰῶνα μένει ὁ ἀκούσας τῶν Ἰησοῦ λόγων καὶ ποιήσας αὐτούς[7]· ἔχει γὰρ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, οἰκίας ὀνομαζομένης, τοὺς θεμελίους ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἱδρυμένους, καλούμενον πέτραν[8]· οἳ οὕτω βέβαιοι ἦσαν, περὶ ὧν Ἰησοῦς εἶπεν· «Εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων»[9] κ.τ.λ., καὶ ἔτι περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος γράφει· «Τεθεμελιωμένοι καὶ ἐρριζωμένοι ἐν τῇ ἀγάπῃ»[10]. Εἰ δὲ τὸ «εἰς τὸν αἰῶνα μὴ σαλεύεσθαι»[11] καὶ πλείονά τινα παρέκτασιν αἰῶνος ἐμφαίνει, παραπλησίως τῷ εἰρημένῳ· «Καὶ πᾶς ὁ ζῶν ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»[12]. Ἐν οὐρανῷ γὰρ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες, ἐπὶ γῆς αὐτοῦ διατρίβουσιν, κἂν ἔτι ὦσιν ἐν ταύτῃ τῇ γῇ.

Λέγοις δ' ἂν καὶ οὕτως· Αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν οὐ **[1228]** παραμένουσι πράξεις. Πρόσκαιρος γοῦν τῆς ἁμαρτίας ἀπόλαυσις εἴρηται καὶ τὸ μὴ ἔσεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ· ζητουμένη γὰρ οὐχ εὑρεθήσεται. Ἀλλὰ οὐχ ὁ τῶν ἁγίων βίος τοιοῦτος· σκοποῦσι γὰρ τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ αἰώνια, περὶ ὧν ἑκάστου λέγεται· «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[13]. Στήλη γάρ πως ὁ τούτων βίος καὶ σύμβολον νίκης· ἀλλὰ καὶ στήλας φασίν, ἔνθα γραφαὶ περὶ νόμων ἀνάκεινται, ἃς κύρβεις καλοῦσι καὶ πίνακας· ὁποίας ἔτυχον προσηγορίας αἱ τῶν ἁγίων διδασκαλίαι, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις γραφεῖσαι, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις[14]· εὔεικτοι γάρ εἰσι καὶ δέχονται τὴν γραφήν.

---

1. Ματθ. 5,42. 2. Ματθ. 19,27. 3. Πράξ. 3,6. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 9,11. 5. Α' Τιμ. 5,18. 6. Α' Κορ. 8,13. 7. Πρβλ. Ματθ. 7,24. 8. Πρβλ. Α' Κορ. 10,4. 9. Ματθ. 16,28. 10. Ἐφ. 3,17. 11. Πρβλ. Ψαλ. 14,5. 12. Πρβλ. Ἰω. 11,26. 13. Ψαλ. 110,3. 14. Πρβλ. Ἰεζ. 11,19. 36,26. Β' Κορ. 3,3.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΕ'

Στ. γ'. Θελήματα δὲ Θεοῦ αἱ κατ' εἶδός εἰσιν ἀρεταί· ὡς ἐν τῷ «Εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου»[1] ταῦτα. «Θαυμαστὸς ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ»[2], τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἄμεινον ἀσκοῦσι τὰς ἀρετάς. Ἀσυγκρίτως γὰρ ὑπερέσχον κατὰ μὲν ἀνδρείαν ἀπόστολοί τε καὶ προφῆται καὶ μάρτυρες· κατὰ δὲ σωφροσύνην Ἰωσὴφ καὶ Σουσάννα· καὶ κατὰ τὰς ἑτέρας ὁμοίως. Οὕτω δέ τις θαυμαστωθείς, αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, πολὺ τῆς θείας ἰσχύος ἀπολειπόμενος. Αἱ δὲ ἀσθένειαι μέχρι τοῦ ἐννοῆσαι μόνον αὐτὰς παραμένουσαι ταχέως ἀπίασιν, διὰ τὸ ἐνδυναμοῦσθαι τοὺς ἁγίους ὑπὸ Χριστοῦ λέγοντας «Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσωμεν δύναμιν»[3].

Στ. δ'. Οὐ καθάπαξ μὴ συναγαγεῖν τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, ἀλλ' «ἐξ αἱμάτων»[4]. Οὐδ' ἀπολελυμένως λέγει μνησθήσεσθαι τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, ἀλλ' ἢ «διὰ χειλέων μου»[5]. Μή ποτ' οὖν ἐπεὶ εἰσίν τινες συνάγοντες συναγωγὰς ἐξ αἱμάτων, ἐκχέοντες αὐτὰς διὰ τοῦ βλάπτειν τοὺς συναγομένους, αὐτὸς ὠφελῶν, μᾶλλον δὲ ζωοποιῶν τοὺς προκαλουμένους, οὐκ ἐξ αἱμάτων, ἀλλ' ἐξ ἀθανασίας συνάγει αὐτοὺς τῶν προσηγοριῶν αὐτῶν μεμνημένος, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀλλ' ἐκ διαθέσεως βάθος ἐχούσης; Λελέξεται καὶ οὕτως· Εἰ καὶ πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν προφῆται καὶ ἀπόστολοι, ἐκχυθέντος τοῦ αἵματος αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτοις τοῖς πολλοῖς αἵμασιν συνάξω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, ἀλλ' ἢ μόνῳ ἑνὶ αἵματι ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ[6]. Τοῦτο γὰρ τιμὴ δέδοται, ἵνα λυτρωθῶσιν ἐκ τῆς ματαίας πατροπαραδότου αὐτῶν ἀναστροφῆς. Τῶν οὕτω λελυτρωμένων μεμνήσεται οὐ προφορᾷ μόνῃ, ἀλλὰ βαθείᾳ νοήσει.

Ὁ Θεὸν ἔχων, ἁρμονίως καὶ τὰ αὐτοῦ ἕξει· ὅθεν ὁ τὸν Κύριον μερίδα τῆς κληρονομίας ἔχων καὶ τῶν αὐτοῦ ἀπολαύσει, λέγων· «Σὺ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου ἐμοί»[7]. Ἢ οὐκ ἀποκαθίστησιν ταύτην φάσκων «Δεῦτε, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν (μερίδα)[8]; Μερίς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων»[9]. **[1229]** Τῆς οὕτως πνευματικῆς κληρονομίας πρὸς ἀναλογίαν πίστεως καὶ ἀρίστου βίου διδομένης τοῖς κληρονόμοις, εἰκότως ἐπενήνεκται τὸ «Σχοινία ἐπέπεσέν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις»[10]. Σύμβολον δὲ μέτρου καὶ κλήρου τὸ σχοινίον· ἀμέλει γοῦν καὶ τῆς αἰσθητῆς γῆς, εἰς ἣν εἰσήχθησαν ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ οἱ Ἑβραῖοι, μεριζομένης, πολλάκις ἀναγέγραπται· Ἔπεσεν δὲ τὸ σχοινίον τῇ φυλῇ Ἰούδα ἢ Ῥουβὶν ἢ ἑτέρου τινὸς τῶν δώδεκα ἐπὶ τόδε τὸ κλίμα, τὸ ἀνατολικὸν φέρε ἢ ἄλλο παρὰ τοῦτο. Τούτων ὧδε τεθεω-

---

1. Πράξ. 13.22. 2. Ψαλ. 67,36. 3. Ψαλ. 59,14. 4. Ψαλ. 15,4. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Α' Πέτρ. 1,19. 7. Ψαλ. 15,5. 8. Πρβλ. Ματθ. 25,34. 9. Ψαλ. 141,6. 10. Ψαλ. 15,6.

ρημένων, ὁ λέγων «Σχοινία ἐπέπεσέν μοι ἐν τοῖς κρατίστοις»[1] παρίστησιν ὡς ἀγαθὰ αὐτῷ ἐμερίσθη εἰς τὰ κράτιστα τῆς κληρονομίας ἐλθόντος τοῦ κλήρου αὐτοῦ, ὃν δηλοῖ διὰ τῶν πνευματικῶν τούτων γεωμετρικῶν σχοινίων. Τοιοῦτο σχοινίον ἄγγελος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κατέχων ὤφθη Ζαχαρίᾳ τῷ προφήτῃ ἐπὶ τῷ μετρῆσαι πόσον τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῆς ἀληθινῆς Ἰερουσαλήμ[2]. Οἷς ἐπενήνεκται· «Καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστιν»[3]. Σημαίνει· Ἀληθῶς ἡ κληρονομία μου τυγχάνει· κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον κράτιστος ἦν ὁ Θεόφιλος[4], ᾧ γράφει Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστής.

Στ. ζ'. «Εὐλογήσω τὸν Κύριον τὸν συνετίσαντά με· ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεφροί μου»[5]. Συνέσεως θεόθεν τυχών, ἀλλὰ καὶ παιδευθεὶς πρὸς τῶν ἑαυτοῦ νεφρῶν ἕως νυκτός, εὐλογεῖ τὸν τούτων τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα· ὑπάρχει δὲ τὸ συνετισθῆναι φαντασίας θεϊκῆς γενομένης τῷ νῷ· «Ἀπὸ προσώπου γάρ, φησίν, αὐτοῦ γνῶσις καὶ σύνεσις»[6]. Οὕτως ἐμφανίζων ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ τῷ ἔχοντι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ τηροῦντι αὐτὰς συνέσεως αἴτιος γίνεται. Τί δὲ βούλεται καὶ τὸ παιδεύεσθαί τινα ὑπὸ τῶν σφετέρων νεφρῶν; Φανερὸν δὲ ὡς οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν νοητῶν εἴρηται τοῦτο τῶν σὺν τῇ καρδίᾳ ὀνομαζομένων ἐν τῷ «Ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός»[7]. Οὗτοι γάρ, νοήσεις τέλειαι τυγχάνοντες, παιδεύουσι τὸν ἐφιστάνοντα φῶς γνώσεως παρέχοντες, ἕως ἡ τῆς ἀγνοίας λυθῇ νὺξ ἐκείνη, περὶ ἧς εἴρηται· «Ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν»[8]. (Νὺξ) γὰρ τέλος λήψεται, ἡμέρας διαδεξαμένης, συνισταμένης ἐκ τῆς τῶν νεφρῶν παιδεύσεως. Εἰ δὲ καὶ τὰ βαθύτερα τῶν νοημάτων διὰ τῆς νυκτὸς παρίσταται, καταλλήλως τῷ εἶναί τινα λόγον σκοτεινόν, τοῦτ' ἔστι μυστικόν, φανερὸν ὅτι καὶ ἕως ταύτης τῆς νυκτὸς παιδεύουσιν οἱ νεφροὶ τὰ ἀπόκρυφα καὶ αἰνιγματώδη σαφηνίζοντες. Γνώσῃ τῶν προκειμένων νεφρῶν τὴν ἐνέργειαν, ὀλίγα ἅττα τῶν σωματικῶν θεωρήσας. Λέγεται τοίνυν ὡς ἐν τοῖς αἰσθητοῖς νεφροῖς σπερματικαί τε δυνάμεις καὶ γοναὶ συνίστανται, ἀφ' ὧν εἰς τοὺς γεννητικοὺς πόρους χωροῦσαι, αἴτιαι γίνονται γεννημάτων. Τοῖς οὕτω λεχθεῖσιν εἰκόνι χρησάμενος, ὄψει εἰ εἶεν ψυχῆς δυνάμεις, ἀφ' ὧν προΐασιν ἀναλογοῦντα σπέρμασί τινα νοήματα, καθ' ἃ συνίσταται τὰ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου γεννήματα, ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς καὶ θεωρίαις τῆς ἀληθείας ἔχοντα τὸ εἶναι. Ὁ βουλόμενος περὶ τῶν σωματικῶν νεφρῶν σημαίνειν τὸ προκείμενον **[1232]** ἐρεῖ τὴν ἀκραιφνεστάτην σωφροσύνην ἔχοντα πεπαιδευ...τῶν νεφρῶν αὐτοῦ, ἐπεχομένων σώφρονι λογισμῷ ῥεῖν τὰς σωματικὰς γονάς.

Στ. η'. «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ»[9]. Ἐπεὶ ἐκ προσώπου τοῦ

1. Αὐτόθι. 2. Πρβλ. Ζαχ. 2,5-6. 3. Ψαλ. 15,6. 4. Πρβλ. Λουκ. 1,3. 5. Ψαλ. 15,7. 6. Παρμ. 2,6. 7. Ψαλ. 7,10. 8. Ρωμ. 13,12. 9. Ψαλ. 15,8.

Χριστοῦ λέγεται τὰ προκείμενα, φυλάττεται δὲ χωρὶς πάσης μεταβολῆς τὸ λέγον ταῦτα πρόσωπον ἀπὸ τοῦ Κυρίου «Ἡ μερὶς τῆς κληρονομίας μου»[1] καὶ τοὺς στίχους ὑπὸ Κυρίου εἰρημένους ἐκλαμβάνων τις, οὐχ ἁμαρτάνει· οἱ μὴ ἔχοντες δὲ περὶ Θεοῦ ἐννοίας διηρθρωμένας, τοπικῶς ἐκλαμβάνουσιν ἐκ δεξιῶν εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, διά τὸ «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»[2]· ἢ κεκαθηκέναι τὸν Σωτῆρα, μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλωσύνης. Οἷς ἀδύνατόν τι εἰπεῖν· εἰ γὰρ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς τοπικῶς, ἀδύνατον ἐκ δεξιῶν τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸν Πατέρα κατ' αὐτὸ τὸ σημαινόμενον· ἀλλὰ λέγει ὁ Υἱός· «Προωρώμην τὸν Κύριον ἐκ δεξιῶν μου»[3]. Ὅθεν ἑτέρως ἢ κατὰ τόπον ἐκληπτέον τὸν Υἱὸν δεξιὸν τοῦ Πατρὸς καὶ τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ ὡσαύτως τῷ «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν»[4].

Σκοπητέον δέ, ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ ἅμα τοῦ Σωτῆρος νοουμένου πότε... ἑρμηνεῦσαι, ἢ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα οἰκονομίας· ἀλλ' οὐ δυνατὸν εὐσεβῶς ἐκλαβεῖν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ Λόγου εἰρῆσθαι ἔχειν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὸν Πατέρα καὶ ἐνώπιον ἑαυτοῦ διὰ παντός, ὅπως ἀκλόνητος διαμείνῃ. Ἄτρεπτος γὰρ ὁ Θεὸς Λόγος, οὐδὲ κατὰ ποσὸν κλόνον ὑφιστάμενος. Καὶ ἐπεὶ ἀπεμφαίνει αἰτίαν εἰπεῖν τοῦ μὴ σαλευθῆναι τὸν Θεὸν Λόγον, ὄντος ἐν ὄψει αὐτοῦ καὶ ἐκ δεξιῶν διὰ παντὸς τοῦ Πατρός· αὐτὸς γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ τυγχάνων καὶ ἔχων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ ἐκ δεξιῶν τινος καὶ ἐνώπιον διὰ παντὸς ὑπάρχων, αἴτιος καθίσταται τοῦ μὴ κλονεῖσθαι τὸν ὁρῶντα αὐτὸν καὶ ἐκ δεξιῶν αὐτὸν ἔχοντα. Ἐπεὶ τοίνυν ἀπεμφαίνει, μᾶλλον δὲ ἀσεβές ἐστιν περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ αὐτὰ ἐκλαβεῖν χωρὶς τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἁρμονίως ἐκδοτέον εἰρῆσθαι αὐτὰ ὅτε γένονεν ἄτρεπτως ἄνθρωπος καὶ ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν καὶ ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν. Αὐτοῦ γὰρ γέγονε τὸ ἀνθρώπινον ὁμοιωθὲν ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· ἀλλ' οὐδὲ ἄψυχος ἦν αὐτοῦ ἡ σάρξ· οὐ γὰρ σὰρξ ψυχὴν οὐκ ἔχουσα ἐρεῖ ἐκ δεξιῶν ἔχειν Θεὸν καὶ προορᾶν αὐτὸν διὰ παντός, ἵνα μὴ ἁμαρτάνῃ· ἁμαρτικὴ γὰρ κίνησις ἐκ τοῦ σαλευθῆναι παρίσταται. Εἰ δὲ ἀδύνατα ταῦτα (σῶμα γὰρ οὐ προορᾷ Θεόν, οὐ νόησιν ἔχει τοῦ ὄντος ἐκ δεξιῶν καὶ ἐνώπιον διὰ παντός), λείπεται κατ' οἰκονομίαν ἀνθρωπίνως εἰρῆσθαι ταῦτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωθέντος ἀτρέπτως καὶ τελείως καὶ ἀληθῶς· ὡς ἐξ ἑνὸς γὰρ προσώπου τὰ πάντα λελέξεται, τά τε θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρώπινα. Ὡς ἄνθρωπος τοίνυν, ὅτε γέγονεν ἐκ δεξιῶν ἔχων τὸν Θεόν, οὐ κλονηθείη, κἂν πικρὰ περιεστηκότα ᾖ, κἂν παραστῶσιν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ συναχθῶσιν οἱ ἄρχοντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ **[1233]** τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ[5]. Οὕτω γοῦν μὴ κλονηθεὶς κατὰ ψυχήν, «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ[6] πειρασθεὶς κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς

---

1. Ψαλ. 15,5. 2. Ψαλ. 109,1. 3. Πρβλ. Ψαλ. 15,8. 4. Ἰω. 14,10. 5. Πρβλ. Ψαλ. 2,2. 6. Α' Πέτρ. 2,22. Πρβλ. Ἡσ. 53,9.

ἁμαρτίας»[1]. Ἐξῆς ἐπιφέρεται ὡς εὐφράνθη ἡ καρδία αὐτοῦ καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἔχειν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐνώπιον ἑαυτοῦ τὸν Κύριον διὰ παντός[2]. Ἐπαινετὴ ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη τυγχάνει, ὅτε οὐ διά τι τῶν τυχόντων γίνεται, ἀλλ' ἐπὶ κατανοήσει Θεοῦ.

Στ. θ'. «Ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν»[3]. Καὶ ἐκ τούτων τῶν συλλαβῶν δηλοῦται μάλιστα τελείως ἐνηνθρωπηκέναι τὸν Κύριον· τῆς γὰρ σαρκὸς ἀποτεθειμένης ἐν τῷ μνημείῳ, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ γέγονεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· μεθ' ὃν ἀναστὰς ἔλαβε τὴν σάρκα, ἣν τέως διαζεύξας ἦν ἀπὸ τοῦ πνεύματος. Εἴρηται δὲ ἐπ' ἐλπίδι κατεσκηνωκέναι ἡ σάρξ, διὰ τὴν ἐσομένην παρ' αὐτὰ ἀνάστασιν· οὐ γὰρ διαλυθεῖσα ἢ φθοράν τινα παθοῦσα, ἀλλ' ἀβλαβὴς διαμείνασα συνεζεύχθη πάλιν τῇ μὴ ἐγκαταλειφθείσῃ εἰς τὸν ᾅδην ψυχῇ. Εἰ δὲ ἡ προκειμένη ψυχὴ σαρκὸς χωριζομένη ὑφέστηκεν, καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ γίνεται, ἔνθα αἱ λογικαὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχαί, δῆλον ὅτι οὐ δύναται ἄλογος εἶναι· ἡ γὰρ ἄλογος ψυχὴ χωριζομένη σαρκὸς οὐχ ὑφίσταται οὐδὲ εἰς τὸν ᾅδην πορεύεται. Ἀλλὰ μὴν ἡ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ ἑκατέρων πεῖραν ἔσχεν· γέγονε γὰρ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν καὶ τῆς σαρκὸς ἐκτὸς γενομένη ζῇ καὶ ὑφίσταται· λογικὴ ἄρα καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὁμοούσιος, ὥσπερ καὶ ἡ σὰρξ ὁμοούσιος τῇ τῶν ἀνθρώπων σαρκὶ τυγχάνει ἐκ τῆς Μαρίας προελθοῦσα. Εἰ δὲ καὶ ἔδοξε πεπονθέναι διὰ τὸν σταυρόν, ἀλλ' οὖν οὐκ οἶδεν διαφθοράν, ἀβλαβῶν διαμεινάντων τῆς τε ψυχῆς καὶ τῆς σαρκός, ἐξ ὧν συντεθέντων ἀνεδείχθη πάλιν ὁ Ὅσιος τοῦ Θεοῦ οὐχ ἑωρακὼς διαφθοράν, ἀλλὰ καὶ αἴτιος τῆς τῶν ἄλλων νεκρῶν ἐγέρσεως· δι' αὐτὸν γάρ, πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν γεγενημένον, τὸ φθαρτὸν καὶ θνητὸν ἡμῶν ἀφθαρσίαν ἐνδυσάμενον συναπαθανατίζεται τῷ μὴ ἑωρακότι διαφθορὰν Ὁσίῳ τοῦ Θεοῦ.

Στ. ι'. «Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου· τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος»[4]. Ἐκ νεκρῶν ἀνάστας ὁ σαρκωθεὶς τοῦ Θεοῦ Λόγος ὑμνοῖ καθ' ὃ ἄνθρωπος γέγονε, μὴ ἀπολιπὼν καὶ τοῦ εἶναι Θεός, τὸν φανερώσαντα αὐτῷ τὰς ἀγούσας ὁδοὺς ἐπὶ τὴν αἰώνιον ζωήν, ἵνα καὶ εὐφροσύνης πληρωθῇ τελείας ὁ πάσης εὐφροσύνης πνευματικῆς ἐμπιπλῶν τοὺς ἁγίους, Θεοῦ δὲ πρόσωπον, ἡ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ[5]. Τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ ὁδεύσαντι τὰς γνωσθείσας ὁδοὺς τῆς ζωῆς, ἢ τὸ θείαν τέρψιν ἔχειν ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, οὔσῃ ἀληθείᾳ καὶ σοφίᾳ; Αὕτη δέ ἐστιν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱός· καὶ ἐπεὶ ἀνυπέρβλητος τυγχάνει ἡ ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ τέρψις, **[1236]** τέλος ἔσται ἔσχατον

---

1. Πρβλ. Ἑβρ. 4,15. 2. Πρβλ. Ψαλ. 15,8-9. 3. Ψαλ. 15,9-10. 4: Ψαλ. 15,11. 5. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3.

ὀρεκτὸν οὖσα. Οὐ γὰρ ἄλλου χάριν, ἀλλ' αὐτῆς ἕνεκα τὰ πάντα. Εἰ τοίνυν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, πῇ μὲν ὡς Θεός, πῇ δὲ ὡς ἄνθρωπος διελέγετο καὶ σταυρὸν ὑπέμεινεν, αἰσχύνης καταφρονήσας[1], καὶ ἀπέθανεν καὶ ἀνέστη, καθὰ καὶ ὁ πρόκριτος Πέτρος δημηγορῶν ἐν ταῖς Πράξεσι περὶ τοῦ Δαυὶδ ἔλεγεν· «Προφήτης οὖν ὑπάρχων καὶ εἰδὼς ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ ὁ Θεός, ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἀναστήσειν κατὰ σάρκα τὸν Χριστόν, προϊδὼν ἐκάλεσεν περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ»[2]. Τὸ δὲ «κατὰ σάρκα» προσκείμενον δείκνυσιν ὅτι καὶ Θεὸς ἦν· ὡς ἄνθρωπος τὰ ἀνθρώπινα ἐκουσίως ἐσπένδετό τε καὶ ὑπέμεινεν μετὰ τοῦ εἶναι Θεός.

ΨΑΛΜΟΣ ΙϚ'

Στ. α', β'. Ἀλαζονείαν καταψηφίζονταί τινες τοῦ εὐχομένου, φάσκοντες, ὡς τῶν μετρίων τὸ ἦθος, οὐδεὶς λέξει τὸ «Εἰσάκουσον, Κύριε, δικαιοσύνης μου»[3]· καὶ τὸ «Ἐκ προσώπου σου τὸ κρῖμά μου ἐξέλθου»[4]. Ἀλλ' οὐκ ἀλαζὼν ὁ Δαυὶδ, ποιῶν πάντα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ σὺν ἀγαθότητι κριθῆναι θέλων, παρεκάλει ἐξελθεῖν αὐτοῦ τὸ κρῖμα ἐκ τοῦ θεϊκοῦ προσώπου. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἰδέτωσαν εὐθύτητας»[5]. Εὔχεται τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ ἔσω ἀνθρώπου εὐθύτητας ἰδεῖν, καθ' ἣν κρινεῖ ὁ Θεὸς ἐξάγων τὸ κρῖμα ἐκ προσώπου ἑαυτοῦ· ἢ εὔχεται τὴν ἀρετὴν «εὐθύτητας» θεάσασθαι· εἰ δὲ εὔχεται αὐτὴν ἰδεῖν, οὔπω παροῦσαν αὐτὴν ἔχει· ᾧ ἕπεται τὸ μὴ ἀλαζονεύεσθαι αὐτὸν οὕτω τὴν εὐχὴν ἀναφέροντα. Ταῦτα περὶ τῆς παντελοῦς ἀρετῆς εἰρῆσθαι ἡγητέον, ἥτις ὀψέ ποτε παραγίνεται πλείστων ὅσων προδιανυσθέντων.

Στ. γ'. Καὶ διὰ τῶν προκειμένων ἐμφαίνεται πολλὴ παρουσία τοῦ λέγοντος· εἰ γὰρ ταῦτα ἐπὶ Θεοῦ λέγει, πολλὴν ἑαυτοῦ ἐμφαίνει καθαρότητα· δοκιμάζεται γὰρ ἡ καρδία παντὸς τοῦ σκυθρωπὰ ὑπομένοντος, ὅτ' ἂν ἐν παντὶ θλιβόμενος μὴ στενοχωρῆται, ἀλλ' ὑπομένων εἰς τέλος ἀποδείκνυται δίκαιος· οἷος ἦν Ἰώβ, ᾧ εἶπεν ὁ Θεός· «Οἴει με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος;»[6] πρὸς τὸ δεδοκιμάσθαι τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ πεπυρῶσθαι καὶ μὴ εὑρέσθαι ἐν αὐτῷ ἀδικίαν. Τί σημαίνεται ἐκ τοῦ «Ἐπεσκέψω νυκτός»[7]; Καὶ ὅρα, εἰ τὴν κατάστασιν τῶν σκυθρωπῶν διὰ τὸ ἀφεγγὲς καὶ μηδὲν ἱλαρὸν ἔχειν νύκτα καλεῖ, ἐν ᾗ ἐπισκεψάμενος αὐτὸν ὁ Θεός, δόκιμον ἀπέφηνεν, καὶ πυρώσας διὰ τῶν θλιβερῶν, καθαρὸν πάντων ἀδικημάτων ἀνέδειξεν.—Ῥηθείη τὸ «Ἐπεσκέψω νυκτὸς»[8] καὶ οὕτως· Ἐπεὶ τῆς καρδίας τὰ κρύφια οὐκ εἰσὶ φανερὰ ἢ μόνῳ τῷ πρὸς ὃν εἴρηται, «Σὺ μόνος γινώσκεις τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων»[9],

---

1. Πρβλ. Ἑβρ. 12,2. 2. Πράξ. 2,30-31. 3. Ψαλ. 16,1. 4. Ψαλ. 16,2. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ἰὼβ 40,8. 7. Ψαλ. 16,3. 8. Αὐτόθι. 9. Πρβλ. Ψαλ. 43,21. Παρμ. 24,12. Πράξ. 1,24.

νὺξ ὠνομάσθη· ἃ καὶ αὐτά, καίτοι τοῖς ἄλλοις ὄντα σκοτεινὰ διὰ τὸ ἀκατάληπτον, σοὶ τῷ δοκιμάσαντί με, διὰ τὸ ἐπεσκέ**[1237]**φθαι με νυκτός, πεφανέρωται. Τούτῳ συνάδει τὸ «Εἰ ἀδικίαν ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου Κύριος»[1].

Στ. δ'. Τὸ ἀπαγγέλλειν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων πράξει καὶ διαθέσει ἔτι μὴν καὶ λόγῳ φαύλων. Τίνα δὲ τὰ ἔργα τούτων, ἢ ἐκεῖνα περὶ ὧν ὁ Ἀπόστολος γράφει «Ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος ἐν ὑμῖν, οὐχὶ ἄνθρωποί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε»[2]; Κωλυτικὸν τοῦ λαλεῖν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τυγχάνει καὶ τὸ μὴ εὑρέσθαι ἐν αὐτῷ ἀδικίαν ὑπὸ Θεοῦ πυρωθέντι διὰ πειρασμῶν καὶ τῶν παραπλησίων.

Στ. ε'. Τρίβοι δὲ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ αἱ τηρήσεις τῶν ἐντολῶν τυγχάνουσιν, μᾶλλον δὲ αἱ κατ' ἀρετὴν ἐνέργειαι, λεῖαι καὶ ὁμαλαὶ ἀναδειχθεῖσαι, ἐκ τοῦ συνεχῶς πατεῖσθαι πρὸς τῶν σπευδόντων φθάσαι ἐπὶ τὸ τέλος αὐτῶν· τέλος δὲ αὐτῶν ἡ μακαριότης καὶ ἡ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀπόδοσίς ἐστιν. Δράμωμεν τοίνυν κατ' αὐτάς, ἵνα σωτηρίας τύχωμεν· οὐ κλονουμένων τῶν διαβημάτων, τοῦτ' ἔστιν οὐ σφαλλομένων, ὅτ' ἂν ὁ Κύριος ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ καταρτίσῃ αὐτά· ὁ ταύτης τῆς αἰτήσεως τυχών, φησίν· «Ἄνευ ἀνομίας ἔδραμον καὶ κατηύθυνα»[3]· καὶ τὸ «Ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅτ' ἂν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου»[4].

Στ. ς', ζ', η'. «Ἐγὼ ἐκέκραξα, ὅτι εἰσήκουσάς μου, ὁ Θεός· κλῖνον τὸ οὖς σου ἐμοί, καὶ εἰσάκουσον τῶν ῥημάτων μου· θαυμάστωσαν τὰ ἐλέη σου, ὁ σῴζων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ»[5]. Τὸ «κεκράξομαι» πνευματικῶς ἀκουστέον· οὐ γὰρ γεγονωτέρᾳ τῇ φωνῇ πρὸς τὸν ἀόρατον Θεὸν κεκραγέναι δεῖ, ἀλλ' ἐπιτεταμένῃ νοήσει· αὕτη δὲ ἡ κραυγὴ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Θαυμαστοῖ τὰ ἐλέη αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν, ὅτ' ἂν παραδοξότερόν τι ἔχωσιν τὰ δι' εὐεργεσίαν ἐλέη γενόμενα· ὡς τοῦ Θεοῦ κλίνοντος πρὸς ἡμᾶς εἰσακούει τῶν ῥημάτων τῆς φωνῆς ἡμῶν, οὐκ ἄλλο τι τυγχάνον ἢ ἡ συγκαταβαίνουσα δι' ἀγαθότητα δύναμις αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ δέχεσθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους. Εἰς τοῦτο λήψῃ τὸ «Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους· καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν»[6]. Τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ οὐχ ἑτέρας οὔσης τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ μικρῷ πρότερον εἴρηται, ὅτε προέκειτο τὸ «Τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος»[7]· ἀνθιστάμενοι ταύτῃ διάβολος καὶ οἱ τούτου ἄγγελοι καὶ πρὸς τούτοις ἄνθρωποι γόητες καὶ πονηροί, ἀφ' ὧν ἀβλαβὴς διαμεῖναι ποθῶν ὁ ἅγιος λέγει τῷ Θεῷ· «Φύλαξόν με ἀπὸ τῶν ἀνθισταμένων τῇ σῇ δεξιᾷ, κατὰ τὴν ὀφθαλμοῦ μου κόρην»[8], ἵνα ἀβλαβὴς ὁ νοῦς μου διαμείνῃ· ἀλλὰ καὶ «Ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκέπασόν με»[9] ἀπὸ προσώπου ἀσεβῶν τῶν περιβαλεῖν με ταλαι-

---

1. Ψαλ. 65,18. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 3,3. 3. Ψαλ. 58,5. 4. Ψαλ. 118,32. 5. Ψαλ. 16,6-7. 6. Ψαλ. 33,16. 7. Ψαλ. 15,11. 8. Πρβλ. Ψαλ. 16,7-8. 9. Πρβλ. Ψαλ. 16,8.

πωρίᾳ ποθούντων· δυνατὸν δὲ ἀσεβεῖς καὶ ἀνθεστηκότας τῇ δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ κατ' ἐπίνοιαν διαφόρους εἰπεῖν καθ' ὑποκείμενον τοὺς αὐτοὺς τυγχάνοντας. Οὐ παντὸς δὲ ἡ φωνὴ ἡ «Φύλαξόν με ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ»[1] ἀλλὰ μόνου τοῦ πεφωτισμένου κατὰ τὴν ψυχήν, ἔχοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας πεφωτισμένους. Τὸ δὲ «Ἐν σκέπει τῶν πτε**[1240]**ρύγων σου σκεπάσεις με»[2] πνευματικῶς ἐκληπτέον· αἱ γὰρ σκεπαστικαὶ τοῦ Θεοῦ δυνάμεις πτέρυγες αὐτοῦ καλοῦνται, δι' ὧν σκέπει καὶ εἰς εὐθυμίαν ἄγει τὸν παρακαλοῦντα ἐξαιρεθῆναι ἀπὸ ἀσεβῶν τῶν ταλαιπωρίαν κατ' αὐτοῦ διανοουμένων· οὗτοι δὲ ἀόρατοί τινές εἰσιν ἐχθροί, ταλαιπώρους ποιοῦντες τοὺς ἁλισκομένους πρὸς αὐτῶν τῷ ὑποβαλεῖν αὐτοὺς ἁμαρτίᾳ.

Σ τ. θ′, ι′, ια′, ιβ′. «Οἱ ἐχθροί μου τὴν ψυχήν μου περιέσχον· τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν· τὸ στόμα αὐτῶν ἐλάλησεν ὑπερηφανίαν, ἐκβαλόντες με νυνὶ περιεκύκλωσάν με· τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεντο ἐκκλῖναι ἐν τῇ γῇ»[3]. Τὸ ἄγριον καὶ ὠμὸν τῶν ἀνθισταμένων σημαίνει διὰ τοῦ εἰπεῖν περιέχεσθαι τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, συγκλεισάντων τὸ στέαρ αὐτῶν διὰ τὴν πρὸς ὕλην προσπάθειαν· ὅλοι γὰρ δι' ὅλων ὑλικοὶ καὶ σάρκινοι πεπραγμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν τυγχάνουσιν καὶ ἀπὸ πολλῆς εὐθυμίας καὶ τρυφῆς στέατος ὥσπερ καὶ πιμελῆς ἐπληροῦντο· διὸ ὁ Σύμμαχος· «Τῷ στέατι αὐτῶν ἀπεφράγησαν»· διὸ καὶ λαλεῖ τὸ στόμα αὐτῶν ὑπερηφανίαν, οὐδὲν φιλικὸν ἢ καθῆκον εὐσταθῶς προφερόντων· οὗτοι οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ πολλῆς ἀλαζονείας ἐκβάλλοντες οἱονεὶ τὸν ταῦτα λέγοντα περικυκλοῦσιν ἐπὶ τὸ βλάψαι καὶ ἀπολέσαι τὸν ἐντὸς ἀρκύων γεγενημένον· οὐ γὰρ χρηστόν τι ἢ ἀγαθὸν ἐπιτηδεύουσιν· ἐπεὶ παραβάται θείων νόμων γεγενημένοι, διὰ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐν τῇ γῇ τεθεῖσθαι, ἐκκλινόντων καὶ παρανόμων γινομένων· τοῦτο γὰρ παρίσταται ἐκ τοῦ «ἐν τῇ γῇ» τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τεθεικέναι, σκοπεῖν θέλοντας τὰ πρόσκαιρα καὶ φρονεῖν τὰ ἐπίγεια, ἐκκλίναντας ἐκ τοῦ τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν μὴ βούλεσθαι βαδίζειν, ἀλλὰ τὰς σκολιὰς ἃς ὁ ἔχων ταλανίζεται· «Ὦ γάρ, φησίν, οἱ ἐγκαταλείποντες ὁδοὺς εὐθείας τοῦ πορεύεσθαι ἐν ὁδοῖς σκότους[4]· ὧν αἱ ὁδοὶ σκολιαὶ καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν»[5]· οὗτοι μὲν ἐπὶ τὸ ἐκκλῖναι ἔθεντο τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐν τῇ γῇ· τῶν φορούντων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, τιθέντων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι εὐθεῖαν ὁδὸν τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀναφέρουσαν.

Σ τ. ιγ′. Ἐπεὶ μακροθυμοῦντός σου κοιμᾶσθαί σε ἔδοξαν, μὴ παρ' αὐτὰ δίκην εἰσπραττόμενοι ἐφ' οἷς φονικῶς διέκειντο, «Ἀνάστηθι» λοιπόν, «ὦ Κύριε», ἵνα προφθάσῃς αὐτοὺς ἐπὶ τῷ ὑποσκελισθῆναι[6]· συνοίσει γὰρ αὐτοῖς παθεῖν τοῦτο, ἵνα μὴ ἀεὶ ἐπὶ τὸ κακὸν

---

1. Ψαλ. 16,8. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 16,9-11. 4. Παρμ. 2,13. 5. Παρμ. 2,15. 6. Πρβλ. Ψαλ. 16,13.

τρέχοντες αὐξάνωσι τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν· περισχόντες γὰρ τὴν ψυχήν μου καὶ τὰ ἄλλα ποιοῦντες, εἰ μὴ κωλυθεῖεν, τὰ μέγιστα αὐτὴν βλάπτουσιν· ὅθεν «ὑποσκέλισον» αὐτούς, ἵνα μηκέτι κατ' ἐμοῦ δύνωνται, «σοῦ ῥυσαμένου τὴν ψυχήν μου»[1] ἀφ' ἑκάστου ὄντος τοιούτου καὶ διὰ τοῦτο ἀσεβοῦς ὀνομαζομένου· «Ῥῦσαι» γὰρ «τὴν ψυχήν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς»[2]. Τὴν ῥομφαίαν ἑαυτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν λήψεται· εἶχον γὰρ αὐτὴν εὐλόγως δοθεῖσαν, αἴρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν οὐ χρωμένων ὡς δεῖ· διὸ καὶ ἐν τῇ γῇ ὀλιγοῦνται, τοῦτ' ἔστιν εὐτελίζονται· οἱ γὰρ περὶ τὰ ὑλικὰ καὶ χοϊκὰ γινόμενοι προσπαθοῦντες αὐτοῖς ἀποβάλλουσιν τῆς ψυχῆς τὸ ἀνάστημα καὶ τὸν πλοῦτον ὃν εἶχον, εἰ **[1241]** μὴ τὰ ὑλικὰ προτέθειντο· διὰ τοῦτο καὶ μὴ ὄντες ὀνομάζονται· ὡς ἐν τῷ, «Μὴ παραδῷς τὸ σκῆπτρόν σου τοῖς μὴ οὖσιν[3]· διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν»[4].

Στ. ιδ'. «Ἐχορτάσθησαν υἱῶν καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν»[5] τῶν ἐπὶ κακῷ συμφωνούντων καὶ ὁμονοούντων, τῆς ζωῆς ὁ μερισμὸς ὠφέλιμος· ὃ γὰρ πρᾶξαι προτέθειντο κακὸν ὁμοφρονοῦντες, τοῦτο ἀποβάλλουσιν ἀτελὲς γινόμενον, διαστασιάσαντες πρὸς αὐτούς, ὡς γέγονεν ἐπὶ τῶν προτεθειμένων πύργον καὶ πόλιν οἰκοδομῆσαι ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῶν· εὐεργετῶν γὰρ αὐτοὺς ὁ Θεὸς συνέχεε τὰς γλώσσας αὐτῶν[6], ὡς μηκέτι εἰδέναι ἕκαστον τὰ παρὰ τῶν πλησίον λεγόμενα, ἵνα ἡ προκαταλαβοῦσα ἄγνοια διαστασιάζειν αὐτοὺς πρὸς ἑαυτοὺς παρασκευάσασα ἀτελῇ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν ἀποδείξῃ. Τοῦτο οὖν ἐστι τὸ δηλούμενον ἐν τῷ «Διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν»[7].

«Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστὴρ αὐτῶν»[8]. Κεκρυμμένα δὲ Θεοῦ τὰ ἀνάξια τῆς μνήμης αὐτοῦ· ὧν πάντων τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις κατέλειπον μετὰ τὸ πλησθῆναι τὴν κοιλίαν αὐτῶν. Ὅτι δὲ ἀνάξια τῶν ὄψεων τοῦ Θεοῦ τὰ ἐπίληπτα, παρίσταται ἐκ τοῦ Κάιν· ἐξῆλθε γὰρ οὗτος ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ[9]· καὶ ἐκ τοῦ «Οὐδὲ διαμένουσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου»[10]· τούτων τῶν μακρὰν Θεοῦ τυγχανόντων ἐμφορηθέντες, «τὰ κατάλοιπα εἴασαν τοῖς νηπίοις αὐτῶν· χορτασθέντες υἱέων»[11], τοῦτ' ἔστιν ἀκαθάρτων· πάντων γὰρ τῶν μολυνόντων χαλεπώτεροι οἱ καὶ ἑαυτοὺς βλάπτοντες καὶ ἑτέρων αἴτιοι γινόμενοι· ὃ δηλοῦται καὶ διὰ τοῦ «Καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν»[12]· τέλειον γὰρ ἀπατῆσαι, οὐχ οἷοί τέ εἰσιν· διὸ περὶ αὐτῶν γέγραπται· «Ἀνθ' ὧν γὰρ ἠδίκουν νηπίους, φονευθήσονται· καὶ ἐξετασμὸς ἀσεβεῖς ὀλεῖ»[13]. Φέρεται γραφὴ ἔχουσα, «ἐχορτάσθησαν υἱῶν»[14] δι' οὓς υἱωνοὺς εἰς κόρον ἔσχον· διαμερισθέντες ἐν τῇ ζωῇ ἑαυτῶν, πολύτροπον τὴν βλά-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 16,13. 2. Ψαλ. 16,13. 3. Ἐσθ. 4,17q. 4. Ψαλ. 16,14. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Γεν. 11,7. 7. Ψαλ. 16,14. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Πρβλ. Γεν. 4,16. 10. Ψαλ. 5,6. 11. Πρβλ. Ψαλ. 16,14. 12. Ψαλ. 16,14. 13. Παρμ. 1,32. 14. Ψαλ. 16,14.

βην ἔσχον· οὐ μόνον γὰρ αὐτοί, ἀλλὰ καὶ οἱ νήπιοι αὐτῶν ἐκορέσθησαν τῶν κεκρυμμένων τοῦ Θεοῦ.

Σ τ. ιε΄. Ἐκεῖνοι μὲν οὕτω, φησίν, καθὰ εἴρηται· «Ἐγὼ δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου»[1]· οὐ γὰρ τῶν κρυπτομένων ἀπὸ σοῦ ἡ ἀρετὴ ὡς ἡ ἐκείνων κακία· κἀκεῖνοι μὲν αὐθάδεις ὄντες καὶ οἰόμενοι πάντων εἶναι πλήρεις, μηδὲν ἔχοντες, ὡς ἀπεντεῦθεν δοκεῖν αὐτοὺς κεχορτάσθαι· ἐγὼ δὲ ἐκ μέρους γινώσκων ἄρτι, τότε χορτασθήσομαι ὅτ' ἂν ὀφθῇ ἡ δόξα σου ὑφισταμένη κατὰ τὸ ἐρχόμενον τέλειον ᾧ προσβάλλειν τότε δυνατὸν «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον»[2]· δυνατὸν ὀφθησομένην Θεοῦ δόξαν ἐκλαβεῖν τὸν μονογενῆ Υἱόν, περὶ οὗ γέγραπται· «Ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον αὐτοῦ· καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου»· πληροῦται τούτων ἕκαστον, ὅτ' ἂν θεασώ- **[1244]** μεθα τὴν δόξαν τοῦ Υἱοῦ, «δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»[4].

ΨΑΛΜΟΣ ΙΖ΄

Σ τ. α΄. Τέλος δὲ λέγεται τί; Οὗ χάριν τὰ ἄλλα, αὐτὸ δὲ οὐδενὸς ἕνεκα· διὰ τοίνυν τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκην οἱ πόλεμοι καὶ πάντα τὰ πρὸς ἀριστείαν βασιλέως συντείνοντα ἤδη καὶ τέλος ἐκάλεσεν καὶ δικ... δεῖν ὑμνολογίας τὸν αἴτιον, πρὸς ὃν Ἔσδρας εἶπεν· «Παρὰ σοῦ ἡ νίκη»[5]· οὗ δὴ καὶ παῖς καὶ θεραπευτὴς ὁ Δαυὶδ· καὶ οὕτω τὴν ᾠδὴν ἐν ἡμέρᾳ, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῷ φωτισμῷ προσάγει, ἡνίκα πάντες καὶ ὁ Σαοὺλ κατελύθησαν, μηδὲν βλαβέντος ὑπ' αὐτῶν τοῦ Δαυίδ.

Σ τ. ε΄. Ἢ καὶ «χείμαρροι ἀνομίας»[6] διὰ τὸ εἰς ἀνομίαν ἔρχεσθαι τοὺς μὴ γενναίως ὑφισταμένους πειρατήρια· καὶ μὴν «ὠδῖνες θανάτου» καὶ «ᾅδου»[7] τὰ πρὸς θάνατον ἁμαρτήματα· οὐκοῦν καὶ «χειμάρρους ἀνομίας»[8] ἐρεῖς τὰ ῥεύματα τῆς κακίας· καὶ «θανάτου κακίας» τὰς πρακτικὰς ἁμαρτίας.

Σ τ. ζ΄. Σύμφωνα δὲ ταῦτα τῷ «Ἡμῖν δὲ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς»[9]· εἰ μὴ ἄρα κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἀμφότερα λέγεται, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ Θεοῦ καὶ Κυρίου ὄντος, διὰ τὸ ταὐτὸν τῆς θεότητος καὶ κυριότητος. Εἰσακουσθεὶς δὲ πιστεύει, πάλιν εἰσελεύσεσθαι ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ἰδίαν κραυγὴν ἢ ὅτι ᾔσθετο τοῦ Θεοῦ ἐπινεύσαντος καὶ θαρρεῖ περὶ τῆς ἐκβάσεως.

Σ τ. η΄, θ΄. Ἕτερος ἔφη· Τὰ ὄρη ταῦτα μεθίστησιν ἀπὸ τῶν ἡπατημένων, ὁ ἅπασαν ὡς κόκκου συνάπεως ἔχων πίστιν[10]. «Ἐὰν γάρ, φησὶν ὁ Παῦλος, ἔχω πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστάνειν»[11]· τούτων ὑπῆρχε

---

1. Ψαλ. 16,15. 2. Γεν. 32,30. 3. Προβλ. Ἡσ. 40,5. Λουκ. 3,6. 4. Ἰω. 1,14. 5. Α΄ Ἔσδρ. 4,59. 6. Ψαλ. 17,4. Β΄ Βασ. 22,5. 7. Προβλ. Ψαλ. 17,6. 8. Προβλ. Ψαλ. 17,4. Β΄ Βασ. 22,5. 9. Α΄ Κορ. 8,6. 10. Προβλ. Ματθ. 17,20. 11. Προβλ. Α΄ Κορ. 13,2.

καὶ τὸ πνεῦμα τὸ σεληνιασμοῦ, περὶ οὗ φησιν ὁ Σωτήρ· «Εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον συνάπεως, ἐλέγετε ἂν τῷ ὄρει τούτῳ· Μετάβηθι ἔνθεν ἐκεῖ»[1]. «Ἀνέβη δὲ καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ»[2] τῆς μοχθηρᾶς ὕλης δαπανωμένης, ἀναλογίαν ἐχούσης πρὸς τὰ ἐποικοδομούμενα ἐπὶ τῷ Χριστῷ θεμελίῳ ὄντι ὑπὸ φαύλων ἀνθρώπων, ξύλα, χόρτον, καλάμην· φαῦλαι δὲ ταῦτα πράξεις καὶ γνῶμαι· οἱ δὲ ἄνθρακες ποτὲ μὲν τὰς κολάσεις σημαίνουσιν, ὡς ἐν τῷ «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις ὑπὸ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ»[3]· καὶ τὸ «Πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρακες πυρός, καὶ καταβαλεῖς αὐτούς»[4]· οὗτοι ἔσονταί σοι βοήθεια· ποτὲ δὲ τοὺς διαπύρους τοῦ Θεοῦ λόγους καθαίροντας τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμούς· καὶ δῆλον ἐξ Ἡσαΐου φήσαντος· «Καὶ ἀπεστάλη ἓν τῶν σεραφίμ, καὶ ἔλαβεν ἄνθρακα ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου»[5]· πυροῖ τοίνυν εἰς φαιδρότητα τοὺς λογισμοὺς τῆς ἑτοίμου πρὸς τοῦτο ψυχῆς· ἁμαρτωλοὺς δὲ καθαίρει, τὰς πράξεις αὐτῶν καταφλέγων· τὸ δὲ πῦρ, εἰ μὴ δέξονται τοῦτο, καταφλέξει τὸ πῦρ αὐτοὺς τὸ αἰώνιον.

Σ τ. ι΄. Ἡ δὲ κατάβασις, τῇ τοῦ Σωτῆρος ἀκόλουθος οἰκονομίᾳ· κατέβη δὲ οὐ τοπικῶς, ἀλλὰ τῷ ἐν μορφῇ **[1245]** Θεοῦ ὑπάρχων, μορφὴν δούλου λαβεῖν[6]· τὸ δὲ ἀσαφὲς καὶ λανθάνον τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, διὰ τοῦ γνόφου παρίσταται· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ Μωϋσῆς, ὡς ἦν ἀνθρώπῳ δυνατόν, εἰσελήλυθεν· τοιαύτη καὶ ἡ δεῦρο ἐπιδημία τῷ μὴ δι' ὅλων ἐγνῶσθαι τοῖς γεννητοῖς.

Σ τ. ια΄. Τὸ δὲ χερούβ ἑρμηνεύεται πληθυσμὸς γνώσεως· τοῖς οὖν λογικοῖς τούτοις ζῴοις ἢ καὶ ταῖς τοιαύταις ψυχαῖς ἐπιβὰς ὁ Θεὸς ἵπταται διὰ τῆς ὀξυτάτης νοήσεως· ἀνέμους δέ, εἰ μὲν τοὺς χίσθητοὺς λάβοις, τῷ λόγῳ τῆς προνοίας ἐπιβαίνει τούτων ὁ Θεός, ἄγων αὐτὸς ὡς βούλεται· ἐξάγων γάρ ἐστιν ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτῶν· εἰ δὲ τοὺς πνεύματι μετεωριζομένους καὶ ὡς ἀνέμους πνοὰς ἐκπέμποντας σοφοὺς ἄνδρας νοήσεις, ὅτι καὶ τούτων ταῖς πτέρυξιν ὁ Θεὸς ἐπιβαίνων ἵπταται πανταχοῦ, τοῦτ' ἔστι ταῖς ὑψιπετέσι νοήσεσιν· καὶ ἀνέμους δὲ διδασκαλίας περὶ ἑτεροδόξων λέγων, εἶπεν ὁ Ἀπόστολος· «Παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν τῇ κυβίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδίαν τῆς πλάνης»[7]· τῶν δὲ τοιούτων ἀνέμων ταῖς πτέρυξιν ἐπιβαίνει πνεύματα πλάνα· τῆς δὲ ἀληθοῦς ὁ Θεὸς ἐπιβαίνων διδασκαλίας, ὅπου βούλεται πνεῖ[8].

Σ τ. ιβ΄. ιε΄. Σκοτεινῶν νεφελῶν εἰς φῶς διὰ σαφηνείας προελθουσῶν οὐδεμιᾶς ἀπολογίας ὑπολείπεται πρόφασις τοῖς ἁμαρτάνουσιν· διὸ εὐθέως τηλαυγήσει τῶν νεφελῶν, ἀκολουθεῖ χάλαζαν καὶ ἄνθρακας πυρὸς εἶναι· εἴδη δὲ κολάσεων διὰ τῶν προσηγοριῶν ση-

---

1. Πρβλ. Ματθ. 17,20. 2. Ψαλ. 17,9. 3. Παρμ. 25,21-22. Ρωμ. 12,20. 4. Ψαλ. 139,11. 5. Πρβλ. Ἡσ. 6,6. 6. Πρβλ. Φιλιπ. 2,6-7. 7. Ἐφ. 4,14. 8. Πρβλ. Ἰω. 3,8.

μαίνεται καὶ τῶν περὶ Χριστοῦ προφητευομένων ἐκβάσεως τετυχηκότων· ὁ Θεὸς εὐθὺς οὐρανόθεν βροντᾷ· ἤτοι διὰ τῆς μεγαλοφωνίας τῶν πληρουμένων λόγων ὑπὸ Ἰησοῦ ἢ τῷ ἑκάστῃ διανοίᾳ ἐμβάλλειν θεολογίας ὑψηλοτάτους λόγους τὸν Θεὸν περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, μονονουχὶ τοῦτο κεκραγώς· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ ηὐδόκησα»[1]· ἀλλὰ καὶ ἀποκαλύπτων τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, φωνὴν δίδωσιν ὁ Ὕψιστος τοῖς ὑψηλῶς περὶ Χριστοῦ διαλαβοῦσιν, ὅτε οὐχ αἷμα καὶ σὰρξ αὐτοῖς ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος τὸν ἴδιον Υἱόν[2]· ὥσπερ δὲ τοῖς παρεσκευασμένοις τὸν νοῦν πρὸς θεοπτίαν καὶ τὴν ἀκοὴν τοῦ ἔσω... ὁ Κύριος καὶ ὁ Ὕψιστος τὴν φωνὴν αὐτοῦ δίδωσιν, ἵν' ὑπὸ τῆς οὐρανόθεν ἐρχομένης βροντῆς μετεωρισθέντες ἑκστῶσι μὲν τῶν γηΐνων, προσπελάσωσι δὲ τῷ οὐρανῷ, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου φέροντες καὶ τὰ ὑψηλὰ τῶν νοημάτων πρὸς τοῦ Ὑψίστου διδόμενα λάβωσιν· οὕτω τοῖς ἐναντίως διακειμένοις ἐξαποστέλλει βέλη ὁ Κύριος ἱκανῶς ἔχοντα συνταράξαι τοὺς πρότερον περὶ τὸ κακὸν ὁμονοοῦντας· βέλη δὲ νῦν λέγει τοὺς προαναφωνοῦντας τὰς κολάσεις λόγους· ἱκαναὶ γὰρ αἱ ἀπειλαὶ ἐκταράξαι καὶ θορυβῆσαι τὴν ψυχήν· ὅτ' ἂν δὲ καὶ τὰς μετ' αἰνιγμάτων λεγομένας ἀπειλὰς σαφηνίσῃ καὶ φωτίσῃ ἀστραπῶν δίκην, τοὺς ὑπὸ τῶν βελῶν τῶν προειρημένων σκορπισθέντας συνταράξει· οἱ γὰρ σκορπιζόμενοι τὴν πρὸς τὸ κακὸν συμφωνίαν ἀποβάλλουσιν ὡς ἐν ταράχῳ καὶ συγχύσει γενόμενοι.

Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς αἱ νεφέλαι τοὺς προ**[1248]**φήτας σημαίνουσιν· ἀμπελῶνα γὰρ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ εἰπών[3], ἐντέλλεται ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ἐπ' αὐτόν· οὐκέτι γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ «Τάδε λέγει Κύριος»[4] καὶ τὸ «Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρός με»[5]· μέχρι τούτων τῶν νεφελῶν ἡ ἀλήθεια λάμπει· αὗται ταῖς ψυχαῖς ῥέουσαι λόγων πνευματικῶν, ὑετὸν οὐ γῆς ἀλλ' ἀέρος εἰσὶν τοῖς ἐπὶ γῆς ἀποσταξάμεναι, ὑπό τε τῆς σφῶν ἀρετῆς καὶ τοῦ ἐνεργοῦντος πνεύματος μετεωριζόμεναι· τὸ ἐν αὐταῖς οὖν ὕδωρ πρὸ τῆς διὰ τοῦ Σωτῆρος ἐκβάσεώς τε καὶ σαφηνείας εἶναι λέγεται σκοτεινόν· ὅταν δὲ λαλήσαντος τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Υἱῷ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν πληρωθῶσιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως καὶ τῆς ἐπιλάμψεως, ἐνώπιον αὐτοῦ συνελεύσονται νεφέλαι φαναὶ γινόμεναι διὰ τὸ τὸν ὑπ' αὐτῶν προαναφωνηθέντα παρεῖναι.

Στ. ιϛ'. «Καὶ ὤφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων»[6]. Τῶν προειρημένων ἁπάντων συμβεβηκότων, ὀφθήσονται αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων· καὶ εἰ μὲν πηγάς τις λέγοι ὑδάτων τὰς ἐβε... τῶν καλῶν ἐννοίας, ὀφθήσεσθαι ταῦτα ἐρεῖ, ἀναβαλλομένης τῆς ἐπικειμένης τῇ ψυχῇ ἀγνοίας καὶ κακίας· αὗται γὰρ περιαιρεθεῖσαι οὐκέτι κρύψουσι τὰς ἐν

---

1. Ματθ. 3,17. 17,5. 2. Πρβλ. Ματθ. 16,17. 3. Πρβλ. Ἡσ. 5,7. 4. Ἀμ. 1,6 κ.ἀ. Μιχ. 3,5, κ.ἀ. Ὀβδ. 1,1. Ναοὺμ 1,12. Ἀγγ. 1,2 κ.ἀ. Ζαχ. 1,3 κ.ἀ. Μαλ. 1,4. Ἡσ. 3,16 κ.ἀ. Ἱερ. 2,2 κ.ἀ. Ἰεζ. 2,4 κ.ἀ. 5. Ζαχ. 4,8 κ.ἀ. Ἱερ. 1,11 κ.ἀ. Ἰεζ. 6,1 κ.ἀ. 6. Ψαλ. 17,16.

ἡμῖν πηγὰς τῶν ἀγαθῶν· εἰ δὲ καὶ πᾶσαν θεόπνευστον Γραφὴν πνευματικὴν ὑπὸ ἀσαφείας κεκαλυμμένην, πηγὰς ἐρεῖ ὀφθησομένας, ἐπίστησον· ὅτ' ἂν οὖν ἐπιστρεψάντων ἡμῶν πρὸς Κύριον περιαιρεθῇ τὸ τῆς ἀγνοίας καὶ ἀσαφείας κάλυμμα, ὀφθήσονται αἱ ἐγκείμεναι τῶν ὑδάτων πηγαί, ὡς εὐκόλως ἐφ' ἑκάστης ἀρύεσθαι· κατὰ τὸ «Ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τῶν σωτηρίου»[1]· τοῦτο γὰρ τὸ ὕδωρ εὐφρασίας ἐστὶ παρεκτικὸν οὐσῶν σωτηρίου πηγῶν, αἳ ἀπενεμήθησαν τῷ διορατικῷ καὶ νῦν ὁρᾶν τὸν Θεὸν ἔχοντι γένει· κατὰ τὸ «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, Κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραήλ»[2].

«Καὶ ἀνεκαλύφθη τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης ἀπὸ ἐπιτιμήσεώς σου, Κύριε»[3]. Τῆς οἰκουμένης ἐποικοδομούσης δι' ὧν πράττει καὶ λέγει καὶ νοεῖ· θεμελίοις τισὶ προκαταβεβλημένοις, οὐκ ἂν ἁμάρτοις τὰς ἕξεις καὶ διαθέσεις... μένης· ὅτ' ἂν διασκορπίσῃ τοὺς φαύλους τοῖς βέλεσιν αὐτοῦ καὶ συνταράξῃ ἐκλάμψει τῶν ἀστραπῶν αὐτοῦ, τῶν κρυπτῶν τῶν ἀνθρώπων φανερῶν γινομένων, φωτίζοντος τοῦ Θεοῦ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους[4] καὶ φανεροῦντος τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, ἀνακαλύψει βαθέα ἐκ σκότους ἀπὸ τῆς ἐπιτιμήσεως τῆς οἰκουμένης ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πάντων· εἰ δὲ καὶ θεμέλια οἰκουμένης λέγοι τις τοὺς θείους ἄνδρας, διὰ τὸ εὔτονον τοῦ βίου καὶ τὴν στερρότητα τῆς ἀρετῆς, ἐφ' οἷς ἐποικοδομοῦνται οἱ κατὰ Χριστὸν πολιτευόμενοι, ἀνακαλύπτεσθαι καὶ τούτους τοὺς θεμελίους συμβήσεται, ἐπιτιμήσεως γινομένης κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων· τῆς γὰρ κολάσεως τούτων μὴ ἁπτομένης τῶν θεμελίων φανέρωσις καὶ ἀνακάλυψις αὐτῶν ἔσται, «ἀπὸ ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου»[5]. Οὐ παρ' αὐτὰ τοῖς ἁμαρτάνουσι Θεὸς ἐπαφῇ τὰς τιμωρίας· εἰ γὰρ τοῦτο ἐγίνετο, τὸ πᾶν ἄρδην **[1249]** ἀπώλλυτο· ἀλλ' ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ πολλῇ, ἑκάστοτε πλήθους ἁμαρτημάτων γινομένου, οὐ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐμπνέειν αὐτὸν πνεῦμα τῆς ὀργῆς ἑαυτοῦ διὰ τὸ προαναφωνεῖν τῆς ὀργῆς τὰς κολάσεις· «Παιδεύσω γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ ὀργῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν»[6].

Σ τ. ιζ'. «Ἐξ ὑδάτων πολλῶν»[7], ἤτοι τῶν ταραχωδῶν καὶ ἁλμυρῶν πραγμάτων τοῦ βίου, τροπικῶς θαλάττης ὀνομαζομένων, ἢ ἀντικειμένων καὶ τεταραγμένων. Ἐπίστησον δέ, εἰ καὶ δόγματα τῆς ἀθεότητος ὕδωρ ἐστὶ πολὺ οὐ δυνάμενον σβέσαι τὴν ἀγάπην· δυνατοὺς δὲ ἐχθροὺς ἐξ ὧν ῥύεται ὁ Θεός, τοὺς ἀοράτους ῥητέον· τάχα δὲ καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἀπατᾶν προτεθειμένους διὰ ψευδωνύμου γνώσεως, ὅτ' ἄν δεινοὶ περὶ σοφιστείαν ὦσιν. Οὐχ ἁμάρτοι δέ τις καὶ τοὺς ἰδίους λογισμούς, ὅτ' ἂν δυσαρεστῶνται τῇ προνοίᾳ ἢ καὶ περὶ ἄλλην ἀσέβειαν ἐπανέχωσιν, ἐχθροὺς δυνατοὺς

---

1. Ἡσ. 12,3. 2. Ψαλ. 67,27. 3. Ψαλ. 17,16. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 4,5. 5. Ψαλ. 17,16. 6. Πρβλ. Ὡσ. 7,12. 7. Ψαλ. 17,17.

λέγων καὶ ῥυσθῆναι ἐκ τῶν μισούντων, ὅτ' ἂν ὑπὲρ αὐτὸν κραταιωθῶσιν ἀξιοῖ, μισούντων δὲ μάτην· οὐδὲ εἷς γὰρ διὰ τὸ φαῦλος εἶναι μισούμενος, παρρησιάσεται πρὸς Θεὸν ταύτην τὴν εὐχὴν εἰπεῖν· ἀλλ' ὅτ' ἂν διὰ Χριστὸν καὶ τὸν ὀρθὸν βίον μισῆται παρὰ τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν τὴν θεοσέβειαν βδελυττομένων· ἔλεγχον γὰρ τῆς ἑαυτῶν πολιτείας ἡγοῦνται τὴν τοῦ δικαίου ἀναστροφήν. Οὗτοι δὲ οἱ μισητικῶς πρὸς τὸν δίκαιον ἔχοντες τότε μάλιστα ἐπιτίθενται, ὅτ' ἂν κακώσεως καιρὸς ἐνστῇ· τὸ γὰρ κρῖμα τῆς Προνοίας ἀγνοοῦντες, οὐ δι' ἄλλο τι, ἢ δι' ἁμαρτίας θλίβεσθαι τὸν δίκαιον ὑπολαμβάνουσιν· ὡς οἱ διαλεγόμενοι τῷ Ἰώβ. Τοῦ γὰρ Θεοῦ θλίψεσιν αὐτὸν ὑποβαλόντος ὅπως ἀναδειχθῇ δίκαιος, ἔφασκον ἐκεῖνοι ἀσεβείας καὶ ἁμαρτίας χάριν τούτοις περιπεπτωκέναι τὸν ἄνδρα[1]· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ πταίοντος ἰσχυροὶ πάντες οἱ ἀλιτήριοι δαίμονες καὶ ὁ διάβολος, ὡς νοεῖσθαι νῦν κάκωσιν τὴν ἁμαρτίαν.

Σ τ. ι θ'. «Καὶ ἐγένετο Κύριος ἀντιστήριγμά μου»[2]. Ἐν ἡμέρᾳ γὰρ κακώσεως ὅτ' ἄν τις πρὸς τὸν Θεὸν καταφύγῃ, ἕξει αὐτὸν ἀντιστήριγμα αὐτοῦ γινόμενον, τοῦτ' ἔστιν ἀντιστηρίζοντα αὐτόν, ἵνα μὴ κλονηθεὶς καταπέσῃ. Καὶ περὶ τῆς τελείας γοῦν ψυχῆς, ἀντιστήριγμα τὸν Θεὸν Λόγον ἐχούσης, θαυμαστικῶς οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀνάβασιν καὶ λάμπρυνσιν αὐτῆς, φάσκουσιν· «Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς»[3];

Σ τ. κ'. «Καὶ ἐξήγαγέν με εἰς πλατυσμόν»[4]. Ἀντιστήριγμα γὰρ ὁ Κύριος γινόμενός τινι ἐξάγει αὐτὸν ἐκ τῆς στενότητος τῶν θλιβερῶν, πλατυσμὸν αὐτῷ δωρούμενος· κατὰ τὸ «Ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι»[5]. Ἐν θλίψει δὲ πλατύνεταί τις, οὐκ ἔξω τῆς θλίψεως πάντως γινόμενος, ἀλλὰ γενναίως καὶ εὐλαβῶς πρὸς αὐτὴν τεταμένος. «Ῥύσεταί με, ὅτι ἠθέλησέ με»[6]. Κἂν ὅτι μάλιστα πλείστην ἔχωσι δύναμιν· ἠθέλησε γάρ με, πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ποιοῦντα.

Σ τ. κ α'. «Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν **[1252]** δικαιοσύνην μου καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου[7] ἀνταποδώσει μοι». Πάνυ γε καθαροῦ καὶ τελείου ἡ παρρησία, μηδὲν κἂν τὸ βραχύτατον καταγινώσκοντος ἑαυτοῦ. Ὅθεν οἱ τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος εἰρῆσθαι θέλοντες καὶ ταύτην τὴν λέξιν προσάπτουσιν αὐτῷ πεπειραμένῳ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας[8]. Δικαιοσύνην δὲ τὴν καθόλου πρακτικὴν ἀρετὴν λέγει· καθαριότητα δὲ χειρῶν, τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας καθαρὰς καὶ ἀμολύντους γινομένας τῷ ἀπὸ βελτίστης λέξεως ἐπιτελεῖσθαι· πολλαχοῦ γὰρ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν πρακτικῶν δυνάμεων λεγομένας ἔστιν εὑρεῖν.

Σ τ. κ β'. Θέλει Θεὸς τὸν ποιοῦντα αὐτοῦ τὰ θελήματα. «Ὅτι ἐφύλαξα τὰς ὁδοὺς Κυρίου καὶ οὐκ ἠσέβησα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου»[9].

---

1. Πρβλ. Ἰὼβ 22,5. 2. Ψαλ. 17,19. 3. Ἆσμ. 8,5. 4. Ψαλ. 17,20. 5. Ψαλ. 4,2. 6. Ψαλ. 17,20. 7. Ψαλ. 17,21. 8. Πρβλ. Ἑβρ. 4,15. 9. Ψαλ. 17,22.

Ταῦτα δὲ οὐκ ἀλαζονικῶς φησιν, ὥς τινες οἴονται, ἀλλ' ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ τὴν αἰτίαν τῶν κατορθωμάτων. Φυλάσσει δὲ τὰς ὁδοὺς Κυρίου, ὁ ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ πορευόμενος καὶ οὐκ ἀσεβεῖ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἑαυτοῦ, ὁ ὀρθῶς περὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων διειληφώς, ἀμέμπτως περὶ Θεοῦ ἐννοῶν καὶ ἁγίως περὶ Χριστοῦ διαλαμβάνων καὶ εὐσεβῶς περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνθυμούμενος καὶ περὶ τῶν ἄλλων δογμάτων ὃν δεῖ τρόπον δοξάζων.

Στ. κγ΄. «Ὅτι πάντα τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐνώπιόν μου»[1]. Εἰ γὰρ καὶ ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀβύσσῳ ἐοικότα διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἀλλ' οὖν γε δυνατὸν ἐνώπιον αὐτὰ ἔχοντα, μὴ δυσαρεστεῖσθαι τῇ Προνοίᾳ, μηδὲ ἀσεβεῖν εἰς τὸν προνοούμενον. Εἰ γὰρ καὶ μὴ καταλαμβάνωμεν, ἀλλά γε διατεθέντες, ὅτι Θεοῦ κρίσει ταῦτα ἐπιτελεῖται εὐαρεστούμεθα αὐτοῖς. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τὸ «κρίματα», τὴν ὀρθότητα τῆς διοικήσεως σημαίνει· ἐμπεριέχεται γὰρ καὶ συνεξακούεται τῷ κατὰ δικαιοσύνην γεγονέναι τῶν παρὰ τὸ ὀρθὸν ἐπιτελουμένων κριμάτων αὐτὸ τοῦτο ἀδίκων καὶ διεστραμμένων. Ἕνεκεν γὰρ τούτου φησίν· «Ἐξελεύσεται τὸ κρῖμα διεστραμμένον[2] καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ οὐκ ἀπέστησα ἀπ' ἐμοῦ»[3]. Τῶν τοῦ Θεοῦ, φησί, δικαιωμάτων ἀντέχομαι. Ἀναχωροῦσι γὰρ ἐκείνων μὴ περιεχομένων αὐτῶν· δικαιώματα δὲ ῥητέον τὰ κατ' ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην νενομοθετημένα· ὡς τὸ «Ἐὰν κτήσῃ παῖδα Ἑβραῖον»[4] καὶ τὰ ἑξῆς. Τούτων γὰρ ἁπάντων προτέτακται «Καὶ ταῦτα τὰ δικαιώματα, ἃ παραθήσεις»[5] καὶ τὰ ἑξῆς. Δύναται δὲ τὰ ἄμα τοῖς δικαιώμασιν ὠνομασμένα σημαίνειν τοὺς δεδοκιμασμένους καὶ ἐξητασμένους τοῦ Θεοῦ λόγους. Οὗτοι γὰρ διὰ τὸ μὴ ἐλέγχεσθαι ἢ ἀνατρέπεσθαι κεκριμένοι ὄντες, κρίματα εἴρηται. Ταύτῃ γὰρ καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν δικαίων κρίματα, τοῦτ' ἔστιν ἠκριβωμένοι· καὶ αὐτὸ τοῦτο κανόσιν ἐοικότες.

Στ. κδ΄. Τάχα οἱ μὴ διὰ Θεόν, ἀλλὰ διὰ δόξαν ἢ ἕτερόν τι τὸ ἄμωμον ἔχοντες καὶ ἀναμάρτητον, ἄμωμοι μὲν εἶναι δύνανται, οὐ μὴν μετά Θεοῦ· οἱ δὲ διὰ Θεὸν τὸ ἀγαθὸν καὶ μὴ ἄλλου του χάριν ἀσπασάμενοι μετὰ Θεοῦ εἰσιν ἄμωμοι· αὕτη γὰρ ἡ πρὸς Θεὸν ἕνωσις ἀμώμους καὶ ἀγαθοὺς φυλάττει. Οἱ δὲ **[1253]** ἀποζευγνύμενοι καὶ χωριζόμενοι Θεοῦ μωμητοὶ εὐθὺς γίνονται, τέκνα μωμητὰ διὰ τὸ ἁμαρτεῖν γινόμενα. «Καὶ φυλάξομαι ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου»[6]. Ὁ τὰ προειρημένα πάντα κατορθώσας, πῶς ἰδίαν αὐτοῦ ἀνομίαν λέγει; Ἐπιστήσεις μή ποτ' οὖν ὃ βούλεται λέγειν ἐστὶν τοῦτο· Ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἔγκειται ἐπιμελῶς ἐκ νεότητος[7], ὡς ἐπιρρεπῶς ἔχειν πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ἡδονῇ θελγόμενος. Ὁ οὖν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ ἑαυτὸν ἐπιδεδωκώς, φυλάττεται ἀπὸ τῆς ἐνσκιρτωσάσης τῶν ἀνθρώπων

---

1. Ψαλ. 17,23. 2. Ἀβ. 1,4. 3. Ψαλ. 17,23. 4. Ἐξ. 21,2. 5. Ἐξ. 21,1. 6. Ψαλ. 17,24. 7. Γεν. 8,21.

ἀνομίας· τάχα δὲ καὶ τὸ λεγόμενον ἐν ἡμῖν τῆς σαρκὸς φρόνημα, ἔχθρα ὂν πρὸς Θεόν[1] καὶ τῷ νόμῳ αὐτοῦ μὴ ὑποταττόμενον, ἀνομία τοῦ ἀνθρώπου ἐστίν, ἀφ' ἧς φυλάττεταί τις πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατῶν καὶ ἀπεχόμενος τῶν τῆς σαρκὸς ἔργων.

Στ. κε'. «Καὶ ἀνταποδώσει μοι Κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου»[2]. Δικαιοσύνην ἐνταῦθα καλεῖ τὴν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ συνισταμένην· δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ πεφανέρωται ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας[3]· τῷ γὰρ ὀρθῶς πιστεύοντι ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην λογίζεται[4]. Συζύγως δὲ καθαριότητα χειρῶν ἐρεῖς τὰ λαμπρῶς καὶ ἀμολύντως ἐνεργούμενα τῆς πίστεως ἔργα, ὧν χωρὶς ἡ πίστις νεκρά ἐστιν.

Στ. κς'-κη'. Ἀθρόως μεταβολῆς προσώπου γεγενημένης, ἐρεῖ τις πρὸς τὸν Θεὸν τοὺς προκειμένους στίχους λέγεσθαι διὰ τὰ ἑπόμενα· οὐκ ἄλλῳ γὰρ ἐρεῖ τὸ «Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις»[5] ἢ τῷ Θεῷ. Ἄλλος δὲ λέξει μὴ πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἄνθρωπον ταῦτα λέγεσθαι, τῷ τὸν ὁσίοις συνδιατρίβοντα μιμεῖσθαι ἐκείνων τὴν ἀρετήν· τὸν δὲ σὺν φαύλοις ὄντα, διαστροφὴν ὑφίστασθαι, ἣ φησιν ἡ θεία τῶν Παροιμιῶν Γραφή· «Ὁ συμπορευόμενος σοφοῖς σοφὸς ἔσται· ὁ δὲ συμπορευόμενος ἄφροσιν γνωσθήσεται»[6]. Ἑρμηνεύσεις οὕτως· Μετὰ τοῦ ὁσίου, ὦ Δέσποτα, ὁσιωθήσῃ, παρέχων αὐτῷ τὴν ἐκ σοῦ χορηγουμένην ὁσιότητα, ἵνα τελειωθέντα κατ' αὐτὴν εἰς τὴν ἁρμόζουσαν ἐπαγγελίαν εἰσάξῃς καὶ τὰ ἄλλα ἀκολούθως τῷ πρὸ αὐτοῦ. Εὖ δέ φησι καὶ τὸ εἰπεῖν «διαστρέψεις»[7]· δυναμένου γὰρ εἰπεῖν, μετὰ στρεβλοῦ διαστρέφῃ, τοῦτο μὲν οὐκ εἴρηκεν, ἀλλά, «διαστρέψεις»[8]. Τὴν γὰρ πρὸς τὰ φαῦλα πορείαν κωλύων ὁ Θεός, διαστρέφει τὸν ἔπειτα κατατρέχοντα, φράσσων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐν σκόλοψιν καὶ τὰς τρίβους αὐτοῦ ἀνοικοδομῶν. Ἀρχὴ γὰρ εὐεργεσίας, τὸ κωλύεσθαι τῶν κακῶν. Ὁ δὲ δὴ ἐπ' ἀνθρώπου ἐξειλῆφθαι βουλόμενος ἐρεῖ τὸν συνόντα ὁσίῳ ἄνδρα, ἐκ τῶν πραττομένων ὁσίων ὁσιοῦσθαι, ὡς Ἐλισσαιὲ μετὰ τοῦ Ἠλία καὶ Τιμόθεος μετὰ τοῦ Παύλου· καὶ ὁ σὺν τῷ ἀθῴῳ σπεύδων εἶναι τὴν ἐκείνου ἀρετὴν σπασάμενος ἀθῷος ἔσται. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ συνδιατρίβων καὶ ὁ στρεβλῷ δὲ συνὼν κατὰ τὸ ἐθέλειν αὐτῷ ἐξομοιοῦσθαι, διαστρέψει ἑαυτοῦ τὸν βίον. Ὁ δὲ οὕτως τοὺς στίχους σαφηνίσας, μεταβαλεῖ πρὸς τὸν Θεὸν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ «Ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις»[9].

[1256] Στ. κθ'. «Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, Κύριε ὁ Θεός μου, φωτιεῖς τὸ σκότος μου»[10]. Τὸ δεκτικὸν φωτὸς τῆς ψυχῆς μόριον, ἤτοι δύναμις, τοῦτ' ἔστιν ὁ νοῦς, ὃ καὶ λογιστικόν τινες καλοῦσιν, λύχνος

---

1. Πρβλ. Ρωμ. 8,7. 2. Ψαλ. 17,25. 3. Πρβλ. Ρωμ. 3,21-22. 4. Πρβλ. Ρωμ. 4,5. 5. Ψαλ. 17,28. 6. Παρμ. 13,20. 7. Ψαλ. 17,27. 8. Αὐτόθι. 9. Ψαλ. 17,28. 10. Ψαλ. 17,29.

αὐτῆς εἶναι λέγεται· οὐκ ὢν αὐτὸς κατ' οὐσίαν φῶς, ἀλλὰ φωτὸς δεκτικός· τὸ δὲ σκότος αὐτῆς τὸ θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικόν ἐστιν. Ὅτ' ἂν οὖν ὁ νοῦς φωτισθῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, μεταδόντος αὐτῷ τῶν ἰδίων αὐγῶν, τὸ τηνικάδε καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἄλογα κινήματα φωτίζεται ἐπιστημονικῶς ἐπιτελούμενα· οὐχ ὅτι ἐξ αὐτῶν τὰ ἄλογα μετέχει φωτὸς (ἐπιστήμης γὰρ ἀνεπίδεκτα), ἀλλ' ὅτι ὑπὸ τοῦ πεφωτισμένου, ὑπὸ ἐπιστήμης καὶ ἀρετῆς, ὃν δεῖ τρόπον ἄγονται. Ὅτ' ἂν οὖν ὑπὸ τοῦ Κυρίου φωτισθῇ ὁ νοῦς, ὃς εἴρηται λύχνος, ἀναγκαίως ἀκολουθήσει καὶ τὸ φωτισθῆναι τὸ εἰρημένον ἡμῶν σκότος. Εἰ δὲ τὸ ἐν ἡμῖν πεφυκὸς φωτίζεσθαι, τοῦτ' ἔστιν ὁ νοῦς, δι' ἄνοιαν καὶ ἀνεπιστημοσύνην σκότος εἴη, πολλῷ πλέον αἱ ἄλογοι τῆς ψυχῆς δυνάμεις, οὐκ ἔχουσαι πεφωτισμένον ἡγεμόνα, ἐπιτεταμένον εἶεν σκότος. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησιν ὁ Σωτήρ· «Εἰ οὖν τὸ ἐν σοὶ φῶς σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον»[1]; Εἰ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ σώματος, τοῦτ' ἔστιν ὁ νοῦς, ὀφείλων εἶναι λύχνος ἐστέρηται φωτός, πολλῷ πλέον τὸ ἄλλο, ἵν' οὕτως εἴπω, σῶμα τῆς ψυχῆς σκότος ὑπάρχει· σῶμα δὲ οὐχ ὃ περίκειται ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν ἄλογον σύστασιν αὐτῆς τυγχάνον. Τάχα δὲ καὶ οἱ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας πεφωτισμένοι ἐξημμένον ἔχουσι τὸν λύχνον, τοῦ Κυρίου αὐτοῖς τοῦτο δεδωκότος· τὰς δὲ πράξεις κατ' ὀρθὸν ἄγοντες ἐκ τοῦ πεφωτίσθαι τὸν νοῦν καὶ τὸ σκότος αὐτῶν ἔχουσι φωτιζόμενον. Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοῦτο ῥηθείη· Οἱ θεωρίαν ἐπιστημονικὴν περὶ τῶν νοητῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων ἐσχηκότες, πεφωτισμένον ὑπὸ Κυρίου ἔχουσι λύχνον· ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αἰσθητῶν εὖ μάλα κατὰ τὴν γνώμην διακείμενοι τὴν αἴσθησιν φωτεινῶς ἀντιλαμβανομένην τῶν πραγμάτων ἔχουσιν, ἥτις σκότος ἐστὶν τῷ μὴ πεφυκέναι καθ' ἑαυτὴν φωτίζεσθαι, τοῦτ' ἔστιν ἐπιστήμην δέχεσθαι· ἦ γὰρ ἂν καὶ τὰ ἄλογα ἐπιστήμην ἐδέχοντο αἴσθησιν ἔχοντα.

Στ. λ'. «Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθήσομαι ἀπὸ πειρατηρίου καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖχος»[2]. Οὐκ ἄλλως ῥυσθῆναι δυνατὸν ἀπὸ τῶν περιεστηκότων πραγμάτων πικρῶν ἢ ἐν Θεῷ γινόμενον· ἐν Θεῷ δέ τις γίνεται, μετέχων αὐτοῦ. Ὡς γὰρ ἐκ τῶν ἀγνοημάτων ῥύεταί τις ἐν ἐπιστήμῃ γεγενημένος, οὕτως ἐν Θεῷ τις σπεύδων εἶναι, ῥυσθήσεται ἀπὸ πειρατηρίου, εἰς πειρασμὸν μὴ εἰσερχόμενος· οὐ τῷ ἐκτὸς πειρασμοῦ γενέσθαι, ἀλλὰ τῷ μὴ ἁλῶναι ταῖς παγίσιν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁμολογῶν Ἰησοῦν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἐν αὐτῷ ἐστιν· «Πᾶς γὰρ ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου ἐν τοῖς οὐρανοῖς»[3]. Ὁμολογεῖ τις γὰρ Ἰησοῦν μετέχων αὐτοῦ καὶ ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ τυγχάνων. Διατειχίζει δὲ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ πλῆθος τῶν πρὸς ἡμῶν παραλόγως πραττομένων **[1257]** καὶ διί-

---

1. Ματθ. 6,23. 2. Ψαλ. 17,30. 3. Ματθ. 10,32.

στησιν ἢ φησιν ὁ προφήτης· «Μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ Κυρίου ῥύσασθαι; ἢ ἐβάρυνεν τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ εἰσακοῦσαι; Ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα ὑμῶν διιστῶσιν ἀναμέσον ὑμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ»[1]. Καὶ ὅτ' ἂν οὖν ἐν Θεῷ τις γένηται κολλώμενος αὐτῷ πρὸς αὐτὸν γινόμενος, ὑπερβαίνει τὸ τῶν ἁμαρτημάτων τεῖχος, εἰς νῶτον καὶ ὀπίσω αὐτὰ ῥίπτων, ἵνα μὴ ὑπὸ μηδενὸς διειργόμενος τοῦ Θεοῦ προσβάλῃ αὐτῷ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Τάχα δὲ καὶ ὁ τῶν σωματικῶν καὶ αἰσθητῶν ὄγκος χωρῶν μεταξὺ τῆς νοήσεως ἡμῶν καὶ Θεοῦ διαζεύγνυσιν ἡμᾶς αὐτοῦ. Ὅτ' ἂν οὖν ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ δυνατὸν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἀνωτέρω πάντων σωμάτων καὶ αἰσθήσεως αὐτὸν καταλάβωμεν ἑνωθῆναι αὐτῷ γλιχόμενοι, ἀναχωροῦμεν τῶν αἰσθητῶν καὶ σωμάτων, ὡς ὑπερπηδῆσαι τὸν κόσμον καὶ τὰ ὁρατὰ πάντα, ἵν' οὕτω τῷ Θεῷ παραστῆναι δυνηθῶμεν.

Στ. λα'. Ὁ ἡμέτερος Θεὸς ἄμωμον ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ἄγουσαν ὁδόν· αὕτη δέ ἐστιν ἡ ἀρετή, ἣν ὁδεύοντες διὰ μελέτης καὶ ἀσκήσεως, ἄμωμοι ἀποδειχθησόμεθα πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι· μάλιστα δὲ ἄμωμος εἴη ὁδὸς Θεοῦ ὁ εἰπών· «Ἐγώ εἰμι ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή»[2]. Διὰ ταύτης γὰρ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἐλθεῖν ἔστιν. «Τὸ λόγιον Κυρίου πεπυρωμένον»[3] τῷ ἄδολον καὶ καθαρὸν εἶναι ἢ τῷ πῦρ εἶναι θερμαῖνον τοὺς μετέχοντας ἀναλίσκειν τὴν τῆς ὕλης ἀχυρμίαν. «Ὑπερασπιστής ἐστιν πάντων τῶν ἐλπιζόντων ἐπ' αὐτόν»[4]. Οἱ ἐπιγνώμονες τῆς προσούσης αὐτοῖς ἀσθενείας ὅτ' ἂν ἰσχυροτέρους φωράσωσι τοὺς προσπολεμοῦντας, ἐπὶ Θεὸν τὴν ἐλπίδα ῥίψαντες, ὑπέρμαχον ἔχειν αὐτὸν ἀξιοῦσιν, «Πολέμησον», λέγοντες, «τοὺς πολεμοῦντάς με»[5]· καὶ οὕτως Θεός, τῇ ἑαυτοῦ ἀσπίδι ὑπερμαχεῖ αὐτῶν· κατὰ τό, «Ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ»[6].

Στ. λβ'. «Ὅτι τίς Θεὸς πάρεξ τοῦ Κυρίου»[7]; Οὐδεὶς γὰρ ἀληθῶς Κύριος Θεός, πλὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὡς καὶ Μονογενὴς Θεὸς εἴρηται, διὰ τὸ μόνος εἶναι, ὡς ὁ Πατὴρ Θεός. Πάντες οἱ ἄλλοι παρουσίᾳ Θεοῦ Λόγου θεοὶ κατασκευάζονται· ἐκείνους γὰρ θεοὺς εἶπεν, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο. Ὁ δέ γε Σωτήρ, οὐ μετέχων θεότητος, Θεός ἐστιν, ποιητικὸς ὢν θεῶν. «Καὶ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»[8]; Εἰπὼν μηδένα Θεὸν κυρίως εἶναι πλὴν τοῦ Κυρίου, λέγει μηδὲ θεὸν εἶναί τινα ὡς τὸν Θεὸν ἡμῶν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν κατὰ μετοχὴν θεῶν ὡς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι δύναται· ἢ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς ὁ τοῦ Μονογενοῦς Πατήρ· ἡμῖν γὰρ εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Εἰ δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου οἱ δύο στίχοι εἰρῆσθαι δύνανται καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις.

Στ. λγ'. Ἐνταῦθα «περιζωννύων με δύναμιν»[9] λέγεται· παρὰ

1. Ἡσ. 59,1-2. 2. Ἰω. 14,6. 3. Πρβλ. Ψαλ. 17,31. 4. Ψαλ. 17,31. 5. Ψαλ. 34,1. 6. Ψαλ. 90,4. 7. Ψαλ. 17,32. 8. Ἐνθ' ἀν. 9. Ψαλ. 17,33.

δὲ Παύλῳ τὴν ἀλήθειαν περιζώννυνται οἱ τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ ἐνδυσάμενοι· ἐξ οὗ συνάγεται τὴν ἀλήθειαν εἶναι τὸν Χριστὸν τὴν Θεοῦ δύναμιν· φησὶ γὰρ ὁ Σωτήρ· «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια»[1]· ὁ δὲ Παῦλος· «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις»[2]. «Καὶ ἔθετο ἄμω[1260]μον τὴν ὁδόν μου»[3], τοῦτ' ἔστιν ἀπέδειξεν· τὸ γάρ, θεῖναι, νῦν τὸ ἀποδεῖξαι σημαίνει· ὥσπερ καὶ τὸ «Ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων»[4]. Καλῶς δ' ἔχει καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ στίχου ἐκ προσώπου Χριστοῦ τὸν ὅλον ψαλμὸν ἀπηγγέλθαι. Ὁ ταῦτα δὲ λέγων, ἀναιρήσας τὰς ὀφιώδεις κακίας καὶ τὰς ἐνεργησάσας αὐτὰς πονηρὰς δυνάμεις ὑπὸ Θεοῦ, τοὺς τοῦ ἔσω ἀνθρώπου πόδας, τοῦτ' ἔστιν τὰς πορευτικὰς δυνάμεις, κατηρτισμένους ἔχει, ἵνα δυνηθῇ εἰπεῖν· «Ἄνεν ἀνομίας ἔδραμον, καὶ κατηύθυνα»[5]· καὶ πληρώσας τὴν πορείαν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ἀκούσεται πρὸς τοῦ Θεοῦ· «Σὺ δὲ αὐτὸς στῆθι μετ' ἐμοῦ»[6]· καὶ τὸ ἑστάναι δ' ἐν τοῖς ὑψηλοῖς οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τις ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔχει.

Σ τ. λ ε'. «Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον»[7]. Ὥσπερ τὰ ἄλλα καλά, οὕτω καὶ τὸ πολεμεῖν πρὸς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις πρὸς τοῦ Θεοῦ διδασκόμεθα· τὰς γὰρ χεῖρας τῆς ψυχῆς, λέγω δὴ τὰς δραστηρίους αὐτοῦ δυνάμεις τυποῖ· ὥστ' ἐπιστημονικῶς κατέχειν τὴν νοητὴν ἀσπίδα καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος[8], καὶ ἄλλα ὅσα πνευματικὰ ἀμυντήρια, καὶ τὸ πῶς χρῆσθαι δεῖ τοῖς τοιούτοις παιδεύων. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ Σωτὴρ ἄνθρωπος γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν πολεμήσας, ἐδίδαξεν ἡμᾶς καταπαλαίειν καὶ καταπολεμεῖν τὴν ἀντικειμένην δύναμιν. Καὶ εἰς εὐχὴν δέ, φησί, τὰς χεῖρας ἐκτείνων περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν. «Καὶ ἔθετο τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου, διδάξας τὰς χεῖράς μου εἰς πόλεμον»[9]. Συμβολικῶς βραχίονας ὀνομαζομένας, χαλκοῦν ἔθετο τόξον· διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ τὸ ἄτρωτον ἢ εὔτονον παριστάς· διὰ δὲ τοῦ τόξου, τὸ ἀπολύεσθαι βέλη ἀπὸ τῶν βραχιόνων τῶν ἡμετέρων, τρῶσαι δυνάμενα τοὺς ἀντιτεταγμένους.

Σ τ. λ ς'. «Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας»[10]. Πρὸς τούτοις ἅπασιν καὶ ὑπερασπισμὸν σωτηρίας μοι δέδωκας, τὸν σὸν Υἱὸν καταπέμψας τῇ ἰδίᾳ ἀσπίδι ὑπὲρ ἐμοῦ μαχησόμενον. «Ἀλλὰ καὶ ἡ παιδεία σου», φησίν, «ἀνώρθωσέν με εἰς τέλος»[11], ἤτοι ἡ παιδευτικὴ διδασκαλία καὶ ἡ ἐπίπονος ἀγωγή. «Εἰς τέλος δέ», τοῦτ' ἔστιν εἰς τελείαν ἀνάστασιν καὶ στάσιν με ἤγαγεν· ἡ γὰρ παιδεία σημαίνει τὴν παιδευτικήν, ὡς ἐν τῷ «Ἐπιλαβοῦ ἐμῆς παιδείας, μὴ ἀφῇς»[12]· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίπονον διὰ τοῦ «Μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου»[13]. Αὕτη δὲ ἡ ἑκατέρως παιδεία σου διδάσκαλος τῶν καλῶν μοι γεγένηται. Σύμμαχος δὲ ἐξέδωκεν· «Καὶ τὸ ὑπακούειν με αὐξήσει με»· ὁ δὲ Ἀκύλας· «Καὶ πραότης σου ἐπλήθυνέν με».

---

1. Πρβλ. Ἰω. 14,6. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 1,24. 3. Ψαλ. 17,33. 4. Ἑβρ. 1,2. 5. Πρβλ. Ψαλ. 58,5. 6. Πρβλ. Ἐξ. 34,2. 7. Ψαλ. 17,35. 8. Πρβλ. Ἐφ. 6,17. 9. Πρβλ. Ψαλ. 17,35. 10. Ψαλ. 17,36. 11. Ἐνθ' ἀν. 12. Παρμ. 4,13. 13. Παρμ. 3,11.

Στ. λζ'. «Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου ὑποκάτω μου»[1]. Τὰ διαβήματα, καθὰ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν καὶ ἐξ αἰσθητῶν ἐπὶ νοητὰ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα διαβαίνω. «Ἐπλάτυνας ὑποκάτω μου»[2]· κατ' ἀρχὰς γὰρ στενὰ καὶ ἐπίπονα φαινόμενα, τῷ τὴν τεθλιμμένην ὁδεύειν ὁδόν, ὑπεράνω αὐτῶν τῇ προκοπῇ γεγενημένος, πλατυνθέντα αὐτὰ ἐθεασάμην. Ὁ γὰρ ἀνωτέρω τῶν προκοπῶν γεγενημένος τῷ ἐπὶ τέλος ἐφθακέναι οὐκέτι αἴσθεται τῆς στενότητος τῶν πόνων καὶ ἱδρώτων τῶν ἐπὶ ταῖς προκοπαῖς ἐν εὐρυχωρίᾳ γεγενημένος. «Καὶ οὐκ ἠσθέ[1261]νησε τὰ ἴχνη μου»[3]. Εἰ διηνεκῶς ἐν τῷ πᾶν εἶναι ἐτέλουν, κἂν ἠσθένησε τὰ ἴχνη μου, τοῦτ' ἔστιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τὰ σκέλη· ἐπειδὴ δὲ μετὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς καμάτους ἀνάπαυλα διαδέχεται, οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλ' ἰσχυροποιεῖται τὰ ἴχνη μου· ὥστ' ἂν εἰπεῖν· «Ἔστησας ἐν εὐρυχώρῳ τοὺς πόδας μου»[4]· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἑπόμενος ἐπακολουθεῖ τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατεῖν τὴν τετριμμένην ὑπὸ Ἰησοῦ ὁδὸν ἰσχυρὰ κτᾶται τὰ ἴδια ἴχνη, ὡς ἔργῳ φάναι· «Οὐκ ἠσθένησε τὰ ἴχνη μου»[5].

Στ. λη', λθ'. Διὰ μυρίων συνεργηθεὶς ὑπὸ Θεοῦ, θάρσος ἀνέλαβεν καταδιῶξαι τοὺς ἐχθρούς· τῆς δὲ καταδιώξεως τέλος ἡ ἐκείνων εἰς τέλος ἔκλειψις· οὐ γὰρ κόπος οὔτε φόβος μοι ἐνεπόδισεν. «Ἐκθλίψω αὐτοὺς καὶ οὐ μὴ δύνωνται στῆναι»[6]. Φειδόμενος τῶν ἐχθραινόντων ἐκθλίβει αὐτούς, ὅπως μὴ βέβαιοι καὶ ἀμετακίνητοι ἐν τῇ ἔχθρᾳ γένωνται. Οὐ γὰρ ἀπολέσαι αὐτοὺς προελόμενος θλίψει περιβαλεῖ, ἀλλ' ἵνα αἰσθηθέντες οἵ‹ων› κακῶν εἰσιν παύσωνται τῆς φιλέχθρου προαιρέσεως. «Πεσοῦνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου»[7]. Τὸ πεσεῖν τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου οὐκ ἄλλο τι σημαίνει ἢ ὑποταγὴν τῶν διαφορῶν· ὡς γὰρ φαῦλον τὸ ἐν τῇ χειρίστῃ ἕξει, ἀρχὴ σωτηρίας τὸ πεσεῖν· πεσὼν γάρ τις ἀπ' αὐτῆς οὐκέτι ἀντιτείνει.

Στ. μ' - μβ'. Πάντας τοὺς ἐπανισταμένους ἐπ' ἐμὲ συνεπόδισας, οὐκ ἐπιτρέπων αὐτοῖς ἔμπροσθεν τῆς κακίας ἐλαύνειν· κωλυθέντες γὰρ τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν ὁρμῆς ὑποκάτω μου γενήσονται, οὐκέτι διάφορόν με λογιζόμενοι, ἀλλ' ἄρχοντα καὶ κεφαλὴν αὐτῶν. Οὕτω γὰρ ἀντὶ μισούντων γένοιντο φίλοι· οὐ γὰρ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καθ' ὃ μισοῦσιν ἀπώλοντο. Θεοῦ γὰρ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἀφανίζειν, ἀλλ' οὐ τὴν οὐσίαν ἣ συμβέβηκεν τοῦτο. Φησὶ γὰρ πρός τινας· «Καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν, οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν[8] τῷ τὰς χεῖρας ὑμῶν», τοῦτ' ἔστι τὰς πράξεις, «φονικὰς καὶ πλήρεις αἵματος εἶναι»[9].

Στ. μγ', μδ'. «Καὶ λεπτυνῶ αὐτοὺς ὡς χοῦν κατὰ πρόσωπον ἀνέμου, ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς»[10]. Τούτους τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος παχυνθέντας τῷ τὰ ἐπίγεια φρονεῖν καὶ ὑλικοὺς γεγενημέ-

---

1. Ψαλ. 17,37. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ.. 30,9. 5. Ψαλ. 17,37. 6. Ψαλ. 17,39. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ἡσ. 1,15. 9. Πρβλ.. ἔνθ' ἀν. 10. Ψαλ. 17,43.

νους, φοροῦντας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, λεπτυνῶ διὰ προτροπῶν, νουθεσιῶν, ἀπειλῶν, ἐπιπόνου ἀγωγῆς, ἵν' ὡς χοῦς γεγενημένοι κατὰ πρόσωπον τοῦ θείου Πνεύματος, ἀνέμου τροπικῶς ὀνομαζομένου, ἅπαν τὸ χοϊκὸν διαρριφὲν ὑπ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ πνεύματος, καθαρὸν παντὸς χοῦ τὸ ὑποκείμενον αὐτῶν ἐάσῃ, ὡς συμβεβήκει χοϊκῷ εἶναι. Εἶεν δὲ καὶ ἑκουσίως ἐπὶ τοῦτο καλούμενοι. Οἷς φησιν ὡς πρὸς ὅλην πόλιν ὁ Κύριος· «Ἔκτινάξαι τὸν χοῦν σου, Ἰερουσαλήμ»[1]. Αὐτοὺς δὲ τούτους καὶ ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανεῖ, ἤτοι ὁ Κύριος ἢ ὁ μιμητὴς αὐτοῦ δίκαιος. Λεανώμενος δὲ οὕτως ὁ πηλὸς δυνήσεται ἄγγος ὀστράκινον γενέσθαι, χρησιμεῦον ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ, ἐν ᾗ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα **[1264]** σκεύη ἐστίν. Ἀλλ' ἐπεὶ τὰ μὲν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ εἰς τιμήν, τὰ δὲ ξύλινα καὶ ὀστράκινα εἰς ἀτιμίαν ἐστίν, ὁ ἐκκαθαίρων ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων γίνεται σκεῦος τιμῆς ἡγιασμένον καὶ εὔχρηστον τῷ Δεσπότῃ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον, τοὺς ὄντας τέως πηλὸν πλατειῶν τοῦτ' ἔστι βόρβορον ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἀπαλλάττων πάσης ταραχύτητος τῆς ἀπὸ τῶν παθῶν. Ὁ ταῦτα λέγων, ὁμαλότητα διὰ τοῦ λεαίνειν ἐμποιῶν, αὐτοὺς σκεύη ὀστράκινα ποιήσει, ἵν' αὐθαιρέτῳ ὁρμῇ ἑαυτοὺς ἐκκαθάρωσιν ὡς εἰς τιμὴν σκεύη γεγενῆσθαι χρύσεα ἢ ἀργύρεα. Ὡς γὰρ ἑαυτούς τινες ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκεύη ὀστράκινα γεγόνασιν,— «Υἱοὶ γὰρ Σιὼν οἱ τίμιοι ἐπηρμένοι ἀργυρίῳ, πῶς ἐλογίσθησαν εἰς ἀγγεῖα ὀστράκινα, ἔργα χειρῶν κεραμέως»[2];—οὕτω γὰρ οἰκείας προαιρέσεως ἐξ ὀστρακίνων χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ γενήσονται.

Στ. με'. Διττοῦ δὲ τοῦ τῆς γνώσεως ὀνόματος σημαινομένου, δηλοῖ ὁτὲ μὲν τὸ ἐπίστασθαι, ὁτὲ δὲ τὸ ἡνῶσθαι καὶ ἀνακεκρᾶσθαι τὸν γινώσκοντα τῷ γινωσκομένῳ. Κατὰ τὸ πρότερον σημαινόμενον, πάντας γινώσκει ὁ Θεὸς καὶ οὐ τοὺς σπουδαίους μόνους. Πρὸς γὰρ τοὺς φαύλους ὁ Σωτὴρ εἶπεν· «Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν»[3]. Καὶ ἐν τῷ προφήτῃ· «Διότι ἔγνων πάσας τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν»[4]. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον σημαινόμενον, μόνους τοὺς δικαίους εἰδέναι λέγεται,—«Ἔγνω γὰρ Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ»[5],—τοὺς δὲ φαύλους ἠγνόει. Ἣ φησιν πρὸς αὐτοὺς ὁ Σωτήρ· «Ἀποχωρεῖτε ἐπ' ἐμοῦ, ἐργάται ἀνομίας, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς»[6]. Καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν οὖν λαὸς μὴ γινωσκόμενος ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ὅτε εἴδωλα καὶ δαιμόνια ἐθεράπευσεν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἔπραττεν κακίαν, μεταβαλὼν διὰ μετανοίας, δουλεύειν τῷ Χριστῷ προσελήλυθεν. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν· «Ὃν οὐκ ἔγνων»[7]. Οὐ γὰρ εἶπεν, Λαὸς ὃν οὐ γινώσκω ἐδούλευσέν μοι. Ὁ γὰρ ἔτι τὰ τῆς κακίας ἐνεργῶν οὐ γινώσκεται. Ὁ δὲ

---

1. Πρβλ. Ἡσ. 52,2. 2. Πρβλ. Θρ. 4,2. 3. Λουκ. 16,15. 4. Πρβλ. Ἀμ. 5,12. 5. Β' Τιμ. 2,19. Πρβλ. Ἀριθ. 16,5. 6. Πρβλ. Λουκ. 13,27. Ψαλ. 6,9. 7. Ψαλ. 17,44.

παυσάμενος τῶν ἁμαρτημάτων οὐκ ἐγνώσθη μὲν πρότερον, γινώσκεται δὲ νῦν. Τούτοις συνάδει τὸ ἀποστολικὸν φάσκον· «Ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεὸν ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὖσιν θεοῖς· νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ»[1]. Ὅτε γὰρ ἠγνόουν Θεόν, ἠγνοοῦντο ὑπ' αὐτοῦ· γνόντες δὲ αὐτόν, ἐγνώσθησαν ὑπ' αὐτοῦ· ἴσως δὲ δόξειέν τισιν παρέλκον εἶναι τὸ εἰρημένον «Εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μοι»[2] τῷ πάντα τὸν ὑπακούοντα ὠτίῳ ὑπακούειν. Οὐ παρελκόντως δὲ οὐδὲ περιττῶς πρόσκειται τὸ ὠτίον, τῷ πάντα τὸν ὑπακούοντα τῷ Θεῷ μὴ ἀνθρωπίνῃ καὶ θνητῇ ἀκοῇ χρᾶσθαι, ἀλλ' ὠτίῳ θείῳ, ἐκ προσθήκης τῷ ἔχοντι παραγινομένῳ· προσέθηκε γάρ μοι ὠτίον ἀκούειν.

Στ. με'. «Υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν»[3] καὶ τὰ ἑξῆς. Τῶν ἀγαθῶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τυγχάνων ὁ Θεὸς πατὴρ γίνεται τῶν ἀγαθοεργούντων· καὶ ὅσον ἐν τῷ ποιεῖν τὰ δέοντα τυγχάνουσιν οὗτοι ἴδιοι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μετέχοντες τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἀπροσεκτήσαντες, τῶν ἐναντίων μεθέξουσιν, ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ κακά, ἀλλοτριωθεῖεν Θεοῦ· οἷς ἀκολουθήσει καὶ τό, παλαιωθῆναι. Κοινωνοῦντες γὰρ τῇ ἀρετῇ **[1265]** λαμπρᾷ καὶ ἀμαράντῳ σοφίᾳ καὶ ἀγήρῳ ἀεὶ νεάζοντες ἐτύγχανον· μεταπεσόντες δὲ εἰς τὴν κακίαν, παλαιωθεῖεν ὑπὸ τῆς φθορᾶς αὐτῶν, ἵν' οὕτως εἴπω, τριβακούμενοι. Καὶ ἔτι, ἐπεὶ περὶ Ἰουδαίων ἐστὶν ὁ στίχος, οὗτοι δὲ παρακάθηνται τῇ παλαιότητι τοῦ γράμματος οὐδὲ κατὰ ποσὸν ἔπεσθαι τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος ἀνεχόμενοι, «Υἱοὶ ἀλλότριοι καὶ πεπαλαιωμένοι γεγένηνται»[4]. Οὗτοι δὲ καὶ ἐπαμφοτερισταὶ καὶ δίψυχοι γεγενημένοι χωλεύειν ἀπὸ τῶν σφῶν τρίβων λέγονται. Τὸ γὰρ ἐπαμφοτερίζειν, χωλεύειν Ἠλίας εἶπεν φάσκων· «Ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ἰγνύαις; Εἰ ἔστιν Κύριος, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ»[5]. Καὶ τάχα πᾶς ὁ τὴν θείαν Γραφὴν προσηκάμενος, μὴ ὡς δεῖ διανοούμενος αὐτήν, χωλεύειν ἐν αὐτῇ λέγεται· τοῦ μὴ παραδεξαμένου αὐτὴν μήτε βαδίζοντος μήτε χωλεύοντος ἐν αὐτῇ.

Στ. μζ'. «Ζῇ Κύριος καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεός»[6]. Λέγεται ζῆν ὁ Θεός, οὐ ζωῆς μεταλαμβάνων, ἀλλὰ ταύτην παρέχων. Καὶ αὐτὸς γοῦν περὶ ἑαυτοῦ πολλάκις τὸ «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος»[7] φησίν· ἀλλὰ καὶ ὁ Σωτὴρ φάσκων «Καθὼς ἀπέστειλέν με ὁ ζῶν Πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα»[8] παρίστησιν, ὅτι ζῇ, οὐ κοινωνίᾳ ζωῆς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ζωή. Ἐξ οὗ συνάγεται ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν. Εἰ γὰρ ζωὴ ὁ Υἱός, οὐ μετουσίᾳ ζωῆς, ἀλλὰ ζωοποιῶν αὐτὸς τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ. Ζῇ δὲ καὶ ὁ Πατὴρ χορηγῶν ζωὴν κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ Υἱῷ, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἀποδιδομένης πρὸς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ἡ αὐτὴ εἴη

---

1. Γαλ. 4,8-9. 2. Ψαλ. 17,45. 3. Ψαλ. 17,46. 4. Πρβλ. Ψαλ. 17,46. 5. Γ' Βασ. 18,21. 6. Ψαλ. 17,47. 7. Σοφον. 2,9. Ἡσ. 49,18. Ἱερ. 22,24. 26,18. Ἰεζ. 5,11 κ.ἀ. 8. Ἰω. 6,57.

Πατρὸς καὶ Υἱοῦ οὐσία· καὶ αὕτη δὲ ἡ λέξις τοῦτο παρίστησιν. «Ζῶν», φησίν, «ὁ Πατήρ, κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα»[1] ὡς εἰ ἔλεγεν, διὰ τὸ τοιοῦτον ἔχειν Πατέρα, ὃς κατ' οὐσίαν ζῇ. Καὶ αὐτὸς ζῶν ὑπάρχει, αὐτὸς ὁ ζῶν Θεὸς καὶ εὐλογητός ἐστιν, εὐλογήσας τοὺς ἁγίους ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Ῥηθείη ἂν εὐλογητὸς τῷ πᾶσαν εὐλογίαν περὶ αὐτὸν εἶναι. Πᾶν γὰρ τὸ περὶ αὐτοῦ λεγόμενον καὶ φρονούμενον καὶ εὐλόγως λέγεται καὶ φρονεῖται. «Καὶ ὑψωθήτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου»[2]. Ὁ τῆς σωτηρίας μου Θεὸς ὑψοῦται, αἴσθησίν μου λαβόντος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ· ὧν γὰρ μεγάλα τὰ ἔργα καὶ αὐτοὶ μεγάλοι. Ἐπεὶ οὖν ὑψηλὸν ἔργον ἡ σωτηρία τοῦ λογικοῦ ζῴου, ἀνάγκη ὑψηλὸν εἶναι τὸν ταύτης αἴτιον· ὑψοῦται δὲ Θεὸς οὐκ ἐκ ταπεινοῦ τόπου εἰς ὑψηλὸν μεταβάλλων, ἀλλ' ἡμῶν μεγάλα περὶ αὐτοῦ φρονεῖν διεγνωκότων.

Σ τ. ν', ν α'. Ἤτοι γὰρ εὐχαριστῶν ὑπὲρ τῆς τούτων προκοπῆς καὶ σωτηρίας ἐξομολογεῖται· ἢ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος τῆς μετανοίας αὐτῶν πρεσβευτὴς γινόμενος. Ἀμφότερα γὰρ σημαίνει «Ἐξομολογήσομαί σοι»[3] φωνή· ἀλλὰ καὶ ψάλλει ὀνόματι τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, πάντα ἐργαζόμενος κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. «Μεγαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως αὐτοῦ»[4]. Τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλέως Χριστοῦ μεγαλύνων ὁ Πατήρ, οὐχ ἃς αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς σώζεται, ἀλλ' ἃς παρέχει τοῖς πρὸς αὐτοῦ σωζομένοις. Θεοῦ δέ ἐστιν ὁ βασιλεύς, οὐχ ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ βασιλεύων, ἀλλὰ τῶν τῷ Θεῷ ἀνακειμένων· καὶ γὰρ τὸν ἄρχοντα ὁτὲ μὲν τῶν ἀρχομένων εἶναι λέγομεν, ὡς ἡγούμενον αὐτῶν, ὁτὲ δὲ τοῦ βασιλέως ἄρχοντα κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ.

[1268] Σ τ. ν α'. «Καὶ ποιῶν ἔλεος τῷ Χριστῷ αὐτοῦ»[5]. Ἔλεος ποιεῖ τῷ Χριστῷ, ἐλεῶν τοὺς ὑπὸ Χριστόν, ὑπὲρ ὧν ἱεράται καὶ ὧν βασιλεύει· ἱερέα γὰρ καὶ βασιλέα σημαίνει ἡ «Χριστὸς» φωνή. «Τῷ Δαυὶδ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος»[6]. Εἰ μὲν περὶ τοῦ Δαυὶδ, τουτέστι παντὸς ἱκανοῦ τῇ χειρί, εἴη ἡ λέξις, δηλοῖ ἐλεοῦντα τὸν Θεὸν τοὺς πρακτικοὺς ἄνδρας, ἱκανοὺς ὄντας ἐν ταῖς ἐνεργείαις, καὶ εἴ τινες σπέρμα αὐτῶν τυγχάνουσιν, ἐκ διδασκαλίας καὶ μιμήσεως τοῦ σφῶν βίου. Ὃν δὲ ποιεῖ τούτοις ἔλεον, οὐ πρόσκαιρος καὶ πρὸς ὀλίγον ἐστίν, ἀλλ' ἕως αἰῶνος. Εἰ δὲ περὶ Θεοῦ τοῦ ἀληθῶς Δαυὶδ ὁ λόγος—«Ἀναστήσω» γὰρ «ὑμῖν ποιμένα ἕνα τὸν δοῦλόν μου Δαϋδ»[7]—αἰώνιον ἔλεος αὐτῷ ποιεῖ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τῷ τὸ χρίσμα καὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτοῦ ἀκατάλυτον εἶναι· τῆς γὰρ παλαιᾶς ἱερωσύνης μετατιθεμένης, ἀπαράβατος ἡ Χριστοῦ ἱερωσύνη.

---

1. Ἰω. 6,57. 2. Ψαλ. 17,47. 3. Ψαλ. 17,50. 4. Ψαλ. 17,51.
5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. Ἱερ. 23,4-5.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΗ′

Σ τ. β′. Οἱ οὐρανοὶ οὖν τὴν Θεοῦ διηγοῦνται δόξαν· δόξα δὲ Θεοῦ, ἤτοι ὁ Μονογενὴς κατὰ τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα, κατὰ τὸ «Καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου»[1] ἢ ἡ διάταξις καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ταύτην οὖν διηγοῦνται ὑμνοῦσαι καὶ θεολογοῦσαι αἱ οἰκεῖαι τοῖς οὐρανοῖς δυνάμεις, ὁμωνύμως οἷς οἰκοῦσιν οὐρανοῖς ὀνομαζόμεναι, κατὰ τὸν τῆς μετωνυμίας τρόπον. Τὴν δὲ ποίησιν τῶν δραστηρίων Θεοῦ δυνάμεων, χειρῶν αὐτοῦ ὀνομαζομένων, ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα, οὐ τοσοῦτον λόγοις, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ οἱ τὸν θεωρητικὸν ἀσπαζόμενοι βίον θησαυρίζουσιν ἐν οὐρανῷ, κἀκεῖ τὴν καρδίαν ἔχοντες, οὐρανοί εἰσιν διηγούμενοι τὴν προειρημένην θεοδόξαν διὰ θεωρίας τῆς περὶ τῶν νοητῶν πραγμάτων. Οἱ πρακτικοὶ δὲ στερέωμά εἰσιν, ἑδραῖοι τυγχάνοντες, καὶ ἀπαγγέλλουσι τὴν ποίησιν τῶν τοῦ Χριστοῦ χειρῶν, ἐργαζόμενοι τὰ Θεοῦ, καὶ τούτου τυγχάνοντες ἔργα. Καὶ ἡ φωτεινὴ δὲ νόησις ἡμέρα οὖσα (ἐκάλεσε γὰρ ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν)[2], ἑτέρᾳ φωτεινῇ νοήσει σύμφωνος οὖσα, ἐρεύγεται ῥῆμα, ὡς ἡ Παλαιὰ Γραφή, τῶν πνευματικῶν πληρωθεῖσα τροφῶν, ἀπὸ τοῦ πληρώματος ἐρευγομένη προφέρεται ῥήματα τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Ἡ δὲ νύξ, ἡ βαθυτάτη τῶν μυστηρίων πραγμάτων διάληψις, πρὸς ἑτέραν ἡμᾶς ἀσάφειαν ὁδηγεῖ, ἥνπερ διάληψιν δίδωσι τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα τοῖς ἔχουσιν αὐτό, τὸ καὶ τὰ βάθη ἐρευνῶν τοῦ Θεοῦ. Ἡ λαλιὰ δὲ προποιοῦ τοῖς λόγοις· οἱ δὲ λόγοι τὴν ἐπιστήμην ἐπάγουσιν, τὰς ἀποδείξεις παρέχοντες. Ἀμφότερα δὲ διὰ τοῦτο παρὰ Θεοῦ λέλεκται, ὅπως ἂν ἀκουσθῶσιν. Διὸ τοῖς ἀπειθοῦσιν οὐκ ἔστιν ἀπολογία· χωροῦσι δὲ τὸν φθόγγον ὅσοι τυγχάνουσι γῆ πρὸς σπόρον ἐπιτηδεία, τὴν λέξιν τὴν κατὰ τὸ αἰσθητὸν τῆς Γραφῆς. Οἱ δὲ τούτοις ὑπερβεβηκότες καὶ πέρατα χρηματίζοντες, δέχονται τὰ ῥήματα σαφῶς παιδευόμενοι. Οὗ φθόγγου γὰρ ὁ Πέτρος ἀκούων ἔλεγε· «Ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις»[3]. Καὶ ὁ Σωτὴρ ἔφη· «Τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστιν»[4]. Ἀποστόλοις γὰρ ἔλεγε πέρατα τυγχάνουσιν οἰκουμένης.

[1269] Σ τ. ς′. Κατὰ δὲ τὸν τῆς ἀναγωγῆς νόμον, σκήνωμα Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία εἶναι δύναται, τεθεῖσα ἐν τῷ ἡλίῳ, τοῦτ' ἔστιν ὅσον καὶ ὅπου ἥλιος φαίνει· συντρέχει γὰρ ταῖς ἡλιακαῖς... τα αὐτοῦ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης φθάσαντα. Δύναται δὲ καὶ ἕκαστος τῶν χωρούντων Θεοῦ δόξαν, σκήνωμα αὐτοῦ ὀνομαζόμενος, ἐν τῷ ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης, τοῦτ' ἔστιν Χριστῷ, τεθεῖσθαι. Τῶν γὰρ τοιούτων σκηνωμάτων κρηπὶς καὶ θεμέλιος τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Καὶ φῶς ἀληθινὸν[5] καὶ ἥλιος δικαιοσύνης[6] ὁ Σωτὴρ λέγεται (οὐχ οἷόν τε τούτου τοῦ φωτὸς νόησιν

---

1. Ἡσ. 40,5. 2. Γεν. 1,5. 3. Ἰω. 6,68. 4. Ἰω. 6,63. 5. Ἰω. 1,9. 6. Μαλ. 3,20.

εἰληφέναι, ἀγνοοῦντα τὸ αἰσθητὸν φῶς), ὁ προσβαλὼν τῷ ὑπερέχοντι τῶν αἰσθητῶν· ἔστι δὲ ὁ ἥλιος, ἐκ τῆς τούτου νοήσεως φαντασίαν λαμβάνων τοῦ νοεροῦ φωτός, ὥσπερ οἰκοῦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐν τῷ αἰσθητῷ ἡλίῳ εὑρήσει. Οὐ γὰρ προσεκτέον τισὶν ἑτεροδόξοις λέγουσιν, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ ἡλιακῇ σφαίρᾳ ἀπέθετο ὃ ἐφόρεσεν σῶμα, φυλάττεσθαι μέχρι τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας. «Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ»[1] καὶ τὰ ἑξῆς, πρὸς τῇ λέξει νοήσεις κατὰ ἀναγωγὴν ὅτι ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἐκ παστοῦ τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν... Θεοῦ, ἤτοι πράγμασιν, ἤτοι πονηραῖς δυνάμεσιν. Φείσεται δὲ τοῦ ἑαυτοῦ δούλου ὁ Θεός, ὅτ' ἂν μὴ φείσηται τοῦ ἰδίου Υἱοῦ, ὑπὲρ πάντων παραδοὺς αὐτόν· τὸ γὰρ φείσασθαι τοῦ Υἱοῦ, πάντων ἀπώλεια. Τὸ δὲ μὴ φείσασθαι, πρὸς τῷ σωτηρίαν πᾶσιν γενέσθαι, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἐκτὸς ἔσται πάσης βλάβης, ταύτην δέχεσθαι οὐδ' ὅλως πεφυκώς.

Στ. η'. Ἀξιόπιστος ὁ Θεὸς μαρτυρῶν ἀγαθοῖς ἔργοις καὶ γνώσει τῆς ἀληθείας κατὰ τὸ «Πιστὸς ὁ λόγος»[2] οὐ γὰρ πιστεύων, ἀλλ' ὡς πιστευόμενος· καὶ πάλιν· «Ὁ Θεὸς πιστός»[3]· καί· «Οὐκ ἔστιν ἀδικία ἐν αὐτῷ»[4]· καὶ «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε»[5], ἤγουν ἡ μαρτυρία πιστὴ διὰ τὸ βέβαιον. Αὕτη δὲ σοφοὺς ποιεῖ τοὺς στραφέντας καὶ γενομένους ὡς τὰ παιδία. Σοφίζει δὲ καὶ τὰ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἀρτιγενῆ βρέφη, ἴσως δὲ καὶ τοὺς ἀπείρους ἀνθρωπίνης σοφίας ἀγραμμάτους καὶ ἰδιώτας. Τὰ δικαιώματα δὲ μηδὲν ἔχοντα σκολιὸν εὐθεῖς δὲ τοὺς παραδεχομένους ποιεῖ· οἵπερ λύπην οὐκ ἔχοντες ἐν εὐφροσύνῃ γίνονται θεία. Ὡς μὴ παθητικὸς δὲ ὁ θεῖος φόβος ἁγνός· οὐ γάρ ἐστι κατὰ τὸν ἐκβαλλόμενον ἀπὸ τῆς θείας ἀγάπης, ὁ αὐτὸς ὤν, ἐν εὐλαβείᾳ καὶ σεβασμῷ, ὃς καὶ ἁγνοὺς ἀπεργάζεται καὶ πρόσκαιρος οὐκ ἔστιν. Ἃ δὲ κρίνει Θεὸς κρίματα, διὰ τὴν ἀλήθειαν λέγεται καθ' ἣν κρίνει. Λέγει καὶ Παῦλος· «Οἴδαμεν γάρ, ὅτι τὸ κρῖμα τοῦ Θεοῦ ἐστιν κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας»[6]. Ἔστι δὲ καὶ ψευδῆ καὶ ἄδικα κρίματα, πρὸς ἃ καὶ διέστειλεν· ταῦτα δὲ τὰ θεῖα μετ' ἀλλήλων ἠρτημένα γνωρίζεται· τῇ δὲ τῶν εἰρημένων ἡδονῇ, φησίν, οὐδὲν ἐν βίῳ τίμιον παραβάλλεται· τῇ γὰρ τῶν νοητῶν γλυκύτητι τῶν αἰσθητῶν οὐδὲν ἀπεικάζεται. Ὧν αἴσθησιν ψυχικὴν ὁ μεταστήσας ἀπὸ τούτων εἰς ἐκεῖνα τὴν ἐπιθυμίαν ὅλην λαμβάνει· ταῦτα γὰρ πᾶς ὁ τοῦ Θεοῦ **[1272]** δοῦλος φυλάττει πολλὴν ἔξων τὴν ἀνταπόδοσιν, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν.

Στ. ιγ'. Μεγάλην δὲ ἁμαρτίαν τὴν ἀποτελεσματικήν φησιν. Εἰ γὰρ μὴ ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθαρισθείην, ἐπιμένοντα ταῦτα τὰ παραπτώματα, εἰς πρᾶξιν φαύλην μεταφέρει καὶ γίνομαι ὑπεύθυνος ἁμαρτίᾳ μεγάλῃ.

---

1. Ψαλ. 18,5. 2. Α' Τιμ. 1,15. 3,1. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 1,18. 4. Ψαλ. 91,16. 5. Α' Κορ. 1,9. 6. Ρωμ. 2,2.

Σ τ. ι ε'. «Καὶ ἔσονται εἰς εὐδοκίαν τὰ λόγια τοῦ στόματός μου»[1]. Ὅτ' ἂν ταῦτά μοι ὑπαρχθῇ παρὰ σοῦ, τότε εἰς εὐδοκίαν ἐστὶ τὰ λόγια τοῦ στόματός μου, ἃ προήνεγκα εὐχόμενός σοι, ὑμνῶν σε, εὐχαριστῶν σοι. Εἰς εὐδοκίαν δ' ἐστὶ τὰ λόγια τὰ ἀποδοχῆς ἄξια. «Καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου ἐνώπιόν σου»[2] ...λογισμοῖς καὶ νοήσεσιν, ἐκτὸς οὖσα παντὸς μώμου ἐνώπιόν σου τυγχάνει διαπαντός. Τὸ μέντοι τῆς μελέτης ἄμεμπτον οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἐκ σοῦ ὑπῆρκται καθαρίσαντός με ἀπὸ τῶν κρυφίων μου. «Κύριε, βοηθέ μου καὶ λυτρωτά μου»[3]. Σοῦ βοηθοῦντος, ὦ Δέσποτα, οὐδενὶ ὑποπίπτω τῶν πνευματικῶς προσπολεμούντων. Εἰ δὲ καὶ παρ' ἐμὴν ἀπροσεξίαν ἁλῶναι τοῖς ἐναντίοις συμβῇ, σύ με ἐκ τῶν κρατησάντων λύτρωσαι. ἅμα βοηθὸς καὶ λυτρωτής μου εὑρισκόμενος.

ΨΑΛΜΟΣ ΙΘ'

Σ τ. ε'. Δίδωσι Θεὸς κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ εὐχομένου, ὅτ' ἂν τοιαῦτα αἰτῆται, ἃ καὶ Θεῷ πρέπει διδόναι καὶ τῷ λαμβάνοντι συμφέρει. Ἡ γὰρ περὶ τούτων αἴτησις ὀρθῶς γινομένη ἕξει τὸν Θεὸν παρέχοντα. «Καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρώσαι»[4]· βουλήν, τοῦτ' ἔστι τὴν βούλησιν ὀρθῶς γινομένην πληρώσαι. Πληροῦται δὲ βούλησις, ὅτ' ἂν μὴ διαμάρτῃ ἐν ταῖς σκέψεσιν, ἀλλ' ἐκεῖνα ἀπαντήσῃ περὶ ὧν προεβουλεύσαντο.

Σ τ. ς'. «Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου»[5]. Ἔστι δὲ τοῦτο περὶ οὗ εἴρηται· «Ἰδοὺ ἐτέχθη ἡμῖν σήμερον Σωτήρ, ὅς ἐστιν Χριστὸς Κύριος»[6]. Λέγεται σωτήριον λέγειν τὴν σωτηρίαν ἣν σώζεται ᾧ ἐπακούει Θεὸς ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ἐφ' ᾗ σωτηρίᾳ ἀγαλλίασις ἔσται. «Καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα»[7]. Ἄλλων ἐπὶ κοσμικοῖς πράγμασι μεγαλυνομένων, ἡμεῖς ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. Σημαίνει δὲ τὴν ἐν τῷ ὄντως ἀγαθῷ προκοπὴν τὸ «Μεγαλυνόμεθα». Οὐ γὰρ εἶπεν, Μεγάλοι ἐσμέν, ταύτῃ τοι καὶ ὁ Ἰσαὰκ προβαίνων μείζων ἐγίνετο, ἕως μέγας ἐγένετο σφόδρα. Μεγαλύνεται δέ τις ἐν ὀνόματι Κυρίου, τὰ γνησίου καὶ τελείου δούλου ἐπιτελῶν.

Σ τ. ζ'. «Πληρώσαι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου»[8]. Ἐγκώμιον μέγα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος, τὸ πληρωθήσεσθαι ὑπὸ Κυρίου πάντα τὰ αἰτήματα αὐτοῦ, οὐδὲν αἰτουμένου ὧν μὴ παρέχει ὁ Θεός. Πλήρωσις δὲ αἰτήσεων τὸ ἐκβῆναι καὶ εἰς ὕπαρξιν ἐλθεῖν ἐκεῖνα ὑπὲρ ὧν τις ἠξίωσεν. «Νῦν ἔγνων, ὅτι ἔσωσεν Κύριος τὸν χριστὸν αὐτοῦ»[9]. Τῆς χριστοῦ φωνῆς ὁτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ ἱερέως, ὁτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως,

---

1. Ψαλ. 18,15. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 19,5. 5. Ψαλ. 19,6. 6. Πρβλ. Λουκ. 2,10-11. 7. Ψαλ.. 19,6. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Ψαλ. 19.7.

ὁτὲ δὲ ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου οἰκονομίας. Ὁ μέν τις φήσει ἐπὶ τοῦ Δαυίδ, ὁ δὲ ἐπὶ Ἐζεκίου, περὶ οὗ καὶ **[1273]** τὴν ὑπόθεσιν εἴληφε τοῦ ψαλμοῦ· ὁ δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἀνθρωπίνως εἰρημένον. Τάχα δὲ καὶ τῶν πιστευόντων ἁπάντων συμπληρούντων τὸ σῶμα Χριστοῦ κατὰ τὸ «Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἓν σῶμα, πολλὰ δὲ μέλη»[1] σώζεσθαι λέγεται ὁ Χριστός, ὅτ' ἂν οἱ γενόμενοι αὐτοῦ σῶμα καὶ μέλη σωτηρίαν ἔχωσιν. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν· «Νῦν ἔγνων»[2]· νῦν γάρ, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, γινώσκομεν τὸν Χριστὸν σῳζόμενον, τῷ ἀπεντεῦθεν ἀρραβῶνα σωτηρίας δέχεσθαι. «Ἐπακούσεται αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου αὐτοῦ· ἐν δυναστείαις ἡ σωτηρία τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ»[3]. Ἐπακούει τοῦ Χριστοῦ κατὰ πᾶσαν ἀπόδοσιν προειρημένην. Τὰ δεξιὰ δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦτ' ἔστιν ὁ Λόγος αὐτοῦ, σωτηρίαν ποιεῖ· οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' «ἐν δυναστείαις», οἷα στρατηγὸς ἢ βασιλεὺς ἄριστος.

Σ τ. η'. Ἵππους μὲν νοῶν τὰ σκιρτητικὰ τῶν παθῶν, οἷς ἐπιβαίνουσιν αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις· ἅρματα δὲ τὴν σύμπνοιαν τῶν ὁρμητικῶν παθῶν, ἐν οἷς παρασκευάζονται καθ' ἡμῶν· ἀλλ' εἰ καὶ οὗτοι ἐν τούτοις. ἀλλ' ἡμῶν ἀμυντήριον ἀκαταμάχητον ἡ τοῦ Θεοῦ προσηγορία.

ΨΑΛΜΟΣ Κ'

Σ τ. β', γ'. Ὁ κατασταθεὶς βασιλεὺς ἐπὶ Σιὼν ὄρος, κυρίως καὶ ἀληθῶς βασιλεύς ἐστιν, εὐφραινόμενος θείαν εὐφροσύνην ἀπὸ τῆς παρουσης αὐτῷ δυνάμεως Θεοῦ. Πᾶς δὲ ὁ ψαλμὸς ἑρμηνευθείη περὶ Χριστοῦ βασιλέως καὶ τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐφ' ἑκάστης λέξεως τοῦτο σημαίνειν ἀναγκαζώμεθα.—«Καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου ἀγαλλιάσεται σφόδρα· τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας αὐτοῦ ἔδωκας αὐτῷ καὶ τὴν θέλησιν τῶν χειλέων αὐτοῦ οὐκ ἐστέρησας αὐτόν»[4]. Ὁ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ τελῶν, τῷ πνεύματι περιπατεῖ[5]· οὗτος ἀνακραθεὶς τῷ πνεύματι, ἐπιθυμίαν καρδίας λαμβάνει ἀπὸ Θεοῦ· οὐ γὰρ τῶν τῆς σαρκὸς ὀρεκτῶν ἀπεσχημένος, ἃ ὀρέγεται ἡ καρδία αὐτοῦ, τοῦτ' ἔστιν ὁ νοῦς, λαμβάνει παρὰ Θεοῦ, ἐμπιπλῶντος ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ[6]· ἀλλὰ καὶ τυχών τις ὧν δεῖται, οὐκ ἐστερήθη ὑπὸ Κυρίου τῆς δεήσεως τῶν χειλέων αὐτοῦ.

Σ τ. δ', ε'. Ὁ Χριστὸς ἔλαιον παρὰ τοῦ Ὑψίστου λαβὼν τῷ κεχρῖσθαι ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἐκ τῆς χρίσεως ἱερωσύνην κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ[7]· οὐ γὰρ πρόσκαιρος ἔσται μὴ σαλευόμενος.

Σ τ. ι β'. Λέγοις δ' ἄν, ὅτι ἔκλιναν εἰς αὐτὸν κακὰ ἢ ἄθεα δόγμα-

1. Πρβλ. Α' Κορ. 12,12. 2. Ψαλ. 19,7. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 20,2-3. 5. Πρβλ. Γαλ. 5,16. 6. Πρβλ. Ψαλ. 102,5. 7. Πρβλ. Ψαλ. 109,4. Ἑβρ. 5,6 κ.ἀ.

τα περὶ τοῦ Θεοῦ· ἢ τὴν αἰτίαν τῆς κακίας προσῆψαν αὐτῷ· ἐξέκλιναν δὲ εἰς τὸν Σωτῆρα κακὰ οἵ τε προδόται καὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατ' ἔγκλισιν ἐπιτελεῖται τὰ κακὰ καὶ οὐ κατ' εὐθύτητα· ἀλλὰ δυνατοῖς ἐπιχειροῦσι διαστραφέντες οἱ φαῦλοι. Τῷ γὰρ οὐχ ὑπομένοντι βλάβην ἐπιβουλεύουσιν. Καὶ ἄλλως τε πᾶς κακὸς ἔχει τὴν κακίαν ἀβέβαιόν τε καὶ ἄστατον. Οὓς δὲ Θεὸς ἀποστρέφεται τίθησι νῶτον δυναμένους πρόσωπον εἶναι· καὶ τοὺς μὴ καθαρὰν δὲ καρδίαν ἔχοντας καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τοῦτο μὴ δυναμένους ἰδεῖν, τί[1276]θεται τὰ ὀπίσθια κατανοεῖν τὰ μετ' αὐτόν, δηλονότι δημιουργήματα, διὰ τῆς κτίσεως εἰς αὐτὸν παρέχων ἀνάγεσθαι. Περίλοιπα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνωτέρω τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων αὐτοῦ ἐστιν.

Σ τ. ι δ'. «Ὑψώθητι ἐν τῇ δυνάμει σου»[1]. Ἐπεὶ συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν ἀσθενές τι ἀνείληφας, ὅπερ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· σταυρωθεὶς ἐξ ἀσθενείας, «ὑψώθητι ἐν τῇ δυνάμει σου»[2]. —«Ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας»[3]. Τὸ ᾄδειν ἐπὶ θεωρίας ληπτέον, τὸ δὲ ψάλλειν ἐπὶ τῷ κατὰ ἀρετὴν ἐνεργεῖν. Θεωροῦντες οὖν τὸ νοητὸν τῶν δυναστειῶν καὶ πράττοντες κατ' αὐτὰς «ᾄσομεν καὶ ψαλοῦμεν τὰς δυναστείας σου»[4], ἃς ἐδυνάστευσας οἷα τροπαιοῦχος βασιλεὺς κατὰ διαβόλου καὶ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων. Δύναται δηλοῦν καὶ τὸ χαριστηρίους αἴνους ἀνακρουσόμεθά σοι δυναστεύσαντι κατὰ τοῦ θανάτου.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΑ'

Σ τ. α'. Ἀντίληψις ἑωθινὴ κατορθοῦται τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀνίσχοντος καὶ ἀρχὴν ἡμέρας κατασκευάζοντος· ἡ γὰρ ἀνατολὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς τῇ νυκτὶ τῆς ἀγνοίας καὶ πλάνης τέλος ἐπιθεῖσα ἕω πνευματικὴν ἀνέλαμψεν. Αὕτη δὲ ἀρχομένη ἐπὶ τέλος φωτισμοῦ τελείου καταντήσει· δι' ὃν φωτισμὸν πάντα τα ἄλλα πνευματικὰ καὶ πνευματικῶς ἐτελέσθη τῷ τέλος εἶναι. Οὗ χάριν τὰ ἄλλα πάντα αὐτὸ δὲ οὐδενὸς ἕνεκα· ὃ καὶ ἔσχατον ὀρεκτὸν καλοῦσιν τῷ μὴ εἶναι ἀνωτέρω τούτου, οὗ τις ὀρεχθείη, τῷ τούτου εἶναι τὸ τελικώτατον ἀγαθόν. Ἡ προγραφὴ οὖν τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ «Εἰς τέλος»[5] ᾄδεται τῆς ἑωθινῆς ἀντιλήψεως. τῷ Δαυίδ, τοῦτ' ἔστιν τῷ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα γεγεννημένῳ. Καὶ τοῦτο δὲ τηρητέον, ὅτι φυλάττει πρόσωπον ἓν λέγον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὁ ψαλμός, οὐδεμιᾶς μεταβολῆς εὑρισκομένης περὶ τὸ λέγον πρόσωπον. Καὶ ἐπεὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη λέξεις ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ ἔλαβεν ὡς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ῥηθείσας, ἀνάγκη πάντα αὐτὸν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἑρμηνεῦσαι· δηλώσομεν δὲ τὰς λέξεις αἷς ἡ Καινὴ Διαθήκη ἐχρήσαντο ἐπ' αὐτὰς φθάσαντες.

---

1. Ψ'αλ. 20,14. 2. Αὐτόθι. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Αὐτόθι. 5. Πρβλ. Ψ'αλ. 21,1.

Στ. β'. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὀρθῇ πτώσει ἀντὶ κλητικῆς κέχρηται· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί; «Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου»[1] εἶπεν· ἔθος δὲ τῇ Γραφῇ ἐν πολλοῖς τοῦτο ποιεῖν. Ὃ οὖν βούλεται εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν· Ὁ καθόλου καὶ ἀληθινὸς Θεός, Θεός μου τυγχάνων, πρόσχες μοι πολεμουμένῳ καὶ πολλοῖς ἐπιπόνοις περιτυχόντι· «ἵνα τί γὰρ ἐγκατέλιπές με»[2]; Πυνθανομένου δὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἡ φωνή· ἐπεὶ γὰρ συνήδει ἑαυτῷ ἄκραν καθαρότητα (οὐκ ἤδει γὰρ ἁμαρτίαν), ἠπίστατο μὴ ἐπὶ ἁμαρτίᾳ ἐγκαταλελεῖφθαι, ἀλλὰ δι' ἕτερόν τι τῷ παντὶ συμφέρον. Τοῦτ' οὖν βούλεται φανερὸν γενέσθαι, οὐ δι' ἑαυτὸν πάσχοντα, ἀλλὰ διὰ τοὺς ὁρῶντας αὐτόν. Γνόντες γάρ, ὅτι δι' αὐτοὺς ἐγκατελείφθη ὑμνήσουσιν αὐτὸν ὡς Σωτῆρα. Λεκτέον τοίνυν «λόγους παραπτωμάτων»[3] οὐ τὰς περὶ τῶν παραπτωμάτων προφοράς· ὡς γάρ φαμεν λόγον οὐρανοῦ καθ' ὃν γέγονε καὶ λόγον ἡλίου δι' ὃν ὑπῆρκται· οὕτω καὶ λόγον παραπτωμάτων ἐροῦμεν καὶ οὐκ αὐτὰ τὰ πα[1277]ραπτώματα ἀνειληφέναι τὸν Σωτῆρα εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα. Τούτους δὲ τοὺς τῶν παραπτωμάτων λόγους πρὸ τοῦ πάθους ἔφερεν αὐτοῦ τὸ σῶμα. Ἀναστὰς δὲ ἐκ νεκρῶν, ὅτι καὶ σεσῶσθαι λέγεται, μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τοὺς λόγους τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων ἔσχεν, ἀπεκδυσάμενος τὰς ἐνεργούσας τὰ παραπτώματα ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ὅτε ἐθριάμβευσεν αὐτὰς ἐν αὐτῷ παρρησιασάμενος ἐπὶ τῷ σταυρῷ.

Στ. γ'. «Ὁ Θεός μου, κεκράξομαι ἡμέρας πρὸς σέ, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ· καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί»[4]. Οὐ μόνον ἐπιπόνων καὶ σκυθρωπῶν περιεστηκότων, ἃ νὺξ ἀλληγορικῶς ἐστιν, βοᾷ πρὸς σέ, Θεέ μου, ὅπως μὴ πάθω τι, ἀλλὰ γὰρ καὶ φαιδρῶν καὶ λαμπρῶν ὄντων τῶν κατ' ἐμέ, πάλιν κράζω, ὅπως μὴ βλαβερόν τι ἐξ ἐπάρματος γένηται. Ταῦτα δὲ περὶ ἡμῶν ἐξομολογούμενος ὁ Σωτὴρ λέγει· Οὕτω δέ μου βοῶντος οἶδα, ὅτι εἰσακούσῃ· μεθ' ὑποστιγμῆς γὰρ ἀναγνωστέον· «Καὶ νυκτὸς διακεκράξομαι»[5]· οὐκ ἀνοίας μου λογιζομένης, ὅτε τὰ περιεστηκότα ἐστὶν σκυθρωπά, τῶν πολλῶν ἐν ταῖς περιστάσεσιν σκοτιζομένων· ὡς καὶ αὐτὸ τί δεῖ κράζοντα πρὸς Θεὸν λέγειν, ἀγνοεῖν· ἐπίσταμαι γὰρ ἐγὼ τίνος ἕνεκα περὶ ἐμὲ νυκτερινὴ κατάστασίς ἐστιν.

Στ. ε'. Καὶ οἱ πατέρες δὲ ἐξ ὧν εἰμι τὸ κατὰ σάρκα, οὗτοί εἰσιν οἱ πατριάρχαι, ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν[6] προσδοκῶντες τὴν ἐμὴν ἐπίλαμψιν· ἀλλὰ καὶ ἐλπίσαντες οὐκ ἀπέτυχον. Ἐρρύσθησαν γὰρ ἀπὸ θανάτου καὶ διαβόλου ἐμοῦ λυτρωσαμένου καὶ ῥυσαμένου αὐτούς. Πρὸς σὲ γὰρ καὶ αὐτοὶ βοήσαντες τὴν δι' ἐμοῦ καὶ ἐξ ἐμοῦ σωτηρίαν ἔσχον. Οὐ γὰρ κατῃσχύνθησαν ἐπὶ σὲ ἐλπίσαντες· ἀπέσχον γὰρ τὰ ἐλπίδος καὶ προσδοκίας. Ἴστωσαν δὲ οἱ ταῦτα λέγοντες, νομομαθεῖς εἶναι ἐπαγ-

1. Ψαλ. 21,2. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 21,3. 5. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ψαλ. 21,5.

γελλόμενοι, ψευδοδοξοῦντες ἐπὶ τῆς Προνοίας. Τὰ γὰρ αὐτὰ λέξειεν ἄν τις Ἡσαΐου πριζομένου καὶ οἵτινες ἄλλοι ὑπὲρ εὐσεβείας πεπόνθασιν. Ἡμεῖς γὰρ τὸ ῥυσθῆναι καὶ σωθῆναι ἐκ τῶν περιεστηκότων ἐπιπόνων οὐ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν γενέσθαι φαμέν, ἀλλὰ τὸ ἀνδρείως καὶ τλητικῶς αὐτὰ ἐνεγκεῖν, ὥστε μὴ βλαβῆναι τὴν διάνοιαν, ἐκκρουομένης τῆς ὀρθῆς προθέσεως ἐκ τῶν πόνων. Τοὺς γοῦν μάρτυρας τῆς ἀληθείας, μυρία ὅσα παθόντας καὶ ἐναποθανόντας ταῖς βασάνοις, ἐρρύσθαι καὶ σεσῶσθαι ἐκ τῶν θλίψεων λέγομεν. Οἱ γὰρ ἐκτὸς τῶν θλιβερῶν δι' ἀρνήσεως γεγενημένοι οὐ μόνον οὐκ ἐρρύσθησαν καὶ ἐσώθησαν ἀπὸ τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ καὶ κατεπόθησαν ὑπ' αὐτῶν.

Στ. ι'. Τάχα γὰρ ὁ ἐκ σπέρματος συλληφθεὶς ἐν τῇ γαστρί, πληρωθέντος τοῦ καιροῦ τῆς ἀποτέξεως, ὑπ' αὐτῆς τῆς μήτρας ἐπὶ τὰ ἔξω βάλλεται. Μόνον δὲ τὸν Σωτῆρα ὁ Πατὴρ ἐκ τῆς γαστρὸς τῆς Παρθένου ἐξασπᾷ, οὐκ ἔξωθεν σπέρματος αὐτῇ καταβληθέντος, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τοῦ θείου τόκου ἐξεσπασμένου. «Ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου, ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ τῆς μήτρας»[1]. Τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις τὸ ἐλπίζειν καὶ προσδοκᾷν τὰ μέλλοντα μετὰ συμπλήρωσιν τοῦ λόγου ἐφ' ἡλικίαις γενομένοις ἐπέρχεται, μόνον δὲ τὸ ἐκ Μαρίας βρέφος ἀπὸ μαστῶν **[1280]** τῆς μητρὸς ἐλπίζει τελειότητα· Θεὸν γὰρ ἔχει τὴν ἐλπίδα· οὐδέποτε γὰρ ἐν κακίᾳ γεγένηται, πάντων ἀνθρώπων μετὰ ἄγνοιαν καὶ πονηρίαν τὸ ἀγαθὸν ἀσπαζομένων. Καὶ τοῦτο ὑποδηλῶν Ἡσαΐας ἔλεγεν· «Πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν»[2].

Στ. ια'. «Ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου Θεός μου εἶ σύ»[3]. Πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ Ἰησοῦς μόνην τὴν πρὸς Πατέρα ἔφερεν οἰκειότητα· ἦν γὰρ αὐτοῦ Πατὴρ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὸς Υἱὸς Θεοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ σὰρξ γενόμενος ἐκ κοιλίας προῆλθεν, σχέσιν ἔσχεν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα, τὴν πρὸς Θεόν. Διό φησιν· Εἰ καὶ ἀεὶ Πατήρ μου τυγχάνεις, ἀλλὰ καὶ Θεός μου εἶναι ἤρξω ἐκ κοιλίας μητρός.

Στ. ιβ'. «Μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλῖψις ἐγγύς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν»[4]. Παρούσης θλίψεως συνὼν ὁ Θεὸς οἷός τέ ἐστι καρτερίαν παρασχεῖν ὡς γενναιάζειν τὸν θλιβόμενον· ἀπόντος δὲ Θεοῦ ἰσχυρὰ τὰ περιεστηκότα. Εὔχεται οὖν ὁ τὸν ψαλμὸν λέγων, τύπος ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος καὶ διδάσκων ἡμᾶς ἐν πειρασμοῖς, οὕτω προσεύχεται, μὴ τοιαῦτα αὐτῷ πραχθῆναι, ἐφ' οἷς ἂν χωρῇ Θεός, ἵνα παρόντος Θεοῦ καταπαλαίσῃ τοὺς ἐγείροντας τὴν θλῖψιν· εἰ γὰρ ἀποσταίη τινὸς ὁ Θεός, οὐχ ὑπάρξει ἐκείνῳ βοηθός.

Στ. ιγ'. Μόσχοι δ' ἂν εἶεν καὶ αἱ περὶ τὰ γήινα καὶ σωματικὰ ἐνεργοῦσαι πονηραὶ δυνάμεις· γεωπόνον γὰρ τοῦτο τὸ ζῷον. Αἱ δὲ ψευδοδοξίας προϊστάμεναι, δι' ἀπατηλῶν λόγων καὶ σοφισμάτων

---

1. Ψαλ. 21,10-11. 2. Ἡσ. 7,16. 3. Πρβλ. Ψαλ. 21,11. 4. Ψαλ. 21,12.

κερατίζουσαι, ταῦροι τυγχάνουσιν πίονες ὄντες διὰ τὸ δῆθεν πολυμαθὲς καὶ κεκομψευμένον τῆς φράσεως. Δυνατὸν δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ νόμον βουθυτοῦντας, ἐξ ὧν ἐπιτηδεύουσι μόσχους ὠνομασμένους, περικυκλοῦν ἐχθρικῶς τὸν Κύριον· Πόντιος δὲ Πιλᾶτος καὶ εἴ τινες ἄλλοι ἐν ὑπεροχῇ, ταῦροι κερατισταὶ ὑπάρχοντες, περιέχειν σπουδάζουσιν αὐτόν. Λέγει δ' ἂν ταῦτα ὁ Σωτὴρ καὶ περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, ἰδὼν ἀνθρώπους χαμαιπετεῖς καὶ γῆν ἐργαζομένους πολεμικῶς, περικυκλοῦντας αὐτοῦ τὸ σῶμα· τό, «Ἐκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί»[1]. Τοὺς δὲ ἄρχοντας τούτου τοῦ αἰῶνος σοφίαν ἐπαγγελλομένους ἑωρακὼς περιθέοντας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἐρεῖ· «Ταῦροι πίονες περιέσχον με»[2].

Στ. ιδ'. Παριστὰς δὲ αὐτῶν τὸ ἐξηγριωμένον τῆς πονηρίας καὶ τὸ ἕτοιμον εἰς τὸ θλῖψαι φησίν· «Ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος»[3]. Στόμα γὰρ ἠνεῳγμένον αὐτῶν εἰς τὸ ἁρπάσαι τοὺς ἀπατωμένους ὁ σοφιστικὸς εἴη λόγος. Τάχα δὲ «ὡς λέων ὁ ἁρπάζων καὶ ὠρυώμενος»[4] ἀναφέρεται ἐπὶ τὸν διάβολον. Ἀφ' οὗ λέοντος ἐξέσπασεν ὁ Ποιμὴν ὁ καλὸς δύο σκέλη καὶ λοβὸν ὠτίου καταπιόντος, διὰ μὲν παρακοῆς, τὸ οὖς τοῦ ἀνθρώπου τῆς ψυχῆς διὰ δὲ τῶν σκελῶν, τὴν πορείαν αὐτῆς.

Στ. ιε'. «Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθη καὶ δεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου»[5]. Ἐπεὶ σῶμα Χριστοῦ οἱ πεπι**[1281]**στευκότες εἰσίν, τὰ τῶν πεπιστευκότων πάθη εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν πεπονθέναι λέγει ταῦτα, ἃ συμβέβηκεν τοῖς συμπληροῦσιν αὐτοῦ τὸ σῶμα. Ἐπεὶ οὖν σκορπισμὸν ὑπέμειναν τὰ πρόβατα παταχθέντος τοῦ Ποιμένος, φησίν· «Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθη»[6]· τὸ γὰρ ἐκκενωθὲν ὕδωρ σκορπίζεται. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων φησὶ τὸ «Διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου»[7]. Αὐτοὶ γὰρ ὀστᾶ αὐτοῦ τυγχάνουσιν διὰ τὸ εὔτονον καὶ διακρατεῖν πᾶν τὸ σῶμα. «Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου· ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου»[8]. Τάχα γίνεταί τινος ἡ καρδία τηκομένη οἷα κηρὸς ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας, ὅτ' ἂν ἴδῃ τοὺς ὠδινηθέντας καὶ γεννηθέντας ὑπ' αὐτοῦ συμφορὰν ὑπομένοντας. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ τὰ προειρημένα περὶ τοὺς μαθητὰς Ἰησοῦ γέγονεν, ἡ καρδία αὐτοῦ διακειμένη πρὸς αὐτοὺς ἀγαπητικῶς πυρουμένη, κηροῦ πάθος ἀνεδέξατο ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας συμπαθούσης οἷς ἔτεκεν. Ἀλλὰ καὶ τὸ γλυκὺ τῆς καρδίας, ὅτε κηρὸς ὑπῆρχεν, ἐτάκη· ὅτε τροφὴ γέγονε καὶ εἰς γαστέρα ἐχώρησεν· τὰς γὰρ νοήσεις τῆς καρδίας ὡς κηρὸν τραφέντας εἰς κοιλίαν κατέβαλον τηκόμενον καὶ λεπτυνόμενον διὰ τῆς συνεχοῦς μελέτης ἐπὶ τῷ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ τραφέντος ἀναδοθῆναι. Ἀλλὰ καὶ ἰσχὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ βίου εἰσαχθεῖσα, ὀστράκῳ παραπλησίως ἐξηράνθη· μετὰ πεῖραν γὰρ θλιβερῶν ὡς ἐκ καμίνου

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 21,13. 2. Ψαλ. 21,13. 3. Ψαλ. 21,14. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Πρβλ. Ψαλ. 21,15. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ψαλ. 21,15-16.

τις ἐξαφθείς, ξηρασίαν ὀστράκου ἀναδέξεται, οὐκέτι ὑγραινόμενος οἷα πηλὸς ὑπὸ τῆς ὑγρότητος τοῦ πηλοῦ καὶ τοῦ ῥευστοῦ τῶν ἡδονῶν.

Σ τ. ι ς′ «Καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγί μου»[1]. Τῶν ἀκροατῶν διεσκορπισμένων οὐκέτι παρόντων εἰς οὓς ἡ γλῶττα ἐνήργει διδάσκουσα καὶ διαλεγομένη, ἀνενέργητος εἴη τῷ λάρυγγι κεκολλημένη· ἡ γὰρ προ...

Σ τ. ι ζ′. Τὸ οὖν ὀρύξαι τὴν τῶν ἥλων σημαίνει διάτρησιν. Ἐξαριθμεῖται δὲ σώματος ὀστᾶ ἡνίκα ἐγυμνώθη τῶν συμπεπαρμένων ὀστῶν· ὀστᾶ μὲν οὖν αὐτοῦ οἱ ἀπόστολοι· σάρκες δὲ οἱ ἐπιπολαιότερον καὶ σωματικώτερον πιστεύσαντες. Ὅταν οὖν ἐπὶ τὸ αὐτό ἐστι τὸ σῶμα, τὰ μὲν ὀστᾶ διακρατεῖ τὰς σάρκας. Αἱ δὲ σάρκες περὶ τὰ ὀστᾶ τυγχάνουσιν καλύπτουσαι αὐτά.

Σ τ. ι η′, ι θ′. Ὅταν οὖν φόβος ἐκταράξῃ φευγόντων τῶν ἐπιπολαίων πιστῶν, καταλείπονται οἱ στερροὶ καὶ εὔτονοι ζηλωταί, καὶ γυμνωθέντες τοῦ πλήθους ἐξαριθμοῦνται ῥᾳδίως. Πρὸς τῇ ἱστορίᾳ νοήσεις ἱματισμὸν Ἰησοῦ τὰς προχείρους τῶν Γραφῶν λέξεις· ἕκαστος γὰρ αὐτῶν τὰς μὲν δέχεται τῶν Γραφῶν, τὰς δὲ οὔ. Καὶ τούτου οὐχιτῶνος Ἰησοῦ ἀσχίστου τυγχάνοντος, διὰ τὸ εἶναι ἄρραφον[2]· οὐ γὰρ βεβιασμένην ἕνωσιν, ἀλλὰ συμφυῆ ἔχει· ἔστι δὲ καὶ ἄνωθεν διὰ τὸ θεόπνευστος εἶναι· ὑφαντὸς δι' ὅλου, διὰ πάσης γὰρ δυνάμεως ἡ Γραφὴ ἄνωθέν ἐστιν. Ἡ δὲ Ἐκκλησία οὐ μερίζεται τὰ ἱμάτια, οὐδὲ κλῆρον βάλλει ἐπ' αὐτοῖς[3]. Ὅλα γὰρ ἔχει καὶ ἐνδέδυται παραστᾶσα ἐκ δεξιῶν Ἰησοῦ οἷα βασιλὶς ἐν ἱματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη[4]. Ὑπεραναβᾶσα **[1284]** δὲ ταῦτα τὰ ἱμάτια καὶ αὐτὸν Ἰησοῦν ἐνδύσεται, ὄντα σοφίαν καὶ δύναμιν Πατρός, σοφὴ καὶ δυνατὴ γινομένη.

Σ τ. κ′. «Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες»[5]. Ταῦτα δὲ ποιούντων ἐκείνων μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου· σοῦ γὰρ βοηθοῦντος καὶ εἰς τὴν ἀντίληψίν μου προσέχοντος, τριταῖος ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ματαίαν τὴν κατ' ἐμοῦ ἐπιβουλὴν ἀναδείξω.

Σ τ. κ α′. «Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου»[6]. Ἐπεὶ οἱ περικυκλοῦντές με ἐχθροὶ κατ' ἐμοῦ φονῶντες μάχαιραν ἔχουσιν, οὐ σῶμα ἀλλὰ ψυχὴν τρῶσαι δυνατήν, ῥῦσαι ἀπὸ τῆς τούτων ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου, ἁβλαβῆ αὐτὴν ἀπὸ ταράχου καὶ δειλίας φυλάττων. Εἰ γὰρ καὶ ἱκανῶς παρεσκεύασται ἡ ἡμετέρα ψυχή, ἀλλά γε θεωροῦσα τὸν διάβολον μετὰ πάσης τῆς τῶν δαιμόνων φάλαγγος καὶ τοῦ στίφους τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων ὑπ' αὐτῶν ἐνεργουμένων, ταραχθεῖσα (τρεπτῆς γάρ ἐστι φύσεως), σύμμαχον ἔχειν παρακαλεῖ τὸν δυνάμενον ῥύσασθαι ἀπὸ τῆς ῥομφαίας

---

1. Ψαλ. 21,16. 2. Πρβλ. Ἰω. 19,23. 3. Πρβλ. Ψαλ. 21,19. Ἰω. 19,24. 4. Πρβλ. Ψαλ. 44,10. 5. Ψαλ. 21,20. 6. Ψαλ. 21,21.

τῶν πολεμίων. Τάχα δὲ καὶ αὐτὸς ὁ διάβολος ἀλληγορικῶς ῥομφαία λέγοιτο, ἐπεὶ τολμᾷ κατὰ πάσης ψυχῆς, τρῶσαι αὐτὴν προαιρούμενος· καὶ ἐκ ταύτης τοίνυν τῆς ῥομφαίας ῥυσθῆναι παρακαλεῖ. «Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου»[1]. Οὓς πρότερον πληθυντικῶς περικυκλώσαντας αὐτὸν κύνας εἶπεν, νῦν ἑνικῶς διὰ τὸ γένος καλεῖ. Μονογενῆ δὲ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἶπε διὰ τὸ μεμονῶσθαι καὶ κεχωρίσθαι τῶν ἄλλων ψυχῶν· πᾶσαι μὲν γὰρ ἐκεῖναι ἔγνωσαν ἁμαρτίαν, αὕτη δὲ οὔ. Κἀκείναις μὲν ἐκ διαλειμμάτων ἐπιφοιτᾷ καὶ σύνεστιν ὁ Θεὸς Λόγος, ταύτῃ δὲ ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως μέχρι τέλους ἀδιάζευκτος διαμενεῖ. Ταῦτ' οὖν τὰ ἐξαίρετα αὐτῇ συνόντα μονογενὴς εἶναι αὐτοῦ λέγεται· τάχα δὲ καὶ ἡ παραστᾶσα αὐτῷ ἔνδοξος Ἐκκλησία, οὐκ ἔχουσα σπῖλον ἢ ῥυτίδα[2], συμπληρουμένη ἐκ τῶν ἀμώμως τελείων, μονογενὴς αὐτοῦ τυγχάνει. Ὧν προκοπτόντων εἰς τάγματα πολλὰ διῃρημένων διὰ τὴν ἐκ τῆς προκοπῆς διαφοράν· ἑξήκοντα γοῦν οὐσῶν βασιλίδων καὶ ὀγδοήκοντα παλλακῶν καὶ νεανίδων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, μία αὕτη ὑπὲρ πάσας ἐστὶ περιστερὰ τελεία, μονογενὴς οὖσα τῇ μητρὶ αὐτῆς[3] τῇ ἄνω Ἰερουσαλήμ.

Σ τ. κ β'. «Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου»[4]. Ἀπὸ τοῦ μικρῷ πρόσθεν εἰρημένου λέοντος διαβόλου νῦν σωθῆναι παρακαλεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν ταπείνωσιν ἑαυτοῦ, καθ' ἣν ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, ὑπήκοος γενόμενος τῷ Πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ[5]. Σωθῆναι δὲ βούλεται καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων, ἄλλου εἴδους ἀντικειμένης δυνάμεως βασιλείαν ἐπαγγελλομένης· βασιλείας γὰρ σύμβολον τὸ κέρας. Εἰσὶ δὲ οἱ νομίζοντες τὸν σταυρὸν σημαίνεσθαι ἀπὸ τῆς προκειμένης λέξεως κέρατος σχῆμα φέροντα.

Σ τ. κ γ'. Καὶ ταύτην τὴν λέξιν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ εἰρῆσθαι, ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή φη**[1285]**σιν, ἀναφθεγγομένου πρὸς τὸν Πατέρα· Ὦ Πάτερ, τὸ σὸν ὄνομα, τοῦτ' ἔστιν τὴν σὴν ἰδιότητα, τὴν ἔννοιάν σου διηγήσομαι, φανερὰν αὐτὴν ποιῶν τοῖς γεναμένοις μου ἀδελφοῖς[6], οἷς τὸ ἐμὸν Πνεῦμα κατέπεμψας· πρὸς οὓς ῥηθείην ἄν, «Ὅτι ἐστὲ υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»[7]. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ τὸ Πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἐκ Θεοῦ λαβόντες, ἵνα τοῦ Θεοῦ μὲν υἱοί, ἀδελφοὶ δὲ τοῦ Μονογενοῦς ὦσιν[8]. Καὶ ἐκ νεκρῶν γοῦν ἀναστάς, ἐπιφανεὶς ταῖς γυναιξίν, Πορευθεῖσαι, ἔφη, εἴπατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ὅτι ἠγέρθην[9]. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἐκ τούτων συναγομένης Ἐκκλησίας ὑμνήσει τὸν Πατέρα αἴνους καὶ παιᾶνας.

Σ τ. κ δ'. Κατὰ πλείονας τρόπους τοῦ Ἰακὼβ ὀνομαζομένου.

---

1. Ψαλ. 21,21. 2. Πρβλ. Ἐφ. 5,27. 3. Πρβλ. Ἄσμ. 6,8-9. 4. Ψαλ. 21,22. 5. Πρβλ. Φιλιπ. 2,8. 6. Πρβλ. Ψαλ. 21,23. Ἑβρ. 2,12. 7. Γαλ. 4,6. 8. Πρβλ. Ἑβρ. 2,11. 9. Πρβλ. Ματθ. 28,7.

Σημαίνει γὰρ ἡ προσηγορία αὕτη ὁτὲ μὲν τὸν θεῖον ἄνδρα, υἱὸν μὲν Ἰσαάκ, πατέρα δὲ τῶν δώδεκα πατριαρχῶν· ὁτὲ δὲ τὸν ἐκ τούτου προελθόντα δωδεκάφυλον λαόν· ὁτὲ δὲ τὰς δέκα φυλὰς μόνας ἀποσχισθείσας τοῦ οἴκου Δαυὶδ καὶ ἀκολουθησάσας τῷ Ἱεροβοάμ· ὁτὲ δὲ τὸν Σωτῆρα αὐτόν, κατὰ τὸ «Ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ. Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου»[1]. Ταύτην γὰρ τὴν προφητείαν περὶ τοῦ Σωτῆρος ὁ Ματθαῖος εἰρημένην ἔγραψεν. Ζητητέον κατὰ τί τῶν σημαινομένων εἴρηται τὸ «Ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτόν»[2]. Καὶ ὁ μὲν πολὺς ἐρεῖ ὅτι, τοῦ πατριάρχου Ἰακὼβ τὸ σπέρμα τὸ δωδεκάφυλον ἐντραφὲν τῇ ἀναγνώσει τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, δοξάσαι βούλεται τὸν Θεὸν καὶ διὰ νοημάτων καὶ λόγων καὶ ἔργων ἀγαθῶν. Τάχα δὲ ἐπὶ ψεῦδος εἴη τοῦτο πολλῶν ἐκ τοῦ Ἰακὼβ γεγενημένων ἀπίστων καὶ προδοτῶν Ἰησοῦ. Λέξει τις ὅτι τοῦ Ἰακὼβ τοῦ πτερνιστοῦ καὶ καταπαλαίσαντος τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀντικειμένην δύναμιν· Ἰησοῦς δέ ἐστιν οὗτος· τὸ σπέρμα αὐτοῦ, τὸ γενόμενον ἐκ διδασκαλίας, δοξάσαι τὸν Θεὸν ἅπαν δυνήσεται. Ἐπειδὴ δὲ καὶ Ἰσραήλ ἐστιν ὃν προσεδέξατο ἡ ψυχὴ τοῦ Θεοῦ, ἐκλεκτὸν ὄντα σπέρμα αὐτοῦ, ᾧ Ἰσραήλ ἐστιν, φοβηθήσεται τὸν Θεόν. Καὶ ἕκαστος δὲ τῶν μιμητῶν Ἰησοῦ, εἰ μὲν ἔχει τὴν πάλην πρὸς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, Ἰακώβ ἐστιν πτερνίζων τοὺς ἀντιπάλους. Εἰ δὲ καρδίαν ἔχει καθαρὰν καὶ νοῦν διαυγῆ, ὄψεται τὸν Θεόν, Ἰσραὴλ κατὰ τοῦτο τυγχάνων. Παντὸς οὖν τοῦ τοιούτου τὸ σπέρμα Θεὸν φοβηθήσεται.

Στ. κε΄. Ἐπεὶ οὐκ ἐξουδένωσεν ἐμοῦ τοῦ πτωχοῦ τὴν δέησιν, οὐδὲ προσώχθισεν[3] μυχθίζων αὐτήν, τούτου χάριν εὐχάριστοι γινόμενοι ἐπὶ τῷ ἐπηκοῦσθαι ὑπὸ Κυρίου τὴν δέησιν ὑπὲρ ἡμῶν γινομένην, αἰνέσατε καὶ δοξάσατε καὶ φοβήθητε αὐτόν. Εἰ γὰρ καὶ ὡς πτωχός... ὀφείλετε, ὅτι ἐγὼ πλούσιος ὤν, θησαυρὸς ὢν τοῦ πληρώματος τῶν ἀγαθῶν, δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσα, ἵνα διὰ τῆς ἐμῆς πτωχείας πλουσίους ὑμᾶς ποιήσω[4]. Οὐ γὰρ οἷός τε ἦτε σάρκα περικείμενοι, δέξασθαί μου τὸν πλοῦτον, τέως ἐκ μέρους γινώσκοντες καὶ προφητεύοντες. Πτωχεύσας οὖν δι' ὑμᾶς, ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς Κύριον ἐκέκραξα καὶ ὑπήκουσέ **[1288]** μου, δοὺς ὑμῖν ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς πλούσιοι ἀπεφάνθητε. Οὕτω γάρ μου περὶ ὑμῶν πρεσβευομένου, «Οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ»[5], ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐπέλαμψέ μοι αὐτό· διὸ καὶ τὴν κραυγὴν προσήκατο.

Στ. κς΄. Ἄνθρωποι μὲν ἐπὶ φανεροῖς ἔργοις καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἐπαινοῦσιν· Θεὸς δὲ τὸ κρυπτὸν ὁρῶν ἐπὶ τελείᾳ ἀρετῇ καὶ γνώσει ὑπερβαλλούσῃ ἐπαινεῖ. Μεγάλου τινὸς οὖν ἐστιν μετὰ παρρησίας εἰπεῖν «Παρὰ σοῦ, ὦ Θεέ, ὁ ἔπαινός μου», οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων,

---

1. Ἡσ. 42,1. 2. Ψαλ. 21,24. 3. Πρβλ. Ψαλ. 21,25. 4. Πρβλ. Β΄ Κορ. 8,9. 5. Ψαλ. 21,25.

ἀλλ' «ἐπὶ Ἐκκλησίας μεγάλης»[1]· μεγάλη δὲ Ἐκκλησία, ἡ ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον μεγάλων συναγομένη, ὡς Ἐκκλησία πολλὴ ἡ ἐκ πολλῶν συναγομένη. Εὐχή ἐστιν ὁμολογία γινομένη εὐχαριστίας, εἰ τῶν δέ τινων θεόθεν τεύξοιτο.

Στ. κη'. Ἀλλὰ καὶ οἱ περάσαντες ἀπὸ τῆς γῆς, τῷ ἔχειν ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα, πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφουσιν· τὰ δὲ πάλαι μὴ δυνάμενα προσκυνεῖν ἔθνη κατὰ τὸν νόμον Ἱερουσαλήμ, διὰ τὸ πόρρω τυγχάνειν, τὴν Σοφονίου πληροῦσι προφητείαν· «Καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν»[2].

Στ. λ'. Πίονες γῆς εἶναι δύνανται οἱ τοῖς γηΐνοις ἐντεθραμμένοι· πνεύματι δὲ οἵτινες εἰς μετάνοιαν κεκλημένοι, πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦντες, ὡς μηκέτι τὰ ἐπίγεια φρονεῖν, φαγόντες τὴν ὑπὸ Ἰησοῦ ὀρεγομένην πνευματικὴν τροφήν, προσεκύνησαν τῷ Θεῷ πνεύματι. Λέγοις δ' ἂν καὶ πίονας τοὺς σοφίᾳ διαφέροντας, ἤτοι κοσμικὴν σοφίαν μετερχομένους ἢ πλουτοῦντας καὶ ἄρχοντας αἰσθητῶς. Καὶ οὗτοι γὰρ φαγόντες τὴν παρὰ Ἰησοῦ τροφήν, ἀλεξιτήριον οὖσαν τῶν προκαταλαβόντων κακῶν, προσκυνήσουσι τῷ Θεῷ, εὑρόντες αὐτὸν ὑπὲρ πᾶσαν ἣν εἶχον σοφίαν καὶ πλοῦτον καὶ ἀρχήν. Καταβαίνοντας δὲ εἰς γῆν εἴποι ἄν τις τοὺς ἐξ οὐρανοῦ εἰς γῆν κατιόντας ἀγγέλους πάντας καὶ τῷ Δεσπότῃ καὶ Σωτῆρι προσκυνοῦντας, κατὰ τὸ «Προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ»[3]. Ἐπίστησον δέ, εἰ καταβαίνειν εἰς γῆν δύνανται οἱ τὸν κοινὸν ἀναδεχόμενοι θάνατον, οἵτινες προσκυνήσουσιν τὸν Κύριον, ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς γενόμενον.

Στ. λβ'. «Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἐρχομένη καὶ ἀναγγελοῦσιν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος»[4]. Τὸ «Γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται»[5] ἐπὶ τῶν δύο λαῶν ἐκλαμβάνοντές τινες, γενεὰν πορευομένην τοὺς ἐκ περιτομῆς εἰρήκασιν, τῷ ἀποπεφοιτηκέναι τοῦ Κυρίου, διὰ τὸ γενεὰ σκολιὰ καὶ πονηρὰ γεγονέναι· ἐρχομένη δὲ γενεά, ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κλῆσις... ἐπειγομένη. Αὕτη οὖν ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ πρὸς τῶν πρεσβευόντων ὑπὲρ αὐτῆς, λεγόντων πρὸς σέ· «Ἔθνη ἥξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς»[6]· καὶ «Πάντα ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἥξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου»[7]. Ταύτην γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐρχομένην τὴν γενεὰν οὐκ ἐκβάλλει ὁ λέγων Σωτήρ· «Τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω»[8]. Εὖ δὲ καὶ τὸ **[1289]** εἰπεῖν τὸν ἐρχόμενον καὶ οὐ τὸν ἐλθόντα· τὸν γὰρ ἀεὶ ἐνεργοῦντα τὸ πρὸς αὐτὸν ἥκειν, τῷ πράττειν τὰ τῆς ἀρετῆς, οὐκ ἐκβάλλει ἔξω. Καὶ γενεὰ οὖν περὶ ἧς

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 21,26. 2. Σοφον. 2,11. 3. Ἑβρ. 1,6. Πρβλ. Ψαλ. 96,7. Δευτ. 32,43. 4. Ψαλ. 21,31-32. 5. Ἐκκλ. 1,4. 6. Ἱερ. 16,19. 7. Ψαλ. 85,9. 8. Ἰω. 6,37.

ὁ λόγος, οὐκ ἦλθεν, ἀλλ' ἔρχεται πρὸς αὐτὸν τὰ τῆς πίστεως περιέπουσα. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ ἀναγγέλλοντες τῷ Κυρίῳ τὴν ἐρχομένην γενεὰν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας ἐνεργουμένην ἀναγγελοῦσιν τῷ τεχθησομένῳ θεῖον τόκον λαῷ, «ᾧ ὁ Κύριος ἐποίησεν», περιποιησάμενος αὐτὸν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, καλέσας τὸν λαὸν ἑαυτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΒ'

Στ. α', β'. Ὁ διὰ τὸ κατορθῶσαι τὸ πρᾶον καὶ εὐσταθὲς Χριστοῦ πρόβατον χρηματίσας, περὶ τοῦ καλοῦ Ποιμένος ἐρεῖ, «Κύριος ποιμαίνει με καὶ οὐδέν με ὑστερήσει»[1]· ἀπάγει γάρ με ἐπὶ τὴν σωτήριον νομήν, ἔνθα θεῖαι βοτάναι· περὶ ἧς αὐτὸς ὁ Ποιμὴν περὶ τοῦ ἰδίου προβάτου φησίν· «Εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὑρήσει»[2]. Τάχα δὲ τόπος χλόης, ἡ θεία παίδευσις εἶναι δύναται, ἔνθα πνευματικὴ πόα εὑρίσκεται, ἠθικὴ οὖσα διδασκαλία. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ τόπῳ κατεσκήνωσέ με, ἀλλ' οὐ κατῴκισεν. Βούλεται γάρ με εἰς ὅσον προκόπτω, χρᾶσθαί με τῇ τοιαύτῃ νομῇ τελείως. Παυσάμενος γὰρ προκοπῆς, οὐ ποιμένος, ἀλλὰ παιδευτοῦ καὶ διδασκάλου, ἐκ προβάτου ἄνθρωπος γεγονώς, πειραθήσομαι. Οὐκέτι πρόβατον ὤν, ὅτε καὶ δι' ἁμαρτίαν πλανηθεὶς τῆς νομῆς, ἐπὶ ταύτην πάλιν ἐπέστρεψεν ὑπὸ τοῦ ποιμένος, τοῦτο ἀπολωλὸς ἐπιστρέφοντος, τῷ δεκτικὸς ἐπιστροφῆς εἶναι πρὸς τὸ ὅθεν ἐξέβη· ἐπισυνέβη γὰρ ἡ ἁμαρτία τοῖς ἀποστραφεῖσι Θεόν. «Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέν με»[3]. Τὸ γὰρ ἠθικὸν μάθημα οὐ μόνον ἄκος ἐστὶ δίψης, ἀλλὰ καὶ λύσιν ἁμαρτημάτων παρέχει.

Στ. γ'. «Τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν»[4]. Εἰ γὰρ καὶ πρόβατον ὃν πεπλάνημαι, ἐκτὸς τῆς νομῆς διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν γεγονός, ἀλλ' ὁ ἐπιστρέφων τὸ πεπλανημένον ποιμὴν τὴν ψυχήν μου ἐπέστρεψεν. Σημειωτέον, ὅτι οὐδεὶς κακὸς φύσει, τῷ δεκτικὸς εἶναι ἐπιστροφῆς· ἐπιστρέφεται δέ τις ἐκεῖ, ἔνθα τὴν ἀρχὴν διῆγεν· συμβεβηκυῖα ἄρα ἡ ἁμαρτία τοῖς ἀποστραφεῖσι Θεόν· διὸ καὶ ἀναιρεθείη. «Ὡδήγησέν με ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ»[5]. Περὶ τοῦ ποιμένος φησὶ τὸ «Ὡδήγησέν με», προάγοντος καὶ ὁδοποιοῦντος, ἵν' ἐπιβαίνωμεν αἷς αὐτὸς ἔτριψε τρίβοις, ἑπακολουθοῦντες τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ· ὅτ' ἂν γὰρ τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται καὶ τὰ ἴδια πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ. Δικαιοσύνην δὲ λέγει τὴν ἕξιν, καθ' ἣν πρακτικοὶ τῶν δικαίων ἐσμέν. Τρίβους δὲ αὐτῆς τὰ κατ' αὐτὴν ἐπιτελούμενα· ἢ τάχα δικαιοσύνη ἐστὶν ἡ καθόλου καὶ γενικὴ ἀρετή· τρίβοι δὲ αὐτῆς αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί. Ἕνεκεν οὖν τῆς

---

1. Ψαλ. 22,1. 2. Ἰω. 10,9. 3. Ψαλ. 22,2. 4. Ψαλ. 22,3. 5. Ἕνθ' ἀν.

ἐπικληθείσης αὐτοῦ ἐπ' ἐμὲ προσηγορίας, ὡδήγησέν με ἐπὶ τὰς προειρημένας τρίβους τῆς δικαιοσύνης.

Στ. δ'. Ὅτ' ἂν συνῇ Θεός, οὐδὲν τῶν ἐπιβλαβῶν βλάψαι ἢ ζημιῶσαι δύναται, ὡς φησιν ὁ προφήτης· **[1292]** «Ἰδοὺ Κύριος βοηθήσει μοι, τίς κακώσει με»[1]; Εἴ ποτ' οὖν καὶ πορευθείην ἐν θλιβεροῖς καὶ ἐπιπόνοις, ἃ λέγεται σκιὰ θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι τὰ κακωτικὰ Θεὸν ἔχων μετ' ἐμαυτοῦ. Κακὰ δὲ ἐνταῦθα οὐ τὰ κυρίως λέγει, ἀλλὰ τὰ ἐπίπονα, πενίαν, νόσον, δυσφορίαν καὶ τὰ παραπλήσια, περὶ ὧν ὁ Ἰώβ· «Τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν»[2]; Οὐ γὰρ Θεόν τις ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ γίνεται ἔνθα κακὰ τὰ ἀντικείμενα τοῖς κυρίως ἀγαθοῖς. Ἄλλοι τὴν μὲν ῥάβδον ἐπιτιμᾶν φασι καὶ παιδεύειν κατὰ τὸ «Τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς;»[3] τὴν βακτηρίαν ὑποστηρίξειν διὰ συμβουλῆς, προτροπῆς τε καὶ παραινέσεως. «Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με»[4]. Τί βούλεται τὸ «ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με»[5]; Ἔχει τι μυστήριον ἀπόρρητον, ἵνα τις εὔχηται θλίβεσθαι. Ἐπινόει μοι ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀγώνων τῶν μεγάλων ἄθλους ἐπικειμένους καθ' ἕκαστον ἀγώνισμα, οὕτως καθ' ἑκάστην θλῖψιν, ἡνίκα ἂν τὸ θλῖβον παρῇ καὶ αἱ θλίβουσαι δυνάμεις αἱ ἀντικείμεναι· νόει μοι ἀντικειμένην τράπεζαν πνευματικὴν καὶ νοητὴν διὰ ταύτην τὴν θλῖψιν. Ὅσάκις γοῦν, ἐὰν θλιβῇς, τοσαυτάκις καὶ τράπεζά σοι παρατίθεται πνευματική. Μόνον ἔχε ὀφθαλμοὺς τοὺς βλέποντας τραπέζας μου, ἵν' εὐχαριστῶν λέγοις μετὰ τοῦ Ἀποστόλου· «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν»[6].

Στ. ε'. Ἐν ἀρχαῖς ἐφάσκομεν τὸν ἐν ταῖς προκοπαῖς ὄντα κατασκηνοῦν εἰς τόπον χλόης· ἐπεὶ οὖν ὁ προκόπτων καὶ ἐπὶ τὸ τέλος φθάσειεν, οὐκέτι μείνας πρόβατον, ἀλλὰ λογικὸς ἀναδειχθείς, τράπεζαν ἔχει λογικῶν τροφῶν ηὐτρεπισμένην ὑπὸ Κυρίου. Τῷ γὰρ Κυρίῳ τυγχάνοντι καὶ σοφίᾳ ἡτοιμασμένῃ τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν, ἐφ' ᾗ τὰ ἴδια θύματα παρέθηκεν, εὐχαριστῶν φησιν· «Ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν»[7] οὐκέτι ἐπαγωγικὴν καὶ ἠθικὴν διδασκαλίαν καθὰ πρότερον, ἀλλὰ μυστικὴν καὶ τὴν τῆς ἀληθείας θεωρίαν. Ἐπίστησον δέ, εἰ καὶ ὅσον τίς ἐστιν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, δι' ἐσόπτρου καὶ δι' αἰνίγματος τὴν ἀλήθειαν βλέπων, πρόβατόν ἐστιν ὑπὸ ποιμένι ἀγόμενον· μεταβὰς δὲ ἐπὶ τὸν μέλλοντα αἰῶνα, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον προσβάλλων τῇ ἀληθείᾳ, πνευματικῇ προσβάλλει τραπέζῃ, κατὰ τὸ «Κἀγὼ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην, ἐσθίειν καὶ πίνειν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ ἀληθείᾳ»[8]· ὅθεν καὶ τὸ «ἡτοίμασας» εἴρηται· ἀπ' ἐντεῦθεν γὰρ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»[9]. Καὶ τὸ «ἐνώπιον» δέ «μου»

---

1. Ἡσ. 50,9. 2. Ἰὼβ 2,10. 3. Α' Κορ. 4,21. 4. Ψαλ. 22,5. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ρωμ. 5,3. 7. Ψαλ. 22,5. 8. Πρβλ. Λουκ. 22,29-30. 9. Α' Κορ. 2,9.

δηλοῖ, πεφανερῶσθαί μοι καὶ ἐγνῶσθαί μοι «τὴν τράπεζαν ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με»[1] πολλῶν ἐχθρεύειν μοι βουλομένων καὶ διὰ τοῦτο θλιβόντων με. Ἐνίστασθαί με ἰσχυρῶς πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος θέλων ἡτοίμασεν ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐν ᾗ ἐπίκειται στερεὰ τροφή, ἵνα ταύτης ἀθλητικῶς ἐμφορηθεὶς ἀντιστῆναι γενναίως πρὸς τοὺς θλίβοντας δυνηθῶ. Καὶ γάρ, ὅτε ἀγαθῶν τελείων τυγχάνομεν, ἰσχυροὺς καὶ πλείονας ἔχομεν τοὺς ἀντικειμένους. Ἣ φησιν ὁ **[1293]** Ἀπόστολος· «Θύρα γάρ μοι ἀνεῳγμένη, καὶ οἱ ἀντικείμενοι πολλοί»[2]. Τοῦτ' ἔστι, τὸν νοῦν δαψιλῶς ἐπιχέων αὐτῷ· τοῦτο δὲ τὸ χρῖσμα ἱερατικόν ἐστι μύρον, οὗ σύμβολον ἔφερεν Ἀαρών· «Ὡς μύρον» γάρ, φησίν, «ἐπὶ κεφαλήν, τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα τὸν Ἀαρών»[3]. Καὶ «Τὸ ποτήριόν μου μεθύσκον ὡς κράτιστον»[4]. Ἐπεὶ μὴ μόνον τράπεζαν ἡτοίμασεν ἡ Σοφία, ἀλλὰ καὶ εἰς κρατῆρα ἐκέρασε τὸν ἑαυτῆς οἶνον ἐξ αὐτῆς γεγενημένον, οὔσης ἀμπέλου ἀληθινῆς· ἐκέρασε δὲ τοῦτον τὸν οἶνον καταμείξασα τὰ θεῖα θεωρήματα λέξεσιν ἀνθρωπίναις· ἐκ τούτου τοῦ κρατῆρος μερίζουσα ἑκάστῳ δίδωσι ποτήριον· ὅπερ ποτήριον κράτιστον, τοῦτ' ἔστι τίμιον καὶ ἐξαίρετον τοῦ λαβόντος λέγεται, ὡς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον χρηματίζει· Τοῦ εἰληφότος αὐτό, φησίν, καὶ τὸ ποτήριόν μου· εἰ δὲ φέροιτο, «Τὸ ποτήριόν σου» τοιαύτην ἔχον διάνοιαν· Σοῦ τοῦ Κυρίου τὸ ποτήριόν ἐστιν, ὅπερ ἵνα πίῳ δέδωκας· οὐ γὰρ ἀνθρώπινον τὸ προειρημένον κρᾶμα τὸ πρὸς τῆς Σοφίας προτεινόμενον.

Στ. ς'. «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξεταί με πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου»[5]. Οὐ τοσοῦτον ἐξ ἔργων τις καρποῦται σωτηρίαν, ὅσον ἐκ χάριτος Θεοῦ ἐλεήμονος ὄντος· ὁ γὰρ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ πολλὴν προσοῦσαν αὐτῷ πρὸς ἀνθρώπους ἀγάπην, Χριστῷ συνεζωοποίησε τοὺς νεκροὺς δι' ἁμαρτήματα καὶ τὰ παραπτώματα γεγενημένους. Ὅθεν καὶ ὁ ἅγιός φησιν· «Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώξεται»[6] ἀεὶ ἐπερχόμενον καὶ ἐπιχεόμενόν μοι. Οὐ γάρ ποτε μέν, ποτὲ δὲ οὔ, ἀλλὰ «πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου καταδιώκει με»[7]. Πᾶσαι δὲ αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς, ἤτοι οἱ διάφοροι φωτισμοὶ τῆς ἀληθείας καὶ οὓς ζωοποιούμεθα, τυγχάνουσιν, ἢ ὁ διὰ βίου παρὼν ἡμῖν Χριστός. «Καὶ τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν»[8]. Εἰς τόπον μὲν χλόης κατασκηνοῖ, ἐν οἴκῳ δὲ Κυρίου κατοικεῖ, οὐκ ἐπί τινα καιρόν, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς τῆς ἀθανάτου, ἀδιαστάτως καὶ ἐπαλλήλως φωτιζόμενος. Πεποιθὼς τῷ σῷ ἐλέει καὶ τῇ σῇ χάριτι, οἶδ' ὅτι οὐκ ἐκπεσοῦμαι τῆς παρὰ σοῦ ἐλπίδος, παιδαγωγούμενος πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου ὑπὸ τοῦ σοῦ ἐλέους. Τοῦτο γοῦν τὸ σὸν ἔλεος καὶ αὐτή σου ἡ χάρις κατηξίωσέ με οἰκητήριον κτήσασθαι τὸν σὸν οἶκον καὶ τὴν σὴν Ἐκκλησίαν, ἔνθα τὰς διατριβὰς

---

1. Ψαλ. 22,5. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 16,9. 3. Ψαλ. 132,2. 4. Ψαλ. 22,5. 5. Ψαλ. 22,6. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 8. Ψαλ. 22,6.

ποιούμενος ὡς ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἱερῷ καὶ ἁγίῳ ναῷ, μακρότητος τῶν παρὰ σοὶ ἡμερῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου τεύξομαι. Τὸ γὰρ κατοικεῖν με ἐν τῷ σῷ οἴκῳ καὶ μηδέποτε αὐτοῦ ἐξίστασθαι μηδὲ ἀπονεύειν, ἀεὶ δὲ εἴσω περιβόλων ἱερῶν τὰς διατριβὰς ποιεῖσθαι, ταῦτά μοι αἴτια γενήσεσθαι πιστεύω μακρότητος ἡμερῶν τῶν ἐκ τοῦ σοῦ φωτὸς ὑφισταμένων. Ἀντὶ δὲ τοῦ «εἰς μακρότητα ἡμερῶν»[1] «εἰς μῆκος χρόνου» ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν, τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς τὸ ἄπειρον καὶ ἀθάνατον σημήνας.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΓ'

Σ τ. α'. Ἐν ἐνίοις ἀντιγράφοις εὗρον, «τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων», ἐν δέ γε τῷ Ἑξαπλῷ τοῦτο οὐ πρόσκειται· πλήν, ἵνα μηδὲ τοῦτο καταλίπωμεν ἀνερμή**[1296]**νευτον, εἰδέναι χρὴ ὡς τὴν Δεσποτικὴν ἀνάστασιν προσημαίνει. Μυστικώτερον δὲ τοῦ Κυρίου γέγονεν ἡ γῆ, ὁπηνίκα κατελθὼν ἠλευθέρωσεν αὐτὴν τῶν τυραννικῶς κρατούντων αὐτὴν δαιμόνων, καταλύσας πάντα τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀπατηλῶς ἐπιτελούμενα, μαγείαν, φαρμακείαν, τὰ χρηστήρια τῶν ἐπὶ γῆς δαιμόνων, σὺν τοῖς περὶ ἀγαλμάτων καὶ θυσιῶν νόμοις· ἀλλὰ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς τοῦ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ὡς ἀναχωρῆσαι τῶν φαύλων, κατὰ τὸ «Ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ»[2].

Σ τ. β'. Καὶ ἡ καθολικὴ δὲ Ἐκκλησία πρὸς τῶν πιστῶν οἰκουμένη, μετ' αὐτῶν τῶν οἰκούντων αὐτοῦ ἐστιν, φρονούντων τε καὶ βιούντων ἐκκλησιαστικῶς. Ἥτις ἀμετακίνητον ἔχει τὴν ἕδραν, ὅταν τῆς τῶν πειρασμῶν ἁλμυρίδος καὶ τρικυμίας προσβαλόντων, ἄσειστος ἐπιμείνῃ τῇ πίστει. Ταύτην δὲ καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν εὐτρεπῆ ποιήσας διὰ τῆς θείας νομοθεσίας πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφ' οὗ καθάπερ ἐκ πηγῆς τὰ ποικίλα χαρίσματα ῥέουσιν ποταμοὶ ὕδατος ζῶντος.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Σ τ. γ'. Ἢ καὶ ὄρος Κυρίου τὸ τελικὸν ἀγαθὸν καὶ τὸν Θεὸν Λόγον· σπάνιος γὰρ ὁ πρὸς τὴν ἀκρώρειαν αὐτοῦ διὰ προκοπῆς ἀναβῆναι δυνάμενος.

Διδύμου καὶ Ὠριγένους. Ὁ γὰρ τελειωθεὶς μηκέτι περαιτέρω χωρεῖν οἷός τε ὤν, ἵσταται βέβαιος καὶ χρηματίζων ἅγιος τόπος Θεοῦ. Ὀπίσω γὰρ Κυρίου πορευόμενος ἀναβαίνει, τῶν μὲν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐκτεινόμενος, τέλος ἔχων τὸ στῆναι μετὰ Θεοῦ ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἐφ' ὃν δεῖ ἀναβῆναι καὶ στῆναι τὸν εὐαγγελιζόμενον τὴν Σιών. Πρὸς ὃν ἐφθακότι τῷ Μωϋσῇ φησιν ὁ Θεός· «Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ»[3]· ἀλλὰ καί, «Ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου»[4] ὡς ἐφ' ἕτερον ἁγίασμά φησιν ὁ προφήτης· ἐπεὶ πέτρα ἦν ὁ Χριστός[5].

---

1. Ψαλ. 22,6. 2. Ψαλ. 32,5. 3. Πρβλ. Ἐξ. 34,2. 4. Πρβλ. Ἐξ. 33,21. 5. Πρβλ. Α' Κορ. 10,4.

Στ. δ'. Ἀλλὰ τίς ὁ τῶν ἐπαγγελιῶν τούτων τευξόμενος; Οὗτος «οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»[1]. Τάχα δὲ καὶ λαβών τις ψυχὴν λογικήν, δεκτικὴν ἀρετῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ μὴ δεξάμενος ταῦτα τὰ ὧν ἐστιν δεκτικός, ἀλλ' ἀπάτῃ τοῦ βίου καὶ μερίμνῃ βιωτικῇ καταξανθεὶς ἡδοναῖς καὶ πάθεσιν, ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν εἴληφεν. Ὁ δ' ἐναντίως τούτῳ διακείμενος, οὐκ ἐπὶ ματαίῳ αὐτὴν ἔλαβεν. Καὶ ὅλος ματαιότης ματαιοτήτων ὁ τῶν πολλῶν βίος ἐστίν.

Στ. ε', ς'. Ἐπεὶ μὴ περὶ ἑνός τινος ἀναβαίνοντος εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου καὶ ἱσταμένου εἰς τόπον ἅγιον αὐτοῦ ἐρώτησις γέγονεν, οὐδὲ ἀπόκρισις περὶ ἑνός, ἀλλὰ περὶ παντὸς ἀθῴου χερσὶ καὶ καθαροῦ τῇ καρδίᾳ. Διὸ καὶ ἐπιφέρει τὸ «Αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν Κύριον»[2] ἀντὶ τοῦ, Πάντες οἱ τοιοῦτοι, καὶ τὴν ἐκ τῶν προειρημένων ἀρετῶν ἐσχηκότες, γενεὰ ζητοῦντές εἰσι, τὸν Κύριον ζητοῦντες δέ, ἐπὶ τῷ εὑρεῖν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, ὃν θεωρῆσαι θέλουσιν, ἵνα βελτιωθέντες ἐκ τῆς κατανοήσεως καὶ ἐκλάμψεως αὐτοῦ εἴπωσιν· «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε»[3].

[1297] Στ. ζ'. Προτρέχοντες θεῖοι ἄγγελοι προσεφώνουν τοῖς ἐφεστηκόσι ταῖς οὐρανίαις πύλαις «Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν»[4] τὰς ὑμετέρας καὶ φύλακές ἐστε. Ὡς γὰρ κατιών, κλίνας οὐρανὸν καὶ οὐκ ἀνοίξας κατῆλθεν, οὕτως ἀναληφθεὶς οὐκ ἀνοιχθεισῶν πυλῶν εἰσῆλθεν, ἀλλὰ αἰρομένων. Εἶτα, ἐπεὶ αὗται αἱ πύλαι καὶ λογικαὶ τυγχάνουσιν, καὶ πρὸς αὐτὰς οἱ ἄγγελοί φασιν «Ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι»[5]. Αὗται δὲ αἱ πνευματικαὶ πύλαι, οὐ πρόσκαιροι, ἐπεὶ μὴ σωματικαί, ἀλλ' αἰώνιοι διὰ τὸ ἄυλον καὶ ἀχήρατον. Πλὴν φάσκοντες ἀρθῆναι καὶ ἐπαρθῆναι τὰς πύλας, οὐχ ἕνα τῶν ἐπιδόξων εἰσελεύσεσθαι, ἀλλὰ τὸν Βασιλέα τῆς δόξης φασίν. Βασιλεὺς δὲ δόξης ὁ Σωτήρ, τῷ ἄρχειν πάντων τῶν ἐπιδόξων, κατὰ Θεὸν εἴρηται, καὶ ὡς τὴν παρὰ πάντων κομιζόμενος δόξαν καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ μόνιμον ἔχων βασιλείαν· ταύτην δὲ παρέχων τοῖς ἀξίοις. Καὶ Κύριος αὐτῆς εἴρηται, κατὰ τὸ «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν»[6].

Στ. η'. Ἀλλ' ἐπεὶ μὴ μόνος ὁ Θεὸς Λόγος ἀνῆλθεν, ἀλλ' ἐπιφερόμενος ἣν ἀνείληφεν σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῇ νοερᾷ, ξενιζόμεναι αἱ ἄνω δυνάμεις ἐπυνθάνοντο «Τίς ἐστιν οὗτος ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης»[7]; Σάρκα γὰρ περικείμενον τὸν λεχθέντα Βασιλέα τῆς δόξης ἰδοῦσαι ἐθαύμαζον.

Πάλιν δὲ οἱ προτρέχοντες· «Κύριος», ἔλεγον, «κραταιὸς καὶ δυνατός»[8], ἄντικρυς τοῦτο βοῶντες· Ὃν ἴστε παμβασιλέα καὶ τῶν ὅλων Δεσπότην κραταιὸν καὶ δυνατόν, οὗτός ἐστι σῶμα περικείμενος, ἀριστεύσας κατὰ τῶν ἀφ' ἡμῶν πεσόντων καὶ τυραννικὴν ἕξιν ἀνα-

---

1. Ψαλ. 23,4. 2. Ψαλ. 23,6. 3. Ψαλ. 4,7. 4. Ψαλ. 23,7. 5. Ψαλ. 23,9. 6. Α' Κορ. 2,8. 7. Ψαλ. 23,8. 8. Ἔνθ' ἀν.

λαβόντων· Κύριος ὢν δυνατὸς ἐν πολέμῳ ὀφθεὶς τῷ πάντας καταλελυκέναι, ἀντιδοξῆσαι καὶ ἀντίστασθαι θελήσαντας.

Στ. θ'. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἄρχοντες μετὰ καὶ τῶν αἰωνίων πυλῶν αὐτῶν, οὐκ ἠρκέσθησαν τὸ προσταχθὲν μόνον ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερτέρω δυνάμεσιν, ἐπιστατούσαις, καὶ αὐταῖς ταῖς πύλαις τῶν ἀνωτέρων οὐρανῶν, ἅπερ ἤκουσαν, ἀνήγγειλαν κηρύττουσαι τὸ «Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν»[1] καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πυθομέναις πάλιν αὐταῖς ἀπεκρίναντο ἣν ἔσχον καὶ αὗται ἀπόκρισιν.

Στ. ι'. «Κύριος τῶν δυνάμεων», εἰποῦσαι, «αὐτός ἐστιν ὁ Βασιλεὺς τῆς δόξης»[2]. Δυνάμεων δὲ Κύριον αὐτὸν εἶπον, ὡς ἄρχοντα στρατοπέδων. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ τὰ Ἑβραίων ἠκριβωκότες φασίν, τὴν «Σαβαὼθ» φωνὴν ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένην, εἰς Ἑλλάδα φωνὴν οἱ Ἑβδομήκοντα μεταλαμβάνοντες, ὁτὲ μὲν τὸ «Κύριος τῶν δυνάμεων», ὁτὲ δὲ «Κύριος στρατιῶν», ὁτὲ δὲ τὸ «Παντοκράτωρ» ἔταξαν. Λέγουσι γοῦν καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ κειμένου τοῦ «Σαβαώθ», μετάληψις εἰς τὸ «Κύριος τῶν δυνάμεων» γέγονεν· εἰ δὲ τὸ «Σαβαὼθ» ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος εἴρηται, ἑρμηνεύεται δὲ καὶ εἰς τὸ «Παντοκράτωρ», εἰκότως ἡ «Παντοκράτωρ» φωνή, τοῦ Σωτῆρος κατηγορηθείη. Εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ γέ**[1300]**γονε, καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, κρατεῖ δὲ προνοητικῶς τῶν δι' αὐτοῦ πάντων γεγενημένων, καὶ πρὸ πάντων ἐστὶν τῶν ἐν αὐτῷ συστάντων, ἀκολούθως Παντοκράτωρ λέγεται· αὐτοῦ γοῦν ἐστι πρόσωπον λέγον ἐν Ζαχαρίᾳ· «Οὕτως λέγει Κύριος παντοκράτωρ· Ὀπίσω δόξης ἀπέστειλέν με[3]· καὶ γνώσῃ, ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἀπέστειλέν με πρὸς σέ»[4]. Παντοκράτωρ γὰρ ὑπὸ Παντοκράτορος ἀποστελλόμενος, ὁ Υἱός ἐστιν ὑπὸ τοῦ Πατρὸς πεμπόμενος. Ἀριδηλότατα δὲ ἐν τῇ Ἰωάννου Ἀποκαλύψει παντοκράτωρ ὁ Σωτὴρ λέγεται· «Τάδε γὰρ λέγει Κύριος ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός[5], ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος Κύριος ὁ Θεὸς παντοκράτωρ»[6]. Ἀναμφισβητήτως γὰρ ταῦτα περὶ τοῦ Υἱοῦ εἴρηται.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΔ'

Στ. β'. Ὁ δὲ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ παρὰ τὸν Θεὸν πεποιθώς, οἷον ἐπὶ πλούτῳ καταγελασθήσεται· ὅπερ οὐ πείσομαι, πεποιθὼς ἐπὶ σοί· ἐχθροὶ δὲ ὁ διάβολος μετὰ δαιμόνων καὶ τῶν ἀσεβούντων ἀνθρώπων. Ἴσως δὲ καὶ προορᾷ τοῦ Σωτῆρος τὴν ἐνανθρώπησιν, μεθ' ἣν ὁ τῶν ἐχθρῶν πέπαυται γέλως.

Στ. δ'. Λέγοι δ' ἂν ὁδοὺς καὶ τὰς ἐντολάς, ὧν ἀξιοῖ καὶ τὰς τρίβους μαθεῖν, ἃς οἱ προοδεύσαντες ἔτριψαν, ἵνα τοῖς ἴχνεσιν ἀκολουθῶν ἐκείνων ἀπλανῆ ποιήσηται τὴν πορείαν· ὡς οὐκ ἀρκοῦντος δὲ

---

1. Ψαλ. 23,9. 2. Ψαλ. 23,10. 3. Ζαχ. 2,12. 4. Πρβλ. Ζαχ. 2,13. 5. Πρβλ. Ἀποκ. 3,14. 6. Πρβλ. Ἀποκ. 1,8.

πρὸς σωτηρίαν τοῦ πρακτικοῦ, προλαβεῖν ἱκετεύει καὶ τῆς ἀληθείας τὴν θεωρίαν.

Σ τ. ι΄. «Πᾶσαι αἱ» πρὸς Κύριον φέρουσαι «ὁδοί», ἢ ἃς αὐτὸς βαδίζει τὸν εἰρημένον τρόπον, κατ' ἀλήθειαν κατορθούμεναι καὶ σὺν χρηστότητι γινόμεναι, «ἔλεός εἰσιν καὶ ἀλήθεια»[1]. Δεῖ γὰρ ἐλεηθῆναι πρότερον, ἵνα τις ἐπιβῇ αὐταῖς καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ τοῦ ὁδεύειν ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν φθάσῃ. Οὐ πᾶσι δὲ ἔλεος καὶ ἀλήθεια θεωροῦνται αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ «τοῖς ἐκζητοῦσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ»[2]· ὁ γὰρ ἐκτὸς ὢν τῆς διαθήκης καὶ τῶν μαρτυρίων, ἄπειρός ἐστιν τῆς χρηστότητος καὶ τοῦ κάλλους τῶν Κυριακῶν ὁδῶν. Ἐκζητητέον οὖν τὴν διαθήκην, ἣν διέθετο ὁ Θεὸς τοῖς πατράσιν, ἐξάγων αὐτοὺς ἐκ τῆς πνευματικῆς Αἰγύπτου, τοῦτ' ἔστι τῆς πολυθέου πλάνης· ἐκζητήσαντες γὰρ καὶ ἐρευνήσαντες αὐτὴν εἰσόμεθα καὶ τὴν καινὴν διαθήκην ἣν ἐβεβαίωσεν Ἰησοῦς τῷ αἵματι τῷ ἰδίῳ. Πᾶσα γὰρ διαθήκη ἀνίσχυρος μὴ θάνατον ἐσχηκότος τοῦ διατιθεμένου[3], ἧ φησιν ὁ Ἀπόστολος· «Διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅσον ζῇ ὁ διατιθέμενος»[4]. Διὸ πληρῶσαι τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ὁ Ἰησοῦς βουλόμενος, θάνατον ἀνεδέξατο· ἐκζητητέον δὲ ἐν τῇ διαθήκῃ καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, τοὺς μεμαρτυρηκότας καὶ ἐμπνευσθέντας ὑπ' αὐτοῦ λόγους.

Σ τ. ια΄. «Ἕνεκα τῆς σῆς προσηγορίας, ὦ Δέσπο[1301]τα», ἐγὼ ὁ σὸς οἰκέτης ἐκζητήσω τὴν διαθήκην σου, ἐλευθερίαν ἐξ αὐτῆς προσδοκῶν ἢ κληρονομίαν, ἣν ὡς υἱῷ γενομένῳ ὥρισας· ἀλλὰ καὶ «ἱλάσθητι τῇ ἁμαρτίᾳ μου»[5] οὐ τῇ ἔτι ἐνεργουμένῃ, ἀλλὰ παυσαμένῃ· «πολλὴ γάρ ἐστιν», οὐ κατὰ ποσότητα ἀλλὰ κατὰ σύγκρισιν τῆς προσεῖναι ὀφειλούσης καθαρότητος.

Σ τ. ιγ΄. Ἡ ψυχὴ τοῦ εὐλαβοῦς, τῶν ἀγαθῶν περαιτέρω μὴ γινομένη, ἐν αὐτοῖς αὐλίζεται, ἐνεργοῦσα αὐτὰ ἀεί· διὸ καὶ καθόλου τεύξεται τὸ σπέρμα ἔχειν κληρονομοῦν τὴν γῆν, οὐ τὴν ὑπὸ πόδας, ἀλλὰ τὴν τῶν πραέων.

Σ τ. ιϛ΄. Μονογενῆ ἑαυτὸν φάσκει, κατὰ τὸν λέγοντα· «Ἐγὼ ὑπελείφθην μόνος καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου»[6]. Διὸ καὶ πτωχός εἰμι, οὐκ ἔχων τὴν ἐκ τῶν ὁμοζήλων ἀρωγήν. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ «Μονογενὴς»[7] ἐρεῖς, οὐ ταὐτὸν ὂν τῷ μονογενεῖ Υἱῷ· ὅπου γὰρ πρόσκειται τῷ Μονογενεῖ «Υἱός», ἤ, «παρὰ Πατρὸς μονογενής», λέγεται τὸ μόνον ἐξ ἐκείνου τυγχάνον.

Σ τ. ιζ΄. Θλίψεις δὲ τῆς καρδίας νοήσεις καὶ τοὺς διογλοῦντας ἐναντίους λογισμούς· ἀναγκαῖαι δὲ περιστάσεις τῆς προθέσεως ἐκπεσεῖν βιαζόμεναι.

Σ τ. κ α΄. Ἀκάκους λέγει ἢ τοὺς στερομένους κακίας ἢ τοὺς

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 24,10. 2. Ψαλ. 24,10. 3. Πρβλ. Ἑβρ. 9,16. 4. Ἑβρ. 9,17. 5. Πρβλ. Ψαλ. 24,11. 6. Πρβλ. Γ΄ Βασ. 19,10. 7. Ψαλ. 24,16.

ἁπλουστέρους· εὐθεῖς δὲ τοὺς κατορθώσαντας τὴν τελείαν ἀρετήν. Οὗτοι οὖν «ἐκολλῶντό μοι» δι' ὁμοφροσύνην, «ὅτι ὑπέμεινά σε, Κύριε»[1]. Τάχα δὲ καὶ ἀκάκους λέγει τοὺς ἐξ ἀνθρώπων σπουδαίους· εὐθεῖς δὲ τοὺς θείους ἀγγέλους κολλωμένους αὐτῷ, τῷ καὶ θείας δυνάμεις γίνεσθαι περὶ τὸν σπουδαῖον.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΕ'

Σ τ. β'. Οὐδεὶς ἁμαρτάνων κριθῆναι βούλεται ἐφ' οἷς πεποίηκε καὶ μάλιστα πρὸς τοῦ τὰ κρυπτὰ ὁρῶντος. Ὁ δὲ ἐν ἀκακίᾳ πορευθείς, τοῦτ' ἔστιν προκόψας, ἀξιοῖ τούτου τυχεῖν· οἶδεν γὰρ μισθοῦ ἢ κληρονομίας τευξόμενος. Ἡ ἀκακίαν καλεῖ τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φαυλότητος καὶ τῆς κακίας τῶν ἰδίων καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἀλλοφύλων. «Καὶ ἐπὶ τῷ Κυρίῳ ἐλπίζων, οὐ μὴ ἀσθενήσω»· ὅσον περιέχομαι τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος, ὑπ' αὐτῆς ἐνδυναμούμενος «οὐκ ἀσθενήσω». Φέρεται Γραφὴ λέγουσα, «οὐ μὴ σαλευθῶ»· καὶ διὰ ταύτης οὖν, δηλοῦται· Ἐπεὶ ἡ ἐλπὶς ἡ πρὸς Θεὸν ἔδραν μοι βεβαίαν καὶ ἀμετακίνητον παρέχει, ἐλπίζων ἐπὶ τῷ Κυρίῳ οὐ μὴ σαλευθῶ. Οὐκ ἂν ἠξίωσα παθεῖν τὰ προειρημένα ἐπίπονα, εἰ μὴ κατανενοήκειν, τὸν ἔλεόν σου συμμαχούμενόν μοι εἰς τὸ ἐνεγκεῖν αὐτά.

Σ τ. ς'. Τὰς πρακτικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, χεῖρας τροπικῶς καλουμένας, ἐν ἀθῴοις νίπτεταί τις, οὐδὲν φαῦλον, ἀλλ' εἴ τι σπουδαῖον ἐνεργῶν ἐν αὐταῖς· τάχα δὲ καὶ ὁ μολύνας αὐτὰς ἀνθ' ὕδατος χρώμενος τῇ ἀγαθοεργίᾳ.

Σ τ. η'. Ὁ τὸν Κύριον ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπῶν καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ πάντα, ὧν ἦν καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ οἴκου αὐτοῦ τυγχάνει, ἀγαπᾷ· εὐπρέπεια δὲ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ἡ τῶν δογμάτων ἀλήθεια καὶ ἡ διαταγὴ τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας οἴκου νοουμένης. Πρὸς τού**[1304]**τοις δὲ καὶ τὸ σκήνωμα τῆς δόξης τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾶν φησι. Καὶ τάχα μὲν ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, ἣν Μωϋσῆς κατεσκεύασεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὸ σκήνωμα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Σύμβολον δὲ προκοπῆς τοῦτο· ὃν δὲ ᾠκοδόμησεν Σολομὼν μετὰ τὴν ὁδοιπορίαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, οἶκός ἐστιν, οὗ τὴν εὐπρέπειαν ἀγαπᾷ, τελειότητος τύπον φέρων. Εὔχεται δὲ μὴ ὡσαύτως τοῖς ἀσεβέσι διατεθεῖναι, ἵνα μὴ συναπόληται αὐτοῖς ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· εὐσεβῆ γάρ τις γνώμην ἔχων, οὐ πείσεται τοῦτο· παρακαλεῖ δὲ μηδὲ φονικὸς γενέσθαι, ὅπως ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἀνδράσιν αἱμάτων μὴ συναπόληται.

Σ τ. ια'. Εἰς τὸ «Λύτρωσαί με καὶ ἐλέησόν με»[3]. Εἰ καὶ τὰ κάλλιστα συνειδὼς αὐτῷ τὰ προειρημένα εἶπεν· εὐλαβούμενος μὴ οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωται, λανθανόντων πολλάκις τῶν ἐν κρυπτῷ ἁμαρτημάτων, λυτρωθῆναι καὶ ἐλεηθῆναι ἀξιοῖ.

---

1. Ψαλ. 24,21. 2. Ψαλ. 25,1. 3. Ψαλ. 25,11.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΣ'

Θεοδωρήτου καὶ Διδύμου. Στ. α'. Ἐν τισιν ἐπιγέγραπται, «Ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι»[1]. Ταύτην ἐν τῷ Ἑξαπλῷ τὴν ἐπιγραφὴν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν, ἀλλ' ἐν ἐνίοις ἀντιγράφοις. Ἐντεῦθεν δὲ ὅμως τινὲς ἔλαβον ἀφορμὴν τοῦ πάσας τὰς ἐπιγραφὰς ὡς οὐκ ἀληθεῖς ἐκβαλεῖν. Πῶς γάρ, φησίν, οἷόν τε ἦν μηδέπω χρισθέντα τὸν Δαυὶδ, μηδὲ τοῦ παναγίου Πνεύματος τὴν χάριν δεξάμενον, προφητικοὺς γράψαι ψαλμούς; Ἄλλως τε καὶ νέος ἦν τηνικαῦτα, πρόβατα ποιμαίνων, οὐ βασιλείαν ἰθύνων, οὐδὲ ὑπό τινων διωκόμενος δυσμενῶν. Ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν ὡς δὶς λέγει χρισθῆναι τὸν Δαυὶδ ἡ τῶν Βασιλέων ἱστορία, μᾶλλον δὲ τρίς· πρῶτον μὲν ἐν τῇ Βηθλεὲμ ὑπὸ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου· δεύτερον δὲ ἐν Χεβρὼν ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Σαούλ· τὸ δὲ τρίτον, ὑπὸ πασῶν φυλῶν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Μεμφιβοσέθ. Τὸν τοίνυν ψαλμὸν τοῦτον εἴρηκε πρὶν τὴν δευτέραν δέξασθαι χειροτονίαν καὶ προφανῶς ἐγχειρισθῆναι τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν. Ἔτι τοίνυν διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαούλ τούτοις ἐχρήσατο τοῖς λόγοις, ἡνίκα πρὸς Ἀχιμέλεχ εἰσῆλθεν τὸν ἱερέα καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ σκηνῇ προσευξάμενος καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἁγίων ἄρτων εὐλογίαν λαβών, διέφυγεν τοῦ πολεμοῦντος τὰς χεῖρας. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ψαλμῷ λέγει· «Ὅτι ἔκρυψέ με ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου»[2]. Τότε δὲ καὶ Δωὴκ ὁ Ἰδουμαῖος τὰς βασιλικὰς ἡμιόνους νέμων ἐκεῖ, τοῦ Δαυὶδ τὴν φυγὴν τῷ Σαούλ κατεμήνυσεν. Διόπερ καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ λέγει· «Ὅτι ἐπανέστησάν μοι μάρτυρες ἄδικοι»[3]. Σωτὴρ ἡμῶν ὁ Θεός ἐστιν, ῥυόμενος ἡμᾶς ἐξ ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ θανάτου· φωτισμὸς δέ, λύων τὴν ἀχλὺν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀγνοίας καὶ ἐναυγάζων τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως. Οὕτως οὖν ἑνωθεὶς καὶ πεφωτισμένος ὑπὸ τοῦ Κυρίου τίνα φοβηθήσεται; οὐδεὶς γὰρ οἷός τέ ἐστιν βλάψαι τὸν ἀγαθῶν τοιούτων καὶ ἀσφαλείας τετυχηκότα.

Στ. γ'. Ῥηθείη ταῦτα καὶ περὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν καὶ περὶ φάλαγγος ἀοράτων πολεμίων· «Ἐὰν γάρ, φησίν, ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος»[4] ἐν ταύτῃ τῇ μὴ φοβουμένῃ αὐτοὺς καρδίᾳ μου ἐλπίζω, ὑπέρμαχον Θεὸν ἔχειν θαρρήσας.

[1305] Στ. δ'. Αἰτεῖ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκεῖν διὰ τοῦ φρονεῖν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς πεφωτισμένης αὐτοῦ ζωῆς. Ἐπὶ γῆς δέ, φησί, τυγχάνων, εἰ καὶ πολλῶν δεῖ μοι τῶν ἀγαθῶν, μίαν αἴτησιν τέως αὐτῷ. Ἀθρόως γὰρ ἐν πᾶσιν οὐχ οἷόν τε γενέσθαι τοῖς ἀγαθοῖς, μή ποτε δὲ λείπει τὸ μεγάλην ἢ ἐξαίρετον.

Στ. ε'. Καὶ ἄλλως δὲ πολλάκις εἴρηται, τὴν μὲν σκηνὴν δηλοῦν προκοπήν, τὸν οἶκον δὲ τελειότητα. Οὐδεὶς οὖν, ἐνεστηκυίας

---

1. Ψαλ. 26,1. 2. Ψαλ. 26,5. 3. Ψαλ. 26,12. 4. Ψαλ. 26,3.

αὐτῷ τῆς τῶν κακῶν ἡμέρας, ἐν οἴκῳ εἶναι δύναται τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ σκιᾷ κρύπτεται, τῷ τὴν προκοπὴν σκεπάζειν τὸν κακίας ἀπαλλαττόμενον· τὰ μέν ἐστι προφανῆ, τὰ δὲ μυστικά. Οὐκ ἐν τοῖς ἐπιπολαίοις οὖν ὁ Θεὸς τὸν προκόπτοντα σκέπει. Αὐτοῦ δὲ εἶπε σκηνήν, ἐπὶ μὴ πᾶσα εἰς Θεὸν προκοπή· διεδέξατο δὲ τὴν προκοπὴν ἡ πέτρα τῆς τελειότητος. Κατάλληλον δὲ τῇ μὲν προκοπῇ τὸ «ἔκρυψε», τῇ δὲ τελειότητι τὸ «ὕψωσεν»[1]. Λέγοις δ' ἂν σκηνὴν καὶ τὴν διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἀγωγήν, ἧς ἐν τῷ κρύπτειν τὸν παιδευόμενον ὁ Θεὸς ὑψῶν αὐτὸν ἐν τῇ πέτρᾳ Χριστῷ.

Στ. ζ'. Ἐπιστάμενος ὁ ταῦτα λέγων εὐχαῖς δικαίων ἐπακούοντα τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς αὐτῆς διαθέσεως τοῖς δικαίοις κεκραγώς, εἰσακουσθήσεσθαι ἀξιοῖ. Οὐδεὶς γὰρ ἄξιος εἰσακουσθῆναι παρὰ Θεοῦ μὴ ἐλεούμενος. Ταῦτα δέ, φησίν, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς εἶπον χειλέων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς καρδίας· τοιαύτης γὰρ εἰσακούει φωνῆς ὁ Θεός.

Στ. ι α'. «Νομοθέτησόν με»[2], ἵνα τοιοῦτον νόμον παρὰ σοῦ λαβὼν ὁδεύσω τὸν εἰπόντα «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς»[3] καὶ «Ὁδήγησόν με τῇ εὐθείᾳ»[4] καὶ ἀκαμπεῖ ὁδῷ σου «ἕνεκα τῶν ἐπικειμένων ἐχθρῶν»[5] σκάνδαλα ἐχόμενα τρίβου τιθέντων μοι· ἔτι μὴν τῆς ἀρετῆς μεσότητος οὔσης ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως τοῦ τηρεῖν τὸ σύμμετρον, σύ, Δέσποτα, «ὁδήγησον», φέρων με εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, «ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου»[6] τῶν ἐνεργούντων τὴν κακίαν· καθ' ὑπερβολὴν ἐνεργοῦντες παρὰ θύραν ἱστάμενοι τῆς ἀρετῆς δι' ἀπάτης λαμβάνουσι τοὺς μὴ ἐφιστάνοντας τῇ διαφορᾷ μεσότητος καὶ ὑπερβολῆς. Εἰ δὲ καὶ εὐθεῖαν ὁδὸν τὴν τῶν ἀληθῶν δογμάτων πορείαν λέγοις, ἴσθι ὅτι μὴ ὁδηγοῦντος Θεοῦ, οἱ τὰ παρακείμενα ψευδῆ δόγματα τῆς ἀληθείας ἄγοντες, ἄρχοντες τούτου τοῦ αἰῶνος, ἐχθροί εἰσιν· ὧν ἕνεκα, ὅπως μὴ ἐκπέσωμεν εἰς τὴν ἀπάτην αὐτῶν, παρακαλοῦμεν ὁδηγηθῆναι ὑπὸ Κυρίου τὴν εὐθεῖαν ὁδόν.

Στ. ι β'. Ἐπεὶ εἱλόμην ὁδεύειν τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, πάντες οἱ πονηροὶ θλίβειν με προτέθεινται. Σὺ δέ, Κύριε, κηδόμενός μου, μὴ παραδῷς με εἰς ψυχὰς αὐτῶν· ἤτοι εὐχόμενος μὴ παραδοθῆναι αὐτοῖς ἢ μὴ συναριθμηθῆναι ταῖς ψυχαῖς, αἷς εἶχον οἱ θλίβοντες, αὐτὸ τοῦτο μάρτυρες ἄδικοι εἶναι ἑλόμενοι. Ἀλλ' ἡ ἀδικία ἧ ἑαυτοὺς προσωκείωσαν, ἀσύστατος καὶ ἀβέβαιος οὖσα, ἐψεύσατο ἑαυτῇ· οὐχ οἷα γὰρ εἶναι ἐπαγγέλλεται, τοιαύτη εὑρέθη. Ἡ γὰρ «ἐψεύσατο»[7] **[1308]** φωνή, οὐκ ἀεὶ τὸ ἐναντίον τῇ ἀληθείᾳ σημαίνει, ὡς ἐν τῷ προφήτῃ· «Ἄλων καὶ οἶνος ἐψεύσατο αὐτούς»[8]· ἀντὶ τοῦ· Οὐχ ὡς ἐπηγγέλλετο κατ' ἔτος ἡ ἅλων καὶ οἶνος εὑρεθέντα.

Στ. ι γ'. Γῆ ζώντων ἐκλήθη ἡ ἐν ἐπαγγελίαις γῆ, κατὰ τὴν αἰώνιον ζωήν, ἐπεὶ οὐδεὶς ἐν αὐτῇ μετέχει τοῦ ἑπομένου τῇ ἁμαρτίᾳ

---

1. Ψαλ. 26,11. 2. Ἰω. 14,6. 2. Ἰω. 14,6. 4. Πρβλ. Ψαλ. 26,11. 5. Ἕνθ' ἀν. 6. Ἕνθ' ἀν. 7. Ψαλ. 26,12. 8. Πρβλ. Ὡσ. 9,2.

θανάτου. Αὕτη δὲ ἡ γῆ ἐν τοῖς μὴ βλεπομένοις καὶ αἰωνίοις ἵδρυται καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐστι τὰ ἀληθῶς καὶ κυρίως τοῦ Θεοῦ... τοιοῦτόν ἐστιν· Πιστεύω ζωῆς αἰωνίου μετασχεῖν, ἵνα κατ'αὐτὴν ζωὴν μετοικισθῶ εἰς τὴν τῶν ζώντων γῆν, ὥστε ἰδεῖν τὰ ἐπ' αὐτῆς τοῦ Κυρίου ἀγαθά, τὰ κατὰ τῆς ἐπαγγελίας ἀποκείμενα τοῖς ὁσίως βεβιωκόσιν· εὖ δὲ εἰπεῖν καὶ τὸ «ἰδεῖν»[1] καὶ μὴ φαγεῖν καὶ ἅψασθαι ἢ ἕτερόν τι· τὸ γὰρ ὅλον ἐν τῷ θεωρεῖσθαι τὰ θεῖα ἀγαθὰ παρέχει τὴν ὠφέλειαν.

Στ. ιδ'. Ἐν ἀνδρείᾳ, φησί, ψυχῆς καὶ ἀκρατείᾳ σώματος ἀνδρίζου· πρὸς ἐχθροὺς γὰρ ἰσχυροὺς καὶ ἀσάρκους μαχόμεθα· ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς νίκην ὁμοῦ καὶ τὰ παρὰ Θεοῦ ἐπηγγελμένα ἀγαθὰ κερδαίνομεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΖ'

Στ. α'. Σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ λάκκου καὶ τὸν τόπον τὸν φυλάττοντα τοὺς κατακρίτους.

Στ. β'. Ἐπεὶ οὖν πολλῶν ἐνδεὴς ὢν ἔγνων πρὸς σοῦ ταῦτα ἀναπληροῦσθαι δύνασθαι, πρὸς σὲ βοῶν ἀξιῶ εἰσακοῦσαί σε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ δέεσθαι οὐ πρὸς ἄλλον τινὰ ἢ σέ. Οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἀναπληρῶσαι δύναται τὰ ὧν ἐλλειπής εἰμι.

Ὁ ναὸς δὲ τοῦ Θεοῦ δόξα ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· ναὸς δὲ Θεοῦ εἴη ἂν καὶ ὁ ὑπερουράνιος χῶρος καὶ αἱ ἐν αὐτῷ δυνάμεις χωροῦσαι παρουσίαν Θεοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτόν· εἴη δὲ καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ φάσκων· «Ὁ Πατὴρ μένων ἐν ἐμοί, ποιεῖ τὰ ἔργα»[2].

Στ. γ'. Εὔχεται οὖν λέγων· Ἐπεὶ πάντως τῷ ἀδικοῦντι ἀπώλεια ἕπεται, δικαιοσύνην παρέχων μοι ἐάσῃς με ἐν ἀδικίᾳ γενέσθαι, ὅπως μὴ ἀπόλωμαι μετὰ τῶν ἐργαζομένων αὐτήν.

Στ. δ'. Ὁ διορατικὸς ἐπιστημονικῶς τοῖς πράγμασιν προσερχόμενος, ὡς βλαπτικὰ τὰ φαῦλα ἀποστρέφεται, αἱρούμενος τὰ ἀγαθὰ ὠφέλιμα ὄντα· ὁ δὲ φαῦλος ἡδονῇ θελγόμενος, ἐργάζεται κακά, οὐχ ὁρῶν αὐτῶν τὸ βλαβερόν. Ἐπεὶ οὖν λογικῶς οὐκ αἰσθάνεται τῶν βλαβερῶν, εὔχεται ὁ ἅγιος ἀποτῖσαι τῷ φαύλῳ κατὰ τὰ ἔργα ἐπίπονα, ὅπως κἂν διὰ τοὺς πόνους ἀποστραφῇ τὰ κακὰ αἴτια κολάσεως αὐτῷ γεγενημένα.

Στ. ε'. Ὡς πράττει ὁ ἄνθρωπος, τὰ μὲν αὐτοῦ ἔργα, τὰ δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐστιν· αὐτὸς γὰρ κατὰ διάθεσιν ἐργάζεται. Αἱ δὲ ἐνεργητικαὶ δυνάμεις, χεῖρες αὐτοῦ καλούμεναι, ἐπιτελοῦσι τῶν ἁμαρτημάτων τὰ πρακτέα. Ἀξιοῖ οὖν καθ' ἕτερα ἀνταπόδοσιν γενέσθαι, «ὅτι οὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ»[3]· τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ τὰ μὲν ὁρατά, τὰ δὲ ἀόρατα τυγχάνει. Τοὺς γοῦν μὴ συνέντας τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν **[1309]**

---

1. Ψαλ. 26,13. 2. Ἰω. 14,10. 3. Ψαλ. 27,5.

αὐτοῦ ἀνταπολαβεῖν βούλεται τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν· αὐτοὶ γὰρ προαιρετικῶς εἵλοντο τὸ μὴ συνιέναι τὰ ἔργα· ᾧ ἠκολούθησε τὸ τιμωρίαις αὐτοὺς ὑποπεσεῖν.

Στ. ζ'. Ἐπὶ τῷ βοηθῷ καὶ ὑπερασπιστῇ Κυρίῳ ἐλπίσασα ἡ καρδία μου, ἐβοηθήθη[1], ὡς μηδὲν ἐν αὐτῇ εἶναι ἐνθύμημα αἰσχρὸν ἢ δόγμα φαῦλον· βοηθουμένης γὰρ καρδίας ἐστὶ τὸ συγκατατίθεσθαι οἷς δεῖ καὶ ἀνανεύειν πρὸς τὰ ἐναντία. Οὕτω δὲ τῆς καρδίας μου βοηθηθείσης, ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου[2] ἐν τῷ πράττειν αὐτά. Τάχα δὲ καὶ ἡ ἐλπίζουσα καρδία βοηθηθείη ἀπολαμβάνουσα κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν ἀνατείλασαν τὴν σάρκα· παραπλήσιον τούτῳ τό· «Καὶ τὰ ὀστᾶ ἡμῶν ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ»[3]. Σπέρματος γὰρ λόγον τὸ νῦν ἡμῶν σῶμα ἔχει πρὸς τὸ ἐξ ἀναστάσεως· αὐτὸ γὰρ τοῦτο σπαρὲν ἐν φθορᾷ ἀναθάλλει ἐν ἀφθαρσίᾳ σπειρόμενον[4]· ὅθεν καὶ τῷ παραδείγματι τῷ σπειρομένῳ, εἰς τὰ περὶ ἀναστάσεως ἐχρήσατο Παῦλος.

Στ. η'. Τῷ γὰρ τοῦ Θεοῦ λαῷ τί ἕτερον ἔρυμα πλὴν τοῦ Κυρίου; Πᾶς δὲ Χριστοῦ μετέχων ὁμωνύμως καλεῖται Χριστός. Ὅν οὖν σῴζεται σωτηρίων, οὕτω Χριστὸς αὐτὸς ὑπερασπιστής ἐστιν· ἢ καὶ τοῦ ὄντως Χριστοῦ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων ἐστὶ καθ' ἃ σῴζει.

Στ. θ'. «Σῶσον τὸν λαόν σου»[5] τοῦτον, οὗ κραταίωμα τυγχάνεις, «εὐλογῶν τὴν κληρονομίαν σου»[6], οὐκ ἄλλην τοῦ λαοῦ σου οὖσαν· εὐλόγησον δὲ αὐτὴν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ἐπάρας καὶ μετεωρίσας δι' ἀρετῆς αὐτούς· ἀλλὰ καὶ «ποιμαίνων αὐτοὺς»[7] εἰς πάντα τὸν αἰῶνα τοῦτον· ἐν γὰρ τῷ μέλλοντι ὑπερβάντες τὴν θρεμμάτων κατάστασιν παιδευτῇ καὶ διδασκάλῳ σοι χρήσονται.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΗ'

Στ. α'. Ὁ προκείμενος ψαλμός, μέγιστα περιέχων μυστήρια, εἰκότως κατὰ τὸν εἰκοστὸν ὄγδοον ἀριθμὸν τέτακται, ὄντα δυνάμει ἑβδομάδα. Ἐὰν γοῦν συνθῇς τοὺς ἑξῆς ἀριθμοὺς ἀπὸ μονάδος ἕως ἑβδομάδος εἰκοστὸς ὄγδοος ἀπαρτίζεται· ὅθεν καὶ τρίγωνός ἐστιν, ἑκάστης αὐτοῦ πλευρᾶς συγκειμένης ἐξ ἑβδομάδος. Ἔστι δὲ καὶ τέλειος ἀριθμός, δεύτερος μετὰ τὸν ἕκτον. Τέλειον δὲ ἀριθμόν φασιν, τὸν ἐκ τῶν μερῶν ἑαυτοῦ συντιθέμενον, ὥστε μὴ ὑπερβάλλειν μηδὲ ἐλλείπειν. Καὶ ὁ παρὼν οὖν ἀριθμὸς μέρη ἔχει ἥμισυ, τέταρτον, ἕβδομον, τεσσαρεσκαιδέκατον, εἰκοστὸν ὄγδοον· ἅπερ συντεθέντα ἀπαρτίζει ἑαυτόν· ιδ', ζ', δ', β', α'.

Προστάττει, ἤτοι τοῖς ἀγγέλοις, ἤτοι τοῖς τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἔχουσιν ἀνθρώποις ἐνεγκεῖν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὰ πρὸς θεραπείαν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 27,7. 2. Ἐνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ἡσ. 66,14. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 15,42. 5. Ψαλ. 27,9. 6. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 7. Ἐνθ' ἀν.

Οἱ τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας λαβόντες, ἄλλα τε προστάττονται καὶ υἱοὺς κριῶν ἐνεγκεῖν· κριοὺς δὲ νοητέον τοὺς εὐτόνους κατὰ θεοσέβειαν βίον ἐπανελομένους δίχα τοῦ λογικῶς θεωρεῖν τὴν ἀλήθειαν· διὸ καὶ ἄρχειν εἰσὶν ἱκανοί· υἱοὶ δὲ κριῶν οἱ μιμήσει τῆς πολιτείας γεννηθέντες ὑπ' αὐτῶν. Δόξαν μὲν οὖν φέρουσιν οἱ τὸ προσῆκον περὶ Τριάδος δοξάζοντες· τιμὴν δὲ πάντες οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς. Εἴπερ καὶ ὁ παραβαίνων τὸν νόμον διὰ τοῦ παραβαίνειν τὸν Θεὸν ἀτιμάζει. Ἐν **[1312]** αὐλῇ δὲ προσκυνεῖ ἁγίᾳ ὁ κατὰ τὰ δόγματα καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας τῷ Θεῷ λατρεύων.

Στ. γ', ζ'. Προχειρότερόν τις ἐπιβάλλων ἐρεῖ τὸν Ἰωάννην βαπτίζοντα ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ[1], «φωνὴν εἶναι Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων»[2].—Ἔτι μὴν εὔτονον καὶ αὐστηρὸν βίον ἀναλαβὼν ὁ Ἰωάννης, διοδεύσιμον τὸν φλογμὸν τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου ποιήσας, «φωνή» ἐστι «Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός»[3].

Στ. θ'. Ψυχὰς δηλοῦσιν ἂν ἔλαφοι, πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατούσας καὶ πνεύματι διὰ χειλέων κατὰ μίμησιν Θεοῦ ἀναιροῦντας τὸν ἀσεβῆ ὄφιν.

Ὅπως φανερὰ γένωνται τὰ ἐν αὐτοῖς φωλεύοντα θηρία, ἅπερ ἀνιμῶνται ἔλαφοι· σύμφυτος γὰρ τόπος ξύλων ἀκάρπων ἐστὶν ὁ δρυμὸς, κοπτομένων ὑπὸ τῆς ἀξίνης τοῦ λόγου καὶ εἰς πῦρ βαλλομένων[4].

Ὅτε τὰ ἐπισκιάζοντα τῇ τῶν ἀνθρώπων προκοπῇ περιαιρεθῇ, τότε πᾶς τις τὴν πολύθεον πλάνην ἐάσας δόξαν ἐρεῖ τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ.

Στ. ι'. Ἡ δὲ καθίδρυσις τὸ ἄτρεπτον παρίστησι τοῦ Θεοῦ, διαστέλλει γοῦν αὐτὴν τοῖς δι' ἀλλοίωσιν ἀπολλυμένοις, φάσκων συγκαθήμενος τὸν αἰῶνα καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τὸν αἰῶνα. Τὸ τοίνυν μόγιμον αὐτοῦ τῆς βασιλείας παρέστησεν.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΘ'

Στ. α'. Ὁ ἀληθῶς Δαυΐδ, ὁ ἐκ σπέρματος Δαυΐδ τὸ κατὰ σάρκα γενόμενος, οἰκοδομήσας τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς τὸν θεμέλιον αἵματι τῷ ἰδίῳ κατέβαλεν, λέγων· Τὸν οἶκον τὸν ἅγιόν μου θεμελιώσω, ταύτην ἐγκαινίσαι προὔθετο ἀρχὴν τῆς ἐν αὐτῷ οἰκήσεως διδοὺς τοῖς πιστεύουσιν· ἐφ' ᾧ «ψαλμὸς Ὠδῆς» εὐχαριστικῶς ἀνακρούεται· τὸν αἰσθητὸν δὲ οἶκον οἰκοδομῆσαι προθυμηθεὶς ὁ Δαυΐδ ἀκήκοεν· «Οὐ σὺ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον διὰ τὸ ἀνὴρ πολεμιστὴς εἶναι ἐκ νεότητός σου, ἀλλ' ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τῆς ὀσφύος σου, οὗτος οἰκοδομήσει μοι οἶκον»[5]· τὰς οὖν ὕλας προετοιμάσας τῷ παιδὶ καὶ τὸν ψαλμὸν ὡς ἕν τι τῶν ἀναγκαίων κατέλειπεν, ὡς ἂν συμπληρωθέντος εὐχαριστικῶς ἀνακρούηται.

---

1. Πρβλ. Ματθ. 3,6. 2. Πρβλ. Ψαλ. 28,3. 3. Ψαλ. 28,7. 4. Πρβλ. Ματθ. 7,19. 5. Πρβλ.. Β' Βασ. 7,5,12-13. Β' Παρλ. 6,9.

Σ τ. δ'. Σῴζει δὲ Θεὸς ἢ μὴ συγχωρῶν εἰς θάνατον κατελθεῖν ἢ καταβαίνοντας ἀναστῶν. Νοθείη δὲ ταῦτα καὶ ἐκ προσώπου Χριστοῦ τοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ δόντος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.

Σ τ. ς'. Ἀλλὰ καὶ οἷς ἔδυ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν[1] κλαίουσιν, ἐν ἀρχῇ νυκτὸς γεγονότες· οἷς δὲ ἀνατέλλει τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος[2], χαίρουσιν· ἔδυ καὶ τῷ προτέρῳ λαῷ καὶ ἔκλαυσαν· ἀνέτειλε δὲ τοῖς ἔθνεσι καὶ ἠγαλλιάσαντο.

Διδύμου καὶ Βασιλείου. Σ τ. ζ'. Ἁρμόττει καὶ τῷ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ νενικηκότι· ἐν γὰρ ταῖς Παραλειπομέναις ὑψωθῆναι λέγει τὴν τούτου καρδίαν[3].

Σ τ. η'. Κάλλος δὲ ψυχῆς ἡ τῶν ταύτης δυνάμεων συμφωνία, ἐπεὶ καὶ σώμκτος ἡ τῶν μελῶν συμμετρία. Τοῦτό μοι τοίνυν τὸ κάλλος παράσχου, ὅπερ ἀνέλαβον ποιήσας σου τὸ θέλημα καὶ τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρός· **[1313]** ἐπεὶ πᾶς ὁ σύμμορφος γεγονὼς τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, κάλλος θεόθεν ἔσχεν ἑνωθεὶς τῷ Κυριακῷ θελήματι.

Σ τ. ι α'. Διὰ δὲ τοῦ «Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου»[4] δείκνυτκι τὸ «ἐγενήθη» μὴ πάντως οὐσίωσιν ἀλλὰ καὶ σχέσιν πρός τι δηλοῦν. Τοῦτο τοίνυν νοητέον καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος, εἴ ποτε λέγοιτο. Ὁ δὲ κυρίως κοπετός, ὅταν κόπτωσι τὸ στῆθος αἱ χεῖρες· ἀφ' οὗ λέγεται τὸ ἐν συναισθήσει τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων γενόμενοι διὰ χειρῶν πνευματικῶν μεταβαλεῖν τὸν θρῆνον εἰς εὐφροσύνην, χαρὰν τὸν καρπὸν ἀναλαβόντα τοῦ Πνεύματος. Τὸ δὲ «οὐ μὴ μεταγνῶ»[5]. δόξα δὲ τοῦ ψάλλοντος ὀρθὴ πολιτεία καὶ γνῶσίς ἐστιν εἰλικρινής.

ΨΑΛΜΟΣ Λ'

Σ τ. β'. Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ μακαρίου τέλους ἐλπίζων τυχεῖν, ὃς δὲ μὴ καταισχυνόμενος ἀξιοῖ δὲ πολεμούμενος ῥυσθῆναι τῷ Μονογενεῖ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη τυγχάνοντι. Καί, ἐπεὶ μὴ φθάνει, φησίν, ἡ ἡμετέρα κραυγὴ πρὸς τὸ σὸν ὕψος, κλῖνον τὸ οὖς σου πρός με[6] διὰ συγκαταβάσεως, ὅπως ἂν καὶ τάχος ἐπιθείης αἰτούμενος.

Καὶ νῦν δὲ τὸ «γενοῦ μοι»[7] σχέσιν δηλοῖ τοῦ ὑπερασπίζοντος πρὸς τὸν ὑπερασπιζόμενον· ἀξιοῖ δὲ καὶ φρούριον αὐτῷ γενέσθαι, τοὺς ἐχθροὺς ἀποφυγόντι καὶ τὸν οὐράνιον ἄρτον τραφῆναι.

Σ τ. η'. «Ἀγαλλιῶμαι καὶ εὐφραίνομαι»[8] λύπην καὶ τὰ λοιπὰ πάθη καταπατήσας. Ἡ δὲ ταπείνωσις ποτὲ μὲν τὴν ἀτυφίαν δηλοῖ, ποτὲ δὲ τὴν ὑπ' ἐχθροῖς κάκωσιν· ἀγαθὸν δὲ τὸ ἐπιδεῖν τὸν Θεὸν τὴν ἑκατέ-

---

1. Πρβλ. Ἰω. 1,9. Α' Ἰω. 2,8. 2. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 3. Πρβλ. Β' Παρλ. 32,25. 4. Ψαλ. 29,11. 5. Πρβλ. Ψαλ. 29,13. 6. Πρβλ. Ψαλ. 30,3. 7. Ψαλ. 30,3. 8. Πρβλ. Ψαλ. 30,8.

ρως ταπείνωσιν. Δηλοῖ δὲ νῦν τὴν κάκωσιν τὰς ἀνάγκας ἐπαγαγών· ἀνάγκας γὰρ τὰς περιστάσεις ἐκάλεσεν. Εἰ τὸ εὐρύχωρον δὲ ταυτὸν τῇ ὁδῷ τῇ πλατείᾳ καὶ εὐρυχώρῳ δηλοῖ, ἥτις ἐστὶν ἡ φιληδονία, εὐχαριστεῖ διότι ἐν τῷ περιγείῳ τόπῳ τυγχάνων, ἐν ᾧ διὰ τὰς ἐμφωλευούσας τὸ ζῆν ἐστιν ἐπισφαλές, στάσιν ἔσχε τοῦ μὴ τῇδε κἀκεῖσε πρὸς τῶν παθῶν περιφέρεσθαι ἡδέως, ἐπαινετόν φησι τὸ εὐρύχωρον, ὁμολογεῖ χάριν ὅτι οὐ στενοχωρεῖται, πλατυνόμενός τε καὶ τοῖς πόνοις ἐγκαρτερῶν.

Σ τ. ι α′. Κατὰ μὲν τὸ αἰσθητόν, οὐ πάντως οὔτε πτωχεύων τις ἀσθενεῖ, οὔτε μὴν ἀσθενῶν πτωχεύει· ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς, ἐπεὶ ταὐτὸν ἰσχύς τε καὶ πλοῦτος, ὁ πλουτῶν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς ἰσχὺν ἔχει. Λέγει τοίνυν ὡς «Ἠσθένησα» τὸν βλέποντα πλοῦτον ἀποστραφείς· ἰσχὺν δὲ φησίν, ἀντὶ τοῦ ταύτην ἔχοντος τὴν ἕξιν εἰπών· Ὡς γὰρ οὐκ ἔστιν ἀγνοεῖν ἐπιστήμην, οὕτως οὐδὲ ἰσχὺν ἀσθενεῖν. Τοιοῦτον παρὰ Παύλῳ τὸ «Ἵνα δικαιοσύνη γενώμεθα Θεοῦ ἐν αὐτῷ»[1] ἀντὶ τοῦ δικαίῳ.

Σ τ. ι β′. Οἱ ἐχθροὶ φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι τυγχάνοντες οὐ μόνον οὐκ αἰσχύνονται οὐδ' ὄνειδος **[1316]** ἔχειν δοκοῦσιν, ἐφ' οἷς πράττουσιν κακῶς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου σεμνύνονται. Ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτῶν, «Ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν»[2]· καυχῶνται δὲ ἐφ' οἷς ὀνειδιστέοι γίνονται. Αἰσχύνθητε γοῦν ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν ἐναντίον Κυρίου· ὅθεν καὶ ἀναστήσονται οὗτοι εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον. Ὁ δὲ αἰσθόμενος ἐν τῇ προειρημένῃ πτωχείᾳ ἑαυτὸν γεγονέναι ὁμολογεῖ ὀνειδιστέος εἶναι· διό φησι «Παρὰ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου ἐγενήθην ὄνειδος»[3]· ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσιν τοῖς πλησιάζουσίν μοι κατὰ τὴν οἴκησιν, τοῦτ' ἔστιν τοῖς ὁμοδοξοῦσιν, οἵπερ κατανοήσαντες ἐξ οἵου πλούτου πρὸς οἵαν πτωχείαν ἐξέπεσαν, εὐλαβούμενοι παθεῖν ἴσα, τὴν κατάστασιν ἀπέφυγον τὴν ἐμήν, ὅτι σκεῦος ὢν πάλαι τίμιον καὶ εὔχρηστον τῷ Δεσπότῃ, τοσοῦτον ἠχρειώθην ὡς ἀπολωλέναι δοκεῖν. Ψόγου δὲ ἀκούει Διδάσκαλος παρὰ τῶν δοκούντων εἶναι περὶ αὐτὸν μαθητῶν, τῷ δὲ μὴ τοῖς μαθήμασιν ἐμμένειν μὴ κατοικούντων ἐν αὐτοῖς· ἴσως δὲ καὶ ψεγομένων ἐκείνων τῷ παροικεῖν, σκεῦος ἐγενόμην ἀπολωλός· κατὰ τό, «Τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι»[4]; — «Ἐγενήθην φόβος τοῖς γνωστοῖς μου»[5], διὰ τὸ δεδιέναι, φησίν, αὐτοὺς συγγενέσθαι μοι, μὴ τοῖς ἐμοῖς ἐχθροῖς περιπέσωσιν.

Σ τ. ι ς′. Χεῖρας δέ φησι τὰς φρουρούσας δυνάμεις, ἐν αἷς φησιν εἶναι πάντα τὰ συγκληρωθέντα κατὰ κρίσιν αὐτῷ θείαν ἤτοι παθεῖν ἢ ῥυσθῆναι. Μηδὲ γὰρ οἴεσθαι ταῦτα συμβαίνειν συντυχικῶς.

Ἐν ταῖς σκεπαζούσαις καὶ φρουρούσαις δυνάμεσι, χερσί σου χρη-

---

1. Πρβλ. Β′ Κορ. 5,21. 2. Πρβλ. Φιλιπ. 3,19. 3. Ψαλ. 30,12.
4. Β′ Κορ. 11,29. 5. Πρβλ. Ψαλ. 30,12.

ματιζούσαις, οἱ κλῆροί μου τυγχάνουσιν, τοῦτ' ἔστιν πάντα τὰ συγκληρωθέντα μοι κατὰ κρίσιν σήν, ἤτοι ῥυσθῆναι ἀπ' αὐτῶν ἢ παθεῖν· οὐδὲ γάρ τι συντυχικῶς οἶομαι συμβαίνειν. Ἕτεροι δὲ τὴν λέξιν σαφηνίζουσιν οὕτως. Αἱ δεδομέναι ἐξουσίαι, φησίν, ἤτοι ὡς ἄρχουσιν ἢ διδασκάλοις ἢ ἄλλην τινὰ ὑπεροχὴν ἔχουσιν, κλῆροι αὐτῶν ὀνομάζονται. Οὗτοι οὖν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν· ὡς γὰρ αὐτὸς καθιστᾷ, οὕτως καὶ μεθιστᾷ βασιλεῖς. Κἂν τοίνυν διὰ τὴν παροῦσάν μοι ὑπεροχὴν ἐπέρχωνταί τινες μετακινῆσαι αὐτὴν βουλόμενοι, οὐ δυνήσονται τῷ πάντα τὰ κατ' ἐμὲ ἐν ταῖς χερσίν σου εἶναι.

Σ τ. κ', κ α'. Οὐχ ἁπλῶς κρύπτει τὴν χρηστότητα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν· πολὺ γὰρ αὐτῆς ἤδη καθορῶσιν· ἀλλὰ «τὸ πλῆθος» ἵνα μὴ βλαβῶσιν. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν «τοῖς φοβουμένοις σε»[1]· αὐτοῖς γὰρ αὐτὴν ταμιεύεται. Φανέρωσον αὐτὴν αὐτοῖς, ὅτ' ἂν τελείᾳ ἀγάπῃ γενόμενοι ἔξω βάλωσι τὸν φόβον. Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἃ ἔκρυψας «τοῖς φοβουμένοις σε»· ἤδη κατ' ἐνέργειαν ἐφανέρωσας τοῖς πλέον τοῦ φόβου τὴν ἐλπίδα ἔχουσιν ἐναντίον τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἀνθρώπους δ' ἐρεῖς τοὺς τὸ λογικὸν καὶ κατ' εἰκόνα ἀδιάστροφον φυλάξαντας· υἱοὺς δὲ αὐτῶν τοὺς λογικῶς μαθητὰς καὶ μιμητὰς αὐτῶν γενομένους. Ἀπόκρυφον δὲ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ ἐρεῖς τὸ μὴ ἐφικτὸν νῦν πρὸς γνῶσιν φανερωθησόμενον δὲ τότε, ὅτε ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστιν[3]. Τούτῳ τῷ ἀποκρύφῳ **[1317]** ἀντιδιαστέλλεται τὸ λεγόμενον παρὰ Παύλῳ, «Γνωστὸν αὐτοῦ φανερωθὲν τοῖς ἀνθρώποις»[4], τοῦτ' ἔστιν τὸ δημιουργὸν καὶ προνοητικὸν αὐτοῦ. Ἐξῆς γὰρ τοῦ «Ὁ Θεὸς ἐφανέρωσεν»[5] εἴρηται· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα καθορᾶται»[6]. Τάχα καὶ ὁ Σωτήρ, πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἀπόκρυφον ἔχει πᾶν τὸ κατὰ τὴν θεότητα, ἐμφανὲς δὲ τὸ κατὰ τὴν οἰκονομίαν. Ὅτ' ἂν οὖν ὁ Λόγος γενόμενος σὰρξ σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν[7], κατακρυπτόμεθα ἐν τῷ ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὀψόμενοι αὐτό, ὅτ' ἂν ὀψώμεθα «τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»[8]. Ἐπίστησον δέ, εἰ καὶ τὰ προφανῆ ἔργα τῆς προνοίας, πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι δύναται· δι' αὐτῶν γὰρ Θεὸν φανταζόμεθα· ἀπόκρυφον δὲ αὐτοῦ οἱ ἀπόρρητοι λόγοι καθ' οὓς γίνεται τὰ γινόμενα, οὓς ἐπὶ τέλει πραγμάτων εἰσόμεθα, ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων. Οἱ ἀνθρώπινα δόγματα ἐπαγγελλόμενοι, ἄνθρωποί εἰσι ταραχὴν προβαλλόμενοι, δι' ἧς ταράττουσιν τοὺς ἀνερματίστους. Ταύτης τῆς ταραχῆς ἐκτὸς ποιῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν ὁ Θεὸς κατακρύπτει αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου αὐτοῦ κατὰ πάντας τοὺς εἰρημένους τρόπους. Ὁ δὲ προκόπτων ἔτι καὶ ἐν σκηνῇ χρῄζει σκέποντος ἐν αὐτῇ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ τὰς ψευδοδοξίας ἀποφυγεῖν ἃς ἐκάλεσε «γλώσσας»· πρὸς δὲ τὸν τέλειον πάσης ἀπαλλαγέντα

---

1. Ψαλ. 30,20. 2. Αὐτόθι. 3. Πρβλ. Α' Ἰω. 3,3. 4. Πρβλ. Ρωμ. 1,19. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ρωμ. 1,20. 7. Πρβλ. Ἰω. 1,14. 8. Ἰω. 1,14.

προκοπῆς καὶ κατανοοῦντα λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν λέγεται. Καὶ πᾶσα φωνή, ἥ ἀναστήσεταί ἐπὶ σὲ εἰς κρίσιν, πάντας ἡττήσεις.

Σ τ. κ β′, κ γ′. Οὐ τοσοῦτον θαύματος ἄξιον ὅτ' ἂν ἐμφαίνηται ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐν ταῖς ἀνετικαῖς καὶ ἠπλωμέναις πόλεσιν, ὅσον θαυμαστούμενος τότε, ὅτ' ἂν ἐν πόλει περιοχῆς γένηται· ὡς καὶ διὰ τοῦτο εὐλογητὸν εἶναι τὸν Θεόν, πάνυ εὐλογούντων τῶν ἐκ πλείονος περιστάσεως ῥερυσμένων· τὸ δὲ τῆς ἐκστάσεως ὄνομα σημαίνει τὴν παραφροσύνην, δηλοῖ δὲ καὶ τὸν θαυμασμὸν μετ' ἐκπλήξεως γινόμενον. Σημαίνει ἡ παροῦσα λέξις τὸ δεύτερον τῶν σημαινομένων. Ὃ γὰρ λέγει ἔστι τοιοῦτον· «Ἐν ἐκστάσει», τοῦτ' ἔστιν ἐν ἐκπλήξει γεγενημένος «εἶπα· Ἀπέρριμμαι ἄρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου»[1] τοῦτ' ἔστι μακρὰν ἔδοξα εἶναι τῶν ἐποπτικῶν καὶ ἐπισκοπευτικῶν σου δυνάμεων· καὶ ἐπεὶ οὕτως διατεθεὶς παρεκάλεσα μὴ ἀπερριμμένος μεῖναι, ἀλλ' ἐπιφανῆναί μοι τὸ πρόσωπον τῶν ὀφθαλμῶν σου, «διὰ τοῦτο εἰσήκουσας τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς σέ»[2].

Σ τ. κ δ′. Μιᾶς ἀληθείας οὔσης τῆς εἰπούσης «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια»[3] πολλαὶ συνίστανται ἐν τοῖς μετέχουσιν τῆς μιᾶς ἑκάστης ψυχῆς ἀλήθειαν ἐχούσης· ὃν ἐδέξατο τύπον ἐκ τῆς μονογενοῦς ἀληθείας. Ἐπεὶ οὖν πάσας τὰς ἀληθείας ταύτας ἐκζητεῖ Κύριος, τιμῆσαι ἐπ' αὐτὰς βούλεται τοὺς ἔχοντας αὐτάς· τούτου χάριν, οἱ ὅσιοι αὐτοῦ, ἐκζητήσατε αὐτόν· οὐκ ἀμισθὶ καταλύοντες ἐφ' ᾗ ἔχετε ἀληθείᾳ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΑ′

Σ τ. α′. Καί, ἐπεὶ πολλὰ κεκρυμμένα ὁ ψαλμὸς **[1320]** ἔχει, συνέσεως χρεία τῷ ἐντυγχάνοντι, ἵνα συνιέναι δυνηθῇ ἕκαστα τῶν ἀσαφῶς εἰρημένων.

Στ. β′. Ὁ ἀναμάρτητος, οὐχ ἁπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλ' «ἀνήρ», διὰ τὴν τελειότητα λέγεται. Οὕτω γοῦν «ὁ Θεὸς οὐ λογίζεται ἁμαρτίαν»[4], ἤτοι τῷ ἀφίεσθαι αὐτήν, ἢ τῷ μηδ' ὅλως γεγονέναι. Ἁρμόσει γὰρ τοῦτο μάλιστα τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν οἰκονομίαν· καὶ τὸ «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος»[5] ὁμοίως ἐκδεκτέον ἢ τὸ ἀποβεβληκέναι ἢ τὸ μὴ ἐσχηκέναι δόλον· οὐκ ἔστιν δὲ δόλος ἐν στόματι τοῦ λόγου ἀληθῆ καὶ ἀκατάγνωστον ἔχοντος.

Σ τ. γ′. Ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καταυγαζόμενος ἐν ἡμέρᾳ διῆγον καὶ ἐν ὅλῃ ταύτῃ ἔκραζον ὑμνῶν εὐχόμενος. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ ταύτης τῆς κραυγῆς ἐξ ἀπροσεξίας ἐσίγησα, ἐπαλαιώθη τὰ ἰσχυρὰ καὶ τὰ εὔτονα τῶν δογμάτων, ὀστᾶ μου ὀνομαζόμενα. Σημαίνει δὲ τὴν μετάπτωσιν τοῦ τοιαῦτα λέγοντος τῷ πεπαλαιῶσθαι καὶ μὴ φύσει παλαιὰ εἶναι τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ.

---

1. Ψαλ. 30,23. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἰω. 14,6. 4. Πρβλ. Ψαλ. 31,2. 5. Ἔνθ' ἀν.

Ταῖς ἀνομίαις ταῖς χωρὶς νόμου τὰς διὰ νόμου παραβάσεως ἁμαρτίας ἀντιδιέστειλεν· ἀλλ' αἱ μὲν ἀνομίαι ἀφίενται· χωρὶς γὰρ οὖσαι νόμου, συγγνώμης τυγχάνουσιν· αἱ δὲ ἁμαρτίαι παντὶ μὲν οὐκ ἀφίενται, ἐξ ἀγάπης δὲ μόνον ἐπισκιάζονται· ἀγάπη γὰρ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν[1], ὅταν παρακούσαντες τοῦ νόμου ὕστερον μετανοήσωσιν. Ἐπεὶ τοίνυν διὰ λουτροῦ μὲν ἡ ἄφεσις, διὰ δὲ μετανοίας ἐπικάλυψις, ἀμφότερα περιέλαβεν. Τινὲς δὲ τὴν μὲν ἄφεσιν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν φασιν, τήν γε μὴν ἐπικάλυψιν ἐπὶ τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων.

Στ. δ'. Καὶ ἐν τοῖς προάγουσιν εἴρηται, ὡς ἐν πολλοῖς τόποις τῆς Γραφῆς ἡ κολαστικὴ τοῦ Θεοῦ δύναμις χεὶρ αὐτοῦ ὀνομάζεται. Ταύτην οὖν βαρέως ἐπικεῖσθαι αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός, τοῦτ' ἔστι συνεχῶς, λέγει, διὰ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολήν· τὰς βιοτικὰς μέντοι μερίμνας ἡδονάς τε τούτου τοῦ αἰῶνος ἀκάνθας ἡρμήνευσεν ὁ Σωτήρ[2]. Ὅτ' ἂν οὖν τοιαύτη ἄκανθα ἐμπαγῇ τινι, εὐθέως εἰς ταλαιπωρίαν στρέφεται. Ἰστέον ὅτι κατὰ μεταβολὴν καὶ τροπὴν ταλαίπωρός τις γίνεται, μὴ φύσει ὢν τοιοῦτος. Σημαίνει δὲ ἡ λέξις τὸν οἰκτρὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ τὸ ἐμπαγῆναι δὲ ἄκανθαν τὸ μὴ φύσει δηλοῖ, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπεισιοῦσαν. Νυττόμενος οὖν ὑπὸ ταύτης ἐστράφην εἰς ταλαιπωρίαν, τὴν διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευτικῆς νουθεσίας· «Ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται»[3]. Ἔγνωμεν δὲ ἐν ταῖς Βασιλείαις, ὅσα ὑπέμεινεν διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ Κυρίου παιδευόμενος διὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ δικαιοσύνην, ἵν' ἐκείνης τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς δι' αὐτὴν τιμωρίας ἀπαλλαγεὶς τὴν προτέραν ὑγείαν ἀναλήψεται.

Στ. ε'. Ὁ εἰς ἁμαρτίαν ἐμπεσών, ὅσον ἐνεργεῖν αὐτὴν βούλεται, σκέπει καὶ κρύπτει αὐτήν· ὁ δὲ μισήσας αὐτήν, φανερὴν ποιεῖ τῷ δυναμένῳ ἰάσασθαι, δι' ἐξομολογήσεως ἐξαγορεύων αὐτήν· ἀλλὰ καὶ τὴν ταύτῃ κατάλληλον ἀνομίαν ἀποκαλύπτει. Εἶδος γὰρ ἁμαρτίας ἡ ἀνομία· πᾶς γὰρ ὁ ἀνομῶν ἁμαρτάνει· οὐ **[1321]** παντὸς ἁμαρτάνοντος ἀνομοῦντος δύναται ἐκ παραλλήλου εἰρῆσθαι· μάλιστα διὰ τὸ «Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ καὶ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία»[4]. Πραγματικῶς δὲ εἰπὼν «ἐξαγορεύειν κατ' ἐμαυτοῦ ἣν πεποίηκα ἀνομίαν»[5], πλέον οὗ ἠτησάμην ἔσχον· οὐ μόνον γὰρ ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς καρδίας ἀσέβειαν ἀφῆκεν ὁ Θεός· ἀσέβεια δὲ καρδίας εἶναι δύναται ἡ συμβαίνουσα τοῖς πολλοῖς δυσαρέστησις τῆς προνοίας ἐκ τῆς δοκούσης τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας.

Στ. ς'. Εἰ καὶ πρακτικῆς ἀνομίας καθαρεύουσιν οἱ ὅσιοι, ἀλλά γε χραινομένους ἔχουσι τοὺς λογισμοὺς πολλάκις ἐκ τῆς εἰρημένης καρδίας ἀσεβείας· καίτοι οὐ περὶ ἀνομίας, ἧς οὐκ ἔχουσιν οἱ προσευχό-

---

1. Α' Πέτρ. 4,8. 2. Πρβλ. Ματθ. 13,22. 3. Παρμ. 3,12. Ἑβρ. 12,6. 4. Α' Ἰω. 3,4. 5. Πρβλ. Ψαλ. 31,5.

μενοι, ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας προσεύξονται, ἄφεσιν αὐτῆς αἰτούμενοι ἐν εὐθέτῳ καιρῷ· εὔθετος δὲ καιρὸς προσευχῆς περὶ τῆς εἰρημένης ἀφέσεως, ὅτε τις ἀπὸ πράξεως ῥυπαρᾶς καθαρεύει· καὶ ὥσπερ τις τραυματίας ὤν, περὶ ἀμυχῆς οὐκ ἀπαιτήσει ἰατροῦ θεραπείαν, ἀλλ' ὅλον τὸ σῶμα ὁλόκληρον ἔχων ἐν μόνῃ τῇ ἀμυχῇ τυγχάνων· οὕτως οὐδεὶς πράξεων ἐνάγων πεπληρωμένος, περὶ καθαρότητος λογισμῶν προσεύξεται, ἀλλὰ μόνος πᾶς ὅσιος. — Ὅτ' ἂν κατακλυσμὸς πολλῶν πνευματικῶν ὑδάτων γένηται, ἐσχηκότος τινὸς ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον[1], τοῦτ' ἔστιν τῶν ὑδάτων ἐξαφανιζόντων πάντα τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀσέβειαν τῆς καρδίας, οὐκ ἐγγιοῦσιν ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀνομία τῷ ὑπὲρ αὐτῶν προσευξαμένῳ.

Σ τ. ζ'. Τῆς περιεστηκυίας θλίψεως ἀπαλλαγὴν οὐκ ἄλλως εὑρίσκειν ὁ ταῦτα λέγων νομίζει ἢ καταφυγὼν πρὸς Χριστόν.

Σ τ. θ'. Τοῦτ' ἔστιν μὴ τὸ λογικῶς ἐνεργεῖν ἀποβαλόντες εἰς ἄλογον πέσωνται κατάστασιν, ὥστε ἵππῳ διὰ τὸ θηλυμανὲς ὁμοιωθῆναι ἢ ἡμιόνῳ διὰ τὸ ἐστερεῶσθαι πρὸς τὰ κακά.

Οἱ μὲν εὔεικτοι καὶ εὐήνιοι ἑκουσίᾳ ὁρμῇ ἐγγίζουσι τῷ Θεῷ· οἱ δὲ προειρημένοι, ὡς ἵππος καὶ ἡμίονος διὰ τὸ ἀσύνετον γεγονότες, τῇ προειρημένῃ ἀνάγκῃ τῶν πωλοδαμνῶν ἀχθήσονται πρὸς σέ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΒ'

Σ τ. α'. Οἱ τὸν ἠθικὸν κατορθώσαντες βίον δίκαιοί εἰσιν ἀγαλλιώμενοι ἐν τῷ Κυρίῳ· εὐθεῖς δέ, οἷς πρέπει αἴνεσις, οἱ πᾶσαν σκολιότητα ψευδοδοξίας διαφυγόντες· τούτοις γὰρ ἁρμόζει Θεὸν αἰνεῖν· ἐπεὶ «οὐχ ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ»[2].

Σ τ. β'. Ἡ ἐξομολόγησις ἡ ἐνταῦθα τὴν εὐχαριστίαν δηλοῖ· ταύτην οὖν ἐν κιθάρᾳ ποιητέον· καὶ εἰ μὲν κιθάρα εἴη τὸ σῶμα, νευραὶ τεταμέναι οὐκ ἄλλαι τῶν αἰσθήσεων εἶεν, αἷς ἐπαινετῶς χρώμενοι, εὐρύθμως καὶ ἐναρμονίως ἐξομολογούμεθα τῷ Κυρίῳ. Εἰ δὲ τὴν ψυχὴν ὑπολάβοι τις κιθάραν, αἱ δυνάμεις αὐτῆς οἷον μνημονικὴ καὶ συγκαταθετικὴ καὶ ἀνανευτικὴ καὶ ἄλλαι κατὰ λόγον κρουόμεναι νευρῶν δίκην ὑπὸ νοῦ, μυστικῶς ἐξομολογήσονται τῷ Κυρίῳ. Ψαλ-

[1324]τηρίου δὲ πρὸς κιθάραν διαφορὰν εἶναι λέγουσι μουσικοὶ τοιαύτην· τὴν μὲν κιθάραν ἐκ τῶν κάτω μερῶν ἀποτελεῖν ἦχόν φασιν· τὸ δὲ ψαλτήριον ἐκ τῶν ἄνω μερῶν μετὰ τοῦ καὶ εὐθύτατον εἶναι δι' ὅλων. Τῆς οὖν ψυχῆς ἀποδοθείσης εἶναι κιθάραν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ οὐχ ἕτερον τάχα τοῦ νοῦ τυγχάνον ψαλτήριόν ἐστι ψάλλον οὐκ ἄλλῳ τινὶ ἢ τῷ Θεῷ. Ὅτε γὰρ χρώμεθα νοήσεσιν ὀρθαῖς καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἡμετέρῳ τὸ ἅγιον προσλαμβάνομεν Πνεῦμα, τὸ τηνι-

---

1. Ἰω.4,14. 2. Σ. Σειρ. 15,9.

κάδε ψάλλομεν ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ. Ἢ τάχα ἐκ τοῦ δέκα χορδὰς ἔχειν τὸ τέλειον αὐτοῦ παρίστασται. Τὸν γὰρ τοιοῦτον ἀριθμὸν συνεχῶς ὑμνούμενον ἐν ταῖς Γραφαῖς ἔστιν εὑρεῖν· καὶ τῷ ἱεροφάντῃ γοῦν Μωϋσεῖ οὐ πλείων δέκα γενικῶν λόγων ἐχρημάτισεν ὁ Θεός· καὶ δεκάτας προσφέρειν ὁ λαὸς προστάττεται.

Στ. γ΄. Ὁ διὰ πάντων γὰρ ὑμνῶν τὸν Θεὸν καὶ διὰ φωνῆς ἀλαλάζει· ὁ γὰρ ἀλαλαγμὸς φωνή τίς ἐστιν ἀθρόως καὶ ἀσήμως κατὰ νενικημένων ἐν πολέμῳ γινομένη, ὅτι καὶ καλῶς ἀλαλάζεται· τὸ δὲ καινὸν ᾆσμα συγγενὲς τῇ Καινῇ Διαθήκῃ καὶ τῇ καινότητι τῇ τοῦ πνεύματος.

Στ. δ΄. Ὁ τοῦ Κυρίου λόγος ὃν δίδωσι τοῖς τὰ τῆς γνώσεως μεταδιώκουσιν, οὐδὲν ἀπάτης ἐστὶν ἔχων ἢ σκολιόν. Τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἔργα κατάλληλα, ἃ δὴ πράττουσιν οἱ ἐργάται τούτου ἐν πίστει ὄντα καὶ βέβαια, ἐπεὶ καὶ τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἀμετακίνητα· καὶ ὁ λόγος δὲ εὐθής ἐστι καθ' ὃν προνοεῖ. Εἰ δὲ καὶ εὐθῆ τὸν Θεὸν Λόγον νοήσωμεν, ἅπερ ἐν αὐτῷ ποιεῖ ἔργα, ἐν πίστει ἦσαν τῶν ἐν οἷς ὁ Ἰησοῦς ἅπαν ἐποίει παράδοξον· «Κατὰ» γὰρ «τὴν πίστιν σου γενηθήτω σοι»[1].

Στ. ς΄. Καὶ τούτῳ τῷ ῥητῷ συναγορεύουσιν εὐσεβεῖς ἄνδρες, τῷ δημιουργικὸν εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Στ. ζ΄. Ἐπεὶ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης ἐκχέει αὐτὸ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν διὰ τῶν ὑετῶν τῷ προστάγματι αὐτοῦ ἀσκοῦ δίκην· ἀνεμώμενον τὸ ὕδωρ ὑπεραέριον ποιεῖ, ὡς συστασῶν νεφελῶν ὄμβρον ἐπὶ γῆς ἐνεχθῆναι. Ἀλληγορικῶς δὲ ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων πολλαχοῦ θάλαττα εἴρηται διὰ τὸ ἄστατον καὶ ἁλμυρὸν ἦθος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ὡς ἐν ἀσκῷ συνήγαγεν ὁ Σωτὴρ ἐν ᾧ ἀνείληφε σώματι γαληνόν τε ποιήσας καὶ εὔδιον. Δείκνυσι δὲ καὶ μηδὲν ἀτάκτως τῶν ἐν τῇ κτίσει φερόμενον. Ὡς ἐν θησαυρῷ δὲ πάντα συνέχει τῷ ἰδίῳ βουλήματι, ἀμέλει καὶ τοὺς ἀνέμους μὴ κατ' ἰδίαν κινουμένους φοράν, ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ ἐξάγειν λέγεται, οὐ κατ' ἰδίαν φορὰν τούτων φερομένων. Οὕτω τοίνυν καὶ τὸ πολὺ τῶν ὑδάτων πλῆθος κατ' ἰδίαν κρίσιν οἰκονομεῖ, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐπέχων ἢ πέμπων τοὺς ὄμβρους· ὃ καὶ δι' Ἠλιοὺ τοῦ προφήτου πεποίηκεν.

Στ. ζ΄. Ἀλλὰ καὶ τὸν θησαυρὸν τὸν ἀγαθὸν οὐρανὸν ἀνοίγων δίδωσιν ὑετὸν τῷ σπέρματι τῆς γῆς· ὥσπερ αὖ καὶ ἐπέχει τὸν ὑετὸν κλείων τὸν οὐρανόν. Καὶ τὰς ἀβύσσους οὖν ἱκανῶς ἐχούσας διὰ τὸ πλῆθος τὸ ἀπερι**[1325]**όριστον τῶν ὑδάτων βλάψαι, ἐν θησαυρῷ τίθεται περικλείων αὐτάς, ἵν', ὅτε βούλεται, χρήσηται αὐταῖς, ὡς συμφέρει κατὰ καιρόν. Δύναται δὲ καὶ τὰ ἀκατάληπτα τῶν νοημάτων καὶ ἀνεξερεύνητα τῶν κριμάτων αὐτοῦ τυγχάνοντα ἀβύσσους τεθεικέναι ἐν τοῖς ἀποκρύφοις θησαυροῖς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας· ὡς μηδένα ἐξ αὐτοῦ τούτου τυγχάνειν, εἰ μήπω ὁ Θεὸς παράσχοι.

1. Πρβλ. Ματθ. 9,29.

Στ. θ'. Ἐπεὶ αὐτοῦ εἰπόντος ἐγενήθησαν καὶ αὐτοῦ ἐντειλαμένου ἐκτίσθησαν, σαλευθήτωσαν ὑπ' αὐτοῦ· τοῦ γὰρ πεποιηκότος καὶ τὸ ἀλλοιοῦν ἐπὶ τὸ καλόν ἐστιν. Σημαίνει δὲ τὸ «ἐγενήθησαν», τὴν οὐσίωσιν τῶν εἰς τὸ εἶναι ἠγμένων· τὸ «ἐκτίσθησαν» δέ, τὴν διακόσμησιν τὴν μετὰ τὴν οὐσίωσιν γεγενημένην. Εἰ δὲ εἰπόντος καὶ ἐντειλαμένου Θεοῦ ἐγενήθη καὶ ἐκτίσθη τὰ πάντα, ἔστιν ᾧ εἶπε καὶ ἐνετείλατο οὐκ ἄλλος τοῦ δημιουργικοῦ Λόγου· ἔστι δὲ οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός.

Στ. ι'. *Διδύμου καὶ Βασιλείου.* Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνικῶν ἤθη καὶ δόγματα διεσκέδασται· μόνῃ δὲ τῷ κόσμῳ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἐμπολιτεύεται. Πολλὴ γὰρ βουλὴ ἐν ἀνθρώποις, ἀλλ' ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου ἐκράτησεν· καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς δὲ ταῖς ἡμετέραις ἔστη βεβαία, ἡνίκα προδιασκεδάσωμεν τὰς ἀνθρωπίνας βουλάς, καθάπερ ἐν δέλτῳ τῶν προγραφέντων τύπων λεαινομένων. Τότε γὰρ καθαρῶς ἡ ψυχὴ τὰ θεῖα δέχεται λόγια. Διὸ ἐπήγαγεν· «Ὁ διασκεδάσας τὰς βουλὰς τῶν ἀθέων ἐθνῶν»[1] ἀνατρέψας τὰ λαοπλάνα αὐτῶν ἤθη καὶ πάτρια καὶ τοὺς κατὰ τῆς ἀληθείας λογισμούς, τοῦτ' ἔστι συλλογισμούς, ἀθετήσει ἀθετῶν τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν· ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς λαῶν, πολλὰ κατὰ Ἰησοῦ λογισαμένων, τοὺς λογισμοὺς ἀθετήσει ὁ Κύριος. Ἀθετήσει δὲ καὶ «τὰς βουλὰς τῶν ἀρχόντων» Ἡρώδου καὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ τῶν ἐνεργούντων αὐτοὺς ἀοράτων ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος.

Στ. ια'. Ὥσπερ τὰ ἄλλα ἀφ' ὧν οἴδαμεν ἀνθρωπίνων, περὶ Θεοῦ λέγει, ὡς χεῖρας καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ἄλλα ἔχοντος, οὕτω καρδίαν αὐτοῦ τήν, ἵν' οὕτως εἴπω, βουλευτικὴν καὶ νοητικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ταύτης οὖν οἱ λογισμοὶ ἀραρότες καὶ βέβαιοι τυγχάνοντες παρατείνουσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, τοῦτ' ἔστι κατὰ πᾶσαν τὴν ἐν γενεᾷ διαδοχὴν οἱ αὐτοὶ θεῖοι λογισμοὶ μένουσιν· ἢ τάχα οὓς ἐνέβαλε λογισμοὺς τῇ ἐκ περιτομῆς γενεᾷ τούτους ἐμβάλῃ τῇ ἀπὸ τῶν πιστευόντων ἐθνῶν γενεᾷ· οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλοις κέκληται τὰ ἔθνη, ἀλλ' ἐκείνοις οἷς ἔσχον οἱ ἐκ περιτομῆς σκιᾷ κρυπτομένοις.

Στ. ιδ'. Κατοικοῦσι δὲ τὴν γῆν οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ πνεύματα ἀόρατα καὶ τὰ ἄλλα θνητὰ ζῷα. Εἰς πάντας οὖν τοὺς ἐπὶ γῆς παρατείνει ἡ τοῦ Θεοῦ κηδεμονία ἐφορῶντος αὐτοὺς ἐκ τοῦ προειρημένου κατοικητηρίου αὐτοῦ.

Στ. ιϛ'. Ὅτι δὲ «οὐ σῴζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν»[2], μαθήσῃ ἐκ τῆς ἱστορίας· Φαραὼ... ἀλλὰ τὰ ἅρματα καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν ὁ Θεὸς εἰς **[1328]** τὴν θάλασσαν· πλήρης δὲ τῶν τοιούτων πᾶσα ἡ ἱστορία. Καὶ γίγαντα δὲ τὸν ὑπερβαλλόντως ἰσχυρὸν οὐ σωθήσεσθαι ἔφη ἐν τῇ παρούσῃ αὐτῷ ἰσχύι· ὄψει δὲ τοῦτο ἐπιστήσας τῷ κατὰ τὸν Γολιάθ. Εἰ δὲ καὶ τὸν θεομάχον ἡ προσηγορία δηλοῖ, οὐδὲ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 32,10. 2. Ψαλ. 32,16.

οὕτως σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος ὧν ἔχει δογμάτων ἀθεότητος. Τὸν μὲν οὖν ἰσχυρὸν οὕτω καλούμενον ἔστιν εὑρεῖν ἐν Ἡσαΐᾳ λέγοντι, «Γίγαντα καὶ ἰσχύοντα»[1]· τὸν δὲ θεομάχον πάλιν παρὰ τῷ αὐτῷ· «Χαίροντες ἔρχονται πληρῶσαι τὸν θυμόν μου»[2]· χαίροντες ἅμα. Καὶ ἐν Γενέσει· «Καὶ ἦν Νεβρὼδ γίγας κυνηγὸς ἔναντι Κυρίου»[3].

Στ. κ'. Τάχα δὲ καὶ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἑαυτοῖς βοηθεῖν μὴ δυνάμενοι, ὑπομένουσι τῇ προσδοκίᾳ τὸν ἐσόμενον βοηθὸν καὶ ὑπερασπιστὴν Σωτῆρα· ἐφ' ᾧ καὶ μόνῳ τὴν καρδίαν οἱ πιστοὶ πάντες εὐφραίνονται, μηδενὶ τῶν προσκαίρων ἡδόμενοι. Παρρησίας δὲ τὸ φῆσαι, Τῇ ἐμῇ ἐλπίδι τὸν ἔλεον μέτρησον. Τοῦτο μέντοι καὶ ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξε φήσας· «Ὧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν»[4].

ΨΑΛΜΟΣ ΛΓ'

Στ. δ'. Ὥσπερ οἱ ἐν τῇ καμίνῳ βληθέντες ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ τὸ μὴ βεβλάφθαι ὑπὸ τοῦ πυρός, Θεὸν ὑμνοῦντες[5], πᾶσαν τὴν κτίσιν παρέλαβον εἰς τοῦτον, εἰδότες μὴ αὐτάρκεις εἶναι πρὸς τηλικοῦτον (μέγα γὰρ τὸ Θεὸν ὑμνεῖν), οὕτω καὶ ὁ λέγων «Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοὶ»[6] ἢ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἢ τοὺς πραεῖς συνδραμεῖν αὐτῷ τοῦτο βούλεται. Τὸ δὲ μεγαλῦναι τὸν Θεὸν οὐκ αὐξῆσαι μέγεθός ἐστιν αὐτοῦ (ἀμεγέθης γάρ, σωμάτων γὰρ ἴδιον τοῦτο, ὁ δὲ Θεὸς ἀσώματος), ἀλλὰ τὸ μεγάλα οὐχ ὡς πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς φρονῆσαι καὶ εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ. Ὑψοῦσι δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ οἱ κατηρτισμένοι τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ[7]· ὑψοῦται δὲ πρὸς τῶν γενητῶν ἡ τοῦ Θεοῦ προσηγορία, οὐκ ἐκ ταπεινοῦ μετεωριζομένη, ἀλλ' ὅταν οἱ φρονοῦντες αὐτὴν μηδὲν χαμαιπετές, ἀλλὰ ὑψηλὰ καὶ οὐράνια διανοοῦνται. Ὡς γὰρ βεβηλοῦσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, οὐκ αὐτοῦ χραινομένου τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ὅσον ἐπὶ τοὺς περικειμένους βέβηλα πράττοντας καὶ φρονοῦντας, οὕτω καὶ ἁγιάζεται ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐνεργημάτων. Ὅθεν ὁ Σωτὴρ πρὸς ἑτέροις καὶ τοῦτο λέγει ἐν τῇ εὐχῇ διδάσκων τὸ «Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου»[8] οὐκ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος καθ' ἑαυτὸ ἐκ μὴ ἁγίου, ἁγίου γινομένου· εὐκτέον γὰρ ἁγιασθῆναι αὐτὸ ἐν ἡμῖν, ἁγίως νοούντων καὶ πραττόντων ἡμῶν, καὶ οὕτως ἡ περὶ Θεοῦ διάληψις, ἣν κατ' ἔννοιαν Θεοῦ ἠκριβωμένην ἔχομεν, ἡ τοῦ Θεοῦ προσηγορία ἐστί. Ταύτην ἁγιαζομένην ἕξομεν, ὅταν καθ' ἁγιότητα ἅπαντα ἐπιτελῶμεν. Ὅσον γὰρ ἐν πλάνῃ καὶ ἀγνοὶ ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων εἰσίν, ἡ τοῦ Θεοῦ προσηγορία τρόπον τινὰ χραίνεται, ἑλκομένη ἐφ' ἃ μὴ δεῖ· θεοὺς γοῦν ἀγάλματα καὶ τὴν σφῶν κοιλίαν ἐκάλεσάν τινες.

Στ. ζ'. Πτωχὸν ἐνταῦθα καλεῖ τὸν μὴ δυνάμενον ἐκ τῶν πα-

---

1. Ἡσ. 3,2. 2. Ἡσ. 13,3. 3. Πρβλ. Γεν. 10,9. 4. Πρβλ. Ματθ. 7,2. Μάρκ. 4,24. 5. Πρβλ. Δαν. 3,20 κ.ἑ. 6. Ψαλ. 33,4. 7. Πρβλ. Α' Κορ. 1,10. 8. Ματθ. 6,9.

ρουσῶν θλίψεων ἑαυτὸν σῶσαι· πάντες δὲ ταύτην τὴν πτωχείαν ἔχομεν. Ὥστε περὶ παντὸς λέ[1329]γει χρήζοντος ἐκ Θεοῦ σωτηρίας τὸ «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξεν, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ»[1].

Στ. η΄. Εἰ τελείους ἐκλαμβάνοιμεν τοὺς Θεὸν φοβουμένους, παρεμβάλλοντα κύκλῳ αὐτῶν ἄγγελον ἐπὶ τὸ ῥύεσθαι αὐτούς, οὐκ ἄλλον ἐροῦμεν ἢ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς Θεὸν Σωτῆρα. Τούτου ἀκόλουθον καὶ τὸ ὑπὸ Ἰακὼβ λεγόμενον· «Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν»[2]. Οὐχ οἵ[τ]ός τε ῥύεσθαι ἄγγελος, ἀλλ' ὁ σημαινόμενος Σωτήρ.

Στ. θ΄. Ἐπεὶ Θεοῦ τὸ χρηστόν, ταὐτὸν τῷ ἀγαθῷ σημαίνει. Ἐπεὶ οὖν καὶ τρόφιμός ἐστιν ἄρτος ὢν ζωῆς, προστάττει τὸ Πνεῦμα τοῖς μὴ ὀρεκτικῶς ἔχουσιν, ὥστε αὐτοῦ ἐμφορηθῆναι, κἂν μόνον γεύσασθαι αὐτοῦ· ἡ γὰρ γεῦσις ἱκανή ἐστιν ὀρεκτικοὺς αὐτοὺς ποιῆσαι. ὡς καὶ κατατρυφῆσαι αὐτοὺς θελῆσαι τὸ γεύσασθαι δηλοῖ, κἂν ἄλλως γέ πως ἐκστῆσαι καὶ ἐξετάσαι περὶ Θεοῦ. Μακάριος δὲ ὁ διὰ τελειώσεως ἀνελλιπῶς ἐλπίζων ἐπὶ τὸν Κύριον ὑπάρχων ἀνήρ.

Στ. ι β΄. Οὐδὲ γὰρ φόβον νῦν λέγει τὸν εἰσαγωγικόν, ὃς καὶ τὰς ἐντολὰς κατορθοῖ, κατὰ τὸ «Τὸν Θεὸν φοβοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ φύλασσε»[3]. Νῦν γὰρ ἁγίους καλεῖ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὡδευκότας ἐπὶ τὴν τελειότητα, οἷς καὶ φόβον ὑποβάλλει τὸν πληροῦντα παντὸς ἀγαθοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ὡς τὰ ἄλλα ἀγαθὰ οὕτω καὶ ὁ θεῖος φόβος διδακτός ἐστιν· ἐξ οὗ μανθάνομεν μὴ τὸν παθητὸν δηλοῦσθαι φόβον. Οὗτος γὰρ ἀδίδακτος τῇ φύσει οὐ μόνον ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις ἐνυπάρχει.

Στ. ι ς΄. Ἐπεὶ αἱ ἐπιβλέπουσαι τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ δυνάμεις, τροπικῶς ὀφθαλμοὶ λεγόμεναι, ἐπιβλέπουσι ἐπὶ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ καὶ τὰ ὦτα αὐτοῦ ἕτοιμα εἰς τὸ δέξασθαι τὴν δέησιν αὐτῶν[4], τούτου χάριν, φησίν, εἰ θέλετε τούτων ἀπολαῦσαι, ἐκκλίναντες ἀπὸ κακοῦ, τὸ ἀγαθὸν ποιήσατε.

Προνοεῖται γάρ, φησίν, τῶν δικαίων ὁ Θεός· ὀφθαλμοὺς γὰρ ἐνταῦθα οὐχ ἁπλῶς καλεῖ τὸ ἐποπτικῶς, ἀλλὰ τὸ ἐπ' εὐεργεσίᾳ καὶ προνοίᾳ παρὰ τοῦ Θεοῦ γιγνόμενον.

Ἐφορῶντος δὲ τούτους τοῦ Θεοῦ «ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν»[5].

Στ. κ α΄. Τὰ ὀστᾶ τῶν δικαίων, ἤτοι δόγματα ἀληθείας, ἢ ψυχῆς δυνάμεις, φυλάξει ὁ Κύριος, οὐκ ἐῶν οὐδὲ τὸ τυχὸν αὐτὸν συντριβῆναι· τὸ μηδὲ τὰ δόγματα τῶν δικαίων μηδ' αὐτὰς δυνάμεις αὐτῶν ἀνατρέπεσθαι.

Στ. κ β΄. Ὁ ἁμαρτάνων στερεῖται τῆς ζωῆς τῇ ἐπιτηρήσει

---

1. Ψαλ. 33,7. 2. Γεν. 48,16. 3. Ἐκκλ. 12,13. 4. Πρβλ. Ψαλ. 33,16. 5. Ψαλ. 33,15.

τῶν ἐντολῶν παραγινομένης, θανάτῳ πονηρῷ περιπίπτων· πονηρὸς δὲ θάνατος, ἤτοι ὁ ἐναντίος τῇ ἀγαθῇ ζωῇ ἢ ὁ πόνον ἐμποιῶν τῷ ὑποκειμένῳ. Οὕτω γὰρ καὶ ἔλκει πονηρῷ ἐπαίσθη ὁ Ἰώβ, τῷ δηλονότι πόνον ἐμποιοῦντι.

Σ τ. κ γ΄. Σημειωτέον, ἡ κυρίως λύτρωσις ψυχὰς ἀπὸ αἰχμαλωσίας ἐλευθεροῖ· εἰ γάρ ποτε καὶ σώματα λυτροῦται, οὐ προηγουμένως, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· καὶ ψυχὴν δὲ ῥύεται οὐκ ἄλλη ἀλλ' ἢ τῶν δούλων αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΔ΄

Σ τ. α΄. Ἐπεὶ πολλοὶ οἱ διὰ ψευδοδοξίας καὶ τῆς **[1332]** ἄλλης κακίας πολεμεῖν τε προὔθεντο, τούτου χάριν σὺ ἀντ' ἐμοῦ πολέμησον αὐτοῖς· ἀναντιρρήτως γὰρ καταλυθήσονται, ἐπεὶ Κύριος συντρίβων πολέμους ὑπάρχεις.—Σημαίνει δὲ τὸ ἀδικεῖν βλάβην ἐν τῷ «Ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ»[1].

Σ τ. β΄. Τὰ ὅπλα κατάλληλα χρὴ νοεῖν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. -- Ὁδὸς ἀσεβῶν ὁ βίος ὁ μοχθηρός. Μὴ ἔστω δὲ καὶ φέγγος ἐν αὐτῇ, φησίν, εἰ καὶ πλατεῖαν ταύτην ἐνόμισαν. Εὔχεται δὲ μηδὲ στάσιν αὐτοῖς εὑρεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ αἱ δυνάμεις δὲ τῶν ἀγγέλων ὅπλα τυγχάνουσι τοῦ Θεοῦ.

Σ τ. η΄. Δηλοῖ δὲ ὡς κατὰ τὴν πρᾶξιν ἕκαστος τιμωρεῖται· ἀντὶ δὲ τῶν εὐκτικῶν χρῆται προσταχτικοῖς.

Σ τ. ι΄. Οἱ πάντα ψιλῆς τῆς λέξεως καὶ οὐδὲν ἀλληγορικῶς ἐκλαμβάνειν ποθοῦντες, ἐλεγχέσθωσαν καὶ ἐκ τοῦ προκειμένου στίχου. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἠλίθιόν ἐστιν, ὡς νομίσαι τὰ αἰσθητὰ ὀστᾶ ἔννοιαν ἔχειν Θεοῦ, ὥστε ὑμνεῖν αὐτὸν καὶ εἰδέναι ὅτι οὐδεὶς ὅμοιος αὐτῷ· περὶ γὰρ τῶν ὀστῶν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου δυνάμεις τε αὐτοῦ καὶ δόγματα ἀληθῆ ταῦτα εἴρηται, τὸ «Πάντα τὰ ὀστᾶ μου»[2]. Διὰ πάσης γὰρ ἐννοίας καὶ δόγματος ἀληθινοῦ ἐβεβαιώθην, μηδὲν αὐτῶν γεννητῶν ὅμοιον εἶναι τοῦ Κυρίου· μόνος γὰρ ὁ Υἱὸς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου[3] καὶ χαρακτὴρ θεϊκῆς ὑποστάσεως[4] ἐστιν.—Ἐνδέχεται δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι πτωχόν τε καὶ πένητα· τὸ μέν, ὡς ἀποπεπτωκότα πλούτου· τὸ δέ, ὡς μετὰ πόνου τὰ πρὸς τὸν βίον περιποιούμενος.

Σ τ. ι γ΄. Τοῦ καλῶς προσευξαμένου ἡ προσευχὴ εἰς αὐτὸν ἀνακάμπτει φέρουσα τὰ ἀγαθὰ ὑπὲρ ὧν γέγονεν· καὶ ἀποστραφεῖσα εἰς κόλπον συστρέφεται τοῦ ἀναπέμψαντος αὐτήν. Σημαίνει δὲ ὁ κόλπος τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῶν. Οὕτω γὰρ ὁ φαυλισμὸς αὐτῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, «εἰς κόλπον αὐτῶν»· καὶ «εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκοις»[5].

1. Λουκ. 10,19. 2. Ψαλ. 34,10. 3. Πρβλ. Κολ. 1,15. 4. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3. 5. Πρβλ. Παρμ. 16,33.

καί ταύτῃ καὶ πάντες οἱ δίκαιοι εἰς κόλπον Ἀβραὰμ χωροῦσιν, τοῦτ' ἔστιν εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ γνώμην καὶ ἐπαγγελίαν.

Σ τ. ι δ'. Ἐξηγητικὸν τὸ παρὸν εἶναι δύναται τοῦ «Ἀνταπεδίδοσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ καλῶν»[1]· ἐμοῦ γὰρ ὑπὲρ αὐτοῦ πενθοῦντος καὶ σκυθρωπάζοντος ἐφ' ᾗ ἔχουσι νεκρότητι, αὐτοὶ κατ' ἐμοῦ συναγόμενοι εὐφροσύνην εἶχον ὡς ὑποχείριόν με ληψόμενοι.

Σ τ. ιε'. Κατ' ἐμοῦ συναχθέντες καὶ εὐφρανθέντες καὶ ὅμως καὶ οὕτως σκεδασθέντες, οὐ κατενύγησαν, τοῦτ' ἔστιν οὐ μετέγνωσαν ἐφ' οἷς κακῶς ἐβουλεύσαντο, ἀλλ' αὖθις τοῖς αὐτοῖς ἐπεχείρησαν.

Σ τ. ι ζ'. Ὁ ἅγιός φησιν «Κύριε πότε ἐπόψει;»[2], ἐποψομένου γὰρ οἰχήσεται τὰ προειρημένα ἅπαντα συναπιόντα τοῖς δρῶσιν αὐτά. Μονογενῆ δὲ λέγει τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τῷ μόνην αὐτὴν ἐσχηκέναι· οὐ γὰρ προσεκτέον τῇ περὶ μετεμψυχώσεως μυθοποιίᾳ. Ἢ τάχα μονογενὴς ἄλλη παρὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἡ οὐσία τοῦ συνεζευγμένου τῇ ψυχῇ πνεύματός ἐστιν· **[1333]** μονογενὴς γὰρ αὕτη τῷ ἀποκεχωρίσθαι ἀπὸ πάντων τῶν ἐν ἡμῖν κατὰ θειότητα.

Σ τ. ι η'. Πολλὴ Ἐκκλησία ἡ ἐκ πολλῶν ἁγίων συναγομένη· λαὸς πολύς, ὁ βέβαιος καὶ στιβαρός, ἐπιπολαίῳ καὶ εὐχερεῖ ἀντιδιαστελλόμενος.

Σ τ. κ β'. Ἐπεὶ σοῦ παρόντος μοι οἱ ἐχθροὶ μακράν, «μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ»[3], ὅπως μὴ ἐπέλθωσί μοι μονωθέντι σου.

Σ τ. κγ'. Ἐπεὶ πολλαχοῦ ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ὕπνος αὐτοῦ λέγεται, ἐπιτριβομένων τῶν ἐχθρῶν, διανίστησιν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν Κύριον λέγων· «Ἐξεγέρθητι, Κύριε, καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου»[4], τοῦτ' ἔστιν, Ἐπίστησον τὴν ἔφορον δύναμίν σου, ὅπως ἐξετασθῇ τὰ κατ' ἐμὲ πρὸς τοὺς ἐχθρούς μου· πατρὸς ἀγαθοῦ γὰρ τοῦτο, ἐπεὶ ἀδίκως ἐχθραίνουσί μοι. Λοιπὸν δὲ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ τὸ τέλος τοῦ παντὸς λόγου ἐπισφραγίζεται φάσκων· «Καὶ ἡ γλῶσσά μου μελετήσει τὴν δικαιοσύνην σου»[5]. *(Δίδυμος ἐξέλαβεν τὸν ψαλμὸν ἀορίστως εἰς δίκαιον).*

Σ τ. κ ς'. Ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐχθρῶν ταῦτα λέγεται, τῷ αἰσχυνθῆναι αὐτοὺς καὶ ἐντραπῆναι καὶ αἴσθησιν λαβεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων καὶ εἰς τοὐπίσω χωρῆσαι τῆς ὁδοῦ ἧς ὥδευσαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΕ'

Σ τ. β'. Ὁ καθ' ἕξιν παράνομος ἐν ἑαυτῷ λογιζόμενος λέγει οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ ἁμαρτάνειν. Συγκαταθέμενος γάρ τις κατὰ διάνοιαν πρότερον, ἐπὶ τὸ πρακτικῶς ἁμαρτάνειν διαβαίνει. Δύναται δὲ καὶ ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ λέγειν ἁμαρτάνειν, οἷόν ἐστι τὸ «Σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ

---

1. Ψαλ. 34,12. 2. Ψαλ. 34,17. 3. Ψαλ. 34,22. 4. Ψαλ. 34,23. 5. Ψαλ. 34,28.

σου, Εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι»[1] καὶ τὰ ἑξῆς· τοῦτ' ἔστιν ἡγεῖται μηδένα βλέπειν αὐτοῦ τὰ βουλεύματα.

Στ. δ'. Ἑτέρα ἐστὶ Γραφὴ φάσκουσα· «Τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἀνομία καὶ κόπος»[2]· τοῦτ' ἔστιν, ἐπαχθῆ ὡς κόπον ἐμποιεῖν τοῖς προσέχουσιν. «Οὐκ ἐβουλήθη συνεῖναι τοῦ ἀγαθῦναι»[3]. Δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, ὡς ὁ παράνομος οὐκ ἐκ κατασκευῆς ἐστι τοιοῦτος· τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι σύνεσιν ἔχειν ἐπὶ τῷ ἀγαθοποιεῖν, αὐτεξουσίου.

Στ. ς'. Καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ ἅμα ταῖς νεφέλαις μνημονεύεται οὕτως· «Εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν καὶ αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην»[4]. Αἰσθηταὶ δὲ νεφέλαι οὐ δικαιοσύνην ἢ ἀλήθειαν, ἀλλ' ὑετὸν ῥέουσιν. Αἱ οὖν δικαιοσύνην ῥέουσαι νεφέλαι θεῖοι ἄνδρες εἰσὶ τὸν πνευματικὸν ὑετόν, τοῦτ' ἔστι τὸν κατ' ἀρετὴν λόγον, προχέουσαι· ὑπεράνω δὲ τούτων οὐρανὸς εὐφραινόμενος, ἤτοι αἱ μακάριοι φύσεις αἱ οἰκοῦσαι τὸν οὐρανὸν τυγχάνουσιν ἢ ὁ Σωτὴρ ἀλληγορικῶς οὕτως ὀνομαζόμενος. Ἄνωθεν γὰρ ὁ οὐρανὸς οὗτος, τοῦτ' ἔστιν ὑπεράνω φύσεως πάσης γενητῆς τυγχάνει καὶ ὑπὲρ τῆς πάντων ὠφελείας εὐφραίνεται. Καὶ ἐνταῦθα οὖν, ἐν μὲν τῷ οὐρανῷ, φημὶ τῷ Σωτῆρι, ἔστι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου πάντας ἐλεοῦντος, ἡ δὲ ἀλήθεια αὐτοῦ, ἥτις καὶ τοῖς τύποις ἀντιδιαστελλομένη, ἐν ταῖς προειρημέναις νεφέλαις ἐστίν· εἰ γὰρ καὶ κατὰ σκιὰν ἐβίουν οἱ προφῆται, ἀλλ' οὐκ ἠγνόουν τὴν ἀλήθειαν, ἧς αὕτη σύμβολον.

Στ. ζ', η'. Ἀνθρώπους τοὺς κατ' εἰκόνα καὶ τὸ **[1336]** λογικὸν κίνημα τηροῦντας σωτηρίας τυγχάνειν οὐ θαῦμα. Ὅταν δὲ καὶ ἀποκτηνωθέντας ἤδη καὶ ἵππους θηλυμανεῖς γεγενημένους καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ζώων ἦθος ἀναλαβόντας ἐπὶ σωτηρίαν ἐρχομένους ἴδῃ τις, ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι ἐρεῖ. Ἐπεὶ «τὸν ἔλεόν σου ἐπλήθυνας, ὦ Θεὲ»[5] οὐκ ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ κτήνη σῴζονται· τὰ γὰρ μεγάλα ἁμαρτήματα μείζονος καὶ πολλοῦ ἐλέου δεῖται.

Στ. θ'. Οἴκου Θεοῦ τῆς Ἐκκλησίας τυγχανούσης, πιότης αὐτοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία τυγχάνει. Ἀπὸ ταύτης νηφάλεον μεθυσθήσονται μέθην οἱ περιεχόμενοι αὐτῆς. Εἰ δὲ οἶκος Θεοῦ εἴη ὁ Σωτήρ, ἀπὸ τῆς παιδεύσεως αὐτοῦ οὔσης πιότητος μεθυσθήσονται ἀπολαύοντες αὐτῆς.

Στ. θ', ι'. Ἐπεὶ «παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς»[6] (αὕτη δέ ἐστιν ὁ εἰπών, «Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή»[7], εἰκότως «καὶ τὸν χειμάρρουν τῆς τρυφῆς σου»[8] ἐρχόμενον ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς ποτιεῖς τοὺς μεθυσθέντας ἀπὸ πιότητος τοῦ οἴκου σου. Πηγὴ ζωῆς ὁ Σωτὴρ τῷ μὴ ἔξωθεν ἔχειν, ἀλλὰ παρέχειν αὐτὴν αὖθις πᾶσι τοῖς ζῶσιν, οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπεραναβεβηκόσι· κατὰ τὰ αὐτά, πηγὴ σοφίας λέγεται. Χεί-

---

1. Ἡσ. 14,13. 2. Πρβλ. Ψαλ. 35,4. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ἡσ. 45,8.
5. Πρβλ. Ψαλ. 35,8. 6. Ψαλ. 35,10. 7. Πρβλ. Ἰω. 14,6. 8. Ψαλ. 35,9.

μαρρος δὲ τρυφῆς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τῷ τρυφᾶν τοὺς πεπτωκότας ἀπ' αὐτοῦ, δεχομένους τὰ διάφορα αὐτοῦ χαρίσματα. «Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς»[1]. Φῶς τοῦ Θεοῦ τὸ ἀληθινόν, φῶς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτὸς τοῦ ἀιδίου. Ἐν τούτῳ οὖν τῷ φωτὶ ὀψόμεθα φῶς, σὲ τὸ ἀίδιον φῶς, περὶ οὗ εἴρηται· «Ὁ Θεὸς φῶς ἐστιν»[2]. Συμβαλεῖς τούτῳ τὸ «Ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς ἑώρακε τὸν Πατέρα»[3].

Σ τ. ιβ'. Οἶδεν ὁ θεῖος λόγος ταῖς λεγομέναις μεταφοραῖς χρᾶσθαι. Ὥσπερ ἐνταῦθα τῆς ὑπερηφανίας οὐ ζῴου ποδωτοῦ, ἀλλ' ἕξεως οὔσης, πόδα ὠνόμασεν. Καὶ ἐν Παροιμίαις, «Τῆς γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες κατάγουσιν»[4]. Ὅ γοῦν εὔχεται, τοῦτό ἐστι· Μὴ λάβοι χώραν ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐπελθεῖν ἡ ὑπερηφανία· ἀλλὰ μηδὲ χείρ, τοῦτ' ἔστι πρᾶξις ἁμαρτωλοῦ, σαλεύσαι με· εἰ γὰρ πράξοιμι τὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, κλονηθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρετῆς.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΣ'

Σ τ. γ'. Αὕτη ἡ χρηστότης προξενήσει σοι τὸ κατασκηνῶσαι ἐπὶ τῆς ἁγίας γῆς, ὡς ποιμαίνεσθαι ἐπὶ τῷ πλούτῳ αὐτῆς· ἕξεις γὰρ ποιμένα τὸν ἀληθινὸν ἄγοντά σε ἐπὶ θείαν νομήν, ἥτις πλοῦτος τῆς γῆς ἐκείνης ὠνόμασται.

Σ τ. δ'. Διὰ πάντων ὠφελίμων ἡμῖν ἑαυτὸν παρέχων ὁ Κύριος καὶ τροφὴ καὶ ποτὸς εὑρίσκεται. Ὅταν οὖν τροφῶμεν αὐτὸν τυγχάνοντα ἄρτον ζωῆς καὶ ἐμφορηθῶμεν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος ὄντων βρώσεως καὶ πόσεως ἀληθινῆς κατατρυφήσαντες αὐτοῦ, ἕξομεν αὐτὸν ὀρέγοντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας, τοῦτ' ἔστι τοῦ νοῦ, οὐ τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ νοητά.

Σ τ. η'. Ὀλέθριον πάθος τυγχάνει ἡ ὀργή, ὡς καὶ **[1337]** τοὺς φρονίμους ἀναιρεῖν· ὀργὴ γὰρ ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους· ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς ἀρετῆς ἐστιν ἐμποδιστική. «Ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐκ ἐργάζεται»[5]· διὸ «Παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς καὶ ἐγκατάλειπε θυμόν»[6] ζηλωτὴς πραΰτητος καὶ ἡμερότητος γινόμενος δύνα...

Σ τ. ι'. Ἀλλ' οὐδὲ ὑπάρξει ὁ ἁμαρτωλὸς καταργουμένης τῆς κακῆς ἕξεως καθ' ἣν τοιοῦτός ἐστιν· τόπος δὲ μὴ εὑρισκόμενος ὡς ἐν τάξει νοείσθω, οἷον ἄλλη τάξις μαθητοῦ καὶ διδασκάλου. Μέχρι τὴν ὁμοίαν ἐπιστήμην ἀναλαβὼν εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ καταστήσεται τάξιν, τοῦ μαθητοῦ τὸν τόπον ἀπολιπών. Οὕτω τῆς κακίας ἀναιρουμένης, οἱ ταύτην ἑλόμενοι, τόπον οὐχ ἕξουσιν. Ἔσται δὲ πλῆθος εἰρήνης ἐπὶ τῆς τῶν πραέων γῆς, ὅτε πάντες οἱ ἐχθροί, πρὸς οὓς ἔχομεν τὸν πόλεμον, καταλυθῶσιν.

Σ τ. ιβ'. Λεχθείη δ' ἂν καὶ περὶ τοῦ διαβόλου· μετὰ γὰρ ἄρθρου

---

1. Ψαλ. 35,10. 2. Α' Ἰω. 1,5. 3. Ἰω. 14,9. 4. Παρμ. 5,5. 5. Ἰακ. 1,20. 6. Ψαλ. 36,8.

τοῦτον εἶπεν ἁμαρτωλόν· καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ οὐδὲ αὐτοὺς ἐν κακοῖς πλουτοῦντας τιτρώσκουσιν οὐδὲ σφάττουσι δὲ τοὺς σκολιοὺς τῇ καρδίᾳ φίλους ὄντας αὐτοῖς.

Στ. ιδ'. Ἐπεὶ ὁ ἁμαρτάνων τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ ἀποθνῄσκει, καὶ τούτων ἡ ῥομφαία, ἣν κατ' ἄλλων ἠκόνησαν, βλάψει αὐτοὺς εἰσερχομένη εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη, ὅπως μηδένα τοξεῦσαι δυνηθῶσι. Τόξα δὲ αὐτῶν ἐντεταμένα οἱ πονηροί εἰσι λογισμοί· ῥομφαία δὲ ἠκονημένη κατὰ τῶν διαφορῶν ὁ ἀναιρετικός ἐστι λόγος αὐτῶν.

Στ. ιζ'. Νόει δὲ βραχίονας τὰς πρακτικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις. Πρὸς διάνοιαν κρεῖττον τῷ δικαίῳ ὀλίγον γνώσεως ἔχειν μετ' εὐσεβείας, ὑπὲρ πλοῦτον μετὰ δυσσεβείας τῶν ἁμαρτωλῶν· ὃν πλουτεῖν οἴονταί τινες τὰ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως μετερχόμενοι.

Στ. ιθ'. Καιρὸς πονηρός ἐστιν, ὅτε ἐπίπονά τις ἀπολαμβάνει ἁμαρτημάτων ἕνεκα. Ἐν τοιούτῳ οὖν καιρῷ οὐ καταισχυνθήσονται οἱ ἄμωμοι οὐκ ἔχοντες πράξεις ἐφ' αἷς ἔστι τοῦτο παθεῖν.

Στ. κε'. Πρὸς διάνοιαν ἐκ νεαροῦ καὶ ἀβεβαίου ἤθους καθ' ὃν νεωτερίζω· νεώτερος ἤμην, μεταβαλὼν εἰς γῆρας ἦλθον, βίον ἀκηλίδωτον καὶ πολιὰν φρόνησιν κεκτημένος. Ὅμως οὖν οὕτω προκόψας «οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον»[1] τῷ τὸν Θεὸν ἔχειν τρέφοντα καὶ ἄρτους θείους παρέχοντα, ὡς μὴ ζητῆσαί ποτε ἄρτους τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα, τοῦτ' ἔστι τοὺς κατὰ διδασκαλίαν γεγενημένους. Ὅλην γοῦν τὴν ζωὴν ἑαυτοῦ κατάστασιν οὖσαν ἡμέραν ἐλεεῖ κοινωνικὸς ὢν καὶ δανείζει ἤτοι μαθήματα τοῖς ἀκροωμένοις ἢ Θεῷ. Καὶ τὸ ἐλεῶν πτωχὸν Θεῷ δανείζει[2] ἐπὶ τὸ κερδῆσαι τόκους σωτηριώδεις· ὥστε καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εὐλογημένον εἶναι πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ.

Στ. λ'. Ὁ δίκαιος πᾶσαν τὴν ἠθικὴν κατορθώσας ἀρετὴν ἦλθεν ἐπὶ θεωρίαν. Διὸ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ τροπικῶς στόμα καλούμενος οὐκ ἄλλο τι ἢ τὴν ἐν τῷ **[1340]** θεωρεῖν σοφίαν μελετᾷ· εἰς τοῦτο παραλήψῃ τὸ «Διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντὸς σοφία· ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται»[3]. Καὶ ἡ γλῶσσα δὲ τοῦ δικαίου οὐκ ἀνεξετάστως οὐδ' ὡς ἔτυχε φθέγγεται· κρίνας γὰρ καὶ ἐξετάσας διαφορὰν λεκτέων καὶ οὐ λεκτέων τὰ μὲν ἐρεῖ τὰ δὲ ἡσυχάσει· τοιοῦτόν ἐστι τὸ «Χείλη σοφῶν δέδεται αἰσθήσει»[4] τῷ ἠσθημένως καὶ λέγειν καὶ σιωπᾷν· αἰσθήσει, δεσμῷ τῶν χειλέων κέχρηται.

Στ. λα'. Ὃν κατὰ φύσιν ἔχομεν νόμον ἐν καρδίᾳ, καθ' ὃν διακρίνομεν τὸ ποιητέον καὶ οὐ ποιητέον, οὐκ ἄλλου ἐστὶν ἢ τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς κατὰ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα Θεοῦ. Ἀμέλει ὅτ' ἂν σῴζωμεν ἀδιαστρόφους τὰς ἐννοίας, τῶν χειρόνων ἀπεχόμενοι, τῶν κρειττόνων

---

1. Ψαλ. 36.25. 2. Πρβλ. Παρμ. 19,17. 3. Σ. Σειρ. 27,11. 4. Παρμ. 15,7.

ἀντιποιούμεθα. Τούτῳ τῷ νόμῳ ἡγεμόνι τῆς ὁδοῦ χρώμενοι ἄνευ ὑποσκελισμοῦ διαβαίνομεν ἐφ' ὃν ἐπειγόμεθα τέρμα. Δυνατὸν δὲ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον δηλοῦσθαι διὰ τῆς παρούσης λέξεως.

Σ τ. λ δ'. Τῷ δικαίῳ, ᾧ κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς ζητῶν αὐτὸν θανατῶσαι, λέγεται «Ὑπόμεινον τὸν Κύριον»[1], εἰ καὶ πολλούς ἔχεις τοὺς φοιτῶντας κατὰ σοῦ, ἐκ Θεοῦ δέχου τὴν σωτηρίαν. Οὕτω γὰρ διατεθέντι σοι ἀκολουθήσει τῷ ὑψωθῆναι, ὥστε κατακληρονομῆσαι τὴν πολλάκις ἤδη εἰρημένην γῆν. Σημειωτέον δέ, ὅτι ἐν ὕψει που κεῖσθαι τὴν τῆς ἐπαγγελίας λέγει γῆν. Ὑψοῦταί τις ἀλλὰ τὴν ἄνω που ἱδρυμένην. Καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ γοῦν· «Ἀναβιβάσει σε» Κύριος «ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς»[2] εἴρηται· καὶ ἐν οἱῳ δὲ ὕψει τυγχάνει αὐτὴ ἡ γῆ σκόπει, ὡς Θεοῦ ἀναβιβάζοντος ἐπ' αὐτὴν καὶ ὑψοῦντος, ὥστε αὐτὴν κληρονομῆσαι, τῷ μὴ οἷόν τε εἶναί τινα ἑαυτῷ ἐπ' αὐτὴν γενέσθαι.

Σ τ. λ ς'. Παρελθών, φησί, τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τὸν μέλλοντα βίον, οὐκέθ' εὗρον τὸν ἀσεβῆ, ὡς ζητῆσαι τὸν τόπον καὶ μὴ εὑρίσκεσθαι τοὺς φαύλους μετὰ ταῦτα, οὐ τῆς οὐσίας αὐτῶν ἀφανιζομένης, ἀλλὰ τῆς ποιότητος, καθ' ἣν εἰσιν τοιοῦτοι. Καὶ περὶ τοῦ μὴ εὑρίσκεσθαι τὸν ἐν τάξει τόπον αὐτῶν, προαποδέδεικται. Εἰ δὲ περὶ τοῦ Σατανᾶ ταῦτα λέγοιτο, ἐπεὶ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου εἴρηται, παρέρχεται δὲ οὗτος ὁ κόσμος, ζητήσας τις ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὸν τόπον τούτου τοῦ ἄρχοντος, οὐχ εὑρήσει. Εἰ δὲ καὶ ἁμαρτία τόπος ἐστὶ τοῦ διαβόλου κατὰ τὰ «Μὴ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ»[3] τῆς κακίας ἀφανιζομένης, οὐχ' εὑρέθη ὁ τόπος τοῦ ἀσεβοῦς.

Σ τ. λ ζ'. Διαφορὰν ἀκακίας καὶ εὐθύτητος εἴποι ἄν τις τοιαύτην· εἰ μὲν ἀκακία ἦ ἡ τῶν κακῶν ἀπραξία, εὐθύτης εἴη ἡ ἕξις καθ' ἣν ἀπαθῶς πάντα ἐνεργοῦμεν· εἰ δὲ ἀκακίαν λέγει τὴν τοῦ ἤθους κατόρθωσιν, εὐθύτης εἴη ἡ ἀκαμπὴς τῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας θεωρία. Ἑκατέρως προστάσσει φυλάσσειν ἀκακίαν καὶ ἰδεῖν εὐθύτητα, τῷ εἶναι ἐγκατάλειμμα εἰς τὸν μέλλοντα βίον τῷ εἰρηνικῷ ἀνθρώπῳ πεφυλαχότι διττὴν ἀκακίαν καὶ τεθεωρηκότι τὴν προειρημέ[1341]νην διττὴν εὐθύτητα τῶν ἐγκαταλειμμάτων τῶν ἀσεβῶν ἐξολοθρευομένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ ἅμα κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρόν. Σωτηρία δὲ τῶν δικαίων γίνεται παρὰ Κυρίου ὑπερασπίζοντος αὐτῶν ἐν καιρῷ θλίψεως. Ὑπάρξει δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ βοηθείας παρὰ τοῦ Κυρίου τυχεῖν καὶ τὸ ῥυσθῆναι ἐκ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξαιρεθῆναι ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλῶν, τοῦτ' ἔστι πράξεως ἢ δυνάμεων πονηρῶν, διότι ἤλπισαν ἐπ' αὐτόν. Διὸ καὶ ὁ ψαλμὸς οὗτος ἐν οἰκείῳ ἀριθμῷ τῶν λεγομένων ἐν αὐτῷ τέταχται· ἔστι γὰρ τριακοστὸς ἕκτος. Οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς ὁμοῦ τρίγωνος καὶ τετράγωνός ἐστι πλευρᾷ ὀγδοάδι· ἔστι δὲ ἡ ὀγδοὰς ἀνάστασιμος τοῦ Σωτῆρος ἡμέρα. Ἡ δὲ τετράγωνος πλευρὰν ἔχει τὸν ἓξ ὄντα ἀριθμὸν τέλειον· ἑξάκις γὰρ ἕξ, τριάκοντα ἕξ· τρίγωνος δὲ κατὰ

---

1. Ψαλ. 36,34. 2. Ἡσ. 58,14. 3. Ἐφ. 4,27.

τοῦτο. Εἰ γὰρ ἀπὸ μονάδος ἑξῆς ἕως ὀγδοάδος ἀριθμήσεις, οὐκ ἄλλον τούτου εὑρήσεις ἀριθμόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΖ′

Στ. β′. Ἐξομολογούμενον πρόσωπον εἰσάγεται ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ. Εἰ πέπραχταί μοι, φησίν, τοιοῦτο ἐφ' οἷς ἄξιον ὑπὸ θυμοῦ ἐλεγχθῆναι, ἀλλά γε μετανοήσας παρακαλῶ, ὑπὸ λόγου καὶ μὴ ὑπὸ θυμοῦ ἐλεγχθῆναι καὶ ὑπὸ διδασκαλίας καὶ μὴ ὑπὸ ὀργῆς παιδευθῆναι. Καὶ τὸ εὔλογον τῆς αἰτήσεως ἐπιφέρει λέγων· «Ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπάγησάν μοι· καὶ ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου»[1]. Οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου βέλη εἰσίν. Αὐτὸς τοίνυν ὁ Σωτὴρ φησιν· «Ἔθηκέ με ὡς βέλος ἐκλεκτὸν καὶ τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἔκρυψέ με»[2]. Ὁ λέγων οὖν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου βέλος ἀφίησι· καὶ ἐπὰν λέγῃ ἐπιστρεπτικά, τῷ βέλει τούτῳ τιτρώσκει τὸν συνετὸν ἀκροατήν. Ὁ οὖν δυνάμενος ἐκ τοῦ τετρῶσθαι νενοηκέναι καὶ ἡλπικέναι, θαρρεῖ ὅτι οὐκ ἔπεσε τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ τὰ λογικά, οὐδ' ἔξω γέγονεν αὐτοῦ, ἀλλὰ καθίκετο αὐτοῦ· ὡς λέγεσθαι, Ἑώρακας, ὡς κατενύγη ὁ δεῖνα; καὶ «Ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου»[3]. Λέγοι ἂν τῷ τύπτοντι διδασκάλῳ ἢ παιδαγωγῷ ὁ τυπτόμενος, ὅτε οὐ παρέργως τύπτεται. «Ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου»[4]. Τῆς γὰρ χειρὸς Κυρίου ἐπικειμένης τῷ ἀφιέντι τὰ λογικὰ βέλη, τιτρώσκεται καὶ ἐμπήγνυται τὰ βέλη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος. Δηλοῖ δέ ποτε ἡ τῶν βελῶν προσηγορία καὶ τὰς κολάσεις, ὡς ἐν τοῖς προάγουσιν εἴρηται. Φησὶ τοίνυν· Ἐπεὶ ἁμαρτίας πεποίηκα, αἷς ἀκολουθεῖ κόλασις, τὰ βέλη σου ἤδη ἐνεπάγησάν μοι.

Στ. ε′. Τὰς μὲν ἀνομίας ὑπερηρκέναι τὴν κεφαλήν ἑαυτοῦ, φησιν, ὥστε πιῆσαι καὶ βαρῦναι τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ τροπικῶς κεφαλὴν ὀνομαζόμενον, ταύτας δὲ κατὰ τρόπον φορτίου βεβαρύνθαι ἐπ' αὐτόν. Τῆς γὰρ κακίας φύσει κατωφεροῦς καὶ βαρυτάτης οὔσης, ὡς ταλάντῳ μολύβδου παραβάλλεσθαι, μόνος ὁ μετανοῶν αἴσθησιν τοῦ βάρους αὐτῆς λαμβάνει, οἰομένου κουφοτάτην αὐτὴν ὑπάρχειν τοῦ σὺν ἡδονῇ ἐνεργοῦντος αὐτήν. Ὅθεν Ἰησοῦς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους διὰ μετανοίας ἥκειν πρὸς αὐτὸν καλεῖ, αἰσθηθέντας τοῦ ἄχθους τῆς ἁμαρτίας καὶ **[1344]** κοπιάσαντας ἀπ' αὐτοῦ. Τοὺς δὲ μώλωπας, οὕς ἔσχεν ἀπὸ τῶν πεπυρωμένων τοῦ πονηροῦ βελῶν, εἰς σῆψιν καὶ δυσωδίαν τετράφθαι, φησίν, ἀπὸ προσώπου ἧς ἔσχεν ἀφροσύνης. Σὺν ἀφροσύνῃ γὰρ οὐχ ἡ τυχοῦσα συνίσταται κακία· ὡς αὖ μετὰ φρονήσεως τὰ κατ' ἀρετὴν εὐεργετεῖται. Τὰ δ' ἑξῆς τάχα οὕτως ἀναγνωστέον· Ἐπεὶ «ἕως τέλους», τοῦτ' ἔστι διὰ βίου «κατεκάμφθην», τὰ κάτω φρονῶν καὶ ἐπὶ γῆν βλέπων, ἠκολούθησε τὸ οἰκτρὸν καὶ ἐλεεινόν με εἶναι ὃ παρίσταται ἐκ τοῦ «ἐταλαιπώρησα»[5].

1. Ψαλ. 37,3. 2. Ἡσ. 49,2. 3. Ψαλ. 37,3. 4. Αὐτόθι. 5. Πρβλ. Ψαλ. 37,7.

Σ τ. ς′, ζ′. Ἤτοι τῶν λογισμῶν μου ἢ τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Τούτου ἕνεκα διὰ βίου «σκυθρωπάζων ἐπορευόμην»[1] πάσης ἱλαρίας ἀφαιρεθείσης. Ἐπειδὴ δὲ φέρονται γραφαί, ὧν ἡ μὲν «ψύαι μου», αἱ δὲ αἱ λαγόνες μου «ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν»[2] ῥητέον ὅτι, ἐπεὶ περὶ τὰς ψύας καὶ τὰς λαγόνας συνίστανται τὰ σπέρματα εἰς παιδοποιίαν συντείνοντα, ἐμπαιγμῶν ἐμπίπλανται ταῦτα, ὅταν μὴ εἰς παιδοποιίαν ἀλλὰ πορνικῶς ἐπιτελεῖται.

Σ τ. θ′. Ἀπὸ βάθους μετανοίας τοὺς ἐπὶ μετανοίᾳ στεναγμοὺς προφέρων, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς καὶ ἐπιπλάσεως ὡς οἱ μετανοίας ὑποκριταί· διὸ καὶ θαρρῶν λέγει σοι, Κύριε, «Ὡς ἄρα ἡ ἐπιθυμία τῆς καρδίας μου ἐναντίον σου ἐστίν»[3] πᾶσα μὲν γὰρ φαύλων ὄρεξις μακράν σου καὶ κέκρυπταί σε. Ἡ δὲ τῆς ἐμῆς καρδίας τῷ μετελθεῖν ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν... σίαν μετάνοιαν ποθοῦσα, ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν ἔχει, ἥτις ἐν ὄψεσιν οὐ τυγχάνει. Δύναται καὶ περὶ τῆς φαύλης ἐπιθυμίας λέγειν· Ἐπεὶ ἡ ἐγκειμένη μοι πονηρὰ ὄρεξις οὐκ ἔλαθέ σε, περὶ ταύτης ἐξομολογούμενος στενάζω, ὡς τὸν στεναγμὸν τὸν περὶ αὐτὴν εὐπαρρησίαστον ὄντα μὴ κεκρύφθαι ἀπὸ σοῦ.

Σ τ. ι′. Τῆς καρδίας μου, τοῦτ' ἔστι τῆς διανοητικῆς μου δυνάμεως τάραχον ὑπομενούσης, ἡ ἰσχύς μου ἡ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐγκατέλιπέ με. Ἀλλὰ ἡ τῶν ἀληθῶν γνῶσις, «φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου», τοῦτ' ἔστι τοῦ νοῦ, τυγχάνουσα, «οὐκ ἔστι μετ' ἐμοῦ»[4]. Διατεθεὶς γὰρ κατὰ τὰ ἄλογα, οὐδὲ ἐννοεῖσθαι φωτεινῶς ἢ ἰσχυρῶς διανοεῖσθαι δυνήσομαι. Δύναται καὶ ἰσχὺς εἶναι τοῦ ταῦτα λέγοντος καὶ φῶς ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὁ ὀρθὸς λόγος καθ' ὃν ἐστι λογικός. Οὗτος οὖν ἐγκατέλιπεν αὐτὸν καὶ οὐκέτι εἶναι μετ' αὐτοῦ δοκεῖ, ταραχθείσης αὐτοῦ τῆς καρδίας ἰσχύος ὀνομαζομένης κατὰ τὴν τῶν πρακτικῶν ὑφήγησιν· φῶς δὲ ὀφθαλμῶν, κατὰ τὸ φωτίζειν τῇ σαφηνείᾳ τῶν ὁρώντων. Καὶ οὓς δὲ εἶχον, φησί, φίλους καὶ πλησίον, φιλοδόνως ζῶν, τούτους ἀντικειμένους καὶ πολεμίους ἔσχον, ῥέψας ἐπὶ τὸ ἐκκλῖναι τοῦ κακοῦ καὶ τὸ ἀγαθὸν ποιῆσαι. Οὗτοι δὲ καὶ ἔγγιστά μου πρότερον ὄντες σχέσει καὶ διαθέσει «ἀπὸ μακρὰν» πολεμίων «ἔστησαν»[5] τρόπον. Ῥητέον δὲ καὶ οὕτως· Ὅτ' ἄν τις περιστάσεσι περιπέσῃ, ἐγκαταλείπεται ὑπὸ πάντων τῶν πρότερον ἐγγιζόντων καὶ φίλων καὶ πλησίον ὄντων... τὸν πάλαι ποθούμενον· τούτων εἰκόνας εὕροις ἐν τῷ Ἰώβ· «Καὶ οἱ βλαπτικῶς δὲ καὶ φιλονείκως ἐκζητεῖν τὴν ψυχήν μου προελόμενοι καὶ βίᾳ περιβαλεῖν με ἠθέλησαν, ἀναγκαστικοῖς λόγοις, ὡς δῆθεν ἀποδει**[1345]**κτικοῖς ὑπαγαγεῖν με νομίζοντες· ἀλλὰ τὰ πρὸ τούτων λεγόμενα ἐπὶ ἐκζητήσει τῶν κακῶν οἷς ὑποβάλλειν με ἔσπευδον, ὤφθησάν μοι ματαιότης· ἤκουον γὰρ οὐχ ὡς ἀποδείξεως, ἀλλ' ὡς ματαίας καὶ ἀπατηλῆς σοφιστείας· «ματαιότητα δὲ δι' ὧν σοφίζονται

---

1. Ψαλ. 37,7. 2. Προβλ. Ψαλ. 37,8. 3. Προβλ. Ψαλ. 37.10. 4. Ψαλ. 37,11. 5. Προβλ. Ψαλ. 37,12.

φθεγγόμενοι δι' ὅλης ἡμέρας, τοῦτ' ἔστι διὰ βίου δολιότητα μελετῶσιν· οὔτε ἀποδείξεις τότε τοῖς πράγμασιν ἐπιφέροντες, ἀλλὰ σοφιστικῶς συναρπάζειν κρίναντες.

Στ. ι δ'. Ὁ κρίνας φυλάττει τὸ «Οὐ παραδέξῃ ἀκοὴν ματαίαν». Πρὸς τοὺς δολίους καὶ ἀπατηλοὺς λόγους κεκώφωται, οὐδ' αἴσθησιν αὐτῶν τὴν ἐξ ἀκοῆς ἔχειν βουλόμενος· πολλῷ δὲ πλέον ἀλάλου δίκην οὐδ' ἀποκρίνεσθαι πρὸς τοὺς τοιούτους λόγους ἢ ἐλέγχειν αὐτοὺς βουληθείη. Εἴρηται γὰρ ἐν ἄλλοις, ἠλιθίου εἶναι τὸ ἐξελέγχειν τοὺς λίαν εὐήθεις λόγους. «Ἐγενόμην» οὖν, φησί, πρὸς τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους «ὡς οὐκ ἀκούων, οὐδ' ἔχων ἐν στόματί μου ἐλεγμούς»[1]. Κίνδυνον γὰρ ἔχει πολλάκις τὸ δυσφήμων λόγων ἀκούειν καὶ τὸ διαλέγεσθαι περὶ προβλημάτων ὑποκειμένων κολάσει. Διὸ μακάριον κεκωφῶσθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ νομίζεσθαι μὴ οἷόν τε εἶναι αὐτὰ ἐλέγχειν.

Στ. ι ε'. Ἐπεὶ πάντων τῶν ἄλλων καταφρονήσας, ἤλπισα ἐπὶ μόνῳ σοί, ὦ Κύριε, τυγχάνων μου καὶ Θεὸς σὺ εἰσακούσῃ, ὃν εὐξάμενος εἶπον, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Κυρίου «Μὴ τῷ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με»[2]. Πολλάκις γὰρ οἱ συνόντες μοι ὅτε ἡμάρτανον ἀλιτήριοι δαίμονες ὀνειδίζουσι, τὰ προπεπραγμένα εἰς μέσον φέροντες, ὡς διὰ τούτου ἐμποδίσαι τὴν μετάνοιάν μου πειρώμενοι καὶ ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἐμποιῆσαι. Ἐγὼ γοῦν πρὸς οὓς ὑποβάλλουσιν τοιούτους λογισμοὺς κωφὸς καὶ οὐκ ἀκούων γεγένημαι, οὐδ' ἐλέγξαι αὐτοὺς βουλόμενος, ὅπως μὴ περὶ τοῦτο καταγινόμενος, ἐκλύσω τὴν σύντονον περὶ τὴν μετάνοιαν προθυμίαν. Ἐπεὶ οὖν ἤλπιζον, ὦ Κύριε, θαρρῶ εἰσακουσθήσεσθαι.

Στ. ι η'. Ἕτοιμος καὶ εὐτρεπὴς πρὸς τὰς ἐξ αἰσθήσεως μάστιγάς εἰμι. Ἀμέλει οὖν καὶ ἡ ἀλγηδών μου, καθ' ἣν ἀλγῶ ἐπὶ τοῖς προπεπραγμένοις ἐνώπιόν μου ἐστίν, τιτρώσκουσα καὶ μαστίζουσά με. Ἡ πρὸς ἡμᾶς δηλονότι συμπάθεια, ἧς ἕνεκα τοῦ οἰκείου πάθους ἔχει διὰ παντὸς τὴν ἀνάμνησιν· «Ἀφ' ὧν γὰρ πέπονθεν», ὁ Παῦλός φησιν, «αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοὺς πειραζομένους βοηθῆσαι»[3].

Στ. ι θ'. Ἔστι μεριμνᾶν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ τινα σπεύδοντα κατορθοῦν μετανοίας ἔργα. Ἁμαρτίαν ἑαυτοῦ τὴν τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου καλεῖ, ὡς ἀπαρχὴ γεγονὼς τοῦ ἡμετέρου φυράματος· ὡς νέος Ἀδὰμ ἐν ἑαυτῷ τὸν παλαιὸν ἀναπλάσαι βουλόμενος, ὑπὲρ οὗ τῆς ἁμαρτίας μεριμνῶν τίνα καθάρῃ τρόπον. Μεριμνῶντος γὰρ ἦν ἅπερ ἐν Εὐαγγελίοις ἐφθέγξατο ῥήματα· «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί ἤθελον, εἰ ἤδη ἀνήφθη;»[4] φησίν· ἐκεῖνο γὰρ ἔλεγεν, ὃ τὰς ἡμετέρας ἀκάνθας ἐδαπάνησεν.

Στ. κ'. *Θεοδωρήτου καὶ Διδύμου.* — Ὅσον ἐπὶ τὸ μετανοεῖν ἐπὶ ἁμαρτήμασιν, ἀγαπητὸς ὠφελον εἶναι· **[1348]** αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 37,15. 2. Ψαλ. 37,2. 3. Πρβλ. Ἑβρ. 2,18. 4. Πρβλ. Λουκ. 12,49.

μὴ ἀγαπᾶν, ἀπέρριπτόν με δίχην νεκροῦ βδελυκτοῦ διὰ τὸ ὀδωδέναι.

Σ τ. κ α′. Εἰ κἀκεῖνοι ἀπέρριψάν με ὡς νεκρὸν ἐβδελυγμένον, ἀλλὰ σὺ σκέπε με ἀπὸ τὴν κραταιάν σου χεῖρα· σοῦ γὰρ παρόντος ἀνίσχυροι καὶ ἀσθενεῖς οἱ ἐχθροί.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΗ′

Σ τ. α′. Ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ ἀγαγὼν εἰς Ἱερουσαλήμ, ᾠδούς τινας ἄνδρας ἱεροὺς ἔταξεν ἀπ' αὐτῆς τῆς λειτουργίας τε καὶ τάξεως, ὥστε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ᾄδειν. Εἷς οὖν ἦν τούτων καὶ ὁ Ἰδιθοὺμ ὡς ἐν τῷ καταλόγῳ καὶ ἐξαριθμήσει τῶν προειρημένων ᾠδῶν. Ἐν ταῖς Παραλειπομέναις φέρεταί τι τοιοῦτον. Τὸν προκείμενον αὐτῷ ψαλμὸν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ Δαυὶδ ποιήσας ᾔσεν ἢ ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ γενόμενον αὐτὸν παραλαβὼν ἀπήγγειλεν. Ἔστι δὲ καὶ ἐν τῷ προειρημένῳ ψαλμῷ ἐκ μετανοίας εἰς ἀρετὴν εἰσαγόμενον πρόσωπον τὸ ἀπαγγέλλον.

Σ τ. β′. Ἐπεὶ σχεδὸν ἁπάσης ἁμαρτίας ἀρχὴ διὰ λόγου γίνεται, ὁ φυλάξαι προθέμενος τὰς διὰ τῶν πράξεων ὁδοὺς αὐτοῦ, πρὸς σεαυτὸν συνθήκας τίθεται ὅπως μὴ ἁμάρτῃ τῇ γλώττῃ. Εἰ γὰρ τὸ ἀναμάρτητον περὶ τὸν λόγον αὐτῷ τηρηθείη, ἀκολουθήσει τὸ καθαρεῦσαι ἀπὸ τῶν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτημάτων. «Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου», φησί, «δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ»[1]· καὶ «Ἀμήν, λέγω ὑμῖν, περὶ παντὸς ῥήματος λόγον δώσετε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως»[2]. Ὁ ἁμαρτωλὸς ἐνταῦθα καὶ ὁ διάβολος ἢ καὶ ὁ παρὼν τῷ ἀνθρώπῳ πονηρὸς ἄγγελος λέγεται. Ὅταν οὖν τις πρὸς ἑαυτὸν εἴπῃ τὰς ὁδοὺς φυλάξαι ἑαυτὸν καὶ θεῖναι φυλακὴν τῷ στόματι, τὸ τηνικαῦτα συνιστανόμενος ὁ ἁμαρτωλὸς ἀντιπαρατεταγμένος ἐναντίον τοῦ μετανοοῦντος ὑπομιμνήσκει τὰ πρότερα ἐπ' ὀνειδισμόν, εἰς μέσον αὐτὰ φέρων ἢ γαργαλίσαι διὰ τῆς ὑπομνήσεως θέλων, ὅπως κατασπάσῃ εἰς τὴν προτέραν ἁμαρτίαν τὸν ἀποστάντα αὐτῆς. Οὕτω γοῦν, φησίν, συστάντος τοῦ ἁμαρτωλοῦ κατενώπιόν μου, κωφωθεὶς πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐσίγησα ἀφ' ὧν ἠρξάμην λέγειν ἀγαθῶν· ἀρξάμενος γὰρ ἡμῖν περὶ ἀναμαρτησίας λέγειν ἢ ἐξ ἀγαθῶν δογμάτων.

Σ τ. γ′. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ συστάντος κατενώπιόν μου ἁμαρτωλοῦ, ἐθερμάνθη διαπυρωθεῖσα ἡ καρδία μου. Ἐπεὶ δὲ μηδὲν ἐφθεγξάμην ἐκ τῶν τοιούτων λογισμῶν, ἐντός μου ἡ θέρμανσις ἐφυλάχθη «καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ»[3]. Ὁ μὴ ἐκλύτως ἀλλὰ σπουδαίως καὶ διαπύρως μελετῶν τὰ θεῖα, ἐρεῖ τὸν προκείμενον, ἐξαπτομένου πυρὸς ἐκ τῆς τοιαύτης μελέτης διεσθίοντος τὴν προϋπάρχουσαν πονηρὰν ἕξιν.—Πρὸς μὲν τὸν ἁμαρτωλόν, φησίν, «ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα»[4]· πρὸς δὲ τὸν Θεὸν «ἐλάλησα ἐν

---

1. Ματθ. 12,37. 2. Πρβλ. Ματθ. 12,36. 3. Ψαλ. 38,4. 4. Ψαλ. 38,3.

γλώσσῃ μου»[1]. Ὁ ἀπὸ γνησίου πόθου καὶ φρονήματος προφέρων λόγους, ἐν γλώσσῃ τῇ ἑαυτοῦ λαλεῖ, τοῦ δολερῶς φθεγγομένου γλώσσῃ ἀλλοτρίᾳ **[1349]** λαλοῦντος. Καὶ ἔτι, ἐπεὶ ἔχομεν καὶ ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ γλῶσσαν, κυρίως ἡμῶν αὕτη γλῶσσά ἐστιν, καθ' ἣν ἀπὸ διαθέσεώς ἐστι λαλεῖν.

Στ. η'. Ἐπεὶ πᾶς συνετὸς πράσσει καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τέλει τινί, ὃ καὶ σκοπὸς καλεῖται, δεῖ δὲ τούτου γνῶσιν ἔχειν, εὔχεται γνῶναι τί τὸ τέλος, καθ' ὃ ζῆν προτέθειται, καὶ τίς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὰ θεωρήματα τῆς ἀληθείας ἡμερῶν. Οὕτω γὰρ εἴσεται τί αὐτῷ ὑστερεῖ πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ.

Στ. ς'. «Ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου»[2]. Ἐξ οὗ εἰς τὸν βίον παρῆλθον εἰς τὸ ἀγωνίσασθαι ἀνεγράφη. Ὡς κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἔχειν τὴν πάλην πρὸς αἷμα καὶ σάρκα. Ὑπερβὰς δὲ τὸν παῖδα καὶ ἀνὴρ γενόμενος, πρὸς ἀρχάς, πρὸς ἐξουσίας, κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου εἶναί μοι τὸν ἀγῶνα. Σημαίνει οὖν τὸ παλαιστὰς εἶναι ταὐτὸν τῷ Ἐν ἀγῶνι ἔθου τὰς ἡμέρας μου. Δύναται νῦν ὑπόστασις ἀντὶ οὐσίας λέγεσθαι, ἵν' ᾖ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον. Ἑτέρα δὲ περιέχει Γραφή, «Ἰδοὺ παλαιὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου», οἰκειότητα ἔχουσα πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ὃν ἐνεδυσάμην. Διὸ «καὶ ἡ ὑπόστασίς μου», καθ' ἣν ὑφιστάμην τὰ πρὸ τῆς πίστεως πράγματα, «ὡς οὐδέν» ἐστιν «ἐνώπιόν σου· πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης»[3]. Πάντα ματαιότητα λέγει τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῷα, φυτὰ καὶ τὰ παραπλήσια. Μόνος ὁ ἄνθρωπος ζῶν ἐστι παρὰ ταῦτα μετέχων ἀθανάτου ζωῆς.

Στ. ζ', η'. Ὑπομονὴ ἡ προσδοκία. Κἂν ἡ «οὐσία» ἀντὶ τῆς «ὑποστάσεως» λέγηται, καὶ αὐτὴ παρὰ Θεοῦ ἐστιν ὡς ἐκ δημιουργοῦ· κἂν καθ' ὃ ὑφιστάμεθα, καὶ αὕτη, ἡ ὑπόστασις ἡμῶν παρ' αὐτοῦ ἐστιν ἐνδιδόντος ἡμῖν τὸ ὑφίστασθαι τὰ συμβαίνοντα, κἂν ἐπίπονα ᾖ. Ὁ ἐν τῷ προκόπτειν διαπορευόμενος, εἰκόνος θείας μετέχων τοῦτο ποιεῖ, ὢν σύμμορφος εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ[4]. Καὶ ἔτι μέντοι γε πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐν εἰκόνι διαπορεύεται, ἤτοι τῇ τοῦ Θεοῦ, τηρῶν τὸ κατ' εἰκόνα ἢ ἄλλου τινὸς ζῴου, ἵππος θηλυμανὴς ἢ ἄλλο τι ἄλογον κατὰ τὸ ἦθος γινόμενος· καὶ ἔτι ὁ αἰσθητὸς καὶ φαινόμενος κόσμος, εἰκών ἐστι τοῦ νοητοῦ καὶ ἀοράτου. Αὐτεξουσίως οὖν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ὅς ἐστιν εἰκών. Εἰπὼν δὲ περὶ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου τὰ εἰρημένα περὶ τῶν καθ' ἕκαστα φησίν, ὡς «μάτην ταρασσομένων»[5] ἐν ταῖς περὶ τὰ θνητὰ σπουδαῖς. Περὶ ἑκάστου γοῦν ἐπιφέρει τὸ «Θησαυρίζει καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάγει αὐτά»[5]. Ὁ γὰρ θησαυρίζων ἐπὶ γῆς οὐκ οἶδε τίς διαδέχεται τὸν πλοῦτον ὑπὲρ οὗ αὐτὸς ἐσπούδασεν. Ὁ δὲ θησαυρίζων ἐν οὐρανῷ, ἑαυτῷ καὶ οὐκ ἄλλῳ θησαυρίσας, οἶδε τίνι· ἐπιστάμενος τὸν πλοῦτον ὄντα ἀνεκφαίρετον αὐτοῦ.

---

1. Ψαλ. 38,4. 2. Ψαλ. 38,6. 3. Ἐνθ. ἀν. 4. Πρβλ. Ρωμ. 8,29. 5. Πρβλ. Ψαλ. 38,7. 6. Ἐνθ' ἀν.

Στ. ι′. Καὶ ἐκ τῆς παρούσης λέξεως μανθάνομεν τὰς λεγομένας μάστιγας τοῦ Θεοῦ μὴ ἄλλας οὔσας ἐλέγχων. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν «Ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ τὰς μάστιγάς σου»[1] ἐπενήνεκται τὸ «ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας»[2] εἶναι αὐτάς. Τοῖς γὰρ ὑπὲρ ἀνομίας προσφερομένοις ἐλεγμοῖς παιδεύεται ἄνθρωπος, ἐκτηκομένης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ ἀποβαλεῖν πᾶσαν σαρκώδη παχύτητα.

[1352] Στ. ιβ′. Τότε γὰρ κατὰ τὴν ἀράχνην ὑφαίνειν δύναται οὐκ ἔξωθεν ὑποκειμένην ὕλην, ἀλλ' οἰκοθεν ταύτην καὶ ἐξ ἑαυτοῦ προφέρων. Ἐπεὶ ῥυσθῆναι ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ἀξιώσας, τέως τούτου οὐ τετύχηκα, ὀνειδίζει ὁ ἄφρων, ὡς τὸ σὸν ποίημα ὑποχείριον ἔχων· «ἀπὸ» γὰρ «τῆς ἰσχύος τῆς χειρός σου ἐγὼ ἐξέλιπον»[3]· ὅτ' ἂν γὰρ ἡ κολάζουσα χεὶρ ἰσχυρῶς μαστίζῃ, ἐκλείπει ὁ κολαζόμενος, καθ' ὃ τοιοῦτός ἐστιν.

Στ. ιδ′. Ἐπεὶ οἶδεν ἔτι ἑαυτὸν πολλῶν δεόμενον, παρακαλεῖ ἐνδοθῆναι αὐτῷ ἔτι ἐνδιατρίψαι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ὅπως ἀναψύξῃ κατατρυφήσας ἐν τελείοις ἀγαθοῖς. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἀλλ' ἔτι λείπων ἀπέλθοι, οὐκέτι μὴ ὑπάρξῃ, οὐ τῷ καταστρέφειν εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀθάνατος γὰρ καὶ ἀνώλεθρος ἡ ψυχή, ἀλλὰ τῷ μηκέτι ἐν μετοχῇ τοῦ ὄντος ὑπάρχειν. Τοῦτο γὰρ τὸ ἀληθῶς εἶναι τυγχάνει, τὸ μετέχειν τοῦ εἰρηκότος «Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν»[4]· λεγομένων μὴ εἶναι τῶν ταύτην τὴν μετοχὴν οὐκ ἐχόντων, κατὰ τὸ λελεγμένον ἐν εὐχῇ πρὸς τὸν Θεόν· «Μὴ παραδῷς τὸ σκῆπτρόν σου τοῖς μὴ οὖσιν»[5]. Ταύτης τῆς ὑπάρξεως μετασχεῖν ποθῶν, εὔχεται καιρὸν αὐτῷ δοθῆναι τοῦ ἀναψύξαι τῇ μετουσίᾳ τοῦ ὄντος, ἵν' ἀληθῶς ὑπάρξῃ.

ΨΑΛΜΟΣ ΛΘ′

Στ. γ′. Ὑπὲρ τῆς λέξεως μηδὲν δηλοῦσθαι ἐν τῇ Γραφῇ νομίζοντες λέγετε, ὡς ἂν πηλίξ ἀγαθοῦ τυχὸν ὁ ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς πέτρας τοὺς πόδας τοῦ σώματος στάς· οὕτως εὐχαριστεῖ τῷ τοῦτο δωρησαμένῳ. Ἡμεῖς δέ φαμεν, ὅτι ὁ τῶν προειρημένων λάκκου καὶ πηλοῦ ἀπαλλαγεὶς ἐπὶ τὴν ἀρραγῆ καὶ ἀκλόνητον κατ' ἀρετὴν τελειότητα ἱδρυνθεὶς ἀπαγγέλλει τὰ προκείμενα. Τῷ γὰρ οὕτω στάντι ἐπὶ πέτραν ἀκολουθεῖ καὶ τὸ κατευθύνεσθαι τὰ διαβήματα αὐτοῦ ὑπὸ Κυρίου διαβαίνοντος ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν καὶ ἀπὸ θνητῶν εἰς ἀθάνατα ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν προκοπήν.

Στ. δ′. Οἰκεῖον τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος. Καὶ τάχα ᾆσμα καινὸν ὁ ἠθικός ἐστι λόγος, ὕμνος δὲ θεολογία.

Στ. ε′. Ματαιότητας ἡγητέον λέγειν αὐτὸν τὰς βιοτικὰς σπουδάς, μανίας δὲ ψευδεῖς τὰς ψευδεῖς διδασκαλίας καὶ ψευδοπροφητείας.

---

1. Ψαλ. 38,11. 2. Ψαλ. 38,12. 3. Ψαλ. 38,11. 4. Ἐξ. 3,14. 5. Ἐσθ. 4,17q.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὡς οὐσῶν ἀληθινῶν μανιῶν προσέθηκεν τὸ «ψευδεῖς» ταῖς μανίαις· τάχα γὰρ οἱ προφητικῶς κατεχόμενοι ἀληθῆ ἔχουσιν μανίαν· οἱ δὲ ψευδομάντεις, μανίαν ψευδῆ.

Σ τ. ς΄. Διαλογισμοὺς Θεοῦ λέγει τούς, ἵν' οὕτως εἴπω, ἐκλογισμούς τῶν κατὰ πρόνοιαν Θεοῦ γινομένων. Τούτοις οὖν, φησί, τοῖς διαλογισμοῖς σου οὐχ εὑρεθείη τις τῶν γενητῶν ὁμοιούμενος, τῷ μηδένα εἶναι τὸν γινώσκοντα νοῦν Κυρίου.—Τὰ θαυμάσια καὶ οἱ διαλογισμοί σου. Ὅταν γάρ τις περὶ βαθέος τινὸς διεξελθεῖν ἐθέλοι, τότε μᾶλλον ἀσαφέστερον εὑ**[1353]**ρήσει αὐτὸ ἢ πρότερον. «Εἶπα» γάρ, «Σοφισθήσομαι καὶ αὐτὴ ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακράν, ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ βαθὺ βάθος, τίς εὑρήσει αὐτήν;»[1].

Σ τ. ζ΄. Τούτους δὲ τοὺς στίχους ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος εἰρῆσθαι ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολή φησι λέγουσα· «Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει· θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι»[2]. Δίδωσιν ἀφορμὴν ὅλον τὸν ψαλμὸν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον νοεῖν. Θέλημα δὲ λέγει Πατρός, καθ' ὃ ἦρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τυθεὶς ὑπὲρ τῆς ἁπάντων ἁμαρτίας. Ὡς ἂν ἀφέσεως γενομένης, μηκέτι χρεία τις ᾖ τῆς περὶ ἁμαρτίας θυσίας.

Σ τ. η΄. Κεφαλίδα βιβλίου πᾶσαν τὴν θεόπνευστον Γραφήν, νομικήν τε καὶ προφητικήν, λέγει. Ἐν ταύτῃ γὰρ γέγραπται περὶ τῆς δεῦρο φοιτήσεως τοῦ Σωτῆρος. Κεφαλίδα δὲ εἶπε διὰ τὸ τὴν πᾶσαν εἰς ἓν ἀνακεφαλαιοῦσθαι. Ἔστι δὲ τὸ τὸν Σωτῆρα ἄνθρωπον γενέσθαι, ὅπως ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου βουληθῇ. Ἀκύλας δὲ καὶ Σύμμαχος «τὸ εἴλημμά» φασιν. Οὕτω δὲ τὰς θείας Γραφὰς μέχρι καὶ σήμερον Ἰουδαῖοι καταφαυλίζειν εἰώθασιν.

Σ τ. θ΄. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ συντρέχον βούλημα ἐξ ἄλλου ἑτέρῳ θελήματι, παραστατικόν ἐστιν τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὴν βουλευτικὴν ὑπόστασιν τῇ τοῦ θέλοντος οὐσίᾳ. «Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου»[3] ἔγραψας αὐτὸν τῷ ἡγεμονικῷ μου. Καὶ πᾶς δὲ ὁ κατὰ τὸν νόμον τὸν πνευματικὸν πιωθείς, ἔχοι ἂν τὸν νόμον ἐν τῇ καρδίᾳ, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ἕξει τῇ ἑαυτοῦ. Ἐκ μεταφορᾶς δὲ τοῦτο εἴρηκε τῶν εὖ περί τινα διακειμένων καὶ ἔνδον ἐφιεμένων ἐμβάλλειν τὸν ποθούμενον. Λέγει τοίνυν ὅτι Πᾶσαν ἔχω σπουδὴν τὰς σὰς πληροῦν ἐντολὰς καὶ κατὰ σὸν πολιτεύεσθαι θέλημα. Ταῦτα δὲ οὔτε τῷ Δαυὶδ οὔτε ἄλλῳ τινὶ τῶν προφητῶν ἁρμόσει λέγειν. Τοῦ νόμου κρατοῦντος, ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίαι προσεφέροντο τῷ Θεῷ· ὁ δὲ προφητικὸς λόγος ἐκβαλὼν πάντα τὰ τοιαῦτα τὴν λογικὴν θυσίαν ὑπέδειξεν.

Στ. ι΄. Μεγάλη ἡ Ἐκκλησία ἡ ἐκ μεγάλων καὶ τελείων συμπληρουμένη, ἐν ᾗ εὐαγγελίζεται δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ. Ἔγνω δὲ αὐτοῦ ταύτην ὡς ἀποδεξάμενός τε καὶ οἰκειούμενος. Ὡς

---

1. Ἐκκλ. 7,23-24. 2. Ἑβρ. 10,5. Πρβλ. Ψαλ. 39,7. 3. Ψαλ. 39,9.

ἀδιαστάτως δὲ ἀπαγγέλλων ἔφη «Τὰ χείλη μου οὐ μὴ κωλύσω»[1].

Σ τ. ι α′. Δηλοῖ δὲ διὰ τούτων τὴν κατ' ἔλεον γενομένην ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλήθειαν δὲ τὴν ἀντιδιαστελλομένην τῇ σκιᾷ. Ὁ τὰ καλὰ γινώσκων Θεὸς καὶ τὴν τοῦ λέγοντος «Ἔγνω δικαιοσύνην»[2] ἀποδεξάμενος αὐτήν. Πολλὴν συναγωγὴν τὴν ἀπὸ πάντων ἐθνῶν συνηγμένην λέγει, ἐν ᾗ τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν μετὰ παρρησίας ἐπαγγέλλων φησὶ μὴ κεκρυφέναι αὐτά. Καὶ τάχα ἔλεον μὲν ἐπαγγέλλει δηλῶν τὴν κατ' ἔλεον γινομένην ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλήθειαν δὲ τὴν ἀντιδιαστελλομένην τῇ σκιᾷ.

Σ τ. ι ε′. Ἐπεὶ μονοπρόσωπος ὁ ψαλμὸς ὢν ἀπὸ Χριστοῦ λέγεται, ῥητέον καὶ πρὸς τοὺς μόνον σῶμα πεφορεκέναι τὸν Κύριον λέγοντας, χρωμένους τῷ **[1356]** «Τὸ σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι»[3] ὅτι καὶ ψυχὴν ὁμολογεῖ ἔχειν ἣν ζητοῦσιν ἀνωλέθριον οὖσαν ἐξᾶραι οἱ τούτῳ ἐσφαλμένως νομίζοντες· οὓς καὶ αἰσχυνθῆναι ἔχεται. Ὥσπερ δὲ οἱ σπεύδοντες ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ἐντολὴν ἔχουσιν μὴ στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω, ὀλέθριον γὰρ τοῦτο, οὕτως οἱ πρὸς τὰ κακὰ ἐπειγόμενοι σπευδέτωσαν ἀποστρέφεσθαι εἰς τὰ ὀπίσω, ἀθετοῦντες τὴν φαύλην πρόθεσιν· τότε γὰρ καὶ τὸ ἐξ αἰσθήσεως αἰσχυνθῆναι ἕξουσιν.

ΨΑΛΜΟΣ Μ′

Σ τ. β′. Ἡμέρα πονηρὰ ἡ τῆς κρίσεως δύναται, ἐν ᾗ τὸν ἐλεήσαντα ἐλεῶν ὁ Θεός, ῥύεται πάσης κολάσεως. Τάχα δὲ καὶ πᾶς ὁ ἐνεστηκὼς βίος, ἡμέρα ἐστὶν πονηρά, ἐν ᾗ καὶ αὐτῇ ῥύεται Κύριος ἀπὸ τῶν περιεστηκότων.

Σ τ. γ′. Ζώσει αὐτὸν τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἐν τῇ γῇ τῶν πραέων. Οὐ παραδίδοται δὲ εἰς ψυχὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ ὁ κωλυόμενος εἶναι τοιοῦτος.

Σ τ. δ′. Ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι νόσος καὶ τρῶσις ψυχῆς ἁμαρτία.

Σ τ. ε′. Τὰ δ' ἑξῆς κυρίως ἁρμόττειν τοῖς περὶ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος λόγοις πάντες φασίν. Τὸ δὲ «ἥμαρτόν σοι»[4] ὅτι εἰς τοὺς σούς, ὦ Δέσποτα, πεπαρώνηκα νόμους· πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἡ ἁμαρτία καταφωρᾶται τοιαύτη.

Σ τ. ζ′. Ἔξω τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων καταστάσεως ἤδη γενόμενος ὁ Ἰούδας, ἀφ' οὗ προέθετο προδοῦναι τὸν διδάσκαλον, εἰσιὼν προσποιητῶς, ὡς ἂν ἔτι ἀπόστολος, «μάτην ἐλάλει»[5], Ῥαββὶν καὶ Διδάσκαλον προσαγορεύων τὸν Ἰησοῦν, τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀνομίαν συναγούσης. Βαλόντος γὰρ τοῦ διαβόλου εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ φιλοχρηματίαν ἐπισυνήγαγε καὶ τὸ προδοῦναι τὸν Ἰησοῦν. Οὗτος

1. Ψαλ. 39,10. 2. Πρβλ. Ψαλ. 39,10-11. 3. Πρβλ. Ψαλ. 39,7. 4. Ψαλ. 40,5. 5. Ψαλ. 40,7.

δὲ καὶ ἐκπορευόμενος, τοῦτ' ἔστιν ἔξω γενόμενος τῆς Ἰησοῦ μαθητείας «ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό»[1] τοῖς Φαρισαίοις κατὰ τοῦ Σωτῆρος. Καὶ ἐπεὶ λάθρα συνετίθεντο τὸ περὶ τῆς δόσεως τῶν τριάκοντα ἀργυρίων, καὶ αὐτὸν ἐψιθύριζον... τὸ γὰρ ψιθυρίζειν, ἀπαρρησίαστον φθέγμα. Ἐλογίσαντο δὲ κακὰ[2] περιβαλεῖν τὸν Σωτῆρα θανάτῳ διανοούμενοι, λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' αὐτοῦ[3]· τὸ γὰρ ἀγοράζειν καὶ πιπράσκειν αἷμα ἀθῷον, παρανόμου συνθήκης ἔργον.

Σ τ. ι΄. Θαυμαστὸν οὐδέν, ἐρεῖ ὁ Σωτήρ, εἰ οἱ ἐχθροί μου κατέθεντο κατ' ἐμοῦ τοιαῦτα· καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης[4] ὁ εἰρηνεύων μοι καὶ τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ εἰρήνην σπουδάζων, ἐφ' ᾧ καὶ θαρσῆσαι ἐλπίσαντα ἐπ' αὐτὸν συνέβαινον... ὁμοδιαιτός μοι γὰρ τυγχάνων καὶ τῶν αὐτῶν ἁλῶν μεταλαμβάνων μᾶλλον δὲ τοὺς ἐμοὺς ἄρτους ἐσθίων, ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν πολεμίως ἐπῆρεν[5], φάσκων δολερῶς· «Χαῖρε, Ῥαββί»[6]· καὶ εἴ τι ἄλλο πανουργευόμενος εἶπεν. Σαφῶς τοίνυν ἐνταῦθα περὶ τοῦ Ἰούδα φησὶν ἐν τοῖς πρὸ τούτου ἐπικεκαλυμμένως περὶ αὐτοῦ διηγούμενος.

Σ τ. ι γ΄. Διὰ τοῦ ἀντεισάξαι μοι ἀντὶ τοῦ ἀποβληθέντος ἕτερον λαὸν καὶ ἀντὶ Ἰούδα Ματθίαν. Ἀλλὰ καὶ ἀνάστησόν με ὅπως ἀνταποδώσω αὐτοῖς τῆς ἀνταποδόσεως πρὸς καλοῦ αὐτοῖς γενησομένης.

[1357] Σ τ. ι δ΄. Εὐλογούμενος μέν ἐστιν, ὅταν ὦσιν οἱ εὐλογοῦντες· εὐλογητὸς δὲ τοῦτ' ἔστιν ἄξιος τοῦ εὐλογεῖσθαι αἰωνίως εὐλογητεῖ τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ ὄντος ἐπεύχεται τὸ «Γένοιτο, γένοιτο»[7]· οὐχ ὅτι ἡ εὐχὴ εὐλογητὸν τὸν Θεὸν ποιεῖ· ὥσπερ οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἁγιάζει ἡ εὐχὴ τῶν λεγόντων «Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου»[8]. Εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν ἀνωτέροις.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΑ΄

Σ τ. α΄. Τρεῖς δὲ ἦσαν οἱ υἱοὶ Κορὲ τεταγμένοι μετὰ ἄλλων εἰς τὸ ᾄδειν τοὺς θείους ψαλμούς, οὓς καὶ ᾠδοὺς ἡ Γραφὴ καλεῖ, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα φέρεται ἐν Παραλειποπομέναις[9]. Οὗτοι οὖν οἱ τρεῖς τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ κατηρτισμένοι, ἑνωθέντες τῷ περὶ πάντα συμφώνως ἔχειν, ἑνικῶς τὰ ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ προφέρονται πάντα.

Σ τ. β΄. Θεία πηγὴ ὁ Πατὴρ εἰπών· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος»[10] καὶ ὁ Σωτὴρ περὶ οὗ εἴρηται πρός τινα «Ἐγκατέλιπες τὴν πηγὴν τῆς σοφίας»[11]· καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὑπὲρ οὗ ἀπήγγελται τὸ «Ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ»[12] «γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»[13]. Τάχα δὲ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 40,7-8. 2. Πρβλ. Ψαλ. 40,8. 3. Πρβλ. Ψαλ. 40,9. 4. Πρβλ. Ψαλ. 40,10. 5. Ἐνθ. ἀν. 6. Ματθ. 26,49. 7. Ψαλ. 40,14. 8. Ματθ. 6,9. Λουκ. 11,2. 9. Πρβλ. Α΄ Παρλ. 6,22; 9,19. 10. Ἱερ. 2,13. 11. Βαρ. 3,12. 12. Ἰω. 4,14. 13. Ἐνθ' ἀν.

καὶ πᾶσα θεόπνευστος Γραφή, πηγαὶ σωτήριοι τυγχάνουσιν. Ὁμοιοῦται οὖν ἡ πρόθεσις τοῦ σπουδαίου πρὸς τὸν Θεὸν τῷ πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων πόθῳ τῆς ἐλάφου[1]. Καὶ ἐπεὶ οἶδεν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δι' ἐσόπτρου προσβάλλοντα αὐτὸν τῷ Θεῷ, τοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀποκειμένου εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, εὔχεται ἐνστῆναι καιρόν, καθ' ὃν ἐλθὼν ὀφθείη τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔτι ἐπεὶ σκιὰν καθόλου περιέχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐστιν καὶ αἱ ἑορταὶ καθ' ἃς ὠπτάνετο τὰ ἀρσενικὰ τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ, σκιὰ καὶ σύμβολά εἰσιν μελλουσῶν ἑορτῶν, εὔχεται ἐλθεῖν εἰς τὰς πνευματικὰς ἑορτάς, ὅπως τελείως ὀφθῇ τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ· οὐχ ἑτέρου τυγχάνοντος τῆς εἰκόνος τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου.

Ἡ ἔλαφος τὸ ζῷον πολεμίως ἔχουσα πρὸς τοὺς ὄφεις καὶ ἐσθίειν αὐτούς, εἴ ποτε φαγοῦσα ἀπὸ τοῦ δίψους φλέγοιτο τοῦ ἐγγινομένου ἀπὸ τοῦ ἰοῦ ὧν ἔφαγεν ἑρπετῶν, ἡτεῖ διὰ σπουδῆς πηγὰς ὑδάτων, ἐπὶ τὸ ἀκέσασθαι τὸ δίψος. Εἰσὶ δὲ λέγοντες ὅτι καὶ ἐσοπτρίσασθαι θέλουσα ἐν τοῖς ὕδασιν, ἰχνεύει τὰς πηγάς, ὅπως ἴδῃ τὸν περὶ αὐτὴν γενόμενον μολυσμὸν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ὄφεων, ἵν' ἀπονίψηται αὐτόν· ἐν γὰρ τῷ σπαράττεσθαι τοὺς ὄφεις, ἀποσειόμενοι ῥαντίζουσιν εἰς αὐτὴν τὸ ἴδιον αἷμα. Καὶ ὁ ἅγιος οὖν ἀναιρῶν τοὺς ὄφεις καὶ σκορπίους, καθὼς ἔσχεν ὑπὸ Ἰησοῦ ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκδικῶν πᾶσαν παρακοήν, πνευματικὸς ὢν ἔλαφος, σπεύδει ἀνιχνεύειν θείας πηγὰς ὑδάτων.

Στ. δ'. Ὁ μὴ μάτην δακρύων, ἀλλ' ἀπὸ διαθέσεως, τῷ ὑπὲρ ἀρετῆς πονεῖν, ἐκεῖνος τὰ δάκρυα αὐτοῦ ἄρτου δίκην τραφήσεται, οὐκ ἐν τοῖς ἀνετικοῖς μόνοις, ἃ ἡμέραν καλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περιστατικοῖς, ἃ νύκτα ὀνομάζει.

Τελείου δ' ἐστὶ τὸ δύνασθαι τοῦτο λέγειν. Ἐπείπερ ὁ ἀτελής, ταραχῆς ἐμπιμ**[1360]**πλάμενος ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ταραττόντων, ἔξω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκχεῖ ἀσχημονῶν καὶ ἐλεγχόμενος παρὰ τοῖς πᾶσιν, διά τε τῆς φωνῆς αὐτῆς καὶ δι' ὧν προφέρεται λόγων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπογυμνῶν.

Οἱ περὶ πάντα ἠπατημένοι σφάλλονται καὶ περὶ τὸ νομίζειν τὸν Θεὸν ἐν τόπῳ εἶναι· ὀνειδίζοντες γοῦν λέγουσιν «Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου;»[2].

Στ. ς'. Μετὰ γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἐπέτεινέ μοι τὴν ἀθυμίαν καὶ τὸ ὀνειδίζεσθαι παρὰ τῶν κατεχόντων ὡς οὐκ ὄντος τοῦ βοηθοῦντος· καὶ πρὸς τούτοις ἡ μνήμη τῶν ἐπιτελουμένων ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις εἰς θεραπείαν σήν· τὸ δὲ «Ταῦτα ἐμνήσθην καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου»[3] ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀθυμίας διελυόμην.

Στ. ζ'. Εἰ γενοίμην ἐν τῇ γῇ τοῦ Ἰορδάνου, τοῦτ' ἔστιν, εἰ ἀξιωθείην τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τηνικάδε σου μνησθήσομαι. Διερμηνεύουσι δὲ καὶ τὸ Ἑρμωνιείμ, «ὁδὸς λύχνου», ὡς τοῦ ἁγίου βαπτί-

1. Πρβλ. Ψαλ. 41,2. 2. Ψαλ. 41,4. 3. Ψαλ. 41,5.

σματος ὁδὸν αὐτοῖς ἀνοιγνύντος φωτισμοῦ καὶ αὐγῆς τῆς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν.

Στ. η΄. Καταρράκται τοῦ Θεοῦ οἱ περὶ αὐτοῦ βαθύτατοι λόγοι, ἢ οἱ θεῖοι προφῆται. Ἡ τοῦ τοίνυν Ἰησοῦ διδασκαλία, ἄβυσσος οὖσα, ἐπικαλεῖται τὴν ἄβυσσον ἐκ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς. Τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ τὰ κρίματα ἑτέρων εἴρηται κριμάτων, κἀκεῖνα ἄλλων πάντων ἀπὸ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὃ εἴρηται μικρὸν ὄρος. Ὄρος γὰρ μέγα, φησίν, ὁ Θεὸς Λόγος· ὄρος δὲ μικρὸν δι' ἣν ὑπέμεινεν ἐθελούσιον κένωσιν δι' ἡμᾶς.

«Πάντες οἱ μετεωρισμοί σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διῆλθον»[1]. Θαλάττης τροπικῶς ὄντος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ὁ μὴ ναυαγῶν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ κατ' ὀρθὸν πλέων, πεῖραν τρικυμιῶν καὶ τῶν ἀπὸ χειμῶνος τῆς θαλάττης ἔχων, ἐπὶ τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας ἐλθὼν ἐρεῖ τὸν στίχον· οὐ γὰρ εἶπεν «ἐπ' ἐμὲ διέρχονται», «ἀλλὰ «διῆλθον».

Στ. ι΄. Παρρησιαζομένου ἡ φωνή. Ὁ γὰρ λέγων· «Διὰ τί μου ἐπελάθου»[2] θαρρεῖ μηδὲν πεποιηκώς, δι' ἃ ἐπιλανθάνεται Θεός. Καὶ ἐπεὶ ἐκθλίβοντος ἐχθροῦ, σκυθρωπάζων πορεύομαι, πυνθάνομαι τί τὸ αἴτιον τούτου. Ἵν', εἰ ἐξ ἐμοῦ εἴη, ἀναιρήσω διὰ μετανοίας αὐτό· πάντες γὰρ διειλήφαμεν περὶ Θεοῦ φανερῶς, ὡς ἐλεήμονος, εἰ καὶ μὴ πάντες ὁρῶμεν πῶς ἐλεεῖ. Πολλάκις γὰρ τὰ κατὰ ἐλεημοσύνην αὐτοῦ γινόμενα τῷ ἐπίπονα εἶναι, οὐχ ἡδέως ἔχοντες, οὐδ' ἔλεον εἶναι νομίζομεν. Καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν, «Ἵνα τί μου ἐπελάθου;»[3]. Ὁ δὲ διειληφὼς ὅτι πᾶν ὃ ἐπαγάγῃ ὁ Θεός, συμφερόντως ἐπάγει, οὐδὲν ἐρεῖ τοιοῦτον, εἰ μὴ τὴν μετάνοιαν ἑαυτοῦ πραγματευόμενος.

Στ. ια΄. Ὀστᾶ δὲ ψυχῆς διὰ τῶν προαγόντων καὶ τὰ εὔτονα αὐτῆς δόγματα καὶ αἱ δυνάμεις εἴρηνται. Ἐπεὶ οὖν λαμβάνει πολλάκις ὑπὸ δεινῶν σοφιστῶν καταθλᾶσθαι τὰ ὀστᾶ, ὀνειδίζουσιν οἱ ἀπατεῶνες, οὐκ ἄλλα λέγοντες ἢ «Ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου;»[4] ἐφ' ᾧ ηὔχεις λέγων τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ πεπαιδεῦσθαι. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου τοῦ πάθους πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν διαλέγεται φάσκων· «Ἵνα τί περίλυπος εἶ;»[5]· ἐλπίσας γὰρ ἐπὶ Κύριον ἐξομολόγησαι. Πάντως γὰρ ἐπιλάμψει σοι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, οὐκ ἄλλο ὂν τῆς ἀληθείας, **[1361]** ὡς ἔχοντά σε τὴν ἐκ Θεοῦ ἀλήθειαν λύειν δύνασθαι τὰς ἀπάτας τῶν καταθλασόντων τὰ προκείμενά σου ὀστᾶ.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΒ΄

Στ. α΄. Τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος παρεισήγαγε λέγον πρὸς τὸν Πατέρα τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ· «καὶ ἔθνος μὲν οὐχ ὅσιον»[6] τοὺς Ἰουδαίους ὀνομάζον, ἄδικον δὲ καὶ δόλιον, τὸν Ἰούδαν. Ἀλλ' οὐκ

1. Ψαλ. 41,8. 2. Ψαλ. 41,10. 3. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 41,4. 5. Ψαλ. 41,6. 6. Πρβλ. Ψαλ. 42,1.

ἐδυνήθη συναρμόσαι τοῖς ἑξῆς τὰ λεγόμενα. Πῶς γὰρ οἷόν τε ἦν αὐτὸν λέγειν· «Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου»[1] καὶ τὰ ἑξῆς;

Σ τ. γ'. Ἐπεὶ φῶς ἀληθινὸν ὁ Σωτὴρ[2] καὶ αὐτὸς ἡ ἀλήθεια εἶναί φησιν[3], οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἄνθρωποι ἐκ τῶν προφητευομένων μαθόντες ὡς ἐπιλάμψει τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ, παρεκάλουν ἀποσταλῆναι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ὁδηγηθῶσιν ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιον[4], τὸν περὶ τῆς Τριάδος ὑψηλότερον λόγον καὶ τὰς αἰωνίους σκηνάς. Οὐχ ἕτερον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας κατ' οὐσίαν. Ἀμφότερα γάρ ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ἀλλ' ἐπινοίᾳ μόνῃ· ἡ γὰρ σκιᾶς καὶ ψεύδους ἐλευθεροῖ· ἡ δὲ πλάνης καὶ ἀγνοίας φῶς ἔστιν.

Σ τ. δ'. Τὸ «εἰσελεύσομαι»[5] οὐ παρέργως εἴρηται· ὁ γὰρ ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ θυσιαστηρίου φαντασίαν τοῦ νοητοῦ λαβών, εἴσεισιν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν ἀοράτως ἐπ' αὐτῷ ἀναφέρων θυσίας.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΓ'

Σ τ. β'. Οἱ δὲ διαβάλλοντες ὡς οὐκ ἀκριβῆ τὴν Γραφὴν φασί· Τίνι γὰρ εἶχον ἀκούειν ἢ τοῖς ὠσίν; Ἀγνοοῦντες, ὡς οὐ κοινοῖς ὠσίν, ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώπων φησὶν ὅσοι λογικῶς ἀκροῶνται. Ὡσεὶ καὶ μουσικοὶ ἄνδρες μαθήματα μουσικὰ τοῖς τῶν μουσικῶν ὠσὶν παρεδίδοσαν, ὁποῖόν ἐστιν τὸ «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω»[6]. Λέγοις δ' ἂν πατέρας καὶ τοὺς κατὰ παίδευσιν.

Σ τ. γ'. Κακώσας τοὺς ἐκ περιτομῆς λαοὺς ὁ Θεὸς ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ νόμου παιδεύσεως· οὐ νόμῳ δὲ πολέμου νικήσαντες οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστεύσαντες ἐκληρονόμησαν τὴν ἔναγχος εἰρημένην γῆν· οὐδὲ ὁ βραχίων αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς, τοῦτ' ἔστιν ἡ ἐργασία αὐτῶν. Χάριτι γὰρ τὴν σωτηρίαν ἐσχήκασιν ὑπὸ τῆς σῆς δεξιᾶς καὶ τοῦ βραχίονος, τοῦτ' ἔστι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ· φωτισμὸς δὲ ὁ φωτίζων πρόσωπόν σου τυγχάνον, «ὅτι ηὐδόκησας ἐν αὐτοῖς»[7] τοῦ σῶσαι αὐτοὺς τῇ χάριτι, οὐκ ἐξ ἔργων αὐτῶν, ἵνα μὴ καυχήσωνται.

Σ τ. ε'. Τὰς τοῦ Ἰακὼβ σωτηρίας τοῦ πτερνίζοντος τὰ φαῦλα, καθ' ἃ σώζεται, ἐντέλλεται ὁ Θεὸς τοῖς ἁγίοις πνεύμασιν, τοῖς εἰς διακονίαν ἀποστελλομένοις διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν[8].

Σ τ. ς'. Κέρατα δὲ τοῖς ἁγίοις καὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ δυνάμεις εἰσίν, καθ' ἃς τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν κερατίζουσιν. Διὸ καὶ πάντα τὰ ζῷα τὰ κέρασι χρώμενα καθαρὰ ὄντα, ἢ ἐπὶ τὸν θεῖον βωμὸν ἀπάγεται, ἢ τροφὴ τῆς μερίδι τοῦ Θεοῦ τυγχάνει.

---

1. Ψαλ. 42,3. 2. Πρβλ. Ἰω. 1,9. 3. Πρβλ. Ἰω. 14,6. 4. Πρβλ. Ψαλ. 42,3. 5. Ψαλ. 42,4. 6. Ματθ. 11,5. 13,9. 7. Ψαλ. 43,4. 8. Πρβλ. Ἑβρ. 1,14.

Σ τ. θ′. Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν τῷ Θεῷ εἶπεν ζωήν, ἥτις συνέστηκεν ἀπὸ ἀπαθείας καὶ γνώσεως Θεοῦ.

Σ τ. ι′, ια′. Ἀπωθεῖται ὁ Θεὸς ἀφ' ἑαυτοῦ οὐ πάν[1364]τως δι' ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας ἃς οἶδεν αὐτὸς αἰτίας. Οὐ πᾶς δὲ ὁ εἰς τὰ ὀπίσω ἀποστρεφόμενος ψεκτῶς τοῦτο ὑφίσταται· εἰ γάρ τις τὰ φαῦλα καταλιπών, μακρὰν φύγοι ἀποχωρῶν ἀπ' αὐτῶν, οὗτος εἰς τὰ ὀπίσω στραφεὶς ἐφ' ἃ καταλέλοιπεν, ὀλέθρῳ περιπίπτει. Εἰ δέ τις τὴν Σιών, τοῦτ' ἔστι τὴν ἀρετήν, καταλείψας, ἐπείγοιτο ἐπὶ τὴν κακίαν, Βαβυλῶνα καλουμένην, ἀποστρεφόμενος εἰς τὰ ὀπίσω μακάριον ἀναδέχεται πρᾶγμα. Πλὴν οἱ τὰ προκείμενα λέγοντες, ἐπεὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς γεγόνασιν, εἰς τὰ ὀπίσω ἀποστραφέντες ψεκτοὶ περιέπεσον.

Σ τ. ι β′. Ἐοίκασιν οἱ ταῦτα λέγοντες ἅγιοί τινες ὄντες παραπλησίως τῷ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγομένῳ δεδόσθαι, ὡς πρόβατα βρώσεως τροφὴ γινόμενοι τοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ τοὺς λόγους καὶ βίον αὐτοῖς προσιεμένοις. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν οὗτοι ὑπὸ Θεοῦ διεσπάρησαν, δίκην σπέρματος, γεωργικῶς καταβαλλόμενοι, ἵνα μεταποιήσαντες τὰ ἔθνη εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ποιότητα ἀγάγωσιν. Οὐ γὰρ προσεκτέον τοῖς λέγουσι διεσπάρθαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν τὴν τοῦ Θεοῦ μερίδα αἰχμαλωσίας τρόπῳ.

Σ τ. ι ς′. Ἐπεὶ τοῖς προειρημένοις ἀπευκτέοις ὑπεπέσαμεν, διὰ βίου ἐντρεπόμενοι ὅλην τὴν ἡμέραν ἐναντίον τὴν ἐντροπὴν ἑαυτῶν ἔχομεν, τῆς αἰσχύνης τοῦ προσώπου ἡμῶν καλυπτούσης ἡμᾶς, ὡς μηκέτι παρρησίαν ἔχειν ἀνακεκαλυμμένῳ τῷ προσώπῳ τῆς ψυχῆς κατοπτρίζεσθαι τὴν δόξαν Κυρίου.

Σ τ. ι ζ′. Ἐκ τῆς τοῦ ὀνειδίζοντος καὶ δίκην παραπαίοντος καὶ παρακαλοῦντος, ὅλην ἐντροπὴν τὴν ἡμέραν εἶναι κατενώπιον ἑαυτοῦ θεωρεῖ· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐπιδεικνύντος ἑαυτοῦ φοβερὸν τὸ πρόσωπον ἐκδιώκοντος ἐχθροῦ ἡ αἰσχύνη ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτῶν.

Σ τ. ι η′. Τελείαν ἀνδρείαν ἀναλαβόντων ἡ φωνή· πολλῶν γὰρ καὶ διαφόρων θλίψεων ἐπ' αὐτοὺς ἡκουσῶν καὶ ἐκβιαζομένων ἐπιλαθέσθαι τοῦ Θεοῦ ἐξεναντίας αὐτῶν ἀνεπόλουν Θεόν, ὡς ἕκαστον εἰπεῖν «Ἐν θλίψει τοῦ Κυρίου ἐμνήσθην»[1].

Σ τ. ι θ′. Ἐκκλίνει τὰς τρίβους τινὸς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ὁδοῦ, παραδιδοὺς αὐτὸν τκῖς ἐπιθυμίαις τῆς καρδίας ἑαυτοῦ καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

Σ τ. κ′. Τόπος κακώσεως ὁ περὶ γῆν καὶ ὁ καταχθόνιος χῶρος, ἔνθα ταπεινοῦνται οἱ πεῖραν ἔχοντες τοῦ σώματος τοῦ θανάτου. Τὰς ἐν καρδίᾳ τυπώσεις, ἃς καὶ ἐξῆς προσαγορευτέον.

Σ τ. κ ς′. Εἰ μὲν τροπικῶς ταῦτα λέγοιτο, τὸ δηλούμενόν ἐστιν τοιοῦτο· Ἐπεὶ χοῦν περικείμεθα τὸν ἐξ ἡδονῶν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν συγκείμενον, διὰ τοῦτο ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν χα-

1. Πρβλ. Ἡσ. 26,16.

μαιριφῶν γενομένων· ἀλλὰ καὶ εἰς γῆν ἐκολλήθη ἡ γαστὴρ ἡμῶν, οὐδὲν οὐράνιον τρεφομένων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄφιν γῆν ἐσθιόντων πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἑαυτῶν. Εἰ δὲ πρὸς ἀλληγορίαν ἐξηγηθείη τὸ προκείμενον, εἰς τὸ σῶμα ἐμβατεύουσα ἡ ψυχὴ ἐρεῖ «Ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν»[1]. Αὕτη καὶ τῆς μακαρίας ζωῆς τῆς ἐπουρανίου ἐκπεσοῦσα ἐν τῷ τὰ κάτω φρονεῖν **[1365]** ἐρεῖ τὸ «Ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν»[2]. Οὐκ ἄλλα γὰρ τῶν γηΐνων τρέφεται.

Σ τ. κ ζ'. Λέγει ἐνταῦθα καὶ πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς διατρίβοντα κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρόν, ἵνα ἀναστὰς ἀρωγὴν παράσχῃ καὶ λύτρα δοὺς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν[3].

ΨΑΛΜΟΣ ΜΔ'

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Σ τ. α'. Τινὲς ᾠήθησαν ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι τὴν ᾠδὴν περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν Λόγου[4], ὃν ἐκ τῆς οἱονεὶ καρδίας ἢ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων, φησίν, προήγαγεν καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθὸς Λόγος προῆλθεν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ταῦτα ἐπὶ τὸ προφητικὸν ἀναφέρεσθαι πρόσωπον. Τὸ γὰρ ἐφεξῆς τοῦ ῥητοῦ, οὐκέτι ὁμοίως ἐξομαλίζει ἡμῖν τὴν περὶ τοῦ Πατρὸς ἐξήγησιν. Οὔτε γὰρ ἂν περὶ τῆς ἑαυτοῦ γλώσσης ὁ Πατὴρ εἶπεν ὅτι «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου»[5].—«Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»[6]. Οὐ γὰρ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ κάλλους ἔχει. Καὶ προϊὼν δὲ φησὶν «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως»[7]. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἔχρισά σε ἐγὼ ὁ Θεός, ἀλλ' «ἔχρισέ σε»[8]. Ὥστε ἐκ τούτου παρίστασθαι ἕτερον εἶναι τὸ διαλεγόμενον πρόσωπον. Ποῖον οὖν ἐστι τοῦτο ἢ ὁ Προφήτης ὁ χωρήσας τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς ἑαυτὸν γενομένην ἐνέργειαν; «Ἐξηρεύξατο», φησίν, «ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν»[9].

Σ τ. β'. Γραφέα μὲν ἐρεῖ τὸν Θεὸν Λόγον ἐγγράφοντα ταῖς διανοίαις τοὺς θείους αὐτοῦ νόμους· κάλαμον δὲ τοῦ ὀξυγράφου γραφέως ὃν ἀνέλαβε γράψαντα ἄνθρωπον τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἐν ἁπάσῃ γῇ, τοῦτ' ἔστιν ψυχῇ ἀνθρώπου.

Σ τ. γ'. Γραφόντων καὶ αὐτῶν παιδεύσεις τινάς· ὡς γὰρ ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου κόκκῳ σινάπεως παραβαλλόμενος, εἰ γεωργίας τύχοι, μείζων γίνεται τῶν ἀνθρωπίνων λόγων, λαχάνων διὰ τὸ πρόσκαιρον ὀνομαζομένων[10], οὕτως ἃ γράφει ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καλάμῳ ἰδίῳ καιρίως ἐπιδείκνυται αὐτὰς παρὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων συγγραφάς. Ἐπεὶ περὶ τὸν μηρὸν ἐνεργεῖται τὰ γενέσεως πράγματα, φύονται δὲ

---

1. Ψαλ. 43,26. 2. Ἐνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ματθ. 20,28. 4. Πρβλ. Ἰω. 1,1. 5. Ψαλ. 44,2. 6. Ψαλ. 44,3. 7. Ψαλ. 44,8. 8. Ἐνθ' ἀν. 9. Ψαλ. 44,2. 10. Πρβλ. Μάρκ. 4,31-32.

περὶ ταῦτα αἰσχραὶ ἐπιθυμίαι, χρεία τοῦ τιμητικοῦ λόγου ῥομφαίας ὀνομαζομένου, ἵνα περὶ τὸν μηρὸν ζωσθεὶς[1] ἐκτέμνῃ τὰς ἀκολάστους ἡδονάς. Ὁ Σωτὴρ οὖν κατὰ τὸν ἄνθρωπον τύπον ἀρίστης πολιτείας καταβαλλόμενος ὑπὲρ αὐτοτελοῦς ἁγνείας περιζώννυται ῥομφαίαν ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ, ὡραιότητα ἔχων καὶ κάλλος διὰ τὴν προσοῦσαν ἐν ἀναμαρτησίᾳ ἀρετήν. Ὅτι δὲ σύμβολον ὁ μηρὸς τῶν προειρημένων, ἤδη προείρηται. Δύναται ὁ γενόμενος σὰρξ Λόγος[2], ἡ μὲν Λόγος, ῥομφαία εἶναι, ἡ δὲ σάρξ, μηρὸς τῷ ἐκεῖθεν τὴν ἀρχὴν ἔχειν τὴν σάρκα. Οὗτος δέ, πρὸς ὃν ὁ λόγος, πᾶσαν ἀσθένειαν διαφυγὼν δυνατός ἐστι τὴν φαιδρότητα τῆς θεότητος κάλλος καὶ ὡραιότητα ἔχειν.

Στ. ε΄. Ἐντείνας δὲ οἷα τοξότης ἄριστος τόξον, «κατευοδοῦ»[3] τιτρώσκων εἰς ἔρωτα θεῖον τοὺς βαλομένους. Ἀναγνωστέον δὲ καὶ «κατευόδου»· ἴσον τῷ **[1368]** «Εὐοδίαν πάρεχε»· καὶ πρὸς τούτοις, «Βασίλευε τῶν βεβλημένων πόθῳ». Ἡ δὲ αἰτία τοῦ βασιλεῦσαί σε τελειότης ἀρετῆς ἐστιν, οὐκ ἐν πράξει μόνῃ, ἀλλὰ καὶ γνώσει. Τὸ γὰρ «ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραΰτητος καὶ δικαιοσύνης»[4] τοῦτο σημαίνει· Βασίλευε γάρ, φησίν, ἕνεκα τοῦ γνωσθῆναι τὴν ἀλήθειαν καὶ πραότητα καὶ δικαιοσύνην κατορθωθῆναι τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν. «Καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου»[5]. Ὁ κατὰ Θεὸν πάντα πράττων, ὑπὸ τῆς τῶν καλῶν πρακτικῆς δυνάμεως, δεξιᾶς οὔσης, θαυμαστῶς ὁδηγεῖται, ἡγεμονίᾳ αὐτῆς χρώμενος τῆς ἐπὶ τὸν Σωτῆρα ὁδοῦ· καὶ ὁ Σωτὴρ οὖν ἐπιτελῶν δεξιῶς παραδόξους δυνάμεις, ὑπὸ δεξιᾶς αὐτοῦ θαυμαστῶς ὁδηγεῖται.

Στ. ς΄. Καὶ φαύλην στάσιν ἔχοντα τῷ ἐν κακοῖς ἱδρύσθαι πληγέντα τούτοις τοῖς βέλεσιν, ὑποκάτω αὐτοῦ πεσεῖν, τοῦτ' ἔστιν ὑποταγῆναι αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτὸν γεγονέναι. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως Χριστοῦ πάντες οἱ ἁμαρτάνοντες. Ὅταν οὖν ἐν τῇ καρδίᾳ τούτων τὰ προειρημένα βέλη γένηται, πίπτουσιν ἀπὸ τῆς ἔχθρας, τὸν Βασιλέα γονυπετοῦντες. Ἢ τάχα οἱ ἑστηκότες ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Βασιλέως κατὰ τὸ βούλημα τῆς ἔχθρας αὐτῶν βεβαιούμενοι βληθέντες ὑπὸ τῶν βελῶν γενήσονται ὑπὸ Χριστὸν τῇ καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καταπεσόντες.

Στ. η΄. Εἰ δὲ εἴη πρὸς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ταῦτα, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μισήσας τὴν πρὸ τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ πολιτευομένην ἀνομίαν, ἀγαπήσας δὲ τὴν ἐκ τῆς παρουσίας αὐτοῦ φυομένην ἐκ πίστεως δικαιοσύνην, ἐπιδέδωκεν ἑαυτὸν εὐδοκίᾳ πατρικῇ ἄνθρωπος γενέσθαι καὶ χρισθῆναι ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως[6], τοῦτ' ἔστι τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι.

Στ. ι΄. Βασιλεῖς ἐνταῦθα ῥητέον τοὺς Χριστῷ συμβασιλεύοντας, ὧν αὐτὸς Βασιλεὺς βασιλευόντων[7]. Τούτων θυγατέρες γεγόνασι κατὰ διδασκαλίαν, ἃς παιδεύουσι ψυχάς· μᾶλλον δὲ Ἐκκλησίας, αἳ-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 44,4. 2. Πρβλ. Ἰω. 1,14. 3. Ψαλ. 44,5. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ψαλ. 44,8. 7. Πρβλ. Α' Τιμ. 6,15.

περ θυγατέρες ἐν τιμῇ τοῦ ὑμνουμένου οὖσαι ηὔφραναν τὸν βασιλέα Χριστὸν «ἀπὸ βαρέων ἐλεφαντίνων»[1]. Βάρεις δὲ ἐλεφαντίνας ἐρεῖς τὰς ὑψηλὰς θεολογίας· τὸ γὰρ ἐλεφάντινον ὀδοὺς τυγχάνων, λόγου σύμβολόν ἐστιν· φωνητικὰ γὰρ ὄργανα καὶ οἱ ὀδόντες· βάρεις εἰσὶν αἱ μεγάλαι οἰκίαι. Ἐπεὶ οὖν τὸν ἑαυτῶν λόγον οὕτως ἐμεγάλυναν ὡς οἶκον μέγιστον θεωριῶν τῶν περὶ Θεοῦ γενέσθαι αἱ πολλαὶ τῶν βασιλέων θυγατέρες, ἀπὸ τῶν προειρημένων βασιλέων ἐλεφαντίνων ηὔφραναν Χριστόν.

Σ τ. ι α΄. Μεταβολὴ προσώπου εὐφραίνεται γενομένη. Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ προσφωνῶν τῇ ἀπὸ ἐθνῶν Ἐκκλησίᾳ, ἣν καὶ θυγατέρα αὐτοῦ ὀνομάζει. Φησὶ γοῦν· Δεξαμένη τοὺς ἐμοὺς λόγους, ὦ θύγατερ, ἄκουσον καὶ ἴδε[2] αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἐπιστήσασα αὐτοῖς. Ἔτι γὰρ μᾶλλον πλεῖον θελήσεις τὸ οὖς σου κλῖναι ἐπὶ τὸ πλειόνως αὐτὰ καὶ ἐξεργαστικώτερον ἀκοῦσαι καὶ ποθῆσαι· ἀκολουθήσει δέ σε λήθη τῶν ὁμοφύλων, μηκέτι θελησάσης σου τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα περιστέλλειν ἔθη καὶ πάτρια· ἐπιλήσει δὲ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου γεννήσαντός σε κατὰ κακίαν τοῦ διαβόλου.

[1369] Σ τ. ι β΄. Διὰ τοῦτό σε καλῶ, θύγατερ, φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Θεός, ἐπὶ τῷ ποιῆσαι τὰ προστεταγμένα σοι· ἐπείπερ ὁ ἐμὸς Υἱὸς Βασιλεὺς ὢν ἐπεθύμησεν τοῦ ἐνυπάρχοντός σοι κάλλους[3] κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἐμὴν γεγενημένης[4]. Αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Βασιλεὺς ἐπιθυμῶν τοῦ κάλλους σου οὐχ εἷς τῶν ὁμοτίμων σου τυγχάνει· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ Κύριός σου· οὐ γὰρ ἄγγελος ἢ ἀρχάγγελος ἤ τις ἄλλος γενητὸς ὢν ὑπάρχει. Αὐτῷ γὰρ καὶ προσκυνοῦσι πάντες. Ἐπεὶ οὖν Θεοῦ τὸ προσκυνεῖσθαι, ἴσθι Θεὸν ὄντα τὸν Βασιλέα τὸν ἐπιθυμοῦντα τοῦ κάλλους σου· ὃς καὶ Κύριός σού ἐστιν.

Σ τ. ιγ΄. Πρὸς τούτοις ἴσθι ὅτι πολλὴν μεταβολὴν ἔσχες. Θυγάτηρ γὰρ Τύρου οὖσα δι' ἣν εἶχες δεισιδαιμονίαν, ἐμοῦ θυγάτηρ ἐχρημάτισας, ὡς λιτὰς τῷ προσώπῳ σου προσάγειν πάντας τοὺς πλουσίους τοῦ λαοῦ, ὅσοι πλουτοῦσι κατὰ πίστιν καὶ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀλήθειαν, σοὶ προσέρχονται, τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύοντες, διὰ τὸ σύζυγον τῷ Βασιλεῖ γεγονέναι. Ὡς γὰρ παλαιοὶ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῇ κατὰ Θεὸν θεραπείᾳ προσερχόμενοι τῷ Ἰσραὴλ προσηλύτευον, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ παρακαλοῦντες, οὕτως νῦν οἱ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων μετανοοῦντες προσφεύγουσι τῇ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίᾳ, ἀξιοῦντες ὑποδεχθῆναι παρ' αὐτῆς.

Σ τ. ι δ΄. Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς βασιλέων Ἐσεβών. Ἐσεβὼν ἑρμηνεύεται «λογισμοί». Ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν λογισμῶν τῶν δικαίων ὄντων ἔστι Κύριος· τῆς οὖν ὑμνουμένης θυγατρὸς Τύρου ἡ δόξα οὐκ ἄλλοθέν ἐστιν ἢ ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν λογισμῶν. Ἰστέον δὲ ὅτι

---

1. Ψαλ. 44,9. 2. Πρβλ. Ψαλ. 44,11. 3. Πρβλ. Ψαλ. 44,12. 4. Πρβλ. Γεν. 1,26.

πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν ἀντὶ τῆς νοητῆς οὐσίας λαμβάνεται ὁ χρυσός. Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς ἐνδύμασιν αὐτῆς τυγχανούσαις ἀρεταῖς, συγκατύφανται καὶ ὁ περὶ τῶν νοητῶν λόγος, μάλιστα ὁ περὶ τῆς Τριάδος, κροσσωτὰ χρυσᾶ περιβέβληται[1], ὄντα πεποικιλμένα διὰ τὸ πολύτροπον καὶ πολυειδὲς τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας.

Στ. ιε′. Εἰ καὶ πολλαὶ ἀδιάφθοροι εἶεν ψυχαὶ ἃς παρθένους ἔθος καλεῖν, ἀλλ' οὐ πᾶσαι ἤδη ἀποφέρονται τῷ Βασιλεῖ, ἀλλ' αἱ πλησίον καὶ ἐγγὺς γενόμεναι τῇ διαθέσει τῆς τελείας νύμφης, οὗ δὲ καὶ τὸ «ἀπενεχθήσονται»[2]. Αἱ γὰρ πεῖραν μὴ ἔχουσαι τοῦ νυμφίου Λόγου, οὐχ οἷαί τέ εἰσι δι' ἑαυτῶν πρὸς αὐτὸν ἰέναι. Ἄγουσι δ' αὐτὰς πρὸς αὐτὸν οἱ τὰ προπαιδεύματα αὐταῖς παραδιδόντες· εἰσὶ δὲ οὗτοι νόμος καὶ προφῆται.

Τῆς λέξεως ἀσάφειαν ἐχούσης ἐξ ἄλλης τὴν διάνοιαν αὐτῆς ληψώμεθα. Ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ᾀσμάτων τὰς διαφορὰς τῶν Χριστῷ προσερχομένων ψυχῶν ἑρμηνεύων ὁ λόγος φησίν· «Εἰσὶ βασίλισσαι καὶ παλλακαὶ καὶ νεανίδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· μία ἐστὶν περιστερά μου, τελεία μου»[3]. Ὡς περὶ ταύτης εἰρῆσθαι, Εἶδοσαν αὐτὴν θυγατέρες καὶ μακαριοῦσιν αὐτήν, βασίλισσαι καὶ παλλακαὶ καὶ αἰνέσουσιν αὐτήν. Ἐξ ὧν δείκνυται ἄλλη **[1372]** οὖσα παρὰ τὰς θυγατέρας αἳ εἴρηνται νεανίδες καὶ πολλακαὶ καὶ βασιλίδες. Δηλοῦται δὲ ἐκ τῶν λέξεων τούτων, ὡς ἄρα αἱ Χριστῷ προσερχόμεναι ψυχαί, αἱ μὲν οὔπω καιρὸν ἔχουσαι γάμου, νεανίδες εἰσίν, αἱ δὲ συνελθοῦσαι αὐτῷ ἤδη ἀνακραθῆναι αὐταῖς· αἱ μὲν εὐγενίδες καὶ ὑπεραναβεβηκυῖαι τὸν ἐν ἓξ ἡμέραις γενόμενον κόσμον, ἑξήκοντά εἰσι βασίλισσαι· αἱ δὲ τὴν ὀκταήμερον περιτομὴν λαβοῦσαι ἀκμήν, τὸ τῆς δουλείας ἔχουσαι πνεῦμα, ὀγδοήκοντα παλλακίδες εἰσίν. Ἡ δὲ πάσας ὑπερέχουσα κατὰ τὸ πνεῦμα πεποιωμένη, ὥστ' εἶναι περιστεράν, τελεία τοῦ Λόγου ἡ ἔνδοξος Ἐκκλησία ἐστίν, ἡ μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἤ τι τῶν τοιούτων[4]. Ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν ὑμνῶν ὁ Ψαλμῳδὸς ἐν τοῖς πρὸ τούτου στίχοις, τὰ νῦν μετ' ἐκείνην φησὶν ἐνεχθήσεσθαι τῷ νυμφίῳ αὐτῆς Βασιλεῖ, τὰς πάλαι μὲν ὥραν συμβιώσεως οὐκ ἐχούσας, νῦν δὲ διὰ τὸ τετελειῶσθαι, προσαγομένας εἰς τὸν θάλαμον, ὅπως συγκαθευδήσασι τῷ Βασιλεῖ ἀναληφθῶσιν εἰς τὸ μέλη γενέσθαι τῆς μιᾶς τελείας νύμφης, οὐκέτι ἄλλαι παρὰ ταύτης τυγχάνουσαι, ὡς ὅτε ἀτελεῖς ἦσαν.

Στ. ιζ′. Ἐπεὶ πρὸς Χριστὸν λέγεται σχεδὸν τὰ πάντα τοῦ ψαλμοῦ, καὶ οὗτος ὁ στίχος λέγει, Ἀντὶ ὧν εἶχες κατὰ σάρκα πατέρων, τοῦτ' ἔστι τῶν ἐκ περιτομῆς, ἐγεννήθησάν σοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους υἱοί[5], προσηκάμενοι τὸν εὐαγγελικὸν λόγον· τούτους δὲ καὶ κατέστησας ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν φάσκων αὐτοῖς· «Πορευθέντες μαθητεύσαντε πάντα τὰ ἔθνη»[6].

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 44,14. 2. Ψαλ. 44,16. 3. Πρβλ. Ἆσμ. 6,8-9. 4. Πρβλ. Ἐφ. 5,27. 5. Πρβλ. Ψαλ. 44,17. 6. Ματθ. 28,9.

Στ. ιη'. Διὰ τοῦτο λαοὶ εὐχαριστικῶς ἐξομολογήσονται, οὐκ ἐφ' ἕνα ἢ δεύτερον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· τὴν γὰρ ἐφ' ἁμαρτίας ἐξομολόγησιν οὐ τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος αὕτη γίνεται, μόνον γὰρ ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι μετανοεῖν ἐξομολογεῖσθαι οἷόν τε. Εἰ δὲ «μνησθήσονται»[1] ἔχει καθ' ἑτέραν Γραφήν, ἀντὶ τοῦ, Οἱ πρὸς σοῦ ἄρχειν κεχειροτονημένοι, «τοῦ ὀνόματός σου μνησθήσονται ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ»[2] τῷ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας παρατείνειν σου τὴν βασιλείαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΕ'

Στ. α'. Ἔθος τὰ ἀσαφῶς λεγόμενα δι' οἰκονομίαν τινὰ κρύφια καλεῖν. Κατὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένη ἐστίν[3]· οὕτω καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφοι[4] εἴρηνται. Ἔστιν οὖν καὶ τούτων τῶν κρυφίων τέλος οἱονεὶ σκοπός, ἤτοι τὸ λαθεῖν τοὺς ἀναξίους τὴν τῶν θείων γνῶσιν, ἢ οἱ λαοὶ πόθον ἔχοντες καταλήψεως τῆς θείας γνώσεως πόνοις καὶ ἀσκήσεσιν ἐπιδόντες ἑαυτοὺς τύχωσι τοῦ σκοποῦ.

Στ. β'. Οὐ πάντων ἐστὶν ὁ Θεὸς καταφυγὴ μόνον δὲ τῶν ἀποταξαμένων ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπικουρίαις· τούτων γὰρ ἀσφάλεια γίνεται καὶ δύναμις τὸ μετέχειν αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἀπόστολον εἰρηκότα, «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»[5], τὸ δὲ «ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρα»[6] ἢ πρὸς τὸ «βοηθὸς» ἀποδοτέον ἢ πρὸς τὸ «θλίψεσιν»[7].

[1373] Στ. γ'. Ὄρη μετατιθέμενα ἐν καρδίαις θαλασσῶν, οὐ τὰ αἰσθητὰ τυγχάνοντα μέρη γῆς ἡγητέον, ἀλλὰ πονηρὰς δυνάμεις μετατιθεμένας εἰς τὰς τεταραγμένας ὑπὸ τρικυμιῶν παθῶν ψυχάς, ἔνθα ἅλμυρόν τι καὶ πικρότης ἠθῶν. Ἀμέλει καὶ ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητάς, «Ἐὰν ἔχητε», ἔφη, «πίστιν ὡσεὶ κόκκον σινάπεως» οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσεται, ἀλλὰ «κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν[8] οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν»[9]. Δεικνύμενον δὲ ὄρος ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, οὐκ ἄλλο τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως· καὶ γὰρ περὶ τοῦ κινοῦντος τὸν σεληνιασμὸν δαίμονος πάλιν εἶπεν· «Ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ μεταβῆναι ἐντεῦθεν ἐκεῖ»[10]. Ἔοικε δὲ τὴν τελειοτάτην πίστιν κόκκῳ σινάπεως παραβάλλειν. Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· «Ἐὰν ἔχω», φησίν, «πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὄρη μεθιστάνειν»[11].

Στ. δ'. Τῇ Χριστοῦ κραταιότητι ἐταράχθη τὰ πονηρὰ πνεύματα ψυχῶν καὶ σωμάτων τῶν προκατεσχημένων ἐλαυνόμενα· μέγα

---

1. Ψαλ. 44,18. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Α' Κορ. 2,7. 4. Πρβλ. Κολ. 2,3. 5. Φιλιπ. 4,13. 6. Ψαλ. 45,2. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ματθ. 21,21. 9. Ματθ. 17,20. 10. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 11. Α' Κορ. 13,2.

γὰρ ἐφ' ἑαυτοῖς τὰ ὄρη ταῦτα φρονοῦντες, ἐξαπιναίως ἰδόντα τὸν μετ' ἐξουσίας ἐλαύνοντα ἐνέπεσον εἰς ταραχήν.

Στ. ε'. Πόλιν Θεοῦ, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐπουράνιον νομιστέον λέγεσθαι. Ταύτην τὴν ἑκατέρως χρηματίζουσαν πόλιν Θεοῦ εὐφραίνουσιν τὰ ὁρμήματα τοῦ ποταμοῦ[1]· ποταμὸς δέ ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ ἐξ Ἐδὲμ τῆς θείας τρυφῆς ἐκπορευόμενος καὶ πάντα τὸν πνευματικὸν παράδεισον ἐπαρδόμενος καὶ πάντας καλῶν πρὸς ἑαυτόν· «Εἴ τις διψᾷ ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω»[2] Ὁρμήματα δ' αὐτοῦ αἱ κατὰ μέρος διδασκαλίαι ἢ ἔννοιαι ἃς ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ.

Διδύμου καὶ Βασιλείου. — Σκήνωμα δὲ τοῦ Ὑψίστου νοήσεις καὶ τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ. Συνῳδὸν τούτῳ τὸ «Γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ»[3]. Δίδωσι δὲ τῇ πόλει τὴν βοήθειαν ἐν ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἡμέραν ἐμποιοῦντος τῷ δεξαμένῳ καὶ τῆς νυκτὸς τῆς ἀγνωσίας αὐτὸν ἀπαλλάττοντος. «Ἡ νὺξ γὰρ προέκοψε, φησίν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν»[4]. Ἢ τάχα ἐπειδὴ ὄρθρου βαθέος ἡ ἀνάστασις ἦν, αὐτὴν καλεῖ τὴν βοήθειαν.

Ὁ Ὕψιστος κατ' οὐσίαν ἅγιος ὑπάρχων, μεταδοτικὸς ἁγιότητός ἐστιν· ὅθεν ἁγιάζει πάντας τοὺς ἐν οἷς κατασκηνοῖ, σκήνωμα αὐτοῦ καλουμένους. Δύναται δὲ καὶ ὃ ἀνέλαβεν σῶμα ἐκ τῆς Παρθένου, σκήνωμα αὐτοῦ τυγχάνον ἁγιάζειν ἐν αὐτῷ γεγενημένου.

Διδύμου καὶ Κυρίλλου. Στ. ς'. — Ἑτέρα δ' ἐστὶ Γραφὴ ἡ λέγουσα· «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τῷ προσώπῳ»[5]. Σῴζει γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος ἄτρωτόν τε καὶ ἀπαράφθορον, τὸ νοητὸν δηλονότι ὅτ' ἂν ταραχὴν δέξηται ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων. Ἕως μὲν γὰρ ἀδιάβλητον ἔχει τὴν πίστιν ἐν ἑαυτῇ ψυχὴ καὶ τοὺς ἐξ ἁπάσης ἀρετῆς ὡραϊσμοὺς ἑαυτῇ περιτίθησιν, κάλλος ἔχει τὸ νοητόν, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐπιγάννυται Χριστός. Παρενεχθεῖσά γε μὴν τοῦ εἰδεχθὲς εἰκότος παραχρῆμα καὶ **[1376]** ἀτερπὲς ἔχει. Ἀλλ' οὐ πείσεται τοῦτο, φησίν, ἡ Ἐκκλησία· σῴζει γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος. «Ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς μὴ σαλευόμενος»[6] διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῇ ἀναμαρτησίαν. Σαλεύεται γὰρ ἀπὸ τῶν ἁμαρτανόντων· ὅθεν καὶ τῷ Ἀδὰμ μετὰ τὸ ἁμαρτεῖν περιπατῶν εὑρίσκεται[7]· καὶ ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ φησίν· «Πορεύσεται ἐν σάλῳ ἀπειλῆς ὁ Κύριος»[8].

Στ. ζ'. Ἔθνη τὰ στίφη τῶν κατ' αὐτῆς στρατευομένων δαιμόνων ὀνομάζει. Ὅτ' ἂν οὖν ταῦτα θεάσωνται τοῦ Σωτῆρος τὴν ἔνσαρκον ἐπιφάνειαν, ταράττονται κατὰ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας ἢ καὶ δέους πληροῦνται. Τηνικαῦτα δὲ ἀκολουθήσει καὶ τὸ κληθῆναι τὰς

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 45,5. 2. Πρβλ. Ἰω. 7,37. 3. Λουκ. 1,35. 4. Ρωμ. 13,12. 5. Πρβλ. Ψαλ. 45,6. 6. Πρβλ. Ψαλ. 45,6. 7. Πρβλ. Γεν. 3,8. 8. Πρβλ. Ζαχ. 9,14.

ψεκτὰς βασιλείας καθ' ἃς ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος καὶ ἡ ἁμαρτία. Εἰ δὲ καὶ βασιλείαν λέγοις τοὺς βασιλευομένους, ἐκλήθησαν καὶ οὗτοι ἐκ πλάνης εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας καὶ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν ῥέψαντες· τοῦ γὰρ Θεοῦ σιωπῶντος βεβαιότητα καὶ στάσιν ἔχειν δοκεῖ τὰ γήϊνα καὶ ὑλικὰ πράγματα, κλονούμενα Θεοῦ φωνὴν δεδωκότος. Ὅτ' ἂν γὰρ ὁ Θεὸς ἐμβοήσῃ τῇ διανοίᾳ, εὐθὺς μετακινεῖται ταύτης πᾶν εἴ τι γεῶδες· Θεοῦ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον φωνὴν δεδωκότος «ἡ γῆ σεσάλευται»[1] μετατιθεμένων ἁπάντων τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐθῶν νομίμων, πατρίων χρηστηρίων καὶ εἴ τι ἕτερον τῆς δυσσεβοῦς ἀπάτης ταραττόμενον τῶν ἐθνῶν καὶ κλινουσῶν τῶν βασιλειῶν τῆς γῆς σαλευομένης. Ἡμεῖς θαρροῦμεν μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες τὸν τῶν δυνάμεων Κύριον ἀντιλαμβανόμενον ἡμῶν τὸν Θεὸν Ἰακώβ. Ὥσπερ δὲ ὁ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ τέκνον αὐτοῦ ἐστιν[2], οὕτως ὁ τὴν ἄσκησιν τοῦ Ἰακὼβ μιμούμενος τυγχάνει υἱὸς αὐτοῦ, ἀντίληψιν ἔχων παρὰ τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ.

Στ. θ'. Καλεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὴν τούτων κατανόησιν τοὺς ὀξὺ καθορῶντας διὰ τοῦ «δεῦτε»[3] συνεγγίζειν αὐτούς· διὰ δὲ τοῦ «ἴδετε»[4] ἀτενίζειν τῇ ἀληθείᾳ παρασκευάζων.

Ἐπλήρωσαν δὲ καὶ τεράτων τὴν οἰκουμένην οἱ ἀπόστολοι πανταχῇ διατρέχοντες, τά τε δι' αὐτοῦ γεγονότα διηγούμενοι καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ θαυματουργοῦντες. Δύναται καὶ καλεῖν ὁ λόγος τὰ ἔθνη ἐκ τῶν ὁρωμένων περὶ τὴν κτίσιν θαυμάτων τὸν ταύτης ἐπιγνῶναι δημιουργόν.

Στ. ι'. Ἐλθὼν καὶ καταλύσας διάβολον τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου καὶ τὰς ἄλλας πονηρὰς δυνάμεις, «ἀντανεῖλεν πολέμους ἕως τῶν περάτων τῆς γῆς»[5], τοῦτ' ἔστιν τῶν περασάντων ἀπὸ τῶν γηΐνων. «Συντρίβων τὸ τόξον»[6] ἀφ' οὗ ἠφίετο τὰ πεπυρωμένα τοῦ πονηροῦ βέλη· ἀλλὰ καὶ πυρὶ κατακαύσει τὸν θυρεὸν τῆς ἀπιστίας ἐναντίως ἔχοντα τῷ θυρεῷ τῆς πίστεως.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΣ'

Στ. β'. Ἐπεὶ αἱ χεῖρες ἀντὶ τῶν πράξεων πολλάκις εἴρηνται, ἔπραττε δὲ τὰ ἔθνη διάφορα κατὰ τὰ ποικίλα πάτρια πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὁ Σωτὴρ εἰς ἀνθρώπους φοιτήσας προστάττει κρότον γενέσθαι, τοῦτ' ἔστι συμφωνίαν τῶν πρακτικῶν δυνάμεων τῶν ἐθνῶν τροπικῶς χειρῶν ὀνομαζομένων.

Οὐ μόνον ἀπαρκεῖ πρὸς σωτηρίαν, πράξεως συμφωνία, εἰ μὴ **[1377]** καὶ φρόνημα ὀρθὸν σὺν τούτοις εἴη· διὸ καὶ ἀλαλάζειν ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως[7] μετὰ τοῦ κρότου προστάττει τοῖς ἔθνεσιν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 45,7. 2. Πρβλ. Ἰω. 8,39. 3. Ψαλ. 45,9. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Πρβλ. Ψαλ. 45,10. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. Ψαλ. 46,2.

Οὐκ ἀμφίβολον, εἰ τῶν ὑπερκειμένων βασιλεύει. Περὶ τῆς γῆς δὲ ἀμφιβαλλόντων τινῶν, εἰ καὶ αὐτῆς κρατεῖ, λέγεται προκείμενος στίχος καὶ μάλιστα διὰ τοὺς περιγράφοντας τὴν πρόνοιαν μέχρι τῆς σεληνιακῆς σφαίρας, οὐ βουλομένους τὰ ἐπὶ γῆν ὑπὸ πρόνοιαν εἶναι.

Στ. γ'. Ἔστι δὲ φοβερὸς[1] καὶ τῷ σεβάσμιος εἶναι, ὡς εὐλάβειαν εἰς αὐτοὺς ἔχειν τοὺς ἐννοοῦντας αὐτόν.

Στ. δ'. Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως· ὑπέταξεν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις τοὺς ἐκ περιτομῆς λαοὺς καὶ τὰ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν[2], πάντων ἀνθρώπων ἄρχοντας καὶ διδασκάλους χειροτονήσας αὐτούς.

Στ. ε'. Ἐκλεξάμενος τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ[3] οὐχ ἑτέραν οὖσαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰακὼβ τὴν ἐκλογήν, ἣν αὐτὸς ἐκλεξάμενος ἠγάπησεν. Ἰακὼβ δὲ τὸν πάντα λαὸν τῶν Ἑβραίων φησίν· ἐκ τούτου γνωρίζεται τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ Θεοῦ, τὴν κᾀλλονὴν οὐκ ἄλλο τι τοῦ Ἰακὼβ ἀγαπήσαντος. Ἐν παντὶ γὰρ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστιν.

Στ. ς'. Φωνὴ δὲ ἄσημος καταπεσόντων πολεμίων ὁ «ἀλαλαγμὸς»[4] ἐν ᾧ ἄνεισιν αὐτός. Ἀναβαίνει δὲ ὑπεράνω τῆς νοήσεως ἡμῶν εὑρισκόμενος. Ἔοικε τὴν μεγαλοφωνίαν καὶ τὸ διάφορον τῶν δογμάτων φωνὴ σάλπιγγος ὀνομάζεσθαι· ἐπὶ γὰρ τοῦ φανεροῦ καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ σάλπιγξ λαμβάνεται, ὡς ἐν τῷ λέγειν· «Σὺ δὲ ποιῶν ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου»[5], ὅ ἐστι, μὴ φανερώσῃς.

Στ. ζ'. Τὸν ψάλλοντα δεῖ καὶ νόησιν τῶν προφερομένων ἐν τῇ ᾠδῇ ἔχειν· οὐ γὰρ περὶ τὴν κλάσιν καὶ τὸ μέλος τῆς φωνῆς καταγίνεσθαι προηγουμένως δεῖ, ἀλλὰ συνεῖναι τὰ ψαλλόμενα. Τοὺς γὰρ μὴ οὕτω ψάλλοντας, ἀλλὰ μόνον ἦχον ἀποτελοῦντας παραιτεῖται Θεὸς λέγων· «Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι»[6]. Ψάλλει δὲ συνετῶς ὁ πράττων κατὰ τὰ θεῖα παιδεύματα καὶ νοῶν αὐτά.

Στ. ι'. Οἱ τῶν λαῶν ἄρχοντες ἢ οἱ ἀπόστολοι ἢ οἱ ἡγούμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰσὶ συναγόμενοι μετὰ τοῦ Ἀβραάμ, ἵνα προσάγωσι τοὺς πρὸς αὐτῶν ὠφελουμένους λαούς· καὶ γὰρ αὐτῶν Θεός ἐστι τέκνων γενομένων τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπίστησον δὲ εἰ ἄρχοντες τῶν λαῶν εἶναι δύνανται ἄγγελοι περὶ ὧν εἴρηται· «Ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ»[7]. Οἵτινες καὶ συνάγονται μετὰ τοῦ Θεοῦ Ἀβραάμ, ἐπεὶ διὰ πίστεως υἱοποιήθησαν τῷ Ἀβραὰμ αἱ μερίδες ὧν τυγχάνουσιν ἄρχοντες. «Κραταιοὶ τῆς γῆς»[8] οἱ ἐξ αὐτῶν ὀρθῶς πολιτευσάμενοι, ἐπαιρόμενοι τῷ ἄνω φρονεῖν, τῷ τὰ ἄνω ζητεῖν. Οὗτοι γὰρ σφόδρα ἐπαρθέντες γνώσει θείᾳ καὶ ἀρετῇ μετεωριζόμενοι τοῦ Θεοῦ γεγένηνται· οἱ γὰρ κραταιοὶ τῆς γῆς, τοῦ Θεοῦ κτῆμα γεγενημένοι, ἐπήρθησαν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 46,3. 2. Πρβλ. Ψαλ. 46,4. 3. Πρβλ. Ψαλ. 46,5. 4. Πρβλ. Ψαλ. 46,6. 5. Πρβλ. Ματθ. 6,2. 6. Ἀμὼς 5,23. 7. Δευτ. 32,8. 8. Ψαλ. 46,10.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΖ΄

[1380] Στ. β΄. Τὸ μέγας εἶναι καὶ αἰνετὸς σφόδρα[1] οὐ παντα-
χοῦ ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ πόλει, ἤτοι τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ,
τῇ ἐπουρανίῳ Ἱερουσαλήμ. Αὕτη δὲ ἡ πόλις οὐ χαμαίζηλος οὐδὲ ἐν
τόπῳ ταπεινῷ καὶ κοίλῳ, ἀλλ' ἐν ὄρει μάλιστα ἁγίῳ[2] ἵδρυται. Τοῦτο
δὲ τὸ ἅγιον ὄρος, ἤτοι ἡ τελειοτάτη ἀρετὴ καὶ γνῶσις τοῦ Θεοῦ, Λό-
γος ἐστίν· καὶ γὰρ αὐτὸς θεμέλιος ταύτης τῆς πόλεως, ὥσπερ καὶ οἰ-
κοδόμος.

Στ. γ΄. Τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα εὔριζον καὶ ἀγαθὰς ῥί-
ζας ἔχον ἐστὶ τάχα οὐχ ἕτερον ὂν τοῦ εἰπόντος «Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπε-
λος ἡ ἀληθινή»[3]. Αὐτὸς γάρ ἐστι τὸ ἀγαλλίαμα πάσης τῆς γῆς, αἴτιος
καὶ χορηγὸς τυγχάνων ἀγαλλιάσεως.

Πόλεις τοῦ μεγάλου Βασιλέως[4] εἰκὸς εἶναι ψυχὰς ἐγκύμονας ἀπ'
αὐτοῦ, ὄντος καὶ νυμφίου, γεγενημένας, αἳ καὶ μορφώσασαι τὰς παρ'
αὐτοῦ καταβεβλημένας γονάς, καιρὸν ἔχουσιν ἀποτέξεως. Οὐκ οἶδ'
ὁπόθεν κινηθέντες τινὲς ᾠήθησαν ἔνθα πέπονθεν ὁ Σωτὴρ σημαίνεσθαι
ἐκ τῆς προκειμένης λέξεως· φασὶ γὰρ τὸν Σωτῆρα ἐσταυρῶσθαι ἐν τοῖς
βορείοις πλευροῖς τῆς Σιὼν ἐκεῖσε τυγχάνοντος τοῦ κρανίου τόπου.
Ἡμεῖς δέ φαμεν ἑπόμενοι πολλαῖς Γραφαῖς τὸν βορρᾶν οὐκ ἄλλον
εἶναι ἢ τὸν διάβολον, κατὰ τὸ «Ἐξεγείρου, βορρᾶ, καὶ ἔρχου, νότε»[5].
Τούτου οὖν πλευρὰ οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι, ὥσπερ καὶ ἄρχοντος πλευρὰ
φασὶν τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ. Οἱ πονηροὶ οὖν ἄνθρωποι, οἱ δορυφο-
ροῦντες τὸν διάβολον, πλευρὰ αὐτοῦ πρότερον ὄντες, εἰ τοσοῦτον
μεταβάλλοντες κατὰ ἀρετὴν διεπρ.. Σιὼν χρηματίσαι, ἀλλ' ὄρη αὐτῆς
ἀποδειχθῆναι. Παῦλος οὖν, ὅτε διώκτης ἦν, πλευρὰ τυγχάνων τοῦ
βορρᾶ, μεταβαλλόμενος ὄρος τῆς Ἐκκλησίας τυγχανούσης Σιὼν ἐχρη-
μάτισεν. Καὶ ἐπεὶ ἡ γυνὴ πλευρὰ λέγεται καὶ αἱ γενόμεναι πλευραὶ
σύζυγοι τῷ διαβόλῳ πλευραὶ αὐτοῦ τυγχάνουσαι τῇ πρὸς ἐκεῖνον
κοινωνίᾳ, ὄρη τῆς Σιὼν διὰ μεταβολῆς γεγένηνται. Ὡς καὶ πόλιν
αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Βασιλέως Χριστοῦ χρηματίσαι.

Στ. ε΄. Ἐν τῇ πόλει οἱ βασιλεῖς ἐληλυθότες καὶ εἰς αὐτὴν
«συναχθέντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γεγενημένοι»[6] καταρτισθέντες τῷ αὐτῷ
νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ[7]. Εἰσὶ δὲ οἱ βασιλεῖς οὗτοι οἱ κατὰ Θεὸν
βασιλεύσαντες, οἷος ἦν Ἀβραὰμ πρὸς ὃν εἶπόν τινες, καίτοι οὐκ αἰσθη-
τῶς βασιλεύοντα, «Βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ σὺ εἶ ἐν ἡμῖν»[8]. Οὗτοι ἰδόν-
τες τοὺς πάλαι πλευρὰ ὄντας τοῦ βορρᾶ εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀναβάντας,
ὡς εἶναι τῆς Σιὼν ὄρη, ἐθαύμασαν ἐκπλαγέντες τὴν περὶ τὴν λογικὴν
φύσιν γινομένην τροπήν. Ὅτ' ἂν δὲ καὶ ἐκ φαύλων σπουδαίους καὶ

---

1. Πρβλ. 47,2. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ἰω. 15,1. 4. Πρβλ. Ψαλ. 47,3. 5. Πρβλ. Ἆσμ. 4,16. 6. Πρβλ. Ψαλ. 47,5. 7. Πρβλ. Α΄ Κορ. 1,10. 8. Γεν. 23,6.

σοφοὺς γινομένους ἴδῃ τις, θαυμάσας τὴν μεταβολήν, εἰσκοπήσει ὅτι ἀνάπαλιν ἐνδέχεται γενέσθαι τοὺς σπουδαίους καὶ σοφοὺς μεταπεσεῖν δυναμένους, τοῦτ' ἔστι νοηθέντες καὶ τοῖς πάνυ προκόψασιν κατ' ἀρετήν, τάραχον ἐμποιήσει καὶ κλόνον, ὡς τὸν ἐκ δέους τρόμον ἐπιλαβέσθαι αὐτῶν. Τούτῳ συνῳδὸν τὸ «Ἐν τόποις ἀσεβῶν στέ-[1381] νουσιν δίκαιοι»[1] ἐκείνων πιπτόντων, κατάφοβοι γίνωνται.

Στ. η΄. Πρὸς διάνοιαν, πλοῖα τῶν ψυχῶν τὰ σώματα πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς λέγεται, ὥσπερ καὶ «οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐν πλοίοις»[2]. Ταῦτα οὖν τὰ σώματα αὐτοῖς συντρίβεται, τουτ' ἔστι διαλύεται, ἵνα κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν ἄφθαρτα, ἰσχυρά, ἐπίδοξα, πνευματικὰ ἐκ φθαρτῶν, ἀσθενῶν καὶ ἀτίμων καὶ ψυχικῶν γένηται. Οὐχ ἁπλῶς δέ, ἀλλὰ Θαρσεῖς ἐστι τὰ πλοῖα ταῦτα μεταλαμβανομένας Ἑλλάδι φωνῇ.... «χαρᾶς». Τότε γὰρ ἐπαινετῶς συντρίβεται τὰ σώματα ὑποπιεζόμενα καὶ νεκρούμενα, ὅταν κατασκοπῶσιν οἱ περιχείμενοι αὐτὰ τὴν θείαν χαράν.

Στ. ι α΄. Ὄνομα τὴν θείαν δόξαν λέγειν ἔθος τῇ θείᾳ Γραφῇ. Ὑμνεῖται δὲ παρὰ τῶν βοώντων ὁ Θεός, «Τίς ὁμοιωθήσεταί σοι;»[3]. Πέρατα δὲ γῆς οὐ μόνον τὰς ἐσχατιὰς αὐτῆς ἡγητέον εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς περάσαντας ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανόν, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα καὶ ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ ἔφθασεν.

Στ. ι γ΄. Τῆς ἐκκλησιαστικῆς γνώμης σκοπευτικῆς τῆς ἀληθείας τυγχανούσης καὶ διὰ τοῦτο Σιὼν καλουμένης τῇ φρονήσει περιλαβεῖν αὐτὴν προσήκει· ἵνα περινοήσαντες τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα, ὡς ἐν κύκλῳ περιγράψωμεν αὐτὰ τῇ ἑαυτῶν νοήσει. Καὶ ἐπεὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πόλις πάντοθεν ὠχύρωται διὰ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους καὶ πύργους ἐγκατεσκευασμένους ἔχει, ἀφ' ὧν ἐστι κατασκοπῆσαι τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς, ἀνάγκη τοὺς ἐν τοῖς πύργοις ὄντας αὐτῆς διηγεῖσθαι. Συνάδει καὶ τὸ «Ἐπὶ τῶν τειχέων σου κατέστησαν φύλακας, ἡμέρας καὶ νυκτός, οἳ διὰ τέλους οὐ σιωπήσονται, μιμνῃσκόμενοι Κυρίου»[4]. Ταύτῃ καὶ ἡ σοφία ἐπ' ἄκρων τειχέων κηρύττεται. Θέσθε τοίνυν τὴν καρδίαν ὑμῶν, τοῦτ' ἔστι τὸν νοῦν ἐπιστημονικῶς ἐφιστάνοντες εἰς τὴν δύναμιν τῆς Σιών, αὕτη δ' ἐστὶν ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, καὶ καταδιέλεσθε διαιρετικῶς ἑκάστοις ἐφιστάνοντες. Ὡς γάρ ἐστι λογικῶς διελεῖν τὰ ὄντα εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς καὶ τὰ γένη εἰς εἴδη, οὕτω καὶ τὴν δύναμιν τῆς Σιὼν καταδιελεῖν εἰς τὰς βάρεις αὐτῆς δυνατόν. Βάρεις δὲ αὐτῆς αἱ καθ' ἕκαστον θεωρίαι ἐν αἷς οἰκεῖ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα. Τοῦτο δὲ πράξητε ὅπως «διηγήσεσθε εἰς γενεὰν ἑτέραν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν»[5]. Ἐπεὶ ἡ προτέρα γενεὰ ἡ τὴν πόλιν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς παραλαβοῦσα πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς καὶ σκολιὰ καὶ διεστραμμένη ἐξ

---

1. Παρμ. 28,28. 2. Ψαλ. 106,23. 3. Ψαλ. 82,2. 4. Πρβλ. Ἡσ. 62,6. 5. Πρβλ. Ψαλ. 47,14-15.

ἰδίας αἱρέσεως ἠλέγχθη. Ἐπιστήσαντες τῇ δυνάμει τῆς πόλεως καὶ καταδιελόντες τὰς βάρεις αὐτῆς γνώσεσθε τὰ περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἁγίων, ἥτις ἐστὶν ἑτέρα γενεὰ παρὰ τὴν προτέραν· ἥπερ καὶ διηγήσεσθε, ὅτι οὗτος ὁ Θεός ἐστιν, ὁ τὰ προειρημένα παράδοξα ποιήσας, ἀποβαλὼν τὴν προτέραν γενεὰν καὶ ἄλλην καὶ ἄλλους καλέσας. Οὗτος δὲ ὁ Θεὸς περὶ οὗ ἡ προκειμένη θεολογία, εἰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχει εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Καὶ αὐ-
[1384]τὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας κατὰ τὸ εἰρημένον «Καὶ στήσεται καὶ ὄψεται καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύι Κύριος»[1].

ΨΑΛΜΟΣ ΜΗ′

Σ τ. γ′. Ἐπεὶ ἐν τοῖς καλουμένοις ἔθνεσιν εἰς ἀκρόασιν, οἱ μέν εἰσιν γεώδεις ὅλοι τῆς ὕλης καὶ τοῦ γηΐνου φρονήματος, γεγεννημένοι δὲ υἱοὶ ἀνθρώπων κατ' ἐπιστήμην καὶ παίδευσιν εἰσὶν ὅσοι μαθήμασι καὶ λόγοις ἐξητασμένοις ἐπανέχουσιν. Καλεῖ δὲ οὐ μόνον τοὺς ἀγελαίους καὶ βοσκηματώδεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνετοὺς ἐρεῖ· «Ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἐν τοῖς ἔθνεσι γηγενεῖς καὶ ἀνθρώπων υἱοί»[2]· ὀφειλέται γὰρ οἱ διδάσκαλοι οὐ μόνον σοφῶν ἀλλὰ καὶ ἀνοήτων εἰσίν.

Σ τ. δ′. Προφέρω ἐκ στόματος τὴν σοφίαν προμελετήσας ἐν καρδίᾳ σύνεσιν. Τότε γὰρ ἀλήπτως δυνήσεταί τις σοφὸν προσενέγκασθαι λόγον, ὅταν συγγεγυμνασμένην κατὰ σύνεσιν ἔχῃ τὴν διάνοιαν.

Σ τ. ς′. Εἰ ἄρα κυκλώσει με τῆς πτέρνης μου ἡ ἀνομία, οὐκ ἄλλη οὖσα τῆς πατροπαραδότου, ἧς ὁ ὄφις ἐνῆκε τῇ πτέρνῃ τοῦ Ἀδάμ[3].

Διδύμου, Βασιλείου, Ὠριγένους. Σ τ. ζ′, η′.—Ἀποτείνεται πρὸς τοὺς γηγενεῖς καὶ πλουσίους· τῶν μὲν τὸ «ἐπὶ τῇ δυνάμει»[4] τῶν δὲ τὸ «ἐπὶ τῷ πλούτῳ»[5] φρόνημα καθαίρων. Ἀκούσατε γάρ, φησίν, οἱ διὰ σώματος ἰσχὺν ἢ πλούτου ἀδηλότητα νομίζοντες ἀρκεῖν ἑαυτοῖς. Λύτρων ἡμῖν δεῖ πρὸς τὸ ῥυσθῆναι τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας. Δεῖ δὲ ἀξιόχρεων εἶναι τὸ λύτρον καὶ οὐχ ὁμογενὲς τοῖς κατεχομένοις. Οὐδεὶς οὖν ἄνθρωπος πεῖσαι δυνήσεται τὸν διάβολον, οὐδὲ ὑπὲρ ἀδελφῶν τις διδόμενος. Ἄνθρωπος οὖν οὐδὲ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων οἷός τε ἐστὶν ἐξίλασμα δοῦναι τῷ Θεῷ. Τί δὲ τοιοῦτον αὐτῷ ὡς ἀντιδοθῆναι τῆς τιμίας ψυχῆς; Διότι καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐγένετο. Ἢ πόσα κοπιῶν ἄνθρωπος ἄξιόν τι ποιήσει τῆς μελλούσης ζωῆς; Διὰ τούτων ἱκανῶς ὁ λόγος καθαίρει τῶν ἀνθρώπων τὴν οἴησιν. Ῥηθείη δ' ἂν ὑψηλότερον περὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, εἴ τε ἰσχὺς καὶ ὁ πλοῦτος· οὐδεμία γὰρ ἑαυτῇ ψυχὴ πρὸς σωτηρίαν ἀρκεῖ. Καὶ

---

1. Μιχ. 5,3. 2. Πρβλ. Ψαλ. 48,2-3. 3. Πρβλ. Γεν. 3,15. 4. Ψαλ. 48,7. 5. Πρβλ. ἔνθ' ἀν.

γάρ, ἐὰν τέλειός τις ᾖ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ Θεοῦ σοφίας ἀπούσης εἰς οὐδὲν λογισθήσεται. Κἂν πλοῦτον ἀνθρωπίνων ἔχῃ θεωρημάτων, μανθανέτω τὴν ἰδίαν δουλείαν αἰχμάλωτος ἡγμένος ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ ὅτι μηδεὶς ὑπὲρ ἀνθρώπων διδόμενος ἄνθρωπος εἰς ἀνάληψιν ἧς ἀπώλεσεν ἐλευθερίας ἐστὶν ἱκανός. «Πάντες γὰρ ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ[1] τοῦ Κυρίου ἡμῶν». Μὴ ζήτει τοίνυν εἰς ἀπολύτρωσιν ἀδελφὸν ἢ ψιλὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἄνθρωπον Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μόνον ἐξίλασμα δοῦναι δυνάμενον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ, ὅτι αὐτὸν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως[2]. Ὃν τῷ αὐτοῦ αἵματι ἀδελφὸς ἦν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Μωϋσῆς, καὶ οὐκ ἠδυνήθη τοῦτον λυτρώσασθαι, πῶς οὖν ὁ τυχὼν λυτρώσεται ἄνθρωπος; Διὸ τὸ «λυτρώσεται ἄνθρωπος»[3] **[1385]** ἐρωτηματικὸν μετὰ βαρύτητος· οὐ γὰρ τῆς ἁμαρτίας ἠλευθέρωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν λαόν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ κίνησιν παρῃτήσατο· ἀλλὰ καὶ γενόμενος ἐν παραπτώματι οὐκ ἠδυνήθη παρασχεῖν ἐξίλασμα ὑπὲρ ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ, ὅτε μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα σημεῖα διστάζων ἔφη· «Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὕδωρ ὑμῖν;»[4]. Διό φησιν ὁ Θεός· «Διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς»[5]. Ἐδόθη οὖν εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὸ ἅγιον καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διόπερ καὶ τιμῆς ἠγοράσθημεν[6]. Εἰ δὲ ἄνθρωπος οὐ λυτροῦται, ὁ λυτρωσάμενος ἡμᾶς οὐκ ἄνθρωπος μόνος, οὐ χρείαν ἔσχε δοῦναι τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ. Διότι «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»[7]. Ὃς ἐλυτρώσατο ἡμᾶς οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων κατὰ τὸν Ἡσαΐαν[8], ἀλλ' ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἵματι, οὐκ ἀδελφοὺς ἀλλ' ἐχθροὺς ἡμᾶς γενομένους τοῖς παραπτώμασιν. Καὶ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν χαρίζεται ἡμῖν, καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἑαυτοῦ προσαγορεύει. «Ἀπαγγελῶ» γάρ, φησί, «τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου»[9] οὐ κατὰ φύσιν θεότητος ὑφ' ἧς ἐλυτρώθημεν, ἀλλὰ κατὰ συγκατάβασιν χάριτος, οὐ δεόμενος ἐξιλασμοῦ, ὧν αὐτὸς ἱλαστήριον. «Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος»[10] καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ. Ὅστις ὢν ἡ αὐτὴ ζωή, ἡ ἀκάματος φύσις, ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἦν γὰρ κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέσθη ἐπὶ τῆς πηγῆς[11].

Στ. ζ'. Πάντες οἱ γεννητοὶ ὁμογενεῖς καὶ ἀδελφοί· οὐδεὶς δὲ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἁμαρτάνοντα λυτρώσασθαι δύναται· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος λυτρώσεται, περὶ οὗ εἴρηται· «Ἀποστελεῖ αὐτοῖς ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς»[12]· ὃς καὶ περὶ ἑαυτοῦ φησιν· «Νῦν

1. Ρωμ. 3,23-24. 2. Πρβλ. Ρωμ. 3,25. 3. Ψαλ. 48,8. 4. Ἀριθ. 20,10. 5. Ἀριθ. 20,12. 6. Πρβλ. Α' Κορ. 6,20. 7,23. 7. Α' Πέτρ. 2,22. Πρβλ. Ἡσ. 53,9. 8. Πρβλ. Ἡσ. 52,3. 9. Ἑβρ. 2,12. Πρβλ. Ψαλ. 21,23. 10. Ἑβρ. 7,26. 11. Πρβλ. Ἰω. 4,6. 12. Ἡσ. 19,20.

δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα»[1]. Οὗτος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπεὶ οὐκ ἔγνω ἁμαρτίαν οὐδὲ ἐποίησεν ἁμαρτίαν, οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ τὸ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτανόντων διδόμενον· ἀλλ' οὐδὲ τιμὴν ὀρέξει λυτρώσεως αὐτοῦ τῆς ψυχῆς· κοπιάσας δὲ κατ' ἀρετὴν ζήσεται εἰς τέλος, οὐδεπώποτε ἔτι τεθνηξόμενος· δύναται δὲ καὶ περὶ τοῦ λυτρουμένου λέγεσθαι τὸ «Οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ»[2]· οὐ γὰρ ἕκαστος περὶ ἑαυτοῦ οἷός τε ἐστὶν ἐξίλασμα δοῦναι, Χριστοῦ πάντας ἱλασκομένου ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι· ἀλλ' οὐδὲ δοῦναί τις τιμὴν ἱκανὸς τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δόντος Χριστοῦ ὑπὲρ πάντων λύτρον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ[3]. Εἰ καὶ οὐ δώσει δὲ ἐξίλασμα οὐδὲ τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἀλλά γε μετὰ τὸ ἀπολυτρωθῆναι ἐντολὰς δέχεται, ἵνα κατ' αὐτὰς κοπιάσας ζῆσαι εἰς τέλος δυνηθῇ ἐσχηκὼς τὴν αἰώνιον ζωήν.

Σ τ. ι'. Ὁ λυτρωθεὶς ὑπὸ Χριστοῦ οὕτω βεβαίως ἕξει τὴν σωτηρίαν, ὡς μὴ εὔσειστος καὶ εὐκίνητος εἶναι. Κἂν γοῦν τοὺς οἰομένους... σοφοὺς δι' ὧν ἁμαρτάνοντας ἀποθνήσκοντας. Ἐπειδὴ οὐ σκαν- **[1388]** δαλίζεται ὥστε διαφθορὰν ἰδεῖν· μικρὸν γὰρ τὸ βλάπτεσθαι ἐπὶ τὸ ὁρᾶν πταίοντας τοὺς νομιζομένους σοφούς.

Σ τ. ι α'. Ὁ ἄφρων καὶ ἄνους ἀγνοήσαντες ἑαυτοὺς τίνες εἰσίν, ἔδοξαν ὅτι κατὰ τὰ ἄλογα ζῷα οὐκ ἐπιδιαμενούσης αὐτῶν τῆς ψυχῆς εἰσιν· φασὶ γάρ, «Φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν»[4]. Οὗτοι τοὺς τάφους ἐν οἷς εἰσιν ἐντετυμβούμενοι οἴονται οἰκίας αὐτῶν εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα[5], ἀνάστασιν νεκρῶν οὐ προσδοκῶντες. Ἀλλὰ καὶ σκηνώματα αὐτῶν «ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ»[6] οἴονται εἶναι τὰ μνήματα, ἐν μόνῃ ταύτῃ τῇ ζωῇ ἐλεεινῶς ἠλπικότες· τάχα δὲ καὶ μηδὲν ζωτικὸν ἐνεργοῦντες, ἀλλὰ νενεκρωμένοι δι' ὧν ἁμαρτάνουσιν. Ἐν τάφῳ καταβαλλόμενοι οἴονται τὸν τάφον οἰκίαν αἰώνιον. Ἄνουν οὐ τὸν πάντη ἐκτετμημένον, ἀλλὰ τὸν κακόνουν καὶ κακόφρονά φησιν. Καὶ γὰρ τὸν κακοπρόσωπον ἀπρόσωπον καὶ τὸν κακότεχνον ἄτεχνον λέγειν εἰώθαμεν. Οὕτως οὖν ὁ κακόνους καὶ κακόφρων, ἅμα τιμωρίαν ὑφέξουσιν. Αὕτη γὰρ αὐτῶν ἡ ἀπώλεια, δι' ἣν τὸν πλοῦτον αὐτῶν ὃν κακῶς ἐθησαύρισαν, καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις· οὐδεὶς γὰρ ἴδιος τοῦ ταῦτα λέγοντος κληρονόμος πλουσίου ἄφρονος καὶ ἄνου.

Σ τ. ι θ'. Ὁ προκείμενος πλούσιος οὐκ εἰδὼς ἄλλην ζωὴν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ταύτῃ εὐλογεῖσθαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ νομίζει[7]. Καὶ τότε μόνον ἐξομολογεῖται, ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ διὰ δόσεως τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν ὑλικῶν. Εἰ καὶ τὰ προειρημένα τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων συμβέβηκεν, ἀλλά γε τὴν ἐμὴν ψυχὴν λήψεται ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ ᾅδου ἤδη κρατοῦντος αὐτὴν καὶ καταπιεῖν θέλοντος· καὶ ἐπεὶ ἐν ᾅδῃ κατὰ τὴν

---

1. Ἰω. 8,40. 2. Ψαλ. 48,8. 3. Πρβλ. Α' Τιμ. 2,6. 4. Ἡσ. 22,13. 5. Πρβλ. Ψαλ. 48,12. 6. Ἔνθ' ἀν. Πρβλ. Ψαλ. 144,13. 7. Πρβλ. Ψαλ. 48,19.

κατάστασιν ὁ ἁμαρτάνων ἐστίν, ὁ ἄφεσιν τῶν κρατούντων αὐτὸν ἁμαρτημάτων ἔχων, εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ λαβόντι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς τῆς χειρὸς τοῦ ᾅδου[1].

Σ τ. κ'. Πατέρας ἔσχεν ἔργοις φαύλοις καὶ χειρίστῳ φρονήματι γεννήσαντας αὐτόν. Ὡσαύτως αὐτοῖς δρῶν ἐμιμήσατο τοὺς γεννήτορας ἕως τῆς γενεᾶς τῶν πατέρων ἐξομοιούμενος αὐτοῖς εἰσελεύσεται. Οὗτος δὲ τὴν παροῦσαν μόνην ζωὴν ἀποδεξάμενος οὐκ ἔσπευσε τὸ φῶς θεωρῆσαι· διὸ καὶ ἕως αἰῶνος εἴρηται μὴ προσπελάζειν αὐτῷ. Τάχα γὰρ ἐν ἐξωτέρῳ σκότῳ καταδικασθεὶς οὐκ ἐπιτραπήσεται τὸ αἰώνιον φῶς ἔτι θεάσασθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΜΘ'

Εὐσεβίου καὶ Διδύμου. Σ τ. α'. Χοροῦ ψαλτῳδῶν χοροδιδάσκαλος οὗτος, ὡς ἡ τῶν Παραλειπομένων ἐδίδαξεν ἱστορία[2]· «Θεὸς θεῶν Κύριος ἐλάλησεν καὶ ἐκάλεσεν τὴν γῆν»[3]· τοῦτο οἱ τρεῖς ἑτέρως ἡρμήνευσαν, «Ἰσχυρὸς Θεὸς λαλήσας ἐκάλεσεν τὴν γῆν»[4]· οἱ δὲ Ἑβδομήκοντα θεοὺς ὀνομάζουσι τοὺς ἄρχειν λαχόντας καὶ κρίνειν πεπιστευμένους, ὅπερ ἴδιον νόμου Θεοῦ· τοῦτο ἡμᾶς ὁ ὀγδοηκοστὸς πρῶτος διδάσκει ψαλμός, καὶ αὐτὸς τῷ «Ἀσὰφ» ἐπιγεγραμμένος· εἰρηκὼς γὰρ ὅτι «Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ»[5] ἐπήγαγεν· «Ἕως πότε κρίνετε **[1389]** ἀδικίαν καὶ πρόσωπα ἁμαρτωλῶν λαμβάνετε; Κρίνατε ὀρφανῷ καὶ πτωχῷ ταπεινὸν καὶ πένητα δικαιώσατε»[6]. Τοῦτο δὲ ἱερέων ἴδιον καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι τὸ δικάζειν ἐνεχειρίσθησαν· οὕτω καὶ ὁ νόμος διαγορεύει· «Θεοὺς οὐ κακολογήσεις καὶ ἄρχοντας τοῦ λαοῦ οὐκ ἐρεῖς κακῶς»[7]. Εὐλόγως δ' ἂν θεοὶ κληθεῖεν οἱ τὸ κατ' εἰκόνα φυλάξαντες· ὁ τούτων Θεὸς πᾶσαν συνάγει τὴν οἰκουμένην εἰς τὸ κριτήριον.

Σ τ. β'. Καὶ πάλιν, Τοῖς «ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου, φησί, καὶ μέχρι δυσμῶν»[8] ἐπέλαμψεν· ἐκ γὰρ τῆς ἄνω Σιὼν καὶ δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται. Καλέσας οὖν τὴν γῆν, τοῦτ' ἔστιν τοὺς ἐπὶ γῆς, ἐπέλαμψεν αὐτοῖς ὡς προσβάλλοντας αὐτῷ γνῶναι, ὅτι «ἐκ τῆς Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ»[9] γεγένηται· ἐδείχθη γὰρ «ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα»[10]. Αὐτὸς ὁ τῶν θεῶν Θεός, ὁ πᾶσαν τὴν γῆν ἐπὶ τὸ μετασχεῖν αὐτοῦ καλέσας, οὐ κρύβδην, οὐδὲ λεληθότως, ἀλλ' «ἐμφανῶς» ἥξει[11] κατὰ τὴν δευτέραν ἐν δόξῃ μετ' ἀγγέλων αὐτοῦ παρουσίαν· «οὐ παρασιωπήσεται»[12], ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα καὶ τὴν πρᾶξιν κρίσιν ποιῶν. Καὶ σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τῷ παρόντι ψαλμῷ ἀμφοτέρας τὰς Χριστοῦ παρουσίας δηλοῖ· τὴν μὲν πρώτην, διὰ τοῦ «ἐκ Σιὼν ἡ εὐ-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 48,16. 2. Πρβλ. Α' Παρλ. 16,4. 3. Ψαλ. 49,1. 4. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 5. Ψαλ. 81,1. 6. Ψαλ. 81,2-3. 7. Ἐξ. 22,27. 8. Ψαλ. 49,1. 9. Ψαλ. 49,2. 10. Ρωμ. 1,3. 11. Πρβλ. Ψαλ. 49,2. 12. Ψαλ. 49,3.

πρέπεια»[1] τὴν δὲ δευτέραν, διὰ τοῦ «Ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει»[2].

Σ τ. δ΄. Οὐρανὸν δέ φησιν τὰς θείας δυνάμεις, γῆν δὲ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐπ' αὐτῇ ἐπὶ τὸ διαλεγχθῆναι αὐτοὺς ἐπ' αὐτῶν τούτων υἱοποιηθέντας. Ἐπεὶ ἡ δόσις τοῦ νόμου ἐπὶ μάρτυσιν οὐρανῷ καὶ γῇ δέδοται, ὡς ἐν Δευτερονομίῳ γέγραπται[3], ἀνάγκη τὸν λαὸν διακρινόμενον ἐπὶ μάρτυσιν, ἐφ' ὧν τὸν νόμον ἔλαβεν, ἐξετασθῆναι παραβεβηκότα τοὺς θείους νόμους· προσκαλεῖται οὖν «τὸν οὐρανὸν ἄνω»[4], τοῦτ' ἔστιν τὰς θείας δυνάμεις· «καὶ τὴν γῆν»[5], λέγω δὲ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐπ' αὐτῇ, ἐπὶ τὸ διαλεγχθῆναι τοὺς ἑαυτῶν υἱοποιηθέντας. «Ἄκουε» γάρ, «οὐρανέ, καὶ ἐνωτίζου, γῆ»[6] ἐκκηρυττομένων τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· ἐφ' ὑμῖν γὰρ τὸν νόμον λαβόντες οὐκ ἐφύλαξαν· δηλοῖ δὲ διὰ τούτων τοὺς ἐν οὐρανῷ τε καὶ ἐπὶ γῆς.

Σ τ. ε΄. Ἀγγέλοις τάχα προστάττει ἢ ἀνδράσιν ἱεροῖς, ὅπως τοὺς ὁσίους αὐτοῦ συναγαγὼν ἐπὶ τὸ διαθέσθαι καὶ συνθέσθαι τὴν διαθήκην αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ θυσίαις[7] πνευματικαῖς· θυσίας δὲ πνευματικὰς τὴν τῆς αἰνέσεως καὶ εἴ τις ἄλλη παραπλησία· τὰς οὖν θυσίας ἐφ' ἃς ἡ πνευματικὴ διαθήκη ἀποδεχόμενος συναχθῆναι αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ προστάττει, ἵνα τὰ προειρημένα ἐπιτελέσωσιν.

Σ τ. ς΄. «Δικαιοσύνην» προσονομαζόμενοι «ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ»[8] ἄνδρες ὄντες ἱεροὶ φοροῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Σ τ. η΄. Ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τῇ διαθέσει καθ' ἣν προσφέρεις ταύτας, ὡς καὶ τὸν Κάιν ἐπὶ τῷ μὴ ὀρθῶς διῃρηκέναι διήλεγξα. Ἐλέγχει Θεὸς οὐκ ἐπ' αὐτὰ τοῖς **[1392]** προσαγομένοις, ἀλλ' ἐπὶ τῇ διαθέσει καθ' ἣν προσάγεται ταῦτα· καὶ τὸν Κάιν γοῦν ἐπὶ τὸ μὴ ὀρθῶς διῃρηκέναι, ἃ ἔδει προσάγειν, ἤλεγξεν. Κἂν πνευματικὴν οὖν θυσίαν προσφέρῃ τις εἰς ὁλοκαυτώματα, διὰ παντελῶς ἀγαμίας, τὸ σῶμα ἑαυτοῦ, ὀρθῇ γνώμῃ τοῦτο ποιείτω· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς πραττομένοις ἐπαινετοῖς οὖσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ γνώμῃ οὐκ ὀρθῶς ἐπιτελοῦσιν ἐλέγχεταί τις.

Σ τ. θ΄. Ἐπεὶ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ σου τροπικῶς λεγόμενοι μόσχοι πολέμιοι τῷ Σωτῆρι ὤφθησαν, λέγοντι «Ἐκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον με»[9], τούτου χάριν οὐ δέξομαι αὐτοὺς οὐδὲ τοὺς συγκαταλεγομένους αὐτοῖς χιμάρους· καὶ οὗτοι γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτίας προσάγοντες ἑαυτοὺς οὐδὲν ἧττον ἁμαρτάνουσιν. Γίνωσκε γὰρ ὅτι οἱ ποτὲ θῆρες τοῦ δρυμοῦ, οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐξηγριωμένοι ἄνθρωποι, τῇ θείᾳ διδασκαλίᾳ τιθασσευόμενοι ἐμοὶ γεγένηνται, τὸ πρότερον ἀκαρπίᾳ συνόντες· ταύτης γὰρ σύμβολον ὁ δρυμός· ἀλλὰ καὶ τὰ κτήνη οἱονεὶ «πρόβατα» Χριστοῦ καὶ «οἱ βόες» οἱ ὑπεραναβάντες σου τὸν οἶκον, τοῦτ' ἔστι τὴν τοῦ νόμου σκιάν, ἐν τοῖς δόγμασιν τοῦ

---

1. Ψαλ. 49,2. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Δευτ. 4,26. 4. Ψαλ. 49,4. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ἡσ. 1,2. 7. Πρβλ. Ψαλ. 49,5. 8. Πρβλ. Ψαλ. 49,6. 9. Ψαλ. 21,13.

Εὐαγγελίου, διὰ τὸ ὕψος «ὄρεσιν» οὖσιν, διατρίβοντες κτῆμα ἡμέτερόν εἰσιν[1]. Παῦλος οὖν βοὺς ὢν τῶν ἐπὶ τὰ ὄρη, τὸν περὶ βοὸς ἐκθέμενος νόμον, ἐπήγαγεν τὸ «Μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;»[2] Ἢ πάντως περὶ ἡμῶν λέγει. Ἀλλὰ καὶ ὑψιπετεῖς γενόμεναι ψυχαὶ ἐπτερωμέναι νοήσεσι καὶ ἐνεργείαις ὀρθαῖς, «πετεινὰ οὐρανοῦ» χρηματίζουσιν, «ἃ ἔγνωκα»[3]· ἐγὼ γινώσκων γάρ εἰμι τοὺς ὄντας ἐμοί.

Στ. ια′. Ἡ δεξαμένη ἀγαθὴ γῆ, τοῦτ' ἔστιν καρδία ὀρθή, τὸν ὑπὸ Ἰησοῦ βαλλόμενον σπόρον, καὶ καρποφορήσασα ἑκατόν, ἑξήκοντα, τριάκοντα, τὸν πλήρη καὶ ὥριμον καρπὸν ἔχουσα, ὡραιότης ἐστὶν ἀγροῦ, οὐ μακρὰν οὖσα τοῦ σπορέως. Αὐτὸς γάρ φησιν, «Ὡραιότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστιν»[4].

Στ. ιβ′, ιδ′. Πεινᾷ ὁ Σωτὴρ τὴν τινῶν σωτηρίαν, ὥσπερ ἀμέλει περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Σαμαρείτιδος πρὸς τοὺς μαθητάς φησιν· «Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε»[5]· καὶ «Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με»[6]. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐκ περιτομῆς ἐχόμενοι τῆς σκιᾶς ὡς πεινῶντι αὐτῷ προσάγουσι τὰς αἰσθητὰς λατρείας, φησίν· «Ἐὰν πεινάσω, οὐ μή σοι εἴπω[7]· ἔχω γὰρ κτῆμά μου» γεγενημένην τὴν ἔνδοξον Ἐκκλησίαν «οἰκουμένην» χρηματίζουσαν «καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»[8]· πλήρωμα δ' αὐτῆς τὸ Εὐαγγέλιον, μὴ ὁ τύπος ἢ σκιά. Τρεφόμενος οὖν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν, οὐκ ἀπαιτήσω σε κατὰ σκιὰν τροφήν· εἰ δὲ θέλῃς με τῷ ὄντι θεραπεύειν Θεόν σου τυγχάνοντα, «θῦσόν μοι θυσίαν αἰνέσεως»[9] αἰτῶν καὶ θεολογῶν· ταύτας γὰρ δέχομαι τὰς προσφοράς· «Ἔλεον» γὰρ «θέλω ἢ θυσίαν καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὁλοκαυτώματα»[10]. Ἀλλὰ καὶ «τῷ Ὑψίστῳ» τῷ Πατρὶ «ἀπόδος» δι' ἐμοῦ ἃ νοητῶς ηὔξω[11]· ἐπίγνωσις γὰρ Θεοῦ εἴη ἀληθὴς καὶ ἀκραιφνεστάτη διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

[1393] Στ. ιϛ′. Ἐπεὶ οὐχ ὡραῖος (ἔπαινος) ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ, τῷ ἁμαρτάνοντι ἐπιπλήττει ὁ Θεὸς φάσκων· «Ἵνα τί διηγῇ τὰ δικαιώματά μου»[12] ἃ ἐπιτελεῖν οὐ θέλεις; Ἀλλὰ καὶ ἵνα τί «ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματος»[13]; Ἔδει γὰρ ἐν καρδίᾳ σε αὐτὴν δεξάμενον καὶ τυπώσαντά σου κατ' αὐτὴν τὰς νοήσεις οὕτω προφέρειν τοὺς λόγους τῆς διαθήκης μου. Τούτῳ συνᾴδει «ὁ κηρύττων· Μὴ κλέπτων, κλέψεις»[14] καὶ τὰ ἑξῆς.

Στ. ιη′. Πρὸς δὲ διάνοιαν νοήσεις καὶ οὕτως· Εἴ ποτε ἐθεώρεις ἑτεροδόξῳ γνώμῃ κλέπτοντα τὸ βούλημα τῆς ἀληθείας, συναινῶν «συνέτρεχες αὐτῷ»[15]. Ἀλλὰ καὶ τοὺς μοιχεύειν πειρωμένους τὴν Χριστοῦ νύμφην τῷ περισπᾶν εἰς αὐτοὺς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ψυχὰς ὁμογνωμονῶν αὐτοῖς ἢ μὴ ἐκτρεπόμενος αὐτοὺς «μετὰ» τῶν «μοι-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 49,10. 2. Α′ Κορ. 9,9. 3. Πρβλ. Ψαλ. 49,11. 4. Ψαλ. 49,11. 5. Ἰω. 4,32. 6. Ἰω. 4,34. 7. Ψαλ. 49,12. 8. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 9. Πρβλ. Ψαλ. 49,14. 10. Πρβλ. Ὡσ. 6,6. 11. Πρβλ. Ψαλ. 49,14. 12. Ψαλ. 49,16. 13. Ἔνθ' ἀν. 14. Πρβλ. Ρωμ. 2,21. 15. Ψαλ. 49,18.

χῶν» ὄντων «τὴν μερίδα σου ἐτίθεις»[1]. Ἁρμόζειν ἐρεῖς τὴν λέξιν ταύτην τοῖς ἐπαγγελλομένοις μὲν ἐκκλησιαστικοῖς εἶναι, εἰς κοινωνίαν δὲ ἐρχομένοις μὴ ἐκκλησιαστικοῖς ἀνδράσιν.

Σ τ. ι θ′. Ὁ ἀγνοῶν τὸ ἀγαθόν, πράττων δὲ τὸ κακόν, ἧττον ἁμαρτάνει· ὁ δὲ μετὰ τὸ ἐπίστασθαι τὸ ἀγαθὸν ἁμαρτάνει, ἐπιτεινομένην ἔχει κακίαν· διὸ καὶ «ὁ ἐγνωκὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου δοῦλος δαρήσεται πολλὰ μὴ ποιῶν αὐτό»[2]. Δύναται δὲ καὶ οὕτως· Ἐπεὶ διὰ στόματος ἀναλαβὼν τὴν Θεοῦ διαθήκην τὴν καρδίαν πλήρη εἶχεν ἁμαρτίας, πρὸς ὃν ὁ λόγος (ἁμαρτωλὸς γάρ ἐστιν «ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας φαύλου»[3]), ὄντως ἐν τῷ στόματι πλεοναζομένην εἶχε κακίαν, ὡς «τὴν γλῶσσαν» αὐτοῦ δι' ὧν σοφίζεται «περιπλέκειν δολιότητας»[4]· περιπλέκει γὰρ καὶ συντίθει τοὺς αἱρετικοὺς λόγους, ὄντας σοφίσματα.

Σ τ. κ α′. Σιγὴ Θεοῦ λέγεται ἡ πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς μακροθυμία. Ὅταν γὰρ παρ' αὐτὰ τιμωρῆται, οὐ σιωπᾷ ἀποφαινόμενος κατ' αὐτῶν ἃ δεῖ αὐτοὺς παθεῖν. Τοῦτον τὸν νοῦν ἔχει καὶ τὸ «Ἐσιώπησα ἀπ' αἰῶνος μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι;»[5]. Λέγει Κύριος πρὸς τὸ ἐλεγχόμενον οὖν· Ταῦτα ἐποίησας ἃ προλέλεκται ἁμαρτήματα καὶ ἐσίγησα, διὰ μακροθυμίαν τόπον διδοὺς μετανοίας· σὺ δὲ ὠφεληθῆναι ἐκ τῆς τοιαύτης σιωπῆς ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑπέλαβες πρὸς οἷς εἶχες κακοῖς ἀνομίαν, καθ' ἣν «νομίζεις με ὅμοιόν σοι τυγχάνειν»[6]· ἔδοξάς με γάρ, χαίροντα οἷς πράττεις, μὴ ἐπεξέρχεσθαι κατὰ σοῦ.

Σ τ. κ γ′. Οὐκ ἐνταῦθα ἐν τῇ αἰσθητῇ λατρείᾳ, ἀλλ' ἐκεῖ τῇ θείᾳ «τυγχανούσῃ αἰνέσεως», ἡ ὁδός ἐστιν ἣν δείκνυσι φωτίζων ὁ Θεὸς τὸ σωτήριον ἑαυτοῦ τὸν μονογενῆ Υἱόν, Σωτῆρα ὄντα[7]· ἢ αὐτὴν τὴν σωτηρίαν, ὁτὲ δὲ τὸν Σωτῆρα Χριστὸν σημαίνει.

ΨΑΛΜΟΣ Ν′

Σ τ. α′. Ἀλλὰ μηδεὶς ἐπεμβαινέτω τῷ μεγάλῳ Δαυΐδ· δικαιώσαντος γὰρ τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς ἔσται ὁ κατακρίνων[8]· ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον χρόνον ἐν βασιλείᾳ γεγονότος, τοῦτο μόνον αὐτοῦ φέρεται ἁμάρτημα καὶ τὸ μεμετρηκέναι τὸν λαὸν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ[9]. Ἀλλ' **[1396]** οὐδὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐπίμονον ἔσχεν· βασιλεὺς δὲ τοσοῦτος ὑπ' ἰδιώτου διελεγχθείς, μηδὲν ἀγανακτήσας, ἐκάκισεν ἑαυτόν, ὡς τὸν προφήτην εἰπεῖν· «Καὶ Κύριος παρήγαγε τὴν ἁμαρτίαν σου»[10]· τῷ γὰρ εἰπεῖν «Καὶ Κύριος» καὶ τὸν Δαυΐδ ἔδειξεν αὐτὴν διὰ μετανοίας παρενεγκόντα σφόδρα· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι ἄνθρωποι καταπίπτουσιν ἐν ταῖς ἁμαρ-

---

1. Ψαλ. 49,18. 2. Πρβλ. Λουκ. 12,47. 3. Πρβλ. Ἐκκλ. 2,15. 4. Πρβλ. Ψαλ. 49,19. 5. Ἡσ. 42,14. 6. Πρβλ. Ψαλ. 19,21. 7. Πρβλ. Ψαλ. 49,23. 8. Πρβλ. Ρωμ. 8,33. Ἡσ. 50,8. 9. Πρβλ. Β′ Βασ. 24,2. Α′ Παρλ. 21,1-2. 10. Πρβλ. Β′ Βασ. 12,13.

τίαις, οἱ δὲ ἅγιοι τρέχοντες τῆς σωτηρίας τὸν δρόμον, εἴ τι καὶ πάθοιεν ἀπροσεκτοῦντες, οὐ καταπίπτουσιν ἀδιαστάτῳ δρόμῳ, μηδὲ προσκεκοφέναι δοκοῦντες. Ἀνεγράφη δὲ τῶν ἁγίων τὰ πλημμελήματα πρὸς τὸ μὴ ὀκνεῖν ἡμᾶς πρὸς ζῆλον τούτων ἐλθεῖν, προφασίζεσθαι τὸ θείαν εἶναι μοῖραν καὶ ἀνεπίδεκτον ἁμαρτίας τοὺς ἁγίους· ὅθεν δέδωκεν ἡ πρόνοια πρόφασιν ἁμαρτίας γενέσθαι περὶ αὐτούς· ἵν' ὥσπερ ἀρετῆς οὕτω καὶ μετανοίας ὦσι διδάσκαλοι. Τάχα δὲ καὶ μὴ πλημμελοῦντες ἐπέγραφον ἂν ἰδίᾳ δυνάμει τὴν ἀρετήν, ἀλλ' οὐ Θεοῦ συνεργείᾳ· παρορῶσα τοίνυν ἡ θεία χάρις τὸ μέγα τῆς οἰήσεως ἀποκωλύει τούτοις ἁμάρτημα πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς φυσικῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἐπὶ Θεὸν προσφυγῆς.

Πεντηκοστὸς δὲ ψαλμὸς ἀναγέγραπται, ἐπείπερ ἁρμονίαν ὁ ψαλμὸς ἔχει πρὸς ἄφεσιν· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν τὸ συγγραφικὸν Πνεῦμα προὔταξεν αὐτὸν τοῦ να΄ καὶ νγ΄ καὶ τῶν ἐφεξῆς, εἰ καθ' ἱστορίαν ὑπῆρξεν ἡ τάξις· ὁ γὰρ να΄ περὶ τῆς Δωὴκ τοῦ Σύρου καὶ τῆς πρὸς τὸν Σαοὺλ αὐτοῦ διαβολῆς ἐπιγέγραπται[1]· τὸ δὲ πρὸ τῆς βασιλείας ἦν τοῦ Δαυὶδ· καὶ ὁ νγ΄ περὶ τῆς πρὸς τὸν Σαοὺλ τῶν Ξιφάκων διαβολῆς[2]· ὅτι δὲ ἀναλογίαν ὁ ἀριθμὸς ἔχει πρὸς ἔλεον, ὁ Σωτὴρ περὶ ἀφέσεως διδάσκων χρεώσας παρέλαβεν ὑπευθύνους ν΄ καὶ φ΄ δηναρίοις[3] ἀφέσεως ἑκατέροις γεγενημένης διὰ τὸν ν΄ καὶ τὸν συγγενῆ χρεωστεῖν ἀριθμόν· ἀμέλει τοῦ σφαγέντος Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστάντος καὶ πεποιηκότος ἡμῖν τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν, ἐπὶ ν΄ ἡμέρας διάγομεν εὐφραινόμενοι, τῇ πεντηκοστῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκχύσεως τοῦ Πνεύματος ἀξιούμενοι· καὶ ὁ Ἰωβηλαῖος δὲ διὰ τῶν ν΄ παρ' Ἑβραίοις ἄφεσιν ὡς χρεῶν ἀποκοπτομένων· ἐν ᾧ καὶ τῶν Ἑβραίων ἐλευθερία καὶ κτήσεων ἀποκαταστάσεις, ὡς εἶναι τὸν ἐνιαυτὸν ἑορτήν[4]· εἰκότως οὖν πεντηκοστὸς ὁ τῆς μετανοίας ψαλμός· ἔστι δὲ καὶ ἐξ ἑβδομάδων ζ΄ καὶ μονάδος, ὡς εἶναι ἑβδομάδα ἑβδομάδων ἀριθμόν, ἐν ᾧ ἔδει γενέσθαι τὸν ἀποβάλλοντα τὸ ἄχθος καὶ τὸ ἔργον τῆς ἁμαρτίας.

Στ. γ΄. Ὁ σφοδρῶς μετανοῶν καὶ τοὺς προσήκοντας τῇ μετανοίᾳ καρποὺς ἀγαπῶν, αἰτεῖ καὶ τὸν παρὰ Θεοῦ μέγαν ἔλεον εἰς αὐτὸν γενέσθαι, οὐκ ἐπαρκούσης τῆς μετανοίας, ἄνευ ἐλέου Θεοῦ· οὐδὲ τοῦ ἐλέου Θεοῦ, ἄνευ τῆς ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν μεταγνώσεως πρὸς σωτηρίαν.

[1397] Στ. δ΄. Ὥσπερ αἱ δυσέκπλυτοι βαφαὶ οὐ μιᾷ πλύσει ἀλλὰ πολλαῖς ἐξίτηλοι γίνονται, οὕτω καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἀνομημάτων πολλοῖς οἰκτιρμοῖς Θεοῦ ἀπαλείφεται. —Τὴν θνητὴν ἐνέργειαν ἀνομίαν καὶ ἁμαρτίαν καλεῖ, τῷ κατὰ τὴν ἐπίνοιαν διαφέρειν, τῷ ἄνευ μὲν νόμου συνίστασθαι ἀνομίαν, τῷ δὲ κατὰ παράβασιν νόμου συνίστασθαι ἁμαρτίαν. Πλὴν ἑκατέρως αὐτὴν ἐκπλυνθῆναι καὶ καθαρισθῆ-

1. Πρβλ. Ψ'αλ. 51,2. 2. Πρβλ. Ψ'αλ. 53,2. 3. Πρβλ. Λουκ. 7,41. 4. Πρβλ. Λευϊτ. 25,10,41.

ναι ἀξιοῖ Θεὸν τὸν ἐκπλῦναι αὐτὴν καὶ καθαρίσαι δυνάμενον ἀπὸ τῆς προειρημένης ἕξεως.

Στ. ε΄. Ὁ δὲ τὴν ἅπαξ πραχθεῖσαν ἁμαρτίαν ἐνώπιον αὐτοῦ ἔχων, οὐκ ἀνάσχοιτο ἑτέραν ποιῆσαι· τῶν γὰρ προτέρων ἐπιλανθανόμενοι ἑτέρας ἐνεργοῦμεν ἡμεῖς.

Στ. ς΄. Ὅσον ἐπὶ τῷ εἶναι βασιλεὺς οὐχ ὑπέκειτο ἀνθρωπίνῳ νόμῳ· ὅθεν οὐδέ τινι τῶν νομοθετῶν ἥμαρτεν, οὐδ' ἐνώπιόν τινος αὐτῶν τὸ πονηρὸν ἐποίησεν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸ βασιλεὺς καὶ θεοσεβὴς εἶναι βούλεται, ὑπέκειτο τῷ τοῦ Θεοῦ νόμῳ· διὸ καὶ ἥμαρτεν μόνῳ Θεῷ καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιον αὐτοῦ ἐποίησεν[1]. Καὶ πάλιν· Ἐπεὶ Θεὸς εἶπεν ἐπιρρεπεστέραν εἶναι τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὰ πονηρά· καὶ τὸ «Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὃς οὐχ ἁμαρτήσεται»[2], ἁμαρτανόντων καὶ αὐτῶν τῶν τελείων, δικαιοῦται ὁ Θεὸς ἐν τοῖς λόγοις ἑαυτοῦ, ἐν οἷς εἶπε πάντας ἐκκεκλικότας, ἅμα ἠχρειῶσθαι. Ταύτῃ δὲ καὶ νικᾷ κρινόμενος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀποδεικνὺς αὐτοὺς ἁμαρτωλούς. Συνῳδὸν τούτοις τὸ «Ἐὰν εἴπωμεν, Οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν αὐτόν»[3]· ὁ γὰρ ἀναμαρτησίαν αὐχῶν, ὅσον εἰς αὐτόν, ψεύστην ἀποφαίνει τὸν Θεόν.

Στ. η΄. Ὁ τῇ σοφιστικῇ ἕξει ἐγγεγυμνασμένος ἐπὶ θήρᾳ τῆς ἀληθείας, τὸ μέγεθος αὐτῆς γνούς, ἀγάπην πρὸς αὐτὴν ἔσχε τελείαν· οἱ γὰρ τοῖς ψεύδεσιν ἐγγυμνασάμενοι διορατικώτεροι γεγενημένοι, καθορῶσι τῆς ἀληθείας τὸ ἀξιάγαστον κάλλος· οἷός ἐστι Μωϋσῆς καὶ Δανιήλ· μετὰ γὰρ τὸ πειραθῆναι σοφιστικῶν λόγων, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀληθῆ σοφίαν ἀναβάντες, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαρτυρίαν ἔσχον, ὡς ὄντες τέλειοι, σαφῶς δηλώσαντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ[4], ὡς μηδὲν αὐτοῖς ἔτι ἀσαφῆ ἐπεσκιασμένον εἶναι. Ταύτης τῆς ἕξεως καὶ ὁ Δαυὶδ τυγχάνων, ἀνεφθέγξατο τὸν προκείμενον στίχον.

Στ. ι΄. Πολλάκις ἤδη δόγματα καὶ ψυχῆς δυνάμεις εἶναι εἴρηται· τὰ ὀστᾶ ταπεινοῦται ταῦτα ὑπὸ ἁμαρτίας καὶ σοφιστικῆς γοητείας· Θεοῦ ἀκουτίσαντος, ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην «ἀγαλλιᾶται τὰ τεταπεινωμένα ὀστᾶ»[5].

Στ. ια΄. Ἐξαλείφονται ἁμαρτίαι ἀπὸ τῆς μετουσίας τῶν ἀρετῶν· ὡς γὰρ ἡ ἐπιστήμη εἰς ψυχὴν ἐλθοῦσα ἀφανίζει καὶ ἐξαλείφει τὴν ἄγνοιαν, οὕτω παρουσίᾳ ἀρετῆς τελείας ἐξαλείφεται ἁμαρτία πᾶσα.

Στ. ιγ΄. Τῶν σπουδαίων ἀδιαστάτως τῷ τοῦ Θεοῦ προσώπῳ παρισταμένων ὁ ἁμαρτάνων ἀπορρίπτεται. Μὴ πάθοιμι δὲ τοῦτο, φησί, περιεχόμενος τῆς θείας κατανοήσεως· «μηδὲ» τοῦ δοθέντος μοι «θείου Πνεύματος γυμνωθείην».

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 50,6. 2. Πρβλ. Ἐκκλ. 7,20. 3. Α΄ Ἰω. 1,10. 4. Πρβλ. Ψαλ. 50,8. 5. Πρβλ. Ψαλ. 50,10.

[1400] Στ. ι δ'. Προσδοκῶν τὴν δεῦρο κάθοδον τοῦ Σωτῆρος, ἐφ' ᾗ ἀγαλλίασιν τελείαν ἔχειν συμβαίνει, παρακαλεῖ τὸν Πατέρα φάσκων· «Ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, ὅπως καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ καὶ τελείῳ στηρίσῃς με»[1]. Ἑκατέρως δὲ καὶ ἐν τούτοις πνεῦμα λέγει ἤτοι τὸ ἅγιον ἄρχον καὶ ἡγεμονικόν ἢ τὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ ἕτερον ὂν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς.

Στ. ι ε'. Καὶ ἐν τῇ προγραφῇ τοῦ ψαλμοῦ ἐφάσκομεν παροράν ποτε τὸν Θεὸν τοὺς σπουδαίους ὥστε ἁμαρτίαν ποιεῖν, ἵνα μετανοοῦντες ἔργῳ καὶ τὴν περὶ μετανοίας διδασκαλίαν ἐπιδείξωνται. Ἰδοὺ γοῦν καὶ ἐνταῦθα βεβαιοῖ τῷ Θεῷ ῥῆμα· διὰ γὰρ τῆς ἐξομολογήσεως τῆς πρὸς Θεόν, διδάσκειν ὑπισχνεῖται ἀνόμους αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς ὁδούς, ἵνα τούτων ἐπιβάντες, εἰ καί ποτε ἠσέβησαν ἐξ ὀλιγωρίας, ἐπιστρέψωσιν πρὸς αὐτόν[2].

Στ. ι ς'. Ἐπεὶ δι ὧν ἐποίησα πρὸς θάνατον ἁμαρτιῶν πλήρης εἰμὶ αἱμάτων, ἐκ τούτων ῥῦσαί με ὁ καθάπαξ Θεὸς ὢν καὶ ἡμέτερος.

Ὁ λόγος ὁ ἡμέτερος «γλῶσσά μου» καλούμενος, ἐν τῷ ἀεὶ περὶ δικαιοσύνης σου φθέγγεσθαι, «ἀγαλλιάσεται τὴν δικαιοσύνην σου»[3].

Στ. ι ζ'. Ἐκείνου ἀνείλου τὰ χείλη, ὁ Θεός, τοῦ λαβόντος λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος. Διὸ καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ἐξαγγέλλει τὴν αἴνεσιν τοῦ Θεοῦ[4], ἀεὶ αἰνοῦν καὶ εὐχαριστοῦν αὐτῷ.

Στ. κ'. Ὁ περὶ ἁμαρτίας ἰδίας ἐξομολογούμενος, τί βούλεται περὶ τῆς Σιὼν καὶ Ἰερουσαλὴμ διαλέγεσθαι; Ἀλλ' ἐπεὶ εἴπομεν μὴ πάντως αὐτὸν βεβλάφθαι ἐκ τοῦ ἐπταικέναι ἐν τῷ συντόνῳ δρόμῳ, τούτου χάριν προφητικὴν ἔτι ἕξιν ἔχων καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κοινωνίαν, εὔχεται καὶ προφητεύει «Ἀγάθυνον», λέγων, «τὴν Σιὼν ἐν τῇ εὐδοκίᾳ» τῷ Υἱῷ «σου» γεγενημένην καὶ τῷ Πνεύματι συνεγγίζουσαν· ἀλλὰ καὶ «οἰκοδομεῖται τὰ τείχη τῆς Ἰερουσαλήμ»[5]· ἀγγέλων δὲ φρουραὶ ταῦτα ἢ δογμάτων ἀκαταλύτων ἵδρυσις.

Στ. κ α'. Δικαιοσύνην φησὶ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας συνισταμένην[6]· αὕτη δὲ ἡ δικαιοσύνη ἀναφορὰ καὶ ὁλοκαυτώματα πνευματικὰ τυγχάνει καὶ τὸ «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης»[7]· ἀλλὰ καὶ «ἐπὶ τὸ» πνευματικὸν «θυσιαστήριον ἀνοίσουσι μόσχους»[8] γεωπόνους ἕλκοντας ἄροτρα ψυχάς, οὐκ ἄλλας τυγχανούσας τῶν ψυχῶν τῶν μαρτύρων, ὀφθείσας παρὰ τὸ ἐπουράνιον θυσιαστήριον, ἀναφερομένας ἐπ' αὐτῷ μόσχων δίκην· ἐν γὰρ τῇ Ἀποκαλύψει Ἰωάννου αἱ τῶν πεπελεκισμένων ψυχαὶ διὰ τὸ ὄνομα Ἰησοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἐπουράνιον τεθεώρηνται[9].

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 50,14. 2. Πρβλ. Ψαλ. 50,15. 3. Πρβλ. Ψαλ. 50,16.
4. Πρβλ. Ψαλ. 50,17. 5. Πρβλ. Ψαλ. 50,20. 6. Πρβλ. Ρωμ. 3,22.
7. Δευτ. 33,19. Ψαλ. 4,6. 8. Ψαλ. 50,21. 9. Πρβλ. Ἀποκ. 6,9.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΑ′

Σ τ. α′. Ὄντως γὰρ συνέσεως δεῖται τῆς ἐκ Θεοῦ ἡ τῶν ἐμφερομένων λόγων διάνοια. Τίνα δὲ δεῖ τὴν εἰς τοσαύτης τραγῳδίας πρόφασιν παρασχεῖν ἢ τὸν νομέα **[1401]** τῶν ἀλόγων ζῴων; Ἀγελάρχης γὰρ ἦν (Δωὴκ) ἡμιόνων. Ὁ γοῦν Δαυὶδ συνιεὶς τὴν πολλὴν αὐτοῦ κακίαν ἢ τὸν κινήσαντα ἐν αὐτῷ τὸν φθόνον διάβολον, ὡς πρὸς παρόντα τὰς λέξεις ἐφθέγξατο τοῦ ψαλμοῦ.

Σ τ. δ′. Τὸ «ἡμέρα» ἐνταῦθα φανέρωσιν δηλοῖ ἢ ὅλον τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀνομεῖ.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Σ τ. η′. Οἱ πάνυ εὐλαβεῖς ὅταν καταπίπτοντας ἐξ ἀρετῆς εἰς τὴν κακίαν ἴδωσί τινας, φόβον λαμβάνουσι μὴ τὰ αὐτὰ πάθοιεν· οὗτοι δὲ καὶ ἐπικερτομεῖς εἶεν κατὰ τοῦ λαλοῦντος, ὡς «ἐπ' αὐτῷ γελᾶν ἐροῦντες· Ἰδοὺ ἄνθρωπος»[1] καὶ τὰ ἑξῆς.

Σ τ. θ′. Τάχα πᾶς πλουτῶν ἐν κακίᾳ ψευδωνύμῳ γνώσει ἐν τῷ μεγαλοφρονεῖν ἐπὶ τούτοις, ἐπελπίζει ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ τυφλοῦ πλούτου, ἀλλὰ καὶ ἐνδυναμοῦσθαι νομίζει, ἄρχων ἀνομίας καὶ στείρωσιν πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἔχων ἔργον.

Σ τ. ι′ «Ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ»[2] διὰ πίστεως φυτευθεὶς ἀρετὴν φέρει ἀλέξουσαν τὰς ἐκ παθῶν καὶ ἁμαρτημάτων νόσους καὶ τρέφουσαν τὸ φῶς τῆς γνώσεως. Ὁ τοιοῦτος ἐλεήμονας καρποφορήσας ἐλπίζει «ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ»[3] εἰδὼς ὅτι Οἱ ἐλεήμονες ἐλεηθήσονται[4]· ἔχει δὲ τὴν ἐλπίδα οὐκ ἐφ' ἕνα αἰῶνα, ἀλλ' «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[5].

ΨΑΛΜΟΣ ΝΒ′

Σ τ. β′. Ἄφρονα ἡγητέον λέγεσθαι τὸν φρονήσεως θείας στερούμενον. Φαίνεται γὰρ αὐτὸς περὶ οὗ ὁ λόγος, μὴ σῴζων κοινὴν φρένα· εἰδὼς γὰρ πάσῃ ψυχῇ ἔννοιαν Θεοῦ καταβεβλημένην, ἀθεότητα ἀσπαζόμενος, οὐδενὶ ἄλλῳ εἰ μὴ «τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ εἶπεν μὴ εἶναι Θεόν»[6].

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Σ τ. γ′. Ὁ παρὼν στίχος προνοητὴν εἰσάγει τὸν Θεόν, οὐ τῶν κατ' οὐρανὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς. «Ἐξ οὐρανοῦ» γὰρ ἐφορᾶν προνοητικῶς «τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»[7] εἴρηται· οὐκ ἔξωθεν κατὰ τὸ σῶμα μόνον ἐπιβλέπων αὐτούς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ κρυπτὸν τῆς καρδίας· «ἐπιβλέπει γοῦν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδῃ εἰ ἔστιν ὁ διὰ τοῦτο καλὸν ποιεῖν συνιὼν» καὶ διὰ τοῦ ἐξετάζειν τὴν ἀλήθειαν «ἐκζητῶν τὸν Θεόν»[8]. Ἀνθρωπίνως δὲ καὶ ἀφ' ὧν ἴσμεν εἴρηται τὸ «διακύπτειν ἐξ οὐρανοῦ»[9] καὶ τοῦ ἰδεῖν

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 51,8-9. 2. Ψαλ. 51,10. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ματθ. 5,7. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ψαλ. 52,2. 7. Πρβλ. Ψαλ. 52,3. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Ἔνθ' ἀν.

εἰ ἔστιν συνιών· μεγάλη γάρ, ἵν' οὕτως εἴπω, προσβολῇ βλέψεως, τοῦ πάντως κρυπτοῦ γνῶσιν ἔχει.

Στ. δ'. Ἐκ δὲ προκειμένης λέξεως μανθάνομεν κατὰ παράβασιν νόμου τὴν ἁμαρτίαν συνίστασθαι. Ὃ ἀκολουθεῖ μὴ εἶναί τινα φύσει πονηρόν· «πάντες» γὰρ «ἐξέκλιναν»[1]. Ἡ δὲ ἔκκλισις ἁμαρτία ἐστίν, ἀποτυχία οὖσα τῆς εὐθείας ὁδοῦ· «ἅμα» δὲ καὶ «ἠχρειώθησαν»[2] οἱ ἐκκλίνοντες, ἀχρεῖον λέγων ἢ κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν παθῶν ἢ τὴν ἄνοιαν τοῦ μὴ νοοῦντος συγχεομένου τῷ μετιέναι ἐξ ἑτέρων εἰς ἕτερα πράγματα.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Στ. δ'. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῷ ιγ' ἐδηλοῦτο, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῆς παρ' ἡμῖν ἑρμηνείας **[1404]** λέξεις τινὰς ἐνηλλαγμένας περιέχειν δοκεῖ. Ἐκεῖ γὰρ «διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν» ἔχει, ἐνταῦθα δὲ «διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἀνομίαις»[3]· παρὰ δὲ τοὺς ἑρμηνεύσαντας ἡ ἐναλλαγὴ φέρεται. Σημαίνει δὲ διὰ τούτων ὁ λόγος τὴν ἔκπτωσιν τῶν κοινῶν περιεννοιῶν τὸν δυσσεβῆ καὶ ἄθεον λογισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἁπάσης πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας ἐπικρατήσαντα· καὶ ὡς διέφθειραν τὰ σπαρέντα ἐν αὐτοῖς ὑγιῆ περὶ Θεοῦ σπέρματα, καὶ τῇ τῶν βδελυρῶν εἰδώλων λατρείᾳ ἑαυτοὺς παραδέδωκαν, τὴν ἀσέβειαν διελόμενοι, εἴτε παντελῶς ἀθεΐαν καὶ πολυθεΐαν καὶ τὰ ἀκόλουθα δρῶντες καὶ τοῖς ἀθέοις καὶ ἐνδιαστρόφοις αὐτῶν ἐπιτηδεύμασιν.

Ὁ γὰρ κακῶς περὶ Θεοῦ φρονήσας καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἔρχεται κακίαν. Τὴν γὰρ εὐσέβειαν τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐκβάλλων, συνεκβέβληκεν αὐτῇ πᾶσαν ἀρετὴν ἀκολουθοῦσαν ὡς βασιλίδι τῇ εὐσεβείᾳ. Οἱ γοῦν δι' ἀφροσύνην λέγοντες μὴ εἶναι Θεὸν διέφθειραν τὴν ἑαυτῶν γνώμην ἐν ἀνομίαις αἷς ἔπραξαν· ἐξ ὧν ἐβδελύχθησαν, τοῦτ' ἔστι βδελυκτοὶ ἐγένοντο. Ἢ πάντων ἁμαρτανόντων ἢ καὶ αὐτῶν τῶν δοκούντων ἀγαθῶς ποιεῖν, οὐ κυρίως καὶ ἀληθῶς ποιούντων.

Στ. ε'. Ἐπεὶ εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, «οὐ γνώσονται»[4] ἃ δεῖ εἰδέναι κατὰ θείαν γνῶσιν. Οὐ κατὰ πεῦσιν δέ, ἀλλὰ κατ' ἀπόφασιν ἀναγνωστέον.

Στ. ς'. Τὸ «ἐφοβήθησαν» ἀντὶ τοῦ «φοβηθήσονται» εἴρηται. Τὸ οὖν ἐκεῖ «Φοβηθήσονται φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος»[5] δύναται ἀναφέρεσθαι εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα· φοβηθήσονται γὰρ οἱ ἐπιφερόμενοι τὰ ἐφ' οἷς κολασθήσονται· ἐν ᾧ ἔδει θάρσος ἔχειν. Διὰ τοῦτο δὲ φοβηθήσονται, ὅτι τοὺς ὑποκριτὰς γενομένους ἐνταῦθα καὶ σκοπὸν ἔχοντας «ἀνθρώποις ἀρέσαι» ἐφανέρωσεν ἐκεῖ ὁ Θεὸς «σκορπίσας αὐτῶν τὰ ὀστᾶ»[4] δόγματα καὶ τῆς ψυχῆς ἐνθυμήσεις ὄντα.

---

1. Ψαλ. 52,4. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 52,2. 4. Πρβλ. Ψαλ. 52,5. 5. Ψαλ. 52,6. 6. Πρβλ. ἔνθ' ἀν.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΓ'

Στ. γ'. Δύναμις τοῦ Πατρὸς ὁ Χριστός. Οὗτος δὲ κρινεῖ τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων· παρακαλεῖ δὲ μὴ ἄλλοις κριταῖς, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ εἰς ἐξέτασιν παραδοθῆναι· οἶδε γὰρ συγγνώμης τευξόμενος ἐφ' οἷς παρεῖδεν· ἐκδικίαν δὲ γενησομένην κατὰ τῶν αὐτῶν πορθούντων ματαίως.

Στ. ε'. Ἀλλοτρίους φησὶν τοὺς ἐναντίαν προαίρεσιν τοῖς σπουδαίοις ἔχοντας· κραταιοὺς δέ, τοὺς πονηροὺς δαίμονας. Καί φησιν· Ἐπεὶ «οὐ προέθετο τὸν Θεὸν ἐνώπιον αὐτῶν»[1] ἀποστραφέντες αὐτὸν καὶ νῶτα δεδωκότες· «ἐπανέστησαν τῷ δικαίῳ καὶ ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»[2].

Στ. ς', ζ'. Θεὸν βοηθὸν ἔχειν ὁμολογεῖ· τάχα τὸν Πατέρα καὶ Κύριον ἀντιλαμβανόμενον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ἵνα εἴπῃ τὸν Υἱόν, ὃς «ἀποστρέψει τὰ κακὰ τοῖς ἐχθροῖς μου»[3]· ἃ γὰρ ἐπαγαγεῖν μοι βούληνται κακόν τι, κατ' αὐτὰ πρὸς αὐτοὺς ἀναστρέψει, τοῦτο τοῦ Κυρίου κρίναντος οὕτω. Συνάδει τούτῳ τὸ «Ποιήσατε αὐτῷ ὃν τρόπον ἐπονηρεύσατο ποιῆσαι τῷ πλησίῳ»[4].

Διδύμου καὶ Θεοδωρήτου. Στ. η'. Τούτων συμβεβηκότων, φησίν, αὐθαιρέτῳ γνώμῃ ἐπ' εὐχαριστίαν ἐρχόμενος «ἑκουσίως θύσω σοι»[5] οὐκ ἀνάγκης ἢ βίας εἰς τοῦτο καλούσης, ἀλλ' αὐτοκελεύστου προθυμίας εἰς τοῦτο καλούσης.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΔ'

Στ. β'. Προσευχὴν ἀναφέρων Θεῷ, παρακαλεῖ αὐτὸν ἐγγίσαι αὐτῷ, ὅπως εἰς τὰ ἴδια ὦτα δέξηται ἣν προσήγαγεν προσευχήν· ἐνωτίζεται γὰρ ὁ ἐγγὺς ὢν τοῦ λέγοντος, εἰς τὰ ὦτα δεχόμενος τὸν λόγον. Καὶ ἐπεί, φησίν, δεόμενος, Οὐκ ἄλλοθεν θαρρῶ τὰ λείποντά μοι ἀναπληρωθῆναι, ἢ ἐξ οὗ μὴ ὑπερίδῃς τὴν ὑπὲρ ὃ δέομαι παράκλησιν, «πρόσχες» δέ «μοι»[6] ἐπαίροντι ὁσίους χεῖρας χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ, κοσμικῶς καὶ ἱεροπρεπῶς παριστάμενῳ σοι, καὶ εἰσάκουσον τῶν λόγων ὧν ἐκ καθαρᾶς συνειδήσεως ἀναπέμπω.

Στ. δ'. Δύναται ὁ ἐχθρὸς ὁ αὐτὸς εἶναι τῷ ἁμαρτωλῷ, σχέσει μόνῃ τῆς διαφορᾶς οὔσης. Θλίβοντος οὖν τοῦ ἁμαρτωλοῦ δι' ὧν πράττει κακῶς, καὶ ἄθεα φθεγγομένου τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας, «ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου»[7]. Ἐκτέταμαι ἕως νῦν· περὶ γὰρ τῆς προσευχῆς αὐτῆς τοῦτο λέγει. Ὁ ἅγιος οὖν φησι· Τὸν ἐχθρὸν ὑπερήφανα φθεγγόμενον καὶ θλίβοντα τὸν ἁμαρτωλὸν ὁρῶν, πρὸς τὸν Θεὸν δι' εὐχῆς· Ἀδολεσχῶν ἐλυπήθην τοὺς ὁμοουσίους καὶ ὁμοεθνεῖς μοι ὁρῶν

---

1. Ψαλ. 53,5. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 53,7. 4. Πρβλ. Δευτ. 19,19. 5. Ψαλ. 53,8. 6. Ψαλ. 54,3. 7. Ἔνθ' ἀν.

εἰς βάθος κακίας πεσόντας, ὡς καὶ ταραχθῆναι ἐπὶ τῷ τρεπτῷ τῆς φύσεως, μή πη ἄρα κἀγὼ ταύτην ὑποστῶ τὴν τροπήν. Τάχα δὲ καὶ κηδεμονικώτατα λυπεῖται καὶ ταράττεται, ὁρῶν τοὺς φαύλους παραπαίοντας, ὡς εἴ τις πατὴρ λυπεῖ τῷ ἐπιμανέντι υἱῷ. Καὶ γὰρ τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐπαγγέλλουσίν τινες, ᾧ καὶ ἁρμόζει περὶ τῶν βλαπτομένων λυπεῖσθαι.

Στ. ε΄. Ἐπίσταται πᾶς σπουδαῖος ἕτερον εἶναι τὸ ἐν λογισμοῖς ἁμαρτάνειν, ὃ καὶ ἀνεκτόν ἐστιν· καὶ ἕτερον ἐν πράξει καὶ λόγοις, ὃ καὶ ἐπικίνδυνον καὶ βαρύ. Διὸ καὶ εἴ ποτε ἐν λογισμοῖς συμβαίνει κλόνον καὶ βλάβην γενέσθαι, ἐν ἑαυτῷ· φυλάττων αὐτά, οὐδὲ προφέρει λόγον κατὰ τὸ ἐν κρυπτῷ ἁμάρτημα, οὐδὲ πράττει ἀποτελεσματικῶς, εἰδὼς ἰάσιμον εἶναι τὸ ἐνθύμημα, τὸ δ' ἐν πράξει καὶ λόγοις δυσίατον, ἔστω τε ἢ καὶ ἀνίατον· διό φησιν «Ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί»[1]· οὐ γὰρ ἡρμήνευσα τὴν ταραχήν, ἢ ἔπραξά τι κατ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ «δειλίας ἐπιπεσούσης θανάτου»[2] τοῦ ἀκολουθοῦντος τῇ ἁμαρτίᾳ, «ἐν ἐμαυτῷ αὐτὴν κατέσχον»· συμβαίνει γὰρ ἐκ τοῦ ἔξω τὴν δειλίαν φανῆναι καὶ ἑτέρων πρόσκομμα γενέσθαι τὸν δηλωθέντα.

Στ. ιζ΄. Τῶν κατὰ τοῦ Σωτῆρος τολμηθησομένων τοιούτων ὄντων «ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν ἐκέκραξα»[3] καὶ ἔσχον εἰσακουομένην ὑπὸ Κυρίου τὴν φωνήν μου· μόνος γὰρ εἰσακούεται ὑπὸ Κυρίου ὁ πρὸς τὸν Θεὸν κεκραγώς· οὐ γὰρ πᾶς κράζων, πρὸς Θεὸν βοᾷ· περὶ Σοδομιτῶν γέγραπται· «Φωνὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυται»[4] οὐ πρὸς Θεὸν κεκραγότων.

[1408] Στ. ιη΄. Ἐπεὶ διήγησις εὐσεβοῦς διαπαντὸς σοφία, εὐσεβὴς ὢν καὶ διὰ παντὸς διηγούμενος σοφίαν ὁ ψάλλων φησίν· «Ἑσπέρας», ὅταν δύνῃ μοι τὰ τῆς κακίας καὶ τὸ σβεννύμενον φῶς τῶν ἀσεβῶν, ἀνατέλῃ δέ μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ὡς «ἐν πρωΐᾳ» με ποιῆσαι· οὗ ἀκμάσαντος, «ἐν τῷ μεσημβρινῷ» γενόμενος, «διηγήσομαι»[5] τὰ τῆς προειρημένης ἑσπέρας καὶ τοῦ προαπηγγελμένου πρωΐ καὶ τῆς προειρημένης μεσημβρίας· ἀπαγγέλλοντος δέ μου ταῦτα «εἰσακούσεται» ὁ Θεὸς «τῆς φωνῆς μου»[6] ἀποδεχόμενος καί, ἵν' οὕτως εἴπω, τερπόμενος ἐπὶ τῇ φωνῇ μου τῇ πάντα διηγησαμένῃ.

Στ. κ΄. «Ὑπάρχοντα πρὸ τῶν αἰώνων»[7] φησὶν τὸν Θεόν, οὐχ «ὑπάρξαντα»· εἰ γὰρ εἴρηκεν «ὑπάρξαντα» καὶ αὐτὸς ἀρχὴν ἔχων μεμετρημένῳ τινὶ διαστήματι πρὸ αἰώνων ὑπῆρχεν. Διὰ τοῦτο οὖν εἶπεν, «ὁ ὑπάρχων» ἄναρχον καὶ ἀίδιον αὐτοῦ ὕπαρξιν τιθέμενος. Διὰ δὲ τοῦ «πρὸ αἰώνων» ἀρχὴν ὑπάρξεως τῶν αἰώνων καταλαμβανόμενος. Δεῖ δὲ τῶν αἰώνων ἀκούειν, ὡς παρεκτάσεων οὐσῶν τῶν κτισμάτων. Καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ἀίδιος ἐξ ἀιδίου τυγχάνων πρὸ τῶν αἰώνων ἐστίν, τῷ καὶ αὐτοὺς τοὺς αἰῶνας δι' αὐτοῦ γεγονέναι· καὶ Παῦλος δὲ

---

1. Ψαλ. 54,5. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 54,17. 4. Πρβλ. Γεν. 18,20. 5. Πρβλ. Ψαλ. 54,18. 6. Ψαλ. 54,18. 7. Πρβλ. Ψαλ. 54,20.

«Καὶ αὐτός ἐστιν», φησίν, «πρὸ πάντων»[1] ἴσον δὲ τὸ «ὑπάρχων» τῷ «αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων»· οὐ γὰρ εἶπεν, «Καὶ αὐτὸς γέγονε πρὸ πάντων».

«Οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἀντάλλαγμα»[2]. Τῶν ἁμαρτημάτων τὰ μὲν δυσίατα ἢ καὶ ἀνίατα, τὰ δὲ ἰάσιμα· καὶ περὶ μὲν τῶν ἰασίμων ἔστιν ἀντάλλαγμα εὑρεῖν τὴν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσαγομένην θυσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνην καὶ νηστείαν μετὰ προσευχῆς· ταῦτα γὰρ ῥύεται ἐκ θανάτου[3]· τῶν δὲ ἀνίατα ἡμαρτηκότων οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα· λύτρον καὶ... καταθέσθαι. «Ἐὰν γὰρ ἁμαρτὼν ἁμάρτῃ ἀνὴρ εἰς ἄνδρα καὶ προσεύξωνται περὶ αὐτοῦ»[4] ἔστι τούτων ἀντάλλαγμα. «Ἐὰν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν προσεύξηται περὶ αὐτοῦ» οὐκ ἔστι γὰρ τῶν τοιούτων ἀντάλλαγμα.

Στ. κα΄. «Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ»[5] ἐν τῷ ἀποδιδόναι τὰ ἀντάξια ὧν εἰργάσαντο· ἐπεὶ γὰρ προδόται καὶ φονεῖς Χριστοῦ γεγένηνται,... λλακτα ἡνομηκότες, ἄξιοι ὑποπεσεῖν τιμωρίᾳ ὤφθησαν· «ἐβεβήλωσαν γὰρ τὴν διαθήκην τοῦ Θεοῦ»[6] οὐ προσηκάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἀναιρήσαντες τὸν ὑπ' αὐτῆς προφητευόμενον. Τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ μέχρι καιροῦ ὥριστο τηρεῖσθαι κατὰ τὸ αἰσθητὸν ἡ διαθήκη, πληρωθέντος τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔδει ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα ἐπὶ τὸ κατὰ πνεῦμα αὐτὴν μεταβαλεῖν, ἐμμείναντες τῇ τυπικῇ λατρείᾳ, «ἐβεβήλωσαν τὴν διαθήκην αὐτοῦ»[7]· διὸ καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα τὴν κολαστικήν, ἀπέδωκεν αὐτοῖς ὡς φθάσαι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ εἰς τέλος· ὑφ' ἧς καὶ διεμερίσθησαν ἐν παντὶ ἔθνει διεσκορπισμένοι.

Στ. κβ΄. «Ἤγγισεν ὁ Θεὸς» τοῖς ἀνθρώποις, φησίν, συγκαταβαίνων, λόγους δὲ προφέρων ἐλαίου δίκην ἰωμένους καὶ λύοντας τὰς ἀλγηδόνας τῶν καμνόντων. Οὗτοι **[1409]** δὲ οἱ ὑπὲρ ἔλαιον ἁπαλοὶ λόγοι τοῖς καταφρονοῦσιν εὑρίσκονται βολίδες κολάζοντες τοὺς καταφρονοῦντας· πολλαχοῦ δὲ ἐπὶ τῶν κολάσεων κεῖται ἡ βέλους προσηγορία· βέλος δὲ καὶ βολὶς ταυτὸν ὑποκείμενον. Εἰ καὶ ἁπαλοὶ εἶναι καὶ λεῖοι νομιζόμενοι Ἰουδαῖοι, διὰ τὸ μεθ' ὑποκρίσεως αὐτοὺς προσφέρεσθαι βολίδες ἦσαν ἀναιρετικαὶ καὶ ἰοῦ πλήρεις.

Στ. κδ΄. Οὓς εὔχεται ταπεινωθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ «ὑπάρχοντος πρὸ τῶν αἰώνων»[8] οὐ φοβηθέντας Θεόν, ἀλλὰ καὶ βεβηλώσαντας «τὴν διαθήκην» αὐτοῦ[9]· «ἄνδρας αἱμάτων»[10] λέγει εἰπόντας· «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν»[11] ὄντας καὶ ἐνόχους παντὸς αἵματος ἐκκεχυμένου τῶν δικαίων[12]. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ δολιότητός εἰσιν ἄνδρες[13], δολερῶς ἀεὶ τῷ Σωτῆρι καὶ τοῖς ἁγίοις προσερχόμενοι. Τούτους οὖν εὔχεται μηδ' ἐπὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν φθάσαι[14]· ἐπεὶ γὰρ ἀποστραφέντες τὴν ἡμέραν τὴν ἐκ τῆς λάμψεως τοῦ

---

1. Κολ. 1,17. 2. Ψαλ. 54,20. 3. Πρβλ. Τωβ. 4,10. 12,9. 4. Α΄ Βασ. 2,25. 5. Ψαλ. 54,21. 6. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 7. Ψαλ. 54,21. 8. Πρβλ. Ψαλ. 54,20. 9. Πρβλ. Ψαλ. 54,21. 10. Πρβλ. Ψαλ. 54,24. 11. Ματθ. 27,25. 12. Πρβλ. Ματθ. 23,35. 13. Πρβλ. Ψαλ. 54,24. 14. Ἔνθ' ἀν.

ἀληθινοῦ φωτὸς συνισταμένην, ἑαυτοὺς ἡμέραν δῆθεν φωτισμοῦ διὰ μυθικῶν παραδόσεων ἐπενόησαν, πονηρὸν δὲ τὸ ἐν τούτοις ἀναπληρωθῆναι αὐτῶν τὰς ἡμέρας, παρακαλεῖ μή ποτε ἐπὶ τὸ ἥμισυ αὐτῶν τῶν ἡμερῶν φθάσασιν, ἀνατεῖλαι αὐτοῖς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης[1], ἵνα ἐν ἡμέρᾳ Κυρίου[2] γένωνται. Καὶ πρὸς τὸ ῥητὸν δὲ βιάσοιτό τις τοιαῦτα· Ἐπεὶ ἐν τῷ βίῳ διαμένοντες ἀμετανοήτῳ προαιρέσει κακὰ δρῶσιν, φειδόμενος αὐτῶν, ἀξιοῖ ὅπως μεσούσης τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἁρπαγῶσιν τοῦ βίου, ἵνα ὑπὲρ ὀλίγων ἁμαρτημάτων καὶ μὴ πολλῶν τιμωρηθῶσιν. Τούτων, φησίν, οὕτω διακειμένων, ἐγὼ τὴν προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα ἐπὶ σὲ ἔχω, Κύριε[3].

ΨΑΛΜΟΣ ΝΕ′

Σ τ. β′. Τὸ καταπατεῖσθαι ἐπὶ καταφρονήσεως τάττει ἡ Γραφή, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ μεμωραμμένου ἁλὸς λέγεται, «Ἔξω βάλλουσιν αὐτὸ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων»[4]· καὶ ὁ Ἀπόστολος· «Πόσον δοκεῖτε χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας»[5]; Καὶ ὁ ἅγιος οὖν ἐξευτελιζόμενος ὑπὸ τοῦ διὰ φαυλότητα ἀνθρώπου ὄντος, κατὰ τὸ «Ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος ἐν ὑμῖν»[6] οὐχὶ ἄνθρωποί ἐστε ἐλεηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ ἄξιοι. Οὗτος δὲ ἀδιάστατος πολέμιος καὶ φονικὸς ὤν, «ὅλην» τὴν τοῦ βίου «ἡμέραν» ἐκθλίβει πολεμῶν τὸν δίκαιον[7], οὐδὲ κἂν ποσῶς εἰρηνικὸς εἶναι βουλόμενος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων ὁ τούτων σπορεὺς «πονηρὸς ἄνθρωπος» ὁ διάβολος ἑρμηνεύεται[8], ἐπίστησον εἰ καὶ περὶ αὐτοῦ ῥηθείη τὰ προκείμενα.

Σ τ. γ′. Ἀρξάμενοι ἀπὸ πολλοῦ τοῦτο ποιεῖν, φησίν, ἢ τάχα «ἀπὸ ὑψηλοτέρας ἡμέρας» καὶ ζωῆς καταπεσόντες ἐπὶ τὸ «ἐχθροί μου εἶναι ἐληλύθασιν».

Σ τ. ε′. Σάρκα δὲ ἢ τὸν ἄνθρωπον λέγει ἢ ἐκείνην ἧς τὸ φρόνημα ἔχθρα εἰς Θεόν, τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτασσομένην· ὁ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ γινόμενος, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται[9]. Οὐ φοβείτω οὖν «μή τι ποιήσει αὐτῷ σάρξ»[10], ὁ ἐν πνεύματι γινόμενος, ὡς ἂν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς νεκρώσας[11]· οὕτω γὰρ ἀληθῶς ἐπὶ Θεὸν ἤλπισεν[12].

[1412] Σ τ. θ′. Σὺ ὑπέσχου νομοθετῶν, τῶν ἀδικουμένων ὑπακούειν στενόντων· «Στενάζει» γὰρ «πρός με καὶ πεπλήρωκα τὴν ὑπόσχεσιν» καὶ ἔτι λαλοῦντός μοι ἔφης, «Ἰδοὺ πάρειμι»[13] κατὰ τὰς ἀναψευδεῖς σου ἐπαγγελίας.

Σ τ. ι α′. Τὸ ἐπὶ τῷ Θεῷ καὶ διὰ τὸν Θεὸν προφερόμενον ῥῆμα,

Πρβλ. Μαλ. 3,20. 2. Πρβλ. Μαλ. 3,19,22. Β′ Κορ.1,14. 3. Πρβλ. Ψαλ. 54,24. 4. Πρβλ. Ματθ. 5,13. 5. Ἑβρ. 10,29. 6. Πρβλ. Ἰακ. 3,16. 7. Πρβλ. Ψαλ. 55,2. 8. Πρβλ. Ματθ. 13,39. 9. Πρβλ. Ρωμ. 8,8. 10. Πρβλ. Ψαλ. 55,5. 11. Πρβλ. Ρωμ. 8,13. 12. Πρβλ. Ψαλ. 55,5. 13. Πρβλ. Ἡσ. 58,9.

αἰνετόν ἐστιν· ὡσαύτως καὶ ὁ λόγος. Ἤτοι δὲ ἐκ παραλλήλου κατὰ τοῦ αὐτοῦ τὸ ῥῆμα καὶ τὸν λόγον κατηγορεῖ· καὶ ἐπ' ἄλλου καὶ ἄλλου τίθεται τὰς τοιαύτας προσηγορίας· ἐπεὶ γὰρ τὸ ῥῆμα μέρος ἐστὶ λόγου, ὁ εἰς τὴν θεοσέβειαν εἰσαγόμενος πληρεστάτῳ λόγῳ μήπω δυνάμενος κοινωνεῖν, ἀπὸ ῥήματος ἄρχεται, τοῦτ' ἔστι μερικοῦ λόγου. Ἀμέλει πρότερον τὸ ῥῆμα Κυρίου γίνεται ἐπὶ Ἱερεμίαν[1] καὶ τότε λόγος Κυρίου[2]· καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ «Ἀκούσατε ῥῆμα Κυρίου οἱ τρέμοντες τὸν λόγον αὐτοῦ»[3]· ἀκούετε δὲ ῥῆμα Κυρίου τῷ ἐν εἰσαγωγῇ γινομένῳ δι' αὐτοῦ. Εἰ δέ τις ἐνστήσεται ῥῆμα λέγων δίδοσθαι τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ[4], εἰς τὸ πρὸς τὴν μέλλουσαν γνῶσιν καὶ διδασκαλίαν ῥῆμα λαμβάνειν, νῦν ἐκ μέρους γινώσκοντας καὶ προφητεύοντας[5]· ἀποδεχόμενος οὖν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν πληρεστάτην τοῦ λόγου ἐπιφοίτησιν, ἐπὶ τῷ Θεῷ αἰνεῖ ῥήματι καὶ λόγῳ.

Στ. ιβ'. Ὁ εὐχόμενος, ὅτε καταλλήλως διάκειται οἷς ἐπαγγέλλεται διὰ τῆς εὐχῆς, ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὰς εὐχὰς τῆς αἰνέσεως ἃς ἀποδώσει τῷ Θεῷ. Εὐχαὶ δὲ αἰνέσεως αἱ περὶ αἰνέσεως· ὡς γὰρ εὔχεταί τις ποιῆσαι ἢ ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τόδε τι, οὕτως εὔχεταί τις αἰνέσαι τὸν Θεόν.

Στ. ιγ'. Ἐπείπερ ἀκολουθεῖ τῷ θανατουμένῳ τὸ θρηνεῖσθαι καὶ δάκρυα ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι, οὐκ ἄλλος δὲ θρηνεῖ τὸν κατὰ ψυχὴν τεθνηκότα ἢ αὐτὸς ἑαυτόν, εἰκότως μετὰ τὸ ῥερῦσθαι τὴν ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ δακρύων ἠλευθέρωνται· ἐρρύσατο δὲ «ἀπὸ ὀλισθήματος τοὺς πόδας»[6] ὑποδήσας αὐτοὺς ὑπόδημα μετεωρίζον καὶ ἄνω τῆς γῆς ποιοῦν. Μετεωριζομένου οὖν τοῦ ὑποδεδεμένου ἀκολουθεῖ τὸ ῥερῦσθαι «ἀπὸ ὀλισθήματος τοὺς πόδας»[7] αὐτοῦ· ῥύεται δέ τις ἀπὸ τῶν προειρημένων ἐπιβλαβῶν ἐπὶ τῷ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ ζῶντα καὶ πεφωτισμένον· ὁ γὰρ εὐαρεστῶν τῷ Θεῷ, ἐν «φωτὶ ζώντων»[8] τοῦτο ποιεῖ. Ζῇ δὲ καὶ πεφώτισται πᾶς μετέχων Θεοῦ· αὐτὸς γὰρ ζωὴν ὤν, φῶς ἐστι τῶν ἀνθρώπων· οἱ μὲν γὰρ ἐχθροί, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἤλαυνον καὶ ἐξεβιάζοντο εἰς θάνατον ἐκπεσεῖν· ἐλαύνοντες γάρ με καὶ μέσον ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογενῶν ἐθνῶν οἰκεῖν καταναγκάζοντες τὴν ψυχήν μου, τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ἐθανάτουν, ἀναγκάζοντες συνάπτειν τῇ τῶν ἀλλοφύλων εἰδωλολατρίᾳ· ἀλλ' ἡ σὴ χάρις καὶ τὸ ἔλεος οὐ συνεχώρησε τοῦτο γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις με ὄντα περιέφραττες ὡς μηδὲν καταβλάπτεσθαι ἐκ τῆς τούτων συνουσίας· διὸ εὐχαριστῶ ὅτι «ἐρρύσω τοὺς πόδας μου» τῆς ψυχῆς «ἀπὸ ὀλισθήματος»[9].

---

1. Πρβλ. Ἱερ. 1,1. 2. Πρβλ. Ἱερ. 13,3. 3. Ἡσ. 66,5. 4. Πρβλ. Ψαλ. 67,12. 5. Πρβλ. Α' Κορ. 13,9. 6. Πρβλ. Ψαλ. 55,14. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ψαλ. 55,14. 9. Πρβλ. Ψαλ. 55,14.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΣ'

Σ τ. α'. Ἰστέον ὡς τινες τοῦτον αὐτῷ εἰρῆσθαί φασι τὸν ψαλμὸν ἡνίκα τὸν Σαοὺλ ἀπεκρύβη ἐν τῷ σπηλαίῳ **[1413]** Ἠγγαδδί, καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν ἀποσκευάσασθαι, δυνηθεὶς ἀνελεῖν, οὐκ ἀνεῖλε.

Σ τ. β'. Ὁ ἐπιδιπλασιασμὸς δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐλέους Θεοῦ χρήζομεν. Σκιὰν δὲ πτερύγων[1] τὴν θείαν κηδεμονίαν καλεῖ. Εἰ δὲ προδιαστέλλοιτο «ἡ σκιὰ» τῇ ἀληθείᾳ, ὃ βούλεται τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνων, ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων εἰμί, ἐλπίζων καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς πτέρυγας ἐλθεῖν ἐπτερωμένος ἀρετῇ καὶ νοήσει πνευματικῇ. Πτέρυγες δὲ Θεοῦ αἱ σκεπαστικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις ἢ αἱ ὑψιπετεῖς περὶ αὐτοῦ νοήσεις. Τὸ «παρέρχεσθαι τὴν ἀνομίαν»[2] δηλοῖ πρόσκαιρον αὐτὴν εἶναι. Ὥσπερ οὖν παρερχομένη, οὕτως καὶ ἀπό τινος χρόνου ἀρξαμένη ἐστὶν ἡ ἀνομία. Περὶ γάρ τινος εἴδους αὐτῆς εἴρηται· «Οὔτε ἦν ἀπ' ἀρχῆς οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται»[3].

Σ τ. γ'. Ἐπεὶ γὰρ ἡ ἀνομία ἑρπιστικὴ καὶ χαμαιπετής ἐστιν, ὁ ταύτης ἀπαλλακτιῶν, πρὸς «τὸν Ὕψιστον» βοᾷ, ἵν' εἰς ὕψος αἰρόμενος τῇ βοῇ, μακρὰν ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ θηρὸς γένηται. Διὰ τοῦτό φησι, «τὸν Θεὸν ὕψιστον»[4].

Σ τ. δ'. Ὁ ἀποσταλεὶς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὸ σῶσαι, ὁ Κύριός ἐστιν φάσκων, «Καταβέβηκα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ»[5]. Τοῦτον γὰρ ὄντα Λόγον αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς καὶ ἰάσατο τοὺς τετρυμμένους ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν. Ζητήσει δ' ἄν τις τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἀπεστάλθαι, εἰ τοπικὴν ἐκ τοῦ σωματικοῦ οὐρανοῦ ἐκπομπὴν δηλοῖ. Δόξει γὰρ ἄλογον εἶναι τοπικὴν κατάβασιν τῷ Θεῷ προσάπτειν. Μή ποτ' οὖν σημαίνει ἡ «οὐρανὸς» φωνὴ τὴν ἀσώματον καὶ νοητὴν οὐσίαν, κατὰ τὸ «Θησαυρίζετε ἐν οὐρανῷ»[6] ἄνω; «Ὁ ἐν μορφῇ τοίνυν Θεοῦ»[7] καὶ ἴσα Θεῷ ὑπάρχων, «μορφὴν δούλου λαβὼν»[8] εἰς ἀνθρώπους ἦκεν. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἀποστεῖλαι, ἵνα ὁ Θεὸς Λόγος σὰρξ γένηται[9] καὶ ἐπὶ γῆς ὀφθείς, ἀνθρώποις συναναστραφῇ[10]. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγῶν ὁ Πέτρος γράφει· «Ἃ νῦν ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς, Πνεύματι Ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ»[11]. Ἀποσταλὲν γὰρ ἐκ τοῦ νοητὴν οὐσίαν τυγχάνειν τὸ Πνεῦμα ἀνθρώποις ἑνωκίσθη τοῖς εὐαγγελισαμένοις ὑμᾶς.

Σ τ. ε'. Ἐν τῷ προάγοντι στίχῳ εἰπών, «Ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ»[12] οὐκ εἰρηκὼς τί τὸ ἀποσταλέν, νῦν ἑρμηνεύει ὅτι τὸ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια. Ἄπερ οὐχ ἕτερα κατ' οὐσίαν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἀμφότερα ῥυόμενος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ γενομένην μεταξὺ ἐχθρῶν τῶν κατα-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 56,2. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Σ. Σολ. 14,13. 4. Πρβλ. Ψαλ. 56,3. 5. Πρβλ. Ἰω. 6,41. 6. Πρβλ. Ματθ. 6,20. 7. Πρβλ. Φιλιπ. 2,6. 8. Φιλιπ. 2,7. 9. Πρβλ. Ἰω. 1,14. 10. Πρβλ. Βαρ. 3,38. 11. Α' Πέτρ. 1,12. 12. Ψαλ. 56,4.

πατησάντων· οἳ διὰ τὸ ἄγριον καὶ ὠμόθυμόν εἰσι «σκύμνοι»[1].

Ἡ κοίμησις τὴν ἀνάπαυλαν δηλοῖ πολλάκις· ὡς ἐν τῷ «Ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω»[2]. Ὃ οὖν βούλεται λέγειν, τοῦτό ἐστιν· Εἰ καὶ ἐταράχθην καταπατούμενος ὑπὸ ἐχθρῶν καὶ θαμβούμενος τῶν σκύμνων τῶν μέσον με λαβόντων, ἀλλ' οὐ παρέμεινεν ἡ ταραχή· «ἐκοιμήθην» γὰρ «τεταραγμένος»[3] οὐχὶ τεταραγμένος γρηγορῶν ἔμεινα, ἀλλ' ἐκοιμήθην ἀποβαλὼν τὴν ψυχήν μου. Τούτου σύμβολον **[1416]** ἦν, ἡ «συνεχομένη πνεύματι ἀσθενείας» γυνή[4], «συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές»[5]· ἣν ἔλυσεν Ἰησοῦς ἀπὸ τῶν βρόχων τῶν σατανικῶν, θυγατέρα οὖσαν Ἀβραάμ. Τάχα δὲ καὶ πᾶς ὁ κάτω φρονῶν κατακεκαμμένην ἔχει τὴν ψυχήν, οὐ δυναμένην τὰ ἄνω σκοπεῖν ὅσον ἐστὶ τοιαύτη.

Σ τ. ι΄. Λαοὺς δὲ νοήσεις καὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς· ἔθνη δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων μετανοήσαντας, ὡς μία γενέσθαι Ἐκκλησία.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΖ΄

Σ τ. β΄. Οὗτος γὰρ καρπὸς δικαιοσύνης καὶ ἐν Παροιμίαις· «Νοῆσαί τε δικαιοσύνην ἀληθῆ καὶ κρῖμα κατευθύνειν»[6]. Συμπλέκει δὲ ἀδικίαν, ἁμαρτίας συνάπτων, ἐν τῷ ἀδιαστάτως ἐνεργεῖν τὸ κακόν. Τούτῳ ἰσοδυναμεῖ τὸ «Σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται»[7]. Οὐ μάτην πρόσκειται τῷ «ἀνομίας ἐργάζεσθαι», τὸ «ἐν τῇ γῇ»[8]· κἂν γὰρ ἐν καρδίᾳ τις ἀνομίαν ποιήσῃ, «ἐν τῇ γῇ», τοῦτ' ἔστι περὶ τὰ ὑλικά, ἐνεργεῖ αὐτήν.

Σ τ. δ΄. Τὸν μέγαν κριτήν, φησίν, οὐδὲν λανθάνει τῶν κατὰ διάνοιαν ἑκάστῳ λογιζομένων. Κἂν γὰρ δοκῇ τις ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς κρύπτειν, ἀλλ' οὐκ ἂν λάθοι Θεόν, ὁπότε καὶ πρὶν εἰς φῶς προελθεῖν, πάντα εἰδότι πρὸ γενέσεως ἐγνωρίζοντο. Διὸ πρὶν γεννηθῆναι αὐτούς, ὡς ἤδη ὑφεστῶτας καὶ τοιούτους ὄντας οἷοι νῦν εἰσι προεώρα. Ἤδη τε ἐξ ἐκείνου ἀπόβλητοι ἦσαν παρ' αὐτῷ. «Ἀπηλλοτριώθησαν» γοῦν «οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ μήτρας»[9]. Καί, εἰ καὶ τὰ μάλιστα σήμερον δικαιοσύνην λαλεῖν προσποιοῦνται τοῖς ἔργοις τὰ ἐναντία μετερχόμενοι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παρὰ Θεῷ συνεφάνησαν τοιοῦτοι, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ γαστρὸς προελθεῖν αὐτούς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ συλληφθῆναι, ἐν πεπλανημένοις ἐλογίσθησαν παρ' αὐτῷ καὶ μέλλοντες ἔσεσθαι τοιοῦτοι οὐκ ἠγνοοῦντο.

Σ τ. ε΄. Οἱ διαβάλλειν δὲ τὰς Γραφὰς ἀποτολμῶντες καὶ ταύτην τὴν λέξιν διέσυραν λέγοντες, μὴ εἶναι οἷόν τε ἀπὸ γαστρὸς πλανηθῆναι[10] καὶ ψεῦδος λαλῆσαι· συμπεπληρωκότων γὰρ τὸν λόγον,

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 56,5. 2. Ψαλ. 4,9. 3. Ψαλ. 56,5. 4. Πρβλ. Λουκ. 13,11. 5. Λουκ. 13,11. 6. Παρμ. 1,3. 7. Παρμ. 5,22. 8. Πρβλ. Ψαλ. 57,3. 9. Ψαλ. 57,4. 10. Πρβλ. ἔνθ' ἀν.

φασί, τὸ ἁμαρτάνειν. Ἀλλά φαμεν τὸ ἀρτίτοκον βρέφος δεκτικὸν ἀρετῆς καὶ κακίας ἐστὶν δυνάμει, τότε δεχόμενον κατ' ἐνέργειαν ὁποτέραν τούτων τῶν ἕξεων, ὅταν γνῶσιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ σχῇ· τότε γὰρ καὶ συμπληροῦται ὁ λόγος· ὅταν κατ' ἀρετὴν ἄρξηται ἐνεργεῖν, ἐκ κοιλίας μητρὸς λέγεται καὶ ἀγαθὸν πεποιηκέναι. Τοιοῦτον καὶ τὸ παρ' Ἰώβ· «Εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου ἔφαγον μόνος καὶ ὀρφανῷ οὐ μετέδωκα· ἐκ κοιλίας γὰρ μητρὸς ὡδήγουν αὐτοὺς καὶ ἐξέτρεφον ὡς πατήρ»[1]. Καὶ οὗτοι οὖν ὁμοίως, περὶ ὧν ὁ λόγος, φθάσαντες ἐπὶ συμπλήρωσιν τοῦ λόγου ἀπὸ πλάνης ἤρξαντο ἐνεργεῖν. Καὶ σημαίνει τὸ κατ' αὐτὴν τὴν λέξιν φθέγγεσθαι τὸ «λελαληκέναι ψευδῆ»[2]. Τάχα δὲ καὶ οἱ τεχθέντες ἀπὸ φαύλης διδασκαλίας, ἀπ' αὐτῆς τῆς γαστρὸς τῆς αὐτοὺς τεκούσης εἶχον καὶ τὸ «πεπλανῆσθαι καὶ ψευδῆ λελαληκέναι»[3].

Σ τ. η'. Καὶ πρότερον εἴπομεν τὰ βέλη σημαίνειν **[1417]** ποτὲ τὰς κολάσεις. «Τόξον» δ' ἐστίν, ἀφ' οὗ ἀφίεται τὰ βέλη ταῦτα, ἡ κριτικὴ τοῦ Θεοῦ δύναμις. Τοῦτο οὖν «τὸ τόξον ἐντείνει οὐκ ἂν εἰς αὐτὸ ἕως οὗ ἀσθενήσωσιν»[4] οἱ βαλλόμενοι, πρὸς ἀγαθὸν δὲ αὐτοῖς τὸ ἀσθενῆσαι, καθαιρουμένης ἧς εἶχον ἰσχύος περὶ τὴν κακίαν. «Ὥσπερ δὲ ὁ τηκόμενος κηρὸς ἀναιρεῖται»[5], καθ' ὃ τηκτὸς καὶ παχύτητα ἔχων τοῦ πρώτου ὑποκειμένου εἰς πῦρ μεταβαλόντος· οὕτως καὶ οἱ φαῦλοι κολάσεως πεπειραμένοι τὴν ἐκ μοχθηρᾶς ἕξεως παχύτητα ἀποβάλλουσι. Πρὸ κολάσεως δέ ἐστι τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν[6] τυγχάνων δικαιοσύνης ἥλιος[7]. Οὐχ οἷόν τε προσβάλλειν τῇ λαμπηδόνι τοῦ νοητοῦ ἡλίου. Ὅθεν ἐνταῦθα εἴρηται, ὡς ἄρα «ἐπιπεσόντος τοῦ κολαστικοῦ φωτός, οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον»[8] οἱ τῇ κολάσει περιπεσόντες. Οἱ δὲ συνέντες τὰ ἴδια πάθη ἀλληλογορικώτερον ἀκάνθας ὀνομαζόμενα, οὐ πειρασθήσονται κολαζούσης ὀργῆς· «πρὸ τοῦ δὲ συνιέναι» τὰς πνευματικῶς λεγομένας ἀκάνθας καὶ ῥάμνον, «ὡσεὶ ζῶντες» ὑπὸ ὀργῆς καταποθήσονται[9]. Οὐ γὰρ ζῶντες, ἀλλὰ ζῶσιν ὅμοιοι τυγχάνοντες ὑπὸ ὀργῆς συλληφθήσονται. Τὸ γὰρ «καταπιεῖν» κατὰ τὴν Γραφὴν τὸ κρατῆσαι καὶ νικῆσαι σημαίνει, τοῦ καταποθέντος ἤδη κεκρατημένου καὶ νενικημένου. Καταπίνεται γοῦν τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς, κρατούσης καὶ νικώσης τῆς ζωῆς τὸν θάνατον[10].

ΨΑΛΜΟΣ ΝΗ'

Σ τ. ε'. Εὖ δὲ καὶ τὸ «ἔδραμον»[11]· τελέσαντος γὰρ τὸν δρόμον ἡ φωνή. Εἰ δέ τις ἀντερεῖ πρὸς τὴν τοῦ Οὐρίου ἁμαρτίαν ὕστερον γενομένην, μὴ ἀληθεύειν νυνὶ ὡς ἤδη τελέσαντος τὸν δρόμον αὐτοῦ, φαμὲν

---

1. Πρβλ. Ἰώβ 31,17-18. 2. Πρβλ. Ψαλ. 57,4. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ψαλ. 57,8. 5. Πρβλ. Ψαλ. 57,9. 6. Πρβλ. Ἰω. 1,9. 7. Πρβλ. Μαλ. 13,20. 8. Πρβλ. Ψαλ. 57,9. 9. Πρβλ. Ψαλ. 57,10. 10. Πρβλ. Α' Κορ. 15,54. 11. Ψαλ. 58,5.

ὅτι τὴν πρὸς τὸν Σαοὺλ ὑπηρεσίαν «ἄνευ ἀνομίας»[1] κατευθυνθηκέναι φησὶ καὶ μάτην ἐκεῖνον ἐπιβουλεύειν. Ἢ καὶ ὅτι τότε δραμὼν «ἄνευ ἀνομίας» καὶ κατευθύνας ἦν πάντα τὰ διανυθέντα αὐτῷ. Ἀλλ' ἐπεὶ τρεπτὸς καθόλου πᾶς ἄνθρωπος, μετὰ ταῦτα πταίσας, ὡς μὴ ἔχων συνήθειαν πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν, ῥᾷστα μετενόησεν.

Σ τ. ι β'. Ὡς πρὸς ἱστορίαν, τοὺς ἐπικειμένους ἐχθροὺς ἐπιτιμηθῆναι πρὸς Θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀποθανεῖν ἀξιοῖ. Οἶδε γὰρ ὅτι, εἰ μένοντες φαῦλοι ἀποθάνοιεν, λήθην ἕξουσι τοῦ θεϊκοῦ νόμου· διασκορπισθέντες δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει, εἰς αἰχμαλωσίαν παραδοθέντες στενάξουσι πρὸς Θεὸν πεῖραν κακώσεως ἐσχηκότες. Βούλεται αὐτοὺς καὶ καταχθῆναι ἀπὸ ὕψους ἧς ἔχουσιν ὑπερηφανίας, ποιοῦντος αὐτὸ τοῦ ὑπερασπίζοντος Κυρίου τοῦ τὴν δέησιν ἀναφέροντος. Ἡ γὰρ παντελὴς τιμωρία εἰς ἀπόγνωσιν παρασκευάζει καὶ προτρέπεται. Ὅτι δὲ φειδόμενος αὐτῶν τοῦτο ὁ Δαυὶδ ἐπρεσβεύετο, ἵνα τῇ μετριωτέρᾳ τιμωρίᾳ σωφρονισθέντες νήψωσιν, ἐπάγει τὰ ἑξῆς· ἐὰν γὰρ διασκορπισθῶσιν, ὁμοῦ καὶ τιμωροῦνται καὶ συναχθῆναι πάλιν δυνήσονται μετανοήσαντες. Ὁμοίως δὲ καὶ καταχθῆναι, τοῦτ' ἔστιν ταπεινωθῆναι, βούλεται «ἁμαρτίαν στόματος αὐτῶν, λόγον χειλέων αὐτῶν»[2] συμφέρον αὐτοῖς τε τοῖς ταπεινου**[1420]**μένοις καὶ τοῖς πλείοσιν, ὥστε μὴ παροξυνθῆναι πρὸς ζῆλον τῶν ἐν ὑπερηφανίᾳ λαλούντων καὶ φθεγγομένων ἄδικα. Οἱ γὰρ μεθ' ὑπερηφανίας λελαληκότες, οἱ κατὰ τοῦ δικαίου ψευσάμενοι, ὅταν ἐναντίαν τοῖς ἔργοις τὴν ἔκβασιν ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ τῶν οἰκείων λόγων συλλαμβάνονται, ὡς παράνομοι καταληφθέντες ἐξελέγχονται.

ΨΑΛΜΟΣ ΝΘ'

Σ τ. ς'. Τίς ἡ σημείωσις, ἣν δίδωσιν ὁ Θεός, ἢ ὁ φωτισμὸς καθ' ὃν δυνατὸν διάκρισιν ἔχειν πνευμάτων ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ; Ταύτης γὰρ τῆς γνώσεως ὑπαρξάσης, φεύγομεν ἀπὸ τῶν χειρόνων μακρὰν κακοῦ ἔργου καὶ πνεύματος πονηροῦ γινόμενοι. Δίδοται δὲ οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς κατὰ Θεὸν «εὐσεβέσιν» αὕτη ἡ σημείωσις.

Σ τ. η'. Θεὸς λαλεῖ ἐν παντὶ μετέχοντι ἁγιότητος. Οὕτω γοῦν καὶ ἐν Παύλῳ ἁγίῳ ὄντι ἐλάλει Θεὸς καὶ ἐν παντὶ προφήτῃ. Εἰ δὲ περὶ τοῦ Πατρὸς ἐκλαμβάνεται ἡ φωνή, ἅγιος, ἐν ᾧ λαλεῖ, ὁ Σωτὴρ ἂν εἴη, συμφώνως τῷ «Ὁ Πατὴρ ὁ μένων ἐν ἐμοὶ ποιεῖ τὰ ἔργα»[3]· καὶ «Ἐντολὴν δέδωκέν μοι ὁ Πατήρ, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω»[4]. Καὶ ἁρμόζει ταῦτα μάλιστα τῇ οἰκονομίᾳ.

---

1. Ψαλ. 58,5. 2. Ψαλ. 58,13. 3. Ἰω. 14,11. 4. Πρβλ. Ἰω. 12,49.

ΨΑΛΜΟΣ Ξ′

Στ. γ′. Ὁ ἐνταῦθα εὐχόμενος, πόρρω τυγχάνοντα ἑαυτὸν εἰδὼς τοῦ ᾧ τὴν εὐχὴν ἀναπέμπει, «ἐκ τῶν περάτων» εἶναι «τῆς γῆς» καὶ κεκραγέναι πρὸς Θεὸν τότε, ὅτε «ἀκηδιᾷ»[1]. Καθὰ γάρ φησιν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ, «Ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω»[2]. Σημαίνεται δὲ διὰ τῆς λέξεως οὐ διάστασις τοπικὴ ἀλλ' οὐσίας, ἀκτίστου καὶ κτισμάτων διαφορᾶς· τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρξεως, δι' ὑπεροχὴν τιμῆς, ἄνω ἐν οὐρανῷ λεγομένης, τῆς τοῦ ἀνθρώπου κάτω εἰς γῆν τυγχανούσης, τῷ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐληλυθέναι, εἰς ταύτην τὴν διαφοράν. Καὶ ὁ Βαπτιστὴς σκοπήσας τὸν Σωτῆρα, ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ εἶναι λέγει[3]· τὸν δὲ ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς τυγχάνειν καὶ λαλεῖν· προφέρει γὰρ ἃ κτίσματι δυνατὸν εἰπεῖν.

Πέτραν σημαίνεσθαι ἐκδεξόμεθα ῥέουσαν πνευματικὸν πόμα τὸν Χριστόν[4]. Ὁ ἐν ταύτῃ τῇ πέτρᾳ γινόμενος, τῷ μετέχειν αὐτῆς (ὑπάρχει γὰρ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς[5]) μετεωρίζεται κατὰ τὸν νοῦν ὑψούμενος ἀπὸ Θεοῦ. Καὶ οἱ ἕπεσθαι δὲ τῷ Σωτῆρι προθέμενοι κατὰ τὰς αὐτοῦ προτροπὰς λέγοντος, «Δεῦτε ὀπίσω μου»[6] ὁδηγῷ αὐτῷ χρώμενοι, οὐκ ἄλλον ἐλπίσατες ἡγεμόνα εὑρήσειν τῆς ἀγούσης πρὸς τῶν πάντων αἴτιον ὁδοῦ. Ταύτης τῆς δωρεᾶς τυχὼν καὶ Δαυίδ, μεθ' ὕμνου λέγει τῷ Κυρίῳ· «Ὡδηγήσάς με ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου»[7] οὐ μόνον δὲ ὁδηγός, ἀλλὰ καὶ «πύργος» γέγονάς μοι «ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ»[8]· σὲ γὰρ ἰσχὺν ἔχων καὶ «ἰσχύος πύργον»[9], ἀβλαβὴς διέμεινα, καίτοι τοῦ ἐχθροῦ τυγ[1421]χάνοντος ἀντιπροσώπου καὶ πολεμεῖν με θέλοντος. Δύναται ἀναφορὰν ἔχειν εἰς τὸ «ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ»[10] καὶ τὸ «Ὡδήγησάς με»[11] εἱρμῷ τοιούτῳ· «Ὡδήγησάς με ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ»[12] ἐλπίς μου γεγενημένος. Ἀλλὰ καὶ πύργος ἰσχύος, πρὸς τῷ ὡδηγηκέναι με ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ, γέγονάς μοι ἐλπὶς τῶν ἁγίων ἀληθινὴ καὶ ἀδιάπτωτος ὁ Σωτήρ· ἣ φησιν Παῦλος· «Καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν»[13]. Καὶ ἡ προφητεία «Ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν»[14]. Αὐτὸς γὰρ ὁ προαναφωνηθεὶς ἔσεσθαι ἐθνῶν προσδοκία. «Παροικεῖ» δέ τις τελειωθεὶς ἐν ἁγιότητι εἰς τοὺς αἰῶνας ἐν ἐκείνῳ «τῷ σκηνώματι»[15]· ὃ δηλοῖ τὸ «Τίς κατασκηνώσει ἐν ὄρει ἁγίῳ σου;»[16] αἰώνιον γὰρ τοῦτο, ταὐτὸν ὂν τῇ σκηνῇ ἣν «ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος»[17]. Πλὴν εἰ καὶ οὕτω τελειότητος ἔχει ἡ τοιαύτη σκηνή, ὡς καὶ Ἅγια ἁγίων εἶναι, ἀλλ' οὖν ἔστι μετ' αὐτὴν κατάστασις ὑπερέχουσα τῶν λογικῶν, καθ' ἣν ἔσονται ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, μᾶλλον δὲ τῇ Τριάδι. Διὸ «παροικεῖν εἰς τοὺς αἰῶνας»[18] ἀλλ' οὐ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 60,3. 2. Ἐκκλ. 5,1. 3. Πρβλ. Ἰω. 3,31. 4. Πρβλ. Α′ Κορ. 10,4. 5. Πρβλ. Α′ Κορ. 1,30. 6. Μάρκ. 1,17. 7. Ψαλ. 60,4. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 10. Ψαλ. 60,4. 11. Ἔνθ' ἀν. 12. Ἔνθ' ἀν. 13. Α′ Τιμ. 1,1. 14. Ἡσ. 11,10. 15. Πρβλ. Ψαλ. 60,5. 16. Ψαλ. 14,1. 17. Ἑβρ. 8,2. 18. Πρβλ. Ψαλ. 60,5.

κατοικεῖν ἐν τῷ σκηνώματι εἴρηται. Ὁ ἐν τούτῳ τῷ οἴκῳ γεγονώς, «σκεπασθήσεταί ἐν τῇ τῶν πτερύγων τοῦ Θεοῦ σκέπῃ»[1].

Σ τ. ς΄. Πλούσιος γὰρ ὤν, φησί, καὶ μεγάλας δωρεὰς παρέχεις, μᾶλλον δὲ χαριζόμενος τοῖς τελείοις ἀνθρώποις τὸ γενέσθαι σου υἱούς, «κληρονομίαν αὐτοῖς δέδωκας»[2]. Εἰ γὰρ καὶ προσδοκᾶται δοθησομένη μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἀλλά γε τῷ ἤδη εὐτρεπεῖσθαι δέδοται τοῖς εἰς αὐτὴν κατὰ καιρὸν τὸν δέοντα ἀχθησομένοις· τὸ ὄνομα αὐτῶν πιστευόντων αὐτῷ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Ἐπεὶ πολλάκις εἴρηται ὑποδεεστέρους εἶναι τοὺς οἰκειωθέντας τῇ τοῦ Θεοῦ προσηγορίᾳ τῶν ἑνωθέντων αὐτῷ τῷ Θεῷ. Ὅρα ὡς καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν δέδοται ἡ κληρονομία. Εἰ γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις ὑπῆρκται ἡ χάρις αὕτη, πολλῷ πλέον τοῖς ὑπεραναβεβηκόσιν.

Σ τ. ζ΄. Ὁ τυχὼν τῶν ἑρμηνευομένων δωρεῶν βασιλεύς τίς ἐστι, καθ' ὃ σημαινόμενον εἴρηται περὶ τῶν θεοσεβῶν, ὡς εἴησαν βασίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον[3]. Τούτῳ τῷ σημαινομένῳ βασιλεῦσαι καὶ οἱ ἀπόστολοι προσδοκῶντες λέγουσι Κορινθίοις· «Χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε,... ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν»[4]. Τῷ οὕτω γενομένῳ βασιλεῖ ἔτη ὑπὸ τοῦ Κυρίου προστίθεται, ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας ἀγομένης. Δεῖ γὰρ ἐκ προλαβούσης φωτεινῆς καταστάσεως εἰς ἑτέραν ὡσαύτως ἔχουσαν μετάβασιν γίνεσθαι, ὡς ἐκ τοῦ τῶν ἡμερῶν ὀνομαζομένων συμπληροῦσθαι τὰ ἔτη τὰ αἰώνια, περὶ ὧν εἴρηται, «καὶ ἔτη αἰώνια ἐμνήσθην»[5]. Παρατείνει δὲ ἡ ζωὴ τῶν ἡμέραν ἐφ' ἡμέρᾳ προσλαμβανόντων ἕως ἡμέρας γενεᾶς γενεῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Σ τ. η΄. «Ἔλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει»[6]; Πολλαχοῦ τῶν θείων παιδευμάτων ἅμα τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος αὐτοῦ συνέζευκται. Μή ποτ' οὖν ἐπὶ τὸ γνῶναι ἀκραιφνῶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, οὐχ οἷόν τε περικείμενον τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· τούτου ἕνεκα ἐλέου Θεοῦ χρεία πρὸς τὸ συνιέναι τὴν ἀλήθειαν. Συντείνῃ πρὸς τὸ προκείμενον, τὸ θέλειν **[1424]** «πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»[7]. Πρῶτον μὲν γὰρ σωθῆναι ἐλέῳ Θεοῦ, δι' ἣν ἑπομένοις ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας ὑπάρχῃ· ἔργον γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐλεημοσύνης ἡ ἀνθρώπων σωτηρία· «Ἐξαπέστειλε γὰρ ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ»[8] καὶ τὰ ἑξῆς.

Σ τ. θ΄. Ἐπεὶ ὧν ἠξίωσα, παρὰ σοῦ τέτευχα, εὐχάριστος οὕτω γεγονώς, «ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου»[9] ὑμνῶν δι' ἔργων, νοημάτων καὶ λόγων ἀγαθῶν τὴν ἐπ' ἐμοὶ κληθεῖσαν προσηγορίαν σου. Καὶ πρὸς τούτῳ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἃ ηὐξάμην ἀποδώσω, ὥσπερ ὁ Ἰακώβ φησιν· «Ἐὰν δῷ μοι ὁ Θεὸς ἄρτον φαγεῖν»[10] καὶ τὰ ἑξῆς· «πάντα μοι ὅσα ἐὰν δῷς, δεκάτην ἀποδεκατώσω σοι αὐτά»[11]. Πρὸ γὰρ τούτων τῶν λόγων

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 60,5. 2. Πρβλ. Ψαλ. 60,6. 3. Ἐξ. 19,6. 23,22. Α΄ Πέτρ. 2,9. 4. Α΄ Κορ. 4,8. 5. Ψαλ. 76,6. 6. Ψαλ. 60,8. 7. Α΄ Τιμ. 2,4. 8. Ψαλ. 56,4. 9. Ψαλ. 60,9. 10. Πρβλ. Γεν. 28,20. 11. Πρβλ. Γεν. 28,22.

φέρεται τὸ «Ηὔξατο ὁ Ἰακὼβ λέγων» τὸ «Ἐὰν ᾖ ὁ Κύριος μετ' ἐμοῦ» ἕως τοῦ «δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά»[1]. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι, ψάλλειν τε τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· τῷ τὸ μὲν ψάλλειν τῷ ὀνόματι τοῦ ὑμνουμένου παρεκτείνειν ἕως τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Τῷ δὲ τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι, πληροῦσθαι ἕως ἔτι ὁ ἐξ ἡμῶν συμπληρούμενος χρόνος ἐστίν. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ παραμετρούμενος τῇ ἑκάστου ζωῇ· ἕως οὖν ἐν βίῳ ἐσμὲν τὰς εὐχὰς ἀποδώσωμεν, ἵνα καὶ ψάλαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ δυνηθῶμεν[2].

ΨΑΛΜΟΣ ΞΑ'

Στ. γ'. Σαλεύεται πᾶς ὁ ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν μεταπίπτων. Ἀλλ' οὐκ ἀθρόως συμβαίνει τοῦτο, προτέρας γινομένης ταραχῆς ἐν λογισμοῖς διὰ παθῶν· μεθ' ἣν, εἰ προσληφθείη κατάλληλος πρᾶξις τοῖς τεταραγμένοις λογισμοῖς, κλόνος καὶ πτῶμα γίνεται· ἀρχομένης τοιγαροῦν αἰσχρᾶς ἐπιθυμίας ἢ ἑτέρου τινὸς ἀλόγου κινήματος ἐπισχεῖν δεῖ τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ, συλλαμβανομένου Θεοῦ τὴν ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ὁρμήν, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον κλόνος γένηται. Ταῦτα ὁ Σωτὴρ σαφῶς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διδάσκει, τὰς ἀρχὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἀναιρῶν, ἵνα μὴ μενόντων αὐτῶν τὸ ἐπὶ πλεῖον σαλευθῆναι πρακτικῶς γένηται.

Στ. δ'. Ὁ ἐν ἀγάπῃ τεθεμελιωμένος καὶ ἐρριζωμένος, ἄσειστός ἐστι τοῖχος, καὶ φραγμὸν ἔχει ἠσφαλισμένον, ὅπως μὴ τρυγῶσιν αὐτὸν οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδὸν[3] φαῦλοι ἄνθρωποι καὶ πονηραὶ δυνάμεις. Τὸ οὕτως ἀσφαλῶς ἔχοντα φραγμὸν ὁ Θεὸς περιβάλλει φάσκων, «Καὶ ἐχαράκωσα καὶ φραγμὸν περιέθηκα»[4]. Σύγκειται γὰρ οὗτος ὁ φραγμὸς ἐξ ἀγγέλων φρουρούντων καὶ δογμάτων ἀληθείας καὶ πράξεων κατ' ἀρετὴν ἐλπιζομένων. Τούτου μένοντος οὐδεὶς βλάψαι τοὺς θείους καρποὺς τοῦ πνευματικοῦ φυτοῦ δυνήσεται. Εἰ δὲ συμβαίη ποτὲ ἀντὶ σταφυλῶν ἀκάνθας ἐξενεγκεῖν τὸν φρουρούμενον ἀμπελῶνα, ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν ὁ Θεὸς λέγει· «Ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ ἔσται εἰς διαρπαγήν· καὶ καθελῶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα»[5]. Εἰ δὲ τοῦτο **[1425]** συμβαίνει διὰ τὸ φαῦλον καρπὸν γενέσθαι ἐξ ἡμῶν «κεκλιμένος ὁ τοῖχος» καὶ «ὠσμένος» γίνεται «ὁ φραγμός»[6].

Στ. ε'. Ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια τιμὴ τοῦ σοφοῦ, κατὰ τὸ «Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν»[7]. Ἀτιμία τοίνυν ἐστὶν ἡ κακία, εἰς ἣν οἱ ἐκπεσόντες, ὃ πεπόνθασιν, αἰσθανόμενοι λέγουσιν· Ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν»[8] εἰς θλῖψιν. Καὶ τὸ

---

1. Πρβλ. Γεν. 28,20,22. 2. Πρβλ. Ψαλ. 60,9. 3. Πρβλ. Ψαλ. 79,13. 4. Ἡσ. 5,2. 5. Ἡσ. 5,5. 6. Πρβλ. Ψαλ. 61,4. 7. Ρωμ. 2,10. 8. Ἱερ. 3,25.

«Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκεν»[1]. Οὐκ ἔφη δέ, Ἀπώσαντο τὴν τιμήν μου, ἀλλ' «Ἐβουλεύσαντο»[2] βίαν γὰρ οὐκ ἐπάγουσιν, ἀλλ' ἀπάτην οἱ δαίμονες. Ὧν συγγενεῖς οἱ περὶ ὧν ἔγραψε Παῦλος· «Δι' εὐλογίας καὶ χρηστολογίας ἐξαπατῶντες τὰς τῶν ἀκάκων καρδίας»[3]. Τοιοῦτον καὶ τὸ «Ἐὰν δέηταί σου ὁ ἐχθρός σου μεγάλῃ τῇ φωνῇ, μὴ πεισθῇς· ἑπτὰ γάρ εἰσι πονηρίαι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ[4] ἐγγινόμεναι» τάχα ἀπὸ τῶν ζ' πνευμάτων, ὧν παραλαμβάνει τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα πονηροτέρων αὐτοῦ ὑπαρχόντων[5]· μὴ πεισθῇς οὖν αὐτῷ κολακεύοντι.

Στ. ζ'. Λέγοι δ' ἂν καὶ ὅτι ἀντιλαμβανομένου Θεοῦ, μετανάστης οὐ γέγονα. «Αὐτὸς οὖν μοι Σωτήρ»[6] ἀλλ' οὐκ Ἐγώ, φησίν, ἐμαυτῷ. Αὐτὸς γὰρ καὶ δόξαν δίδωσι τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν καὶ σωτηρίαν οὐ σαρκῶν, ἀλλὰ ψυχῆς λογικῆς, ἣν ἔχει τις εἰς τὴν πατρίδα πιστεύσας κατὰ τὸ «Κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως σωτηρίαν ψυχῶν»[7]. Διὸ κἂν τι πάλιν εἰς σάλον με βιάζηται, ἐπ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα ποιοῦμαι πολλάκις με σώσαντι.

Στ. θ'. Πᾶσαι αἱ τῶν λαῶν τῶν πιστευσάντων ἀπὸ ἐθνῶν συναγωγαί, ὅπως μηκέτι ἄθεοι καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες· ἢ καὶ «ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν»[8] ἄνευ πάσης πανουργίας, ἐνώπιον αὐτοῦ φανερώσαντες τὰς καρδίας ὑμῶν. Γενήσεται γὰρ ὑμῖν ὁ Θεὸς βοηθός. Ταὐτὸν τὸ «ἐκχεῖν ἐνώπιον (αὐτοῦ) τὴν καρδίαν»[9] τῷ «Ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπᾶν αὐτόν»[10]. Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι, Μὴ προσέλθετε αὐτῷ ἐν καρδίᾳ δισσῇ[11]· ἀλλ' ὡς γέγραπται, «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου»[12]. Ἢ καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προτρέπεται, ὡς ἂν μηκέτι ὦσιν ἄθεοι καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες[13], χωρὶς πανουργίας φανεροῦντες τῷ Θεῷ τὰς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπῶντες αὐτόν· ἐπιδαψιλείας γὰρ πολλάκις ἡ ἔκχυσις· ὡς ἐν τῷ «Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου»[14].

Στ. ι'. Πρὸς τοὺς τοιούτους ἐρρέθη· «Ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε ψεῦδος;»[15]. Καίτοι παραγγέλλονται, μὴ στάθμιον ἔχειν μικρὸν καὶ μέγα, ἀλλὰ ζυγὸν ἀληθινόν, ἐπείπερ βδέλυγμα Κυρίῳ ἐστὶ δισσὸν στάθμιον[16]. Μετανοοῦνται δὲ καὶ οἱ περὶ ματαίαν συμφωνίαν σπουδάζοντες. «Υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων»[17] ἢ περιφραστικῶς τοὺς ἀνθρώπους φησὶν ἢ τοὺς ὡς ἀνθρώπους ἀποθνήσκοντας τῷ μηκέτι θεοὺς ἢ υἱοὺς Ὑψίστου τυγχάνειν· «Ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος», φησίν, «ἐν ὑμῖν, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;»[18].

---

1. Ψαλ. 48,13. 2. Ψαλ. 61,5. 3. Πρβλ. Ρωμ. 16,18. 4. Παρμ. 26,25. 5. Πρβλ. Ματθ. 12,45. 6. Πρβλ. Ψαλ. 61,7. 7. Α' Πέτρ. 1,9. 8. Ψαλ. 61,9. 9. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 10. Πρβλ. Δευτ. 6,5. Ματθ. 22,37. Μάρκ. 12,30,33. Λουκ. 10,27. 11. Πρβλ. Σ. Σειρ. 1,28. 12. Μάρκ. 12,30. 13. Πρβλ. Ἐφ. 2,12. 14. Πρβλ. Ρωμ. 5,5. 15. Ψαλ. 4,3. 16. Πρβλ. Παρμ. 11,1. 17. Πρβλ. Ψαλ. 4,3. 18. Α' Κορ. 3,3.

[1428] Σ τ. ι α΄. «Οὐ γὰρ δυνατὸν Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ»[1], οὐδὲ μὴν ἐπ᾽ ἀδικίαν ἐλπίσαι καὶ τὸν Θεόν. Καὶ γὰρ δοκεῖ ῥέειν καὶ μειοῦσθαι τοῦ μὴ ἀδικοῦντος ὁ πλοῦτος. Οὐ δεῖ «προστίθεσθαι καρδίαν»[2] τῇ μειώσει λυπούμενον. Ἀδικίαν δὲ ἢ τὴν περὶ κοινωνίαν ἀνισότητα λέγει. Καὶ τὸ «Ἀλλ᾽ ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε καὶ ταῦτα ἀδελφούς»[3] καὶ μάλιστα διὰ τὸ συνεζεῦχθαι ἁρπάγματα καὶ πλοῦτον ῥέοντα. Ἢ τὴν πρακτικὴν κακίαν καθ᾽ ὃ λέγεται· «Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην»[4] καὶ τὸ «Ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν»[5]· καθόλου γὰρ οὔσης κακίας εἶδος ἡ ἁρπαγή.

Σ τ. ι β΄. Ἀγέννητος ὢν ὁ Θεὸς καὶ νοητὴν ἔχων οὐσίαν, μονοειδῶς καὶ ἀσυνθέτως λαλεῖ. Ὁ δὲ προφήτης ὡς γεννητός, «δύο» κατὰ τὴν δεῖξιν «ἤκουσε ταῦτα»[6]· τὸ γὰρ «ταῦτα» φωνὴ δεικτική· καθαρᾷ τοίνυν νοήσει καὶ ἀσυνθέτῳ φωνῇ λέγοντος αὐτό. Οὐ γὰρ ἐπέστη μου τῇ φαντασίᾳ τὸ παρά τισι λεγόμενον λεκτὸν ἄρρητον ὑπάρχον, καὶ μήποτε «ἄρρητα ῥήματα»[7] καὶ ὁ Παῦλος ταῦτά φησιν. Οὐ γὰρ διὰ συλλαβῶν ἐξεφωνήθη, διὸ ἄρρητα· ῥήματα δὲ διὰ τὸ ἔχειν νόησιν ἀληθῆ. Ἔνθα γὰρ τὸ ἀληθές, ἐκεῖ πρότασις ἥτις ἐκ ῥήματός ἐστι ῥητή. Ἀλλὰ καὶ Θεοῦ τυχὸν αἰσθητῶς ἐντελλομένου περὶ θυσίας ἡμεῖς αἰσθητῶς ἀκούομεν καὶ πνευματικῶς· οὕτω καὶ τὴν περιτομήν. Λέγοις δ᾽ ἂν «Θεὸν» μὲν εἶναι τὸν Πατέρα, «Κύριον» δὲ τὸν Υἱὸν ἢ καὶ τὸν αὐτὸν ἀμφότερα. Ἀλλὰ πῶς «ἀποδίδωσιν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»[8]; Εἰ μήτε ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι[9], μήτε πρὸς ἀξίαν τιμωρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας· «Ἐὰν γὰρ ἀνομίας παρατηρήσῃ, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται;»[10] μή ποτε τοίνυν οὐ κατὰ τὴν ποσότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ποιότητα γίνεται. Κἂν δηλοῦται δὲ ποσότης, ἐκ τῆς λέξεως, ἐπὶ μὲν τῶν ἀγαθῶν μείζων ἡ δόσις, ἐπὶ δὲ τῶν κακῶν ἐλάττων ἡ τιμωρία· οὐ γὰρ κατὰ τὴν ἐπανορθωτικὴν δικαιοσύνην ἡ ἰσότης, ἀλλὰ κατὰ τὴν διανεμητικὴν τὸ ἴσον καὶ ἄνισον.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΒ΄

Σ τ. β΄. Ταῦτα λέγοι τις ἂν ἀγνοίας καὶ κακίας ἀπηλλαγμένος, ὡς φάναι δύνασθαι· «Ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν»[11]. Συνῳδὸν δὲ τούτῳ τὸ «Ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ Θεός»[12]. Τῷ δὲ πράττοντι τὰ τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους, οὐκ ἐπέλαμψεν ὄρθρος. Τὸ δὲ «πρὸς σὲ» οὐ τοπικόν, οὐ γὰρ ἐν τόπῳ Θεός, ἀλλ᾽ ἐν διαθέσει καὶ σχέσει πρὸς Θεὸν γινομένου τοῦ τὰ αἰσθητὰ ὑπερπηδήσαντος. Ἔφη δέ, «ὁ Θεός, ὁ Θεός μου»[13]· ὁ γὰρ τῶν ἁγίων Θεὸς

---

1. Πρβλ. Ματθ. 6,24. 2. Πρβλ. Ψαλ. 61,11. 3. Α΄ Κορ. 6,8. 4. Ψαλ. 118,163. 5. Ψαλ. 10,5. 6. Πρβλ. Ψαλ. 61,12. 7. Β΄ Κορ. 12,4. 8. Παρμ. 24,12. Πρβλ. Ψαλ. 61,13. Ρωμ. 2,6. 9. Πρβλ. Ρωμ. 8,18. 10. Ψαλ. 129,3. 11. Ρωμ. 13,12. 12. Ἡσ. 26,9. 13. Ψαλ. 62,2.

λατρευόντων αὐτῷ, καὶ καθάπαξ Θεός ἐστιν, οὐ πάντων τῶν ἐχόντων τὸ εἶναι, τινῶν καὶ ἀπολελυμένως ὄντων. Πρὸς σὲ δέ μου τὸν πόθον ἀπὸ πάντων μετέστησα, ὀρέξοντά μοι πηγὴν ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον[1]. Καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς φωτιζομένης, καὶ ἡ σάρξ ὡς οἷόν τε μεταλαμβάνει· καὶ αὕτη διψᾷ πρὸς Θεόν. Καὶ εἰ μὲν ὁ Λόγος πρὸς τὸν Πατέρα, «δύναμις καὶ δόξα αὐτοῦ» ὁ Μονογενής· «Χριστὸς [1429] γὰρ Θεοῦ δύναμις»[2] καὶ «Ὀφθήσεται ἡ δόξα Κυρίου»[3]. Εἰ δὲ πρὸς τὸν Υἱόν, ἡ περὶ αὐτοῦ θεολογία, δύναμις αὐτοῦ καὶ δόξα καὶ ἡ ἐπιτελεστικὴ τεράτων ἐνέργεια. Κατὰ τὸ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Δύναμις ἐξ αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντας»[4]· καὶ πάλιν· «Δύναμις ἦν Θεοῦ εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς»[5]· περὶ δὲ τῆς δόξης· «Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς»[6]· καὶ πάλιν· «Δόξασόν με, Πάτερ, τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι»[7]. Ἀκολούθως ἑκατέρᾳ νοήσεις ἐκλήψει καὶ τὸ «Ἐν τῷ ἁγίῳ ὤφθην σοι»[8]. Ὅρα δὲ μὴ διὰ τῆς ἐρήμου καὶ ἀβάτου καὶ ἀνύδρου[9], ὁ περὶ γῆν τόπος δηλονότι, ἔρημος ὢν τελειότητος καὶ ἄνυδρος, τῷ μὴ ἔχειν δαψιλῶς τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος· ποταμοὶ γὰρ ὕδατος ζῶντος εἴρηται[10]· διὸ καὶ ἄβατός ἐστιν, οὐδενὸς ἐπ' αὐτοῦ διατρίβοντος τῶν πάντη κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοιωμένων Θεῷ καὶ εἰκότως ἔρημος. Ἐκ μέρους γὰρ ἡ γνῶσις ἐν αὐτῷ[11] καὶ ἀρραβὼν μόνον τοῦ Πνεύματος[12]. Τὸ σπάνιον γάρ, ἀλλ' οὐ παντελῆ στέρησιν αἱ λέξεις δηλοῦσιν.

Σ τ. ε'. Γέγραφεν ὁ Ἀπόστολος, ὡς πρὸς πάντα ὠφέλιμος οὖσα ἡ εὐσέβεια, ἐπαγγελίαν ζωῆς ἔχει τῆς τε νῦν καὶ τῆς μελλούσης[13]. «Τῆς» δὲ «νῦν» εἰπών, οὐ τῆς κοινῆς λέγει τῶν ζῴων, ἀλλὰ τῆς ἐν βίῳ δυνατῆς ὑπαρχθῆναι, περὶ ἧς φησιν ὁ Σωτήρ· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον»[14]· καὶ «Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»[15]. Ταύτης τῆς νῦν ζωῆς καὶ τῆς μελλούσης, ἥτις κατὰ τὴν τελειότητα γίνεται τοῖς προσβαλοῦσι τῇ ἀληθείᾳ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον[16]. «Κρεῖσσόν ἐστι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ»[17] τῷ δι' αὐτὸ καὶ καθ' αὐτὸ γενέσθαι ἐν ταῖς ζωαῖς τὸν εἰς αὐτὰς ἀναγόμενον· οὐ γὰρ κατ' ἀξίαν πράξεως καὶ θεωρίας, ἀλλ' ἀγαθότητι καὶ ἐλέῳ Θεοῦ ἔρχεταί τις ἐπὶ τὸ ζῆν κατ' ἀμφοτέρας τὰς ζωάς. Κρεῖσσον οὖν ὡς αἴτιον αἰτιατοῦ, ὅπερ τὸν Θεὸν Λόγον δηλοῖ, περὶ οὗ φησιν· «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ»[18].

Σ τ. ς'. Ὅρα εἰ στέαρ ἐστὶ πληροῦν τὴν ψυχὴν ἃ ἔσφαξε θύματα ἡ Σοφία[19] καὶ ἡ ἀληθινὴ βρῶσις σὰρξ τοῦ Λόγου[20] καὶ πιότης

---

1. Πρβλ. Ἰω. 4,14. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 1,24. 3. Ἡσ. 40,5. 4. Λουκ. 6,19. 5. Πρβλ. Λουκ. 5,17. 6. Ἰω. 1,14. 7. Πρβλ. Ἰω. 17,5. 8. Ψαλ. 62,3. 9. Πρβλ. Ψαλ. 62,2. 10. Πρβλ. Ἰω. 7,38. 11. Πρβλ. Α' Κορ. 13,9. 12. Πρβλ. Β' Κορ. 1,22. 5,5. 13. Πρβλ. Α' Τιμ. 4,8. 14. Ἰω. 6,47. 15. Ἰω. 17,3. 16. Πρβλ. Α' Κορ. 13,12. 17. Πρβλ. Ψαλ. 62,4. 18. Ψαλ. 56,4. 19. Πρβλ. Παρμ. 9,2. 20. Πρβλ. Ἰω. 6,55.

εὐφραίνουσα τὸν ἔσω ἄνθρωπον[1] ὁ τρυγώμενος οἶνος ἐκ τῆς ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς[2]. Καὶ ἀληθινὴ πόσις τῆς Σοφίας τὸ αἷμα. Κληθεὶς γὰρ ὁ ταῦτα λέγων εἰς τὸ μετασχεῖν τῆς ἑτοιμασθείσης τραπέζης ὑπὸ τῆς Σοφίας σφαξάσης τὰ ἑαυτῆς θύματα[3] καὶ τὸν ἑαυτῆς κερασάσης οἶνον, ἐμφορηθεὶς ἤδη τῆς θείας ἑστιάσεως καὶ προσδοκῶν, οὕτως εἶπεν, «Ὡσεὶ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου»[4]. Καὶ ἐπεὶ ὁ ταύτης τῆς εὐωχίας μεταλαμβάνων πίναι διὰ τὸ τῆς ὀρέξεως τοῦ νοῦ ἀχόρεστον, «Ἐμπλησθείη» φησίν, καὶ οὐκ «ἐνεπλήσθη ἡ ψυχή μου»[5], καίπερ ἤδη δαψιλῶς μετειληφὼς τῆς **[1432]** τροφῆς καὶ τοῦ πόματος, μάτην ἄρα τινὲς ἐλπίζουσι μετὰ τὴν ἀνάστασιν βρώματά τε καὶ πόματα αἰσθητά. Οὐ σῶμα γάρ, ἀλλὰ ψυχὴν εἶπεν ἐμπλησθήσεσθαι στέατος καὶ πιότητος, πληροῦντος τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγαθοῖς τὴν ψυχῆς ἐπιθυμίαν[6], ὡς εἶπεν ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ. Πληρωθεὶς δὲ τῆς εὐφροσύνης, χάριν ὁμολογεῖ τῷ ταύτην ὀρέξαντι λέγων· «Καὶ χείλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ ὄνομά σου»[7]. Περὶ ὧν ἔλεγε· «Τὰ χείλη μου ἐπαινέσουσί σε»[8]. Δυνατὸν δὲ «ἀγαλλιάσεως χείλη» λέγειν ὡς ἀγαλλιάσεως ὠνομασμένης τῆς ἀρετῆς· ὡς λέγεται ἀφροσύνης, μελέτης γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες κατάγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ.

Στ. θ′. Δύναται δὲ ταῦτα λέγειν ὁ ἀνομίᾳ σχολάζων, ἵνα μεριμνῶν τὰ τοῦ Κυρίου ἀρέσῃ αὐτῷ[9]· καὶ ὁ κοίτην ἀμίαντον ἔχων τῷ κατὰ τοὺς ἁγίους ἄνδρας τιμίως συνεῖναι τῇ γαμετῇ. Ὥσπερ δέ ἐστιν τὸν τρέχοντα ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν τέλος ἐπιθεῖναι κατὰ τὸ λεχθέν· «Τὸν δρόμον τετέλεκα»[10]. Καὶ τὸ «Ἄνευ ἀνομίας ἔδραμον καὶ κατεύθυνα»[11]. Τελέσαντος γάρ ἐστιν τὸ «ἔδραμον»· οὕτως ὁ ἑπόμενος Θεῷ κατὰ τὸν Ἱερεμίαν· «Ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκοπίασα κατακολουθῶν ὀπίσω σου»[12]. Καὶ κατὰ τὸν Ὡσηέ· «Ὀπίσω Κυρίου πορεύσομαι»[13] καὶ καθά φησιν Μωϋσῆς· «Ὀπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου πορεύσῃ»[14]. Τελέσοι ἄν ποτε τὴν ὀπίσω τοῦ Θεοῦ πορείαν ἐπ' αὐτὸ φθάσας τὸ τῆς μακαριότητος τέλος, ὅτε ἀκούσεται πρὸς Θεοῦ «Σὺ δὲ στῆθι μετ' ἐμοῦ»[15]. Καὶ ὁ κολληθεὶς τοίνυν ἡνωμένος οὐκέτι πορεύεται, ὥσπερ οὖν ἥνωνται καὶ «οἱ ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ»[16], ὁποῖον καὶ τὸ «Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν πνεῦμά ἐστιν»[17]· ὅπερ τελειότερον τοῦ κολληθῆναι ὀπίσω αὐτοῦ. Εἰ γὰρ καὶ τέλος πορείας τὸ κολληθῆναι ὀπίσω αὐτοῦ, ἀλλὰ κρεῖττον τὸ κολληθῆναι πρὸς τὸ Κύριον, ἐπὶ τὸ ἓν πνεῦμα πρὸς αὐτὸν γενέσθαι. Πλὴν ὡς ἂν ἔχῃ ὁμολογεῖ καὶ κολλᾶσθαι ὀπίσω τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, «ἀντιλαμβανομένης τῆς Θεοῦ δεξιᾶς»[18], ἥτις ἐστὶν ὁ Μονογενής,

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 103,15. 2. Πρβλ. Ἰω. 6,56. 3. Πρβλ. Παρμ. 9,2. 4. Ψαλ. 62,6. 5. Πρβλ. Ψαλ. 62,6. 6. Πρβλ. Ψαλ. 102,5. 7. Πρβλ. Ψαλ. 62,6. 8. Ψαλ. 62,4. 9. Πρβλ. Α′ Κορ. 7,32. 10. Β′ Τιμ. 4,7. 11. Πρβλ. Ψαλ. 58,5. 12. Ἱερ. 17,16. 13. Ὡσ. 11,10. 14. Πρβλ. Δευτ. 13,5. 15. Πρβλ. Δευτ. 5,31. 16. Ρωμ. 12,9. 17. Α′ Κορ. 6,17. 18. Πρβλ. Ψαλ. 62,9.

Θεοῦ δύναμις. Ἧς κρατούσης, οἱ ἐχθροὶ μεματαίωνται ὁρατοὶ καὶ ἀόρατοι, μὴ ἔχοντες ἁρπάσαι τὸν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ φρουρούμενον.

Σ τ. ι α′. Τοῦτ' ἔστι πονηρῶν δυνάμεων, διὰ τὸ πανοῦργον καὶ κακόηθες ἀλώπεκες. Ὅμοιον δὲ τῷ προκειμένῳ καὶ τὸ «Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾅδην»[1]. Τὴν ἐκεῖ δὲ τιμωρίαν ἡ ῥομφαία δηλοῖ· ταύτης δὲ χεῖρας ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῆς πόνους ἢ τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτῇ «σκεύη» λεγομένους «ὀργῆς»[2]. Διὰ δὲ τὴν πανουργίαν αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἀλώπεκες λέγονται.

Σ τ. ι β′. Μετὰ παρρησίας λοιπὸν ἅπαντες καὶ ὀνομάσουσι βασιλέα καὶ κατὰ τῆς τούτου σωτηρίας ὀμοῦνται, οὐκέτι δεδιότες τοὺς συκοφάντας, ὧν ἐνεφράγη τῷ θανάτῳ τὰ στόματα· ὅ δὴ ποιῆσαι ζῶντος ἐφοβοῦντο Σαούλ, τοσούτων ἀποσφαγέντων διὰ τὸν Δαυὶδ ἱερέων.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΓ′

[1433] Σ τ. γ′. Συστροφὴν τὴν ὁμόνοιαν καλεῖ καὶ τὴν ἐπὶ κακῷ συμφωνίαν, ἧς ἀντιβολὴ κρειττων ἀποφανθῆναι, οἷόν τινι τοιχείῳ τῇ θείᾳ κηδεμονίᾳ περιφραττόμενος· συκοφαντίας γὰρ κατ' ἐμοῦ ῥάπτουσι τὸν κατ' ἐμοῦ πυρσεύοντες πόλεμον.

Σ τ. ε′. Ἐξ ἐνέδρας ἐπίασι, τὸν ἐφορῶντα μὴ σκοποῦντες Θεόν. Καὶ οἱ ἑτερόδοξοί φασι μηδένα εἶναι τὸν καταλαβεῖν δυνάμενον τὴν κεκομψευμένην αὐτῶν καὶ σεσοφισμένην διδασκαλίαν.

Σ τ. ζ′. «Ἐκλειπόντων ἐρευνᾶν ἐξερευνήσεις»[3] διὰ τὸ σφόδρα ἐξερευνηκέναι τὴν ἀνομίαν, ὡς καὶ λόγον ἑαυτοῖς κραταιῶσαι πονηρὸν καὶ παγίδας κρύψαι ἐν τοῖς διηγήμασιν ἑαυτῶν, τῷ δοκεῖν μηδένα φωράσαντα λῦσαι. «Προσελεύσεται ἄνθρωπος»[4] ἀληθινός, τὸ κατ' εἰκόνα διασῴζων καὶ διαρθρώσας τὸ λόγιος εἶναι καὶ νόησιν ἔχων βαθεῖαν εἰς ἔλεγχον· ὡς ὑψωθῆναι τὸν Θεὸν δρασσόμενον τῶν σοφῶν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν! Οὕτως ἐφανέρωσε Ἐλύμα τοῦ μάγου τὸν δόλον[5]· ὑψοῦται γὰρ Θεὸς δι' ἀνδρῶν ἁγίων τῆς ἀπάτης ἐλεγχομένης, ὡς ἤλεγξε Μωϋσῆς τοῦ Φαραὼ τοὺς ἐπαοιδοὺς καὶ φαρμακούς. Καὶ πάντες τὸν Θεὸν τῆς «βαθείας» διδομένης «καρδίας» παρὰ τοῦ πάντα ἐρευνῶντος Πνεύματος.

Σ τ. η′. Οἱ θεασάμενοι αὐτοὺς τῶν ἐγχειρημάτων διαμαρτόντας θορύβου καὶ δέους ἐπλήσθησαν καὶ τὴν θείαν ἐθαύμασαν πρόνοιαν· τοῦτο γὰρ τὰ μετὰ ταῦτα δηλοῖ. Ὡς ἀβλαβῆ τῶν νηπίων τὰ βέλη, οὕτω καὶ τῶν σοφιστῶν ἀδεῆ καὶ πρᾶγμα πικρόν, ὡς ἀσθενῆσαι τοὺς λόγους αὐτῶν παρὰ τοῖς ἀναλαμβάνουσι τὸν τῆς πίστεως θυρεόν.

---

1. Ψαλ. 9,18. 2. Πρβλ. Ρωμ. 9,22. 3. Πρβλ. Ψαλ. 63,7. 4. Ψαλ. 63,7. 5. Πρβλ. Πράξ. 13,10.

Διόπερ ἐφοβήθησαν αἱ πάλαι τούτους θαυμάζοντες τῆς ἀπάτης παυσάμενοι, καθ' ἣν ἐπείσθησαν μήτε πρόνοιαν εἶναι, καὶ τὰ ὄντα ὑπάρχειν αὐτόματα καὶ ἀνθρώπους εἶναι φύσει ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς καὶ ὑφ' εἱμαρμένην τελεῖν. Ὧν δὲ κλονηθέντων, ἐδόξασαν τἀναντία ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ κάλλους τῶν κτισμάτων τὸν Δημιουργὸν θεωρήσαντες.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΔ'

Σ τ. α'. Εἴρηται δὲ πρότερον, ὡς πρᾶξιν μὲν ὁ ψαλμός, θεωρίαν δὲ ἡ ᾠδὴ δηλοῖ· ὁ θεωρητικὸς γὰρ ἅμα τῷ πρακτικῷ θεωρούμενος βίῳ, ἄνδρα τέλειον ἀποδείκνυσιν.

Σ τ. ε'. Ὁ ἐκλεγεὶς δι' ἁγιότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃ τῇ ἐκλογῇ, προσλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς μετοικισθέντα τοῦ περὶ γῆν τόπου κατασκηνῶσαι ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ ἐκλεξαμένου, περὶ ὧν εἴρηται· «Εἰσέλθατε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ ἐν ὕμνοις»[1]. Ὧν ἀπ' ἐντεῦθεν πόθον τις ἔχων εἶπεν· «Ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου»[2]. Καὶ ἐπεὶ οὐκ ἐν ταῖς αὐλαῖς τὸ τῆς μακαριότητος τέλος κατασκηνοῖ ἐν αὐταῖς ὁ ἐκεῖ παραληφθείς, ἵνα προκόψας ἐπ' αὐτὸν τὸν οἶκον κατοικεῖ μακαριζόμενος· «Μακάριοι γὰρ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ οἴκῳ σου εἰς τοὺς αἰῶνάς τῶν αἰώνων αἰνέσουσίν σε»[3]. Ὅτι τελειό**[1436]**τερον τοῦ ἐκλεγῆναι τὸ προσληφθῆναι ἐκ τοῦ ἐκλεξαμένου δῆλον ἐκ τοῦ· «Ἐν τῇ βουλῇ σου ὡδήγησάς με καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με»[4]. Ὅταν γὰρ ὁ ἐκλεγεὶς πάντα κατὰ βούλησιν Θεοῦ πράττῃ, τότε μετὰ δόξης εἰς τὰς ἐπαγγελίας προσλαμβάνεται. Τὰς δὲ λέξεις ταύτας προφέρουσιν οἱ τοὺς ἀπαλλαγέντας τοῦ βίου δοξολογοῦντες.

Σ τ. η'. Πῶς δὲ οὐκ ἐφοβοῦντο πάντες καὶ ἐταράσσοντο χρηστηρίων καταλυθέντων καὶ τῶν ἰατρείαν καταγγελλομένων δαιμόνων μαγείας τε καὶ φαρμακείας καὶ αὐτοῦ τοῦ Σατανᾶ τοῦ τὸ κράτος ἔχοντος τοῦ θανάτου; Ἀμέλει διὰ τῶν σημείων γνόντες αὐτοῦ τὴν θεότητα λοιπὸν ἔγνωσαν, ὡς καὶ τῶν κατ' οὐρανῶν αὐτὸς προνοεῖ· νόμοις αὐτοῦ ἀνατέλλει τὰ ἄστρα καὶ δύεται «ἔξοδοι γὰρ πρωΐας» μὲν αἱ ἀνατολαί· «ἑσπέρας δὲ» αἱ δύσεις, ἐφ' αἷς οἱ πιστεύοντες τέρπονται ταῦτα ποιεῖν ἐγνωκότες τὸν γενόμενον ἄνθρωπον καὶ τῆς ἀπάτης ἐλευθερώσαντα.

Σ τ. ι'. Ὑετὸν πνευματικὸν διδούς, πρώιμον μὲν διὰ τῆς Παλαιᾶς, ὄψιμον δὲ διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης· δι' ὃν μεθυσθεῖσα ἡ ἀλληγορουμένη γῆ· Ψυχὴ δὲ ἀνθρώπου αὕτη ἐπλουτίσθη «παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει»[5] καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς πληθύνοντος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Θεοῦ ποταμὸς καὶ ζωῆς πηγὴ ὁ Λόγος αὐτοῦ. Καὶ ὅτι τάχα πρὸς Θεὸν ὁ Λόγος πηγή· ὅτι «παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς»[6] ποταμὸς εὑρισκό-

---

1. Ψαλ. 99,4. 2. Ψαλ. 83,3. 3. Ψαλ. 83,5. 4. Ψαλ. 72,24.
5. Α' Κορ. 1,5. 6. Ψαλ. 35,10.

μενος, ὅτε τὴν κτίσιν ποτίζει τὴν λογικήν. Οὗ δὴ τὰ ὁρμήματα καὶ αἱ κατὰ μέρος διδασκαλίαι εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ[1] τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ ἐπεὶ «τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ κατοικεῖ»[2] πεπληρωμένος ὑδάτων ἐστίν, καθ' ὅ λέγεται περὶ αὐτοῦ· «Ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»[3]. Ἐκ τούτων τῶν ὑδάτων, ὧν πλήρης ὁ ποταμός ἐστιν, ποτίζεται πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις. Ἀλλὰ καὶ τροφὴν ἔχει θεόθεν ἑτοιμαζομένην, σπείροντος σίτου σπορὰν ἑκατονταπλασίονα καρποφοροῦσαν[4]. Ἐκ τούτου τοῦ ποταμοῦ οἱ αὔλακες τῆς γῆς, ἐφ' ἣν βέβληται τὸ πνευματικὸν ἄροτρον μεθύσκονται πίνοντες ἐπ' εὐφροσύνῃ, ὡς καὶ τὰ γεννήματα, τῆς δικαιοσύνης αὐξανόμενα ἐν αὐτῇ πληθύνεσθαι, περὶ ὧν εἴρηται· «Σπείρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς»[5]· καὶ ἔτι «Ἐκζητήσατε τὸν Κύριον ἕως ἔλθῃ ὑμῖν γεννήματα δικαιοσύνης»[6]. Καὶ ἐπεὶ μὴ ἐκ τοῦ ποταμοῦ μόνον μεθύουσιν οἱ τῆς γῆς αὔλακες, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ ὑετοῦ ὃν ῥαίνουσιν αἱ νεφέλαι κατὰ τὸ «Καὶ αἱ νεφέλαι ῥαινέτωσαν δικαιοσύνην»[7] εὐφραίνεται ἀνατέλλουσα ἡ γῆ ἐν ταῖς σταγόσιν ταῖς ἐπ' αὐτὴν ἐρχομέναις, ταῖς τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν λέξεσι καὶ νοήμασιν.

Σ τ. ι δ'. Τινὲς δὲ κοιλάδας τὰς τεταπεινωμένας εἶπον ψυχὰς τῷ μηδὲν ἔχειν ἔπαρμα, αἵτινες σῖτον ἐπλήθυναν, ὃν ἀρτοποιῆσαί τις δύναται. Καὶ τό· «Διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἐμπλήσθητι ἄρτων»[8]. Ψυχῆς γὰρ ἀνοιχθέντες ὀφθαλμοὶ φωτὸς **[1437]** μεταλαμβάνουσι γνώσεως· οὗ δὴ γεγονότος οἱ ἄρτοι πληθύνονται, αἱ πρακτικαὶ ἀρεταί, τρέφοντες τὸν ἔσω ἄνθρωπον. Ὁ νυμφίος ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἀσμάτων φησίν, ὅς ἐστιν ὁ Σωτήρ· «Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων»[9]. Πεδίον τῶν περὶ γῆν τόπων εἰπών, οὗ γέγονεν ἄνθος, ὡς ἂν ἀρχὴν καρποφορίας, οἱ ἄνθρωποι λάβωσιν. Κοιλάδας δὲ τὰς ἐν ᾅδου ψυχάς, αἷς γένονε κρίνον νέκρωσιν ἀναλαβών. Καὶ κόκκος δὲ γέγονε σίτου, ὡς αὐτὸς εἶπεν· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ πεσὼν ἀποθάνῃ, πλείονα καρπὸν φέρει»[10]. Διὰ τοῦ θανάτου τοίνυν πλείονα ποιήσας καρπὸν καὶ ἐν ᾅδου γέγονεν αἴτιος ταῖς κοιλάσι πληθῦναι σῖτον.

Ἰστέον δὲ ὡς τινες τῶν συγγραφέων μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον εὐετηρίαν ἔφασαν γεγονέναι καὶ πλῆθος ὄμβρων καὶ πολὺν ῥεῦσαι τὸν Ἰορδάνην, ὃν ἔφασαν εἰρῆσθαι τοῦ Θεοῦ ποταμόν. Καίτοι γεγονότες ἐν πλείστῃ πενίᾳ, καθάπερ Ἔσδρας ἐδίδαξε, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως ἀπαιτούσης ἀκόλουθα τὰ λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ. Οἱ δὲ μυθικῶς φασιν ἔσεσθαι ταῦτα μετὰ τὴν Ἰουδαίων ἐν ἐσχάτοις ἀνάκλησιν οἰκοδομηθησομένοις τὴν Ἱερουσαλήμ.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 45,5. 2. Πρβλ. Κολ. 2,9. 3. Ἰω. 1,14. 4. Πρβλ. Λουκ. 8,8. 5. Ὡσ. 10,12. 6. Πρβλ. ἕνθ' ἀν. 7. Ἡσ. 45,8. 8. Παρμ. 20,13. 9. Ἄσμ. 2,1. 10. Πρβλ. Ἰω. 12,24.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΕ′

Στ. α′. Ἀλαλάζουσι δὲ κατὰ τῶν ἐαλωκότων οἱ νενικηκότες ἀσήμῳ καὶ μεγίστῃ φωνῇ. Ἐπεὶ τοίνυν χάριτι Θεοῦ τοῦ Σωτῆρος ὑπὲρ παντὸς γευσαμένου θανάτου οἱ νεκροὶ ἐγείρονται, καταλυθέντος τοῦ διαβόλου τοῦτο κράτος ἔχοντος τοῦ θανάτου, προστάττει ἀλαλάξαι τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ[1], πάντων ἐγειρομένων δικαίων τε καὶ ἀδίκων. Ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ μετάνοιαν ἀναστάσεως πᾶσι προκειμένης πάντες ἀλαλαζέτωσαν. Πρὸς ἕκαστον γὰρ λέγεται· «Μή τι ὁ πεσὼν οὐκ ἀνίσταται;»[2] καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ὁ Κύριος λέγει· «Ἀνάστα, ἐλθέ, ἡ πλησίον μου»[3]. Ὁ γὰρ ἀναστὰς διὰ τῆς μετανοίας οὐκέτι πόρρῳ Χριστοῦ. Γενομένης δὲ τῆς ἐν ἀλαλαγμῷ κατὰ τῶν ἡττημένων φωνῆς, οἱ ἐλευθερωθέντες προστάττονται τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ ψάλαι Θεῷ. Δόξαν δὲ δίδωσιν αἰνέσει αὐτοῦ. Ὁ ἔχων τῇ αἰνέσει πρᾶξιν κατάλληλον. Τοῖς γὰρ εὐθέσι πρέπει αἶνεσις. Διὸ κωλύεται ὁ φαῦλος τοῦτο ποιεῖν οὐκ ὄντος ὡραίου αἴνου ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ.

Στ. ς′. Διελέγχει δὲ ταῦτα τοὺς ἄλλον μὲν λέγοντας εἶναι τὸν ἐκεῖνα ποιήσαντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις θαυματουργήσαντα. Ἰησοῦς γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τὸν λαὸν ἔσωσεν, ὡς ἐν Ἐπιστολῇ φησιν ἀποστολικῇ[4]. Πῶς δὲ οὐ θείας ὄντως βουλῆς ἀγνείαν καὶ ἀκτημοσύνην καθ' ὃ δὴ κατορθοῦσθαι τρόπον; Κυματούμενα γὰρ τὰ πάθη μετέβαλεν βαλὼν πῦρ ἐπὶ γῆς Λόγον ξηραίνοντα πᾶσαν ὑγρότητα, ὡς βαδίζειν εὐχερῶς τὴν ὁδόν, οὕτω συμβολικῶς ὁ Πέτρος ἐπὶ θαλάσσης ἐβάδισεν, τῷ Σωτῆρι πιστεύσας· ὁ δὲ ποταμός, Λόγος ἐστὶν ὠχυρωμένος Ἑλληνικῇ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ κωλύων τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὴν ἁγίαν ἀπ**[1440]**άγουσαν γῆν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτον μετέστρεψε δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν[5] καὶ βάσιμον ἀπειργάσατο τοῖς πορευομένοις εἰς ἁγιότητα.

Στ. ζ′. Καὶ ἡ δύναμις δὲ πᾶσα ἡ ἐναντία παραπικραίνει· τοῖς γὰρ ἔθνεσι τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀφισταμένοις ἠπείλουν, ἃς δὲ φοβῶν, παραθαρρύνων δὲ τοὺς ἀφισταμένους αὐτῶν. «Οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τὰ ἔθνη» φησὶν «ἐπιβλέπουσιν»[6] τὴν ἐκ Θεοῦ σημαίνων φρουράν.

Στ. θ′. Οὐ δίδοται εἰς σάλον οἱ πόδες τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ὅταν τις ἱδρυνθῇ ἐπὶ τὸν ἀρραγῆ καὶ ἰσχυρώτατον τοῦ Θεοῦ λόγον· ὡς χαριστηρίως εἰπεῖν· «Ἔστησας ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου»[7]. Τίθεται δὲ εἰς ζωὴν ἡ ψυχὴ τοῦ τέλος κομιζομένου τῆς πίστεως σωτηρίαν· ὡς εἰπεῖν πιστῇ προθέσει· «Καὶ ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ»[8]. Ζῇ δὲ ψυχὴ ἀρετὴν ἔχουσα καὶ σοφίαν· ὡς «ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ἀποθανεῖται»[9]. Ὡς

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 65,1. 2. Πρβλ. Ἱερ. 8,4. 3. Ἄσμ. 2,10. 4. Πρβλ. Ἰούδα 5. 5. Α′ Κορ. 3,19. 6. Πρβλ. Ψαλ. 65,7. 7. Πρβλ. Ψαλ. 39,3. 8. Ψαλ. 21,30. 9. Ἰεζ. 18,20.

εἰπεῖν τῷ Θεῷ· «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με»[1]. Οὐ σαλεύεται δὲ τοὺς πόδας ὁ τῷ ὀχυρωτάτῳ τοῦ Θεοῦ λόγῳ ἐνιδρυθείς.

Στ. ια'. Διὰ γὰρ πολλῶν θλίψεων εἰσελθεῖν δεῖ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν[2]. Ἀλλ' εἰ καὶ «ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν»[3] ἀλλ' οὖν θαρροῦμεν διὰ ὑπομονῆς μετεωρίσαι αὐτάς, κατασπωμένων ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐπικειμένων πολεμίων ἀνθρώπων.

Στ. ιζ'. Ἄνευ προφορᾶς ἐν διανοίᾳ κατὰ τὸ σιωπώμενον ὕψωσα. Καθαρεύοντα γάρ με τοιούτων λογισμῶν θεασάμενος, φιλοτίμως τῶν οἰκείων ἠξίωσε δωρεῶν. Καὶ τὸ «μὴ θεωρεῖν δὲ ἀδικίαν ἐν τῇ καρδίᾳ»[4] σύμφωνον τῷ «Οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι»[5] καθὰ Παῦλος ὁ μέγας φησί, τῷ δύνασθαι τὸν Θεὸν ὁρᾶν, ἅπερ ἡμεῖς οὐχ ὁρῶμεν· ὅμοιον καὶ τὸ «Παραπτώματα τίς συνήσει; ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με»[6].

ΨΑΛΜΟΣ ΞΣ'

Στ. β'. Ἐπιφαίνεται δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ πάντων Δημιουργοῦ τῷ πληροῦν ἡμᾶς εὐλογίας καὶ οἰκτιρμῶν ἐπιφανέντος ἡμῖν τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ[7] καὶ ἐμφανίσαντος τοῖς ἀξίοις, ἣ φησιν αὐτὸς περὶ τοῦ τηροῦντος τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Ἐπεὶ γὰρ εἰκών ἐστι τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ὁ νῷ καθαρῷ προσβάλλων αὐτῷ, ὁρᾷ τὸν Πατέρα· «Ὁ ἐμὲ» γάρ, φησίν «ἑωρακώς, ἑώρακε τὸν Πατέρα»[8]. Τότε τοὺς εὐεργετουμένους οἰκτείρει καὶ εὐλογεῖ «πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ»[9] Ἰησοῦ.

Στ. γ'. Γνωσθείσης δὲ τῆς ὁδοῦ ἐν τῇ γῇ, καὶ τοῦ σωτηρίου τοῦ Θεοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἐλευθερωθέντα πάσης κακίας καὶ πολυθέου ἀπάτης, τὰ ἔθνη εὐφραίνεται κατορθοῦντα ἠθικὴν ἀρετὴν καὶ ἀγαλλιᾶται λαβόντα Θεοῦ γνῶσιν. «Λαοὶ» δὲ καὶ «ἔθνη»[10] ἐκ παραλλήλου οἱ αὐτοί. Οἱ λαοὶ μέν, οἱ ἐκ περιτομῆς· ἔθνη δὲ οἱ ἀπὸ ἐθνῶν· τοὺς αὐτοὺς λέγει. Δίκαιον αὐτούς, φησίν, εὐφραίνεσθαι, ἐπείπερ **[1441]** μετὰ πάσης ὀρθότητος δικάσας αὐτοῖς ἀδικουμένοις, ἐπανάγεις τε αὐτοὺς καὶ ἄγεις εἰς τὴν οἰκείαν γῆν ὥσπερ ὁδηγὸς αὐτοῖς γιγνόμενος διὰ τὸ ἐπανάγειν τῇ οἰκείᾳ δυνάμει.

Στ. ς'. Πῶς γὰρ οὐκ ἤμελλε πᾶσα ἡ γῆ, τοῦτ' ἔστιν οἱ ἐπ' αὐτῆς ἄνθρωποι, αἰνέσεως πληροῦσθαι καὶ καρπὸν εὐσεβείας φέρειν, ἐν παντὶ τόπῳ προσαγομένου θυμιάματος καὶ θυσίας καθαρᾶς ἐν τοῖς ἔθνεσιν[11];

---

1. Ψαλ. 118,40. 2. Πρβλ. Πράξ. 14,22. 3. Ψαλ. 65,12. 4. Πρβλ. Ψαλ. 65,18. 5. Α' Κορ. 4,4. 6. Ψαλ. 18,13. 7. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3. 8. Ἰω. 14,9. 9. Ἐφ. 1,3. 10. Πρβλ. Ψαλ. 66,4-5. 11. Πρβλ. Μαλ. 1,11.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΖ′

Στ. β′. Ἤδε προσευχὴ ῥήμασι προστακτικοῖς ἀναπέμπεται. Σύνηθες τοῦτο καὶ τῇ Γραφῇ. Λέγοις δ' ἂν ἐχθροὺς Θεοῦ σκορπιουμένους τοὺς περὶ τὴν γνῶσιν ἀσεβοῦντας τῆς ἀληθείας· μισοῦντας δὲ φυγάδας ἐσομένους τοὺς περὶ πρακτικὰ ἁμαρτάνοντας· οἱ γὰρ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν τηροῦσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Εὔχοιτο δ' ἂν καὶ ἀναστῆναι τὸν κατελθόντα σκυλεῦσαι τὸν ᾅδην ἐπὶ τῷ σκορπίσαι τοὺς μετὰ δαιμόνων Ἰουδαίους συνεστηκότας· ἀναστάντι γὰρ ἀντιβλέπειν οὐκ ἔχοντες φεύξονται. Μισοῦντας δὲ Θεὸν φεύγοντας «ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ»[1] τοὺς περὶ πρακτικὴν κακίαν ἔχοντας· εἰ γὰρ ὁ ἀγαπῶν αὐτὸν τηρεῖ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ὁ μὴ τηρῶν αὐτὰς οὐκ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν. Ἐχρησμῳδοῦντο κατὰ πάντα τόπον μαντείας καὶ θεραπείας ἐπαγγελλόμενοι, ὡς τοὺς δεισιδαίμονας θύειν αὐτοῖς δι' ὑπερβολὴν μανίας καὶ τὰ αὐτῶν φίλτατα. Νῦν δὲ ἐκείνων πάντων ἀφανισμὸς καὶ ἐρημία ἀπωλείας γέγονεν, ὡς μηδὲ μνήμην αὐτῶν ἐπιλείπεσθαι.

Στ. δ′. Ὁποῖον δέ ἐστιν τὸ μὴ ἁπλῶς εὐφραίνεσθαι καὶ ἀγαλλιᾶν, ἀλλ' «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»[2] καὶ παρὰ τῷ Θεῷ τούτων ἀπολαβεῖν, ἡδονῇ τε θείᾳ καὶ ἐντρυφᾶν οὐκ ἔστιν ἐπαξίως λόγῳ διηγήσασθαι. Ἡ δικαιοσύνη γὰρ οὐκ ἀπόλλυται, καθάπερ οὖν ἡ κακία. Γέγραπται γὰρ «Ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα»[3]. Συνῳδὸν δέ τούτοις καὶ τὸ «Ὥσπερ ὄμφαξ ὀδοῦσι βλαβερὸν καὶ καπνὸς ὄμμασιν, οὕτω παρανομία τοῖς χρωμένοις αὐτῇ»[4]. Τροπικῶς γὰρ ὀδόντες ψυχῆς, αἱ δυνάμεις αἷς τέμνει καὶ λεαίνει τὰς τροφὰς τὰς πνευματικὰς καὶ ὄμματα αἱ νοήσεις· ἀμφοτέραις ἡ κακία λυμαίνεται τῆς οὐσίας τῆς ψυχικῆς ἀδιαφθόρου μενούσης. Οὐδὲ γὰρ ὁ τηκόμενος κηρός, εἰς τὸ μὴ ὂν καταστρέφει, εἰς δὲ τὴν τοῦ πυρὸς ἀναδίδοται οὐσίαν, ἀπολλυμένης αὐτοῦ τῆς ποιότητος, ὥσπερ τῆς καθ' ἣν τίς ἐστιν ἁμαρτωλός. Οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν ἀπόλλυσθαι τοὺς ἁμαρτωλούς, ἀλλὰ πρὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ[5]. Ἀγαλλίασις, χαρά τις οὖσα, «καρπός ἐστι τοῦ πνεύματος, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη»[6]. Εὐφροσύνη δὲ ἡ διαχέουσα τῆς ψυχῆς τὸ φρονοῦν εὐπάθεια.

Στ. ε′. Οὐκ ἂν δέ τις πράξει τὸ ἀγαθόν, μὴ ἀποστὰς τοῦ κακοῦ· ἀσυνύπαρκτα γάρ· οὐδ' ἂν ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης φωτίζοιτο, μετέχων ἔτι «τοῦ μετασχηματιζομένου εἰς ἄγγελον φωτὸς»[7] καὶ τὸν ἥλιον ὑποκρινομένου τῆς δικαιοσύνης[8], καλουμένου δὲ φωτὸς ἀσεβείας. «Φῶς γὰρ ἀσεβῶν σβεσθήσεται»[9]. Τούτου γὰρ καταδυομένου, ἐκεῖνος ἐν ταῖς ἡμῶν ἀνίσχει **[1444]** καρδίαις, «ἐπιβαίνων ταῖς ἐκείνου δυ-

---

1. Ψαλ. 67,2. 2. Ψαλ. 67,4. 3. Ψαλ. 110,3. 4. Παρμ. 10,26. 5. Πρβλ. Ψαλ. 67,3. 6. Γαλ. 5,22. 7. Πρβλ. Β′ Κορ. 11,14. 8. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 9. Πρβλ. Παρμ. 13,9.

σμαῖς»[1]· ὁδὸς γὰρ εὐτρεπὴς αὐτῷ τῆς φαύλης ἡμέρας ἡ δύσις. Ἔνθα ἐκβέβληται τοῦ κατὰ ἀνατολὰς πεφυτευμένου παραδείσου 'Αδὰμ ἐπὶ τῷ πάλιν εἰς ἀνατολὰς αὐτὸν εἰσαχθῆναι. Ὅπερ καὶ πεποίηκεν ὁ Χριστὸς τῷ μετανοοῦντι φήσας λῃστῇ· «Σήμερον ἔσῃ μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ»[2].

Σ τ. ς'. Εὐφραίνει γὰρ τοὺς κατακυριευομένους ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, δεικνὺς αὐτοῖς τὸ ἐπίκουρον. Σπουδαστέον τοίνυν καταλιπεῖν τὸν πρότερον πατέρα γεννήσαντα κατὰ κακίαν καὶ τὸν ἀνόμως ἄνδρα συνῳκηκότα, ὅπως ἕξομεν Πατέρα τε Θεὸν καὶ τὰς θείας ἡμῖν ἐνιέντα γονάς. «Τόπος δὲ ἅγιος αὐτοῦ»[3] ἡ ὑπὸ Χριστοῦ 'Εκκλησία ἡγιασμένη, τῶν πεπιστευκότων ἕκαστος· ἢ καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα ἔμψυχόν τε καὶ λογικόν.

Σ τ. ζ'. 'Αλλὰ καὶ ἐκ τάφων ἐξάγει τοὺς νεκρούς, κατὰ τὸ «'Αναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις· ἡ γὰρ δρόσος ἡ παρὰ σοῦ, ἴαμα αὐτοῖς ἐστιν»[4]. Ὁποῖον καὶ τὸ ἐν Εὐαγγελίῳ «'Ελεύσεται ὥρα ὅτε πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ»[5], δηλονότι τοῦ Υἱοῦ, «καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως»[6].

Σ τ. η'. Ἦγουν ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι τὸν Θεὸν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἢ ἐκ μέσου αὐτοῦ ὅτε εἶπεν· «'Ιδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν»[7] κατὰ τὸ παρ' 'Ιερεμίᾳ «'Εγκατέλειπον τὸν οἶκόν μου· ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου»[8]· ἐν τῷ διαβαίνειν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν 'Εκκλησίᾳ, «τότε γῇ μὲν ἐσείσθη»[9] τὸ γράμμα καὶ ἡ τοῦ νόμου σκιὰ «τῶν οὐρανῶν σταξάντων»[10] τὸν θεῖον νοῦν κατὰ τὸ ζωοποιὸν πνεῦμα τῶν θείων Γραφῶν. Οὐρανοὶ δὲ νῦν ἤτοι Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται καὶ τὰ μυστικὰ θεωρήματα ἐγκεκρυμμένα ταῖς λέξεσιν αὐτῶν· τοιαύτας γὰρ στάζουσι σταγόνας νεφέλαι ῥηθέντες ἐν τῷ «Νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην»[11]. 'Εφ' ὧν ἐνυποκείμενον νεφέλαι καὶ οὐρανός. 'Αλλὰ καὶ τῶν τῆς εἰδωλολατρίας μετατεθέντων ἐθνῶν ἐσείσθη ἡ γῆ, κρατούσης τῆς εὐαγγελικῆς διατάξεως ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν λοιπῶν διδασκάλων τὰς πνευματικὰς σταζόντων γονάς.

Σ τ. ι δ'. Ἕτερος σημαίνειν ἔφη τοὺς κλήρους καὶ τοὺς τῶν ὑδάτων ἀγωγούς· εἴρηται γὰρ ἐν Γενέσει περὶ τοῦ 'Ισσάχαρ, ὡς κληθεὶς ἀνὴρ γεωργὸς ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων ἀνεπαύετο[12]. Ὃ δὴ τρεπτέον νῦν εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην. Αὗται γὰρ ἄγουσι τὸν νοητὸν ταῖς ψυχαῖς ποταμὸν ἐπὶ καρποφορίᾳ πνευματικῇ. Ὧν ἐν μέσῳ τις καθεύδει, δοκῶν ἀμφοτέρας ἑνὸς εἶναι Θεοῦ, ὡς διαστέλλειν τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ γράμματος. Οὕτω γὰρ καὶ πτεροῦται κατὰ τὸ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 67,5. 2. Λουκ. 23,43. 3. Πρβλ. Ψαλ. 67,6. 4. 'Ησ. 26,19. 5. Πρβλ. 'Ιω. 5,28. 6. 'Ιω. 5,29. 7. Λουκ. 13,35. 8. 'Ιερ. 12,7. 9. Πρβλ. Ματθ. 27,51. 10. Πρβλ. Ψαλ. 67,9. 11. 'Ησ. 45,8. 12. Πρβλ. Γεν. 49,14.

Ἅγιον Πνεῦμα νοῶν. Δεῖ δὲ τὰς πτέρυγας ταύτας οὔσας νοήσεις ἐπαιρούσας τὴν πτερωμένην ψυχὴν καὶ ἐκ τῶν θείων μαρτυρεῖσθαι λογίων, ἃ εἴρηται ἀργύριον πεπυρωμένον· διὸ περιηργυρωμέναι τυγχάνουσιν. Τὸ δὲ «χρυσίον»[1] πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ἐπὶ ἀκραιφνέστατον λαμβάνεται νοῦν· ὅπερ ὡς ἔχον **[1445]** ζωὴν τὴν τῶν ζώντων φυτῶν ἔχει «χλωρότητα»[2]. Λέγοις δ' ἂν εἰς τὸ «ἀναμέσον τῶν κλήρων»[3]. Καὶ οὕτως ἐν τῷ Λευϊτικῷ, τῇ τοῦ ἱλασμοῦ ἡμέρᾳ, δύω προσηγάγοντο τράγω εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου· εἶτα κλήρου βληθέντος, ὁ εἷς ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἤγετο τυθησόμενος τῷ Κυρίῳ τοῦ ἑτέρου τῷ ἀποπομπαίῳ εἰς τὴν ἔρημον ἐκπεμπομένου[4]. Σύμβολα δὲ ταῦτα ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Ὧν ἐν μέσῳ γενόμενον χρὴ διακρίναντα, τὸ μὲν ἀγαθὸν ἱερουργεῖν τῷ Κυρίῳ, τὸ δὲ κακὸν ἐκπέμπειν τῷ ἀρεσκομένῳ, ἐπεὶ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν. Οὕτω γάρ τις σχήσει τὰς περιηργυρωμένας πτέρυγας καὶ τὴν χλωρότητα τοῦ χρυσίου ἐν τοῖς μεταφρένοις.

Στ. ιε'. Διασταλεῖσι τοῖς βασιλεῦσιν ἀκολουθήσει χιονωθήσονται ἐν Σελμὼν»[5] τοῦτ' ἔστι πληρωθήσονται χιόνων. Αὗται δέ εἰσιν αἱ ἀρεταί, ποτίζουσαι νᾶμα τὸν νοῦν καὶ καταψύχουσαι τῶν παθῶν τὸν φλογμόν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ, «Πλυνεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκαθήσομαι»[6] περὶ αἰσθητῆς χιόνος ὁ λόγος, ἀσύμβατος γὰρ αὕτη πρὸς λαμπρότητα κεκαθαρμένης ψυχῆς. Τοιοῦτον καὶ τὸ «Ἐὰν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς κόκκινον, ὡς χιόνα λευκανῶ»[7]· καὶ τὸ «Ἐκαθαριώθησαν οἱ Ναζωραῖοι αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα»[8]. Σαλμὼν δὲ «σκιὰ μερίδος» ἑρμηνεύεται. Μή ποτε τοίνυν ἐπεὶ οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἀπόστολοι Ἰουδάισάν ποτε τηροῦντες τὸν κατὰ σκιὰν νόμον, μερίδος εἰσὶν σκιᾶς, ἔχοντες μὲν πνευματικὴν μερίδα, πεπειραμένοι δὲ καὶ τῆς σκιᾶς· ὁποῖος ὁ λέγων«Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος»[9]. Ἡ ἐπειδὴ ἡ μερὶς μὲν ἦν τῶν Χριστοῦ μαθητῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, κατὰ τὸ «Ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τῶν ἁγίων ἐν φωτί»[10]. Οὕτω δὲ ἔφθασαν ἐπ' αὐτήν, κἂν ἐν οὐρανοῖς ἔχωσι τὸ πολίτευμα[11], ἐπὶ γῆς ἔτι περιπατοῦντες, ἐκ μέρους γινώσκοντες καὶ ἐκ μέρους προφητεύοντες[12] καὶ ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἔχοντες[13] ἐν σκιᾷ τῆς ἑαυτῶν μερίδος εἰσίν. Διὸ καὶ μέγα τυγχάνει τὸ ἐν ταύτῃ τυγχάνοντα χιονωθῆναι βίον ἀκηλίδωτον ἔχοντα.

Στ. ιθ'. Ταῦτα τῶν ἁγίων φησὶν ὁ χορὸς τῷ εἰς ὕψος ἀναβάντι τοῦ σταυροῦ, κἀκεῖθεν αἰχμαλωτίσαντι τοὺς ὑπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ Σατανᾶ, λύτρον δεδωκότι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀντὶ πολλῶν[14]. Οὕτω γὰρ κηρύξας αἰχμαλώτοις ἄφεσιν[15] ἐλυτρώσατο πάντας ἐκ τῆς ματαίας αὐτῶν ἀναστροφῆς[16]· ἕλκει δὲ καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας ἔσθ' ὅτε διὰ νό-

---

1. Πρβλ. Ἀποκ. 3,18. 2. Πρβλ. Ψαλ. 67,14. 3. Ψαλ. 67,14. 4. Πρβλ. Λευϊτ. 16,7-10. 5. Ψαλ. 67,15. 6. Ψαλ. 50,9. 7. Πρβλ. Ἡσ. 1,18. 8. Πρβλ. Θρ. 4,7. 9. Φιλιπ. 3,5. 10. Κολ. 1,12. 11. Πρβλ. Φιλιπ. 3,20. 12. Πρβλ. Α' Κορ. 13,9. 13. Πρβλ. Β' Κορ. 1,22. 5,5. 14. Πρβλ. Ματθ. 20,28. 15. Πρβλ. Ἡσ. 61,1. 16. Πρβλ. Α' Πέτρ. 1,18.

σου καὶ περιστάσεων· πολλοὶ δὲ καὶ δι' ὁραμάτων ἦλθον εἰς τὸ «κατασκηνῶσαι παρὰ τῷ Ἰησοῦ».

Σ τ. κ α'. «Ὁ Θεὸς ἡμῶν, Θεὸς τοῦ σῴζειν»[1] ἐστίν, σωτηρίαν διδοὺς αἰώνιον. Λέγει γοῦν «Σῴζων οὐκ ἔστιν πάρεξ ἐμοῦ»[2]. Διὸ παρέχει διεξόδους δι' ὧν τις ἐξέρχεται διὰ μετανοίας τοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ παρεπομένου θανάτου. Καὶ ὁ διάβολος γὰρ οὕτως ὠνόμασται ἐν τῷ «Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας»[3]· παρέχει δὲ «τὰς διεξόδους τοῦ θανάτου»[4] τῷ ὑψωθέντι ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου· «κεφαλαὶ δὲ ἐχθρῶν»[5] ἢ οἱ ἄρχοντες **[1448]** ἢ τὰ ἡγενομικά· ὡς ἐν τῷ «Ἀπὸ κεφαλῆς ἀρχόντων ἐθνῶν»[6] τὸ δὲ ἡγεμονικόν, ἐν τῷ «Τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἔδωκα εἰς κεφαλὰς αὐτῶν»[7]· καὶ τῷ «Αἱ χεῖρές σου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου»[8]· ἀμφότερα δὲ ἴσως δηλοῖ τὸ «Ἔβαλες εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον»[9]. Εὐεργετοῦντος Θεοῦ ὅπως μείζοσιν ἔτι πονηρῶς περιγραφείσης τῆς καθ' ἁμαρτίαν ζωῆς. Ἐχθροὶ δὲ οὗτοι ὄντες ἐκ τοῦ πλημμελεῖν «διαπορεύονται ἐν πλημμελίαις αὐτῶν»[10].

Σ τ. κ ε'. Ἕτερος ἔφη· Θεωρίας τὰς νοήσεις ἐκάλεσεν· Θεοῦ γὰρ πορεῖαι[11] δι' ὄψεως οὐ καταλαμβάνονται.

Σ τ. κ ς'. Ψάλλοντας, τοὺς τὸν πρακτικὸν κατορθοῦντας βίον λεκτέον. Νεανίδας δὲ τυμπανιστρίας, τὰς νεκρωσάσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς «καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν περιφερούσας ψυχάς»[12]. Τούτους τοὺς ψάλλοντας προέφθασαν οἱ κατὰ διδασκαλίαν «ἄρχοντες», τῷ καὶ αὐτοὺς ἀπὸ πρακτικῆς ἀρετῆς ἦρχθαι. Ἀλλὰ καὶ «ἐν μέσῳ νεανίδων»[13] εἰσὶν οἱ ἀπόστολοι τῶν διὰ τὸ ἀρχὴν ἔχειν τοῦ τυμπανίζειν, τοῦτ' ἔστι νεκροῦν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεανίδων εἰρημένων.

Σ τ. κ θ'. «Ἔντειλαι τῇ δυνάμει σου»[14], ὡς ἂν ἐπιδημήσασα λύσῃ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν «ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου»[15] παραγενομένη, δι' ἧς ἐνδυναμοῦται τὸ ἡμῶν ἕνεκα τεχθῆναι τὸν Ἐμμανουήλ. Ταύτῃ γὰρ καὶ εἶπεν ὁ Θεός, οὔσῃ Λόγῳ Θεοῦ γεννηθῆναι τὰ πάντα καὶ ἐνετείλατο, ἵνα κτισθῶσι διάφορα. Λυθείσης δὲ τῆς ἀσθενείας «οἱ βασιλεῖς οἴσουσι δῶρα»[16] ἐπὶ τὴν πνευματικὴν Ἱερουσαλήμ, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ βασιλεῖς, ἢ οὓς «διέστειλεν ὁ ἐπουράνιος»[17] ἐν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ, οἳ τοὺς ἐξ αὐτῶν προσάγουσιν ὠφεληθέντας, ὡς ὁ Πέτρος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ πάντες τοὺς ἑαυτῶν μαθητάς· ἦγουν οἱ πιστοί, κατὰ τό· «Καὶ ὄφελόν γε καὶ ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν»[18], ὧν τὰ δῶρα νοήματα καὶ λόγοι καὶ ἔργα ἐπαινετά.

Σ τ. λ'. Ὁ δὲ Σύμμαχος ἔφη· «Διὰ τὸν ναόν σου τὸν ἐπάνω

---

1. Ψαλ. 67,21. 2. Πρβλ. Ἡσ. 45,21. 3. Ἡσ. 25,8. 4. Πρβλ. Ψαλ. 67,21. 5. Πρβλ. Ψαλ. 67,22. 6. Δευτ. 32,42. 7. Πρβλ. Ἰεζ. 16,43. 8. Ἱερ. 2,37. 9. Ἀββ. 3,13. 10. Πρβλ. Ψαλ. 67,22. 11. Πρβλ. Ψαλ. 67,25. 12. Πρβλ. Β' Κορ. 4,10. 13. Ψαλ. 67,26. 14. Ψαλ. 67,29. 15. Ψαλ. 67,30. 16. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 17. Πρβλ. Ψαλ. 67,15. 18. Α' Κορ. 4,8.

τῆς Ἱερουσαλήμ»[1] ὡς ἄλλην ὑπάρχειν ἀρχήν, τὸ «Σοὶ οἴσουσι δῶρα»[2]. «Διὰ τὸν ναὸν» δέ φησιν, ἐξ ἡμῶν ἀνείληφας καὶ ἐκάθισας ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως. Ἱερουσαλὴμ γὰρ τὴν ἄνω πόλιν καλεῖ, ἥτις κατὰ Παῦλον ἐλευθέρα ἐστίν[3]. Αἰτοῦσιν οὖν διὰ τὴν συγγένειαν τὴν πρὸς τὸν ναόν, τὴν δεδομένην βεβαιωθῆναι χάριν καὶ διὰ τὴν ἀπαρχὴν τῆς δοθείσης δωρεᾶς ἀπολαῦσαι τὸ φύραμα.

Στ. λα′. Νοήσεις καὶ θηρία καλάμου[4] τοὺς τὴν ψευδώνυμον πρεσβεύοντας γνῶσιν· περὶ ὧν λέγοις ἂν τὴν προφητείαν τὴν «Οὐαὶ τοῖς γράφουσι πονηρίαν»[5].

Στ. λβ′. Δηλωθείη δ' ἂν μὲν τῆς Αἰγύπτου ἡ πᾶσα γῆ ἧς ἐξῆρχεν ὁ νοητὸς Φαραώ, διὰ δὲ τῆς **[1449]** Αἰθιοπίας, τὸ σκοτεινὸν τῶν ἐν ἁμαρτίαις ψυχῶν. Καὶ ἑτέρωθι γάρ φησι· «Καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύρος καὶ λαὸς τῶν Αἰθιόπων, οὗτοι ἐγενήθησαν ἐκεῖ»[6] δῆλον ὡς ἐν τῇ πνευματικῇ Σιών. Καὶ Σοφονίας δὲ λέγει· «Τότε μετατρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. Ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι»[7]. Ὅτι γε μὴν Αἰθιοπία πάντα τὰ ἔθνη δηλοῖ, παρίστησιν ἡ διὰ μετανοίας λέγουσα νύμφη· «Μέλαινά εἰμι καὶ καλή»[8]· μέλαινα μὲν καὶ δυσειδὴς διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν κακίαν τὴν πρακτικήν· καλὴ δὲ διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀναχώρησιν. Ὑπῆρξε δὲ αὐτῇ φωτεινῇ γενέσθαι προφθασάσῃ χεῖρα Θεῷ· ὡς τοὺς ὁρῶντας αὐτὴν σὺν τῷ εὐεργετήσαντι λέγειν· «Τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη;»[9].

Στ. λγ′. Εὐχαρίστους γινομένους ἔργῳ καὶ λόγῳ, δοξάζειν δεῖ τὸν Θεὸν ὕμνοις καὶ θεολογίαις, ἵνα τὴν «μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ»[10] δυνηθῆτε χωρῆσαι ὁρῶντες Θεὸν τῷ καρδίαν ἔχειν καθαράν. Τοῦτο γὰρ Ἰσραήλ. Ἡ γὰρ ὑπερφυὴς Θεοῦ γνῶσις ἐν μεγάλοις τὸ πρέπον ἔχουσα σύνεστι μόνῳ τῷ ἁγιασμὸν ἔχοντι καὶ εἰρήνην.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΗ′

Στ. α′. Ὡς ἐξ ἑνὸς δὲ προσώπου λεγομένων μέχρι τέλους εἱρμῷ χρὴ λαβεῖν τὴν διάνοιαν τοῦ ἐξ ἁμαρτωλῶν καὶ ἀπίστων ἡμᾶς ἀλλοιώσαντος. Ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύσαντες ἐκ περιτομῆς ἠλλοιώθησαν κατὰ τὸ πνεῦμα ζῶντες τοῦ νόμου. Ἠλλοίωνται δὲ καὶ ὅσοι πρὸς τὸ χεῖρον ἐτράπησαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀλλοίωσιν, κατὰ τὸ «Καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα»[11] δηλουμένου τούτου διὰ τοῦ πάθους οὗ μέμνηται· ᾧ τοῦ θανάτου ἀκολουθήσαντος ἐπηκολούθησε καὶ τὸ πάντας ἐγείρεσθαι.

Στ. β′. Ὡς ἐξ ἡμῶν δὲ τὰ πλεῖστα τοῦ ψαλμοῦ φησιν ὁ Σωτὴρ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 67,30. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Γαλ. 4,26. 4. Πρβλ. Ψαλ. 67,31. 5. Ἡσ. 10,1. 6. Ψαλ. 86,4. 7. Σοφον. 3,9-10. 8. Ἆσμ. 1,5. 9. Ἆσμ. 8,5. 10. Πρβλ. Ψαλ. 67,35. 11. Α′ Κορ. 15,52.

φέρων ἡμῶν τὰς ἀσθενείας καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνώμενος. Οὐδὲ γὰρ ἁμαρτίας ἐποίησεν ὑπὲρ ὧν ἐξομολογεῖται, ὥσπερ οἱ βασιλέως ὑπὲρ ἡμαρτηκότων δεόμενοι· συνηγοροῦντες γὰρ ἐκείνοις εἰς ἑαυτοὺς ἀναλαμβάνουσι τὰ λεγόμενα. Καὶ οἱ ἅγιοι δὲ περὶ ἑτέρων λέγοντές φασιν· «Ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν»[1]. Πόθῳ μᾶλλον ὁ Σωτὴρ ὑπερβαλλούσῃ κηδεμονίᾳ πρὸς τὸν παράκλητον ὑπὲρ ὅλου γέγονε τοῦ κόσμου τῶν αἰτουμένων ὡς Θεὸς χορηγὸς ὑπάρχων. Αἴρει γοῦν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ὀρέγει τοῖς προσερχομένοις. Ἐπεὶ οὖν οὐ δι' ἑαυτὸν ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἦλθεν εἰς θάνατον «Καταιγίς με, φησίν, εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης κατεπόντισεν»[2] τὸν πειρασμὸν καταιγίδα καλῶν, ὡς ἐν τῷ «Καταιγὶς δι' ἐρήμου διέλθοι»[3] καὶ τὸ «Προσεδεχόμην τὸν σῴζοντα ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταιγίδος»[4]. Πῶς οὖν ὡς αὐθαιρέτως ἀναδεξάμενος τὸν θάνατον εἶπεν, «Οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ;»[5]. Ἐπειδὴ μὴ νόσῳ μηδέ τινι τοιούτῳ, σταυρῷ δὲ τὸν **[1452]** θάνατον ὑπέμεινεν καὶ τοῦτον ἑκουσίως ὑπέστη καὶ καταιγίδα τοῦτον ἐκάλεσεν.

Στ. δ'. Παραστατικὸν δὲ τῆς τῶν Ἰουδαίων κωφώσεως τὸ ἐν κραυγῇ κοπιᾶν αὐτόν. Ἐμφαίνοι δ' ἂν καὶ τὸ μὴ δεῖν ἀπαγορεύειν νυκτὸς καὶ ἡμέρας εὐχόμενον. Συμφώνως τῷ «Μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς»[6]. Καὶ ὁ πᾶσαν δὲ τὴν προσδοκίαν τείνας εἰς Θεὸν εἴποι ἂν τὸ «Ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου»[7] δῆλον ὡς οἱ τῆς καρδίας. Μάτην δὲ διώκεται καὶ μισεῖται ὁ τῶν ταῦτα ποιούντων συνεργητικός· ὡς ὁ Σωτὴρ πᾶν εἶδος ἀσθενείας ἐν Ἰουδαίοις ἰώμενος καὶ νεκροὺς ἐγείρων, δι' ἃ περίβλεπτος ἡ τούτων ἐγίνετο πόλις. Τῷ γε μὴν ὑπερβολικῷ τρόπῳ χρῆται συνήθως καὶ ἡ Γραφὴ ὡς νῦν «ὑπὲρ τὰς τρίχας» εἰποῦσα «τῆς κεφαλῆς μου»[8]· εἰ δὲ καὶ ἀπέδωκεν ἃ μὴ ἥρπασεν, ἀλλ' οὖν ἡμᾶς ἐλυτρώσατο ἐξαλείφων τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὅπερ ἀποτινύειν ἠναγκαζόμεθα.

Στ. ς'. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἀνεγκλήτως τοῦ Χριστοῦ τὸ πάθος καὶ ἀσθένειαν τὸν σταυρόν, ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων»[9]. Εἰ δὲ καὶ ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ[10], ἐπείπερ ἐξαίρετοί τινές εἰσιν οἱ τῆς Θεοῦ γνώσεως ἠξιωμένοι· καὶ ἡ ἀφροσύνη αὐτοῦ λεγομένη, ἀξία τῆς γνώσεως τυγχάνουσα τοῦ Θεοῦ, μέγαν τινὰ καὶ βαθὺν εἶχε λόγον. Τὴν δοκοῦσαν γὰρ ἀφροσύνην, καθ' ἣν «ἐκένωσεν ἑαυτόν, μορφὴν δούλου λαβών[11], καὶ μέχρι θανάτου παρελθὼν»[12] οὐκ ἠγνόησεν ὁ Θεός· αὐτοῦ γὰρ κρίσει γεγένηται. «Ὁ λόγος γὰρ τοῦ σταυροῦ», κατὰ τὸν Ἀπόστολον, «τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία

---

1. Β' Βασ. 8,47. Πρβλ. Β' Παρλ. 6,37. Ψαλ. 105,6. 2. Πρβλ. Ψαλ. 68,3. 3. Ἡσ. 21,1. 4. Ψαλ. 54,9. 5. Ἰω. 10,18. 6. Ἑβρ. 5,7. 7. Ψαλ. 68,4. 8. Ψαλ. 68,5. 9. Α' Κορ. 1,25. 10. Β' Τιμ. 2,19. Πρβλ. Ἀριθ. 16,5. 11. Φιλιπ. 2,7. 12. Πρβλ. Φιλιπ. 7,8.

ἐστίν, τοῖς δὲ σῳζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστιν»[1]· «εὐδόκησε» γὰρ «ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας»[2]· εἰ γὰρ καὶ Ἕλλησιν ἐδόκει μωρία, κατὰ λόγους γοῦν ἐτελεῖτο βαθεῖς. Ὁ δὲ Σύμμαχος «τὴν ἀπειρίαν μου» ἐξέδωκεν· τῆς γὰρ ἐν ἀνθρώποις κακίας ἄπειρος ὤν, τὴν καλὴν ταύτην ἀπειρίαν ἀνατίθησι τῇ γνώσει τῇ τοῦ Πατρός. Εἰ δὲ καὶ ἦσαν πλημμέλειαι δι' ἃς ἐσταυρώθην, οὐκ ἄν σε τὸν ταῦτα εἰδότα διέλαθον. Ἀλλ' οὐκ ἦσαν· δωρεᾶς ἄρα με μισοῦντες ἐδίωκον καὶ ψευδομαρτυρίας συστάντες κατ' ἐμοῦ ἐξέπραττον ἃ οὐχ ἥρπασα. Καὶ ἄλλως δὲ ὡς κατὰ γνώμην τοῦ Πατρὸς τὰς ἡμετέρας ἀναλαβὼν ἁμαρτίας ταῦτά φησιν, κατὰ τό, «Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται»[3] καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις. Γέγραπται δὲ καὶ ὅτι «Κατάρα γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν»[4].

Οὐδείς γε μὴν ἁμαρτωλὸς ἔχει γινωσκομένην ἀπὸ Θεοῦ ἀφροσύνην ἢ πλημμέλειαν, ἐπεὶ πρόσθεν αὐτοῦ μενούσας οὐ διαμένων τῶν παρανόμων ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· οὐ μακρὰν δὲ ἀφροσύνη τῆς ἀγνοίας, καθ' ἣν λέγει πρό τινας, «Οὐδέποτε **[1453]** ἔγνων ὑμᾶς»[5]· καὶ καθ' ἣν οὐκ εἰδέναι λέγει τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως[6]. Εὐσεβῶς οὖν τούτων νοουμένων καὶ τὴν ἀφροσύνην οὕτω νοήσωμεν καὶ γὰρ διδάσκαλος τελείαν ἔχων ἐπιστήμην, διὰ συγκαταβάσεων τοῖς εἰσαγομένοις ταῦτα φαίνεται γινώσκων, ὧν εἰσιν ἐκεῖνοι χωρητικοί· τρόπον τινὰ συνομοιούμενος αὐτοῖς, τὴν τοιαύτην συγκατάβασιν ἀπεδέξατο πῶς ἄγνοιαν, πῶς καὶ ἀφροσύνην ὑπάρχουσαν· ἐπεὶ τοίνυν καὶ «Ἰησοῦς πλούσιος ὢν» ἐν σοφίᾳ «ἐπτώχευσεν δι' ἡμᾶς»[7] ὡς μὴ σοφία δοκεῖν, ἔσχεν ἀφροσύνην, δι' ἧς ἐπλουτίσθημεν ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει[8], καταλλήλως δεῖ καὶ τὰς πλημμελείας νοεῖν. Εἰ δέ τις προσκόπτει, σκοπείτω τὰ χείρω δοκοῦντα τούτων εἰρημένα περὶ Θεοῦ, λήθην, μεταμέλειαν, θυμόν, ὀργὴν καὶ τὰ τοιαῦτα.

Στ. ι΄. Ταύτην δὲ τὴν ῥῆσιν καὶ ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν αὐτῷ Παῦλος ἐξέθετο λέγων· «Ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν· καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, καθάπερ γέγραπται· Οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμέ»[9].

Στ. ια΄. Εἴποι δ' ἄν τις· Μὴ φάγου καὶ οἰνοπότου δόξαν ἠνέγκατο παρὰ τοῖς κακοήθεσιν; Πρὸς ὃ ῥητέον ὡς οὐκ ἀεὶ τοῦτο ἔπραττεν, οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἡνίκα πρὸς ἑστίασιν ἐκαλοῦντο τοῦ ὠφελῆσαι χάριν καὶ ποιῆσαι σημεῖα. Καὶ δηλοῦσιν οἱ εὐαγγελισταὶ τὰ ἐν τοῖς τοιούτοις γενόμενα θαύματα· σπανίως δὲ καλούμενος ἀπίει πρὸς τὰ συμπόσια. Τοίνυν ὁρῶντες οἱ διαβάλλοντες τούτοις ἐχρῶντο τοῖς λόγοις, τὸν λοιπὸν τῆς αὐτοῦ διαίτης ἀγνοοῦντες καιρόν. Πλὴν ἀρκείτω πρὸς ἀπόδειξιν ἡ ἐν τεσσαράκοντα αὐτοῦ ἡμέραις συν-

---

1. Β΄ Κορ. 1,18. 2. Β΄ Κορ. 1,21. 3. Ἡσ. 53,4. 4. Πρβλ. Γαλ. 3,13. 5. Ματθ. 7,23. 6. Πρβλ. Ματθ. 24,36. 7. Β΄ Κορ. 8,9. 8. Πρβλ. Α΄ Κορ. 1,5. 9. Ρωμ. 15,2-3.

εχὴς καὶ ἀδιάκοπος γενομένη νηστεία. Καὶ ἐπειδὴ τῆς ἐξ ἀλόγων παθῶν ἐπάρσεως κωλυτική ἐστιν ἡ νηστεία, «Συνέκαμψα», φησίν, «ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχήν μου»[1]. Σύνηθες δὲ τοῖς φαύλοις ὀνειδίζειν τοῖς ἀγαθοῖς δι' ἃς ἔχουσι καλοκαγαθίας· «Βδέλυγμα» γὰρ «ἁμαρτωλῷ θεοσέβεια»[2]. Ὁ δὲ σάκκος αἰνίττεται τὴν σκληρὰν καὶ κακωτικὴν δίαιταν ἣν ἔσχε περὶ ἡμῶν ἐξομολογούμενος. Τινὲς δὲ διὰ τούτου δηλοῦσθαί φασιν ὃ ἀνείληφε σῶμα.

Στ. ι δ'. Ὑπάκουσον, φησίν, εἰς καιρὸν διὰ τὸ πολύ σου ἔλεος τὴν ἀληθείᾳ σωτηρίαν παρέχων τοῖς ὑπὲρ ὧν ἀξιῶ. Τοῦτο δὲ ποιήσεις ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντα «σώσας» διὰ τῆς ἀναστάσεως ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἀναδέχομαι ζωήν τε καὶ σωτηρίαν. Ἡ δὲ κατὰ Θεὸν σωτηρία «ἐν ἀληθείᾳ»[3] τυπικῆς οὔσης τῆς ὑπ' ἰατρῶν καὶ στρατηγῶν σωτηρίας. Εἰ καὶ ἄλλοτε τοίνυν ἔφης ὅτι ἐν ἐμοὶ εὐδόκησας, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους δεῖξον τὴν εὐδοκίαν σου ὑπὲρ αὐτῶν με ἀναστήσας. Σὺν ἐμοὶ γὰρ ζωοποιηθήσονται οἱ δι' ἁμαρτίας νεκροί. Ταῦτα μυσταγωγῶν ὁ Ἀπόστολος εἶπεν· «Ὁ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγάπην ἣν ἠγάπησεν **[1456]** ἡμᾶς, νεκροὺς ὄντας διὰ παραπτώματα καὶ ἁμαρτίας τῷ Χριστῷ συνεζωοποίησεν»[4].

Στ. ι ε'. Ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐμπαγῆναι πηλῷ ὑπὲρ ἡμῶν εὔχεται, ἵνα μὴ διὰ παθῶν ἐμπαγῶμεν τῷ σώματι. Πηλὸν δὲ ἴσως καὶ τὰς ἁμαρτίας ἀνέλαβεν ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ὅπως ταύτας ἀνέλῃ. «Ῥυσθῆναι» δὲ καὶ τῶν πειρασμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀξιοῖ· σὺν αὐτῷ γὰρ νικῶμεν τῶν ὑδάτων τὰ βάθη· «Ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειραθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι»[5]. Εἰς δὲ τὰ βάθη ταῦτα πίπτουσιν οἱ μὴ γενναίως τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένοντες, Θεοῦ μόνου ῥυομένου. Πρὸς ὃν καί φησιν «Ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι, Κύριε»[6] καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις δὲ ὑπὲρ ἡμῶν αἰτεῖ. Οὐδὲν γὰρ αὐτὸν φοβεῖ τῶν ἄλλους βλαπτόντων· κἂν ἐκθλίβηται τοίνυν πρὸ θανάτου καὶ ἀδημονῇ ἡμῶν μὲν ἕνεκα προηγουμένως, μάλιστα δὲ ἵνα καὶ ἄνθρωπος δειχθῇ γενόμενος ἀληθῶς, ἀναδέχεται ταῦτα τὰ πάθη.

Στ. ι ζ'. Τὴν τοῦ Θεοῦ δὲ χρηστότητα ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ ὧν ἀξιοῖ γενέσθαι παρακαλεῖ· λύσει γὰρ αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας. Διὸ καὶ «πλῆθος οἰκτιρμῶν»[7] ὡς ὑπὲρ πάντων αἰτεῖ· οὐ γὰρ ἐπὶ «τὸ κρῖναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι»[8] ἐπέμφθη. Τὸ δὲ χρηστὸν τῷ ἐλέῳ προσέθηκε πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κολαστικοῦ· τῷ γοῦν κολάζοντί φησιν ὁ Θεός· «Οὐ φείσεταί ὁ ὀφθαλμός σου ἐπ' αὐτῷ, οὐδ' οὐ μὴ ἐλεήσῃς αὐτόν»[9]. Παῖδα δὲ διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκάλεσεν ἑαυτόν· εἰ καὶ τὸν Υἱὸν ἡ λέξις δηλοῖ. Ὁμοιωθεὶς γὰρ ἡμῖν «χωρὶς ἁμαρτίας»[10] καὶ «μορφὴν δούλου λαβὼν»[11] καὶ τὰ φυσικὰ ἡμῶν καὶ ἀδιάβλητα οἰκειωσάμενος πάθη,

---

1. Ψαλ. 68,11. 2. Σ. Σειρ. 1,25. 3. Πρβλ. Ψαλ. 68,14. 4. Πρβλ. Ἐφ. 2,4-5. 5. Ἑβρ. 2,18. 6. Ψαλ. 129,1. 7. Πρβλ. Ψαλ. 68,17. 8. Πρβλ. Ἰω. 3,17. 9. Πρβλ. Ἰεζ. 7,6. 10. Ἑβρ. 4,15. 11. Φιλιπ. 2,7.

ταῦτά φησιν. Ἐλυτροῦτο δὲ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ μὴ ἐν ᾅδου κατεχομένη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ λυτρουμένη. Ὅπερ οὐκ ἂν εἴποι τις περὶ ἀλόγου ψυχῆς οὔσης ἀνυποστάτου καθ' ἑαυτήν· ἀλλὰ καὶ λυτροῦσθαι λογικῆς ἐστι ψυχῆς δυνατόν. Λέγοις δὲ ψυχὴν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκειωθεῖσαν αὐτῷ· ὡς ἄνθρωπος Θεοῦ ὁ ἅγιος λέγεται. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ κολληθεῖσα ψυχὴ καὶ ἓν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ γενομένη ἦν[1]. Καὶ λυτροῦται διδοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἦν ἀνείληφεν ὡς καὶ τὸ σῶμα ὑπὲρ σώματος, ἵν' ὅλως ἄνθρωπος ὑπὲρ ἀνθρώπου δοθῇ. Οὓς δι' ἑαυτοῦ ῥυσθῆναι ζητεῖ διὰ τῆς ἀναστάσεως, ὅπως οἱ ἐχθροὶ καταλυθῶσι καὶ ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦ θανάτου διάβολος[2]. Οὓς οὐκ ἀγνοεῖς, φησίν, «ἐνώπιόν σου» τυγχάνοντας, εἰ μὴ δὲ θλίψεις τὸ καταπονεῖσθαι τοὺς ὑπὲρ ὧν ἀπεστάλην. Διδάσκει δὲ διὰ τούτων τὴν ὑπὲρ ἡμῶν φειδῶ τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν οὐκ ἐφείσατο τοῦ ἰδίου Υἱοῦ. Διὰ δὲ «τοῦ ὀνειδισμοῦ» καὶ «τῆς ταλαιπωρίας»[3] ἐδήλωσε τὸν σταυρόν.

Στ. κα'. Πρὸς δὲ ἀλληγορίαν, τοῦ Ἰησοῦ προσδοκῶντος ὀνειδισμὸν καὶ ταλαιπωρίαν, ἵνα ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθὼν ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ[4]. Οὐδεὶς τῶν κατὰ σάρκα Ἰσραηλιτῶν συναποθανεῖν ἠθέλησεν αὐτῷ, ἵνα συλλυπηθῇ περίλυπον ἔχων τὴν ψυχὴν **[1457]** ἕως θανάτου[5] οὐδὲ παρεκάλεσεν αὐτόν, συγκαταθέμενος ταῖς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ προφητείαις. Τὸ δὲ ἐναντίον, χολὴ καὶ ὄξος ὁ καρπὸς αὐτῶν ἐγεγόνει, μὴ τηρησάντων τὴν ἐξ ἀρχῆς φυτείαν, ἣν ὁ Θεὸς ἐφύτευσεν, τὴν Ἰουδαϊκὴν πληθὺν «ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν. Στραφεῖσα δὲ εἰς πικρίαν ἐγένετο ἄμπελος ἀλλοτρία»[6]. Εἴρηται γοῦν περὶ αὐτῶν ἐχθρῶν καὶ ἀνοήτων γεγενημένων· «Ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σοδόμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν· καὶ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας· σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτῆς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος»[7]. Ταύτην τὴν τῆς σταφυλῆς χολὴν καὶ τῆς πικρίας τὸν βότρυν προσήγαγον αὐτῷ πότον, καίτοι διψῶντι τὴν αὐτῶν σωτηρίαν· οἴνου γὰρ παράβασις, ὄξος· πλὴν ἐν τῇ κλήσει τῶν ἐθνῶν εὑρίσκεται συλλυπούμενος καὶ παρακαλῶν. Φασὶ γοῦν· «Εἰ συναπεθάνομεν, καὶ συζήσομεν»[8]· καὶ «Σύμφυτοι τοῦ θανάτου αὐτοῦ γεγόναμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐσόμεθα»[9].

Στ. κζ'. Τὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀναλαβὼν εἰς τὸ σῶμα τραύματα, διὰ τὸ ταύτας ἰάσασθαι. Ἃ δὴ πεπόνθαμεν ὑπὸ λῃστῶν ἐν τῷ καταβαίνειν ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχώ, κέκληκεν ἴδια τραύματα. Ἀλγηδόνα δὲ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἁμαρτάνομεν, ἔχει. Εἰ δὲ διωγμὸν κατ' αὐτοῦ προσθήσομεν, προσθήκην ἀλγηδόνων ποιοῦμεν τῷ μηκέτι ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ καὶ διωκόντων αὐτὸν ἀλγεῖν.

---

1. Πρβλ. Α' Κορ. 6,17. 2. Πρβλ. Ἑβρ. 2,14. 3. Πρβλ. Ψαλ. 68,21. 4. Πρβλ. Ἰω. 1,29. 5. Πρβλ. Ματθ. 26,38. 6. Πρβλ. Ἱερ. 2,21. 7. Δευτ. 32,32-33. 8. Β' Τιμ. 2,11. 9. Πρβλ. Ρωμ. 6,5.

Σ τ. κθ′. Ὅτι γὰρ οἱ ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἔχοντες Θεοῦ ζῶσιν, δηλοῖ τό· «Αὕτη ἡ ζωή σου καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου ἀγαπᾶν σε Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς σου»[1]· καὶ τό· «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον»[2]. Βίβλος δὲ ἐν ᾗ οἱ οὕτω ζῶντες ἐγγράφονται, ἡ Θεοῦ γνῶσίς ἐστιν γινώσκοντος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· ᾧ ἔπεται τοὺς ἀναξίους ἐξαλείφεσθαι τῆς αὐτοῦ μνήμης.

Σ τ. λδ′. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ λύων τοὺς πεπεδημένους καὶ ἐξάγων ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς.

Σ τ. λζ′. Οἵ τε πάλαι λεγόμενοι προφῆται καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρες καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ὑπηρέται καὶ διάκονοι τοῦ Εὐαγγελίου.

ΨΑΛΜΟΣ ΞΘ′.

Σ τ. α′. Σωτηρία δὲ παντὸς μετανοοῦντος ἡ ὧν ἐπελάθετο μνήμη. Μνησθήσονται γὰρ καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς[3]· ἀγαθοῦ γὰρ μνήμη τέλος ἐπιστροφῆς. Πάντες γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ γεγονότες ἐννοίας ἔχουσιν ἐσπαρμένας περὶ Θεοῦ· κἂν ἐξ ἀμελείας τις ἁμάρτῃ, μετανοῶν ἀναμιμνήσκεται τοῦ ἀγαθοῦ, οὗ κατὰ φύσιν ἔχειν τὴν ἔννοιαν.

Σ τ. γ′. Ἡγεῖται δὲ τῆς ἁμαρτίας ἀναισθησία καλῶν. Διὸ σὺν ἡδονῇ καὶ παρρησίᾳ πολλάκις πράττεται τὸ κακὸν κατὰ τό· «Ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν»[4]. Πρὸς οὓς ἡ προφητεία φησίν· «Αἰσχύνθητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν»[5]. Φέρει γὰρ ψόγον τε καὶ ἀπ**[1460]**ώλειαν· αἰσχυνθέντες γὰρ πεπαύσονται τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀκολούθως ποιήσουσιν. Οὓς καὶ νῦν ἐχθροὺς ὄντας ἐντραπῆναι προσεύχεται, μνησθέντες ἃ διεπράξαντο. «Ἐζήτησαν» γάρ «μου τὴν ψυχὴν»[6] ἢ πλημμελεῖν ὁμοίως ἢ ἀποκτεῖναι μὴ συντρέχουσαν αὐτοῖς εἰς ἀπόστασιν, καθ' ἣν ἐκτός εἰσι τοῦ Θεοῦ. Τοῦ δὲ κατὰ κακίαν δρόμου ἀποστραφῆναι, διὰ τὸ συμφέρον αὐτοῖς ἐξαιτεῖ καὶ μὴν αἰσχυνθῆναι ἐφ' οἷς ἐβουλήθησαν καὶ αὐτὸν γίνεσθαι κακόν, λέγοντες· «Εὖγε»[7] τοῦτ' ἔστι κρατήσομέν σου φεύγοντος ἀφ' ἡμῶν. Ὅρα δὲ ὅτι μέχρι τοῦ βουληθῆναι κακῶσαι δύναμιν ἔχουσιν τὴν βλάβην οὐ δρῶντες, εἰ μὴ Θεὸς αὐτοῖς παραδῷ.

Σ τ. ε′. Τοῦτο δὲ τὸ σωτήριόν ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ αἴτιος αὐτοῖς αἰωνίου σωτηρίας, ὧν τοῦτο «τὸ σωτήριον ὄψεται πᾶσα σάρξ»[8].

ΨΑΛΜΟΣ Ο′

Σ τ. α′. Ὁ ἔχων εἰς Θεὸν ἐλπίδα μέχρι τοῦ παντὸς αἰῶνος οὐ καταισχύνεται, καθάπερ ὁ ἐπί τι πεποιθὼς ἕτερον ἡνίκα τῆς ἐλπίδος

---

1. Πρβλ. Δευτ. 30,20. 2. Πρβλ. Ἰω. 3,36. 3. Ψαλ. 21,28. 4. Φιλιπ. 3,19. 5. Ἱερ. 12,13. 6. Πρβλ. Ψαλ. 69,3. 7. Ψαλ. 69,4. 8. Πρβλ. Ἡσ. 40,5. Λουκ. 3,6.

ἐκπέσῃ. «Ὁ πεποιθὼς» γὰρ «ἐπὶ πλούτῳ», φησίν, «οὗτος πεσεῖται»[1]· καὶ «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία»[2]. Καὶ «Ἐπικατάρατος ὃς ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον· εὐλογημένος δὲ ἄνθρωπος ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ καὶ ἔσται Κύριος ἐλπὶς αὐτοῦ»[3]· περὶ ἧς γέγραπται, «Ἀναγεγεννημένοι εἰς ἐλπίδα ζῶσαν»[4] ἣν ὁ ἔχων, φησίν, οὐ καταισχυνθείη εἰς τὸν αἰῶνα. «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ δὲ ῥύεταί τις»[5] μηδὲν ἀδικῶν, ἔν τε σοφίᾳ πάλιν ὁ ταύτην ποθῶν. Αἰτοῖτο δ' ἂν καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικούντων ῥυσθῆναι· πρέπον γὰρ τοῦτο κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῖς ἑτέρων χάριν αἰχμαλώτοις γεγενημένοις, δικαίως γὰρ αἰτοῦσι ῥυσθῆναι. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ δικαιοσύνη ὠνόμασται, ὡς ἀδικία πᾶσα ἡ ἐν πράξει ἁμαρτία. Ἀξιοῖ τοίνυν ἐκ τῆς ἀδικίας ἐν τῇ δικαιοσύνῃ ῥυσθῆναι· ἣν ὁ ἀγαπῶν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν[6]· ὅτι δὲ ἡ καθόλου ἀρετὴ δικαιοσύνη, δηλοῖ τὸ «Ὁ πορευόμενος ἐν δικαιοσύνῃ»[7] ἄμωμος· καὶ τὸ πᾶσαν κακίαν ἀδικίαν εἶναι, τὸ «Ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην»[8]· καὶ τὸ «Αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρίσει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας»[9]. Ἐρεῖ τὴν φωνὴν καὶ ὁ τὴν τοῦ νόμου σκιὰν ὑπερβῆναι βουλόμενος, ἵνα σχῇ Θεοῦ δικαιοσύνην, πιστεύσας εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μὴ δικαιοσύνην ἰδίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου.

Στ. β'. Πῶς δ' ἂν οἱ ἄνθρωποι, τοσοῦτον καὶ τῶν περὶ σὲ κτισμάτων λειπόμενοι, βοὴν ἀφεῖναι τῶν σῶν ἀκοῶν ἐφικνουμένην δυνάμεθα; Ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς τρόπῳ συγκαταβάσεως «κλῖνον τὸ οὖς σου πρός με»[10] περὶ σωτηρίας δεόμενον.

Στ. ς'. Δύναται ἐπὶ πάντων ἁρμόζειν· εἰ μὴ γὰρ Θεοῦ δύναμις ἐφρούρει καὶ ἐφύλαττε τὸ κατὰ γαστρὸς κυϊσκόμενον, οὐκ ἂν συνέστη, οὐκ ἂν μετέσχε ζωῆς.— Σωματικῶς οὐ νοητέον τὸ «ἐκ γαστρός»[11]· οὐ γὰρ ἅμα τῷ τόπῳ τὸ λογικὸν ἐνεργεῖ· γέγραπται γὰρ καὶ τὸν Σαμουὴλ «πρὶν γνῶναι τὸν Θεόν»[12], καίτοι θεοσεβῶς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀνῆκτο· λέγε δὲ καὶ **[1461]** Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ «Καὶ πάντα τὰ παιδία ὅσα μεθ' ἡμῶν σήμερον, ἃ οὐκ οἶδεν ἀγαθὸν ἢ κακόν, εἰσελεύσεται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας»[13]. Πῶς οὖν τηνικάδε Θεὸν εἰδὼς ὁ λέγων, ἐπεστηρίζετο προαιρετικῶς ἐπ' αὐτῷ; Λέγει τοίνυν, ὡς ἀνέθηκά σοι τὴν ἀρχὴν τοῦ νοεῖν τε καὶ ἐνεργεῖν· ἀφ' οὗ νοῶ σε μόνον εἰδώς. Τοῦτο δὲ οὐκ ἂν εἴποι τις ἀπὸ κακίας μετανοεῖν, ἀλλ' ὁ μείνας ἐξ ἀρχῆς ἐν Θεῷ, λέγων καθάπερ Ἰώβ· «Εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου ἔφαγον μόνος, καὶ ὀρφανοῖς οὐ μεταδέδωκα, εἰ μὴ ἐκ κοιλίας μητρός μου ὡδήγουν αὐτοὺς καὶ ἐξέτρεφον, ὡς πατήρ»[14]· δῆλον, ἐξ οὗπερ ἤρξατο λογικῶς ἐνεργεῖν· ὥσπερ οἱ λέγοντες· «Εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματός σου·

---

1. Παρμ. 11,28. 2. Πρβλ. Ψαλ. 145,3. 3. Ἱερ. 17,5,7. 4. Πρβλ. Α' Πέτρ. 1,3. 5. Πρβλ. Ψαλ. 70,2. 6. Πρβλ. Ψαλ. 10,5. 7. Ἡσ. 33,15. 8. Ψαλ. 118,163. 9. Α' Ἰω. 1,7. 10. Ψαλ. 70,2. 11. Πρβλ. Ψαλ. 70,6. 12. Πρβλ. Α' Βασ. 3,7. 13. Πρβλ. Δευτ. 1,39. 14. Πρβλ. Ἰώβ 31,17-18.

εἰ διεπετάσαμεν χεῖρας ἡμῶν πρὸς θεὸν ἀλλότριον»[1], ἀφ' οὗ φρονεῖν ἤρξαντο δηλαδή. Ἁρμόττει δ' ἂν καὶ τῷ ἐκ θείας διδασκαλίας καὶ ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος γεννωμένῳ[2], καταλλήλως τῇ γεννήσει ταύτῃ γαστρὸς καὶ κοιλίας νοουμένων ἀφ' ὧν γεννηθεὶς νοητῶς προελήλυθεν.

Σ τ. ζ'. «Βδέλυγμα γὰρ ἁμαρτωλῷ θεοσέβεια»[3]. Καὶ φάσκουσιν οἱ τοιοῦτοι· «Δήσωμεν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστιν»[4]. Διὸ «τοῖς πολλοῖς»[5] ἔφη, τοῦτ' ἔστι φαύλοις τε καὶ χυδαίοις, ἐξ ὧν ἁβλαβῆ με διατηρεῖς. Διὸ συμφώνως ὁ 'Απόστολος εἶπεν· «Ὥσπερ περικαθάρματα τοῦ κόσμου καὶ πάντων γεγενῆσθαι περίψημα»[6]· τοιοῦτον καὶ τὸ «Ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν»[7]· καὶ τὸ «Δοκῶ γὰρ ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους»[8] καὶ τὸ «Θέατρον τῷ κόσμῳ ἐγενήθημεν»[9]· τοιοῦτον καὶ τὸ τοῖς ἁμαρτωλοῖς εἰρημένον ὑπὸ Θεοῦ· «Καὶ ἔσται ὑμῖν 'Ιεζεκιὴλ εἰς τέρας»[10]· ὡσαύτως φησὶν ὁ προφήτης διὰ τὰ συμβολικῶς μάλιστα γινόμενα παρ' αὐτοῦ, οἷον τό, ἐπὶ τοσάσδε κατακαθῆναι τοῦτον ἡμέρας ἐπὶ πλευροῦ δεξιοῦ[11] καὶ τόσας πάλιν ἐπὶ εὐωνύμου[12]· καὶ τῶν τριχῶν τοῦ σώματος ξύρησιν. Εἰ δὲ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐδόκουν τοιοῦτοι, ἀλλὰ Θεῷ καὶ τῷ θείῳ λαῷ σοφοί τε ἦσαν καὶ δίκαιοι· πολλοῖς δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ διὰ τὸν σταυρὸν ἔδοξε τέρας.

Σ τ. ι'. Εἰ γὰρ Χριστὸς ὁ λέγων, ἕπεται τῶν «Εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν»[13]· τοῦτο γὰρ καὶ τὰ ἐπὶ τούτων περὶ τοῦ 'Ιούδα φησίν.

Σ τ. ι β'. Σὲ βοηθὸν κτώμενος, οἶδα ὅτι ὄψομαι καταισχυνομένους πάντας τοὺς ἐχθρούς μου.

Σ τ. ι ς'. Τῶν ἐμῶν αἰσχυνομένων ἐχθρῶν, τῷ κατ' ἐμοῦ μάτην ἐσπουδακέναι, προστίθημι καὶ νῦν ἐπινικίως αἰνῶν σε τῇ προλαβούσῃ αἰνέσει, περὶ ἧς ἔφην· «Ἐν σοὶ ἡ ὕμνησίς μου διὰ παντός»[14]. Ἐνδιέβαλλον δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ οἱ λέγοντες· «Ὁ Θεὸς ἐγκατέλιπεν αὐτόν»[15]. Μεγίστη γὰρ δηλοῦται κατὰ τοῦ ἐγκαταλειπομένου διαβολή. Πρὸς ὃ τὸ «Ἐγὼ δὲ διὰ παντὸς ἐλπιῶ»[16], φησίν, δεικνὺς ὡς οὐ[1464]δεμίαν ἐγκαταλείψει παρέσχετο χώραν. Καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ φωνῶν τῶν μηδεμίαν βλάβην προστριψαμένων ἐξαγγέλλει· παρ' ὅλον δὲ κατὰ τὸ γράμμα τὸν νόμον οὐκ ἐξωσμένων ἐπὶ τῆς λέξεως καὶ τῆς σκιᾶς, εἰσελεύσομαι κατὰ τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα, δυναστεύων βασιλικῶς. Τοῦτό μοι δεδωκότος Θεοῦ τὸ μὴ φροντίζειν τῆς κατὰ σκιὰν τοῦ νόμου δικαιοσύνης· περὶ ἧς γράφει Παῦλος «Κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γενόμενος ἄμεμπτος»[17] πάντα τὰ σκιώδη. Ὃ ἦν αὐτοῦ πρότερον κέρδη ἐζημιῶ-

---

1. Ψαλ. 43,21. 2. Πρβλ. 'Ιω. 3,5. 3. Σ. Σειρ. 1,25. 4. Πρβλ. Σ. Σολ. 2,12. 5. Ψαλ. 70,7. 6. Πρβλ. Α' Κορ. 4,13. 7. Α' Κορ. 4,10. 8. Α' Κορ. 4,9. 9. Ἔνθ' ἀν. 10. 'Ιεζ. 24,24. 11. Πρβλ. 'Ιεζ. 4,6. 12. Πρβλ. 'Ιεζ. 4,4. 13. Ψαλ. 54,13. 14. Ψαλ. 70,6. 15. Ψαλ. 70,11. 16. Ψαλ. 70,14. 17. Φιλιπ. 3,6.

σθαι, σκύβαλά τε νομίζειν «διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ»[1]. Ἔν τισι δὲ γράφεται «πραγματείας» δηλοῦν τὸ πάσης πόρρῳ γενέσθαι βιοτικῆς πραγματείας, διὰ τὴν ἀδικίαν τὴν ὡς τὰ πολλὰ παρεπομένην αὐτῇ τὸν μνησθέντα θείας δικαιοσύνης.

Στ. ι θ΄. Ταῦτα δὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα γέγονεν ἐπιδημήσαντος τοῦ Χριστοῦ· τεχθέντος γὰρ ἐκ τῆς Παρθένου, πλῆθος οὐρανίου στρατιᾶς, «Δόξα», ἔλεγον, «ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη καὶ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»[2]. Τῆς γὰρ εὐδοκίας ταύτης γεγενημένης, τὰ ἐπὶ γῆς πάντα κατελύθη πολέμια καὶ δόξα γέγονεν ἐν ὑψίστοις, εἰς τὰ ὕψιστα τῶν σῳζομένων ἀναβαινόντων. Διὰ γὰρ τὸ γεγονέναι τελείους, ὡς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν, καὶ σχεῖν ἀνυπέρβλητον ἁγιότητα, τὸν Θεόν ἔσχον ἐν ἑαυτοῖς πάντα ἐν πᾶσι γινόμενον. Ἔφη γοῦν ὁ Σωτὴρ ἐν Εὐαγγελίοις· «Θέλω, Πάτερ, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ καὶ οὗτοι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν»[3].

Στ. κ΄. Προσκειμένου τοῦ «Ἐκ τῶν ἀβύσσων ἀνήγαγές με»[4] τοῦ «πάλιν» εἰ μὲν «ἡ ἄβυσσος» σημαίνει τὸν ἐν τοῖς περιστατικοῖς βυθοῖς μόνος ἑρμηνεύεται ἀκόλουθον ἐκλαβεῖν· ὡς πολλάκις ἔστιν ἐκεῖθεν ὑπὸ Θεοῦ ἀναχθῆναι, ἀεὶ εὐεργετοῦντος, μαρτύριον τοῦτο τὸ φερόμενον, οὕτω «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς Κύριος»[5].— Ἀγαθότητι γὰρ ὁ Θεὸς ἐπάγων μεταδίδωσιν ἀνιμησάμενος ἐκ βάθους κακῶν τὸν κατενεχθέντα. Ἐπεὶ γὰρ τὰ κακωτικὰ ἐκταθέντα κατάγειν εἰς ᾅδου δοκεῖ, ἀκολούθως καὶ τὸ τούτων τέλος ζωοποιεῖν τὴν κοινὴν ταύτην ζωήν. Ἐκ προσώπου δὲ ταῦτα λέγει τῆς ἀνθρωπότητος, κακῶν ὅσων πειραθέντων καὶ θλίψεων πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, μεθ' ἣν ἡμᾶς ἐζωοποίησε, δοὺς λύτρον ἀνθ' ἡμῶν τὴν ἰδίαν ψυχήν[6]· ὥστε τοὺς πιστοὺς ζωὴν ἔχειν αἰώνιον. Καὶ καταβὰς εἰς ᾅδου, τοὺς ἐκεῖ γενομένους δι' ἁμαρτίας ἰδίας, ἀνήγαγεν. Εἰ μὲν ἡ ἄβυσσος σημαίνει τὰ περιστατικά, τὸ «πάλιν» δηλοῖ τὸ πολλάκις εὐεργετηθέντα τὸν ἐκ τούτων ἀποφυγεῖν βυθισμόν· «Πολλαὶ» γὰρ «αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος»[7]. Εἰ δὲ τὸν ᾅδην δηλοῖ, πῶς πάλιν ἐκεῖθεν **[1465]** ἐσώθη; Μία γὰρ εἰς τὸν βίον εἴσοδός τε καὶ ἔξοδος»[8]. Ἔοικεν οὖν πρὸς τὸ ἐζωοποιῆσθαι τὸ ἐξ ᾅδου ἀνελθεῖν, εἰρῆσθαι «πάλιν», ὡς ἂν δευτέρας οὔσης εὐεργεσίας.

Στ. κ β΄. Καὶ ἄλλως δέ φησι, Μετὰ ψαλτηρίου καὶ κιθάρας ὑμνήσω τὸν μετὰ τὰ κακὰ ζωοποιοῦντα Θεὸν τὸν ἁγιάζοντα τὸν Ἰσραήλ. Δηλοῖ γὰρ τὸν ἁγιαζόμενον ἐκ τοῦ ἁγίου Θεοῦ, ὡς ἐν τῷ λέγειν τινὰς ἁγίου Θεοῦ. Λέγεται γὰρ καὶ περὶ Χριστοῦ ὡς «Ἐγενήθη ἡμῶν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύ-

---

1. Πρβλ. Φιλιπ. 3,8. 2. Λουκ. 2,14. 3. Πρβλ. Ἰω. 17,24. 4. Ψαλ. 70,20. 5. Ψαλ. 33,20. 6. Πρβλ. Ματθ. 20,28. Μάρκ. 10,45. 7. Ψαλ. 33,20. 8. Πρβλ. Σ. Σολ. 7,6.

τρωσις»[1]. Ταῦτα γὰρ γίνεται τοῖς κατ' αὐτὰ ποιωθεῖσιν. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ λέγει «Παρωξύνατε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ»[2]. Ψυχὴν δὲ λυτροῦται λογικήν, τοιαύτην ὑπὲρ αὐτῆς παρασχών, ὡς καὶ ὑπὲρ σωμάτων ὁμοούσιον σῶμα.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΑ'

Σ τ. α'. Οὐ γὰρ ἁρμόττει τῷ αἰσθητῷ Σαλομῶνι, ἀλλὰ τῷ πνευματικῷ καὶ οὕτως εἰρηνικῷ, τοὔνομα γὰρ τοῦτο δηλοῖ, ὡς καί φησιν· «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν»[3]. Περὶ οὗ γέγραφεν ὁ Θεολόγος· «Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν»[4]· καὶ τὸ «Εὐηγγελίζετο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακράν, εἰρήνην τοῖς ἐγγύς»[5] λύσας τὴν ἔχθραν τὴν διαιροῦσαν Ἕλληνας ἀπὸ τῶν Ἑβραίων· ὥστε μίαν ποίμνην συστῆναι τῷ ἐκ Δαυὶδ καὶ Παρθένου κατὰ σάρκα. Τοῦτο γὰρ τὸ «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ»[6].

Σ τ. β'. Καὶ τῆσδε τοῦ θανάτου κατακρίσεως, ὑπὲρ αὐτῶν χάριτι θανάτου γευσάμενος. Λέγει δὲ λαὸν μὲν τὸν ἐκ περιτομῆς, «πτωχοὺς» δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν διὰ τὴν ἐξ ἀπιστίας καὶ κακίας πενίαν. Λέγοι δ' ἂν καὶ περὶ ὧν τὸ «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»[7].

Σ τ. ε'. Ταὐτὸν τὸ «Σὺ εἶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ»[8]. Τῷ δὲ «πρὸ τῆς σελήνης»[9] ταὐτὸν τὸ «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με»[10]·— «συμπαραμενεῖ δὲ τῷ ἡλίῳ»[11] τῆς δικαιοσύνης[12] καὶ ἣν ἥνωσεν ἑαυτῷ σάρκα ἐμψυχωμένην, ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ, τὴν ἕνωσιν ἀδιαίρετον ἔχουσα. Ἔστι δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀναλόγως λεγομένης σελήνης τῷ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἱδρῦσθαι, συγκειμένην ἐκ πάντων τῶν γενεὰν ἐχόντων ἀνθρώπων· οὗτοι γὰρ ἔχουσιν ἐκ γενεᾶς καὶ γενεᾶς τὴν διαδοχήν. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς ὡς νύμφης Ἐκκλησίας· «Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη ἐκλεκτή;»[13].

Σ τ. ς'. Ἀλλὰ καὶ ὥσπερ ὑετὸς αἴτιος εὐκαρπίας τῇ γῇ, οὕτω τοῖς πιστοῖς ὁ Σωτὴρ γεννημάτων. Σημαίνοι δ' ἂν ὁ μὲν πόκος τὸν Ἰσραήλ, ἡ δὲ γῆ τὰ ἔθνη· ἐπεὶ πρότερον «ἐπὶ πόκον κατῆλθεν» εἶτ' ἐκεῖθεν «ἐπὶ τὴν γῆν»[14] ἐξ ἀπειθείας τοῦ Ἰσραήλ, πάσης ἐκ τῶν σταγόνων ποτισθείσης τῆς γῆς ἐπὶ τῷ καρποὺς ἐνέγκαι πνευματικούς.

Σ τ. ζ'. Ἐλέγομεν τὴν σελήνην τὴν Ἐκκλησίαν δη[1468]λοῦν. Ἡ γὰρ σελήνη νόθον ἐξ ἡλίου δέχεται φῶς καὶ (μὴ) οἰκοθεν ἔχει· ὡς ἡ Ἐκκλησία ὅσον ἐστὶν ἐπὶ γῆς ἐκ μέρους γινώσκει καὶ οὐ γνησίως ὅλη πεφώτισται, λήγουσά ποτε ἐσομένη κατὰ τὸν ἥλιον, ὅτε τὸ τέλειον καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἔλθῃ, ὅτι καὶ ἡ σεληνιακὴ κατά-

---

1. Α' Κορ. 1,30. 2. Πρβλ. Ἡσ. 1,4. 3. Ἰω. 14,27. 4. Ἐφ. 2,14. 5. Ἐφ. 2,17. 6. Ματθ. 1,1. 7. Ματθ. 5,3. 8. Ψαλ. 109,4. 9. Ψαλ. 71,5. 10. Παρλ. 8,23. 11. Πρβλ. Ψαλ. 71,5. 12. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 13. Ἆσμ. 6,10. 14. Πρβλ. Ψαλ. 71,6.

στασις τῆς Ἐκκλησίας ἀναρρεθήσεται κατὰ τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης[1] ἐσομένης, ἐκλαμψάντων ὡς ὁ ἥλιος τῶν συμπληρούντων τὴν Ἐκκλησίαν δικαίων ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν. Διὸ λέγεται πρὸς τὴν νύμφην· «Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος»[2] ἀρχὴν φωτισμοῦ ἔχουσα; Εἶτ' ὡς σελήνη πλησιφαὴς ἐσομένη, μεθ' ὃ ὡς ὁ ἥλιος θάμβος ἔσται.

Στ. ιε'. Ὑμνήσουσι τὸν αὐτοῦ Πατέρα, παρ' αὐτοῦ τοῦτο μαθόντες, κατὰ Παῦλον εἰπόντα· «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ»[3]· καὶ πάλιν, «Δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν πρὸς τὸν Πατέρα»[4]· καὶ ὁ Σωτὴρ δέ φησιν· «Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ»[5]. Τοῦτον τοίνυν ὑμνήσουσιν ἐφ' οἷς ἔτυχον ἐξ Υἱοῦ συνυμνοῦντες καὶ τὸν δι' οὗ τούτων ἠξίωνται.

Στ. ις'. «Ἄκρα δὲ τούτων τῶν ὀρέων»[6] αἱ τῶν προαναφωνήσεων ἐμβάσεις εἰσίν· ἐφ' ἃ φθάσας ὁ προφητευόμενος στήριγμα γέγονεν ἐν τῇ γῇ.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΒ'

Στ. α'. Οἱ δὲ μελοποιὸν καὶ τῶν ᾀδόντων χοροδιδάσκαλον.

Ἰσραὴλ δὲ «ὁρῶν Θεὸν» ἑρμηνεύεται. Διὸ καὶ νοοῦντες, ὃν ὁρῶσιν, ἴσασιν ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ἐπὶ συμφέροντι τοῖς ἀνθρώποις ἐπάγων τὰ δυσχερῆ.

Στ. θ'. Ἐνεχόμενοι πρακτικῇ κακίᾳ καὶ ἀσεβείᾳ, τὴν ἀδικίαν καθόλου πρακτικὴν οὖσαν κακίαν «περιβέβληνται» καὶ σὺν αὐτῇ τὴν ἀσέβειαν περὶ Θεοῦ προνοίας ἁμαρτάνοντες μάλιστα. «Ἐξέρχεται» δὲ «ἀδικία»[7] ἐκ τῶν γεννώντων διὰ τρυφήν, στέαρ εἰρημένων λογισμῶν πρακτικῶς γενομένη. Οὐ γὰρ μέχρι διαθέσεως ἐστήσαντο κακὸν καὶ ἄλλους βλάπτειν ἐθέλοντες. Διὸ μετὰ τὴν διάθεσιν ἀπατηλῶς ἐλάλησαν ἀγαθὰ δῆθεν ἐπαγγελλόμενοι. Βλασφημοῦντες δὲ κατὰ τῆς θείας προνοίας πᾶσιν ἐγνώσθησαν τοῖς ἐν τῇ γῇ, μὴ δικαίως αὐτὴν διαβάλλοντες. Ὁποῖοί τινές εἰσιν οἱ τῇ φορᾷ τῶν ἀστέρων ἀνατιθέντες τὰ προαιρέσει γινόμενα. Οἳ καὶ θεοποιοῦντες τὰ ἄστρα καὶ τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα[8] «εἰς οὐρανὸν ἔθεντο τὸ στόμα αὐτῶν»[9]. Ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τῶν σοφῶν διελέγχονται ὡς θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα λέγοντες.

Στ. ι'. Τῶν ἀσεβῶν ὑπερήφανα λελαληκότων, ὁ τοῦ Θεοῦ λαὸς ἀφορμὴν ἔσχεν ἐπιστροφῆς, φωτεινῶν ἐθέλων ἀπολαῦσαι θεωριῶν, ἃς «ἡμέρας» ὁ λόγος καλεῖ· τὸ δὲ «ἐνθάδε», ἔνθα ὁ λέγων τοῦτο Θεός· ὁποῖον τὸ λεχθὲν Μωϋσῇ· «Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ»[10]. Καὶ πάλιν τὸ «Πῶς γνώσεται»[11], ὡς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αἰσθητικήν,

---

1. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 2. Ἄσμ. 6,10. 3. Ρωμ. 1,8. 4. Πρβλ. Ἐφ. 2,18. 5. Ἰω. 14,6. 6. Πρβλ. Ψαλ. 71,16. 7. Πρβλ. Ψαλ. 72,7. 8. Πρβλ. Ρωμ. 1,25. 9. Ψαλ. 72,9. 10. Πρβλ. Ἐξ. 34,2. 11. Πρβλ. Ψαλ. 72,11.

ἤγουν ὀργανικὴν **[1469]** δύναμιν, τῶν ἐπὶ γῆς προνοεῖν πραγμάτων ἀδυνατοῦντος διὰ τὸ τὴν νόησιν αὐτοῦ τύπους τῶν λεγομένων ἢ γινομένων μὴ δέχεσθαι. Καίτοι τὸ «Πῶς γνώσεται»[1] ὁμολογίαν ἔχει τοῦ γινώσκειν τὸν Θεόν, ἀγνοουμένου τοῦ τρόπου τῆς γνώσεως. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀγνοεῖν αὐτὸν λέγουσιν, εἰπόντες, «Εἰ ἔστι γνῶσις ἐν τῷ Ὑψίστῳ;»[2]. Πεπλάνηνται δὲ νομίζοντες αὐτὸν ἔχειν διάθεσιν τὴν κατὰ ποιότητα· Πατὴρ γὰρ σοφίας καὶ ἀληθείας καὶ θείας ἐπιστήμης ἐστίν. Εἴρηται γοῦν, «Θεὸς γνώσεων Κύριος»[3] καὶ «Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν»[4] καὶ «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων»[5].

Σ τ. ι β′. Καὶ πῶς ὢν διδάσκει καὶ δίδωσι λείπεται; Νεμεσητικοῦ δὲ πάθους τὸ θέλειν ἕκαστον τῶν πρὸς ἀξίαν τυγχάνειν, τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ τὴν εὐπραγίαν ἢ δυσπραγίαν οὐκ ἐν ἡδονῇ ἢ λυπηροῖς τιθεμένου, ἀλλὰ τὴν μὲν ἐν ἀρετῆς κτήσει καὶ εὐσεβείας, τὴν δὲ τῇ τούτων στερήσει· ἐπεὶ τοίνυν ἑκατέροις συμβαίνει ἀηδῆ τε καὶ λυπηρά, οὐκέτι ὡς εὐσεβέσιν ἢ ἁμαρτωλοῖς, τοῖς μὲν ταῦτα, τοῖς δὲ ἐκεῖνα συμβαίνει, ὅπερ διὰ τοῦ προκειμένου κατασκευάζεται. Ὡς ἂν μὲν τὸ λεχθῆναι τὰ ταράττοντα, λύσις εὐσεβὴς ἐπενεχθῇ. Τοιοῦτο ἐν τῷ Μαλαχίᾳ φησὶν ὁ Θεός· «Ἐβαρύνατε ἐπ' ἐμὲ τοὺς λόγους ὑμῶν· καὶ εἴπατε· Ἐν τίνι κατελαλήσαμέν σου; καὶ εἴπατε· Μάταιος δουλεύων Θεῷ· καὶ ἰδοὺ μακαρίζομεν ἀλλοτρίους· καὶ ἀνοικοδομοῦνται πάντες ποιοῦντες ἄνομα· ἀντέστησαν Θεῷ καὶ ἐσώθησαν[7], οὐδὲν ἡμῶν πλέον ἐχόντων τῶν δουλευόντων αὐτῷ· καίτοι ἱκέται προπορευόμενοι τοῦ προσώπου αὐτοῦ»[6]. Πρὸς δὲ τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐπάγει μεθ' ἕτερα· Εἴπατε πᾶς ποιῶν πονηρά, καλὸν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησεν.

Σ τ. κ γ′. Οὐχ ἁπλῶς δὲ «Κτηνώδης», εἶπεν, «ἐγενήθην», ἀλλὰ «παρὰ σοί»[7]. Ὡς γὰρ πρὸς τὸν Πατέρα τῆς σοφίας καὶ Θεὸν τῆς γνώσεως πᾶν ἀγνοεῖ γενητὸν καὶ Μωϋσῆς γὰρ ἰδὼν τὸν Θεὸν ἔφη· «Ἐγὼ ἄλογός εἰμι ἱκανὸς πρὸ χθὲς καὶ τρίτης ἀφ' οὗ ἤρξας λαλεῖν τῷ θεράποντί σου ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἰμι»[8]· οὐ γὰρ ἁπλῶς εἶπεν ὁ λογιώτατος, ἀλλ' «ἀφ' οὗ ἤρξας λαλεῖν τῷ θεράποντί σου»[9]. Πρὶν γὰρ ἀκοῦσαι θείας φωνῆς, δοκεῖ τις λόγιος ὀξύς τε καὶ μεγαλόφωνος εἶναι. Καὶ Ἀβραὰμ ἔλεγε πρὸς τὸν Κτίστην· «Ἐπεὶ ἠρξάμην λαλεῖν πρὸς τὸν Κύριον, ἐγὼ δέ εἰμι γῆ καὶ σποδὸς»[10], ὅπερ ἠγνόει πρὶν λαλῆσαι Θεῷ. Τοιοῦτος καὶ ὁ κτηνώδης παρ' αὐτῷ, μὴ γιγνώσκων ὁμοίως τὸ προνοοῦντι Θεῷ. «Διὰ παντὸς δὲ μετ' αὐτοῦ»[11] ὁ διὰ παντὸς κατορθῶν ἀρετὴν καὶ πᾶσαν εὐσέβειαν ἄνευ τινὸς περὶ ταύτης ἀνωμαλίας ἐν διαλείμμασιν.

Σ τ. κ ζ′. Οὐδεὶς διΐσταται τοπικῶς τοῦ μὴ ἐν τόπῳ Θεοῦ.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 72,11. 2. Ψαλ. 72,11. 3. Α′ Βασ. 2,3. 4. Ψαλ. 93,10. 5. Ψαλ. 93,11. 6. Πρβλ. Μαλ. 3,13-15. 7. Πρβλ. Ψαλ. 72,22. 8. Πρβλ. Ἐξ. 4,10. 9. Ἐνθ' ἀν. 10. Πρβλ. Γεν. 18,27. 11. Πρβλ. Ψαλ. 72,23.

Σχέσει δὲ τὸ ἄδικον καὶ πονηρόν, μακρὰν νοεῖται τοῦ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ, ὅπερ ἀπόλλυσιν· ὡς καὶ σῴζει τὸ ἐγγίζειν, ἀρετῆς ἀναλήψει, Θεῷ. Ταὐτὸν **[1472]** γὰρ τὸ μακρύνεσθαι Θεοῦ, τὸ ἁμαρτάνειν. Οὐκ εἶπεν δὲ «οἱ μακρύναντες»· δυνατὸν γὰρ μετανοοῦντας σωθῆναι, μηκέτι μακρύνοντας· ταύτῃ καὶ ὁ ποιῶν, ἀλλ' οὐχ ὁ ποιήσας τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας. Πολλῶν δὲ πολλὰ περὶ ἀγαθοῦ φιλοσοφησάντων, συντόμως ὁ σοφὸς τὸ προσκολλᾶσθαι τῷ Θεῷ τοῦτό φησιν, ἐπ' αὐτῷ τίθεσθαι τὴν ἐλπίδα. Αἱ εἰσαγωγοὶ δὲ ἀρεταὶ πρὸς τελειότητα, «πύλαι Σιὼν»[1] ἧς θυγάτηρ, ἡ κατ' αὐτὴν γινομένη ἡ καὶ συνηθεῖσα ψυχή.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΓ'

Σ τ. α'. Πυνθάνονται δὲ τῶν κακῶν τὴν αἰτίαν, ἵνα σὺν ἐκείνῃ καὶ ταῦτα κωλύσωσιν. Ἀπωθεῖται δὲ Θεὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ μακρύνοντα ἑαυτόν· «Τὸν γὰρ ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω»[2] εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ θυμὸν μὴ καθ' ἡμᾶς νόμιζε. Ἄπαγε τῆς ἀτοπίας! Περὶ γὰρ τὸν Θεὸν οὐδὲν πάθος ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀποστροφὴν διὰ τῶν εἰρημένων αἰνίττεται λέξεων, ἣν ὑπομένειν φησὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ. Νομὴ δὲ τοῦ Θεοῦ τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος, νόμος οἷον καὶ προφῆται, ἐν οἷς καθάπερ πρόβατα τοὺς δικαίους νέμει.

Σ τ. ιζ'. Ὁ ταῦτα, φησίν, ἅπαντα πεποιηκὼς ὁ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων δημιουργὸς μνήσθητι ταύτης.

Σ τ. ιη'. «Ἐχθρὸς ὀνειδίζων τὸν Κύριον»[3] ὁ διάβολος· ἄφρων δὲ λαός, ὁ τῶν δαιμόνων χορός.

Ἀλλὰ Καϊάφας ὢν ἀρχιερεὺς ὠνείδισε τὸν Χριστόν. Ὁ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἄφρων λαὸς παρώξυνεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα κεκραγώς· «Ἆρε, ἆρε, σταύρωσον αὐτόν»[4]. Θηρίοις δὲ λέγει, πρὸς ὧν εἴρηται, «Πρόβατον πλανώμενον Ἰσραήλ, λέοντες ἔξωσαν αὐτόν»[5]. Ὧν δὴ τὰς μύλας συνέτριψε Κύριος[6]. Ὧν ἐστιν ὁ Σατανᾶς, κατὰ Πέτρον εἰπόντα· «Ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος περιπατεῖ ὡς λέων ὠρυόμενος ζητῶν τίνα καταπίῃ»[7]. Ἄλλως γὰρ οὐδὲ πάντες οἱ μάρτυρες ὑπὸ θηρίων ἐβρώθησαν. Πένητες δὲ αὐτοῦ οἱ λέγοντες· «Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι»[8]· καὶ πάλιν οἱ ἀποβαλόντες πλοῦτον τὸν ἐν ψευδοδοξίᾳ τε καὶ κακίᾳ, οἱ αὐτοὶ τάχα τοῖς πτωχοῖς τῷ πνεύματι[9] ὄντες. Εἶτα παρακαλεῖ μνησθέντα τῆς πρὸς Ἀβραὰμ διαθήκης, τοὺς ἀπὸ τοῦ σέρματος αὐτοῦ μὴ «τελέως» καταλιπεῖν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 72,28. 2. Ἰω. 6,37. 3. Πρβλ. Ψαλ. 73,18. 4. Πρβλ. Ἰω. 19,15. 5. Ἱερ. 27,17. 6. Πρβλ. Ψαλ. 57,7. 7. Α' Πέτρ. 5,8. 8. Ματθ. 19,27. 9. Πρβλ. Ματθ. 5,3.

Οἱ δὲ τῇ γῇ προσπελάζοντες, διόπερ ἔχουσι σῶμα, τὸν πολυφρόντιδα νοῦν σκοτισθέντες δι' ἄγνοιαν, «πλήρεις οἴκων ἀνομιῶν»[1] γεγόνασιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΔ'

Σ τ. α'. Τῆς δὲ φθορᾶς, ἤτοι «διαφθορᾶς», πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ δηλούσης τὴν ἁμαρτίαν, τὴν ἀρετὴν ἡ ἀφθαρσία σημαίνει· «Ἡ χάρις» γάρ, φησί, «μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ»[2]. Καὶ ἐπεὶ τὸν ἀρξάμενον ἔργου ἀγαθοῦ δεῖ τοῦτο πρὸς τέλος ἐνέγκαι «μὴ διαφθείρῃς»[3] μέχρι τούτου, φησί, μέχρι φυγὼν τὴν φθορὰν ἐν **[1473]** ἀφθαρσίᾳ γενήσει· μετὰ δὲ τοῦτο. Διὸ συμπληρωθέντος αὐτοῦ «ψαλμὸς ᾠδῆς»[4] ἀναπέμπεται. Φθάσαντες οὖν ἐπ' αὐτῷ ἐξομολογοῦνται τῷ τῶν κατορθωμάτων αἰτίῳ Θεῷ· οἱ μὲν οὖν οὔπω τέλειοι, ἐξομολογοῦνται μὲν περὶ ὧν ἔσχον, ἐπικαλοῦνται δὲ τῶν λειπομένων τυχεῖν· οἱ δὲ τέλειοι περὶ πάντων ἐξομολογούμενοι, περὶ φυλακῆς αὐτῶν ἐπικαλοῦνται βεβαίας.

Σ τ. ζ'. «Ἐρήμων»[5] δέ φησιν ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας. Σημεῖον δὲ τῆς πονηρίας αὐτῶν, τὸ διὰ θυσιῶν αὐτοὺς ἀποτροπιάζεσθαι· ὡς δὴ βλάπτοντας εἰ μὴ λοιβὴν καὶ καπνὸν καὶ κνίσσαν λάβοιεν. Ἀλλ' εἰ εὐσεβεῖς Θεὸν εἰδότες, τοῦ φρονεῖν εἱμαρμένην καὶ γοητείαν ἐλευθεροῖ.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΕ'

Σ τ. γ'. Διωκτέον ἄρα πάσας κακίας πολέμου οὔσας. «Τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην»[6] ἔχοντες τόπος γενώμεθα τοῦ Θεοῦ καὶ κατοικητήριον, σκοπεύοντες πᾶσαν ἀλήθειάν τε καὶ ἀρετήν· σκοπητήριον γὰρ ἡ Σιών. Τόπος δὲ Θεοῦ καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐν εἰρήνῃ καθιδρυμένη. Ἀλλ' ἐπεὶ χάριτι Θεοῦ καὶ οὐχ ἡμῶν δυνάμει ταῦτα κατώρθωται, αἰτίαν τῆς εἰρήνης ἀναφέρων ὁ λόγος φησίν.

Σ τ. ζ'. Διὰ δὲ τοῦ «ἐνύσταξαν»[7] τὴν τοῦ θανάτου ἐδήλωσε εὐκολίαν· καθάπερ γὰρ ὁ νυστάζων ῥᾴδιον ἐθελήσας καθεύδει, οὕτως ἐκεῖνοι σύντομον ἐδέξαντο τοῦ βίου τὸ πέρας.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΣ'

Σ τ. β' - δ'. Ὅτε δὲ πόρρῳ διέστηκεν ὁ λέγων τοῦ πρὸς ὃν λόγος, ἐπιτεταμένης χρεία φωνῆς. Ἐπεὶ τοίνυν τοῦ ποιήσαντος ἡ γενητὴ οὐσία κεχώρισται, κραυγῆς τῆς κατὰ διάνοιαν δεῖ. Θεὸν δὲ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 73,20. 2. Ἐφ. 6,24. 3. Ψαλ. 74,1. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Ψαλ. 74,7. 6. Πρβλ. Φιλιπ. 4,7. 7. Ψαλ. 75,7.

καλεῖ, τῷ πάντα πεποιηκέναι· Κύριον δέ, τῷ δεσπόζειν τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγονότων. Λέγοι δ' ἂν καὶ Θεὸν μὲν τὸν Πατέρα, Κύριον δὲ τὸν Υἱόν. «Ἡμέρα» δὲ τῷ λέγοντι «θλίψεως»[1] πᾶς ὁ βίος αὐτοῦ, ἤγουν αἰὼν ὁ ἐνεστηκώς, ἐν ᾧ πρὸς τὸ ῥυσθῆναι ζητεῖ τὸν Θεόν, ὡς ἄν τις ἰατρὸν ἐπὶ νόσῳ διοχλούσῃ καλῶν. Ζητεῖ δὲ πράξει καὶ διαθέσει μὴ ἀπατώμενος κατὰ τοὺς τῶν περιστατικῶν ἀγνοοῦντας τὸ τέλος, ὡς ὁ Σαοὺλ πρὸς ἐγγαστρίμυθον ἀπελθὼν[2] ἠπατήθη. Ὁ δὲ ἅγιος ὅσον ἐνοχλεῖται, ζητεῖ τὸν Θεὸν ἐν τῇ τῶν περιστατικῶν ἀγνοίᾳ, καλουμένῃ νυκτί, κατὰ τὸ παρ' Ἡσαΐᾳ· «Ἐν θλίψει τοῦ Κυρίου ἐμνήσθην»[3].

Στ. δ'. Ἀδολεσχῶν πρὸς αὐτὸν ἐπαινετῶς. Οὕτω γὰρ κεῖται πολλάκις ἐν τῇ Γραφῇ προσευχὴ συνεχής. Ὑπὸ γοῦν τοῦ παιδὸς τοῦ ἱερέως ἡ Ἄννα προσκαρτερῆσαι κωλυομένη τῇ προσευχῇ, φησίν· «Ἐκ πλήθους ἀδολεσχίας μου ἐκτέτακα ἕως τοῦ νῦν»[4]· ἀλλὰ καὶ «Ἰσαὰκ ἐξῆλθεν ἀδολεσχῆσαι εἰς τὸ πεδίον»[5]. Ἐπὶ ψεκτοῦ δὲ τὸ «Διηγήσαντό μοι παράνομοι ἀδολεσχίας»[6]. Τὴν δ' οὖν λέξιν ἡ τοῦ προσώπου διαστέλλει ποιότης. Νῦν τοίνυν καὶ τὸ πρόσωπον **[1476]** καὶ ἡ λέξις ἐπαινετά, οὗ τὸ πνεῦμα ὠλιγοψύχησεν, δηλοῦν τὴν ψυχήν. Οὕτω γὰρ καὶ Στέφανος ἔλεγε· «Κύριε Ἰησοῦ, δέξαι τὸ πνεῦμά μου»[7]. Ὀλιγωρήσας δὲ διὰ τοὺς ἐπικειμένους ἐχθροὺς ἐπέδωκεν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ.

Προπαθείᾳ τινὶ γεγένημαι, ὡς τάραχον ὑπομεῖναι· ἀλλ' οὐκ ἐφθεγξάμην ταραχῶδες οὐδέν, διαθέσει τινὶ τεθορυβημένῃ γεγένημαι.

Στ. ι ζ'. Περιτρέχοντα γὰρ πανταχοῦ τὰ τοῦ Θεοῦ βέλη διεπορεύοντο[8] κηρύττοντα.

Στ. κ'. Διὰ τὸ ἀκατάληπτον εἶναι τὸν τῆς πορείας αὐτοῦ λόγον.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΖ'

Στ. α'. Νόμον νῦν ἔφη τὴν Παλαιὰν πᾶσαν Γραφήν, ἤγουν διδάσκει τὰ μὲν φεύγειν, τὰ δὲ κατορθοῦν, ὅπερ ἔργον νόμου, τὰ μὲν ἀπαγορεύοντος, τὰ δὲ καὶ προστάττοντος. Οἱ Χριστοῦ νοῦν ἔχοντες ταῦτα συνῆσαν πνευματικῶς. Διηγήσαντο γὰρ αὐτοῖς οἱ κατὰ πνεῦμα πατέρες· καὶ αὐτοὶ δὲ ἐπιστήμης ἑτέρους ἐγέννησαν, ὅπως κἀκεῖνοι τοῖς μετ' αὐτοὺς διηγήσωνται.

Στ. κα'. Τὸ δυνάμενον καταφλέξαι ἐπ' εὐεργεσίᾳ αὐτῶν τὴν ὑλικὴν προαίρεσιν.

Στ. ξγ'. Τάχα δὲ καὶ τεθνηκυίας αὐτὰς ἐν τοσούτῳ κακῷ ἐμακάρισαν μᾶλλον ἢ ἔκλαυσαν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 76,3. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 28,7. 3. Πρβλ. Ἡσ. 26,16. 4. Α' Βασ. 1,16. 5. Γεν. 24,63. 6. Ψαλ. 118,85. 7. Πράξ. 7,59. 8. Πρβλ. Ψαλ. 76,18.

Σ τ. ξ ζ'. Πάλιν δὲ τὰς ἄλλας καταλιπὼν φυλάς, μόνης μέμνηται τῆς 'Εφραίμ, τὴν ἐσομένην προορῶν τυραννίδα· ἐκ ταύτης γὰρ ὁ 'Ιεροβοὰμ ὁρμώμενος τὰς δέκα φυλὰς ἐκ τῆς Δαυϊτικῆς ἀπέρρηξε βασιλείας.

Σ τ. ο'. Διὰ γὰρ τούτου δοκιμὴν δεδωκότα αὐτὸν ὁ Θεὸς πίστεως καὶ εὐσεβείας, τῆς τε τῶν ὑπ' αὐτῶν προνοίας ἐξελέξατο ἐπὶ τὴν τῶν λογικωτέρων θρεμμάτων ἀρχήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΗ'

Σ τ. α'. Οἱ δὲ τὴν ὑπὸ 'Ρωμαίων αἰχμαλωσίαν μετὰ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν παροινίαν· ἄλλοι δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ 'Επιφανοῦς 'Αντιόχου.

Σ τ. β'. Οὐ μακρὰν οὐδὲ πόρρω τῆς 'Ιερουσαλήμ, ἀλλὰ «κύκλῳ αὐτῆς»[1] (αὕτη δέ ἐστιν «ἡ τῆς εἰρήνης ὅρασις»). 'Επεὶ οὖν ὁ σκανδαλιζόμενος ἔξω γίνεται τῆς 'Ιερουσαλήμ, τῆς τῶν δογμάτων ὀρθότητος, περὶ αὐτὴν καὶ κύκλῳ αὐτῆς ἐκχεῖται τὸ προειρημένον αἷμα καὶ οὐκ ἦν θάπτων, οὐδὲ ταφῆς ἀξιώσεων, διὰ τὸ ὑπεραίρειν αὐτοῦ τὰ ἁμαρτήματα. Τοιαῦτα δὲ τὰ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας πταιόμενα. 'Επεὶ οὖν συνθάπτεται Χριστῷ ὁ βαπτιζόμενος, δεύτερον δὲ οὐκ εἴη λουτρόν, εἰκότως «οὐκ ἦν ὁ θάπτων»[2] τοὺς μετὰ τὸ λουτρὸν ἠσεβηκότας.

Σ τ. δ'. Ταῦτα δικαιολογίας, ἤρτηται δ' ἐκ τῆς παρὰ Θεῷ. Εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄξιοι, φησίν, ὧν πεπόνθαμεν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τὸ σὸν ἡμῖν συνονειδίζεται. Ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ 'Ησαΐου λέγει· «Δι' ὑμᾶς (πάντας) τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν»[3]. Γείτονας δὲ καλεῖ τοὺς 'Ιδουμαίους, 'Αμμονίτας καὶ Μωαβίτας καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τὰ ὅμορα, ἅπερ αὐτοῖς ἀντίπαλα καὶ **[1477]** πολέμια καλεῖ.

«Κύκλῳ δὲ ἡμῶν εἰσιν» 'Ελλήνων οἱ σοφοὶ μυκτηρίζοντες καὶ χλευάζοντες ἡμᾶς ὡς ἀνεξετάστως καὶ μωρῶς πιστεύοντας.

Πεπαίδευκας, φησί, τοὺς 'Ιδουμαίους ἱκανῶς. «"Ηδη ποτὲ μετάγαγε τὴν ὀργήν σου ἐπὶ τὰ ἔθνη»[4] τὰ δυσσεβῆ καὶ ἐπὶ βασιλείας ἀλλοτρίας τοῦ σοῦ σεβάσματος.

Σ τ. ι γ'. Μυστικώτερον δὲ ἐρεῖς, ἐν τῷ παρόντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, ἢ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς γενεαῖς, τῇ τε ἐκ περιτομῆς καὶ τῇ κλήσεως τῶν ἐθνῶν· ὅπως καὶ αὐταὶ μάθωσιν Θεὸν αἰνεῖν.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΘ'

Σ τ. β'. 'Οδηγεῖ καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προστιθεμένους ὡσεὶ πρόβατα, τοῦτ' ἔστιν ὡς τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα τοὺς 'Ισραηλί-

1. Πρβλ. Ψαλ. 78,3. 2. Ψαλ. 78,3. 3. 'Ησ. 52,5. Πρβλ. Ρωμ. 2,24. 4. Πρβλ. Ψαλ. 78,6.

τας. Ἰωσὴφ γὰρ ἑρμηνευόμενος «Κυρίου πρόσθεσις» σημαίνει τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τοῖς ἐκ περιτομῆς προστιθεμένους.

«Καθήμενος δὲ ἐπὶ τῶν χερουβὶμ»[1] ὁ Κύριός ἐστιν, ὡς ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ παρίσταται[2]. Ἐφέψεται δὲ τοῖς ἐν τοῖς ζῴοις οὖσιν, τετευχόσι ταύτης τῆς προσηγορίας ἀπὸ τῆς προσούσης αὐτοῖς σοφίας. «Πλῆθος» γὰρ «γνώσεως» ἑρμηνεύεται τὰ χερουβίμ.

Σ τ. ι β′. «Ἧφίει τὰς παραφυάδας αὐτῆς»[3] ἕως καὶ αὐτῶν τῶν ποταμῶν τῶν ποτιζόντων αὐτήν, ἐπὶ τὸ τὸν κατάλληλον καρπὸν ἀποδοῦναι.

Σ τ. ι γ′. Εἰσὶ δὲ οὗτοι ψευδοδιδάσκαλοι καὶ τὰ τῆς πλάνης πνεύματα. Τρυγῶσι δὲ αὐτὴν ἔχουσαν σταφυλὴν χολῆς καὶ βότρυν πικρίας αὐτοῖς· γέγονε γὰρ τοιούτων οἰστική. Καὶ ὅτε μὲν ἀντὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν πάθη καρποφορεῖ, ἀκάνθας ἀντὶ σταφυλῶν ἤγαγεν· ὅτε δὲ περὶ τὰ τῆς γνώσεως ἁμαρτάνει, σταφυλὴν χολῆς καὶ βότρυν πικρίας φέρει[4].

Σ τ. ι η′. «Τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου», φησίν, «ἐκραταίωσας ἑαυτῷ»[5]· μὴ συγχωρήσας αὐτὸν ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς τὴν σύστασιν ἔχειν τοῦ σώματος· ἐπελθόντος γὰρ Πνεύματος Ἁγίου τῇ Παρθένῳ καὶ τῆς τοῦ Ὑψίστου δυνάμεως[6], ὁ ἅγιος οὗτος τόκος ὑπέστη, ὅστις ἡτοιμάσατο τὴν ἄμπελον πρὸς καρποφορίαν.

ΨΑΛΜΟΣ Π′

Σ τ. ι′. Ἀλλότριον δὲ Θεὸν πρόσφατον, τὸν πεπλανημένως παρὰ τοῖς ἔθνεσιν νενομισμένον ὠνόμασε, τὴν πολύθεον εἰδωλολατρίαν οὕτω παραπεμπόμενος.

Ταῦτα τὴν Ἀρείου καὶ Εὐνομίου παραπληξίαν ἐλέγχει· εἰ γὰρ οὐχ ὁμοούσιος, ἀλλότριος ἄρα καλοῖτ' ἂν εἰκότως· καὶ εἰ ἦν ὅτε οὐκ ἦν, πρόσφατον προσεκύνουν τὸν Θεὸν μὴ συνιέντες τὸ εἰρημένον, «Ὁ δὲ Θεὸς ἐν μέσῳ βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων»[7].

ΨΑΛΜΟΣ ΠΑ′

Σ τ. β′. Ἐπικρύπτοντες τὰ ἴδια αὐτῶν πρόσωπα, καθὰ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ[8] ἐστε. —Καταπονουμένους ῥυόμενοι ἐκ τῶν πλεονεκτούντων ἁμαρτωλῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς κατ' ἀρετὴν θεοποιηθεῖσι λέγεται ὅπως τὸν ἀναβάλλοντα τὸν φαῦλον πατέρα καὶ τὸν τῆς πονηρίας πλοῦτον κρίνωσιν ἀξίως τῆς πρὸς αὐτὸν **[1480]** διὰ παιδεύσεως προστασίας· δικαιούτωσαν δὲ καὶ τὸν δι' ἀτυφίαν ταπεινὸν καὶ πένητα διὰ τὸ πονεῖν ὑπὲρ εὐσεβείας γεγενημένον.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 79,2. 98,1. Δαν. 3,55. 2. Πρβλ. Ἰεζ. 10,18. 3. Πρβλ. Ψαλ. 79,12. 4. Πρβλ. Δευτ. 32,32. 5. Πρβλ. Ψαλ. 79,16. 6. Πρβλ. Λουκ. 1,35. 7. Πρβλ. Ψαλ. 73,12. 8. Πρβλ. Γεν. 1,26.

Σ τ. ζ'. Ἀποθνήσκουσι δὲ οὐχὶ οἱ ἄνθρωποι τὸν κοινὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸν ἑπόμενον τῇ ἁμαρτίᾳ θάνατον, πίπτοντες παραπλησίως τῷ πεσόντι «ἐνὶ τῶν ἀρχόντων»[1]. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ διάβολος· τοῦτο δὲ γέγονε διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄφιν συγκατάβασιν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΒ'

Σ τ. ι δ'. Τροχοῦ φύσις στρεπτὴ καὶ οὐχ ἑστῶσα ἐν ταυτῷ· τοιοῦτος δὲ πᾶς ὁ τῶν ἀθέων βίος, καιρῷ μὲν εἰς ὕψος ἐπαιρόμενος, εἶτα στροφὴν ποιούμενος τὴν ἐπὶ τοὐναντίον, τροχῷ παραπλησίως.

Σ τ. ι θ'. Εἰ καὶ ἄλλοι ὑψηλοὶ καὶ ὑψίστου ἐκ Θεοῦ γεγένηνται, ἀρετῇ μετεωριζόμενοι καὶ ὑψούμενοι. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων ἐξ ἑαυτοῦ καὶ κατ' οὐσίαν ἐστὶ τοιοῦτος· μόνος γὰρ Θεὸς ὕψιστος[2], ποιῶν ἀλλ' οὐ γινόμενος, ὡς μόνος σοφός ἐστι καὶ μόνος ἀληθινὸς παρέχων σοφίαν καὶ ἀλήθειαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΓ'

Σ τ. ι β'. Δίδωσιν ὁ Θεὸς χάριν τοῖς σῳζομένοις χάριτι κατὰ τὸ «Χάριτί ἐστε σεσωσμένοι»[3].

ΨΑΛΜΟΣ ΠΔ'

Σ τ. β'. Εὐδοκεῖ τὴν ἀγαθὴν καὶ σπουδαίαν καρδίαν γῆν ὑπάρχουσαν αὐτοῦ Κύριος. Τὸν παρ' αὐτοῦ γὰρ δεχομένη σπόρον ἀνὰ ἑκατὸν ἀποδίδωσιν. Εἰς ἣν ἀποστρέφει καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ πονηρῶν δυνάμεων λογισμῶν † ἐκκωβόντας † διὰ τὸ τοῖς πάθεσι μάχεσθαι· τοῦτο δὲ δράσας ἄφεσιν παρέχει πᾶσιν ἁμαρτιῶν· κἂν ἐφαμάρτωσιν, ἐπικαλύπτει δι' ἀρετῆς οὐκ ἐγκρυπτούσης αὐτάς, ἀλλὰ δι' ὅλον ἀφανιζούσης· ὡς καὶ «Ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν»[4]· Ὡς γὰρ ἐπιστήμη καλύπτει τὴν ἄγνοιαν, οὕτως ἀγάπη θεία ἡ αὐτὴ οὖσα τῇ ἀρετῇ καλύπτει τὰς ἁμαρτίας, ὧν ἂν εὐδοκήσει κρίνας εὐεργετεῖν. Εὐδόκησε δὲ τὸν Υἱὸν ἀποστείλας τὸν ἑαυτοῦ, ὀφθῆναί τε ποιήσας ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῆναι. Οὗ δὴ καὶ τεχθέντος ἐλέγετο, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»[5]. Ἐντεῦθεν δὲ δῆλον, ὡς οὐ πάθος ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ,ὑποστῆναι δὲ οἰκονομεῖται δι' ἁμαρτίας· ὧν ἀναιρουμένων καὶ αὕτη συναπέρχεται. Ὀργὴ δὲ καὶ θυμὸς ὁμωνύμως καὶ οἱ τούτοις ὑπηρετούμενοι «ὀργῆς» λεγόμενοι «σκεύη»[6].

Σ τ. δ'. Ὡς δὲ «Θεὸν σωτηριῶν αἰτεῖ, μετανοίας πρόφασιν

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 81,7. 2. Πρβλ. Ψαλ. 82,19. 3. Ἐφ. 2,5. 4. Α' Πέτρ. 4,8. 5. Λουκ. 2,14. 6. Πρβλ. Ρωμ. 9,22.

αὐτοῖς εἰς ἐπιστροφὴν παρασχεῖν, ὡς ἂν λύσωσι καὶ ὃν ἐξῆψαν αὐτοὶ δι' ἁμαρτίας θυμόν· οὐδὲ γὰρ πῦρ ἐστιν ἔτι τῆς καυστικῆς ὕλης ἀνηλωμένης. Ὅτε καὶ Θεὸς ζωοῖ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς προτέρας ἐπιστροφῆς, ἤγουν καὶ αὐτὸς ἐπιστρέφει πρὸς οὓς ἀπεστράφη δι' ἁμαρτίας.

Σ τ. ι'. Ἔτι καὶ τῶν σωτηρίων θαυμάτων, νεκρῶν μὲν ἀνισταμένων, τυφλῶν δὲ βλεπόντων, καὶ λεπρῶν καθαριζομένων, καὶ τῶν ὁμοίων γινομένων θαυμάτων. Ὡς δὲ μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτωλῶν σωτηρία, ἐνεργούντων τὰ τῆς ἀπωλείας, οὕτως ἐγγὺς τῶν διὰ **[1481]** φόβον Θεοῦ τὰ τῆς σωτηρίας πραττόντων ὁ Κύριος· καὶ τοῦτον ἔχουσιν αὐτοῖς ἀχωρίστως, οὐκ ἔστιν ὑστέρημα· ὧν μὴ κατασκηνοῖ δόξαν ἐν τῇ καρδίᾳ· ταύτην γὰρ αὐτῶν ἐκάλεσε γῆν καρποφοροῦσαν αὐτοῖς ἀνὰ ἑκατόν· κατὰ τὸ «Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ»[1]. Οὕτω καὶ ἐν τῷ σώματι κατὰ τὸ «Δοξάσατε τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ἑαυτῶν»[2] τῶν τελείαν σωφροσύνην ἐχόντων.

Σ τ. ι α'. Δύναται καὶ ἐντεῦθεν ἡ τῶν ἀρετῶν ἀντακολούθησις δείκνυσθαι ἀντιστρεφόντων ἀλλήλοις τοῦ τε ἐλεητικοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ τε δικαίου καὶ εἰρηνικοῦ. Ἡ δὲ συζυγία καὶ ἐν τῷ «Τὸ ἔλεός σου καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ παντὸς ἀντελάβετό μου»[3]· καὶ ἐν τῷ, «Ἐξαπόστειλον τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀλήθειάν σου»[4].

Σ τ. ι γ'. Ὡς καρποφορεῖ γὰρ ὑετοῦ δοθέντος ἡ γῆ, οὕτω χρηστότητι Θεοῦ καρπὸν ἡ νοητὴ δίδωσι γῆ, κατ' εἶδος πᾶσαν μετερχομένη τὴν ἀρετήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΕ'

Σ τ. β'. Οἱ ἅγιοι πάντες αὐχοῦσιν ὡς ἐπ' ἀξιώματι μεγάλῳ τῷ δοῦλοι εἶναι Θεοῦ. Τοιγαροῦν Ἰωνᾶς ὅθεν ἐστὶν ἐρωτώμενος, «Δοῦλος», εἶπεν, «εἰμὶ Θεοῦ καὶ τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ σέβομαι»[5]. Καὶ μὴν οἱ ἀπόστολοι μαρτυροῦνται πρὸς τοῦ Σωτῆρος καλῶς αὐτὸν Κύριον δι' ἔργων ὁμολογοῦντες καὶ λόγων· «Ὑμεῖς γὰρ φωνεῖτέ με· Ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ»[6]. Τοῦτο γοῦν καὶ ὡς ἄξίωμα μέγα τῶν ἰδίων συγγραμμάτων προτάττουσιν. Ἰάκωβος γὰρ «Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος»[7]· καὶ «Παῦλος, δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ»[8] καθάπερ οἱ ἐκ τῶν περὶ αὐτοὺς ἀξιωμάτων ἐν ταῖς βιοτικαῖς συγγραφαῖς χρηματίζειν ἐθέλοντες.

Σ τ. ε'. Οὐ κυρίως δὲ τὴν ἐπιείκειαν εἶπεν ἐπὶ Θεοῦ, ἀνθρωπίνην τυγχάνουσιν ἀρετήν, ἀλλ' ὡς τὸ χαίρειν καὶ εὐφραίνεσθαι καὶ μνημονεύειν.

---

1. Πρβλ. Β' Κορ. 4,6. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 6,20. 3. Ψαλ. 39,12. 4. Πρβλ. Ψαλ. 56,4. 5. Πρβλ. Ἰω. 1,9. 6. Ἰω. 13,13. 7. Ἰακ. 1,1. 8. Ρωμ. 1,1.

Σ τ. η′. Θεοὺς πάλιν λέγει τοὺς ἁγίους οὐ τοὺς δαίμονας ἢ τὰ ἀγάλματα· μόνος γὰρ ὁ Κύριος ὡσαύτως ἐστὶ Θεὸς τῷ Πατρί. Πᾶς δὲ ἅγιος μετουσίᾳ τῇ τούτου, θεὸς τὸν Θεὸν Λόγον δεξάμενος, κατὰ τὸ «Ἐκείνους εἶπε θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο»[1]. Γεγένηνται μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν, οὐδεὶς δὲ κατ' οὐσίαν θεός, ὁμοιωθησομένων, ἀλλ' οὐκ ὄντων ὁμοίων τῷ Κυρίῳ αὐτῶν· «Ἔσεσθε γὰρ ἅγιοι, διότι ἐγὼ ἅγιός εἰμι»[2]. Αὐτοῦ μὲν ὄντος ἁγίου, αὐτῶν δὲ ἐσομένων. Περὶ ὧν ἀληθὲς εἰπεῖν· «Τίς ἅγιός ἐστιν ὡς σύ, Κύριε;[3] Σοὶ» γάρ, ἔφη, «τίς ὁμοιωθήσεται ἐν θεοῖς, Κύριε;[4] ἀλλὰ τίς ὅμοιός σοι;»[5] Ὅμοιοι γὰρ αὐτῷ ἔσονται κατὰ τὸ ῥηθὲν «Ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστιν»[6]. Οὐδεὶς οὖν ὅμοιος τῷ Κυρίῳ τῶν προκειμένων θεῶν, ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὰ ἔργα αὐ**[1484]**τοῦ. Διό φησιν ἐν Εὐαγγελίοις· «Εἰ μὴ τὰ ἔργα ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον»[7]. Ἂν τὰ αὐτὰ μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε δρῶσι κατὰ τὸ ὑποκείμενον, ὁ δὲ τρόπος διάφορος. Οἱ μὲν γὰρ εὐχῇ καὶ πίστει, ὁ δὲ μετ' ἐξουσίας ἐποίει. Ἱκανὰ δὲ περὶ τούτων εἴρηται καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πβ′ ψαλμοῦ.

Σ τ. ι α′. Ὁ τὰ ἀγαθὰ αἱρούμενος, δι' αὐτὰ τῇ τούτων ἐνευφραίνεται κτήσει· ὁποῖον καὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, διὸ μετ' εὐφροσύνης αὐτοῦ τυχεῖν.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΣ′

Σ τ. ς′. Ἐν ᾗ ἐγγράφονται οὐ μόνον ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ λαοί· ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ[8]. Ὧν ἀναγραφὴ οὐ συλλαβῶν τε καὶ ὀνομάτων, ἀλλὰ τῶν ψυχῆς δηλούντων ποιότητα. Ἦν ὁ μόνος ὁρῶν, μόνος δύναται καὶ τὴν γραφὴν αὐτῶν διηγήσασθαι. Ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, φησὶν Ἱερεμίας, «Ἀφεστηκότες ἐπὶ τῆς γῆς γραφήσονται»[9]. Δῆλον ὡς τινί τινα τοῦ χοϊκοῦ περικείμενοι φρονοῦντες ἐπίγεια, ὥσπερ ἐκεῖνοι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπ' οὐρανοῦ φρονοῦντες ἔχουσιν ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα ἐνταγέντες βίβλῳ Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΖ′

Σ τ. α′. «Ὑπὲρ μαελέθ»[10], τοῦτ' ἔστιν ὑπὲρ χοροῦ χορείας τῶν υἱῶν Κορέ, ὑπὲρ συνετῶς ἀποκρίνασθαι τῷ τὸν Θεὸν φοβουμένῳ καὶ διὰ τοῦτο τυγχάνοντι ἀληθῶς Ἰσραηλίτῃ. Αἰμὰν γὰρ ἑρμηνεύεται «φόβος αὐτῶν», ὡς πάντα τὸν ἔχοντα τὸν θεῖον φόβον. Αἰμὰν εἶναι.

---

1. Ἰω. 10,35. 2. Λευϊτ. 11,45. 3. Πρβλ. Α′ Βασ. 2,2. 4. Πρβλ. Ψαλ. 82,2. 5. Πρβλ. Ἐξ. 15,11. Ψαλ. 34,10. 6. Α′ Ἰω. 3,2. 7. Ἰω. 15,24. 8. Πρβλ. Ἑβρ. 12,23. 9. Πρβλ. Ἱερ. 17,13. 10. Ψαλ. 87,1.

Ὦ προσήκει σύνεσιν ἀποκρίνασθαι, σύνεσιν ἔχοντι πρὸς ἀκρόασιν μετὰ χορείας θείας, τοῦ ψαλμοῦ τὴν ᾠδὴν ἀπαγγέλλοντος.

Σ τ. β'. Ἐν ἡμέρᾳ μὲν οὖν καὶ πραγμάτων εὐφορίᾳ παραμεῖναί μοι τὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν αἰτῶ. Ἐν νυκτὶ δὲ καὶ δυσκολίᾳ, ὅπως τέλος λαβούσης τῆς νυκτός, τὸ πνεῦμά μου πρὸς σὲ ὀρθρίσαι δυνήσεται[1]. Καὶ ἁπλούστερον δὲ λέγοιτο κατὰ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· «Ὁ Πατήρ μου ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν τέκνων αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός»[2]. Ὁ γὰρ τὸν νόμον Κυρίου μελετῶν ἡμέρας καὶ νυκτὸς αὐτῷ τούτῳ κέκραγε πρὸς τὸν Θεὸν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἢ σωτηρίαν αἰτῶν ἢ φυλαχθῆναι παροῦσαν. Πολλῆς δὲ παρρησίας, τὸ «Εἰσελθέτω ἐνώπιόν σου ἡ προσευχή μου»[3], ὡς ἂν τὰ ὄντως ἀγαθὰ βουλομένου, ἃ καὶ αὐτῷ συμφέρει καὶ Θεῷ φίλον διδόναι καὶ κλίνειν πρὸς τὸν αἰτοῦντα συγκαταβάσει τὸ οὖς[4]. «Κέκραγα δὲ πρὸς σέ»[5], ἔφη.

Σ τ. ς'. Ὡς γὰρ οἱ νεκροί, φησίν, ἐλπίζουσιν οὐκέτι βοήθειαν ἀνθρωπίνην οὐδεμίαν, οὕτως κἀγὼ τοῦ προσδοκᾶν τι χρηστὸν ἠλευθέρωμαι, τοῦτ' ἔστιν ἀνέλπιστά μοι πανταχόθεν ἐστίν.

Οὐ γὰρ ἐκ τῆς σῆς ἀπώσθην χειρός· τὸν ὑπὸ ταύτης γὰρ φρουρούμενον «οὐδεὶς ἁρπάσαι δυνήσεται»[6] καθά φησιν αὐτὸς ὁ **[1485]** Σωτήρ. Ὅσον γάρ τις περιέχεται τοῦ Θεοῦ, ἀήττητος τοῖς ἁρπάζειν ἐθέλουσιν· ἧς ἀπωθεῖταί τις ἁμαρτάνων, οὐκέτι ταύτης ἀξιῶν.

Σ τ. ζ'. Ὡς ἂν ἐκεῖθεν αὐτοὺς εἰς τὸν παράδεισον ἀνιμήσωμαι τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς ἐν θανάτῳ γεγένημαι, ἀλλ' οὐκ ἐν αὐτῷ τῷ κυρίως θανάτῳ, ἀλλ' ἐν τῇ τούτου σκιᾷ[7]· ἔφθασα γὰρ τριήμερος ἀναστάς. Ἀλλὰ καὶ ἐν σκοτεινοῖς ὑπ' αὐτῶν τεθειμένος κατηύγασα αὐτοὺς ὡς μηκέτι τούτους ἐν σκότει διάγειν, ἀλλ' ἐν ἐμοὶ τῷ φωτί.

Σ τ. ι ε'. Ἁρμόττει τῇ Ἰησοῦ παρρησίᾳ τὸ «Ἵνα τί ἀπωθεῖς;»[8]. Οὐ γάρ ἐστιν αἴτιον διὸ τὴν ἐμὴν ἀπωθεῖς προσευχὴν ἡμαρτηκότος οὐδέν. Δεξάμενος οὖν αὐτὴν τοὺς ὑπὲρ ὧν πρεσβεύομαι σῶσον, τὸ πρόσωπον αὐτοῖς ἐπιλάμπων τὸ σόν.

Σ τ. ι ζ'. Ἀνέλαβε γὰρ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν ἡμαρτηκότων ὀργάς. Οἱ δὲ τοῦ Πατρὸς φοβερισμοὶ μόνον αὐτὸν ἐξετάραξαν[9], οὐδὲν ἐνεργῆσαι κατ' αὐτοῦ δυνηθέντες μὴ ποιήσαντος ἁμαρτίαν. Ὀργαὶ δὲ καὶ φοβερισμοὶ Θεοῦ, δυνάμεις ὑπηρετούμεναι ταῖς τιμωρίαις, ὀργῆς λεγομέναις σκεύη[10]. Δι' ἃς ἔλεγεν ὁ Σωτήρ, «Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται»[11]. Τελειοτάτην μὲν γὰρ ἔσχεν ψυχήν. Ἀλλ' ἐν πλήθει τοσούτων ἐχθρῶν προσπάθειαν ἔσχεν, μάλιστα περιπνιγόντων αὐτὴν πανταχόθεν ὡς ὕδωρ, ἀλλὰ τὸν μὴ ἐπιστάμενον νήχεσθαι. Αὐτὸς δὲ τούτοις ἄριστα διενήχετο. «Ὕδωρ γὰρ πολὺ οὐ σβέσει ἀγάπην»[12]. Ἡ γὰρ τελεία καὶ πρὸς

---

1. Πρβλ. Ἡσ. 26,9. 2. Πρβλ. Λουκ. 18,7. 3. Ψαλ. 87,3. 4. Πρβλ. Ψαλ. 87,3. 5. Ἰώβ 30,20. 6. Πρβλ. Ἰω. 10,28. 7. Πρβλ. Ψαλ. 87,7. 8. Ψαλ. 87,15. 9. Πρβλ. Ψαλ. 87,17. 10. Πρβλ. Ρωμ. 9,22. 11. Ἰω. 12,27. 12. Πρβλ. Ἆσμ. 8,7.

Θεὸν τεθεῖσα δι' ἀγάπης ἐξῆς ἄσβεστός ἐστιν, ἥτις ἐνυπάρχει τῷ 'Ιησοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΗ'

Στ. β'. 'Αλλὰ καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν ὡς ἔνθα διττῶς «ἡ γενεὰ» φέρεται, σημαίνει τὸν ἐκ περιτομῆς λαὸν καὶ τὸν ἐθνικόν. Εἶτα λέγει τὴν αἰτίαν δι' ἣν ᾄδει τὰ ἐλέη Κυρίου· ὅσον γὰρ ἐνέστηκεν ὁ παρὼν αἰών, προδήλως εὐεργετεῖ, πολλῶν εὐεργετουμένων ἐλέῳ Θεοῦ, ὡς εἴ τις ἐκ πολλῶν λίθων οἰκοδομὴ γινομένη· τάχα δὲ ἔλεος οἰκοδομεῖται τῆς Σοφίας οἰκοδομούσης ἑαυτῇ οἶκον[1]. Ἡ γὰρ ἐναν-
10 θρώπησις αὐτῆς, θεμέλιος καὶ πέρας τῆς οἰκοδομίας τοῦ ἐλέου ἐστίν, πάντων ἀφαιρέσει τῆς προσλαμβανούσης ἁμαρτίας ἐλεουμένων. Ἑτοιμάζεται δὲ ἐν οὐρανοῖς ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀπ' ἐντεῦθεν προπαρασκευασαμένοις, ὡς οἴονται, προσβαλεῖν αὐτῇ δι' ἐσόπτρου καὶ δι' αἰνίγματος[2], δι' ὧν οἱ ἐπὶ γῆς αὐτὴν φανταζόμεθα· τὸ γὰρ πρόσωπον αὐ-
15 τῆς κάλλος ἐκεῖ καὶ τῆς ἀληθείας τὸ τέλος κατηργημένης τῆς μερικῆς διαλήψεως. Ἑτοιμάζεται δὲ τοῖς ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα[3] τῷ φέρειν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου[4], δι' ἣν καὶ χρηματίζουσιν οὐρανοί.

Στ. γ'. Διὸ μηδὲ πέρας ἔξειν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν φησίν.
20 'Αλλ' οὐ κατὰ προσωποληψίαν ὤμοσε τῷ Δαυΐδ, ἀλλὰ δούλῳ ὄντι Θεοῦ. Καὶ σημεῖον αὐτοῦ τῷ οἴκῳ παρέσχετο, Παρθένον τε τεκεῖν τὸν μεθ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων Θεόν· τοῦτο γὰρ τὸ «'Εμμανουήλ»[5], **[1488]** ὅπερ ἐστὶ τὸ ἑτοιμαζόμενον σπέρμα τοῦ Δαυΐδ. 'Εφ' οἷς δὲ βεβαίως χαρίζεται Θεός, ὀμνύναι λέγεται, διὰ τὸ παρ' ἀνθρώποις
25 ὅρκῳ πιστοῦσθαι τὸν λόγον. 'Ατρέπτου τοίνυν ὄντος Θεοῦ, ὅρκος αὐτοῦ τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς βουλῆς. Τοῦτο δῆλον ὅτι οὐκ εἰς αὐτὸν τὸν Δαυΐδ νοεῖται (πῶς γὰρ τόν γε ἀποθανόντα;), ἀλλ' εἰς τὸν Χριστὸν τὸν ἐξ αὐτοῦ καταγόμενον, τὸν διηνεκῶς ζῶντα καὶ βασιλεύοντα.

Στ. ζ'. 'Αλλ' οὐδὲ τῶν τὴν υἱοθεσίαν δεξαμένων, καὶ κατὰ
30 τοῦτο γεγεννημένων ἐκ Θεοῦ, τῷ ἀληθινῷ τις γεννήματι ὁμοιωθήσεται. Πῶς γὰρ ὁ μετέχων τῷ ἀμεθέκτῳ; Τοιγαροῦν ὁ Παῦλος εἰπὼν «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν»[6] εὐλαβηθεὶς μὴ δόξῃ τισὶν ἰσοτιμίαν ἑαυτῷ νέμειν πρὸς τὸν Υἱὸν τὸν μονογενῆ, προσέθηκε, «Καὶ Κυρίου 'Ιησοῦ Χριστοῦ»[7]. Εἰ γὰρ καὶ χάριτι γέγονεν ἡμῶν
35 Πατήρ, ἀλλ' ἔστιν ὁ κατὰ φύσιν Υἱός, οὗ καὶ δοῦλοι πάντες Κυρίου τυγχάνοντος. Διὸ καὶ νῦν «Τίς ὁμοιωθήσεται τῷ Κυρίῳ»[8] φησίν; Οὐδεμία γὰρ κατ' οὐσίαν ὁμοίωσις, ἀλλὰ κατὰ ποιότητα· αὐτὸς γὰρ

---

1. Παρμ. 9,1. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 13,12. 3. Φιλιπ. 3,20. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 15,49. 5. Πρβλ. 'Ησ. 7,14. Ματθ. 1,23. 6. Ρωμ. 1,7. 7. 'Ενθ' ἀν. 8. Ψαλ. 88,7.

ὁμοούσιός ἐστιν Υἱὸς τῷ Πατρί. Κατὰ ποιότητα γὰρ καὶ οἰκτείρμονες γινόμεθα «ὡς ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος οἰκτείρμων ἐστί»[1]. Καὶ τέλειος ὁ Πατήρ· «Ἅγιοι γὰρ ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι»[2].

Οὗτος δὴ ὁ Κύριος ἔρχεται μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς[3] καὶ οἱ ἅγιοι «ἁρπαγήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα ἐπὶ τῷ πάντοτε σὺν Κυρίῳ εἶναι»[4]. Τοῦ τοίνυν νῦν Κυρίου καὶ τῶν ἁγίων ἐν νεφέλαις ὄντων, οὐδεὶς τῶν ἁρπαγέντων ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ ἐρχομένῳ «ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς»[5]. Εἰ γὰρ καὶ ἕκαστος μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης ἡρπάγη, ἀλλ' οὐ «πολλῆς»· ἐκείνην γὰρ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν εἶχεν ἣν ἔλαβεν· ὁ δὲ Σωτὴρ «μετὰ πολλῆς» ἧς παρέχει. Καὶ οἱ μὲν «ἐν νεφέλῃ», ὁ δὲ «ἐπὶ τῶν νεφελῶν», ὅπερ αὐθεντικὸν καὶ βασιλικόν. Ἔτι μὴν ἑκάστου τῶν ἁγίων νεφέλης ὄντος πνευματικῆς οὔσης τὸν νοητὸν ὑετὸν (αἱ νεφέλαι γάρ, φησί, ῥανάτωσαν δικαιοσύνην)[6]. Οὐδεὶς ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ καὶ αὐτῷ νεφέλῃ τυγχάνοντι. Ἑκάστη γὰρ ἐκείνων ὀλίγους ποτίζει, αὕτη δὲ οὐ πάντας ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ λογικά.

Σ τ. η'. Καὶ τοῖς ἐναντίοις δὲ κολάσεις ἐπιφέρων, ἔστι φοβερός. Πελάζων γάρ τις αὐτῷ διὰ τοῦ τὴν θείαν δέδεκται διδασκαλίαν, τῷ ἁμαρτάνειν ἐγγὺς γίνεται τοῦ πυρός. Διό φησιν ὁ Σωτήρ· Ὁ ἐγγύς μου, ἐγγὺς τοῦ πυρός· ὁ δὲ μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, μακρὰν ἀπὸ τῆς βασιλείας. Καὶ νῦν οὖν, φησὶ τοῖς περικύκλῳ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ παρακούουσι, «φοβερὸς μέγας ὄντως»[7] τοῖς δι' ἀρετὴν ἀντεχομένοις αὐτοῦ.

Σ τ. ι'. Τοῦ δεσπόζειν σὺν τῇ λοιπῇ κτίσει καὶ τῆς θαλάττης, πίστις τὸ λέγεσθαι ἐν Ἰωνᾷ· «Ἐξήγειρε **[1489]** Κύριος κλύδωνα ἐν τῇ θαλάσσῃ»[8]· καὶ πάλιν· «Θελήσει αὐτοῦ ἔστη ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ σάλου αὐτῆς»[9]. Ταύτῃ δὲ καὶ Ἰησοῦς ἐπετίμησεν, δεικνὺς ὡς ἐστιν Υἱὸς τοῦ «Δεσπότου τοῦ κράτους αὐτῆς»[10]. Εἰ δὲ τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἡ θάλασσα δηλοῖ, κράτος αὐτῆς ὁ Πονηρός, ἐν ᾧ ὁ κόσμος ὅλος κεῖται, τοῦτ' ἔστιν ἡ θνητὴ καὶ ἐπίκαιρος πολιτεία. Ὃν ἐκνευρίσας ὁ Κύριος, δέδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ[11], καταπραΰνων τὰς ἀστάτους ὁρμάς, κύματα καλουμένας αὐτῆς. Ὡς ἂν καὶ βάσιμος τοῖς ἐπιβαίνουσι γένηται· ὧν ὁ Πέτρος εἰκών. Οὐδεὶς γάρ χωρὶς Ἰησοῦ πατεῖν δύναται τοῦ βίου τὴν θάλατταν, τὰς τούτου νικῶν ἡδυπαθείας τε καὶ μερίμνας, ἀλλ' οὖν συμβαδίζοντος. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ περιπατῶν ὡς ἐπ' ἐδάφους ἐπὶ θαλάσσης, πρὸς ὃν εἴρηται· «Ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡ ὁδός σου καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολλοῖς»[12]. Τρίψαντος ἐν τῷ βίῳ τά

---

1. Πρβλ. Λουκ. 6,36. 2. Λευϊτ. 11,45. 3. Πρβλ. Μάρκ. 13,26.
4. Πρβλ. Α' Θεσ. 4,17. 5. Πρβλ. Μάρκ. 13,26. 6. Ἡσ. 45,8.
7. Πρβλ. Ψαλ. 88,8. 8. Πρβλ. Ἰων. 1,4. 9. Πρβλ. Ἰων. 1.15.
10. Πρβλ. Ψαλ. 88,10. 11. Πρβλ. Ἰω. 10.19. 12. Ψαλ. 76,20.

τε πάθη καὶ τὰς μερίμνας, ὧν ἐπιβαίνειν ἔνεστι τοῖς ἴχνεσιν ἐπακολουθοῦντας αὐτοῦ.

Στ. ιβ΄. Ἀνάγοις δ' ἂν οὕτως· Οἱ ἑρμηνευόμενοι οὐρανοὶ ἐξομολογούμενοι τὰ θαυμάσια αὐτοῦ καὶ ἡ τὸν Ἰησοῦ δεχομένη σπόρον καὶ καρποφοροῦσα εἰς ρ΄ καὶ ξ΄ καὶ λ΄[1], «γῆ αὐτοῦ» τυγχάνουσα. Κτῆμα δὲ αὐτοῦ καὶ ἣν ἐθεμελίωσεν ἅμα τῷ πληρώματι αὐτῆς[2] οἰκουμένη δηλοῦσα τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν ταύτῃ γὰρ οἰκοῦσι ψυχαί, τὸν ἀληθῆ προσηκάμεναι λόγον, καὶ δυνάμεις ἱεραὶ παρεμβαλοῦσαι κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν. Ἐν ᾗ «Θεμέλιον», φησὶ Παῦλος, «οὐδεὶς ἄλλον δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός»[3]. Ἐφ' ᾧ τὸ πλήρωμα τῶν ἀρετῶν καὶ δογμάτων εὐσεβῶν καὶ τῶν τοῦ θείου Πνεύματος δωρεῶν. Ἔκτισε δὲ τὸν βορρᾶν ὁ Κύριος καὶ τὰς θαλάσσας ἐπὶ τῷ μηκέτι εἶναι ὃ πρότερον ἦσαν· ὡς ὁ κτίσας τοὺς β΄ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, ἐκ δύο τούτους ἕνα πεποίηκεν. Καὶ κτιζομένη δὲ καρδία καθαρά[4], ἐξ οὗ καθαρᾶς γεγένηται καθαρά· κτίζει δὲ καὶ τοὺς ἐκτὸς τῆς πίστεως, ἵν' ἐν Χριστῷ καινὴ γένωνται κτίσις[5].

Στ. ιγ΄. Ἔστι δὲ τὸ μὲν Θαβὼρ «ἐκλεκτός», τὸ δὲ Ἑρμωνιείμ, «φωτὸς μετεωρισμός». Ὁ γὰρ τυγχάνων ἐκλογῆς θείας καὶ ὑπὸ φωτὸς μετεωριζόμενος, ὅπερ ἐφώτισεν ἑαυτῷ φῶς γνώσεως, ἀγαλλιᾶται τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. Ἑρμηνεύεται δὲ τὸ Θαβὼρ καὶ «λάκκος». Δίδωσι γὰρ Θεός τισιν εὐλογίας τρόπῳ λάκκους λελατομημένους, οὓς οὐκ ἐξελατόμησαν οἱ λαβόντες. Κἂν ἐπὶ ψόγου δὲ τίθεται, μεταβαλὼν ὁ οὕτως ὠνομασμένος, ὡς χρηματίσαι φρέαρ ἢ πηγή, ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου[6].

Στ. ιδ΄. Χρηματίζει ὁ Μονογενὴς καὶ «βραχίων» ἐν τῷ «Καὶ ὁ βραχίων Κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;»[7] καὶ ἐν τῷ «Ὑψηλός σου ὁ βραχίων καὶ οὐκ ᾔδειμεν»[8]. Καὶ χεὶρ ἐν τῷ «Ἡ χείρ σου ἡ ὑψηλὴ ἐποίησε ταῦτα πάντα»[9] καὶ δεξιὰ ἐν τῷ «Δεξιὰ Κυρίου **[1492]** ὕψωσέ με»[10]· λέγει δέ, «Ὑψωθήτω ἡ χείρ σου»[11] παραδοξοποιοῦσα· φησὶ γοῦν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Θεόν· «Δὸς τοῖς δούλοις σου ἀφόβως μετὰ παρρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου ἐν τῷ ἐκτείνειν τὴν χεῖρά σου εἰς ἴασιν καὶ σημεῖα καὶ τέρατα»[12]. Ὑψοῦται δὲ καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ μετεωρίζουσα πάντα τὸν μιμητήν. Προπορεύεται δέ σου τῆς παρουσίας ἔλεος καὶ ἀλήθεια. Τίς γὰρ προσβαλεῖ σου τῷ προσώπῳ μὴ προηλεημένος καὶ ἐνωμιληκὼς τῇ ἀληθείᾳ; Λέγοις δ' ἂν πάλιν ἔλεος καὶ ἀλήθειαν τὸν Μονογενῆ, ὡς ἐν τῷ «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ»[13]. Ὡς προεπιδημῶν ταῖς διανοίαις ἐμφανίζει τὸν συνηρμοσμένον αὐτῷ Πατέρα· «Ὁ γὰρ ἐμὲ

---

1. Πρβλ. Ματθ. 13,8. 2. Πρβλ. Ψαλ. 88,12. 3. Α΄ Κορ. 3,11. 4. Πρβλ. Ψαλ. 50,12. 5. Πρβλ. Β΄ Κορ. 5,17. 6. Πρβλ. Ψαλ. 88,13. 7. Ἡσ. 53,1. 8. Πρβλ. Ἡσ. 26,11. 9. Πρβλ. Δευτ. 32,27. 10. Ψαλ. 117,16. 11. Ψαλ. 9,33. 12. Πρβλ. Πράξ. 4,29-30. 13. Ψαλ. 56,4.

δεχόμενος, δέχεται τὸν Πατέρα»[1]· καὶ «Ἐλευσόμεθα ἐγώ τε καὶ ὁ Πατήρ»[2]. Εἰκὼν γὰρ ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, τῷ καθαρῷ νῷ δείκνυσιν ἑαυτόν, δι' ἑαυτοῦ δεικνὺς τὸν Πατέρα. Ἔστι δὲ καὶ πρόσωπον τοῦ Πατρός, χαρακτὴρ ὢν τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ[3]. Καὶ δεῖ προεῖναι τῇ καρδίᾳ τῶν αὐτὸν ἐν καθαρότητι δυναμένων ὁρᾶν, ἔλεον μὲν δι' ἠθικῶν ἀρετῶν, ἀλήθειαν δὲ διὰ γνώσεως εὐσεβοῦς. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἠθικὴν ἐνέργειαν ἐλεούμεθα, κατὰ δὲ τὴν γνῶσιν τῇ ἀληθείᾳ προσβάλλομεν. Διὸ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς ἀλλήλοις ταῦτα συνονομάζεται.

Στ. ις'. Ὅρα δὲ ὡς «Ὁ γινώσκων»[4] εἶπεν, ἀλλ' οὐκ «Ἐγνωκώς». Δεῖ γὰρ ἀεὶ τὸ νικᾶν ἐνεργεῖν τὸν ἀεὶ πρὸς ἀντιπάλους ἔχοντα τὸν ἀγῶνα. Τοῦτο γὰρ αὐτὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας θεωρίαν προσάγεται· καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ φωτιζόμενος ἔσται λοιπὸν ἐν αἰωνίῳ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ὁμοίων ἀγαλλιάσεται, τὴν σωστικὴν τοῦ Θεοῦ προσηγορίαν περικείμενος. Αὕτη γὰρ τῆς ἀγαλλιάσεως πρόφασις. Ὑψωθήσεται δὲ καὶ τῇ σῇ δικαιοσύνῃ τῷ γινομένῳ σοφία καὶ ἁγιωσύνη καὶ ἁγιασμός[5]· ἥτις ἐστὶν ὑψηλὴ καὶ διὰ μετουσίας ἕλκει πρὸς ἑαυτήν. Ὑψοῦται δέ τις καὶ τῇ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δικαιοσύνῃ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας[6]. Εἰ γὰρ καὶ ἔχουσι δύναμιν, καθ' ἣν δυνατῶς πράττουσί τε καὶ θεωροῦσιν, ἀλλὰ παρὰ σοῦ καυχῶνται κατὰ τὸ «Ὁ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω»[7]. Καὶ λέγοντες· Αὐτὸς γὰρ δίδωσιν ἰσχὺν τοῦ ποιῆσαι δύναμιν. Διὸ καὶ σὺν παρρησίᾳ φασίν· «Ἐν τῷ Θεῷ ποιήσωμεν δύναμιν[8] καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν»[9]. Ὑψώθη γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστὸς εὐδοκίᾳ Πατρὸς εἰπόντος· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ηὐδόκησα»[10]. Ἐν αὐτῷ γὰρ ἡμᾶς εὐδόκησε σῶσαι. Καὶ ἀντίληψις αὐτοῦ ἐστιν ὑπερμαχοῦντος ἡμῶν· ὅστις ἅγιος βασιλεὺς ὢν τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραήλ, τὸν Θεὸν ὁρῶντος, ὑπάρχων αὐτὸς ὁ Χριστός τε καὶ Κύριος. Δύναται δὲ ἡ ἀντίληψις καὶ τοῦ Κυρίου εἶναι, ὡς ἐνεργουμένη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ ὡς ὑπομένοντος αὐτήν· ὡς ἅγιον εἶναι νῦν τὸν ἁγιαζόμενον ἐν τῷ νῷ καθορᾶν αὐτόν, ἵνα ᾖ ὑπερβατὸν ὅτι «τοῦ Κυρίου βασιλέως ἡμῶν ἡ ἀντίληψις καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰσραήλ»[11].

[1493] Στ. κ'. Ἀκούει μόνον τοῦ λαλοῦντος ὁ μὴ νοῶν. Ὁ δὲ καὶ συνιείς, ἀντιλαμβάνεται τῇ ὁράσει τοῦ νοῦ τῆς τοῦ λέγοντος προφορᾶς. Ὁ δὲ Θεὸς τοῖς τελείοις λεγομένοις υἱοῖς δείκνυσι μᾶλλον ἢ λέγει. Διὸ τὸ ἐν ὁράσει κατὰ τὸ «Καὶ ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν Κυρίου»[12], τοῦτ' ἔστιν ἐνόει. Τοιαῦται τῶν προφητῶν αἱ ὁράσεις, οὐκ αἰσθητὰ βλεπόντων, ἀλλ' ὁρώντων τὰ νοητά. «Ἐπὶ δυνατὸν»[13] δὲ

---

1. Πρβλ. Ματθ. 10,40. 2. Πρβλ. Ἰω. 14,23. 3. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3. 4. Ψαλ. 88,16. 5. Πρβλ. Α' Κορ. 1,30. 6. Πρβλ. Ρωμ. 3,22. 7. Α' Κορ. 1,31. Πρβλ. Ἱερ. 9,23. 8. Ψαλ. 107,14. 9. Ψαλ. 88,18. 10. Ματθ. 3,17. 17,5. 11. Ψαλ. 88,19. 12. Πρβλ. Ἐξ. 20,18. 13. Ψαλ. 88,20.

τὸν ἐκ ῥίζης Ἰεσσαὶ βοήθειαν ἔθετο πάσῃ βοηθοῦσαν τῇ κτίσει, τὸν ὑψωθέντα τοῦ λαοῦ κατὰ σάρκα, καθ' ἣν καὶ ἐκλεκτός ἐστι καὶ προσεδέχθη. Καὶ γάρ «ἐστιν ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων»[1], ὡς ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ᾀσμάτων. Καθ' ὃ καὶ ὕψωσεν αὐτὸν Πατὴρ χαρισάμενος αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα[2] λεγομένῳ δούλῳ τε καὶ Δαυΐδ, οὗπερ ἦν ἐκ τοῦ σπέρματος[3]. Δυνατὸς καὶ ἱκανὸς ὢν χειρὶ πρὸς τὸ διδάξαι τὴν λογικὴν κτίσιν δουλεῦσαι Θεῷ, εἰς ὃ καὶ ἐχρίσθη Πνεύματι ἁγίῳ ἀρχιερεύς τε καὶ βασιλεὺς κατὰ πάντων ἀποδειχθείς. Περὶ οὗ χρίσματος τὸ «Ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου»[4]. Χεὶρ δὲ καὶ βραχίων δι' ὧν ἀντελάβετο καὶ κατίσχυσεν αὐτὸν τοῦ Μονογενοῦς ἡ θεότης μεγάλα δι' αὐτοῦ κατεργασαμένη. Καὶ κρείττων δὲ τοῦ διαβόλου γεγένηται, μὴ ποιήσας ἁμαρτίαν, μήτε δόλον ἐσχηκὼς ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, δι' ὧν ὠφελεῖν ἐκεῖνος δοκεῖ. Οὐ μὴν οὐδὲ «κατ' ἀνομίαν τις γεννηθεὶς»[5] κακώσει δι' ἁμαρτίας αὐτόν. Τὸ δὲ ὠφελεῖν ἐπ' ἐχθροῦ, τὸ ἀνύσαι δηλοῖ ὡς ἐν Εὐαγγελίοις ἱερεῖς καὶ Φαρισαῖοί φασι πρὸς ἀλλήλους· «Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε, ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν»[6].

Στ. λ'. Μὴ δόκει δὲ μέχρι τούτου παρατείνειν τὸν Χριστοῦ θρόνον μέχρι πληρώσεως οὐρανοῦ. «Ὁ οὐρανὸς» γάρ, φησί, «καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν»[7]. Τῶν δὲ λόγων μὴ παρερχομένων βασιλεύσει καὶ μετὰ πάροδον οὐρανοῦ τε καὶ γῆς. Οὐ γὰρ ἕως τοῦ παρελθεῖν εἶπε τὸν οὐρανόν, ἀλλ' «ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ»[8]. Καὶ μετὰ τὴν πάροδον γὰρ οὐρανός ἐστιν· οὐ γὰρ ἴσον τῷ φθαρῆναι, τὸ παρελθεῖν αὐτόν. Λέγοις δ' ἂν καὶ γῆς μὲν ἡμέρας τὰ λαμπρὰ τοῖς ἀνθρώποις δοκοῦντα περιμάχητα, οὐρανοῦ δὲ τὰ φωτεινὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια, οἷς ὅμοιος ὁ θρόνος τοῦ Σωτῆρος ἀσάλευτος.

Στ. λς'. Ἐπὶ τοῖς διηνεκέσι καὶ μένουσιν ὄμνυσιν ὁ Θεός. Τῷ τοίνυν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ ἀπαράβατον ἱερωσύνην διδοὺς[9] οὐ μεταμέλεται. Καὶ τῷ Ἀβραὰμ μεθ' ὅρκων ἐπαγγέλλεται ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐνευλογηθήσεται πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς[10]. Πρόσκαιρον δέ τι διδοὺς οὐκ ὄμνυσιν ἐπ' αὐτῷ· καὶ μεταμέλεσθαι λέγεται, καθάπερ χρίσας εἰς βασιλέα Σαούλ[11]: Διὸ καὶ τῷ Δαυΐδ ὄμνυσι[12] περὶ τοῦ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τὸν Σωτῆρα γενέσθαι Χριστόν[13] συνδιαιωνίζοντος τοῦ θρόνου τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ αὐτῷ τῆς διϊκαιοσύνης ἡλίῳ[14]· καὶ ἡ σελήνη δέ, φησί, τῶν ὑπὸ Χριστοῦ φωτιζομένων τὸ ἄθροισμα τὸν αἰῶνα μένει πλησιφαής[15], πληρουμένου τοῦ ἡλίου, ἐκλαμψόντων

---

1. Ἄσμ. 5,10. 2. Πρβλ. Φιλιπ. 2,9. 3. Πρβλ. Ἰω. 7,42. Πράξ. 13,23. Ρωμ. 1,3. Β' Τιμ. 2,8. 4. Ψαλ. 44,8. 5. Πρβλ. Ψαλ. 50,7. 6. Ἰω. 12,19. 7. Ματθ. 24,35. 8. Ψαλ. 88,30. 9. Πρβλ. Ψαλ. 109,4. Ἑβρ. 5,6. 10. Πρβλ. Γεν. 22,18. 26,4. 11. Πρβλ. Α' Βασ. 15,35. 12. Πρβλ. Ψαλ. 88,3. 13. Πρβλ. Ψαλ. 88,5. 14. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 15. Πρβλ. Ψαλ. 88,38.

τῶν δικαίων ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πα**[1496]**τρὸς αὐτῶν[1]. Περὶ δὲ τοῦ ταῦτα οὕτως ἔξειν ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ, περὶ οὗ φησι Ἰώβ· «Ἰδοὺ γὰρ ἐν οὐρανοῖς ὁ μάρτυς μου καὶ ὁ συνίστωρ μου ἐν ὑψίστοις»[2].

Στ. λθ'. Εἰπών, ὦ Δέσποτα, τοῦ Χριστοῦ τὸ σπέρμα εἰς τὸν αἰῶνα μένει, ἀπώσω τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ μὴ βεβηλώσειν εἰπὼν τὴν πρὸς αὐτὸν διαθήκην ἐβεβήλωσας. «Τὸ ἁγιαστήριον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, ἤτοι εἰς θάνατον καὶ μνῆμα τὸ σῶμα παραδοὺς αὐτοῦ». Ἡ τὴν Ἐκκλησίαν οὖσαν οἶκον καὶ ἁγιαστήριον αὐτοῦ συγχωρήσας κατὰ καιροὺς καὶ παραδοθῆναι τοῖς ἐκ τῶν ἀθέων ἐπενεχθεῖσιν αὐτῇ διωγμοῖς. Θεοῦ δὲ δοῦλος ὁ Χριστός· ὡς ἀναλαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν γενόμενος ἐκ τῆς εἰπούσης τῷ ἀγγέλῳ· «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου»[3]. Ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καθεῖλες ὀχυρωτάτην βοήθειαν, ὡς προκεῖσθαι πρὸς πᾶσαν ἐπιβουλήν· φραγμοὶ γὰρ κατὰ τὴν Γραφὴν αἱ θεόθεν φρουραί. Λέγοιντο δὲ φραγμοὶ ἀμπελῶνος τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, οὓς καθαιρεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ φασιν οἱ ὁρῶντες αὐτοὺς ἐσκορπισμένους καὶ σκανδαλισθέντας ἐν τῇ νυκτὶ τῆς παραδόσεως Ἰησοῦ. Οἵπερ καὶ ὀχυρώματα λέγονται κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν περιπεσόντες δειλίᾳ· ᾧ ἠκολούθησε τὸ διηρπάσθαι Χριστόν, ὅ ἐστιν αὐτοῦ τὸ σῶμα· «Ὑμεῖς γάρ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέλους»[4]. Ὀχυρώματα δὲ αὐτοῦ καὶ πανταχοῦ Ἐκκλησίαι. Ἐγένοντο δὲ καὶ ὄνειδος τοῖς διὰ τὸ περὶ αὐτὸν εἶναι γείτοσι καλουμένοις. Οἵτινές εἰσιν οἱ δοκοῦντες τῆς Γραφῆς αὐτοῦ περιέχεσθαι καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχειν ἐγγύς, δι' οὓς ὀνειδίζεται κακῶς φρονοῦντας ἢ πράττοντας. Ὥσπερ οὖν δοξάζουσιν αὐτὸν οἱ ὀρθῶς φρονοῦντες ἢ πράττοντες, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ κατεπαίρονται ὡς ἰδίᾳ δυνάμει πράττοντες ἃ δὴ παθεῖν συνεχώρησας. Ἐφ' οἷς καὶ οἱ μισοῦντες εὐφραίνονται, μηδεμίαν ὁρῶντες ἀντίληψιν ἐν τῷ συμβάλλειν εἰς πόλεμον αὐτῷ τοὺς ἐχθρούς· ὥστε δήσαντας αὐτὸν ἀπαγαγεῖν ἐπὶ τὸν σταυρὸν καὶ ὅσα πρὸς ὕβριν ἐπενεγκεῖν.

Ταῦτά φασιν οἱ Χριστὸν μὲν ποθοῦντες καὶ Πρόνοιαν ἡγούμενοι, τὸν σκοπὸν δὲ μὴ καθορῶντες, καθ' ὃν οὐ φεισάμενος ὁ Πατὴρ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ ἔκδοτον αὐτὸν ἀφῆκε τοῖς ἐπαναστᾶσιν αὐτόν. Παύσωνται δὲ τῶν ῥημάτων μαθόντες τὴν κατορθωμένην σωτηρίαν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Οὐ μόνον τοῦ Πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν παραδόντος αὐτόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἑαυτόν· δέδωκε γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. Τέως γε μὲν ᾤοντο καὶ ἀπὸ τοῦ καθαρισμοῦ καταλελῦσθαι Χριστόν, οὗ εἰργάσατο διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ· κατερράχθαι δὲ εἰς γῆν τὸν θρόνον αὐτοῦ, καίτοι τοῦ Θεοῦ τεθεικότος αὐτὸν ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ. Ὁρῶντες γὰρ αὐτοῦ τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν ἔδοξαν τέλος εἰληφέ-

1. Πρβλ. Ματθ. 13,43. 2. Ἰὼβ 16,19. 3. Λουκ. 1,38. 4. Α' Κορ. 12,27.

ναι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ σμικρυνθεῖσαν καὶ ἀνατραπεῖσαν, ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν σταυρὸν αἰσχύνῃ γεγενημένῃ. Περὶ ἧς ὁ Ἀπόστολος εἶπεν· «Ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνης καταφρονήσας»[1], ἵν' ἐκ νε**[1497]**κρῶν ἀναστάς, μηκέτι ᾖ καταλελυμένος ἀπὸ καθαρισμοῦ· ἀλλ' ἐνεργῶν αὐτὸν αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, κατὰ τὸ «Καθαρισμὸν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς»[2] ἀνωρθωμένον ἔχων καὶ βεβαίως ἱδρυμένον τὸν θρόνον τὸν μακροήμερον καὶ αἰώνιον διαμένοντα.

Σ τ. μ η'. Μνήσθητι, φασὶν οἱ ταῦτα λέγοντες, ὅτι τρεπτοὶ τὴν φύσιν ὑπάρχομεν, ὄντες αὐτεξούσιοι, μήπως εἰς ἀσέβειαν ἐξοκείλωμεν· λέγοις δ' ἂν ὑπόστασιν καὶ τὴν καθ' ἣν ὑποστῆναί τις δύναταί τι τῶν ἐπιπόνων.

Σ τ. μ θ'. Ἡ δὲ «Τίς» φωνὴ ποτὲ μὲν λέγεται πευστικῶς, ὡς ἐν τῷ «Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ Κυρίου;»[3] ποτὲ δὲ σημαίνει τὸ σπάνιον, ὡς ἐν τῷ «Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ δοῦλος πιστὸς καὶ φρόνιμος;»[4] καὶ «Τίς σοφός, καὶ συνήσεται ταῦτα;»[5] καὶ τὸ ἀδύνατον ὡς ἐν τῷ «Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου;»[6] καὶ ἐν τῷ «Τίς συνήγαγεν ἀνέμους ἐν κόλπῳ;»[7]. Δηλοῖ δὲ καὶ τὸν εὐτελῆ, ὡς ἐν τῷ «Εἰ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν;»[8] καὶ «Ἰδοὺ Κύριος βοηθήσει μοι, τίς κακώσει με;»[9]. Κεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ καλουμένου παρά τισιν ἰδίως ποίου, παρὰ δὲ ἄλλοις, ἀτόμου, καὶ ἑνὸς ἀριθμῷ· ὡς ἐν τῷ ἄνθρωπος δηλωτικὸν τοῦ οὐδείς· Τίς γὰρ τὸν κοινὸν ὑποφεύξεται θάνατον; «Ὁ» γὰρ «θάνατος», φησίν, «εἰς πάντας ἀνθρώπους διῆλθεν»[10]. Καὶ καθὼς ἁμαρτία τῷ ἀποπεπτωκέναι θεότητος. Οἷον τὸ «Ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε»[11] καὶ τὸ «Ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος ἐν ὑμῖν οὐχὶ ἄνθρωποί ἐστε καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;»[12]. Ὁ δὲ τοιοῦτον ὁμώνυμον οὐ διαφεύξεται θάνατον. Τοῦτο γὰρ τῶν γενομένων θεῶν μετουσίᾳ θεότητος. Ζῶσι γὰρ ἀεὶ μεταποιούμενοι τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἥτις ὑπὲρ ἄδην ἐστὶ ῥυομένου Θεοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ΠΘ'

Σ τ. γ'. Ἀνάγων εἰς ὕψος ἐκ τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων τὸν ἄνθρωπον, μὴ πρὸς ταῦτα πάλιν ἀποστρέψῃς αὐτόν[13].

Σ τ. θ'. Πᾶς οὖν ὁ χρόνος ὁ παρεκτείνων τῇ ἡμετέρᾳ μετὰ σώματος ζωῇ φανερὸς καὶ πεφωτισμένος σοι τυγχάνει, ὡς ὁρᾶν πᾶν ἁμάρτημα πρακτικὸν καὶ ἐν λογισμοῖς.

Σ τ. ι β'. Ἡ δέησις ἐπισταμένων ἐστὶν ὅτι δεξιὰν ἔχει Θεὸς καὶ ποθούντων ταύτην ἰδεῖν, δι' ἧς ἐδημιούργησέ τε καὶ προνοεῖ τοῦ

---

1. Ἑβρ. 12,2. 2. Ἑβρ. 1,3. 3. Ψαλ. 23,3. 4. Ματθ. 24,45. 5. Πρβλ. Ψαλ. 106,43. 6. Ἡσ. 40,13. Ρωμ. 11,34. 7. Παρμ. 30,4. 8. Ρωμ. 8,31. 9. Ἡσ. 50,9. 10. Ρωμ. 5,12. 11. Ψαλ. 81,7. 12. Α' Κορ. 3,3. 13. Πρβλ. Ψαλ. 89,3.

κόσμου, ὅπως μή, δι' ὧν ἐνεργεῖ, καταλάβωσιν, ἀλλὰ τῷ προσβάλλειν αὐτήν. Οἵοιτο δ' ἂν καὶ αἴτησις εἶναι τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ. Τότε γὰρ γνωρισμὸς ἡ τοῦ Θεοῦ δεξιὰ γέγονεν, ὅτε ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. «Ἐθεασάμεθα γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός»[1]. Τότε σὺν αὐτῇ φανερωθέντας ἔγνωμεν καὶ «τοὺς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ»[2], οἵτινές εἰσιν οἱ φάσκοντες· «Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τε**[1500]**λείοις»[3]· ἅμα δὲ καὶ οἱ προφῆται οἱ τότε λέγοντες ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ πεφανέρωνται, ἴσως ἂν ὑποπτευθέντες πρὸ τῆς ἐκβάσεως, ὡς μὴ τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ πεπαιδευμέναι τὴν καρδίαν· ὁποῖός ἐστιν ὁ τὸν νοῦν σεσοφισμένος, κἂν διαμαρτάνῃ λόγῳ προφορικῷ. Ἐρεῖ γὰρ ἀληθεύων, εἰ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει[4]. Γράφεται δὲ καὶ «πεπεδημένους»[5]. Αἱ γὰρ τῆς σοφίας οὐ συγχωροῦσι πέδας χωρὶς εὐσεβείας ὁδεύειν· ἐν ταύταις γὰρ ἐμβαλεῖν τοὺς πόδας τῆς ψυχῆς προστετάγμεθα. Ἀπολιγωροῦσι δὲ λέγοντες· «Ἕως πότε;»[6], τοῦτ' ἔστι τὸ πρόσωπόν σου καὶ τὴν δεξιάν σου ἀποστρέφεις ἀφ' ἡμῶν; Καὶ βαχεῖα γὰρ ἀναβολὴ πρὸς τοῦτο, χρόνος ἐστὶ μακρότατος. Ἀλλ' ἐπίστρεψον[7] πρὸς τοὺς ἀποστραφέντας τὰ σὰ προστάγματα. Εἶτά φησιν· Ὡς ἐπιλάμψασα ἡμῖν ἡ σὴ δεξιά, ἥλιος οὖσα δικαιοσύνης[8] ἀρχὴν ἡμέρας νοητῆς κατεσκεύασε, δι' ἧς ἐπληρώθημεν τοῦ ἐλέους τοῦ σοῦ, ὡς πάσας εὐφραίνεσθαι τὰς ἡμέρας[9], ἃς ἡμῖν τὸ φῶς σου ἐφώτισε τὸ ἀληθινόν[10] ἐμποιοῦν ἐν αἷς εἰσέρχεται καρδίαις ποικίλως. Καὶ μὴν ἀνατέλλον ἐν ταῖς πράξεσι καὶ νοήσεσι, πολλὰς ἐν ἡμῖν ἡμέρας ποιεῖ· ὡς ἀγαλλιωμένους λῦσαι τὸ τῶν κακωτικῶν ἡμερῶν σκυθρωπόν, ἐν αἷς ἐταπεινώθημεν, αἰχμαλωσίᾳ παραδοθέντες διὰ κακίαν καὶ ἄγνοιαν, ἐν κακοῖς γεγονότες ἢ τοῖς ἐναντίοις τῶν κυρίως ἀγαθῶν, περὶ ὧν εἴρηται· «Ἄφρων ἐν γέλωτι πράττει κακά»[11] ἢ τοῖς ἐπιπόνοις, περὶ ὧν εἶπεν Ἰώβ, «Εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐκ χειρὸς Κυρίου ἐδεξάμεθα, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσομεν;»[12]. Ἐπίβλεψον τοίνυν ἐπὶ τοὺς δούλους σου καὶ τοὺς κατὰ διδασκαλίαν καὶ μίμησιν ἀρετῆς γεννηθέντας ἡμῖν εὐτόνους καὶ ἄρρενας ὁδήγησον ἐπὶ τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ λαμπρότης σου ἔσται ἐφ' ἡμᾶς ἐκλάμψαντας ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Θαρροῦντες δὲ ἐφ' οἷς δεδράκασιν, ἀξιοῦσι κατευθυνθῆναι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτούς, ὅπερ ὁ φαῦλος οὐ βούλεται, λήθῃ δὲ μᾶλλον παραδοθῆναι.

ΨΑΛΜΟΣ ϛ'

Στ. ζ'. Ἅμα γὰρ τῷ θέλειν πλησιάσαι τῷ σπουδαίῳ, πίπτει ἡ φάλαγξ τῶν ἐναντίων· «Ἐν τῷ ἐγγίζειν» γὰρ «ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας

---

1. Ἰω. 1,14. 2. Ψαλ. 89,12. 3. Α' Κορ. 2,6. 4. Β' Κορ. 11,6. 5. Ψαλ. 89,12. 6. Ψαλ. 89,13. 7. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 8. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 9. Πρβλ. Ψαλ. 89,14. 10. Πρβλ. Ἰω. 1,9. 11. Παρμ. 10,23. 12. Ἰὼβ 2,10.

τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν»[1].

ΨΑΛΜΟΣ ϛΑ΄

Σ τ. γ΄. Θεολογίας καὶ θεοπτείας ὑπόθεσις τυγχάνων τέλος ἔχει τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἀναγγέλλειν προσήκει, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς καὶ ἐκ τῶν φανερῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ βαθέων καὶ ἀποκρύφων, διαγνώσεως ὑπερβολήν. Τὴν δὲ σοφίαν τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις ὠνόμασεν νύκτα· φύσει γὰρ τὰ περὶ Θεοῦ εὐσεβῶς καὶ ὀρθῶς λεγόμενα, τῆς τῶν πολλῶν γνώσεως, διὰ μέγεθος δυνάμεως, ἀποδημεῖ. Νὺξ δέ ἐστι διὰ τὸ δυσκατάληπτον· αὕτη δὲ νὺξ ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὸ σκότος, ὃ ἔθετο ὁ Θεὸς ἀποκρυφὴν αὐτοῦ[2].

Σ τ. η΄. Ὅτε οἱ ἁμαρτωλοὶ οἷα χόρτος ἀνατέλλουσιν καὶ ἐνεργεῖται ἡ ἀνομία[3] καὶ ἡ πρὸς Θεὸν ἔχθρα αὐτῶν ἐπιτείνεται. Ἀγνοεῖται δὲ τοῦ Θεοῦ ὕψος καὶ μέγεθος τυφλούσης τῆς κακίας τὸ ὄμμα τοῦ νοῦ τὸ δυνάμενον προσβάλλειν τῷ Κυρίῳ, ὅταν δὲ κατάλυσις **[1501]** τῆς ἁμαρτίας γένηται, ὡς ἀπολέσθαι διὰ τὸ ἁμαρτάνειν ἐχθροὺς[1] γεγενημένους Θεῷ, ἀπόλλυσθαι δέον οἱ τοιοῦτοί εἰσι, τὸ τηνικάδε ὁ Θεὸς ὁ ὕψιστος εἰς τὸν αἰῶνα εὑρεθήσεται τῷ καθαρθέντι νῷ.

Σ τ. ι΄. Τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἁπάντων ἀνθρώπων ταπεινουμένων ἀφ' ἧς εἶχον ὑψαυχενίας ἐπὶ τοῖς προσκαίροις, ὑψοῦται Κύριος, μόνος βασιλεὺς ἁπάντων ἀποδεικνύμενος, ἀμέμπτως τε πάντων προνοησάμενος καὶ διαταξάμενος τὰ ὅλα.

ΨΑΛΜΟΣ ϛΒ΄

Σ τ. γ΄. Οἱ μιμούμενοι ποταμοὶ τὸν ποταμὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ[5] ἐπαίρουσι πρότερον τὴν σφῶν νόησιν· εἶτα τὰς φωνὰς τὰς ἑρμηνευούσας τὰ νοηθέντα αὐτοῖς· ὡς ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν τούτων ποταμῶν ὑδάτων φωνῆς, θαυμαστοὺς καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους γενέσθαι διὰ μετανοίας καὶ ἀναλήψεως ἀρετῆς, τοὺς πάλαι δι' ἀλαζονίας καὶ πλούτου καὶ αὐθαδείας καὶ δοξαρίων μετεωρισμοὺς ὄντας τῆς τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων θαλάττης[6]. Δυνατὸν δὲ καὶ τοὺς λόγους αὐτοὺς τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, Καινῆς τε καὶ Παλαιᾶς, ποταμοὺς ⟨λέγειν⟩ διὰ τὸ τίμιον καὶ ζωτικὸν καὶ καρποφορίας αἴτιον.

Σ τ. δ΄. Μετεωρισμῶν θαλάττης, κατὰ τὴν παροῦσαν διάνοιαν ὄντων τῶν καλουμένων πειρασμῶν, οἳ καὶ θαυμαστοὶ γενήσονται, σωτηρίας αἴτιοι ἀναφαινόμενοι ἀπὸ τῶν φωνῶν τῶν ποτίμων πολλῶν ὑδάτων[7]. Ἔστι γοῦν ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς πειρασμοῖς καὶ ἀγῶσι τούτοις

---

1. Ψαλ. 26,2. 2. Ιρβλ. Ψαλ. 17,12. 3. Ιρβλ. Ψαλ. 91,8. 4. Ιρβλ. Ψαλ. 91,10. 5. Ιρβλ. Ψαλ. 45,5. 6. Ιρβλ. Ψαλ. 92,4. 7. Ἐνθ' ἀν.

νικητάς τινας ἀποδεικνυμένους. «Μακάριος γὰρ ἀνήρ, ὃς ὑπομένει πειρασμόν»[1] καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἐκ γὰρ τῶν πραγμάτων αὐτῆς καὶ τῶν ἐν ἑαυτοῖς τῶν αὐτῶν ἐμβαινόντων θαυμαστοὶ γίνονται οἱ μετεωρισμοὶ[2] αὐτῆς λογικῶς καὶ φρονίμως ἐταζόμενοι.

Ἐν τοῖς ὑψηλοῖς καὶ ἐπηρμένοις λόγοις θαυμαστὸς ὁ Κύριός[3] ἐστιν· ὡς πιστοῦσθαι ἐπὶ τούτῳ τὰ μαρτύρια[4] τὰ συγγενῆ τοῖς λεγομένοις δικαιώμασι καὶ νομίμοις.

Στ. ε'. Οἶκος Θεοῦ πάντες οἱ προσηκάμενοι αὐτὸν εἰς ἑαυτούς· οἷς καὶ πρέπει ἀληθῶς τὸ ἅγιος εἶναι οὐκ ἐπὶ μίαν καὶ δευτέραν, ἀλλ' «εἰς μακρότητα ἡμερῶν»[5]. Ὅθεν ὁ μυσταγωγὸς βουλόμενος τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εἰς μακρότητα ἡμερῶν ἁγίασμα ἔχειν φησίν· «Οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; Εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθείρει τοῦτον ὁ Θεός. Ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἵτινές ἐστε ὑμεῖς»[6]. Πρέπει γὰρ ἀληθῶς ἡ ἁγιότης καὶ τὸ ἁγίασμα παντὶ τῷ γινομένῳ Θεοῦ οἴκῳ, ἵν' ὥσπερ Θεοῦ, ἅγιος· ἢ καὶ ὥσπερ ἅγιος, οὕτω καὶ Θεοῦ.

Οἶκον αὐτοῦ εἴτε τὴν αὐτοῦ σάρκα λέγοις εἴτε τὴν Ἐκκλησίαν εἴτε τοὺς ἀφιερωθέντας αὐτῷ τούτων τὸ ἁγίασμα «εἰς μακρότητα ἡμερῶν»[7], τοῦτ' ἔστιν εἰς αἰῶνα αἰώνων. Διόπερ οἱ ἄλλοι ἑρμηνευταὶ «μήκη χρόνων» ἐκδεδώκασιν. Οὐ τοίνυν περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Ἰουδαίων ἡ προφητεία ἐκλαμβάνεσθαι δύναται· τούτου γὰρ πάλαι καὶ πρόπαλαι καθαιρεθέντος, ἁγίασμα πῶς ἔσται «εἰς μακρότητα ἡμερῶν;»[8]. Ἀλλ' ἡμεῖς, εἴπερ ἡμῖν **[1504]** πόθος ναὸς Θεοῦ προσαγορεύεσθαι, ἵνα ἐνοικοῦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχωμεν, φυλάξωμεν τὸν ἁγιασμὸν «εἰς ἡμερῶν μακρότητα».

ΨΑΛΜΟΣ ϛΓ'

Στ. α'. Τῷ γὰρ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι τῶν κρινομένων τὰ πράγματα καὶ αὐτὴν τὴν πρόθεσιν τῶν ἐνεργούντων αὐτὰ μετὰ παρρησίας ἐπάγει ἐκδικήσεις, τῶν ἄλλων κριτῶν ἔσθ' ὅτε σφαλλομένων, ὡς μὴ κατὰ ἀναλογίαν τῆς ποσότητος, τῶν ἁμαρτανομένων ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν. Ἐφ' ᾧ καὶ αἰσχύνεσθαι συμβαίνειν τὸν κρίνοντα, ὡς μὴ δεόντως ἐπιτιμήσαντα τοῖς ἑαλωκόσι τῇ κακίᾳ, μόνου παρρησιαζομένου, ἐν τῷ ἐκδικεῖν τοῦ λέγοντος· «Ὧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν»[9]. Ἀποδιδοὺς γάρ ἐστιν ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ[10].

Στ. β'. Δεῖξον ἅπασι τῆς σῆς δεσποτείας τὸ ὑψηλὸν καὶ κατάλυσον τὴν τῶν ἀλαζόνων ὀφρύν, διδάσκων διὰ τῆς πείρας, ὅτι σὺ

---

1. Ἰακ. 1,12. 2. Πρβλ. Ψαλ. 92,4. 3. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ψαλ. 92,5. 5. Ψαλ. 92,5. 6. Α' Κορ. 3,16-17. 7. Ψαλ. 92,5. 8. Αὐτόθι. 9. Ματθ. 7,2. 10. Πρβλ. Ψαλ. 61,13. Παρμ. 24,12. Ρωμ. 2,6.

εἶ τῆς οἰκουμένης κριτής, ὁ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενος[1] καὶ τὴν ἁρμόζουσαν αὐτοῖς κόλασιν ἀποδιδούς. Ἀναδειχθείη ταῦτα πάντα καὶ εἰς τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν. Τότε γὰρ ἐπαρρησιάσατο ἀναμάρτητος ἄνθρωπος γεγονώς, καίτοι Θεὸς ἐκδικήσεως Κύριος ὤν. Ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἔκρινεν, ἁμαρτίας πλήρη αὐτὴν ἀποδείξας, αὐτὸς ἁμαρτίαν οὐ ποιήσας, οὐδὲ γνοὺς ἁμαρτίαν. Διὸ καὶ «ἀνταπέδωκε» τοῖς ὑπερηφανήσασιν αὐτὸν Φαρισαίοις καὶ τοῖς ἀοράτοις ἐχθροῖς ἐπαρθεῖσιν ἐν τῷ σταυρῶσαι αὐτόν.

Σ τ. κ΄. Σὺ δημιουργὸς ἡμῶν ὑπάρχων, καὶ δὴ καὶ φροντίζεις ἡμῶν, ὦ Δέσποτα. Ὅθεν, εἴ τι πάρεστιν ἡμῖν ἀγαθόν, ἴσμεν αὐτὸ ὅσον καὶ παρὰ σοῦ εἶναι. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁρῶμεν φαύλους τινὰς κατὰ τῶν δικαίων φονῶντας καὶ ἀθῴους καταδικάζοντας, ἀναφθεγγόμεθα πρὸς σέ· Μὴ ἕτερος θρόνος βασιλείας σύνεστί σοι ἢ προσέσεσθαί σοι, ὅτι ταῦτα κατὰ τῶν θεραπόντων ἐπιτελεῖται; Ἀλλ' οὐ πρόσεστί σοι ἀνομίας θρόνος· νόμον γὰρ τῶν πάντων βασιλέα ἀνέδειξας, καθ' ὃν τὸ πᾶν διοικεῖται.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Θρόνος ἀνομίας ἡ μετὰ τυραννίδος ἀρχή. Διὸ καὶ ὠμότατος καὶ ἐπαχθὴς ὤν, βαρέα καὶ ἐπίμοχθα προστάττει, συμπράττων τοῖς προστάγμασιν αὐτοῦ κόπον. Ἀλλ' αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσί[2], κατὰ τὸν Ἰωάννην· ὅθεν καὶ ἀνωφερεῖς εἰσιν, ἀνυψοῦσαι καὶ μετεωρίζουσαι τὸν μεταποιούμενον.

Καὶ πάλιν· Διὸ κώλυσον αὐτοὺς τῆς ὠμοτάτης καθ' ἡμῶν ὁρμῆς.

Ἐπιμορφαζόμενοι δὲ καὶ τὸ κριταὶ καὶ δικασταὶ τυγχάνειν καταδικάζουσιν ἀθῷον αἷμα.

ΨΑΛΜΟΣ ϛΔ΄

Σ τ. γ΄. Θεοὺς λέγει οὓς ἀγγέλους ἡ Γραφὴ καλεῖ· βασιλεύει δὲ κἀκείνων γενομένων θεῶν, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γεγένηται.

Σ τ. δ΄. Πάσης τῆς γῆς ἐπιδραττόμενος ὁ λόγος κατὰ τὸν τῆς προνοίας λόγον, ἐν τῇ χειρὶ ἑαυτοῦ ἔχει τὰ λεγόμενα τῆς γῆς πέρατα[3]· ἡ κατάσχεσις γὰρ **[1505]** αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐστιν.

Ὀρῶν ὄντων τῶν διηρημένων, βίῳ γὰρ καὶ φρονήματι, θεοσεβῶν ἀνδρῶν. Κατ' ἐξαίρετον δὲ αὐτοῦ εἰσιν ὑπερέχοντες, οὓς ὑψηλὰ τῶν ὀρέων προσηγόρευσεν.

Σ τ. η΄. Ταύτας τὰς λέξεις ἕως τοῦ τέλους τοῦ ψαλμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰρῆσθαι φήσας ὁ Ἀπόστολος, ἔθηκεν αὐτὰς ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ[4], ἁμωσγέπως, καὶ ἑρμηνείαν αὐταῖς ἐπαγαγών. Ἡρμήνευσε δὲ τὸ «σήμερον»[5] εἰς τὸν πάντα τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα ἀναφέρων αὐτό· ἑκάστη γὰρ ἡμέρα τοῦ αἰῶνος σημαίνεται διὰ τοῦ «σήμερον».

---

1. Παρμ. 3,34. Ἰακ. 4,6. Α΄ Πέτρ. 5,5. 2. Πρβλ. Α΄ Ἰω. 5,3. 3. Πρβλ. Ψαλ. 94,4. 4. Πρβλ. Ἑβρ. 3,7 κ.έ. 5. Ψαλ. 94,7.

Σ τ. ι′. «Προσώχθισα»[1]· προσκορής, φησίν, ἐγενόμην οὐ πάσῃ γενεᾷ, ἀλλ' ἐκείνῃ ἀεὶ πλάνῃ συμβιούσῃ, διὰ τὸ μὴ ἐθέλειν γνῶσιν ἔχειν Θεοῦ. Ἔφη τὸν Θεὸν ὀργισθέντα ὀμῶσαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ[2]. Ταῦτα δὲ ἐν ἑβδομηκοστῷ ἑβδόμῳ εἰπών, ἐξηγησαμένου δὲ καὶ Παύλου ταύτην τὴν λέξιν, οὐδὲ πλέον τῶν τότε ῥηθέντων ἐροῦμεν. Ταῦτα δὲ καὶ ἡμᾶς διαδέξονται, εἰ τῆς τοῦ Θεοῦ φωνῆς εἰσέτι καὶ νῦν κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν ἀνακαλουμένης ἡμᾶς ἀκούοντες, σκληρύνομεν τὰς ἑαυτῶν καρδίας· διαλήψεται γὰρ ἡμᾶς ὀργὴ Θεοῦ καὶ ἀποπεσούμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ ἀναπαύσεως.

ΨΑΛΜΟΣ ϛΕ′

Σ τ. α′. Λεκτέον οὖν περὶ τῆς τοιαύτης εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστάσεως τοῦ οἴκου, προφητικωτέραν τὸν Δαυὶδ τεθεωρηκότα τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου τὴν ᾠδὴν πεποιηκέναι. Ἄδουσι δὲ τὴν ᾠδὴν οἱ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἐκδυσάμενοι καὶ τὸν νέον ἐνδυσάμενοι τὸν ἀνανεούμενον εἰς τὸ γενέσθαι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν[3], τῷ μαθητεύεσθαι τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, τὴν καινότητα τῆς Χριστοῦ διαθήκης καὶ διδασκαλίας προσηκάμενοι.

Σ τ. β′. Οὗτοι οὖν πάντες οἱ ᾄδοντες τῷ Θεῷ πρὸς τὸ ᾄδειν αὐτῷ καὶ εὐλογεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ προστάττονται[4]· διὰ γὰρ ἔργων ἀγαθῶν καὶ γνώσεως τῆς ἀληθείας εὐλογεῖ τις καὶ δοξάζει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Σ τ. γ′. Περὶ ὧν ἐν λθ′ ψαλμῷ πρὸς Θεὸν εἴρηται· «Πολλὰ ἐποίησας σύ, Κύριε ὁ Θεός μου, τὰ θαυμάσιά σου»[5]. Τὸν τούτων τῶν θαυμάτων αἴτιον ὑμνῶν Ἡσαΐας ὁ προφήτης φησίν· «Κύριος ὁ Θεὸς δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου· ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πράγματα, βουλὴν ἀρχαίαν ἀληθινήν»[6]. Θεὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ θαυμαστὰ πεποίηκεν, ἐλευθερώσας πᾶσαν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταπονουμένην.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Εἰ δὲ καὶ τὰς τεραστίους δυνάμεις εἶναι βούλεται, τὰ ἐπαγγελλόμενα τοῖς λαοῖς θαυμάσια, καθ' ἃ Ἰησοῦς νεκροὺς ἤγειρε καὶ τυφλοὺς εἰς ὄψιν ἀποκαθιστᾷ καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο ἀναγέγραπται, οὐχ ἁμαρτάνεις.

ΨΑΛΜΟΣ ϛϚ′

Σ τ. α′. Τοῦ ἱκανοῦ χειρί. Οὗτος δέ ἐστιν ὁ πνευματικὸς Δαυίδ, ὁ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα **[1508]** γεγονώς. Ἡ γῆ τοίνυν αὐτοῦ καθίστατο, παντὸς θορύβου καὶ ταράχου πολεμικοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταλυθέντος· ἢ καθίσταται γῆ, κατάστασιν ἀναλαμβάνουσα, καθ' ὃ

---

1. Ψαλ. 94,10. 2. Πρβλ. Ψαλ. 94,11. 3. Πρβλ. Κολ. 3,9-10. 4. Πρβλ. Ψαλ. 95,2. 5. Ψαλ. 39,6. 6. Ἡσ. 25,1.

καρποφορεῖ ὃν ἐδέξατο σπόρον εἰς ἑκατὸν καὶ ξ′ καὶ λ′[1], σπειράντων ἑαυτοῖς δικαιοσύνην ἐπὶ τῷ γεννήματα δικαιοσύνης πλησθῆναι τῶν ὑπὸ Ἰησοῦ σπαρέντων. Διὸ καὶ βασιλεύει ὁ Κύριος οὐκ ἀπὸ τοῦ μὴ βασιλεύειν καθάπαξ ἐπὶ τὸ βασιλεύειν ἐληλυθώς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ ἄρχειν τῶν ἁμαρτανόντων μετανοησάντων ἥκειν ἐπὶ τὴν βασιλείαν. Ἀγαλλιᾶται οὖν πᾶσα ἡ γῆ τοῦτο ποιεῖν προσταττομένη, ἐπὶ τῷ τὸν Κύριον πάσης αὐτῆς βεβασιλευκέναι[2].

Σ τ. β′. Οὐ σωματικῶς. Εἰ γὰρ τὰ κυκλοῦντα εἴη σώματα, καὶ ὁ κυκλούμενος εἴη σῶμα ἢ σώματί γε χρώμενος. Ἀλλ' ἀσώματος, μᾶλλον δὲ ὑπερέκεινα σωμάτων, ὁ Θεὸς καὶ ὁ μονογενὴς αὐτοῦ Υἱός, καθ' ὃ Θεὸς Λόγος ἐστί. Λέγεται δὲ νῦν πρὸς παράστασιν τῆς ἀκαταληψίας αὐτοῦ, περὶ αὐτὸν νεφέλη καὶ γνόφος εἶναι. Καὶ τάχα μὲν ἡ νεφέλη τοὺς ἐξ αὐτοῦ ῥέοντας ποτίμους σημαίνει λόγους· ὁ δὲ γνόφος τὴν ἀσάφειαν τῆς ἀκαταλήψεως αὐτοῦ. Εἴρηται γοῦν καὶ πρότερον, «Καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ»[3]. Τὸ γὰρ δυσθεώρητον μᾶλλον δὲ ἀκατάληπτον τῷ νῷ τῶν αὐτοῦ γενητῶν τῆς πορείας αὐτοῦ, καθ' ἣν πορεύεται δημιουργικῶς καὶ προνοητικῶς, παρίσταται διὰ τοῦ «Γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ»[4].

Σ τ. γ′. Ἐχθροὶ τοῦ λόγου τῆς δικαιοσύνης οἱ ἀλόγως καὶ ἀδίκως πράττοντες, ὥσπερ αὖ διάφοροι τῆς ἀληθείας οἱ ψευδοδοξοῦντες καὶ ψευδόμενοι· καὶ ἡ φιλία δὲ τοῦ κόσμου ἐχθροποιεῖν εἴρηται Θεῷ[5].

Οὐκ ἀναλίσκων καὶ φθείρων αὐτῶν τὴν οὐσίαν, ἀθάνατος γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπόστασις, ἀλλ' ἀφανίζων τὰ περὶ αὐτοὺς ἀναφυέντα τῆς σαρκὸς ἔργα καὶ ὑλικὰ φρονήματα· ὅθεν ὁ Σωτὴρ εὔχεται ἀναφθῆναι· τὸ πῦρ βαλεῖν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς[6], ὅπως ἀναφθῇ τὰ γήινα πάντα.

Σ τ. δ′. Οἱ φωτεινοὶ λόγοι τῆς θείας διδασκαλίας αὐτοῦ «ἀστραπῶν τρόπῳ ἔφαναν»[7] πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καταυγάζοντες καὶ φωτίζοντες αὐτὴν ἐπὶ τῷ ἔχειν φῶς γνώσεως. Ἀλλ' ἡ γῆ ταύτας τὰς ἀστραπὰς ἰδοῦσα, κλονηθεῖσα μετέβαλεν ἀποβαλοῦσα τὴν γεώδη ποιότητα, ἐπὶ τοῦ ἀναλαβεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ἰδοῦσα τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους καὶ τὰ κατάλληλα τούτοις ἔθη, πάντες οἱ ἄνθρωποι τὰ σφέτερα πάτρια καταλιπόντες, τῇ εὐαγγελικῇ παιδεύσει προσεληλύθασιν. Ἀλλὰ οἰκουμένη ἰδοῦσα τὰς ἀστραπὰς τοῦ Κυρίου ἐλλάμπεται. Ἡ δὲ γῆ σαλεύεται διὰ τοῦ κλόνου, ἀρχὴν λαμβάνουσα πρὸς τὸ καὶ αὐτὴν οἰκουμένην χρηματίσαι, ἵνα φανῶσιν αὐτῇ τοιαύτῃ γεγενημένῃ αἱ θεῖαι τοῦ Κυρίου ἀστραπαί.

Σ τ. ς′. Οἱ προαναφωνήσαντες τὴν ἐνταῦθα ἐπιδημίαν τοῦ Σωτῆρος ὄντος δικαιοσύνης Θεοῦ[8], οἱ οὐρανοί εἰσιν, τῷ φέρειν τὴν εἰκόνα

---

1. Πρβλ. Ματθ. 13,8. 2. Πρβλ. Ψαλ. 96,1. 3. Ψαλ. 17,10. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Πρβλ. Ἰακ. 4,4. 6. Πρβλ. Λουκ. 12,49. 7. Πρβλ. Ψαλ. 96,4. 8. Πρβλ. Α′ Κορ. 1,30.

τοῦ ἐπουρανίου[1], **[1509]** καὶ ἔχειν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ[2], ἀναγγείλαντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην οὐρανόθεν ἐλευσομένην, οὐκ ἄλλην τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ τυγχάνουσαν· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ πολλαχοῦ δικαιοσύνη καλεῖται, ταύτην ἀναγγέλλειν πραγματικῶς μόνοι ἴσασιν οἱ οὐρανοὶ[3] ὄντες ἄνδρες δίκαιοι· ἐπιδεικνυμένην γὰρ πίστιν ἀναγγέλλει δίκαιος, τῆς πίστεως αὐτῶν εἰς δικαιοσύνην λογιζομένης[4].

Στ. ι'. Ἐναντίον καὶ ἐχθρὸν τῷ Θεῷ, οὐκ ἐν ἀντιστάσει φύσεως ὄν, οὐ γὰρ ἀντιδιαιρεῖται τῇ ἀγαθῇ φύσει πονηρὸν τὸ παρὰ φύσιν· οὐδὲ φύσιν τινὰ δεικνυμένην ὑπολαβεῖν ἔστιν, ἣν καλεῖ πονηρόν. Οὐδὲ γὰρ ἔχομέν τινα τοιαύτην ἐν γνώσει, ἵν' εἰδότες μισήσαιμεν, ἀλλὰ πονηρὸν ἅπαν τὸ κακίας ἔργον ἐπιστάμεθα καὶ τὸ τοῦ μίσους, ἐάν περ εὖ φρονῶμεν.

Εἴ ποτε ἐπεβούλευσέ τις τῶν ὁσίων μέχρι τῆς σώματος κακώσεως ἢ θανάτου τὰ τῆς ἐπιθέσεως ἴσχυσε, τῆς ψυχῆς ἀζημιώτου καὶ ἀμειώτου διαμεινάσης. Τίς γὰρ οὖν οὐχ ὁμολογήσειε τοὺς τῆς ἀληθείας μάρτυρας πεφρουρῆσθαι κατὰ τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ ὁμολογουμένου ὑπ' αὐτῶν Κυρίου;

Στ. ια'. Τῷ τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν κατορθώσαντι, δικαιοσύνην καλουμένην, ἀνέτειλε φῶς τῆς γνώσεως, οὐκ ἄλλο τυγχάνον τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ· περὶ οὗ ὁ Πατὴρ εἶπεν· «Τοῖς δὲ φοβουμένοις τὸ ὄνομά μου ἀνατέλλει ἥλιος δικαιοσύνης»[5].

ΨΑΛΜΟΣ ϛΖ'

Στ. γ'. Διαφέρει τοῦ Ἰακὼβ ὁ Ἰσραὴλ ἐπινοίᾳ ἀλλ' οὐχ ὑποστάσει· ὁ γὰρ αὐτὸς ὁτὲ μὲν Ἰακώβ, ὁτὲ δὲ Ἰσραήλ ἐστιν. Ὅτε γὰρ ἀσκητὴς τυγχάνων τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς, καταπαλαίων τὰ ἄλογα πάθη καὶ κακίας καὶ τὰς ἐνεργούσας αὐτὰς πονηρὰς δυνάμεις, Ἰακώβ ἐστι πτερνίζων τὸ εἰρημένον στῖφος. Ὅτ' ἂν δὲ ἀνωτέρω πάσης μοχθηρίας γεγονὼς διὰ καθαρότητα νοῦ προσβάλλῃ τῷ Θεῷ, Ἰσραὴλ προσαγορεύεται.

Κηρυχθέντος γὰρ τοῦ Εὐαγγελίου ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι[6], κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χρησμῳδίαν. «Εἶδεν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς» Χριστὸν «τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ»[7].

Καὶ μετ' ὀλίγα· Οἱ περάσαντες τὴν γῆν καὶ ἀνωτέρω αὐτῆς γεγενημένοι, τῷ μὴ ὑλικὰ καὶ ἐπίγεια ἔτι φρονεῖν, ἀλλὰ ζητεῖν καὶ φρονεῖν τὰ ἄνω[8], πέρατα γῆς ὄντες, εἶδον σωτηρίαν καὶ τὸν αὐτῆς αἴτιον Θεοῦ Λόγον, ὄντα σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

---

1. Πρβλ. Α' Κορ. 15,49. 2. Πρβλ. Φιλιπ. 3,20. 3. Πρβλ. Ψαλ. 96,6. 4. Πρβλ. Γεν. 15,6. 9,22,23. Γαλ. 3,6. Ἰακ. 2,23. 5. Πρβλ. Μαλ. 3.20. 6. Πρβλ. Ματθ. 24,14. 7. Ψαλ. 97,3. 8. Πρβλ. Κολ. 3,2.

Σ τ. δ'. Πᾶσαν τὴν γῆν, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐπὶ γῆς ἅπαντας ἀνθρώπους, προστάττει ἐπινίκιον αἶνον ἀναπέμπειν τῷ Κυρίῳ[1] κατελθόντι τοὺς πολεμίους τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς τῶν ἀνθρώπων, διάβολον καὶ τοὺς ὑπασπιστὰς αὐτοῦ.

Σ τ. ε'. Τίς δὲ ἡ κιθάρα, πολλάκις εἴπομεν· τί τὸ ψάλλειν ἐν αὐτῇ, τί τὸ πρακτικῶς ἐστι διὰ σώματος ἐνεργεῖν τὰ τῆς ἀρετῆς ἢ διὰ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων.

'Αντὶ τοῦ· Πρὸς τὸν ψαλμόν, τὸν διὰ τοῦ ὀργάνου πληττόμενον, καὶ φωνή τις ἀδέσθω οὖσα ἡ περὶ τῶν πρακτέων θεωρία.

[1512] Σ τ. ς'. Σαλπίζουσιν «ἐν ἐλαταῖς»[2] οἱ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας λαμπρῶς καὶ δικαίως προφέροντες. Οὗτοι γὰρ ἀληθῶς εἰς πνευματικὴν ἑορτὴν διεγείρειν ἱκανοὶ λέγοντες· «'Ικανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἱκανοὺς διακόνους καινῆς Διαθήκης»[3]· τῶν πλουτούντων παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, μόνον τοῦτο δυναμένων προφέρειν.

Σ τ. ζ'. Διαφερόντως ἐν ταῖς πολυανθρώποις πόλεσιν ἔστιν ἰδεῖν τῆς προφητείας τὸ τέλος. Θάλατταν γὰρ κυμαίνουσαν τῶν εὐσεβῶν ἀνδρῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις μιμεῖται τὸ πλῆθος, τοιαύτῃ δὲ καὶ ἡ τῶν ψαλλόντων ἠχή.

Σ τ. η'. Πάλιν ποταμοὺς τοὺς τῆς διδασκαλικῆς μεταλαγχάνοντας ὠνόμασε χάριτος καὶ ποταμῶν δίκην τὰ θεῖα προχέοντας νάματα, οὓς κροτεῖν ἔφη, Θεὸν ἀνυμνεῖν· νενικηκότων γὰρ πάλιν ὁ λόγος.

Καὶ πάλιν· "Ισως δὲ τὰ πλήθη τῶν σῳζομένων ποταμηδὸν συνερχομένων καὶ φωναῖς θεολογικαῖς ἀνυμνούντων τὴν τοῦ Κυρίου βασιλείαν διὰ τῶν ἐν χερσὶ δηλοῦται.

Σ τ. θ'. Κατ' ἐξοχὴν τοὺς οἰκειωθέντας αὐτοῦ χρηματίσαι «ἐν εὐθύτητι κρίνει»[4]. 'Επεὶ εὐθεῖαν καρδίαν καὶ εὐθείας πράξεις ἔχουσιν οἱ λαοί, ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ.

ΨΑΛΜΟΣ ϛΗ'

Σ τ. β'. Πρότερον ἐν Σιών, κατὰ τὴν δόσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν μέγας ἐστὶν ὁ Κύριος· εἶθ' οὕτως ὑψηλὸς τυγχάνει ἐπὶ πάντας τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προσερχομένους τῇ πίστει λαούς. «Δόξα» γὰρ «καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, 'Ιουδαίῳ τε πρῶτον καὶ "Ελληνι»[5]. Ὑψωθεὶς γὰρ ἐκ τῆς γῆς πάντας εἵλκυσεν πρὸς ἑαυτόν[6].

Σ τ. ε'. Ὑψηλὸν ποιεῖτε οὐκ ἐκ τοῦ κάτω εἰς τὸ ἄνω ἐπαίροντες αὐτόν, ἴδιον γὰρ σωμάτων τοῦτο, ἀλλ' ὑψηλὰς καὶ ὑπερφυεῖς περὶ αὐτοῦ ἔχοντες νοήσεις.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 97,4. 2. Πρβλ. Ψαλ. 97,6. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 3,5-6. 4. Πρβλ. Ψαλ. 97,9. 5. Ρωμ. 2,10. 6. Πρβλ. 'Ιω. 12,32.

Λέγεται δὲ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πάλαι νεώ, ὡς ἐν Ἱερεμίᾳ γέγραπται· «Πῶς ἐγνόφωσε Κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, κατέρριψεν εἰς γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτῆς, οὐκ ἐμνήσθη ὑποποδίου αὐτοῦ;»[1].

Καὶ μετ' ὀλίγα· Τὸ ὑποπόδιόν φησιν προσκυνεῖν τὴν παγκόσμιον ἐξουσίαν τὴν τότε φανησομένην ἢ μὴ μόνη τῶν ἡγιασμένων, ἀλλὰ καὶ πάντων κρατεῖ.

Ἐπειδὴ ἅγιοι καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται ἐλέγοντο. Ἅγιον δὲ τοῦτον οὗ δεῖ τῷ ὑποποδίῳ προσκυνεῖν προσηγόρευσεν, δεῖξαι βούλεται πόσην εἶχε διαφορὰν πρὸς τοὺς λοιποὺς ἁγίους· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τῶν ἁγίων Ἅγιος. Διὰ τοῦτο Μωϋσέως μὲν ὡς νομοθέτου, Ἀαρὼν δὲ ὡς ἀρχιερέως, Σαμουὴλ ὡς ἐξάρχου τῶν προφητῶν, ἐμνημόνευσεν.

Οὐ περὶ μόνων τῶν ἀνδρῶν τούτων ταῦτα λέγεται, ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἀρετήν.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Τί οὖν ἔχομεν **[1513]** περὶ τούτων εἰπεῖν; Ἢ ὅτι τοὺς τὰς αὐτὰς ἀρετὰς ἔχοντας ὁμωνύμως αὐτοῖς ὠνόμασεν. Εἰ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, δῆλον ὅτι καὶ οἱ πιστοὶ θεράποντες γινόμενοι, πάντες κατὰ Μωϋσέα τυγχάνουσιν· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

Στ. ζ'. Ἐπεὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος βέβαιος καὶ ἀκλινής ἐστι, στύλος εἰκότως καλεῖται, ὡς τὴν καταδεξαμένην αὐτὸν Ἐκκλησίαν, στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας εἶναι[2]. Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ πότιμος καὶ καρπῶν αἴτιός ἐστιν, ὑετοῦ δίκην εἰς τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων ἐρχόμενος, «στύλος νεφέλης ἐστί»[3]. Τάχα δὲ καὶ προεθεσπίζετο διὰ τούτου ἡ τοῦ Σωτῆρος δεῦρο κάθοδος καθ' ἣν ἐπιβὰς κούφης νεφέλης, εἰς Αἴγυπτον ἦκε[4] τὸν περὶ γῆν τόπον.

Τελείου δὲ ἀνδρὸς καὶ ἔχοντος πάσας τὰς ἀρετὰς τὸ πάντα τὰ μαρτύρια καὶ προστάγματα τοῦ Θεοῦ φυλάττειν.

Στ. η'. Σὺ ὁ ἡμέτερος καὶ Κύριος καὶ Θεός, λέγω δὴ ὁ τῶν ἐθνῶν βασιλεύς, αὐτὸς ἦσθα ὁ καὶ τὸν ἀμφὶ Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν ἐπακούων[5].

Ἐν οἷς παιδείας ἐδέοντο, ὥσπερ τὸν Ἀαρὼν ἐπὶ τῇ μοσχοποιίᾳ καὶ τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ τοῦ ὕδατος τῆς ἀντιλογίας.

ΨΑΛΜΟΣ ϟΘ'

Στ. δ'. Πύλαι τοῦ Κυρίου αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί, περὶ ὧν καὶ ἐν ἄλλοις εἴρηται· «Ἀνοίξατέ μοι πύλας αὐτοῦ»[6]· ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ, ἐν τοῖς κατὰ θεολογίαν ὕμνοις, εἰσελθόντες εὐχαρίστως ἐξομολογήσονται τῷ Θεῷ[7].

---

1. Πρβλ. Θρ. 2,1. 2. Πρβλ. Α' Τιμ. 3,15. 3. Πρβλ. Ψαλ. 98,7.
4. Πρβλ. Ματθ. 2,14. 5. Πρβλ. Ψαλ. 98,8. 6. Πρβλ. Ψαλ. 117,19.
7. Πρβλ. Ψαλ. 99,4.

ΨΑΛΜΟΣ Ρ′

Σ τ. α′. Ὁ νῦν ᾄδων πραΰνει καὶ καταστέλλει τὰ ἤθη τῶν ἀκροατῶν διὰ τῆς ᾠδῆς, κριτὴν τὸν Θεὸν τῶν πραττομένων ἀνθρώποις ὑμνῶν. Εἶτ' ἐπεὶ ἀκριβὴς αὐτοῦ ἐστιν ἡ κρίσις, οὐ τὰ φανερὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας ἐξετάζουσα[1], σὺν χρηστῇ προθέσει ἐπάγει αὐτήν. Εἰ γὰρ τῷ πρὸς ἀξίαν τῶν ἔργων καὶ λόγων καὶ ἐνθυμημάτων ἡμῶν σκοπήσῃ, ἄρδην ἀπολλύμεθα· ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πρὸ τῆς κρίσεως ἐλεεῖ. «Ἐὰν» γὰρ «ἀνομίας παρατηρήσῃ, Κύριε, τίς ὑποστήσεται»[2]; Καὶ ἐπεὶ παρὰ σοῦ ὁ ἱλασμός ἐστιν[3], πηγὴ γὰρ τυγχάνεις ἀγαθότητος καὶ ἐλεημοσύνης, θαρροῦμεν ὅτι ἐλέῳ καὶ κρίσει ἐξετάζοντός σου τὰ καθ' ἡμᾶς σωτηρίας τευξόμεθα.

Σ τ. β′. Τῶν διαπορευομένων κατὰ τὰς τοῦ νόμου ἐνεργείας ὅσοι σὺν κακίᾳ κινοῦνται, ἐκτὸς ἑαυτῶν γίνονται, ἐμπαθῶς τοῖς αἰσθητοῖς προσκεχηνότες. Ἔθος γοῦν λέγειν τοὺς τοιούτους ἐκτὸς ἑαυτῶν καὶ ἐξεστηκότας εἶναι. Ὁ δὲ σὺν ἀκακίᾳ, τοῦτ' ἔστι σὺν ἀρετῇ, κινούμενος περὶ τὰ πρακτέα καὶ φρονητέα πρὸς ἑαυτὸν κυκλικῶς στρέφεται ὅλως τοῦ νοῦ καὶ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ἔσω ἀνθρώπου γινόμενος, «διαπορεύεται» μεθ' ἕξεως βελτίστης «ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ»[4]. Οἶκος δὲ ἑκάστου τῶν σπουδαίων ἣν κατορθοῦσιν τὴν ἀρετήν.

[1516] Σ τ. γ′. Οὐ σκοπὸν ἔχω καὶ προκείμενον τέλος παρανομῆσαι. Καὶ ἐροῦσί γε τὸ ἐγκείμενον Ἰωσήφ, Σουσάννα, οἱ ἐν τῇ καμίνῳ τρεῖς παῖδες καὶ ὅσοι εἰς τὰ τάγματα συλλέγονται.

Σ τ. δ′. Γέγραπται ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ· «Ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐθῆ»[5]. Εἰ οὖν εὐθὴς γεγένηται, τὸ κατ' ἀρετὴν ἀρχῆθεν πεποιῶσθαι, πᾶσα κακία καὶ σκολιότης ἠθῶν μακρὰν αὐτοῦ ἐστιν. Ὅστις οὖν διέμεινε τηρῶν τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ὁμοιότητα, ταύτην προφέρει τὴν φωνήν.

Σ τ. η′. Νεκρουμένων γὰρ τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς[6], ὑποπιεζομένου καὶ δουλαγωγουμένου τοῦ σώματος[7]. Αἱ ἐκ τῆς σαρκὸς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφορμαί, οἷαί τε εἰσὶν ἐγεῖραι λογισμοὺς τῇ ψυχῇ τοὺς σπεύδοντας δι' ἡδονῆς ἀπόλαυσιν τὴν ἀνομίαν ποιεῖν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΑ′

Σ τ. α′. Πᾶς ὁ αἰτούμενός τι οὐκ ἔχων, ὃ αἰτεῖται, ἐπὶ τὸ τυχεῖν τούτου ἐρχόμενος διὰ τῆς αἰτήσεως πτωχός ἐστι. Πᾶς οὖν προσευχόμενος Θεῷ ἀγαθῶν αἰτεῖται μετουσίαν, ταύτην ἐξ ἑαυτοῦ ἔχειν οὐ δυνάμενος· ὅθεν καὶ πάντες πρὸς Θεὸν πτωχοί. Εἰ καὶ μέγας οὖν καὶ

---

1. Πρβλ. Ρωμ. 2,16. 2. Ψαλ. 129,3. 3. Πρβλ. Ψαλ. 129,4.
4. Πρβλ. Ψαλ. 100,2. 5. Πρβλ. Ἐκκλ. 7,29. 6. Πρβλ. Κολ. 3,5.
7. Πρβλ. Α′ Κορ. 9,27.

βασιλεὺς ὁ Δαυίδ, ἐν τοῖς ἐκ Θεοῦ διδομένοις πτωχὸς ἦν· ὅθεν γνοὺς ἑαυτὸν πολλῶν ἢ πάντων τῶν ἐκ Θεοῦ χορηγουμένων λειπόμενον, ἀκηδίας ἀναπίμπλαται, ὡς σφόδρα ἀθυμῆσαι. Εἶτα μετὰ τὸ οὕτω διατεθῆναι ἐκχέει ἐνώπιον Κυρίου τὴν δέησιν αὐτοῦ[1] αἰτούμενος παρὰ τοῦ διδόντος τὰ ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. Ὁ γὰρ μὴ ταῦτα, ἀλλά τι τῶν προσκαίρων αἰτῶν, οὐκ ἔχει παρρησίαν ἐνώπιον Κυρίου ἐκχέειν τὴν δέησιν αὐτοῦ, δι' ἐμπαθῆ προαίρεσιν.

Ἡ μὲν προσευχὴ τὴν ἱκετηρίαν δηλοῖ τὴν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὴν παράκλησιν· ἡ δὲ δέησις τὴν αἴτησιν, τὴν περὶ ὧν βούλεται αὐτῷ τῷ δεομένῳ παρασχεθῆναι. Ταῦτα δέ ἐστι τὰ κυρίως ἀγαθὰ καὶ τῷ Θεῷ πρέπον διδόναι καὶ τοῖς αἰτοῦσι συμφέρει λαβεῖν. Εἴρηται δὲ ἤδη περὶ κραυγῆς τῶν ἁγίων ὑμνούντων Θεὸν καὶ εὐχομένων αὐτὸν μεγαλοφώνως, ὅτι ἔστιν οὐχὶ ἐν προφορᾷ, ἀλλ' ἡ τῆς νοήσεως ἐπίστασις.

Στ. δ'. Εἴρηται πολλάκις ὀστᾶ εἶναι τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τὰ εὔτονα τῶν δογμάτων καὶ αἱ στερρόταται τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ἃ καὶ συμφρύγεται ὑπὸ τῆς τῶν ψυχικῶν παθῶν πυρώσεως. Ξηρανθῆναι δὲ αὐτοῦ τὴν καρδίαν[2], φησίν, οὐδὲν ἱλαρὸν ἐφ' ᾧ ἔστιν ἔχειν θυμηδίαν κεκτημένην. Γέγονα γὰρ ἐν τοῖς προκειμένοις περιστατικοῖς τοσοῦτον, ὡς μηκέθ' οἷόν τε εἶναι τὸν κατάλληλον καὶ ἁρμόδιον τῇ τιμιωτέρᾳ οὐσίᾳ αὐτοῦ ἄρτον τρέφεσθαι. Τούτου γὰρ τοῦ ἄρτου μεταλαμβάνειν ἔστι μὴ περιελκόμενον μηδὲ θολούμενον τῶν ἐκτός.

Στ. ι ζ'. Προφητεύειν αὐτὸν εἶμαι ἐν τούτοις τοῦ Θεοῦ Λόγου, αὐτοῦ δὴ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν εἰς ἀνθρώπους θεοφάνειαν, αἰτίαν ἐσομένην τῆς ἀνοικοδομῆς τῆς Σιών. Ἔνθα δὴ γενόμενος, μή μοι τὴν ἐπὶ γῆς πόλιν ὑπολάμβανε, μηδὲ τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ νόμιζε δηλοῦσθαι, ἀλλὰ τοῦ τῆς εὐσεβείας πολιτεύματος τὴν ἀνανέωσιν. **[1517]** Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τὰς θείας οἰκονομίας ἀγνοοῦντες ἀσθένειαν ὑπελάμβανον τοῦ Θεοῦ τὴν Ἰουδαίων δουλείαν καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐρημίαν, εἰκότως δόξαν ἐκάλεσε τοῦ Θεοῦ τὴν τῆς πόλεως νεουργίαν.

Στ. κ β'. Ἡ γὰρ σκοπευτικὴ ψυχὴ Σιὼν τυγχάνουσα ἕξει τοὺς ἐπαγγέλλοντας αὐτῇ διδασκάλους τὸ ὄνομα Κυρίου, ἀπαγγέλοντας δὲ καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ, ἐν τῇ διὰ τὸ ὁρᾶν «τὴν εἰρήνην» χρηματιζούσῃ Ἱερουσαλὴμ διανοίᾳ. Ἡ δὲ Σιὼν καὶ Ἱερουσαλὴμ κατήγοροι τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὸ σκοπεῖν τὰ κρείττονα καὶ ὁρᾶν τὴν εἰρήνην τῷ εἰρμῷ καὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν δογμάτων. Εἰκότως καὶ ἐν οὕτω καλουμένῃ Σιὼν ἀναγγελθείη τὸ ὄνομα Κυρίου καὶ ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῇ οὕτω προσαγορευθείσῃ Ἱερουσαλήμ. Ἐν ταύτῃ γὰρ κηρύσσεται τὰ τῆς θεότητος αὐτοῦ μυστήρια, τά τε τῆς πρὸ τῶν αἰώνων καὶ τὰ τῆς δευτέρας αὐτοῦ καὶ ἐνδόξου παρουσίας.

Στ. κ δ'. Τίς «ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ»[3]; Οὐ

1. Πρβλ. Ψ'αλ. 101,1. 2. Πρβλ. Ψ'αλ. 101,5. 3. Ψ'αλ. 101,24.

συμφαίνει ἡ λέξις μήποτ' οὖν τὸν κτιζόμενον λαὸν ἐπὶ τῷ αἰνέσαι Κύριον λέγειν. Ὅπερ μᾶλλον τὸν ἐν τῇ προγραφῇ πτωχὸν ἀκηδιῶντα καὶ ἐνώπιον Κυρίου ἐκχέοντα τὴν δέησιν αὐτοῦ ἡγητέον εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον, οὐ φωνῇ καὶ προφορᾷ, ἀλλ' ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ· ἰσχυρῶς γὰρ καὶ μετ' εὐτονίας ὁδεύοντα τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδὸν τῶν πράξεων.

Σ τ. κ ε'. Ἐν ἡμίσει δὲ ἡμερῶν ἀνάγεται[1] ὁ μὴ τελείως μηδὲ ὡς δεῖ ἐνταῦθα καρποφορήσας κατὰ τὴν ἀρετήν. Οὐκ ἐν χρονικῷ δὲ διαστήματι τοῦτο μεμέτρηται, ἐπεὶ τότε πλήρης ἡμερῶν κατὰ τὸν Ἀβραὰμ παραλαμβάνομαι, ὅταν τελειωθῶ μετὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀρετῶν.

Σ τ. κ ς'. Τοῦτ' ἔστιν ἅμα τῷ οὐσιωθῆναι αὐτὴν πεποίηκας. Συμφώνως δέ τὸ «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»[2] δύναται τὸ κατ' ἀρχὰς κείμενον ἀναιρεῖν δόξαν τῶν λεγόντων πάντων τὴν γῆν στοιχεῖον εἶναι, ὡς πάντα ἐξ αὐτῆς γεγονέναι, οὐδενὸς προτέρου αὐτῆς ὄντος. Φαίνεται γὰρ οὐκ ἀρχή, ἀλλὰ κατά τινας προεπινοουμένας αὐτῆς ἀρχὰς θεμελίους αὐτῆς ὑπάρχειν. Εἴρηται καὶ τῷ Ἰὼβ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου θεμελιώσαντος τὴν γῆν· «Ποῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιοῦν με τὴν γῆν»[3]; Θεμελιοῦντος δὲ τοῦ Κυρίου, δι' οὗ τὰ πάντα γεγένηται, τὴν γῆν. Καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς λέγεται· «Ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν»[4]· καὶ τὸ εἰρημένον δὲ περὶ Θεοῦ «Κρεμάζων γῆν ἐπ' οὐδενὸς»[5] ἐμφαίνει τὴν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παντὸς χώραν αὐτὴν ἐσχηκέναι.

Τῶν ἐνεργητικῶν σου δυνάμεων, χειρῶν ὀνομαζομένων· ἐπεὶ γὰρ τῶν ἐν ἡμῖν τεχνιτῶν χερσὶν ἐργαζομένων τὰ ἔργα παρίστησι γνησίως αὐτοὺς ταῦτα πεποιηκέναι. Τὸ κυρίως ἔργα τοῦ Θεοῦ τὰ κτίσματα εἶναι παρίσταται διὰ τὸ χειρῶν αὐτοῦ ἔργα λέγεσθαι.

Σ τ. κ η'. Οὐ πεφυκὼς ἀλλοιοῦσθαι ἢ μεταβάλλεσθαι· κτισμάτων γὰρ ἴδιον τοῦτο καὶ τὴν οὐσίωσιν αὐτοῖς ἀπὸ τροπῆς ἦρχθαι.

Παλαιουμένων πάντων τῶν ὑπὸ χρόνων, τὰ γὰρ χρονικὴν ἀρχὴν ἐν τῷ γίνεσθαι **[1520]** λαχόντα πολλοῦ χρόνου παρατρέχοντος παλαιοῦται.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ ἐλίσσεσθαι αὐτοὺς σημαίνει, παρεληλυθέναι τὴν χρείαν καθ' ἣν συνεβάλλοντο τῇ παρούσῃ διακοσμήσει· ὡς γὰρ τὸ περιβόλαιον ἐλίσσεται μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν χρείαν, οὕτως, ἐπεὶ καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἅμα τῇ γῇ πάλιν ἀναστοιχείωσις ἔσται, μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτὰ κατὰ τὸν λέγοντα Σωτῆρα· «Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται»[6]. Εἰκότως εἴρηται ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίσσεσθαι. Τῇ ἐλιγῇ γοῦν αὐτῷ ἐπιφέρεται τὸ «καὶ ἀλλαγήσονται»[7].

Σοῦ, ὦ Δέσποτα, ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος, οὔτε ἤρξατο, οὔτε χρονικῶς ἐκλαβεῖν τὰ ἔτη θελήσεις· ἄχρονος γὰρ περὶ οὗ ταῦτα λέγεται.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 101,25. 2. Γεν. 1,1. 3. Ἰὼβ 38,4. 4. Παρμ. 3,19. 5. Ἰὼβ 26,7. 6. Λουκ. 21,33. 7. Ψαλ. 101,27.

Καὶ πάλιν· Μὴ ἐκλείπειν δὲ αὐτοῦ εἶπε τὰ ἔτη τῷ ἐπ' ἄπειρον τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ μένειν ἄφθαρτον, ὄντως καὶ μόνου ἀθανασίαν ἔχοντος.

Στ. κθ'. Υἱοὺς δὲ δούλων τοῦ Θεοῦ οὐ πάντως κατὰ σάρκα διαλαβεῖν, ἀλλὰ κατὰ παίδευσιν καὶ μίμησιν πολιτείας. Ταύτῃ γὰρ καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν τινες ἐκαλοῦντο, τῷ κατὰ προφητικὴν ἕξιν ἴσως γεγενῆσθαι παρ' αὐτῶν. Σπέρμα δὲ αὐτῶν οἱ πρὸς αὐτῶν ὠφελούμενοι ἐτύγχανον.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΒ'

Στ. α'. Εἰ καὶ μὴ ἄλλος ὁ σύνθετος ἄνθρωπος παρὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐξ αὐτῶν γὰρ τούτων συντέθειται, ἀλλά γε τοῦ ὅλου ἡ ψυχὴ λέγεται, ὡς ἄλλη αὐτοῦ. Ὁ σύνθετος οὖν ἐστιν ὁ παρορμῶν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐπὶ τὸ εὐλογεῖν τὸν Κύριον. Καὶ οἱ τὴν ψυχὴν δὲ λέγοντες εἶναι τοῦ Πνεύματος, οὐχ ὡς ψύχουσαν αὐτῷ φασιν, ἀλλ' ὡς ὑπ' αὐτῷ καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν τυγχάνουσαν. Ἐντὸς δὲ αὐτοῦ καλεῖ πᾶσαν τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου δύναμιν· οὕτω γὰρ ἀκουστέον καὶ τοῦ Σωτῆρος λέγοντός τισιν· «Ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν»[1].

Στ. γ'. Ἴασαι, φησίν, τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι[2]. Λυτροῦται δὲ ζωὴν ἐκ φθορᾶς[3], ἵνα μηκέτι κατὰ φθορὰν καὶ ἐμπαθῆ ζῇς ζωήν, ἀλλ' ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀγαπῶν τὸν Κύριον Ἰησοῦν. Καὶ ἄφθαρτον δὲ παρέχων σοι σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει, λυτροῦται ἐκ φθορᾶς τὴν ζωήν σου.

Στ. δ'. Τῆς ὕλης τοῦ στεφάνου τούτου ἐλεημοσύνης καὶ οἰκτιρμοῦ τυγχανούσης. Ὡς γὰρ ἄλλοι τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον[4] καὶ τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον[5] δέχονται ἐκ δικαιοσύνης καὶ δόξης ὀρθῆς πεπλεγμένον, οὕτω καὶ σὺ ἐξ ἐλέους καὶ οἰκτιρμοῦ, ὧν εἰργάσω, στεφανοῦσαι· κατὰ τὸ «Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται»[6]. Οὐ τοσοῦτον δι' ἃ ἠνδραγαθήσω ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι, ὅσον διὰ τὸ ἐλεεῖσθαι καὶ οἰκτείρεσθαι ὑπὸ Κυρίου.

Στεφανοῖ ἡμᾶς οὐ πρὸς τὴν ἡμετέραν σκοπῶν ἄθλησιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἔλεον καὶ οἰκτιρμόν[7].

Στ. ε'. Διδοὺς γὰρ ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. Ἐπεὶ **[1521]** οὖν καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀγαθῶν αἰτεῖσθαι αὐτὰ τυγχάνειν, διδούς σοι πάντα τὰ ὧν ὀρέγῃ, «ἐμπιμπλᾷ ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου»[8]· τοῦ γὰρ δικαίου πᾶσα ἐπιθυμία ἀγαθή ἐστιν.

Ὡς γὰρ τὸ ὄρνεον τοῦτο γηρᾶσαν ἀποτιλλοῦται, ἵνα αὖθις νέα ἕτερα φύσῃ, οὕτω καὶ ὁ συγγηράσας τῇ κακίᾳ ἀνανεωθῇ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς νεότητός σου[9] ἐν ἀπολύσει γινομένης. Ἐν οἷς ποτε ἐχρῶ

---

1. Πρβλ. Λουκ. 17,21. 2. Ψαλ. 40,5. 3. Πρβλ. Ψαλ. 102,4. 4. Πρβλ. Β' Τιμ. 4,8. 5. Πρβλ. Α' Πέτρ. 5,4. 6. Ματθ. 5,7. 7. Πρβλ. Ψαλ. 102,4. 8. Πρβλ. Ψαλ. 102,5. 9. Ἐνδ' ἀν.

ἰσχυροῖς οὖσιν καὶ νῦν χρωμένη μετέωρος εἰς οὐρανὸν ἀρθεὶς πρὸς πάντας ἅμα σοὶ τὸν Θεὸν ὑπομεμενηκότας· «Οἱ» γὰρ «ὑπομένοντες τὸν Κύριον ἀλλάξουσιν ἰσχύν, πτεροφυεῖς εἰσιν ὡς ἀετοί, δραμοῦνται καὶ οὐ κοπιάζουσιν»[1].

Στ. ς'. Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν[2] καὶ μόνος ἀγαθὸς ὢν ὁ Κύριος, ἐλεημοσύνας ποιεῖ[3], πάντας ἐλεῶν, εὐεργετῶν. Ὅθεν καὶ τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ διαβόλου καὶ τῆς κακίας ποιῶν κρῖμα, τὸν ἴδιον Υἱὸν ἔπεμψεν ἐπὶ τὸ ἰάσασθαι καὶ ἐλευθερῶσαι τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ[4].

Ὅπως διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρισθῶμεν ἀπὸ πάσης ἀδικίας[5], οὐ μόνον γὰρ καθ' ἣν ἠδικούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἧς ἐπράττομεν. Ἐντεῦθεν μανθάνομεν κατὰ τὴν Παύλου προτροπὴν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν[6]· τοῖς μὲν γὰρ ἀδικουμένοις ὁ Θεὸς ποιεῖ κρῖμα εὐεργετῶν αὐτούς, τοῖς δὲ ἀδικοῦσιν κόλασιν ἐπιφέρων, ὡς μὴ κληρονομεῖν αὐτοὺς θείαν ἐπαγγελίαν· «Ἄδικοι» γὰρ «βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν»[7].

Στ. ζ'. Ἐκ παραλλήλου ἀρεταὶ καλοῦνται. Ὁ γὰρ λέγων «Τὰς ὁδούς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι»[8] τὰς ἀρετὰς ἀξιοῖ φανερὰς αὐτῷ γενέσθαι.

Στ. η'. Τούτων δέ, φησίν, αἴτια τῶν ἀγαθῶν, τῆς θείας ἀγαθότητος ἄβυσσος, ὁ ἀμέτρητος ἔλεος, τῆς φιλανθρωπίας τὸ πέλαγος.

Στ. θ'. Ἔστι πάντα τὰ εἰρημένα ὁ Κύριος, ἐπείπερ ἀληθινός ἐστιν Θεός[9]. Ὧν δὲ Θεὸς ἀληθινός, οὐκ ἐνέξει τῶν εἰρημένων ἀρετῶν, ἀλλὰ πηγή, οὐκ οὐσία αὐτῶν ὑπάρχει· δι' ὃ καὶ θαρροῦμεν ὅτι κἄν ποτε ἁμαρτήσασιν ἡμῖν ὀργισθείη, οὐκ ἐπὶ τὸ συντελέσαι καὶ ἀποτελέσαι τοῦτο ποιεῖ. Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ «εἰς τέλος ὀργισθήσεται»[10] τοῦτ' ἔστι παραμένειν τὸ ὀργίζεσθαι ἕως τέλους καὶ φθορᾶς τῶν πρὸς οὓς ἡ ὀργή. Μὴ εἰς τέλος οὖν ὀργιζόμενος οὐδ' εἰς τὸν αἰῶνα μηνιεῖ.

Στ. ι δ'. Εἰ γὰρ καὶ μὴ πᾶσα ἡ κατασκευὴ ἡμῶν ἐκ χοῦ ἐστιν, ἔχομεν γὰρ καὶ νοερὰν φύσιν ἑαυτοῖς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ τυχοῦσαν, ἀλλά γε ἐν ταῖς πρὸς Θεὸν ἱκεσίαις συλλήπτορα καὶ εὐεργέτην ἔχειν αὐτὸν ἀξιοῦντες, τὸ ὑποδεέστερον καὶ ἀσθενέστερον τῶν ἐν ἡμῖν προφέροντες, φαμέν· «Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι χοῦς ἐσμεν»[11]. Διὸ βοήθησον τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῇ εὐτελείᾳ ἡμῶν.

Στ. ι ε'. Ἀκολούθως τῷ «Μνήσθητι, Κύριε, ὅτι χοῦς ἐσμεν»[12] οὐ περὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἔξω τὰ προκείμενα διαγορεύει. Κατὰ γὰρ τὴν ἔνυλον καὶ μετὰ σαρκὸς ζωὴν ἡμέρας τινὰς ἔχομεν τὰς συμπληρούσας ἡμῖν τὸν παρεκτείνοντα **[1524]** χρόνον τῆς μετὰ σαρκὸς ζωῆς παραβαλλομένας χόρτῳ ξηραινομένῳ.

---

1. Πρβλ. Ἡσ. 40,31. 2. Πρβλ. Β' Κορ. 1,3. 3. Πρβλ. Ψαλ. 102,6. 4. Πρβλ. Πράξ. 10,38. 5. Πρβλ. Α' Ἰω. 1,9. 6. Πρβλ. Α' Κορ. 6,7. 7. Α' Κορ. 6,9. 8. Ψαλ. 24,4. 9. Πρβλ. Α' Ἰω. 5,20. 10. Ψαλ. 102,9. 11. Πρβλ. Ψαλ. 102,14. 12. Αὐτόθι.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Παρίστησι δὲ ταύτας ἐν τῷ βίῳ ὑπαρχούσας τοῖς μετὰ σαρκὸς ζῶσι δοκούσας εὐημερίας, πλούτους, δόξας, ἀξιώματα καὶ τὰς ἄλλας εὐπραγίας. Ἅπερ δίκην ἄνθους καὶ χόρτου ἀπορρεῖ καὶ μαραίνεται, ὡς μηδὲ γεγονέναι δοκεῖν.

Σ ρ. ι ς'. Πνεῦμα τὴν ψυχὴν λέγει, ἧς παρούσης καὶ ζῇ τὸ σῶμα καὶ ἐνεργεῖ· ἀποπτάσης δὲ κατασβέννυται καὶ φθείρεται, ὡς μηδὲ τοὺς προτέρους ἐπιγινώσκεσθαι χαρακτῆρας. Δηλαδὴ τῶν ἐν τῷ παρόντι θνητῷ βίῳ.

Σ τ. ι ζ'. Ἡ μὲν οὖν φύσις οὕτως ἐπίκηρος. Ἡ δὲ θεία φιλανθρωπία τὸν μακραίωνα χαρίζεται βίον καὶ μέχρις ἐγγόνων διατηρεῖ τὴν τοῖς προγόνοις ὀφειλομένην τοῖς δικαίοις ἀντίδοσιν. Τοιαῦτα δ' ἂν μυρία εὕροις ἐν ταῖς ἱστορίαις· διὰ γὰρ τὴν τοῦ Ἀβραὰμ δικαιοσύνην καὶ διὰ τὴν τοῦ Ἰσαάκ τε καὶ τοῦ Ἰακώβ, τὸν ἐξ αὐτῶν φύντα μετὰ ταῦτα λαὸν τῆς κλήσεως καὶ τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς κατηξίωσεν.

«Υἱούς» τῶν δικαίων ἀνδρῶν τοὺς τῶν ἔργων αὐτῶν ζηλωτάς· οὕτω τὸ ἔλεος τὸ «ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν»[1] ἀπερίγραπτόν ἐστιν «ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος»[2] παρατείνων. Οὐ γάρ ποτε μὲν ἐλεεῖ, ποτὲ δὲ οὔ· φύσει γὰρ ἀγαθὸς ὤν, ἀεὶ ἐλεεῖ.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἀλλὰ καὶ ἡ σύζυγος τῷ ἐλέει τούτῳ δικαιοσύνη, οὐδὲ αὐτὴ περιοριζομένη χρόνῳ, εἰς πάσας ἐκτείνεται τὰς γενεάς, ἐπὶ υἱοὺς υἱῶν, καὶ εἰς πᾶσαν διαδοχὴν παραμένουσαν, ὡς ἀεὶ τὴν δικαιοσύνην ταύτην ἔχει, μετὰ τοῦ ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐλέου. Οἳ καὶ ἐναπεγράφησαν διὰ τοῦ πράττειν τὰ ἀγαθὰ κληρονόμοι τῶν μελλουσῶν ἐπαγγελιῶν.

Σ τ. ι η'. Δέδονται γὰρ αὗται οὐκ ἐπὶ τῷ μνήμην αὐτῶν ψιλήν, ἀλλὰ μνήμην εἰς τὸ ποιῆσαι. Ὅτι δὲ εἰς τὸ ποιεῖν δέδονται, καὶ ὁ Σωτὴρ παρίστησιν εἰπών· «Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ ποιῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με»[3]. Τῆς γὰρ ποιήσεως, ἀλλ' οὐ τῆς μνήμης αὐτῶν μόνης, μισθὸς καὶ κληρονομία αἱ ἐπαγγελίαι.

Σ τ. ι θ'. Καὶ ἐν ἄλλοις εἴρηται οὐκ ἐν τόπῳ εἶναι τὸν Θεόν, ἀκολουθίᾳ δέ τινι καὶ οἰκονομίᾳ λέγεσθαι αὐτὸν οἰκεῖν ἐν οὐρανῷ. Ἀκολούθως οὖν ἐκείνοις καὶ ἐνταῦθα ἐν οὐρανῷ ἡτοιμακέναι, τοῦτ' ἔστιν ἱδρυκέναι, τὸν θρόνον τῆς βασιλείας εἴρηται, τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ βασιλείας οὐ μόνον τῶν ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς κρατούσης καὶ δεσποζούσης.

Σ τ. κ'. Οὐ τὸν προφήτην ἄνθρωπον ὄντα, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ Πνεῦμα ἅγιον ἡγητέον προστάττειν τοῖς ἀγγέλοις τὰ ἐγκείμενα· «Πάντες» γάρ, φησίν, «οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ», δηλονότι τοῦ Κυρίου, «εὐλογεῖτε αὐτόν»[4]. Προστάττων δὲ πᾶσι τοῖς ἀγγέλοις, τὸ Πνεῦμα ἕτερον αὐτῶν κατ' οὐσίαν ἐστίν. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς θρασέως ἐτόλμησάν

1. Ψαλ. 102,17. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ἰω. 14,21. 4. Πρβλ. Ψαλ. 102,20.

τινες τῆς τάξεως τῶν ἀγγέλων αὐτὸ φάναι καὶ τὸ ἁπάντων ἕτερον ὄν;

ΨΑΛΜΟΣ ΡΓ′

Στ. γ′. Τὸν ἀνωτέρω ἡμῶν ἀέρα καὶ νεύοντα πρὸς Θεὸν αἰθέρα ὕδασι τοῖς κατὰ τὰς συστροφὰς **[1525]** τῶν νεφελῶν στεγάζει. Πρὸς δὲ διάνοιαν, τὴν νοητὴν οὐσίαν τὸν οὐρανὸν ὀνομάζει, ἐκτεινομένην καὶ ἁπλουμένην ἐπὶ σκέπην τοῦ νοῦ. Ὁ στεγάζων τοῖς νοητοῖς καὶ θείοις ὕδασι τὰ ὑπερῷα τῆς ψυχῆς, τοῦτ' ἔστι τὰς δυνάμεις αὐτῆς τὰς ὑπεράνω τῶν αἰσθητῶν τυγχανούσας.

Στ. ς′. Τὴν ἀμέτρητον τοῦ Θεοῦ γνῶσιν λέγει ἄβυσσον· ταύτην διὰ τὴν ἀκατάληπτον καλλονὴν ἐνδέδυται καὶ περιβέβληται. Διόπερ ἐστὶν ἄγνωστος ἐν τῷ μεγέθει τῆς γνώσεως.

Στ. θ′. Αἰσχύνεται οἷον τὴν ψάμμον ἡ θάλασσα, καθάπερ χαλινῷ τῷ ὅρῳ τῷ θείῳ κωλυομένη ἀναχαιτίζεται πάλιν καὶ εἰς τοὐπίσω χωρεῖ.

Στ. ιη′. Τὸ γένος τῶν ἐλάφων πολεμίως ἔχει πρὸς τὸ τῶν ὄφεων γένος· σπεύδουσι γοῦν ἀνελεῖν αὐτούς. Τοιοῦτοι δὲ πάντως οἱ Χριστοῦ μαθηταί, ἑτοίμως ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν. Ἔσχον δὲ καὶ τὴν κατὰ τῶν νοητῶν ὄφεων δύναμιν ἐκ τοῦ ὀρέξαντος ἐξουσίαν αὐτοῖς «πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»[1].

Στ. κζ′. Εἰς εὔκαιρον δὲ προσδοκῶσιν ταύτης τυχεῖν, ὅταν πάσης καχεξίας καὶ νόσου ὦσιν ἀπηλλαγμένοι. Τότε γὰρ διδομένης ταύτης συλλέξουσιν, τοσοῦτον σπεύδοντες αὐτὴν λαβεῖν ὅσον εἰς κόρον τραφῆναι.—Περὶ τῶν λογικῶν μόνων εἴρηται· τὸ γὰρ προσδοκᾶν καὶ πρὸς Θεὸν ἔχειν τὴν προσδοκίαν, τοῦτο αἰνίττεται.

Στ. λα′. Οὐχ ὡς δεόμενος τέρπεται προσκυνούμενος. Ἀλλ' ὡς σῴζειν βουλόμενος τὴν ἀλήθειαν δείκνυσι· καὶ κολάζειν δυνάμενος οὐκ ἐπιφέρει τὴν κόλασιν.

Εἰ δὲ σοὶ βούλεται πνευματικῶς ἔχειν ταῦτα, ὡς ἂν ἐπιβλέπῃ Θεός, κατὰ τὸ «Ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ»[2] καὶ «Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους»[3]. Τοῦτο οὐκ ἔστι κατὰ γήινα, ἀλλὰ σκοτοδινιῶντα τρέμει ὡς ἀποβληθῆναι καὶ παρελθεῖν τὴν ὑλικὴν ἕξιν.

Στ. λβ′. Ἐφαπτόμενος δὲ ὁ Θεὸς καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, διὰ τὴν ὑπερηφανίαν ὀρῶν καλουμένων, καπνίζει αὐτάς, ἐναύσματα ἤδη αὐταῖς ἐνιεὶς τῆς διὰ πυρὸς κολάσεως.

Στ. λγ′. Τοῦτο τῆς ζωῆς τὸ κέρδος, ἐπὶ τοῦτο καὶ ζῆν ἄξιον. Διὰ τοῦτο δεινὸς ὁ θάνατος, ὁ κατασιγάζων τὸν ὑμνητήν. Ἀπώλειά τε ὁ θάνατος. Διότι «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου»[4] καὶ μόνον ἡ ὕπαρξις ἡ ζωή, ὅτι « Οἱ ζῶντες σέ», φησίν, «αἰνέσουσιν»[5].

---

1. Λουκ. 10,19. 2. Ψαλ. 118,132. 3. Ψαλ. 33,16. 4. Ψαλ. 6,6. 5. Πρβλ. Ἡσ. 38,19. Ψαλ. 118,175.

ἐν γὰρ τῇ πρὸς τὸν ὄντα συναφείᾳ τὸ εἶναι ἔχομεν.—Τοῦ ἄσματος οὐκ ἐν φωνῇ, ἀλλ' ἐν νοήσει τὴν ὕπαρξιν ἔχοντος. «Ψαλῶ», δὲ καὶ ἐν πράξεσι τελείαις τῷ Θεῷ, «ἕως ὕπαρξιν ἔχων»[1], καθ' ἣν μετέχω τοῦ ὑπάρχοντος πρὸ τῶν αἰώνων καὶ εἰπόντος «Ἐγώ εἰμι ὁ ὤν»[2].

Στ. λδ'. Οὕτω γὰρ καί αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀποδεξάμενος φησίν ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἀσμάτων, «Ἡ φωνή σου ἡδεῖα»[3]. — Ἐπὰν ὁ δηλούμενος ἐνστῇ καιρός, ὁ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίας, **[1528]** «Ἐγὼ μὲν εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ»[4], εἴ γε νῦν κατὰ τὸν ἐνεστῶτα καιρὸν «ἡδυνθείη αὐτῷ ἡ διαλογή μου»[5].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΔ'

Στ. δ'. Ὥσπερ κατὰ τὴν ἱστορίαν διηνεκῶς Σαμουὴλ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου λειτουργῶν ἑώρα τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, οὕτως οἱ συνεχῶς καὶ ἀδιαστάτως ἐξετάσει δογμάτων τῆς ἀληθείας καὶ πράξει τῶν ἀρετῶν ἐπιδεδωκότες σφᾶς διὰ παντὸς ζητοῦσι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἰδεῖν αὐτὸ νῷ καθαρῷ βουλόμενοι. Πρόσωπον δὲ Θεοῦ ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεώς ἐστι[6], τυγχάνων εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου[7]. Δι' ὃ καὶ ὁ ὁρῶν αὐτὸν εὐθὺς ὁρᾷ τὸν Πατέρα[8].

Στ. ε'. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγενημένων ποιεῖται διήγησιν, προδιδάσκει τῆς Αἰγυπτίων τιμωρίας τὸ δίκαιον. Στόμα δὲ αὐτοῦ τὸν Λόγον αὐτοῦ νοήσεις, ὃς καὶ νομοθέτου καὶ ἀκριβοῦς παιδευτοῦ δίκην κεκριμένα παιδεύματα καὶ παραγγέλματα ὑμῖν δέδωκεν.

Στ. η'. Ὁ τῶν χιλίων γενεῶν ἀριθμὸς οὐ κατὰ πλῆθος εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς μονάδα οἰκείωσιν. Ὥσπερ καὶ ἐν τῷ «Χιλιάδες εὐθηνούντων»[9]· καὶ ἔτι· «Ἀγαθόν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου»[10].

Στ. ιβ'. Τὸ βραχεῖς ἀντὶ «ὀλίγων» εἶπεν· τὸ γὰρ «βραχὺ» ἐπὶ μεγέθους κεῖται· τὸ δὲ «ὀλίγους» ἐπὶ ἀριθμητῶν τάττεται.

Στ. ιη'. Τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους ἐταπείνωσεν ἐν πέδαις, τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οὐ συνδεθείσης καὶ ἔξω τοῦ σιδήρου γεγεννημένης. Ὅσοι γὰρ δεσμοῖς περιβαλλόμενοι ἀγενῶς τὴν περίστασιν φέρουσιν, καμφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἔχουσι. Τοῦτο δὲ ὑπέμεινεν οὐκ εἰς ἅπαντα· περιορίζει γὰρ τῆς περιστάσεως τὸ τέλος, εἰπὼν αὐτὴν κεκρατηκέναι, μέχρις οὗ διῆλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καθ' ὃν ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου μεταστὰς εἰς, κηδεμὼν καὶ τροφεὺς πάντων κεχειροτόνητο.

Στ. ιθ'. Ἐπὶ τῷ ζέειν τῷ πνεύματι καὶ ἐξημμένον αὐτὸ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 103,33. 2. Ἐξ. 3,14. 3. Ἄσμ. 2,14. 4. Ψαλ. 103,34. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3. 7. Πρβλ. Κολ. 1,15. 8. Πρβλ. Ἰω. 14,9. 9. Ψαλ. 67,18. 10. Ψαλ. 118,72.

ἔχειν τῷ θείῳ φωτί· καθ' ὃ καὶ τηρεῖν δυνατὸν παραίνεσιν λέγουσαν, «Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε»[1].

Σ τ. κ'. Καὶ αὐτὸς δὲ Ἰωσὴφ οἶδεν τοῦτο τὸ δόγμα. Διὸ πρὸς τοὺς αἰτίους ἔφη· Οὐχ ὑμεῖς ἀπεστάλκατέ με ὧδε· «Ὑμεῖς μὲν γὰρ εἰς κακὸν ἐβουλεύσασθε, ὁ δὲ Θεὸς εἰς ἀγαθόν»[2].

Σ τ. κ β'. Ἐπεὶ μὴ πάντες οἷοί τε εἰσὶν ἐξ ἑαυτῶν ἀναχωρεῖν τῶν βλαβερῶν, τοῖς οὕτως ἀσθενοῦσιν ἀποστελεῖ Θεὸς τοὺς δυναμένους ὁδηγοὺς καὶ ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ φερούσης· εἰσὶ δὲ οὗτοι ὁ Θεοῦ νόμος, Μωϋσῆς, καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς λόγος, οὗ σύμβολον Ἀαρών.

Σ τ. κ ς'. Τούτων ὁ παρὼν λόγος, ὡς ἐν ὑμνολογίᾳ μνημονεύει, διδάξαι βουλόμενος ὡς τοῦ λαοῦ κηδόμενος ὁ Θεὸς τοὺς ἀδικήσαντας αὐτὸν Αἰγυπτίους μετῄει καὶ ἐκόλαζεν οὐ διά τι τῶν μεγάλων ἐπι-**[1529]**φέρων, οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμος χεὶρ ἀθρόον αὐτοῖς ὀργὴν ἐπιπέμψαι ἢ θρασεῖς λέοντας ἢ ἄρκους ἢ λιμὸν ἢ θάνατον, διὰ δὲ τῶν εἰρημένων αὐτοὺς ἐτιμωρεῖτο ἠρέμα καὶ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν προκαλούμενος.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΞ'

Σ τ. α'. Καὶ ὁ προκείμενος ψαλμὸς περιέχων Θεοῦ εὐεργεσίας καὶ ἐλεημοσύνας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γεγενημένας, ἑνὸς αὐτοῦ τυγχάνων προτεταγμένον ἔχει τὸ «Ἀλληλούια»[3].

Σ τ. ι ζ'. Ἔτι βαδιζόντων τὴν τῆς ἀνομίας αὐτῶν ὁδόν, ἀντελάβετο αὐτῶν ὁ Θεὸς ἐλέῳ, ἐπείπερ διὰ πλῆθος ὧν εἶχον ἀσεβειῶν ταπεινωθέντες ἠνίσχνοτο τοῖς ἀφ' ὧν αὐτοὺς ἐξήγαγεν. Καὶ ὅρα εἰ δύναται ἐφαρμόσαι τούτοις τὸ περὶ τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ μετανοήσαντος λῃστοῦ. Ἔτι γὰρ ἐν ὁδῷ ἀνομίας ὄντος αὐτοῦ, διὰ λῃστείαν γὰρ κέκριτο, καὶ ταπεινωθέντος κολάσει διὰ τὰς ἀνομίας, ἃς εἶχεν, ἀντελάβετο αὐτοῦ εἰπὼν πρὸς αὐτόν· «Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ»[4].

Σ τ. κ'. Τίνας αὐτοὺς ἰάσατο ἢ τοὺς προκατειλεγμένους; Τούτους γὰρ τοὺς τοσαῦτα πεπονθότας καὶ ἐν τοσούτοις κακοῖς ἐξητασμένους, ἀποσταλεὶς ἄνωθεν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁ μονογενὴς Υἱὸς ἰάσατο καὶ ἐρρύσατο ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν[5]. Ὡς μηκέτι κατὰ τὸ παλαιὸν πλανᾶσθαι, μηδὲ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας καὶ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ἣν σπεύδειν ὁ λόγος παρακελεύεται ἀγνοεῖν· μηδὲ πεινῆν καὶ διψῆν καὶ τὰς ψυχὰς λιμώττειν δι' ἔνδειαν καὶ σπάνιν λογικῶν τροφῶν μηδὲ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθέζεσθαι[6] μηδὲ ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ πεπεδῆσθαι μηδὲ εἰλεῖσθαι περὶ τὰς τοῦ

---

1. Α' Θεσ. 5,19. 2. Πρβλ. Γεν. 50,20. 3. Ψαλ. 105,1. 4. Λουκ. 23,43. 5. Πρβλ. Ψαλ. 106,20. 6. Πρβλ. Ἡσ. 9,1.

θανάτου πύλας, ἀλλὰ τούτων μὲν ἁπάντων ἀπηλλάχθαι. Γνωρίζειν δὲ μὴ μόνον ἀλλὰ καὶ ὁδεύειν τὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν ἐπὶ τὴν οὐράνιον πόλιν καὶ σπεύδειν τυχεῖν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

Στ. κβ′. Οὐ τὰς διὰ Μωϋσέως παρηγγελμένας, ἀλλὰ θυσίας τὰς διὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης παραδεδομένας. Ὁ γοῦν Ἀκύλας ἀκριβέστατα ἡρμήνευσεν εἰπών· «Καὶ θυσάτωσαν θυσίαν εὐχαριστίας». Σαφῶς διὰ τῆς τοιαύτης ἑρμηνείας τὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἃς καὶ εὐχαριστίας ὀνομάζειν ἡμῖν ἔθος, παραστήσας τὰς λογικὰς καὶ ἀναιμάκτους. Θύοντας δὲ ταύτας ἐξαγγέλλειν παρακελεύεται εἰς πάντας ἀνθρώπους τὰ εἰς αὐτοὺς γεγενημένα τοῦ Θεοῦ Λόγου κατορθώματα καὶ τοῦτο πράττειν ἐν ἀγαλλιάσει.— Ἐξαγγέλλει δὲ ἐν ἀγαλλιάσει τὰ ἔργα αὐτοῦ πᾶς ὁ τὰ εἰς ἑαυτὸν γινόμενα ἐξαγγέλων, καὶ πεῖραν ἐσχηκὼς τῆς αὐτοῦ εὐεργεσίας, οὐχ ὁ ἁπλῶς εἰς ἑτέρους γενόμενα διηγούμενος.

Στ. κς′. Καθ' ὑπερβολὴν εἴρηται· καὶ γὰρ τοῦ τοιούτου τρόπου εὕροις ἂν μυρία παραδείγματα ἐν τῇ Γραφῇ. Περὶ γὰρ τῶν πόλεων τῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἐχθρῶν ὅτι τετειχισμέναι ἦσαν ἕως τοῦ οὐρανοῦ διὰ τὸ ἄγαν ὑψηλοῖς τετειχίσθαι τείχεσιν· καὶ τὸ «Ὑπὲρ χιόνα δὲ λευκανθήσομαι»[1].

[1532] Στ. λβ′. Μετὰ τὰ εἰρημένα περὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς Ἐκκλησίας, σαφῶς μνημονεύει καὶ τοῦ τεθειμένου ἐν αὐτῇ πρεσβείου· ἔδει γὰρ ὡς ἐν ἀγαθῶν εὐαγγελίοις καὶ τούτων τὴν μνήμην παραληφθῆναι. Προστάττονται δὲ οἱ δηλωθέντες ὑψοῦν τὸν ἑαυτῶν Κύριον «ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ»[2] καὶ «ἐν καθέδρᾳ πρεσβυτέρων»[3] αἰνεῖν αὐτόν.

Στ. λγ′. Τίνες οὗτοι; Οἱ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ τοῦ ἐκ περιτομῆς· μεγάλων γὰρ οὗτοι προτέρων ἀγαθῶν ἠξιωμένοι, εἰς τοὐναντίον περιετράπησαν·— Καὶ μετ' ὀλίγα· «Ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ»[4] καὶ οὐκ ἐξ ἄλλου τινός. Καὶ πᾶν δὲ τὸ ἔθνος αὐτῶν πάντων ἐστέρηται τῶν πάλαι ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἀγαθῶν· ὡς μηκέτι προφητῶν ἀξιοῦσθαι μήτε ἀγγέλων ἐπιφανείας. Καὶ πάντα δὲ αὐτῶν τὰ σεμνὰ καθῄρηται, ἡ μητρόπολις, τὸ ἱερόν, τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, τὸ βασίλειον, ἡ ἱερωσύνη· ἀλλὰ καὶ δοῦλοι ἀντ' ἐλευθέρων γεγόνασι, καὶ νόμοις ἐθνῶν ὑπήκοοι, οἱ πρὶν αὐτόνομοι κατέστησαν. Καὶ ταῦτα πάντα ὑπομεμενήκασι διὰ τὰς αὐτῶν κακίας καὶ πονηρίας.

Στ. λε′. Ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία τὸ πρὶν οὖσα Θεοῦ ἔρημος καὶ πάντων ἀγαθῶν ἄγονός τε καὶ ἄκαρπος μεταβέβληται «εἰς λίμνας ὑδάτων»[5] καὶ ἡ πάλαι πρότερον ἄνυδρος γέγονεν «εἰς διεξόδους ὑδάτων»[6].

Στ. λς′. Καὶ κατῴκησαν ἐν αὐτῇ οἱ πάλαι πεινῶντες καὶ οἱ

---

1. Ψαλ. 50,9. 2. Ψαλ. 106,32. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 106,34. 5. Ψαλ. 106,35. 6. Ἔνθ' ἀν.

πρὶν ἀπολλύμενοι καὶ πάσῃ πολυθέῳ πλάνῃ καλινδούμενοι, ἀπὸ τῆς μακρᾶς πλάνης πύργον καταφυγῆς εὑρίσκοντες καὶ ἀγαθὸν λιμένα τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν.

Τὴν ἔνθεον πολιτείαν τούτων δηλοῦντος τοῦ λόγου τὸν τρόπον. Ἔνθα κατῳκίσθησαν οἱ πρὶν πεινῶντες· αὐτοὶ δὲ οὗτοι μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ τυχόντες καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας τε καὶ ὠφελείας συνέστησαν «πόλιν κατοικητηρίου»[1] καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ οἱ πάλαι πεινῶντες παυσάμενοι μὲν τοῦ πάλαι πιέζοντος αὐτοῖς θείων καὶ λογικῶν τροφῶν λιμοῦ τῆς δὲ οὐρανίου τροφῆς ἀπολαύειν κατηξιωμένοι.

Στ. λζ'. Οἱ ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβαλόντες, ὅπως εἰς ἔτι δεῦρο τὸν ἐπουράνιον σπόρον, ὡς παῖς παρὰ πατρός, διαδεξάμενοι διὰ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων κατασπείρουσι ψυχαῖς, φυτεύουσί τε ἀμπελῶνας, τὰς ἀπανταχοῦ γῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅμως εὐλογίας καὶ πληθυσμοῦ καταξιοῦνται· καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἰδιωτεστέρους καὶ ἀλογωτέρους κτήνη προσαγορευομένους, πληθύειν ἔξεστιν ὀφθαλμοὺς παραλαμβάνειν, τὴν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐκχυθεῖσαν χάριν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνορῶντας.

Στ. λθ'. Ἀδελφὸν ἂν εἴη τοῦτο τῆς σωτηρίου φωνῆς ἥ φησιν ἀρθήσεσθαι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ καὶ δοθήσεσθαι ἔθνει ποιοῦντι τὸν καρπὸν αὐτῆς[2].

Στ. μγ'. Οὔτε τὸ συνιέναι καὶ διαγνῶναι τὰς φιλανθρώπους τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίας οὔτε τὸ φυλάξαι **[1533]** τὰς θείας οἰκονομίας παντός, ἀλλὰ τοῦ σοφίᾳ θείᾳ καὶ συνέσει χρωμένου καὶ βοῶντος πρὸς τὸν Δεσπότην· «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου σου»[3].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΖ'

Στ. β'. «Δόξα αὐτοῦ» ἡ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ ἕξις καθ' ἣν διάκειται πρὸς ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀρετήν.

Στ. δ'. Οἷς ἀνέτειλε τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, πρὸς Κύριον ὀρθρίσαντες ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατοῦντες[4], πλήττοντες τὸ ψαλτήριον καὶ κρούοντες τὴν κιθάραν μελῳδοῦσι τῷ πανσόφῳ Θεῷ, εὐρύθμως καὶ ἐναρμονίως τοὺς ὕμνους ἀναπέμποντες.

Στ. ς'. Ἀπὸ τῆς πρώτης λέξεως ἕως τοῦ «ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου»[5] ὁ αὐτός ἐστιν τῷ νς'. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἑξῆς στίχου μέχρι τελευτῆς τῷ νθ'· ὅθεν ἕκαστα τῶν προκειμένων ἐκεῖ εἰρηκότες νῦν ἐπιτεμνώμεθα.—Ὑψουμένου τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου φοροῦσι καὶ διὰ τοῦτο οὐρανοῖς καλουμένοις. Ἡ δόξα αὐτοῦ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 106,36. 2. Πρβλ. Ματθ. 21,43. 3. Πρβλ. Ψαλ. 118,18. 4. Πρβλ. Ρωμ. 13,13. 5. Ψαλ. 107,6.

ἐπὶ πᾶσαν ἐκτείνεται τὴν γῆν τὴν δυναμένην καρποφορεῖν εἰς ρ′ καὶ ξ′ καὶ λ′[1]. Ἡ ὑψουμένου τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τὰς θεωρητικὰς τοῦ κόσμου φύσεις προσαγορευομένας οὐρανοὺς ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ τὰς πρακτικάς, γῆν ὀνομαζομένας, τυγχάνει.

Στ. ζ′. Οὐκ ἄλλως οἱ ἄξιοι τοῦ ὑπὸ σοῦ ἀγαπᾶσθαι ῥυσθεῖεν ἀπὸ τῶν κατεχόντων πολεμίων ἢ καὶ τῶν περιστάντων αὐτοὺς ἢ σοῦ σώσαντος τῇ δεξιᾷ σου καὶ ἐπακούσαντος ἐμοῦ[2] τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβευομένου.—Δεξιὰν καλεῖ τὴν ἀγαθὴν ἐνέργειαν.

Στ. η′. «Ὠμίασις» ἑρμηνεύεται Σίκιμα, ἔργου σύμβολον οὖσα. Ὑψωθεὶς οὖν ὁ Κύριος ἐπὶ τὸν σταυρόν, ἀναβεβηκὼς διεμέρισε τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα, ὡς τὰ μὲν δικαιῶσαι, τὰ δὲ ἀποδοκιμάσαι· κριτὴς γὰρ δίκαιός ἐστιν.

Στ. θ′. Γαλαὰδ «μετοικισμός», Μανασσῆς δὲ Ἐφραὶμ «καρποφορία» ἑρμηνεύονται. Ἐρεῖ οὖν ὁ Σωτήρ· «Ἐμός ἐστι Γαλαὰδ καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς»[3] ἀπὸ τῆς κακίας ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν ἢ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικιζόμενος· ἐμὸς δ' ἐστὶ καὶ ὁ λήθην τῶν κακῶν πᾶσαν ὑπερβὰς καὶ ἀπὸ ταύτης γεγενημένος. Ὁ γὰρ μετὰ λήθην εἰς μνήμην ἐρχόμενος Μανασσῆς ἐστι, τοῦτ' ἔστιν ἀπὸ λήθης ἀφεὶς καὶ καταλιπὼν τὴν λήθην, καθ' ἣν ἐπιλέληστο Θεοῦ τῶν ἀγαθῶν.— Ἀλλὰ καὶ ἡ πολλὴ καρποφορία τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν σκέπη καὶ ἀντίληψις τοῦ Σωτῆρος γέγονεν. Ὡς γὰρ Παῦλος τοῖς πρὸς αὐτοῦ ὠφεληθεῖσιν γράφει, ὡσεὶ αὐτοῦ «χαρὰ καὶ στέφανος»[4] οὕτω καὶ ὁ Σωτὴρ ἀντίληψιν ἔχει στέφανον αὐτοῦ πλεκομένους τοὺς δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν καρποφοροῦντας.

Καὶ Ἰούδας δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἐστιν, οὐ τῷ βασιλεύειν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ βασιλέα ὄντα προσοικειώσασθαι αὐτῷ· τοιοῦτος δὲ ὁ Δαυὶδ, ἢ τάχα πᾶς ὁ ἐξομολογούμενος ἐφ' οἷς κατώρθωσεν. Ἰούδας ἐστὶν «ἐξομολόγησις» ἑρμηνευόμενος.

[1536] Στ. ι′. Ὁ μὲν Μωὰβ διὰ τὸ κολαστικὸς εἶναι τῶν αὐτῷ παραδεδομένων ὑπὸ Κυρίου, τῆς ἐλπίδος τοῦ λέγοντος λέβης ἐστίν[5]. Ὁ δὲ λέβης πολλαχοῦ τῶν προφητῶν σημαίνει κόλασιν. Ἐπεὶ οὖν χρηστῇ προθέσει αἱ κολάσεις ἐπάγονται, ἐλπίδα ἀγαθὴν διαδεχομένην ἔχουσαι, λέβης ἐλπὶς καὶ προσδοκία ἀγαθῶν ἐστιν.

Εἰ πρόσωπον εἴη τοῦ Σωτῆρος τὸ ταῦτα λέγον, ἐπεὶ μεταλαμβάνεται Ἰδουμαία εἰς τὸ «γηΐνη», ἐρεῖ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὰ γήινα πορείαν ποιήσασθαι· σύμβολον γὰρ κεκαλυμμένης πορείας τὸ ὑπόδημα. Πάλαι μὲν οὖν γυμνῇ τῇ πορείᾳ ἐχρῆτο κτίζων, προνοούμενος· νῦν δὲ μετὰ σαρκὸς ἣν περίκειται καὶ ὑπόδημα αὐτοῦ τυγχάνει.

Στ. ια′. Ἀκούσας ὁ Προφήτης τὰ τοσαῦτα περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, ἀλλὰ καὶ μαθὼν τὰ διὰ τοῦ νθ′ ψαλμοῦ περὶ τοῦ τῶν

---

1. Πρβλ. Ματθ. 13,8. 2. Πρβλ. Ψαλ. 107,7. 3. Ψαλ. 107,9. 4. Πρβλ. Φιλιπ. 4,1. 5. Πρβλ. Ψαλ. 107,10.

'Ιουδαίων ἔθνους εἰρημένα, γνούς τε ὅτι οἱ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλογενεῖς ὑποταγήσονται καὶ φιλιάσουσι τῷ Θεῷ, μακαρίζει μὲν τοὺς τῆς τούτων πείρας καταξιωθησομένους, εὔχεται δὲ εἶναι καὶ αὐτὸς αὐτῶν.

Αὐτῆς ἐκείνης τῆς παμμακαρίας γενησομένης, ἐπειδὰν καταξιώ-
5 ση ὁ Θεὸς ἐπιβῆναι αὐτοῦ τῷ ὑποδήματι τῆς αὐτῶν χώρας.

Καὶ μετ' ὀλίγα: Τίς τοίνυν ὁδηγήσει με ἐπὶ τὴν χάριν τὴν δοθησομένην τοῖς ἔθνεσιν, εἰ μὴ σύ, ὁ Θεός[1]; Οὕτω γὰρ ἡρμήνευσεν ὁ Σύμμαχος εἰπών· «Εἰ μὴ σύ, ὁ Θεὸς ὁ ἀποβαλλόμενος ἡμᾶς;».

Σ τ. ι β'. Οὐ γὰρ ὑπερασπίζεις καὶ ὑπερμαχεῖς ἡμῶν, ἀλλὰ
10 δούλους καὶ ὑποχειρίους παραδέδωκας ἡμᾶς τοῖς ἐχθροῖς σου οὐκέτι ἐλευθέρους· οὐ γὰρ ἡττήθημέν ποτε, σοῦ στρατηγοῦντος καὶ τῆς φάλαγγος ἡγουμένου.

Σ τ. ι γ'. Οὐ γὰρ διὰ παρατάξεως ὁπλιτικῆς, οὐδὲ δι' ἀνθρωπίνης· Σύμμαχος δέ, «'Ελπὶς ἡμῶν στῆναι πρὸς τὰς μελλούσας ἐπα-
15 νίστασθαι ἡμῖν θλίψεις».

Σ τ. ι δ'. 'Ημεῖς οἷς ἐπηγγείλω ἐπιβῆναι τῷ σαυτοῦ ὑποδήματι καὶ καταξιώσειν τῆς ἑαυτοῦ ὑποταγῆς τε καὶ φιλίας. Οἱ μὲν γὰρ τούτων ἀπόβλητοι γενόμεναι ὡμολόγησαν ἀπεῶσθαι διὰ τὸ μηκέτι «ἐξιέναι τὸν Θεὸν ἐν ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν»[2]. Καὶ αὐτὸς ἀοράτῳ
20 καὶ κρυφαίᾳ χειρὶ «ἐξουδενώσει τοὺς θλίβοντας ἡμᾶς»[3].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΗ'

Σ τ. ς'. Οὐ πᾶσι τὰ αὐτὰ δεξιά, ἀλλὰ τῷ μὲν σπουδαίῳ τὰ νοητά καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς· τῷ δὲ φαύλῳ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ τῆς κακίας. 'Εν μὲν τοῖς δεξιοῖς τοῦ ἁγίου Θεὸς ἵσταται, ἐν δὲ τοῖς τοῦ
25 ἁμαρτωλοῦ διάβολος[4].

Σ τ. ζ'. "Οταν μὴ ἃ δεῖ, ἀλλ' ἃ μὴ συμφέρει αὐτῷ ἀξιοῖ λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο κρίνοντος αὐτὸν[5] ἐπεὶ μηδὲ ἃ πρέπει Θεὸν διδόναι, μηδὲ αὐτῷ λυσιτελεῖ, ἠτήσατο.

Σ τ. η'. Παντὸς γὰρ τοῦ προδότου τῆς ἀληθείας γίνονται αἱ
30 ἡμέραι ὀλίγαι, ἃς εἶχε φωτιζόμενος πρὶν προδῷ τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φωτι**[1537]**ζόμενος. Λαμβάνει δὲ καὶ τούτου τὴν ἐπισκοπὴν αὐτὸς αὐτοῦ διδάσκαλος γινόμενος ὁ καὶ ἐμμείνας καὶ προκόψας ἐν τῇ ἀληθείᾳ.

Σ τ. ι δ'. Πατέρες δὲ 'Ιούδα οἱ παρὰ προδοσίαν γεννήσαντες
35 αὐτὸν εἶναι δύνανται, οἵ τε διὰ τῆς δόσεως τῶν ἀργυρίων εἰς τοῦτο αὐτὸν παρορμήσαντες καὶ ἔτι ὁ βαλὼν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ Σατανᾶς προδοῦναι τὸν Κύριον καὶ οἱ ἔχοντες σοφίαν τούτου τοῦ αἰῶνος ἄρχοντες, περὶ ὧν ὁ Παῦλος· «Εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν»[6].

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 107,11-12. 2. Πρβλ. Ψαλ. 107,12. 3. Ψαλ. 107,14. 4. Πρβλ. Ψαλ. 108,6. 5. Πρβλ. Ψαλ. 108,7. 6. Α' Κορ. 2,8.

Σ τ. κ α′. Εὐεργετικὸν ὂν καὶ μεστὸν ἀγαθότητος. Λέγοις δ' ἂν καρδίαν καὶ ἰσοψύχους αὐτοῦ τοὺς ἀποστόλους, τῶν ὑποδεεστέρων πεπιστευκότων τυγχανόντων αὐτοῦ σῶμα. Ἐπεὶ οὖν ἐσκορπίσθησαν οἱ μαθηταὶ σκαδαλισθέντες ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, ὅτε ἐπέστησαν ἐπὶ τῷ κρατῆσαι αὐτὸν καὶ ὁ τῶν Φαρισαίων ὄχλος, τεταράχθαι αὐτοὺς καρδίαν αὐτοῦ τυγχάνοντας συνέβη. Πλὴν εἰ καὶ ἐταράχθη ἡ καρδία αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀπέστη αὐτοῦ περιεχομένη αὐτοῦ καὶ ἔνδον οὖσα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Σ τ. κ γ′. Τοῦτο ἐρεῖ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὁ Κύριος, οὐ μονίμου οὐδ' ἑστηκυίας οὔσης. Αἱ ἀκρίδες δι' ἀσθένειαν φύσεως θᾶττον ἐκτινάσσονται[1] σοβούμεναι. Οὕτω κἀγὼ ἀσθενῆ ζωὴν δι' ἀνθρώπους ἀναλαβὼν ἐπὶ τὸ σταυρωθῆναι ἐξ ἀσθενείας ἐξεδιώχθην, μετανάστασιν ἀναληφθείς. Δύναται καὶ περὶ πάντων τῶν μαθητῶν τὸ περὶ αὐτοῦ λέγειν τό· «Ἐξετινάχθην ὡσεὶ ἀκρίδες»[2]. Ἐπείπερ διωκόμενοι καὶ ἐκτινασσόμενοι πρὸς τῶν κακοῦν ἐθελόντων οὐ ταπεινοῦνται, ἀλλ' ἱπτάμενοι μετάρσιοι φέρονται. Καὶ πάντες οὖν οἱ μάρτυρες ἐκτιναχθέντες ὡσεὶ ἀκρίδες, ἐάσαντες τὰ κάτω, διώκουσι τὰ βραβεῖα τῆς ἄνω κλήσεως.

Σ τ. λ α′. Ἐμοῦ δηλονότι τοῦ ὑπὲρ πάντων πτωχεύσαντος, ὅπως τῇ ἐμῇ πτωχείᾳ πλουτήσωσιν. Παρίσταται δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ πάντα δεξιῶς πράττοντός τε καὶ φρονοῦντος. Πάλιν δὲ τοῦ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ παρεστάναι τὸν Θεὸν τὴν πρόφασιν τιθεὶς λέγει «τοῦ σῶσαι τὴν ψυχήν μου»[3].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΘ′

Σ τ. α′. Πληρώσαντι τὴν οἰκονομίαν καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναληφθέντι τῷ Υἱῷ Κυρίῳ ὄντι εἶπεν ὁ Κύριος «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»[4] καὶ τὰ ἑξῆς, τοῦτ' ἔστιν ὁ Πατήρ. Παῦλος γοῦν οἶδεν μετὰ τὴν ἀνάληψιν ταύτην εἰρῆσθαι τὴν φωνὴν διὰ τοῦ φάναι «Καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτωλῶν ποιησάμενος ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς»[5] καὶ τὰ ἑξῆς· Καὶ πάλιν «Τίνι γὰρ ἀγγέλων εἴρηκέν ποτε Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»[6]; Κύριος τοίνυν ὢν ὁ Πατὴρ τῶν πρὸς αὐτοῦ γεγενημένων ἁπάντων λέγει τῷ Κυρίῳ τῆς κτίσεως· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου»[7]. Λέγει δὲ ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ, ὡς ἄν εἴποι πατὴρ υἱῷ καὶ υἱὸς πατρί. Οὐ γὰρ προφορᾷ χρώμενος διαλέγεται τῷ Υἱῷ. Αὐτὸς γὰρ αὐτοῦ νόησις, ἀλήθειά τε καὶ σοφία καὶ Λόγος. Κάθηται δὲ ἐν τοῖς δεξιοῖς ὁ Κύριος τοῦ Κυρίου, εἰ γὰρ σῶμα ἦν, οὐ **[1540]** τοπικῶς ἢ εἶχεν οὐ ταῦτα λέγων· Καὶ ἐν τόπῳ τὸ δεξιὸν ἐζη-

1. Πρβλ. Ψαλ. 107,43. 2. Ψαλ. 107,23. 3. Ψαλ. 108,31. 4. Ψαλ. 109,1. 5. Ἑβρ. 1,3. 6. Πρβλ. Ἑβρ. 1,13. 7. Ψαλ. 109,1. Ἑβρ. 1,13.

τοῦμεν. Δεξιοὶ τοιγαροῦν τοῦ Θεοῦ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ, καθ' ὃ Θεὸς καὶ ἅγιος καὶ ἀγαθός ἐστιν, ὃν οὐκ ἄλλως ἡγήσεται ἢ ὁ ἅμα τῷ Πατρὶ βασιλεύων· τὸ γάρ, «Κάθου ἐκ δεξιῶν»[1] συμβασίλευσιν τοῦ Υἱοῦ δηλοῖ πρὸς τὸν Πατέρα.

Στ. γ'. Τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα βασιλείαν ἐνταῦθα σημαίνει οὖσαν μετὰ τοῦ Σωτῆρος «ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ»[2] ἢ μετὰ ἀνάστασιν, ἣν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· εἰ γὰρ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ[3]. Ἢ σημαίνων τὴν προσοῦσαν αὐτῷ σύμφυτον ἀρχήν, καθ' ἣν κρατεῖ καὶ δυναστεύει. Καθ' ἃς ἔξουσιν ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φωτιζόμενοι καὶ λαμπρυνόμενοι. Ὥστε ἂν εἰπεῖν· «Ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς»[4].

Πάντες οἱ ἐκκλησιαστικοὶ οὐ νῦν πρότερον, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ πρὸς τοῦ Πατρὸς τὴν προκειμένην λέγουσι φωνὴν εἰρῆσθαι συναπτομένην τῇ ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ,οὕτως· «Εἶπεν Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου[5]· ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε»[6]. Τῶν ἄλλων οἶμαι στιχίων διὰ μέσου εἰρημένων. Καὶ ἔοικέ γε καὶ ὁ Ἀπόστολος ταύτῃ τῇ διανοίᾳ ἠκολουθηκὼς εἰρηκέναι· «Τίνι γὰρ τῶν ἀγγέλων εἴρηκέ ποτε, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου;»[7]. Μονονουχὶ λέγων, Οὐδενὶ τῶν γεννητῶν, ἀλλὰ τῷ μονογενεῖ Υἱῷ ἑαυτοῦ μόνῳ εἶπεν «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»[8]. Ἐπεὶ καὶ μόνος αὐτὸς Μονογενής ἐστιν,«ὢν ἐν κόλποις τοῦ Πατρός»[9].

Γνησίας γονῆς ὅταν λόγον ποιώμεθα, γαστέρα ὀνομάζομεν, ἐπεὶ γάρ εἰσι κυρίως τινῶν υἱοί, ἄλλοι δὲ εἰσποιητοὶ καὶ θετοί· ὅταν μὴ τοὺς θετοὺς ἀλλὰ τοὺς κυρίους σημαίνωμεν, λέγομεν γεννήματα γαστρὸς αὐτοὺς τῶν τεκόντων. Καὶ Θεὸς οὖν γνήσιον Υἱὸν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Μονογενῆ παραστῆσαι θέλων γαστρὸς μνημονεύει.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἀλλ' οὐκ ἀγνοοῦντι τῷ Υἱῷ τοῦθ' ὁ Πατήρ λέγει, ἀλλ', ἵν' ἡμεῖς γνῶμεν τὴν οἰκειότητα τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἀνεγράφη ταῦτα.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Ἑωσφόρου δὲ φωτὸς οὐκ αἰσθητοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ νοητοῦ. Εἰ δὲ καὶ τῶν νοητῶν, πρόδηλον ὅτι καὶ πάσης κτίσεως κατὰ τὸ εἰρημένον· «Καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων»[10].

Στ. δ'. Ὥσπερ ἡμῖν ὁ Σωτὴρ ὅρκον ὁρίζει εἶναι τὸ «Ναὶ ναὶ» καὶ τὸ «Οὒ οὔ»[11]· οὕτω, μᾶλλον δὲ πολλῷ πλέον, Θεὸς ἀληθεύων ὀμνύναι λέγεται, οὐκ ἀπομοτικῷ ἢ κατομοτικῷ χρησάμενος. «Ὤμοσε» τοίνυν «Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται»[12]· ἐπείπερ ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλῆσις δὲ μεγίστη εἰς ἱερωσύνην ἡ τοῦ Σωτῆρος. Καὶ ἀμεταμέλητον χάρισμα ἡ ἱερωσύνη οὐ «κατὰ τὴν τάξιν» Ἀαρών, ἀλλὰ «τοῦ Μελχισεδὲκ»[13]εἰς τὸν αἰῶνα.

---

1. Ψαλ. 109,1. Ἑβρ. 1,13. 2. Πρβλ. Ψαλ. 109,3. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 13,4. 4. Ψαλ. 89,17. 5. Ψαλ. 109,1. 6. Ψαλ. 109,3. 7. Ἑβρ. 1,13. 8. Ἐνθ' ἀν. Ψαλ. 109,1. 9. Ἰω. 1,18. 10. Κολ. 1,17. 11. Πρβλ. Ματθ. 5,37. 12. Ψαλ. 109,4. 13. Πρβλ. ἔνθ' ἀν.

Στ. ε'. Τοῦ Πατρὸς εἰπόντος «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου»[1] τῷ Υἱῷ νῦν λέγεται «Κύριος ἐκ δεξιῶν σου»[2] ὡς φανεροῦσθαι μὴ τοπικῶς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ Υἱόν· ἰδοὺ γὰρ ἅμα καὶ αὐτὸς ἐκ **[1541]** δεξιῶν ἐστιν καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ ἐκ δεξιῶν· ὅπερ ἀδύνατον, εἰ τοπικῶς τὸ «ἐκ δεξιῶν»[3] νοοῖτο. Ὡς οὖν ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρί, οὕτως ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς δεξιὸς καὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.

Τοὺς νοητοὺς βασιλεῖς οὐκ ἄλλους τυγχάνοντας ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους[4]. Οἱ αὐτοὶ δέ εἰσιν οὗτοι οἱ ὑπὸ πόδας τοῦ Σωτῆρος τιθέμενοι ὄντες διὰ τὴν κακίαν καὶ πονηρίαν, ἣν εἵλαντο ἐχθροὶ αὐτοῦ. Πλὴν συνθλασθέντες παύσονται τοῦ εἶναι πολέμιοι καταργουμένης ὑπὸ Κυρίου πάσης ἀρχῆς καὶ πάσης ἐξουσίας τοιαύτης. Ἡμέρα δὲ ὀργῆς[5] ὁ καιρὸς τῆς ἅμα πάντων κρίσεως ἐν ταῖς Γραφαῖς λέγεται.

Στ. ς'. Οὐδένα κενὸν ἐῶν καὶ ἀμέτοχον τῆς ἀπ' αὐτοῦ πληρότητος τῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ πεσόντων, ἵν' ἀναστῶσιν, εἰς αἰωνίαν ζωήν. Τῶν κεχυδεῶσθαι διὰ τὴν κακίαν καλουμένων πολλῶν.

Στ. ζ'. Ὁ χείμαρρος πανταχοῦ ὥσπερ καὶ ἐνταῦθα πειρασμὸν σημαίνει· πιεῖν δὲ ἐξ αὐτοῦ, ἐστὶν τὸ ἀναδέξασθαι αὐτόν. Πεπείραται δὲ Ἰησοῦς ὑπὲρ σωτηρίας γενόμενος ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ὁδῷ, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος γράφων ὧδε· «Ἐν ᾧ γὰρ αὐτὸς πέπονθεν πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι»[6]. Ὢν καὶ βασιλεὺς ἀναδειχθείς, δοθείσης αὐτῷ ἐξουσίας ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὕψωσε κεφαλήν, ἄρχων οὐ μόνον τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατρός, «ἐπὶ τὸ πᾶν γόνυ κάμψαι ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων καὶ πάσης γλώσσης ἐξομολογουμένης ὅτι Κύριος Ἰησοῦς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς»[7]· ταύτης τῆς ὑψώσεως σύμβολον ὁ σταυρὸς φέρει.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙ'

Στ. ε'. Τροφὴν ἐξαιρέτως δίδωσι τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν μετά τινος παραδοξοποιίας. Ὡς τῷ Δανιὴλ τὸ ἄριστον τυγχάνοντι ἐν λάκκῳ τῶν λεόντων ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὸν Ἀμβακούμ, μετάρσιον ἄρας ἤγαγεν εἰς Βαβυλῶνα, κομίζοντα τὴν τροφὴν αὐτῷ τῷ Δανιὴλ[8]. Ἀλλὰ καὶ κόραξιν ἐντειλάμενος ἄρτους τῷ πρωΐ καὶ κρέας τῇ δείλῃ φέρειν τῷ Ἠλίᾳ, λιμοῦ μεγάλης τυγχανούσης, ἔθρεψεν αὐτὸν φοβούμενον τὸν Κύριον[9]. Τῆς δὲ παλαιᾶς διαθήκης αὐτοῦ, ἕως καιροῦ διορθώσεως δοθείσης τέλος ἀπολαβούσης «μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»[10] τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς καινῆς διαθή-

---

1. Ψαλ. 109,1. 2. Ψαλ. 109,5. 3. Ἐνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ἐφ. 6,12. 5. Πρβλ. Ψαλ. 109,5. 6. Ἑβρ. 2,18. 7. Πρβλ. Φιλιπ. 2,10-11. 8. Πρβλ. Δαν. Βὴλ 34-37. 9. Πρβλ. Γ' Βασ. 17,4,6. 10. Ψαλ. 110,5.

κης ἀδιαδόχου διαμενούσης. Ὅτε πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονε τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἀκήρατον καὶ δεδοξασμένην κληρονομίαν, μιμνήσκεται εἰς τὸν αἰῶνα τῆς πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραήλ διὰ τοὺς πατέρας αὐτῶν διαθήκης.

Σ τ. ς΄. Φανερῶν αὐτοῖς οἵας δυνάμεώς ἐστιν ἕκαστον, ὧν προσέταξεν ἐργάζεσθαι τὸν λαὸν καὶ τοὺς λόγους τῶν γεγονότων.

Τῷ Ἰσραηλιτικῷ, ἵνα τῆς οἰκονομίας τὴν δύναμιν θεωρήσαντες σωθῶσι καὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν λαμβάνοντες θεόθεν τὴν προσοικειωθεῖσαν τοῖς ἔθνεσι κληρονομίαν.

[1544] Σ τ. ζ΄. Καὶ ταῦτα τῆς καινῆς διαθήκης οἰκεῖα τυγχάνει, ἁρμόζοντα τῇ εἰσαγωγῇ καὶ τῇ στοιχειώσει τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· τίνα δὲ ταῦτα; ἀλλ' ἢ τὸ γνῶναι ἡμᾶς καὶ μαθεῖν ὅτι τὰ καινῆς διαθήκης ἔργα οὐκ ἦσαν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς καὶ συμβόλοις, οἷα τὰ παρὰ Μωϋσεῖ, ἀλλ' ἀλήθεια ἦν τὰ ἔργα αὐτοῦ. Δι' ὃ καὶ λέλεκται· «Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο»[1]. Πρὸς δὲ τῇ ἀληθείᾳ καὶ κρίσις ἦν τὰ ἔργα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν· διὸ εἴρηται ἐν Ἡσαΐᾳ περὶ αὐτοῦ· «Καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐζωσμένος τὴν ὀσφὺν καὶ ἀληθείᾳ εἰλυμένος τὰς πλευράς»[2].

Ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου οἱ τοῦ Εὐαγγελίου μαθηταί, ἀλλ' ἐξ ἀκοῆς πίστεως[3] τῆς σωτηρίας καταξιοῦνται, κατὰ τὸν ἱερὸν Ἀπόστολον. Αἱ γάρ Μωϋσέως ἐντολαὶ πρόσκαιροι γεγόνασιν· αἱ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου διαρκεῖς οὐκ εἰς τὸν παρόντα μόνον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα διαμένουσαι. Ὡς γὰρ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀλήθεια ἦν καὶ κρίσις, οὕτω καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν «ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐθύτητι»[4] ἐπιτελοῦνται.

Σ τ. θ΄. Οὐχ ἑτερά ἐστι τοῦ εἰπόντος· «Ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν»[5]. Τῷ αὐτῷ γοῦν τιμίῳ αἵματι χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γευσαμένου θανάτου»[6] ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς πατροπαραδότου ἀναστροφῆς ἡμῶν[7]. Ὅπως συντόνως καὶ τελείᾳ προθυμίᾳ ἐχόμενοι αὐτῆς ἀθάνατον κληρονομίαν ἀπολάβωσιν κατὰ τὰς αἰωνίους καὶ ἀφθάρτους ἐπαγγελίας. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ, φησίν, τοῖς μὲν ἁγίοις «ἅγιον», τοῖς δὲ μὴ ἁγίοις «φοβερόν»[8].

Σ τ. ι΄. Ὥσπερ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγαθῆς (αὕτη δέ ἐστιν ἡ θεωρία τῆς ἀληθείας) ἀρχὴ τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια ὑπάρχει[9], οὕτως ἀρχὴ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Θεοῦ σοφίαν, οὐκ ἄλλην οὖσαν τῆς θεωρίας τῆς ἀληθείας, ὁ θεῖός ἐστι φόβος ὁ αὐτὸς ὢν τοῖς πρακτικοῖς δικαίοις ὀνομαζόμενος. Ὃνπερ οὖν ἔχει λόγον τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια πρὸς τὴν ἀγαθὴν ὁδόν, τοῦτον ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος πρὸς τὴν σοφίαν. Οὐ τοῖς ἄνευ τοῦ ποιεῖν

---

1. Ἰω. 1,17. 2. Ἡσ. 11,5. 3. Πρβλ. Γαλ. 3,2,5. 4. Ψαλ. 110,8. 5. Πρβλ. Ματθ. 20,28. 6. Πρβλ. Ἑβρ. 2,9. 7. Πρβλ. Α΄ Πέτρ. 1,18. 8. Πρβλ. Ψαλ. 110,9. 9. Πρβλ. Παρμ. 16,7.

νενοηκόσιν, ἀλλὰ τοῖς ποιοῦσιν αὐτὴν τυγχάνει. Τοῖς γὰρ ποιοῦσι τὴν σύνεσιν, οὐχ ἑτέραν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, ὠφέλεια ἔσται· ἐξ ἧς ὠφελείας μανθάνουσι τὸ ἀγαθὸν αὐτῆς. Τοῦτο γὰρ κατάλληλον πέρας τοῖς θεολογοῦσι τὸ λέγειν «Ἡ αἴνεσις αὐτοῦ»[1], τοῦ θεολογηθέντος δηλονότι, μένει ἐπ' ἄπειρον. Ἐπεὶ γὰρ ὑμνούμενος ἀθάνατος ἀνάγκη καὶ τὴν αἴνεσιν αὐτοῦ ἀτελεύτητον εἶναι, ὡς διαρκεῖν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΑ΄

Σ τ. α΄. Ὁ μὴ ἄλλου τοῦ χάριν ἢ αὐτῶν ἕνεκα ἐνεργῶν αὐτάς, οἷον διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην ἢ διὰ τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπαγομένῃ κολάσει ἢ διὰ μισθόν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν αἱρούμενος καὶ ἐνεργῶν. Οὕτω γὰρ ἔσται ἀληθῶς ὁ τοιοῦτος μακάριος.

Σ τ. β΄. Εἰ μὲν προχείρως τις καὶ Ἰουδαϊκῶς ἐθέλοι τὸ σπέρμα ἐκλαβεῖν τοῦ μακαριζομένου, ἀσύστατος γένοιτ' ἂν αὐτῷ ὁ λόγος. Μυρίων γὰρ ἁγίων καὶ **[1545]** θεοφιλῶν ἀνδρῶν καὶ προφητῶν οὐκ ἐφάνη δυνατὸν ἐν τῇ γῇ τὸ σπέρμα. Οὐ γάρ τις δύναται δεῖξαι, φέρε τοῦ Μελχισεδὲκ ἢ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυὶ ἢ τοῦ Ἠλία ἢ τοῦ Ἱερεμία ἢ τῶν λοιπῶν προφητῶν σπέρμα, τοῦτ' ἔστιν υἱοὺς καὶ διαδοχὰς υἱῶν καὶ σπέρμα δυνατὸν ἐν τῇ γῇ γεγενημένον. Κατὰ δὲ διάνοιαν νοήσεις τοῦ λόγου τὸ ἀποτέλεσμα· ἐπιστήσας ἑκάστῳ τῶν ἀποστόλων, ὧν τὸ λογικὸν σπέρμα ὅσης μετέσχε δυνάμεως καταβληθὲν ὥσπερ εἰς χώρας εὐγείους καὶ καρποφόρους τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, οἷον Παῦλος ὁ ἀπόστολος, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ συστησάμενος τῷ Θεῷ μυριάνδρους Ἐκκλησίας, δυνατὸν ἐν τῇ γῇ ἐκτήσατο σπέρμα. Ὁμοίως καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἕκαστος. *Καὶ μετ' ὀλίγα·* Τοῦτο δὲ τὸ σπέρμα τῶν ἁγίων σὺν αὐτοῖς τοῖς τὰ τοιαῦτα κατασπείρουσιν εὐλογεῖται οὐκ ἐν τῇ τυχούσῃ γενεᾷ, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν εὐθέων.

Σ τ. γ΄. Τοῦτο νοήσεις ἀκούσας Παύλου λέγοντος· «Ὡς πτωχοί, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες καὶ ὡς μηδὲν ἔχοντες καὶ πάντα κατέχοντες»[2]. Τίς δ' ἂν γένοιτο πλουσιώτερος τοῦ κληρονόμου Θεοῦ, συγκληρονόμου δὲ Χριστοῦ ἀποφανθέντος; Ὁ τοὺς Ἰησοῦ λόγους, οὓς ἤκουσεν ‹εἰς› ἔργα μεταβαλὼν οἰκοδομεῖ ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν[3], ἐπὶ τὸν ἀρραγῆ τοῦ Θεοῦ λόγον, τὰς κρηπῖδας τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ βίου ἑαυτοῦ μεταβαλλόμενος. Ταύτην οὖν ἣν ὠκοδόμησεν οἰκίαν ἕκαστος τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον, ἐπὶ τὸ ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου τεθεληκέναι, τοῦτ' ἔστι τοῖς Ἰησοῦ λόγοις σφόδρα τεθεληκέναι, πληροῖ δόξης νοημάτων τῆς ἀληθείας καὶ πλούτου συγκειμένου ἐκ παντὸς λόγου καὶ πάσης γνώσεως καὶ ἔργων

---

1. Ψαλ. 110,9. 2. Β΄ Κορ. 6,10. 3. Πρβλ. Ματθ. 7,24. Λουκ. 6,48.

ἀγαθῶν. Νοήσεις δὲ καὶ τοῦτο ἐπιστήσας ὅτι «'Εξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σάρξ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»[1] κατὰ τὸν 'Απόστολον, ἀλλ' «'Ο ποιήσας αὐτὰ ζήσηται ἐν αὐτοῖς[2] ἐκ δὲ ἀκοῆς πίστεως»[3]. Πρῶτος μὲν «ἐπίστευσε τῷ Θεῷ 'Αβραὰμ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην»[4]. "Επειτα δὲ καὶ οἱ ὁμοίως αὐτῷ τὸ τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον διὰ πίστεως κατορθοῦντες.

Σ τ. θ'. Κέρας τὸν Θεόν φησιν. Πάντες γὰρ οἱ δίκαιοι τούτῳ θαρροῦντές φασιν· «'Εν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν»[5]. Καὶ ὁ μακαριζόμενος τοίνυν τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ ἐν Κυρίῳ κερατίσας, τὸ κέρας ᾧ αὐτοὺς καθεῖλεν ἐν δόξῃ ὑψούμενον ἔχει.

Σ τ. ι'. 'Εν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ τυγχανόντων τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν εὖ βεβιωκότων, τῶν ἁμαρτωλῶν ἕκαστος περιτυχὼν κολάσει ὄψεται ὃν ἐπόρθησε δίκαιον καὶ ὀργισθήσεται καθ' ἑαυτοῦ ἐν μεταμελείᾳ σφοδροτάτῃ γινόμενος. "Οτε καὶ βρύξει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ καὶ κατατακήσεται ἀποβαλὼν τὸν ὄγκον καὶ τὸ οἴδημα τῆς ὑλικῆς καὶ σαρκικῆς ἕξεώς τε καὶ προαιρέσεως τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν ἐπιθυμίας ἀπολλυμένης[6].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΒ'

Σ τ. α'. 'Απολύτως εἰρημένον τὸ «παῖδες»[7] οὐκ ἐπιτρέπει νομίσαι ἀντὶ δούλων εἰρῆσθαι τοὺς παῖδας· ἁπλῶς γὰρ καὶ χωρὶς προσθήκης οἱ νέοι παῖδες καλοῦνται· οἱ δὲ δοῦλοι, παῖδές τινων. Ὡς γὰρ δοῦλος **[1548]** οὕτω καὶ τὸ «παῖς» πρὸς δεσπότην ἔχει τὴν ἀναφοράν.

Σ τ. γ'. Καὶ τοῦ τάχα τῆς δικαιοσύνης ἡλίου εἶεν ἀνατολαί τινες, καθ' ἃς ἀνέτειλεν· αὗται δὲ συγγένειαν ἔχουσιν ἢ αὐταὶ αὑταῖς τυγχάνουσιν πρὸς τὰς ἀνατολὰς ἐν αἷς ὁ παράδεισος πεφύτευται[8]. Εἶεν δ' ἂν ταύταις ταῖς ἀνατολαῖς καταλλήλως ἔχουσαι καὶ δύσεις, καθ' ἃς ἀνατολὰς καὶ δυσμάς, αἰνεῖν τὸ ὄνομα Κυρίου προσήκει[9]· ἔδυνε γὰρ τῷ 'Ισραήλ, ἀνέτειλε δὲ τοῖς πιστεύσασιν ἔθνεσιν.

Σ τ. ε'. Καὶ διὰ τῶν προκειμένων λέξεων προνοοῦντα τὸν πάντων Θεὸν μανθάνομεν. Περὶ οὗ ἀσυγκρίτως πρὸς ταῦτα τὰ γενητὰ ἔχοντος ὁ ἅγιός φησι· «Τίς ὡς Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν;»[10]. Οὐδεὶς γάρ ἐστι κατ' αὐτὸν, ἐπείπερ μόνος αὐτὸς καὶ ποιητὴς καὶ προνοητὴς ἁπάντων ἐστίν. Ταῦτα δέ φησιν οὐκ ἀπομερίζων τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ἢ τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα· μία γὰρ ἡ θεότης· καὶ οὐκ ἄλλος Θεὸς Υἱὸς καὶ ἄλλος ὁ Πατήρ ἐστιν ἢ καὶ Υἱός· καὶ ὁ Πατὴρ Υἱοῦ Πατήρ ἐστιν.

Σ τ. θ'. Τὴν πρότερον διὰ στειρότητα ἀτεκνοῦσαν ἐν οἴκῳ

---

1. Ρωμ. 3,20. 2. Γαλ. 3,12. Πρβλ. Λευϊτ. 18,5. 3. Πρβλ. Γαλ. 3,2,5. 4. Γεν. 15,6. Ρωμ. 4,3. Γαλ. 3,6. 5. Ψαλ. 43,6. 6. Πρβλ. Ψαλ. 111,10. 7. Ψαλ. 112,1. 8. Πρβλ. Γεν. 2,8. 9. Πρβλ. Ψαλ. 112,3. 10. Ψαλ. 112,5.

κατοικήσει μητέρα γεγενημένην ἐπὶ πολυπαιδίᾳ καὶ εὐφραινομένην.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Στεῖραν δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν ἄτεκνον οὖσαν τὸ πρῶτον εἰς εὐφροσύνην καλεῖ λέγων· «Εὐφράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ οὐκ ὠδίνουσα ὅτι πολλὰ καὶ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα»[1]. Ἀληθῶς γὰρ πολύπαις καὶ καλλίπαις ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν Ἐκκλησία γεγένηται, ὑπὲρ τὴν ἔχουσαν ἄνδρα νόμον Ἰουδαίων συναγωγήν. Ἑκάστη δὲ ψυχὴ διὰ στειρότητα ἄπαις οὖσα, κατοικίζεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν οἴκῳ, τῇ τοῦ ζῶντος Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ· μήτηρ ἔργων, μαθημάτων, νοημάτων τε καὶ λόγων, ἐπὶ τῷ εὐφραίνεσθαι ἅμα οἷς ἔσχε γεννήμασιν ὑπὸ τοῦ συνοικοῦντος αὐτῇ Θεοῦ Λόγου. Συνέβη δὲ ταῦτα καὶ κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς ἱστορίαν. Ἄννα γοῦν ἡ μήτηρ Σαμουὴλ κατῳκίσθη ἐν οἴκῳ[2], μήτηρ λέγεται τέκνων εὐφραινομένη, ὅλων ἓξ τέκνων γενομένη μήτηρ[3]· καὶ περὶ τῆς Σάρρας καὶ Ῥεβέκκας, Ἐλισάβετ τε καὶ πρὸ ταύτης τῆς μητρὸς γενομένης τοῦ Σαμψών. Λέγοι τις εὐλόγως περὶ ἑκάστης αὐτῶν ὅτι «Κατῴκισεν αὐτὴν μητέρα τέκνων εὐφραινομένην»[4].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΓ'

Στ. α'. Σοῦ, Δέσποτα, ἡμᾶς εὐεργετοῦντος, οὐχ ἕξει χώραν τὰ ἔθνη λέγειν «Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν»[5]; Ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ τοπικοὺς θεοὺς ἔχουσι καὶ ἱδρυμένους που καὶ περὶ σοῦ τοῦτο τοπάζουσι λέγοντες «Ποῦ ἔστιν ὁ Θεὸς αὐτῶν»[6] ἢ τάχα χλευαστικῶς τοῦτό φασιν οἰόμενοι μὴ ἔχειν ἡμᾶς Θεόν. Ἀλλ' εἰ κἀκεῖνοι πλανώμενοι τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' οὖν γε ἡμεῖς ἠκριβωμένῃ ὑπολήψει ἴσμεν ὅτι Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω ἐστίν.

Τὸ πᾶν διορατικὸν γένος, διὰ τὸ νοῦν ἔχειν ὁρῶντα Θεοῦ, οἶκος Ἰσραὴλ χρηματίζει διὰ τοῦ τυγχάνειν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος[7].

Στ. ι'. Καὶ ὁ οἶκος δὲ τῶν θεραπευόντων τὸ θεῖον **[1549]** τῷ τυγχάνειν ἱερεῖς «ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον»[8] μείζονι καὶ τεθεωρημένῃ παρὰ τὸν Ἰσραὴλ ἐλπίδι. Τῶν γὰρ ὑπεραναβεβηκότων θεωρίᾳ καὶ πράξει μείζων ἡ ἐλπίς, μειζόνως αἰτούντων βοηθὸν καὶ ὑπερασπιστὴν αὐτοῦ ἔχειν. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ προσήλυτοι, οἱ προστιθέντες τῷ νόμῳ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἐλπίσαντες καὶ αὐτοὶ ἐπὶ Κύριον, βοηθὸν ὑπερασπιστὴν αὐτὸν ἔχειν ἐπικαλοῦνται. Καὶ ταῦτα λέγειν παιδεύονται οἱ κατὰ Θεὸν παῖδες, ὡς ἂν εἰδεῖεν ὅτι καὶ αὐτοὶ «συμπολῖται» γεγόνασι «τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν»[9]. Καὶ ὡς ἂν εἰδεῖεν ὅτι, ὥσπερ οἱ παλαιοὶ

---

1. Ἡσ. 54,1. 2. Πρβλ. Α' Βασ. 1,19. 3. Πρβλ. Α' Βασ. 2,21. 4. Πρβλ. Ψαλ. 112,9. 5. Ψαλ. 78,10. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. Α' Τιμ. 3,15. 8. Ψαλ. 21,8. 113,10. 9. Ἐφ. 2,19-20.

ἤλπισαν ἐπὶ Κύριον καὶ εἶχον αὐτὸν βοηθόν, ὅτε καλῶς ἔπραττον, οὕτω καὶ νῦν οἱ νέοι ἡμεῖς οἱ παῖδες οἱ ἐξ ἐθνῶν προσεληλυθότες καὶ τὸν φόβον ἀνειληφότες τοῦ αὐτοῦ Κυρίου.

Ἐν μὲν τῇ πρὸς πολεμίους μάχῃ τὸν Κύριον ἔχομεν ἡμεῖς οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον ὑπερασπιστὴν καὶ βοηθόν. Ἐν δὲ τοῖς οἰκείοις πράγμασι τοῖς τε κατὰ ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα πάλιν αὐτὸν ἔχομεν εὐλογοῦντα ἡμᾶς. Ὡς ἀπαρκεῖν ἡμῖν ἀντὶ τοῦ παντὸς καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ ἀντὶ παντὸς θησαυροῦ καὶ μεγάλου κτήματος, μόνον αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ πρὸς τὰ ἔνδον. Οὕτω δὴ ἡμᾶς εὐλογεῖ νῦν, ὡς πάλαι πρότερον ηὐλόγει τὸν πρότερον λαόν· μεταβέβηκε γὰρ ἐξ ἐκείνων εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις. Εἷς γὰρ ὢν καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ τῶν παλαιῶν ὁμοίως προΐστατο, ὥσπερ οὖν καὶ τῶν νέων. Καὶ πάλιν τοὺς νέους ὁμοίως εὐλογεῖ ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς παλαιούς· ὥστε εἶναι μίαν κλῆσιν καὶ μίαν χάριν καὶ ἕνα λαὸν τὸν ἐξ ἀμφοτέρων ταγμάτων τῷ Θεῷ συνιστάμενον.

Στ. κγ'. Αὐτὸς γάρ ἐστιν οὗ τοὺς νόμους φυλάττομεν· ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ τις ἄλλου τινὸς τοὺς χρησμοὺς εἶναι, οὓς Μωϋσῆς διηκονήσατο, ἀκολούθως ὁ ἱεροφάντης πρὸ τῆς τῶν νόμων δόσεως, τὰ περὶ τῆς κοσμοποιΐας παραδέδωκε, δι' ἧς διδάσκει ἕνα Θεὸν εἶναι, πάντα δὲ τὰ τοῦ κόσμου μέρη.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΔ'

Στ. β'. «Ἔκλινε» δέ, εἶπεν, «τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοὶ»[1] οὐχ ἵνα τινὰ σωμάτων λάβοις ἔννοιαν περὶ Θεοῦ ὦτα ἔχοντος καὶ αὐτὰ πρὸς τὸ εἰρημένον τῆς φωνῆς ὑποκλίναντος, ὅπερ ἡμεῖς ποιοῦμεν πρὸς τοὺς μικρὸν φθεγγομένους, ἵν' ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν νόησιν παραδεξώμεθα τῶν λαλουμένων, ἀλλ' «ἔκλινεν» εἶπεν, ἵνα τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς ἐπιδέξηται. Ὅτι χαμαὶ κειμένῳ μοι συγκατέβη διὰ φιλανθρωπίαν· ἡ γὰρ θεία ἀκοὴ οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἴσθησιν. Οἶδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπικείμενα.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Τὴν ἀκουστικὴν αὐτοῦ δύναμιν. Τοῦτ' ἔστι παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς μου ἐπεκαλεσάμην, ἐν ταῖς ἡμέραις μου ταῖς ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης γενομέναις, ἀεὶ πεφωτισμένος ὢν ἐπεκαλεσάμην.

Στ. γ'. Τοσοῦτον, φησίν, ἀπέσχον τοῖς πειρασμοῖς τούτοις ὑποπεσεῖν ὡς ἀκουσίοις, ὅτι καὶ πολλῷ τούτων πλείοσι κατὰ τὸ ἑκούσιον πειρασμοῖς ἐμαυτὸν **[1552]** προσεθέμην. Τὰ ἐν λογισμοῖς πταιόμενα «ὠδῖνες θανάτου»[2] εἰσίν. «Κίνδυνοι» δὲ «ᾅδου»[3] τὰ πρακτικὰ τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι δύνανται. Οὐκ ἀπογνωστέον δὲ καὶ περὶ πονηρῶν δυνάμεων ταῦτ' εἰρῆσθαι, τῆς μὲν ὠδινώσης ἐπὶ τῷ

---

1. Ψαλ. 114,2. 2. Ψαλ. 114,3. 3. Ἔνθ' ἀν.

νεκρῶσαι δι' ἁμαρτίας τὴν ψυχήν, τῆς δὲ ὑποδεχομένης εἰς τὴν τοῖς κινδύνοις ἤδη ὁμόσε χωρήσασαν.

Στ. δ'. Θαρσῶν, ὅτι δυναμούμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ὑποστήσομαι πάντα τὰ προειρημένα. Θλῖψιν καὶ ὀδύνην ἄσπερ ἑκὼν ἐμαυτῷ προσεξεῦρον. Ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατόπιν «Κίνδυνοι ᾅδου εὕροσάν με»[1], ἐνταῦθα δὲ «Θλῖψιν καὶ ὀδύνην εὗρον»[2]. Ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ ἀνενδότως ἔχων εὑρέθην πρὸς τὰ παρὰ τοῦ πειράζοντος ἐπαχθέντα, ἵνα δείξω τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, προσέθηκα θλίψεις ἐπὶ τῇ θλίψει καὶ ὀδύνην ἐπὶ τῇ ὀδύνῃ, οὐ τῇ ἐμαυτοῦ δυνάμει τῶν ἀλγεινῶν κατεπανιστάμενος, ἀλλὰ διότι «τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπεκαλεσάμην»[3].

Στ. ε'. Πανταχοῦ συνάπτει ἡ Γραφὴ τοῖς οἰκτιρμοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν δικαιοσύνην, διδάσκουσα ἡμᾶς ὅτι οὔτε ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἄκριτος, οὔτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Ἔλεος ἐστὶ πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶς διατεθειμένων γινόμενον. Ἐλεοῦμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλούτου πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν μεταπεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἄκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν καταβληθέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἦμέν ποτε ἔνδοξοι, ἐγενόμεθα δὲ ἄδοξοι καὶ ταπεινοί, ἐκπεσόντες τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ διαγωγῆς διὰ τὴν ἔκπτωσιν, ὁ Θεὸς ἐλεεῖ ὁρῶν ἡμᾶς οἷοι ἀνθ' οἵων γεγόναμεν.

Στ. ς'. Εἴ τε κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον, οὐκ ἂν συνέστη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μὴ τῶν κομιδῇ νηπίων καὶ ἔτι βρεφῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου φυλασσομένων. Πῶς γὰρ τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ κυοφορούμενα ἠδύναντο τρέφεσθαι ἢ κινεῖσθαι, ἐν οὕτω στενοῖς χωρίοις καὶ μηδεμίαν ἔχουσιν ἀναστροφήν, ἀλλ' ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ἐνύγροις τὴν ζωὴν ἔχοντα καὶ οὔτε ἀναπνεῖν δυνάμενα, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ φυλακὴ διεκρατεῖτο; Πῶς δ' ἂν εἰς τὸν ἀήθη τοῦτον ἐκπεσόντα τόπον καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ μήτρᾳ θερμότητος τῷ ἀέρι περιψυχόμενα, κἂν πρὸς τὸ βραχύτατον διήρκεσεν, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ διεσώζετο; «Φυλάσσων τὰ νήπια Κύριος»[4]. Ἐπειδὴ ἐταπεινώθην καὶ γέγονα ὡς τὸ νήπιον καὶ ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίον, φυλάσσων τὰ νήπια, ὁ Κύριος ἔσωσέ με ἐκ τῶν ὠδίνων τοῦ θανάτου καὶ ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ ᾅδου.

Στ. ζ'. Ἑαυτῷ προσάγει τοὺς παρακλητικοὺς λόγους ὁ καλὸς ἀγωνιστὴς παραπλησίως τῷ Παύλῳ λέγων· «Τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»[5] καὶ τὰ ἑξῆς. *Καὶ μετ' ὀλίγα·* Πρόκειται γὰρ ἀνάπαυσις αἰωνία τοῖς νομίμως τὸν ἐνταῦθα διαθλήσασι βίον οὐ κατὰ ὀφλημάτων ἔργων ἀποδιδομένη, ἀλλὰ κατὰ χάριν τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν ἠλπικόσι παρεχομένην.

---

1. Ψαλ. 114,3. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 114,4. 4. Ψαλ. 114,6. 5. Β' Τιμ. 4,7-8.

[1553] Σ τ. η΄. Συγκρίσει τῶν ὧδε τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν διαγράφει. Ἐνταῦθα γάρ, φησίν, περιέσχον με ὠδῖνες θανάτου, ἐκεῖ δὲ «ἐξείλατο τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου»[1]· ἐνταῦθα οἱ ὀφθαλμοὶ τὸ ἐκ θλίψεως ἐπιχέουσι δάκρυον, ἐκεῖ δὲ οὐκ ἔστι δάκρυον ἐπισκοτοῦν ταῖς κόραις τῶν εὐφραινομένων τῇ θεωρίᾳ τοῦ κάλλους τοῦ Θεοῦ. «Ἀφεῖλε» γὰρ «ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου»[2]. Ἐνταῦθα πολὺς ὁ κίνδυνος τοῦ ὀλισθήματος, δι' ὃν καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»[3]· ἐκεῖ δὲ πάγιοι αἱ βάσεις, ἀπερίτρεπτος ἡ ζωή.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΕ΄

Σ τ. α΄. «Ἐπίστευσα»[4]. Ταύτης τῆς λέξεως τὴν διάνοιαν ὁ Ἀπόστολος Κορινθίοις «Ἔχοντες», ἔφη, «τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ἐπίστευσα δι' ὃ ἐλάλησα καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' ὃ λαλοῦμεν»[5]. Πνεῦμα πίστεως λέγων, ἤτοι τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐγγινομένην· ἢ τὸ ἐπιχορηγούμενον ἐκ Θεοῦ τῷ πίστιν ἔχοντι πνεῦμα, τὸ «Ἐπίστευσα, δι' ὃ ἐλάλησα»[6] συνάδων. «Καρδίᾳ» γὰρ «πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν»[7]. Οὐ κατὰ ἀφαίρεσιν ὕψους τοῦτο πέπονθεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μείζονα καὶ ὑπὲρ ἑαυτὸν τεθεᾶσθαι.

Σ τ. β΄. Οὐχ ἑαυτῷ περιπίπτει κατὰ τὸν λόγον ὁ προφήτης, ὥσπερ τινὲς τῶν σοφιστῶν ἐπιχειροῦσιν αὐτὸν διελέγχειν τῷ κατ' ἐπιτροπὴν ἐλέγχῳ, ἐκπεπτωκέναι λέγοντες τὸν προφήτην. Εἰ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης[8], ἄνθρωπος δὲ καὶ ὁ Δαυΐδ, ψεύστης ἦν, καὶ οὐ πιστευτέον αὐτῷ περὶ ὧν ἀποφαίνεται. Μὴ ὄντος δὲ ἀληθοῦς τοῦ λόγου τούτου, μηδὲ ὄντος παντὸς ἀνθρώπου ψεύστου, ἀφήσομεν καὶ τὸν Δαυΐδ τῆς τοῦ ψεύδους αἰτίας. Εἰ δὲ οὐ ψεύδεται, πιστεύσομεν αὐτῷ περὶ ὧν ἀποφαίνεται· πιστεύοντες δέ, πάλιν εἰς τὴν τοῦ ἀπιστεῖν ἀνάγκην περιεκτισώμεθα. Ὥστε, εἰ μὲν ἀληθεύει Δαυΐδ, λύει τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἄνθρωπος ὢν καὶ μὴ ψευδόμενος· εἰ δὲ ψεύδεται, αὐτόθεν ἔχει τὸ μὴ πιστεύεσθαι. Τίς γὰρ προσέξει ψευδολογοῦντι; Ὥστε, ἐπειδὴ ἅπαξ ἀπεφήνατο πάντα ἄνθρωπον εἶναι ψεύστην, ψευδέσθω Δαυΐδ, ἵνα τὸν λόγον πιστώσηται· ἢ ἀληθεύων αὐτὸς αὑτὸς παρέλυσε τὴν ἀπόφασιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παιζόντων ἐστὶν καὶ ταῖς τῶν λόγων στροφαῖς ἐπαγγελλομένων πρὸς τοὺς ἀπείρους· τὸ δὲ ἀληθὲς οὕτως ἔχει. Ἄνθρωποι γὰρ λέγονται οἱ τοῖς ἀνθρωπίνοις ἔτι κατεχόμενοι παθήμασιν. Ὁ δὲ ὑψηλότερος ἤδη τῶν σαρκικῶν παθημάτων γινόμενος καὶ διὰ τὴν τοῦ νοῦ τελείωσιν πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων κατάστα-

---

1. Ψαλ. 114,1. 2. Ἡσ. 25,8. 3. Α΄ Κορ. 10,12. 4. Ψαλ. 115,1. 5. Β΄ Κορ. 4,13. 6. Ψαλ. 115,1. 7. Ρωμ. 10,10. 8. Ψαλ. 115,2. Ρωμ. 3,4.

σιν μετελθών, οὗτος, ὅταν περὶ τῶν ἀνθρωπίνων διαλέγηται, ἑαυτὸν ὑφεξαιρεῖται τῶν λοιπῶν δηλονότι. Ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν «Ἐγὼ εἶπα, Θεοί ἐστε»[1]. Πάντως καὶ εἴ τινι ἄλλῳ καὶ τῷ Δαυὶδ ἡ τοιαύτη προσηγορία πρέπουσα· καὶ γὰρ καὶ «ὁ Υἱὸς Ὑψίστου»[2] ὁ διὰ τῆς ἀρετῆς οἰκειωμένος Θεῷ καὶ οὐκ ἀποθνήσκων ὡς ἄνθρωπος ἀλλὰ ζῶντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Θεόν.

Σ τ. γ΄. Εἰς αἴσθησιν ἐλθὼν τῶν μυρίων παρὰ Θεοῦ δωρεῶν, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη· **[1556]** ὅτι ἀπὸ γῆς διαπλασθεὶς λόγῳ τετίμηται, ἐν ᾧ καὶ τὴν εἰκόνα φορεῖν δύναται τοῦ ἐπουρανίου[3]. Ἔπειτα καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων οἰκονομίαν ἀπιδών, ὅτι ἑαυτὸν ὁ Κύριος ἔδωκε λύτρον ἀντὶ πολλῶν[4] ἡμῶν, ἐπαπορεῖ καὶ ζητεῖ ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ, τί ἄξιον ἐξεύροι δῶρον τῷ Δεσπότῃ, οὐ θυσίας οὐδὲ ὁλοκαυτώσεις, ἀλλ' αὐτὴν πᾶσαν τὴν ἐμαυτοῦ ζωήν.

Σ τ. δ΄. Τὸ ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας, τὸ μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστῆναι, τὸ ποτήριον λέγων· ὅπερ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο»[5]· καὶ πάλιν τοῖς μαθηταῖς· «Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω;»[6]. Ἐδήλου δὲ τὸν θάνατον ὃν κατεδέχετο ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας.

Μὴ ὀκνήσητε, φησίν, πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, ὦ ἄνθρωποι, μὴ ἀποδειλιάσητε πρὸς τὸν θάνατον· οὐ γὰρ φθορά ἐστιν, ἀλλὰ ζωῆς ἀφορμή. Οὐκ ἀφανισμός ἐστι παντελής, ἀλλὰ μετάβασις πρὸς τιμήν. Ἐὰν δὲ καὶ θάνατον ὁσίων Θεοῦ σημαίνηται[7], καθ' ὃν συναποθνήσκουσι Χριστῷ καὶ τὴν νέκρωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ σαρκὶ περιφέρουσιν[8], καὶ οὕτω καλῶς ἂν εὐχαριστεῖν διέγνω, ληψόμενος τοῦ τοιούτου θανάτου σωτηρίου ποτήριον[9], ὃ καὶ ἀμέμπτως πίεται ὁ ληψόμενος αὐτό, εἰ ἐπικαλοῖτο τὸ ὄνομα Κυρίου[10] ἐπὶ τῷ γενναίως αὐτὸ πιεῖν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΖ΄

Σ τ. α΄. Ἐπεὶ ἀγαθὸς ὢν ὁ Θεὸς βούλεται τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἢ τὸν θάνατον αὐτοῦ[11], ὅσοι ὑπεύθυνοι ἁμαρτίας ἐστέ, τὴν ἐκ μετανοίας ἐξομολόγησιν ἐπ' αὐτῷ ποιούμενοι, ἔξετε αὐτὸν ἀφιέντα τὰ ὑπὲρ ὧν ἐξομολογεῖσθε· ὁ γὰρ ἔλεος αὐτοῦ ἀχώριστον αὐτοῦ τυγχάνων εἰς τὸν αἰῶνα εἴη· ἐπείπερ καὶ ἀεὶ ἐλεῶντος αὐτοῦ, οὐ νῦν πρότερον, ἀλλὰ καὶ πάλαι ἄνωθεν ἐξομολογουμένων αὐτῷ πάντων τῶν πεῖραν ἐχόντων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ.

Σ τ. ε΄. Συναγαγὼν τὰ προδηλωθέντα τάγματα καὶ ἓν σῶμα

---

1. Ψαλ. 81,6. 2. Ιρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ιρβλ. Α΄ Κορ. 15,49. 4. Ιρβλ. Ματθ. 20,28. 5. Ματθ. 26,39. 6. Ιρβλ. Ματθ. 20,22. 7. Ιρβλ. Ψαλ. 115,6. 8. Ιρβλ. Β΄ Κορ. 4,10. 9. Πρβλ. Ψαλ. 115,4. 10. Ἔνθ' ἀν. 11. Ιρβλ. Ἰεζ. 18,23.

ἀπεργασάμενος καὶ λαὸν ἕνα, διδάσκει τοῦτον παρασκευάζεσθαι εἰς θλίψεις, μετὰ τοῦ ἀκριβῶς εἰδέναι, ὅτι «Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει»[1]. Διόπερ λέγειν διδάσκεται ὁ Χριστοῦ λαὸς «Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον»[2]. Εὐχαῖς αὐτὸν εὗρε τὸν Κύριον, πλατυσμὸν αὐτῷ γενόμενον[3]· ὡς ἐξ ἑτέρου μὲν μέρους, τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ βίου τὴν στενὴν αὐτὸν ὁδεύειν καὶ τεθλιμμένην· καὶ διὰ τοῦτο λέγειν «Ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμην τὸν Κύριον»[4]· ἐκ δὲ θατέρου μέρους πλατυσμὸν ἔχειν καὶ εὐρυχωρίαν αὐτὸν τὸν Κύριον. Διό φησιν ὁ Σύμμαχος «Καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς εὐρυχωρίαν».

Ὁ ἐν θλίψει γενόμενος δίκαιος οὐ τοσοῦτον παρακαλεῖ περὶ τοῦ ἐκτὸς αὐτῆς γενέσθαι, ἀλλ' ὅπως γενναίως καὶ ἱλαρῶς αὐτὴν ἐνέγκῃ. Καὶ γὰρ ὁ ἐν σταδίῳ πρὸς ἀντιπάλους ἀποδυόμενος, αὐτὸν ἀγῶνα εὔχεται αὐτῷ παρελθεῖν, ἵνα μὴ ἐξαγώνιος γένηται· ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν παιδοτριβῆ **[1557]** συνεργεῖν αὐτῷ, ὅπως ἐγκαρτερῶν τοῖς ἐπιφερομένοις πρὸς τοῦ ἀντιπάλου ἐλπίδι νίκης καὶ στεφάνου προσηνῇ δόξῃ εἶναι τὰ δι' ὧν ἀποδίδοται ὁ στέφανος· περὶ δὲ ἀοράτων πολεμίων οἵτινες ἐχθροὶ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπεγείρουσι καθ' ἡμῶν ἐκπολεμοῦντες αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς καὶ φονικῶς διατιθέντες καθ' ἡμῶν εἰρήσεται καὶ τοῦτο.

Σ τ. ς'. Ἔτι διδάσκεται ὁ Χρ.στοῦ λαὸς προσδοκᾶν μὲν ἐπιβουλὰς ἀνθρώπων, μὴ πτήσσειν δὲ αὐτάς, μηδ' ἀγωνιᾶν, ἀλλὰ λέγειν· «Κύριος ἐμοὶ βοηθὸς»[5] καὶ τὰ ἑξῆς. Τοὺς δι' οὐδὲν ἕτερον ἐχθροὺς γενομένους τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ διὰ τὴν εὐσεβῆ γνῶσιν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν. Ἐχθροὺς δὲ λεκτέον ἀνθρώπους αἰσθητούς τε καὶ νοητούς, ἀσεβεῖς τε καὶ δαίμονας πονηρούς.

Σ τ. η'. Οὐ καθάπαξ τοῦ πεποιθέναι καὶ ἐλπίζειν ἐπὶ Κύριον συγκρινομένου τῷ πεποιθέναι ἐπ' ἄνθρωπον[6] καὶ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχοντας ἀγαθόν ἐστιν. Ἁπλῶς γὰρ καὶ κυρίως ἀγαθὸν τοῦτο. Τὸ δὲ ἐπ' ἄνθρωπον καὶ ἄρχοντα πεποιθέναι καὶ ἐλπίζειν οὐκ ἀγαθόν. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐπ' ἀνθρώπῳ πεποιθέναι καὶ ἐν ἄρχοντι ἐλπίζειν σπουδάζοντας ἡ τοιαύτη προσάγεται παίδευσις, ὅπως μάθωσιν ἐπὶ τὸν ἀεὶ μένοντα καὶ ἰσχυρὸν ὄντα καὶ παντοδύναμον Θεὸν πεποιθέναι καὶ μὴ ἐπ' ἄνθρωπον θνητὸν καὶ ῥᾳστα φθειρόμενον.

Σ τ. ι'. Εἰ μὴ ὑπερβολικῶς εἴρηται, ἀδύνατον τὸ ἐπαγγελλόμενον. Πῶς γὰρ ἕνα ἄνδρα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ διατρίβοντα «Πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με;»[7] καὶ κυκλοῦντες ἐκύκλωσαν αὐτὸν πολεμοῦντες καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμύναντο αὐτούς[8]. Αὐτὸ γὰρ ὅπλον καὶ ἀσπὶς καὶ φρούριον τοῦ φοροῦντος αὐτὸ γίνεται. Ἐπίστησον δὲ εἰ μὴ παρα-

---

1. Ρωμ. 5,3-5. 2. Ψαλ. 117,5. 3. Ιρβλ. ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 117,15. 5. Ψαλ. 117,7. 6. Ιρβλ. Ψαλ. 117,8. 7. Ψαλ. 117,10. 8. Ιρβλ. ἔνθ' ἀν.

πλησίως τὸ «Εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτεινον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς»[1] δυνατὸν νοῆσαι τὰ προκείμενα, τῷ κυκλοῦσθαι τὸν σπουδαῖον ὑπὸ πνευμάτων πονηρῶν ὑποβαλλόντων τοὺς σαρκὸς γαργαλισμοὺς καὶ τὰ ἄλλα πάθη μετὰ πάντων τῶν τῆς σαρκὸς ἔργων, ἔτι μὴν λόγους ἀθέους, ἀνασκευάζοντας σοφιστικῇ δυνάμει τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα. Ἀλλ' εὐτόνως καὶ ἰσχυρῶς καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ καθωπλισμένος προσηγορίᾳ, ἀνατρέψει τὰ ἔθνη πάντα, εἰς φυγὴν τρέπων, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἀναίρων αὐτά.

Σ τ. ι β'. Προσδοκᾶν δὲ δὴ μὴ ἄπαξ πολεμηθέντας παύσασθαι καὶ λοιπὸν ἀνάπαυσιν κτήσασθαι κατὰ τὸν παρόντα βίον, ἀλλὰ καὶ δεύτερον διωχθήσεσθαι. Μὴ ἀπονάρκᾶν δὲ μηδὲ ἐξατονεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν τῇ πεποιθήσει τοῦ ὀνόματός σου, ἕνεκεν οὗ τοὺς διωγμοὺς ὑπομένουσι. Ὁμοιότητα φέρει πρὸς τὰς μελίσσας κηφήνων τὸ γένος· αὗται γὰρ εἰ καὶ μείζους τῶν μελισσῶν τῷ ὄγκῳ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὖν γε ἀπατῶσιν ἀνιστορήτους ὡς οὖσαι μέλισσαι. Οὐδὲ μελισσουργοῦσιν ἢ πλάττουσι κηρίον οὐδ ἂν ἔχουσι τὸ ἀλεξοῦν τὰ βλάπτειν ἐπιχειροῦντα τὸν κηρόν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐσθίοντες τὸ μέλι, ἐκπολεμοῦσι κατ' αὐτὸν τὰς μελίσσας, ὡς χρησαμένας κατ' αὐτῶν τῷ ἰδίῳ κέντρῳ, σωρηδὸν ἀναιρεῖν τοὺς κηφῆ**[1560]**νας, ὡς λυμαινομένους τῷ καρπῷ αὐτῶν. Ἔστι δ' οὖν πρὸς ἀλληγορίαν μελισσουργοῦσα καὶ κηροπλαστοῦσα μέλλιττα, ἡ τιμήσασα τὴν Θεοῦ σοφίαν Ἐκκλησία. Ἧς ἐργάτιδος οὔσης, ποθεινῆς τυγχανούσης καὶ ἐπιδόξου, τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγείαν προσφέρονται, καίπερ οὔσης τῇ ῥώμῃ ἀσθενοῦς, τῷ τὸ κήρυγμα αὐτῆς μὴ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις εἶναι[2]. Ὅμως δὲ ἔχει τὸ κέντρον, ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως Θεοῦ τῆς πίστεως τὸν λόγον ἔχουσα, ὡς καὶ ἀναιρεῖν κηφήνων δίκην τὰς αἱρέσεις, διχοτομοῦσα αὐτὰς ἐλέγχῳ τῆς ἀληθείας. Καὶ μίαν μένει τιμήσασα τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, ὡς εἴρηται, δυνάμει Θεοῦ τῶν πολεμούντων περιγενομένη. Αἱ δὲ ἀντικείμεναι, οὐ μέλισσαι, ἀλλ' «ὡς μέλισσαι» τυγχάνουσαι (ἃς εἶναι κηφῆνας λέγων, οὐχ ἁμαρτήσεις, κυκλούσας ὡς κηρίον ἐπὶ τὸ περὶ αὐτῷ μέλι)· καὶ ἐκκαυθεῖσαι «ὡσεὶ πῦρ ἐν ἀκάνθαις»[3]. Ἐξάπτουσι γὰρ αἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων καὶ τὸ τῶν αἰσχρῶν καὶ ἐπιθυμιῶν πῦρ, ἢ φησιν ὁ Παῦλος· «Τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν»[4]. Ἀκάνθας δὲ τὰς ἡδονὰς ἡρμήνευσε τὸ Εὐαγγέλιον[5]. —Οὐ γὰρ ἀζήμιος μόνον ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ καθεῖλεν αὐτῶν πάντα σοφιστικὸν λογισμὸν[6] καὶ «πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ»[7], ἐπείπερ τὰ ὅπλα αὐτοῦ «οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ»[8], οὐχ ἕτερα ὄντα τῆς τοῦ Θεοῦ προσηγορίας, ἠμύνατο αὐτούς.

---

1. Ψαλ. 100,8. 2. Ιρβλ. Α' Κορ. 2,4. 3. Ψαλ. 117,12. 4. Ἐφ. 5,12. 5. Ιρβλ. Ματθ. 13,22. Λουκ. 8,14. 6. Ιρβλ. Β' Κορ. 10,4. 7. Β' Κορ. 10,5. 8. Β' Κορ. 10,4.

Σ τ. ι γ΄. Ταῦτα καὶ Ἰουδαίοις ἁρμόττει καὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστοῖς· κἀκεῖνοι γὰρ ὅλεθρον ὑπέμειναν παντελῆ, εἰ μὴ τῆς θείας ἀπήλαυσαν χάριτος· καὶ οὗτοι ἂν ἐξεπέτασαν εἰς ἀσέβειαν, μὴ τῆς θείας αὐτοὺς ὑπερεισάσης ῥοπῆς.

Σ τ. ι δ΄. Αὐτὸν τοίνυν ἔχομεν καὶ δύναμιν καὶ νίκην καὶ πηγὴν ὑμνῳδίας· παρ' αὐτοῦ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσαντες μετ' εὐθυμίας τὸν ὕμνον προσφέρομεν.—«Γινόμενος εἰς σωτηρίαν»[1] ὁ Κύριος οὐκ ἀρχὴν οὐσιώσεως δέχεται, ἀίδιος γὰρ καὶ αἰώνιός ἐστι. Γίνεται δὲ εἰς σωτηρίαν κατὰ τὸ ἀναλαμβάνειν σχέσιν τὴν πρὸς τοὺς σῳζομένους, ὅθεν πάντα τὰ γεγονέναι εἰς Χριστὸν λεγόμενα, ταῦτα ὑποβάλλεται τῇ διανοίᾳ. Οὐ γὰρ γέγονε Θεὸς Λόγος, οὐκ ἀλήθεια, οὐ σοφία, οὐχ Υἱός, ἀλλὰ γέγονεν ἡμῖν καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις[2]. Ὧν γὰρ ἁπλοῦς καὶ ἀίδιος, ταῦτα ἡμῖν γεγονέναι κατ' ἀναφορὰν τὴν πρὸς ἡμᾶς λέγεται. Οὕτω καὶ Χριστὸν καὶ Κύριον πεποίηκεν αὐτὸν ὁ Θεός[3]. Χριστὸν μέν, τοῦτ' ἔστι βασιλέα καὶ ἱερέα τοῖς βασιλευομένοις καὶ τοῖς ὑπὲρ ὧν προσάγει τὰς θυσίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς δουλεύειν ἐθέλουσιν αὐτῷ Κύριον. Καὶ καθόλου τὰ σχετικῶς περὶ αὐτοῦ λεγόμενα οὕτω διανοούμενος οὐκ ἀσεβήσεις.

Σ τ. ι ε΄. «Σκηνὰς δὲ δικαίων»[4] νοήσεις τὰς παρὰ τῷ Πατρὶ μονάς, κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐπαγγελιῶν. Περὶ ὧν ὁ Σωτήρ φησιν· «Ὅταν ἐκλείπῃ», δηλονότι ὁ μαμωνᾶς, «δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς»[5]. Ἐν ταύταις σκηναῖς πάντες οἱ δίκαιοί εἰσιν ἀγαλλιώμενοι· τετύχασι γὰρ τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν. Ὅθεν καλῶς εἴρηται· «Φωνὴ ἀγαλλιάσεως **[1561]** καὶ ἐξομολογήσεως ἐν σκηναῖς δικαίων»[6], ἀποδρασάσης λύπης καὶ στεναγμοῦ.— Ἀπολωλότων τῶν ἐχθρῶν, εἰρήνης τε λοιπὸν διαλαβούσης, καὶ τῶν σκηνῶν τοῦ Θεοῦ, τοῦτ' ἔστι τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτοῦ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐγηγερμένων, φωνή, φησίν, ἔνδον ἀκούεται ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῶν σεσωσμένων ἀγαλλιωμένων.

Σ τ. ι ς΄. *Καὶ μετ' ὀλίγα*· Αὕτη γὰρ ἡ δεξιὰ καὶ ἐνεδυνάμωσε τὸν ἑαυτῆς λαὸν[7] κατὰ τὸν τῶν διωγμῶν καιρόν· αὕτη καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κυρίου ταπεινώσασα, αὐτὸν ὕψωσε τὸν λαόν[8]. Αὕτη καὶ δύναμιν περιεποιήσατο τοῖς πρότερον πολεμουμένοις, ὥστε μὴ ὑποπεσεῖν τῷ κατὰ ψυχὴν θανάτῳ, ἀλλὰ ζῆσαι τῷ Θεῷ.— Ὡς ἕκαστον φάναι· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»[9]. Αὕτη τὸν μετέχοντα ὑψοῖ καὶ μετεωρίζει ὡς φαιδρότερον καὶ μειζόνως ὑπὸ τῆς δεξιᾶς Κυρίου δυναμωθέντα καὶ δεύτερον εἰπεῖν «Δεξιὰ Κυρίου ἐποίησε δύναμιν»[10]. —Ποιεῖ δὲ δύναμιν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἐν παντὶ τῷ δεξιὰ φρονοῦντι καὶ πράττοντι· ἀλλὰ καὶ ὑψοῖ αὐτόν, ὡς καὶ δεύτερον γενέσθαι ἐν αὐτῷ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 117,14. 2. Πρβλ. Α΄ Κορ. 1,30. 3. Πρβλ. Πράξ. 2,36. 4. Πρβλ. Ψαλ. 117,15. 5. Λουκ. 16,9. 6. Πρβλ. Ψαλ. 117,15. 7. Ἐνθ' ἀν. 8. Πρβλ. Ψαλ. 117,16. 9. Φιλιπ. 4,13. 10. Ψαλ. 117,15.

τῆς προτέρας δυνάμεως δύναμιν· ἐφ' ᾗ ἀθανασίαν κεκτημένος ἐρεῖ τὸ «Οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι»[1].

Σ τ. ι ζ'. Οὐκέτι τεθνήξομαι τὸν ἐπόμενον τῇ κακίᾳ θάνατον, ἀλλὰ ζήσομαι μετασχὼν τῆς ἐναντίας τοῦ πονηροῦ θανάτου ζωῆς, ἐπὶ τῷ διηγήσασθαι τὰ Θεοῦ εἰς ἐμὲ γενόμενα θαυμαστὰ ἔργα[2].

Σ τ. ι θ'. Τοῦ δὲ ὀνόματος τῆς δικαιοσύνης κατηγορουμένου καὶ πάσης τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς τὰς πύλας αὐτῆς τὰς ἰδικὰς ἀρετῆς λεκτέον, εἰς ἃς εἰσέρχονται οἱ δι' ἀσκήσεως καὶ ἐπιμελείας τῆς περὶ αὐτῶν κρούοντες αὐτάς. Εἰσέρχονται δὲ ἐπὶ τῷ ἐξομολογήσασθαι[3], ὑπὲρ ὧν ἔπραξαν, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς δικαιοσύνης ὄντες. Εἰσέρχεσθαι δὲ οὐ δι' αὐτῶν, ἀλλ' «εἰς αὐτάς», φησίν. Οὐδὲ γὰρ ὑπερβατέον τὰς ἐνεργείας τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ προσδιατριπτέον αὐταῖς.

Πύλαι πάλαι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, δι' ὧν εἰσῄει πρὸς Θεὸν ὁ Ἰσραήλ· πύλαι δὲ νῦν ἡ πίστις δι' ἧς οἰκειότερον νῦν προσαγόμεθα· μαρτυρούμενοι ὑπὸ νόμου καὶ προφητῶν.

Σ τ. κ α'. Ὑμνώσω τοιγαροῦν ἀνοίξαντά μοι τῆς δικαιοσύνης τὰς πύλας καὶ εὐχαριστῶ ὅτι εἰσήκουσάς μου καὶ προσεδέξω τὴν δέησιν καὶ παρέσχες τὴν σωτηρίαν[4].

Σ τ. κ β'. Ὁ δι' ἡμᾶς γεγονὼς λίθος ἀποδεδοκιμασμένος, ἀλλ' «ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες»[5] μετὰ τὴν ἐκείνων ἀποβολήν, ἑτέρας «γωνίας κεφαλὴ γέγονεν»[6].

Καὶ μετ' ὀλίγα· «Ἀκρογωνιαῖον» αὐτὸν ὠνόμασεν Ἡσαΐας καὶ «ἐκλεκτὸν» καὶ «ἔντιμον»[7] λίθον, διὰ τὸ συνάπτειν ὑπὸ μίαν γωνίαν δύο οἰκοδομάς. Ζῶν δ' ἂν εἴη ὡς ἀληθῶς καὶ ἐκλεκτὸς λίθος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, ὅπως ἂν τὴν κατὰ Θεὸν οἰκοδομὴν συνδέων καὶ τὰς δύο γωνίας τῆς τε παλαιᾶς οἰκοδομῆς τῆς ἐκ περιτομῆς καὶ τῆς νέας τῆς ἐξ ἐθνῶν ὑπὸ μίαν συνάπτων γωνίαν. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν λίθον οἱ ἐκ περιτομῆς πάλαι πρότερον οἰκοδομοῦντες καὶ νομοδιδάσκαλοι καὶ ἀρχιερεῖς ἐξ αὐτῶν ἀπέβαλαν καὶ **[1564]** ἀπεδοκίμασαν· ὁ δὲ γέγονεν ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ γωνίας ἑτέρας τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας καὶ γέγονε παρὰ Χριστοῦ δῶρον αὕτη μέγιστον κεχαρισμένον.

Σ τ. κ γ'. Ὁ δὲ Σύμμαχος «Παρὰ Κυρίου», φησίν, «ἐγένετο τοῦτο καὶ αὐτὸ παράδοξον ἡμῖν». Παράδοξον γὰρ ἀληθῶς καὶ ἐπέκεινα παντὸς θαύματος ἦν. Οὐδεὶς μηδὲ πώποτε τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱὸν ἀποβληθῆναι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ προτέρου λαοῦ καὶ ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς οἰκοδόμων ἀποδοκιμασθῆναι, ἀρχηγὸν δὲ γενέσθαι καὶ κεφαλὴν τῶν ἀλλογενῶν καὶ ἀλλοφύλων ἐθνῶν, τῶν πάλαι πλάναις δαιμονικαῖς οἰκειωμένων.— *Καὶ μετ' ὀλίγα·* «Καὶ» αὕτη «ἐστὶ θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν»[8] δηλαδὴ προλεχθεῖσα γωνία.—*Καὶ μετ' ὀλίγα·* Τοῦτον

---

1. Ψαλ. 117,17. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ψαλ. 117,19. 4. Πρβλ. Ψαλ. 117,21. 5. Ψαλ. 117,22. Ματθ. 21,42. 6. Πρβλ. Ψαλ. 117,22. Ματθ. 21,42. 7. Πρβλ. Ἡσ. 28,16. 8. Ψαλ. 117,23.

εἶδεν τὸν λίθον καὶ ὁ μακάριος Δανιὴλ τμηθέντα ἄνευ χειρῶν[1], τὸν ἀκοινώνητον τῆς Παρθένου διδασκόμενος τόκον.

Σ τ. κ ς′. Καὶ ταύτην τὴν φωνὴν οἱ εὐαγγελισταὶ περὶ Χριστοῦ προφητείαν εἶναι ἐξειλήφασιν. Αὐτὸς γὰρ ἀληθῶς ἐστιν ὁ αὐθεντικῶς καὶ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐρχόμενος, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ ἀγγέλων ἐληλυθότων, ὡς Κυρίου δούλων. Ἀμέλει, «Τάδε λέγει Κύριος»[2], ἕκαστος ἔφη· καὶ ἕκαστος τῶν ἀγγέλων φησίν, πρὸς ὃν ἔρχεται· «Ὁ Κύριος ἀπέστειλέ με»[3]. Ἀλλ' αὐτὸς «Ὁ ἐν ὀνόματι Κυρίου ἐρχόμενος, εὐλογημένος»[4] ἐστί. — Καὶ πάλιν· Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν «ὁ ἐρχόμενος»[5] ἀλλ' οὐχ «ὁ ἐλθών». Ἀεὶ γὰρ ἔρχεται καὶ ἐπιδημεῖ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, εἰ καὶ μὴ διὰ σαρκός. Οὐ κινούμενος, οὐ μεταβαίνων αὐτὸς (ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος καὶ πληρῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν θεϊκῇ παρουσίᾳ), ἡμῶν δὲ σχέσει καὶ διαθέσει ἐγγιζόντων αὐτῷ ἢ μακρυνομένων αὐτοῦ. — «Ἐξ οἴκου Κυρίου»[6] τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν ἐστιν ὁ ἐρχόμενος.

Σ τ. κ ζ′. Τὸ γὰρ ἐλθεῖν αὐτόν, οὐ τόπον ἐστὶν ἀμεῖψαι, ἀλλ' ἐπιφανῆναι, πρότερον οὐχ ὁρώμενον· ὑπάρχων γὰρ ἀόρατος τῷ εἶναι εἰκὼν Θεοῦ ἀοράτου[7] «μορφὴν δούλου λαβὼν[8] καὶ γενόμενος Λόγος σὰρξ ὤφθη, ἵν' οὕτω φανεὶς χειραγωγήσῃ διὰ ταύτης τῆς κατανοήσεως εἰς τὸ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καταθεάσασθαι, «Δόξαν ὡς Μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»[9].

Σ τ. κ η′. Δοξολογῶν, θεολογῶν σε λέγω, ἃ εἰς ἐμὲ πεποίηκας θαυμάσια· ὕψωσας γάρ με καὶ πεποίηκας δύναμιν, ὡς μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζήσαντά με διηγήσασθαι τὰ ἔργα σου.

Σ τ. κ θ′. Πείρᾳ τοιγαροῦν μαθών σου τὸ πολὺ ἔλεος καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἄλλους προτρεπόμενος λέγω, «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ»[10].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΗ′

Σ τ. α′. Πάσης σπουδῆς ἀποστάντες καὶ δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ φρονήματος ὀρθοῦ ἐγγίζοντες αὐτῷ· εὖ δὲ τὸ μακαρίζειν οὐ τοὺς πορευθέντας, ἀλλὰ «τοὺς πορευομένους»[11].

[1565] Σ τ. γ′. Ἐμφαίνει τὸ μηδὲ πώποτε αὐτοὺς πεπειράσθαι τοῦ θείου νόμου, ὡς περὶ αὐτῶν εἶναι τὸ «Ὅσοι ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται»[12]. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ μηδέποτε θείας διδασκαλίας ἀκηκοότες. Οἱ γὰρ μετὰ τὸ ταύτης μνησθῆναι πταίσαντες ἐν νόμῳ ἡμαρτηκέναι καὶ παραβάται αὐτοῦ λέγονται[13].

Σ τ. δ′. Ὁ μετὰ πάσης εὐτονίας καὶ σφοδρότητος ἐργαζόμενος

---

1. Πρβλ. Δαν. 2,45. 2. Ἀμ. 1,6 κ.ἀ. 3. Ἀριθ. 16,28 κ.ἀ. 4. Πρβλ. Ψαλ. 117,26. Ματθ. 21,9. 5. Ἐνθ' ἀν. 6. Ψαλ. 117,26. 7. Πρβλ. Κολ. 1,15. 8. Φιλιπ. 2,7. 9. Ἰω. 1,14. 10. Ψαλ. 117,29. 11. Πρβλ. Ψαλ. 118,1. 12. Ρωμ. 2,12. 13. Πρβλ. Ἰακ. 2,11.

τὰ προστεταγμένα ὑπὸ τοῦ Κυρίου οὗτος νενόηκε τὸν προκείμενον στίχον.

Στ. ε΄. Οὐ γὰρ ἄλλως τὰ δικαιώματά σου φυλάξω, ἐὰν μὴ κατευθυνθείησαν ὑπὸ σοῦ αἱ ὁδοί μου[1]. Τίνα οὖν τὰ δικαιώματα ταῦτα; «Ἃ παραθήσεις ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραήλ; Ἐὰν κτήσῃ παῖδα Ἑβραῖον, ἓξ ἔτη δουλεύσει σοι, τῷ δὲ ἑβδόμῳ ἐξαποστελεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον»[2] καὶ τὰ ἑξῆς.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Ὤφελον οὖν, φησίν, κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοί μου, ἵνα ὅσα ἐδικαίωσας, ταῦτα ἑκάστῳ κατὰ τὸ πρέπον ἀποδῶ.

Στ. ι α΄. Ὁ μὴ ἐξ ἐπιπολῆς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δεχόμενος κρύπτει αὐτὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἵνα τὴν γνώμην καὶ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ κατὰ ταῦτα ποιωθείς, ἀναμάρτητος εἴη Θεῷ τῷ τὸ κρυπτὸν ὁρῶντι· μὴ μόνον μὴ μοιχεύων, ἀλλὰ μηδὲ αἰσχρὰν ὄρεξιν ἔχων.

Ὁ αἰσθόμενος τῆς αὐτοῦ προκοπῆς ἀπὸ τοῦ «ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητῆσαι τὸν Θεὸν»[3] εὐλογεῖ αὐτὸν εὐχαριστῶν ἤδη, ἐφ' οἷς ἠξιώθη· ἔχων γὰρ λόγια ἀπόρρητα καὶ κρύψεως ἄξια εὐλογεῖ ἐπὶ τούτοις τὸν Κύριον.

Στ. ι γ΄. Ὅσα γὰρ ἔμελλε ποιεῖν τοὺς ἀκροατὰς μανθάνοντας περὶ τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ, τούτοις εἰς φανερὸν ἔφερον[4].

Στ. ι δ΄. Ὡς γὰρ τὸν αἰσθητὸν ἀποδεχόμενος πλοῦτον, τέρπεται ἐπ' αὐτῷ[5], οὐχ' ὅτ' ἂν μερικὸν ἀλλ' ὅτ' ἂν πάντα αὐτὸν ἔχῃ συμπληρούμενον, ἐξ ἀκινήτων καὶ κινητῶν ὑπαρχόντων· οὕτω καὶ ὁ τὸν πνευματικὸν πόθον πλουτῶν ἀπαρτιζόμενον, χαίρει ἐπ' αὐτῷ κτησάμενος αὐτὸν ἐν τῷ προκόπτειν ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ μαρτυρίοις καὶ ἐνεργεῖν τὰς ἀρετὰς λέγων· Ἀντὶ πάντων ἐμοὶ τὰ μαρτύριά σου, εὐφροσύνη καὶ πλοῦτος εἴη.

Στ. ι ζ΄. Ὅπως μὴ ἀμισθὶ δόξω πεπραχέναι τὰ δικαιώματά σου, ἀνταπόδος μοι τὴν θείαν καὶ μακαρίαν ζωήν, ἵνα ζώσας κατ' αὐτὴν «φυλάξω τοὺς λόγους σου»[6]· μετὰ γὰρ τὸ μνημονεῦσαι αὐτῶν, ἀκόλουθον φυλάξαι.

Στ. ι η΄. Ἔρχεται ὁ Λόγος καὶ ἀποκαλύπτει τοὺς ὀφθαλμοὺς[7] περιαίρων τὸ κάλυμμα· ἡνίκα γὰρ ἐπιστρέψῃ τις πρὸς Κύριον, περιαίρεται τὸ κάλυμμα. Ἤδει ὁ προφήτης ὅτι σκιὰν ἔχει ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν[8]· ἐζήτει νοῆσαι τὰ ἀγαθά, ὧν περιεῖχε σκιὰν ὁ νόμος· καὶ μὴ Ἰουδαϊκῶς, ἀλλὰ μεγαλοφρόνως καὶ προφητικῶς εὐχόμενος, παρεκάλει λέγων· «Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου»[9] ἵνα ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατοπτρίζηται, τὴν εἰκόνα μεταμορφούμενος[10] καὶ θεωρῶν τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ[11].

[1568] Στ. κ΄. Οὐ τὰ κρίματα, ἀλλὰ τὰ δικαιώματα εἰπών,

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 118,5. 2. Πρβλ. Ἐξ. 21,1-2. 3. Πρβλ. Ψαλ. 118,10. 4. Πρβλ. Ψαλ. 118,13. 5. Πρβλ. Ψαλ. 118,14. 6. Ψαλ. 118,17. 7. Πρβλ. Ψαλ. 118,18. 8. Ἑβρ. 10,1. 9. Ψαλ. 118,18. 10. Πρβλ. Β΄ Κορ. 3,18. 11. Πρβλ. Ψαλ. 118,18.

οὕτως ἐξηγήσατο τὰ Θεοῦ κρίματα εἶναι, ἀεὶ ὠφέλημα, ἀγαθὰ κυρίως ὄντα. Ἐπιθυμίαν οὖν αὐτῶν ἔχων ἐν παντὶ καιρῷ ἐπεπόθησεν[1], οὐ θέλων αὐτὰ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης ποιεῖν, ὡς ποιοῦσιν οἱ ἐνεργοῦντες αὐτὰ φόβῳ τοῦ περιπεσεῖν κολάσει, ἀλλὰ σὺν ὀρέξει καὶ ἐπιθυμίᾳ. Συμβήσεται γὰρ ἐκ τούτου σωφρόνως καὶ γενναίως πάντα φέρειν οὐ μόνον τὰ ἡδέα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίπονα καὶ ἀηδῆ καὶ πρὸς πᾶσαν πρᾶξιν σπουδαίαν σὺν πόθῳ ἰέναι.

Τί δήποτε οὐκ εἶπεν Ἐπεπόθησεν ἡ ψυχή μου τὰ κρίματά σου, ἀλλ' «Ἐπεπόθησε τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματα Θεοῦ»[2]; Ὡς ἐπὶ τοῦ «Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου»[3] διηγησάμεθα, ὅτι οὐ πάντων ἐστὶν εὔξασθαι τὸ «Ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου»[4] ἀλλὰ τῶν καθαρᾷ τῇ συνειδήσει λατρευόντων τῷ Θεῷ· οὕτως οὐ πάντων ἐστὶ τὸ «ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματα ἐν παντὶ καιρῷ»[5] ἀλλὰ μόνων τῶν μὴ ἁμαρτανόντων. Ἐν ἐκείνῳ γὰρ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ἁμαρτάνω, ἐὰν ἐπιθυμήσω κρίματα, ἵνα κολασθῶ ἐπιθυμῶ. Ἐπεὶ τοίνυν τελείου ἐστὶ τὸ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ τοῦτο ταῦτά φησιν ὁ Προφήτης.

Στ. κα'. Πότε γὰρ ἡμῖν ἡ ἀντικειμένη ἐνέργεια οὐ παλαίει; Οὐ μόνον ὅτ' ἂν ὁμολογουμένως ἀνταγωνίζηται ἡμῖν, ἀλλά, κἂν γενώμεθα ἐν τοῖς καλοῖς καὶ διαφέρουσιν, ἀγωνίζεται πῶς ἡμᾶς φυσιώσαι καὶ ὑψηλόφρονας ποιήσαι· «Ὁ Θεὸς» δὲ «ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν»[6]. Διὰ τοῦτο ὅσῳ μέγας εἶ, ταπείνου σεαυτόν, καὶ ἔναντι Κυρίου εὑρήσεις χάριν. Εἰρήκαμεν δὲ ἤδη ὡς δυνατόν ἐστιν ἐκκλίνειν, οὐ μόνον ἀπὸ τῆς ἐνικῶς λεγομένης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐντολῶν. Ὅπου γὰρ ἐντολή, δύναται ἔγκλισις γενέσθαι· ἡ ἐντολὴ Θεοῦ εὐθεῖά ἐστιν»[7].

Στ. κβ'. Οὐκέτι οὖν ἀποπέπτωκε μόνον τῆς ἐντολῆς ἐπικατάρατος, ἀλλὰ καὶ ὃς κἂν βραχὺ ἐξέκλινεν ἀπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ[8].

Ἐπεὶ ὀνειδίζουσιν καὶ ἐξουδενοῦσί μέ τινες ἐπὶ τῷ ἐκζητεῖν τὰ μαρτύριά σου, «περίελε τὸ ὄνειδος καὶ τὴν ἐξουδένωσίν μου»[9]. Πῶς δ' ἂν περιαιρεθείη ταῦτα; Εἰς ἐπίγνωσιν ἐρχομένων ἀληθείας τῶν τέως ὀνειδιζόντων καὶ ἐξευτελιζόντων με. Ὑπάρξαντος δὲ τούτου, ἅμα ἐμοὶ ἐκζητήσουσι καὶ αὐτοὶ τὰ μαρτύριά σου.

Στ. κε'. Λέγει ταῦτα ὁ ἅγιος προσωποποιῶν τὸν μετανοοῦντα.

Στ. κς'. Ἑτέρα Γραφὴ «Τὰς ὁδούς μου», φησίν, «ἐξήγγειλα»[10] ἵνα εἴπῃ· Τὰς φερούσας ἐπὶ σὲ οὐχ ἑτέρας οὔσας τῶν ἀρετῶν ὁδούς, ὦ Δέσποτα, πραγματικῶς ἐξήγγειλα σπουδαίᾳ προθέσει καὶ καταλλήλοις αὐτῇ ἔργοις καὶ ἐπήκουσάς μου. Διὸ πρὸς ὑπακούσαντά φησιν· «Δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου»[11].

Στ. κζ'. Ἐὰν γὰρ τὴν ὁδὸν τῶν ἐν τοῖς δικαιώμασι μυστη-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 118,20. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 118,17. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Ψαλ. 118,20. 6. Ἰακ. 4,6. Α' Πέτρ. 5,5. Πρβλ. Παρμ. 3,34. 7. Πρβλ. Σ. Σολ. 9,9. 8. Πρβλ. Ψαλ. 118,21. 9. Πρβλ. Ψαλ. 118,22. 10. Ψαλ. 118,26. 11. Ἔνθ' ἀν.

ρίων ὑπὸ σοῦ σύνεσιν λαβὼν νοήσω, ὡς καὶ ὁδεῦσαι αὐτὴν δυνήσομαι, τὰ δηλούμενα ἐν τοῖς δικαιώμασί σου θαυμάσια συνιείς, ἀδολεσχεῖν ἐν αὐ**[1569]** τοῖς[1] καὶ τὴν ὁμιλίαν ἐν τῷ περὶ τούτου ποιεῖσθαι λόγῳ.

Στ. κθ'. Ὁ προαιρέσει ἀποστὰς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀδικίας[2] καὶ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ προσελθών, τελειωθῆναι ταῦτα βούλεται πρὸς Θεοῦ, τοῦ τὰ τέλη τῶν ἀγαθῶν ἐπιφέροντος. Ὡς γὰρ μισήσας ἦν εἶχεν ἄγνοιαν, τῷ πόθον ἐσχηκέναι τῆς ἀντικειμένης ἐπιστήμης, οὐχ οἷός τε ὢν τῆς ἀγνοίας ἀποστῆσαι καὶ τῇ πίστει προσερεῖσαι, τὸν διδάσκαλον παρακαλεῖ· Τὴν ἄγνοιαν ἀπόστησον ἀπ' ἐμοῦ καὶ τῇ ἐπιστήμῃ σου ἐλέησόν με.

Στ. λβ.' Ὁδὸς μὲν στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν[3], καρδία δὲ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ὑπὸ τοῦ Λόγου εὐρυνομένη, ἡ ἁγία καὶ Θεὸν ὀψομένη καὶ τὸν καλὸν δρόμον τρέχουσα τῆς ὁδοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Οὕτω μὲν καὶ ἡ πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς ἀπάγει ἐπὶ τὴν ἀπώλειαν[4]· ἡ δὲ στενὴ καρδία καὶ μὴ χωροῦσα ἐν ἑαυτῇ μονὴν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, χωρίζει ἀπὸ Θεοῦ διὰ τὴν στενοχωρίαν τὸν τοιαύτην τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ περιπεποιηκότα.

Στ. μ'. «Ἐπεὶ ἐπεθύμησα», φησίν, «τὰς ἐντολάς σου, διὰ τοῦτο ζωοποίησόν με, κατὰ τὴν σὴν δικαιοσύνην»[5] καὶ ἄμειψαί με μὴ μόνον ποιήσαντά σου τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ αἱρετικῶς πρὸς αὐτὰς διατεθέντα. Διὸ οὐκ ἄλλου χάριν, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα ἐπιτελῶν αὐτός φημι, «Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσόν με»[6] ὅπερ ἐστὶ ζῆσαι κατὰ ἀρετήν. Καὶ ἐπεὶ δικαιοσύνη τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὁ ἐν Υἱῷ ζῆσαι βουλόμενος τοῦτό φησιν.

Στ. μγ'. Εἰ καί ποτε πρὸς ἐμπιπτούσας ἀπορίας περὶ προνοίας, ὁμοιοτρόπων ζητημάτων μὴ ἔχοιμι λόγον ἀποδοῦναι, λύοντα τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἐπαπορούντων, ἀλλὰ σὺ τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, ἀνοίξαντί μοι τὸ στόμα, τῷ σῷ λόγῳ δὸς ἑρμηνευτικὸν τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ παντελῶς περιαίρεσις τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ στόματός μου γένηται, ἀλλὰ δυνηθῶ περὶ τῶν δυσαποδότων ἀμωσγέπως λέγειν, ὅτι Ἤλπισα ἐπὶ τὰ κρίματά σου[7] τοῖς κεκριμένοις καὶ ἐξετασμένοις λόγοις καὶ τοῖς κρίμασι καθ' ἃ διοικεῖς καὶ προνοεῖς τῶν ἀνθρώπων.

Στ. να'. Τῶν ἑτεροδόξων ἀλαζονευομένων κατὰ τοῦ νόμου τῷ διαβάλλειν αὐτὸν ἐγὼ σφόδρα τῆς φυλακῆς αὐτοῦ περιειχόμην καὶ κατὰ ποσὸν κλονῆσαι τὴν πρὸς αὐτὸν συγκατάθεσιν μὴ ἀνεχόμενος.

Στ. νβ'. Ἔτι τὴν διάθεσιν κατανοήσομεν τοῦ δικαίου. Μιμνῃσκόμενος, φησί, τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος ἀποδοθησομένων ἑκάστῳ, παρακαλεῖται[8] καὶ ἄλυπος μένει καὶ

1. Πρβλ. Ψαλ. 118,27. 2. Πρβλ. Ψαλ. 118,29. 3. Πρβλ. Ματθ. 7,14. 4. Πρβλ. Ματθ. 7,13. 5. Πρβλ. Ψαλ. 118,40. 6. Ψαλ. 118,40. 7. Πρβλ. Ψαλ. 118,43. 8. Πρβλ. Ψαλ. 118,52.

ἀτάραχος. Καὶ λέγει οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς[1].

Σ τ. ξ γ'. Μέτοχον νοήσομεν τὸν φίλον καὶ κοινωνόν, ὅ φησιν ὁ Ἐκκλησιαστής, «Ἐὰν πέσῃ, ὁ εἷς ἐγερεῖ τὸν μέτοχον αὐτοῦ»[2]. Μή ποτ' οὖν τοῦτο βούλεται λέγειν, ὅτι φίλος καὶ κοινωνός, εἰ μὴ πάντων τῶν φο**[1572]**βουμένων τὸν Κύριον καὶ φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ[3];

Σ τ. ξ ε'. Οὔσης περὶ τὸν Θεὸν χρηστότητος καὶ ἀποτομίας κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἡ μὲν χρηστότης γίνεται ἐπὶ τοὺς ἑστηκότας τῇ πίστει, ἡ δὲ ἀποτομία ἐστὶν ἐπὶ τοὺς ἀφεστηκότας αὐτῆς[4]. Ἐπεὶ οὖν ὁ ἅγιος ἐβεβαίωτο ἐν τῇ πίστει, «Χρηστότητα» εἶπεν, «ἐποίησας μετὰ τοῦ δούλου σου»[5]. Σοῦ δέ, ἔφη, παραστῆσαι βουλόμενος μὴ κατὰ ἀποκλήρωσιν γινομένην μετά τινος τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ δουλεύοντος αὐτῷ, ὅστις ποτ' ἂν ᾖ οὗτος. Τὸ δὲ «κατὰ τὸ λόγιόν σου»[6] προσκείμενον, δηλοῖ σὺν λόγῳ καὶ αἰτίᾳ λογικῇ γίνεσθαι μετά τινος τὴν τοῦ Κυρίου χρηστότητα.

Σ τ. ξ ς'. Παιδείαν μὲν τὴν ἠθικήν, γνῶσιν δὲ τὴν διανοητικὴν ἀρετὴν καλῶν. Ἐπεὶ ὀρθῶς καὶ φρονίμως ταῖς παρὰ σοῦ ἐντολαῖς προσελθὼν ἐπίστευσα αὐταῖς[7] ὡς τηρῆσαι αὐτάς, ὄρεξόν μοι σοφίαν, διδάξας με χρηστότητα καὶ παιδείαν καὶ γνῶσιν. Συνάδει τούτοις τὸ «Ἐπεθύμησα σοφίαν, διατήρησον ἐντολὰς καὶ Κύριος χορηγήσει σοι αὐτήν»[8].

Σ τ. ο β'. Διττοῦ ὄντος τοῦ νόμου, τοῦ μὲν πνευματικοῦ καὶ πρὸς διάνοιαν, τοῦ δὲ κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὴν σκιὰν διαταγέντος δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ Μεσίτου[9], ὁ Προφήτης ἀγαθὸν αὐτῷ λέγει τὸν νόμον τοῦ θεϊκοῦ στόματος ὑπὲρ πάντα τοῦ κόσμου ἡδέα, ἃ διὰ «χιλιάδων χρυσίου καὶ ἀργυρίου»[10] ἐδήλωσε. Πρὸς θεωρίαν δὲ λεκτέον τὸ ἀργύριον ἀντὶ λόγου, τὸ δὲ χρυσίον ἀντὶ νοῦ.

Σ τ. ο δ'. Οἱ Θεὸν φοβούμενοι τῷ μηδὲν αὐτοὺς ὑστερεῖν, τέλειοί εἰσιν· ὄντες δὲ τοιοῦτοι ἀγαθοὶ τυγχάνουσιν, κατὰ τὸν οὗ ἔχουσι φόβον· διὸ καὶ εὐφραίνονται[11] ἐπὶ τοῖς εὐαρεστοῦσι Θεῷ.

Σ τ. ο ε'. Πάντα κρίματα τοῦ Θεοῦ γίνεται· καὶ ὅτι δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ[12], ὁ πιστὸς πιστεύει, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔγνω, εἰ μὴ λάβοι λόγον γνώσεως. Ὁ δὲ ἄπιστος οὐδὲ πεπίστευκεν, ἀλλ' ἐγκαλεῖ τῇ Προνοίᾳ. Περὶ τούτων οὖν τῶν κριμάτων, ὁ μέν τις πεπίστευκεν, ὁ δὲ ἀπιστεῖ· ὁ δὲ βελτίων οὐ πεπίστευκε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔγνω τίς ἡ ἐν τούτοις κρίσις τοῦ Θεοῦ· καὶ κατὰ τὰ συμβαίνοντα ἀνθρώποις ταύτην τὴν γνῶσιν ἀνείληφεν ὁ προφήτης.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Πολλάκις δὲ ἐτήρησα ὅτι τὸ «ἐταπείνωσάς με»[13]

1. Ρωμ. 8,18. 2. Πρβλ. Ἐκκλ. 4,10. 3. Πρβλ. Ψαλ. 118,63. 4. Πρβλ. Ρωμ. 11,22. 5. Ψαλ. 118,65. 6. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. Ψαλ. 118,66. 8. Σ. Σειρ. 1,26. 9. Πρβλ. Γαλ. 3,19. 10. Πρβλ. Ψαλ. 118,72. 11. Πρβλ. Ψαλ. 118,74. 12. Πρβλ. Ψαλ. 118,75. 13. Ψαλ. 118,75.

λέγεται πολλαχοῦ, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς Ψαλμοῖς, ἀντὶ τοῦ «πειρασμοῖς περιέβαλές με». Χωρὶς γὰρ τῆς ἐν πολλοῖς ὀδυνηροῖς γυμνασίας καὶ τῆς παρ' ἐλπίδα γινομένης Θεοῦ βοηθείας οὐκ ἔστι βεβαίως ἄνθρωπον ἐν ἀρετῇ παγῆναι.

Στ. ος'. Ὁ προφήτης ὡς γενναῖος ἀθλητὴς καὶ μεμαθηκὼς φέρειν τὰ συμβαίνοντα εὔχεται οὐκ ἀποστῆναι τὰ λυποῦντα αὐτόν, ἀλλὰ δοθῆναι αὐτῷ ἐν τῷ καιρῷ τῶν λυπηρῶν λόγον ἰσχυρὸν παρακλήσεων, τὸν δυνάμενον αὐτῷ χαρίσασθαι μετὰ πάσης εὐθυμίας καὶ ἀταραξίας φέρειν τὸ συμβεβηκός. Ἐν τούτῳ γάρ με, φησίν, ἐλέησον, ἵνα γένηταί μοι παράκλησις[1] καὶ παραμυθία.

[1573] Στ. οθ'. Βούλεται ὡς προφήτης τοὺς φοβουμένους τὸν Θεὸν ἐπιστρέψαι[2] πρὸς αὐτὸν καὶ οἰκεῖν, ἵν' αὐτοῖς μεταδῷ τοῦ χαρίσματος τοῦ ἐν αὐτῷ.

Στ. πγ'. Ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, πνευματικὴ ὢν πάχνη, ἐπεὶ καὶ δρόσος καὶ ὑετὸς πολλαχοῦ λέγεται, καταψύχει μου τὸν ἀπὸ παθῶν ἀκόλαστον φλεγμὸν καὶ ἀσθενῇ μου τὴν σάρκα ποιεῖ, ὡς τὴν νέκρωσιν Ἰησοῦ φέρειν ἐν αὐτῇ.

Στ. πδ'. Πᾶσαι αἱ ἀνθρώπιναι ἡμέραι ὀλίγαι εἰσίν. Ἐπεὶ οὖν ὀλίγον χρόνον ζῶ ἐπὶ γῆς, βούλομαι δὲ ἰδεῖν τοὺς καταδιώκοντάς με κρινομένους, παρακαλῶ σε μὴ ὑπερθέσθαι. Τίνες δέ εἰσιν οἱ περὶ ὧν εὔχεται, ἵνα γένηται ἐπ' αὐτοὺς κρίσις; Οἱ καταδιώκοντες ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς ἐστι καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. Ὅταν δὲ ἡμᾶς καὶ ἄνθρωπος δοκῇ καταδιώκειν, τῷ πρώτως καταδιώκων, οὐκ ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' ὡς παρέχειν ἑαυτὸν τόπον ἐκεῖνος ἄνθρωπος.

Ποιήσεις δὲ τοῦτο, συντρίβων τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἐν τάχει, καὶ τὰς ἀντικειμένας σοι δυνάμεις ὑποτάσσων τῇ ψυχῇ μου καὶ ποιῶν αὐτὰς καταπατεῖσθαι ὑπὸ τοῦ σοῦ λόγου γινομένου ἐν τῇ προαιρέσει μου.

Στ. πε'. Πολλοὶ γὰρ ἑρμηνεύειν ἐπιχειροῦσι τὰς θείας Γραφὰς καὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἔξω ταύτης αἱρετικῶν τε καὶ Ἰουδαίων ἢ Σαμαρειτῶν· ἀλλ' οὐ πάντες λέγουσι καλῶς. Σπάνιος γὰρ ὁ ἔχων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο χάριν, πολλῶν ἀδολεσχία καὶ φλυαρία· οὐ γὰρ δύναται λόγος εὔτονος καὶ ἐρρωμένος καὶ σωτήριος εἶναι ἐν ψυχῇ τοῦ παρανόμου.

Στ. πς'. Οὐ τύπος οὐδὲ σύμβολον αἱ ἐντολαί σου· «Ἀδίκως κατεδίωξάν με, βοήθησόν με»[3]. Ἔστι δικαίως καταδιωχθῆναι καὶ ἀδίκως. Δικαίως καταδιώκεται ὁ παρανόμως βιούς· ἀδίκως δὲ ὁ δίκαιος, ὁ φιλαλήθης, ἐχθρὸς ἀνθρώποις γινόμενος διὰ τὴν ἀλήθειαν.

Οἱ καταδιώκοντές με προσπεπολεμήκασιν, ἕως τοῦ μικροῦ δεῖν συντετελεκέναι με αὐτούς, μικροῦ δεῖν ἐκ τοῦ διωγμοῦ αὐτῶν ἐτελεύτησα· συντετέλεσταί μου ὁ χρόνος τῆς ζωῆς ἐπικειμένου μοι τοῦ δει-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 118,76. 2. Πρβλ. Ψαλ. 118,79. 3. Ψαλ. 118,86.

λοῦ καὶ ὅμως οὐκ ἐξέστην σου τῶν ἐντολῶν, οὐκ ἐξεκάκησα, οὐ παράνομόν τι ἐποίησα, ἀλλ' ἐπέμενον τῇ ἀγάπῃ τῶν ἐντολῶν σου.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Συντελεσθῆναι δέ ἐστιν ἐν τῇ γῇ[1] οὐ τὸ κοινῶς τεθνάναι, ἀλλὰ τὸ εἰς τὴν ὑλικὴν ἕξιν, ἣν ἐκάλεσε γῆν, ὡς εἰς τέλος ἐλθεῖν ἐπὶ τῷ κατ' αὐτὴν ποιωθῆναι.

Τὸ κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Θεοῦ ζῆν, τὸ σὺν εὐσεβείᾳ ζῆν ἐστιν, οὐχ ἁπλῶς τὴν αἰσθητὴν ταύτην ζωήν. Τούτου γὰρ τυχὼν ἐν εὐζωΐᾳ ἔσται, ὃς ἐφύλασσε τὰ μαρτύρια τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ μαρτυρηθέντα καὶ ἀποδειχθέντα ὑπὸ Λόγου τοῦ Θεοῦ, οὗ εἶπεν αὐτοῦ στόματος εἶναι.

Σ τ. π η'. Ὁ μετὰ πάσης εὐτονίας καὶ σφοδρότητος ἐργαζόμενος τὰ προστεταγμένα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, οὗτος νενόηκε τὸν προειρημένον στίχον.

Σ τ. ϟ α' Ὡς τεταγμένως καὶ ὁμαλῶς περικυκλεῖν **[1576]** κατὰ τοὺς ἐτησίους κύκλους, οὐκ ἐξισταμένης τῆς ἡμέρας, οὐδὲ πώποτε ἧς ἔχει πρὸς νύκτα διατάξεως κατά τε ἰσότητα καὶ ἀνισότητα.

Σ τ. ϟ η'. Οἱ ἐπικείμενοι ἐχθροὶ ἀόρατοι πειρῶνται διὰ πάσης σπουδῆς εἰς τὸ προτιμᾶν ἡδονὴν ἀγαγεῖν με, δι' ἧς ἡδονῆς συμβαίνει πρὸς πάντα τρόπον δυσχερῶς ἔχειν, ὡς καὶ τὴν θείαν ἐντολὴν σὺν ἱδρῶτι κατορθουμένην παραιτεῖσθαι· κρειττων δὲ γίνεται τῆς ἡδονῆς καὶ τῶν πρεσβευόντων αὐτὴν ἐχθρῶν, ὁ τὴν Θεοῦ ἐντολὴν σοφιζόμενος[2] ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε εἰς αἰῶνα αὐτὴν ἔχειν, ὁμολογήσας τῆς πρὸς ὀλίγον οὔσης καὶ προσκαίρου ἡδονῆς. Διὸ τῷ Θεῷ εὐχαριστικῶς ὑμνῶν ἐρεῖ· Ἐσόφισάς μοι τὴν ἐντολήν σου, ἐξ οὗ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου γεγένημαι[3].

Σ τ. ρ ε'. Λύχνος ὁ νόμος[4] ἐστὶ τοῖς πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἐν νυκτὶ βαδίζουσι, τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, οὐ λύχνου ὄντος, ἀλλ' ἡλίου φωτίζοντος ἐκείνους, οἷς προέκοψεν ἡ νύξ[5]· ἐγγισάσης τῆς ἡμέρας εὐσχημόνως περιπατεῖν[6] ἐστιν.

Σ τ. ρ ς'. Τί ποιεῖ ἐνδάθε τὸ «Ὤμωσα»[7], ζητητέον. Διέθετο διαθήκην πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ καὶ ταύτην τὴν διαθήκην διαθεμένου τοῦ Θεοῦ ὁ πιστεύων παρεδέξατο. Καὶ οἱονεὶ ὅρκος ἐστὶ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πιστεύοντος τῇ τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ παραδοχῇ· συνθήκας γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν ἐποιησάμεθα, παραδεξάμενοι αὐτοῦ τὴν διαθήκην, ὡς τηρῆσαι καὶ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ[8]. Ἵστημι δὲ αὐτὰ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ· ὅταν αὐτὰ στήσω, γίνεταί μοι ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Σολομῶντι ἐν Παροιμίαις, «Λογισμοὶ δικαίων, κρίματα»[9]. Ἐκεῖνα τὰ κρίματά ἐστι τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ τότε γενόμενα, ὅτε ὤμωσα καὶ ἔστησα αὐτὰ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 118,87. 2. Πρβλ. Ψαλ. 118,98. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ψαλ. 118,105. 5. Πρβλ. Ρωμ. 13,12. 6. Πρβλ. Ρωμ. 13,13. 7. Ψαλ. 118,106. 8. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 9. Παρμ. 12,5.

ἐν ἐμαυτῷ· τὸ δὲ στῆσαι ἐνταῦθα, τὸ βεβαίως ὁρίσαι δηλοῖ. Καὶ τὸ «ὀμῶσαι» οὐ τὸ Θεὸν ὀμῶσαι, ἀλλὰ τὸ ἀμεταθέτως τοῦτο προθέσθαι καὶ ἀπαράβατον φυλάττειν· τὸ ἔργον τοῦ ὅρκου δύναμαι ποιεῖν.

Στ. ρκε΄. Οὐδεὶς δοῦλος τῆς ἁμαρτίας δοῦλός ἐστι τοῦ Θεοῦ. Ὁ γὰρ δουλεύων, ἐν πάσῃ πράξει καὶ διανοήσει ποιῶν πάντα κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, οὗτος λεγέτω· «Δοῦλός σού εἰμι ἐγώ»[1]. Τοιοῦτος ὢν ὁ προφήτης ἀξιοῖ μισθὸν λαβεῖν τῆς δουλείας, τὸ «Συνέτισόν με»[2]. Ἔστι γὰρ σύνεσις διδομένη ἀπὸ Θεοῦ, ἣ ἀπόκειται παρὰ τῷ Θεῷ, ὡς ἐν θησαυροφυλακίῳ. «Πνεῦμα» γάρ, φησί, «σοφίας καὶ συνέσεως»[3] καὶ τὰ ἑξῆς τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα.

Στ. ρκς΄. Ἀντὶ τοῦ «Καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ»[4] τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν. Διεσκέδασε γὰρ τὸν νόμον[5] ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος. Οὔπω γὰρ ἦν καιρὸς αὐτοῦ τῆς ἐπιδημίας, ὅσον ἐκεῖνοι οὐκ ἦσαν διασκεδάσαντες τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· ὡς προφήτης οὖν Πνεύματι ἄδων φησὶ περὶ τούτου τοῦ καιροῦ· καὶ Ἡσαΐας προφητεύει καὶ ὁ Ἀπόστολος διηγεῖται. Ἡσαΐας μὲν οὕτω λέγει· «Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι»[6]. Καὶ ὁ Ἀπόστο**[1577]**λος δὲ τὸ ῥητὸν ἐκθέμενος ἐπιφέρει· «Ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας»[7]. Ὅτε καιρὸς γέγονε τοῦ ποιῆσαι τῷ Κυρίῳ, διασκεδασθέντος τοῦ νόμου ὑπὸ τῶν παραλαβόντων αὐτόν.

Στ. ρκζ΄. Τελειοτέρου ἐστὶ τὸ ποιεῖν μετὰ τοῦ ἀγαπᾶν· ἀτελεστέρου δὲ ποιεῖν μέν, οὐ μετὰ τοῦ ἀγαπᾶν δέ. Τῶν δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τιμιώτατον δοκεῖ εἶναι χρυσός. Παρακειμένου γοῦν πλούτου παντὸς καὶ ἐντολῆς σου, οὐχ οὕτως ἐνορῶ τῷ πλούτῳ, ὡς τῇ ἐντολῇ σου.—Ταῦτα συνάδει τῷ «Ἀγαθόν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου»[8]· καὶ τῷ «Λάβετε παιδείαν καὶ μὴ ἀργύριον· καὶ γνῶσιν ὑπὲρ χρυσίον δεδοδικασμένον[9]· κρεῖσσον γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν, πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιὸν ⟨αὐτῆς⟩ ἐστιν»[10].

Στ. ρλζ΄. Διὰ τοῦτο εὐθής ἐστιν ἡ κρίσις σου. Ἐπεὶ δίκαιος ὤν, κατὰ τοὺς τῆς δικαιοσύνης κανόνας, εὐθυτάτους ὄντας, κρινεῖς πάντας τοὺς δεξαμένους τὰ κρίματά σου.

Στ. ρλη΄. Αἱ γὰρ θεῖαί σου Γραφαί, ἃς ἀνθρώποις ἐνετείλω, οὐχ αἱ καιναὶ μόναι, ἀλλὰ καὶ παλαιαί, δικαιοσύναι κατὰ τὰ ἠθικὰ τυγχάνουσαι, τοῦτ' ἔστιν ἠκριβωμέναι· ἣν ἂν ἐνετείλω ἡμῖν ποιεῖν κρίματα, ὅπως κρινῶμεν κατὰ τὸν νόμον καὶ τὸν μικρὸν κρῖμα δίκαιον κρίνειν ὑποτιθεῖσαι καὶ εἰς πᾶσαν εὐθύτητα ἐμβιβάζουσαι, ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη εἰσίν.

Στ. ρμδ΄. Ἃ δέδωκάς μοι «μαρτύρια», οὐ πρὸς ὀλίγον ὄντα

---

1. Ψαλ. 118,125. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἡσ. 11,2. 4. Ψαλ. 118,126. 5. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 6. Ἡσ. 49,8. 7. Β' Κορ. 6,2. 8. Ψαλ. 118,72. 9. Παρμ. 8,10. 10. Παρμ. 8,11.

ὠφέλιμα, «δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα»[1] τυγχάνουσιν, δικαιοῦντα τὸν διαθέσει συνεγγίζοντα αὐτοῖς.

Σ τ. ρ ν β′. Ἐθεμελιώθη τὰ μαρτύρια ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς μηδένα δύνασθαι ζῆσαι, εἰ ἀνατρέψεται αὐτά. Ὁ γὰρ σὸς Λόγος σοφία καὶ Υἱός σου τυγχάνων, θεμέλιος αὐτῶν ὑπάρχων· διὸ καὶ παριστὰς τὸ ἀκαταμάχητον καὶ ἀκαθαίρετον αὐτῶν, ἔφη· Οἱ λόγοι μου οὐ μὴ παρελεύσονται, κἂν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρέρχονται[2].

Σ τ. ρ ξ α′. Διττή ἐστιν ἡ δειλία, ἡ μὲν ἄλογος περὶ τὸ θυμικὸν μέρος τῆς ψυχῆς καταγινομένη, ἡ δὲ λογικὴ περὶ τὴν καρδίαν συνισταμένη καὶ τὴν νόησιν, οὐκ ἄνευ λόγου· καὶ τάχα ἡ αὐτὴ τῷ θείῳ φόβῳ τυγχάνει ἣ δύναται.

Σ τ. ρ ξ γ′. Σχεδὸν ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν. Ἐκεῖνοι μὲν βδελύσσονται νῦν νεκρὸν καὶ σῶμα ἀνθρώπου νεκρόν, ὡς καταλαβώτην καὶ γαλῆν· ἐγὼ δὲ τὸ ἄξιον τοῦ βδελυγμοῦ. Τίς ὄφελος ἐκ τοῦ ἐκεῖνα βδελύξασθαι; «Ἀδικίαν ἐβδελυξάμην»[3]· μεγάλην ὠφέλειαν παρέχει τῷ βδελυξαμένῳ. Ἐγὼ «τὸν νόμον σου ἠγάπησα»[4] οὐχ ὡς ἐκεῖνοι ἕλκοντες αὐτὸν ἐπὶ τὰ γήινα καὶ κατασπῶντες αὐτὸν ἐπὶ τὰ κάτω πράγματα. Ἡμεῖς γὰρ ὡς συνεγερθέντες Χριστῷ τὰ ἄνω ζητοῦμεν[5] οὐ τὰ ἐπὶ γῆς[6] καὶ πνευματικῶς τὸν νόμον νοοῦμεν[7].

Σ τ. ρ ο′. Παρακαλεῖ τοιαύτην εἶναι «τὴν ἀξίωσιν», **[1580]** δόκιμον καὶ βέβαιον καὶ ἀκαταγώνιστον, ὥστε εἰσελθεῖν ἐνώπιον Κυρίου. Γνώσομαι δέ, εἰ εἰσέλθοι ἐνώπιόν σου τὸ ἀξίωμά μου[8], ῥυσθείην ὑπὸ σοῦ κατὰ τὸν λόγον καὶ τὸ ἀξίωμά μου καὶ τὴν σοφίαν. Ὁ γὰρ ἀνώτερος πάντων παθῶν γεγονώς, καὶ μακρὰν ὅτι μάλιστα λόγων καὶ τῶν ἀπ' ἀλογίας ἐνεργουμένων κακιῶν χωρίσας, ἐρρύσθη ὑπὸ Θεοῦ, κατὰ τὸ λόγιον αὐτοῦ. Ἀντὶ δὲ τοῦ «τὸ ἀξίωμά μου», ὁ μὲν Ἀκύλας «δέησίς μου», ὁ δὲ Σύμμαχος «ἱκεσία μου», εἰρήκασιν. Δύο δὲ οὖν αἰτεῖ, τὴν σύνεσιν τῶν ἱερῶν λογίων καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ ἐλευθερίαν τῶν ἐν τῷ βίῳ κακῶν, ὃ δὴ καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖον.

Σ τ. ρ ο α′. Ἡ ἐρυγὴ ὡς ἐπίπαν γίνεται τοῖς κεκορεσμένοις. Πληρωθέντες γὰρ οὕτως ἐρευγόμεθα τὴν ποιότητα τῆς τροφῆς ἣν εἰλήφαμεν. Οἶδεν οὖν ὁ θεῖος λόγος πνευματικὴν τροφήν· αὐτὸς γοῦν ὁ Λόγος φησὶν ἄρτος εἶναι· «Ἐγὼ» γάρ «εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς[9]. Ὁ φαγὼν τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»[10]. Καὶ φησὶν ὁ Λόγος ἔχειν σάρκας, ἐν τῷ «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ[11]. Ἡ γὰρ σάρξ μου ἀληθής ἐστι βρῶσις»[12]. Ἐὰν οὖν κορεσθῶμεν τούτου τοῦ ἄρτου τοῦ Λόγου, ἐρευγώμεθα ὕμνον. Ποτὲ δὲ ἐξηρεύξαντο εὐχαί· τὸ γὰρ αὐτὸ γενέσθαι ἐπήγαγε καὶ διὰ τῶν εὐχῶν. «Ὅταν διδάξῃς με τὰ δικαιώματά σου»[13].

---

1. Ψαλ. 118,144. 2. Πρβλ. Ματθ. 24,35. 3. Ψαλ. 118,163. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Πρβλ. Κολ. 3,1. 6. Πρβλ. Κολ. 3,2. 7. Πρβλ. Ρωμ. 7,14. 8. Πρβλ. 118,170. 9. Ἰω. 6,51. 10. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 11. Πρβλ. Ἰω. 6,54. 12. Ἰω. 6,55. 13. Ψαλ. 118,171.

Ἐὰν μὴ διδαχθῶ τὰ δικαιώματά σου, τοιαύτην ἐρυγὴν ἐξερεύσασθαι οὐ δύναμαι.

Ἐκ τοῦ ἐνεργεῖσθαι καὶ τρανῶς ἐγγυᾶσθαί μοι αὐτά, εὐχάριστον προσγινόμενον ὕμνον σοι προσενέγκωμαι ἐκ χειλέων μου τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Ἡ δὲ ἐρυγή, ὑμνῳδία Θεοῦ δηλονότι ἡ γινομένη ψυχῆς τροφή, πληρεστάτη θεολογία τυγχάνει.

Στ. ρ ο β′. Αἱ διάφοροι ἐντολαί σου, προστάξεις οὖσαι τῶν κατ' εἶδος ἀρετῶν, ἓν πᾶσαι τυγχάνουσιν. Ἡ καὶ καθόλου γενικὴ ἡ ἀρετὴ τῷ ἀντακολουθεῖν τὰς ἰδικὰς ἀρετάς, ὡς τὸν μίαν τελείως ἔχοντα, πάσας ἔχειν φθέγγομαι. Τοῖς τοῦ ἔσω ἀνθρώπου χείλεσί μου τὸ λόγιόν σου· φθέγγεται δὲ κυρίως τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον[1], οὐχ ὁ φωνῇ μόνῃ αὐτὸ προφέρων, ἀλλὰ καὶ ἔργοις καὶ προθέσει πρακτικῇ τῇ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον εὐθυνομένῃ.

Στ. ρ ο ε′. Ἐπείπερ τῶν κριμάτων μνημονεύων καὶ ἐξεχόμενος κλινῶ τὸν ἐπόμενον τῇ ἁμαρτίᾳ θάνατον· οὐδὲ ἄλλως ἁμαρτάνων, ἀλλ' ἐνεργῶν ἐκεῖνα οἷς ἀκολουθεῖ τὸ ζήσεσθαι τὴν ψυχὴν καὶ αἰνέσαι σε εὐχαριστοῦσαν, ἔφη, Παράσχες αὐτῇ ἀθάνατον ζωήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΙΘ′

Στ. α′. Ἰστέον δὲ ὡς ὁ ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ νεὼς ἀναβαθμοὺς εἶχε δεκαπέντε καὶ ἐφ' ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ ἀναβαίνειν εἰς αὐτὸν ἑστηκότες οἱ εἰς τὸ ὑμνεῖν τεταγμένοι ᾠδὴν ἔλεγον. Διὸ καὶ συνέβη ἰσ**[1581]**αρίθμους ᾠδὰς τοῖς ἀναβαθμοῖς εἶναι· κεῖται δὲ ἡ περὶ τῶν ᾠδῶν καὶ τῶν λεγόντων αὐτὰς ἐφ' ἑκάστου τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ ναοῦ διάταξις ἐν ταῖς Παραλειπομέναις. Νοήσεις δὲ ναὸν εἶναι Θεοῦ ἅγιον νοητὸν ἅμα καὶ πνευματικὸν τὴν Θεοῦ οὐσίαν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΑ′

Στ. δ′. Ἑρμηνεύει δὲ τὸ δι' αὐτῶν τῶν οἰκητόρων εἶναι τὴν ἕνωσιν, λέγων· «Ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαί, φυλαὶ Κυρίου»[2]· οὐχ ὅτι τείχη περιεβάλλοντο, διὰ τοῦτο ἠνώθησαν, ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν «μαρτύριον» μὲν «τῷ Ἰσραὴλ»[3] τὴν ἀλήθειαν δηλαδὴ τὴν θαυμασίαν ἐπαγγελίαν, ἐξομολόγησις χαρίτων ὀφείλεται παρὰ τῶν ἐνεργουμένων. Θρόνους τε τοῦ οἴκου Δαυὶδ ἱδρυθῆναι ἐπ' αὐτῆς φησιν[4], ἐπεὶ καὶ βασιλείαν τῶν πάντων ὁ Δανιὴλ προφητεύει. Καὶ ἡ βασιλεία Δαυὶδ ἀνορθοῦται χάριτι τοῦ Χριστοῦ, ὃς τοῖς δώδεκα ἔδωκεν ἀποστόλοις τὸ ἐπὶ δώδεκα θρόνοις καθεζομένους κρίνειν τὸν Ἰσραήλ[5].

Στ. ζ′. Τὸ δὲ «ἐν τῇ δυναστείᾳ σου» διὰ τὸ δυνατῶς αὐτὴν

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 118,172. 2. Ψαλ. 121,4. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ψαλ. 121,5. 5. Πρβλ. Ματθ. 19,28.

βασιλεύειν καθελοῦσαν ἅπαντα δυσμενῆ. Οἱ μεγάλοι δὲ πύργοι λέγονται πυργοβάρεις[1] ἐν τοῖς τείχεσι κατασκοπῆς χάριν τῶν ἐπιόντων γινόμενοι. Βάρεις ἐπιχωρίως λέγονται παρὰ Σύροις αἱ μεγάλαι οἰκίαι· δηλοῦνται δὲ διὰ τούτων, οἱ διὰ πολιτείας ὕψος καὶ θεωρίας μὴ μόνον σκοποῦντες τοὺς ἐπὶ πόλεμον ἐρχομένους ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ βάλλειν ἐξ ὕψους τοῖς ἐλέγχοις δυνάμενοι.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΔ'

Σ τ. α'. Ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων ἄσειστόν τε καὶ ἀμετακίνητον ὄρος. Ἄσειστοι δὲ καὶ οἱ τούτου καθ' ὁμοιότητα μιμηταί. Κατὰ τὸν αἰσθητόν, πᾶν ὄρος ἀκίνητον· περὶ ἐκείνου νῦν ὁ λόγος, περὶ οὗ τὸ Πνεῦμα τῷ προφήτῃ φησίν· «Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι, ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών»[2]. Ἡ μὲν γὰρ σκοπευτικὴ τῶν ἀγαθῶν Ἐκκλησία Σιών· ἑρμηνεύεται γὰρ «σκοπευτήριον ὑψηλόν» τῆς οὐρανίου Σιών· περὶ οὗ τὸ «Προσεληλύθατε Σιὼν ὄρει καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ»[3]. Μακάριον τοίνυν ἐπὶ Θεὸν πεποιθέναι, κατὰ τὸ «Πεποιθὼς ἔσῃ ἐπὶ Κύριον καὶ ἀναβῆναι ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς»[4], δηλαδὴ τῆς τῶν ζώντων καὶ πραέων. Ἀρχὴ γὰρ ἡ εἰς Θεὸν πεποίθησις τῆς ἐπ' αὐτὴν ἀναβάσεως. Λέγει δὲ τὴν Ἐκκλησίαν Ἱερουσαλὴμ ἡ Γραφή, ὡς τὸ «Φωτίζου, ἡ νέα Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη»[5]. Ἣν λέγεται κατοικεῖν ὁ τὰ τῆς Ἐκκλησίας φρονῶν, εἰς τὸν αἰῶνα μὴ σαλευόμενος[6] ἐκ τῆς τοιαύτης οἰκήσεως, ἃ δεῖ φρονῶν τε καὶ πράττων. Ἀλλ' οὐδὲ τεθνήξει τὸν εἰς Θεὸν ἔρωτα αὐτῶν καὶ τὸ εἰς τὸ ἀγαθὸν πρόθυμον ἔχων, οὐ σαλευθήσεται, λαβὼν ἐκ ταύτης τὸν ἀρραβῶνα τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ὁ δὲ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐνδεὴς πόθου καὶ τῆς προσοχῆς διὰ ῥᾳθυμίαν μετακινηθήσεται τῆς ἀσκήσεως. Διό φησιν ἐν Παροιμίαις «Δίκαιος εἰς τὸν αἰῶνα οὐκ ἐνδώσει»[7].

Σ τ. β'. Ὅρη τὰ ὑψηλὰ τῆς ἀληθείας δόγματα, θε[1584] σμός τε καὶ κανόνες ἐκκλησιαστικοί, ἅγιοί τε πάντες οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας καὶ μετὰ ταύτην. Τούτοις γὰρ πᾶσιν ἡ Ἐκκλησία περιστοιχίζεται· οἵ τε παρεμβάλλοντες ἅγιοι κύκλῳ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. Μεῖζον δὲ πάντων ὁ κυκλῶν αὐτῆς τὸν οἶκον... ὁρᾷς, Κύριε, οὐ τοπικὸς μετὰ... όμενος συνών τε τούτοις νῦν τε καὶ αἰῶνι μέλλοντι.

Σ τ. δ'. Ὁ κατὰ φύσιν ὢν ἀγαθός, τοῖς ἐπιμελείᾳ γινομένοις ἀγαθοῖς συντήρησον τὴν πρὸς τὴν σὴν ἀγαθότητα αὐτῶν συνδιάθεσιν ἀδιάπτωτον.—Ἀγαθοὶ μὲν οἱ κεκτημένοι τὴν ἀρετήν· εὐθεῖς δὲ τῇ καρδίᾳ, οἱ φρονοῦντες εὐσεβῶς. Ἡ δὲ διαφορά, οὐ καθ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ κατ' ἐπίνοιαν· ἄμφω γὰρ ἔχουσιν οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα

---

1. Ιρβλ. Ψαλ. 121,7. 2. Ἡσ. 40,9. 3. Ἑβρ. 12,22. 4. Ιρβλ. Ἡσ. 58,14. 5. Ιρβλ., Ἡσ. 60,1. Ψαλ. 121,3. 6. Ιρβλ. Ψαλ. 124,1. 7. Παρμ. 10,30.

τὴν Ἱερουσαλήμ. Οἷς ἀγαθύνει Θεός, προσθήκην διδοὺς ἀρετῆς τε καὶ πίστεως, μετουσίαν τε χαρισμάτων· ὡς ἂν αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν εἰσαγάγοι τῶν οὐρανῶν. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῦτο παρὰ τῆς θείας φιλοσοφίας δόγματα μανθάνομεν, ὅτι τοιοῦτον ἀεὶ γίνεται τὸ Θεῖον ἡμῖν, οἵους ἂν ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ διὰ τῆς προαιρέσεως δείξωμεν. Ἀγαθὸν μὲν γὰρ αὐτὸν εἶναι τοῖς ἀγαθοῖς[1] ὁ Δαυὶδ μαρτύρεται. Τοῖς δὲ θηριωθεῖσι διὰ τοῦ βίου ἕτερός τις τῶν προφητῶν ἄρκτον αὐτὸν λέγει καὶ πάρδαλιν[2]· δι' αἰνιγμάτων τὰ εὐαγγελικὰ προεκτιθέμενος δόγματα, ἐν οἷς ἄλλος τοῖς δεξιοῖς καὶ ἕτερος τοῖς ἐξ εὐωνύμοις[3], ὁ τῶν λόγων τοῦ βασιλέως χαρακτὴρ καθορᾶται, τοῖς μὲν ἀγαθός τε καὶ μείλιχος, τοῖς δὲ φοβερός τε καὶ ἀμείλικτος. Μεγάλη τοῦ Θεοῦ ἡ ἀγαθότης τε καὶ τοῦ δούλου τοῦ εἰς δεσμωτήριον καθείρξαντος τὸν σύνδουλον ἡ ὠμότης[4]. Πονηρίαν δὲ ἐκάλεσε τῇ θείᾳ χρηστότητι τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγαθότητα παραβάλλων ὁ εὐαγγελικὸς χρησμός λέγων· «Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν»[5]. Γέγραπται δὲ «Ἀγάθυνον, Κύριε, τοῖς ἀγαθοῖς»[6]. Καὶ «Εἰ ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ τὰ ἀγαθά[7], πόσῳ» γὰρ «μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν»[8].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΣ'

Στ. α'. Οὐχ ἧττον τῶν ἄλλων Γραφῶν καὶ οἱ προκείμενοι στίχοι προνοητὴν ἁπάντων τὸν Κύριον τέθεινται· τῶν ἀνθρωπίνων σπουδῶν ματαίων γινομένων, εἰ μὴ τύχοιεν τὸ κατάλληλον τέλος ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀπολαβοῦσαι. Ὅθεν τί ποιοῦντες, μὴ τὸ ὅλον ἑαυτοῖς δῶμεν, ἀλλὰ τῷ τελειοῦντι Θεῷ, μηδ' αὐτῷ τὸ πᾶν ἐάσαντες, ἄπρακτοι διατελῶμεν. Ἑκάτεραι γὰρ αἱ προκείμεναι διατελοῦσι λέξεις τό τε ἡμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ, ματαίως λέγουσαι τὸν οἰκοδομοῦντα ἄνευ Θεοῦ τοῦτον μηδ' ὅλως ἐνεργοῦντα[9].

Στ. ε'. Ἐξ αὐτῶν μακαρίζει τοὺς ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφεληθησομένους· σαφῶς τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος δηλοῖ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΖ'

Στ. β'. Καρποὺς δέ φησι νῦν ὡς ἀπὸ μέρους τὰς χεῖρας, τοῦτ' ἔστι Τῶν πρακτικῶν σου δυνάμεων φάγεσαι τοὺς πόνους[10]. Τῷ φοβουμένῳ τὸν Κύριον δῶρον **[1585]** δίδοται οὐχ ἡ τυχοῦσα γυνή, ἀλλ' ἡ καρποῖς ἀγαθοῖς κεκοσμημένη, ὅπως ἂν ῥηθείη περὶ αὐτῆς· Γυνὴ ἀγαθή, μερὶς ἀγαθή.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 124,4. 2. Πρβλ. Δαν. 7,5-6. 3. Πρβλ. Ματθ. 25,33. 4. Πρβλ. Ματθ. 18,30. 5. Ματθ. 7,11. 6. Ψαλ. 124,4. 7. Πρβλ. Ματθ. 12,35. 8. Ματθ. 7,11. 9. Πρβλ. Ψαλ. 126,1. 10. Πρβλ. Ψαλ. 127,2.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΗ'

Σ τ. α'. Οἱ μιᾷ προσβολῇ πολεμίων ἁλισκόμενοι οὐ λέγοιεν τοῦτο, ἀλλὰ μόνος ὁ ἐκ νέου μέχρι γήρους εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους τρέπων, ἀεὶ νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος αὐτῶν γινόμενος.

Σ τ. ς'. Τοιοῦτοι καὶ οἱ τοῦ κόσμου σοφοὶ δοκοῦντες, δι' ὧν φρονοῦσι καὶ πράττουσι, τὴν τῆς ἀνθρωπίνης οἴκησιν ὑπερβεβηκέναι ζωῆς. Διὸ καὶ θᾶττον ξηραίνονται, μήτε εἰς χέρσον τὰς αἰσθητὰς βάλλοντες ρίζας, μήτε μὲν ἀντὶ χόρτου νοητὴ φυτεία σπεύσαντες εἶναι. Ὅθεν καὶ «πρὶν ἐκσπασθῆναι, ξηραίνονται»[1] δι' ἀπιστίαν· «Οὐκ ἀναστήσονται» γὰρ «οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει»[2]· καὶ «Ὁ μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται»[3]. Οὔτε δὲ χεῖρα οὔτε κόλπον πληροῦσι, τῷ μὴ παραλαμβάνεσθαι, πρῶτον μὲν εἰς κόλπον Ἀβραάμ, εἶτ' εἰς κόλπους τοῦ θερίζοντος ἀγγέλου· τοὺς γὰρ θεριστὰς ἀγγέλους ἡρμήνευσεν ὁ Σωτήρ[4]. Ἐν δὲ τῷ προφήτῃ φησίν· «Διὰ τοῦτο ἀπεθέρισα τοὺς προφήτας ὑμῶν»[5]. Αὐτὸς γὰρ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, τῇ μὲν ἀποθήκῃ τὸν σίτον διδούς, τῷ δὲ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ τὸ ἄχυρον[6]. Οἱ δὲ μισοῦντες Σιὼν καὶ οὐδὲ χόρτος ἀλλ' ὡσεὶ χόρτος ὄντες εἰσὶ τὰ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐπισπαρέντα ζιζάνια τῷ καλῷ σπέρματι, ἅπερ ἐν καιρῷ θερισμοῦ πυρὶ παραδίδοται κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, σημαίνοντα τοὺς αἱρετικούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος, τὴν ἀνθρωπίνην ὑπεραίρειν πολιτείαν δοκοῦντας τὸ «Ἵνα τί ἀνέβητε πάντες εἰς δώματα μάταια»[7]; Οἱ πολῖται δὲ τῆς Σιὼν ἐπὶ δώματος ὄντες μὴ καταβήτωσαν ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας[8]. Ἀλλὰ καὶ ὅπερ ἤκουσαν εἰς τὸ οὗς κηρυξάτωσαν ἐπὶ τῶν δωμάτων[9], ἵνα σπέρμα καλὸν διαμείναντες, καρποφορήσαντες συναχθῶσιν εἰς ἅλωνα τῆς σωτηρίας. Οἱ δὲ αἱρετικοί, ἐπεὶ μέχρι τῶν προσκαίρων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ τε βίου καὶ τοῦ φρονήματος ἔσχον, «παράγοντες» εἴρηνται, μόνους ἑαυτοὺς νομίζοντες εἶναι μεγάλους καὶ μηδενὶ προσφωνοῦντες εὐλογίαν. Ἀλλ' ἡμεῖς οἱ τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογοῦντες, πρὸς πάντας ἔχοντες ἀγάπην, εὐλογίαν προσφωνοῦμεν τοῖς πρὸς οὓς ὁ λόγος ἡμῖν. Ἢ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ λόγος· «Οὐ γὰρ εἶπαν οἱ παράγοντες, Εὐλογία ἐφ' ὑμᾶς»[10], ἀλλ' οὐδὲ εἶπαν «Εὐλογήκαμεν ὑμᾶς ἐν ὀνόματι Κυρίου»[11].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΚΘ'

Σ τ. δ'. Ἐπεὶ παρὰ σοὶ ὁ ἱλασμός ἐστιν, ὁ ἱλασκόμενος καὶ ἀφεὶς τὰς ἁμαρτίας Σωτήρ[12], μὴ παρατηροῦ ἐξετάζων ἀνομίας. Εἰ γὰρ τοῦτο ποιήσειας, οὐδεὶς ὑποστήσεται· πάντες γὰρ ἐξέκλιναν[13], πάντες

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 128,6. 2. Ψαλ. 1,5. 3. Ἰω. 3,18. 4. Πρβλ. Ματθ. 13,39. 5. Ὡσ. 6,5. 6. Πρβλ. Λουκ. 3,17. 7. Πρβλ. Ἡσ. 22,1-2. 8. Πρβλ. Λουκ. 17,31. 9. Πρβλ. Ματθ. 10,27. 10. Πρβλ. Ψαλ. 128,8. 11. Ψαλ. 128,8. 12. Πρβλ. Ψαλ. 129,4. 13. Πρβλ. Ψαλ. 13,3.

ἥμαρτον. Διὸ μηδενὸς ὑφισταμένου τὴν παρὰ σοῦ κρίσιν, χρεία τοῦ παρὰ σοῦ ἱλασμοῦ ἱλασκομένου τῆς πάντων ἕνεκα σωτηρίας. Ὅτι δὲ ἱλασμὸς ὁ Σωτήρ, Ἰωάννης γράφει· «Καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν **[1588]** ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνων, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου»[1]. Καθὼς καὶ Παῦλος βοᾷ· «Πάντες ἡμάρτομεν καὶ ὑστερούμεθα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ[2], δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αἵματι»[3] καὶ τὰ ἑξῆς.

Σ τ. ε΄. Ἐν νόμῳ δὲ ὑπομένει[4], ὁ καθ' ἕξιν αὐτὸν νομίμην ἐπιτελῶν· ὡς καὶ ἐν ἐπιστήμῃ καὶ ἀρετῇ γίνεται κατ' αὐτὰς διακείμενος, πρὸς τὸ πράττειν ἔχων καὶ τὸ νοεῖν. Διὸ καὶ διαλαβὼν περὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ προσδοκᾷ ταῦτα λέγων ἠλπικέναι ἐπὶ τὸν Κύριον[5].

Σ τ. ς΄. Ἀεὶ καὶ κατὰ πάντα καιρὸν ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν Κύριον δεῖ, οὐ μόνον ὅταν προσηνῆ, ἀλλὰ καὶ ὅτε σκυθρωπὰ περιεστηκότα. «Ἀπὸ φυλακῆς» γοῦν «πρωϊνῆς», ὅτε λαμπρὰ τὰ παρόντα, καὶ «μέχρι νυκτὸς»[6] ὅτε ἀειδῆ καὶ ζοφώτερα τὰ περιεστηκότα, καὶ ἔτι ἀπὸ φυλακῆς πρωΐας ἀνατέλλοντος τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, καὶ ἀρχὴν ἡμέρας νοητῆς ποιοῦντος, ὁ «διορατικὸς νοῦς», Ἰσραὴλ καλούμενος Ἑβραίων φωνῇ, ἐλπισάτω ἐπὶ τὸν Κύριον[7]· προσθήκην τῶν φαιδρῶν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν σκυθρωπῶν προσδοκῶν παρ' αὐτοῦ, ὅτι παρ' αὐτῷ ὡς ἐν πηγῇ. Καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος[8], οὗ χρῄζουσιν οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ πολλὴ παρ' αὐτοῦ λύτρωσις[9], τοῦ παρὰ τοῦ ἱλασμοῦ οὐχ ἑτέρα οὖσα· ὅθεν αὐτὸς ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν λυτρώσεται αὐτὸν Κύριος[10]. Εἰ γὰρ καὶ πολλαὶ αἱ τοῦ Ἰσραὴλ ἀνομίαι, ἀλλ' ἐκ πασῶν αὐτὸν λυτρώσεται.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΑ΄

Σ τ. α΄. «Τούτων αὐτῶν», φησί, «μνήσθητι, Κύριε»[11], κατὰ τὸν τῆς εἰς ἀνθρώπους σου παρουσίας καιρόν, ἐν ᾧ λύτρον σαυτὸν ὑπὲρ πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν παρέξεις, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν προξενῶν ἅπασιν ἀνθρώποις. Μεθ' ὧν ἁπάντων μνήσθητι, ὦ Κύριε, καὶ τοῦ Δαυΐδ, καὶ τῆς κακώσεως αὐτοῦ, ἣν αὐτὸς ἑαυτὸν τιμωρούμενος, ἐφ' οἷς ἥμαρτεν ἐκάκωσε κατ' ἐκείνου καιροῦ, ὁπότε κατὰ πρόσωπον τοῦ σοῦ ἁγιάσματος χαμαὶ ῥίψας ἑαυτόν, μεθ' ὅρκου ἐβεβαιώσατο οὐ πρότερον ἀναστήσεσθαι ἐκ τοῦ ἐδάφους, μηδὲ ἀναχωρήσειν τοῦ τόπου καθ' ὃν πεσὼν προσεκύνει ἢ γνῶναι καὶ μαθεῖν τίς ποτε ἄρα ἔσται ὁ τόπος

---

1. Πρβλ. Ἰω. 2,1-2. 2. Πρβλ. Ρωμ. 3,23. 3. Ρωμ. 3,24-25. 4. Πρβλ. Ψαλ. 129,5. 5. Πρβλ. Ψαλ. 129,6. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Πρβλ. Ψαλ. 129,7. 9. Ἔνθ' ἀν. 10. Πρβλ. Ψαλ. 129,8. 11. Πρβλ. Ψαλ. 131,1.

τῆς τοῦ Κυρίου εἰς ἀνθρώπους παρουσίας προεγνωσμένος καὶ προητοιμασμένος αὐτῷ, ὁπόθεν ἔσται τὸ σκήνωμα τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ. Μαθὼν γὰρ ἐξ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς προφητικῆς διδασκαλίας, ὡς ἄρα ἔσται ποτὲ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἄφιξις, δι' ἧς ἄφεσις πᾶσιν ἀνθρώποις τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων προξενηθήσεται· διὰ ταύτης καὶ αὐτὸς σωθήσεται ἐλπίσας, σπεύδει γνῶναι καὶ μαθεῖν πότε ἔσται ἢ ποῦ γενήσεται καὶ τίνα τρόπον ἡ τοῦ Κυρίου εἰς ἀνθρώπους παρουσία. Ταῦτα δὲ γνῶναι ποθῶν, εἰς τοσαύτην ἑαυτὸν ὑπέβαλε κάκωσιν, ὡς πᾶσαν μὲν παραιτήσασθαι στρωμνήν, ἀποτάξασθαι δὲ τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, κεῖσθαι δὲ πρὸ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐρριμμένον καὶ ποτνιώμενον γνῶναι τὸν τόπον τοῦ Κυρίου καὶ τὸ σκήνωμα τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ. Ἐπιμένοντι δὲ αὐτῷ **[1589]** τῇ προσευχῇ καὶ μὴ πρότερον ἀνισταμένῳ, εὐτόνως δὲ καὶ διαρκῶς ἐπὶ τοῦτο τὸ αἴτημα καὶ μεθ' ὅρκου διαβεβαιώσεως αὐτὸν καταδήσαντι, ἐπινεύσει Θεὸς οἶκτον λαβὼν αὐτοῦ, ὡς ἂν μὴ ψεύσαιτο, ἅπαξ ὁμώσας μὴ ἀναστήσεσθαι ἢ τυχεῖν ὧν ἐπεπόθει. Διὸ τὴν γνῶσιν αὐτῷ δωρεῖται διὰ τοῦ προφητικοῦ Πνεύματος τῶν αἰτηθέντων. Ἢ καὶ ὡς πρᾶος ὁ Δαυὶδ κληρονομίαν αἰτεῖ τὴν τῶν πραέων γῆν[1].

Στ. ζ'. Τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, φησίν, ἔνθα πᾶς προσερχόμενος προσκυνεῖ. Προσκυνοῦμεν τὴν σάρκα τοῦ Σωτῆρος, οὐ διὰ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν αὐτῇ· καὶ ἡ μὲν σὰρξ προσκυνητὴ διὰ Χριστόν, ὁ δὲ Χριστὸς διὰ τὸν Θεὸν Λόγον τὸν ἐν αὐτῷ. Χριστὸν δὲ ἐνταῦθά φημι τὴν λογικὴν καὶ ἁγίαν ψυχήν, τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου ἐπιδημήσασαν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· μόνη σὰρξ οὐ πέφυκε δέχεσθαι Θεόν, διότι ὁ Θεὸς ἡμῶν σοφία ἐστί. «Ἐν καρδίᾳ ἀγαθῇ», φησὶ Σολομών, «ἀναπαύσεται σοφία»[2]. Οὐδὲν δὲ τῶν συνεστώτων τεσσάρων στοιχείων γνώσεώς ἐστι δεκτικόν, γνωστὸς δὲ ἡμῶν ὁ Θεός.

Στ. ι δ'. Ἢ καὶ τὰ μάλιστα οὐχ ἁρμόττει ἐπὶ γῆς τὸ «εἰς αἰῶνα αἰῶνος»[3], ὅτ' ἂν παρέρχηται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. Ὥστε περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ λόγος, περὶ ἧς εἴρηται· «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών»[4].

Στ. ι ε'. Ὅρα πανταχόθεν εὐημερίαν, ἀπὸ τοῦ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῖν, ἀπὸ τοῦ τοὺς ἱερεῖς ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ἀπὸ τοῦ τὸν λαὸν ἐν εὐφροσύνῃ, ἀπὸ τοῦ τὸν βασιλέα ἐν ἰσχύι (τοῦτον γὰρ λύχνον φησὶν ἢ τὴν ἀντίληψιν), τὸ μέγιστον, τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐγκαλύπτεσθαι.

Στ. ι ς'. Τίς δὲ αἴτιος τοῦ ἐνδύσασθαι τοὺς ἱερεῖς δικαιοσύνην καὶ ἀγαλλιάσει ἀγαλλιάσεσθαι τοὺς ὁσίους[5] ἢ ὁ τῇ χειρὶ ἱκανὸς Δαυὶδ ἅγιος ὑπάρχων; Ὅθεν ἐπενήνεκται τὸ «Ἕνεκεν Δαυὶδ τοῦ δούλου»[6] μορφὴν ⟨λαβόντος⟩ ὅτε ἐκένωσεν ἑαυτόν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 36,11. 2. Παρμ. 14,33. 3. Ψαλ. 131,14. 4. Ψαλ. 9,12. 5. Πρβλ. Ψαλ. 131,16. 6. Ψαλ. 131,10.

Στ. ιζ'. «Ἐκεῖ» ἐν τῇ Σιών «ἀνατελῶ κέρας τῷ Δαυΐδ»[1]. Τοῦτο τὸ κέρας τῆς βασιλείας ὑπὸ Θεοῦ ἀνατέλλεται ἐν οἴκῳ Δαυΐδ, κατὰ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ δικαίου· «Ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαυΐδ»[2]. Ἡτοίμασε δὲ τούτῳ τῷ κέρατι, Χριστῷ τυγχάνοντι, λύχνον ὁ Πατὴρ προτρέχοντα τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ θεῖον νόμον, περὶ οὗ γέγραπται· «Λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου»[3]. Ἢ καὶ ὁ Ἰωάννης, μέχρις οὗ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, λύχνος ἐστὶν ἑτοιμαζόμενος τῷ Χριστῷ αὐτοῦ. Περὶ οὗ ὁ Σωτὴρ «Ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, οὗ ἠθελήσατε πρὸς ὥραν ἀγαλλιασθῆναι τῷ φωτὶ αὐτοῦ»[4]. Τούτων θεολογουμένων περὶ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυΐδ τὸ κατὰ σάρκα, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ αἰσχύνην ἐνδύσονται, θέλοντες, εἰ ἐγένοντο πυρίκαυστοι, ὅτι «Παιδίον ἐγεννήθη, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ»[5]· αἰσχύνην πλείονα ὀφλισκάνοντες, ὅτι τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἀσπαζόμενος, οὐκ ἔχει τὸν ὑπερ**[1592]**αναβεβηκότα βίον. Διὸ καὶ «ἐπ' αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἁγίασμα»[6] αὐτοῦ· περὶ οὗ φησιν ἐν Ἡσαΐᾳ· «Καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται»[7]. Ὃ ἀκολούθως «Τὰ ἄνθη τῆς γῆς ὤφθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν»[8]. Τὸ εἶναι ἄνθη τοιαῦτα εἰληφότα πρὸς τοῦ ἐξανθουμένου ὑπὸ Κυρίου ἁγιάσματος. Τοῦτο γὰρ τὸ ἐξανθοῦν ἁγιάζει τοὺς προσπελάζοντας αὐτῷ, αὐτὸ ὂν ἅγιον τοῦ Θεοῦ, ἅμα καὶ ἄνθος καὶ τὸ κρίνον τοῦ πεδίου καὶ τῶν κοιλάδων[9]. Εἰκότως ὀφθήσεται τὰ ἄνθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, ἐξανατείλαντος τοῦ Θεοῦ τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ πεφωτισμένους καὶ νεάζοντας εἶναι ἐπὶ τὴν μακαρίαν καὶ πνευματικὴν ἑορτήν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΓ'

Στ. α'. Εἰ καὶ εὐλογοῦσι τὸν Κύριον οὐ μακρὰν αὐτοῦ βεβηκότες, ἀλλ' ἐν οἴκῳ αὐτοῦ[10], συνεγγίζοντες Κυρίῳ κατὰ τὸ φρόνημα τὸ ἐν Γραφαῖς θείαις εἶναι καὶ δόγμασιν ἀληθείας· αὗται γὰρ αὐτοῦ αἱ αὐλαί. Ἱστᾶσι δὲ καὶ εἰκότως εὐλογοῦντες Θεόν· ὕπνος γὰρ οὐ κατακρατήσει τότε τῆς τῶν ἁγίων συνόδου, δυνάμει τῶν ἀφθάρτων σωμάτων.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΔ'

Στ. α'. Μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὰς τῶν ἀναβαθμῶν ᾠδὰς ἀκόλουθον ἦν τοὺς εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν ἀναβάντας αἰνέσαι χαριστηρίως τὸν Θεὸν οὗ ναός ἐστι. Διὸ καὶ «Ἀλληλούια»[11] ὁ ψαλμὸς ἐπιγέγραπται, σημαινούσης τῆς προγραφῆς τὸ δεῖν ὑμνεῖσθαι τὸν ὄντα Θεόν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 131,17. 2. Λουκ. 1,69. 3. Ψαλ. 118,105. 4. Πρβλ. Ἰω. 5,35. 5. Ἡσ. 9,5. 6. Ψαλ. 131,18. 7. Ἡσ. 11,1. 8. Πρβλ. Ἀσμ. 2,12. 9. Πρβλ. Ἀσμ. 2,1. 10. Πρβλ. Ψαλ. 133,1. 11. Ψαλ. 134,1.

Στ. ιγ'. Εἰς τὸ τέλος.

Τοῦτο τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς προτέρας γενεᾶς τῶν Ἑβραίων, ἕως γενεᾶς τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν. Περὶ ἧς τὸ «Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη»[1]. Διαμένει δὲ ταῦτα εἴξαντος τοῦ Θεοῦ τῇ τῶν δούλων αὐτοῦ περὶ τοῦ λαοῦ παρακλήσει, δι' ἣν ὤκτειρε τοῦτον· τὸ συνεχὲς τοῦ λόγου τῇ δοξολογίᾳ διέκοψεν. Ὡς καὶ γράφων τοῖς Γαλάταις ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, τοῦ δόντος ἑαυτὸν»[2] καὶ τὰ ἑξῆς. Εἶτα ἐπήγαγεν «ὯΙ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας»[3]· καὶ ἀλλαχοῦ· «Ὧν ἡ υἱοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ λατρεία καὶ ἡ ἐπαγγελία, ἐξ ὧν Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν»[4]. Καὶ νῦν ὁ Προφήτης ἐννοήσας τήν τε καθόλου πρόνοιαν καὶ τὰ συμβάντα τῷ Ἰσραήλ, πυρωθεὶς ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας, δοξολογεῖ τὸν Θεὸν ὡς ἄλαστον ἔχουσα δόξαν. Περὶ τοῦ λαοῦ δέ φησιν ἢ ὅτι δίκην αὐτὸς ἀπαιτήσει καὶ παύσεται μετὰ ταῦτα ἢ ὅτι ἐκδικήσει μὲν τὸ λαόν, ἐπ' αὐτῷ δὲ παρακληθήσεται, οὐ διὰ τὴν ἐκείνων ἀξίαν. Ὅπου γὰρ παράκλησις, συγγνώμης χρεία καὶ φιλανθρωπίας καιρός.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΕ'

Στ. α'. Καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς «Εἰς εὐχαριστίαν» προκαλούμενος προστάττει ἐξομολογεῖσθαι τῷ Κυρίῳ, χρηστότητι καὶ ἀγαθότητι πολλῇ πάντα ποιοῦντι. Διὸ καὶ ἐφ' ἑκάστου στίχου τρόπῳ ἐφυμνίου ἐπιλέγεται «Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ»[5]. Ἐπεὶ γὰρ οὐ ποτὲ μὲν ἐλεεῖ ποτὲ δὲ οὔ, ἀλλ' ἀεὶ ἐλεεῖ, εἰκότως οἱ ἐφυμνοῦντες λέγουσιν· «Ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ»[6].

[1593] Στ. δ'. Μόνος γὰρ ποιεῖν θαυμάσια ἀνεγράφη· μένων γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ ποιεῖ τὰ ἔργα. Ἀλλὰ καὶ ποιοῦντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει[7] καὶ στερεοῦντι τὴν γῆν ἐπὶ τὸ ὕδωρ πάλιν ἀνθομολογητέον αὐτῷ. Συνάδει δὲ τοῖς προκειμένοις τὸ «Ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν· ἡτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει»[8]. Σύνεσις δὲ καὶ φρόνησις δι' ἧς ἑτοιμάζονται καὶ στερεοῦνται οἱ οὐρανοί, τίς ἄλλη εἴη ἢ ἡ σοφία Θεοῦ δι' ἧς τὰ πάντα γεγένηται; περὶ ἧς ὁ θεολόγος φησί· «Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν»[9]. Ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ φοροῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, νοητῶς οὐρανοὶ ὄντες γίνονται. Ἑτοιμάζονται τοιοῦτοι ἐν τῇ προδεδηλωμένῃ συνέσει τε καὶ φρονήσει Θεοῦ. Καὶ ἡ γῆ στερεοῦται ἐπὶ τὸ ὕδωρ, ἡ τὸν ὑπὸ Ἰησοῦ βαλλόμενον σπόρον πρὸς τὸ καρποφορῆσαι δεξαμένη· ἐν τοῖς ῥευστοῖς γὰρ καὶ προσκαίροις τοῦ βίου πράγμασιν, ὕδασιν ἀλληγορικῶς, ἔτι

---

1. Ψαλ. 21,31. 2. Γαλ. 1,3-4. 3. Γαλ. 1,5. 4. Ιρβλ. Ρωμ. 9,4-5. 5. Ψαλ. 135,1. 6. Αὐτόθι. 7. Ιρβλ. Ψαλ. 135,5. 8. Παρμ. 3,19. 9. Α' Κορ. 1,24.

διατρίβουσα στερέωσιν καὶ εὐτονίαν ἔσχεν ἐπὶ τῷ πληρέστατα καρποφορῆσαι· εἰκότως δὲ τοῖς ῥητοῖς ἅπασι τὸν αἰώνιον ἔλεον ὁ μεγαλογράφος συνέζευξεν, ἐπειδὴ οὐ διὰ χρείαν οἰκείαν, ἀλλὰ διὰ μόνην φιλανθρωπίαν ἐδημιούργησεν ὁ φιλάνθρωπος ἅπαντα. Καλῶς δὲ «τῷ ποιοῦντί» φησι «θαυμάσια»[1] καὶ οὐ «τῷ ποιήσαντι», δεικνὺς αὐτὸν διηνεκῶς ἐνεργοῦντα καὶ θαυματοποιοῦντα. Ταῦτα δὲ οὐ πρὸς ἀθέτησιν τοῦ Χριστοῦ εἴρηται, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν δαιμόνων.

Στ. ζ'. Τὰ μεγάλα μόνος ποιήσας, διὰ τοῦ εἰπεῖν, «Γενηθήτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ»[2].—«Εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας τὸν ἥλιον καὶ εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτὸς τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας ἔταξεν»[3]. Ὡς καὶ ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ εἴρηται γεγονέναι τὸν ἥλιον εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας καὶ τὴν σελήνην εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς καὶ τοὺς ἀστέρας. Οὐ μικρὸν δὲ ἡμῖν εἰς εὐταξίαν ζωῆς καὶ εἰς αὐτὴν ζωὴν ταῦτα συντελεῖ τὰ στοιχεῖα, τρέφοντα καρπούς, πεπαίνοντα, ὧν ἄνευ ζῆσαι οὐκ ἔνι. Καιροὺς ἡμῖν δεικνύντα, ὥρας χαρακτηρίζοντα, δρόμους ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰκάζοντα, ὁδοιπόρους γῆς καὶ θαλάττης ὁδηγοῦντα, μυρίαν ἑτέραν χρείαν παρεχόμενα. Ἰδὲ πῶς «εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ».

Στ. ι'. Ἀλλὰ πῶς ἐλέῳ τεκταίνεται θάνατος; Διότι περὶ τοὺς ἀδικουμένους ἔλεος, τοῖς ἀδικοῦσι γίνεται κόλασις, καὶ τὸ δίκαιον ἀμφοτέροις ἁρμόττεται. Καλεῖ δὲ χεῖρα μὲν τὴν ἐνέργειαν, βραχίονα δὲ τὴν ἰσχύν, ἔλεος δὲ καὶ τὸ δοῦναι δίκην ἁμαρτωλοῖς καὶ τὴν κακίαν ἐκκόπτουσαν, καὶ μειοῦσαν τὴν μέλλουσαν κόλασιν.

Ὡς ἀγνώμοσι δὲ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ συνεχῶς περιστρέφεται, τὴν τούτων λήθην ἐκκόπτοντα. Αἴγυπτος δὲ ἄλλως ὁ περὶ γῆν ὀνομάζεται τόπος· οὕτινος πρὸς εὐεργεσίαν Ἰσραήλ, τὰ πρωτότοκα πατάσσει Θεός[4]. Οὕτω γὰρ ὁ τὸν Θεὸν ὁρῶν νοῦς ἔξω τούτου γίνεται ὑπὸ Θεοῦ προσηγούμενος. Ἐξάγει δὲ τοῦτον ἐκ μέσου Αἰγυπτίων Λόγος ἑαυτοῦ καὶ Σο**[1596]**φία· τοῦτο γὰρ αὐτοῦ βραχίων καὶ χεὶρ κραταιά. «Ἐξήγαγε δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς»[5] κατὰ τὴν Ἐπιστολὴν Ἰούδα· οὗ κραταιὰ χεὶρ καὶ βραχίων ὑψηλός, ἡ παραδοξοποιὸς αὐτοῦ ἐνέργεια καὶ δύναμις.

Στ. ιγ'. Οὐκ εἰς μίαν διαίρεσιν ἀλλ' εἰς πλείονας καταδιεῖλεν ὁ Θεὸς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν[6] ἐπὶ τῷ τὸν Ἰσραὴλ ὡς ἐπὶ ξηρὰν βαδίζοντα ἐξαχθῆναι ἐκ μέσου αὐτῆς[7] ὑπὸ Θεοῦ. Παραδέδοται δὲ ὅτι εἰς δώδεκα διαιρέσεις ἐπὶ τῷ δώδεκα διόδους εἶναι, ὅπως ἑκάστη τοῦ Ἰσραὴλ φυλὴ ἰδίαν διάβασιν ἔχουσα διέλθοι.

Στ. κ δ'. Κἂν ταπεινώσωμεν δὲ δι' ἀτυφίας ἑαυτούς, ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ μνημονεύει καὶ λύτρωσιν δίδωσιν[8].

---

1. Ψαλ. 135,4. 2. Γεν. 1,14. 3. Πρβλ. Ψαλ. 135,8-9. 4. Πρβλ. Ψαλ. 135,10. 5. Πρβλ. Ἰούδα 5. 6. Πρβλ. Ψαλ. 135,13. 7. Πρβλ. Ψαλ. 135,14. 8. Πρβλ. Ψαλ. 135,24.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΗ′

Σ τ. β′. «Καθέδρα» ἐστὶν ἕξις ἀρίστη λογικῆς φύσεως, καθ' ἣν δυσκίνητος γίνεται πρὸς κακίαν· «ἔγερσις» δὲ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων ἐπὶ τὰ νοητὰ διάβασις.

Σ τ. ζ′. Θεολογήσας τὰ περὶ τοῦ προγνώστην εἶναι τὸν Θεὸν, καὶ πάντων ἐπιστήμην ἔχειν καὶ σύνεσιν μέτεισιν ἐπὶ τὸ πανταχοῦ εἶναι αὐτὸν τὸν θεολογούμενον. Εἰ Πνεῦμά σου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, ποῦ πορευθῆναι ἀπ' αὐτοῦ δυνήσομαι[1]; Ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τὸ πρόσωπόν σου ἐπισκοπεῖ καὶ ἐφορᾷ τὰ ὅλα, ποῦ φυγεῖν ἀπ' αὐτοῦ δυνήσομαι; Ἀνελθὼν γὰρ εἰς οὐρανόν, παρόντος σου λαμβάνω φαντασίαν· ἂν εἰς τὸν ᾅδην γένωμαι, συνόντα σε βλέπω. Εἰ δὲ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν ᾅδῃ ἡ παρουσία σου γνωρίζεται, καὶ ἐν τοῖς μεταξὺ χωρίοις δηλονότι τυγχάνεις. Παρίστησιν δὲ πανταχοῦ, οὐ τοπικῶς διατρίβων, ἀλλὰ δημιουργικῶς καὶ προνοητικῶς τοῖς πᾶσιν ἐπιχωριάζων.

Σ τ. θ′. Ἐσκόπησα, φησί, μὴ ἄρα ταῖς πτέρυξι τῆς νοήσεως χρησάμενος, ὑπερβὰς τὴν θάλασσαν καὶ τὸν ὠκεανὸν αὐτόν, ἐν τοῖς ἐσχάτοις γεγενημένος δυνήσομαι πορευθῆναι ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου καὶ φυγεῖν σου τὸ πρόσωπον. Κἀκεῖ τὴν δραστήριον καὶ προνοητικήν σου χεῖρα καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερβάλλουσαν δεξιάν σου ἐνεργοῦσαν τεθέαμαι. Ὡς αὐτὸ τοῦτο τὸ κατεσκηνωκέναι τῇ προειρημένῃ ἀκολουθίᾳ ἐν τοῖς ἐσχάτοις τῆς θαλάσσης κατωρθῶσθαί με τῆς χειρός σου ὁδηγησάσης με καὶ κατεχούσης τῆς δεξιᾶς σου[2]. Εἰ γὰρ καὶ ὠκεανὸς ἀπέραντος, ἀλλ' οὖν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι ταῖς τοῦ Δεσπότου διαταγαῖς διϊθύνονται· πάντα γὰρ τὰ πρὸς αὐτοῦ γεγενημένα ὅποι ποτ' ἐστὶν ταγαῖς τῆς ἑαυτοῦ προνοίας διοικούμενα ἰθύνεται.

Σ τ. ι α′. Ἐπεὶ φωτισθεὶς ὑπὸ τῆς γνώσεως τοῦ Κυρίου ἐν ὄρθρῳ, ἐν ἀρχῇ τῆς ἡμέρας γεγονέναι δόξας, διενοήθην ταῖς πτέρυξι ταῖς νοηταῖς, καθ' ἃς ἐπτέρωται πᾶσα οὐσι⟨α⟩κὴ φύσις, μετεωρισθῆναι ὡς μακρὰν γενέσθαι καὶ περαιτέρω τοῦ ὠκεανοῦ. Ἔγνων δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο μὴ εἶναι πορευθῆναι ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ[3], καὶ τὰ ἑξῆς. Μετῆλθον ἄλλην ὁδὸν ζητῆσαι, καθ' ἣν πορευθῆναι ἀπὸ τοῦ Πνεύματος καὶ φυγεῖν ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ οἷόν τε ἐστίν, **[1597]** μή πη ἄρα ὑπὸ σκότος γεγονὼς διαλαθεῖν τοῦτο δυνήσωμαι. Διό φημι, «Ἆρα σκότος καταπατήσει με»[4], τοῦτ' ἔστιν, ἐπικρύψει με; Ὡς γὰρ τὸ ἔδαφος τὸ πατούμενον κρύπτεται, οὕτω κρυβείην κάτω, εἰ καταπατήσῃ με τὸ σκότος πολὺ περὶ ἐμὲ καὶ ἐπ' ἐμὲ γεγονός. Εἶτα, ὅτε ἔδοξα τρυφᾶν ἐπὶ τῷ τετευχέναι τοῦ σπουδαζομένου, εὐθέως εἶδον, ὅτι καὶ αὕτη ἡ νύξ καὶ τὸ κατακορὲς σκότος φωτισμός ἐστιν, οὐδὲν αὐτοῦ τοῦ σκότους σκοτιζομένου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καταλάμποντος αὐτὸ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 138,7. 2. Πρβλ. Ψαλ. 138,9-10. 3. Πρβλ. Ψαλ. 138,7. 4. Ψαλ. 138,11.

ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα. Παρ' ἡμῖν μὲν τοῖς ὄψει χρωμένοις, διαφορὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὁρῶσι καὶ ὁρωμένοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἐν δὲ τῇ νυκτὶ μηδὲ βλεπομένοις μηδὲ βλέπουσιν. Παρὰ μέν τοι τῷ Θεῷ ἡ νὺξ ὡς ἡμέρα φωτίζεται, καταληπτῶν αὐτῷ τυγχανόντων τῶν ἐν σκότῳ καὶ νυκτί, ὡς τῶν ἐν φωτὶ καὶ ἡμέρᾳ, ἐπείπερ ἡ νὺξ ὡς ἡμέρα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ φωτίζεται. Ταῦτα δὲ πάντα τῷ ἑαυτοῦ προσώπῳ ὁ δίκαιος προσάπτει, διδάξαι προελόμενος τοὺς μὴ ὀρθὴν περὶ Θεοῦ διάληψιν ἔχοντας, ὅτι διαδρᾶναι Θεὸν οὐκ ἔστιν. Εἰ γὰρ τῶν κρυπτῶν μου γνώστης, ἄτε τοὺς νεφρούς μου κεκτημένος εἶεν[1], ὁποίῳ μέρει τοῦ κόσμου ἐὰν γένωμαι, ὡς παρόντος μου γνῶσιν ἔχεις, εἰ γὰρ καὶ «ἀντελάβου μου ἐκ γαστρὸς μητρός μου»[2] πλάσας ἐν κοιλίᾳ με καὶ ἐπιθείς μοι τὴν χεῖρά σου. Εἶτα ἐπεὶ διὰ πάντων τῶν προειρημένων φοβερῶς ἐθαυμαστώθης, μετὰ φόβου γὰρ ἐθαύμασα πάντα ἃ περὶ σοῦ διείληφα, εἰς εὐχαριστίαν τρεπόμενός φημι· «Ἐξομολογήσομαί σοι, ὅτι φοβερῶς ἐθαυμαστώθης»[3].

Στ. ιγ΄. Κέκτηται ὁ Θεὸς τοὺς νεφροὺς τοῦ κατορθώσαντος τὴν ἐν σωφροσύνῃ καθαρότητα. Ὁ τοίνυν ἀγαμίᾳ σχολάζων, τῷ Θεῷ τοὺς ἑαυτοῦ νεφροὺς καταγράψας ἐρεῖ· «Σὺ ἐκτήσω τοὺς νεφρούς μου, Κύριε»[4]. Μεθ' ὃ κατόρθωμα γνῶσιν ἔχων πάντων τῶν θαυμαστῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας καὶ παραδοξοποιΐας «Θαυμάσια», ἔφη, «τὰ ἔργα σου καὶ ἡ ψυχή μου γινώσκει σφόδρα»[5]. Τὸ «σφόδρα» ἢ ἐπὶ τὴν γνῶσιν τῆς ψυχῆς ἢ ἐπὶ τὰ θαυμάσια ἀναφέρεται. Καὶ «τὸ ὀστοῦν μου», φησίν, «ὃ ἐν κρυφῇ πεποίηκας»[6] ὡς οὐδένα τούτου τὴν σύμπηξιν εἰδέναι, ἀπὸ σοῦ οὐ κέκρυπται. Πῶς γὰρ καὶ οἷόν τε σοῦ ποιητοῦ ὄντος ὥσπερ ὅλου τοῦ σώματος, οὕτω καὶ αὐτοῦ; Εἴρηται δὲ καὶ τοῖς περὶ φύσεως τῶν ζῴων πραγματευσαμένοις, ἀόρατον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον τὴν εἰς ὀστέον τοῦ αἵματος μεταβολήν, καί τοι τῶν ἄλλων, σαρκῶν καὶ νεύρων λέγω, ὅπως ποτὲ ὡς ἔχουσι γενέσεως θεωρούντων· οὐκ ἐκρύβη δὲ ἀπὸ σοῦ οὐδὲ ἡ ὑπόστασις μήτε ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς φθάσασα[7]. Οὐδὲ γὰρ ἡ ψυχὴ ἐν ᾅδῃ γεγενημένη, οὐδ' αὐτὸ τὸ σῶμα κατωρυγμένον καὶ εἰς γῆν διαλυθὲν διαφεύγει τὴν θεωρίαν σου.

Στ. ιη΄. Ἀφ' ἑαυτοῦ λέγει τὴν τοῖς δικαίοις ἀποκειμένην ἐλπίδα, ἥτις ἐστὶν ἐξ ἀναστάσεως αἰωνία ζωή. Ἀλλὰ καὶ σὺν τοῖς ἁγίοις ἐστὶν ὁ Κύριος ἀπ' ἐντεῦθεν. Ἀκηκόασι γὰρ αὐτοῦ «Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας»[8]. Τότε δὲ δῆλον ὅτι ἔσται μετ' αὐτοῦ, ὅταν «ἀποκτείνῃς», φησίν, «ἁμαρ**[1600]**τωλούς, ὁ Θεός»[9]· τὸν διάβολον δηλονότι καὶ τὰς σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις ἁμαρτωλοὺς ὄντας.

Στ. κ α΄. Τοῦ αὐτοῦ ἂν εἴη καὶ τὸ ἀποδέχεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 138,13. 2. Ψαλ. 138,13. 3. Ψαλ. 138,14. 4. Ψαλ. 138,13. 5. Ψαλ. 138,14. 6. Ψαλ. 138,15. 7. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 8. Ματθ. 28,20. 9. Ψαλ. 138,19.

φίλους τοῦ Θεοῦ καὶ μισεῖν τοὺς μισοῦντας αὐτὸν καὶ ἐχθροὺς λογίζεσθαι[1], τῷ ἀσεβῇ καὶ ἄθεα περὶ τοῦ Θεοῦ φρονεῖν· πῶς γὰρ οὐκ ἐχθροὶ Θεοῦ οἱ διαστρέφοντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοὺς ἀπατωμένους, τοῦ Θεοῦ θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν[2]; Τέλειον δὲ μῖσός ἐστιν κατὰ τῶν τοιούτων, ὅτ' ἂν μὴ ἄλλου χάριν, ἀλλ' ἢ τῷ ἐχθροὺς αὐτοὺς εἶναι τοῦ Θεοῦ, μισῇ τις αὐτούς· καὶ ὥσπερ τελείαν ἀγάπην τις ἔχει πρὸς τὸ ἀγαθόν, μὴ ἄλλ' ὅτου χάριν, ἀλλ' αὐτοῦ ἕνεκα ποθῶν αὐτοῦ· οὕτως ὁ μισῶν τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ μόνον, ἀλλ' οὐ διά τι πάθος μισῶν, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ἐκτηκόμενος ἐπ' αὐτοῖς κατὰ τὸν λέγοντα Προφήτην, «Ζηλῶν ἐζήλωσα τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι, ἀνθ' ὧν κατέλειπόν σε υἱοὶ Ἰσραήλ»[3]. Εἰ ὁ τέλειος μισήσας τὸ πονηρὸν ἀπέχεται πάσης κακίας, ὁ μεταλαμβάνων εἴς τινος οὖν κακίας αὐτοῦ, τελείως οὐ μεμίσηκεν τὸν πονηρόν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΛΘ'

Στ. β'. Ἄνθρωπος πονηρὸς ὁ δολερὸς καὶ ἀπαταιών ἐστιν· ἀνὴρ δὲ ἄδικος ὁ τούτων ὑπεραναβεβηκὼς ἐν κακίᾳ, ὡς διὰ τοῦ πανουργεύεσθαι καὶ ῥᾳδιουργεῖν, ἀδικεῖν σπεύδειν, τὴν λογικὴν φύσιν ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν πανουργίᾳ τινὶ πειρώμενος μεταβιβάζειν· ἀπ' ἀμφοτέρων σωθῆναι βουλόμενος ὁ τὰ προκείμενα φάσκων, Θεὸν παρακαλεῖ. Ἐπείπερ ἀντ' αὐτοῦ ἀδικίαν ἐλογίσαντο, κρύπτοντες αὐτὴν ἐν καρδίᾳ ἑαυτῶν, ὅπως διὰ τοῦ λανθάνειν ὅτι εἰσὶ τοιοῦτοι παγιδεῦσαι αὐτὸν δυνηθῶσιν, πολεμίως καὶ ἀντικειμένως πρὸς αὐτὸν ἱστάμενοι δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Διὸ εἴρηται «Ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους»[4] οὐδένα καιρὸν εἰρήνης καὶ ἀναπαύσεως ἔχοντες. Ἀντὶ δὲ ξίφους ἀκονήσαντες τὴν γλῶσσαν[5] ἐπὶ τὸ ἀπατηλὸν καὶ τρῶσαι δυνάμενον λόγον προφέρειν, μιμήσει τῇ πρὸς τὸν ὄφιν τὸν φθείραντα τὴν Εὔαν ἐν τῇ πανουργίᾳ ἑαυτοῦ. Ὅθεν καὶ ὑπὸ τὰ χείλη ἑαυτῶν, τοῦτ' ἔστι τὴν προφορὰν δηλητηρίῳ εἰκότα, ἔχουσιν νοήματα ὑποβληθέντα αὐτοῖς ὑπὸ δυνάμεων πονηρῶν διὰ τὸ βλαπτικὸν καὶ ἰῶδες ἀσπίδων καλουμένων[6]. Δυνατὸν δὲ καὶ περὶ διαβόλου καὶ τῶν ἄλλων ἀοράτων ἐχθρῶν ἐκλαβεῖν ταῦτα· ἄνθρωπος γὰρ πονηρὸς καὶ ἐχθρὸς ὁ διάβολος πολλάκις εἴρηται. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῷ βουλήματι αὐτοῦ ὑπηρετούμενος, Ἀντίχριστος ἂν ῥηθείη.

Στ. ε'. Χεὶρ ἁμαρτωλοῦ[7] ἡ ἁμαρτικὴ πρᾶξις, ἀφ' ἧς φυλαχθῆναι, Θεοῦ φρουροῦντος, εὔχεται. Καὶ πρὸς τούτοις ἀξιοῖ, ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικεῖν αὐτὸν τῇ προαιρέσει βουλομένων ἀνθρώπων ῥυσθῇ· ἐπεί-

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 138,22. 2. Πρβλ. Α' Τιμ. 2,4. 3. Γ' Βασ. 19,10. 4. Ψαλ. 139,3. 5. Πρβλ. Ψαλ. 139,4. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. Ψαλ. 139,5.

περ διελογίσαντο διὰ λόγων καὶ ἐνθυμημάτων ἀπατηλῶν ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματα τῶν ἐν τῷ προκόπτειν διαβαινόντων ἐπὶ κρείττω. Δυνατὸν ἐν τούτοις ἐκλαμβάνειν ἁμαρτωλὸν τὸν διάβολον, ἀνθρώπους δὲ ἀδίκους, ἤτοι τοὺς πονηροὺς ἀγγέλους αὐτοῦ ἢ εἰς οὓς ἐνεργεῖ ἀνθρώπους, εἰς τὸ ψυχὰς ἀδικεῖν. **[1601]** Οὗτοι δ' ἂν εἶεν καὶ ὑπερήφανοι σοφίαν ἔχοντες ἀπατηλήν, ἣν οὐ προφανῶς προφέρουσιν, ἀλλὰ κρύπτουσιν αὐτὴν ὡς παγίδα, ὑπὸ τοὺς σοφιστικοὺς αὐτῶν λόγους· ἀλλὰ καὶ σχοινία[1], ἤτοι τὰς πολυπλόκους αὐτῶν πονηρίας ἢ τοὺς συντιθεμένους καὶ περιπλεκομένους ὑπ' αὐτῶν σοφιστικοὺς λόγους διατείνουσιν ἐπὶ τῷ συλλαβεῖν τοὺς πόδας τῶν ὀρθῶς βαδιζόντων, λογιζόμενοι διὰ τούτων τῶν σχοινίων ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματα[2] τῶν ἀπροοράτως ἐχόντων, ἃ τιθέασιν καὶ ἐχόμενα ἧς τις ἔτριψεν ὁδοῦ προσκόμματα, ἃ καὶ σκάνδαλα εἶπεν. Λογισμοὶ δέ εἰσιν οὗτοι ὑποβαλλόμενοι τοῖς καλῶς καὶ κατ' ἀρετὴν ὁδεύειν προαιρουμένοις. Ἀλλ' ὁ γνοὺς ἑαυτὸν ὅτι οὐκ αὐτάρκης ἐστὶ πρὸς τὸ ἀβλαβὴς ἀπὸ τῶν τοσούτων διαμεῖναι, πρὸς Θεὸν καταφεύγων, δύναμιν ἀπαιτεῖ. Διὸ καὶ ἀπαγγέλλει τὰ περιεστηκότα αὐτόν.

Στ. θ'. Ἵνα μὴ κατ' ἐμοῦ πολλὰ διαλογισάμενοι δυνηθῶσιν, μὴ ἐγκαταλείπῃς με[3], φύλαξόν με ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου[4], καὶ ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν κραταιάν σου[5], ἀφ' ἧς οὐδεὶς δύναται ἁρπάσαι ἢ ἐπαρθῆναι ἀλαζονικῶς κατ' ἐμοῦ ὡς ἁλόντος ὑπ' αὐτοῦ.

Στ. ιβ'. Γλωσσώδη[6] τὸν μάχιμον καὶ λοίδορον ἔοικε λέγειν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν τοιούτων ὅσον ἐν τῇ γεώδει προαιρέσει, κατευθύναι δύναται ἀεὶ στρεβλούμενος ἐκ τοῦ μάχιμος εἶναι· φιλαμαρτημένων γὰρ τὸ χαίρειν μάχαις καὶ ὕβρεσι καὶ λοιδορίαις. Διὸ καὶ τὸ κατευθύνεσθαι ὑπὸ ἀρετῆς οὐ δυνατὸν ἔχειν τὸν τοιοῦτον.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜ'

Στ. ε'. Ἱκανὴ τυγχάνει αὐτῶν ἡ κακία, εἰ γενοίμην αὐτῶν κοινωνός, διασκορπίσαι μου τὴν προσευχὴν καὶ εἴσω τῶν κακιῶν αὐτὴν ὑποβαλεῖν.

Στ. ς'. Ὁ δὲ Σύμμαχος· «Ἔτι γὰρ καὶ ἡ προσευχή μου ἐντὸς τῶν κακῶν αὐτῶν· ἐκτιλήσονται ἐν χειρὶ πέτρας οἱ κριταὶ αὐτῶν. Ἀκούσονται ῥήσεις μου ἡδίστας· ὥσπερ γεωργὸς ὅτ' ἂν ῥήσσῃ τὴν γῆν, ὡς ἐσκορπίσθη ἡμῶν τὰ ὀστᾶ παρὰ τὸν ᾅδην»[7].

Στ. η'. Πρὸς σέ, ὦ Κύριε, ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἐλπίσας ἐπὶ σέ[8]. Διὸ «μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου»[9] ὡς τέλεον αὐτὴν ἐκπεσεῖν. Εἰ γὰρ καὶ διεσκορπίσθη τὰ ὀστᾶ ἑκάστου ἡμῶν παρὰ τὸν ᾅδην[10],

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 139,6. 2. Πρβλ. Ψαλ. 139,5. 3. Πρβλ. Ψαλ. 139,9. 4. Πρβλ. Ψαλ. 16,8. 5. Πρβλ. Ψαλ. 135,12. 6. Πρβλ. Ψαλ. 139,12. 7. Πρβλ. Ψαλ. 140,5-7. 8. Πρβλ. Ψαλ. 140,8. 9. Ψαλ. 140,8. 10. Πρβλ. Ψαλ. 140,7.

ἀλλ᾽ οὖν ἐλπίζω ὅτι συνάξας ἀποκαταστήσεις αὐτὰ τῇ οἰκείᾳ συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ. Οὗ γενομένου τῇ σῇ ἀγαθότητι, οὐ μόνον οὐκ ἀναιρεθήσεταί, σοῦ φυλάττοντός με, «ἀφ᾽ ἧς συνεστήσαντό μοι παγίδος»[1]. Οὐκ ἐκ μόνης δὲ ταύτης, ἀλλὰ καὶ «ἀπὸ σκανδάλων τῶν ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν»[2] φυλάξῃς με.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΑ′

Σ τ. η′. Εὐκαίρως, οἷα δὴ ἀποκεκλεισμένος εἰς τὰ ἐσώτατα τοῦ σπηλαίου, προσεύχεται λέγων κατὰ τὸν Σύμμαχον· «Ἔξω ποίησον ἀπὸ συγκλεισμοῦ τὴν ψυχήν μου»[3] σαφῆ δὲ καὶ τὰ λοιπά. Κατὰ ἀναγωγὴν δὲ ἡ κακία καὶ ἡ δυσσέβεια πᾶσα, ὥσπερ φρουρά τις ἔνδον τὰς ψυχὰς περιλαβοῦσα κατεῖχεν, ἀφ᾽ ἧς φυλακῆς ἑκάστη ἀναπέμπει τὴν προκει**[1604]**μένην εὐχήν, ὡς ἐπινεύσοντα τὸν Κύριον ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸ «ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει»[4]· οὐ πάντων δέ ἐστι τοῦτο λέγειν «Ἔκβαλε ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχήν μου»[5] ἀλλ᾽ ἢ τῶν δυναμένων διὰ καθαρότητα καρδίας καὶ χωρὶς τοῦ σώματος τούτου ἐπιβαλεῖν τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων. Ὁ δὲ Ἀκύλας «Ἐξάγαγε ἐξ ἀποκλεισμοῦ τὴν ψυχήν μου»· ὡς ἐν εἱρκτῇ γάρ τινι καὶ δεσμωτηρίῳ κατείχετο, τῶν πολεμίων τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου προσκαθημένων· ὑπισχνεῖται δὲ τῆς σωτηρίας τυχὼν ὕμνοις τὰς εὐεργεσίας ἀμείβεσθαι.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΒ′

Σ τ. α′. Ὁ μὲν τρίτος ψαλμὸς ἐπιγέγραπται «Ψαλμὸς τῷ Δαυὶδ ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσαλὼμ τοῦ υἱοῦ»[6]. Ἐνταῦθα δέ, «Ὅτε αὐτὸν ὁ υἱὸς κατεδίωκεν»[7]· οὐχ οὕτω δὲ δεινὸν τὸ φυγεῖν ἀπό τινος ὡς ἐκεῖνον διώκειν. Ἐνδέχεται γὰρ καὶ ἐξ ὑπονοίας μόνης φεύγειν. Τὸ μέντοι τὸν διωκόμενον ἐλαύνεσθαι ἐμφαίνει τὴν ὠμότητα καὶ ἀγριότητα τοῦ διώκοντος. Φησὶν οὖν· Πολλῶν ἐπιδεὴς ὢν κατέφυγον πρὸς σέ, ἐπιστάμενος ἀκριβῶς ὅτι πληρώσεις με πάντων ὧν ἐλλιπής εἰμι, ἐνωτισάμενος τὴν δέησίν μου «ἐν τῇ ἀληθείᾳ»[8] τῷ εἰπόντι· «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια»[9]. Ἢ ἐπεὶ ἐν εἰκόνι καὶ σκιᾷ τέως λατρεύω, εὔχομαι καὶ τὸ λοιπόν μοι δοθῆναι, ἔστι δὲ τὸ ὑπερβῆναι τὴν τυπικὴν θεραπείαν ἐπὶ τῷ γυμνῇ τῇ ἀληθείᾳ σου προσβαλεῖν, ἵνα πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ σοι προσκυνήσω. «Ἐπάκουσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου»[10] δικαιώσας με ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ ἐμὴ δικαιοσύνη ὡς οὐδὲν ἐναντίον σου λογισθήσεται. Διὸ καὶ ἀξιῶ ὅλως «μὴ

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 140,9. 2. Ψαλ. 140,9. 3. Πρβλ. Ψαλ. 141,8. 4. Ἡσ. 42,7. 5. Πρβλ. Ψαλ. 141,8. 6. Ψαλ. 3,1. 7. Ψαλ. 142,1. 8. Ἐνθ᾽ ἀν. 9. Πρβλ. Ἰω. 14,6. 10. Ψαλ. 142,1.

εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν»[1] μετ' ἐμοῦ. Εἰμὶ γάρ σου δοῦλος καὶ κριθῆναι πρὸς σὲ ἢ ἐπὶ σοῦ φοβοῦμαι· ἐξετάζεις γὰρ οὐ τοὺς λόγους ἢ τὰ ἔργα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόθεσιν, ἀφ' ἧς ταῦτα. Ὅθεν τῶν ζώντων οὐδείς, κἂν ἀκροτάτην ἀρετὴν ἔχῃ, δικαιωθῆναι ἐνώπιόν σου δυνήσεται. Πάντες γοῦν οἱ δίκαιοι συγκρίνοντες τὴν σφῶν δικαιοσύνην τῇ σῇ, ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης φασίν, «ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν»[2] ἐναντίον σου. Δικαιούμεθα δὲ δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχοντες τὴν δικαιοσύνην τὴν χωρὶς... φανερωθεῖσαν, μαρτυρουμένην ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

Στ. γ'. Ἔστι μὲν κατὰ ἀναγωγὴν καὶ τὸν διάβολον εἰπεῖν. Οὐ παύεται γὰρ ἐκεῖνος διώκων. Πῶς οὖν ἀπαλλαγείημεν τοῦ διώκεσθαι; Εἰ τόπον εὕροιμεν, ἔνθα εἰσελθεῖν οὐ δύναται. Καὶ ποῖος οὗτός ἐστιν ἀλλ' ἢ ὁ οὐρανός; Καὶ πῶς δυνατὸν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι; Νῦν ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «Τὰ ἄνω φρονεῖτε[3], οὗ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος»[4]· καὶ «Ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς»[5].—«Ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωήν μου»[6]. Πολλὰ σημαίνει τῆς ταπεινώσεως τὸ ὄνομα· ἔστι γὰρ καὶ ἀρετῆς ταπείνωσις, ὡς ὅταν λέγῃ, «Καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ **[1605]** ἐξουδενώσει»[7]. Ἔστιν καὶ ἀπὸ συμφορῶν ταπείνωσις καὶ ἀπὸ ἁμαρτημάτων. Ἐνταῦθα μέν τοι τὴν ἀπὸ τῶν συμφορῶν λέγει· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· «Ἐταπείνωσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ζωήν μου· ἐκάθισέν με ἐν σκοτεινοῖς» καὶ ὅτι «ὡς νεκροὺς αἰῶνος»[8]. Διπλῆν λέγει τὴν συμφοράν, ὅτι καὶ ἐν σκοτεινοῖς καὶ ὅτι ὡς νεκροὺς αἰῶνος, τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν φυγὴν αἰνιττόμενος. Ἐπειδὴ γάρ ἐστιν καὶ ἐν σκοτεινοῖς, οἶδε τί πράττειν λύχνον ἅψαντα, μετὰ ἐπιτάσεως δεῖξαι βουλόμενος τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν καὶ τῷ ὀνόματι τῶν νεκρῶν ὤγκωσε τὴν τραγῳδίαν. «Νεκροὶ δὲ αἰῶνος» εἶεν ἂν καὶ οἱ τῆς ἐν Θεῷ ζωῆς ἐστερημένοι· περὶ ὧν φησιν· «Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς»[9].

Στ. ς'. Ταύτην «τὴν ἄνυδρον γῆν»[10] καὶ τὰς παραπλησίους ψυχὰς ἀνύδρους τόπους οὔσας διέρχεται τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, οὐχ εὑρίσκον παρ' αὐταῖς μονὴν ἢ ἀνάπαυσιν[11]. Πλήν, εἰ καὶ ἐν ἀνύδρῳ τυγχάνουσιν ἐστερημέναι τῶν φαύλων ὑδάτων, διώκουσι τὸν Κύριον ἐπὶ τὸ ὡς ὄρθρον ἕτοιμον εὑρεῖν αὐτόν, ὅτε καὶ ἥξει αὐταῖς ὡς ὑετὸς πρώιμος καὶ ὄψιμος[12]. Διὸ καὶ ἔνυδροι γενήσονται, πηγὰς ἐν αὐταῖς ἔχουσαι ὕδατος ζῶντος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον[13].

Στ. θ'. Ἀπὸ ἐνὸς ἐχθροῦ καταδιωχθείσης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὡς ἀρτίως εἶπεν, ἀπὸ πλήθους ἐχθρῶν ἐξαιρεθῆναι νῦν παρακαλεῖ.

---

1. Ψαλ. 142,2. 2. Ἡσ. 64,5. 3. Κολ. 3,2. 4. Κολ. 3,1. 5. Φιλιπ. 3,2. 6. Ψαλ. 142,3. 7. Ψαλ. 50,19. 8. Ψαλ. 142,3. 9. Λουκ. 9,60. 10. Πρβλ. Ψαλ. 142,6. 11. Πρβλ. Ματθ. 12,43. 12. Πρβλ. Ὡσ. 6,3. 13. Πρβλ. Ἰω. 4,14.

Ἀλλ' οὐ μάχονται αἱ οὕτω διάφοροι λέξεις· τὸν μὲν γὰρ ἀρχηγέτην τῆς κακίας ἐχθρὸν ἕνα εἶπεν· τὴν δὲ στρατιὰν αὐτοῦ πληθυντικῶς ἐκάλεσεν ἐχθρούς. Ἀπαιτεῖ δὲ τὸ ἐξαιρεθῆναι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν δικαιότατα, ἐπείπερ πρὸς οὐδένα ἢ πρὸς αὐτὸν μόνον κατέφυγεν[1].

Στ. ι'. «Δίδαξόν με», φησί, μὴ εἰδέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ «ποιεῖν τὸ θέλημά σου»[2]. Οὐ γὰρ τὸ ἐπίστασθαι αὐτῷ, ἄνευ τοῦ ἐνεργεῖν, ἁγιαστικὸν καὶ μακαριοποιόν ἐστιν, ἀλλ' ἐνεργούμενον καὶ πραττόμενον. Διὸ καὶ ὁ Σωτήρ φησιν· «Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς»[3]. Φανερῶν δὲ ὅτι ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπίσταται αὐτό, οὐ πάντως τοῦ εἰδότος καὶ ποιοῦντος. Τούτῳ συνάδει καὶ τὸ «Μάθετε καλὸν ποιεῖν»[4]. Τίς δὲ αὕτη ἡ μάθησις τοῦ θείου θελήματος, ἡ ἑξῆς σημαίνει λέξις, ὅτι ὁδήγησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματός ἐστιν «εἰς τὴν εὐθεῖαν γῆν»[5]. Ὁ γὰρ μαθὼν τὸ ἐν ἠθικαῖς ἀρεταῖς τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα, ὁδηγηθήσεται δωρεᾷ Θεοῦ ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου τοῦ ἐνεργοῦντος ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν πᾶσιν[6]. Γῆ δὲ εὐθεῖα ἢ ἡ ἀγαθὴ καὶ καθαρὰ καρδία ἐστίν, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦ καρποφορήσει σπόρος, ἢ ἡ τῶν πραέων.

Στ. ια'. «Ἕνεκα τοῦ» ἐπικεκλημένου «ὀνόματός σου»[7] σὸς χρηματίζω· «ζήσεις με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου»[8] κατὰ ταύτην δικαιῶν με. Οὕτω γὰρ συμβήσεται τὸ ζήσεσθαί με ἐν αὐτῇ· εἰκότως δὲ εἰς μέλλοντα χρόνον ἐνέκλεινεν τὸ «ζήσεις με»· ἐπείπερ ἐνταῦθα ὥσπερ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ μερικῶς, οὕτω καὶ τὸ ζῆν ἔχομεν, ζησόμενοι τελείως τὸ τηνικαῦτα ὅταν φανε**[1608]**ρωθῇ ὁ Χριστὸς ἡ ζωὴ ἡμῶν. Αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ ζήσεται ὁ προσβαλὼν αὐτῇ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΓ'

Στ. β'. Ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὰς προσηγορίας ἐποιήσατο. «Σύ» γάρ, φησίν, «ἔλεός μου»[9] παρὰ σοῦ γὰρ ἐδεξάμην τὰς τοῦ ἐλέους πηγάς· σὺ «καταφυγή μου»[10] πρὸς σοῦ γὰρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην βοήθειαν ὑπερβὰς καταφυγὼν διεσώθην· σὺ «ἀντιλήπτωρ μου»[11], τῆς γὰρ σῆς ἀπολαύσας ῥοπῆς κρείττων ἐγενόμην τῶν πολεμίων· σὺ «ῥύστης μου καὶ ὑπερασπιστής μου»[12], σὺ γάρ με καὶ περιέφραξας πολεμούμενον καὶ ἐρρύσω πολιορκούμενον. Τὴν εἰς σὲ τοίνυν ἐλπίδα σχήσω βεβαίαν.

---

1. Πρβλ. Ψαλ. 142,9. 2. Ψαλ. 142,10. 3. Ματθ. 7,21. 4. Ἡσ. 1,17. 5. Πρβλ. Ψαλ. 142,10. 6. Πρβλ. Α' Κορ. 12,11. 7. Ψαλ. 142,11. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Ψαλ. 143,2. 10. Ἔνθ' ἀν. 11. Ἔνθ' ἀν. 12. Ἔνθ' ἀν.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΔ'.

Στ. δ'. Ἐπεὶ πάντα, ἅ ἐποίησεν ὁ Θεός, μένει εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστήν[1], ἑκάστη γενεὰ βλέπουσα αὐτοῦ τὰ ἔργα, ἐπαινεῖ αὐτά[2] ὑπὲρ πάντα ἔπαινον τυγχάνοντα αὐτὰ ὁρῶσα. Καὶ ἀπαγγέλλουσιν τὴν δύναμίν σου[3], καθ' ἣν εἰς ὕπαρξιν ἤγαγες αὐτά. Αὕτη δέ ἐστιν ἡ σοφία καθ' ἣν πάντα πεποίηκας. Δύναμις δὲ καὶ σοφία σου τὸ γέννημα τὸ Μονογενής σου· Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία[4].

Στ. ε'. Ὅσοι μὲν εἰλήφασι τῆς ἁγιότητος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ μεταποιοῦνται καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑμνοῦσι τὸν οὗ ἡ ἁγιότης καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς δόξα αὐτῆς[5]. Οὐ ψιλῇ δὲ προφορᾷ, ἀλλὰ πρὸ ταύτης ἔργοις καὶ ὀρθῇ διαθέσει ἁγίως καὶ ἐπιδόξως, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπῶς νοοῦντες, ἐνεργοῦντες καὶ λέγοντες.

Στ. ι γ'. Κρατεῖ Θεὸς πάντων, ἃ διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τοῦ Λόγου πεποίηκε καὶ παντοκράτωρ ἐστίν. Εἰ δὲ καὶ τῶν αἰώνων ἐστὶ ποιητὴς (εἴρηται γὰρ «Δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν»[6]) καὶ αὐτῶν ἄρα βασιλεύει· λέγει δὲ καὶ Παῦλος· «Τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ»[7].

Εἰ οὖν ὁ Πατὴρ βασιλεὺς τῶν αἰώνων καὶ τοῦ Υἱοῦ ἡ βασιλεία ἐστὶ πάντων τῶν αἰώνων[8]. Εἴη οὕτως δὲ καὶ ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος ὑπάρχει ἡ βασιλεία αὐτοῦ καὶ πρὸ τῶν αἰώνων καὶ μετ' αὐτοὺς βασιλεύοντος αὐτοῦ. «Κύριος» γὰρ «βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνας καὶ ἔτι»[9]· καὶ «Ὁ Θεὸς ἡμῶν βασιλεὺς πρὸ αἰῶνος»[10] τοῦτ' ἔστι πρὸ παντὸς αἰῶνος. Ἀκολούθως δὲ τῇ βασιλείᾳ καὶ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ παρατείνει εἰς πάσας τὰς γενεὰς[11] καὶ δεσπόζει μὲν τῶν ὑπὸ χρόνον καὶ γενεὰν ὄντων, βασιλεύει δὲ τῶν ὑπεραναβεβηκότων τὰ πρόσκαιρα διὰ τὸ σκοπεῖν τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ αἰώνια[12].

Στ. ι δ'. Τάχα καταπίπτειν οἷοί τε εἰσὶν οἱ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ φαύλοις λογισμοῖς ἄνευ πράξεως ὄντες κατερραγμένοι δέ, οἱ ἐνεργητικῶς ἁμαρτάνοντες. Πλὴν ἑκατέροιν βοηθῶν, τοὺς μὲν ὑποστηρίζει, ἐντελλόμενος ἑκάστῳ, «Οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου»[13] καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ τὸ «Μή σε νικήσει κάλλους ἐπιθυμία»[14] παραινῶν διὰ σοφοῦ ἀνδρός. **[1609]** Καταπίπτοντες δὲ εἶεν ἂν οἱ ἁμαρτάνοντες μὲν ἐν ἠθικοῖς, περιεχόμενοι δὲ τοῦ χριστιανισμοῦ· καταρραχθέντες δέ, οἱ ἀποστάντες αὐτοῦ.

Στ. ι ζ'. Ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αἷς ἐπιπορεύεται προνοῶν, διοικῶν, κρίνων, εὐεργετῶν, χαριζόμενος, κολάζων, δίκαιος εὑρίσκεται·

---

1. Πρβλ. Ἐκκλ. 3,14. 2. Πρβλ. Ψαλ. 144,4. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Α' Κορ. 1,24. 5. Πρβλ. Ψαλ. 144,5. 6. Πρβλ. Ἑβρ. 1,2. 7. Α' Τιμ. 1,17. 8. Πρβλ. Ψαλ. 144,13. 9. Ἐξ. 15,18. 10. Ψαλ. 73,12. 11. Πρβλ. Ψαλ. 144,13. 12. Πρβλ. Β' Κορ. 4,18. 13. Δευτ. 5,21. 14. Παρμ. 6,25.

«Θεὸς» γὰρ «πιστός, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία»[1]. Εἰ δὲ καὶ ὁδοὺς αὐτοῦ λέγοι τις τὰς ἀρετὰς (φέρουσι γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν πρακτικῶς καὶ διανοητικῶς ὁδεύοντα); καὶ ἐν ταύταις δίκαιος ἀναφαίνεται· οὐδεὶς γοῦν σπουδαῖος καὶ κατ' ἀρετὴν βιῶν αἰτιᾶται τὴν Πρόνοιαν, ἀλλ' εἴ τις φαῦλος καὶ ἔξω τῶν ὁδῶν αὐτοῦ βεβηκώς.

Στ. ιη'. Εἰσαγωγικώτερον δὲ τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὅθεν «ἐγγὺς» αὐτῶν εἴρηται, τελείων ὄντων «τῶν ἐπικαλουμένων αὐτόν»[2]. Ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ καὶ Σαμψὼν ἐπεκαλοῦντο τὸν Κύριον. Ὁ δὲ τὸ ἀνθρώπινον ἀρνησάμενος θέλημα τῷ Θεῷ λέγει· «Δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημά σου, ὅτι ὁ Θεός μου εἶ σύ»[3]. Ὅπερ εἰς ἔργον καταβάλλει Θεός. Θελήματα μὲν οὖν αὐτῶν, αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί· θέλημα δέ, ἡ κοινή τε καὶ γενική. Φυλασσομένου δὲ τοῦ ἀγαπωμένου ὑπὸ Θεοῦ, ὁ δὲ πονηρὸς κατ' οὐδὲν ἅψεται αὐτοῦ. Ἀπόκειται δὲ τῷ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ ἰσχύος ἀγαπῶντι, «ἃ ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»[4].

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΕ'

Στ. θ'. Ἐπεὶ ἅμα τῶν δικαίων μνημονεύει τῶν προσηλύτων ἡ προκειμένη λέξις, τοὺς μὲν ἀγαπωμένους ὑπὸ Κυρίου, «δικαίους» λεκτέον τοὺς κατὰ Παλαιὰν Γραφὴν εὐαρεστήσαντας αὐτῷ· προσηλύτους δέ, τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντας ἐπὶ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου διδασκαλίαν. Πρὸς τούτοις ἐπίστησον, μή ποτε οἱ ἄρτι τῇ θεοσεβείᾳ προσερχόμενοι προσήλυτοι· οἱ δὲ διαβεβηκότες καὶ τελειωθέντες ἐν αὐτῇ, δίκαιοι εἴρηνται. Ὅθεν τοὺς μὲν δικαίους ἀγαπᾷ[5], φυλάττει δὲ τοὺς προσηλύτους[6]· οἱ γὰρ εὐθέως προσεληλυθότες τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, ὡς μήπω ἰσχυροὶ καὶ βέβαιοι, δέονται τοῦ φυλάττοντος Κυρίου ἐπὶ τῷ ἀβλαβεῖς διαμεῖναι, τῶν δικαίων διὰ τελειότητος οἰκειουμένων αὐτῷ καὶ ἀγαπωμένων ὑπ' αὐτοῦ.

Στ. ι'. Ἡ «Σιὼν» ἡ σκοπευτικὴ καὶ ἐξεταστικὴ τῆς ἀληθείας, ἤτοι ψυχὴ τελεία, ἢ Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. «Βασιλεύσει σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα»[7]· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, παρατεινούσης τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Εἴρηται ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ περὶ τῆς ἀτελευτήτου βασιλείας αὐτοῦ διατεινούσης εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας καὶ ὡς δεσπόζει εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. «Βασιλεύσει» γὰρ «Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ Θεός σου, Σιών, εἰς γενεὰν καὶ γενεάν»[8].

---

1. Δευτ. 32,4. 2. Πρβλ. Ψαλ. 144,18. 3. Ψαλ. 142,10. 4. Α' Κορ. 2,9. 5. Πρβλ. Ψαλ. 145,8. 6. Πρβλ. Ψαλ. 145,9. 7. Πρβλ. Ψαλ. 145,10. 8. Ψαλ. 145,10.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΣ′

Στ. α′. «Ψάλατε», φησίν· «ἀγαθὸν» γάρ ἐστι καὶ ὠφέλιμον. Ὡς κατὰ τοῦτο, ψαλμὸν αἴνου διαφέρειν οὐδέν, καὶ μᾶλλον ὅταν ψάλλει τις πνεύματι καὶ **[1612]** τῷ νῷ. Εἰ δὲ ψάλλειν ἔτι τὸ πρακτικῶς ἐνεργεῖν, τοῖς τὸν ἀγαθὸν τοῦτον ψαλμὸν κατορθώσασι παραινεῖ καὶ διὰ θεολογίας αἰνεῖν τὸν Θεόν, ὡς ἂν πράξει καὶ νοήσει τελειωθέντες εὐφραίνωσι τὸν Θεόν· «Θυσία» γάρ, φησίν, «αἰνέσεως δοξάσει με»[1]· καὶ τῷ δυναμένῳ προσάγειν αὐτὴν προστάττει τὸ Πνεῦμα· «Θῦσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως»[2].

Στ. γ′. Τοιούτοις δὲ λογικοῖς δεσμοῖς ἰάσατο τὸν τραυματισθέντα καὶ συντριβέντα ἐν τῷ καταβαίνειν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχώ.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΖ′

Στ. δ′. Ὥσπερ ἡ ἐκ Θεοῦ σοφία οὐκ ἔστιν ἐπίγειος, οὐ ψυχική, οὐ δαιμονιώδης, ἀλλ' ἄνωθεν ἐξ αὐτοῦ κατερχομένη, οὕτω καὶ τὸ λόγιον αὐτοῦ οὐκ ἐκ γῆς ὑπάρχον ἀποστέλλεται ἐν τῇ γῇ[3] γινόμενον πρὸς ἕκαστον τῶν διακονεῖν αὐτῷ δυναμένων, τυγχάνον τὸ αὐτὸ τῷ διδομένῳ ὑπὸ Κυρίου ῥήματι τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ. Εἶτα δοθὲν τοῦτο νεμόμενον πλείονας ψυχὰς ἕως τάχους δραμεῖται λόγος ὢν Θεοῦ, πληρουμένου τοῦ «Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν»[4]. Ἅμα οὖν γέγονεν ἡ ἀνάληψις αὐτοῦ καὶ εὐθέως διέβη ὁ εὐαγγελικὸς λόγος ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἥτις ἐστὶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Πρὸς τὰ εἰρημένα φαίνεται ἡμῖν οἱονεὶ ἐν παραβολῆς τρόπῳ ταῦτα ἐπῆχθαι, τῶν τῆς κοσμικῆς δημιουργίας ἔργων παρατιθεμένων καθ' ὁμοίωσιν τῇ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκονομίᾳ. Ὥσπερ γὰρ χιὼν εἴς τινα καταρρ[υ]εῖ[σθαι] τόπον καὶ πάχνη μετὰ ταῦτα λύεται καὶ ὕδατα προχεῖ, οὕτως ὁ θεῖος Λόγος εἰς Ἰουδαίους κατασκήψας τὰ πρῶτα, μετὰ τοῦτο ἐπὶ πάντας διακέχυται. Διὸ καὶ ἡ τοῦ λόγου ἀποστολὴ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος πνεῦσις καλῶς διὰ τῶν κοσμικῶν ἔργων ὑποδηλοῦται. Ὅτι δὴ Λόγου παραγενομένου εἰς κόσμον καὶ τοῦ Πνεύματος πνεύσαντος, ἐξῆλθεν ἐξ Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὁ λόγος τῆς ἱερᾶς καὶ σωτηρίου διδασκαλίας. Κατ' ἀλληγορίαν νοήσῃς τὴν χιόνα καὶ τὸν κρύσταλλον καὶ τὴν ὁμίχλην πειρασμοὺς ἐπαγομένους τοῖς ἁγίοις πρὸς δοκιμήν. Οὗτοι γὰρ ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἐπαγόμενοι ψύχειν πειρῶνται τὴν ἐν αὐτοῖς ἀγάπην· ἐπείπερ ὡς ψύχει λάκκος, οὕτως ψύχει κακία αὐτῆς[5]. «Κατὰ πρόσωπον τοῦ ψύχους τούτου τίς ὑποστήσεται»[6]; Εἰ μὴ ὁ κατὰ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ τὸν Ἰὼβ καὶ τὸν Ἰα-

---

1. Ψαλ. 49,23. 2. Ψαλ. 49,14. 3. Πρβλ. Ψαλ. 147,4. 4. Ψαλ. 18,5. 5. Πρβλ. Ἱερ. 6,7. 6. Πρβλ. Ψαλ. 147,6.

κώβ τὸν εἰπόντα, «Ἐγενόμην συγκαιόμενος τῷ καυστικῷ τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός»[1]. Πρὸς ταῦτα λήψῃ καὶ τὰ ὑπὸ Μωϋσέως εἰρημένα· «Προσδοκάσθω ὡς ὑετὸς τὸ ἀπόφθεγμά μου καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματά μου, ὡσεὶ ὄμβρος ἐπ' ἄγρωστην, καὶ ὡσεὶ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον»[2]. Ὧ γὰρ λόγῳ τὰ ῥήματα Μωϋσέως τούτοις ὁμοιοῦται, τούτῳ τῷ λόγῳ τὸ ἀποσταλὲν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ λόγιον, διαιρεῖται εἰς πάντα τὰ εἰρημένα.

Στ. ζ'. Ὁ προνοητικὸς τοῦ Θεοῦ λόγος ἀποστελλόμενος τήξει τὴν χιόνα καὶ τὰ συναριθμούμενα αὐτῇ· **[1613]** ἀλλὰ καὶ «πνεύσαντος αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, ὕδατα ῥυήσεται»[3]· πνεῦμα δὲ τὸν Νότον φασὶν εἰς ταῦτα μεταβαλλόντων τῶν προωνομασμένων τῆς χιόνος καὶ τῶν παραπλησίων· εἰ δὲ καὶ πνευματικῶς καὶ τούτων ἀκοῦσαι δεῖ, ὁ σαφηνιστὴς τοῦ Θεοῦ λόγος τῶν λελαλημένων μετ' ἐπικρύψεως ἀποσταλείς, τήξει τὴν ὁμίχλην, τὸν κρύσταλλον, τὴν χιόνα, ἐπὶ τῷ πότιμα αὐτὰ ποιῆσαι ἅμα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ πνεύσαντος· ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀποστελλόμενος εἰς τὴν καρδίαν τῶν αὐτὸν παραδεχομένων, τοὺς αὐτοὺς πειρασμοὺς καὶ ἀφανεῖς καταστήσει. Οἵ τε τῷ πνεύματι ζέοντες, γενναίως τοὺς τοιούτους ὑπομένοντες πειρασμοὺς διαλύσουσιν αὐτούς.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΜΗ'

Στ. α'. Οἱ τὸν νέον ἄνθρωπον ἐνδυσάμενοι ᾄδειν δύνανται μόνοι τὸ καινὸν ᾆσμα, τῷ φρονεῖν καὶ πράττειν τὰ τῆς Καινῆς Διαθήκης, δουλεύοντες καινότητι πνεύματος καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος[4]. Οἳ καὶ συμπληροῦσιν Ἐκκλησίαν ὁσίων κατορθοῦντες τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστὰ[5] καὶ ὁσιωτάτην ἔχοντες δικαιοσύνην πρὸς τὸν Θεόν· δι' ὧν κατορθουμένων αἰνοῦσι τὸν Κύριον.

---

1. Πρβλ. Γεν. 31,40. 2. Δευτ. 32,2. 3. Πρβλ. Ψαλ. 147,7. 4. Ρωμ. 7,6. 5. Ἡσ. 55,3. Πράξ. 13,34.

ΨΑΛΜΟΣ ΡΝ΄

Σ τ. γ΄. Ὁ μὴ ἐπαισχυνόμενος Ἰησοῦν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, μετὰ παρρησίας σαφῶς καὶ μεγαλοφώνως τὰ τῆς θεολογίας προφέρων, αἰνεῖ αὐτὸν καὶ τὸν Πατέρα αὐτοῦ «ἐν ἤχῳ σάλπιγγος»[1]. Ὅθεν καὶ οἱ τῆς ἀληθείας κήρυκες ἐπὶ τῷ παρρησιέστερον καὶ σαφῶς ἀπαγγέλλειν τὴν διδασκαλίαν ἐντολὴν ἔχουσιν ὡς σάλπιγγι ἑαυτῶν ὑψοῦν τὴν φωνήν[2]. Εἴρηται γοῦν πρὸς αὐτούς· «Σαλπίσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, κηρύξατε ἐν ὄρει ἁγίῳ μου»[3]. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, ὅπως πᾶσι τοῖς ἀνισταμένοις φανερὰ καταστῇ, διὰ σάλπιγγος σημαίνεται· «Σαλπίσει γάρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι»[4]. Καὶ ἐν ἑτέρᾳ Ἐπιστολῇ· «Ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπὸ οὐρανοῦ ἐπὶ τῷ τοὺς κεκοιμημένους ἐν Χριστῷ ἀναστῆναι»[5]. Ὡς οὖν τὸ πρόσταγμα τῆς ἀναστάσεως φανερούμενον πᾶσιν ἐπὶ τῷ δικαίους καὶ ἀδίκους ἀναστῆναι τῷ μεγαλοφώνῳ τῶν **[1616]** ὀργάνων, γνωρίζεται ἀκόλουθον καὶ τοῦ Θεοῦ αἴνους ταὐτῷ τῷ ὀργάνῳ προφέρεσθαι. «Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ»[6]. Ὅτι τὸ ψαλτήριον καὶ ἡ κιθάρα καὶ ποίαν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα διαφοράν, ἐν τοῖς προάγουσιν εἴρηται. Αἰνετέον οὖν Θεὸν ψάλλοντες ἐν πνεύματι καὶ νῷ· τοῦτο τὸ ψαλτήριον. Τὸ γὰρ πνεῦμα καὶ ὁ νοῦς ἄνωθεν ἐκ Θεοῦ δι' ὑψηλότητα δογμάτων συνηχεῖ.

Σ τ. ε΄. Δηλοῦσθαι νομίζω διὰ τὸ «αἰνεῖσθαι αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχοις»[7] τὸ δεῖν καὶ φωνῇ τῇ κατὰ προφορὰν ὑμνεῖν διὰ θεολογίας τὸν Κύριον. Παρίσταται δέ μοι τοῦτο νοεῖν ἐκ τῆς τοῦ Ἀποστόλου λέξεως γράφοντος οὕτω· «Γέγονα χαλκὸς ἠχῶν καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον»[8]. Εἰ γάρ, φησί, μὴ νῷ καὶ γλώσσῃ λαλήσω, μηδὲ ἑρμηνεύων ἕκαστα τῶν ὑπὸ τῆς γλώττης εἰρημένων, ἀντιλήψει τοῦ ἀκροατοῦ μόνης φωνῆς ἄνευ διανοίας ἔχοντος, ὡς δοκεῖν αὐτῷ βάρβαρον εἶναι τὸν λαλοῦντα. Φωνῆς ἤχου μόνον αἴσθησιν ἔχοντος γίνεται αὐτῷ χαλκὸς ἠχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον κροῦον καὶ περιβομβοῦν μόνον τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ. Δοξολογῶμεν τοίνυν Θεόν, καὶ στη.. προφορᾷ μιμούμενοι τοὺς τελείους δικαίους ἄνδρας· εἴρηται γὰρ περὶ ἑκάστου τούτων τὸ «Διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντὸς σοφία»[9] ὁμοίως καὶ «Στόμα δικαίου μελετήσει σοφίαν καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσει κρίσιν. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ»[10], τοῦτ' ἔστι νῷ καὶ γλώσσῃ καὶ στόματι ὑμνεῖ Θεόν· εὔηχον δὲ κύμβαλον εἶπε τὴν ἐμμελῆ καὶ μεμουσωμένην φωνήν, ἀριδήλως σημαίνουσαν τὰ πράγματα. Τὴν δὲ αὐτὴν «κύμβαλον ἀλαλαγμοῦ»[11] φησι προφερόμενον ἐπινίκια κατὰ ἀλόντων καὶ ὑπὸ (χεῖρα) γενομένων τῶν ἐχθρῶν.

---

1. Ψαλ. 150,3. 2. Πρβλ. Ἡσ. 58,1. 3. Ἰωὴλ 2,1. 4. Α΄ Κορ. 15,52. 5. Πρβλ. Α΄ Θεσ. 4,16. 6. Ψαλ. 150,3. 7. Ψαλ. 150,5. 8. Α΄ Κορ. 13,1. 9. Σ. Σειρ. 27,11. 10. Ψαλ. 36,30-31. 11. Πρβλ. Ψαλ. 150,5.

Σ τ. ς'. Ὅτε πάντα ἐν πᾶσιν ὁ Θεὸς γενήσεται[1], πληρωθήσεται ἡ προκειμένη λέξις· βοηθῶν γὰρ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, νόησιν πνοῆς θείας ὑμῖν ἐνδίδωσιν, ὡς καὶ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἀναγέγραπται τὸ «Ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν»[2]. Ζωὴ γὰρ καὶ πηγὴ ζωῆς ὁ εἰπὼν «Ἐγώ εἰμι ἡ ζωή»[3]. Περὶ ἧς ζωῆς εἴρηται τῷ Πατρὶ «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς»[4]. Ταύτης τῆς μακαριοποιοῦ καὶ ἁγιαστικῆς ζωῆς πνοὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐρχομένη, ζῶσαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρασκευάσει, ὥστ' ἂν εἰπεῖν εἰσχαιρικῶς τὸν τούτου τυχόντα «Ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ»[5]. Ταύτης τῆς δωρεᾶς μόνος ἀπολαύει ὁ τὸν Ἰησοῦ λόγον δεξάμενος «Καὶ πιστεύσας τῷ ἀποστείλαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον»[6]. Ταύτην τὴν πνοὴν ἅ... ατω... ὀρέγει... τοῖς ὑπεραναβεβηκόσιν τὰ αἰσθητὰ καὶ πατοῦσιν... τὰ κα... μένοις λαῷ αὐτοῦ, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης περὶ αὐτοῦ· «Οὕτω λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ στερεώσας τὴν γῆν, ὁ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν»[7]· φανερῶν δὲ ὅτι τὴν γῆν. Εἴρηται δὲ καὶ πρός τινος ἀρχαίου. «Πνοὴ δὲ παντοκράτορός ἐστιν ἡ διδάσκουσά με»[8].

---

1. Πρβλ. Α' Κορ. 15,28. 2. Γεν. 2,7. 3. Πρβλ. Ἰω. 14,6. 4. Ψαλ. 35,10. 5. Ψαλ. 21,30. 6. Πρβλ. Ἰω. 5,24. 7. Πρβλ. Ἡσ. 42,5. 8. Ἰὼβ 32,8.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΕΤΕΡΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ*

[1617] *Εἰς τὸν 15ον στίχον τοῦ Θ′ Ψαλμοῦ.*

«Σύντριψον τὸν βραχίονα τοῦ ἁμαρτωλοῦ»[1] κ.τ.λ., ἔνθα ἀναγινώσκεται.

Διδύμου. Μετὰ ἄρθρου ῥηθεὶς ὁ ἁμαρτωλὸς τὸν διάβολον δηλοῖ· οὗ ὁ βραχίων ὑπὸ τοῦ Κυρίου συντρίβεται καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ζητουμένη οὐχ εὑρίσκεται· ἔχουσα ἐν τῷ ἐπιτελεῖσθαι τὸ εἶναι καὶ παυομένη· τὸ γὰρ κακὸν ποιότης ἐστὶν οὐκ οὐσία.

Εἰς τὸν 4ον στίχον τοῦ Κ′ Ψαλμοῦ.

«Ὅτι προέφθασας αὐτὸν ἐν εὐλογίαις χρηστότητος· ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου»[2], ἔνθα ἀναγινώσκεται·

Διδύμου. Ἐξ ὧν ἐπιτηδεύει τις στεφανοῦται· ὅ τε γὰρ δίκαιος τὸ δίκαιον διώξας ἀπολήψεται τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον· ὅ τε περὶ Τριάδος δοξάζων ὀρθῶς κομιεῖται τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον· κατατρυφήσας δέ τις τοῦ Κυρίου στεφάνῳ τρυφῆς ὑπεραspίζεται· καὶ ὁ χάριτι σωθεὶς στέφανον χαρίτων δέχεται.

Εἰς τὸν 9ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ.

«Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς σου· ἡ δεξιά σου εὕροι πάντας τοὺς μισοῦντάς σε»[3], ἔνθα ὑπάρχουν·

Διδύμου. Ἤ τοι τιμωρουμένη ἢ πολεμοῦσα τοὺς ἀντιτεταγμένους τῷ θείῳ νόμῳ κατὰ τὸ «Πολεμεῖ Κύριος χειρὶ κρυφαίᾳ ἐπὶ Ἀμαλήκ»[4]· λέγοι δ' ἂν ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἀθέους· ὥστε δι' ὧν πάσχουσιν γνῶναι τὸν ἐπιστατοῦντα τοῖς ὅλοις Θεόν.

(Τὸ ἀκολουθοῦν ἀπόσπασμα εἶναι ἀμφιβόλου γνησιότητος).

Τὰς μετὰ τὸν σταυρὸν τιμωρίας αἰνίττεται τῶν Ἰουδαίων.

---

* Ἐκ τοῦ Νανιακοῦ κώδικος. Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ J. P. Migne (P.G. 39, 1617-1622), ἥτις ἀποτελεῖ ἐπανέκδοσιν τῆς τοῦ Mingarelli (Βολωνία 1784).

1. Ψαλ. 9,36. 2. Ψαλ. 20,4. 3. Ψαλ. 20,9. 4. Ἐξ. 17,16.

Οἱ μὲν ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εὑρίσκουσιν αὐτόν· οἱ δὲ μισοῦντες αὐτὸν εὑρίσκονται ὑπ' αὐτοῦ· καὶ διὰ μὲν τοῦ νόμου εὑρίσκομεν Θεόν· διὰ δὲ τῶν Εὐαγγελίων εὑρισκόμεθα ὑπ' αὐτοῦ· ἢ διὰ πρακτικῆς μὲν εὑρίσκομεν αὐτόν· διὰ δὲ γνώσεως εὑρισκόμεθα ὑπ' αὐτοῦ ἐχθροὶ ὄντες τὸ πρότερον καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τοῦ Θεοῦ· ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ[1].

[1618] *Εἰς τὸν 12ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ.*

«Ὅτι ἔκλιναν εἰς σὲ κακά· διελογίσαντο βουλὰς ἃς οὐ μὴ δύνωνται στῆσαι»[2]· «Ὅτι ἔκλιναν εἰς σὲ κακά»[3]· ἐπειδὴ κατὰ σοῦ τὴν γλῶσσαν ἐκίνησαν καὶ βλασφήμοις λόγοις ἐχρήσαντο.

Ἐν τῇ ᾠᾷ ἀναγράφεται· Διδύμου.

Ὅτι κατ' ἔκκλισιν ἐπιτελεῖται τὰ κακὰ καὶ οὐ κατ' εὐθύτητα ὥσπερ τὰ ἀγαθά. Διὰ πάντων δὲ οἱ φαῦλοι διαστραφέντες· καὶ ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσιν· διαλογίζονται γὰρ ἐπιβουλευτικῶς κατὰ τοῦ βλάβην μὴ ὑπομένοντος.

Εἰς τὸν 2ον στίχον τοῦ ΝΣ' Ψαλμοῦ.

«Καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων σου ἐλπιῶ, ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ἀνομία»[4], ἔνθα ὑπάρχουν·

Διδύμου. Σκιὰν πτερύγων τὴν θείαν κηδεμονίαν καλεῖ· εἰ δὲ προσδιαστέλλεται ἡ σκιὰ τῇ ἀληθείᾳ, τοῦτό φησιν· ὅτι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνων· ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων εἰμὶ ἐλπίζων καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς πτέρυγας ἐλθεῖν ἐπτερωμένος τῇ ἀρετῇ καὶ νοήσει τῇ πνευματικῇ· πτέρυγες γὰρ Θεοῦ· ωσ κ...αστι... καὶ τοῦ Θεοῦ δυνάμεις· καὶ αἱ ὑψιπετεῖς περὶ αὐτοῦ νοήσεις· *καὶ μετ' ὀλίγα·* ἐπεὶ δ' ἂν δὲ παρέλθῃ ἡ ἀνομία· καὶ ἡ κατ' ἐμοῦ ἐπιβουλὴ καὶ ὁ ὠνομασμένος ἐπηρεαστής, οὐκέτι ἐν τῇ σκιᾷ· ἀλλ' ἐν αὐταῖς ταῖς σαῖς πτέρυξι· ὡς ἂν προκόψας· καὶ ἠλευθερωμένος πάσης ἀνόμου πράξεως ἐλπιῶ.

Εἰς τὸν 10ον στίχον τοῦ ΝΖ' Ψαλμοῦ.

«Ὡσεὶ ζῶντας ὡσεὶ ἐν ὀργῇ καταπίεται αὐτούς»[5], ἔνθα ἀναγινώσκεται· Ὡσεὶ ζῶντας ὡσεί[6].

Διδύμου. Οὐ γὰρ ζῶντες ἀλλὰ ζῶσιν ὅμοιοι τυγχάνοντες ὑπὸ ὀργῆς συλληφθήσονται· τὸ γὰρ καταπιεῖν τὸ κρατῆσαι σημαίνει· ὡς τοῦ καταποθέντος ἤδη κεκρατημένου καὶ νενικημένου.

---

1. Ἐφ. 2,12. 2. Ψαλ. 20,12. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 56,2. 5. Ψαλ. 57,10. 6. Ἔνθ' ἀν.

Εἰς τὸν 9ον στίχον τοῦ ΝΗ′ Ψαλμοῦ.

«Καὶ σύ, Κύριε, ἐκγελάσεις αὐτούς· **[1619]** ἐξουδενώσεις πάντα τὰ ἔθνη. Τὸ κράτος μου πρὸς σὲ φυλάξω. Ὅτι σὺ ὁ Θεὸς ἀντιλήπτωρ μου εἶ»[1], ἔνθα ἀναγινώσκεται· «Καὶ σύ, Κύριε, ἐκγελάσεις αὐτούς»[2]· — Ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἐκεῖνα τολμῶσιν· καὶ σὺ δὲ ἀκούεις καὶ βλέπεις καὶ γελᾷς αὐτῶν τὴν ἄνοιαν.

Διδύμου. Οὐ σφετερίσασθαι τὴν βασιλείαν προαιροῦμαι· ἀλλ' ἐκδέχομαι παρὰ σοῦ αὐτὴν λαβεῖν· θαρρῶ δὲ τῇ πείρᾳ γνοὺς πολλάκις, ὅτι καὶ Θεὸς καὶ ἀντιλήπτωρ μου τυγχάνεις· κἂν γὰρ μὴ ἐξ ἐμῆς δυνάμεως ἄξιός εἰμι λαβεῖν τὸ βασιλεύειν, ἀλλά γε τὸ σὸν ἔλεος προφθάσαν, ἐπιδείξει μοι ἐν τοῖς ἐχθροῖς μου· ὡς αὐτοὶ μὲν κολασθήσονται· ἐγὼ δὲ τὴν βασιλείαν λήψομαι παρὰ σοί.

Εἰς τὸν 3ον στίχον τοῦ ΝΘ′ Ψαλμοῦ.

«Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὠργίσθης καὶ ὠκτείρησας ἡμᾶς»[3], ἔνθα ἀναγινώσκεται· «Ὁ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς καὶ καθεῖλες»[4]. — Ἐνταῦθα τὴν αἰχμαλωσίαν προλέγει· εἶτα τοῦ Θεοῦ τὸ δίκαιον καὶ φιλάνθρωπον· — Ὠργίσθης καὶ ὠκτείρησας.

Διδύμου. Ἐλεγκτέον τοὺς ἀμυντικὸν φρονοῦντας εἶναι τὸν δημιουργόν· ὀργίζεται γὰρ ὁ Θεός, οὐχ ἵνα ἀπολέσῃ· ἀλλ' ἵνα οἰκτειρήσῃ· τούτῳ συνάδει τὸ «Εὐλογήσω σε, Κύριε, ὅτι ὠργίσθης μοι εἰς σωτηρίαν»[5]· εἰ γὰρ εἰς σωτηρίαν ὀργίζεται, οὐ πάθος ἡ ὀργή· ἀλλὰ χρησίμως παραλαμβάνεται.

Εἰς τὸν 10ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ καὶ εἰς τοὺς λόγους· «Μωὰβ λέβης τῆς ἐλπίδος μου»[6], ἔνθα ἀναγινώσκεται·

Διδύμου. «Μωὰβ λέβης τῆς»[7]· — Τὰ ἀπορραγέντα μέρη συνάπτει δι' ὁμονοίας· Μωὰβ γὰρ λέβης λουτροῦ ἢ λέβης ἀμεριμνίας· ὁ γὰρ ἀπόβλητος Μωὰβ διὰ τοῦ λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος ὃ ἄφεσιν ἔχει καὶ ἀμεριμνίας πρόξενον γίνεται· καὶ οἱ ἀλλόφυλοι πάντες ὑπετάγησαν τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ ὑποκύψαντες.

Εἰς τὸν 3ον στίχον τοῦ Ξ′ Ψαλμοῦ.

«Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς πρὸς σὲ ἐκέκραξα»[8], ἔνθα ὑπάρχουν· «Ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς»[9].

Διδύμου. Γῆν τὸ σῶμά φησι· πέρατα γῆς τὰ αἰσθητήρια· ἀφ'

---

1. Ψαλ. 58,9-10. 2. Ψαλ. 58,9. 3. Ψαλ. 59,3. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Ἡσ. 12,1. 6. Ψαλ. 59,10. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ψαλ. 60,3. 9. Ἔνθ' ἀν.

ὧν καλὸν κράζειν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ προσεύχεσθαι· ἵνα μηδεμίαν αἴσθησιν ἀντιπράττουσαν ἔχωμεν.

Εἰς τὸν 6ον στίχον τοῦ ΞΕ′ Ψαλμοῦ.

«Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα ἐπ' αὐτῷ[1], ἔνθα ἀναγινώσκεται· «Ἐκεῖ εὐφρανθησόμεθα»[2].

Διδύμου. Ἐκεῖ ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς τοιούτοις θαύμασιν εὐφράνθημεν ἐν τῷ Θεῷ· ἐνήλλακται γὰρ ὁ χρόνος ὡς καὶ ἐν τῷ «ὁ μεταστρέφων»[3] ἀντὶ γὰρ τοῦ, ὁ μεταστρέψας.

Εἰς τὸν 5ον στίχον τοῦ ΞΗ′ Ψαλμοῦ.

«Ἃ οὐχ ἥρπαζον τότε ἀπετίννυον[4].

Διδύμου. Εἰ καὶ **[1620]** ἀπέδωκεν ἃ μὴ ἥρπασεν· ἀλλ' οὖν ἡμᾶς ἐλυτρώσατο· καὶ τοῦτ' ἔστιν ἀποτινύναι, ἐξαλείφων τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ἃ ἠναγκάσμεθα ἀποτινύναι ἐπιφερόμενα καθ' ἡμῶν, ἐξήλειπται ταῦτα καὶ ἦρται ἐκ τοῦ μέσου ἀφέσεως ἁμαρτιῶν δοθείσης.

Εἰς τὸν 14ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ.

«Ἐγὼ δὲ τῇ προσευχῇ μου πρὸς σέ, Κύριε· καιρὸς εὐδοκίας, ὁ Θεός, ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους σου ἐπάκουσόν μου»[5] κ.τ.λ., ἔνθα ὑπάρχουν· Καιρὸς εὐδοκίας[6].

Διδύμου. Ἵν' ἐμοῦ ζωοποιουμένου σὺν ἐμοὶ ζωοποιηθῶσιν οἱ δι' ἁμαρτίας νεκροί.

Εἰς τὸν 15ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ καὶ εἰς τοὺς λόγους·

«Ῥυσθείην ἐκ τῶν μισούντων με καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων»[7], ἔνθα ἀναγινώσκεται. «Ῥυσθείην ἐκ τῶν»[8]· — Βάθος ὑδάτων.....ων ἐπαγομέν..... ἐκάλεσεν τιμωρία.....

Διδύμου. Βάθος ὑδάτων ἐστὶ..... εἰς ὃ γίνονται γενναίω.....τ' ....παρα.....α φέροντες· ἀφ' οὗ..... μένου, ρύεσθ.....μένους εἰπεῖν ἐπ... ....κραξάμενο.... βάθους δὲ τῶν ὑδάτων γράφει, οὐχὶ δὲ ἐκ τῶν βαθέων τῶν ὑδάτων.

Εἰς τὸν 22ον καὶ 23ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ.

«Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν·

1. Ψαλ. 65,6. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 68,5. 5. Ψαλ. 68,14. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Ψαλ. 68,15. 8. Ἔνθ' ἀν.

καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα»[1] κ.τ.λ., ἔνθα ἀναγινώσκεται· «Καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χο⟨λήν⟩»[2]. — Καὶ αὐτήν μοι, φησί, τὴν τροφὴν πικρὰν καὶ ἀνιαρὰν κατεσκεύασαν. Ἀνήδονος γὰρ τοῖς μετ' ὀδύνης ἐσθίουσι καὶ ἡ ἡδίστη τροφή· — «Γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν»[3].

Διδύμου. Τράπεζα, ἡ θεόπνευστος Γραφή· ἧς ἡ μὲν θεωρία καὶ ἡ νόησις ψυχῶν λογικῶν τροφὴν περιέχει· ἡ δὲ λέξις τραπέζης λόγον ἐπέχει.

Εἰς τὸν 14ον στίχον τοῦ Ο′ Ψαλμοῦ.

«Ἐγὼ δὲ διὰ παντὸς ἐλπιῶ ἐπὶ σέ· καὶ προσθήσω ἐπὶ πᾶσαν τὴν αἴνεσίν σου»[4], ἔνθα ἀναγινώσκεται· «Ἐγὼ δὲ διὰ παντὸς ἐλπιῶ»[5]· Ταῦτα γὰρ ὁρῶν γινόμενα τῇ εἰς σὲ ἐλπίδι βεβαιωθήσομαι· καὶ πολλαπλασίαν προσοίσω τὴν ὑμνῳδίαν.

Διδύμου. Προσθήκην ἐποιήσατο τοῖς τοῦ Πατρὸς ὕμνοις ὁ Υἱὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην πρὸς τῇ Παλαιᾷ παραδούς· οὐ γὰρ ἀνεῖλε τὰ πρῶτα εἰσάγων τὰ δεύτερα· προσθήκην δὲ ἐποιήσατο.

Εἰς τὸν 14ον στίχον τοῦ ΟΘ′ Ψαλμοῦ.

«Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς ἐκ δρυμοῦ· καὶ μονιὸς **[1621]** ἄγριος κατενεμήσατο αὐτήν»[6], ἔνθα ἀναγινώσκεται· «Ἐλυμήνατο αὐτὴν ὗς»[7]· — Τὰς διαφόρους τῶν Ἀσσυρίων ἐφόδους διὰ τούτων ἐδήλωσεν· ἐπειδὴ δὲ ἄμπελον τὸν Ἰσραὴλ προσηγόρευσεν, εἰκότως σῦν ἄγριον ὠνόμασεν τὸν τούτῳ πολέμιον· διαφερόντως γὰρ τόδε τὸ θηρίον, ἀμπέλων πολέμιον· μονιὸν δὲ ἄγριον καλεῖ, τὸν καθ' ἑαυτὸν διάγοντα· ὃς τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀγριώτερος· ἐπειδὴ τοίνυν καὶ Ναβουχοδονόσορ τῶν ἄλλων βασιλέων θηριωδέστερος ἦν, εἰκότως αὐτὸν ὠνόμασεν μονιὸν ἄγριον.

Διδύμου. Τὰ λυμαινόμενα αὐτὴν ἄγριά εἰσι πάθη καὶ αἱ πονηρόταται δυνάμεις· ὗς γὰρ αἰσχραὶ ἐπιθυμίαι καὶ ἀκόλαστοι ἡδοναί· ἃς διὰ τὸ ἀκάθαρτον ἐν δρυμῷ, **[1622]** τοῦτ' ἔστιν ἐν ἀκάρποις φυτοῖς εἰκότως λοχᾶν· περὶ γὰρ τὰς ἀλόγους ὁρμὰς τὰ πάθη ταῦτα ἐγκρύπτεται· θυμοὺς δὲ καὶ ὀργὰς ἀποσημαίνειν δύναται ἡ τοῦ μονιοῦ προσηγορία.

---

1. Ψαλ. 68,22-23. 2. Ψαλ. 68,22. 3. Ψαλ. 68,23. 4. Ψαλ. 70,14. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ψαλ. 79,14. 7. Ἔνθ' ἀν.

Εἰς τὸν 18ον στίχον τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ.

«Γενηθήτω ἡ χείρ σου ἐπ' ἄνδρα δεξιᾶς σου καὶ ἐπὶ Υἱὸν ἀνθρώπου ὃν ἐκραταίωσας ἑαυτῷ»[1] κ.τ.λ., ἔνθα ὑπάρχουν·

Διδύμου. 'Εκραταίωσεν ἑαυτὸν οὐκ ἐάσας αὐτὸν ἐκ καταβολῆς σπέρματος ἀνδρὸς τὴν σύστασιν ἔχειν τοῦ σώματος· Πνεύματος γὰρ 'Αγίου ἐπελθόντος τῇ Παρθένῳ, ὁ ἅγιος τόκος ὑπέστη· ὃς καὶ ἡτοιμάσατο τὴν ἄμπελον πρὸς καρπογονίαν.

1. Ψαλ. 79,18.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ*

ΨΑΛΜΟΣ Κ'

2 Ἔχομεν περὶ Θεοῦ διάληψιν καὶ ἀπὸ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς κοινῆς ἐννοίας ὅτι ἄτρεπτός ἐστιν, ὅτι ἀναλλοίωτός ἐστιν· ὁ γὰρ ὅλως μὴ ὑποκείμενος ποιότητι οὐ τρέπεται, οὐκ ἀλλοιοῦται· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἀλλοίωσις ἢ κατὰ ποιὸν μεταβολή. Οὐ πᾶσα μεταβολὴ ἀλλοίωσίς ἐστιν, ἀλλ' ἡ κατὰ ποιότητα. Εἰσί γε καὶ ἄλλαι μεταβολαί, ἐπεὶ καὶ κινήσεις εἰσὶν ἄλλαι. Τὸ γινόμενον μεταβάλλει, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις ἡ κίνησις αὕτη. Τὸ αὐξόμενον μεταβάλλει, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀλλοίωσις αὕτη· προσθήκη γὰρ καὶ αὔξησις ποσοῦ ἐστιν ἡ τοιαύτη κίνησις. Ὅταν δὲ ἐκ φαύλου σπουδαῖος ἢ ἐκ σπουδαίου φαῦλος γέννηταί τις, ἠλλοίωται κατὰ τὴν ποιότητα ὡς αὖ ὅτε ἐκ νοσοῦντος εἰς ὑγείαν ἔλθῃ καὶ ἔνπαλιν.

Ἀλλὰ τὰς λέξεις πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος, περὶ οὗ λέγονται, διανοούμεθα. Ὁ Θεὸς οὐκ ἐκ **4** μελῶν συνέστηκεν, ἐπεὶ σύνθετος οὐκ ἔστιν· ὅθεν παρέλκει ἐπ' αὐτοῦ κάθισις, ἀνάστασις, περίπατος, ἀποστροφὴ προσώπου, φωτισμὸς προσώπου. Ἀλλ' ἐν τούτοις περὶ αὐτοῦ τεταγμένοις σῴζειν τὴν πίστιν, θεοπρεπῶς αὐτὰ ἐκλαμβάνειν δεῖ.

Ἔνιοι γὰρ ταῖς λέξεσιν καὶ τῇ ἁδρότητι αὐτῶν ὑποβάλλουσιν τὰ σημαινόμενα. Αὐτίκα γοῦν τινες ἐτόλμησαν εἰς τοσαύτην εὐήθειάν τινα ἢ ἀσέβειαν εἰσελαύνειν, ὥστε ἀνθρωπόμορφον νομίσαι τὸν Θεὸν διὰ τὰ τρόπῳ γεγραμμένα. Καὶ λέγουσιν ὅτι ὁ Θεὸς χεῖρας ἔχει μέλη καὶ πόδας καὶ ἐπιφάνειαν καὶ τὰ ἄλλα. Εἰ δὲ ἑκάστοτε τοῦτο ἴσμεν περὶ τίνος ταῦτα λέγεται καὶ ἔτι ἐκ τίνος, δυνάμεθα εἰς τὸ σημαινόμενον τὰ πράγματα ἀγαγεῖν εἰς τὸ δηλούμενον.

---

* Κατὰ τὴν πολυγραφημένην ἔκδοσιν τῶν ἐν Toura τῆς Αἰγύπτου ἐν ἔτει 1941 ἀνακαλυφθέντων παπύρων τοῦ Διδύμου (Psalmenkommentar. Teil I, Kommentar zu Psalm 20-21, herausgegeben und übersetzt von Louis Doutreleau, Adolphe Gesché und Michael Gronewald. Bonn 1969).

Κατὰ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν τοῦ Ὑπομνήματος ἐπηνέχθησαν ὡρισμέναι βελτιώσεις (κυρίως ἀβλεπτημάτων ὀρθογραφικῶν). Διετηρήθησαν ἰδιομορφίαι τινὲς τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου ἀναγόμεναι ἰδίᾳ εἰς φωνητικὰ φαινόμενα ἐπιχωριάζοντα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν παπύρων. Οὕτως ἐμφανίζονται φαινόμενα δασύνσεως ἢ ψιλώσεως, ἀναπτύξεως ἐρρίνου, ἀνομοιώσεως, διατηρήσεως ἀναφομοιώτου τοῦ τελικοῦ «ν» τῶν προθέσεων «συν» καὶ «ἐν» ὡς καὶ πρωτοτύπων μορφῶν ὀνομάτων. Οὕτω π.χ. οὐχ ἐλπίζει, κατ' ὑποκειμένον, χιθῶνος, τέσσερα, συνπληρωθείς, ἔνκλημα, ἀντιλήμψεως, Ἐπάθα (=Εὐφραθᾶ), Ἰηρεμίας, Ἰσάχ, Σιρά.

Συμπληρωματικαὶ ἐνδείξεις: ⟨ ⟩ = Προσθετέον εἰς τὸν πάπυρον, ⌊ ⌋ = Ἀφαιρετέον ἐκ τοῦ παπύρου, † † = Ὕποπτος γραφή.

Ἐὰν μὴ θεοπρεπῶς ἐκλαμβάνωμεν, οὐ δυνάμεθα περὶ αὐτῶν ἔχειν εὐσεβῆ[ν] ὑπόληψιν καθ' ἕνα τῶν δώδεκα προφητῶν. Οὗτος δὲ ἔν τινι τόπῳ λέγει· «οὐχ οἱ λόγοι αὐτοῦ καλοὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ὀρθοὶ πεπόρευνται;»[1] ἐὰν μὴ μετ' αὐτοῦ ὦσιν, μετ' ἐννοίας αὐτοῦ, οὐκ εἰσὶν καλοί. Ἐὰν ἀκούῃς, φέρε, ὕπνον καὶ ἐγρήγορσιν καὶ μεταμέλειαν καὶ μὴ μετὰ τῆς αὐτοῦ ἐννοίας λάβῃς τὰ τοιαῦτα, οὐ τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ὀρθὰ πεπόρευνται. Ὅταν δὲ μετ' αὐτοῦ λάβῃς τὰ τοιαῦτα, οἱ λόγοι πορευόμενοι ὀρθοὶ μετ' αὐτοῦ, Πνεύματι πεπληρωμένοι, οὐδὲν ἔχουσιν σκαιὸν οὐδὲ σχέδιον. Τοῦτό τοι ἐν Εὐαγγελίῳ ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν· «πλανᾶσθε μὴ εἰδότες **6** τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ»[2]. Πλανᾶσθε λέγοντες ὅτι οὐκ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ποιεῖ τὰ ὄντα· τοῦτο γὰρ λέγουσιν ὅτι· «ὕστερόν ἐστιν τὸ ποιεῖν τοῦ εἶναι· δεῖ γὰρ ὑπάρχειν τι ὑποκείμενον. Οἱ νεκροὶ ἀναστάσεώς εἰσιν ἄμοιροι». Ἐπεὶ οὖν οὐ μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ λαμβάνουσιν αὐτά, διὰ τοῦτο προσκόπτουσιν. Δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἀγαγεῖν καὶ τὰ σώματα τὰ φθαρτὰ ἀλλοιοῦν. Λέγει μὲν πρὸς Σαδδουκαίους· πλανᾶται ὁ τὰς Γραφὰς νομίζων εἰδέναι, ὅταν ἀγνοῇ τὴν Θεοῦ δύναμιν[3] τὴν περὶ οὗ λέγονται καὶ ὑφ' οὗ εἴρηνται.

Τίνος δὲ χάριν ταῦτα ἐμοὶ λέλεκται, ἔξω τῆς μελλούσης γίνεσθαι πράξεως ἐρῶ. Ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπός ἐστιν· Θεὸς μὲν ἀεί, οὐκ ἀεὶ δὲ ἄνθρωπος· πρὸ γὰρ τῆς κτίσεως Θεὸς ἦν, ἄνθρωπος δὲ οὐχί. Ἔμελλεν δὲ καὶ τοῦτο ὑφίστασθαι σωτηρίας ἕνεκα. Καὶ τὸ μὲν ἄνθρωπος γενέσθαι διά τι ἔχει, τὸ δὲ Θεὸς εἶναι οὐ διά τι, ἀλλὰ διὰ τὴν ἑαυτοῦ ὕπαρξιν καὶ τὴν τοῦ γεννήματος οὐσίαν· οὕτω γὰρ ἤκουσα τοῦ· «ζῶ διὰ τὸν πατέρα»[4] μου. Οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ὁ Πατὴρ ζωοποιεῖ με, ὡς βούλονται οἱ Εὐνομιανοί, ἀλλὰ τοῦτο λέγει, ὡς εἰ λέγοι τις· «διὰ τοῦτο **8** λογικός εἰμι, ὅτι λογικὸν ἔχω Πατέρα, καὶ διὰ τοῦτο θνητός εἰμι, ὅτι θνητὸν ἔχω Πατέρα». Καὶ ἀληθές γε· τὸ «ὅτι» ἐστὶν ἀποδεικτικὴ αἰτία. Ἐπεὶ τοίνυν ζῇ διὰ τὸν Πατέρα, ἐστὶν λεγόμενος ζωὴ οὐ παρονομαζόμενος ἀπὸ ζωῆς, ἀλλ' ὡς πηγὴ ζωῆς καὶ ὡς μεταδιδούς παντί· λέγομεν γὰρ τὸν ζῶντα ζωὴν ἔχειν, λέγομεν δὲ καὶ τὴν ζωὴν τὴν οὐ παρονομαζομένην ἀπὸ ζωῆς· οὐ γὰρ μετέχει ζωή, ἀλλὰ αὐτή ἐστιν ἡ ζωή. Οὕτως οὖν ζῇ διὰ τὸν Πατέρα.

Ἄνθρωπος οὖν διά τι, Θεὸς δὲ οὐ διά τι. Ἀμφότερα δὲ συνέδραμεν ἐπὶ τοῦ τῆς ἐπιδημίας καιροῦ. Ἐπιδημίαν δὲ οὐ πάντως λέγω τὴν κατὰ σάρκα· πολλὰς γὰρ ἠθέλησ⟨εν⟩· ἀεὶ ἐπιδημεῖ. Καὶ οὕτω γοῦν ἐξείληφα τὸ ἐν τῷ Μιχαίᾳ· «καὶ σύ, Βηθλεέμ, οἶκος τοῦ Ἐπάθα, ὀλιγοστὸς εἶ. Ἐκ σοῦ ⟨μ⟩οι ἐξελεύσ⟨ε⟩ται, καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς»[5] εἰσιν· οὐ γάρ που νῦν πρότερον ἐξελθὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἦκεν, ἀφ' οὗ ἡ χρεία τῆς διοικήσεως τῶν σωστικῶν. Ὅπως ποτὲ γινομένη καὶ

---

1. Μιχ. 2,7. 2. Ματθ. 22,29. 3. Πρβλ. Ματθ. 22,29. 4. Ἰω. 6,57. 5. Μιχ. 5,1.

ὅπου ποτὲ γ⟨ι⟩νομένη τῆς ἐξόδου αὐτοῦ χρεία. Διὰ τοῦτο οὐδὲ μίαν, ἀλλὰ πολλὰς ἐξόδους εἶπεν. «Διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης»[1]. Ἡ τελευταία ἔξοδος, ἡ τοῦ τοκετοῦ τῆς Μαρίας, ἐστίν τις «ἕως καιροῦ τικτούσης»[2]· ἡ Γραφὴ γὰρ οὐκ αἰνεῖ τικτούσας, ἀλλὰ μίαν λέγει τίκτουσαν σημαινομένην διὰ τῆς λέξεως. Τίκτουσα δὲ κυρίως ἐστὶν ἡ μὴ σπέρματα ἀναλαβοῦσα καὶ κυοφορήσασα καὶ **10** μορφώσασα καὶ περιστέγουσα, ἀλλὰ αὐτὴ τίκτει. Διὰ τοῦτο ἐκ γυναικὸς γέγονεν[3]. Οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἐκ γυναικός, ἀλλὰ διὰ γυναικὸς πάντες· ἐξ ἀνδρῶν δὲ πάντες· ἐκ τοῦ ἀνδρὸς γὰρ ἡ γυνὴ γίνεται καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός»[4].

Καὶ τοῦτο δὲ ῥητέον, ὅτι αἱ γενεαλογίαι ἀπαθῶς καὶ ἐπιστημόνως καὶ εὐσεβῶς γίνονται, ὅταν ἀπὸ πατέρων κατάγωνται· διαβάλλεται γὰρ ἡ γενεαλογία ἡ ἐκ γυναικῶν. Μόνη οὖν αὕτη ἡ τίκτουσα ἄνευ ἀνδρὸς τέτοκεν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκ γυναικὸς γέγονεν ὁ Σωτήρ, οὐ διὰ γυναικός, εἰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι γίνονται λέγοντες οὐκ «ἐκ Μαρίας», ἀλλὰ «διὰ Μαρίας». Δόκησιν οὖν πρεσβεύουσιν πολλοί.

Καὶ ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ Πατρός ἐστιν καὶ οὐ διά τι, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ Δαυὶδ καὶ τῆς Μαρίας καὶ διά τι· Ἕνεκα τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου ἐλήλυθεν, ἵνα καταργήσῃ τὸν θάνατον[5], ἵνα πολλὰ ποιήσῃ τοῖς θνητοῖς, ἅπερ ἐκ ῥᾳθυμίας ἰδίας ἀποβεβλήκεσαν.

Τίνος δὴ ταῦτα χάριν λέγω; Τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Σωτῆρος δηλοῖ τὴν θεότητα. Καὶ πάντα τὰ ἀπαγγελλόμενα περὶ τῆς θεότητος ἀσυντρόχαστά εἰσιν πρὸς ἄλλον τινά· μονογενὴς γάρ ἐστιν. Τὰ δὲ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λεγόμενα κατορθώματα ὡς ἀνθρώπου ἅπτεταί πως καὶ τῶν δι**12**καίων. Μιμηταὶ τοῦ ἀνθρώπου γίνονται οἱ σπουδαῖοι. Οὐ μιμοῦνται δὲ τὴν θεότητα—τοῦτο γὰρ ἀνόσιόν ἐστιν—, τὸν ἄνθρωπον μιμοῦνται.

Ὅσα οὖν λέγεται περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ῥηθείη ἂν καὶ περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ περὶ τῶν τελείων ἀνδρῶν. Ὅσα δὲ λέγεται περὶ τῆς θεότητος, οὐδὲ περὶ ἀγγέλων οὐδὲ περὶ ἀνθρώπων ἁγίων ῥηθήσεται. Οὐ λέγω τινὰ τῶν γενητῶν σοφίαν εἶναι[6] ἢ ἀπαύγασμα δόξης ἢ χαρακτῆρα τῆς θεϊκῆς ὑποστάσεως[7] ἢ μονογενῆ τοῦ Θεοῦ Υἱόν[8]. Ὅσα δὲ λέγεται ὡς περὶ ἀνθρώπου, ῥηθείη ἄν, οἷον· «ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον» ὄντα, «ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ Θεοῦ»[9]. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ μαθόντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν ἐλάλησαν. Οὗτος δὲ πλειόνως, οὗτος μειζόνως, οὗτος ἀσυνκρίτως. Καὶ πάλιν· «ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι»[10]. Καὶ ἄλλοι λέγουσιν τὴν ἀλήθειαν· ἐὰν γὰρ δῶμεν, ὅτι οὐδεὶς τὴν ἀλήθειαν εἶπεν ἢ αὐτὸς ὁ Χριστός, δίδομεν εἰς τὴν αἵρεσιν ἀκόνην τὴν ἀνώνυμον.

---

1. Μιχ. 5,2. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ματθ. 1,16. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 11,12. 5. Πρβλ. Ἑβρ. 2,14. 6. Πρβλ. Α' Κορ. 1,30. 7. Πρβλ. Ἑβρ. 1,3. 8. Πρβλ. Ἰω. 1,18. 9. Ἰω. 8,40. 10. Ἰω. 8,45.

Ἔνι ἀνώνυμός τις αἵρεσις ἡ ἐξανατεῖλαι δοκοῦσα ἢ γεγονέναι ἐκ βιβλίων. Καὶ πολλοὶ βίβλους, συντάξεις, **14** ἔχουσιν καὶ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι οὐδέποτε ἐν ἀνθρώποις γέγονεν ἡ ἀλήθεια, εἰ μὴ ἐπὶ τῇ ἐπιδημίᾳ τοῦ Σωτῆρος· «Ἡ χάρις» γὰρ «καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο»[1].

Καὶ ὅρα ποῦ συνάγει αὐτοῖς ὁ λόγος· ἐπεὶ βούλονται τὴν Παλαιὰν Γραφὴν μὴ ἐκ Θεοῦ εἶναι μήδὲ τοὺς προφήτας λέγουσιν, ὅτι οὐδέποτε ἡ ἀλήθεια εἰς ἀνθρώπους ἐλήλυθεν, εἰ μὴ τῆς ἐπιδημίας γεγενημένης. Ταῦτα δὲ λέγοντες τὴν μίαν θεότητα διακόπτουσιν καὶ ἄλλον λέγουσιν τὸν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τὸν κοσμοποιόν, ἄλλον δὲ ζητοῦσιν πατέρα Χριστοῦ.

Οὐ λέγομεν δὲ ἡμεῖς τοῦτο, ὅτι ποτὲ ἡ ἀλήθεια ἐκρύβη. Ἀεὶ τὰς μαρτυρίας ἑαυτῆς ἐκπέμπει. Παρὰ τοὺς ἀνθρώπους δέ ἐστιν ἢ ὁρᾶν αὐτὴν ἢ μὴ ὁρᾶν. Καὶ ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ ἡλίου συμβαίνει τὸν μύοντα τὰς ὄψεις μὴ ὁρᾶν καὶ οὐκ ἤδη λέγομεν μὴ εἶναι τὸν ἥλιον, οὕτως οὐ λέγομεν ὅτι ποτὲ ἡ ἀλήθεια ἐν ἀνθρώποις οὐ γέγονεν οὐ θέλοντες διαψεῦσαι* τὴν Γραφήν. Καὶ λέγω· ἐάν μοι ἀγάγῃς ἀκροδρύων δύο καρπῶν, οἷον συκῆς καρπῶν, ἐπεὶ διεῖλες ἀπὸ τῆς ὕλης, ἀνάγκη καὶ φυτὰ ἕτερα καὶ ἕτερα εἶναι. Οὕτω τοίνυν ἀδύνατον τὴν εὐαγγελικὴν παίδευσιν τὴν ἀλήθειαν εἰς ἀνθρώπους ἠγιοχέναι, τὴν δὲ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τὴν καλουμένην παλαιὰν μὴ πεφωτικέναι κατὰ τὴν ἀλήθειαν. Ἀναγκαίως προσήκαντο ἐκ τῶν διαφόρων καρπῶν καὶ διάφορον ποιότητα· οὐκ ὅτι **16** ἔστιν διάφορος θεότης, ἀλλὰ τῇ ἐκείνων ἀτόπῳ ἀρχῇ τοῦτο ἠκολούθησεν.

Ἐὰν οὖν ὁ Σωτὴρ λέγῃ· «ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια»[2] καὶ ποιμὴν[3] καὶ θύρα[4] καὶ τὰ ἄλλα, ἀκοινώνητά εἰσιν ταῦτα τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ὑφ' αὐτῶν σημαινόμενα πρὸς τοὺς γενητούς. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὅτι· «ἄνθρωπός εἰμι»[5], ἐὰν λέγηται περὶ αὐτοῦ ὅτι δίκαιός ἐστιν —«τὸν δίκαιον ἀπεκτείνατε»[6], λέγει ὁ Πέτρος—, ταῦτα τὰ ὀνόματα συντροχάζει καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους.

Τὸν αὐτὸν τρόπον λάβε μοι καὶ ἐπὶ βασιλέως· καὶ ἐπεὶ [βασιλεὺς] ἔστιν συνφυής τις τοῦ λόγου βασιλεία, οὐδὲ ἀναλημπτὴ οὐδὲ ἀποβληθῆναι δυναμένη, αὐτὸ τοῦτο βασιλεία ἐστίν. Καὶ ὥσπερ οὐ λέγεται δίκαιος ἐκ τοῦ δικαιοσύνην ἔχειν, ἀλλὰ αὐτὸ δικαιοσύνη ὤν, οὕτω καὶ βασιλεὺς οὐκ ἐκ χειροτονίας εἶναι, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ βασιλεὺς ἐκ βασιλέως, ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Ἔχει δὲ καὶ ἐπίκτητον βασιλείαν, ἣν ἠθέλησεν ἔχειν ἐπιδημῶν, ἵνα καὶ τοὺς πολεμοῦντας τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος καθέλῃ καὶ αὐτοὺς εἰς νομίμην ἐπιστασίαν ἀγάγῃ ὥστε νομίμως βασι-

---

* Ἐν τῇ προαναγραφείσῃ πολυγραφημένῃ ἐκδόσει τοῦ Ὑπομνήματος ἀντὶ τοῦ «διαψεῦσαι» ἀναγράφεται «διακόψαι», δεδομένου ὅτι ἐν τῷ παπύρῳ ὑπάρχουν μόνον τὰ δύο πρῶτα καὶ δύο τελευταῖα γράμματα τῆς λέξεως.

1. Ἰω. 1,17. 2. Πρβλ. Ἰω. 14,6. 3. Πρβλ. Ἰω. 10,11. 4. Πρβλ. Ἰω. 10,7,9. 5. Πρβλ. Ἰω. 8,40. 6. Πρβλ. Πράξ. 3,14-15.

λεύεσθαι. Ἐὰν οὖν λέγῃ «ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιὼν ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ»[1], οὐ περὶ τῆς συμφυοῦς καὶ ἀιδίου βασιλείας λέγει, ἀλλὰ ἧς ἀνεδέξατο ἡμῶν ἕνεκα.

Ἔστιν δὲ ἐπὶ Θεοῦ Βασιλεία ἡ διδασκαλία. Ἄλλη οὖν ἦν ἡ διδασκαλία ἡ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ἣν ἔλεγον ὅτι κατ' αὐτὸν ὡς Θεὸς λόγος προφέρει, καὶ ἄλλη ἐστὶν ἡ τινῶν ἕνεκα. Αὕτη οὖν ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει. Εἴρηται γοῦν ἐν ἑνὶ **18** τῶν δώδεκα προφητῶν· «καὶ κύριος βασιλεύσει ἐκ Σιὼν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος»[2]. Τὸ «ἀπὸ» καὶ «ἕως» χρόνον σημαίνει. Ἀλλὰ ἐὰν περὶ ἀνθρώπου λέγηται ὅτι ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου βασιλεύει καὶ ἕως τοῦδε, ἐλάττωσιν αὐτοῦ σημαίνει· πρὸ γὰρ τοῦ χρόνου, ἀφ' οὗ τῆς βασιλείας ἤρξατο, οὐκ ἦν βασιλεύς, καὶ σχούσης τέλος τῆς βασιλείας οὐκέτι βασιλεύς ἐστιν. Περὶ τοῦ Σωτῆρος δὲ οὐ τοῦτο λέγομεν, ἀλλὰ ἐβασίλευσεν ἀφ' οὗ ἡ[ν] ἐκ χειροτονίας ἔσχεν ἀρχὴν καὶ οὐκέτι βασιλεύει, ὅταν αὕτη τέλος ἀπολάβῃ· ἐκείνη μὲν γὰρ δι' αὐτόν ἐστιν. Ὡς ἡ θεότης οὐ διὰ ἄλλον πρόσεστιν αὐτῷ, οὕτως οὐδὲ ἡ βασιλεία οὐδὲ ἡ ἁγιότης. Ὁ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰῶνος»[3]· ἡ δὲ πρὸ αἰῶνος βασιλεία δι' αὐτόν. Πάλιν· «ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων»[4]. Τῷ Θεῷ λόγῳ λέγεται τοῦτο. Ὁ λόγος οὐδὲ ἀρχομένην ἔχει βασιλείαν οὐδὲ λήγουσαν· «Κύριος» γὰρ «βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι»[5]. Ἠπόρησεν ἔτι σημᾶναι χρόνον καὶ αἰῶνα καὶ εἶπεν «καὶ ἔτι». Τὸ «ἔτι» οὕτω λαμβάνομεν· κἂν αἰῶνα λάβῃς ἄλλον, ἔτι βασιλεύει, κἂν ἄλλον, ἔτι, κἂν πάντας, ἔτι βασιλεύει· ἐξ οὗ δείκνυται ἀτελεύτητος οὖσα αὐτοῦ ἡ ἀρχή· ἡ γὰρ βασιλεία, ἣν κατὰ συγκατάβασιν ἔσχεν, καὶ πεπαύσεταί ποτε καὶ ἀρχὴν εἴληφεν· διά τι γάρ ἐστιν, διὰ τὴν τοῦ κόσμου σωτηρίαν, διὰ τὴν ἀφαίρεσιν «τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου»[6]. Καὶ ὥσπερ ἰατρὸς ἀεὶ μὲν ἰατρός ἐστιν, ἀφ' οὗ τὴν τέχνην ἔχει καὶ ἐς ὅσον [δὲ] αὐτὴν πράττει [ἰατρὸς ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος], τοῦ δὲ κάμνοντος ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος τοῦ ἔτι ἐκείνου ἰατρὸς **20** εἶναι, ὅταν εἰς [εὔεικτον] ὑγίειαν ἀχθῇ καὶ εἰς ⟨εὔεικτον⟩ ἕξιν, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ διδασκάλων ἐρεῖς. Ἔστιν τις διδάσκαλος ἀφ' οὗ ἐπιστήμην ἀνείληφεν. Γίνεται δὲ τοῦδε διδάσκαλος, ὅταν προσέλθῃ αὐτῷ· καὶ ὅταν ἐκεῖνος παιδευθῇ καὶ ἄκρως ἀναλάβῃ τὴν ἐπιστήμην ὡς ὁ διδάσκαλος, πέπαυται τοῦ εἶναι αὐτοῦ διδάσκαλος. Καὶ ἀρετή ἐστίν πως διδασκάλου τό ποτε παύσασθαι ἀπὸ τοῦ τῶνδε διδάσκαλος εἶναι· τελειώσας γὰρ αὐτούς, ⟨οὐ⟩ οὐκέτι. Εἰ δὲ ἀεὶ μένοι διδάσκαλος τοῦδε, οὐδεὶς τελειοῦται κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὑπ' αὐτοῦ.

Τοιαῦτα οὖν τινα ἀκούοντες, οὕτω μὴ ἐπιστάνοντες ταῖς γραφαῖς, οἷον· «⟨ὅταν⟩ παραδιδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί»[7], οὐκέτι

---

1. Ψαλ. 2,6. 2. Μιχ. 4,7. Πρβλ. Ἡσ. 24,23. 3. Ψαλ. 73,12. 4. Ψαλ. 144,13. 5. Ἐξ. 15,18. Πρβλ. Ψαλ. 9,37. 6. Πρβλ. Ἰω. 1,29. 7. Α' Κορ. 15,24.

οὕτω βασιλεύει· οὐ γὰρ καθάπαξ οὐκέτι βασιλεύει, ἀλλ' οὕτως οὐκέτι βασιλεύει.

Ὀνομάζεται ἐκεῖ βασιλεὺς καὶ βασιλεία· «Κύριε» γάρ, «ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς»[1]. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου λάβωμεν τὴν λέξιν ταύτην, εὑρίσκεται αὐτὸς καὶ βασιλεὺς καὶ δύναμις· «Χριστὸς» γὰρ «Θεοῦ δύναμις»[2] καί· «δύναμις [ἦν] ὑψίστου»- οὗτός ἐστιν -«ἐπεσκίασεν»[3] τὴν Μαρίαν, ἵνα κυοφορήσῃ καὶ μήτηρ γένηται τοῦ ναοῦ. Ἐὰν οὖν θέλωμεν λαβεῖν τὴν δύναμιν ἐκ Θεοῦ Λόγου, τὸν βασιλέα τὸν ἄνθρωπον τὸν κυριακὸν ἐκδεχόμεθα. Οὗτος δὲ εὐφραίνεται ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει. Ἡ ἐπιδημία οὖν οὐ κατώρθωσεν ἐφ' οἷς χαίρειν καὶ γεγηθέναι δεῖ; ταῦτα δὲ τὰ κατορθώματα οὐ γέγονεν ἐκ τοῦ ἀνθρώπου τῇ δυνάμει, ἀλλ' ἐκ τῆς δυνάμεως τ⟨ῷ⟩ ἀνθρώπ⟨ῳ⟩. Αὐτίκα γοῦν καὶ τὴν ἀνά**22**στασιν τοῦ Σωτῆρος οὕτω λέγει γίνεσθαι ὁ Παῦλος φάσκων· «ἐσταυρώθη ⟨ἐξ⟩ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ»[4]. Μὴ τὴν ζωὴν λέγωμεν ζῆν ἐκ δυνάμεως Θεοῦ, μὴ τὴν δύναμιν ἐκ δυνάμεως Θεοῦ ζῆν. «Θανατωθεὶς» οὖν «σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι»[5]. Θανατοῦται σαρκί, οὐ θανατοῦται θεότητι.

Ἐκλαμβάνομεν οὖν περὶ τοῦ ἀνθρώπου ταῦτα εἰρῆσθαι ὅτι «ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς»[6]· εἰ γὰρ καὶ περιγέγονεν πολεμίων καὶ ὑπέταξεν αὐτοὺς καὶ «ἐξουσίαν» τοῖς ἄλλοις «δέδωκεν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων»[7], δυνάμει τοῦτο γέγονεν· αὐτὴ γὰρ ἡ δύναμις ἐνίσχυσεν τὸν ναὸν ὄντα καὶ αὐτὸν βασιλέα πρὸς τὸ «ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας»[8] γενέσθαι. «Τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε»[9]. Ἐν πᾶσιν πρωτεύει· «ἵνα γένηται» γάρ, φησίν, «αὐτὸς ἐν πᾶσιν πρωτεύων»[10]. Οὐδενὸς δεύτερός ἐστιν οὐδὲ ἴσος τις αὐτοῦ ἐν τοῖς κοινοῖς. Ἔλεγον δὲ ὅτι κοινά ἐστιν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κυριακοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν τὰ πράγματα. Οὐδεὶς δὲ οὔτε ἴσος αὐτοῦ οὐδὲ αὐτός τινος δεύτερός ἐστιν· διὸ καὶ ἀρχηγὸς λέγεται.

«Κύριε» οὖν, «ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς»[11]. Καὶ περὶ τ⟨ῆς⟩ ἑκάστου βασιλίδος κατὰ Θεὸν ῥηθείη ἂν τοῦτο. Ὁ Ἀβραὰμ ἰδιώτης ἦν, ὅσον περὶ τὸν πρόχειρον βίον καὶ εἴρηται «βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ»[12] εἶναι. Ἄλλην ἄρα βασιλείαν εἶχεν τὸ θείους νόμους καὶ πνευματικοὺς σώζ⟨ειν⟩. Καὶ ὁ οὕτω βασιλεύων κἂν μὴ ἄλλων κρατῇ, ἑαυ**24**τοῦ βασιλεύει· πρῶτον ἑαυτοῦ, εἶτα ἄλλων. Πάλιν· «χωρὶς ἡμῶν ἐβασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε καὶ ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συνβασιλεύσωμεν»[13]. Μὴ νομίσητε, ὦ Κορίνθιοι — αὐθέκαστοι δὲ οὗτοι ἦσαν καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτῶν φρονοῦντες — λέγει· μὴ νομίσητε. ὅτι φθονοῦμεν ὑμῖν, ἐὰν βασιλεύσητε. Ἡμεῖς ὑμῶν ἕνεκα οὐ βασιλεύομεν. Οὐ θέλει ὁ Θεὸς χωρὶς ὑμῶν ἡμᾶς τελέσαι· διὰ τοῦτο γὰρ οὐ

---

1. Ψαλ. 20,2. 2. Α' Κορ. 1,24. 3. Ιρβλ. Λουκ. 1,35. 4. Β' Κορ. 13,4. 5. Α' Πέτρ. 3,18. 6. Ψαλ. 20,2. 7. Λουκ. 10,19. 8. Ἑβρ. 2,10. 9. Πράξ. 3,15. 10. Κολ. 1,18. 11. Ψαλ. 20,2. 12. Γεν. 23,6. 13. Α' Κορ. 4,8.

βασιλεύομεν ὅτι οὔπω ὑμεῖς βασιλεύετε. Ἐὰν οὖν ὑμεῖς βασιλεύσητε, ἑτοίμως ἔχομεν τὸ βασιλεῦσαι.

Οἷον κεκλ⟨ή⟩σθωσάν τινες εἰς εὐωχίαν παρὰ τοῦ βασιλέως μεγάλοι τινὲς ὄντες. Ἡ φιλανθρωπία τοῦ βασιλέως ἐκάλεσεν καὶ ὑποδεεστέρους τῶν παρόντων. Λέγει ὅτι· «μὴ φάγωμεν χωρὶς ἐκείνων, ἵνα μὴ λειφθῶσιν λοιπὸν ἐκεῖνοι ἐλθόντες εὐωχηθῆναι». Ἔχουσιν καὶ τοὺς προλαβόντας καὶ προηγουμέν⟨ω⟩ς εὐωχουμένους.

Τοῦτο καὶ ἐν ψαλμῷ ἑνὶ λέγει· «ἐμὲ ὑπομενοῦσιν δίκαιοι, ἕως οὗ ἀνταποδῷς μοι»[1]. Οὐδεὶς τυχὼν τῶν προσδοκουμένων ὑπομένειν λέγεται, ἀλλὰ ὁ μέντοι εἰληφώς, σκοπὸν δὲ ἔχων ἀπολαῦσαι τούτων.

Ἕκαστος τῶν ἁγίων οὖν βασιλεύς ἐστιν. Καὶ ἔλεγον ὅτι τὰ ἁρμόζοντα τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Σωτῆρος ἁρμόζει καὶ τοῖς δικαίοις, εἰ καὶ ἀπολειπομένως καὶ ἐλαττόνως. Λέγει οὖν καὶ περὶ ἑκάστου ἁγίου· «Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς»[2]. Καὶ οὐκ εἶπεν «εὐφραίνεται», ἀλλὰ «εὐφρανθήσεται». Ὅταν ὁ καιρός ἐστιν τῆς εὐφροσύνης, τότε εὐφρανθήσεται.

26 Δύναται οὖν καὶ περὶ τοῦ Δαυὶδ ἰδικῶς τοῦτο λελέχθαι καὶ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ αἰσθητῆς ὅτι καλῶς διοικήσας τὴν βασιλείαν μισθὸν ἐπ' αὐτῇ λήμψεται· ἕκαστος γάρ, ὅταν ἃ πιστευθῇ, καλῶς ἀνύσῃ, μισθὸν ἐπ' αὐτοῖς ἔχει. Ἐπ' ὀλίγων πιστὸς γινόμενος «εἰς τὴν χαρὰν» τοῦ πλησίον καὶ τοῦ Θεοῦ εἰσέρχεται[3].

Στ. 2. Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς[4].

Τὴν εὐφραινομένην τὸν βασιλέα δύναμιν Σωτῆρα λέγει, καθὸ Θεὸς λόγος ἐστίν. Ἀρτίως ἔλεγον ὅτι τὰς λέξεις οὕτως δεῖ λαμβάνειν ὡς ἔχει τὰ ὑποκείμενα πράγματα καὶ μὴ ἐκβιάζεσθαι τὰ πράγματα ἄγειν εἰς τὴν σημασίαν. Παρ' ἡμῖν τέτριπται τὸ τῆς δυνάμεως ὄνομα. Πολλὰ σημαίνει· λέγω δύναμιν τὴν ἴσην ἰσχύος. Οὐχ οὕτω λέγω τὸν Σωτῆρα Θεοῦ δύναμιν εἶναι. Λέγω δύναμιν τὴν ἐπιτηδειότητα. Δόξει μέν τις, ὥστε μὴ κεῖσθαι τοῦτο τὸ σημαινόμενον ἐν τῇ Γραφῇ. Κεῖται δέ· «Πιστὸς ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ⟨ὑπὲρ ὃ δύνασθε⟩, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ ποιήσει καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ⟨ὑ⟩πενεγκεῖν»[5]. Τὴν ἐπιτηδειότητα λέγει· λέγουσιν γὰρ ἴσον ἴσῳ. Καὶ οὕτως ἔχει δύναμιν ὁ ἀντίδικος ὑπενεγκεῖν καὶ ἔκβασιν νίκης λαβεῖν. Ἴδε οὖν, κεῖται.

Καὶ πάλιν· «ἡ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος»[6]. Δύναται ὁ νόμος καὶ παραβαθῆναι. Οὐ κατ' ἐνέργειαν αὐτὸ ἔχει. **28** Καὶ καλῶς γε καὶ καιρίως ὁ Ἀπόστολος κέχρηται τούτῳ τῷ ῥητῷ· «ἡ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος»[7]· βούλεται γὰρ ἡμᾶς ἐν δυνάμει τῆς ἁμαρτίας καὶ μὴ

1. Ψαλ. 141,8. 2. Ψαλ. 20,2. 3. Πρβλ. Ματθ. 25,21. 4. Ψαλ. 20,2. 5. Α' Κορ. 10,13. 6. Α' Κορ. 15,56. 7. Ἔνθ' ἀν.

⟨ἐν⟩ ἐνεργείᾳ εἶναι. Εἰ εἴρητο δὲ «ἡ δύναμις τῆς δικαιοσύνης ὁ νόμος», οὐκ ἦμεν κατ' ἐνέργειαν δίκαιοι, ἀλλ' ἐν δυνάμει. Ἐν δυνάμει δὲ ὄντες κατ' ἐνέργειαν ἦμεν ἄδικοι. Τὸ εὔφημον οὖν ἔθηκεν ὁ Ἀπόστολος· ἐπεὶ καὶ εἰς ἀμφότερα ἐφ' ἴσης ἔχει τὴν δύναμιν, εἴς τε τὸ φυλάττεσθαι καὶ παραβαίνεσθαι· ἀλλὰ διὰ τὸ ⟨ἐπ⟩ωφελές. Σημαίνει δὲ καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα ἡ δύναμις.

Δηλοῖ δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως· «ἅρματα Φαραὼθ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς θάλασσαν»[1]. «Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν»[2], διὰ πολλὴν χεῖρα καὶ στρατόπεδα.

Ὁ Σωτὴρ οὖν ⟨ἐκ⟩τὸς τούτων τῶν σημαινομένων λέγεται Θεοῦ δύναμις»[3]· οἵῳ γὰρ λόγῳ ὁ Πατὴρ δύναται οὐκ ἐκ δυνάμεως ἔχων τοῦτο, ἀλλ' ἐξ οὐσίας, ἡ οὐσία δὲ αὐτοῦ καθ' ἣν δύναται, δύναμις ῥηθείη, οὕτω καὶ ὁ Υἱός. Λέγει οὖν· «ἐσταυρώθη ἐν ἀσθενείᾳ, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ»[4]. Ὅσον ἦκεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὑπέστη σταυρόν. Θεὸς οὖν τοῦτον οὐκ ἠδύνατο ὑπομεῖναι, ἄνθρωπος δὲ οἷός τε ἦν τοῦτο παθεῖν. Καὶ δὴ πέπονθεν, ἀλλ' ἐκ δυνάμεως Θεοῦ ζῇ. Ἡ δύναμις οὖν τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστός ἐστιν, καθὸ Θεός ἐστιν.

«Ἐν τῇ δυνάμει» οὖν «εὐφραίνεται ὁ βασιλεύς»[5]. Κατὰ πλείονας δὲ τρόπους ἐλέχθη ὁ βασιλεύς. Εἰρήκαμεν κατ' **30** ἱστορίαν τὸν Δαυίδ, κατὰ ἀναγωγὴν τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐκ τῆς Μαρίας, κατὰ μίμησιν καὶ ἀκολουθίαν αὐτοῦ καὶ τοὺς μιμητὰς αὐτοῦ βασιλέας εἶναι. Καὶ παρεστήσαμεν ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς βασιλείαν ἄλλην παρὰ τὴν πρόσκαιρον.

«Κύριε» οὖν, «ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς»[6]· Λέγεται τοῦτο ἤτοι ⟨ἀπὸ⟩ τοῦ πνευματοφόρου ἀνδρὸς ἢ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τοῦ τυγχάνοντος ἐν αὐτῷ· ὅταν γὰρ λέγῃ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα «Κύριε», οὐ μόνον καὶ ἀπολελυμένον ἀνθρώπου τοῦτο λέγει, ἀλλ' ὅταν πνευματοφόρον παρασκευάζῃ τινά. Ἐκεῖνος οὖν ἐστιν ὁ λέγων, ὡς τὸ «λέγει Κύριος τῷ Κυρίῳ μου»[7]. Καὶ λέγει ὁ Σωτήρ· «εἰ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ Κύριον αὐτὸν εἶπεν, πῶς ⟨υἱὸς⟩ αὐτοῦ ἐστιν»[8]; Εἰ υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν, πῶς δοῦλός ἐστιν, καὶ εἰ δοῦλος, πῶς υἱός; σχέσιν οὖν τινα καὶ διάθεσιν δηλοῖ· καὶ γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐὰν λέγῃ· «Κύριος ἔκτισέν με»[9], καιρίως λέγει· μὴ γὰρ εἶπεν· «Κύριος ἐγέννησέν με»· πατρὸς γάρ ἐστιν τὸ γεννᾶν, Κυρίου δὲ τὸ κτίζειν· Ὅταν περὶ τῆς θεότητος ἑαυτοῦ λέγῃ, οὐ λέγει «κύριον», ἀλλ' «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»[10]. «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου ἕν ἐσμεν»[11]. Διάφοροι δέ εἰσιν Κύριος καὶ Πατήρ.

Πολλάκις ὅταν περὶ ποιοῦ λέγωμεν, τὰ τοῦ ποιοῦ καὶ τῇ ποιότητι προσάπτομεν καὶ τὰ τῆς ποιότητος καὶ τῷ ποιῷ. Λέγω τὴν ἐπιστήμην

---

1. Ἐξ. 15,4. 2. Ψαλ. 32,16. 3. Πρβλ. Α' Κορ. 1,24. 4. Β' Κορ. 13,4. 5. Πρβλ. Ψαλ. 20,2. 6. Ψαλ. 20,2. 7. Πρβλ. Ψαλ. 109,1. Ματθ. 22,44. Μάρκ. 12,36. 8. Πρβλ. Ματθ. 22,45. Μάρκ. 12,37. 9. Παρμ. 8,22. 10. Ἰω. 14,10. 11. Ἰω. 10,30.

γιγνώσκειν. Ψεῦδός δέ ἐστιν εἰπεῖν ὅτι ἀγνοεῖ ἡ ἐπιστήμη. Συνύπαρκτα τὰ ἐναντία εὑρίσκεται, ἐπιστήμη καὶ ἄγνοια. Λέγω δὲ καὶ τὸν ἐπιστήμονα **32** γιγνώσκειν. Ἔτι μὴν πολλάκις λέγουσίν τινες ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἰατρὸν φιλάργυρον εἶναι. Εἶτα λέγουσιν ὅτι οἶδεν ἡ ἰατρικὴ παραιτεῖσθαι φιλαργυρίαν. Τὴν ἕξιν λέγει οὐ χωρὶς τοῦ ἔχοντος οὐδὲ τὸν ἔχοντα χωρὶς τῆς ἕξεως. Κοινὰ οὖν ἐστιν τοῦ τε ἔχοντος καὶ τοῦ ἐχομένου τὰ τοιαῦτα.

Καὶ παρεστήσαμεν πολλάκις ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀποστόλου διδασκαλίας ὅτι ἀγάπην λέγει τὸν ἔχοντα τὴν ἀγάπην· ὅταν γὰρ λέγῃ «ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἀσχημονεῖ, οὐ περπερεύεται»[1], τὸν ἔχοντα τῷ ὀνόματι τῆς ἕξεως καλεῖ. Καὶ λέγω γε καὶ περὶ τοῦ ἔχοντος τὴν ἀγάπην ὅτι ὠφελεῖ. Ὠφελεῖ δὲ ἐκείνην τὴν ὠφέλειαν ἣν ἡ ἀγάπη παρέχει.

Ἐὰν τοίνυν λέγω ὅτι ὁ ἅγιος λέγει τοῦτο, οἷον ὁ ὑμνῳδός, οὐ χωρίζω[ν] τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἔχοντος, οὐδὲ τὸν ἔχοντα λέγω ὅτι χωρὶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ταῦτα λέγει. Εἰ οὖν «Δαυὶδ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ Κύριον αὐτὸν καλεῖ»[2], οὕτω δὲ ὡς μετεχόμενον, οὐκ ἀπεζευγμένον ἀπὸ τοῦ μετέχοντος, ὡς οὐδὲ ἡ ἐπιστήμη χωρὶς τοῦ ἐπιστήμονος.

Καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου ἀγαλλιάσεται σφόδρα[3].

Ὁ βασιλεὺς ὥσπερ εὐφραίνεται ἐπὶ τῇ δυνάμει, οὕτως ἀγαλλιᾷ σφόδρα καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ. Τὸ σωτήριον δὲ καὶ ἡ δύναμις ταὐτόν ἐστιν κατὰ ἄλλην καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν λαμβανόμενον. Ἡ δύναμίς ἐστιν πάντα ὑφιστῶσα καὶ πάντα οὕτως ἄγουσα ὡς αὐτῇ δοκεῖ. Οὕτω καὶ σωτήριόν ἐστιν· ἃ γὰρ ποιεῖ, σωτηρίας ἕνεκα ποιεῖ, ἃ ποιεῖ ἐν ἀνθρώποις, καὶ τῆς ἀνθρώπων σωτηρίας χάριν ποιεῖ.

34 Στ. 3. Τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἔδωκας αὐτῷ[4].

Οἶδας ὅτι τὸ «αὐτὸς» ὄνομα τὴν αὐθεντίαν δηλοῖ, οὐ τὰ προσπεφυκότα. Ψυχῆς ἐπιθυμία φαύλη ἐστίν, ὅταν ⟨ὦ⟩ ψυχὴν φαύλην ὑποθέμενος. Ὅταν δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν εἴπω ἐπιθυμίαν ἔχειν, τὴν οὐσιώδη[ν] αὐτῆς ἐπιθυμίαν λέγω. Ὁ ταύτῃ χρώμενος τῇ ἐπιθυμίᾳ οὐδενὸς ἐρᾷ τῶν φαύλων, ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν· καὶ γὰρ ἔλαβεν τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ἵνα τὰ καλὰ μεταδιώκῃ, ἵνα ὀρέγηται τῶν ἐπωφελῶν. Ἐὰν οὖν, φέρε, φιλάργυρος τύχῃ πλούτου, οὐ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ φιλαργύρου. Μέγα οὖν ἐστιν τὸ τυχεῖν τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς, οὐ προστιθεμένης «τῆς φαύλης». Ἀμέλει γοῦν καὶ ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ λέγει· «τὸν ἐμπιμπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου»[5]. Τῇ ψυχῇ λέγει.

1. Πρβλ. Α' Κορ. 13,4. 2. Πρβλ. Ματθ. 22,43. 3. Ψαλ. 20,2. 4. Ψαλ. 20,3. 5. Ψαλ. 102,5.

Πολλάκις εἴρηται ἡμῖν ἐν ἄλλοις ὅτι τὰ προσκείμενα οὐ ποιοῦσιν ἀντίφασιν. Ἐὰν λέγω «ἡ ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς ἀγαθή ἐστιν», ἔνπαλιν λέγω «ἡ ἐπιθυμία τοῦ δικαίου ἀγαθή ἐστιν»[1], τὸ προσκείμενον οὐ ποιεῖ ἀντίφασιν. Λέγω «ἡ ἐπιθυμία ἡ αἰσχρά, ἡ ἐπιθυμία ἡ κακή, ἡ τοῦ ἀδίκου», ἀντίφασις γίνεται. Οὐκ ἔστιν ψυχῆς ἁπλῶς ἐκείνη ἐπιθυμία, ἀλλὰ τοιᾶσδε ψυχῆς. Τὰ προσκείμενα οὖν ὁτὲ συναληθεύει, ὁτὲ δὲ μάχεται καὶ ἀντίφασιν ⟨ποιεῖ⟩. Οὕτω γοῦν εἴρηται· «ἐπιθυμία δικαίου πᾶσα ἀγαθή»[2]. Ταὐτόν ἐστιν σχεῖν ἐπιθυμίαν δικαί⟨ης ψυχ⟩ῆς καὶ ἐπιθυμίαν ψυχῆς ἄνευ προσθήκης.

[Καὶ τὴν θέλησιν τῶν χειλέων αὐτῶν οὐχ ὑστέρησας][3] καὶ **36** ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν δὲ τοῦτο φαίνεται. Ἐὰν λέγω ἄρτι ὅτι «ἐπιθυμεῖ ὅσδε ὁ πατὴρ τὰ τέκνα ἑαυτοῦ εὖ διάγειν», ἐπεὶ πατρὸς μνήμην πεποίημαι, τὸ εὖ διάγειν αὐτὰ βούλομαι. Ἐὰν δὲ εἴπω ὅτι «ὁ κακὸς πατὴρ θέλει τοιῶσδε τὰ τέκνα ἑαυτοῦ πράττειν», ἀνήρησα πατρικὰ σπλάγχνα.

«Ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν»[4]. Τὸ «ἐπιθυμίᾳ» δὲ «ἐπεθύμησα» οὕτως ὡς τὸ «δικαίως τὸ δίκαιον ἐδίωξα»[5], τὸ ἄξιον τοῦ ἐπιθυμεῖσθαι. Ἔστιν δέ ποτε ἐπιθυμῆσαι καὶ τὸ ἀνάξιον τοῦ ἐπιθυμεῖσθαι, ὡς λέγει· «πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν»[6]. Ἡ κακὴ ἐπιθυμία οὐκ ἔστιν ἐπιθυμητή, ὡς οὐδὲ τὸ ψευδώνυμον ἀγαθὸν αἱρετὸν λέγεται, κἂν αἱρῶνταί τινες αὐτό.

Καὶ τὴν δέησιν τῶν χειλέων αὐτοῦ οὐκ ἐστέρησας αὐτόν[7].

Ἐὰν περὶ τοῦ ἐκ Μαρίας ᾖ[ν] ὁ λόγος, φανερὸν ὅτι αἴτησιν προσάγει ὑπὲρ ὧν ἐλήλυθεν σῶσαι. Ἔχεις γοῦν· «ὅθεν καὶ σῴζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται, [ὑπὲρ] ⟨ζ⟩ῶν πάντοτε εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν»[8]. Ἀεὶ ζῇ ἐν τῷ ἐντυγχάνειν. Τὸ «ἀεὶ» δὲ οὕτω λάβε· ἐς ὅσον χρήζουσιν παρακαλοῦντος καὶ διαιτητοῦ. «Καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον»[9]. εἶτ' ἐπεὶ ταύτῃ τῇ σπουδῇ συντρέχουσιν τῷ διδασκάλῳ καὶ οἱ ἄλλοι, κἀκεῖνοι βούλονται παρακαλεῖν ὑπὲρ ὧν ἐνεχειρίσθησαν, οὐ προηγουμένην τὴν ἑαυτῶν παράκλησιν τιθέμενοι, ἀλλ' ἐπο**38**μένην τῇ δικαιώσει τοῦ εἰς μίμησιν αὐτοὺς καλοῦντος.

Κατὰ πάσας οὖν τὰς ἀποδόσεις τοῦ βασιλέως ἐκλημπτέον δεῖ τὸ μὴ ἐστερῆσθαι τὴν δέησιν αὐτοῦ. Οἷον ὅταν περὶ τοῦ αἰσθητῶς βασιλεύοντος λέγωμεν ὅτι ἡ δέησις τῶν χειλέων αὐτοῦ οὐκ ἐστερήθη, ἀλλ' ἐν ἐκβάσει γέγονεν, ἔπαινον αὐτοῦ σημαίνομεν. Κἂν περὶ τῶν ἁγίων εἴπωμεν — εἴρηνται γὰρ καὶ αὐτοὶ βασιλεῖς—, καὶ ἐκείνων μέγας ἔπαινός ἐστιν, ὅταν ἡ δέησις αὐτῶν εὐπρόσδεκτος ᾖ. «Ὀφθαλ-

---

1. Πρβλ. Παρμ. 11,23. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ψαλ. 20,3. 4. Λουκ. 22,15. 5. Πρβλ. Δευτ. 16,20. 6. Κολ. 3,5. 7. Ψαλ. 20,3. 8. Πρβλ. Ἑβρ. 7,25. 9. Α' Ἰω. 2,1.

μοὶ» γὰρ «Κυρίου ἐπὶ δικαίους καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν»[1]. Καί· «εὐχαῖς δικαίων ἐπακούει»[2].

Δ ι ά ψ α λ μ α[3].

Οὐ φέρεται οὐδαμοῦ τὸ «διάψαλμα» ἢ ἐν ταῖς Ἑβραϊκαῖς γραφαῖς, μάλιστα ἐν τοῖς Ψαλμοῖς. Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῇ ᾠδῇ τοῦτο τοῦ Ἀμβακούμ[4]. Οἱ τὴν διάλεκτον ἐπιστάμενοι ὑπὲρ πάντας δύνανται εἰπεῖν τί σημαίνει. Ὅμως δὲ τὰ ἐλθόντα εἰς ἡμᾶς λέγομεν. Εἰσὶν οἱ λέγοντες ὅτι μεταβολὴν προσώπου σημαίνει. Ψεῦδος δέ ἐστιν· εὑρήκαμεν γὰρ μεταβολὴν προσώπων ἐν τοῖς Ψαλμοῖς καὶ ἄνευ τοῦ διαψάλματος.

Πάλιν λέγουσιν ὅτι τὸ διάψαλμα διάστασίν τινα σημαίνει — οἷον λέγων ἐπαύσατο καὶ ἄλλῳ καιρῷ ἤρξατο —, καὶ τοῦτο σημαίνει τὸ διάψαλμα, τὴν διάστασιν τὴν χρονικήν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν· ⟨οὐ⟩ γὰρ κεῖται ὅτι τούσδε τοὺς στίχους εἰρηκὼς τοῦ ψαλμοῦ μετὰ χρόνον ἄλλον εἶπεν.

40 Οἱ μέντοι ἡρέμα ὁμιλήσαντες τοῖς Ἑβραϊκοῖς ἀναγνώσμασιν τοῦτο λέγουσιν ὅτι ῥυθμός ἐστιν μέλους μουσικοῦ, καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς μουσικοῖς λέγουσιν ῥυθμοὺς καὶ μέλη. Ταῦτα οὖν οὐχ ἡμῶν εἰδέναι, ἀλλὰ τῶν τῇ διαλέκτῳ ὁμιλησάντων. Ἐν πάσῃ γοῦν διαλέκτῳ δύναται κατάλληλος εἶναι μουσική. Οὐδὲν δέ ἐστιν μουσικὴ ἢ ῥυθμὸς φθόγγων εὐρύθμως συνκειμέν⟨ων⟩.

Ἐνίοτε δοκῶ εἰδέναι γράμματα καὶ ἀναγνώσμασιν σχολάζειν. Καὶ ἐὰν ἴδωμέν τι ἐν κήπῳ, ἢ ὀνομαζόμενον παρὰ γεωργοῦ, ἐπεὶ οὐκ ἴσμεν, παρ' αὐτοῦ μανθάνομεν καὶ οὐκ ἤδη, ⟨μὴ⟩ ἀπαξιοῦντες μαθεῖν, ἀπὸ τοῦδε μένομεν ἀπαίδευτοι. Οὕτω οὖν εἰ καὶ μὴ ἴσμεν τὴν διάλεκτον τὴν Ἑβραϊκήν, ἀλλ' ἠκούσαμεν, ὅτι ῥυθμὸν μουσικὸν σημαίνει κατὰ τὴν διάλεκτον τὴν Ἑβραίαν.

Σ τ. 4. Ὅ τ ι π ρ ο έ φ θ α σ α ς α ὐ τ ὸ ν ἐ ν ε ὐ λ ο γ ί α ι ς χ ρ η σ τ ό τ η τ ο ς[5].

Τὸν βασιλέα κατὰ πᾶσαν ἑρμηνείαν προέφθασεν ὁ Θεὸς ἐν εὐλογίαις χρηστότητος. Τὸ «προέφθασ⟨ας⟩ ἐν εὐλογίαις»[6] ἴσον ἐστὶν τῷ «ἔτι σοῦ λαλοῦντος ἐρῶ· ἰδοὺ πάρειμι»[7]. Οἷον, φέρε, εὐχήν τις ἀναπέμπει περὶ τοῦ εὖ διάγειν, περὶ τοῦ ἀρετὴν ἔχειν· λέγει ὅτι· «ἔτι σοῦ λαλοῦντος»[8], οὔπω πληρώσαντος τὸν λόγον τῆς εὐχῆς, διὰ τοῦ δοῦναι λέγω παρεῖναι.

Τὸ «χρηστότητος» ὧδε «ἀγαθότητος» λαμβάνομεν· πολλάκις γὰρ καὶ τὸ χρηστὸν ὡς ἐπὶ διαβολῇ λαμβάνομεν· «φθεί**42**ρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί»[9], ἀντὶ τοῦ ἐπιπόλαια, εὐήθη. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ

1. Ψαλ. 33,16. 2. Παρμ. 15,29. 3. Ψαλ. 20,3. 4. Πρβλ. Ἀββ. 3,3. 5. Ψαλ. 20,4. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Πρβλ. Ἡσ. 58,9. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Α' Κορ. 15,33.

εὔηθες λαμβάνεται καὶ ἐπὶ ἐπαίνου, ὅταν εὖ τις ἦθος ἔχῃ, καὶ ἐπὶ ἐπιπολαίου. Ὡσαύτως καὶ τὸ ἄκακον· «διὰ» γὰρ «τῆς χρηστολογίας ἐξαπατῶσιν τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων»[1]. Καὶ ἔτι· «ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ»[2].

Ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον ἐκ λίθου τιμίου»[3].

Ἐὰν περὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κυριακοῦ τοῦτο λέγηται, ὁ στέφανος οὗτος ὁ ἐπιτεθησόμενος τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐκ λίθων τιμίων πλέκεται, ἤτοι τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν ἐχόντων τὰς ἀρετάς. Ἐν τῇ πλοκῇ τούτου τοῦ στεφάνου κεῖνται ἐκεῖνοι οἱ λίθοι οἱ ἐποικοδομούμενοι μετὰ χρυσίου καὶ ἀργυρίου ἐπὶ τὸν θεμέλιον Χρ⟨ιστ⟩τόν[4]. Φανερὸν δὲ ὅτι οὐδὲ ὁ χρυσὸς οὐδὲ ὁ ἄργυρος οὐδὲ οἱ λίθοι κατὰ αἴσθησιν λαμβάνονται.

Ἐὰν δὲ καὶ περὶ ἑκάστου βασιλέως, ὡς ὁ Ἀβραὰμ ἦν, ὡς οἱ ἄλλοι εἰσὶν ἅγιοι, λέγομεν ὅτι· ὥσπερ ὁ ⟨ἄρχων Τύρου⟩, ὅτε εὖ διῆγεν, μετὰ τῶν Χερουβὶν ἐντέθειτο ἐν ὄρει τῷ ἁγίῳ τοῦ Θεοῦ, ὅτε «ἀποσφράγισμα ὁμοιώσεως»[5] ἦν καὶ «στέφανος κάλλου⟨ς⟩»[6], οὐκ αἰσθητοῖς λίθοις ἐνδέδετο, ἐκ τῶν τοιούτων λίθων στεφανοῦταί τις. Φέρε, ὁ Ἰωσὴφ ἤθλησεν περὶ σωφροσύνης. Ἡ σωφροσύνη, λίθος τίμιός ἐστιν. Αὗται αὐτὸν ἐστεφάνωσαν καὶ τὴν Σωσάνναν καὶ τοὺς μάρτυρας. Καὶ ἐπεὶ ἀντακολουθοῦσιν αἱ ἀρεταὶ ἑαυταῖς καὶ ὁ μίαν ἔχων καὶ πάσας ἔχει, ὁ πλεκόμενος στέφανος οὐκ εἷς **44** λίθος ἐστίν.

«Ἐκ λίθου» οὖν «τιμίου ἔθηκας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον»[7]. Πρόσκειται δὲ τὸ «τιμίου». Τῶν πρὸς τί ἐστιν τὸ τίμιον. Τοὺς ὧδε λίθους τούτους, οἷον μαργαρίτας καὶ ὑακίνθους καὶ τὰ ἄλλα, τιμίους λέγομεν, ἐπεὶ καὶ ἄλλοι εἰσὶν λίθοι πρὸς διαφορὰν ἐκείνων. Ἐπεὶ τοίνυν καὶ οὗτοι οἱ μεγάλοι λίθοι τὰ εἴδη τῆς ἀρετῆς εἰσιν, ἰδοὺ τίμιοί εἰσιν οὗτοι οἱ λίθοι καὶ πάντων τῶν ἐν κόσμῳ δοκούντων εἶναι ὑπερέχ⟨ουσιν⟩.

Καὶ ὅτι οἱ μαθηταὶ τῶν διδασκάλων στέφανοί εἰσιν, ἐδίδαξεν ὁ Παῦλος· «χαρὰ καὶ στέφανός μου»[8], προσφωνῶν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ μαθητευσάσῃ αὐτῷ.

«Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται Κύριος σαβαὼθ ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος»[9]. Ἡ ὕλη τοῦ στεφάνου τούτου Κύριος σαβαώτ ἐστιν· «ἔσται» γὰρ «Κύριος σαβαὼτ ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος»[10]. Καὶ ἐπεὶ ἐνταῦθά τις ὢν οὔπω δύναται καὶ τελείαν ἔχειν μετουσίαν Θεοῦ, ἀλλὰ τότε γενήσεται τοῦτο, ὅταν «ὁ Θεὸς πάντα ἐν πᾶσιν»[11] γένηται †πῦρ τελεῖται† τῷ ἐπὶ πᾶσιν, τῷ ἐσχάτῳ ὀρεκτῷ, διὰ τοῦτο στέφανον ἐλπίδος αὐτὸν εἶπεν· εἰ γὰρ τότε γνωσόμεθα αὐτόν, ὅταν ἴδωμεν αὐτὸν καθώς ἐστιν[12], τότε

---

1. Ρωμ. 16,18. 2. Παρμ. 14,15. 3. Ψαλ. 20,4. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 3,11-12. 5. Ἰεζ. 28,12. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Ψαλ. 20,4. 8. Φιλιπ. 4,1. 9. Ἡσ. 28,5. 10. Ἔνθ' ἀν. 11. Α' Κορ. 15,28. 12. Πρβλ. Α' Ἰω. 3,2.

δὲ καθώς ἐστιν ἰδεῖν αὐτὸν ὁρῶμεν, ὅταν εἰς τὸ τέλος φθάσωμεν, ἐλπίδος ἐστὶν ὁ στέφανος οὗτος. Τέως ἐλπίδος ἐστίν, προσδοκώμενός ἐστιν.

Στ. 5. Ζωὴν ἠτήσατό σε, καὶ ἔδωκας αὐτῷ[1].

Ἐλέγομεν ὅτι ὁ Σωτὴρ κατὰ τὸν ἄνθρωπον — ἐὰν δὲ «κατὰ **46** τὸν ἄνθρωπον» λέγω, μὴ διαίρει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Λόγου —, ὅτι «παράκλητός» ἐστιν «πρὸς τὸν Πατέρα»[2]. Οὐδὲ ὁ Λόγος χωρὶς τοῦ ἀνθρώπου οὐδὲ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς τοῦ λόγου, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κεκραμένος ἐξ ἀμφοτέρων γίνεται παράκλητος καὶ «ζ⟨ῶν⟩ πάντοτε εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ⟨αὐτῶν⟩»[3] παρακαλεῖ.

Αἰτεῖται οὖν ζωὴν ἐκείνην ἣν βούλεται ζωογονηθῆναι. Δι' αὐτοῦ δὲ ἡ ζωοποίησις γίνεται· «θανατωθεὶς» γὰρ «σαρκὶ ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι»[4]. Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἔστιν ζωή, ἀλλὰ Θεοῦ ἐπιμετροῦντος καὶ χαριζομένου τὸ ζῆν ἔχει· καὶ πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ψυχαί, ὡς ἕκαστον λέγειν· «ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ»[5]. Τὸ ζῆν κατὰ ἀθανασίαν ἡ ψυχὴ ἔντιμον ἔχει. Τὸ δὲ «τῷ Θεῷ ζῆν»[6] ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν καρποῦται, ὡς τὸ ζῆν πάλιν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν ἐστιν.

Μακρότητα ἡμερῶν εἰς αἰῶν⟨α⟩ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος[7].

Πάλιν τὴν μακρότητα τῶν ἡμερῶν οὐ δυνάμεθα ἐπὶ ῥητοῦ λαβεῖν. «Εἰς τὸν αἰῶνα» δὲ λέγει «καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[8]. Αἱ ἡμέραι δὲ αὗται αἱ διδόμεναι καὶ γινόμεναι ὑπὸ ἡλίου ἐν μόνῳ τούτῳ τῷ αἰῶνι λέγο⟨νται⟩. Εἴρηται δὲ καί· «⟨π⟩ότε ταῦτα ἔσται, ⟨καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος»⟩[9]; ⟨Καί⟩· «ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος[10] τούτου». Καὶ «ἐν ταῖς ἡμέραις» [τοῦ αἰῶνος][11] ἐὰν λέγουσιν αἱ Γραφαί, ⟨τοῦ αἰῶνος ἡμέρ⟩ας λέγου**48**σιν. Οὗτος δὲ ὁ αἰτησάμενος μέγας ἐστὶν καὶ οὐ περὶ μικροῦ καὶ ἀδιαφόρου εὐχὴν ἀνέπεμπεν ὥστε καὶ μνημονεύεσθαι τὴν εὐχὴν αὐτοῦ, οὐδὲ περὶ ἡμερῶν τούτων τῶν ἐξ ἡλίου καὶ σελήνης περαινομένων. Ἄλλως τοίνυν ταῦτα θεωρητέον. Καὶ ὄψει ὅτι ἐν ταῖς Γραφαῖς πολλάκις τὰ τοιαῦτα καὶ διαπίπτει καὶ ὡς ἀδύνατα φαίνεται. «Τίμα», φησίν, «τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς»[12]. Οὐ πάντως δὲ ὁ τιμῶν τοὺς γονέας πολυετὴς ἐν τῇ γῇ μένει. Πολλοὶ νεώτεροι μετατίθενται. Εἴρηται γοῦν ἐν τῇ Σοφίᾳ Σολομῶνος περὶ τῶν τοιούτων· «ἡρπάγη[ν], μὴ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτοῦ ἢ δόλος ἀπατήσῃ ψυχὴν αὐτοῦ»[13]. Καὶ λέγει ὅτι· «ἐν ὀλίγῳ τελειωθεὶς ἐπλήρωσεν χρόνους μακρούς»[14]. Καὶ λέγει πολιὰν

---

1. Ψαλ. 20,5. 2. Πρβλ. Α' Ἰω. 2,1. 3. Ἑβρ. 7,25. 4. Α' Πέτρ. 3,18. 5. Ψαλ. 21,30. 6. Πρβλ. Δ' Μακ. 7,19. Ρωμ. 6,10. 7. Ψαλ. 20,5. 8. Ἐνθ' ἀν. 9. Ματθ. 24,3. 10. Ματθ. 28,20. 11. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 12. Ἐφ. 6,3. Πρβλ. Ἐξ. 20,12. Δευτ. 5,16. 13. Σ. Σολ. 4,11. 14. Σ. Σολ. 4,13.

εἶναι τὴν φρόνησιν καὶ γῆρας τὸν ἀκηλίδωτον βίον[1]. Εἰ δὲ ὁ ἀκηλίδωτος βίος γῆράς ἐστιν, οὐκ ἐξ ἡμερῶν δὲ οὗτος συνίσταται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς, ἑτέρως δεῖ λαβεῖν τὰς ἡμέρας.

«Ζωὴν» οὖν «ᾐτήσατό σε»[2], οὐχ ἵνα αὐτὸς ζῇ, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνοι, ὑπὲρ ὧν τὴν δέησιν ἀναφέρει. Περὶ τῆς ζωῆς εἴπομεν οὐ τῆς κοινῆς, ἀλλὰ τῆς κατὰ ἀρετήν. Ὁ μὴ γνοὺς ἁμαρτίαν[3] μηδὲ ποιήσας αὐτὴν μηδὲ δόλον σχὼν ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ[4], οὐκ εἶχεν νεκρότητα τὴν διαστελλομένην πρὸς τὴν μακαρίαν ζωήν. Ὅθεν αἰτούμενος ζωὴν οὐχ ἑαυτῷ ᾐτήσατο, ἀλλ' ἐκείνην θέλει αὐτοῖς δοθῆναι ὑπὲρ ὧν τὴν ἀξίωσιν ἀναφέρει· «Ζῶν» γάρ ἐστιν «πάντοτε εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ»[5] τῶν μελλόν⟨των⟩ παρ' αὐτοῦ ζωὴν ἔχειν.

50 «Ζωὴν» οὖν «ᾐτήσατό σε, καὶ ἔδωκας αὐτῷ»[6]. Πρὸς τὸν Θεὸν λέγει ἤτοι ὁ ὑμνῳδὸς ἢ τὸ ἐν αὐτῷ Ἅγιον Πνεῦμα. Μεγάλη δέ ἐστιν μαρτυρία, ὅταν ὁ εὐχὴν ἀναπέμψας λάβῃ τὰ αἰτήματα. Ἔδωκας οὖν αὐτῷ αὐτήν, «μακρότητα ἡμερῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[7].

Οὐ θέλουσιν ὅλως πολυχρόνιον τὴν κοινὴν ζωὴν ἔχειν οἱ ἅγιοι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ. Ἀμέλει γοῦν «κάλλιον», φησίν, «ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι»[8]. Καὶ ἔτι· «οἴμοι, ὅτι ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη»[9]. «Πάροικος ἐγώ εἰμι ἐν τῇ γῇ»[10]. Ὁ ὢν «πάροικος καὶ παρεπίδημος»[11] πόθον καὶ σκοπὸν ἔχει ἀποστῆναι τῆς παροικίας, ἵνα κατοικήσῃ ἐν τῷ καταλλήλῳ χωρίῳ. Ὥσπερ οὖν οὐ κοινή ἐστιν ζωὴ ἡ ἐνταῦθα δηλουμένη, ἣν καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἄνθρωποι ζῶσιν καὶ τὰ ἄλογα ζῷα, οὕτω οὐδὲ «μακρότητα ἡμερῶν»[12] πολυχρόνιον λέγει εἶναι ζωήν, ἀλλὰ «μακρότης ἡμερῶν», ὡς ὁ τιμήσας τοὺς γονέας πολυχρόνιος ἔσται καὶ μακροήμερος. Καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ δὲ λέγεται· «αὕτη ἡ ζωή σου καὶ αὕτη ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν»[13] τοῦ «ἀγαπᾶν με Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς»[14]. Ἰδοὺ καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν ἡ ὅλῃ ψυχῇ καὶ ὅλῃ δυνάμει καὶ ὅλῳ τῷ πόθῳ ἀγαπῶσα αὐτόν.

«Μακρότητα» οὖν «ἡμερῶν εἰς τὸν αἰῶνα»[15]. Δυνατὸν λαβεῖν περὶ τῆς μακαρίας ζωῆς ταῦτα τῷδε τῷ τρόπῳ· ἔστιν γὰρ ζωή, ἥτις ἡ αὐτή ἐστιν τῇ περὶ Θεοῦ γνώσει. Ὅτε ἐλέγετο τὸ «Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γιγνώσκουσίν σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»[16]. Ἡ ζωὴ αὕτη ἐστὶν ἡ γνῶσις ἡ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ ἔτι· «ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον»[17]. Ὁ πιστεύων **52** εἰς τὸν Σωτῆρα οὐ κοινὴν ζωὴν ἔχει. Πολυχρονιώτεροι ⟨οἱ⟩ ἀσεβεῖς πολλάκις εὑρίσκονται τῶν σπουδαίων.

---

1. Πρβλ. Σ. Σολ. 4,9. 2. Ψαλ. 20,5. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 5,21. 4. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2,22. 5. Ἑβρ. 7,25. 6. Ψαλ. 20,5. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Φιλιπ. 1,23. 9. Ψαλ. 119,5. 10. Ψαλ. 38,13. 11. Γεν. 23,4. Πρβλ. Ψαλ. 38,13. 12. Ψαλ. 20,5. 13. Πρβλ. Δευτ. 30,20. 14. Πρβλ. Δευτ. 6,5. 15. Πρβλ. Ψαλ. 20,5. 16. Ἰω. 17,3. 17. Ἰω. 6,47.

Ἐκεῖνοι ποθοῦσιν τὴν μακροήμερον ζωὴν ταύτην, ἅτε δὴ οὐδὲν ἕτερον ἀγαθὸν ἢ τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἡγοῦνται.

Ὥσπερ οὖν ἔστιν νῦν ζωὴ ἐπαινετὴ καὶ μέλλουσα, οὕτω καὶ «μακρότης ἡμερῶν» εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, ἵνα τις ἔχῃ φωτισμὸν μέγα⟨ν⟩ ἕκαστον δόγμα τῆς ἀληθείας γιγνωσκόμενον καὶ φωτίζον.

Ἡμέρα ἐπαινετή ἐστιν καὶ ἑκάστη ἀρετὴ πρακτικὴ κατορθουμένη. Ἐπεὶ τοίνυν, ὥσπερ τῆς γνώσεως ἐνταῦθα μερικῆς οὔσης διαδέξεται τελεία καὶ παντελὴς γνῶσις, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἑτέρως σπουδαῖοι ἔσονται οἱ ἀπεντεῦθεν κατὰ παρακτικὴν ἀρετὴν δίκαιοι ἀποδειχθέντες — πάλιν γὰρ ἔχουσιν δικαιοσύνην νῦν καὶ μέλλουσαν —, «μακρότητα ἡμερῶν»[1] εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ὧδε, οὐ ταύτην τὴν κοινήν, ἀλλὰ τὴν ὑπαρχθῆναι δυναμένην, περὶ ἧς λέγουσιν· «αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος»[2]· δεικνύντες γὰρ αὐτὴν εἰρήκασιν. Οὐδεὶς δὲ δείκνυσιν τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὸ ἤδη παρὸν καὶ ἐνεστηκός. Τὸ μέλλον, ὅταν ἔστιν ἐκεῖνος ὁ καιρὸς καθ' ὃν ἔρχεται, οὐκέτι μέλλον ἐστίν. Πάλιν καὶ αὐτὸ ὑπὸ δεῖξιν πεσεῖται.

Οἵως οὖν ἐὰν λάβῃς τὸν βασιλέα κἂν τὸν ἅγιον ἄνδρα κἂν αὐτὸν τὸν ἐκ Μαρίας προεληλυθότα, οὐ περὶ ἐκείνης τῆς ζωῆς ἢ μακρότητος αἰσθητῶν ἡμερῶν εὔχονται, ἀλλὰ τῶν ἤδη **54** εἰρημένων. Μακραίωνα ζωὴ⟨ν⟩ λαμβάνουσιν καὶ περὶ ταύτης ἀξίωσιν ἀναπέμπουσιν. Ἡ δὲ μακραίων ζωὴ οὐχ ἑνός ἐ⟨στ⟩ιν αἰῶνος ζωή. Καταλλήλως δὲ ἑκάστῳ αἰῶνι καὶ τὴν ζωὴν λάμβανε ὁτὲ μὲν ἀρχηγικὴν καὶ εἰσαγωγικήν, ὁτὲ δὲ μεσάζουσαν, ὁτὲ δὲ τελείαν.

Ἐπερ( )· μετὰ πάσας ταύτας τὰς λεχθείσας ἡμέρας; — Ἕκαστον δόγμα φωτίζον τὴν ψυχήν, ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης[3] καταλαμπόμενον, ἡμέραν εἰρήκαμεν. Μετὰ ταῦτα δὲ τὰ ἐν προκοπαῖς φωτίσματά ἐστιν τις τελεία κατάστασις φωτός. Ἐκείνη ἡ ἡμέρα οὐ μεσολαβεῖται ὑπὸ νυκτός, οὐ πλῆθος ἡμερῶν γίνεται.

Δυνατὸν δὲ καὶ οὕτως λαβεῖν· ἐπεὶ συνάφειαν ἔχουσιν αἱ ἀρεταὶ πρὸς ἑαυτάς — ἑκάστη γὰρ φωτεινή ἐστιν —, μία μακρότης ἡμερῶν γίνεται ἐκ τῆς ἀνταναπολουθήσεως αὐτῶν, οὐ διακόπτεται.

Λέγω· ἕκαστον θεώρημα ἐπιστημονικὸν διήρηται ἀπὸ τῶν ἄλλων· πολλὰ γὰρ γιγνώσκει ὁ ἐπιστήμων. Οἷον, ὡς ἐπὶ ἰατρικῆς εἶναι, χειρουργικὸν θεώρημα, διαιτητικόν, ἐπὶ γραμματικῆς εἶναι, τόδε. Ὅταν τις τελειωθῇ, οὐκέτι διάφορα αὐτὰ ἔχει· νῦν μὲν γὰρ οἷόν τέ ἐστιν μᾶλλον ἔχειν τὸ χειρουργικόν, ἔλαττον δὲ τὸ διαιτητικόν. Ὅταν δὲ τέλειον ἰατρόν μοι ὑποθῇ καὶ πάντα τὰ θεωρήματα τελείως καὶ ἀνυπερβλήτως ἔχοντα, οὐκέτι διακεχυμένα εἰσὶν οὐδὲ τῇ ὕλῃ ἔχουσιν τὴν διαφοράν. Ὑποθοῦ μοι ἄνθρωπον παντελῆ **56** ἔχοντα ὑγίειαν κατὰ τὸ σῶμα. Οὐκέτι διαίτης μόνης χρῄζει, οὐ τομῆς. Ἀπέβαλεν ἐκεῖνα ὧν ἕνεκα ἔχρῃζεν τούτων, καὶ λοιπὸν ὑγίειαν ἔχει οὐκέτι ποιοῦσαν ἄλλο

---

1. Ψαλ. 20,5. 2. Ψαλ. 117,24. 3. Πρβλ. Μαλ. 3,20.

τι. Λύτοῦ δὲ χάριν ταῦτα πάντα σπουδάζεται. Σπουδάζεται δὲ πόθῳ τινὶ ἡ διακατοχὴ αὐτῆς· εἰσὶν γὰρ ὥσπερ ποιοῦντα ὑγίειαν, οὕτω καὶ φυλακτικά, οἷον γυμνάσιον ἢ τοιάδε τροφή.

Ἐκείνη οὖν ἡ μακραίων ἡμέρα ἀδιάκοπός ἐστιν· ὀψὲ γάρ ποτε παραγίνεται [τὸ] ὅταν πληρωθῇ τὸ «ἔσται σοι Κύριος φῶς αἰώνιον»[1], ὅτε οὐκέτι ἐκλείπει ὁ ἥλιος «οὐδὲ ἡ ἀνατολὴ τῆς ⟨σελήνης⟩ φωτίζει τὴν νύκτα[ν]»[2]. Οὐ περὶ τῶν αἰσθητῶν δὲ φωστήρων ταῦτα λέγεται· «Εὐθέως» γὰρ «μετὰ τὴν θλῖψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει φῶς αὐτῆς»[3]. Ταῦτα δὲ τὰ φῶτα τὰ τοῖς ὧδε φίλα οὐκέτι δώσουσιν· ἔσται γὰρ ὁ ἥλιος ἑπταπλασίων καὶ ἡ σελήνη ὡς ὁ ἥλιος[4]. Καθόλου περὶ τῶν οὐρανῶν εἴρηται ὅτι «ἀλλαγήσονται»[5]. Ὅταν δὲ οὐρανοὺς ἀλλαττομένους λέγῃ, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀστέρας καὶ φωστῆρας λέγει, ὥσπερ, ἐὰν ἐπὶ γῆς λέγωμεν· «ἡ γῆ πᾶσα προσκυνεῖ»[6], τοὺς οἰκοῦντας ἐν τῇ γῇ λέγομεν. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ, πᾶσα ἡ γῆ»[7].

Στ. 6. Μεγάλη ἡ δόξα ⟨αὐτ⟩οῦ ἐν τῷ σωτηρίῳ σου»[8].

Ἐὰν κυρίως τὴν δόξαν λαμβάνωμεν, οὐ τὴν τυχοῦσαν κατάστασιν ἡδίστην δόξαν λέγομεν. Οἷον ⟨δόξαν⟩ οὐ λέγομεν ⟨ἀρχὴν⟩ ἀνθρωπίνην οὐκ ἀξίωμα· ὅλα γὰρ ταῦτα τὰ δοξάρια ἀνθρώπων μικρολόγων καὶ ἀπειραγάθων ἐστίν. Δοκοῦσιν οὖν ἰατροὶ σωτηρίαν ἐπιφέροντες τοῖς ὑγιαζομένοις δόξαν **58** αὐτοῖς περιποιεῖν — δεδόξασται μᾶλλον ὁ ὑγιαίνων παρὰ τὸν κάμνοντα —, ἀλλ' οὐ μεγάλη ἐστὶν ἡ δόξα. Ὁμοίως καὶ κυβερνήτης.

«Ἐν τῷ σωτηρίῳ»[9] οὖν τοῦ Θεοῦ «μεγάλη δόξα»[10] ἐστίν· τὸ γὰρ σωτήριον τοῦτο νοῦ καὶ ψυχῆς ἄ⟨πτ⟩εται. Τῶν δὲ ἐν ὑμῖν πάντων ὁ νοῦς διαφέρει καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, κἂν ἑτέροις μὴ δοκῇ.

Δυνατὸν δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα σωτήριον εἰπεῖν, ὡς πολλαχοῦ κεῖται· «εἶδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν»[11]. Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ»[12], ἀντὶ τοῦ «πᾶς ἄνθρωπος» ἢ «πᾶσα αἰσθητικὴ ψυχή».

«Ἐν τῷ» οὖν «σωτηρίῳ» τούτῳ «μεγάλη ἡ δόξη»[13] ἐστίν. Εἰ καὶ δοκεῖ ἄτιμος εἶναι ὁ θάνατος ὃν ἀνεδέξατο — «ἐπικατάρατος» γάρ ἐστιν «πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου»[14] κατὰ τὸν νόμον —, ἀλλ' ἴσχυσεν δόξαν τοσαύτην λαβεῖν ἡ δοκοῦσα ἀτιμία ἐκ τοῦ σκοποῦ τῆς σωτηρίας, ὅτι σωτηρία γέγονεν οὐ θρεμμάτων, οὐκ ἀνθρώπων ἁπλῶς, ἀλλὰ ψυχῆς καὶ νοῦ καὶ πνεύματος, ὡς γράφει Παῦλος· «ὁλόκληρον

---

1. Ἡσ. 60,19. Πρβλ. Ἡσ. 60,20. 2. Πρβλ. Ἡσ. 60,19. 3. Ματθ. 24,29. 4. Πρβλ. Ἡσ. 30,26. 5. Ψαλ. 101,27. 6. Πρβλ. Ψαλ. 65,4. 7. Α' Παρλ. 16,23. Ψαλ. 95,1. 8. Ψαλ. 20,6. 9. Ἔνθ' ἀν. 10. Ἔνθ' ἀν. 11. Ψαλ. 97,3. 12. Ἡσ. 40,5. 13. Πρβλ. Ψαλ. 20,6. 14. Γαλ. 3,13. Πρβλ. Δευτ. 21,23.

ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα»[1]. Ἡ δοκοῦσα οὖν ἀτιμία δόξα ὑπερβάλλουσά ἐστιν.

Ὑπομνῆσαι θέλω νόημα. Ὅτε εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἔλεγον, **60** εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο τὸ «ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐκεῖνος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει»[2], πρὸς ἑτέροις καὶ αὕτη ἡ ἑρμηνεία ἀποδέδοται· ἐὰν τὴν ἀναλογίαν τοῦ ποιοῦντος σκοπήσῃς καὶ τὰ μεγάλα μικρά ἐστιν· ὡς πρὸς τὸν Θεὸν μικρά ἐστιν. Οὐ πεποιήκασιν δὲ οἱ ἀπόστολοι αἰσθητὰ ἔργα ὑπὲρ τὰ τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Σωτὴρ Λάζαρον ἤγειρεν τεταρταῖον ἤδη ἐν τῷ θανάτῳ ὄντα καὶ ἐγγὺς τοῦ διαλυθῆναι καὶ ἤδη εἰς τὸ ὄζειν ἐφθακέναι[3]. Οὐδὲν τοιοῦτο πεποίηκαν οἱ ἀπόστολοι. Ἀπὸ γενετῆς τυφλὸν εἰς ὄψιν ἤγαγεν Ἰησοῦς[4]. Ἐὰν δὲ σκοπήσῃς ταῦτα τὰ ἔργα τοῦ Σωτῆρος, μικρά ἐστιν ὡς πρὸς τὸ πεποιηκέναι τὴν λογικὴν οὐσίαν, τοὺς οὐρανούς, τὰς ψυχάς. Τὰ δὲ τῶν ἀποστόλων, κἂν καταδεέστερα ἦσαν τ⟨ῶν⟩ τοῦ Σωτῆρος, ἐπεὶ ὑπὲρ δύναμιν τὴν αὐτῶν ἐστιν, μᾶλλον μείζονα λέγονται ὧν ὁ Σωτὴρ πεποίηκεν· τούτων γὰρ μείζονα οὐκ ἠδύναντο ποιῆσαι. Ἰησοῦς δὲ καὶ πεποίηκεν καὶ ἀεὶ ποιεῖ.

Καὶ ὁ Ἀπόστολος δέ· «τὸν» γὰρ «ἐλαττούμενον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου»[5]. Ἠλαττώθη διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, ἀλλὰ «δόξῃ καὶ τιμῇ» ἐστέφθη. Ἡ ἐλάττωσις δόξαν ἤγαγεν, καὶ μεγίστην γε ἤγαγεν. «Λογίζομαι» δὲ «ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι δόξαν»[6]. Τὰ παθήματα δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνά ἐστιν ἃ πεπόνθασιν οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ, αὐτοῦ πρότερον παθόντος. «Μεγάλη» οὖν «ἡ δόξα αὐτοῦ»[7]. Κἂν σταυρὸς ᾖ, κἂν θάνατος, ἐὰν τὸν σκοπὸν τῆς σωτηρίας καὶ τὸν σῴζοντα ἴδῃς, μεγάλη τίς ἐστιν. Οὐ **62** μεγάλη δέ ἐστιν ἡ τῶν ἄλλων. Ἀμέλει γοῦν ἔσθ' ὅτε εἶχον τὴν δόξαν, ἐνίων δὲ καὶ ἀπέβη ἡ δόξα ἔτι ζώντων.

Οὕτω γοῦν ἤκουσα καὶ τοῦ ἐν Ἡσαΐᾳ λεγομένου· «καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὅριον»[8]. Ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη»[9]. Τὴν εἰρήνην σκόπει τὴν ἀνατείλασαν· μέχρι γὰρ συντελείας κρατεῖ· οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἡ ἀνταναίρεσις τῆς σελήνης δηλοῖ ἢ τὴν συντέλειαν, ὅτε «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει φῶς αὐτῆς»[10]. Οὐκ ἐν ἑνὶ ἔθνει ἐστὶν ἡ εἰρήνη, οὐκ ἐπὶ γῆς μόνης· «Εἰρηνοποίησεν» γὰρ «διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ» οὐ «τὰ ἐπὶ γῆς» μόνα, ἀλλὰ καὶ «τὰ ἐν οὐρανοῖς»[11].

Δόξαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτόν[12].

Ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ἐπιτίθεται ἐπ' αὐτὸν μετὰ τῆς δόξης

---

1. Α' Θεσ. 5,23. 2. Ἰω. 14,12. 3. Πρβλ. Ἰω. 11,39. 4. Πρβλ. Ἰω. 9,1,7. 5. Πρβλ. Ἑβρ. 2,9. 6. Πρβλ. Ρωμ. 8,18. 7. Ψαλ. 20,6. 8. Ἡσ. 9,6. 9. Ψαλ. 71,7. 10. Πρβλ. Ἡσ. 13,10. Ματθ. 24,29. 11. Πρβλ. Κολ. 1,20. 12. Ψαλ. 20,6.

ταύτης τῆς μεγάλης τῆς ὑπαρξάσης ἐν τῷ σωτηρίῳ αὐτοῦ. Καὶ μεγαλοπρέπειά ἐστιν πράγματα καὶ σπουδάσματα ἐν οἷς ὑπάρχει τὸ πρέπον. Τὰ ἔργα τὰ ἐξ ἀρετῆς γινόμενα πρεπόντως γίνεται. Πολλὰ δὲ [οὐκ] ἀνθρώποις δοκεῖ πρεπόντως γίνεσθαι, οὐκ εἰσὶν δὲ ἀληθῶς πρέποντα· ὡς καὶ περὶ δόξης εἴρηκα, ὅτι ἔστιν ⟨ἀξ⟩ιώματα καὶ δοξάρια οὐκ ὄντα τοιοῦτα, οἷα νομίζουσιν αὐτὰ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' ὑπελήφθη αὐτοῖς τοιαῦτα.

Μεγαλοπρέπειαν οὖν λέγουσιν οἷον — τέως ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ λάβε, τῆς ἱστορίας, τὴν ἔννοιαν· εἰσὶν ἀγωνοθέται, καὶ **64** ἐὰν ὦσιν μικρολόγοι, ἐλαττοῦσιν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰ ἀναλώματα ἀπὸ μικρᾶς προαιρέσεως, καὶ δοκοῦσιν καὶ τὸ πρέπον ποιεῖν τῷ ἀθλοθέτῃ, μικρῶς δὲ αὐτὸ ποι⟨οῦσιν⟩, καὶ λέγονται οὗτοι μικροπρεπεῖς· οὐκ εἰσὶν γὰρ ὑπερβάλλοντες ὡς μηδενὸς ἐλάττω ἐν τῷ πρέπειν εὑρεθῆναι τῶν πρὸ αὐτῶν ἀγωνοθετῶν.

Αὕτη οὖν μεγαλοπρέπεια λέγεται, ὅταν ἐν τῷ πρεπόντως γενομένῳ μέγεθος ᾖ. Τότε δὲ μάλιστα μεγαλοπρέπειά ἐστιν, ὅτε μὴ ἄλλου τινὸς ἕνεκα, ἀλλ' αὐτοῦ χάριν τὸ πρέπον ἐστίν.

Φέρε δὲ εἰπεῖν, ἐάν τις πλούσιος ὢν ἐν μικροῖς πράγμασιν καὶ μικραῖς πανηγύρεσιν μεγάλα ἀναλίσκῃ οὐκ ἔστιν οὗτος μεγαλοπρεπής. Ὑπερβολή ἐστιν μεγαλοπρεπείας, ὡς λέγομεν τὴν θρασύτητα ὑπερβολὴν εἶναι ἀνδρείας καὶ δεισιδαιμονίαν ὑπερβολὴν εὐσεβείας. Οἷον συνκυβευταῖς τις ποιείτω ἄριστον καὶ ἀναλισκέτω ὅσα οὐκ ἀναλίσκει ἄλλος ἐν γάμοις. Οὗτος οὐ μεγαλοπρεπής ἐστιν. Κενοδοξίας χάριν γίνεται. Ἡ δὲ μεγαλοπρέπεια οὐ κενοδοξίας χάριν γίνεται.

Ἐκ τῶν αἰσθητῶν χειραγωγούμενοι ἔλθωμεν εἰς τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος· τὸ πρέπον ὁ Σωτὴρ ἐν μεγάλοις εἰργάσατο. Καὶ ὁ δίκαιος μὲν ἄνθρωπο[ι]ς ἐν μεγάλοις τὸ πρέπον δείκνυσιν. Τί μεῖζόν ἐστιν τοῦ σῶσαι τὴν οἰκουμένην, τοῦ εἰρηνοποιῆσαι οὐ τὰ ἐπίγεια μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπουράνια[1]; Τί μεῖζόν ἐστιν τοῦ κατορθῶσαι ἐκεῖνο ἐφ' ᾧ τὰ ἐπουράνια, τὰ ἐπίγεια, τὰ καταχθόνια κλίνουσιν γόνυ τῷ Σωτῆρι εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός; Αὕτη ἡ δόξα μεγαλοπρέπειά ἐστιν καὶ συνγένει**66**αν ἔχει πρὸς ⟨εὐ⟩πρέπειαν. Καὶ περὶ αὐτοῦ οὖν τοῦ Θεοῦ λέγεται ὅτι· «ὁ Κύριος ⟨ἐβασίλευσεν⟩, εὐπρέπειαν ἐνεδύσατο»[2]. Ἡ ⟨εὐ⟩πρέπεια αὕτη καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια ταὐτόν ἐστιν. Τίνι ἔπρεπεν σῶσαι τοὺς ἀνθρώπους ἢ τῷ ἁμαρτίαν μὴ ἐσχηκότι; Οὐκ ἔσχεν ἁμαρτίαν[3] εἰδὼς ὅτι καλόν ἐστιν τὸ ἀπέχεσθαι ἁμαρτίας, τὸ δικαιοσύνην ἔχειν, καλόν ἐστιν τὸ λοιδορούμενον μὴ ἀντιλοιδορεῖν, τὸ μὴ ἀμύνεσθαι τοὺς κακωτικῶς διατιθέντας. «Πάσχων», φησίν, «οὐκ ἠπείλει»[4]. Οὐ μόνον οὐκ ἐποίει τὰ ἀντάξια, ἀλλὰ οὐδὲ ⟨ἠ⟩πείλει. Ἀπειλὴ δέ ἐστιν προαναφώνησις φοβερῶν. Ὅταν μέντοι μηκέτι ⟨προ⟩αναφώνησις ᾖ[ν], ἀλλ' ἐκβάσεως τύχῃ, οὐκέτι ἀπειλή ἐστιν.

---

1. Πρβλ. Φιλιπ. 2,10. Κολ. 1,20. 2. Ψαλ. 92,1. 3. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2,22. 4. Α' Πέτρ. 2,23.

«Δόξαν» οὖν «καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐπιθήσεις ἐπ' αὐτόν»[1]. Εὖ δὲ καὶ τὸ φάναι «ἐπιθήσεις». Πρὸς ἑτέρῳ κειμένῳ καὶ τοῦτο ἐπιτίθεται· οὐ γὰρ νῦν μόνον, ὅτε ἐπεδήμησεν, ἤρξατο τὴν δόξαν ταύτην καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν ἐν τοῖς λογικοῖς θεῖναι, ἀλλ' ἑκάστοτε καὶ πανταχοῦ ὡς ἐνεδέχετο ἐποίει τοῦτο. Προσθήκη δὲ γέγονεν ἡ διὰ τῆς ἐπιδημίας δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια οἷον διὰ τοῦ σταυροῦ.

Στ. 7. Ὅτι δώσεις αὐτῷ εὐλογίαν εἰς αἰῶνα τοῦ αἰῶνος[2].

Οὕτως ὡς εἰρήκαμεν περὶ τῆς ζωῆς· οὐχ ἵνα αὐτὸς αὐτὴν ἔχῃ — ἔχει γὰρ αὐτήν —, ἀλλ' ἵνα οἱ πλησιάζοντες αὐτῷ, οἱ περὶ τὰ μαθήματα αὐτοῦ γινόμενοι ἔχωσιν ταύτην.

Διαστέλλεται δὲ αὕτη ἡ «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[3] εὐ**68**λογία πρὸς τὴν δοκοῦσαν ἐν θνητοῖς εὐλογίαν εἶναι· λέγεται γάρ ποτε καὶ αὕτη εὐλογία· «ὅτι ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εὐλογισθήσεται[4], ἕως αἰῶνος οὐχ ὄψεται φῶς»[5]. Οὐχ ὄψεται τὸ φῶς, κἂν λαμπρὰ δοκῇ νῦν ὁρᾶν. Οὐκ ἔχει παράμονον ταύτην τὴν εὔκλειαν.

Αἱ εὐλογίαι οὖν αἱ πνευματικαὶ αἱ διδόμεναι ἐν τοῖς ἐπουρανίοις[6] αἱ αὐταί εἰσιν ταύτῃ τῇ «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[7] μενούσῃ· εἰ γάρ τις εὐλογίαν νομίζοι τὸ πλοῦτον εἰληφέναι, οὐκ ἔχει αὐτ⟨ὴ⟩ν «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[8]· συναπέρχεται γὰρ ⟨τ⟩ῇ ζωῇ ⟨τ⟩ῇ ὑλικῇ.

Δυνατὸν δὲ χαριέντως καὶ ἠθικῶς εἰπεῖν ὅτι· ὁ ἔχων πλοῦτον ἐὰν οὕτως αὐτὸν ἀναλίσκῃ ὥστε εὑρεῖν καὶ μετὰ ταῦτα δόξαν, περὶ ἧς λέγει· «τοῖς πλουσίοις τοῦ αἰῶνος τούτου παράγγελλε μὴ ὑψηλὰ φρονεῖν»[9]. Εἶτα λέγει· «ἀποθησαυρίζοντες ἑαυτοῖς θεμέλιον καλῶν ἔργων»[10], ἡ τούτου εὐλογία μένει «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[11]. Τὰ δὲ πραχθέντα ἐκ τοῦ πλούτου ἀκαθαίρετα μένει. Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων· ἐὰν ἐπὶ σωφροσύνῃ — τῇ ἀληθῶς σωφροσύνῃ — δοξάζηται καὶ εὐλογῆται, παραμένουσαν αὐτὴν ἔχει «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[12]. Εἰ δέ τις ἐπὶ ὑποκρίσει ἀρετῇ νομίζει εὐλογεῖσθαι, καταλυομένην αὐτὴν ἔχει· ἐκλαμψάσης γὰρ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγμάτων οὕτω φανέντων ὡς ἔχουσιν φύσεως λύεται ἡ κατ' ὑπόληψιν εὐλογία. Ἐνίοτε καὶ κίνδυνον προξενεῖ.

Εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου[13].

70 Δοκεῖ ἀμφίβολος εἶναι ἡ λέξις· τὸ μὲν γὰρ ὑπ' αὐτῆς σημαίνεται· «εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου»[14]· εὐφραίνων τὸ πρόσωπόν σου εὐφρανεῖς κἀκεῖνον.

---

1. Ψαλ. 20,6. 2. Ψαλ. 20,7. 3. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 48,19. 5. Ψαλ. 48,20. 6. Πρβλ. Ἐφ. 1,3. 7. Πρβλ. Ψαλ. 20,7. 8. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 9. Πρβλ. Α' Τιμ. 6,17. 10. Πρβλ. Τιμ. 6,19. 11. Πρβλ. Ψαλ. 20,7. 12. Ἔνθ' ἀν. 13. Ψαλ. 20,7. 14. Ἔνθ' ἀν.

Ἢ ἀμφότερα εὐφραίνει ⟨ἐ⟩κεῖνον· εὐφραν⟨εῖς⟩ αὐτὸν ἐν χαρᾷ καὶ τὸ πρόσωπόν σου σύν σοι εὐφρανεῖ αὐτόν.

Τοιαύτη τις καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ φέρεται λέξις· «καὶ Κύριος Κύριος ἀπέστειλέν με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ»[1]. Οἱ μὲν οὕτω λαμβάνουσιν· «ἀπέστειλέν με Κύριος, ἀπέστειλέν με δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ»[2]. Καὶ λέγουσιν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σωτῆρος τὴν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος γεγονέναι· εἴρηται γάρ· «Πνεῦμα Κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ»[3], πρὸς τὴν κυοῦσαν αὐτὸ⟨ν⟩ ἢ κυοφορήσουσαν, «καὶ δύναμις Ὑψίστου»[4]. Ἴδε· δοκεῖ ὧδε ἀπεστάλθαι ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἄλλοι δὲ οὕτως ἀναγιγνώσκουσιν καὶ κρείττω ἐστὶν αὕτη ἡ ἀνάγνωσις· «καὶ Κύριος Κύριος ἀπέστειλέν με· ἀπέστειλεν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ»[5]· ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Ἡ δὲ πρότερον ἐκδοχὴ τοῦτο λέγει, ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀπέστειλαν τὸν Υἱόν. Ἕκαστος δὲ κατάλληλον ἑαυτῷ νόησιν πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν δέχεται, ὡς ἤδη ἐλέχθη.

Καὶ ἐνταῦθα οὖν πρόσωπόν ἐστιν τοῦ Κυρίου τοῦ ἐνταῦθα λεγομένου. Ἔστιν δὲ ὁ ⟨Υἱὸς⟩ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, «ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»[6]. Περὶ τοῦ οὖν ἀναλημφθέντος προσ**72**ώπου ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ παντὸς δικαίου λέγεται ὅτι· «εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου»[7], ὅταν γὰρ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς [καὶ ὁ Πατήρ], καὶ ἑωρακώς τις τὸν χαρακτῆρα εὐθέως ἴδῃ καὶ τὸν οὗ ἐστιν ὁ χαρακτήρ· «ὁ» γὰρ «ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακεν τὸν Πατέρα»[8]. Ἡ εὐφροσύνη ὑπὸ Θεοῦ γίνεται καὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ.

Δυνατὸν δὲ καὶ οὕτως ἐκλαβεῖν· «εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ μετὰ τοῦ προσώπου σου»[9]. Λοιπὸν περὶ παντὸς δικαίου τοῦτο λέγει· τὸ γὰρ σὸν πρόσωπον, καθ' ὅ[ν] «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»[10] γέγονεν, ἀναδειχθήσεται αὐτοῦ.

Καὶ λέγω· τὰ συνβεβηκότα, κἂν χωριστὰ ᾖ, συνύπαρκτα πολλάκις γίνεται ταῖς οὐσίαις· οἷον τὸ χρῶμα· μὴ γὰρ πρῶτον κτίζεται τὸ σῶμα, εἶτα χρώννυται· κεχρωσμένον κτίζεται, καὶ ὅμως λέγομεν, ὅτι τῶν συμβαινόντων καὶ ἀποσυμβαινόντων ἐστὶν τὸ χρῶμα ἐν τισίν. «Ἐν τισὶν» δὲ προσέθηκα, ἐπεὶ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τῇ χιόνι οὐδὲ ⟨ἐπι⟩γίνεται οὐδὲ ⟨ἀπο⟩γίνεται· οὐδὲ ἡ ὑγρότης τῷ ὕδατι ἐπιγίνεται· οὐσιώδη γάρ ἐστιν.

Ἐπεὶ τοίνυν ἀγαθὸν τὸ λογικὸν ἀρχῆθεν γέγονεν, οὐχ οὕτως ἐστὶν ἀγαθὸν ὡς ὁ Θεός· οὐ γὰρ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ καθ' ἕξιν καὶ διάθεσιν ἀγαθός ἐστιν. Κἂν γέγονεν τοίνυν ὁ ἄνθρωπος «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν»[11], χωριστόν ἐστιν τοῦτο ὃ ἔχει εἶδος ἀποβαλλόμενον καὶ ἀναλαμβανό-

---

1. Ἡσ. 48,16. 2. Ἔνθ' ἄν. 3. Πρβλ. Λουκ. 1,35. 4. Λουκ. 1,35. 5. Ἡσ. 48,16. 6. Ἑβρ. 1,3. 7. Ψαλ. 20,7. 8. Ἰω. 14,9. 9. Ψαλ. 20,7. 10. Πρβλ. Γεν. 1,26. 11. Ἔνθ' ἀν.

μενον. Πλὴν ὅτε Θεὸς σῴζει, πᾶσα εἰκὼν οἰχήσεται. Αὕτη δὲ ἀναδειχθήσεται ἐν τῷ σωθέντι.

74 Στ. 8. Ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον[1].

Ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐλπίζει ἐπὶ Κύριον. Ἐλπίζει ὅτι σωτηρία ἔσται ἐκείνοις, ὑπὲρ ὧν ἐλήλυθεν παθεῖν. Οὐκ ἀμφίβολον ἔχει τὸ τέλος τοῦ σπουδαζομένου, ἀλλὰ ἐλπίζει ἀμεταθέτως· «ἐν» γὰρ «τῷ ἐλέει τοῦ ὑψίστου οὐ σαλεύεται»[2]. Οὐ διαπίπτει οὖν αὐτοῦ ἡ ἐλπίς.

Καὶ λέγω παράδειγμα, τάχα δὲ βίαιόν ἐστιν· οὐδεὶς τὰ παρόντα ἐλπίζει. Ὁ ὑγιαίνων οὐχ ἐλπίζει ὑγιανθῆναι, ὁ πλουτῶν οὐχ ἐλπίζει πλουτῆσαι. Τῶν μελλόντων οὖν ἐστιν. Ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ προσδοκία ταὐτόν ἐστιν. Γένος ἐστὶν τῆς ἐλπίδος ἡ προσδοκία· ἐλπὶς γοῦν ἐστιν προσδοκία ἀγαθῶν παρὰ Θεοῦ.

Τῶν οὖν μελλόντων τὰ μὲν ἐνδεχομένην ἔχει τὴν ὕπαρξιν, ὥστε δυνηθῆναι γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι ὡς τὰ ὁπότερ' ἔτυχεν, τὰ δὲ πάντως ἐκβήσεται· οἷον ὃ λέγω ἐπιστημονικῶς, κατ' εἰκόνα, ὅτι μετὰ τοσήνδε περίο⟨δο⟩ν ἔκλειψίς ἔστιν ⟨τοῦ ἡλίου⟩. Ἐλπίζει ταύτην μόνος ὁ ἐπιστήμων· ὁ γὰρ ἄλλος ὅλως οὐκ οἶδεν, εἰ γίνεται ἢ οὐ γίνεται.

Ὑπομνῆσαι καλὸν τοῦτο ὅτι τέσσερά ἐστιν τὰ προβλήματα· δύο ἁπλᾶ καὶ δύο σύνθετα. Ἁπλᾶ μὲν τὸ ὅτι ἔστιν καὶ τί ἐστιν. Εἶτα σύνθετα τὸ πῶς ἔστιν καὶ διὰ τί ἔστιν. Τοῦ ἐπιστήμονος οὖν ἐστιν προσδοκᾶν ταῦτα τὰ πάντως ἐπιστημονικῶς γενησόμενα.

Οἶδεν γὰρ καὶ ὅτι ἔστιν ἔκλειψις καὶ τί ἐστιν ἔκλει**76**ψις ὅτι ὑποδρομὴ σελήνης. Καὶ πῶς γίνεται ὅτι, ὅταν κατὰ κάθετον ὑπὸ τὸν ἥλιον ἡ σελήνη γένηται, ἔκλειψις γίνεται. Ἰδοὺ τὸ πῶς γίνεται. Τὸ δὲ διὰ τί οὕτως, ὅτι κυκλεύων ὁ ἥλιος ἐν διαφόροις γίνεται διαστήμασιν. Ἔστιν δὲ ὑπὸ τὸν ἡλιακὸν κύκλον ὁ τῆς σελήνης. Οὐκ ἀεὶ οὖν γίνεται κατὰ κάθετον. Οἷον δύο κύκλοι εἰσίν. Ἐὰν ὧδε γένηται καὶ πάλιν εἰς τὸν ὑποκάτω, κρύπτει τὸ κάτω γινόμενον τὸ ἄνω. Λέγουσιν γοῦν ὅτι ἔκλειψίς ἐστιν ἀντίφραξις σελήνης πρὸς τὸν ἥλιον.

Ἐπιστήμονος οὖν ἐστιν ταύτην τὴν ἀδιάπτωτον προσδοκίαν εἰδέναι. Καὶ τῶν τυχόντων δὲ προσδοκῆσαι, φέρε, ὑετὸν ἢ εὐκαρπίαν. Διαμαρτάνει δὲ πολλάκις ταῦτα.

Λέγει γοῦν ὅτι· «εὐφρανεῖς αὐτὸν ἐν χαρᾷ[3]· ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐλπίζει ἐπὶ τὸν Κύριον»[4]. Βασιλεύς ἐστιν ὁ ἐλπίζων. Ἀδιάπτωτος δὲ ἡ τούτου ἐλπὶς καὶ προσδοκία. Καὶ λέγει·

ἐν τῷ ἐλέει τοῦ ὑψίστου οὐ μὴ σαλευθῇ[5].

Ἐλεούμενος ⟨πρὸς⟩ τοῦ ὑψίστου οὐ σαλεύεται· τότ⟨ε⟩ γὰρ σα-

---

1. Ψαλ. 20,8. 2. Ιρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 20,7. 4. Ψαλ. 20,8. 5. Ἔνθ' ἀν.

λεύεται, ὅταν ἀνάξιοι τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ ὑπήκοοι εὑρεθῶσιν. Καταλείπει δὲ αὐτούς, ἀποστρέφεται αὐτούς.

Καὶ τὸ ἐλπίζειν ὡς τὸ μεταμέλεσθαι τὸν Θεὸν οὕτω λαμβάνομεν κατὰ τὴν ἐπίνοιαν.

«Τοῦ Ὑψίστου» ἔστιν τὸ εὐλογεῖν τὰ λογικά, ὥσπερ καὶ τὸ «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη»[1].

Στ. 9. Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσιν τοῖς ἐχθροῖς σου, ἡ δεξιά **78** σου εὕροι πάντας τοὺς μισοῦντάς σε[2].

Οἷόν τε καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος διαφορὰν ἔχειν ⟨τ⟩ὴ⟨ν⟩ δεξιὰ⟨ν⟩ πρὸς τὴν χεῖρα· ἡ γὰρ δεξιὰ χείρ ἐστιν, οὐ πᾶσα δὲ χεὶρ δεξιά ἐστιν.

Ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα περὶ Θεοῦ χεῖρα καὶ δεξιὰν ὠνομασμένην. Καὶ περὶ τοῦ Δαυὶδ τοῦ ἀληθινοῦ τοῦ ἐκ σπέρματος τοῦ Δαυὶδ ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ λέγεται τὸ «καὶ θήσει ἐν θαλάσσῃ χεῖρα αὐτοῦ καὶ ἐν ποταμοῖς δεξιὰν αὐτοῦ»[3]. Καὶ ὅρα ὅτι ἐν μὲν τῇ θαλάσσῃ ἡ χείρ ἁπλῶς τίθεται· ἡ γὰρ δεξιὰ οὐκ ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀλλ' ἐν τοῖς ποταμοῖς αὐτοῦ. Καὶ ἔτι· «ἡ χείρ σου ἔθνη ἐξωλόθρευσεν»[4]. Ἴδε· λέγεται χεὶρ πολλάκις καὶ βασιλέως ἡ στρατιωτικὴ δύναμις καὶ τῶν δικαστῶν χεῖρες οἱ δήμιοι. Καὶ ὁ διάβολος οὖν ἔγνω ὅτι ἡ βλαπτικὴ χείρ ἐστιν· οὐ γὰρ εἶπεν· «ἀπόστειλον τὴν δεξιάν σου», ἀλλὰ «τὴν χεῖρά σου καὶ ἅψαι πάντων ὧν ἔχει»[5].

«Εὑρεθείη ἡ χείρ σου πᾶσιν τοῖς ἐχθροῖς σου»[6].

Φανήσεται ἡ χείρ σου ἡ κολάζουσα τοὺς ἐχθρούς σου. Οὕτω δὲ ἀκούω καὶ τοῦ· «πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακὰ τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐ⟨κ⟩ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν»[7]. Ποιοῦντες κακὰ οἴονται μὴ εἶναι πρόνοιαν, μὴ εἶναι ἐκδικίαν καθ' ὧν πλημμελοῦσιν. Ὅταν δὲ λάβωσιν πεῖραν ἐπιπόνου τινός, ἐνίοτε ἐν συναισθήσει γινόμενοι ὁρῶσιν τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπον· τὸ πρόσωπον δὲ οὕτως· ἐγνώρισαν ὅτι ἕνι **80** Θεός. Καὶ ὥσπερ «ἐκ μεγέθους ⟨καὶ⟩ καλλονῆς τῶν κτισμάτων ἀναλόγως τὸν γενεσιουργὸν θεωροῦμεν»[8], οὕτως ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς πλοκῆς τῶν κατὰ τὴν διοίκησιν ὁ κριτὴς θεωρεῖται.

Εὑρήκαμεν οὖν καὶ τὸν Φαραὼ καταφρονοῦντα εἶτα πληττόμενον καταλαμβάνοντα ἔννοιαν Θεοῦ. Λέγει γοῦν ποτε ὅτι· «ὁ Κύριος δίκαιος»[9]. Ὁ λέγων πρὸ τούτου· «οὐκ οἶδα τὸν Κύριον»[10], νῦν καὶ εἰδέναι αὐτὸν ὁμολογεῖ καὶ δίκαιον. «Ἐγὼ δὲ καὶ ὁ λαός μου ἀσεβεῖς»[11]. Εἰ δὲ γέγονεν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ Φαραὼ ποιοῦντι κακά, εὑρίσκεται ἡ χείρ· δεῖ γάρ ποτε αὐτοὺς γνῶναι ὅτι ἔνι κριτής, κἂν

1. Λουκ. 2,14. 2. Ψαλ. 20,9. 3. Ιρβλ. Ψαλ. 88,26. 4. Ψαλ. 43,3. 5. Ἰὼβ 1,11. 6. Ψαλ. 20,9. 7. Ψαλ. 33,17. 8. Ιρβλ. Σ. Σολ. 13,5. 9. Ἐξ. 9,27. 10. Ἐξ. 5,2. 11. Ἐξ. 9,27.

μὴ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἀλλ' ὁτέ· διὸ λέγεται· «εὑρεθείη ἡ χείρ σου»[1].

«Ἡ δεξιά σου εὕροι»[2].

Ἡ δὲ χειρ τοῖς ἐχθροῖς εὑρίσκεται· ἡ δὲ δεξιὰ εὑρίσκει τοὺς μισοῦντας. Καὶ δύναται ἐλαττόνως κακοὶ εἶναι οἱ μισοῦντες τῶν ἐχθρῶν. Οὐ πᾶς μισῶν ἐχθρεύει, πᾶς δὲ ἐχθρεύων μισεῖ.

Καὶ ὥσπερ ἐλέγετο ἐν θαλάσσῃ τίθεσθαι ἡ χειρ τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὸν σάλον καὶ τὴν ἀλμυρίδα καταπαύσῃ δι' ἐπιπόνων, ἡ δὲ δεξιὰ ἐν ποταμοῖς τοῦ Σωτῆρος — οὗτοι δέ εἰσιν οἱ κατὰ πνεῦμα βίον ἔχοντες, «ὧν ἐκ τῆς κοιλίας ῥέουσιν ποταμοὶ ζῶντες»[3]. Ἐπῆραν οἱ ποταμοί, Κύριε, ἐπῆραν οἱ ποταμοὶ φωνάς»[4] —, οὕτως εὑρίσκεται ἡ δεξιὰ τοῦ Σωτῆρος ἡ σώζουσα, ἡ ὑψοῦσα κατὰ τὸ λεχθέν· «⟨δεξιὰ Κυρίου ὕψωσέν με⟩, δεξιὰ Κυρίου ἐποίησεν δύναμιν, οὐκ ἀποθανοῦμαι, ἀλλὰ ζήσομαι»[5].

82 Στ. 10. Ἔθηκας αὐτοὺς ὡς κλίβανον πυρὸς εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου σου[6].

Περὶ τῶν ἐχθρῶν μόνων δύναται λέγεσθαι τῶν κολάσει παραδιδομένων.

Εἰ δὲ καὶ περὶ ἀμφοτέρων, οὕτως ἔκδεξαι τὸ γεγραμμένον· ἴδε· οἱ ἐποικοδομούμενοι ἐπὶ τὸν θεμέλιον, τὸν Χριστόν, ἐὰν ὦσιν χρυσός, ἄργυρος, πυροῦνται μόνον, οὐκ ἀφανίζονται δέ, οὐκ ἀναλίσκονται, κἂ⟨ν⟩ εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός. Ἐὰν δὲ «ξύλα, χόρτος, καλάμη»[7], ἀφανίζονται καὶ τέθεινται ὡς κλίβανος πυρός, ὡς καπνός εἰσιν λοιπόν. Ὁ δὲ καπνὸς ἐπακολούθημά ἐστιν τῆς ἐνεργείας τοῦ πυρὸς τῆς ὠφελητικῆς. Ὅταν οὖν ξύλα καὶ χόρτος καὶ καλάμη ὦσιν «εἰς καιρὸν τοῦ προσώπου»[8] τοῦ Θεοῦ, ὡς κεῖται — ἔσται γὰρ καιρός, ὅτε κριτὴς δειχθήσεται —, οὐκ ἀφανίζονται οἱ λεγόμενοι ξύλα καὶ χόρτος καὶ καλάμη ὥστε μηκέτι ὑπάρχειν — ἀδύνατον δέ ἐστιν οὕτως ἀφανισθῆναι —, ἀλλὰ ᾗ χόρτος εἰσὶν ἀφανίζονται· καὶ γὰρ τὸ πῦρ τοῦτο τὸ τῆς κολάσεως οὐκ ἐνεργεῖ εἰς οὐσίαν, ἀλλ' εἰς ἕξεις καὶ ποιότητας. Ἀναλίσκει τὸ πῦρ τοῦτο οὐ κτίσματα, ἀλλὰ ποιὰς καταστάσεις, ἕξεις τοιάσδε.

Καὶ ἡ διδασκαλία δὲ τὸ αὐτὸ ποιεῖ· λαμβάνει τὸν ἀμαθῆ καὶ ἀφανίζει αὐτὸν οὐκ ᾗ ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλ' ᾗ ἀμαθής ἐστιν· τὴν ἀμαθίαν γὰρ αὐτοῦ ἀφανίζει. Οὕτω καὶ ἡ δικαιοσύνη ἀφανίζει τὸν ἄδικον οὐχ ὥστε μηκέτι ὑπάρχειν, ἀλλ' ὥστε μηκέτι ὑπάρχειν ἄδικον.

84 Κύριε, ἐν ὀργῇ σου συντάραξον αὐτούς, καὶ καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ[9].

Τότε συνταράττ⟨εται⟩ί τις, ὅταν ἄρξηται ἀμφιβάλλειν καὶ μετανοεῖν. Τὸ δὲ «καταφάγεται αὐτοὺς πῦρ»[10], ὥστε μηκέτι εἶναι τοιούτους.

---

1. Ψαλ. 20,9. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Ἰω. 7,38. 4. Ψαλ. 92,3. 5. Ψαλ. 117,16-17. 6. Πρβλ. Ψαλ. 20,10. 7. Πρβλ. Α' Κορ. 3,12. 8. Ψαλ. 20,10. 9. Πρβλ. Ψαλ. 20,10. 10. Ἔνθ' ἀν.

Στ. 11. Τὸν καρπὸν αὐτῶν ἀπὸ γῆς ἀπολεῖς καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων[1].

Τὸ «σπέρμα» ὁμώνυμόν ἐστιν. Ὅταν πρὸς καρπὸν διαστέλληται, φυτοῦ σπέρμα δηλοῖ, ὅταν δὲ πρὸς τέκνα, σπέρμα ἀνθρώπου· ἔχομεν γὰρ ἐν τῇ Γραφῇ πολλάκις τὸ «σπέρμα» μετὰ τέκνων ὀνομαζ⟨όμενον⟩.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν λέξεων πρόκειται νῦν εἰπεῖν. Τοῦτο λέγει· ἐπὶ γῆς ὄντες καὶ πλησιάσαντες τῇ γῇ ἐκολλήθησαν. Ἀντὶ τῆς ψυχῆς ἀύλου ἐκαρποφόρησαν τὰ ἔργα τῆς σαρκός. Τοῦτον «τὸν καρπὸν ἀπολεῖς ἀπὸ τῆς γῆς»[2]. Γῆ ἐστιν ἡ ἀγαθὴ καὶ καλή, ἥτις δεχομένη τὸ σπέρμα τὸ Ἰησοῦ ὃ βάλλει, καρποφορεῖ[3]. Ἡ αὐτὴ δὲ γῆ κατ' ὑποκείμενόν ἐστιν αὕτη τῇ τὰς ἀκάνθας φερούσῃ. Καὶ ἡ μὲν δεκτικὴ σπερμάτων ἐστὶν λογικὴ οὖσα οὐσία. Ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν δὲ αὕτη ἡ γῆ τὴν διαφορὰν δέχεται.

«Καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων»[4].

Ἔσπειραν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, οὐκ εἰς τοὺς υἱοὺς
86 τοῦ Θεοῦ· ἀνεπίδεκτοι γάρ εἰσιν τούτων. «Ἀπὸ τῶν υἱῶν» οὖν «τῶν ἀνθρώπων ἀπολεῖς τὸ σπέρμα αὐτῶν»[5], ἵνα καὶ ἡ ἐπιτηδειότης ἡ πρὸς τὸν φαῦλον καρπόν. Ἐάν τις κατ' ἐνέργειαν ἔχῃ ἀρετήν, κωλύεται τὸ σπέρμα τῆς κακίας [ἡ ἐπιτηδειότης δὲ καὶ ἡ δύναμίς ἐστιν], ὥστε δοκεῖν αὐτὸ ἀπόλλυσθαι.

Στ. 12. Ὅτι ἔκλιναν εἰς σὲ κακά[6].

Εἰς σὲ τὸν εὐθεῖς αὐτοὺς πεποιηκότα[7]. Ἡ προαίρεσις αὐτῶν ἔκλινεν εἰς τὸ κακόν. Οἶδας ὅτι ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν δημιουργημάτων καὶ ἀγαλμάτων ψόγον φέρει τῷ ἐργασαμένῳ τὸ κακὸν ἔργον, ἔπαινον δὲ τὸ ὀρθῶς γεγενημένον. Εἴρηται γοῦν ἐν τῇ Σιράχ· «ἐν χειρὶ τεχνίτου ἐπαινεθήσεται ⟨ἔργον»[8] ..... ⟩ ἐὰν ἐκκλίνῃ τις ἀπὸ τοῦ «κατ' εἰκόνα»[9]. Τὸ ὅσον οὖν ἦκεν εἰς αὐτούς, εἰς σὲ ἔκριναν κακά.

Διελογίσαντο βουλάς, ἃς οὐ μὴ δύνωνται στῆναι[10].

Καὶ ἵνα ἀπὸ τῆς ἱστορίας πάλιν χειραγωγηθέντα τῇ ὡσανεὶ ἱστορίᾳ— οὐκ οἶδα δέ, εἰ ἱστορία ἐστίν—· οἱ θελήσαντες πύργον οἰκοδομῆσαι ἔχοντα τὴν κεφαλὴν ἕως τοῦ ἄκρου[11] ἐβουλεύσαντο καὶ στῆναι οὐκ ἠδύναντο. Ἀμέλει γοῦν διεσπάρησαν. Τότε Θεὸς τελειοῖ βουλήν, ὅταν ὀρθῶς καὶ κατὰ τὸ βούλημα αὐτοῦ βουλεύηται. Ὁ ταύτην

---

1. Ψαλ. 20,11. 2. Πρβλ. Ψαλ. 20,11. 3. Πρβλ. Λουκ. 8,15. 4. Ψαλ. 20,11. 5. Πρβλ. Ψαλ. 20,11. 6. Ψαλ. 20,12. 7. Πρβλ. Ἐκκλ. 7,29. 8. Πρβλ. Σ. Σειρ. 9,17. 9. Γεν. 1,26. 10. Ψαλ. 20,12. 11. Πρβλ. Γεν. 11,4.

μεταδιώξας «με88τὰ βουλῆς πάντα ποιεῖ»[1]. Ταύτῃ τῇ βουλῇ Θεὸς πέρας ἐπιφέρει.

Στ. 13. Ὅτι θήσεις αὐτοῖς νῶτον[2].

Λέγονται πολλάκις οἱ περὶ τὸν Θεὸν ⟨σῶμα⟩ αὐτοῦ εἶναι· «Ὑμεῖς ἐστε σῶμα Χριστοῦ»[3], καὶ ἐν τῷ σώματι τούτῳ εὑρίσκονται ὀφθαλμοί, ὦτα, χεῖρες[4]. «Θήσεις» οὖν «αὐτοὺς νῶτον»[5]. Ὄπισω τοῦ σώματός σου τούτου τάξεις τούτους.

Δυνατὸν δὲ οὕτως ἐκλαβεῖν· τὰ προηγούμενα τοῦ Θεοῦ πρόσωπον αὐτοῦ λέγεται, τὰ δὲ δημιουργήματα ταῦτα τὰ αἰσθητὰ ὀπίσω· μετ' αὐτὸν γάρ εἰσιν. Ἀμέλει γοῦν Μωσεῖ τῷ τέως μὴ δυναμένῳ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ θεωρεῖν παρέρχεται τῇ δόξῃ αὐτοῦ ὁ Θεὸς καὶ δείκνυσιν αὐτῷ τὰ ὀπίσω[6]. Ἀμέλει γοῦν γένεσιν εὐθὺς ἀνέγραψ⟨ε⟩ν.

Εἰς αὐτοὺς οὖν θήσει νῶτον· εἰς γὰρ τοὺς ἁγίους τὸ πρόσωπον τίθεται κατὰ τὴν εὐχήν, ἣν ἀναπέμπουσιν· «ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου καὶ σωθησόμεθα»[7].

Ἐν τοῖς περιλοίποις σου ἑτοιμάσεις τὸ πρόσωπόν σου[8].

Οἱ περίλοιποι οἱ ἄλλοι παρὰ τοὺς «μισοῦντας» ἅγιοί εἰσιν, οἱ περιλειφθέντες ἐν τῇ καταστάσει.

Εὖ δὲ καὶ τὸ «ἑτοιμάσεις» καὶ οὐ «δώσεις». Ἕτοιμον αὐτὸ ἔχει, ἵνα πᾶς ὁ βουλόμενος αὐτὸ ὁρᾶν δύνηται αὐτὸ βλέπειν.

Στ. 14. Ὑψώθητι, Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου· ᾄσομεν καὶ ψαλοῦ**90**μεν τὰς δυναστείας σου[9].

Πάντα γὰρ ταῦτα δυνατῶς ποιεῖς. Καὶ μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ ψάλλειν ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ὑμνεῖται· «Κύριε, ἐν τῇ δυνάμει σου εὐφρανθήσεται ὁ βασιλεύς»[10].

Ἡ δύναμις ἡ εὐφραίνουσα τὸν βασιλέα καὶ πάντα τὰ εἰρημένα ποιοῦσα ὑψοῦται οὐκ ἐκ ταπεινοῦ εἰς ὕψος μετεωριζομένη, ἀλλὰ ⟨μηκ⟩έτι τῶν ἀνθρώπων ταπεινὰ περὶ αὐτῆς διανοουμένων, ἀλλὰ ὑψηλὰ ὡς ἔστιν. Καὶ ἐὰν λέγωμεν ὅτι· «ὑψώσω σε, Κύριε»[11], οὐ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἐκ τοῦ ταπεινοῦ εἰς τὸ μετέωρόν σε ἀναβιβάζομεν. Τὸ ὑψῶσαι τὸ ὁμολογῆσαι αὐτοῦ ἐστιν τὸ ὕψος.

Λοιπὸν ἐπινικίως ᾄδει — ἐπὶ βασιλέως γὰρ μόνου δυναστεία λέγεται, καὶ τούτου δὲ τοῦ βασιλέως εἰσὶν δυναστεῖαι —, ἃ δύναται βασιλικῶς.

---

1. Πρβλ. Παρμ. 31,4. 2. Ψαλ. 20,13. 3. Α' Κορ. 12,27. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 12,15-16. 5. Ψαλ. 20,13. 6. Πρβλ. Ἐξ. 33,22-23. 7. Ψαλ. 79,4. 8. Πρβλ. Ψαλ. 20,13. 9. Ψαλ. 20,14. 10. Ψαλ. 20,2. 11. Ψαλ. 29,2.

ΨΑΛΜΟΣ ΚΑ′

92 Στ. 1. Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῆς ἀντιλήμψεως τῆς ἑωθινῆς· ψαλμὸς τῷ Δαυῒδ[1].

Ἔστιν ἡμέρα πνευματικὴ γινομένη ὑπὸ τοῦ «ἡλίου τῆς δικαιοσύνης»[2], περὶ ἧς πολλὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς καὶ μάλιστα ἐν τῇ Καινῇ κεῖται· «ὡς ἐν ἡμέρᾳ», φησίν, «εὐσχημόνως περιπατήσωμεν»[3]. Οἶδας ὅτι καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν οἱ ἀσχήμονά τινα ποιοῦντες ἐν σκότει αὐτὰ ποιοῦσιν καὶ μάλιστα τότε, ὅτε ἐνῆσαν πολλοὶ καλοὶ ἄνθρωποι. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ οὖν τῶν καλῶν ὑπάρχων ἐν σκότει ἐστὶν καὶ πράττει πολλὰ τῶν ἀσχημοσύνην φερόντων.

Ὅταν δέ τις καταυγασθῇ ὑπὸ τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ «ἐν ἡμέρᾳ περιπατῶν», τοῦτ' ἔστιν προκόπτων — ὁ γὰρ περίπατος προκοπὴν δηλοῖ —, εὐσχημόνως πάντα πράττει καὶ φρονεῖ οὐδὲν τῶν φερόντων ἀσχημοσύνην. Ταύτην τὴν κατάστασιν παριστὰς καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγει· «ἐκ νυκτὸς ὀρθρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ Θεός»[4]. Αὕτη οὖν ἡ ἑωθινὴ ἀντιλήμψεως χρῄζει· κἂν γὰρ ἔχωμεν φωτισμὸν καὶ ἀρχὴν ἡμέρας, δεόμεθα τοῦ φωτὸς παρεῖναι, ἵνα μὴ ἐπιλείψῃ ἡ ἡμέρα, ἵνα μὴ δύνῃ.

«Εἰς τὸ τέλος» οὖν, «ὑπὲρ τῆς ἀντιλήμψεως τῆς ἑωθινῆς»[5]· ἀρξαμένης γὰρ τῆς ἡμέρας κατὰ ἀντίλημψιν Θεοῦ, ἐὰν ὁ ἀντιλαμβανόμενος μένῃ ἐν τῇ αὐτῇ προθέσει πρὸς τὸν βοηθ[ουμεν]όν, καὶ μέχρι ὅλης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ ἀντιλήμψει μένει· εἰ γὰρ ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ βραχὺ φέγγος ἐχούσῃ ἀν**94**τιλαμβάνεται, πολλῷ πλέον, ὅταν μεσημβρία γένηται.

Εὑρίσκεις οὖν πολλὰ τοιαῦτα καὶ ἐν ταῖς Γραφαῖς κείμενα. Ὁ Θεὸς ὤφθη τῷ Ἀβραὰμ οὐκ ἄλλῳ καιρῷ ἢ τῷ μεσημβρινῷ[6]· τότε γὰρ ἀκμαῖον γέγονεν τὸ φῶς. Καὶ λοιπὸν κατὰ κορυφῆς γέγονεν ὁ ἥλιος ὡς ἄσκιον εἶναι τὸν περὶ ἡμᾶς ἀέρα. Ταῦτα δὲ ἀλληγορικώτερον λέγει, ἐπεὶ καὶ τὸ ῥητὸν χειραγωγεῖ εἰς τοῦτο.

Τοῦτό τοι καὶ ἡ νύμφη πρὸς τὸν ἑαυτῆς νυμφίον λέγει· «ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ποῦ ποιμαίνεις καὶ ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ»[7]; Ἐν ἀρχῇ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ποιμαίνεις, γέγονα. Τὸν μεσημβρινὸν δὲ καιρόν, ὅτε ἀκμάζει τὸ φῶς, ζητῶ. «Ποῦ ποιμαίνεις,ποῦ κοιτάζει⟨ς⟩»[8]; Ἵν' ἐκεῖ γενομένη ὡς σύμβιος σὺν σοὶ ἐργάζωμαι τὸ ἔργον· κἀγὼ γὰρ βούλομαι ἐκεῖνα τὰ πρόβατα, ἃ ποιμαίνεις, νέμειν. Καὶ σύμβολον τῆς τοιαύτης καταστάσεως φέρουσιν αἱ ἅγιαι γυναῖκες αἱ ποιμαίνουσαι, οἵα ἦν ἡ Ῥεβέκα.

«Ὑπὲρ τῆς» οὖν «ἀντιλήμψεως τῆς ἑωθινῆς»[9]. Τίς δὲ ἔχει τὴν ἑωθινὴν καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἡμέρας ἢ ὁ δυνάμενος εἰπεῖν· «ἡ

---

1. Ψαλ. 21,1. 2. Πρβλ. Μαλ. 3,20. 3. Ρωμ. 13,13. 4. Ἡσ. 26,9. 5. Ψαλ. 21,1. 6. Πρβλ. Γεν. 18,1. 7. Ἆσμ. 1,7. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Ψαλ. 21,1.

νὺξ προέκοψεν, ἡ ἡμέρα ἤγγισεν»[1]; Διὰ τοῦτο καὶ αἱ γυναῖκες αἱ ζητ⟨οῦσ⟩αι τὸν Ἰησοῦν, ὅτε ἐσταυρώθη, ἐν τῷ μεσημβρινῷ καιρῷ οὐχ εἶδον αὐτόν, ἀλλ' ἕωθεν πρωίας[2].

Οἴδατε οὖν καὶ τὸ τῆς ἱστορίας τῆς κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀληθῶς ἔχειν καθόλου μὲν περὶ παντὸς σπουδαίου, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἔνπροσθεν τῶν ἀνθρώπων οἷα φῶς[3]. Λέγομεν, ὅτι ἐν ἑωθινῷ καιρῷ γίνεται, ὅταν ἀρχὴν λάβῃ τοῦ φωτισμοῦ ὥστε εἰπεῖν· «τὸ πρωὶ παραστήσομαί σοι καὶ ἐφόψομαι»[4]. **96** Τοιοῦτόν ἐστιν καὶ τὸ «ἦτε γὰρ σκότος, νῦν δὲ ἐν φωτὶ Κυρίου»[5].

«Εἰς τὸ τέλος» οὖν, ἐπεὶ τέλος ἀπέλαβεν τὸ προσδοκώμενον, ὃ ἡ οἰκονομία τοῦ Σωτῆρος κατώρθωσεν καὶ ἡ τελεία ἀρετή.

Ἄκουε λοιπόν· ὁ ψαλμὸς οὗτος μονοπρόσωπός ἐστιν. Τὸ λέγον πρόσωπον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τὸ αὐτό ἐστιν. Γίνονται δὲ πολλάκις καὶ ἐν ψαλμοῖς καὶ ἐν προφητείαις μεταβολαὶ προσώπων, καὶ τῶν λεγόντων καὶ πρὸς ἃ λέγεται καὶ περὶ ὧν λέγεται· πᾶς γὰρ ὁ λέγων πρόσωπον φέρει τοῦ ἀπαγγέλλοντος. Καὶ ἐπεὶ οὐχ ὡς ἔτυχεν λέγει, ἀλλὰ τισὶν λέγει, ἔστιν καὶ πρόσωπον δεύτερον τὸ ἀκοῦον τοῦ λέγοντος καὶ πρᾶγμα περὶ οὗ ἀπαγγέλλει.

Τὸ λέγον οὖν πρόσωπον ἐνταῦθα ἕν ἐστιν. Ἐλήφθη δὲ ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ τού⟨του⟩ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ πολλὰ ῥητά, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος τοῦ ψαλμοῦ εἰρημένου. Ὅλως αὐτὸ τοῦτο τὸ «ὁ Θεός, ὁ Θεός μου»[6]· ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ σταυρῷ τυγχάνων εἶπε τὴν φωνήν. Ἐλέχθη καὶ τὸ «διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς»[7] ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρημένον ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. Καὶ τὸ «ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου»[8]. Παῦλος ἐν τοῖς Ἑβραίοις ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος αὐτὸ εἰρῆσθαι ἔγραψεν. Ἐπεὶ τοίνυν τρεῖς μαρτυρίαι κεῖνται ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ, ὅτι πρόσωπον τοῦ Σωτῆρός ἐστιν τὸ λέγον, ὅλον τὸν ψαλμὸν ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἀπαγγελθέντα δεῖ λαβεῖν.

Καὶ ἀναγκαίως τοῦτο λέγω — παρεθέμην δὲ αὐτὸ καὶ ἐν τοῖς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως· ἐπεὶ δὲ ἀεὶ φέρουσιν ἡμῖν ῥη**98**τὰ ὡς σῶμα ἐσχηκότος τοῦ Σωτῆρος οἷον «σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι»[9], καὶ «Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί»[10], ἐλέγομεν ὅτι· εἰ προσέκειτο «μόνον»· «σῶμα δὲ μόνον κατηρτίσω μοι»[11].

Ἔστιν ποτὲ ἱμάτια πλείονα φορεῖν. Ἐὰν περί τινός τις λέγῃ, φέρε, ὅτι ἔχω φᾶρον, ἔχω λώπιον, ἱμάτιον, μὴ προσθῇ δέ ὅτι «μόνον», οὐ κεκώλυται ἔχειν καὶ τὰ ἄλλα. Πάλιν ἐχέτω τις, φέρε, ἀσπίδα καὶ ξίφος καὶ περικεφαλαίαν καὶ θώρακα. Ἐὰν χρεία ἀπαιτήσῃ εἰπεῖν ὅτι ἔχω ἀσπίδα, μὴ προσθῇ δὲ ὅτι «μόνην», οὐκ ἀναιρεῖται τὸ προσεῖναι αὐτῷ τὰ ἄλλα.

---

1. Πρβλ. Ρωμ. 13,12. 2. Πρβλ. Ἰω. 20,1. Ματθ. 28,1. Μάρκ. 16,2. 3. Πρβλ. Ματθ. 5,16. 4. Ψαλ. 5,4. 5. Πρβλ. Ἐφ. 5,8. 6. Ψαλ. 21,2. 7. Ψαλ. 21,19. 8. Πρβλ. Ψαλ. 21,23. 9. Ψαλ. 39,7. Ἑβρ. 10,5. 10. Α' Πέτρ. 4,1. 11. Πρβλ. Ψαλ. 39,7. Ἑβρ. 10,5.

Ἔχομεν οὖν ἐνταῦθα ὑπ' αὐτοῦ λεγόμεν⟨ον⟩ τοῦ προσώπου τὸ «ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου»[1]. Εἰ καὶ ἐν ἄλλῳ εἶπεν·«σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι»[2], καὶ μνήμη ψυχῆς οὐ γέγονεν, καὶ ὧδε μνήμη ψυχῆς γέγονεν, καὶ οὐκ ἤδη ὅτι λέγει· «ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου»[3], περὶ μόνης τῆς ψυχῆς ἑαυτοῦ εἴρηκεν.

Στ. 2. Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι· ἵνα τί ἐνκατέλιπές με[4];

Τὸ τῆς ἐνκαταλείψεως ὄνομα κυριολεκτούμενον οὐ δηλοῖ τὸ ἐν σκυθρωποῖς γενέσθαι. Οἱ μάρτυρες γοῦν οὐκ ἐνκατελείφθησαν λεβητισθέντες πυρὶ παραδοθέντες. Οἱ δὲ θύσαντες κἂν μηδὲν πάθωσιν, ἐνκατελείφθησαν.

Ὅτε τις οὖν αἰτεῖται μὴ ἐνκαταλειφθῆναι, τοῦτο αἰτεῖ**100**ται τὸ μὴ ἐκπεσεῖν τῆς προθέσεως αὐτοῦ. Δοκοῦντ⟨ο⟩ς μὴ ἐ⟨μ⟩πίπτειν εἰς ἐνκατάλειψιν τοῦ μηδὲν πάσχοντος, ἀλλ' ἐνίοτε τότε διὰ κακίαν αὐτῷ γίνεται, ὡς εἶπον, οἱ θύσαντες.

Ἐνκατάλειψις οὖν ἐστιν τὸ ἀποστῆναι τὸν Θεὸν ἀπὸ τοῦ ἐνκαταλειπομένου. Ὅπερ πέπονθεν ὁ Σαούλ· «οὐκ ἐπακήκοές μου», φησίν, «οὐδὲ ἐν τοῖς ἐνυπνίοις»[5]· καὶ ἀπῆλθεν πρὸς τὴν ἐνγαστρίμυθον.

Ἐάν ποτε οὖν ἴδῃς πλούσιον Χριστιανὸν πάντα προσηνῶς ἔχοντα, πρὸς ἀστρολόγους δὲ τὴν καταφυγὴν ἢ πρὸς νεκυίας ἢ πρὸς τοιαῦτα τὴν σπουδὴν ἔχοντα[ς], οὗτοι ἐνκατελείφθησαν. Καὶ ἐὰν ἴδῃς πένητα καὶ πλούτου ἐκπεσόντα, ἐχόμενον δὲ τοῦ Θεοῦ, οἷος ἦν ὁ Ἰώβ, οὐκ ἐνκατελεί⟨φθ⟩η οὗτος.

Ἐπεὶ τοίνυν εἰς σταυρὸν ἐλήλυθεν ὁ Σωτήρ, δοκεῖ δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἐνκατάλειψις εἶναι τὸ ὑποπεσεῖν τοιούτῳ θανάτῳ, ὡς πρὸς τὴν ἐκείνων ὑπόληψιν τοῦτο λέγει· «ὁ Θεός, ὁ Θεός μου, πρόσχες μοι»[6].

Τάχα δὲ καὶ ἐνκατάλειψιν λέγει τοῦ ὡσανεὶ σώματος αὐτοῦ· σῶμα γὰρ ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τούτου οἱ Ἑβραῖοι. Ἐνκατελείφθη οὖν ἐκεῖνος ὁ λαός. Καὶ ἑαυτοῦ ἐνκατάλειψιν λέγει, ἐπεὶ κεφαλὴ ἦν αὐτῶν.

«Ὁ Θεός, ὁ Θεός μου· πρόσχες μοι ἵνα τί ἐνκατέλιπές με»[7]; Τὴν αἰτίαν καὶ τὸ ⟨τέλος⟩ τῆς ἐνκαταλείψεως ἀπαιτεῖ, ὃ γάρ ἐστιν. «Ἐπὶ τίνι με ἐνκατέλειψ⟨α⟩ς»[8]; Ἀπαιτοῦντός ἐστιν τέλος, οὐχ ἵνα αὐτῷ γνωσθῇ, ἀλλ' ἵνα τῷ σώματι αὐτοῦ, τοῖς αὐτοῦ ἀνθρώποις.

102 Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου[9].

Ὧδε ἵνα μὴ δόξωμεν μυθολογεῖν, ἀναγκαζόμεθα βαθυτέρας

---

1. Ψαλ. 21,21. 2. Ψαλ. 39,7. Ἑβρ. 10,5. 3. Ψαλ. 21,21. 4. Ψαλ. 21,2. 5. Πρβλ. Α' Βασ. 28,15. 6. Ψαλ. 21,2. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 9. Ψαλ. 21,2.

θεωρίας ἅψασθαι. Οὐ ταὐτόν ἐστιν πρᾶγμα καὶ ὁ τοῦ πράγματος ⟨λόγος⟩. Οἱ πολλοὶ ἴσασιν τὰ αἰσθητά, λόγον δὲ αὐτῶν οὐκ ἔχουσιν. Μεγάλων ἐστὶν τὸ ἔχειν λόγον τῶν πραγμάτων.

Οὕτω γὰρ καὶ λόγῳ χωρίζομεν πρᾶγμα ἀπὸ πράγματος. Καὶ ἐμνημόνευσα τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἐπιφανείας. Ἄλλο δέ ἐστιν τὸ χρῶμα καὶ ἄλλο ἡ ἐπιφάνεια, ἀχώριστα μέντοι ἑαυτῶν. Λόγῳ οὖν χωρίζομεν αὐτά. Τὸ χρῶμα ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Ἡ δὲ ἐπιφάνεια οὐ δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον, ὥστε ἕτερόν ἐστιν τὸ χρῶμα τῆς ἐπιφανείας, κἂν μηδέποτε χωρίζηται αὐτῆς, κἂν μηδέποτε ὑπάρχῃ ἄνευ αὐτῆς. Ταῦτα δὲ λέγουσιν οἱ περὶ ἀπόδειξιν ἔχοντες ἐξ ἀφαιρέσεως. Ἀφαιροῦμεν λόγῳ τόδε ἀπὸ τοῦδε, οὐκ αἰσθήσει, οὐκ ὑπάρξει. Ὅταν οὖν λέγωμεν ὅτι ἡ γραμμὴ μῆκος ἀπλατές ἐστιν, ἡ αἰσθητὴ οὐκ ἔστιν ἀπλατής. Πάντως ἔχει πλάτος. Λόγῳ δὲ ἀφαιροῦμεν.

Λέγω· οἱ αἰσθήσει καὶ ὑπάρξει παραπτώματα ἔχοντες οὐκ ἴσασιν αὐτῶν τοὺς λόγους· εἰ γὰρ ᾔδεσαν ὅτι βλαπτικά ἐστιν, ὅτι εἰς ὄλεθρον καταστρέφει, οὐκ ἐνήργουν αὐτά.

Ἔστιν δὲ λόγον ἔχειν παραπτώματος· οἷον ἔστω παράπτωμα παρὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ πραττόμενον τὸ ὅπως ποτὲ φονεύειν ἄνθρωπον. Ὅταν δὲ δικαστική τις ἐξουσία καὶ ὑπηρετῶν τῷ **104** ὀρθῷ νόμῳ τὸν ἄξιον θανάτου ἀποκτέννῃ, ὡς ὁ Ἀγὰμ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ[1], λόγον παραπτώματος εἶχεν ὁ Ἠλίας, οὐ παράπτωμα, καὶ Σαμουήλ.

Λέγει γοῦν ὁ Σωτὴρ κατὰ τὸν ἄνθρωπον· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἀφελπισθεὶς ὁ λέγων ταῦτα· «μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου»[2]. Οὐ «μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου εἰσιν»·οὐκ ἔγνων γὰρ ἁμαρτίαν»[3], οὐκ ἐποίησα αὐτήν[4]. Ἔχω δὲ αὐτὴν λόγῳ, οἶδα τί ἐστιν ἁμαρτία. Καὶ οἱ λόγοι οὖν παραπτωμάτων μακρὰν ἔστωσαν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου. Ἡ σωτηρία μου μὴ παράμειγμά τι λαβέτω ὥστε ἀμαυρωθῆναι.

Ἐνίοτε γὰρ σῴζεταί τις καὶ διά τι ἐνυπάρχον αὐτῷ καλόν· εἰ κακόν, ἐλαττοῦται αὐτοῦ ἡ σωτηρία. Πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἐζήτησαν ὅτι· ἐὰν ποιήσῃ τις πολλὰ κακά, ποιήσῃ δὲ ὀλίγα ἀγαθά, ἀπόλυσιν ἐκεῖνα; Τὸ εἰπεῖν ὅτι ἀπόλλυσιν, ἀφαίρεσιν ἐλπίδος τῶν προσώπων σημαίνει. Εἶπον πολλάκις εἰς τοῦτο ὅτι ἐλαττοῦται ἡ κόλασις. Φέρε εἰπεῖν, ἀδικείτωσαν πλείονες· ἐκ τούτων δέ τινες μὴ ἀδικείτωσαν ἀλλὰ ἐλεάτωσαν. Ἐλαττοῦται αὐτοῦ ἡ τιμωρία καὶ οὐκ ἀργῶς πέπρακται αὐτῷ ταῦτα. Ὅταν τις προηγουμένως ἁμαρτήσῃ, ἔχει τὰ ἔργα «προάγοντα εἰς κρίσιν»[5]. Προτρέχουσιν αὐτοῦ, χειραγωγοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ τὴν κρίσιν. Ἄλλοις δὲ ἐπακολουθοῦσιν τὰ ἁμαρτήματα.

---

1. Πρβλ. Α' Βασ. 15,33. 2. Ψαλ. 21,2. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 5,21. 4. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2,22. 5. Πρβλ. Α' Τιμ. 5,24.

Ὅταν τις πράττων καλὰ ποιῇ καὶ ὀλίγα ἁμαρτήματα, ἐπακολουθεῖ ταῦτα. «Ὡσαύτως», φησίν, «καὶ τὰ καλὰ ἔργα»[1]. Ὡς εἶπον περὶ τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ περὶ τῶν καλῶν ἔργων ἐρῶ. Ὅμως οὐδεὶς πράξας καλὸν ἀνω**106**φελὴς μένει. Ἐξ αὐτοῦ μειουμένην ἔχει τὴν κόλασιν.

5 Ὁ δὲ «ἁμαρτίαν μὴ γνοὺς μηδὲ ποιήσας αὐτήν»[2] καὶ τοὺς λόγους τῶν παραπτωμάτων πόρρω ἔχει ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας, καθαρὰν ἔχει τὴν σωτηρίαν, οὐδὲ ἁμάρτημα ἢ παράπτωμα παραμέμεικται αὐτῇ, ἀλλ᾽ οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο, λόγος παραπτώματος.

Στ. 3. Ὁ Θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας
10 πρός σε, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί[3].

Ἡ κατάστασις τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων διάφορός ἐστιν. Ἔχει καὶ ἐπωφελῆ τινα, ἔχει δὲ καὶ σκυθρωπά. Καὶ ἐν αὐτοῖς τούτοις τοῖς ἀνθρωπίνοις εἰσὶν ἡδέα, καὶ καλεῖται ταῦτα «ἡμέρα», καὶ σκυθρωπά,
15 ἃ ὀνομάζεται «νύξ». Τοῦτο οὖν λέγει· καὶ ἐν τοῖς ἡδέσιν καὶ λαμπροῖς πρός σε κράζω, καὶ εἰσακούεις, καὶ ἐν νυκτὶ τοῦτο ποιῶ, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοὶ γίνεται· ἐπινεύσαντος γάρ σου καὶ τῶν σκυθρωπῶν μηκέτι ἀσαφῶν ὄντων, γέγονέν μοι φανερόν.

Εἰσακούει ἡμέρας ἡμῶν βοώντων· καὶ νυκτὸς δέ, τοῦτ᾽ ἔστιν
20 ἐν τῇ σκυθρωπῇ καταστάσει ὄντες, ἔχομεν αὐτὸν βοηθοῦντα καὶ τῷ πράγματι ἐλάβομεν γνῶσιν ὅτι βοηθεῖ· τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ «καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί»[4]. Κἂν ἄλλο⟨ι⟩ς ᾖν ὅτι οὗτος, εἰ ἦν «ὁ ἄνθρωπος παρὰ Θεοῦ»[5] οὗτος, ἐνκατελείπετο, αὐτῷ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἦν τοῦτο· ἑκουσίως γὰρ εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν· «πορεύσομαι ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄρος
25 τῆς σζμύρνης»[6]· σζ⟨μ⟩ύρνη γὰρ αὐτοῦ τὸ σῶμα. Πρὸς τὸ ὄρος **108** πεπόρευται, ὅτι ὑπὲρ πάντων τῶν σζ⟨μ⟩υρνισθέντων ἀνεδέξατο τὸν θάνατον.

Ὅτι δὲ τοῦθ᾽ οὕτως ἔχει καὶ ἐξ ἄλλου ψαλμοῦ μάθωμεν, ὅτι τὰ σκυθρωπὰ ἄγνοιά ἐστιν καὶ νύξ· «ἡμέρας», φησίν, «ἐντελεῖται Κύ-
30 ριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ νυκτὸς δηλώσει»[7]. Ὅτε φανερῶς καὶ προχείρως ἐλεουμένους ἀνθρώπους ὁρῶμεν, ἡμέρας ἐνετείλατο ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

«Καὶ νυκτὸς» δὲ «δηλώσει»[8]· ἐὰν γὰρ εἰδῇς ὅτι καὶ κολάσει παραδίδωσιν Θεός, ἵνα δηλώσῃ τὸ ἔλεος ἑαυτοῦ — οὐδὲ γὰρ ὡμῶς παραδίδω-
35 σιν κολάσεσιν τοὺς ἀνθρώπους —, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτί, τῇ σκυθρωπῇ καταστάσει, δηλωθήσεται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἡμέρας δὲ ἐντέλλεται τὸν ἔλεον, ὅταν φανερὰ ᾖ[ν] ἡ ἐλεημοσύνη αὐτοῦ, καὶ ⟨νυκτός⟩· δύναται διὰ τὸ σκυθρωπὸν τῆς καταστά-

---

1. Πρβλ. Α′ Τιμ. 5,25. 2. Πρβλ. Β′ Κορ. 5,21. Α′ Πέτρ. 2,22.
3. Ψαλ. 21,3. 4. Ἐνθ᾽ ἀν. 5. Πρβλ. Ἰω. 9,16. 6. Ἄσμ. 4,6.
7. Ψαλ. 41,9. 8. Ἐνθ᾽ ἀν.

σεως τῶν κολαζομένων. Πλὴν εἰ κἀκεῖνοι ἀφελπίζουσιν, ἀλλ' αὐτὸς δηλώσει καὶ ἐν τῇ νυκτὶ τὸν ἔλεον αὐτοῦ.

«Καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί»[1]· οὐκ ἀγνοῶ κράζων νυκτός, οὐκ ἀγνοῶ ὅτι ἐπακούεις.

Στ. 4. Σὺ δὲ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς, ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραήλ[2].

Θεώρει τί λέγει· σὺ ὁ ἐν ἁγίοις κατοικῶν καὶ ἔπαινος ὢν πάντων τῶν καθαρὰν καρδίαν ἐχόντων καὶ ὁρώντων σε — οἱ τοιοῦτοι γάρ εἰσιν ὁ Ἰσραήλ — οὐκ ἐνκατέλειψάς με· εἰ γὰρ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς, πάσχουσιν δέ τι οἱ ἅγιοι, **110** οὐκ ἐνκατελείφθησαν ἐκεῖνοι· πῶς γὰρ ἐν αὐτοῖς ἦς ἄν, καὶ οὐκ ἁπλῶς, ἀλλ' ἔπαινος τοῦ Ἰσραήλ;

Δυνατὸν δὲ καὶ τὸ «σὺ δὲ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς»[3] οὕτως· εἰ καὶ οἰκτ⟨ρ⟩ῷ θανάτῳ περιέβαλόν μέ τινες καὶ δοκεῖς κατὰ τοῦτο ἀπεσχοινίσθαι μου, ἀλλ' ἐν τοῖς ἁγίοις, ἐν [τ] οἷς διδάσκω, ἐν οἷς φρονῶ, κατοικεῖς. Εἰ δὲ ἐν τούτοις πάρει, οὐκ ἐνκατελείφθη⟨ν⟩.

Δύναται δὲ καθόλου τὰ ἅγια ληφθῆναι καὶ ἐπὶ τῶν μακαρίων λογικῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μυστηρίων τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν[4]. Πανταχοῦ δὲ παρὼν Θεὸς ἐν τοῖς τοιούτοις εὑρίσκεται, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ναὸς αὐτοῦ εἰσιν, πολύτροπος ναός.

Ἔπαινος εἶ οὖν ἐν Ἰσραήλ· ὁ γὰρ ἀληθῶς διορατικὸς καὶ «νοῦν Χριστοῦ ἔχων»[5], ἐν ᾧ ὁρᾷ τὸν Θεόν, οὐ θλίβεται. Σὺ δὲ εἶ «ὁ ἔπαινος τοῦ Ἰσραήλ»[6]· «ἐν σοὶ ἐπαινεθησόμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν»[7].

Στ. 5. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν[8].

Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐπὶ σοὶ ἐλπίσαντες εἰσηκούσθησαν «καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν»[9]· ἀεὶ γὰρ τὰς εὐχάς αὐτῶν δεχόμενος εἰς εὐμένειαν αὐτοὺς ἔφερες, κἂν θλίψεσιν ἐναπέθανον· τὸ γὰρ ἐπακοῦσαί σε αὐτῶν βοώντων οὐ τοῦτό ἐστιν τὸ ἐκτὸς θλιβηρῶν αὐτοὺς ποιῆσαι, ἀλλὰ τὸ ἐκτὸς τῆς βλάβης τῆς ἐπιφερομένης ὑπὸ τῶν θλιβηρῶν· οὕτω γὰρ ἑρμηνεύθη καὶ τὸ «μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν»[10]. Κἂν δοκῶσιν οὖν **112** μὴ ἐπακούεσθαι οἱ ἅγιοι εὐχόμενοι, τότε μᾶλλον ἐπακούονται, ὅτι ἐνμένοντες τοῖς θλιβηροῖς ἀθληταὶ ἀποδείκνυνται. Ἐπεὶ ποῖον κατόρθωμα, ἐὰν εὐχόμενος ἀποστῇ ἀπὸ τῶν θλιβηρῶν;

Ἔπερ ( )· ἐκ προσώπου τοῦ Σωτῆρος τὸ «οἱ πατέρες ἡμῶν»[11]; — οἶδας ὅτι ἐν πολλοῖς ἀριθμεῖ ἑαυτὸν κατὰ τὸν ἄνθρωπον.

Στ. 5-6. Ἤλπισαν, καὶ ἐρύσω αὐτούς· πρὸς σὲ ἐκέκραξαν καὶ ἐσώθησαν[12].

Οὐ τῷ μηδὲν σκυθρωπὸν ἐπάγειν, ἀλλὰ τῷ ταῖς θλίψεσιν νικᾶν.

---

1. Ψαλ. 21,3. 2. Ψαλ. 21,4. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Ματθ. 13,11. 5. Πρβλ. Α' Κορ. 2,16. 6. Ψαλ. 21,4. 7. Πρβλ. Ψαλ. 43,9. 8. Ψαλ. 21,5. 9. Ψαλ. 21,6. 10. Ματθ. 6,13. Λουκ. 11,4. 11. Ψαλ. 21,5. 12. Ψαλ. 21,5-6.

«Πρὸς σὲ ἐκέκραξαν»[1].

Βοήσαντες ἐσώθησαν. Τὴν βοὴν δὲ τὴν ἐπιτεταμένην εὐχὴν λαμβάνομεν· οὐδὲ γὰρ ἐν γεγωνῷ φωνῇ κράζομεν· ἡ νόησις γὰρ λόγος ἐστὶν ψυχῆς, φωνή ἐστιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου.

Στ. 6-7. Ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν. Ἐγὼ δέ εἰμι σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος[2].

Οἱ πατέρες κράξαντες πρὸς σὲ οὐ κ⟨α⟩ταισχύνθησαν· τετυχήκασιν γὰρ ὧν προσεδόκουν, ὧν ἤλπιζον.

Ὧδε ἀτυφίαν διδάσκει· «ἐγὼ σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπός εἰμι»[3]. Οὐκ ἀρνεῖται ἑαυτὸν τὸ ἄνθρωπον εἶναι, ἀλλὰ τὸ ἄνθρωπον τοιόνδε εἶναι, ἐπεὶ οὐδὲ σκώληκα ἑαυτὸν αἰσθητῶς λέγει. Οὐκ εἰμὶ οὖν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, περὶ οὗ λέγεται· **114** «ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος ἐν ὑμῖν, οὐχὶ ἄνθρωποί ἐστε»[4]; Ἀλλ' ἐγὼ ἔχομαι τῆς αὐτῆς πρὸς αὐτοὺς διαθέσεως, ὑπὲρ αὐτῶν πάντα ἀναντλῶ.

Δυνατὸν δὲ καὶ τοῦτο λαβεῖν· ἐπεὶ οὐκ ἐκ καταβολῆς σπερμάτων ἀνδρὸς γέγονεν αὐτῷ τὸ σῶμα, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς ὕλης τῆς ἐκ τῆς κυούσης λαμβανομένη⟨ς⟩, κατὰ τοῦτο σκώληκα αὐτὸν λέγει· ὁ γὰρ σκώληξ οὐκ ἐκ συνδυασμοῦ γίνεται, ἀλλ' ἐξ ἁπλῆς ὕλης. Καὶ ὧδε ἀπὸ τῆς ἁπλῆς ὕλης τῆς ὑποκειμένης τῇ θηλείᾳ συνανέστη αὐτῷ τὸ σῶμα. «Ἐν αὐτῇ» γοῦν «γεγέννηται»[5]· καὶ «ἐξ αὐτῆς γεγέννηται»[6]. Τὰ δὲ ἄλλα σώματα «διὰ γυναικῶν» λέγεται τὴν πλάσιν δέχεσθαι. Ἐπεὶ οὖν αὕτη οὐκ ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς ἔσχεν τὴν γονήν, οὐ δι' αὐτῆς γέγονεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς.

⟨Στ. 7. Ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένημα λαοῦ[7]⟩.

Ὄνειδος δέ εἰμι οὐκ ἁπλῶς ἀνθρώπων ἀλλὰ τῶν «ἀ⟨νθρώ⟩π⟩ων»*.

Στ. 8. Πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτήρισάν με[8].

Τινὲς τὸ καθόλου πολλάκις ψευδοποιεῖν βούλονται· τέμνεται γάρ ποτε τὸ καθόλου καὶ ἄλλως γίνεται καθόλου. Ἐὰν λέγω· «πάντες οἱ ἄνθρωποι θνητοί εἰσιν»[9], καθόλου τοῦτο λέγω. Ἐὰν δὲ λέγω ὅτι· «πάντες οἱ γραμματικοί», ἀνθρώπους τινὰς λέγω, καὶ τὸ καθόλου ἐκ τοῦ γραμματικοῦ γέγονεν, οὐκ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. «Πάντες οἱ σπουδαῖοι

* Ἐσφαλμένως ἐν τῇ κριτικῇ ἐκδόσει παρατίθεται τὸ «τῶν» μετὰ τό «ἁπλῶς».

1. Ψαλ. 21,6. 2. Ψαλ. 21,6-7. 3. Πρβλ. Ψαλ. 21,7. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 3,3. 5. Πρβλ. Ματθ. 1,20. 6. Πρβλ. Ματθ. 1,16. 7. Ψαλ. 21,7. 8. Ψαλ. 21,8. 9. Πρβλ. Σ. Σολ. 7,1.

δίκαιοι». **116** Οὐ τοῦτο λέγω ὅτι «πάντες οἱ ἄνθρωποι». Οὕτω καὶ ἐνταῦθα· οὐ πάντες οἱ θεωροῦντες αὐτὸν ἐξεμυκτήρισαν αὐτόν — οἱ ἀπόστολοι γοῦν θεωροῦντες οὐκ ἐξεμυκτήρισαν —, ἀλλὰ πάντες οἱ οὕτω με θεωροῦντες ὡς ἐξουθένημα λαοῦ, ὡς ὄνειδος· οἱ γὰρ ἄλλοι οὐχ οὕτως αὐτὸν ἐθεώρουν.

Ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλήν[1].

Εἰ λελαλήκεισαν ἀπὸ καρδίας, οὐκ ἂν ἐκίνουν τὴν κεφαλήν. Ἐν χείλεσιν πολλοῖς ἐλάλησαν. Καὶ οὐ θαυμαστόν, εἰ περὶ τοῦ πεπονθότος καὶ ὁρωμένου κρεμαμένου ταῦτα εἰρήκα⟨σιν⟩. Καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς αἰτιᾶται αὐτοὺς λέγων· «ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χείλεσίν με τιμᾷ»[2]. Πάντες οὖν οἱ ἐπιχαιρέκακοι ὅτε ἁγίοις καὶ δικαίοις ἐπιχαίρουσιν, χείλεσιν μόνοις λαλοῦσιν. Καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος γοῦν μεγαλορρημονοῦντες τοῦτο ἐποίουν· «οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν αὐτόν»[3].

Ἐπερ( )· τὸ κινεῖν κεφαλήν; — Ἴσως μὲν καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας· ἐπικερτομοῦντες ἐποίουν τοῦτο. Πολλαχοῦ δὲ σημαίνει ἡ κεφαλὴ τὸν νοῦν. Ὅταν τις τοίνυν οὕτως ἐν χείλεσιν κατὰ τοῦ Σωτῆρος λέγῃ μὴ θεωρήσας αὐτὸν ὡς δεῖ, σαλευόμενον ἔχει τὸν νοῦν, κλονούμενον ἔχει τὸν νοῦν.

Ὅτι δὲ σημαίνει τὸν νοῦν ἡ κεφαλή· «τὰς ὁδούς αὐτῶν ἔδωκα εἰς κεφαλάς»[4], καὶ οὐ δήπου ἡ κεφαλὴ αὕτη ἔσχεν τι. «Καὶ ἐντεῦθεν ἐξελεύσῃ, καὶ αἱ χεῖρές σου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου[5]. Λέγεις· οὐκ ἥμαρτον· ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ κρίνομαι πρὸς σέ»[6]. Καὶ τούτου τοῦ ζῆν ἐξελευσόμενος ἕ⟨ξ⟩εις τὰς πράξεις σου **118** ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου. Καὶ ἔτι· «ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ»[1].

Ἀλλὰ καὶ ἐπαινετῶς· «τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ»[2]. Καὶ ὁ ἐκ μὴ σοφοῦ σοφὸς γεγενημένος οὐκ ἔχει μεταφερομένους τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἕτερον τόπον. Τοῦτο οὖν λέγει, ὅτι τὸ διορατικὸν τοῦ σοφοῦ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐστιν κατὰ Χριστόν· τὸ γάρ· «κεφαλὴ αὐτοῦ ἐστιν ὁ Χριστός»[3].

Στ. 9. Ἤλπισεν ἐπὶ Κύριον, ῥυσάσθω αὐτόν· σωσάτω αὐτόν, ὅτι θέλει αὐτόν[4].

Χλευάζοντες λέγουσιν. Εἶπον ὅτι καὶ περὶ τῶν θλιβομένων δικαίων εἰώθασιν οἱ ἄνθρωποι τοιαῦτα λέγειν· «εἰ θελητὸς αὐτῷ ἐστιν, σωσάτω αὐτόν»[5]. Καὶ ῥύσεται αὐτόν, οὐχ ὅτι ἐκεῖνοι τοῦτο λέγουσιν· θελητὸς γὰρ αὐτῷ ἐστιν. Αὐτοῦ οἰκονομίας ἐκτελεῖ. Ἐλήλυθεν πληρῶσαι τὸ βούλημα τοῦ Πατρός· «καταβέβηκα» γὰρ «ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ

---

1. Ψαλ. 21,8. 2. Ματθ. 15,8. Πρβλ. Ἡσ. 29,13. 3. Πρβλ. Ματθ. 27,40. Μάρκ. 15,29. 4. Πρβλ. Ἰεζ. 9,10. 22,31. 5. Ἱερ. 2,37. 6. Πρβλ. Ἱερ. 2,35. 7. Ψαλ. 7,17. 8. Ἐκκλ. 2,14. 9. Πρβλ. Α' Κορ. 11,3. 10. Ψαλ. 21,9. 11. Πρβλ. ἔνθ' ἀν.

ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν»[1]. Εἰ τοίνυν τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ποιεῖ, θέλει αὐτόν.

Στ. 10. Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός[2].

Καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας ῥηθείη ἄν τι πιθανόν. Ἡ Μαρία συνείληφεν «τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐπελθόντος ἐπ' αὐτὴν καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Ὑψίστου ἐπισκιασάσης αὐτήν»[3]. Καὶ ὥσπερ αὐτὸς ὁ Θεὸς ὁ πλάτων ἐν τῇ κοιλίᾳ τὰ σώματα — ὡς τὸν Ἱερεμίαν ἔπλασεν[4] καὶ τὸ σῶμα τοῦτο ἐν τῇ **120** ὑστέρᾳ τῆς Μαρίας. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ αὐτὴ περὶ τὸ σῶμα ἦν ἁγνεία καὶ καθαρότης, αὐτὸς ἐξέσπασεν αὐτὸν ἐκ μήτρας. Οὐ μέγα τοῦτο πεποίηκεν ἀλλ' ὥσπερ πλάσας τὸν Ἀδὰμ ἔδειξεν αὐτὸν ἄνθρωπον, οὕτω πλάσας αὐτὸν ἐξήγαγεν αὐτόν.

Ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου[5].

Ἔτι θηλάζων ἔδειξά σε, ὅτι ἐλπίς μου εἶ, καλέσας τοὺς μάγους—ἔτι γὰρ νήπιος ὢν ἐσκύλευσεν τὴν μαγείαν ἐν τῷ δέχεσθαι γάλα οὐκ ἤμην νηπιάζων ὡς τὰ ἄλλα βρέφη ἀγνοῶν Θεόν, ἀλλὰ ἐλπίδα σὲ εἶχον.

Στ. 11. Ἐπὶ σὲ ἐπερίφην ἐκ μήτρας[6].

Ὁ ἁμαρτίαν μὴ ποιήσας μηδὲ δόλον σχὼν ἐν τῇ καρδίᾳ[7], ὁ «πρὶν γνῶναι καλεῖν πατέρα καὶ μητέρα» λαβὼν «δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ σκῦλα Σαμαρείας»[8], ὁ «πρὶν προελέσθαι» πονηρὰ ἐκλεξάμενος «τὸ ἀγαθόν»[9]· τοῦτο γὰρ δείκνυσιν ὅτι ἁμαρτίαν οὔτε ἐποίησεν[10] οὔτε ἔγνω[11]. Πάντες ἄνθρωποι μετὰ τὴν αἵρεσιν τῶν πονηρῶν ἐκλέγονται τὸ ἀγαθόν. Οὗτος πρὶν προελέσθαι πονηρὰ ἐξελέγη τὸ ἀγαθόν. Καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ ἀναμάρτητον αὐτὸν εἶναι, τὸ μὴ ἐγνωκέναι ἁμαρτίαν, ὅτι οὐδὲ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐκεῖνα ἥμαρτεν, ἃ οὐκ εἰσιν πάνυ χαλεπά, ὅμως δὲ πρὸ ἀρετῆς προϋφίστανται.

Ῥηθείη ἂν καὶ περὶ παντὸς ἁγίου τοῦτο τοῦ εἰς τὸν βίον δι' αὐτὸ τοῦτο γενομένου. «Ἐγένετο ἄνθρωπος, ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης»[12]. «Καὶ Πνεύματος Ἁ**122**γίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ»[13]. Ἕκαστος τούτων δύναται τὰς φωνὰς ταύτας εἰπεῖν τὸ «ἐπὶ σὲ ἐπερίφην ἐκ μήτρας»[14], τὸ «ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ»[15].

Ἐὰν δὲ περὶ τοῦ Σαμουὴλ λέγηται· «καὶ Σαμουὴλ πρὶν ἢ γνῶναι

---

1. Ἰω. 6,38. 2. Ψαλ. 21,10. 3. Πρβλ. Λουκ. 1,35. 4. Πρβλ. Ἱερ. 1,5. 5. Ψαλ. 21,10. 6. Ψαλ. 21,11. 7. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2,22. 8. Πρβλ. Ἡσ. 8,4. 9. Πρβλ. Ἡσ. 7,15. 10. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2,22. 11. Πρβλ. Β' Κορ. 5,21. 12. Ἰω. 1,6. 13. Λουκ. 1,15. 14. Ψαλ. 21,11. 15. Ἔνθ' ἀν.

Θεόν»[1], δοκεῖ μάχεσθαι τοῖς εἰρημένοις. Λοιπὸν ἴδωμεν αὐτὸ φρονιμώτερον, ὡς ὁ Θεὸς βούλεται λόγος. Ὁ Ἰὼβ λέγει· «εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμόν μου ἔφαγον μόνος καὶ ὀρφανῷ οὐ μετέδωκα, εἰ μὴ ὡς πατὴρ ὡδήγουν αὐτοὺς ἐκ κοιλίας μητρός μου»[2]· πῶς γὰρ ἠδύνατο ἐκ κοιλίας μητρὸς ὀρφανῶν προνοεῖσθαι καὶ φροντίζειν ὀρφανῶν; Οὕτω τοίνυν λαμβάνω· πρᾶξιν ἐπαινετὴν διέξεισιν· τότε δὲ ἀρχὴν λαμβάνει ἡ πρᾶξις, ὅταν συνπληρωθῇ ὁ λόγος. Δύναμαι οὖν τοῦτο· λέγει ὅτι· τὰ καλὰ ἔπραξα οὐ μετὰ τὰ κακά, ἀλλὰ ὁ λόγος μοι συνπληρωθεὶς ἀπὸ τῶν ἐπαινετῶν ἤρξατο· ἵνα ἐκεῖνα τέως ἐάσωμεν τὸ ἄλλοθέν ποθεν κεκομικέναι τὴν τοιαύτην κατάστασιν τὴν «εὐάρεστον τῷ Θεῷ»[3].

Ἐπεὶ τοίνυν ἔστιν ἄλλη γένεσις παρὰ τὴν πρόχειρον, κἀκείνη μὲν ἡ γένεσις τρόπον τινὰ μήτηρ ἐστίν, ἐκσπᾶταί τις ἐκ μήτρας, ἐκ ταύτης τῆς μήτρας· οὐδὲ γὰρ δύναται ἐκ ταύτης τῆς μήτρας ἄνθρωπος ἀγαγεῖν εἰς φῶς ἢ Θεὸς μόνος.

Καὶ ἀπὸ τῶν μαστῶν τῶν καταλλήλων τῷ γάλακτι ᾧ[ν] δέχονται οἱ ἄρτι θεοσεβεῖν ἀρχόμενοι, ἐκ μαστῶν ἐκείνων τὴν ἐλπίδα πρὸς Θεὸν ἔχουσιν. Σημαίνει δὲ πολλάκις τὸ γάλα καὶ ἕτερόν τι· «οἱ ἀπεσπασμένοι ἀπὸ γάλακτος; Ἐλπίδα **124** ἐπὶ θλῖψιν προσ[ε]δέχου»[4]. Μὴ ὁ ἄρτι τοῦ γάλακτος παυσάμενος καὶ ἀποσπασθεὶς τῶν μαστῶν τῆς μητρὸς δύναται ἐλπίδα ἐπὶ θλῖψιν προσδέχεσθαι. Πολλάκις πρὸς τὸν τέλειον ἄνδρα ὁ νήπιος λέγεται παρασιωπωμένων τῶν μεταξὺ ἡλικιῶν· «ὅτε ἤμην νήπιος, ὅτε γέγονα ἀνήρ»[5]. Γέγονεν δὲ ἀνὴρ οὐ κατὰ πρώτην καὶ μίαν μεταβολήν, ἀλλὰ κατὰ πολλῶν μεταβολήν. Ὁ τοίνυν νηπίου κατάστασιν φέρων καὶ ἀσθενεστέραν διάθεσιν ἔχων γαλακτοδοτεῖται. Ὅταν δὲ δυνηθῇ μέγας τις γενέσθαι, τότε ἀποσπᾶται ἀπὸ τοῦ γάλακτος καὶ τότε παρασκευάζεται εἰς ἀθλητικὴν δύναμιν, τὴν «θλῖψιν ἐπὶ θλίψει καὶ ἐλπίδα ἐφ' ἐλπίδι»[6] μεταδιώκειν καὶ κατορθοῖν. «Καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκεσθαι ὑμᾶς, καὶ γεγόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, οὐ στερεᾶς τροφῆς»[7]. Ὁρᾷς, ὅτι τὰ μέσα παρεσιώπησεν, τὰ δὲ ἄκρα ἔλαβεν. Πολλάκις οὖν λέγεται τὰ τοιαῦτα παρασιωπωμένων τῶν μέσων.

Στ. 11. Ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ[8].

Ὡς [ἐκ κοιλίας μητρὸς κατὰ τὴν] κατὰ τὴν προτέραν ἀπόδοσιν ἐκ κοιλίας μητρὸς ὡδήγει ⟨Ἰὼβ⟩ ὀρφανούς· [τουτ' ἔστιν] ἐκ κοιλίας μητρός, ⟨τουτ' ἔστιν⟩ ἀφ' οὗ ἠρξάμην γνῶσιν ἔχειν, οὐκ ἄλλῳ Θεῷ ἐλάτρευσα, οὐ τῇ κοιλίᾳ μου, οὐ τῷ μαμωνᾷ.

Ἐὰν δὲ τὸ ἄλλο, ὅτι οὕτω κατῆ⟨λ⟩θ⟨ον⟩ Θεὸ⟨ν⟩ ἔχων τὸν Θεόν.

---

1. Α' Βασ. 3,7. 2. Πρβλ. Ἰὼβ 31,17-18. 3. Πρβλ. Φιλιπ. 4,18. 4. Πρβλ. Ἡσ. 28,9-10. 5. Πρβλ. Α' Κορ. 13,11. 6. Πρβλ. Ἡσ. 28,10. 7. Ἑβρ. 5,12-13. 8. Ψαλ. 21,11.

Οὐ περὶ πάντων δὲ τοῦτο λέγομεν, ἀλλὰ περὶ τῶν **126** βεβοημένων ἐν τῇ Γραφῇ ὅτι οὐδέποτε σχεδὸν ἐν ἁμαρτίᾳ γεγένηνται, οἷον Ἰωάννου, Ἰηρεμίου.

⟨Ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρός»[1].⟩

Εἶπον τὸ ἐκσπάσαι καὶ κατὰ προτέραν πιθανὴν διάνοιαν ὅτι· ἐπεὶ οὐκ ἦν διέξοδον ἔχον τὸ μέλος τῆς Μαρίας, ἐν ᾧ τίκτει, Θεοῦ συνεργείᾳ τέτοκεν.

«Ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου»[2].

Οὐ μετὰ τὴν τελείωσιν ἠρξάμην ἐλπίζειν, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν μαστῶν τῆς μητρός μου σὲ ἐλπίδα ἔσχον.

Ἐὰν περὶ τοῦ ἁγίου ἐκλαμβάνηται, λέγομεν ὅτι· μήτηρ τῶν ἁγίων ἐστὶν ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ. Ἀπὸ τῶν μαστῶν ταύτης ἐλπίδα λαμβάνουσιν οἱ ἐλπίζοντες, ἀπὸ τῶν μαθητευσαμένων αὐτούς· πολλάκις γὰρ ὁ μαστὸς οὐ τὸ μέλος σημαίνει, ἀλλ' αὐτὸ τὸ γάλα.

«Ἐπὶ σὲ ἐπερίφην ἐκ μήτρας, ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ»[3].

Ἐπὶ σὲ ἐπερίφην· οὐ πρὸς ἄλλον ἐπερίφην, εἶτα μετ' ἐκεῖνον ἐπὶ σέ.

Ἀποδέδοται τοῦτο, ὅτι ἀφ' οὗ ἠρξάμην εἰδέναι θεοσέβειαν, σὲ ἔσεψα, σοὶ ἐλάτρευσα.

Κατὰ δὲ τὸν βαθύτερον λόγον, ὅτι οὕτως ἦλθον μετὰ **128** τοῦ Θεὸν σὲ ἔχειν ὡς ὁ Ἰωάννης. Τὸ «ἔτι πληοθήσεται»[4]· οὐ λέγεται γὰρ τὸ «ἔτι» περὶ τοῦ μηδ' ὅλως ἐσχηκότος.

Στ. 12. Μὴ ἀποστῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλῖψις ἐγγύς[5].

Περὶ τοῦ πάθους λέγει. Χρήζω δὲ τῆς παραστάσεώς σου. Ὅταν δὲ ταῦτα λέγηται ἐκ προσώπου τοῦ ἐνανθρωπήσ⟨αντος⟩, οὐχ ἰδίως πρὸς τὸν Πατέρα λέγεται οὐδὲ πρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸν — μία δὲ θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ — εἴπομεν. Ἐὰν οὖν λέγωμεν ὅτι «κεφαλὴ παντὸς ἀνδρὸς ὁ Χριστός ἐστιν, κεφαλὴ δὲ τοῦ Χριστοῦ» — οὐκ εἶπεν «ὁ Πατήρ», ἀλλ' «ὁ Θεός»[6]· ὡς ἀρχιερέα γὰρ λαμβάνει νῦν καὶ ὡς βασιλέα τὸν Χριστόν. Κεφαλὴ οὖν ἡ θεότης ἐστίν· εἰ γὰρ εἰρήκει «ὁ Πατήρ», παρῄρει τὸν Υἱόν, εἰ εἰρήκει «ὁ Υἱός», παρεσιώπα τὸν Πατέρα· «Θεὸν» γὰρ εἰρηκώς, ἐπεὶ μία θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ Θεὸς εἷς· Θεὸς μὲν εἷς, Πατὴρ δὲ καὶ Υἱὸς οὐχ εἷς. Ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσὰχ ἄνθρωπος εἷς· ἀλλ' ὁ μὲν πατήρ, ὁ δὲ υἱός. Ὅθεν οὐχ εἷς κατὰ τὴν σχέσιν, κατὰ δὲ τὴν οὐσίαν εἷς.

---

1. Ψαλ. 21,10. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 21,11. 4. Πρβλ. Λουκ. 1,15. 5. Ψαλ. 21,12. 6. Α' Κορ. 11,3.

Ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν[1].

Ἄλλος οὐ δύναται βοηθῆσαι.

Δύναται καὶ οὕτως· «ὅτι οὐκ ἔστιν»[2]· οὐκ ἔριψα τὴν μέριμναν ἐπὶ βοηθὸν ἄλλον[3].

Δύναται δὲ καὶ τὸ «ὅτι οὐκ ἔστιν μοι βοηθῶν»[4]· ἐπεὶ πάντες κατ' ἐμοῦ εἰσιν, οὐκ ἔστιν νῦν, ὅσον ἦκεν εἰς **130** ἀνθρώπινον λογισμόν, ὁ βοηθῶν. Διὰ τοῦτο σὺ μὴ ἀποστῇς μου.

Δυνατὸν δὲ καὶ οὕτω· οὐδὲ ἄγγελος βοηθῆσαι τῷ τηλικούτῳ οἷός τέ ἐστιν. Οὐ τολμᾷ βοηθῆσαι δι⟨ὰ τ⟩ὸ σὲ τὸν πάντων μείζονα, τουτ' ἔστιν τὴν θεότητα, αὐτῷ παρεῖναι, ἄλλου οὐχ οἷου τε ὄντος βοηθῆσαι εἰς τοῦτο τὸ πρᾶγμα.

Στ. 13. Περιεκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, ⟨ταῦροι πίονες περιέσχον με[5].⟩

Λοιπὸν τάγματα τὰ διάφορα τῶν Ἰουδαίων λέγει, Φαρισαίων, Σαδδουκαίων, τῶν ἄλλων λεγομένων [Ἰουδαίων] Γραμματέων· οὗτοι γὰρ τῷ μέγα φρονεῖν τούτοις τοῖς ζῴοις παραβάλλονται, μάλιστα ὅτι καὶ γεωπόνα εἰσὶν τὰ ζῷα.

Δυνατὸν δὲ καὶ μόσχους μὲν αὐτοὺς εἰρῆσθαι, ταύρους δὲ πίονας τοὺς ἐνεργοῦντας αὐτούς, οἷον· «λαοὶ ἐμελέτησαν κενά»[6]· οὗτοι οἱ μόσχοι. «Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς»[7].

Οὐ πάντως δὲ αἰσθητοὺς λαμβάνομεν βασιλέας καὶ ἄρχοντας· εἷς γὰρ βασιλεὺς καὶ αὐτὸς μικροφυὴς καὶ οὐκέτι βασιλείαν ἔχων· διειλήφει γὰρ λοιπὸν ἡ Ῥωμαίων ἀρχή. Παῦλος δὲ ἑρμήνευσεν, τίνες εἰσὶν οἱ ἄρχοντες· οἱ αἴτιοι γενάμενοι τοῦ σταυρωθῆναι τὸν Κύριον, ὧν σοφίας πολλὰς εἶναι λέγει. Καὶ λέγει· «εἰ ἦσαν ἐγνωκότες, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν»[8]. Εἰ ᾔδεσαν, ὅτι ἐπὶ καταλύσει τῇ ἑαυτῶν τοῦτο ποιοῦσιν, οὐκ ἂν ἐτόλμησαν τοῦτο ποιῆσαι. Ὡς τὸ μικρῷ πρότερον προφητικὸν ἐλέγομεν **132** τὸ «ὁ ἁπτόμενος ⟨ὑμῶν⟩ ὡς ὁ ἁπτόμενος τῆς κόρης»[9]. Κἀκεῖνοι ἁψάμενοι τοῦ Σωτῆρος ἑαυτοὺς κατέλυσαν· καὶ ὡρμήθησαν ⟨ἐπ⟩ὶ τὸ θανατῶσαι αὐτὸν ⟨τῷ⟩ οἴεσθαι ὅτι καταπαύσουσιν αὐτοῦ τὴν πολιτείαν. Τοὐναντίον δὲ αὐτοῖς ἀπέβη· αὐτοὶ κατελύθησαν.

[Ταῦροι πίονες περιέσχον με[10]] 14 ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν ὡς λέων ἁρπάζων καὶ ὠρυόμενος[11].

Ἐτάχθησαν ἐπὶ τῷ μόσχοι εἶναι. Μετέβαλον δὲ εἰς θηρ⟨ι⟩ωδίαν ὡς ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν ἀνοῖξαι κατὰ τὸν ὠρυόμενον λέοντα·

1. Ψαλ. 21,12. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ιρβλ. Ψαλ. 54,23. 4. Ιρβλ. ἔνθ' ἀν. 5. Ψαλ. 21,13. 6. Ψαλ. 2,1. Πράξ. 4,25. 7. Ψαλ. 2,2. 8. Α' Κορ. 2,8. 9. Ζαχ. 2,12. 10. Ψαλ. 21,13. 11. Ψαλ. 21,14.

τότε γὰρ μάλιστα βλάπτει μεγάλως, ὅτε ὠρύεται. Τὴν ἀγριότητα οὖν αὐτῶν καὶ τὸν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπίχαρμον σημαίνει, ὅτι «ὡς ὠρυόμενος»[1], λέγει, «λέων ἤνοιξαν τὸ στόμα αὐτῶν»[2], οὐκέτι ἡσυχάζων, οὐκέτι προσποιούμενος ἥσυχος εἶναι. Οὗτοι οὖν οἱ δοκοῦντες ἥσυχοι εἶναι τ⟨ῷ⟩ μελετᾶν νόμον Θεοῦ μόσχοι ἦσαν γεωπόνοι. Ὅτε δὲ ἠθέλησαν κατ᾽ ἐμοῦ ἀνοῖξαι τὸ στόμα καὶ εἰπεῖν· «Αἶρε, αἶρε, σταύροι αὐτόν· οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα»[3], κατὰ τὸν λέοντα τὸν ⟨οὐ⟩ κορεσθέντα τοῦτο πεποίηκαν.

Ἔπερ ( )· οὐδέπω ἦν τὸ πάθος;—Προφητικῶς λέγεται ὅλα ταῦτα. Τὰ ἐνδεχόμενα πρὶν ὑπαρχθῇ, πρὶν κατ᾽ ἐνέργειαν γένηται, ἐνδεχομένως ἔχει καὶ γενέσθαι καὶ μή. Καὶ οὐκ ἔχει τις διαβεβαιώσασθαι πότερον γενήσεται ἢ οὐ γενήσεται· εἰς ἀμφότερα γὰρ ἴσην ἔχει τὴν ῥοπήν. Ὅταν δὲ πρόγνωσίν τις ἔχων ἢ αὐτὸς ὁ Θεὸς προκαταλάβοι ὅτι τῶν ἐνδεχομέ**134**νων τόδε ἔσται, ὡς ἐφ᾽ ἡμῶν γίνεται, ὅταν ἤδη ὑπαρχθῇ· ἐπὶ τῶν ὄντων γὰρ καὶ γεγονότων ἤδη ἔχομεν εἰπεῖν ποῖον ἀληθὲς καὶ ποῖον ψευδές, πότερον γέγονεν ἢ οὐ γέγονεν. Ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἢ μόνον εἰπεῖν ὅτι τὸ ἕτερον ἔσται, οὐ μὴν τόδε.

Ἐπεὶ τοίνυν καὶ ἐνταῦθα θεῖος ὀφθαλμὸς προκατείληφεν τὰ μέλλοντα, οὐκέτι ὡς ἐνδεχόμενα αὐτῷ ἐστιν. Διὰ τοῦτο λέγει· «ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου»[4]. Εἰ ἄλλος ἔλεγεν, τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ τὸ «ὀρυχθήσονται» ἢ «οὐκ ὀρυχθήσονται».

Στ. 15. Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθην, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστᾶ μου[5].

Τὸν σκορπισμὸν ἐνταῦθα λέγει τοῦ σώματος, αὐτῶν τῶν μαθητῶν, ὅτε ἐσκανδαλίσθησαν πάντες καὶ πεπλήρωται τὸ «πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε»[6]. Καὶ ἐλεύσεται ὥρα ὅτε πάντες φεύξεσθε, εἰς τὰ ἴδια ἀπελεύσεσθε καὶ ἐμὲ μόνον καταλείψετε.

Ὥσπερ οὖν τὸ ὕδωρ τὸ ἐκχυννόμενον ἀεὶ τρέχει καὶ οὐχ ἵσταται, οὕτω καὶ ὧδε «ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθησαν»[7]. Οὐκ εἶπεν «ἐκχύννονται»· οὐδὲ γὰρ ἀεὶ μένουσιν οὕτω.

Ἃ λέγει περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τοῦ σώματος λέγει ἑαυτοῦ ⟨τ⟩οῦ κατὰ τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας.

⟨«Τὰ ὀστᾶ μου»[8]·⟩ οἱ εὔτονοι τοῦ σώματός μου· τῶν γὰρ πιστευόντων εὐτονώτεροι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι. Καὶ οὗτοι **136** διεσκορπίσθησαν.

[Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου[9]]· ἔπερ( )· τὰ ὀστᾶ διεσκορπίσθησαν αὐτοῦ;—Ὅτε ἐσκανδαλίσθησαν οἱ μαθηταί.

---

1. Ψαλ. 21,14. 2. Ιρβλ. ἔνθ᾽ ἀν. 3. Ιρβλ. Ἰω. 19,15. 4. Ψαλ. 21,17. 5. Ψαλ. 21,15. 6. Ματθ. 26,31. 7. Ιρβλ. Ψαλ. 21,15. 8. Ψαλ. 21,18. 9. Ψαλ. 21,15.

Τοῦτο τὸ ἐκχυθὲν ὕδωρ εἰ μή που κώλυμα γένηται, ἀεὶ φέρεται. Καὶ οἱ μαθηταὶ οὖν διεσκορπίθησαν, ὡς ὕδωρ ἦσαν ἐκχυθέντες. Ὅτε περὶ αὐτὸν ἦσαν, συνεστραμμένον ἦσαν ὕδωρ ποταμῷ ἐοικός, πηγὴ τυγχάνον. Ἐπειδὴ δὲ ἔξω αὐτοῦ γέγοναν πρὸς ὥραν, ὡς τὸ ὕδωρ τὸ ἐκχυθέν ἐστιν. Στήσεται δέ ποτε τὸ ὕδωρ· οὐ γὰρ ἀεὶ φέρεται. Οὕτω καὶ ἡ ταραχὴ καὶ τὸ σκάνδαλον τῶν μαθητῶν εὐθέως πεπαύσεται, ὅπερ καὶ γέγονεν.

⟨Ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου[2].⟩

Καρδία τοῦ σώματος τούτου τοῦ συνισταμένου ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν πεπιστευκότων οἱ νοηματικοί εἰσιν. Καὶ οὗτοι οὖν ὡς κ⟨η⟩ρὸς τηκόμενος γέγοναν, ὅσοι καρδία αὐτοῦ τυγχάνουσιν. Πλὴν εἰ καὶ ἐτάκη ὁ κηρός, οὐκ ἔξω τῆς κοιλίας αὐτοῦ γέγονεν· περὶ τὴν κοιλίαν γὰρ αὐτοῦ τυγχάνουσιν, ἵνα τεχθῶσιν πάλιν. Μετὰ τὴν ταραχὴν γοῦν τὴν ὑπάρξασαν πάλιν ἀπεδείχθησαν υἱοὶ τοῦ Σωτῆρος.

Ἐπερ( )· ποταπὴν ταραχήν; — Τὴν προσπάθειαν ἐκταθεῖσαν πρὸς ὀλίγον, οὐχ ὥστε παραμεῖναι.

Ἡ δὲ τῆξις τοῦ κηροῦ οὐκ ἀεὶ γίνεται, ἀλλ' ὅταν τακῇ, μεταβάλλει εἴς τι σκεῦος ἢ χρήσιμον ἄλλο, καὶ πάλιν **138** συνστρέφεται οὐ πόρρω τῆς κοιλίας [οὐ] τοῦ γεννήσαντος γινομένη ἡ καρδία αὕτη.

Ἐπερ( )· ἵνα τὴν κοιλίαν τί; — Αὐτὴν τὴν τοῦ Σωτῆρος δύναμιν καθ' ἣν μορφοῖ καὶ τεκνοῖ. Εἰ πάλιν τοὺς γεννητικοὺς τοῦ σώματος, Παῦλος τοῦ σώματος ὢν ἐγέννα λέγων· «διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγέννησα ὑμᾶς»[1]. Καὶ «οὓς ὠδίνω, μέχρι οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ⟨ὑ⟩μῖν»[2].

Οὐκ ἔξω γίνονται τῆς κοιλίας, οὐκ ἀπορφανοῦνται.

Ἐπερ( )· «ἐγενήθη ἡ ⟨καρδία μου ὡσεὶ κηρὸς τηκόμενος»[3]⟩; —Εἶπον ὅτι τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ῥηθείη ἂν καὶ περὶ παντὸς δικαίου. Ἡ καρδία αὐτοῦ, ὅταν μὴ φῶς ᾖ, ἀλλ' ἔχῃ τι ὑλικὸν ἀναμεμιγμένον, τήκεται. Πρὸς καλοῦ δὲ ἡ τῆξις γίνεται· τηκόμενος γὰρ ὁ κηρὸς ⟨οὐκ⟩ ἔξω γίνεται τοῦ ἔχοντος αὐτόν.

«Ἐν μέσῳ» οὖν «τῆς κοιλίας μου»[4]. Ἐπὶ τῶν νοητῶν διάφορα ὀνόματα τὸ αὐτὸ σημαίνουσιν. Νοητὸν λέγω πρόβατον τὸ ὑπὸ τὸν ποιμένα τὸν ἀληθινὸν ὄν[τα]. Τοῦτο τὸ πρόβατον κατὰ ἄλλον τρόπον καὶ φῶς λέγεται. Ποτὲ γοῦν ἐρωτηθεὶς παρὰ φιλοσόφου, εἰ ἔχω ἀπὸ τῆς Γραφῆς εἰπεῖν ὅτι ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχή, ταῦτα εἶπον ὅτι· ἕκαστον ὄνομα σώματος δηλωτικὸν ἐκεῖνο μόνον σημαίνει καθ' οὗ λέγεται. Οἷον ἡ αἰσθητὴ ἄμπελος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ ἄμπελος, καὶ ὁ σωματικῶς ὀνομαζόμενος λίθος οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ λίθος. Ὅταν δὲ κατὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας πολλὰ λέγηται ἀνομοίων δηλωτικά, φανερὸν ὅτι νοητὴ

---

1. Ψαλ. 21,15. 2. Πρβλ. Α' Κορ. 4,15. 3. Γαλ. 4,19. 4. Ψαλ. 21,15. 5. Ἔνθ' ἀν.

οὐσία ἐστὶν ἐκείνη. Οὕτω γοῦν καὶ περὶ Θεοῦ λέγομεν ὅτι ἀσώματος, ἐπεὶ καὶ φῶς **140** καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα καὶ πηγὴ ὀνομάζεται. Ταῦτα δὲ σωματικῶς οὐ δύναται εἶναί τι, ἀλλὰ κατ' ἐπινοίας. Αἱ ἐπίνοιαι δὲ περὶ νοητὰ γίνονται αἱ τοιαῦται. Ἐὰν οὖν [τοίνυν] ὁ ἄνθρωπος ἡ ἡ ψυχὴ λέγηται φῶς, λέγηται δὲ καὶ πρόβατον καὶ φυτόν — ⟨καὶ αὐτὴ γὰρ λέγεται καὶ φυτὸν καὶ πρόβατον⟩ —, οὐ δύναται σωματικῶς ταῦτα εἶναι πάντα, ὥστε νοητὴ οὐσία ἐστίν. Ἐὰν τοίνυν ἀκούῃς ἐπὶ ψυχῆς [ἀκούεις] καρδίαν, νόησιν, κοιλίαν, πηγήν, [καὶ αὐτὴ γὰρ λέγεται καὶ φυτὸν καὶ πρόβατον] μὴ ἐπὶ αἰσθήσεως λάμβανε. Τὸ δοχεῖον τοίνυν τῆς ψυχῆς, ἐν ᾧ λαμβάνει τὰς πνευματικὰς τροφάς, κοιλία λέγεται. Εἶτα ἐπεὶ καὶ γεννητική ἐστιν, πάλιν ἔχω[ν] ταύτην τὴν κοιλίαν ὁτὲ μὲν ὡς χωροῦσα⟨ν⟩ τροφὰς λαμβανομένη⟨ν⟩, ὁτὲ δὲ ὡς γεννῶσα⟨ν⟩.

Οἶδας ὅτι ὁ κηρὸς ἐπακολούθημά ἐστιν τοῦ μέλιτος. Ἡ σύνστασις προηγουμένως τοῦ μέλιτος γέγονεν, καὶ διὰ τὸ μέλι ὁ κηρός, οὐ διὰ τὸν κη⟨ρὸ⟩ν τὸ μέλι. Καὶ ὥσπερ ἐπὶ φυτοῦ οὐκ ὁ ⟨κ⟩αρπὸς διὰ τὸ φύλλον, ἀλλὰ τὸ φύλλον διὰ τὸν καρπόν — φυλακτικὸν γάρ ἐστιν τοῦ καρποῦ —, οὕτω ὁ κηρὸς οὐκ ἔστιν τι προηγούμενον, ἀλλ' ἐπακολούθημα. Ἐὰν οὖν ἡ ψυχὴ τὰς προηγουμένας ἔχῃ ἀρετάς, μέλι ἐστίν. Ἐὰν δὲ τὰς ἑπομένας αὐταῖς, παραμέμεικταί τι ὑλικόν, κηρός ἐστιν. Διὰ τοῦτο τοὺς ἁμαρτωλοὺς λέγει τήκεσθαι ὡς κηρὸν «ἀπὸ προσώπου πυρός»[1]. Τὸ μέντοι μέλι ἐπαινετόν ἐστιν, προηγουμένη οὐσία ἐστίν, γλυκύτητα σημαίνει. Ὥσπερ ἔχει τὸ γλυκαίνειν, ἔχει καὶ τὸ ἰατικόν. Τὰ προηγούμενα οὖν τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ καὶ κινήματα καὶ ἐνεργήματα μέλιτι ἔοικεν, τὰ δὲ δεύτερα καὶ ἔχοντά τι παραμε**142**μειγμένον τῶν αἰσθητῶν καὶ ὑλικῶν κηρός ἐστιν.

Τήκεται οὖν ποτε ὁ ⟨ἄνθρωπος⟩, τὸ ὑλικόν ποτε ἀποπίπτει τῆς νοήσεως καὶ τῆς καρδίας, ὥστε τὸν νοῦν μηκέτι ἔχειν τι προσπεπλεγμένον, ἀλλὰ πάντῃ ἄυλον εἶναι ὡς καὶ τὴν ἀρχὴν ὑπῆρκται.

Στ. 16. Ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου[1].

Ἡ ἰσχύς μου πᾶσαν νοτίδα καὶ πᾶσαν πιότητα ἀπεβέβληκεν ὡς ὀστράκῳ παραβληθῆναι.

Δυνατὸν δὲ καὶ ἑτέρως εἰπεῖν· τὸ ἐν ἡμῖν πηλῶδες — ἴστε δὲ τί ἐστιν — ἐὰν μένῃ πηλός, παρεμπεσούσης ὑγρότητος διαλύεται. Ὅταν δὲ ξηρότητα ἀναλάβῃ καὶ πᾶσαν τὴν ὑγρότητα τὴν ἔξωθεν ἐκ τῆς ὕλης ἀποβάλῃ, ξηραίνεται κατὰ τὸ ὄστρακον.

Ἕκαστον τῶν λαμβανομένων παραδειγμάτων κατά τι λαμβάνεται. Τοῦτο δὲ πολλάκις εἴρηται· εἰ γὰρ ἐξ ὅλων λαμβάνοιτο, οὐκ ἔστιν παράδειγμα, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνο ὃ δεῖξαι βουλόμεθα. Ψέγεται οὖν πολλάκις τὸ ὄστρακον διὰ τόνδε τὸν τρόπον· τὸ ἐξ ὀστράκου πεποιημένον

---

1. Ψαλ. 67,3. Πρβλ. Ἡσ. 64,1. 2. Ψαλ. 21,16.

σκεῦος συντριβὲν ἴασιν οὐ δέχεται, οὐ δύναται κολληθῆναι. Κατ' ἄλλον δὲ τρόπον λέγω ὅτι τὸ ἐκ πηλοῦ κατασκευασθὲν ὅταν στομωθῇ διὰ πυρὸς καὶ καμίνου, ἀποβάλλει τὸ εὐμάλακτον, τὸ εὔθλαστον.

«Ἡ ἰσχύς μου» οὖν «ἐξηράνθη ὡσεὶ ὄστρακον»[1]. Ἑκατέρως δὲ λαμβάνομεν αὐτό· οὐδεμίαν ἔτι ὑγρότητα ἔχει, οὐ πηλώδη κατάστασιν. Δυνατὸν δὲ καὶ ἄλλως λαβεῖν ὅτι· πᾶσαν **144** πικρότητα ἀπὸ τῆς πολλῆς προσούσης θλίψεως ἀποβέβληκεν.

Καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου[2].

Ἔθος τῇ γραφῇ ἐστιν τὴν κόλλαν τῆς γλώσσης πρὸς τὸν λάρυγγα λέγειν τὴν σιωπήν. Οὐκ ὄντων ἔτι τῶν ὄντων μου μελῶν καὶ περὶ ἐμὲ ὄντων καὶ ἀκροατῶν μου ὅπως μὴ δοκῶ κατὰ κενοῦ φέρειν τὸν λόγον, σεσιώπηκα, «κεκόλληται ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου»[3]. Οὐ κεκόλληται δὲ ὅτε διαλεγόμεθα. Ἐν κινήσει τῆς γλώττης ὁ λόγος προφέρεται. Ὅταν δὲ κολληθῇ τῷ λάρυγγι, σιωπή ἐστιν. Ἡ σιωπὴ δὲ αὕτη οὐ παρὰ τὸν σιωπῶντα γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τοὺς μὴ τυγχάνοντας ἀκροατάς. Λέγει γοῦν ἐν ἑνὶ τῶν προφητῶν ἐν τῷ Ἀμώς· «πολὺς ὁ πεπτωκὼς ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπιρρίψω σιωπήν»[4]. Ἐὰν φε⟨ύγ⟩ωσιν, ἐπιρρίπτω σιωπήν, ὅπως μὴ δόξω προφέρειν τὴν διδασκαλίαν. Καὶ τοῦτο δὲ ἓν τῶν βηθημάτων ἐστίν. Αὐτίκα γοῦν ἐν Ἰσαΐᾳ ἐντέλλεται ταῖς νεφέλαις μὴ ῥεῖν ὑετὸν ὅταν ὁ ἀμπελὼν ἀντὶ σταφυλῆς ἀκάνθας φέρῃ[5], ὅταν μείναντος τοῦ ποτίζοντος ἵνα ποιήσῃ δικαιοσύνην, ποιήσῃ ἀνομίαν[6]. Ἡ σταφυλή ἐστιν ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀνομία ἡ ἄκανθα. Καὶ ἐπειδὴ ποτιζόμενος οὐ τοὺς καταλλήλους ἠγίοχεν καρπούς, ἀλλὰ μερίμνας, βιοτικὰς ἡδονάς[7], οὐκέτι λαλεῖ· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γὰρ οἱ φαῦλοι τὸν τρόπον ἐκ τῶν λόγων τῶν περὶ ἀρετῆς ἐπιτρίβονται, καταφρονεῖν αὐτῶν μανθάνουσιν. Ποτὲ γοῦν ἀνέχει τὸν ὑετόν. Ὁ ὑετὸς δὲ καὶ ἡ φωνὴ ἐνταῦθα ταὐτὸν σημαίνει· τὴν διδασκαλίαν γὰρ τὴν θείαν δηλοῖ. Ὥσπερ οὖν οὐκέτι ὗει ὅταν μὴ καλοὶ καρποὶ φέρωνται, οὕτως **146** οὐκέτι λαλεῖ οὐδὲ ὁμιλεῖ ὅταν οἱ ἀκούοντες περὶ ἄλλα ἔχωσιν.

Καὶ τοῦτο δὲ ἀνθρώποις λαλεῖ. Κατὰ τὴν ἐπίνοιαν γοῦν τοῦ διδασκάλου λέγονται μαθηταὶ οἱ ἀκροαταί, ὅταν δὲ ποιμὴν αὐτός, αὐτοὶ πρόβατα. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε πρόβατα ἔτι εἰσὶν οὐδὲ ἄνθρωποι, ἀλλὰ σκορπίοι γέγοναν κατὰ τὸ λεχθέν· «υἱὲ ἀνθρώπου, ἐν μέσῳ σκορπίων σὺ κατοικεῖς»[8].

«Πολὺς» οὖν «ὁ πεπτωκὼς ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπιρίψω σιωπήν»[9]. Διαφόρως δὲ ἀναγιγνώσκεται· ἀμφίβολος γάρ ἐστιν ἡ λέξις. Δυνατὸν οὕτω λαβεῖν· «πολὺς ὁ πεπτωκὼς ἐν παντὶ τόπῳ· ἐπιρρίψω σιωπήν»[10].

---

1. Ιρβλ. Ψαλ. 21,16. 2. Ψαλ. 21,16. 3. Ἐνθ' ἀν. 4. Ἀμ. 8,3. 5. Ιρβλ. Ἡσ. 5,2,4. 6. Ιρβλ. Ἡσ. 5,7. 7. Ιρβλ. Λουκ. 8,14. 8. Ἰεζ. 2,6. 9. Ἀμ. 8,3. 10. Αὐτόθι.

ἐν παντὶ βαθμῷ· ὧδε γὰρ τὸν βαθμὸν ὁ τόπος σημαίνει, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις. Περὶ Ἰούδα γοῦν λέγεται ὅτι παρέβη ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς διακονίας[1] ἧς ἐνεχειρίσθη. «Πολὺς» οὖν «ὁ πεπτωκὼς ἐν παντὶ τόπῳ»[2]. Ἐν παντὶ τάγματι τῶν ὀφειλόντων σωφρονεῖν καὶ νήφειν[3] καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς λέγειν «πολύς ἐστιν ὁ πεπτωκώς», πλὴν οὐ πάντες. «Ἐπιρίψω σιωπήν»[4].

Δυνατὸν δὲ καὶ οὕτω στίξαι· «πολὺς ὁ πεπτωκώς. Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπιρίψω σιωπήν»[5]. Οὐ μόνον ἀπὸ τῶν μυστικῶν σιωπῶ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἠθικῶν· ἐν παντὶ γὰρ τόπῳ ἐν ᾧ ἔδει ἑστάναι καὶ ἱδρυθῆναι καὶ ἕτοιμον εἶναι πρὸς ἀκρόασιν, πτῶσις γέγονεν, καὶ πανταχοῦ τὴν σιωπὴν ἐπιρίπτω.

Σιωπὴν οὖν δηλοῖ ἡ κόλλησις τῆς γλώττης εἰς τὸν λάρυγγα. «Ἐὰν ἐπιλάθωμαί σου, Ἱερουσαλήμ[6], κολληθείη ἡ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν μή σου μνησθῶ»[7]. Ἐὰν μή σου μνησθῶ, σιωπὴν λάβοιμι.

148 Καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με[8].

Κἂν ἐκ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ ᾖ[ν] ἡ φωνή, κἂν ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων ἀνδρῶν τῶν ἐγνωκότων οἷ κακῶν γεγόνασιν εἰς τὸν τόπον τῆς ⟨κακ⟩ώσεως ταπεινωθέντες — «ἐταπείνωσας» γὰρ «ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως»[9]. Ἅγιοι δέ εἰσιν οἱ λέγοντες, ὡς ἡ σύνφρασις σημαίνει τοῦ ψαλμοῦ.

«Σῶμα θανάτου»[10] λέγεται ὃ περικείμεθα, λέγεται δὲ καὶ «χοῦς θανάτου». Οὐ κατ' οὐσίαν δέ ἐστιν «χοῦς θανάτου», ἀλλὰ ἐπεὶ οἱ ἀναγκασθέντες ἀπὸ τῆς ζωῆς τῆς ἔξω σώματος εἰς τοῦτο ἔρχονται, θανάτου ὀνομάζεται σῶμα. «Εἰς χοῦν» οὖν «θανάτου κατήγαγές με»[11]. Εἰ ἦν ζωῆς, ἀνήγετο μᾶλλον· ἀναγομένων γάρ ἐστιν τὸ εἰς ζωὴν καὶ μακαριότητα καὶ ἀθάνατον κατάστασιν ἄγεσθαι.

Κἂν ὁ Σωτὴρ οὖν τοῦτο λέγῃ, τοῦτο· τὸ φῶς «εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με»[12]. Κατῆλθον εἰς σῶμα ἵνα ἀποθάνω ὑπὲρ πάντων[13], ἵνα «χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς» γεύσωμαι «θανάτου»[14]. Ἑτέρως οὖν τῶν ἀνθρώπων τῶν ἄλλων λέγεται «χοῦς θανάτου» καὶ «σῶμα θανάτου», ἑτέρως δὲ τοῦ Σωτῆρος· εἰ γὰρ τὸ σῶμα γίνεται θανάτου, ὅταν ὁ χρώμενος αὐτῷ ἁμαρτήσῃ, οὐκ ἥμαρτεν δὲ Ἰησοῦς, εἰς χοῦν ἐλήλυθεν θανάτου δυνάμενον θάνατον ὑποστῆναι. Διὸ σφάλλονται οἱ λέγοντες αὐτὸν καὶ τῷ δοκεῖν ἄνθρωπον ἢ σῶμα οὐράνιον ἐνηνοχέναι καὶ προσάπτοντες αὐτῷ θάνατον. Οὐ πέφυκεν. Ἡ θεότης ἄνευ τινὸς τοιούτου θάνατον οὐκ ὑφίσταται· ἀθανασία γάρ ἐστιν. Καὶ ὥσπερ τοῦ Θεοῦ φωτὸς ὄντος κατὰ ἀλήθειαν καὶ κατ' οὐσίαν **150** οὐκ ἔστιν οὗτος αὐτῷ σκοτία,

---

1. Πρβλ. Πράξ. 1,25. 2. Ἀμ. 8,3. 3. Πρβλ. Α' Πέτρ. 4,7. 4. Ἔνθ' ἀν. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ψαλ. 136,5. 7. Ψαλ. 136,6. 8. Ψαλ. 21,16. 9. Ψαλ. 43,20. 10. Πρβλ. Ρωμ. 7,24. 11. Ψαλ. 21,16. 12. Αὐτόθι. 13. Πρβλ. Β' Κορ. 5,14-15 14. Πρβλ. Ἑβρ. 2,9.

οὕτως οὐδὲ ἐν τῇ ζω⟨ῇ⟩ οὐκ ἔστιν θάνατος. Ἀδύνατόν ἐστιν τὴν ζωὴν θάνατον ἀναδέξασθαι. Ἀνέλαβεν δέ τι δυνάμενον ὑποστῆναι θάνατον καὶ διαίρεσιν, καὶ λέγεται αὐτῆς θάνατος τοῦτο οὐσιώδης· καὶ γὰρ πολλὰ ἄλλα λέγεταί τινων οὐκ ὄντα αὐτῶν οὐσιώδη, οἷον «ἱμάτιον, τὸ ὑπόδημά μου». Οὕτω τὸ σῶ⟨μα⟩ οὐκ ἔστιν οὐσιῶδες. Ἐὰν οὖν ζωὴ λέγῃ δέχεσθαι θάνατον, κατὰ τὸ ἔξω λέγει ἀναδέχεσθαι.

Καὶ παράδοξον ἐρῶ· ὡς τὸ σῶμα δέχεται θάνατον, οὕτως ἡ ζωὴ ζωοποιεῖ τὸ σῶμα. Καὶ ἡ κοινὴ δὲ αὕτη ζωή, ἡ συνπλοκὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, τὰ ζωτικὰ κινήματα τῷ σώματι παρέχει. Πόσῳ λοιπὸν ⟨μᾶλλον⟩ αὐτὴ ἡ ζωὴ ἢ ἡ ζωοποιηθεῖσα ψυχὴ ὑπὸ τῆς προηγουμένης καὶ μακαρίας ζωῆς;

Εὖ δὲ καὶ τὸ φάναι· «εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με»[1]. Οὐκ αὐτὸς κατῆλθεν εἰς τὸν χοῦν τοῦ θανάτου, οὐχ ἡ ψυχὴ ἦλθεν εἰς τὸν χοῦν τοῦ θανάτου. Τοῦτο δὲ συμβαίνει τοῖς διὰ κακίαν ἐνσωματουμένοις. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς οἰκονομίας ἕνεκα καὶ σωτηρίας τῶν πάντων σῶμα ἐδέξατο καὶ σῶμα κατηρτίσατο αὐτῷ ὁ Θεὸς[2], λέγει ὑπὸ Θεοῦ εἰς τὸν χοῦν τοῦ θανάτου κατ⟨εν⟩ηνέχθαι.

Ὅταν δὲ ἄνθρωποι ἦσαν, οἳ ἐξομολογούμενοι λέγουσιν ὅτι· «ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστὴρ ἡμῶν»[3]. Ὅταν τις μὴ τρέφηται τοὺς οὐρανίους ἄρτους, τὴν τροφὴν τὴν οὐρανίαν, ἀλλὰ τὴν γηϊκήν — οὐ τὴν γηικὴν τὴν αἰσθητήν, ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν τῷ ἀληθινῷ ἄρτῳ[4]—, αὕτη ἡ τροφὴ ἑνοῖ τῇ ὕλῃ τὴν τρεφομένην ψυχὴν καὶ γίνεται ταπείνωσις εἰς τὸν χοῦν τῆς ψυχῆς[5].

152 Ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἐταπεινώθη τοῦ Ἰησοῦ ἡ ψυχὴ εἰς τὸν χοῦν, ἀλλὰ κατήχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Οἰκονομικῷ τρόπῳ εἰς τοῦτο ἐλήλυθεν· οὐδαμῶς γὰρ πεποίηκεν τὴν ἁμαρτίαν καίτοι δεκτικὴ οὖσα· ἐὰν γὰρ μὴ ᾖ δεκτική, οὐδὲ ἐπαινεῖται ὅλως. Αἱ ἀποχαὶ οὖν τῶν ἁμαρτιῶν ἐπαίνους ἀναφέρουσιν τῷ ἀπεσχημένῳ ὅταν πεφυκὼς ᾖ πρὸς τὸ πρᾶξαι.

Ἔπερ( )· χοῦς καὶ θάνατος ταὐτόν ἐστιν;—Οὔ· μὴ γὰρ εἴρηκεν «καὶ εἰς χοῦν θάνατον κατήγαγές με»[6]. Εἰ δὲ ἦν ταὐτὸν ὁ χοῦς καὶ ὁ θάνατος, εἶπεν ἄν· «εἰς χοῦν θάνατον κατήγαγές με»· ἀλλά· «εἰς χοῦν θανάτου»[7]. Τὸ σῶμα τὸ θνητὸν τὸ δυνάμενον διαλυθῆναι ἀπὸ τῆς φορύσης αὐτὸ οὐσίας «χοῦς θανάτου»[8] ἐστίν. Τάχα δὲ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον χοῦς θανάτου ἐστίν, ἐπεὶ θάνατον ἐπιφέρει τῇ φιλοσωμάτῳ ψυχῇ.

[Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ] τὸ τῶν ἁγίων σῶμα νεκρόν ἐστιν· «πάντοτε» γὰρ «τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρουσιν»[9]. Τὸ νεκρὸν δὲ σῶμα οὐκ ἔχει ἐπιθυμίας· πῶς γὰρ οἷόν τε;

---

1. Ψαλ. 21,16. 2. Πρβλ. Ψαλ. 39,7. 3. Ψαλ. 43,26. 4. Πρβλ. Ἰω. 6,32. 5. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ψαλ. 21,16. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Πρβλ. Β' Κορ. 4,10.

Τὸ θνητὸν ζῶν ἐστιν; Ζῇ δὲ τότε ὅταν συνπεπλεγμένον ᾖ τῇ ψυχῇ. Τότε ἔχει ἐπιθυμίας. Τεθνηκὼς οὐκ ἔχει ἐπιθυμίας. Νεκρώσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς οὐκ ἔχει ἐπιθυμίαν.

Ἐπερ( )· εὑρίσκεται οὖν ἡ ψυχὴ αἰτία τῆς ἁμαρτίας; — Ἡ τοῦ ἁμαρτάνοντος ψυχὴ αἰτία ἐστὶν τῆς ἁμαρτίας· οὐδὲν γάρ ἕτερόν ἐστιν ἁμαρτία ἢ παρακοὴ ἐντολῆς, παράβασις νόμου. Τὸ σῶμα οὐδὲ ἐντολῇ ὑπόκειται ἵνα καὶ παραβῇ. Ἡ ψυχὴ παραβαίνουσα ἄγει τὸ σῶμα εἰς τὸ ὑπηρετῆσαι ταῖς ἁμαρτητικαῖς ὄψεσιν· ὡς ὄργανόν ἐστιν. Μὴ λέγομεν ἄρτι **154** φονέα εἶναι τὸ ξίφος τὸ ἀναιροῦν, οὐ τὸν χρώμενον; Πῶς γὰρ οἷόν τε; Εἰ γὰρ τῷ ἀλόγῳ ζῴῳ ψυχὴν ἔχοντι οὐ προσάπτομεν ἁμαρτίαν ἢ δικαιοσύνην, τῷ σώματι τῷ ἀψύχῳ προσάπτομεν ταῦτα; Τῷ ἰδίῳ λόγῳ τὸ σῶμα ἄψυχόν ἐστιν.

Στ. 17. ⟨Ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί⟩, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με, ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου[1].

Οὕτως στίξον· «ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με»[2], διὰ τοῦτο «ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου»[3]. Τὸ «ὅτι» αἰτιολογικὸς σύνδεσμός ἐστιν. Οὐ προσάπτεται δὲ τοῖς ἔνπροσθεν· «εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με»[4], «ὅτι ἐκύκλωσαν με κύνες πολλοί»[5]. Οὐχί, ἀλλ'· ἐπεὶ «ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ καὶ συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με»[6], διὰ τοῦτο «ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου»[7]. Ἄνθρωποι μένοντες οὐκ ἂν ἐποίησαν τοῦτο. Κύνας δὲ ἐνταῦθα λέγει τοὺς τὸν κυνώδη τρόπον ἐσχηκότας ἀνθρώπους. Περὶ πολλὰ δὲ διαβάλλεται τὰ κινήματα τοῦ κυνός. Ὅλως κατωφερῆ εἰσιν πρὸς ὀχείαν. Εἰώθασιν οὖν ἐν τῇ συνηθείᾳ κύνας λέγειν τοὺς ἀκολάστους καὶ τὰς γυναῖκας οὕτω ὀνομάζειν. Ἀμέλει γοῦν καὶ ὁ νόμος τὴν ἔννοιαν ταύτην ὑποβάλλων σὺν πόρνῃ τὸν κύνα ἠρίθμησεν· «οὐκ εἰσοίσεις ἄλλαγμα κυνὸς καὶ μίσθωμα πόρνης»[8]. Οὐκ εἴρηκεν ἄλλαγμα ὄνου ἢ ἵππου· καὶ τούτων γὰρ ἀλλάγματα εἰσήγετο εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου. Ἔστιν δὲ καὶ ἀναιδὲς — «καὶ οἱ κύνες ἀναιδεῖς τῇ ψυχῇ»[9]— καὶ κολακευτικόν. Οἱ ἄνθρωποι οὖν οἱ ἔχοντες τοιαῦτα κινήματα ἐν δίκῃ κύνες ὀνομάζον**156**ται. Οὗτοι οὖν ἐκύκλωσαν τὸν Σωτῆρα. Ὅτε ἦσαν πρόβατα Θεοῦ, τὸ τηνικάδε ἐκτὸς ἦσαν τῆς κυνικῆς καταστάσεως. Ὅτε δὲ πρόβατα ἀπολωλότα γέγονεν ὁ λαός, ἡ ἀπώλεια οὐκ εἰς τὸ μὴ ὂν αὐτὰ κατέστρεψεν, ἀλλ' εἰς κυνώδη κατάστασιν καὶ ὀφειώδη καὶ σκορπιώδη. Πάντα δὲ ταῦτα περὶ τῶν Ἑβραίων λοιπὸν ἐλέγετο· «καὶ πάντες κύνες ἐνεοὶ εἰδότες ὑλακτεῖν»[10]. Ὅτε οὖν ἀπενοήθησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος οἱ Ἰσραηλῖται, τότε κύνες γέγοναν.

---

1. Ψαλ. 21,17. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ἔνθ' ἀν. 4. Ψαλ. 21,16. 5. Ψαλ. 21,17. 6. Ἔνθ' ἀν. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Πρβλ. Δευτ. 23,19. 9. Ἡσ. 56,11. 10. Πρβλ. Ἡσ. 56,10.

Ἠκολούθησεν δὲ τ⟨ῷ⟩κύνας αὐτοὺς γενέσθαι τὸ «συναγωγὴ πονηρευομένων»[1] εἶναι· ὅτε γὰρ πρόβατα ἦσαν, ποίμνη θεία ἦσαν. Κύνες οὖν γέγοναν περὶ ἐμὲ καὶ συναγωγὴ πονηρευομένων. Διὰ τοῦτο σταυρῷ με ὑπέβαλαν· τὸ γὰρ ὀρύττειν χεῖρας καὶ πόδας τοῦ Σωτῆρος οὐδὲν ἕτερον ἢ σταυρὸν σημαίνει.

Λοιπὸν τὰ καθέκαστα σκόπει· οὐκ ἔστιν ἀναιδῶν ψυχῶν καὶ ἀκολάστων καὶ ὑλακτικῶν, διὰ λοιδοριῶν ὑλακτούντων, τὸν ποιήσαντα ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ἀνάβλεψιν τυφλῶν καὶ καθαιρομένους ⟨λεπρούς⟩ μισεῖν καὶ θανάτῳ θέλειν ὑποβαλεῖν, οὐ πονηρευομένη ἐστὶν αὕτη συναγωγή;

Ἔστιν δὲ συναγωγὴ ἐπαινετή.

[Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου] καὶ ἐπὶ τῆς ἱστορίας δέ τινες εἴρηκαν τοῦτο. Πολλοὶ νομεῖς γέγοναν ἀλόγων ζῴων καὶ οὐδέποτε ἱστορήθη ὅτι βουκόλιον ἐπέθετο βουκόλῳ οὐδὲ αἰπόλιον αἰπόλῳ οὐδὲ ποιμένι ποίμνιον οὐδὲ ἵπποι ἱπποτρόφῳ. Μόνοι ἄνθρωποι ἐπέθεντο ἄρχουσιν καὶ πολλοὺς φέρε⟨ι⟩ ἡ ἱστορία ἄρχοντας καὶ χρηστοὺς τὸ ἦθος καὶ σπουδαίους τὴν γνώμην ἀναιρεθέντας ὑπὸ τῶν ἀρχομένων. Μένοντες οὖν πρόβατα οὐκ ⟨ἂν⟩ ἀνῄρουν. Ὅτε οὖν κύνες γέγοναν **158** καὶ αὐτὸ τοῦτο ἄνθρωποι κυνώδεις τῷ τρόπῳ καὶ τῷ βίῳ καὶ τῇ καταστάσει «συναγωγὴ πονηρευομένων»[2] ἐλέχθησαν. Πονηρευομένων δέ ἐστιν τὸ ἐγείρεσθαι κατὰ τοῦ εὐεργέτου, τὸ κατὰ τοῦ νομέως ἐπανίστασθαι.

Στ. 18. Ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου[3].

Τὸ ὅσον ἦκεν εἰς αὐτούς, ἀριθμῷ ὑπέβαλαν τὰ ὀστᾶ μου καίπερ οὐκ ὄντα ἀριθμητά. Λοιπὸν συνπλέκει τὴν διάνοιαν. Ὑπῆρκται μὲν καὶ τοῦτο κατ' ἱστορίαν τὸ μερίσ⟨ασθαι⟩ αὐτοὺς τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ βαλεῖν κλῆρον περὶ τοῦ ὑφαντοῦ δι' ὅλου χιθῶνος[4]. Τρόπον τινὰ ⟨ὅμ⟩ως μάχεται τὸ ῥητὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τῇ παρούσῃ λέξει· οἱ στρατιῶται γὰρ ταῦτα πεποίηκαν. Οὐκ ἦσαν δὲ οἱ στρατιῶται Ἑβραῖοι· ὅλως γὰρ Ἰουδαῖος οὐκ ἐπετρέπετο στρατεύεσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ τρόπον τινὰ αὐτοὶ αἴτιοι γέγοναν το⟨ῦ⟩ καὶ στρατιώταις αὐτὸν παραδοθῆναι, αὐτοῖς τὸ ἔνκλημα προσάπτουσιν.

Αὐτοὶ δὲ κατενόησάν με καὶ ἐπεῖδόν με[5].

Ἐπερ( )· κατανοήσαντες ἐπεῖδόν με; — Ἐπιστήσαντες εἶδον τὸν σκορπισμὸν τῶν ὀστῶν μου. Καὶ τὸ «ἐπιδεῖν» δὲ πολλάκις ἐπὶ τῶν ἐπιχαιρεκάκων λέγεται.

Καὶ τὰς δυνάμεις τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ δυνατὸν ὀστᾶ εἰπεῖν.

---

1. Ψαλ. 21,17. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Ψαλ. 21,18. 4. Πρβλ. Ἰω. 19,23-24. 5. Ψαλ. 21,18.

Στ. 19. Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς[1].

160 Εἰς τοῦτο οὐκέτι ὧδε ἐπὶ τῆς ἱστορίας μεῖναι θέλομεν· ἤδη γὰρ ἐλέχθη ὅτι καὶ ἐμερίσαντο οἱ στρατιῶται τέσσερα μέρη πεποιηκότες καὶ κλῆρον ἔβαλον ἐπὶ τὸν ἄραφον τὸν ἄνωθεν ἐκ τῶν ὅλων ὑφαντὸν χἰθῶνα.

Λέγω· ὥσπερ σῶμα Χριστοῦ ἐλέγετο κατά τινα λόγον τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν, ὡς αἱ μαρτυρίαι αἱ ἀποστολικαὶ ἐσήμαινον, καὶ ἐλέγαμεν τοὺς εὐτόνους τούτου τοῦ σώματος ὀστᾶ εἶναι, οὕτω πάλιν λέγομεν ὅτι αὐτὴ ἡ θεόπνευστος Γραφὴ σῶμα τοῦ Σωτῆρός ἐστιν, ὀστᾶ δὲ τούτου τοῦ σώματος τὰ εὔτονα νοήματα, τὰ περὶ τῶν ἄλλων ὑπερτέρων νοημάτων θεωρήματα. Ἱμάτια δὲ αἱ λέξεις εἰσίν· ἐνδιδύσκεται γὰρ ὁ λόγος ὁ κατὰ τὴν νόησιν ὑπὸ τῶν λέξεων. Εἰ καὶ ἐξηρίθμησαν οὖν τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐκ ἐμερίσαντο αὐτά· μόνον εἶδον αὐτὰ ὡς οὐκ εἰσίν· εἰ γὰρ ὡς εἰσιν θεασάμενοι ἦσαν, ἐνεδυναμοῦντο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐξιδιοποιοῦντο αὐτὰ ἑαυτοῖς ὡς λέγειν· «πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσιν· Κύριε, τίς ὅμοιός σοι»[2]; Οὐ γὰρ τὰ αἰσθητὰ ὀστᾶ ταῦτα λέγουσιν. Διαμερίζονται οὖν τὰ ἱμάτια τοῦ λόγου πάντες οἱ ἑτερογνωμονοῦντες, οἱ ψευδοδοξοῦντες. Ἕλκουσιν δὲ τὰς λέξεις εἰς ὃ βούλονται καὶ ἐξιδιοποιοῦνται αὐτάς, οἷον· «Κύριος ἔκτισέν με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ»[3]. Ἡ λέξις ἱμάτιόν ἐστιν τοῦ θεωρήματος. Ἕλκουσιν αὐτὸ οἱ Ἀρειανοὶ ὡς θέλουσιν καὶ ἴδιον αὐτῶν αὐτὸ νομίζουσιν. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πάλιν δέχονται αὐτὸ ὡς φορεῖ αὐτὸ ἡ Σοφία ἡ τοῦτο λέγουσα καὶ ἄλλοι ἄλλα. Καὶ ὅλως εὑρεῖν ἔστιν τὰ αὐτὰ ῥητὰ σχεδὸν **162** παρὰ πᾶσιν τοῖς ἑτεροδόξοις ἄλλως καὶ ἄλλως μεταχειριζόμενα. Ἐμερίσαντο ἄρα αὐτά, ἐξέδυσαν τὸν λόγον τὰς λέξεις καὶ εἵλκυσαν αὐτὰς γυμνὰς τοῦ λόγου εἰς τὸ ἑαυτῶν βούλημα.

Στ. 19. Καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον[4].

Οὐδεὶς κεκτημένος τι κλῆρον ἐπ' αὐτοῦ βάλλει, ἀλλ' ὅταν δύνηταί τι εἰς πολλοὺς κοινωνοὺς ἐλθεῖν, περὶ ἐκείνων κλῆρον βάλλουσιν. Ἐάν τις καταλείψῃ μονογενῆ υἱὸν καὶ αὐτῷ χρήσηται διαδόχῳ, ἐκείνου ἐστὶν πάντα τὰ τοῦ τεθνεῶτος ὑπάρχοντα καὶ οὐ βάλλεται κλῆρος. Ὅταν δὲ πολλοὶ ἐπέλθωσιν τῷ ἀληθῶς κληρονόμῳ λέγοντες ὅτι· «καὶ ἡμεῖς τέκνα ἐσμὲν ἐκείνου», μερισμὸς γίνεται τῶν ἱματίων ἐκείνου. Μερίζονται δὲ οὐκ αὐτόν, ἀλλὰ τὰς λέξεις μόνας· μὴ γὰρ σὺν τῷ αὐτῷ νοεῖ ἡ αὐτὴ λέξις διαφόρως παρὰ αἱρετικοῖς κεῖται. Ἕκαστος πρὸς τὸ ἑαυτοῦ φρόνημα καὶ βούλημα ἕλκει τὴν λέξιν. Ὁ σπουδαῖος οὖν καὶ πιστὸς ἀληθῶς ἔχει ὅλον τὸν χιθῶνα τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἔχει αὐτὸν

---

1. Ψαλ. 21,19. Ἰω. 19,24. 2. Ψαλ. 34,10. 3. Παρμ. 8,22. 4. Ψαλ. 21,19.

περιεσχισμένον· διὸ οὐδὲ κλῆρον βάλλει· αὐτοῦ ἐστιν ὅλος· κἂν γὰρ κλῆρον βάλωσιν ἐκεῖνοι καὶ χρήσωνται ταῖς λέξεσιν, οὐκ αὐτῶν γίνονται, οὐ κύριοι αὐτῶν γίνονται· παρέρχεται γὰρ εἰς μέσον σοφὸς ἀνὴρ κατὰ Χριστὸν καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ αὐτοῦ ἐστιν ὃ νομίζει αὐτοῦ εἶναι.

Ἐπερ( )· ἱμάτια καὶ ἱματισμός; — Ὅλα ὁμοῦ τὰ ἱμάτια ἱματισμὸς λέγεται· ἕκαστον δὲ καθ' ἑαυτὸ οὐ λέγεται ἱματισμός. Καὶ ὥσπερ τὰ ἅμα πολλὰ συνειλεγμένα πρόβατα ἀγέλη λέγεται, ἕκαστον δὲ οὐ λέγεται ἀγέλη, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ εἰς ταὐτὸ συνεληλυθότες δῆμος λέγονται, ἕκαστος δὲ οὐ **164** λέγεται δῆμος.

Στ. 20. Σὺ δέ, Κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου[1].

Εἰ ἐκεῖνοι ταῦτα ἐσπούδασαν, εἰ καὶ θλῖψίν μοι ἐπιφέρουσιν, παρεκάλεσα δέ σε μὴ ἀποστῆναι, «ὅτι θλῖψις ἐγγύς»[2]. Ἡ θλῖψις δέ, εἰ ἐγγὺς γέγονεν ἀπὸ τῶν κυκλωσάντων με μόσχων καὶ ταύρων, ἀπὸ τῶν διασκορπισάντων τὰ ὀστᾶ μου, ἀπὸ τῶν αἰτίων γεναμένων μοι ὥστε τὴν γλῶττάν μου κολληθῆναι τῷ λάρυγγι, ἀλλὰ σὺ μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν σου. Εὐθέως οὖν ἡ ἀνάστασις γέγονεν τοῦ Σωτῆρος, εὐθέως ἐπεστράφησαν πρὸς αὐτὸν οἱ σκανδαλισθέντες. Οὐ γέγονεν οὖν μακρὰν ἡ βοήθεια.

Ταῦτα δὲ ὁ ἄνθρωπος, κατὰ τὴν ἐπίνοιαν τοῦ ἀνθρώπου ὁ Ἰησοῦς λέγει· «μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου»[3]. Ἡ βοήθεια ἣν ἀπαιτεῖ οὐ παρ' ἄλλου τινὸς γίνεται ἢ παρὰ Θεοῦ. Εἶπον δὲ ὅτι, ὅταν Θεὸς λέγηται, οὐ πάντως τὸν Πατέρα σημαίνει ἀπομερίζων τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Υἱὸν ἀποσχίζων τὸν Πατέρα· μία γάρ ἐστιν ἡ θεότης. Καὶ ὅτι τοῦθ' οὕτως ἔχει, τὴν βοήθειαν εἴπομεν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν. Ὅπου ⟨μὲν⟩ λέγεται ἑαυτὸν παραδεδωκέναι[4] καὶ ἐγηγερκέναι[5], ὅπου ⟨δὲ⟩ ὁ Πατὴρ λέγεται παραδεδωκέναι αὐτὸν[6] καὶ ἀνεστακέναι[7], ἐξ οὗ παρίσταται ὅτι ἡ μία ἀνάστασις καὶ τὸ ἓν ἔργον ὑπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ γινόμενον κατὰ μόνην μίαν θεϊκὴν ἐνέργειαν γίνεται. Κἂν ὁ Πατὴρ ποιῇ, ὡς Θεὸς ἐνεργῶν τοῦτο ἐργάζεται, κἂν ὁ Υἱός, τοῦτο ποιεῖ ὡς Θεός.

166 Εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες[8].

Ἐὰν γὰρ προσχῇς τῇ ἀντιλήμψει μου, ἡ βοήθεια οὐ μεμάκρυνται, ἀλλ' ὡς ἐγγὺς οὖσα ἐνήργησεν· λέγει γὰρ προηγουμένως ταῦτα περὶ τῶν ἀνθρώπων· ἐλήλυθεν γὰρ οὐχ ἵνα προηγουμένως αὐτὸς ἀποθάνῃ καὶ ἀναστῇ ἀλλὰ δι' ἄλλους. «Χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου»[9]. Πάντες ὑπὲρ αὐτῶν ἀπέθανον. Οὗτος χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ πάντων

---

1. Ψαλ. 21,20. 2. Ψαλ. 21,12. 3. Ψαλ. 21,20. 4. Πρβλ. Ἐφ. 5,2. 5. Πρβλ. Ματθ. 28,6. 6. Πρβλ. Ρωμ. 8,32. 7. Πρβλ. Πράξ. 2,32. 8. Ψαλ. 21,20. 9. Πρβλ. Ἑβρ. 2,9.

ἐγεύσατο. «Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας αὐτὸ τοῦτο ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, ἄρα οἱ πάντες ἀπέθανον»[1], ἵνα οἱ ἀποθανόντες μηκέτι ὦσιν νεκροί, «ἀλλὰ ζῶσιν ἐκείνῳ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἀναστ⟨άντι⟩»[2]. Ὄφλημά τις ἀνθρώπινον δύναται ἀποδοῦναι ὑπὲρ ἄλλου καὶ μέμψιν δύναται ὑπὲρ ἄλλου ἀναδέξασθαι καὶ ἔλεγχον. Θάνατον δὲ ἄλλος ὑπὲρ ἄλλου οὐδεὶς δύναται ἀναδέξασθαι. Καὶ ὅρα γε· ἐγεύσατο μόνον, οὐκ ἐρόφησεν αὐτόν, οὐ κατέφαγεν αὐτόν. Ὁ δὲ καταπινόμενος ὑπὸ θανάτου καὶ αὐτὸς αὐτὸν καταπίνει. «Κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας»[3]. Οὗτος κατέπιεν τὸν θάνατον ὁ καταποθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ Ἰησοῦς «ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν»[4], διὰ δὲ τῆς ἀλώσεως τῆς ἁμαρτίας καταπίνεται ὁ θάνατος καὶ καταπίνει τὸν ἁμαρτάνοντα —, ὑπὲρ παντὸς οὖν ἐγεύσατο· πλὴν ἐγεύσατο. Καὶ τὴν αἰτίαν ἀποδέδωκεν· «ἵνα διὰ τοῦ θανάτου ⟨καταργήσῃ⟩ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου»[5]. Ἐν θανάτῳ θάνατον κατέλυσεν.

Στ. 21. Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχήν μου[6].

Ἰησοῦς ἐστιν καὶ τοῦτον τὸν στίχον ὁ λέγων, καὶ δύναται καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τοῦτο λέγειν ἧς ἔσχεν ἐξ**168**ουσίαν θεῖναι καὶ λαβεῖν αὐτήν[7], καὶ περὶ πάσης οἰκειωθείσης αὐτῷ ψυχῆς. Ὡς δὲ λέγεται ἕκαστος τῶν ἁγίων οὐκ ἁπλῶς ἔτι ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεοῦ ἄνθρωπος, οὕτως ἡ εὐαρεστεῖν προθεμένη Θεῷ ψυχὴ οὐκ ἁπλῶς ἔτι ψυχὴ λέγεται, ἀλλὰ Θεοῦ ψυχή. Ἑκατέρως οὖν περὶ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ταῦτα λέγει καὶ ἧς ἀνείληφεν καὶ πάσης τῆς οἰκειωθείσης αὐτῷ.

Σημαίνει δέ ποτε ἡ ῥομφαία τὴν κόλασιν· ὡς ἐὰν λέγηται· «ἐν ῥομφαίᾳ τελευτήσ⟨ου⟩σιν πάντες ἁμαρτωλοὶ λαοῦ»[8]· μὴ γὰρ γέγονέν ποτε ἐπὶ ἱστορίας ὥστε ξίφει πάντα τὸν λαὸν ἀναιρεθῆναι. Τινὲς ἐξ αὐτοῦ ἀπέθνησκον, οὐ μὴν πάντες. Λέγει δὲ τοῦτο· οἱ ἁμαρτωλοὶ πάντες πειρα⟨σ⟩θήσονται* κολάσεως.

Δηλοῖ δὲ ἐνίοτε καὶ πονηρὰν δύναμιν καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον· ὅταν γὰρ λέγηται πρὸς τὴν Μαρίαν· «καὶ σοῦ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία»[9], τὸν ἀντικείμενον λέγει. Ὅταν δὲ ὑποβάλῃ τινὶ ἢ θελήσῃ ὑποβαλεῖν ἐνθυμήματα, μὴ παραδέξηται δὲ ἡ ψυχὴ ἐκείνη, διέρχεται αὐτήν. Ὡς τὸ βέλος τὸ πεμπόμενον ὅταν μὴ κατὰ σκοπὸν πεμφθῇ, διέρχεται τὸν τοξευ⟨ό⟩μενον. Ἔβαλεν εἰς τὸν Ἰούδαν, ἐπετόλμησεν κατὰ τοῦ Ἰούδα. Οὐκ ἠσφαλίσατο ἐκεῖνος, οὐκ ἐφύλαξεν τὸ «μὴ δῶτε τόπον τῷ διαβόλῳ»[10], καὶ οὐ παρελήλυθεν αὐτόν· εἰς αὐτὸν γὰρ εἰσῆλθεν[11]. Ὁ δὲ λέγων· «ἐκκλίνοντος ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ

---

* Δεχόμεθα τὴν γραφὴν τοῦ παπύρου καὶ οὐχὶ τὴν διόρθωσιν «πειραθήσονται».

1. Β' Κορ. 5,14. 2. Πρβλ. Β' Κορ. 5,15. 3. Ἡσ. 25,8. 4. Α' Πέτρ. 2,22. Πρβλ. Ἡσ. 53,9. 5. Ἑβρ. 2,14. 6. Ψαλ. 21,21. 7. Πρβλ. Ἰω. 10,18. 8. Ἀμ. 9,10. 9. Λουκ. 2,35. 10. Πρβλ. Ἐφ. 4,27. 11. Πρβλ. Ἰω. 13,27.

οὐκ ἐγίγνωσκον»[1] παρερχομένην εἶχεν τὴν ῥομφαίαν. Τὸ μὴ γνῶναι δὲ ὧδε οὐ τὴν ἄγνοιαν λέγει, ἀλλὰ τὸ μὴ πεπειρᾶσθαι. Εἰώθασιν οὖν καὶ οἱ εὐτελίζοντές τινα λέγειν, εἰ καὶ πάρεστιν, εἰ καὶ ἔστιν· «οὐκ οἶδα».

170 Ἐπερ( )· τὸ «ῥῦσαι»;—Μή τοι τὸ «ῥῦσαι» πάντως τοῦτο σημαίνει ὅτι· «ἐαλωκότα με καὶ ὑπ' αὐτὴν ὄντα ῥῦσαί με». Ῥῦσαί με ἵνα μὴ πάθω τι ὑπ' αὐτῆς.

Ἐπερ ( )· τίς λέγει;—Ἐκεῖνοι τοῦτο βούλονται λέγειν ὅτι· «εἰ περὶ ψυχῆς λέγει ἑαυτοῦ, τίς ἐστιν ὁ λέγων; Σῶμά ἐστιν τὸ λέγον». Σφάλλονται δὲ οἱ τοιαῦτα λέγοντες. Ἐν τοῖς συνθέτοις ἕκαστον τῶν ἐν τῇ συνθέσει ὅλης τῆς συνθέσεως λέγεται. «Ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα»[2]. Ἦ ἄλλο ἐστὶν τὸ πνεῦμα παρὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἡ ψυχὴ ἄλλη καὶ τὸ σῶμα; Τιθεῖσιν οὖν αὐτοί. Λέγομεν πολλάκις περὶ πόλεως, ὅτι κακὴ πόλις κακοὺς ἄρχοντας ἔχει, κακὸν δῆμον, κακοὺς νόμους, οὐκ ὀρθούς. Τίς ἐστιν ἡ πόλις παρὰ τοὺς ἄρχοντας τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς βουλευτὰς καὶ τὸν δῆμον; Καὶ ὥσπερ περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρωπείου λέγομεν, ὅτι κεφαλὴ σώματος, πρόσωπον σώματος, χεὶρ σώματος, πούς, μὴ ἄλλο ἐστὶν τὸ σῶμα παρὰ ταῦτα, ἕκαστον δὲ ἄλλο παρ' αὐτό ἐστιν. Οἱ τὰ λογικὰ καλῶς πεποιηκότες ῥᾳδίως ταῦτα νοοῦσιν. Ἴδε· πάντα τὰ αἴσθησιν καὶ ψυχὴν ἔχοντα ζῷά ἐστιν, καὶ λέγω ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος τὸ ζῷον οὐδὲ ἵππος οὐδὲ βοῦς. Τοῦτο δὲ λέγω ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ὅλον τὸ γένος, οὐκ ἔστιν ὅλον τὸ ζῷον. Καὶ λέγω τὰ καθέκαστα εἴδη ἕτερα εἶναι τοῦ ζῴου. Πάντα δὲ ἅμα οὐ λέγω ἄλλα αὐτοῦ [λέγω], ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι. Οὕτω καὶ ἐπὶ σώματος τὴν χεῖρα λέγω ἄλλην εἶναι παρὰ τὸ σῶμα τοῦ **172** ἀνθρώπου, καὶ τὸν πόδα, τὴν κεφαλήν. Πάντα δὲ οὐκ εἰσὶν ἄλλα τοῦ σώματος, ἀλλ' ἕκαστον τοῦ ὅλου σώματος ἕτερόν ἐστιν. Οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν λέγῃ «ἡ ψυχή μου καὶ τὸ σῶμά μου καὶ τὸ πνεῦμά μου», ἕκαστον ἄλλο ἐστὶν παρὰ τὸν σύνθετον ἄνθρωπον. Ἅμα δὲ πάντα οὐχ ἕτερα αὐτοῦ ἐστιν. Ἐὰν τοίνυν λέγῃ «ἡ ψυχή μου» — μὴ γὰρ περὶ τοῦ Ἰησοῦ μόνου τοῦτο κεῖται. Καὶ ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων τοῦτο λέγει· «ἵνα τί περίλυπος εἶ, ἡ ψυχή μου»[3]; «Ἡ σάρξ μου ἠλλοίωται δι' ἔλαιον»[4]. Καὶ «τὸ πνεῦμά μου»· «καὶ ἔσκαλ⟨λ⟩εν τὸ πνεῦμά μου»[5]. Ἕκαστον οὖν ἕτερόν ἐστιν παρὰ τὸ σύνθετον. Πάντα δὲ ἅμα λαμβανόμενα οὐ τοῦ συνθέτου λέγω ⟨ἕτερα⟩, ἀλλ' ἕκαστον — ἐὰν οὖν λέγῃ «ἡ ψυχή μου», ὁ σύνθετος ἄνθρωπός ἐστιν ὁ λέγων ταῦτα. Ἰδοὺ γοῦν εἶπεν· «καὶ ὀστᾶ μου καὶ ψυχή μου», ἴδε, «καὶ πνεῦμά μου».

Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ[ν] μου[6].

Εἶπεν· «ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί»[7]. Τοὺς πολλοὺς τούτους

---

1. Ψαλ. 100,4. 2. Α' Θεσ. 5,23. 3. Ψαλ. 42,5. 4. Πρβλ. Ψαλ. 108,24. 5. Ψαλ. 76,7. 6. Ψαλ. 21,21. 7. Ψαλ. 21,17.

κύνας ἰδικῶς ἕνα λέγει κύνα. Ὁ ῥυσθεὶς ἀπὸ τῶν καθέκαστα ἀνθρώπων ἐπιβουλεύειν βουλομένων ἀπὸ ἀνθρώπου ⟨ἐ⟩ρύσθη. Χεῖρα δὲ τοῦ κυνὸς λέγει τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. «Καὶ ἐγένετο λόγος Κυρίου ἐν χειρὶ⟨Ἀγγαίου⟩»[1]. Ἐπὶ τῶν φαύλων δὲ εἴρηται· «ἄκανθαι φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου»[2]. Ἐκ χειρὸς οὖν, ἐκ τῆς πράξεως τῶν κυνῶν τῶν κυκλωσάντων με, κατὰ τὸ εἶδος κυνὸς ἑνὸς ὄντων, ῥῦσαι τὴν **174** ψυχήν μου.

Λέγονταί τινες εἶναι μονότροποι· «ὁ Θεὸς κατοικίζει μονοτρόπους ἐν οἴκῳ»[3]. Καὶ δυνα⟨τὸν⟩ μὲν λεχθῆναι ὅτι πάντες οὗτοι οἱ κατοικιζόμενοι ἕνα τρόπον ἔχουσιν καὶ ταύτῃ μονότροποι εἴρηνται, ὡς τὸ «τῷ αὐτῷ νοὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ κατήρτισθε»[4].

Δυνατὸν δὲ καὶ οὕτως· ὁ ἔχων γνώμην μὴ μεταβάλλουσαν, τρόπον μὴ ἐξ ἑτέρου ἕτερον γινόμενον, μονότροπός ἐστιν· οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται κατὰ τὸν ἄφρονα ὁ σοφός[5], ἀλλὰ ἐκλάμπει ὡς ὁ ἥλιος[6]. Ὁ ἥλιος δὲ οὐκ ἔχει μεταβολὰς φωτισμῶν.

Μονογενὴς οὖν ἐστιν αὐτῷ αὕτη ἡ ψυχή. Εἶπον ὅτι καὶ ἄλλαι οἰκειωμέναι αὐτῷ διὰ ἀρετῆς γίνονται ψυχαί. Οὐκ ἔχουσιν δὲ τὸ στάσιμον, τὸ βέβαιον. Μόνη αὕτη ἁμαρτίαν μὴ ποιήσασα[7] μηδὲ γνοῦσα μονογενής ἐστιν[8]. Πολλὰς ἔχει ψυχάς· ταύτην δὲ μονογενῆ ἔχει· ἄτρεπτος γάρ ἐστιν. Ἄτρεπτον δὲ λέγω οὕτω· μὴ τρεπομένην· τὸ γὰρ ἄτρεπτον ἀπολελυμένως λεγόμενον τὸ ἀμετάβλητον δηλοῖ. Ὅταν δὲ λέγω ὅτι ὁ δίκαιος οὐ τρέπεται πρὸς ἀδικίαν, λέγω δίκαιον ἄτρεπτον εἶναι ἐν ὅσῳ τὴν δικαιοσύνην ἔχει· τὸ μὲν γὰρ ἄτρεπτον οὐ τρέπεται. Οὐ πάντως δὲ τὸ μὴ τρεπόμενον ἄτρεπτόν ἐστιν.

Μονογενὴς οὖν αὐτῷ ἐστιν αὕτη ἡ ψυχὴ παρὰ τὰς ἄλλας ὅτι μόνη ἔχει τὸ ἀεὶ συνεῖναι αὐτῷ. Οὐ χωρίζει αὐτὴν οὐ λογισμός, οὐκ ἐνθύμημα οὐ ταραχή· κἂν γὰρ ταραχθῇ, μέχρι προπαθείας ἵσταται ἡ ταραχή· τοῦτο γὰρ διὰ τοῦ «νῦν» ἐδηλώθη[9], ὅτι οὐ τὸν κατὰ πλάτος χρόνον σημαίνει διὰ τοῦ «νῦν», ἀλλὰ τὸ σημ⟨ειῶδες⟩, τὸ μὴ ὂν χρόνον. Πᾶς χρόνος **176** τὰς τρεῖς ἔχει διαστάσεις. Τὸ δὲ «νῦν» τοῦτο οὐκ ἔχει· πέρας γάρ ἐστιν χρόνου.

«Ἤρξατο θαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν»[10]. Μέχρι τοῦ ἄρξασθαι μὴ ἀντὶ ἀν⟨αν⟩δρία⟨ς⟩ δύναται λαβεῖν προπάθειαν· φύσεως γὰρ ἔλεγχός ἐστιν ἡ προπάθεια, οὐ ποιότης φαῦλον ἢ σπουδαῖον ποιοῦσα, εἰ μὴ προσλάβοι τὰ ἑξῆς ὥστε μηκέτι εἶναι προπάθειαν. Πολλάκις ἡμῖν διεστάλη ταῦτα ὅτι τέττερά ἐστιν· ἡ προπάθεια μόνη ἀπολύει ἐνκλήματος, οὐκ ὑποβάλλει ἐνκλήματι· τὸ πάθος δὲ μετρίῳ ἐνκλήματι· ἡ δὲ διάθεσις κακία ἐστὶν λοιπόν· πολλῷ πλέον καὶ ἡ πρᾶξις προσλημφθεῖσα.

---

1. Ἀγγ. 1,3. 2. Παρμ. 26,9. 3. Ψαλ. 67,7. 4. Πρβλ. Α' Κορ. 1,10. 5. Πρβλ. Σ. Σειρ. 27,11. 6. Πρβλ. Σ. Σειρ. 50,7. 7. Πρβλ. Α' Πέτρ. 2,22. 8. Πρβλ. Β' Κορ. 5,21. 9. Πρβλ. Ἰω. 12,27. 10. Πρβλ. Μάρκ. 14,33.

Στ. 22. Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος[1].

Ἐνταῦθα δύναται καὶ τὸν διάβολον «λέοντα» λέγειν· καὶ γὰρ ἐπέθετο ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους. Ἀμέλει γοῦν ὅτε ἐν τῇ τεσσερακονθημέρῳ τοῦ πειρασμοῦ εἴρηται ὅτι· «ἀπέστη ὁ διάβολος ἀπ' αὐτοῦ»[2], πρόσκειται ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· «ἄχρι καιροῦ»[3]. Τότε πάλιν ἐλήλυθεν ὅτε τὸ πάθος. Καὶ ἐπεὶ ἔλεγον τὰς ἐπιβουλὰς ὁτὲ μὲν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ Σωτῆρος προσάγε⟨σθ⟩αι ὁτὲ δὲ τοῖς αὐτοῦ, ὅταν ὁ Πέτρος λέγῃ ἢ ὁ Σωτὴρ λέγῃ τῷ Πέτρῳ· «ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξῃτήσατο ἡμᾶς»[4], τρόπον τινὰ κατὰ τοῦ Σωτῆρος ὁρμῶν τὰ μέλη αὐτοῦ ἤθελεν καταφαγεῖν. Λέγει γοῦν ὅτι· «σῶσόν με ἐκ στόματος τοῦ λέοντος»[5].

Δύναται δὲ καὶ τὸν λαὸν ἐκεῖνον «λέοντα» καλεῖν· «ἐγεννήθη» γὰρ «ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῷ»[6].

178 Μὴ ταῦτα πάθοιμι ἃ ἐκεῖνοι βούλονταί με διαθεῖναι. Ταῦτα δὲ λέγει διὰ τὸ πᾶσαν λογικὴν οὐσίαν, κἂν τελεία ᾖ, χρῄζειν τῆς παρὰ Θεοῦ συμμαχίας.

«Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος». [Καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου][7].

Δύναται λέγειν ἐνταῦθα λέοντα τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, τὸν τοῦ Ἰσραὴλ λαόν· εἶπεν γὰρ ἐν Ἰηρεμίᾳ· «ἐνκατέλιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου[8]. ⟨Ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοὶ⟩ ὡς λέων ἐν δρυμῷ»[9]. Λαὸν ὄντα αὐτοὺς ἐν παραδείσῳ ἔθηκα, ἔνθα καρποφορία πολλή. Ὅτε δὲ εἰς ἀγριότητα μεταβεβλήκασιν, τότε λοιπὸν ἐν ἀκάρποις ξύλοις φωλεύουσιν — ὁ γὰρ δρυμὸς οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τόπος ἀκάρπων ξύλων. Λοιπὸν οὖν ἐκεῖ λοχῶσιν. Καὶ ἡ κληρονομία μου, ἣν ἔσχον ἵνα λαὸς ᾖ[ν] καὶ μερὶς Κυρίου, εἰς τοσοῦτον ἐξηγριώθη κατ' ἐμοῦ ὡς λέοντι παραβληθῆναι, οὐδὲ λέοντι τιθασευθέντι — πολλάκις γὰρ εἰς ἀνθρώπων τόπους ἐρχόμενοι οἱ λέοντες τιθασεύονται —, ἀλλὰ ὡς ἐν δρυμῷ, ὡς ἄγριος θήρ.

Δύναται δὲ καὶ περὶ τοῦ διαβόλου λελέχθαι· εἴπομεν γὰρ καὶ τοῦτο, ὅτι μετὰ τὸν πειρασμὸν τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ εἴρηται ὅτι· «ἀπέστη ἄχρι καιροῦ»[10].

⟨Καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου[11].⟩

Ἰσχυρὸν λέγει ζῷον τὸν μονοκέρωτα. Οὐκ ὑπόκειται ἀν-**180**θρώπῳ, οὐ τιθασεύεται ὑπὸ ἀνθρώπου. «Ἀπὸ κεράτων» οὖν «μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου»[12], ταπείνωσιν ἑαυτοῦ λέγων τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον. «Ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»[13]. Τὴν ταπείνωσίν μου οὖν τότε

1. Ψαλ. 21,22. 2. Λουκ. 4,13. 3. Ἕνθ' ἀν. 4. Πρβλ. Λουκ. 22,31. 5. Πρβλ. Ψαλ. 21,22. 6. Ἱερ. 12,8. 7. Ψαλ. 21,22. 8. Ἱερ. 12,7. 9. Ἱερ. 12,8. 10. Πρβλ. Λουκ. 4,13. 11. Ψαλ. 21,22. 12. Ἕνθ' ἀν. 13. Φιλιπ. 2,8.

ἀπὸ τῶν μονοκερώτων τούτων ῥύῃ — πονηροὶ δὲ καὶ οὗτοί εἰσίν τινες ἐχθροὶ τότε —, ὅταν ἀναστ⟨ῶ⟩ ἐκ νεκρῶν· «παρέστησαν» μὲν γὰρ «οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό»[1], ἵνα περιβάλωσιν αὐτὸν θανάτῳ. Τότε δὲ ῥύεται Θεὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως [ε]αὐτοῦ· ἀνίσταται ἐκ νεκρῶν.

Ταῦτα δὲ πάντα περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέλεκται. Ἀμέλει γοῦν ἐπήγαγεν εὐθύς·

⟨Στ. 23. Διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου⟩[2].

Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου[3]· καὶ πάλιν· ἰδοὺ ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτόν[4], ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία ἃ μοι δέδωκεν ὁ Θεός»[5]. Καὶ ἔτι· «Ὅθεν ὤφειλεν κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι»[6]. Οὐ κατὰ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ κατὰ πάντα. Κατὰ τὴν θεότητα ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀδελφὸν οὐκ ἔχει· εἰ γὰρ εἶχεν ἀδελφόν, οὐκ ἦν μονογενής. Ἀντίκειται δὲ τὸ ἔχειν ἀδελφοὺς τῷ μονογενῆ τινα εἶναι. Ὁ μονογενὴς ἀδελφοὺς οὐκ ἔχει. Ὁ ἔχων ἀδελφοὺς οὐκ ἔστιν μονογενής.

«Ἀδελφούς» λέγει τοὺς ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς ἐκ περιτομῆς πιστεύσαντας αὐτῷ· πολλοὶ γὰρ ἐπίστευσαν ἐκ τῶν **182** Ἰουδαίων. Καὶ οἱ δώδεκα καὶ οἱ ἑβδομήκοντα ἀπ' αὐτῶν ἦσαν. Κατὰ σάρκα οὖν ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐκεῖνοι ἐτύγχανον. Γίνονται δὲ αὐτοῦ πάλιν ἀδελφοὶ κατὰ πνεῦμα οἱ τὸ τῆς «υἱοθεσίας πνεῦμα»[7] ἀπολαμβάνοντες[8]· εἰ γὰρ «ὁ ποιῶν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται»[9] καὶ «ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται»[10], εἰσὶν υἱοὶ Θεοῦ τινες. Οὗτοι δὲ ἀδελφοὶ πάλιν οὐ μονογενοῦς, οὐ κατὰ τὴν θεότητά εἰσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα. Ὁ ἀπόστολος οὖν ταύτῃ συνχρησάμενος τῇ λέξει ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου αὐτὴν ἔλαβεν· «δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ⟨ἀδελφοὺς⟩ αὐτοὺς καλεῖν»[11]· οὐδὲν γὰρ ἀφῆκεν τῶν ἐξ ὧν συνπληροῦται ὁ ἄνθρωπος ἔχειν. Ἐπεὶ εἰ μὴ πάντα ἔχει, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος. Εἶπον πολλάκις ὅτι εἰσὶν μεικτά τινα, οἷον τὸ ὑδρόμελι. Ἐὰν ἀφαιρεθῇ τοῦ ὕδατος, ἢ μόνον μέλι ἐστὶν ἤ, κἂν μετ' ἄλλου μιγῇ, οὐκ ἔστιν ὑδρόμελι. Εἰ οὖν ἔχοι σῶμα μόνον, οὐ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὡμοιώθη· ἄλογος γάρ ἐστιν ἡ ὀρεκτικὴ ψυχή. Ἡ χωρὶς νοῦ ψυχὴ ἄλογός ἐστιν οὐδὲ ὑφισταμένη τὴν ἀρχήν, εἰ μὴ ἐν τῇ συνθέσει· συνφθείρονται γὰρ αἱ ὀρεκτικαὶ ψυχαὶ τοῖς σώμασιν ὧν εἰσιν ψυχαί. «Κατὰ πάντα» οὖν «τοῖς ἀδελφοῖς ὡμοιώθη»[12], οὐ κατά τι, κατά τι δὲ οὔ. Λέγει ὁ Ἀπόστολος πάλιν· «εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς[13], ⟨οὓ⟩ς προέγνω καὶ προώρισεν συνμόρφους»[14].

---

1. Ψαλ. 2,2. 2. Ψαλ. 21,23. 3. Ἑβρ. 2,12. 4. Ἑβρ. 2,13. Πρβλ. Ἡσ. 8,17. Β' Βασ. 22,3. 5. Ἑβρ. 2,13. Ἡσ. 8,18. 6. Ἑβρ. 2,17. 7. Πρβλ. Ρωμ. 8,15. 8. Πρβλ. Γαλ. 4,5. 9. Πρβλ. Α' Ἰω. 2,29. 10. Α' Ἰω. 5,1. 11. Ἑβρ. 2,11. 12. Πρβλ. Ἑβρ. 2,17. 13. Ρωμ. 8,29. 14. Ἔνθ' ἀν.

Ὁρᾷς ὅτι ἐπὶ κτήσεως ἔσχεν τὸ εἶναι πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, ὅτε ἐνηνθρώπησεν, ὅτε τὸν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἀνέλαβεν ἄνθρωπον. Πρωτότοκον δὲ ἐνταῦθα ἐὰν λέγῃ, τιμιώτερον λέ**184**γει. Οὕτω δὲ καὶ «ἐκκλησία πρωτοτόκων»[1] ὀνομάζεται. Οὐχ οἷόν τέ ἐστιν πάντας πρωτοτόκους εἶναι, τιμίους δὲ πάντας εἶναι δυνατόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰακὼβ ἀπήτησεν τὰ πρωτοτόκια τὸν Ἠσαῦ[2], τὴν τιμὴν τοῦ πρωτοτόκου. Πρωτότοκος οὖν ἐστιν ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς[3], ὡς καὶ «πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν»[4]. Παντὸς νεκροῦ πρῶτός ἐστιν· αὐτοῦ γὰρ ἀναστάντος δεδύνηταί τις ἄλλος ἀναστῆναι.

Λέγει οὖν ἀπαγγέλλειν τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, τοῦτ' ἔστιν φανεροῖν αὐτό. Ὅταν δὲ γνῶσιν τὸν Πατέρα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς γνῶσιν, τότε συνεισαγομένην ἔχουσιν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ Υἱοῦ· ταῦτα γὰρ συνεισάγει ἄλληλα. Καὶ κατὰ ὕπαρξιν τὰ πρός τι λέγω καὶ κατὰ γνῶσιν. Ἀδύνατόν ἐστιν τὸν εἰδότα θάτερον τῶν πρός τι τὸ λοιπὸν μὴ εἰδέναι.

«Καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων»[5].

Καλεῖται καὶ ῥινοκέρως. Καὶ ἐν εἰκοστῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ τοῦτο, τὸ «καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων»[6]. Τοῦτο τὸ ζῷον λέγεται μέγεθος ἔχειν οὐ⟨κ⟩ ἐλάττω μεγάλου μόσχου. Πάνυ δὲ συνεστραμμένον ἐστίν, παχύ ἐστιν, καὶ ἔχει ἐπάνω τῆς ῥινὸς κέρας, καὶ ἰσχυρότατόν ἐστιν τὸ ζῷον, καὶ ὅταν θυμωθῇ, ἰσχυρότατον γίνεται αὐτοῦ τὸ κέρας οὕτως ὡς παντὸς εἶναι σκληρότερον ἐλέφαντος. Ὅταν δὲ μὴ θυμοῦται, ἁπαλόν ἐστιν ὡς σάρξ. Καὶ ἐνίοτε, ὅταν καῦμα ᾖ[ν], ἐκβάλλει πέτρας μεγάλας ,ἵνα εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον θῇ ἑαυτόν, ψυχρὸν ὄντα. Τοῦτο οὖν τὸ ζῷον ὡς εἶπον θυμωθέν, ἔχει τὸ κέρας σκληρότατον. Ἠρεμοῦν δὲ οὐκ **186** ἔχει. Πειρῶνται οὖν τὸ κέρας αὐτοῦ λαμβάνειν· ἐστὶν γάρ τίμιον. Ἐπεὶ οὖν τοιοῦτο αὐτὸ βούλονται, οὐκ ἀπροοράτως τοξεύουσιν αὐτό, οὐκ ὑποπίπτει θήρᾳ, οὐκ ἁλίσκεται γαλεάγρᾳ ἤ τινι ἄλλῳ. Τόξῳ δὲ αὐτὸ βάλλουσιν. Ὅταν οὖν θυμωθῇ, τότε τιτρώσκουσιν τῷ βέλει.

Ἐπερ( )· εἰς ποῖον πρόσωπον αὐτὸ λαμβάνομεν; Εἰς τὸν Χριστόν;— Ἐὰν ἐπαινετῶς ληφθῇ. Λαμβάνεται δὲ ἐπαινετῶς ἐν εἰκοστῷ ὀγδόῳ ψαλμῷ· «καὶ ὁ ἠγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων»[7]. Μονογενῆ[ν] βασιλείαν ἔχον σημαίνει. Ἡ τοῦ Σωτῆρος οὖν βασιλεία οὐκ ἔχει διπλόην, ἀλλὰ ἁπλῆ ἐστιν οἷα ἐπιδημήσαντος Θεοῦ. Καὶ κατὰ τοῦτο μονοκέρως λέγεται. Ὅταν δὲ ψεκτῶς λαμβάνεται, διὰ τὴν ἀγριότητα λαμβάνεται, οὐ διὰ τὸ κέρας.

Λέγουσιν δέ τινες ὡς ἐν ἀποκρύφῳ τὸ «ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων»[8] ἐπαινετῶς, ὅτι τὰ ἄκρα τὰ ἄνω τοῦ σταυροῦ σχῆμα εἶχον κεράτων.

---

1. Ἑβρ. 12,23. 2. Πρβλ. Γεν. 25,31. 3. Πρβλ. Ρωμ. 8,29. 4. Κολ. 1,18. 5. Ψαλ. 21,22. 6. Ψαλ. 28,6. 7. Ἔνθ' ἀν, 8. Ψαλ. 21,22.

[Διηγήσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου] ἐν μ έ σ ῳ ἐ κ κ λ η σ ί α ς ὑ μ ν ή σ ω σ ε[1].

Ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνεῖ τὸν Θεὸν ὁ μετὰ παρρησίας καὶ κοσμίως ἀναφέρων τοὺς ὕμνους. Δεῖ τὸν ὑμνοῦντα Θεὸν δίκαιον εἶναι· «τοῖς » γὰρ «εὐθέσιν πρέπει αἴνεσις»[2]. Καί· «οὐκ ἔστιν ὡραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ»[3]. Καὶ ὥσπερ τὸν λόγον λέγομεν τὸν θεῖον ἐν ἐξουσίᾳ λέγεσθαι — ὅταν τις διδάσκῃ περὶ σωφροσύνης σώφρων ὤν, ἐν ἐξ**188**ουσίᾳ ἔχει τὸν λόγον. Ἐὰν δὲ ἀκόλαστος ᾖ καὶ ῥυπαρός, οὐ πεπληρωμένως αὐτὸ⟨ν⟩ προφέρει. Ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἐνποδίζει αὐτόν — ὥσπερ οὖν ἐν ἐξουσίᾳ τὸν λόγον ἔχει ὁ κατάλληλα οἷς λέγει ἔργα φέρων καὶ συνφυῇ τῷ θεωρητικῷ βίῳ τὸν πρακτικὸν ἔχων, οὕτως ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνεῖ τὸν Θεὸν ὁ μὴ ἔχων ὑποστολήν τινα. Οἷον διδάσκει περὶ σωφροσύνης, ἵνα σώφρων ᾖ· τότε γὰρ ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ὑμνεῖ τὸν Θεόν, ἵνα διδάσκων περὶ ἐλεημοσύνης τοιοῦτος ᾖ, ἵνα λέγων περὶ ἀνδρείας τοιοῦτος ᾖ. Ὅταν οὖν ἴδῃς τινὰ περὶ ἀνδρείας διεξερχόμενον λόγους δειλὸν ὄντα, οὐκ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας τοῦτο ποιεῖ.

Ὅτι δὲ τὴν παρρησίαν τὸ «μέσον» σημαίνει, καὶ ἐξ ἄλλου ψαλμοῦ ἔστιν μαθεῖν· «οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν»[4]. Οὐδεὶς ὑπερήφανος ἤθελεν φαίνεσθαί μοι. Ἐν γωνίᾳ τοῦτο ἔπραττεν ὑποστελλόμενος, ἐρυθριῶν.

Ἐν μέσῳ οὖν ἐκκλησίας ὑμνεῖ τὸν Πατέρα ὁ Σωτήρ. Ὅταν δὲ λέγῳ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν ἄκουε. Θεὸν δὲ ὑμνεῖ, θεότης δὲ μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.

Στ. 24. Οἱ φοβούμενοι τὸν Κύριον, ⟨αἰνέ⟩σατε αὐτόν[5].

Οὐκ ὁ τυχὼν ⟨αἰνεῖ⟩ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὁ φόβον ἔχων τὸν εἰς αὐτόν. Οὐ πᾶς δὲ φόβος Θεοῦ ἐστιν· ἔστιν γὰρ φόβος κολάσεως. Οὗτος οὐκ ἔστιν Θεοῦ. Ἀμέλει γοῦν « ἡ τελεία» πρὸς Θεὸν «ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον»[6]. Ὁ πρὸς Θεὸν ἔχων ἀγάπην ἐξ ὅλης καρδίας, ἐξ ὅλης διανοίας[7], οὐκ ἔχει **190** τὸν παθητικὸν φόβον. Οὕτω γοῦν οἱ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἐκτὸς τοῦ παθητικοῦ φόβου ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος· «μὴ φοβεῖσθε τοὺς ἀποκτεννόντας τὸ σῶμα»[8]. Καὶ οἱ λέγοντες· «Κύριος ἐμοὶ βοηθός, οὐ φοβηθήσομαι· τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος»[9]; τὸν παθητικὸν φόβον ἐξέβαλον· ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ φόβος οὐκ ἔστιν παθητικός, οὐ κολάσεώς ἐστιν, ἀλλὰ σεβασμοῦ. Φόβος Κυρίου πάντα ὑπερέβαλεν»[10], οὐδενὸς δεύτερός ἐστιν, οὐδὲ αὐτῆς τῆς ἀγάπης. Καί· «οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν»[11].

---

1. Ψαλ. 21,23. Πρβλ. Ἑβρ. 2,12. 2. Ψαλ. 32,1. 3. Πρβλ. Σ. Σειρ. 15,9. 4. Ψαλ. 100,7. 5. Ψαλ. 21,24. 6. Α' Ἰω. 4,18. 7. Πρβλ. Δευτ. 6,5. Μάρκ. 12,30. 8. Πρβλ. Ματθ. 10,28. 9. Ψαλ. 117,6. 10. Πρβλ. Σ. Σειρ. 25,11. 11. Ψαλ. 33,10.

Ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτόν[1].

Δύναται δὲ καὶ πρὸς ῥητὸν λέγεσθαι ὅτι· ἐπειδὴ ἐκλήθη ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὁ ἐκ τῶν πατριαρχῶν εἰς τὸ ὑμνεῖν καὶ δουλεύειν Θεῷ, εἰκότως πᾶσιν προστάττεται τοῦτο ποιεῖν.

Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ γέγοναν ἐξ αὐτῶν ἁμαρτωλοί, οὕτω λαμβάνομεν «ἅπαν τὸ σπέρμα τοῦ Ἰακὼβ»[2] οὐ τὸ πονηρόν — ἐλέχθη γὰρ περὶ αὐτοῦ· «σπέρμα πονηρόν»[3]—, ἀλλ' ὅταν ἔξω πάσης πονηρίας ᾖ, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ οὗ σπέρμα ἐστίν. Καὶ λαμβάνομεν ἐνταῦθα τὸν Ἰακὼβ τὸν πατριάρχην καὶ λέγομεν ὅτι· ἐπειδὴ οὗτος πτερνιστὴς γέγονεν καὶ ἐκ τούτου τοῦ κατορθώματος τὴν προσηγορίαν ἔσχεν, πάντες οἱ πτερνίζοντες τὴν κακίαν περιγινόμενοι τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, πονηρῶν ἀντιπάλων οὐσῶν, οὗτοι Ἰακώβ εἰσιν· ἐν τοῖς ἀνδραγαθήμασιν γὰρ αὐτοῦ ὁ Ὡσηὲ ἔταξεν τοῦτο λέγων ὅτι· «ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐπτέρνισεν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ[4] καὶ ἐνίσχυσεν μετὰ **192** Θεοῦ καὶ ἠδυνάσθη»[5]. Τὸ ἐνισχῦσαι μετὰ Θεοῦ καὶ δυνηθῆναι μέγα ἀνδραγάθημά ἐστιν. Οὕτω γοῦν συνηρίθμησεν τὸ[ν] ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐπτερνικέναι τὸν ἀδελφόν.

Ἐλέχθη δὲ καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν Ἡσαΐᾳ Ἰακώβ· «Ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήμψομαι αὐτοῦ»[6]. Καὶ ταύτην τὴν λέξιν πεπληρῶσθαι ὑπὸ Χριστοῦ ὁ Μαθαῖος εἶπεν[7].

Φοβηθήτωσαν αὐτὸν ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰσραήλ[8].

Οὐκ ὁ παθητικὸς φόβος δόξα ἐστίν, ἀλλ' ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ὁ μετὰ πολλὰ παραγινόμενος τοῖς σπουδάσασιν αὐτὸν ἔχειν. «Υἱέ, ἐὰν δεξάμενος ῥῆσιν ἐμῆς ἐντολῆς κρύψῃς παρὰ σεαυτῷ, ἐπακούσεταί σοφίας τὸ οὖς σου, παραβαλεῖς δὲ τὴν καρδίαν σου εἰς σύνεσιν»[9]. Καὶ μεθ' ὀλίγα· «καὶ ἐὰν ζητήσῃς αὐτὴν ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσῃς αὐτήν, τότε συνήσεις φόβον Κυρίου»[10]. Ὅρα, μετὰ πολλὰ κατορθώματα καὶ τελείας ἀρετάς. Πῶς ποτε δὲ ἡμεῖς ἁπλῶς λέγομεν. Ἐὰν δὲ εἰδῇς τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰς ἀριστείας καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Ἐλισαίου, ὄψει τίνα τρόπον ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον οὐκ ὀ τυχών ἐστιν.

Στ. 25. [Ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ, δοξάσατε αὐτὸν[11]] ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισεν τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ[12].

Πτωχὸν ἐνταῦθα λέγει τὸν ἐπιδημήσαντα Σωτῆρα τὸν ἡμῶν ἔνε-

---

1. Ψαλ. 21,24. 2. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 3. Ἡσ. 1,4. 4. Ὡσ. 12,4. 5. Πρβλ. Ὡσ. 12,5. Γεν. 32,29. 6. Ἡσ. 42,1. 7. Πρβλ. Ματθ. 12,17. 8. Ψαλ. 21,24. 9. Παρμ. 2,1-2. 10. Παρμ. 2,4-5. 11. Ψαλ. 21,24. 12. Ψαλ. 21,25.

κα πτωχεύσαντα. Καὶ ὥσπερ κατάρα γέγονεν οὐκ ἁπλῶς, ἀλλ' «ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται»[1]— ποιητικὴ δὲ εὐλογίας κατάρα οὐκ ἔστιν κατάρα τῷ **194** ὄντι. Τὰ δὲ ποιητικὰ τῶν καλῶν καλά ἐστιν. Τὰ ποιητικὰ τῶν Θεῷ ἀρεσκόντων καὶ αὐτὰ Θεῷ ἀρέσκει. Σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα τῆς κατάρας τὸν σταυρόν, ὡς αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος ὁ τὴν φωνὴν ταύτην γράψας ἀπέδειξεν. Εἶπεν· «ὅτι γέγραπται· ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου»[2]—, καὶ ὥσπερ νεκρὸς γέγονεν, ἵνα τοὺς νεκροὺς ζῶντας ἀποδείξῃ καὶ ποιήσῃ, καὶ γέγονεν ἐν θανάτῳ, ἵνα τὸν θάνατον καταλύσῃ καὶ τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθερώσῃ, οὕτω καὶ πτωχὸς γέγονεν, ἵνα τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ πλούσιοι γένωνται[3] ὑπὲρ ὧν πτωχὸς γέγονεν.

Καὶ ὅρα γε τὴν διαφοράν· «γιγνώσκετε τὴν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι πλούσιος ὢν δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσεν»[4]. Τὸ πτωχεῦσαι δι' ἡμᾶς, τὸ πλούσιος εἶναι οὐ δι' ἡμᾶς· οὐ γὰρ εἴρηται γενέναι πλούσιος ὥσπερ γεγονέναι πτωχός, ἀλλὰ «πλούσιος ὢν δι' ἡμᾶς ἐπτώχευσεν»[5]. Καὶ ὥσπερ μορφὴν ⟨Θεοῦ⟩ ἔχων καὶ ὑπάρχων ἐν μορφῇ Θεοῦ[6], λαβὼν τὴν δούλου [Θεοῦ] οὐκ ἀπέβαλεν τὴν Θεοῦ μορφήν, οὕτω πτωχὸς διὰ ἄλλους γενόμενος τὸν πλοῦτον οὐκ ἀπέβαλεν· πλοῦτον γὰρ αὐτοῦ λέγομεν οὐχ ὡς ἐπὶ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν τὰς ἀρετάς· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ χορηγὸς τῶν ἀρετῶν, αὐτός ἐστιν, οὗ τῇ μετοχῇ ὑφίστανται αἱ ἀρεταί. Μένων οὖν πλούσιος πτωχὸς γέγονεν. Διὰ ἄλλους δὲ πτωχὸς γέγονεν, ἵνα πλουτήσωσιν ἐκεῖνοι. Καὶ ὅταν ἡμεῖς ἐν τῇ προλαβούσῃ πτωχείᾳ μένωμεν καὶ μὴ σπεύδωμεν τὸν πλοῦτον ἐκεῖνον ἀναλαβεῖν, ὃν χαρίζεται ἡ πτωχεία ἐκείνου, τὸ ὅσον εἰς **196** ἡμᾶς, μένει πτωχός· εἰ γὰρ ἄλλων ἕνεκα, ἵνα πλουτήσωσιν, πτωχὸς γέγονεν, ⟨ὅταν⟩ πλουτήσωσιν ἐκεῖνοι, οὐκέτι πτωχός ἐστιν. Πτωχὸς γέγονεν γενόμενος σάρξ. Ὅταν θεασώμεθα «τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας»[7], ἐκ πτωχῶν πλούσιοι γεγόνα⟨μεν⟩, καὶ αὐτὸς ἐκ πτωχοῦ πλούσιος ἀνεδείχθη, οὐ πλούσιος γέγονεν. Ἡ δόξα γοῦν αὐτοῦ φανερὰ γέγονεν ὅτι «ὡς μονογενής» ἐστιν «παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτ⟨ο⟩ς καὶ ἀληθείας»[8].

«Οὐ προώχθισεν οὐδὲ ἐξουδένωσεν τὴν δέησιν τοῦ πτωχοῦ»[9]· ὑπὲρ σωτηρίας γὰρ τῶν ὅλων ἀνεπέμπετο. «Καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον»[10], ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Οὐκοῦν ὅσον ἐν ἁμαρτίαις ἐσμέν, παράκλητον αὐτὸν ἔχομεν. Ὅταν δὲ παυσώμεθα τοῦ ἔχειν ἁμαρτίας, οὐδὲ ἄρα περὶ τούτου παρακαλεῖ ὅλως. « Ὅθεν καὶ σῴζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς δι' αὐτοῦ προσερχομένους τῷ Θεῷ, ζῶν πάντοτε εἰς

---

1. Γαλ. 3,14. 2. Γαλ. 3,13. 3. Πρβλ. Β' Κορ. 8,9. 4. Β' Κορ. 8,9. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Φιλιπ. 2,6. 7. Ἰω. 1,14. 8. Πρβλ. ἔνθ' ἀν. 9. Πρβλ. Ψαλ. 21,25. 10. Α' Ἰω. 2,1.

τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν»[1]. Εἰ ἐντυγχάνει ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα ζήσωσιν, ὅταν ζήσωσιν, οὐκέτι ἀναφέρει ταύτην τὴν περὶ αὐτῶν εὐχήν, ἀλλ' ἢ ἄρα περὶ φυλακῆς αὐτῆς, περὶ τοῦ παραμένειν αὐτῇ. Ταύτην οὖν τὴν δέησιν τοῦ πτωχοῦ οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισεν τῷ ἀναφέροντι αὐτήν.

«Οὐδὲ ἀπέστρεψεν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον»[2]. Ἀποστρέφεται δέ τινος τὸ πρόσωπον εὐχομένου, ὅταν μὴ ἐπινεύσῃ Θεός, ἀλλὰ καὶ κωλύῃ τὴν εὐχὴν ἀναπέμπεσθαι. Τὸν Ἰηρεμίαν ποτὲ ἐκώλυσεν εὔχεσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Διὰ τί; Οἱ γὰρ πρεσβευταὶ **198** καὶ παράκλητοι ὑπὲρ μετανοησάντων καὶ μηκέτι ἁμαρτανόντων ὀφείλουσιν πρεσβείαν ἀναφέρειν. Λέγει γοῦν· «οὐχ ὁρᾷς τί αὐτοὶ ποιοῦσιν[3]; οἱ πατέρες αὐτῶν»[4] πανπληθεὶ εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν ἔρεψαν καὶ οὐ μένουσιν. Οὕτω καὶ τοῦ Σαμουὴλ ἀπεστράφη τὸ πρόσωπον, ὅτε ἤκουσεν· «ἕως πότε πενθεῖς ἐπὶ Σαούλ, κἀγὼ ἐξουδένωσα αὐτόν»[5]; Παρρησίαν δὲ τῶν πρεσβευομένων ἔχει τὸ πρόσωπον, ἐὰν συντρέχωσιν τῇ προαιρέσει αὐτοῦ οἱ περὶ ὧν πρεσβεύ⟨ου⟩σιν.

[Ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισεν τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ] οὐδὲ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ[6].

Αὐτὸς ὁ πτωχὸς λέγει περὶ ἑαυτοῦ. Τοῦ ⟨προσώπου⟩ μεταβολὴ γέγονεν. Τὸ συνγραφικὸν πνεῦμα λέγει· «οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισεν τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ»[7]. Εἶτα αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πτωχός, οὗ ἡ προσευχὴ οὐκ ἐβδελύχθη, οὐκ ἀπεστράφη, λέγει· «οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσέν μου»[8].

Καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσέν μου[9].

Μέγα ἐστὶν τὸ εἰπεῖν τοῦτο. Οὐ ψιλῇ μὲν προφορᾷ λέγεται τοῦτο, ἀλλ' ὅταν δειχθῇ ὑπάρξαν τὸ ὑπὲρ οὗ ηὔξατο. Γέγονεν οὖν τοῦτο.

Στ. 26. Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ[10].

Ἰδοὺ τὸ ἔργον τῆς κραυγῆς κατώρθωσα· ἐκκλησίαν με**200**γάλην παρέστησα αὐτήν, «ἔνδοξον, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα ἤ τι τῶν τοιούτων»[11]. Ἔπαινός μου οὖν ἐστιν οὗτος τὸ ταύτην κατορθῶσαι. Ὥσπερ οὖν οὐκ ἔστιν μέγα τὸν τέλειον ἐπαινεῖν, ἐν ᾧ σοφία λαλεῖται[12], ἐπὶ τῷ γαλακτοποτεῖν, οὕτως οὐ μέγα ἐστὶν οὐδὲ ἔπαινον φέρει τῷ ὑπερβάλ-

---

1. Ἑβρ. 7,25. 2. Ψαλ. 21,25. 3. Ἱερ. 7,17. 4. Πρβλ. Ἱερ. 7,18. 5. Α' Βασ. 16,1. 6. Ψαλ. 21,25. 7. Ἔνθ' ἀν. 8. Ἔνθ' ἀν. 9. Ἔνθ' ἀν. 10. Ψαλ. 21,26. 11. Ἐφ. 5,27. 12. Πρβλ. Α' Κορ. 2,6.

λοντα βίον ἔχοντι. Οὐκ ἐπὶ τοιούτοις οὖν, οὐκ ἐπὶ πράξεσιν ἄλλαις ἐπαινεῖται, ἀλλ' ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι ὅλην ἐκκλησίαν, καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ μεγάλην.

Δύναται δὲ καὶ τοῦτο· ⟨τὸ ἐμ⟩ὸν κατόρθωμα ἔπαινος τῇ ἐκκλησίᾳ μέγας ἐστίν.

[Παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκκλ⟨ησ⟩ίᾳ μεγάλῃ[1] ἐξομολογήσω σοι.]

Στ. 26. Τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω ἐνώπιον τῶν φοβουμένων αὐτόν[2].

Αἱ εὐχαὶ ἐπὶ εὐχαριστουμένοις καὶ προγεγονόσιν ἀποδίδονται. Λέγεται προσευχὴ ἡ πρὸς Θεὸν ἀναπεμπομένη παράκλησις. Ὅταν δὲ μετὰ ὁμολογίας ἀναπέμπεται, ὅτι ἐὰν τάδε μοι ὑπάρξῃ, τάδε ἀποδώσω, [προσευχή ἐστιν] αὕτη δέησις εὐχή ἐστιν. Ἀμέλει γοῦν καὶ ὁ Ἰακὼβ ἔλεγεν· «ἐὰν δῷ μοι ὁ Θεὸς ἄρτον φαγεῖν, πάντ⟨ων⟩, ὅσα ἐὰν δῷ μοι, δεκάτην ἀποδεκατώσω»[3]. Αὕτη εὐχή ἐστιν. Οὐδεὶς προσευξάμενος περί τινος καὶ μὴ λαβὼν αὐτὸ καιρίως ἐρεῖ· «τὰς εὐχάς μου ἀποδώσω»[4].

Ἐπερ( )· «ἐνώπιον τῶν φοβουμένων αὐτόν»[5]; —Τοῦτο, ἵνα ὠφεληθῶσιν· μαθήσονται γὰρ καὶ αὐτοὶ τὰς εὐχὰς ἃς εὔχονται ἀποδιδόναι.

202 Δύναται δὲ καὶ «ἐνώπιον τῶν φοβουμένων»[6], οὐκ ἐπίπροσθεν τῶν θυόντων — οὐδὲ γὰρ οἱ θύοντες δύνανται γνῶναι ποία εὐχαριστία πεπλήρωται, ποία εὐχὴ ἀποδέδοται —, ἀλλὰ ἐπίπροσθεν τῶν φοβουμένων.

Στ. 27. Φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται[7].

«Πλούσιος ὢν» πτωχὸς διὰ τὴν ἡμῶν πτωχείαν γέγονεν[8]. Οὐ μόνον οὖν πτωχοὺς ἠλευθέρωσεν τούτους ὧν ἕνεκα ὑπέστη ἃ εἴρηκεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ πεινώντων κεκορεσμένους αὐτοὺς ἀπέδειξεν· ἐστὶν γὰρ καὶ «ἄρτος ζωῆς»[9], ἐστὶν καὶ ἡ σάρξ αὐτοῦ ἀνβροσία τρο⟨φ⟩ὴ καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ θεῖον πόμα. Ὅταν οὖν τούτων μετάσχωσιν οἱ πλούσιοι ἐκ πτωχῶν διὰ τὴν ἐκείνου πτωχείαν γενάμενοι, φάγονται καὶ ἐμπλησθήσονται. Ὅμοιόν ἐστιν τούτῳ τὸ «μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται»[10]· οὐ παυσάμενοι τοῦ ἐσθίειν τὸν τῆς ζωῆς ἄρτον, ἀλλ' ἐν τῷ μασᾶσθαι καὶ αἰσθητῶς αὐτὸν ἔχουσιν.

Τῷ ἐμπίπλασθαι δόξει ἐναντιοῦσθαι τὸ ἐν τῇ Σιρὰ Σοφίᾳ λεγόμενον· ἡ Σοφία γὰρ ἐκεῖ· «ὁ τρώγων πάλιν πεινάσει, καὶ ὁ πίνων με πάλιν διψ⟨ή⟩σει»[11]. Οὐ τὸ ἀπλήρωτον ὧδε σημαίνει, ἀλλὰ τὸ ἐράσι-

1. Ψαλ. 21,26. 2. Ἔνθ' ἀν. 3. Πρβλ. Γεν. 28,20,22. 4. Ψαλ. 21,26. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Ψαλ. 21,26. 7. Ψαλ. 21,27. 8. Πρβλ. Β' Κορ. 8,9. 9. Πρβλ. Ματθ. 6,35. 10. Ματθ. 5,6. 11. Πρβλ. Σ. Σειρ. 24,21.

μον τοῦ πόματος καὶ τῆς τροφῆς. Ὁ ἐσθίων τὴν σοφίαν οὐ κορέννυταί ποτε, ἀλλὰ ἀεὶ ἐν τῷ πεινᾶν ἐστιν. Καὶ ὁ πίνων αὐτὴν ὡς θεῖον νᾶμα ἢ οἶνον τρυγηθέντα ἐκ τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου[1], πάλιν διψᾷ τουτ' ἔστιν ἀεὶ ἐρᾷ. Αὐτὸ οὖν τὸ πάλιν ποθεῖν καὶ ὀρέγεσθαί ἐστιν **204** τὸ ἐμπλησθῆναι.

Διαφορὰ πτωχοῦ καὶ πένητος ἐλέχθη πολλάκις· ὁ ἐκ πλούτου εἰς πενίαν ἐλθών, ἐκεῖνος πτωχὸς λέγεται. Καὶ ἔχεις καὶ ἀπὸ τῆς Γραφῆς αὐτό· «πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν»[2]. Πένης δέ ἐστιν ὁ ἐκ πενήτων, ὁ ἀεὶ ἐν τῷ πονεῖν πορίζων τὰ ἀναγκαῖα. Κατὰ ἄλλην οὖν καὶ ἄλλην ἐπίνοιαν διαφέρουσιν, ἐπεὶ ὅσον ἐπὶ τῷ λείπεσθαι τῆς δαψιλείας τῶν ποθητῶν ὅμοιοί εἰσιν.

[Καὶ αἰνέσουσιν Κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν[3]] ὡς ἔλεγον περὶ τῆς σοφίας ὅτι πινομένη πάλιν παρασκευάζει διψᾶν τοὺς πεπωκότας, καὶ ὑπὸ θείας τροφῆς — τροφή τίς ἐστιν καὶ ἡ εἰσπνοὴ τοῦ ἀέρος. Ὅτε δὲ ζῶμεν, τότε εἰσπνέομεν, οὐκ ἐνπνεύσαντες ζῶμεν. Οὕτως ἔχει καὶ ἡ θεία τροφὴ καὶ τὸ ἱερὸν πόμα· ἐν τῷ προσάγεσθαι καὶ χορηγεῖσθαι παρασκευάζει τὴν ὠφέλειαν.

⟨Καὶ αἰνέσουσιν Κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν[4].⟩

Λέγω· ὁ Θεὸς ἀεὶ ἐν τῷ ζητεῖσθαί ἐστιν· κἂν γὰρ εὑρῃ τις· εἴρηται γάρ· «εὑρίσκεται τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτόν»[5]. Τρόπον οὖν τινα ἀεὶ ἐν τῷ ζητεῖσθαί ἐστιν. [Κἂν μαίνηται Εὐνόμιος] ἔστιν δὲ εὑρεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐκ μέρους γνῶσιν καὶ κατὰ τὴν ἐκ μέρους προφητείαν[6], καὶ πάλιν ζητούμενός ἐστιν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐκζητῆσαι τὸν Θεὸν ὠφελεῖ. Τελειότης ἐστὶν τὸ ὅλως ἐν τῷ ἐκζητεῖν Θεὸν εἶναι. Κἂν μαίνηται δὲ ⟨Εὐνόμιος⟩ λέγων, ὅτι οὕτω τὸν Θεὸν ἐπιστάμεθα ὡς αὐτὸς ἑαυτόν. Ὁ ἐπιστάμενος τὸν Θεόν, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν **206** ἐπίσταται ὁ Θεός, οὐκ ἐκ μέρους γιγνώσκει, καὶ ψεύδονται οἱ εἰρηκότες· «ἐκ μέρους γιγνώσκομεν»[7]. Ὁ γιγνώσκων τὸν Θεόν, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπίσταται, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἐκζητεῖν αὐτόν· ἔσχεν γὰρ αὐτὸν καὶ ἔχει. Ψεύδη οὖν λέγουσιν οἱ οὕτω φρονοῦντες. Ὅταν οὖν γνῶμεν αὐτὸν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἢ μετὰ πάντας τοὺς αἰῶνας ἐν τῷ ἐσχάτῳ ὀρεκτῷ, ὡς ἐνδέχεται γιγνώσκομεν αὐτόν. «Ἀγ⟨α⟩πητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. Οἴδαμεν ὅτι ἐὰν φανερωθῇ ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστιν»[8]. Οὐ καθώς ἐστιν αὐτός, ἀλλὰ καθώς ἐστιν τελείῳ γνῶναι. Ὅμως κἂν κατὰ τὸ ἐφικτὸν τῇ γενέσει φύσει εἰς εὕρεσιν ἑαυτὸν παράσχῃ, τὸ γνωστὸν αὐτοῦ κατειλήφαμεν, «διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτῷ»[9], οὐκ ἁπλῶς

---

1. Πρβλ. Ἰω. 15,1. 2. Ψαλ. 33,11. 3. Ψαλ. 21,27. 4. Ἐνθ' ἀν. 5. Πρβλ. Ρωμ. 10,20. Ἡσ. 65,1. 6. Πρβλ. Α' Κορ. 13,9. 7. Πρβλ. Α' Κορ. 13,9. 8. Α' Ἰω. 3,2. 9. Πρβλ. Ρωμ. 1,19.

αὐτός, ἀλλὰ τὸ γνωστόν. Γιγνώσκομεν αὐτόν, ὅτι δημιουργός ἐστιν, ὅτι προνοητής, ὅτι ἄτρεπτος, ἀναλλοίωτος.

Καὶ θέλω λογικοῦ θεωρήματος ἅψασθαι. Αἱ ἀποδείξεις ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι εἰσίν· δύο γάρ εἰσιν εἴδη συλλογισμῶν — παρε⟨ί⟩σ⟨θ⟩ω νῦν μνημονεύειν τοῦ ἐριστικοῦ, τοῦ σοφιστικοῦ —· ἐξ ἐνδόξων ἐστὶν ὁ διαλεκτικός, ὃν καλοῦσιν ἐπιχειρηματικόν. Ἐκ τῶν δοκούντων τοῖς ἀνθρώποις γίνεται ἡ ἀπόδειξις αὕτη, οὐκ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Ὁ ἀποδεικτικὸς ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, οὐκ ἐκ τῆς ἐπικρίσεως τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑποκειμένων, περὶ ὧν τὴν θεωρίαν τὴν ἐπιστημονικὴν λαβεῖν θέλομεν. **208** Ἀδύνατον οὖν ἐστιν ἐξ ἀποφάσεων ἀπόδειξιν ἀναντίρρητον γενέσθαι. Ἐκ καταφάσεών εἰσιν αἱ ἀποδείξεις· μὴ γὰρ ἐὰν θέλω ἀποδεῖξαι ὅτι ὁ ἄνθρωπος λογικός ἐστιν, ⟨λέγω ὅτι· οὐκ ἄψυχός ἐστιν⟩ καὶ τὰ μὲν ἄλλα γὰρ πολλά εἰσιν μὴ ⟨ἄψυχα⟩ καὶ τὰ ⟨ἄλογα⟩. Δεῖ με τοίνυν ἀποδεῖξαι τοῦτο· ὁ ἄνθρωπος δεκτικός ἐστιν ἐπιστημῶν. Πᾶν τὸ ἐπιστημῶν δεκτικόν, λογικόν. Ὁ ἄρα ἄνθρωπος λογικός ἐστιν.

Κἂν οὖν ἔχωμεν περὶ Θεοῦ γνῶσιν, κἂν τελεία ᾖ[ν], ἐξ ἀποφάσεων αὐτὴν ἔχομεν λέγοντες ὅτι ἀσώματος. Τὸ ἀσώματον δέ ἐστιν ἀπόφασις σώματος. Ἐστὶν ἀθανασία, ἄναρχος, ἀνολλοίωτος. Κἂν ἐπὶ τέλει οὖν τῶν πραγμάτων ὑπαρχθῇ γνῶσις τελεία περὶ Θεοῦ, οὐκ ἐκείνη ἐστίν, ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς περὶ ἑαυτοῦ ἔχει· μὴ γὰρ ἀναιρέσει γεννητοῦ οἶδεν ἑαυτὸν ἀγέννητον, ὡς βούλονται αὐτοὶ οἱ Εὐνομιανοί· μὴ γὰρ στερήσει θανάτου οἶδεν ἑαυτὸν ἀθάνατον. Ἡμεῖς ἐκ στερήσεως, ὧν ἴσμεν, οἴδαμεν τί ἐστιν ἀθάνατος. Οὐκ ἔχομεν δὲ κατὰ ἐπιστημονικὴν γνῶσιν ἐπιβαλεῖν εἰς τὸ ἀντικειμένως τῷ θανάτῳ λεγόμενον, καὶ στερήσει θανάτου λέγομεν αὐτόν, ἀποφάσει θανάτου, καὶ πάντα, οἷον ἀόρατος· οὐ κατὰ κατάφασίν τινα μανθάνομεν αὐτὸν ἀόρατον, ἀλλ' ἐπεὶ ἴ⟨σ⟩μεν τί ἐστιν ὁρατόν, αἴσθησιν ἔχοντες καὶ ὄψιν ἔχοντες, στερήσει τῆς καταστάσεως ταύτης λαμβάνομεν τὸ ἀόρατον.

Ταῦτα λέγω διὰ τοὺς Εὐνομίου, ὅτι ἀδύνατον τὴν αὐτὴν Θεοῦ γνῶσιν ἔχειν περὶ Θεοῦ. Οὐκ ἐκείνη ἐστίν, ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς περὶ ἑαυτοῦ ἔχει. Καὶ ἄλλο· ἡ ἡμετέρα γνῶσις διάθεσίς ἐστιν ψυχῆς. Αἱ δὲ διαθέσεις δέχονται τὸ μᾶλλον **210** καὶ τὸ ἧττον. Ἡ δὲ Θεοῦ γνῶσις, ἣν ἔχει ἤτε περὶ ἑαυτοῦ ἢ περὶ ἄλλου τινός, οὐκ ἔστιν διάθεσις· οὐσιώδης ἐστίν. Καὶ ὥσπερ θερμὸν λέγω καὶ τὸ πῦρ, λέγω καὶ τὸ ὕδωρ τὸ θερμανθέν, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Διὸ καὶ ἀποβαλεῖν αὐτό ποτε δύναται καὶ ἀναλαβεῖν. Τὸ δὲ ἐν τῷ πυρὶ θερμὸν οὐ δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον· οὐσιῶδες γάρ ἐστιν. Ἡ τοῦ Θεοῦ γνῶσις οὐσιώδης ἐστὶν ὥστε ἀσύνκριτός ἐστιν τῇ κατὰ διάθεσιν γνώσει. Τὰ δὲ ἀσύνκριτα οὐ δέχονται ὁμοιότητα.

Ταῦτα δὲ οὐ ματαίως λέγουσιν· ἐπεὶ γὰρ κατασκευάζει ὁ λόγος ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἶναι καὶ τῆς αὐτῆς θεότητος ἐκ τοῦ γιγνώσκεσθαι ὑπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ γιγνώσκειν τὸν Πατέρα, θέλουσιν

κοινοποιῆσαι τὴν γνῶσιν αὐτοῦ τῇ ἡμετέρᾳ λέγοντες ὅτι · «ὡς ἡμεῖς γιγνώσκομεν τὸν Θεόν, καὶ ἐκεῖνος γιγνώσκει, ὅτι ἡμεῖς τελείως αὐτὸν ἐπιστάμεθα, ὡς αὐτὸς ἑαυτόν. Καὶ ὁ Υἱὸς οὕτως ἔχει περὶ αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. Ὅθεν οὐ διοίσει ἡμῶν.

Ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος[1].

Πολλάκις τὰ συμβεβηκότα ὁμωνύμως καλεῖται ἐκείνοις οἷς συμβέβηκεν. Λέγομεν οὐσίαν εἶναι ψυχῆς· ὅταν λέγῃ ὁ Θεὸς Λόγος· «μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι»[2]. Τὸ ὄνομα οὖν τὸ ψυχὴ οὐσίαν ὧδε δηλοῖ. Καὶ ὅταν λέγῃ «πνεύματα καὶ ψυχαὶ δικαίων, εὐλογεῖτε τὸν Κύριον»[3], οὐσίαν δηλοῖ.

Σημαίνει γὰρ τὸ ὄνομα τῆς ψυχῆς πολλάκις συμβεβηκός **212** τι τῇ ψυχῇ· ὅταν γὰρ λέγηται ἐν τῇ Ἰησοῦ Σοφίᾳ «ψυχὴ πονηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐτήν»[4], τὴν διάθεσιν καὶ τὴν νόησιν «ψυχὴν» ὀνομάζει· ὁ γὰρ κτησάμενος αὐτὴν ἡ ψυχή ἐστιν, ὁ ἄνθρωπός ἐστιν. Καὶ ἔτι· «τὰς ψυχὰς ὑμῶν [ἐν ἡγγικόσιν] ⟨ἡγνικότες ἐν⟩ τῇ ὑπακοῇ τῆ⟨ς⟩ ἀληθεία⟨ς⟩»[5]. Ἀπὸ τούτου παρωνόμασται κἀκεῖνο· «σὺ δέ, ἄνθρωπε ἰσόψυχέ μου»[6], ὁ ἴσην μου ἔχων προαίρεσιν. Καὶ πάλιν ἐὰν λέγηται ὅτι· «καὶ φάγῃ σταφυλὴν ὅσον ἐμπλήσεις ψυχήν»[7], ψυχὴν ὧδε τὴν ὀρεκτικὴν λέγει δύναμιν. Οὐ πάντα οὖν τὰ λεγόμενα τὰς ὑποκειμένας οὐσίας δηλοῖ, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐταῖς σημαίνει. Συμβέβηκεν δὲ ἀνθρώπῳ τὸ γιγνώσκειν Θεόν. Διὸ γνῶσις οὐ λέγεταί ποτε ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ γιγνώσκων. Οὐκ ὁμωνυμεῖ ὧδε τὸ συμβεβηκὸς τῷ ὑποκειμένῳ. Ὁ δὲ Σωτὴρ λέγεται καὶ σοφὸς καὶ σοφία, καὶ γνῶσις καὶ γνῶσιν ἔχων, καὶ δικαιοσύνη καὶ δίκαιος, καὶ οὐ λέγω ὧδε συμβεβηκὸς καὶ ὑποκείμενον, ἀλλ' ἐκ παραλλήλου διὰ δύο ὀνομάτων τὸ αὐτὸ σημαίνεται· ἐὰν γὰρ λέγω ὅτι ὁ Σωτὴρ δικαιοσύνη ἐστίν, οὐκ ἔξιν αὐτὸν λέγω, οὐ διάθεσιν, καὶ ἐὰν λέγω αὐτὸν δίκαιον — «ὑμεῖς δὲ τὸν δίκαιον ἠρνήσασθε»[8]—, οὐ τὸν ποιὸν λέγω, ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην. Δίκαιον οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καθόλου λέγομεν. Οὐ λέγω τὸν Θεὸν δίκαιον εἶναι τῷ μετέχειν δικαιοσύνης, ἀλλὰ τῷ χορηγεῖν δικαιοσύνην.

Καὶ ἡ ψυχὴ δὲ ἡ κατ' οὐσίαν οὐ δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. Ἐκείνη δὲ ἡ ψυχή, καθ' ἣν λέγονταί τινες καλόψυχοι, δέχ⟨ε⟩ται. Ἡ διάθεσις ἄρα ὁμωνύμως τῇ οὐσίᾳ «ψυ**214**χὴ» καλεῖται.

Ἡ καρδία καὶ ὁ νοῦς ταὐτὸν σημαίνει· ὅταν γὰρ λέγῃ «ὅπου ὁ θησαυρός, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία σου ἔσται»[9], ἐκεῖ καὶ ὁ νοῦς σου. «Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ»[10]. Ταὐτὸν οὖν ἐστιν εἰπεῖν νοῦν καὶ καρ-

---

1. Ψαλ. 21,27. 2. Ματθ. 10,28. 3. Δαν. 3,86. 4. Σ. Σειρ. 6,4. 5. Α' Πέτρ. 1,22. 6. Ψαλ. 54,14. 7. Πρβλ. Δευτ. 23,26. 8. Πράξ. 3,14. 9. Ματθ. 6,21. 10. Ματθ. 5,8.

δίαν. Οὐκ ἐπὶ πάντων δέ, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἴδε· ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ἀθάνατά ἐστιν. Εἰ ἀθάνατόν ἐστιν, ζητεῖται, ἢ ἕτερον καὶ ἕτερόν ἐστιν. Καὶ ὁ ἁμαρτωλὸς δὲ ἀθάνατον ἔχων ψυχὴν οὐδέποτε ἀπόλλυται· οὐ γὰρ προσεκτέον τοῖς λέγουσιν ὅτι αἱ τῶν φαύλων ψυχαὶ εἰς τὸ μὴ ὂν καταστρέφουσιν, ὡς βούλονται παρ' Ἕλλησιν Στωϊκοί, παρὰ δὲ δῆθεν Χριστιανοῖς οἱ Ἱερακ[α]ῖται. Ἀθάνατος οὖν ἐστιν ἡ ψυχὴ καὶ ἔχει φυσικὸν ζῆν καθ' ὃ κινεῖται. Ἔστιν δὲ καὶ τὸν ἁμαρτωλὸν ἔχειν ταύτην τὴν ζωὴν καθ' ἣν ἀθάνατός ἐστιν. Οὐ περὶ ταύτης νῦν τῆς ζωῆς τῆς φυσικῆς λέγει ὅτι· «ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν»[1], ἀλλὰ κατὰ τὴν ζωὴν ἐκείνην, ἣν ὁ πιστεύων ἔχει καὶ ὁ γινώσκων τὸν Θεὸν ἔχει. Εἰ ζῶσιν αἱ καρδίαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος κατὰ τὴν μακαρίαν ζωήν, φανερὸν ὅτι καὶ κατὰ τὴν οὐσιώδη ζωὴν ἀεὶ μένουσιν, ἥτις κοινὴ ἁμαρτωλῶν καὶ σπουδαίων ἐστίν.

Καὶ ὥσπερ λέγω πάντας ὄψιν ἔχειν, ὅταν ζῷα ὦσιν ὄψιν ἔ-**216** χοντα, λέγω δὲ ὄψιν ἔχειν προηγουμένως τὸν καλῶς ὁρῶντα, οὐκ ἂν δὲ καλῶς ἐθεώρει, εἰ μὴ εἶχεν τὸ ὁρᾶν, καὶ πάλιν οὐκ ἂν κακῶς ἐθεώρει, εἰ μὴ εἶχεν τὸ ὁρᾶν. Ἔχει τοίνυν καὶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδία τὸ ζῆν ἀεί, κἂν φαύλη κἂν σπουδαία ᾖ. Προλαμβάνει δὲ τὸ ⟨φυσικὸν⟩ ζῆν· οὐκ ἂν γὰρ ἠδύνατο κατὰ Θεὸν ζῆν καὶ κατὰ πίστιν ζῆν, εἰ μὴ ἦν ἀθάνατος, εἰ μὴ εἶχεν ζωὴν οὐσιώδη.

Αἱ ⟨καρδ⟩ίαι οὖν αὐτῶν τούτων τῶν φαγόντων καὶ ἐνπλησθέντων, τῶν φοβουμένων τὸν Θεὸν καὶ αἰνούντων αὐτόν, ζήσ⟨ον⟩ται οὐκ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα, ἀλλ' «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[2]. Πλῆθος δὲ αἰώνων σημαίνεται· οὐ γὰρ εἶπεν· «εἰς τὸν αἰῶνα [τοῦ αἰῶνος]». Καὶ ὥσπερ «σάββα⟨τα⟩ σαββάτων»[3] λέγεται καὶ «ἐνιαυτὸς ἐνιαυτῶν» ὁ τοσαῦτα ἔτη ἔχων ὅσαι εἰσὶν ἡμέραι τοῦ ἐνιαυτοῦ, ζήσεται «εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος»[4].

Στ. 28. Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς Κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς[5].

Προφητεύει περὶ τῆς σωτηρίας πάντων τῶν ἀνθρώπων· δεῖ γὰρ ὑπαρχθῆναι ἐκεῖνο, περὶ οὗ πάλιν ἐν ἄλλῳ ψαλμῷ οὗτος ὁ ἅγιος λέγει· «πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησας, ἥξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου»[6]· μὴ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ λογικά, ἵνα ἁμαρτάνωσιν, ἵνα ἀντιθέους ἀναστήσαντες τούτοις λατρεύωσιν, ⟨ἀλλὰ⟩ ἵνα Θεὸν τιμῶσιν. Καὶ ἐπεὶ ἡ πρόθεσις τοῦ πεποιηκότος αὕτη, ἐμεσολάβησεν δὲ πρόθεσις τῶν γεγενημένων, δεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ κρατῆσαι.

218 Ὅταν οὖν μνησθῇ, ἡμεῖς δὲ παρέχομεν τὴν αἰτίαν τοῦ μνησθῆναι· μνημονεύει γὰρ τῶν μνημονευόντων, ὡς γιγνώσκει τοὺς ἐπισταμένους. Ὅταν ἡμεῖς μνησθῶμεν, τότε μνημονεύει ἡμῶν καὶ καλεῖ ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν.

---

1. Ψαλ. 21,27. 2. Ιρβλ. Ψαλ. 21,27. 3. Λευϊτ. 16,31. 23,32. 4. Ιρβλ. Ψαλ. 21,27. 5. Ψαλ. 21,28. 6. Ψαλ. 85,9.

Τὸ «ἐπιστραφήσονται» δείκνυσιν ὅτι οὐδεὶς κατὰ οὐσίαν κακός ἐστιν, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν. Εἰ δὲ ἴσχυσεν τὸ κακὸν ἐλάσαι τὴν προαίρεσιν εἰς ἄλλο τι ἄλλως, ἰσχύσει τὸ ἀγαθὸν ἀνακαλέσασθαι αὐτὴν εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν.

Καὶ προσκυνήσ⟨ου⟩σιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν[1].

Μετὰ τὸ ἐπιστραφῆναι προσκυνοῦσιν. Οὐ πρῶτον προσκυνοῦσιν, εἶτα ἐπιστρέφονται. Προκοπὴν οὖν αὐτῶν σημαίνει. Μέγα δέ ἐστιν τὸ ἐνώπιον Θεοῦ προσκυνῆσαι. Ἐκεῖνος ἐνώπιον αὐτοῦ προσκυνεῖ ὁ προσκυνῶν αὐτὸν ὡς δεῖ.

Λοιπὸν τὴν αἰτίαν· «ὅτι» αὐτοῦ ἐστιν «ἡ βασιλεία»[2]. Βασιλείαν ὧδε λέγει οὐ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ τοὺς βασιλευομένους, καθ' ὃ λέγεται· «ἐν τῷ συναχθῆναι λαοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ βασιλείας τ⟨οῦ⟩ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ»[3]. Εἰ ἦσαν ἐκ κατασκευῆς φαῦλοι, ἄλλου ἦσαν.

Στ. 29. Καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν[4].

Ἐπεὶ αὐτοῦ[ς] ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ αὐτὸς τὰ ἔθνη πεποίηκεν, καὶ δεσπότης αὐτῶν ἐστιν. Πρὸς τὸν δεσπότην οὖν ἑαυτῶν ὑποστρέφουσιν. Οὐ πλουτίζουσιν τὸν Θεὸν ἐπιστρέψαντ⟨ες⟩· αὐτοῦ γάρ εἰσιν.

220 Στ. 30. Ἔφαγον καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς[5].

Τοῦτο διαφό⟨ρ⟩ως ἐκλαβεῖν δεῖ. Πολλάκις ἀπὸ τῶν προτέρων ὀνομασίαι γίνονται τῶν μνημονευομένων· ὡς ἐὰν λέγῃ· «αἱ πόρναι καὶ οἱ τελῶναι προάγουσιν ὑμᾶς ἐν τῇ βασιλείᾳ»[6]. «Μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι βασιλείαν Θεοῦ κληρονομοῦσιν»[7]. Πῶς οὖν προάγουσιν; ἀπὸ τῆς προτέρας ὀνομασίας αὐτοὺς δηλοῖ· αἱ ποτὲ πόρναι καὶ οἱ ποτὲ τελῶναι μεταβαλόντες προάγουσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοὺς φαύλους Ἰουδαίους. Καὶ ἔτι· «οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐξελεύσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον»[8]. Εἰ βασιλείας εἰσὶν υἱοί, πῶς ἔξω γίνονται; οἱ ποτὲ υἱοὶ βασιλείας. Οὕτω καὶ ἐνταῦθα· οἱ ποτὲ πίονες τῆς γῆς· Οἱ τὰ γήινα φρονοῦντες, οἱ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς περιέποντες καὶ ζῶντες κατὰ σάρκα καὶ μὴ κατὰ πνεῦμα, πίονες ἦσαν τῆς γῆς. Ἀλλ' οἱ μετανοήσαντες — εἰ γὰρ ἐπέστρεψεν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, εἰσὶν δὲ καὶ οὗτοι ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς — φαγόντες τὴν πνευματικὴν τροφὴν ἀπέστησαν τοῦ εἶναι πίονες τῆς γῆς καὶ γέγοναν, ἵν' οὕτω φράσω, πίονες τῶν οὐρανῶν καὶ προσκυνοῦσιν λοιπὸν ἐπαινετὴν προσκύνησιν.

Δυνατὸν δὲ καὶ ἄλλως λαβεῖν «πίονας γῆς»[9]· οἱ ἄνθρωποι ἐνίο-

---

1. Ψαλ. 21,28. 2. Ψαλ. 21,29. 3. Ψαλ. 101,23. 4. Ψαλ. 21,29. 5. Ψαλ. 21,30. 6. Ματθ. 21,31. 7. Πρβλ. Α' Κορ. 6,9-10. 8. Ματθ. 8,12. 9. Πρβλ. Ψαλ. 21,30.

τε τῆς τοῦ Θεοῦ πιότητος πρότερον ἔχοντες πίονές εἰσιν. «Ὡσεὶ στέατος καὶ πιότητος ἐμπλησθείη ἡ ψυχή μου»[1]. Οἱ οὕτω γοῦν πίονες τῆς γῆς, οἱ λιπαροί, οἱ ἰκμάδα ἔχοντες ζωτικήν, φαγόντες προσκυνοῦσιν. Ἡ τροφὴ παρασκευάζει αὐτοὺς εἰς τὸ εἶναι προσκυνητάς· εἰ γὰρ προσκυνητ⟨α⟩ὶ **222** γίνονται οἱ «πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»[2] προσερχόμενοι Θεῷ, τροφὴ δὲ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀλήθεια, τραφέντες ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ ἔσονται.

Ἐνώπιον αὐτοῦ προπεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν[3].

Δύναται τοὺς καταβαίνοντας εἰς τὴν γῆν πάντας τοὺς ἀγγέλους λέγειν τοὺς εἰς διακονίαν ἀποστελλομένους[4].

Δύναμαι τοῦτο· λέγει· εἰ καὶ ἀποστέλλονται εἰς διακονίαν[5] τινὲς σωτηρίας, ἀλλ' οὐκ αὐτοὶ σωτῆρές εἰσιν. Εἷς ἐστιν μόνος ὁ ἀποσταλεὶς Σωτήρ. Μή τις οὖν νομιζέτω πάντα τὸν ἀποστελλόμενον εἰς τὴν γῆν ἰσότιμον εἶναι· οὗτοι γὰρ προσκυνοῦσιν. «Ἐνώπιον αὐτοῦ προσκυνήσουσιν πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν»[6]. Κήρυκές εἰσιν τοῦ Σωτῆρος.

Ἐὰν δέ τις ὑπαινιττόμενος καὶ τὸν περὶ τῆς λογικῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς ⟨λόγον⟩ λέγῃ, ὅτι καὶ αὗται καταβαίνουσιν [ἐκ τῆς γῆς] εἰς τὴν γῆν, πρῶτον μὲν τοῦτο ἐρεῖ· οὐκ αἱ πεσοῦσαι προσκυνοῦσιν, ἀλλ' αἱ καταβαίνουσαι· οἷος ἦν ὁ Ἰωάννης, οἷος ἦν Ἰακὼβ οἱ καταβαίνοντες εἰς γῆν· ἀποσταλέντες γὰρ κατέβησαν, οὐκ ὀλισθήσαντες ἔπεσαν, οὐκ ἄλλος αὐτοὺς κατέσπασεν· εἰσὶν γὰρ κατασπασθέντες τῇ οὐρᾷ τοῦ δράκοντος, ὡς ἐν Ἀποκαλύψει λέγεται· «τῇ οὐρᾷ ἑαυτοῦ ὁ δράκων τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων ⟨τοῦ οὐρανοῦ⟩ ἔσυρεν»[7]· εἴρηται γάρ· ἐν διδασκαλίᾳ καὶ προφητείᾳ «διδάσκων ἄνομα, οὗτος ἡ οὐρά»[8]. Οὐκ ἔστιν ἡ οὐρὰ ὁ ὀρθὸς διδάσκαλος· κεφαλή ἐστιν. Ὁ δὲ ἐκπίπτων τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας καὶ προφητεί**224**ας οὐρά ἐστιν· ἐπακολούθημα γάρ ἐστιν τὸ κακὸν τῷ ἀγαθῷ.

Καὶ ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ[9].

Ταῦτα λέγει ὁ ἄνθρωπος ὁ κυριακός· ἡ ψυχή μου οὐκ ἁπλῶς ζῇ, ἀλλὰ αὐτῷ· ὁ ναὸς γὰρ αὐτοῦ εἰμι.

Δυνατὸν δὲ καὶ μεταβολὴν προσώπου γεγονέναι, ὡς τὸν ᾄδοντα τὸν ψαλμὸν Δαυὶδ ταῦτα λέγειν· ἡ ψυχή μου οὐκ ἄλλῳ τινὶ ζῇ. Εἰσὶν δὲ ζῶντες ἁμαρτίᾳ, πλούτῳ.

Στ. 31. Καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ[10].

Τὸ σπέρμα τὸ ἐμόν, τὰ γεννήματα τὰ ἐμά, αὐτῷ δουλεύει· εἰ

---

1. Ψαλ. 62,6. 2. Ἰω. 4,24. 3. Ψαλ. 21,30. 4. Πρβλ. Ἑβρ. 1,14. 5. Ἔνθ' ἀν. 6. Πρβλ. Ψαλ. 21,30. 7. Πρβλ. Ἀποκ. 12,4. 8. Πρβλ. Ἡσ. 9,14. 9. Ψαλ. 21,30. 10. Ψαλ. 21,31.

γὰρ ἡ ψυχή μου αὐτῷ ζῇ, τὰ ἐμὰ τέκνα τὰ κατὰ ἀρετὴν δουλεύσει αὐτῷ.

Ἀναγγελήσεται τῷ Κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη[1].

Τὸ ὄνομα τῆς γενεᾶς πολλὰ σημαίνει. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν «ἡ ἐρχομένη» τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν δηλοῖ κλῆσιν· ἐξεβλήθη γὰρ καὶ ἡ γενεὰ μοιχαλίς[2] καὶ διεστραμμένη, γενεὰ σκολιὰ[3] καὶ πονηρά. «Γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται»[4]. Πορεύεται ἡ προτέρα, ἡ ἐκ περιτομῆς, ἔρχεται ἡ κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος διὰ τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐὰν δὲ λέγω τὴν ἐκ περιτομῆς ἐκβάλλεσθαι, οὐκ ὅτι περιτομὴν ἔχει, ἀλλὰ ὅσοι τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἔχουσιν πρᾶξιν καὶ κακίαν, κἂν Ἕλληνες ὦσιν, σὺν αὐτοῖς ἐκβάλλονται. Καὶ ὅσοι ἐκ περιτομῆς προσήκαντο τὸ Εὐαγγέλιον, μετὰ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας ἀριθμοῦνται· ὥσπερ **226** γὰρ πρότερον πρὸ τῆς ἐπιδημίας οἱ προστιθέμενοι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ προσήλυτοι ἐγίνοντο τῶν Ἰουδαίων, οὕτω νῦν Ἰουδαῖος ἐὰν πιστεύσῃ τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ τῷ Θεῷ, τοῦ Εὐαγγελίου προσήλυτος γίνεται τοῦ[ς] τῶν [Ἰουδαίων] ἐθνῶν.

Ἐπερ( )· «ἀναγγελήσεται τῷ Θεῷ»[5];— μή σε ταραττέτω ἡ λέξις. Καὶ ἐν Ἰηρεμίᾳ λέγεται· «πρὸς σὲ ἔθνη ἥξουσιν καὶ ἐροῦσιν· ὡς ψευδῆ»[6]. Ἰδοὺ ἀναγγέλη τῷ Κυρίῳ. Τάδε τῷ Κυρίῳ ἀκούεις ἀναγγέλλεσθαι, οὐκ ἵνα μάθῃ — ἐπεὶ ματαίως καὶ τὰς εὐχὰς ἀναπέμπομεν, ὡς ἔδοξέν τισιν αἱρεθικοῖς ὅτι· εἰ οἶδεν τὰ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, οὐδὲ χρῄζει ὅλως ἵνα εὐχώμεθα —, ἀλλὰ ἡ προαίρεσίς ἐστιν ἡ φανερουμένη.

Στ. 32. Καὶ ἀναγγελοῦσιν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ Κύριος[7].

Οἱ πίονες οἱ προσκυνοῦντες καὶ καταβαίνοντες ἐν τῇ γῇ, ἀναγγελοῦσιν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχθησομένῳ, τῷ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῷ τεχθησομένῳ κατὰ ἀρετήν, τῷ τεχθησομένῳ «ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος»[8]. Τοῦτον δὲ ὁ Κύριος ἐποίησεν. Τὴν ποίησιν ὧδε οὐ τὴν δημιουργίαν λαμβάνομεν· πάντας γὰρ ἐποίησεν, ἀλλ' ἐποίησεν αὐτὸν λαόν, καλῶν τὸν οὐ λαὸν λαόν[9]· καὶ γὰρ τοὺς πρότερον ἐξελέξατο οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ διὰ τὴν καλλονὴν ἐκείνου[10]. Ὅταν τοίνυν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληθέντες εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καλλονὴν τὴν ἐν ἀρετῇ ἐπιδέχονται, τότε γίνονται ὑπὸ Θεοῦ λαός, ὡς περὶ ⟨αὐ⟩τοῦ κεῖσ**228**θαι κἀκεῖνο· «καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸν Κύριον»[11].

---

3. Ψαλ. 21,31. 3. Πρβλ. Ματθ. 12,39. 4. Πρβλ. Δευτ. 32,5. 5. Ἐκκλ. 1,4. 1. Πρβλ. Ψαλ. 21,31. 2. Ἱερ. 16,19. 3. Ψαλ. 21,32. 4. Ἰω. 3,5. 5. Πρβλ. Ὡσ. 2,25. Ρωμ. 9,25. 6. Πρβλ. Ψαλ. 46,5. 7. Ψαλ. 101,19.

Π Ι Ν Α Ξ

Τ Ω Ν Χ Ω Ρ Ι Ω Ν Τ Η Σ Α Γ Ι Α Σ Γ Ρ Α Φ Η Σ *

		Σελ.
Γεν.	1,1	226
	1,5	86
	1,14	269
	1,24–25	41
	1,26	142.203.308.312
	2,4	14
	2,7	282
	2,8	242
	3,5	48.51
	3,8	145
	3,15	57.150
	3,22	13
	4,7	39
	4,8	39
	4,10	45
	4,16	49.71
	6,8	15
	6,9	15
	6,17	14
	6,18	16
	7,1	16
	8,1	17
	8,21	77
	9,32	51
	10,9	119
	11,4	312
	11,7	71
	12,7	17
	14,20	19
	15,6	221.242
	17,1	19
	18,1	314
	18,20	163
	18,25	54
	18,27	198
	19,24	55
	22,18	212
	23,4	302
	23,6	148.294
	24,2	19
	24,7	19
Γεν.	24,16	14
	24,63	201
	25,31	341
	26,4	212
	28,20	172.173.346
	28,22	172.173.346
	31,40	280
	32,29	343
	32,30	72
	48,16	120
	49,14	184
	50,20	232
Έξ.	3,14	132.231
	4,10	198
	5,2	310
	9,27	310
	15,4	296
	15,7	35
	15,11	206
	15,18	277.293
	17,16	283
	19,6	172
	20,12	301
	20,18	211
	21,1	77
	21,1–2	253
	21,2	77
	22,27	153
	23,22	172
	24,10	19
	33,13	20
	33,19	20
	33,21	101
	33,22–33	313
	33,23	20
	34,2	21.81.101.197
	34,3	21
Λευϊτ.	11,45	206.209
	16,7–10	185

---

* Τὰ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καταριθμοῦνται κατὰ τὸ κείμενον τῶν Ο'.

		Σελ.
Λευϊτ.	16,31	350
	18,5	242
	23,32	350
	25,10	157
	25,41	157
Ἀριθ.	16,5	83.188
	16,28	252
	20,10	151
	20,12	151
Δευτ.	1,39	193
	4,26	154
	4,39	60
	5,16	301
	5,21	277
	5,31	177
	6,5	42.174.302.342
	13,5	177
	16,20	298
	19,19	162
	21,23	304
	23,19	332
	23,26	349
	30,20	192.302
	32,2	280
	32,4	278
	32,5	353
	32,8	147
	32,9	27
	32,27	210
	32,32	203
	32,32–33	191
	32,42	186
	32,43	97
	33,19	159
Ἰησ. Ν.	2,1	32
	2,5	32
Α′ Βασ.	1,16	201
	1,19	14.243
	2,2	206
	2,3	198
	2,17	59
	2,21	243
	2,25	164
	3,7	193.323
	15,33	317
	15,35	212
	16,1	345
	28,7	201
	28,15	316
Β′ Βασ.	7,5	110
	7,12–13	110
	8,47	188
	12,13	156
	22,3	340
	22,5	21.72
	22,6	21
	22,9	22
	22,10	22
	22,11	22
	22,14	23
	22,15	23
	24,2	156
Γ′ Βασ.	17,1	32
	17,4	239
	17,6	239
	18,15	32
	18,21	84
	19,10	104.272
	20,2	40
	20,13	40
Δ′ Βασ.	3,14	32
	5,16	32
Α′ Παρλ.	6,22	135
	9,19	135
	16,4	153
	16,23	304
	21,1–2	156
	28,9	38
Β′ Παρλ.	6,9	110
	6,37	188
	32,25	111
Α′ Ἔσδρ.	4,59	72
Ἐσθ.	4,17	71.132
Τωβ.	4,10	164
	12,9	164
Α′ Μακ.	3,6	60
Δ′ Μακ.	7,19	301
Ψαλ.	1,5	54.264
	1,6	43
	2,1	325
	2,2	66.325.340
	2,3	28

		Σελ.
Ψαλ.	2,6	293
	2,8	27
	2,9	27
	2,10	27.28
	2,12	27.28
	3,1	274
	3,3	28.37
	4,2	76
	4,3	30.174
	4,5	30
	4,6	159
	4,7	31.102
	4,9	31.168
	5,1	31
	5,2	31
	5,4	32.33.315
	5,5	32
	5,6	71
	5,7	32
	5,9	33
	5,11	34
	6,4–5	36
	6,6	230
	6,8	36
	6,9	83
	6,11	37
	7,2	37
	7,10	65
	7,16	46
	7,17	321
	7,18	39
	8,2	41.42
	8,5	41
	8,8	41
	8,10	41.42
	9,1	42
	9,2	42.46
	9,3	42
	9,5	43
	9,6	43
	9,7	44
	9,8–9	44
	9,11	44
	9,12	45.266
	9,13	45
	9,15	46
	9,16	46
	9,17	46
	9,18	47.178
	9,18–19	47
	9,19	47
	9,20	47
	9,22	48.49

		Σελ.
Ψαλ.	9,22–23	48
	9,23	49
	9,24	49
	9,25	49
	9,26	50
	9,27	50
	9,28	50
	9,29	48.51
	9,30	51
	9,31	48
	9,32	48
	9,33	210
	9,35	51
	9,36	283
	9,37	52.293
	9,38	52
	10,1	53
	10,2	53
	10,4	53
	10,5	54.175.193
	10,6	54.55
	10,7	55
	11,5	56
	11,6	56
	11,8	54.57
	12,5	58
	12,5 6	58
	12,6	58
	13,2	59
	13,3	59.264
	13,4	60
	13,5	61
	13,7	61.62
	14,1	174
	14,5	63
	15,4	64
	15,5	55.64.66
	15,6	64.65
	15,7	65
	15,8	65.66
	15,8–9	67
	15,9–10	67
	15,11	67.69
	16,1	68
	16,2	68
	16,3	68
	16,6–7	69
	16,7–8	69
	16,8	69.70.273
	16,9–11	70
	16,13	70.71
	16,14	71
	16,15	72

		Σελ.
Ψαλ.	17,4	72
	17,6	72
	17,9	73
	17,10	220
	17,12	216
	17,16	74.75
	17,17	75
	17,19	76
	17,20	76
	17,21	76
	17,22	76
	17,23	77
	17,24	77
	17,25	78
	17,27	78
	17,28	78
	17,29	78
	17,30	79
	17,31	80
	17,32	80
	17,33	80.81
	17,35	81
	17,36	81
	17,37	82
	17,39	82
	17,43	82
	17,44	83
	17,45	84
	17,46	84
	17,47	84.85
	17,50	85
	17,51	85
	18,2	41
	18,5	87.61.279
	18,10	55
	18,13	182
	18,15	88
	19,5	88
	19,6	88
	19,7	88.89
	19,21	156
	20,2	294.295.296 297.313
	20,2–3	89
	20,3	297.298.299
	20,4	283.299.300
	20,5	301.302.303
	20,6	304.305.307
	20,7	207.308.309
	20,8	309
	20,9	283.310.311
	20,10	311
	20,11	312
Ψαλ.	20,12	284.312
	20,13	313
	20,14	.90.313
	21,1	.90.314
	21,2	315.316.317
	21,3	.91.318.319
	21,4	319
	21,5	.91.319
	21,5–6	319
	21,6	319.320
	21,6–7	320
	21,7	320
	21,8	243.320.321
	21,9	321
	21,10	322.324
	21,10–11	92
	21,11	.92.322.323.324
	21,12	.92.324.325.335
	21,13	.93.154.325
	21,14	.93.325.326
	21,15	.93.326.327
	21,15–16	93
	21,16	.94.328.329 330.331.332
	21,17	326.332.333.337
	21,18	326.333
	21,19	.94.315.334
	21,20	.94.335
	21,21	94.95.316.336.337
	21,22	.95.339.341
	21,23	.95.151.315 340.342
	21,24	.96.342.343
	21,25	.96.343.344.345
	21,26	.97.345.346
	21,27	346.347.349.350
	21,28	192.350.351
	21,29	351
	21,30	181.282.301 351.352
	21,31	268.352.353
	21,31–32	97
	21,32	353
	22,1	98
	22,2	98
	22,3	98
	22,5	55.99.100
	22,6	100.101
	23,3	214
	23,4	102
	23,6	102
	23,7	102
	23,8	102

		Σελ.
Ψαλ.	23,9	102.103
	23,10	103
	24,4	228
	24,10	104
	24,16	104
	24,18	46
	24,21	105
	25,1	38.105
	25,11	38.104.105
	26,1	106
	26,2	216
	26,3	29.106
	26,5	106
	26,11	107
	26,12	106.107
	26,13	52.108
	27,5	108
	27,7	109
	27,9	109
	28,3	110
	28,6	341
	28,7	110
	29,2	313
	29,8	35
	29,11	111
	29,13	111
	30,3	111
	30,8	111
	30,9	82
	30,12	112
	30,20	113
	30,23	114
	31,2	114
	31,5	115
	32,1	342
	32,5	101
	32,10	118
	32,16	118.296
	33,4	119
	33,6	57
	33,7	120
	33,10	342
	33,11	56.347
	33,15	120
	33,16	69.120.230.299
	33,17	310
	33,20	28.30.195
	34,1	80
	34,10	36.121.206.334
	34,12	122
	34,17	122
	34,22	122
	34,23	122

		Σελ.
Ψαλ.	34,24	38
	34,28	122
	35,4	123
	35,7	26
	35,8	123
	35,9	123
	35,10	123.124.179.282
	36,8	124
	36,11	266
	36,23	33
	36,25	125
	36,30-31	281
	36,34	126
	37,2	129
	37,3	127
	37,7	127.128
	37,8	128
	37,10	128
	37,11	128
	37,12	128
	37,15	129
	38,3	130
	38,4	130.131
	38,6	131
	38,7	131
	38,11	132
	38,12	132
	38.13	302
	39,3	181
	39,6	219
	39,7	133.134.315 316.331
	39,9	133
	39,10	134
	39,10-11	134
	39,12	205
	40,5	134.227
	40,7	134
	40,7-8	135
	40,8	135
	40,9	135
	40,10	135
	40,14	38.135
	41,2	136
	41,4	136.137
	41,5	136
	41,6	137
	41,8	137
	41,9	318
	41,10	137
	42,1	137
	42,3	138
	42,4	138

		Σελ.
Ψαλ.	42,5	337
	43,3	310
	43,4	138
	43,6	242
	43,9	319
	43,20	330
	43,21	68.194
	43,26	140.331
	44,2	140
	44,3	140
	44,4	141
	44,5	141
	44,8	140.141.212
	44,9	142
	44,10	94
	44,11	142
	44,12	142
	44,14	143
	44,16	143
	44,17	143
	44,18	144
	45,2	144
	45,5	145.180.216
	45,6	145
	45,7	146
	45,8	19
	45,9	146
	45,10	146
	46,2	146
	46,2–3	27
	46,3	147
	46,4	147
	46,5	27.147.353
	46,6	147
	46,10	147
	47,2	148
	47,3	148
	47,5	148
	47,14–15	149
	48,2–3	150
	48,7	150
	48,8	151.152
	48,12	152
	48,13	174
	48,16	153
	48,19	152.307
	48,20	307
	49,1	153
	49,2	62.153.154
	49,3	153
	49,4	154
	49,5	154
	49,6	154

		Σελ.
Ψαλ.	49,8	44
	49,10	155
	49,11	155
	49,12	155
	49,14	155.279
	49,16	155
	49,18	155.156
	49,19	156
	49,23	156.279
	50,6	158
	50,7	212
	50,8	158
	50,9	185.233
	50,10	158
	50,12	210
	50,14	159
	50,15	159
	50,16	159
	50,17	159
	50,19	275
	50,20	159
	50,21	159
	51,2	157
	51,8–9	160
	51,10	160
	52,2	160.161
	52,3	160
	52,4	161
	52,5	161
	52,6	161
	52,7	61
	53,2	157
	53,5	162
	53,7	162
	53,8	162
	54,3	162
	54,5	163
	54,9	188
	54,13	194
	54,14	349
	54,17	163
	54,18	163
	54,20	163.164
	54,21	164
	54,23	325
	54,24	164.165
	55,2	165
	55,5	165
	55,14	166
	56,2	167.284
	56,3	167
	56,4	167.172.176 205.210

		Σελ.
Ψαλ.	56,5	168
	57,3	168
	57,4	168.169
	57,7	199
	57,8	169
	57,9	169
	57,10	169.284
	58,5	19.69.81 169.170.177
	58,9	285
	58,9-10	285
	58,13	170
	59,3	285
	59,10	285
	59,14	64
	60,3	171.285
	60,4	171
	60,5	171.172
	60,6	172
	60,8	172
	60,9	172.173
	61,4	173
	61,5	174
	61,7	174
	61,9	174
	61,11	175
	61,12	175
	61,13	175.217
	62,2	175.176
	62,3	176
	62,4	176.177
	62,6	177.352
	62,9	177
	63,7	178
	65,1	181
	65,4	42.60.304
	65,6	286
	65,7	181
	65,12	182
	65,18	69.182
	66,4-5	182
	67,2	183
	67,3	183.328
	67,4	183
	67,5	184
	67,6	184
	67,7	338
	67,9	184
	67,12	166
	67,14	185
	67,15	185.186
	67,18	231
	67,21	186

		Σελ.
Ψαλ.	67,22	186
	67,25	186
	67,26	186
	67,27	75
	67,29	186
	67,30	186.187
	67,31	187
	67,35	187
	67,36	64
	68,3	188
	68,4	188
	68,5	188.286
	68,11	190
	68,14	190.286
	68,15	286
	68,17	190
	68,21	191
	68,22	287
	68,22-23	287
	68,23	287
	69,3	192
	69,4	192
	70,2	193
	70,6	193.194
	70,7	194
	70,11	194
	70,14	194.287
	70,20	195
	71,5	196
	71,6	196
	71,7	305
	71,11	40
	71,16	197
	72,7	197
	72,9	197
	72,11	197.198
	72,22	198
	72,23	198
	72,24	179
	72,28	199
	73,12	203.277.293
	73,18	199
	73,20	200
	74,1	200
	74,7	200
	75,2	40
	75,7	200
	76,3	201
	76,6	172
	76,7	337
	76,18	201
	76,20	209
	78,3	202

		Σελ.			Σελ.
Ψαλ.	78,6	202	Ψαλ.	93,10	198
	78,8	56		93,11	198
	78,10	243		94,4	218
	79,2	203		94,7	218
	79,4	313		94,10	219
	79,12	203		94,11	219
	79,13	173		95,1	304
	79,14	287		95,2	219
	79,16	203		96,1	220
	79,18	288		96,4	220
	81,1	153		96,6	221
	81,2-3	153		96,7	97
	81,6	247		97,3	221.304
	81,6-7	13.48		97,4	222
	81,7	204.214		97,6	222
	82,2	149.206		97,9	222
	82,19	204		98,1	203
	83,3	179		98,7	223
	83,5	179		98,8	223
	85,9	45.97.350		99,4	179.223
	86,4	187		100,2	224
	87,1	206		100,4	337
	87,3	207		100,6	62
	87,7	207		100,7	.62.342
	87,15	207		100,8	249
	87,17	207		101,1	225
	88,3	212		101,5	225
	88,5	212		101,14	44
	88,7	208		101,19	353
	88,8	209		101,23	351
	88,10	209		101,24	225
	88,12	210		101,25	226
	88,13	210		101,26	41
	88,16	211		101,27	226.304
	88,18	211		102,4	227
	88,19	211		102,5	.89.177.227.297
	88,20	211		102,6	228
	88,26	310		102,9	228
	88,30	212		102,14	228
	88,38	212		102,15-16	41
	89,3	214		102,17	229
	89,12	215		102,20	229
	89,13	215		103,15	.40.177
	89,14	215		103,33	231
	89,17	238		103,34	231
	90,4	80		105,1	232
	91,8	216		105,6	188
	91,10	216		106,20	232
	91,16	87		106,23	149
	92,1	306		106,32	233
	92,3	311		106,34	233
	92,4	216.217		106,35	233
	92,5	217		106,36	234

		Σελ.
Ψ'αλ.	106,43	214
	107,6	234
	107,7	235
	107,9	235
	107,10	235
	107,11–12	236
	107,12	236
	107,14	211.236
	107,23	237
	107,43	237
	108,6	236
	108,7	236
	108,24	337
	108,31	237
	109,1	25.66.237
		238.239.296
	109,3	238
	109,4	89.196.212.238
	109,5	239
	110,3	63.183
	110,5	239
	110,8	240
	110,9	240.241
	111,10	242
	112,1	242
	112,3	242
	112,5	242
	112,9	243
	113,10	243
	113,24	60
	114,1	246
	114,2	244
	114,3	244.245
	114,4	245
	114,6	245
	115,1	246
	115,2	246
	115,4	247
	115,6	247
	117,5	248
	117,6	342
	117,7	248
	117,8	248
	117,10	248
	117,12	249
	117,14	250
	117,15	248.250
	117,16	210.250
	117,16–19	311
	117,17	251
	117,19	223.251
	117,21	251
	117,22	251

		Σελ.
Ψ'αλ.	117,23	251
	117,24	303
	117,26	252
	117,29	252
	118,1	252
	118,5	253
	118,10	253
	118,13	253
	118,14	253
	118,17	253.254
	118,18	234.253
	118,20	254
	118,21	254
	118,22	254
	118,26	254
	118,27	255
	118,29	255
	118,32	69
	118,40	182.255
	118,43	255
	118,52	255
	118,63	256
	118,65	256
	118,66	256
	118,72	231.256.259
	118,74	256
	118,75	256
	118,76	257
	118,79	257
	118,85	201
	118,86	257
	118,87	258
	118,98	258
	118,105	258.267
	118,106	258
	118,125	259
	118,126	259
	118,132	230
	118,144	260
	118,163	175.193.260
	118,166	58
	118,170	260
	118,171	260
	118,172	261
	118,175	230
	119,5	302
	121,3	262
	121,4	261
	121,5	261
	121,7	262
	124,1	262
	124,4	263
	124,5	54

		Σελ.
Ψαλ.	126,1	57.263
	127,2	263
	128,6	264
	128,8	264
	129,1	190
	129,3	49.175.224
	129,4	264
	129,5	265
	129,6	265
	129,7	265
	129,8	265
	131,1	265
	131,4	58
	131,10	266
	131,14	266
	131,16	266
	131,17	267
	131,18	267
	132,2	100
	133,1	267
	134,1	267
	134,7	22
	135,1	268
	135,4	269
	135,5	268
	135,8-9	269
	135,10	269
	135,12	273
	135,13	269
	135,14	269
	135,24	269
	136,5	330
	136,6	330
	137,2	40
	138,7	270
	138,9-10	270
	138,11	270
	138,13	271
	138,14	271
	138,15	271
	138,19	271
	138,22	272
	139,3	272
	139,4	272
	139,5	272.273
	139,6	273
	139,9	273
	139,11	22.73
	139,12	273
	140,5-7	273
	140,7	36.273
	149,8	273
	140.9	274
Ψαλ.	141,6	64
	141,8	274.295
	142,1	274
	142,2	275
	142,3	275
	142,6	275
	142,9	276
	142,10	276.278
	142,11	276
	143,2	276
	143,4	41
	144,4	277
	144,5	277
	144,13	152.277.293
	144,18	278
	145,3	193
	145,8	278
	145,9	278
	145,10	278
	147,4	279
	147,6	279
	147,7	280
	150,3	281
	150,5	281
Ἰώβ	1,11	310
	2,10	99.215
	5,23	41
	11,12	30
	14,1	30
	16,19	213
	21,14	56
	21,14-15	56
	22,5	76
	26,7	226
	30,20	207
	31,17-18	169.193.323
	32,8	282
	38,4	226
	40,8	68
Παρμ.	1,3	168
	1,32	71
	2,1-2	343
	2,4-5	343
	2,6	65
	2,13	70
	2,15	70
	3,11	81
	3,12	115
	3,19	226.268
	3,34	218.254
	4,13	81

		Σελ.
Παρμ.	4,23	57
	4,24	55
	5,5	124
	5,22	168
	6,25	277
	7,1	61
	8,10	259
	8,11	259
	8,22	296.334
	8,23	196
	9,1	208
	9,2	176.177
	10,23	215
	10,26	183
	10,30	262
	11,1	174
	11,23	298
	11,28	193
	12,5	258
	13,9	32.183
	13,20	78
	13,21	39
	14,15	38.300
	14,33	266
	15,7	125
	15,29	299
	16,7	240
	16,33	121
	19,3	39
	19,8	58
	19,17	125
	20,13	180
	20,24	26
	21,8	54
	24,12	68.175.217
	25,21	22
	25,21–22	73
	26,9	338
	26,25	174
	26,27	46
	28,28	149
	30,4	214
	31,4	313
Ἔκκλ.	1,4	97.353
	2,14	321
	2,15	156
	3,14	277
	4,10	256
	5,1	171
	7,20	158
	7,23–24	133
	7,29	224.312
Ἔκκλ.	12,13	120
Ἆσμ.	1,5	187
	1,6	40
	1,7	314
	2,1	180.267
	2,10	181
	2,12	267
	2,14	231
	4,6	318
	4,16	148
	5,10	212
	6,8-9	95.143
	6,10	196.197
	8,5	76.187
	8,7	207
Σ. Σολ.	1,1–2	45
	1,4	60
	2,12	194
	4,9	302
	4,11	301
	4,13	301
	7,1	320
	7,6	195
	9,9	254
	13,5	310
	14,13	167
Σ. Σειρ.	1,25	190.194
	1,26	256
	1,28	174
	6,4	349
	9,17	312
	15,9	116.342
	20,9	26
	24,21	346
	25,11	342
	27,11	125.281.338
	50,7	338
Ὡσ.	2,20	31
	2,25	353
	4,1–2	60
	4,6	34
	6,3	275
	6,5	264
	6,6	155
	7,12	75
	9,2	107
	10,12	57.180
	11,10	34.177
	12,4	343

		Σελ.
Ὡσ.	12,5	343
	13,9	46
Ἀμ.	1,6	74.252
	5,12	83
	5,23	147
	8,3	329.330
	9,10	336
	9,14	61
Μιχ.	2,7	290
	2,10	46
	3,5	74
	4,1	29
	4,7	293
	5,1	290
	5,2	291
	5,3	150
	7,9	35
Ἰωὴλ	2,1	281
	3,1	15
Ὀβδ.	1,1	74
Ἰων.	1,4	209
	1,15	209
Ναοὺμ	1,12	74
Ἀββ.	1,4	77
	2,12	44
	3,3	299
	3,13	186
Σοφον.	2,9	84
	2,11	97
	3,9–10	187
Ἀγγ.	1,2	74
	1,3	338
Ζαχ.	1.3	74
	1,15	61
	2,5–6	65
	2,12	103.325
	2,13	103
	4,8	74
	5,7	39
	9,14	145
Μαλ.	1,4	74
	1,11	182
Μαλ.	3,13–15	198
	3.19	165
	3,20	.31.57.86.111.165
		169.183.196.197
		212.215.221.303
		314
	3,22	165
Ἡσ.	1,2	154
	1,4	196.343
	1,15	82
	1,17	276
	1,18	185
	3,2	119
	3,16	74
	5,2	173.329
	5,4	329
	5,5	173
	5,7	.74.329
	5,20	13
	6,6	22.73
	7,4	35
	7,14	208
	7,15	322
	7,16	92
	8,4	322
	8,17	340
	8,18	340
	9,1	232
	9,5	267
	9,6	305
	9,11	60
	9,14	352
	10,1	187
	10,14	47.52
	11,1	267
	11,2	259
	11,5	240
	11,10	171
	12,1	.35.285
	12,3	75
	13,3	119
	13,10	305
	14,7	60
	14,13	.59.123
	14,14	59
	14,16	47
	19,20	151
	21,1	188
	21,1–2	55
	22,1–2	264
	22,13	152
	24,23	293

		Σελ.
Ἡσ.	25,1	219
	25,1–2	44
	25,8	45.186.246.336
	26,9	175.207.314
	26,11	210
	26,16	139.201
	26,19	184
	28,5	300
	28,9–10	323
	28,10	323
	28,16	251
	29,13	321
	30,13–14	27
	30,26	304
	33,15	193
	38,11	58
	38,19	230
	40,4	33
	40,5	58.72.86.176
		192.304
	40,9	262
	40,13	214
	40,31	228
	42,1	96.343
	42,5	282
	42,7	274
	42,14	156
	45,8	123.180.184.209
	45,21	37.186
	48,16	308
	49,2	127
	49,8	259
	49,18	84
	50,8	156
	50,9	99.214
	51,12	61
	51,17	54
	52,2	83
	52,3	151
	52,5	202
	53,1	210
	53,4	189
	53,9	66.151.336
	54,1	243
	55,3	280
	56,10	332
	56,11	332
	58,1	281
	58,9	28.58.165.299
	58,14	52.126.262
	59,1–2	80
	59,2	48
	59,20	62
Ἡσ.	60,1	262
	60,19	304
	60,20	32.304
	61,1	185
	62,6	149
	64,1	328
	64,5	275
	65,1	347
	65,22	26
	66,5	166
	66,14	109
Ἱερ.	1,1	166
	1,5	322
	1,11	74
	2,2	74
	2,3	60
	2,13	135
	2,21	191
	2,27	49
	2,35	321
	2,37	186.321
	3,14	36
	3,25	173
	4,4	35
	6,7	39.279
	7,17	345
	7,18	345
	8,4	181
	9,1	59
	9,2	59
	9,5	59
	9,23	211
	9,25	35
	12,1	26
	12,7	184.339
	12,8	339
	12,13	192
	13,3	166
	16,19	45.97.353
	17,5	193
	17,7	193
	17,13	206
	17,16	177
	22,24	84
	23,4–5	85
	23,23	49
	26,18	84
	27,17	199
	32,15	54
	38,30	46
Βαρ.	3,12	135

		Σελ.
Βαρ.	3,38	167
Θρ.	1,18	34
	1,20	34
	2,1	223
	4,2	27.83
	4,7	185
Ἰεζ.	2,4	74
	2,6	329
	4,4	194
	4,6	194
	5,11	84
	6,1	74
	7,6	190
	9,10	321
	10,18	203
	11,19	63
	16,43	186
	18,20	181
	18,23	247
	22,31	321
	24,24	194
	28,12	300
	36,26	63
Δαν.	2,45	252
	3,20	119
	3,55	203
	3,86	349
	6,18–19	41
	7,5–6	263
	12,1	19
Δαν.Βήλ	34–37	239
Ματθ.	1,1	19.196
	1,16	291.320
	1,20	320
	1,23	208
	2,14	223
	3,6	110
	3,17	74.211
	5,3	196.199
	5,6	346
	5,7	160.227
	5,8	349
	5,11	29
	5,13	165
	5,14	41
	5,16	315
	5,20	38
	5,37	238
Μαρ.	5,42	63
	6,2	147
	6,9	60.119.135
	6,13	319
	6,20	167
	6,21	349
	6,23	79
	6,24	175
	6,35	346
	7,2	119.217
	7,6	13
	7,11	263
	7,13	255
	7,14	255
	7,19	110
	7,21	276
	7,23	189
	7,24	63.241
	8,12	351
	9,29	117
	10,25	26
	10,27	264
	10,28	61.342.349
	10,32	79
	10,40	211
	11,5	138
	12,17	343
	12,35	263
	12,36	130
	12,37	130
	12,39	353
	12,43	275
	12,45	174
	13,8	210.220.235
	13,9	138
	13,11	319
	13,22	115.249
	13,28	47
	13,39	165.264
	13,43	213
	15,8	321
	15,14	39
	16,17	23.74
	16,28	63
	17,5	23.74.211
	17,20	72.73.144
	18,3	41
	18,20	61
	18,30	263
	19,27	63.199
	19,28	261
	20,22	247

		Σελ.
Ματθ.	20,28	38.140.185 195.240.247
	21,9	252
	21,21	144
	21,31	351
	21,42	251
	21,43	234
	22,29	290
	22,37	174
	22,43	297
	22,44	25.296
	22,45	25.296
	23,35	164
	24,3	301
	24,14	221
	24,29	304.305
	24,35	212.260
	24,36	189
	24,45	214
	25,21	295
	25,33	263
	25,34	31.64
	26,21	13
	26,31	326
	26,38	191
	26,39	247
	26,49	135
	27,25	164
	27,40	321
	27,51	184
	28,1	315
	28,6	335
	28,7	95
	28,9	143
	28,19	45
	28,20	271.301
Μάρκ.	1,17	171
	4,24	119
	4,31–32	140
	10,45	195
	12,30	174.342
	12,33	174
	12,36	296
	12,37	296
	13,26	209
	14,33	338
	15,29	321
	16,2	315
Λουκ.	1,3	65
	1,15	322.324
	1,35	145.203.294 308.322
	1,38	213
	1,69	267
	2,10–11	88
	2,14	195.204.310
	2,32	62
	2,35	336
	3,6	72.192
	3,17	264
	4,13	339
	5,17	176
	6,19	176
	6,36	209
	6,48	241
	7,28	30
	7,41	157
	8,8	180
	8,14	249.329
	8,15	312
	9,60	275
	10,19	121.230.294
	10,27	42.174
	11,2	60.135
	11,4	319
	12,47	156
	12,49	129.220
	13,11	168
	13,27	17.34.60.83
	13,35	184
	16,8	46
	16,9	250
	16,15	83
	17,21	227
	17,31	264
	18,7	207
	19,10	37
	19,12	31
	21,33	226
	22,15	298
	22,29–30	99
	22,31	339
	23,43	184.232
Ἰω.	1,1	140
	1,6	322
	1,9	57.86.111.138 169.205.215
	1,14	34.72.113.141 167.176.180 215.252.344
	1,17	240.292
	1,18	238.291

		Σελ.
Ἰω.	1,29	191.293
	2,1–2	265
	3,5	194.353
	3,8	73
	3,17	190
	3,18	26.264
	3,31	171
	3,36	192
	4,6	151
	4,14	116.135.176.275
	4,23	33
	4,24	352
	4,32	155
	4,34	155
	5,24	282
	5,28	184
	5,29	184
	5,35	267
	6,32	331
	6,37	97.199
	6,38	322
	6,41	167
	6,47	176.302
	6,51	260
	6,54	260
	6,55	176.260
	6,56	177
	6,57	84.85.290
	6,63	86
	6,68	86
	7,37	145
	7,38	176.311
	7,42	212
	8,12	58
	8,34	50
	8,36	42
	8,39	146
	8,40	152.291.292
	8,44	32
	8,45	291
	8,51	36
	9,1	305
	9,7	305
	9,16	318
	10,7	292
	10,9	98.292
	10,11	292
	10,18	188.336
	10,19	209
	10,28	207
	10,30	296
	10,35	206
	11,26	63
Ἰω.	11,39	305
	12,19	212
	12,24	180
	12,27	207.338
	12,32	222
	12,49	170
	13,13	205
	13,27	336
	14,6	25.80.81.107.114
		123.138.197
		274.282.292
	14,9	124.182.231.308
	14,10	66.108.296
	14,11	170
	14,12	305
	14,21	229
	14,23	211
	14,27	196
	15,1	148.347
	15,1–2	26
	15,24	206
	17,3	176.302
	17,5	176
	17,11	57
	17,12	57
	17,24	195
	19,15	199.326
	19,23	94
	19,23–24	333
	19,24	94.334
	20,1	315
Πράξ.	1,16	25
	1,20	25
	1,24	68
	1,25	330
	2,17	15
	2,30–31	68
	2,32	335
	2,36	250
	3,6	63
	3,14	349
	3,14–15	292
	3,15	294
	4,25	325
	4,29–30	210
	7,59	201
	10,38	228
	13,10	178
	13,22	64
	13,23	212
	13,34	280
	14,15	43

		Σελ.
Πράξ.	14,22	14.182
	20,28	57
	28,5	41
Ρωμ.	1,1	205
	1,3	19.153.212
	1,7	208
	1,8	56.197
	1,9	62
	1,18	35
	1,19	113.347
	1,20	113
	1,24	54
	1,25	197
	2,2	87
	2,4	48
	2,5	49
	2,6	175.217
	2,10	173.222
	2,12	252
	2,16	224
	2,21	155
	2,24	202
	3,4	246
	3,20	242
	3,21–22	78
	3,22	159.211
	3,23	265
	3,23–24	151
	3,24–25	265
	3,25	151
	4,3	242
	4,5	78
	5,3	99
	5,3–5	248
	5,5	174
	5,12	214
	6,5	191
	6,10	301
	7,6	280
	7,14	260
	7,24	56.330
	8,7	78
	8,8	15.165
	8,9	15
	8,13	165
	8,15	340
	8,18	175.256.305
	8,24	17
	8,28	26
	8,29	131.340.341
	8,31	214
	8,32	335

		Σελ.
Ρωμ.	8,33	156
	9,4–5	268
	9,22	178.204.207
	9,25	353
	10,2–3	38
	10,10	246
	10,20	347
	11,22	256
	11,34	214
	12,9	177
	12,20	22.73
	13,12	65.145.175
		258.315
	13,13	234.258.314
	15,2–3	189
	16,18	174.300
Α′ Κορ.	1,5	179.189
	1,9	87
	1,10	119.148.338
	1,24	81.176.268
		277.294.296
	1,25	188
	1,30	171.196.220
		250.291
	1,31	211
	2,4	249
	2,6	215.345
	2,7	144
	2,8	102.236.325
	2,9	99.278
	2,16	319
	3,3	69.174.214.320
	3,11	210
	3,11–12	300
	3,12	22.311
	3,16	33
	3,16–17	217
	3,17	46
	3,19	181
	4,4	182
	4,5	75
	4,8	172.186.294
	4,9	194
	4,10	194
	4,13	194
	4,15	327
	4,21	99
	5,1	43
	6,7	228
	6,8	175
	6,9	228
	6,9–10	351

		Σελ.
Α′ Κορ.	6,17	177.191
	6,19	33
	6,20	151.205
	7,23	151
	7,32	177
	8,6	72
	8,13	63
	9,9	155
	9,11	63
	9,27	224
	10,4	63.101.171
	10,12	246
	10,13	295
	11,3	321.324
	11,12	291
	12,11	276
	12,12	89
	12,15–16	313
	12,27	213.313
	12,28	57
	13,1	281
	13,2	72.144
	13,4	297
	13,9	166.176.185.347
	13,11	323
	13,12	176.208
	14,20	40
	14,38	34
	15,24	293
	15,28	282.300
	15,33	299
	15,42	109
	15,49	23.208.221.247
	15,52	187.281
	15,54	169
	15,56	295
	16,9	100
Β′ Κορ.	1,3	228
	1,14	165
	1,18	87.189
	1,21	189
	1,22	176.185
	1,23	62
	1,30	211
	3,3	63
	3,5–6	222
	3,18	253
	4,6	205
	4,10	186.247.331
	4,13	246
	4,17	28
	4,18	41.277

		Σελ.
Β′ Κορ.	5,5	176.185
	5,10	54
	5,14	336
	5,14–15	330
	5,15	336
	5,16	34
	5,17	210
	5,21	112.302.317
		318.322.338
	6,2	44.259
	6,10	241
	8,9	56.96.189.344.346
	10,4	249
	10,5	249
	11,3	12
	11,6	215
	11,14	183
	11,29	112
	11,31	62
	12,4	175
	13,4	238.294.296
Γαλ.	1,3–4	268
	1,5	268
	3,1	44
	3,2	240.242
	3,5	240.242
	3,6	221.242
	3,12	242
	3,13	189.304.344
	3,14	344
	3,19	256
	4,5	340
	4,6	95
	4,8–9	84
	4,19	327
	4,26	187
	5,15	60
	5,16	89
	5,22	183
Ἐφ.	1,3	182.307
	2,4–5	190
	2,5	204
	2,12	174.284
	2,14	196
	2,17	196
	2,18	197
	2,19–20	243
	3,17	63
	4,6	62
	4,14	23.26.73
	4,24	37

		Σελ.
Ἐφ.	4,26–27	30
	4,27	126.336
	5,2	335
	5,8	315
	5,12	249
	5,13	35
	5,27	95.143.345
	5,32	12
	6,3	301
	6,11	51
	6,12	239
	6,17	81
	6,24	46.200
Φιλιπ.	1,23	302
	2,6	22.167.344
	2,6–7	73
	2,7	22.167.188
		190.252
	2,8	95.339
	2,9	212
	2,10	306
	2,10–11	239
	3,2	275
	3,5	185
	3,6	194
	3,8	195
	3,19	112.192
	3,20	185.208.221
	4,1	235.300
	4,7	200
	4,13	36.144.250
	4,18	323
	7,8	188
Κολ.	1,12	185
	1,15	31.121.231.252
	1,17	164.238
	1,18	29.294.341
	1,20	305.306
	2,3	244
	2,9	180
	3,1	260.275
	3,2	28.41.221
		260.275
	3,5	224.298
	3,9–10	219
Α′ Θεσ.	4,16	281
	4,17	209
	5,5	46
	5,19	232
	5,23	305.337

		Σελ.
Α′ Τιμ.	1,1	171
	1,15	87
	1,17	277
	2,4	172.272
	2,6	152
	3,1	87
	3,15	33.223.243
	4,8	176
	5,18	63
	5,24	317
	5,25	318
	6,15	141
	6,17	307
	6,19	307
Β′ Τιμ.	2,8	212
	2,11	191
	2,19	83.188
	3,12	29
	4,2	43
	4,7	177
	4,7–8	245
	4,8	227
Ἑβρ.	1,2	42.56.81.277
	1,3	31.67.121.182
		211.214.231
		237.291.308
	1,6	97
	1,13	237.238
	1,14	138.352
	2,9	240.305.330.335
	2,10	294
	2,11	95.340
	2,12	95.151.340.342
	2,13	340
	2,14	61.191.291.336
	2,17	340
	2,18	129.190.239
	3,6	42
	3,7	25.218
	4,15	67.76.190
	5,6	89.212
	5,7	188
	5,12–13	323
	7,9–10	19
	7,25	298.301.302.345
	7,26	40.151
	8,2	171
	9,16	104
	9,17	104
	10,1	253
	10,5	133.315.316

		Σελ.
Ἑβρ.	10,29	165
	12,2	68.214
	12,6	115
	12,22	262
	12,23	206.341
Ἰακ.	1,1	205
	1,12	217
	1,20	124
	2,11	252
	2,23	221
	3,16	165
	4,4	220
	4,6	218.254
	4,7	25
	5,4	45
Α' Πέτρ.	1,3	193
	1,4	31
	1,9	174
	1,9–10	42
	1,11	42
	1,12	167
	1,18	185.240
	1,19	64
	1,22	349
	2,9	172
	2,22	66.151.302
		306.317.318
		322.336.338
	2,23	306
	3,18	294.301
	4,1	315
	4,7	330
	4,8	115.204
	5,4	227
	5,5	218.254
	5,8	199
Α' Ἰω.	1,5	124
	1,7	193
	1,9	228
	1,10	158
	2,1	298.301.344
	2,8	57.111
	2,29	340
	3,2	206.300.347
	3,3	113
	3,4	115
	3,6	59.60
	4,18	342
	5,1	340
	5,3	218
	5,20	228
Ἰούδα	5	181.269
Ἀποκ.	1,8	103
	3,14	103
	3,18	185
	6,9	159
	12,4	352

Π Ι Ν Α Ξ

ΘΕΜΑΤΩΝ, ΟΝΟΜΑΤΩΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

(Συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορινθίας κ. Παντελεήμονος)

α) Οἱ πρῶτοι ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν σελίδα, οἱ δὲ μετὰ τὸ κόμμα εἰς τοὺς στίχους τῆς σελίδος.— β) Ὅταν εὑρίσκηται πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς σελίδος τὸ σημεῖον σελ., τὸ ὄνομα ἢ πρᾶγμα ἀπαντᾶται περισσότερον ἢ δὶς εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα.

Ἄαρών 100,10,11. σελ. 223. 232,10. 238,39. 278,8.
Ἄβελ 15,2. 17,20. 44,37. 45,21.
Ἀβεσσαλὼμ 29,21. 42,16,21. 274,23.
Ἀβραὰμ 17,29,30. 19,23. 146,13. σελ. 147. 148,34. 168,11. 198,33. 199,36. 226,9. 229,12. 242,4. 264,12. 294,31. 300,13. 314,25. 324,35. Δίκαιοι εἰς κόλπον — 122,1 ἑξ. Εὐλογία — διὰ Χριστοῦ 344,2 ἑξ.
Ἀγαθά. — τέλεια 132,16. Δόσις ἑξ — 175,27.
Ἀγαθοεργία. — ἀπαραίτητος 193, 35 ἑξ.
Ἀγαθοί. — οἱ ἀρετὴν κεκτημένοι 262,25.
Ἀγαθόν. — ἐκ Θεοῦ 32,17. — τελικώτατον 90,30. Δόξα τιμὴ κ.τ.λ. τῷ τὸ — ἐργαζομένῳ 222,32-33. Ἐκλογὴ — 322,24 ἑξ. Ἐκλογὴ πονηροῦ ἢ — 13,17-32. Κλῆροι διὰ τὸ — καὶ διὰ τὸ κακὸν 184,33-185,14. — ψευδώνυμον 298,19-20.
Ἀγαθοποιεῖν. Τὸ — θέλημα Θεοῦ ἐστι 276,12 ἑξ.
Ἀγαθότης 299,36. — Θεοῦ 46,1. — ἡ σκληρότης 263,1 ἑξ. Ἄβυσσος θείας — 228,21.
Ἀγαλλίασις. — ἐν ὀνόματι Θεοῦ 210, 21-25. — ὀστέων τεταπεινωμένων 158,31. — σωτηρίου 159,3.
Ἀγὰμ 317 21.
Ἀγαμία 40,16. 271,17.
Ἀγαπᾶν. — καὶ ποιεῖν 259,22. — τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης καρδίας 174,20 ἑξ.
Ἀγάπη 204,24. 281,24 ἑξ. — ἐπισκιάζει ἁμαρτίας 115,5 ἑξ. —Θεοῦ 336,1. — Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους 190,17. — πρὸς ἐχθρούς 73,7 ἑξ. — πρὸς Θεὸν 245,8. 342,29 ἑξ. — πρὸς Θεὸν καὶ μακρότης ἡμερῶν 302,27 ἑξ. — πρὸς κάλλος ἀληθείας 158,20. — τελεία 207,39 ἑξ. Ἀμοιβαὶ δι' — πρὸς Θεὸν 278,15 ἑξ. Ὁ ἐν — ἐρριζωμένος ἄσειστός ἐστι τοῖχος 173,21 ἑξ.
Ἀγγαῖος 338,3.
Ἄγγελοι 291,29. — ἄνθρωποι ἔχοντες τὸ πνεῦμα υἱοθεσίας 109,37-110,9. — εἰς γῆν 97,20 ἑξ. — εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι 352,10 ἑξ. — θεῖοι κολλώμενοι Θεῷ 105,4. — θερισταὶ 264,13. — καὶ ἄρσις πυλῶν διὰ τὸ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα Χριστὸν 102,17-29. — καὶ ἔργον αὐτῶν 280,21 ἑξ. — καὶ ἱεροὶ ἄνδρες εἰς συνεργασίαν μετὰ Θεοῦ 154,13-18. — πονηροὶ 273,4. — ὑπηρέται Κυρίου 252,3 ἑξ. Θεοὶ καλούμενοι οἱ — 218,26. Πνεῦμα Ἅγιον καὶ — 229,36 ἑξ. Ὅπλα Θεοῦ οἱ — 121,16 ἑξ.
Ἄγγελος. — πονηρὸς παρὼν τῷ ἀνθρώπῳ 130,22. — ῥύστης 120,7 ἑξ. — τιμωρὸς 26,28. Οὐκ — ὁ Χριστὸς 142,23.
Ἄγγος 83,10.
Ἀγελάρχης 160,4.
Ἀγέννητος. — ὁ Θεὸς νοητὴν ἔχων οὐσίαν κ.λ. 175,10 ἑξ.
Ἅγια. — ἁγίων 171,35.
Ἁγιάζειν. — τὸ ὄνομα Θεοῦ 110,30 ἑξ.
Ἁγιάζεσθαι. Τίνας — ὑπὸ Θεοῦ ἁγίου ὄντος οὐσίᾳ 145,19 ἑξ.
Ἁγίασμα 101,38.
Ἁγιασμός. — οἴκου Θεοῦ 217,12 ἑξ.
Ἁγιαστήριον. — ἡ Ἐκκλησία 213,9.
Ἅγιοι 313,18. — ἁρπαγήσονται ἐν νεφέλαις, κατὰ παρουσίαν Κυρίου 209,4 ἑξ. — θεοὶ διὰ μετουσίας 206,

3 ἑξ. — καθαρεύοντες πρακτικῆς ἀνομίας 115,38 ἑξ. — κληρονόμοι γῆς 52,13-22. — κράζοντες ὕμνον Θεῷ 225,12. — λεγόμενοι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται 223,8 ἑξ. — οἱ ὠδευκότες εἰς τελειότητα 120,19-20. — πεσόντες καὶ μετονοήσαντες 157,3 ἑξ. — τίνες εἰσὶ 330,20. — τρέχουσι σωτηρίας δρόμον 157,1. Ἐκκλησία ἐκ πολλῶν — 122,17. Ἐνδυνάμωσις — 64,8 ἑξ. Κατοικεῖν ἐν — 319,5 ἑξ. Καύχησις — ὅτι δοῦλοί εἰσι Θεοῦ 205,26 ἑξ. Κέρατα τοῖς — 138,34 ἑξ. Κλῆσις — 150,2-3. Μερὶς — φῶς 185,28. Σύνοδος — 267,30. Συνουσία — ταῖς ὁμοζύγοις αὐτῶν 18,26-30. Ὑψοῦται ὁ Θεὸς δι' — ἀνδρῶν 178,28 ἑξ.

Ἅγιος. — τί εὔχεται 108,30 ἑξ. Ὁ Θεὸς εἰς τὸ δεξιὰ τοῦ — ἵσταται 236,24.

Ἁγιότης 50,12-13. — Θεοῦ 277,9. Ἐκλεκτὸς δι' — 179,10 ἑξ. Μέθεξις — 170,31. Τελείωσις ἐν — 171, 31 ἑξ. Ὕψιστος κατ' — καὶ ἀρετὴν 39,35-38.

Ἁγνεία 181,20.

Ἄγνωσία. Νὺξ — 145,15.

Ἀγράμματος 87,23.

Ἀγωγή 81,33. — ὅρκων 62,38. — ἐπίπονος 81,33.

Ἀγών. — ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ 131, 11 ἑξ.

Ἀγωνιστής. Ἐπίσκεψις ἔργου — 245, 34 ἑξ.

Ἀδάμ 14,21. 57,10. 111,9. 129,34. 145,33. 184,2. 322,11.

Ἀδελφοί. — Χριστοῦ οἱ ἀπόστολοι 340,17 ἑξ.

Ἅδης. Κάθοδος Ἰησοῦ εἰς — 67,5-28. Σκύλευσις — 183,7. Χριστὸς ἐν — 180,31-32. Ψυχὴ Χριστοῦ εἰς — 191,1 ἑξ. Ὠδῖνες — 21,23.

Ἀδιάστατος 165,18.

Ἀδιάφθορος. — ψυχὴ 143,6.

Ἀδίδακτος 120,24.

Ἀδικεῖν. Προτροπὴ διὰ τὸ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ — 228,12 ἑξ.

Ἀδικία. — καὶ καταδίωξις 257,35-258,2. — φευκτέα 108,23 ἑξ. Βδελυγμία — 260,15.

Ἀδικούμενοι. Στεναγμοὶ — 165,32 ἑξ.

Ἀδολεσχία 162,34,37. σελ. 201. 257, 32.

Ἀεροπόρον 16,28.

Ἀθανασία 251,1. 330,37 ἑξ. — Θεοῦ 227,2. 348,19 ἑξ. — ψυχῆς 220,22 ἑξ. 350,2 ἑξ. Ζωὴ κατὰ — 301, 14 ἑξ.

Ἀθάνατος. — ζωὴ 100,35.

Ἄθεοι. Ἐχθροὶ οἱ — 283,24 ἑξ.

Ἀθεότης. — ἀφροσύνη 160,24-28. Δόγματα. — 75,34 ἑξ.

Ἀθροίσματα 44,2.

Ἀθυμία 136,35 ἑξ.

Αἴγυπτος 104,12. 181,19. 187,10. 121,37. 223,26. 231,18. 269,24, 25. Toura — 289 ὑποσμ.

Αἴδιος. — καὶ ἄναρχος ὁ Θεὸς 163, 33 ἑξ. — ὁ Υἱὸς 250,13.

Αἰθιοπία σελ. 187.

Αἷμα. — Χριστοῦ 346,30 ἑξ. — Χριστοῦ ἐθεμελίωσεν Ἐκκλησίαν 110, 29-30. — Χριστοῦ καθαρίζει ἀπὸ πάσης ἀδικίας 193,16 ἑξ. — Χριστοῦ καθαρτικὸν 228,10 ἑξ. Μετάληψις σώματος καὶ — Κυρίου 176,36-177,18. Πίστις ἐν τῷ — 265,10.

Αἱμάν. — ἑρμηνευόμενον «φόβος αὐτῶν» 206,34-35.

Αἵματα. Ἄνδρες — 32,35 ἑξ.

Αἰνεῖν. — τὸν Θεὸν 279,6 ἑξ. — τὸν Κύριον 281,16 ἑξ.

Αἴνεσις. — Θεῷ 194,27 ἑξ. — Θεοῦ 241,4 ἑξ. — καὶ εὐχαριστία 159, 18-20. Εὐχαὶ — 166,14 ἑξ. Γνῶσις καὶ — Θεοῦ 347,18 ἑξ.

Αἶνος. — Θεῷ ὑπὸ δικαίων οὐχ ὑπὸ ἁμαρτωλῶν 116,22 ἑξ. — τῷ Θεῷ 222,1 ἑξ.

Αἱρέσεις 249,27,33.

Αἵρεσις 291,39.

Αἱρετικοὶ 156,12. 257,30. 264,25.

Αἰσχύνη. Ὁ μὴ — αἰσθανόμενος διὰ τὸν Ἰησοῦν 281,1 ἑξ.

Αἴτημα. — πρὸς Θεὸν 236,26 ἑξ.

Αἰτήματα. Πλήρωσις — 88,32.

Αἰχμαλωσία. — Ἰσραηλιτῶν 61,26 ἑξ.

Αἰῶνες σελ. 163.

Ἀκακία 38,9 ἑξ. — καὶ εὐθύτης 126, 24 ἑξ. Περὶ — 105,8 ἑξ.

Ἄκακος 105,3.

Ἀκαρπία. — γῆς ἐξ ἁμαρτιῶν 14, 15-16.

Ἀκατάγνωστον 114,33.

Ἀκηδιᾶν 171,4.

'Ακολουθεῖν. — τὸν Χριστὸν 63,2 ἑξ.
'Ακούειν. — φωνῆς θείας 198,32.
'Ακριβής. — ἡ Γραφὴ 138,17 ἑξ.
'Ακρόασις 150,12. — διδασκαλίας 21,7.
'Ακτημοσύνη 181,20.
"Ακτιστος. Διάστασις οὐσίας — κ.λ. 171,6 ἑξ.
'Ακύλας 81,38. 133,24. 233,5. 260, 26. 274,17.
'Αλαζονεία 38,7. 68,12.
'Αλεξιτήριον 97,18.
'Αλήθεια 167,37. 210,35,38. — ἐκ Θεοῦ 32,25. — μονογενὴς 114,19. — ὁ Χριστὸς 274,30 ἑξ. Διαστροφεῖς — 272,3. "Εξις ζητήσεως — καὶ κάλλος αὐτῆς 158,19-28. "Ελεος καὶ — 104,7 ἑξ. 'Επίγνωσις— 254,30. Θεωρία — ὁ θεῖος φόβος 240,34 ἑξ. Λόγος — λαμπρῶς προφερόμενος 222,10 ἑξ. Μεταστροφὴ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν καὶ — 235,15 ἑξ. Τελείωσις ἐν ἀρεταῖς καὶ γνώσει — 226,9-10. Τὸ λέγειν τὴν — 238,33 ἑξ.
'Αλλαγή. — διὰ Χριστοῦ 226,27-41. — καὶ ἀναβίωσις ἐκ καταστάσεως ἁμαρτίας 227,36 ἑξ.
'Αλλοίωσις. — πιστῶν προελθόντων ἐξ ἐθνῶν ἢ ἐκ περιτομῆς 187,29 ἑξ. 'Απολλύμενοι δι' — 110,24.
'Αλλόφυλοι 105,11.
"Αλυπος 255,39.
'Αμαλὴκ 283,24.
'Αμαρτάνειν 203,14. 252,33 ἑξ. — ἀποφευκτέον ἐστὶ 182,8 ἑξ. — δὶς 158,3-5. — ἐν πράξεσι, λόγοις, λογισμοῖς 163,7 ἑξ. — ἐνεργητικῶς 277,29. — μακρύνει ἀπὸ Θεὸν 199,3. — πρακτικὰ 183,5. Τὸ — πάντων 265,3 ἑξ.
'Αμαρτάνοντες. — ἐχθροὶ βασιλέως Χριστοῦ 141,26 ἑξ. Κολασμὸς — 169,13-33. 'Απόρριψις ὑπὸ Θεοῦ — 158,38.
'Αμαρτάνων 261,15.
'Αμάρτημα. — ἐν λογισμοῖς καὶ ἐν πράξει 214,35.
'Αμαρτήματα 108,35-36. — ἐν κρυπτῷ 105,38-39. Αἴσθησις — 122, 32. Βάρος — ἀναληφθὲν ὑπὸ Σωτῆρος 91,15 ἑξ. Καιρὸς ἀποδόσεως — 125,14 ἑξ. Μετάνοια δι' — 111, 22 ἑξ. Νόσοι ἐκ παθῶν καὶ — 160,19. Τὰ — ἀνίατα, δυσίατα καὶ ἰάσιμά εἰσι 164,4 ἑξ.
'Αμαρτία 186,5. — ἀνθρώπων 134,31. — ἀπομακρύνει ἐκ Θεοῦ 207,21. — ἐν ἐπιγνώσει 156,5 ἑξ. — ἐν κόσμῳ καὶ ἔλευσις Σωτῆρος διὰ σωτηρίαν 60,16 ἑξ. — ἐν συγκαταθέσει ἐν νῷ, ἐν πράξει 122,35 ἑξ. — ἐξ ἀποστροφῆς ἐκ Θεοῦ 98,21. — θάνατος 120,40 ἑξ. — καὶ ἄγνοια Θεοῦ 59,10 ἑξ. — καὶ θάνατος 45,36 ἑξ. 181,38. — καὶ κάθαρσις 157,35 ἑξ. — καὶ κολασμὸς 209, 18 ἑξ. — καὶ μετάνοια 129,31 ἑξ. 174,29-175,9. 188,1 ἑξ. — καὶ προσβολὴ Θεοῦ 216,12 ἑξ. — μεγάλη τίς νοητέα 87,38 ἑξ. — μετάνοια καὶ συγχώρησις 116,1 ἑξ. — νόσος καὶ τρῶσις ψυχῆς 134, 27-28. — τί ἐστι 161,3 ἑξ. 332,6. — συντρίβεται τῷ Κυρίου βραχίονι 52,1 ἑξ. "Αγιοι πεσόντες εἰς — καὶ μετανοήσαντες 157,3 ἑξ. Αἰχμαλωσία εἰς — 61,27 ἑξ. 'Αναισθησία καλῶν ἡγεῖται τῆς — 192,18 ἑξ. 'Αποτελέσματα καὶ ἐνεργήματα — 50,4-52,13. 'Αποφυγὴ — 77,29 ἑξ. 'Αφαίρεσις — κόσμου 293,26. Γνῶσις Θεοῦ καὶ—ἀσυμβίβαστα 60, 23-61,5. Δύναμις κατὰ — 81,8 ἑξ. 'Εξομολόγησις — 115,26 ἑξ. 'Εξομολόγησις ἰδίας — 159,21 ἑξ. 'Επόμενος τῇ — θάνατος 204,2. Ζωὴ καθ' — 186,14. Θάνατος ἑκάστου τῇ ἑαυτοῦ — 125,4 ἑξ. 'Ιλασμὸς — 104,23. Κάκωσις ἡ — καὶ τὰ πάθη εἰσι 112,1 ἑξ. Λύτρωσις ἐξ — διὰ Χριστοῦ ἐπιδημίας 195,25 ἑξ. Μετάνοια ἢ ἐμμονὴ εἰς — 170,6 ἑξ. Νεκρότης, πτωχεία — 47,10 ἑξ. Νίκη καθ' — διὰ θείας βοηθείας 82, 17-83,23. 'Οργὴ διὰ ποιήσαντι — 207,31 ἑξ. Πάντες καὶ οἱ τέλειοι ὑπόκεινται τῇ — 158,11 ἑξ. Πάσης — ἀρχὴ διὰ λόγου γίνεται 130,15 ἑξ. Πράξεις — οὐ παραμένουσι, πράξεις δικαιοσύνης αἰώνιοι εἰσὶ 63,25-35. Πτῶσις εἰς — 116,15 ἑξ. Σάλος ἐξ — 145,32 ἑξ. Συγχώρησις — 114,29 ἑξ. Τιμωρία ἑαυτοῦ δι' — 265,33-266,18. Χριστὸς αἴρων — κόσμου 191,16 ἑξ. 33 ἑξ. Χριστὸς τυθεὶς ὑπὲρ —

ἁπάντων 133,12-19. Ψυχὴ καὶ — 332,4 ἑξ. Ὠδύνησις — 39,1 ἑξ.
Ἁμαρτίαι. — ἀπομακρύνουσι Θεὸν 48, 28 ἑξ. — ἐξ ἀγάπης ἐπισκιάζονται 115,5 ἑξ. — καὶ κολάσεις 73,3 ἑξ. — πρακτικαὶ 72,24 ἑξ. — πρὸς θάνατον 46,6 ἑξ. Ἀκαρπία γῆς ἐξ — 14,15-16. Ἀπώθησις Θεοῦ ἐξ — κ.λ. 139,3 ἑξ. Ἄφεσις — 61,33. 134,2 ἑξ. 157,22 ἑξ. 285,29. 286, 14. 344,36 ἑξ. Ἄφεσις — διὰ Χριστοῦ 192,7 ἑξ. Ἐξάλειψις — ἐκ μετουσίας ἀρετῶν 158,33 ἑξ. Κλίσις πρὸς — 77,37 ἑξ. Κολασμὸς δι' — 75,26. Πάθη καὶ — 190,19 ἑξ. Συγχώρησις — 115,1 ἑξ.
Ἁμαρτωλοί. — ἀπόβλητοι Θεοῦ ἐξ ἀρχῆς 168,23 ἑξ. — πλήττουσι οὐχὶ τοὺς — καὶ σκολιοὺς 125,1 ἑξ. Ἄνθρωπος δολερὸς ἀπαταιὼν καὶ χείρ — 272,16-273,26. Ἀπώλεια — 183,29. Μακροθυμία Θεοῦ πρὸς — 156,14 ἑξ. Ὁδὸς — ὁ διάβολος 25,26 ἑξ. Παγῖδες — 54,18 ἑξ. Τιμωρίαι — 27,29.
Ἁμαρτωλός. — καὶ ἀφροσύνη 189, 13 ἑξ. — παροξύνει Θεὸν 49,32 ἑξ. Βδέλυγμα — θεοσέβεια 194,6 ἑξ. Ἐπίπληξις — 155,29. Θλίψεις — 162,31 ἑξ. Συντριβὴ βραχίονος — 52,26 ἑξ.
Ἀμβακοὺμ 239,32. 299,6.
Ἀμεγέθης 119,19.
Ἄμεμπτον. Τὸ — 19,1-2.
Ἀμετανοησία 165,6.
Ἀμνός. — Θεοῦ 157,21.
Ἄμπελος. Ἰσραὴλ προσαγορευθεὶς — 287,25.
Ἀμυντήριον 81,20. 89,17.
Ἀμὼς 329,17.
Ἀμωσγέτης 218,36. 255,31.
Ἀναβαθμοὶ 261,19 ἑξ.
Ἀναγέννησις. — ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος 194,3.
Ἀναγωγὴ σελ. 18.
Ἀναιρετικός. — λόγος 125,8-9.
Ἀνακαίνισις 36,36-37,4. — ἀνθρώπου 219,11 ἑξ.
Ἀνάληψις. — καὶ ἐν δεξιᾷ καθέδρα 40,32 ἑξ. Εὐαγγελικὸς λόγος μετὰ τὴν — ἠκούσθη πάσῃ τῇ γῇ 279, 21 ἑξ.
Ἀναλλοίωτος 348,2,19. — ὁ Θεὸς καὶ ἄτρεπτος 289,4 ἑξ.
Ἀναμαρτησία 130,31. 141,6. 145,32. 158,17. — Χριστοῦ 91,2 ἑξ. 338. 17 ἑξ.
Ἀναμάρτητος. — ὁ Ἰησοῦς 336,10 ἑξ. 318,5 ἑξ. — ὁ Χριστὸς 218,3. 318,5 ἑξ.
Ἀνανευτικὴ 116,31.
Ἀνανέωσις. — ἐκ σταδίου ἁμαρτίας 227,36 ἑξ.
Ἄναρχος 348,19. — καὶ ἀΐδιος ὁ Θεὸς 163,33 ἑξ.
Ἀνάστασις 40,38. 140,9. 145,17. 191,9. — εἰς ὀνειδισμὸν 112,22 ἑξ. — ἐκ νεκρῶν 67,32. 94,30. — ἐκ νεκρῶν Σωτῆρος 87,5. — ἐν μέλλοντι αἰῶνι 172,6. — καὶ ἐκ δεξιῶν καθέδρα 237,25-239,28. — καὶ κρίσις 26,31-33. — Λαζάρου 305, 8. — νεκρῶν 181,3,7 ἑξ. 184,12 ἑξ. 190,8-10. 205,6. 281,8 ἑξ. 290,16. 333,8. — νεκρῶν καὶ — σαρκὸς 109,9-10. — νεκρῶν ὑπὸ Χριστοῦ 188,24. — σὺν Χριστῷ 28, 33. — σωμάτων 149,7 ἑξ. — Σωτῆρος 41,35. — Χριστοῦ 29,8. 30,30. 67,12. 68,48. 91,17 ἑξ. 95,35 ἑξ. 101,12. 157,21. 183,7 ἑξ. 207,24. 294,13. 301,10 ἑξ. σελ. 335. — Χριστοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν 111,1-4. Ἀποτελέσματα ὑλοφροσύνης καὶ ἀπιστίας εἰς τὴν — 152,19-153,10. Ἐλπὶς — 271,34. Μετὰ τὴν — οὐκ εἰσι βρώματα καὶ πόματα 177, 10. Σταύρωσις καὶ — Χριστοῦ 27, 33 ἑξ.
Ἀνατολαὶ 242,26.
Ἀνδρέας 186,34.
Ἀνδρεία 342,15. — τελεία 139,29. — ὑπομονὴ καὶ νίκη 108,8-11.
Ἄνδρες. — αἱμάτων 32,35 ἑξ.
Ἀνεκτικοὶ 136,25.
Ἄνεμοι. Ἔννοια μεταφορικὴ — 73, 25 ἑξ.
Ἀνεπιστημοσύνη 79,10-11.
Ἀνερμάτιστος 113,35.
Ἀνετικαί. — πόλεις 114,4.
Ἄνθρωποι. — διατὶ κατ' ἀρχὴν μακροχρόνιοι ἦσαν 14,29 ἑξ. Γένεσις — 14,23-27. Δύναμις Θεοῦ βοηθητικὴ — 121,10 ἑξ.
Ἀνθρωποπαθεῖς. — περὶ Θεοῦ ἐκφράσεις 59,31 ἑξ. 118,23 ἑξ. 289, 16 ἑξ.

Ἄνθρωπος. — διχῶς ἐκληπτέος 52, 34 ἑξ. — δολερός, ἁπαταιὼν καὶ χεὶρ ἁμαρτωλῶν 272,17-273,26. — εὐθὺς ὑπὸ Θεοῦ ποιηθεὶς 224, 24 ἑξ. — ἔχων ψυχὴν καὶ σῶμα 41, 10 ἑξ. — ἡμερώνων θηρία 41,23-33. — καὶ Θεὸς ὁ Σωτὴρ 290,20-295,21. — κυριακὸς 352,30. — ναὸς Θεοῦ 217,12 ἑξ. — πρὸ τῆς Σωτῆρος ἐπιφανείας 161,10-28. — σύμμορφος γενόμενος εἰκόνος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 111,15. — συνεγερθείς, συνυψωθεὶς Χριστῷ 28,33 ἑξ. — τρεπτός ἐστι 170,4. Διαβήματα — ὑπὸ Θεοῦ κατευθύνονται 26,15 ἑξ. Ἐλλειπὴς ὁ — 108,18. Ἔσω — 261,4,10. 320,4. Πᾶς — ψεύστης πῶς ἑρμηνευτέον 246,20 ἑξ. Πονηρὸς ἄγγελος παρὼν τῷ — 130,22. Πτῶσις — κατὰ θεοποιΐαν 13, 10-16. Σῶμα ἔμψυχον καὶ λογικὸν — 184,10.

Ἀνισότης 175,4.

Ἄννα 14,11. 201,12. — μήτηρ Σαμουὴλ 243,12.

Ἄνοια 79,10.

Ἀνομία. — εἶδος ἁμαρτίας 115,29 ἑξ. Ἡ — ἑρπιστικὴ καὶ χαμαιπετής ἐστι 167,15. Περὶ τοῦ ἐν — σχολάζοντος 177,19 ἑξ. Πρακτικῶς — καθαρεύουσιν οἱ ἅγιοι 115,38 ἑξ.

Ἀνομίαι. Λύτρωσις ἑξ — 132,7 ἑξ. 265,24 ἑξ. Χείμαρροι — 72,24 ἑξ.

Ἀντακολούθησις 40,20-21.

Ἀντάλλαγμα σελ. 164.

Ἀνταπόδοσις. Ἀρετὴ καὶ — 76,29-77,28. — καὶ δικαιοσύνη 78,5 ἑξ.

Ἀντίγραφα 101,10. 106,4.

Ἀντίληψις. — ὑπὸ Θεοῦ 314,19 ἑξ. 314,37 ἑξ.

Ἀντίοχος. — Ἐπιφανὴς 202,10.

Ἀντίστασις. — εἰς πονηρὸν 221,8 ἑξ.

Ἀντιστήριγμα 76,17.

Ἄνυδρος. — γῆ πῶς νοητέα 275,31 ἑξ.

Ἀνύποιστος 53,35.

Ἀνωλέθριος. — ψυχὴ 134,13.

Ἀνώλεθρος. — ψυχὴ 132,18.

Ἀξιομισθίαι 241,11. 242,11 ἑξ.

Ἀξιώματα. — διάφορα τῇ Ἐκκλησίᾳ 57,1 ἑξ.

Ἀόρατος. — ὁ Θεὸς 348,29.

Ἀπάθεια 139,2. — Ἀβραὰμ 18,33 ἑξ.

Ἀπαρχαὶ 17,20.

Ἀπαταιών. Ἄνθρωπος δολερὸς — καὶ χεὶρ ἁμαρτωλῶν 272,16-273,26.

Ἀπειλὴ 306,40 ἑξ.

Ἀπελπισία 207,15-17.

Ἀπιστία 264,9.

Ἁπλοῦς. — ὁ Υἱὸς 250,13.

Ἀποδείξεις. — περὶ Θεοῦ 348,3 ἑξ.

Ἀποκάλυψις 352,23. — Ἰωάννου 159, 36. — ὀφθαλμῶν διὰ Θείου Λόγου 253,30 ἑξ.

Ἀποκλήρωσις 27,3.

Ἀπολύτρωσις 151,7. 265,8.

Ἀπόνοια 105,11.

Ἀποσπάσματα. — ἑρμηνείας εἰς τὴν Β' Βασιλειῶν ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 21,15-23,28. — ἑρμηνείας εἰς τὴν Ἔξοδον ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 19,25-21,14. Ἐξ ἑρμηνείας — εἰς στίχους τινας Ψαλμῶν Θ', Κ', ΝΣ', ΝΖ', ΝΗ', ΝΘ', Ξ', ΞΕ', ΞΗ', Ο', ΟΘ', ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 283,1-288,8. Ἑρμηνευτικὰ — εἰς τὴν Γένεσιν ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 11,1-19,23.

Ἀποστολική. — ἐπιστολὴ 181,20.

Ἀπόστολοι 134,33. 184,30. 185,23. 186,23. 199,34. — ἀδελφοὶ Χριστοῦ 340,17 ἑξ. — ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι λαῶν 147,29 ἑξ. — ἄρχοντες τῶν τε ἐθνῶν καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς 147,7 ἑξ. — δώδεκα καὶ ἑβδομήκοντα ἀδελφοὶ Χριστοῦ 340, 19 ἑξ. — καὶ Ἐκκλησία 233,20 ἑξ. — ὀστᾶ Χριστοῦ 94,9. — σκανδαλισθέντες 213,17. — ταραχθέντες τῇ καρδίᾳ 237,2 ἑξ. Δύναμις — 230,15-20. Δώδεκα θρόνοι — 261, 34. Θλίψεις — καὶ προφητῶν 44, 37 ἑξ. Παράδοσις — 234,13. Πνεῦμα Ἅγιον καὶ — εἰς τὰ ἔθνη 146, 16 ἑξ. Τὸ βασιλεύειν τῶν — 172,16.

Ἀποταξάμενοι 144,17.

Ἀποχώρησις 11,7.

Ἀπραξία 126,25.

Ἀπροοράτως 46,28.

Ἀπροσεξία 88,10.

Ἀπροστασίαστος 50,6.

Ἀπρόσωπος 152,29.

Ἀπώθησις. — Θεοῦ ἐξ ἁμαρτιῶν κ.λ. 139,3 ἑξ.

Ἀραχνὶ 37,23.

Ἀργύριον. — καὶ χρυσίον πῶς νοητέα 185,3 ἑξ.

Ἄρειος 203,25.

'Αρεταὶ 59,24. 205,17,24. 210,11. 211,6. 228,17. 251,12. 253,24. 278,2,12. — ἠθικαὶ 276,15. — ποτίζουσι νοῦν καταψύχουσι πάθη 185,17. — πρακτικαὶ 40,15 ἑξ. 180,23. Αἱ κατ' εἶδος — 98,38. 'Εξάλειψις ἁμαρτιῶν ἐκ μετουσίας — 158,33 ἑξ. Θελήματα Θεοῦ αἱ — 64,2 ἑξ. Πηγὴ — ὁ Θεὸς οὐκ οὐσία 228,24. Τελείωσις ἐν — καὶ γνώσει ἀληθείας 226,9-10. Ψυχὴ δεκτικὴ — 102,3.
'Αρετὴ 12,27-29. 68,20. 109,23. 160, 14,18. 198,13. 199,2. 200,24. 204, 26. 251,7. 257.4. 263,1. 265,12. 273,26. 278,4. 299,33. 329,26. — ἀκροτάτη 275,4. — γενικὴ 98,38. — γενικὴ καὶ ἀρεταὶ κατ' εἶδος 261,7 ἑξ. — γνῶσις Θεοῦ καὶ ζωὴ 192,1 ἑξ. — διανοητικὴ 234,29. — διανοητικὴ καὶ πρακτικὴ 31,19. — διά πασῶν τῶν ψυχῆς δυνάμεων 222,6-7. — ἐκ Θεοῦ 80,14 ἑξ. — ἐπιτυγχάνεται θεία συνεργείᾳ 157,8. — ἠθικὴ εἰς Χριστὸν πιστευσάντων ἐθνῶν 182,25. — καὶ αἶνος Θεοῦ 116,22 ἑξ. — καὶ ἀφθαρσία 46,14 ἑξ. — καὶ εὐσέβεια σοφοῦ ἀτιμία ἐκπεσόντων 173,35 ἑξ. — καὶ θεωρία 125,28 ἑξ. — καὶ πρὸς τὰ πρόσω 134,15 ἑξ. — κατ' ἐνέργειαν 312,19. — ὁσίων μιμητέα 78,12-36. — πρακτικὴ 20,2. 76,35. 186,18. σελ. 221. 303,6 ἑξ. — τελεία 105,1. 315,11. — τελειοτάτη καὶ γνῶσις Θεοῦ 148, 7. 'Αγαθοὶ οἱ — κεκτημένοι 262, 35. 'Ανταπόδοσις καὶ — 76,29-77, 28. Βασιλεύειν δι' — 141,14 ἑξ. Διάβασις ἀπὸ κακίας εἰς — κ.λ. 132,26-34. Διαβήματα εἰς — 82,1 ἑξ. Εἴδη — 300,36. Ἔργα ἐξ — 306,3. 'Ερημία — 200,16. Θεοποίησις κατ' — 203,32. Θλίψεις δι' ἄσκησιν — 107,30 ἑξ. Καταπίπτοντες ἐξ — εἰς κακίαν 160,10 ἑξ. Κατάστασις — ναὸς Θεοῦ 4,4 ἑξ. Κίνησις σὺν — 224,15 ἑξ. Κοινωνία τῇ — 84,18. Κρυπτὸν ἐπὶ τελείᾳ — 96,38. Μετακίνησις ἐκ κακίας πρὸς — πιστῶν 146,2 ἑξ. Μεταστροφὴ ἐκ κακίας εἰς — καὶ ἀλήθειαν 235,15 ἑξ. Μετεωρισμὸς ἐν — 147,38. Ὁδὸς — καὶ νόμος ὁ Χριστὸς 107,15 ἑξ. Ὁδὸς πράξεως — 226,5. Οἰκείωσις ψυχῶν δι' — 338,16. Ὁ κατορθῶν — 198,37. Πονεῖν ὑπὲρ — 136,24. Σαλεύεται ὁ ἐξ — εἰς κακίαν μεταπίπτων 173,11 ἑξ. Τελειότης κατ' — 132,30. Ὑπόκρισις ἐν — 307,29. Ὕψωσις ἐν — 204,10 ἑξ. Ὕψωσις κατ' — καὶ ἁγιότητα 39,35-38.
'Αριθμός. Ἔννοια — ΚΗ' Ψαλμοῦ 109,22 ἑξ.
Ἄρκυες 54,19. 70,24.
Ἁρπαγή. — ἁγίων ἐν νεφέλαις 209,4 ἑξ.
Ἄρτος. — ἀληθινὸς 331,21. — ζωῆς 120,11 ἑξ. 124,21. 346,29 ἑξ. — οὐράνιος 111,34. — σὰρξ Χριστοῦ 260,33-38.
'Αρχάγγελος. Οὐκ — ὁ Χριστὸς 142, 23.
'Αρχή. — μία οὐ δύο 52,8.
'Αρχιερεύς. — ὁ Χριστὸς 324,31. Χριστὸς — 212,8.
'Αρχιεταῖρος 37,23.
Ἄρχοντες. Διασκέδασις βουλῶν ἐθνῶν καὶ — 118,9 ἑξ. Σεβασμὸς πρὸς — 153,20-25.
Ἄσαρκοι. — δυνάμεις 47,13.
'Ασὰφ 153,18.
'Ασέβεια. Κακία καὶ — πρακτικὴ 197,21 ἑξ.
'Ασεβεῖς 70,12-72,2. — μεγαλορρήμονες καὶ μεγαλοφρονοῦντες 56, 9 ἑξ. Δίκαιοι ἐξ — γενόμενοι 148, 35-149,6.
'Ασεβής. — εἰς Θεὸν 56,1 ἑξ. Κρίσις δι' — καὶ διὰ δίκαιον 54,5-17. Τόπος — οὐχ εὑρίσκεται 126,14 ἑξ.
Ἄσμα. — ᾀσμάτων 143,14. 180,24. 212,4. 231,6. — Θεῷ 219,18 ἑξ. — καινὸν Καινῆς Διαθήκης 280, 30 ἑξ.
'Ασύνθετος. — φωνὴ 175,13.
'Ασυνύπαρκτα 183,34.
'Ασφάλεια. — ὑπὸ Θεοῦ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν 173,21 ἑξ.
'Ασχημοσύνη 314,9 ἑξ.
'Ασώματος 329,1. — ὁ Θεὸς 348,18.
'Ατάραχος 256,1.
Ἄτεχνος 152,29-30.
'Ατιμία. 'Αρετὴ καὶ εὐσέβεια σοφοῦ — ἐκπεσόντων 173,35 ἑξ.
Ἄτρεπτος. — ἡ ψυχὴ Χριστοῦ 338,19 ἑξ. — ὁ Θεὸς 348,2. — ὁ Θεὸς

καὶ ἀναλλοίωτος 289,4 ἑξ. — ὁ Θεὸς Λόγος 66,17.
Ἀτυφία 111,36. 269,38.
Ἄτυφος 47,21.
Αὐστηρός. — βίος 110,12.
Αὐτεξούσιοι. Τρεπτοὶ καὶ — οἱ ἄνθρωποι 214,9-10.
Αὐτεξούσιον 123,8. — ἀνθρώπου 26, 35 ἑξ. 131,33 ἑξ.
Αὐτοκέλευστος. — προθυμία 162,20.
Αὐτοτελής. — ἁγνεία 141,4.
Αὐτοτιμωρία 265,33-266,18.
Ἄφεσις. — ἁμαρτιῶν 61,33.
Ἀφθαρσία 200,8.10. — ἡ ἀγάπη πρὸς Ἰησοῦν 227,20. — καὶ ἀρετὴ 46, 14 ἑξ.
Ἀφιερωθέντες. — τῷ Θεῷ 217,19.
Ἀφροσύνη. Ἁμαρτωλὸς καὶ — 189, 13 ἑξ.
Ἀχιμέλεχ 106,17.
Ἀχυρμία 80,21.

Βαβυλὼν 119,13. 139,8. 239,32,33. Ἐπάνοδος Ἰουδαίων ἐκ — 180, 33 ἑξ.
Βάπτισμα 202,15-19. 285,29. — ἅγιον 163,41,137,2.
Βαπτιστὴς 171,10.
Βάρεις. — λεγόμεναι οἰκίαι μεγάλαι 262,3.
Βάρις 142,2.4. 149,36. 150,2.
Βαρνάβας 43,17.
Βασιλεία. — αἰώνιος 278,31 ἑξ. — ἐν Χριστῷ 172,13 ἑξ. — Κυρίου 52, 6 ἑξ. — μαθητῶν καὶ πιστῶν Χριστοῦ 186,34 ἑξ. — οὐρανῶν 62,12. — Υἱοῦ 277,19 ἑξ. Θρόνος ἕτερος Χριστοῦ — οὐχ ὑφίσταται 218,13 ἑξ. Κληρονομία — οὐρανῶν ὑπὸ τίνων γενήσεται 351,24 ἑξ. Τὸ μόνιμον τῆς — Θεοῦ 110,16.
Βασιλεῖαι. Ἀποσπάσματα ἑρμηνείας εἰς τὴν Β′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 21,15-23,28. Βίβλοι — 106,11. 115,22. Βίβλος — 14,11.
Βασίλειος 111,9. 118,9. 145,11. 150, 25.
Βασιλεῖς. — οἱ κατὰ Θεὸν βασιλεύσαντες ὡς ὁ Ἀβραὰμ 148, 33 ἑξ.
Βασιλεύειν 285,11. — διὰ πραότητος καὶ δικαιοσύνης ἤτοι δι' ἀρετῆς 141,14 ἑξ.
Βασιλεύς. — βασιλευόντων 141,39. σελ. 142. σελ. 143. — διηνεκὴς ὁ Χριστὸς 208,28. — δόξης ὁ Χριστὸς 102,17-29. — λογισμῶν 142,37 ἑξ. — ὁ Σωτὴρ 292,1 ἑξ. — ὁ Χριστὸς σελ. 294. σελ. 295. 324,32. Δύναμις ἐν ᾗ ὁ — Σωτὴρ εὐφραίνεται 295,24-297,26. Χριστὸς — 212,8.
Βδελυγμία. — ἀδικίας 260,15.
Βεθὴλ 18,4.
Βέλη. — κηρύττοντα 201,23-24. — λογικὰ 127,4-23.
Βηθλεὲμ 106,11. 290,37.
Βίβλος. — λέγεται οὐρανοῦ καὶ γῆς 14,23-24.
Βίος. — ἀκηλίδωτος 185,33. — θεωρητικὸς 40,18. — θεωρητικὸς καὶ πρακτικὸς 86,9 ἑξ. 342,11. — παρὼν πονηρά ἐστιν ἡμέρα 134,22. — πρακτικὸς καὶ — θεωρητικὸς 29,31 ἑξ. Βοήθεια Θεοῦ εἰς θλίψεις καὶ πίκρας βίου 99,3 — Πρᾶξις καὶ θεωρία ἐν — 40,2-27. Σκυθρωπὰ — 318,12 ἑξ.
Βοήθεια. — ἀνθρώπῳ 94,27 ἑξ. — ἐκ Θεοῦ 325,1 ἑξ. — Θεοῦ εἰς ἐπιβουλὴν ἐχθρῶν 248,23 ἑξ. — Θεοῦ εἰς θλίψεις κ.λ. πίκρας βίου 99,3. — παρὰ Θεοῦ τῷ Χριστῷ 335,22 ἑξ.
Βοηθός. — Κύριος 111,18 ἑξ. — ὁ Θεὸς ἀνθρώποις 244,5 ἑξ.
Βολωνία 285 ὑποσμ.
Βουλαί. — μὴ σταθεραὶ 312,30 ἑξ.
Βουλεύματα 123,2.
Βουλή. — Θεοῦ ἀμετάτρεπτος 208,26. — Κυρίου 118,11. Πληροῦν τὴν Θεοῦ — 88,17 ἑξ.
Βούλημα 133,27. — ἀληθείας 155,36. — Πατρὸς 321,37.
Βούλησις. — Πατρὸς 29,24.

Γαλαάδ. — ἑρμηνευόμενος μετοικισμὸς 235,13 ἑξ.
Γαλάται. Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς — 43,20. 268,7.
Γαλεάγρα 341,27.
Γενεά. — ἐρχομένη πῶς νοητέα 353, 3 ἑξ.
Γένεσις 54,16. 55,4. 57,10. 119,5. 184,34. Ἑρμηνευτικὰ ἀποσπάσματα εἰς τὴν — Διδύμου Ἀλεξανδρέως 11,1-19,23.

Γέννησις. — Χριστοῦ ἐκ Παρθένου Μαρίας 92,11-29. Γενόμενα κατὰ — Χριστοῦ 195,5 ἑξ.
Γεννητός. Οὐ — ὁ Χριστὸς 142,18-26.
Γεωμετρικόν. — σχοινίον 65,3-4.
Γῆ. Ἀκαρπία — ἐξ ἁμαρτιῶν 14, 15-16.
Γῆρας. — ἀκηλίδωτον 302,1 ἑξ.
Γλῶσσα. — ἔσω κινοῦσα τὴν ἔξω — 131,3 ἑξ. Κολλᾶσθαι τὴν — τῷ λάρυγγι πῶς νοητέον 329,8 ἑξ.
Γλωσσολαλιὰ 281,25 ἑξ.
Γνόφος 73,20. — καὶ ἀκαταληψία ὡς πρὸς τὸν Θεὸν 220,8-18.
Γνώμη. — ἐκκλησιαστικὴ 33,8-9. 149, 21 ἑξ.
Γνῶσις 166,10. — εἰλικρινὴς 111,25. — θεία 147,38. 161,30. — θεία καὶ ἀνομία ἀσυμβίβαστα 60,23-61,5. — θείων 144,10 ἑξ. — Θεοῦ 139,2. 188,34. 195,1. 198,1 ἑξ. 198,27 ἑξ. 270,26. 271,22. — Θεοῦ αἰώνιος ζωὴ 302,35 ἑξ. — Θεοῦ ἄμετρος καὶ ἄβυσσος 230,9 ἑξ. — Θεοῦ ἀρετὴ καὶ ζωὴ 192,1 ἑξ. — Θεοῦ ζήτησις Θεοῦ καὶ ἐλπὶς 44,28-45,5. — Θεοῦ καὶ ἀρετὴ τελειοτάτη 148,7. — Θεοῦ καὶ γνόφος 22,22-23. 73,20. — Θεοῦ καὶ τήρησις ἐντολῶν 59,9. — Θεοῦ καὶ φωτισμὸς 57,27-58,9. — καὶ αἴνεσις Θεοῦ 347,18 ἑξ. — πονηροῦ καὶ ἀγαθοῦ 13,18. — ὑπερφυὴς Θεοῦ 28,37 ἑξ. — ψευδώνυμος 75, 38. 125,13. 160,14 ἑξ. 187,8. Εὐφροσύνη ἐθνῶν ἐκ — Θεοῦ 182,33-35. Πλῆθος — 14,4. Φῶς — 160,20. 210,20. Φῶς — ὁ θεῖος λόγος 220, 27 ἑξ. Χερουβὶμ ἑρμηνευόμενον πληθυσμὸς — 22,29. 73,23. Χρηστότης, παιδεία, — 256,20.
Γολιὰθ 118,41.
Γόμορρα 55,5. 163,22. 191,25.
Γράμμα. Διαστολὴ πνεύματος ἀπὸ τοῦ — 184,39.
Γραφαὶ 30,9.31. 40,2. 42,19. 53,14. 54,15. 94,16.17. 117,3. 128,3. 143,1. 148,19. 239,13. 263,21. 290,10. 293,38. 301,25.29. 314, 5.24. — Ἑβραϊκαὶ 299,4. — θεῖαι 184,25. 257,29. 267,28. — θεῖαι καιναὶ καὶ παλαιαὶ 259, 23. — θεόπνευστοι 180,18. 216, 21. — Παλαιὰ καὶ Καινὴ 216,31. Διαβολὴ — 168,35 ἑξ. Διάνοια — μυστικὴ καὶ πνευματικὴ 26,22.
Γραφεύς. — ὁ θεῖος Λόγος πῶς νοητέος 140,27 ἑξ.
Γραφὴ 12,5. 25,12. 30,20. 31,31. 32, 11. 39,26. 41,17. 42,4. 49,18. 54,34. 56,31. 74,22. 78,19. 84, 28. 86,26. 91,3. 94,20. 105,14. 115,11. 123,3. 131,18. 132,26. 135,28. 138,17. 144,5. 145,23. 165,13. 169,30. 183,3. 185,4. 188,26. 200,6. 201,11. 211,8. 213,15.33. 218,26. 233,16. 243, 12. 245,12. 254,34. 262,19. 289,3. 291,4. 292,17. 295,30. 312,6. 324,2. 327,35. 329,10. 347,7. — θεία 149,16. — θεόπνευστος 75,1. 133,20. 136,1. 287,8. 334,10. — Παλαιὰ 86,17. 137,5. 201,28. 278,21. 292,7. Ἀκριβὴς ἡ — 138,17 ἑξ.
Γραφὴ (φιλολογικὴ) 71,38.
Γύμνωσις. — ἐκ τοῦ θείου Πνεύματος 158,40.
Γυνή. — ἀγαθή, μερὶς ἀγαθὴ 263, 35-36.
Δαίμονες 199,25. — ἐμποδίζουσι μετάνοιαν 129,20 ἑξ. — πονηροὶ 248,26. — πονηροὶ κραταιοὶ 162,8. — ταράττονται κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ 145,36 ἑξ. Χριστὸς ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ἐκ — 101,13 ἑξ.
Δάκρυα 136,24. — καὶ θλίψεις 246, 1 ἑξ.
Δαμασκός. Δύναμις — 322,21.
Δανείζειν. — ἄνευ τόκου καὶ πνευματικῶς 63,36 ἑξ.
Δανιὴλ 19,9. 158,23. 239,31.34. 252,1. 261,33. — ἐν λάκκῳ λεόντων 41,29.
Δαυὶδ 19,23. 25,12.31. 28,26. 29, 20.32. σελ. 30. 64,3. 68,5.15. 72, 20.23. σελ. 85. 89,2. 90,32. 96, 4. σελ. 106. σελ. 110. σελ. 130. 156,29.36. 157,17. 158,27. 160,5. 170,14. 171,17. 178,13. 196,12. σελ. 208. 212,5.33. 219,12.33. 225,1. 235,27. σελ. 246. 247,3. 261,32.33. 263,6. 265,32. σελ. 266. σελ. 267. 274,23. 280,33. 291,18. 295,17. 296,19. 310,13. 314,3. 352,33.
Δέησις 82,35. 120,28. 170,12. 260,27 ἑξ. 346,13. — ἐν θλίψεσι 248,5-20.

— περὶ σωτηρίας 193,23. — χειλέων δικαίου 298,21 ἑξ. — Χριστοῦ ὑπὲρ ἡμῶν 344,32-345,29. Περὶ — τῷ Θεῷ καὶ περὶ προσευχῆς 224,33-225,13.
Δειλία 260,8.
Δειλιᾶν 61,12-25.
Δεισιδαίμονες 183,13.
Δεισιδαιμονία. — ὑπερβολὴ εὐσεβείας ἐστὶ 306,21.
Δεκὰς σελ. 11.
Δεκάτη 11,15. 19,21. 117,5. 172,39.
Δεκάχορδον. — ψαλτήριον 117,1.
Δεξιά. — Σωτῆρος 311,7-12. — ὑψίστου ὁδηγὸς 141,19 ἑξ. — χεὶρ 310,7 ἑξ.
Δευτερονόμιον 154,5. 302,26.
Δημηγορεῖν 68,5.
Δήμιοι. — χεῖρες δεξιαὶ δικαστῶν 310,18.
Δημιουργία. — σύμπαντος 226,11 ἑξ. Θειότης καὶ — 20,32-33.
Δημιουργικός. — Λόγος 118,7. — τὸ Ἅγιον Πνεῦμα 117,20.
Δημιουργὸς 182,15. 348,1. — κτίσεως 210,3 ἑξ. — πάντων ὁ Θεὸς Λόγος 103,18 ἑξ.
Δῆμος 37,21.
Διαβάλλειν. Ἀποτολμῶντες — τὰς Γραφὰς 168,35 ἑξ.
Διαβήματα. — εἰς ἀρετὴν 82,1 ἑξ.
Διάβολος 124,28 130,22. 160,6. 204, 3. 271,37. 273,3. 283,5. 336,30. — διώκτης 275,11 ἑξ. — εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἵσταται 236, 25. — ἐχθρὸς 103,33. — ἐχθρὸς Θεοῦ καὶ Χριστοῦ 199,24 ἑξ. — θάνατος 186,6 ἑξ. — καὶ ἐχθροὶ ψυχῆς 94,3 ἑξ. — κράτος θανάτου ἔχων κατηργήθη 146,24 ἑξ. — λέων 339,2 ἑξ. — ὁ βορρᾶς 148, 19 ἑξ. — ὁδὸς ἁμαρτωλῶν 25,26 ἑξ. — χεὶρ βλαπτικὴ 310,19 ἑξ. — ὠρυόμενος 93,14 ἑξ. Ἀποτελέσματα — καὶ ἐνεργήματα ἁμαρτίας 50,4-52,13. Δουλεία εἰς — ἀνθρώπου καὶ ἀδυναμία αὐτοῦ καὶ λύτρωσις ὑπὸ Χριστοῦ 150,31-152, 18. Ἐνέργειαι — κατ' ἀνθρώπου 48,1-25. Μὴ δίδειν τόπον τῷ — 126,21. Νίκη Χριστοῦ κατὰ — καὶ ἀνακειμένων δυνάμεων 90,12-21.
Διάθεσις. — ἀνθρώπου 69,5. — διὰ κακὸν 197,25 ἑξ. — κατὰ προσευχὴν 154,24.
Διαθῆκαι. — Θεοῦ 284,5.
Διαθήκη. — βεβαιωθεῖσα τῷ Χριστοῦ αἵματι 104,14. — διὰ στόματος 155,31. — Θεοῦ 156,8. 258, 31 ἑξ. — Καινὴ 25,4. 36,38. 90, 35.38. 117,9. 219,16. 222,13. 233,5.7. 239,38. 240,10.13. 314,4. 315,20. — Καινὴ καὶ — Παλαιὰ 86, 17-18. 287,17-18. — Παλαιὰ 239, 36. — Παλαιὰ καὶ Καινὴ 179,33-34. 184,36. — Χριστοῦ διὰ πιστοὺς 104,8-30. Ἅσμα καινὸν Καινῆς — 280,30 ἑξ. Βεβήλωσις — Θεοῦ καὶ κολασμὸς 164,13-23,33 ἑξ. Θυσία Καινῆς — ἡ Εὐχαριστία 233, 2 ἑξ. Τὸ ἔργον Χριστοῦ ἐν Καινῇ — προδιετυπώθη ἐν Παλαιᾷ — 230,30-240,33.
Δίαιτα 190,6.
Διακονία. Ἄγγελοι εἰς — ἀποστελλόμενοι 352,10 ἑξ.
Διάκονοι. — τοῦ Εὐαγγελίου 192,10.
Διάκρισις. Φωτισμὸς πρὸς — πνευμάτων ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ 170,26 ἑξ.
Διάλεκτος. — Ἑβραϊκὴ 299,25-27.
Διάληψις 86,19. 119,32.
Διαλογισμοί.— Θεοῦ πῶς νοητέοι 133,4 ἑξ.
Διανοεῖσθαι 128,22.
Διανοούμενος 84,28.
Διασπορά. — Ἑβραίων 139,15 ἑξ.
Διάστασις. — οὐσίας ἀκτίστου 171, 6 ἑξ.
Διαστολὴ 53,7.
Διαστροφεῖς. — ἀληθείας 272,3.
Διάταξις. — εὐαγγελικὴ 184,30.
Διάψαλμα 46,35. σελ. 47. σελ. 299.
Διδασκαλία. — Ἐκκλησιαστικὴ 33,8-9. 149,33. — Χριστοῦ πολυειδὴς καὶ πολύτροπος 143,4-5.
Διδάσκαλος 127,17.
Δίδυμος 42,23. 43,35. 101,28.31. 106,2. 118,9. 122,29. 140,12. 145,23. 150,25. 153,12. 160,29. Ἀποσπάσματα ἑρμηνείας εἰς τὴν Β' Βασιλειῶν ὑπὸ — Τυφλοῦ Ἀλεξανδρέως 21,15-23,28. Ἀποσπάσματα ἑρμηνείας εἰς τὴν Ἔξοδον ὑπὸ — Τυφλοῦ Ἀλεξανδρέως 19,25-21,24. Ἐξ ἑρμηνείας ἀποσπάσματα εἰς στίχους τινὰς Ψαλμῶν Θ', Κ', ΝΣ', ΝΖ', ΝΗ',

ΝΘ′, Ξ′, ΞΕ′, ΞΗ′, Ο′, ΟΘ′, ὑπὸ — Ἀλεξανδρέως 283,1-288, 8. Ἑρμηνεία εἰς Κ′ Ψαλμὸν ὑπὸ — Ἀλεξανδρέως (Ἐκ χειρογράφων Toura) 289,1-313,36. Ἑρμηνεία εἰς ΚΑ′ Ψαλμὸν ὑπὸ — Ἀλεξανδρέως (ἐκ χειρογράφων Toura) 314,1-353,36. Ἑρμηνευτικά ἀποσπάσματα εἰς τὴν Γένεσιν ὑπὸ — Τυφλοῦ Ἀλεξανδρέως 11,1-19,23. Ὑπόμνημα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς ὑπὸ — Ἀλεξανδρέως (ἐκ χειρογράφων Toura) 219,1-353,36.
Δικάζειν. Ἐξουσία τοῦ — 153,23.
Δικαία. Ἐπιθυμία ψυχῆς — 298,9 ἑξ.
Δίκαιοι 278,20. — αἰνοῦσι Κύριον 116,22 ἑξ. — εἰς κόλπον Ἀβραὰμ 122,1 ἑξ. — ἐξ ἀσεβῶν γενόμενοι 148,35-149,6. — καὶ σοφοὶ πῶς ἐνομίσθησαν 194,18-20. Γενεὰ — 61,13 ἑξ. Δύναμις — 242,7 ἑξ. Εὐχαὶ — 299,2. Θλίψεις — 28, 20 ἑξ. 30,11 ἑξ. Προσευχαὶ — εἰσακουόμεναι 31,30 ἑξ. 107,10 ἑξ. Σκηναὶ — 250,19 ἑξ. Υἱοὶ — ἀνδρῶν 229,15 ἑξ.
Δίκαιος 338,21. — ἀναμιμνήσκεται Θεοῦ κριμάτων 255,37 ἑξ. — διώκων τὸ δίκαιον ἀπολήψεται στέφανον 283,14 ἑξ. — ἐγκαταλελειμμένος 125,20. — θλιβόμενος καὶ μισούμενος 76,6 ἑξ. — ὁ Θεὸς 277,36. — ὁ Χριστὸς 235,12. Ἐπιθυμία — ἀγαθὴ 227,35. Κρίσις διὰ — καὶ δι' ἀσεβῆ 54,5-17. Ξύλον ζωῆς καὶ — 26,5 ἑξ. Πρόσωπον — εὐφραινόμενον 308,26.
Δικαιοσύναι 55,26.29.
Δικαιοσύνη 33,32. 68,14. 77,15. 108, 24. 111,29. 112,15. 115,23. 123, 10 ἑξ. 134,4. 154,19. 159,17. 182,1. 193,11 ἑξ. 194,36. 211, 16.19. 229,19.22. 251,6.16. 292, 34. 329,23. 338,22. 349,28 ἑξ. — ἀγαθὴ καὶ κρῖμα 168,16 ἑξ. — ἡ διὰ πίστεως 159,29 ἑξ. — θεία 195,4. — Θεοῦ 33,39. 38,16 ἑξ. 98,3. — Θεοῦ κ.λ. 221,2 ἑξ. — καλεῖται ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ 221, 19 ἑξ. — οἰκτιρμοὶ καὶ ἔλεος Θεοῦ 245,12 ἑξ. — οὐκ ἀπόλλυται 183, 20. — σπαρεῖσα ὑπὸ Ἰησοῦ 220, 2 ἑξ. — τὰ Θεοῦ κρίματα 256,32. — Χριστοῦ 305,29 ἑξ. Ἀνταπόδοσις καὶ — 78,5 ἑξ. Βασιλεύειν διὰ — καὶ πραότητος ἤτοι ἀρετῆς 141,14 ἑξ. Δύναμις — 296,1. Ἐκ πάντων ἐθνῶν δεκτὴ ὑπὸ Χριστοῦ οἱ ἐργαζόμενοι — 147,7-15. Ἔνδυσις — ὑφ' ἱερέων 266,37 ἑξ. Ἐπακούειν ἐν τῇ — τὸν Θεὸν 274, 34 ἑξ. Εὐαγγελισμὸς — 133,40. Ζῆν ἐν τῇ — Θεοῦ 276,20 ἑξ. Ζῆν τῇ — 255,19 ἑξ. Ἥλιος — 111,6. 196,21. 197,1. 212,35. 215,19. 242,24. 244,32. 258,27. 303,25. 314,4. Ἥλιος — ὁ Σωτὴρ 86,36-87, 16. Κρίματα — Θεοῦ 258,36. Κρίσις καὶ — 122,29. Κρίσις οἰκουμένης ἐν — 44,17 ἑξ. Πεῖνα καὶ δίψα — 346,32 ἑξ. Πράξεις — μένουσαι 63,29 ἑξ. Στέφανος — 227,24 ἑξ. Σποραὶ καὶ γεννήματα — 180,11 ἑξ. Τρίβοι — τρίβοι ἀρετῆς 98,31-99,2.
Δικαιώματα. — Θεοῦ 77,19 ἑξ. 260, 39. 261,1. — καὶ κρίματα Θεοῦ 253,39 ἑξ. Διδάσκειν τὰ Θεοῦ — 254,38 ἑξ. Φύλαξις — Θεοῦ 253,3 ἑξ. 25 ἑξ.
Δικαίωσις 260,1. — δωρεὰν καὶ χάριτι διὰ πίστεως 275,8.— ἐνώπιον ἀνθρώπων ἢ — ἐνώπιον Θεοῦ 83,24-84,30. Ὕψωσις Χριστοῦ ἐν σταυρῷ διὰ — 235,10 ἑξ.
Δικασταὶ 310,18.
Δίκη. — ἁμαρτωλοῖς 269,22.
Διορατικὸν 321,28. — γένος 243,26.
Διορατικὸς 108,26. — νοῦς 265,20. Νοῦς — ἑρμηνευόμενον τὸ Ἰσραὴλ 265,20.
Δίψυχος 84,24.
Διωγμοί. — κατὰ Χριστιανῶν ὑπ' ἐθνῶν 154,30-155,6. — πιστῶν Χριστοῦ 93,20 ἑξ. — Χριστιανῶν 29,15 ἑξ. 213,10. Δύναμις Θεοῦ ἐν — 250,30 ἑξ. Ὑπομονὴ εἰς — 249,11 ἑξ.
Διώκτης. — ὁ διάβολος 275,11 ἑξ.
Δόγμα 232,3.
Δόγματα 158,29. 161,38. 225,15. — ἄθεα 89,37 ἑξ. — ἀθεότητος 75, 34 ἑξ. 119,1. — ἀληθείας 77,4. 120,16. 149,33. 231,13. 249,6. 267,28. — ἀληθείας ὄρη ὑψηλὰ 262,27 ἑξ. — ἀληθῆ 107,24. — ἀληθῆ προσομοιαζόμενα πρὸς ὀστᾶ 121,27 ἑξ. — εὐαγγελικὰ 263,9.

— εὐσεβείας 149,37. — εὐσεβῆ 210, 11. — καὶ κανόνες Ἐκκλησίᾳ προσκυνητὰ 110,8-10. — καὶ κανόνες Ἐκκλησίας 105,25-26. — ὁστᾶ ψυχῆς 137,25 ἑξ. Ἀκρίβεια εἰς τὰ — τῆς εὐσεβείας 49,7. Ὀρθότης — 202,13. Τό διάφορον τῶν — 147,18.
Δοκιμασία. Πειρασμοὶ καὶ — 279, 34 ἑξ.
Δοκιμή. — πίστεως 202,5-7.
Δολιότητες 129,1.
Δόξα. — θεία 149,16 ἑξ. — Θεοῦ 86,2-87,15. — Θεοῦ ὁ Μονογενὴς Υἱὸς 20,25. — καὶ μεγαλοπρέπεια πῶς νοητέα 305,36-307,6. — Κυρίου 234,34 ἑξ. — Κυρίου ὀπτανομένη 175,31-176,21. — μέλλουσα ἀποκαλυφθῆναι 175,22 ἑξ.
Δοξάζεσθαι. — ὑπὸ Θεοῦ πῶς νοητέον 175,31-176,21.
Δοξάρια 216,29.
Δοξολογεῖν 252,22.
Δοξολογία 179,23. 268,6.13 ἑξ. — Θεῷ 281,30 ἑξ. — πρὸς Θεὸν 58, 29 ἑξ. Ὅρασις προγνωστικὴ καὶ — πρὸς Θεὸν 42,23 ἑξ.
Δόσις. — ἐξ ἀγαθῶν 175,27.
Δουλεία. — ἀνθρώπου τῷ διαβόλῳ καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ λύτρωσις ὑπὸ Χριστοῦ 150,31-152,18.
Δοῦλος. — Θεοῦ ἢ — ἁμαρτίας 259, 4 ἑξ.
Δυαλισμός. — αἱρετικῶν 292,10 ἑξ.
Δυνάμεις. — θεῖαι δι' οὐρανοῦ ἄνω συμβολιζόμεναι 154,2-12. — Θεοῦ 284,24. — Θεοῦ ἔφοροι καὶ ἐποπτικαὶ 53,29-30 ἑξ. — Θεοῦ ὀφθαλμοὶ καλούμεναι 120,26 ἑξ. — πονηραὶ 92,39 ἑξ. 287,30 ἑξ. — πονηραὶ πανοῦργοι 178,4 ἑξ. — πονηραὶ ἐχθροὶ 37,6. — πονηραὶ καὶ βλαπτικαὶ 272,30. — πρακτικαὶ 263, 33. — σκεπαστικαὶ Θεοῦ 70,7. — σκεπαστικαὶ ἢ ὑψιπετεῖς 167,10 ἑξ. — Χριστοῦ 138,34. — ψυχῆς 125,10 ἑξ. 158,29. 225,15. Νίκη κατὰ διαβόλου καὶ ἀντικειμένων — 90,12-21. Ὑπερῷα ψυχῆς αἱ — αὐτῆς 230,7. Φρουρὰ ἐκ νοερῶν — 112,37-113,9.
Δύναμις 250,5. — ἀποστόλων 230, 15-20. — διὰ Θεοῦ 211,23 ἑξ. — διὰ Χριστοῦ 144,20 ἑξ. — δικαίων 242,7 ἑξ. — ἐν ᾗ ὁ βασιλεὺς Σωτὴρ εὐφραίνεται 295,24-297, 28. — Θεοῦ 178,1. 198,32 ἑξ. 269,31. 290,17. — Θεοῦ βοηθητικὴ ἀνθρώποις 121,10 ἑξ. — Θεοῦ ἐν διωγμοῖς 250,30 ἑξ. — Θεοῦ ἐν Ἐκκλησίᾳ 249,26. — Θεοῦ καὶ ἴασις 36,4 ἑξ. — Θεοῦ ὁ Σωτὴρ 294, 15 ἑξ. — Θεοῦ ὁ Χριστὸς 294,6 ἑξ. — Θεοῦ προστατευτικὴ 193,24 ἑξ. — καὶ ἔργα Θεοῦ 277,2 ἑξ. — κολαστικὴ Θεοῦ 115,11 ἑξ. — κριτικὴ Θεοῦ 169,16. — Πατρὸς ὁ Χριστὸς 162,2. — πλούτου καὶ — ψυχῆς 150,25-151,5. — ὑψίστου 203,19. — Χριστοῦ ἐπὶ κτίσεως 209,24-210,17. Ἔνδυσις — διὰ Χριστοῦ 94,25. Περίζωσις — καὶ πανοπλίας Θεοῦ 80,1 ἑξ.
Δωδεκάφυλον 96,3.
Δωὴκ 160,5. — Ἰδουμαῖος 106,22. — ὁ Σῦρος 157,15.
Δωρεαί. — θείου Πνεύματος 210,12. — Θεοῦ 171,19. 172,3-23.
Δῶρον. — ἄξιον τῷ Δεσπότῃ 247,13

Ἑβδομήκοντα. Μετάφρασις Παλαιᾶς Διαθήκης καλουμένη τῶν — 103, 13. 153,15.
Ἑβραῖοι. — προσομοιαζόμενοι κυσὶ 332,36 ἑξ. Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς — 25,6. 42,6. 95,28. 315,25. Ἐπιστολὴ πρὸς — 133,13. 218,36.
Ἐδὲμ 145,6.
Ἐγγαστρίμυθος 316,18.
Ἐγκατάλειψις. — Ἑβραίων 316,29.
Ἔγκλημα σελ. 338.
Ἐζεκίας 89,2. 111,10.
Ἔθνη 97,10. — εἰς Χριστιανισμὸν 27,15 ἑξ. 38,9. — εἰς Χριστὸν 42,15. 146,31 ἑξ. — ἐλθόντα εἰς Χριστὸν 187,10-22. — μετατεθέντα ἐξ εἰδωλολατρίας 184, 29 ἑξ. — πιστεύσαντα 242,29. — σωθέντα 62,12-15. Ἀπόστολοι ἄρχοντες τῶν τε — καὶ τῶν ἐκ περιτομῆς 147,7 ἑξ. Δαίμονες ὀνομαζόμενοι — 145,36. Διασκέδασις βουλῶν — καὶ ἀρχόντων 118, 9 ἑξ. Ἐκ πάντων τῶν — οἱ ἐργαζόμενοι δικαιοσύνην δεκτοί εἰσιν ὑπὸ Χριστοῦ 147,7-15. Ἐκκλησία ἐξ — 251,30. 353,13. Ἐλπὶς καὶ πίστις τῶν ἐξ — 174,16 ἑξ. Ἐξ — ἐκκλησία 142,10 ἑξ. 35. Ἐπιτί-

μησις — πῶς νοητέα 43,6-37. Εὐφροσύνη — ἐκ γνώσεως Θεοῦ 182,33-35. Θεὸς — βασιλεὺς 223, 29 ἑξ. Θεὸς ἐπιβλέπων — 181,29 ἑξ. Θεὸς συναγαγὼν τὰ — 134,5 ἑξ. Καρποφορία πεπιστευκότων — 235,20. Καταστροφὴ Ἰσραὴλ καὶ Ἐκκλησία ἐξ — 233,26-234,26. Κληθέντες ἐξ — 278,22. Κλῆσις — 97,21 ἑξ. 235,40 ἑξ. 268,3. Κλῆσις — ὑπὸ Θεοῦ 150,1 ἑξ. 12 ἑξ. Κλῆσις ἐξ — 353,33. Λαὸς πιστεύσας ἐξ — 61,36. Ὀργὴ Θεοῦ — καὶ κλῆσις — 202,29-203,2. Ποιητὴς καὶ δεσπότης — 351,15 ἑξ. Πιστοὶ ἐξ — 244,2. 250,1 ἑξ. Πιστεύσαντες ἐξ — 138,25. Πλήρωμα ἐξ — 155,20. 240,2. Πολύθεος εἰδωλολατρία — 203,23. Προσευχαὶ — 45,18 ἑξ. Χάρις εἰς — 236,6 ἑξ. Χριστιανοὶ ἐξ — 196, 16.30.

Εἰδωλολατρία. — δυσειδὴς 187,19. — πολύθεος ἐθνῶν 203,23. Ἔθνη μετατεθέντα ἐξ — 184,29 ἑξ.

Εἰκών. — Θεοῦ ἀοράτου 136,11. — Θεοῦ ὁ Υἱὸς 121,30. Ἄνθρωπος κατ' — Θεοῦ 123,23 ἑξ. Ἀφορῶντες τὴν — τοῦ ἐπουρανίου 154,20. Μέθεξις — θείας 131,28. Φέρειν τὴν — τοῦ ἐπουρανίου 247,9.

Εἰρήνη 196,8 ἑξ. 200,23. — Χριστοῦ 305,28 ἑξ. Ὅρασις — 202,12.

Εἰρμὸς 171,25.

Ἐκδιδόναι (Γραφὴν) 81,38. 189,4.

Ἐκδικία 162,5.

Ἐκκλησία 41,7. 57,1,2. 95,37. 106, 34. 110,29. 122,17. 123,30. 141, 40, 142,10. 143,29. 145,20,38. 148,26. 181,9. 184,23. 210,7. 217,18. 222,18. 225,35. 233,21 ἑξ. 257,30. σελ. 262. 266,30. 280,33. 300,30,37. — ἁγιαστήριον 213,9. — ἔνδοξος 143,28. — ἐν Ἑ' Ψαλμῷ προφητευθεῖσα 31,23. — ἐξ ἐθνῶν 142,10 ἑξ. 35. 251,30. 353, 13. — ἐξ ἐθνῶν προφητευθεῖσα 243,2 ἑξ. — ἐπουράνιος Ἱερουσαλὴμ 148,4 ἑξ. — Θεοῦ 243, 9,27. — Θεοῦ ζῶντος 33,11. 278, 31. — Ἱερουσαλὴμ 262,13. — καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης 250,27. — καθολικὴ 101,20. — καὶ πλήρωμα αὐτῆς 155,18. — μεγάλη 133,39. — μετάνοια, λύπη 12,20-30. — μήτηρ 243,9. — οἶκος Χριστοῦ 100,40. — πνευματικὴ Ἱερουσαλὴμ 186,31-32. — πόλις Θεοῦ 145, 3 ἑξ. 180,3. — προσομοιάζεται πρὸς κυψέλην 249,21 ἑξ. — σκήνωμα Θεοῦ 86,33. — σκοπευτικὴ ἀγαθῶν 262,12. — στῦλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας 223,21 ἑξ. — σῶμα Χριστοῦ τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν 326,31-327,25. — τόπος Θεοῦ 200,25. — Χριστοῦ 184,9. Δαίμονες ταραττόμενοι κατὰ τῆς — 145,36 ἑξ. Δόγματα καὶ κανόνες — 105,26. 110,8-10. Ἔπαινος ἐν — μεγάλῃ πῶς ἑρμηνευτέον 325,30-346,7. Εὐχή, ὁμολογία καὶ εὐχαριστία, ἐν τῇ — 97,1-4. Καταστροφὴ Ἰσραὴλ καὶ ἡ ἐξ ἐθνῶν — 233,26-234,26. Οἰκοδομὴ — αἵματι Χριστοῦ 110, 28-38. Περὶ — 196,32-197,6. Περὶ τοῦ ὅτι δεῖ φρονεῖν τὰ τῆς — 106,34 ἑξ. Πιστοὶ καὶ — 206,23. Ὕμνησις Θεοῦ ἐν — ἐν καθαρότητι καρδίας κ.λ. 342,1 ἑξ. Χαμαιπετεῖς ἐν σώματι — 93,6 ἑξ. Χριστὸς ἐν — 95,8 ἑξ. Χριστὸς καὶ — 231, 5 ἑξ.

Ἐκκλησίαι. — ὀχυρώματα 213,21. — συσταθεῖσαι ὑπὸ Παύλου 241,23 ἑξ.

Ἐκκλησιαστὴς 171,5. 224,23. 256,4. 277,3.

Ἐκκλησιαστική. — γνώμη 33,8-9. — διδασκαλία 33,8-9. 124,31. 149, 33. — ψυχὴ 155,38.

Ἐκκλησιαστικοί. — ἄνδρες 156,3.

Ἔκκλισις. — ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ 90,1 ἑξ. — ἐξ ἐντολῆς Θεοῦ 254,26-27.

Ἔκλαμψις 102,15.

Ἔκλειψις. — ἡλίου καὶ σελήνης 309, 23 ἑξ.

Ἐκλεκτός. — δι' ἁγιότητα 179,10 ἑξ. Θαβὼρ ἑρμηνευόμενον — 210,18.

Ἐκλογή. — πονηροῦ ἢ ἀγαθοῦ 13,17-32.

Ἐκπεσόντες. Ἀτιμία — 173,37 ἑξ.

Ἔκπτωσις. — Ἰσραὴλ 184,19 ἑξ.

Ἔκστασις. Περὶ — 114,7 ἑξ.

Ἐκφράσεις. — περὶ Θεοῦ ἀνθρωπόμορφοι 289,16 ἑξ.

Ἔλαιον. Χρίσις δι' — ἀγαλλιάσεως 141,37.

Ἐλάττωσις. Εἰ ἔστιν — σωτηρίας, τιμωρίας κ.λ. 317,31 ἑξ.

Ἔλαφος. — ὄφεις φονεύουσα καὶ ἐσθίουσα διατὶ σπεύδει πρὸς τὰς πηγὰς ὑδάτων 136,12-22.
Ἐλεήμονες 160,21.
Ἐλεημοσύναι. — Θεοῦ 232,20. 228,6.
Ἐλεημοσύνη 125,23 ἑξ. 137,20. 227, 23 ἑξ. 318,37. 342,14. — ὑπὲρ ἁμαρτιῶν 164,7.
Ἔλεος 105,17. 123,19 ἑξ. 27 ἑξ. 166,34. 167,36. 190,34,36. 205, 18,20. 210,35,38. 228,6. 252,25, 27. 269,19,20. 268,32 ἑξ. — αἰώνιον 269,2. — ἀμέτρητον Θεοῦ 228,21. — ἀνθρώποις 318,31 ἑξ. — θελόντων σωθῆναι 172,24 ἑξ. — Θεοῦ 101,19. 123,19. 176,30 ἑξ. 208,6 ἑξ. σελ. 229. — Θεοῦ ἀναγκαῖον 167,6 ἑξ. — Θεοῦ ἀσάλευτον ποιεῖ τὸν ἐλεούμενον 309,27 ἑξ. — Θεοῦ καταδιῶκον ἡμᾶς 100,23. — καὶ ἀλήθεια 104,7 ἑξ. — οἰκτιρμοὶ καὶ δικαιοσύνη Θεοῦ 245, 12 ἑξ. Θυσία — καὶ ἐπίγνωσις 155,23 ἑξ. Λύτρωσις καὶ — 105, 36 ἑξ. Πηγαὶ — 276,30 ἑξ. Ποιεῖν — Χριστῷ 85,25 ἑξ.
Ἐλευθερία 151,28. — ἀνθρώπου δι' ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ 179,31. — παιδὸς ἑβραίου τῷ ἑβδόμῳ ἔτει 253,5 ἑξ.
Ἐλισάβετ 243,14.
Ἐλισσαῖος 78,30. 343,31.
Ἐλκανᾶ 14,11.
Ἔλλαμψις. — οἰκουμένης 220,35.
Ἐλλειπής. — ὁ ἄνθρωπος 108,18.
Ἕλληνες. Σοφοὶ — μυκτηρίζοντες 209, 27-28.
Ἐλπίζειν 266,6. — ἐπὶ Κύριον 309, 3-36.
Ἐλπὶς 100,38. 276,34. 287,15. 323, 18 ἑξ. 324,8 ἑξ. — ἁγίων ὁ Σωτὴρ ἀληθινὴ καὶ ἀδιάπτωτος 171,28 ἑξ. — ἀναστάσεως 271,34. — εἰς Θεὸν ἀκαταίσχυντος 192,35. — ἐπὶ Θεὸν 320,5 ἑξ. — ἐπὶ Κύριον 39,30. 105,12 ἑξ. 129,15 ἑξ. 137,31. 243,29-244,3. 265,15. 273,35 ἑξ. — ἐπὶ Κύριον οὐκ ἐπ' ἄνθρωπον 248,27 ἑξ. — ἐπὶ πλοῦτον καὶ ἐπ' ἄνθρωπον ματαία 193,1 ἑξ. — ἐν θλίψεσι 319,23 ἑξ. — Ἰσραὴλ ἐπὶ Κύριον 265,15 ἑξ. — καὶ πίστις τῶν ἐξ ἐθνῶν 174,16 ἑξ. — κρίμασι Θεοῦ 255,22. Γνῶσις Θεοῦ ζήτησις Θεοῦ κατ' — 44,28-45,5. Θλίψις καὶ — 58,10 ἑξ. Κάκωσις ψυχῆς ἐπ' — 31,17. Μὴ ἔχοντες — 284,5. Στέφανος — 300,32.
Ἐλύμας. — ὁ μάγος 178,29.
Ἐμμανουὴλ 186,28. 208,22.
Ἐμπαιγμός. — διὰ Χριστὸν προφητευθεὶς 321,6 ἑξ.
Ἐμποδιστικὴ 124,27.
Ἐνανθρωπήσας. — Χριστὸς 340,25.
Ἐνανθρώπησις. — Θεοῦ 244,22-33. — Θεοῦ Λόγου 186,26 ἑξ. — Λόγου 167,19 ἑξ. 252,16 ἑξ. — Σωτῆρος 73,17 ἑξ. 133,20 ἑξ. 145,36 ἑξ. 267,4-24. 290,20 ἑξ. 35 ἑξ. 292, 3 ἑξ. 315,30 ἑξ. 341,2 ἑξ. 343,36-344,32. — Υἱοῦ 66,26 ἑξ. 190, 37 ἑξ. 204,27 ἑξ. 250,12 ἑξ. 308, 5 ἑξ. 145,11 ἑξ. — Υἱοῦ πρὸς ἴασιν καὶ σωτηρίαν 232,30-233,3. — Χριστοῦ 67,8 ἑξ. 68,1-10. 141, 36. 179,31. 188,36 ἑξ. 195,5, ἑξ. 25 ἑξ. 203,18 ἑξ. 208,10 ἑξ. 21 ἑξ. 213,11 ἑξ. 218,3 ἑξ. 220,33 ἑξ. 223,25. 237,23. 266,1 ἑξ. 324,27. Ἀποτελέσματα — Χριστοῦ 215, 2 ἑξ. Διατὶ ἡ — Υἱοῦ 228,7 ἑξ.
Ἐνδυνάμωσις. — ἁγίων 64,8 ἑξ.
Ἐνέργεια. — ἀγαθὴ 235,8. — ἀγαθὴ καὶ μακαριότης ἀνθρώπου 241,9-12. — ἀντικειμένη ὁ ἀπατήσας Εὔαν ὄφις 12,5. — Θεοῦ 269,31. — Υἱοῦ 84,39. Πότε ἡ ἐχθρικὴ ἡμῖν — οὐ παλαίει 254,17 ἑξ.
Ἐνθυμήματα 336,32.
Ἔντευξις. — Χριστοῦ ὑπὲρ ἡμῶν 344, 32-345,29.
Ἐντολαὶ σελ. 65. — Χριστοῦ οὐ βαρεῖαι εἰσι 218,19 ἑξ. Γνῶσις Θεοῦ καὶ τήρησις — 59,9.
Ἐντολή. Τήρησις — 229,27 ἑξ.
Ἐντροπὴ 139,21.26.
Ἐντρύφησις. — Θεοῦ 183,17 ἑξ.
Ἕνωσις. — Θεῷ 172,10. 177,18 ἑξ. — Ἰσραὴλ 262,27 ἑξ.
Ἐξαγόρευσις. — ἁμαρτιῶν 115,33 ἑξ.
Ἑξαπλᾶ. — Ὠριγένους 101,11. 106,3.
Ἐξίλασμα σελ. 151. σελ. 152.
Ἕξις 112,13. — ἀρίστη ἡ δυσκινησία πρὸς κακίαν 270,2-3. — ζητήσεως ἀληθείας καὶ κάλλος αὐτῆς 158,19-28. — πονηρὰ 130,

38. — πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ 234,28. — προφητικὴ 159,24. — ὑλικὴ 258,4.
Ἔξοδος. Ἀποσπάσματα ἑρμηνείας εἰς τὴν — ὑπὸ Διδύμου Τυφλοῦ Ἀλεξανδρέως 19,25-21,14.
Ἐξομολογεῖσθαι 200,12 ἑξ. — τῷ Κυρίῳ 252,26. 268,20 ἑξ.
Ἐξομολόγησις 128,15. 144,4. — ἁμαρτίας 115,26 ἑξ. — ἁμαρτίας ἰδίας 159,21 ἑξ. — εὐχαρίστως τῷ Θεῷ 223,36. — ἤτοι εὐχαριστία Θεῷ 116,26 ἑξ. — καὶ μετάνοια 85,14 ἑξ. Μετάνοια καὶ — 247, 30 ἑξ.
Ἐξουδένωσις 254,28 ἑξ.
Ἐξουσίαι. — ἀπὸ Θεοῦ 113,4.
Ἑορτή. — πνευματικὴ 267,24.
Ἐπαγγελία 126,9. 261,31.
Ἐπάθα 289 ὑποσμ. 290,37.
Ἔπαινος. — ἐν Ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ πῶς ἑρμηνευτέος 345,30-346,7. — τοῦ Ἰσραὴλ 319,6 ἑξ.
Ἐπαμφοτερισταὶ 84,24.
Ἐπανάστασις 36,13.
Ἔπαρμα 91,26.
Ἐπιβουλαὶ. Προσδοκία — ἀνθρώπων 248,21 ἑξ.
Ἐπιγνώμονες 80,22.
Ἐπίγνωσις. Θυσία ἔλεος καὶ — 155, 23 ἑξ. Θυσία καὶ — 155,24 ἑξ.
Ἐπιδαψίλεια 174,26.
Ἐπιδημία 22,24. — Σωτῆρος 146,32. — Σωτῆρος κόσμῳ 42,12. 43,6.
Ἐπιδιπλασιασμὸς 167,5.
Ἐπιθυμία. — ἀγαθῶν 89,27 ἑξ. — κακὴ 298,18. — πονηρὰ 277,31. — ψυχῆς διὰ κρίματα Θεοῦ 254, 8 ἑξ. — ψυχῆς πῶς νοητέα 297, 27 ἑξ.
Ἐπιθυμίαι. — αἰσχραὶ 287,31. Κατανίκησις ὄχι μόνον ἁμαρτιῶν ἀλλὰ καὶ — 253,10-13.
Ἐπικάλυψις 115,8.
Ἐπικερτομεὺς 160,12.
Ἐπίκλησις. — ὀνόματος Θεοῦ 278,6 ἑξ.
Ἐπίλαμψις 11,7. 74,32. 91,35.
Ἐπινίκια 313,34.
Ἐπίνοια 61,37. 70,2. 138,11. 157,38.
Ἐπίπνοια 45,7.
Ἐπίπονος. — ἀγωγὴ 81,33.
Ἐπισκοπευτικαί. — δυνάμεις 114,12.
Ἐπιστήμη 79,6.26. 112,14. 124,33. 150,14. 201,32. 204,25. 255,8.11. 265,12. 270,6. 297,2. σελ. 309. — θεία 198,7.
Ἐπιστημονικῶς 79,5. 149,32.
Ἐπιστολή. — ἀποστολικὴ 181,19. — Παύλου Α′ πρὸς Θεσσαλονικεῖς 281,11.
Ἐπιστρεπτικὰ 127,12.
Ἐπιστροφή. — καὶ προσκύνησις 351, 1 ἑξ.
Ἐπιτίμησις. — ἐθνῶν πῶς νοητέα 43, 6-37.
Ἐπιτιμία 43,37.
Ἐπιφάνεια. — διὰ σαρκὸς Υἱοῦ Θεοῦ 145,11 ἑξ. — ἔνσαρκος Σωτῆρος 145,36 ἑξ. — Σωτῆρος 161,16.
Ἐποπτικαί. — δυνάμεις 114,12.
Ἔργα. — Θεοῦ καὶ Σωτῆρος 305, 3 ἑξ. — Θεοῦ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα 108,33-109,3. — ποιούμενα διὰ Πατρὸς ἐν Υἱῷ 268,26 ἑξ. —φωτὸς 315,5 ἑξ. Δύναμις καὶ — Θεοῦ 277,2 ἑξ. Ζηλωταὶ καλῶν — 229,15. Θαυμαστὰ τὰ δημιουργίας κ.λ. — Θεοῦ 268,25-269,18. Πίστις καὶ — 117,17-18. Πλοῦτος ἡ συγκληρονομία Χριστοῦ καὶ τὰ ἀγαθὰ — 241,29-242,6. Πλοῦτος πνευματικὸς — ἀγαθῶν 112,11 ἑξ. Στείρωσις πρὸς πᾶν — ἀγαθὸν 160,17.
Ἑρμηνεία. — Γραφῶν 257,29-34. — ΡΚΑ′ Ψαλμοῦ ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 261,37-262,6. Ἀποσπάσματα — εἰς τὴν Β′ Βασιλειῶν ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 21,15-23,28. Ἀποσπάσματα — εἰς τὴν Γένεσιν ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 11,1-19,23. Ἀποσπάσματα — εἰς τὴν Ἔξοδον ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 19,25-21,14.
Ἑρμωνιεὶμ 136,42.
Ἐρυγὴ 261,5.
Ἐρυθρά. — θάλασσα 269,34.
Ἔρως. — θεῖος 32,5. 141,11. — πρὸς Θεὸν 262,22.
Ἔσδρας 72,29. 180,36.
Ἐσεβών. — ἑρμηνευόμενον λογισμοί 142,37-38.
Ἔσχατα 304,5 ἑξ.
Ἑτερογνωμοῦντες 334,18.
Ἑτεροδοξία. — μοιχεία ἐστι 155, 35 ἑξ.
Ἑτερόδοξοι 23,3. 155,36. 178,21. 255,34.

Ἔτος. — πεντηκοστὸν Ἰωβηλαῖον 157,24.
Εὖα 12,3. 51,21. 272,28.
Εὐαγγέλια 40,23. 129,35. 181,18. 195,13. 206,13. 212,16. 247,17.
Εὐαγγελική. — διάταξις 184,30. — διδασκαλία 240,11.
Εὐαγγέλιον 25,18. 27,15,21. 42,9. 87,21. 118,10. 140,30,33. 146,7. 147,20. 155,1,19. 173,18. 176,9. 184,15. 239,38. 240,19,22. 242,6. 249,36. 278,22. 290,9. 305,3. 327, 23. 339,5. σελ. 353. — κηρυχθὲν πάσῃ τῇ κτίσει 221,31. — Υἱοῦ 62,30. Ἄνθρωποι προσελθόντες τῷ — 220,32 ἑξ. Διάκονοι τοῦ — 192,10. Λόγος — μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἀκουσθεὶς ἐν πάσῃ τῇ γῇ. 279,21 ἑξ.
Εὐαγγελισταὶ 184,30. 189,35. 252,3.
Εὐεργεσίαι. — Θεοῦ τῷ Ἰσραὴλ 269, 24 ἑξ.
Εὐεργετεῖν 277,37.
Εὐεργετῶν. — Θεὸς 243,19 ἑξ.
Εὐετηρία 180,34.
Εὐθύτης. Ἀκακία καὶ — 126,24 ἑξ.
Εὐλογία. — εἰς αἰῶνα αἰῶνος 307,7 ἑξ. — Θεοῦ 135,20 ἑξ. — Κυρίου 264,31. — χρηστότητος 299,30 ἑξ.
Εὐνομιανοὶ 290,26. Κακοδοξία — 248,22.
Εὐνόμιος 203,25. 247,22,26. 348,30.
Εὐπαρησίαστον 128,16-17.
Εὐπρέπεια. — καὶ μεγαλοπρέπεια 306, 32 ἑξ. — οἴκου Θεοῦ πῶς μεταφορικῶς νοητέα 105,23 ἑξ.
Εὐσέβεια 59,14. — ἐκβαλλομένη 161, 23 ἑξ. — καὶ μέλλουσα ζωὴ 176, 22-35. Ἀρετὴ καὶ — σοφοῦ, ἀτιμία ἐκπεσόντων 173,35 ἑξ. Ἐρημία — 200,16. Ζῆν σὺν — 258,6 ἑξ. Ὑπερβολὴ — ἡ δεισιδαιμονία 306,21.
Εὐσεβεῖς. — ἐλευθερωθέντες 200,19-20. Θεοπτία — φυσικὴ καὶ νοητὴ 113,10-114,16. Ὀνειδισμοὶ κατ' — 11,25 ἑξ.
Εὐσεβής. Διήγησις — σοφία 163,24 ἑξ.
Εὐσέβιος 101,28.31. 140,12. 153,12. 160,10,29. 161,10.
Εὐσχημοσύνη. Περιπατεῖν ἐν — 314, 6 ἑξ.
Εὔτονον 75,20. 110,2.12. 114,37.
Εὐφραθᾶ 289 ὑποσμ.
Εὐφραίνειν. — ἐν χαρᾷ 307,35-309,2.
Εὐφραίνεσθαι 205,37.
Εὐφροσύνη 122,6,7. — διὰ παθῶν καταπάτησιν 111,35 ἑξ. — ἐθνῶν ἐκ γνώσεως Θεοῦ 182,33-35. — Θεῷ 286,6 ἑξ. — ἐν Χριστῷ 67, 30 ἑξ. — καὶ ἐντρύφησις ἐν Θεῷ 183,17 ἑξ. — Χριστοῦ 141,28-142, 8.
Εὐχαί. — δικαίων εἰσακουόμεναι 31, 30 ἑξ. — τῷ Θεῷ 172,34-173,9. — τῷ Κυρίῳ ἀποδιδόμεναι 346,8 ἑξ.
Εὐχαριστεῖν. — τὸν Θεὸν 253,15.
Εὐχαριστία. — ἐν Ἐκκλησίᾳ 97,1-4. — θεία 233,4 ἑξ. — Θεῷ 39,30 ἑξ. Αἴνεσις καὶ — 159,18-20. Ἐξομολόγησις ἤτοι — Θεῷ 116,26 ἑξ.
Εὐχαριστίαι. — τῷ Θεῷ 17,21.
Εὔχεσθαι. — ὑπὲρ ἐχθρῶν 37,10 ἑξ.
Εὐχή 299,34. — αἰνέσεως 166,14 ἑξ.
Ἐφραὶμ 202,2. — ἑρμηνευόμενον καρποφορία 235,13 ἑξ.
Ἐχθροὶ. 248,23 ἑξ. — ἀδύνατοι πρὸς δύναμιν Θεοῦ 178,1 ἑξ. — ἀόρατοι 76,1 ἑξ. 258,17 ἑξ. — βασιλέως Χριστοῦ πάντες οἱ ἁμαρτάνοντες 141,26 ἑξ. — δικαιοσύνης οἱ αἱρετικοὶ 220,19 ἑξ. — Θεοῦ 272,1 ἑξ. — καὶ πονηραὶ δυνάμεις 37,6. — καὶ ἄθεοι 283, 24 ἑξ. — μακρὰν 122,20. — ὁρατοὶ καὶ ἀόρατοι 53,10 ἑξ. — Χριστοῦ 325,12 ἑξ. Διάβολος καὶ — ψυχῆς 94,3 ἑξ. Διατί ἐκτρέπεται τοὺς — ἡ κακοποιΐα 213,26-39. Εὐχαὶ ὑπὲρ — 37,10 ἑξ. Νίκη κατ' — συνεργείᾳ Θεοῦ 82,17-83,23. Προστασία Θεοῦ ἑξ — 70,13-72,2.

Ζαχαρίας 65,5. 103,22. 145,34.
Ζῆν. — ἐν τῇ Θεοῦ δικαιοσύνῃ 276,20 ἑξ. — σὺν εὐσεβείᾳ 258,6 ἑξ.
Ζήτησις. Γνῶσις Θεοῦ — Θεοῦ καὶ ἐλπὶς 44,28-45,5.
Ζῶα. Κυριαρχία ἀνθρώπου ἐπὶ — 41, 23-33.
Ζωή. — ἀθάνατος 100,35. — αἰώνιος 107,40 ἑξ. — ἀληθινὴ 134, 24. — ἀρετὴ καὶ γνῶσις Θεοῦ 192, 1 ἑξ. — διὰ τὸ ἐντυγχάνειν 302,10. — ἐν Χριστῷ 97,11 ἑξ. — κατὰ ἀθανασίαν 301,14 ἑξ. — μακαρία τίς ἐστι 302,32 ἑξ. — νικῶσα τὸν θάνατον 169,32. — ὁ Χριστὸς 282,

5 ἑξ. — Πατρὸς καὶ Υἱοῦ 84,31-85,13. Εὐσέβεια καὶ μέλλουσα — 176,22-35. Θάνατος ὁσίων μετάβασις εἰς — 247,21 ἑξ. Μακρότης ἡμερῶν πολυχρόνιος — καὶ αἰώνιος — 301,17-304,15. Μέθεξις — 251,4. Μέθεξις — αἰωνίου 108, 3 ἑξ. Πηγὴ — ὁ Σωτὴρ 123,35 ἑξ. Πνοὴ — 282,3. Πνοὴ ἁγιαστικῆς — 282,7. Ὁδοὶ — 67,30 ἑξ. Χριστὸς ἡ — ἡμῶν 276,24.
Ζωοποίησις. — διὰ Χριστοῦ 100, 37-32.
Ζωτικὸν 152,26.

Ἡγγαδδί. — σπήλαιον 167,3.
Ἡγεμονικὸν 52,30. 53,10. 121,37. 127,25. 133,30.
Ἡδοναὶ 102,5. 141,3. — ἄκανθαι 249, 35. — ἀκόλαστοι 287,31. Ρευστότης — 94,2.
Ἠλεὶ 59,15.
Ἠλίας 32,38. 78,30. 239,35. 241,17. 317,22.
Ἥλιος. — δικαιοσύνης 90,24. 145,14. 165,4. 169,22. 183,36. 196,21-197,1. 212,35. 215,19. 242,24. 244, 32. 258,27. 303,25. 314,4.
Ἡλιοὺ 117,33.
Ἥλοι. — σταυρωθέντος Χριστοῦ 94, 7 ἑξ.
Ἡμέρα. — μακραίων 304,4 ἑξ.
Ἡμέραι. Μακρότης — 217,11.
Ἡπλωμέναι. — πόλεις 114,4.
Ἡρώδης 118,21.
Ἡσαΐας 22,12. 26,6. 33,28. 54,34. 55,10. 60,33. 73,12. 92,2,22. 119, 2. 123,9. 126,10. 151,36. 166,7. 201,9. 202,32. 219,24. 240,17. 259,15,16. 267,17. 305,28. 308,3. 314,15. 329,20. 343,18.
Ἡσαῦ 19,5. 341,6.
Ἧττα 284,34.

Θαβώρ. — ἑρμηνευόμενον ἐκλεκτὸς ἢ λάκκος 210,18,22.
Θάλασσα. — ὁ ἀνθρώπινος βίος 137, 11 ἑξ.
Θάνατος 214,22. 269,19. — ἀπώλειά ἐστι 230,36 ἑξ. — ἑπόμενος τῇ κακίᾳ 251,3 ἑξ. — ἡ ἁμαρτία 120,40 ἑξ. — κοινὸς 204,1. — ὁσίων μετάβασις εἰς ζωὴν 247, 21 ἑξ. — πραγματικὸς 58,5 ἑξ. — Σωτῆρος σαρκὶ 294,16. — Χριστοῦ 213,8. 305,19 ἑξ. — Χριστοῦ ἀνθρώπου 339,38. — Χριστοῦ ἐν σταυρῷ 188,16. — Χριστοῦ ὑπὲρ πάντων 335,36 ἑξ. Ἁμαρτία καὶ — 45,35 ἑξ. 181,38. Ἄρσις θλίψεως διὰ — 166,19 ἑξ. Δειλία ἐπιπεσόντος — 163,14. Διάβολος — 186,6 ἑξ. Διάβολος κράτος — κατέχων κατηργήθη 146,24 ἑξ. Κατάκρισις — 196,14 ἑξ. Μνήμη Θεοῦ οὐ μόνον εἰς τὰ πρόθυρα — 36,26-35. Νίκη κατὰ — 45,38. Πάθος καὶ — ὑπὲρ ἀνθρώπων σωτηρίας 247,15 ἑξ. Πύλαι — 46,6 ἑξ. Σατανᾶς ἔχων τὸ — κράτος 179,26. Συντριμμοὶ — 21,18. Χοῦς — 330,16 ἑξ.
Θαρσεῖς 149,12.
Θαυμάσια 271,22.
Θαυμαστά. — τὰ Θεοῦ δημιουργίας κ.λ. ἔργα 268,25-269,18. — Χριστοῦ 205,6 ἑξ. 219,26 ἑξ. 305,3 ἑξ. 333, 8 ἑξ.
Θαυματώνειν 271,13.15.
Θεάνθρωπος 301,4 ἑξ. 340,12 ἑξ. — ὁ Σωτὴρ 290,20 ἑξ. — ὁ Σωτὴρ, δύναμις αὐτοῦ κ.λ. 290,20-295,21.
Θειότης 122,16. — προκόσμιος 20,32.
Θέλημα. — Κυριακὸν 111,16-17. — Πατρὸς 322,1. Ἕνωσις — ἀνθρώπου καὶ — Κυρίου 111,16. Ποιεῖν τὸ Θεοῦ — 278,10 ἑξ. Πολιτεύεσθαι κατὰ τὸ Θεοῦ — 133,35 ἑξ. Τήρησις — Θεοῦ 76,40 ἑξ. Τήρησις — οὐρανίου Πατρὸς 111,14. Τὸ ποιεῖν τὸ Θεοῦ — 276,5 ἑξ.
Θελήματα. — Θεοῦ αἱ ἀρεταὶ 64,2 ἑξ.
Θεμελίωσις. — ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν 63, 12-24.
Θεοδόξα 86,11.
Θεοδώρητος 27,24. 42,23. 106,2. 129,39. 162,18.
Θεοί. — ἐνίοτε οἱ ἄγγελοι νοητέοι 218, 26.
Θεολογεῖν 252,32.
Θεολογία 176,8. 261,6.
Θεολόγος. — Ἰωάννης 196,8.
Θεοποίησις. — κτίσεως 197,30 ἑξ.
Θεοποιΐα. Πτῶσις ἀνθρώπου κατὰ — 13,10-16. 314,24 ἑξ.
Θεοπτία 72,3-14. 73,36-75,10. 347, 34. — Ἀβραάμ 17,29-18,19. — ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ διαυγείᾳ νοῦ 96,

22. — εὐσεβῶν φυσικὴ καὶ νοητὴ 113,10 — 114,16 — καὶ καρδίας καθαρότης 187,25 — καὶ νὺξ 216,4-11. — μελλοντικὴ ἐν οὐρανῷ 208, 11-18. — Σαμουὴλ κ.λ. 231,12 ἑξ. — Υἱοῦ καὶ δι' αὐτοῦ — Πατρὸς 231,15-17. Πρᾶξις καὶ — 62,2-3.
Θεός. — ἀγέννητος νοητὴν οὐσίαν ἔχων κ.λ. 175,10 ἑξ. — βοηθός, ὑπερασπιστὴς 244,5 ἑξ. — διὰ μετουσίας πᾶς ἅγιος 206,3 ἑξ. — εἷς 181,17 ἑξ. 244,19. — εἰς ἔννοιαν πάντων ἀνθρώπων 58,35-59,4. — εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ἁγίου ἵσταται 236, 24. — ἐν συναγωγῇ θεῶν 153,16-20. — καὶ θεοὶ 206,1 ἑξ. — κατ' οὐσίαν καὶ καθ' ἕξιν ἀγαθὸς 308,36 ἑξ. — Λόγος 34,22. σελ. 66. 67,32. σελ. 80. — οὐκ ἐν τόπῳ 229,30 ἑξ. — πηγὴ ἀρετῶν οὐκ οὐσία 228,24. — ποιμαίνων 150,8. — συγκαταβὰς ἀνθρώποις 164,24 ἑξ. Γνῶσις — καὶ ἀποδείξεις περὶ αὐτοῦ 348,3 ἑξ. Πρόσωπον — οὐ σωματικῶς νοητέον 11,25-27. Προσωνυμίαι μεταφορικαὶ περὶ — 328,2 ἑξ. Υἱὸς — Σωτὴρ 42,5-15.
Θεοσέβεια 166,4. 190,5. — βδέλυγμα ἁμαρτωλοῦ 194,6 ἑξ.
Θεότης 214,24.27. 325,10. — καὶ δημιουργία 20,32-33. — καὶ ὑπόστασις Υἱοῦ 182,15 ἑξ. — Λόγου 80,31 ἑξ. — μία 242,35. — μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ 324,29. 335,25. 342,22. — μονογενοῦς 212,11. — Πατρὸς καὶ — Λόγου 38,2-3. — Σωτῆρος 294,17. — Σωτῆρος δύναμις αὐτοῦ κ.λ. 293,15. — Υἱοῦ 72,32. 348,42. — Χριστοῦ 113, 26. 142,18-26. 179,27. σελ. 291. 296,35. 330,36 ἑξ. 340,13 ἑξ. Ἀπόδειξις — 28,30. Κήρυξις μυστηρίων — 225,38 ἑξ. Πλήρωμα — 180,3. Πτῶσις ἐκ — 48,2.
Θεοτόκης. — Νικηφόρος 11 ὑπσμ. 19 ὑπσμ. 21,16.
Θεοφάνεια. — ἀνθρώποις Χριστοῦ 225, 22 ἑξ.
Θεραπεῖαι. — τελεσθεῖσαι ὑπὸ Χριστοῦ 333,8 ἑξ.
Θεώρημα. — ἐπιστημονικὸν κ.λ. 303, 32 ἑξ.
Θεωρήματα 40,13. 334,12.21. — διάφοραι 303,37. — θεῖα 100,15. — μυστικὰ προφητικῶν 184,26 ἑξ.
Θεωρητική. — ἕξις 234,28.
Θεωρητικὸς 179,8. — βίος 86,10 ἑξ. 342,11. Βίος — 29,31 ἑξ. Βίος πρακτικὸς καὶ — 241,34-35.
Θεωρία 20,15. 33,1 ἑξ. 36,19. 42,36 ἑξ. 79,32. 90,15 ἑξ. 99,31. 104, 2. 180,4 ἑξ. 186,16. 256,27. 262,4. 271,32. 287,8. 317,1. — Ἀβραὰμ 17,29-18,19. — αἰωνίου φωτὸς τίνι ἀπαγορευθήσεται 153,10. — ἀληθείας 211,12. — ἀληθείας ὁ θεῖος φόβος 240,34 ἑξ. — δικαίου μετὰ κατόρθωσιν ἀρετῆς 125,28 ἑξ. — δόξης Θεοῦ 195,14. — Θεοῦ 102,8-16. 313,17. — Θεοῦ διὰ δημιουργημάτων 179,5. — Θεοῦ καθαρᾷ καρδίᾳ 29,32. — καὶ αἶνος 32,5 ἑξ. — καὶ πρᾶξις 37,21-37. 58,21-22. 243,30 ἑξ. — νοητῶν 20,3. — περὶ τῶν πρακτέων 222,9. Πρᾶξις καὶ — 176,32. 179,7-9. Πρᾶξις καὶ — ἐν βίῳ 40,2-27.
Θεωρίαι 46,43. 149,37. — δύο 33,11. Οἶκος — 142,6. Φωτειναὶ — 197, 35 ἑξ.
Θέωσις 206,1 ἑξ. — κατ' ἀρετὴν 203,32.
Θηρία. Ἄνθρωπος ἡμερώνων — 41, 23-33.
Θησαυρίζειν. — ἐν οὐρανῷ 131,37.
Θλίβοντες. Τράπεζα ἡτοιμασμένη ἐξ ἐναντίας τῶν — 99,13-100,22.
Θλίψεις 335,13 ἑξ. — ἀνθρώπων 68, 25 ἑξ. — δικαίου 76,9 ἑξ. — δικαίων 28,20 ἑξ. 30,11 ἑξ. 195, 19. — ἐκ λόγων ἀκολουθίας εὐθείας ὁδοῦ 107,30 ἑξ. — καὶ δάκρυα 246,1 ἑξ. — Πατριαρχῶν Ἰσραὴλ 92,1 ἑξ. — προφητῶν καὶ ἀποστόλων 44,37 ἑξ. Ἀνάγκη — καὶ ὑπομονὴ 182,3 ἑξ. Βοήθεια Θεοῦ εἰς — κ.λ. πικρὰ βίου 99, 3. Ἐλπὶς ἐν — 236,15-20. 319, 23 ἑξ. Θεὸς στήριγμα ἐν — 76, 15-28. Καύχησις ἐν — 99,22. Πλάτυνσις ἐν — 30,11 ἑξ. Προσευχὴ ἐν πειρασμοῖς καὶ — 92, 30 ἑξ. Φλογίνη ῥομφαία σύμβολον — 13,35-14,6.
Θλῖψις 323,18 ἑξ. — ἁμαρτωλοῦ 162, 31 ἑξ. — διὰ κακίαν ἑτέρων 162, 37 ἑξ. — καὶ ἐλπὶς 58,10 ἑξ. — καὶ ὀδύνη 245,3 ἑξ. — καὶ ὑπο-

μονὴ 248,1-20. — καρδίας 104,37. — Χριστοῦ 191,18 ἑξ. Ἀπαλλαγὴ ἐκ — 116,13 ἑξ. Ἄρσις — διὰ θανάτου 166,19 ἑξ. Ἡμέρα — τίς ἐστι 201,3 ἑξ. Μνήμη Θεοῦ ἐν — 139,32. Πτωχεία καὶ — 120,1 ἑξ. Τὸ εὔχεσθαι διὰ — ἔχει μυστήριόν τι ἀπόρρητον 99,15.
Θνητότης 23,17-18.
Θρόνοι 280,24.
Θρόνος. — ἀνομίας 218,14.17. — ἕτερος βασιλείας Χριστοῦ ὑφίσταται 218,13 ἑξ. — Χριστοῦ αἰώνιος 212,19-28.
Θυμηδία 225,17.
Θυμοὶ 287,34.
Θυσία. — ἔλεος καὶ ἐπίγνωσις 155,23 ἑξ. — καὶ ἐπίγνωσις 155,24 ἑξ. — λογικὴ 133,38. — τίς δεκτή ἐστι 154,22 ἑξ. — Χριστοῦ ὑπὲρ πάντων 133,12-19.
Θυσίαι. — καὶ προσφοραὶ 133,36 ἑξ. — Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ θυσία Καινῆς Διαθήκης 233,4 ἑξ.
Θυσιαστήριον. — ἐπουράνιον, πνευματικὸν 159,31-38. — νοητὸν καὶ αἰσθητὸν 138,14.

Ἰακὼβ 19,6. 27,2.7. 61,36. 102,14. 120,7. 138,31. σελ. 146. σελ. 147. 172,7. 173,1. σελ. 221. 229,13. 266,2.12. 279,37. 341,6. σελ. 343. 352,20. Ἔννοιαι ὀνόματος — 95, 39. Σπέρμα — πῶς νοητέον 343, 1 ἑξ. 33 ἑξ. 205,32. — Ἰάκωβος 205,32.
Ἰάσεις. — Χριστοῦ ἐν Ἰσραὴλ 188,24.
Ἴασις 279,16. Δύναμις Θεοῦ καὶ — 36,4 ἑξ. Ἐνανθρώπησις Υἱοῦ πρὸς — καὶ σωτηρίαν 232,20-233,3.
Ἰδιθούμ 130,9.
Ἰδιώματα. — τινα Θεοῦ 270,2-271,38. 348,1-349,4.
Ἰδιώτης 87,23.
Ἰδουμαία. Συμβολισμὸς — 235,35 ἑξ.
Ἰεζεκιὴλ 194,14. 203,4.
Ἰεμενὶ 37,21.
Ἱερακῖται 350,6.
Ἱεράτευμα. — βασίλειον 172,14-15.
Ἱερεῖς. Ἀπαραίτητος ἡ καλὴ διαβίωσις τῶν — 266,33. Ἔνδυσις δικαιοσύνης ὑφ' — 266,37 ἑξ.
Ἱερεμίας 54,36. 59,19. 166,6. 177, 25. 184,21. 206,26. 223,1. 241,17. 322,8. 324,3. (Βλ. καὶ Ἰηρεμίας).
Ἱεριχὼ 191,35. 279,11.
Ἱεροβοὰμ 96,4. 202,3.
Ἱερουργία 59,17.
Ἱερουσαλὴμ 54,35. 61,24. 65,6. 83,7. 95,17. 97,7. 105,30. 130,7. 159,22, 27. 180,39. 191,35. 202,11.13. σελ. 225. 239,32. 241,23. 261,19. σελ. 262. 263,1. 279,11.31. 330, 13. — ἄνω 187,1.3. 324,12. — ἐπουράνιος 145,3. — ἐπουράνιος ἡ ἐκκλησία 148,4 ἑξ. — πνεύματι καὶ ἡ Ἐκκλησία 186,31-32. Νεουργία — 225,25-30. Πτῶσις — 44,13-14.
Ἱεροφάντης 244,18. — Μωϋσῆς 117,4.
Ἱερωσύνη 85,26-38. 89,35. — κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ 212,29 ἑξ. Ἀμετάκλητον τὸ — χάρισμα 238, 36 ἑξ.
Ἰεσαὶ 64,3. 212,1.
Ἰηρεμίας 289 ὑπσμ. 339,19. 345,8. 353,19. (Βλ. καὶ Ἱερεμίας).
Ἰησοῦς 25,13. 38,27. 50,26. 52,39. 63,15.17. 62,37. 67,22. 74,3. 79, 36.39. 82,13.15. 92,25. 93,32. σελ. 94. σελ. 96. 97,14.17. 98, 3. 104,14.18. 117,17. 118,19. 127,30. 133,40. 134,36.38. 135, 1. 136,20. 137,4. 155,8. 159,37. 168,10. 181,19. 199,15. 201,18. 207,27. 208,2. 209,27,34. 210, 4. 207,27. 208,2. 209,27.34. 210,4. 213,18. 220,3. 227,20. 234,6. 239, 20.27. 241,32.37. 257,17. 268,35. 269,30. 276,17. 282,10. σελ. 305. 315,2. 330,17,33. 331,24,38. 335, 21. 336,17. 337,29. 342,30. — ἀναμάρτητος 336,10 ἑξ. — ἐκὼν πτωχεύσας 189,23 ἑξ. — Ναυῆ 32,31. 64,35. 241,17. — Χριστὸς 19,13.23. 29,17. 38,23. 43,32. 46,15. 56,24. 72,30. 78,6. 80,35. 36. σελ. 151. 159,29. 171,29. 176, 27. 182,22. 193,16.18. 196,13. 197, 8. 200,8. 205,33.34. 208,34. 210, 10. 211,18. 225,23. 228,10. 240, 15. 265,4,9. 275,8. 292,4. 298, 28. 302,35. 340,23. 344,13.35. Ἀλληγορίαι περὶ — 191,15 ἑξ. Θαύματα — 219,35-31. Κάθοδος — εἰς Ἅδου 67,5-28. Καρποφορία — 312,12. Κατασκήνωσις τῷ — 186,2. Ὁ μὴ ἐπαισχυνόμενος τὸν —

281,2 ἑξ. Σοφία — Σειρὰχ 349,14. Χιτὼν — 334,39. Ψυχὴ — 301,12.
Ἵλασμὸς 264,34 ἑξ.
Ἱλαστήριον 265,9.
Ἰλλυρικὸν 241,24.
Ἱμάτια. — διαμοιρασθέντα διὰ κλήρου 333,26 ἑξ. 334,1 ἑξ. — Χριστοῦ σταυρωθέντος 94,16 ἑξ.
Ἱματισμός. Βάλλειν κλῆρον ἐπὶ τὸν — πῶς ἑρμηνευτέον 334,28 ἑξ.
Ἰορδάνης 110,11. 136,40. 180,35.
Ἰουδαία 248,36.
Ἰούδας 25,13. 64,37. 134,34. 135,15. 137,38. 235,25.28. 330,2. — προδότης 51,23. 336,34.35. Ἐπιστολὴ — 269,30. Πατέρες προδότου — τίνες νοητέοι 236,34 ἑξ. Προδοσία — 194,21-23. Φυλὴ — 106,12.
Ἰσαὰκ 88,29. 96,2. 201,13. 229,13.
Ἰσαὰχ 289 ὑπσμ. 324,36.
Ἰσραὴλ 19,9.27. σελ. 27. 40,28. 46,20. 54,38. 60,34.37. σελ. 62. 74,23. σελ. 96. 142,33. 151,11. 195,36. σελ. 196. 199,29. σελ. 211. σελ. 221. 233,17. 240,1.4. 242,29. 243,30. 251,14. 253,5. 259,12. 261,30,35. 265,20.26. 268, 13. σελ. 269. 272,12. σελ. 319. 339,19. — ἑρμηνευόμενον νοῦς διορατικὸς 265,20. — ὅρασις Θεοῦ 243,26. — προσαγορευθεὶς ἄμπελος 287,25. Εὐεργεσίαι Θεοῦ τῷ — 269,24 ἑξ. Καταστροφὴ — ἱεροῦ αὐτοῦ, βασιλείου κ.λ. 233,26-234, 26. Ὁ ἔπαινος τοῦ — 319,6 ἑξ. Ὁρῶν Θεὸν ἑρμηνευόμενον τὸ — 197,18. Σπέρμα — 343,21 ἑξ.
Ἰσσάχαρ 184,34.
Ἱστορία 118,37.39.
Ἰσχύς. Ξήρανσις — 328,29 ἑξ.
Ἰωάννης 324,2.22. 352,20. — βαπτιστὴς 110,10.12. 267,7. — εὐαγγελιστὴς 59,11. 218,20. 265,3. — πρόδρομος 30,21. 322,31. Ἀποκάλυψις — 159,36. Ἐπιστολὴ — 60,26.
Ἰὼβ 30,17. 56,3. 68,29. 76,10. 99,9. 121,3. 128,35. 169,6. 193,35. 213, 2. 215,27. 226,16. 279,37. 316,22. 323,3.36.
Ἰωνᾶς 205,27. 209,25.
Ἰωσὴφ 30,17. 64,7. 224,21. 232,3. — ἑρμηνευόμενον Κυρίου πρόσθεσις 203,1. — σώφρων 300,18.
Καθαίρεσις. — πόλεων 44,1 ἑξ.
Καθαρότης 271,17. — καρδίας καὶ ὅρασις Θεοῦ 187,25. Ἔλλειψις — καρδίας 90,7 ἑξ.
Κάθαρσις. — ἐξ ἁμαρτίας 157,35. —λογισμῶν καὶ πράξεων 73,11 ἑξ.
Καθέδρα. — Υἱοῦ ἐκ δεξιῶν Πατρὸς 66,1-67,4. Ἀνάληψις καὶ ἐκ δεξιῶν — 40,32 ἑξ. Ἀνάστασις καὶ ἐκ δεξιῶν — 237,25-239,28.
Καθέζεσθαι. — ἐπὶ Χερουβὶμ πῶς νοητέον 22,27-23,6.
Κάθισις 43,29.
Καθολική. — Ἐκκλησία 101,20.
Καϊάφας 199,26.
Κάιν 14,18. 15,1. 71,29. 154,23.25.
Καινότης. — πνεύματος 30,32. 117,9.
Κακὰ 284,13. Αἰτία — 199,12 ἑξ. Ἔκκλισις προαιρέσεως ἐπὶ τὰ — 312,22 ἑξ.
Κακία 273,28. 183,25. 338,37. — ἀπόλλυται 183,20. — καὶ ἀσέβεια πρακτικὴ 197,21 ἑξ. — καὶ φθορὰ καὶ τιμωρία 46,17 ἑξ. — κατωφερής ἐστι 127,27 ἑξ. — οὐκ ἐνυπόστατος 32,15 ἑξ. — πρακτικὴ 183,10. 187,19. Ἀγὼν κατὰ — 221,36 ἑξ. Ἀκόρεστον — 50,17 ἑξ. Διάβασις ἀπὸ — εἰς ἀρετὴν κ.λ. 132,26-34. Ἕξις ἀρίστη ἡ δυσκινησία πρὸς — 270,2-3. Θάνατος ἑπόμενος τῇ — 251,3 ἑξ. Καταπίπτοντες ἐξ ἀρετῆς εἰς — 160, 10 ἑξ. Κακὴ περὶ Θεοῦ φρόνησις καὶ — 161,22 ἑξ. Κίνησις σὺν — 224,13 ἑξ. Μετακίνησις πιστῶν ἐκ — εἰς ἀρετὴν 146,2 ἑξ. Μετάνοια ἐκ — 193,34. Μεταστροφὴ ἐκ — εἰς ἀρετὴν καὶ ἀλήθειαν 235,15 ἑξ. Πολλὴ — Δωρὰκ 160,6. Προκοπὴ καὶ ἐκ — ἀπαλλαγὴ 107,2 ἑξ. Σαλεύεται ὁ ἐξ ἀρετῆς εἰς — μεταπίπτων 173,11 ἑξ.
Κακόν. — ἀδιστάκτως τελούμενον 168, 18. Κλῆροι διὰ τὸ — καὶ διὰ τὸ ἀγαθὸν 184,33-185,14. Παῦσις — 192,22.
Κακοπρόσωπος 152,29.
Κακός. Εἰ — τις φύσει 98,28.
Κακότεχνος 152,39.
Κάκωσις 51,32. 76,78. 111,37. 112,1. — ἡ ἁμαρτία καὶ τὰ πάθη εἰσι 112,1 ἑξ.
Κακωτικὰ 99,6.

Καλά. Ἀναισθησία — ἡγεῖται ἁμαρτίας 192,18 ἑξ.
Κάλλος. — ἀνθρώπου συμμόρφου γενομένου εἰκόνος Υἱοῦ Θεοῦ 111,15. Ζήτησις ἀληθείας καὶ — αὐτῆς 158, 19-28. Πίστις ἀδιάβλητος καὶ — νοητὸν 145,26 ἑξ.
Καλοκαγαθία. — ἁγίων ἀνδρῶν 27,4.
Κανόνες. Δόγματα καὶ — Ἐκκλησίας 105,25-26. Δόγματα καὶ — Ἐκκλησίας προσκυνητὰ 110,8-10.
Καρδία. — ἀγαθὴ γῆ Θεοῦ 52,13. — εὐθεῖα 222,27. — καὶ νοῦς 349,36 ἑξ. — ὀρθὴ 155,7. — πλατεῖα 255,13 ἑξ. Θεωρία Θεοῦ καθαρᾷ — 29,32. Πύρωσις — 130,32 ἑξ. Ψάλλειν τῇ — καθ' ὑφήγησιν Ἁγ. Πνεύματος 45,6-14.
Καρποφορία. — Ἰησοῦ 312,12. Ἐφραὶμ ἑρμηνευόμενον — 235,13 ἑξ.
Καταλαλιὰ 198,19.
Κατάλυσις. — μαγεία, φαρμακεία κ.λ. 179,25 ἑξ.
Κατάνυξις 30,40. 122,8. 127,16.
Κατάστασις 153,1.
Καταφυγή. — ὁ Θεὸς 144,16 ἑξ.
Κατόρθωσις 126,26-27.
Καύχησις. — ἁγίων ὅτι δοῦλοί εἰσι Θεοῦ 205,26 ἑξ. — ἐν Κυρίῳ 211, 21.
Κενοδοξία 306,23.24.
Κένωσις. — ἐθελούσιος Χριστοῦ 137,8. — Υἱοῦ 66,26 ἑξ. — Χριστοῦ 96,29 ἑξ. 266,39-40.
Κέρατα. — ἁγίοις αἱ Χριστοῦ δυνάμεις 138,34 ἑξ.
Κεφάλαιον 25,7.
Κεφαλίς. — βιβλίου 133,20.22.
Κηδεμονία. — θεία 178,18. 284,20 ἑξ.
Κήρυγμα 249,24. Παρουσία — 263, 30.
Κηρύττοντα. — βέλη 201,23-24.
Κηφῆνες 249,13.19.
Κιβωτός. — Νῶε 15,27 ἑξ.
Κιθάρα 29,29. σελ. 116.
Κίνδυνοι. — θανάτου 325,12-326,21.
Κίνημα. — λογικὸν 123,24.
Κλῆροι 113,1.5. — πῶς νοητέοι διὰ τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν 184,33-185,14.
Κληρονομία 339,24. — Θεοῦ 172,11. — Ἰσραὴλ 27,2 ἑξ. — οὐράνιος πιστῶν 31,22 ἑξ. Μερὶς — ἡτοιμασμένης 64,27-65,9. Σωτηρία λαοῦ καὶ εὐλογία — Θεοῦ 109,20 ἑξ.
Κλῆρος. Βάλλειν ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν — πῶς νοητέον 334,28 ἑξ.
Κλῆσις. — ἁγίων 150,3. — ἐθνῶν 268, 3. Διώκειν τὰ βραβεῖα τῆς ἄνω — 237,18.
Κοίμησις 168,2.
Κοινωνία. — Ἁγ. Πνεύματος 159,24.
Κολάζειν 277,37.
Κολάσεις 22,6. 23,27. 54,1. 55,4. 127,21. — δι' ἔργα πονηρὰ 242,12 ἑξ. Ἁμαρτίαι καὶ — 73,3 ἑξ.
Κόλασις 127,23. 230,27. 235,29 ἑξ. 269,20,23. 336,24. — ἁμαρτανόντων 169,13-33. — διὰ δαίμονας 230,35. Φόβος Θεοῦ καὶ — 342,37.
Κολασμὸς 190,35. — Αἰγυπτίων 232,13. — διὰ βεβήλωσιν διαθήκης Θεοῦ 164,13-23.33 ἑξ. Ἁμαρτία καὶ — 209,18 ἑξ. Δύναμις Θεοῦ διὰ — 115,11 ἑξ. Περὶ — 311,13-33. Χεὶρ — 310,24 ἑξ.
Κολαστικὸν 190,35. — φῶς 169,24.
Κοπετὸς 111,21.
Κορέ. Υἱοὶ — 135,27. 206,33.
Κορίνθιοι 296,22. Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς — 12,2. 43,23. 172,16. 246, 12. 294,36.
Κοσμοκράτορες. — σκότους 239,9 ἑξ.
Κρῖμα. 228,14. — Προνοίας 76,8. Δικαιοσύνη ἀληθὴς καὶ — 168, 16 ἑξ.
Κρίματα. — δικαιοσύνης Θεοῦ 258, 35. — Θεοῦ 253,18. — Θεοῦ ἀνεξερεύνητα 55,30 ἑξ. 77,8 ἑξ. — Θεοῦ δικαιοσύνη 256,32. — καὶ δικαιώματα Θεοῦ 253,39 ἑξ. — πιστὰ καὶ ἀληθῆ καὶ — ψευδῆ 87, 16-37. Δίκαιος ἀναμιμνησκόμενος τῶν Θεοῦ — 255,37 ἑξ. Ἐπιθυμία ψυχῆς διὰ — Θεοῦ 254,8 ἑξ.
Κρίνειν 277,37. — τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς 68,19 ἑξ. — τὸν Χριστὸν τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων 162,2-3.
Κρίσις 189,17. 190,23. 259,30. 264, 10. 265,1. — ἀνθρώπου ὑπὸ Θεοῦ 275,1 ἑξ. — διὰ δίκαιον καὶ δι' ἀσεβῆ 54,5-17. — εὐθυκρισία καὶ τιμωρία 217,28 ἑξ. — Θεοῦ 55,20. 245,14. 256,37. — καὶ δικαιοσύνη 122,24 ἑξ. — οἰκουμένης 153,26. — οἰκουμένης ἐν δικαιοσύνῃ 44, 17 ἑξ. Ἀνάστασις καὶ — 26,31-33. Δευτέρα παρουσία Χριστοῦ καὶ —

153,24-154,1. Δόσις λόγου διὰ πᾶν ῥῆμα κατὰ τὴν — 130,20 ἑξ. Ἡμέρα — 134,20 ἑξ. 216,19 ἑξ. Καιρὸς — 126,32. 311,24.
Κριτήριον 153,26.
Κριτὴς 311,24. — ὁ Θεὸς 224,3 ἑξ. — ὁ Χριστὸς 235,12. — ὁ Χριστὸς ἀντιτασσόμενος ὑπερηφάνοις 218, 1 ἑξ. Θεὸς — μέγας γνωρίζει λογισμοὺς 168,23 ἑξ.
Κριτική. — δύναμις Θεοῦ 169,15.
Κροσσωτὸν 143,4.
Κρύφια. Καθαρμὸς ἐκ τῶν — 87,38-88,13.
Κτίσις. — καινὴ πνευματικὴ 210,3-17. Δύναμις Χριστοῦ ἐπὶ — 209,24-210,17. Θεοποίησις — 197,30 ἑξ.
Κτίσματα. — ἔργα Θεοῦ 226,26.
Κυκλοῦσθαι. — ὑπὸ κυνῶν πῶς ἑρμηνευτέον 332,13 ἑξ.
Κύνες. Κυκλοῦσθαι ὑπὸ — πῶς ἑρμηνευτέον 332,13 ἑξ.
Κυριακός. — ἄνθρωπος 352,30. — σταυρὸς 61,35.
Κύριλλος 145,23.
Κυριοκτονία 44,15.
Κῶδιξ. — Ναζιανὸς 283 ὑπσμ.
Κώφωσις. — πρὸς τὸ κακὸν 129,4-14.

Λάζαρος. Ἀνάστασις — 305,8.
Λάκκος. Θαβὼρ ἑρμηνευόμενον — 210,22.
Λαλεῖν. Περὶ τοῦ — τοῦ Θεοῦ καὶ τίσι λαλεῖ 170,21 ἑξ.
Λαοί. — ἐκ περιτομῆς 138,23 ἑξ.
Λαοπλάνα. — ἤθη 118,16.
Λάρυγξ. — κεκολλημένος 94,3 ἑξ.
Λατρεία. — αἰσθητὴ 156,24 ἑξ.— τῷ Θεῷ καθαρᾷ συνειδήσει 254,12 ἑξ.
Λειτουργία 130,7-8.
Λειψία 11 ὑπσμ.
Λελυτρωμένοι 64,25.
Λευΐ 19,19.
Λευϊτικὸν 185,7.
Λίθος. — ἀποδεδοκιμασμένος ὁ Χριστὸς 251,19-252,2. Στέφανος ἐκ — τιμίου πῶς νοητέος 300,5 ἑξ.
Λιμήν. — σωτηρίας 137,13.
Λογικόν. Ἀγαθὸν τὸ — ἀρχῆθεν 388,36.
Λογισμοὶ 18,22. 33,33. 115,39. 128,1. 204,21. 224,30. — ἀνθρώπων ἐξεταζόμενοι ὑπὸ Θεοῦ 53,33. — γνωστοὶ ὑπὸ Θεοῦ 168,23 ἑξ. — δικαίων 77,27. — θεῖοι 118,28. — τίνες νοητέοι 273,13. — φαῦλοι 277,29. — ψυχῆς 22,11. Ἁμαρτάνειν ἐν —, λόγοις, πράξεσι 163,7 ἑξ. Ἁμάρτημα ἐν πράξει καὶ ἐν — 214, 35. Βασιλεὺς — 142,37 ἑξ. Ἐσεβὼν ἑρμηνευόμενον — 142,37-38. Καθαρεύειν ἐκ — 182,8 ἑξ. Καθαρότης — 116,6. Τὰ ἐν — πταιόμενα 244,36 ἑξ.
Λογισμός. Κάθαρσις — 73,11. — σοφιστικὸς 249,37.
Λόγος 28,35. σελ. 140. 141,7. 143,27. 176,5. 176,37. 181,22. 231,20. 237,36. 255,13. σελ. 260. 269,28. 277,15. 298,23. 301,5,6 ἑξ. — ἀρχιερατικὸς 232,9. — δημιουργικὸς 118,7. — εὐαγγελικὸς 143, 38. — εὐαγγελικὸς μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἀκουσθεὶς ἐν πάσῃ τῇ γῇ 279,21 ἑξ. — θεῖος 124,7. — θεῖος εὐαγγελικὸς σελ. 279. — θεῖος εἰς Ἰουδαίους κατασκήψας 279,27 ἑξ. — Θεὸς 80,28,30. 89,1,12. 95,8. 101,29. 137,8. σελ. 140. 167,28. 179,38. 220,11. 250,11. 294,4,8. — Θεοῦ 108,21. 137,7. 181,34. 186,29. 221,37. 225,22. 233,10. 243,11. 258,9. — Θεοῦ, ἄσειστον καὶ ἀμετακίνητον ὄρος 262,8 ἑξ. — Θεοῦ προνοητικὸς 280,8 ἑξ. — Θεοῦ σαφηνιστὴς 280,13. — Θεοῦ ὕδωρ ζῶν 145,6 ἑξ. — νυμφίος 143,10. — σὰρξ γενόμενος 215,3. — Υἱὸς Σοφία 260,4. — ψευδώνυμος 50, 40. Ἀποκάλυψις ὀφθαλμῶν διὰ θείου — 253,30 ἑξ. Ἀποτελέσματα τῷ πιστῷ τοῦ — Θεοῦ 257,14 ἑξ. Διὰ — πάσης ἁμαρτίας ἀρχὴ 130, 15 ἑξ. Ἐνανθρώπησις — 167,19 ἑξ. Ἐνανθρώπησις — μονογενοῦς 252, 16 ἑξ. Θεὸς — 34,22. σελ. 66. 67, 32. 117,16. 176,34. 206,3. 266, 22,23. 293,18. 349,14. Θεότης — 38,2. Υἱὸς καὶ — Θεοῦ 68,2. Ὑετὸς πνευματικὸς ὁ — Θεοῦ 179,33 ἑξ.
Λουκᾶς. — Εὐαγγελιστὴς 65,9.
Λουτρόν. — βαπτίσματος 115,6 ἑξ.
Λύπη. Ἐκκλησία, μετάνοια, — 12,21-30. Εὐχὴ ἀπομακρύνσεως τῆς — 257,5 ἑξ.
Λύτρον. — ἀντὶ πολλῶν ὁ Κύριος 247, 11. — ὁ Χριστὸς 140,10. — ὑπὲρ πάντων ὁ Χριστὸς 265,30.

Λύτρωσις 269,39. 286,11. — διὰ σταυροῦ 61,34 ἑξ. — διὰ σταυρωθέντος 185,36 ἑξ. — δι' Υἱοῦ 240,26 ἑξ. — ἐξ ἀνομιῶν 265,24 ἑξ. — καὶ ἔλεος 105,36 ἑξ. — Πατριαρχῶν Ἰσραὴλ 91,35 ἑξ. — ὑπὸ Χριστοῦ 188,28. — ψυχῆς καὶ σώματος 121,5 ἑξ. Δουλεία ἀνθρώπου τῷ διαβόλῳ καὶ — αὐτοῦ 150,31-152,18. Πάθος Χριστοῦ — ἡμῶν 213,31-214,9.
Λυτρωτὴς 88,11.

Μαγεία 101,15. Κατάλυσις — 179, 25 ἑξ.
Μαθηταί. — Χριστοῦ βασιλεῖς 186, 34 ἑξ. Σκανδαλισμὸς — Χριστοῦ 326,24 ἑξ.
Μακροβιότης 229,10 ἑξ. — ἐκ τιμῆς πρὸς γονεῖς 301,30 ἑξ.
Μακροθυμία. — Θεοῦ ἁμαρτωλοῖς 156,14 ἑξ.
Μακρότης. — ἡμερῶν 217,11-26. — ἡμερῶν πολυχρόνιος ζωὴ καὶ αἰώνιος ζωὴ 301,16-304,15.
Μαλαχίας 198,18.
Μαντεῖαι 183,12.
Μαρία 298,23. 303,18. 336,30. — μήτηρ Ἰησοῦ 67,22. — μήτηρ Σωτῆρος σελ. 291. 294,7. 296,20. — Χριστοῦ 324,6. Γέννησις Χριστοῦ ἐκ Παρθένου — 92,11-29. Χριστὸς ἐκ — καὶ Πνεύματος Ἁγίου 322,5 ἑξ.
Μάρτυρες 237,16. 300,20. — ἀληθείας 92,6 ἑξ. — προφῆται, ἀπόστολοι κ.λ. 64,13 ἑξ. Ψυχαὶ — 159, 34 ἑξ.
Μάρτυς. — ἐπικαλούμενος ὁ Θεὸς 62,26-35.
Μάστιγες. — Θεοῦ 132,1 ἑξ.
Μασωριτικόν. — κείμενον 48,26.
Ματαιότητες. — αἱ βιωτικαὶ σπουδαὶ 132,28.
Ματθαῖος. — εὐαγγελιστὴς 19,22. 343,20.
Ματθίας 135,18.
Μεγαλοπρέπεια. — Θεοῦ 277,10 ἑξ. Δόξα καὶ — πῶς νοητέα 305,36-307,6.
Μεγαλοφωνία 147,18.
Μεγαλοψυχία 30,12-13.
Μεγαλύνειν. — τὸν Κύριον 119,16 ἑξ.
Μέθεξις 79,32. 132,20-24. 166,28. — ἁγιότης 170,31. — ζωῆς αἰωνίου 108,3 ἑξ. — θείας εἰκόνος 131,28. — τῷ ἀμεθέκτῳ οὐ γίνεται καὶ πῶς δεῖ νοηθῆναι ταύτην 208,31 ἑξ. — Υἱῷ 84,15. — Χριστῷ 171,14 ἑξ. Σὰρξ ἐμποδίζει — πνεύματος Θεοῦ 15,7-17.
Μελέτη. — θείων 130,36.
Μέλη. Νέκρωσις — 186,19 ἑξ. Σῶμα Χριστοῦ καὶ — ἐκ μέρους 313, 4 ἑξ.
Μελχισεδὲκ 19,20. 196,19. 238,39. 241,17. Ἱερωσύνη κατὰ τὴν τάξιν — 212,29 ἑξ.
Μεμφιβοσὲθ 106,14.
Μεσίτης 256,25.
Μεσότης 107,18-19.
Μετάληψις. — σώματος καὶ αἵματος Κυρίου 176,36-177,18.
Μετανοεῖν 254,33. 311,36 ἑξ.
Μετάνοια 28,4 ἑξ. 36,10-23. 115,6 ἑξ. 127,31. 129,39 ἑξ. 137,18,24. 144,4. 159,7-13. 186,5. 199,4. 199,4 ἑξ. 204,34 ἑξ. — ἁμαρτανόντων 220,5. — ἀπολωλότος 98,20 ἑξ. 26 ἑξ. — Δαυὶδ 156,29 ἑξ. — δι' ἁμαρτήματα 111,22 ἑξ. — ἐκ κακίας 193,34. — ἡ ἐμμονὴ εἰς ἁμαρτίαν 170,6 ἑξ. — καὶ Ἀνάστασις 181,7 ἑξ. — καὶ ἀρετῆς ἀνάληψις 216,28. — καὶ ἐπιστροφὴ πρὸς Θεὸν 184,5 ἑξ. — καὶ ἐξομολόγησις 85,14 ἑξ. 247,30 ἑξ. — καὶ ζωὴ εἰς Χριστὸν 97,11 ἑξ. — καὶ καρποὶ 157,30 ἑξ. — καὶ προσφυγὴ τῇ Ἐκκλησίᾳ 142,35. — καὶ στεναγμοὶ 128,7 ἑξ. — καὶ συγχώρησις 232,22 ἑξ. — καὶ συγχώρησις ἁμαρτιῶν 116,1 ἑξ. — Λῃστοῦ 184,4. — μνήμη καὶ σωτηρία 192,12 ἑξ. Ἁμαρτία καὶ — 129,31 ἑξ. 174,29-175,9. 188, 1 ἑξ. Δαίμονες ἐμποδίζουσι — 129, 20 ἑξ. Ἐκκλησία — λύπη 12,20-30. Μακροθυμία Θεοῦ διὰ — ἁμαρτωλοῦ 156,19. Παιδεία πρὸς — 232, 15-17. Πειρασμὸς — καὶ παιδεία 35,20-36,3.
Μετάπτωσις 114,34 ἑξ.
Μετεμψύχωσις. Μυθοποιΐα — 122,13.
Μετεωρισμοί 216,33 ἑξ.
Μετεωρισμός. — ψυχῆς 53,5. Γαλαὰδ ἑρμηνευόμενον — 235,13 ἑξ.
Μετουσία 211,17. — θεότητος 214,27.

— χαρισμάτων 263,2. Προσευχὴ διὰ — 224,34 ἑξ.
Μέτοχος. — ὁ κοινωνὸς 256,3.
Μετωνυμία 86,7.
Μηνιαστὴς 30,37.
Μισθαποδοσία 295,20. — εἰς μέλλοντα αἰῶνα 31,10 ἑξ.
Μῖσος. — κατὰ κακίας 221,11.
Μισοῦντες. Ἡ δεξιὰ χεὶρ εὑρίσκειν τοὺς — πῶς νοητέα 311,3 ἑξ.
Μιχαήλ. — ἀρχάγγελος 19,8.
Μιχαίας 290,27.
Μνήμη. — Θεοῦ 59,33. — Θεοῦ ἐν θλίψει 139,32. — Θεοῦ οὐ μόνον ἐν θανάτῳ 36,26-35. — ὀνόματος Θεοῦ 144,6 ἑξ. Μετάνοια — καὶ σωτηρία 192,12 ἑξ. Μεταστροφὴ ἐκλήθη εἰς — Θεοῦ 235,18 ἑξ.
Μνημονεύειν 205,37.
Μνημονικὴ 116,30.
Μονογενὴς 23,13. σελ. 34. 80,36. 86, 3. 95,5,34. σελ. 104. 111,28. 113, 29. 122,12. 176,6,12. 177,37. 210, 26,37. 215,4. 238,21,26. 252,20. 277,7. 291,23,32. — Υἱὸς 29,2. 31,6. 69,32. 72,10,13. 84,15. 138, 28. 156,26. 220,9. 232,32. 334, 32. 337,37. σελ. 338. σελ. 340. 341, 32. 344,28. — παρὰ Πατρὸς 180,5. — Υἱὸς Θεοῦ 67,39. Δόξα Θεοῦ ὁ — Υἱὸς 20,25. Θεότης — 212,11.
Μονόκερως. — ἢ ρηνόκερως 341, 15-16.
Μονοπρόσωπος. — Ψαλμὸς 134,10. 315,12.
Μονότροποι 338,7.
Μουσικοὶ 116,33. 138,19-20.
Μυθοποιία. — μετεμψυχώσεως 122, 13.
Μύρον. Χρίσμα ἱερατικὸν τὸ — 100, 9 ἑξ.
Μυστήρια. — φωτεινὰ ἀληθείας 212, 27. Κήρυξις — θεότητος 225,38 ἑξ. Τὸ εὔχεσθαι διὰ θλίψεις ἔχει τι — ἀπόρρητον 99,15.
Μυχθίζειν 96,25.
Μωὰβ 235,29. σελ. 285.
Μωϋσῆς 11,15. 22,23. 35,39. 73,20. 101,36. 105,28. 117,4. 151,11, 14. 158,22. 177,27. 178,31. 184, 25. 193,29. 197,37. 198,28. σελ, 223. 232,9. 233,4. 240,14,21. 244, 17. 278,8. 280,2,5. 313,10. Τελειότης — 21.23.
Ναβουχοδονόσορ 287,28.
Ναζωραῖοι 185,22.
Ναθαναὴλ 186,34.
Νάματα. — θεῖα 222,21.
Νανιανός. — κῶδιξ 283 ὑπσμ.
Ναός. — Θεοῦ ἡ ἀρετῆς κατάστασις 33,4 ἑξ. — Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος 217,12 ἑξ. — Θεοῦ πῶς νοητέος 108,19 ἑξ.
Νεβρὼδ 119,5.
Νεκροί. — αἰῶνος 275,27 ἑξ. Ζωοποίησις — διὰ Χριστοῦ 100,27.
Νεκρότης 122,5. —, πτωχεία, ἁμαρτία 47,10 ἑξ.
Νέκρωσις 257,17. — ἐν Χριστῷ 247, 25. — μελῶν 186,19 ἑξ. 332,2.
Νεμεσητικόν. — πάθος 198,10 ἑξ.
Νεουργία. — Ἱερουσαλὴμ 225,25-30.
Νήπια. — ὑπὸ Θεοῦ φυλασσόμενα 245,12 ἑξ.
Νηστεία. — ὑπὲρ ἁμαρτιῶν 164,7.
Νηστεύειν. Τρώγειν καὶ — 189,32-190,7.
Νῆψις 170,15.
Νίκη 72,20. 250,5. — κατ' ἀντιπάλων 211,11. — κατὰ πολεμίων 264,1 ἑξ. — κατὰ τῆς ἁμαρτίας 62,1 ἑξ. Ἀνδρεία ὑπομονὴ καὶ — 108,8-11. Πίστις καὶ — κατὰ πειρασμῶν 144,16-35.
Νικηφόρος 11,8. 21,16.
Νῖψις. — ἐν ἀθῴοις τῶν χειρῶν 105, 19 ἑξ.
Νόησις. — περὶ Θεοῦ ἁγία 53,27. — φωνὴ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου 320,3-4.
Νοητά. Γλυκύτης τῶν — 87,33.
Νομή. — Θεοῦ λόγια Πνεύματος 199, 19 ἑξ.
Νομοθέτης 231,20.
Νόμος. — διττὸς κατὰ διάνοιαν καὶ κατὰ γράμμα 256,23 ἑξ. — εὐαγγελικὸς 126,3. — Θεοῦ πολυτιμώτερος χρυσίου 259,26 ἑξ. — καὶ ὁδὸς ἀρετῆς ὁ Χριστὸς 107,15 ἑξ. — πνευματικῶς νοητέος 260,19. — σκιὰ 185,24 ἑξ. Ἀξία — Θεοῦ 231,25. 232,9.
Νόσοι. — ἐκ παθῶν καὶ ἁμαρτημάτων 160,19.
Νοῦς. — διορατικὸς ἑρμηνευόμενον ὁ Ἰσραὴλ 265,20. — θεῖος 184,24. — καθαρθεὶς 216,18. Ὅρασις — 20,17. — Χριστοῦ 319,20. — ψυχή, σῶμα 304,25-27. Καρδία καὶ — 349,36 ἑξ.

Νύμφη. — Ἐκκλησία 196,26. 197,4.
Νύξ. Θεοπτία καὶ — 216,4-11.
Νῶε 16,23,32. 17,13. Κιβωτὸς — 15,28 ἑξ.
Νῶτον. Τὸ θεῖναι — πῶς νοητέον 313, 3 ἑξ.

Ξύλον. — ζωῆς καὶ δίκαιος 26,5 ἑξ.

Ὀγδόη. — ἡμέρα, ἡμέρα Σωτῆρος 126,39.
Ὁδηγός. — ὁ Χριστὸς 171,14 ἑξ.
Ὁδοί. — Κυρίου σωτήριοι 69,11-20. — Κυρίου φυλακτέαι 130,23 ἑξ. — σκολιαὶ 54,27.
Ὁδός. — ἁμαρτωλῶν ὁ διάβολος 25, 26 ἑξ. — εὐρύχωρος ἀπάγουσα εἰς ἀπώλειαν 255,15 ἑξ. — τεθλιμμένη στενὴ 255,12 ἑξ. Ἀπομάκρυνσις ἐξ — ἀδικίας 255,5 ἑξ.
Ὀδύνη. Τροφὴ ἐν — λαμβανομένη πικρὰ κ.λ. 287,5-7.
Οἴησις. — ἀνθρώπων καθαιρομένη 150,37. Χάρις θεία κωλύει τὴν — 157,9.
Οἰκεῖν. — ἐν οἴκῳ Κυρίου εἰς μακρότητα ἡμερῶν 100,39 ἑξ.
Οἰκειότης 92,25-26.
Οἰκείωσις 110,31.
Οἰκοδομεῖσθαι. — εἰς Χριστὸν 311, 18 ἑξ.
Οἰκονομία 66,32. 240,7. — Θεοῦ 40, 33. — Θεοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπων 247, 10. — Σωτῆρος 315,11.
Οἶκος. — Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία 123,30 ἑξ. Εὐπρέπεια — Θεοῦ πῶς μεταφορικῶς νοητέα 105,23 ἑξ.
Οἰκουμένη. Θεμέλια τῆς — πῶς νοητέα 75,11 ἑξ.
Οἰκτιρμοὶ 44,27. 190,33. — ἔλεος καὶ δικαιοσύνη Θεοῦ 245,12 ἑξ. Πατήρ — 228,5 ἑξ.
Οἰκτίρμονες 209,2-3.
Οἰκτιρμὸς 227,23 ἑξ.
Οἶνος. Κρατὴρ — ἡ Σοφία 100,13 ἑξ.
Ὀλίσθημα. Ῥύεσθαι ἐξ — 166,22 ἑξ.
Ὁμοίωσις. — Θεῷ 25,31 ἑξ. 206,5 ἑξ. — Θεῷ κατὰ ποιότητα 208, 37 ἑξ. — Θεῷ πῶς νοητέα 208,29 ἑξ. Δυνατὴ — Θεῷ 176,19.
Ὁμολογία. — ἐν Ἐκκλησίᾳ 97,1-4. — πίστεως 79,35 ἑξ.
Ὁμόνοια 178,16. — συνεκτικὴ 283,28.
Ὁμοούσιος 203,26. — ἡ βουλευτικὴ ὑπόστασις 133,38-39. — Υἱὸς τῷ Πατρὶ 209,1 ἑξ.
Ὁμοῦσθαι 178,11.
Ὁμοφροσύνη 61,15. 105,2.
Ὀνειδισμοί. — Χριστιανῶν 29,15 ἑξ.
Ὀνειδισμός. — Ἰησοῦ 191,15. — κατ' εὐσεβῶν 112,25 ἑξ.
Ὄνομα. — Θεοῦ θαυμαστὸν 41,34 ἑξ. Ἀγαλλίασις ἐν τῷ — Θεοῦ 210, 21-25. Ἐπίκλησις — Θεοῦ 278, 6 ἑξ.
Ὅπλα. — Θεοῦ οἱ ἄγγελοι 121,16 ἑξ.
Ὁράματα 186,1.
Ὁράσεις 211,38.
Ὅρασις. — εἰρήνης 202,12. — Θεοῦ 243,26. — Θεοῦ ἑρμηνευόμενον τὸ Ἰσραὴλ 197,18. — νοῦ 20,17. 211,35. — προγνωστικὴ καὶ δοξολογία πρὸς Θεὸν 42,23 ἑξ.
Ὀργαὶ 287,34.
Ὀργή. — δι' ἡμαρτηκότας 207,31 ἑξ. — Θεοῦ 204,31. 219,3,8. 285,20 ἑξ. — Θεοῦ πῶς νοητέα 199,16 ἑξ. 228,25 ἑξ. — ὀλέθριον πάθος 124, 25 ἑξ. Ὑπερήφανος παροξύνει Θεὸν καὶ θησαυρίζει — 49,20 ἑξ.
Ὀρθοδοξία. — καὶ ὀρθοπραξία 33, 21 ἑξ.
Ὀρθοπραξία. Ὀρθοδοξία καὶ — 33, 21 ἑξ.
Ὀρθοφροσύνη. Προσφορὰ θυσίας καὶ — 154,22-29.
Ὅρκος. — Θεοῦ 208,24 ἑξ. 219,3. 258,30-259,3. Περὶ — 62,26-35.
Ὅρος. — Ἅγιον 148,6. — Κυρίου ἡ γνῶσις αὐτοῦ 28,37 ἑξ. — μέγα ὁ θεῖος Λόγος 137,7 ἑξ.
Ὅσιοι. Ἄγγελοι καὶ ἱεροὶ — ἄνδρες εἰς συνεργασίαν μετὰ Θεοῦ 154, 13-18. Θάνατος — μετάβασις εἰς ζωὴν 247,21 ἑξ.
Ὅσιος. Θαυμάστωσις — Θεοῦ 30, 23 ἑξ.
Ὀστᾶ. — ψυχῆς τὰ δόγματα 137,25. Δόγματα προσομοιαζόμενα πρὸς — 121,27 ἑξ.
Οὐρανοπολῖται. — οἱ πιστοὶ 275,16 ἑξ.
Οὐρανός. Ἐπιστροφὴ πρὸς — 97,5-6.
Οὐρίας 169,36.
Οὐσία. — Θεοῦ 261,25. — λογικὴ 339,14. — μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ 85,1. — Πατρὸς 296,12. — ψυχικὴ 183,25,27. Ἅγιος — ὁ Θεὸς καὶ πάντα ἁγιάζει 145,19 ἑξ. Διά-

στασις ἀκτίστου κ.λ. — 171,6, ἑξ. Θεὸς ἀγέννητος νοητὴν — ἔχων κ.λ. 175,10 ἑξ. Ὑπόστασις καὶ — 131,16-17.
Οὐσίωσις 111,19. 118,4.
Ὀφθαλμοί. — καλούμεναι αἱ Θεοῦ δυνάμεις 53,30 ἑξ. 120,26 ἑξ.
Ὄφις. — ἀπατήσας Εὔαν οὐκ ἑρπετὸν ἀλλ' ἀντικειμένη ἐνέργεια 12,5.
Ὀφιώδεις. — κακίαι 81,8.

Παγγνωσία. — Θεοῦ 38,33 ἑξ. 65, 10-38. 68,37 ἑξ. 270,9 ἑξ. 271, 8 ἑξ.
Παγίδες. — ἁμαρτωλῶν 54,18 ἑξ.
Παγίς. Φυλακτήριον ἐκ — 274,3.
Πάθη 102,4. — ἀδιάβλητα 190,39. — καὶ ἁμαρτίαι 190,19 ἑξ. — καὶ πειρασμοὶ 129,25-30. — καταψύχονται δι' ἀρετῶν 185,17. Ἄγρια — λυμαινόμενα 287,30 ἑξ. Ἀγὼν κατὰ — 221,26 ἑξ. Γαργαλισμοὶ — σαρκὸς ἀπόβλητα 249,3 ἑξ. Κάκωσις ἡ ἁμαρτία καὶ τὰ — νοητέα 112,1 ἑξ. Καταπάτησις — καὶ εὐφροσύνη 111,35 ἑξ. Νόσοι ἐκ — καὶ ἁμαρτημάτων 160,19. Ὁρμὴ — 89,15 ἑξ. Πύρωσις — 225,16.
Παθήματα. — μαθητῶν Χριστοῦ 305, 23. — Χριστοῦ 42,16 ἑξ.
Πάθος 338,36. Νεμεσητικὸν — 198, 10 ἑξ. — οὐ Θεοῦ ἐστι 199,17 ἑξ. — Χριστοῦ 134,29-135,19. 140,9. 148,16 ἑξ. 157,21. 188,30 ἑξ. 191,16 ἑξ. 199,26 ἑξ. 305,19 ἑξ. 315,32. 339,3 ἑξ. — Χριστοῦ καὶ θάνατος διὰ τὴν ἀνθρώπων σωτηρίαν 247,15 ἑξ.— Χριστοῦ λύτρωσις ἡμῶν 213,31-214,9. — Χριστοῦ νικηφόρον 231,29-36. Χριστὸς ἵνα παρέλθη τὸ ποτήριον τοῦ — 91,22 ἑξ.
Παιδαγωγία 100,37. 127,17 ἑξ.
Παιδαγωγὸς 127,17.
Παιδεία 81,34. — Κυρίου 115,21 ἑξ. 137,29. 231,21. — πρὸς μετάνοιαν 232,15-17. Δράττεσθαι — 27,39-28,18. Πειρασμὸς μετάνοια καὶ — 35,20-36,3. Χρηστότης — γνῶσις 256,20.
Παιδεύματα 147,28.
Παίδευσις 37,28-29. 65,17 ἑξ. 123,33. 138,22.24. 140,32. 150,14. — θεία 98,13.
Παιδευτὴς 98,17.
Παιδευτική. — διδασκαλία 81,32-34.
Παλαισταὶ 131,15.
Παλιγγενεσία 12,26.
Πανοπλία. Περίζωσις διὰ δυνάμεως καὶ — Θεοῦ 80,1 ἑξ.
Παντοκράτωρ σελ. 103. 272,11. 282, 17.
Παράδεισος 207,22.
Παραδοξοποιΐα 239,31.
Παράδοσις. — Ἀποστόλων 234,13.
Παράκλησις 346,11.
Παράκλητος 188,6. 298,27. — ὁ Λόγος 301,5.
Παραλειπόμενα. Βίβλοι — 111,10. 130,10. 135,29. 153,13. 261,23.
Παραμυθία 257,10.
Παραπτώματα. Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν — πῶς ἑρμηνευτέον 316,36-317,8.
Παρεκτικὸς 75,7.
Παρθένοι. — ὀνομαζόμεναι αἱ ψυχαὶ κ.λ. 143,6-34.
Παρθένος 208,21. — ἐξ ἧς ἔλαβε σῶμα ὁ Χριστὸς 145,21. — μήτηρ Χριστοῦ 195,6. 196,12. Γέννησις Χριστοῦ ἐκ — Μαρίας 92,11-29. Τόκος — 252,2. Τόκος ἅγιος ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ — 288,5-8.
Παροιμίαι 54,26. 55,37. 78,18. 124,9. 168,16. 258,37. 262,26.
Παροινία 202,10.
Παροργισμός. Μὴ ἐπιδυέτω ὁ ἥλιος ἐπὶ τῷ — ὑμῶν 30,33 ἑξ.
Παρουσία 28,18. — δευτέρα 29,5. — δευτέρα ἔνδοξος 225,40. — δευτέρα Χριστοῦ καὶ κρίσις 153,24-154,1. — Θεοῦ 108,21. — Χριστοῦ 141,35. — Χριστοῦ ἀνθρώποις 265, 30. 266,1 ἑξ. Ἅγιοι ἁρπαγήσονται ἐν νεφέλαις κατὰ — Κυρίου 209,4 ἑξ. Πανταχοῦ — Θεοῦ 270,5.
Παρρησία. — Χριστοῦ 218,3.
Παρωνυμία 47,14.
Πάσχα. Τὸ φαγεῖν τὸν Χριστὸν τὸ — 298,15 ἑξ.
Πατὴρ 26,1,112. 28,8. 31,27. 33,8. σελ. 34. 53,25. 57,7. σελ. 66. 72,29, 31. σελ. 80. σελ. 84. σελ. 85. σελ. 92. 94,25. σελ. 95. 103,36. 104,30. 108,22. 111,15. 113,30. 124,6. 133,16. 135,33. 137,37. σελ. 140.

155,25. 159,2. σελ. 170. 171,36. 175,20. 176,6,12. 182,20. 184,8. σελ. 197. 198,27. 207,7,32. 208, 35. 209,3. 210,39. σελ. 211. 212, 4. 213,1. 221,21. 226,29. 232,32. 232,32. σελ. 237,σελ. 238. σελ. 239. σελ. 242. 250,19. 252,21. 255,17,24. 263,18. 265,4. 267,5. 268,8. 276,9. 277,19. 281,5. 282, 6. 287,17. σελ. 290. 292,11. 293, 39. σελ. 296. σελ. 298. 301,6. 302, 36. 306,31. σελ. 308. σελ. 324. σελ. 335. σελ. 341. σελ. 342. σελ. 344. σελ. 348. — ἐν τῷ Υἱῷ ποιεῖ τὰ ἔργα 268,26 ἑξ. — Θεὸς 201,2. 208,32. — καὶ Υἱὸς 162, 12-17. — οὐράνιος 195,11,13.— σοφίας, ἀληθείας κ.λ. 198,7 ἑξ. Βούλημα — 321,31. Γνώμη — 189,9. Γνῶσις — 189,6. Δύναμις — ὁ Χριστὸς 162,2. Ἐκ δεξιῶν καθέδρα Υἱοῦ τῷ — 66,1-67,4. Θέλημα — 322,1. Θεὸς — 111,4. Θεότης — 38,1-3. Μακρότης ἡμερῶν ἐκ τιμῆς πρὸς — καὶ μητέρα 301,30 ἑξ. Μονογενὴς παρὰ — 180,5. Ὁμοούσιος Υἱὸς τῷ — 209, 1 ἑξ. Περὶ — καὶ Υἱοῦ 208,33 ἑξ. 296,24 ἑξ. Πηγὴ πάντων ὁ — 135,23-136,22.

Πατριάρχαι. Λύτρωσις καὶ σωτηρία — Ἰσραὴλ 91,35 ἑξ.

Πατροπαράδοτος. — ἀναστροφὴ 64, 24-25.

Παῦλος 12,21. 15,11. 29,38. 34,10. 35,26. 37,1. 38,19. 41,3. 43,17. 72,37. 78,31. 81,1,3. 87,29. 109, 14. 112,15. 129,29. 155,2. 163, 40. 170,32. 171,38. 174,3. 175, 15. 182,11. 187,4. 188,30. 189, 29. 194,37. 197,8. 205,33. 208, 31. 210,9. 219,5. 228,12. 235,21. 236,38. 241,29. 249,34. 265,7. 275,13. 277,17. 279,37. 294,14. 300,30. 304,37. 327,23. — διώκτης 148,25. — συστησάμενος μυριάνδρους Ἐκκλησίας 241,23 ἑξ. Ἐπιστολὴ — πρὸς Γαλάτας 43,20. 268,7. Ἐπιστολὴ — πρὸς Ἑβραίους 25,6. 42,7. 315,25. Ἐπιστολὴ — πρὸς Ρωμαίους 325,23.

Πεῖνα. — Σωτῆρος διὰ τὴν σωτηρίαν 155,12-27.

Πειρασμοὶ 69,10. 257,1 ἑξ. — ἑκούσιοι καὶ ἀκούσιοι 241,34 ἑξ. — καὶ ἀγῶνες 216,36 ἑξ. — καὶ δοκιμασία 279,34 ἑξ. — ὑπὸ διαβόλου τῷ ἀνθρώπῳ 48,1-25. Πάθη καὶ — 129,25-30. Πίστις καὶ νίκη κατὰ — 144,16-35. Προσευχὴ ἐν — 92,30 ἑξ. Ὑπομονὴ εἰς ἀλμυρίδα — 101,20-27.

Πειρασμὸς 239,18 ἑξ. 319,29. — μετάνοια καὶ παιδεία 35,20-36,3. — Χριστοῦ 339,4,30. Ῥύεσθαι ἐκ — 79,29-80,13.

Πειρατήρια 21,21. 72,35.

Πένητες. — τρώγοντες καὶ ἐμπιπλάμενοι 346,24 ἑξ. Πτωχοὶ καὶ — καὶ στεναγμοὶ αὐτῶν 56,15-37. 121,32. Ὑπομονὴ — 47,9.

Πεντηκοστὴ 157,23.

Πεντηκοστός. Διατὶ ὠνομάσθη καὶ ἠριθμήθη ὡς — ψαλμὸς ὁ — 157, 12 ἑξ.

Πεποιθέναι. — ἐπὶ Θεὸν 53,22.

Περιπατεῖν. — ἐν πνεύματι 89,27 ἑξ.

Περίστασις 30,11-12.

Περιστατικοὶ 136,25-26.

Περιτομὴ 97,30. — πῶς νοητέα 35,1 ἑξ. Ἀπόστολοι ἄρχοντες τῶν τε ἐθνῶν καὶ τῶν ἐκ — 147,7 ἑξ. Λαὸς ἐκ — 196,15. Νόημα — 34, 36-35,19.

Πέτρος 25,10. 68,5. 86,28. 181,23. 186,34. 199,30. 209,34. 210,31. 279,37. 292,29. 339,7,8.

Πεφωτισμένος 70,45. 79,12.

Πηγαί. — θεῖαι ὑδάτων 136,21. — ὕδατος ζῶντος 275,36 ἑξ.

Πηγή. — ζωῆς ὁ Σωτὴρ 123,35 ἑξ. — πάντων ὁ Πατὴρ κ.λ. 135,23-136,22.

Πιλᾶτος. — Πόντιος 93,4. 118,21.

Πιμελὴ 70,20.

Πιότης 123,30,37.

Πίστις 72,35 ἑξ. 78,6 ἑξ. 141,35. 160,18. 211,18. 242,3-6. 246,11 ἑξ. 249,26. 251,14. 263,2. — ἀδιάβλητος καὶ κάλλος νοητὸν 145, 26 ἑξ. — εἰς Χριστὸν 155,27. 176,25 ἑξ. — ἐν τῷ αἵματι 265,10. — καὶ δικαίωσις 275,8. — καὶ ἔργα 117,11-18. — καὶ νίκη κατὰ πειρασμῶν 144,17-35. — καὶ σωτηρία 42-14 ἑξ. 181,36. — καὶ σωτηρία ψυχῶν 174,9 ἑξ. Ἀποτελέσματα — 192,4 ἑξ. Δικαιοσύνη

ἡ διὰ — 159,29 ἑξ. Δοκιμὴ — 202, 5-7. Ἐλπὶς καὶ — τῶν ἐξ ἐθνῶν 174,16 ἑξ. Θυρεὸς — 146,29. 178, 38. Ὁμολογία — εἰς Ἰησοῦν 79, 35 ἑξ. Πλουτεῖν κατὰ τὴν — 142, 30 ἑξ.
Πιστοί. — ἐξ ἐθνῶν 250,2. — καὶ Ἐκκλησία 206,23. — σῶμα καὶ μέλη Χριστοῦ 213,20. Βασιλεία — 186, 35. Ἐκκλησία ἄθροισμα — σῶμα Χριστοῦ 326,32-327,25. Σῶμα Χριστοῦ τὸ — ἄθροισμα 334,7 ἑξ.
Πιστός. — ἀπαρασάλευτός ἐστι 262, 8-26.
Πλούσιος. — Χριστιανὸς 316,19 ἑξ.
Πλουτεῖν. — κατὰ τὴν πίστιν 142,30 ἑξ. — πνευματικῶς 253,19 ἑξ.
Πλοῦτος 307,26. — εὐλογία Θεοῦ ἐστι 49,6-14. — νοητέος ἡ συγκληρονομία Χριστοῦ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα 241,29-242,6. — πνευματικὸς ἔργων ἀγαθῶν 112,11 ἑξ. — τυφλὸς 160,15. Δύναμις — καὶ δύναμις ψυχῆς 150,25-151,5.
Πνεῦμα 111,24. 116,39. 120,11. 159,26. 212,7. 259,14. 262,11. 290,8. 305,1. σελ. 337. — Ἅγιον σελ. 25. 33,7. 101,25. 117,20. 124, 1. 135,35. 140,26. 141,37. σελ. 167. σελ. 176. 185,1. 203,18. 217, 25. 218,35. 266,3. 276,13,15. 296,26,30. σελ. 297. 302,13. σελ. 308. 322,6,31. — Ἅγιον καὶ ἄγγελοι 229,36 ἑξ. — Ἅγιον καὶ ἀπόστολοι εἰς τὰ ἔθνη 146,16 ἑξ. — ἀκάθαρτον 174,7. — ἐρευνῶν τὰ Θεοῦ βάθη 86,21. — Θεοῦ 174,28. 217,13. — Θεοῦ ἐξ οὗ οὐδεὶς διαφεύγει 270,17 ἑξ. 30 ἑξ. — Θεοῦ πάντα ἐπισκοπεῖ καὶ ἐφορᾷ 270, 9. — Θεοῦ πληροῦν οἰκουμένην 270,7 ἑξ. 17 ἑξ. — πανάγιον 106, 7. — σεληνιασμοῦ 73,1. — συγγραφικὸν 157,13. — τὰ πάντα ἐρευνῶν 178,33. Ἀναγέννησις ἐξ ὕδατος καὶ — 194,3. Ἀρραβὼν — 185,31. Γύμνωσις ἐκ θείου — 158, 40. Διαστολὴ — ἀπὸ τοῦ γράμματος 184,39. Δωρεαὶ θείου — 210, 12. Δωρεὰ προφητικοῦ — 266,17. Ἔκχυσις — 157,23. Κοινωνία Ἁγ. — 159,24. Νομὴ Θεοῦ λόγια — 199,19 ἑξ. Πνεῦσις — 279,28. 280, 15. Σὰρξ ἐμποδίζει μέθεξιν — Θεοῦ 15,7-17. Τράπεζα — 99,37. Χριστὸς ἐκ — Ἁγίου καὶ Παρθένου 288,5-8. Ψάλλειν τῷ Κυρίῳ τῇ καρδίᾳ καθ' ὑφήγησιν Ἁγ. — 45, 6-14.
Πνεύματα. — κατοικοῦντα τὴν γῆν 118,32. — πονηρὰ 249,3. Ταραχὴ — πονηρῶν 144,36 ἑξ.
Πνοή. — ἁγιαστικῆς ζωῆς 282,7. — θεία — ζωῆς 282,2 ἑξ. — παντοκράτορος 282,17.
Ποδωτὸν 124,8.
Ποιεῖν. — μετ' ἀγάπης 259,22.
Ποίμανσις 109,23.
Ποιμήν. — ἀληθινὸς 124,17. — καλὸς 93,17.24. 98,9.11. — Χριστὸς ποιμαίνων τὰ λογικὰ πρόβατα 98,9.
Πόλεις. Καθαίρεσις — 44,1 ἑξ.
Πόλεμος. — κατὰ τῆς ἁμαρτίας 81,15.
Πόλις. — Θεοῦ ἡ Ἐκκλησία ἐστὶ 145, 3 ἑξ.
Πολιτεία 141,3.
Πολίτευμα 97,6. 185,29.
Πολυχρονιότης. Διατί ἡ ἐν ἀρχῇ — τῶν ἀνθρώπων 14,29 ἑξ.
Πολυωρεῖν 57,24.
Πόμα. — πνευματικὸν ὁ Χριστὸς 171, 13 ἑξ.
Πονηρία 263,13.
Πονηρόν. Ἀντίστασις εἰς — 221,8 ἑξ. Ἐκλογὴ — ἢ ἀγαθοῦ 13,17-32.
Πονηρὸς 209,29. — ἄνθρωπος 272, 16 ἑξ.
Ποταμοί. — ἡ Ἁγ. Γραφὴ 216,31.
Ποταμός. — ὁ θεῖος Λόγος 145,6.
Ποτήριον. — πυρὸς καὶ θείου καὶ — μεθύσκον ὡς κράτιστον 54, 32-55,23. — Σοφίας Κυρίου 100, 13-22.
Ποτισμὸς 55,6.
Πράγματα. — καὶ σπουδάσματα 306,2.
Πραεῖς 134,24. Γῆ — 276,18.
Πρακτικαί. — ἁμαρτίαι 72,28. — ἀρεταὶ 180,23. — δυνάμεις 76,38. 125,10. 146,34.
Πρακτική. — ἀρετὴ 186,22. — ἕξις 234,28. — κακία 183,10. 187,19. Κακία καὶ ἀσέβεια — 197,21 ἑξ.
Πρακτικοὶ 86,12. 98,36. 128,26.
Πρακτικὸς 104,1. 179,8. — βίος 62,2. 186,18. 342,11. Βίος θεωρητικὸς καὶ — 241,35. Βίος — 29,31 ἑξ. Οἱ βίον — ἀκολουθοῦντες 86,12 ἑξ.
Πράξεις 68,5. — Ἀποστόλων 25,10.

Ψαλμῳδία Θεῷ ἐν τελείαις — 231, 2 ἑξ.
Πρᾶξις 69,5. — ἁμαρτικὴ 272,35. — καὶ θεοπτία 62,2-3. — καὶ θεωρία 37,21-37. 176,32. 179,7,9. — καὶ θεωρία ἐν βίῳ 40,2-27. Ἐλευθερία ἐκ πάσης ἀνόμου — 284, 28. Θεωρία καὶ — 58,21-22. 243, 30 ἑξ.
Πραότης. — Δαυὶδ 29,21. Βασιλεύειν διὰ — καὶ δικαιοσύνης ἤτοι ἀρετῆς 141,14 ἑξ.
Προαίρεσις 197,30. 201,35. 263,5. 306,9. 351,2. 353,23. — ἀνθρώπου 26,35 ἑξ. — γεώδης 273,23. — ἐναντία 162,7. Διὰ — ἀπομάκρυνσις ἐξ ὁδοῦ ἀδικίας 255,5 ἑξ. Ἔκκλισις — ἐπὶ τὰ κακὰ 312,22 ἑξ.
Πρόβατον 98,9.
Πρόγνωσις 326,13.
Προγνώστης. — ὁ Θεὸς 270,5.
Προδοσία. — Ἰούδα 134,33-135,19.
Προδόται. — Σωτῆρος 90,2 ἑξ.
Προδότης. — ὀλιγοήμερός ἐστι 236, 29 ἑξ.
Προκοπή. — καὶ ἐκ κακίας ἀπαλλαγὴ 107,2 ἑξ. — πιστοῦ 98,16 ἑξ.
Προκόπιος 11,8. σελ. 12. 13,3.33. σελ. 14. σελ. 15. σελ. 16. σελ. 17. 18,4.6. σελ. 19. 20,8-9.
Προκόσμιος. — ὕπαρξις 20,32.
Προνοητὴς 348,2. — ἁπάντων 263,22.
Προνοητικός. — Θεοῦ λόγος 280,8 ἑξ.
Πρόνοια 55,19. 76,8. 77,11. 92,1. 103,20. 147,3 ἑξ. 179,2.28. 213,31. 218,29. 256,35. 277,36. 278,4. — θεία 197,28. — θεία θαυμαστὴ 178,35 ἑξ. — Θεοῦ 160,29 ἑξ. 214,37. 270,18. 271,20. — Θεοῦ καὶ φροντὶς 218,9 ἑξ. — πάντων Θεοῦ 242,30 ἑξ. Περὶ θείας — 322, 20-324,23.
Προπαίδευμα 143,11.
Προσδοκία. Ἐλπὶς καὶ — 309,11 ἑξ. Ὑπομονὴ ἡ — 131,24 ἑξ.
Προσευχαί. — δικαίων εἰσακουόμεναι 107,10 ἑξ. — ἐθνῶν 45,17 ἑξ.
Προσεύχεσθαι. — Θεῷ 286,1.
Προσευχὴ 194,1. 201,12. 266,13. 346,11.13. — ἁγίου 162,35. — ἀναφερομένη Θεῷ 162,23 ἑξ. — διὰ μετουσίαν 224,34 ἑξ. — διὰ σωτηρίαν 207,9 ἑξ. — εἰσακουομένη 69,21 ἑξ. 129,16 ἑξ. — ἐκ φυλακῆς 274,7 ἑξ. — ἐνεργὴς 52,28-29. — ἐν πειρασμοῖς 92,30 ἑξ. — περὶ καθαρότητος λογισμῶν 116,6-7. — ὑπὲρ ἁμαρτιῶν 164,7. Ἀκοὴ — ὑπὸ Θεοῦ 58,25 ἑξ. Ἀπώθησις — 207,28. Διασκόρπισις — 273, 29 ἑξ. Δύναμις — 116,11. Περὶ — καὶ δεήσεως 224,33-225,13. Ῥήματα — εἰς Ἁγ. Γραφὴν 183,2 ἑξ.
Προσηγορία 118,41. σελ. 119.
Προσήλυτοι 278,19.
Πρόσθεσις. Ἰωσὴφ ἑρμηνευόμενον Κυρίου — 203,1.
Προσκύνησις 352,15 ἑξ. — σαρκὸς Χριστοῦ 266,19 ἑξ. — Χριστῷ 353, 27 ἑξ. Ἐπιστροφὴ καὶ — 351,7 ἑξ.
Προσοχθίζειν 219,1 ἑξ.
Προστασία. — ἀνθρώπου ὑπὸ Θεοῦ 69,36-72,2. 284,20 ἑξ. — ὑπὸ Θεοῦ 273,19 ἑξ. 284,20 ἑξ.
Προσωνυμίαι. — μεταφορικαὶ περὶ Θεοῦ 328,2 ἑξ.
Πρόσωπον. — Θεοῦ οὐ σωματικῶς νοητέον 11,25-27. — παντὸς δικαίου 308,26.
Προφῆται. — θεῖοι 137,3 ἑξ. Θλίψεις — καὶ ἀποστόλων 44,37 ἑξ.
Προφητεία. — ἐκ μέρους 185,30.
Προφητεῖαι. — περὶ Χριστοῦ 23,10 ἑξ. Τέλος — 222,17.
Προφητική. — ἕξις 159,24.
Πρωτότοκος 341,3 ἑξ. — ἐκ νεκρῶν 29,9.
Πτεροῦσθαι. — πρὸς Θεὸν τὴν ψυχὴν 185,1 ἑξ.
Πτῶσις. — ἀνθρώπου κατὰ θεοποιΐαν 13,10-16. — ἐκ θεότητος 48,2. — Ἱερουσαλὴμ 44,13.
Πτωχεία. — εἰς κακίαν 112,10.23. — ἑκούσιος Ἰησοῦ 189,23 ἑξ. — καὶ θλῖψις 120,1 ἑξ. Νεκρότης, —, ἁμαρτία 47,10 ἑξ.
Πτώχευσις. — ἑκούσιος Χριστοῦ 96, 29 ἑξ. 237,23. — Χριστοῦ δι' ἡμᾶς 343,36-344,32.
Πτωχοί. — καὶ πένητες 56,15-37. 121,32.
Πῦρ. — καταφλέγον πράξεις πονηρὰς 22,5-15.
Πυργοβάρεις 262,2.
Πύρωσις. — καρδίας 130,32 ἑξ.
Πωλοδαμνεῖς 116,20.

Ῥαὰβ 32,29.

Ρεβέκκα 14,12. 243,14. 314,36.
Ρεύματα. — κακίας 72,27.
Ρῆμα. — Κυρίου 166,1 ἑξ. Μέλλειν διδόναι λόγον εἰς κρίσιν διὰ πᾶν — 130,20 ἑξ.
Ρήματα. — ἀκολασίας 33,35.
Ρινόκερως 341,16.
Ρουβίμ 64,37.
Ρωμαῖοι. Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς — 325,23.

Σαβαώθ. Ἔννοια ὀνόματος — 103, 12 ἑξ.
Σαδδουκαῖοι 290,16.
Σάλος. — διὰ τὸν ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν μεταπίπτοντα 173,11 ἑξ. — ἐξ ἁμαρτίας 145,31 ἑξ.
Σαμάρεια. Σκῦλα — 322,22.
Σαμαρεῖτις 155,13.
Σαμουὴλ 32,38. 106,12. 193,27. 223, 12. 231,11. 243,12. 278,8. 317, 22.23. 322,35. 345,13.
Σαμψὼν 243,15. 278,8.
Σαοὺλ 29,20. 37,22. 72,22. σελ. 106. 157,16.17. 167,3. 170,1. 178,13. 201,7. 212,33. 316,17. 345,14.
Σάρκωσις. — Λόγου 32 ἑξ. 67,8 ἑξ. 89,1 ἑξ. 141,7 ἑξ. — Σωτῆρος 22, 20 ἑξ. — Χριστοῦ 19,14 ἑξ.
Σάρξ. — ἐμποδίζει μέθεξιν πνεύματος Θεοῦ 15,7-17. — Χριστοῦ 196, 21 ἑξ. — Χριστοῦ βρῶσις 346, 29 ἑξ. Ἀνάστασις — 109,10 ἑξ. Ἄρτος — Χριστοῦ 260,33-38. Προσκύνησις — Χριστοῦ 266,19 ἑξ. Φρόνημα — ἔχθρα Θεῷ 165, 27 ἑξ.
Σάρρα 243,14.
Σατανᾶς 126,18. 184,5. 185,36. 228, 9. 236,36. 339,8. — καταδιώκων ἡμᾶς 257,22.25. — τὸ κράτος ἔχων τοῦ θανάτου 179,26.
Σκφηνιστής. — Θεοῦ λόγος 280, 13.
Σεληνιακή. — σφαῖρα 147.4.
Σελμὼν 185,16.22.
Σεμεὶ 37,22.
Σεραφεὶμ 22,12. 73,12.
Σὴθ 14,34. 15,3.
Σημείωσις 170,26.30.
Σινᾶ 21,2.
Σιρὰ 289 ὑπσμ. Σοφία — 346,35.
Σιρὰχ 312,26.
Σιὼν 27,26. 46,14.16. σελ. 62. 83,21. 89,20. 101,36. 139,7. σελ. 148. σελ. 149, σελ. 153. 159,22,26. 187,14. 199,9. 200,25. σελ. 225. σελ. 262. 266,31. 278,36. 281,8. 293,2,8. — ἄνω 62,11. — ἑρμηνευόμενον σκοπευτήριον 262,13. — οὐράνιος 262,13. Ἔννοια — 278,30 ἑξ. Οἱ μισοῦντες — 264,16 ἑξ. Πολῖται 264,22.
Σιωπὴ 329,15 ἑξ.
Σκανδαλισμός. — μαθητῶν Χριστοῦ 326,24 ἑξ.
Σκεπαστικαί. — δυνάμεις 70,7.
Σκέπη. — Θεοῦ 172,2.
Σκηναί. — δικαίων 250,19 ἑξ.
Σκοπευτήριον. Σιὼν — ἑρμηνευόμενον — 262,13.
Σκοπός. — τίς παντὸς συνετοῦ 131,4 ἑξ. Κοσμοκράτορες — 239,9 ἑξ.
Σκορπισμὸς 93,23.
Σκυθρωποί. — βίου 318,12 ἑξ.
Σκώληξ. — καὶ οὐκ ἄνθρωπος σελ. 320.
Σόδομα 55,5. 163,22. 191,24.
Σολομὼν 105,30. 196,6. 258,37. 266. 26. 301,34.
Σουσάννα 64,7. 224,21.
Σοφία 176,37. 177,2.4. 208,9. 269,29. 277,8.14. 281,32. 334,23. — ἐκ Θεοῦ 279,13 ἑξ. — Θεοῦ 144,11. 249,21.28. σελ. 268. — Θεοῦ ὁ Χριστὸς 294,6 ἑξ. — Θεοῦ πνευματικὴ 26,21 ἑξ. — Ἰησοῦ Σειρὰχ 349,14. — καὶ σύνεσις 150, 19-20. — κόσμου τούτου χόρτος 264,5 ἑξ. — Σειρὰχ 346,35,36. — Σολομῶντος 301,33-34. Διήγησις εὐσεβοῦς — 163,24 ἑξ. Κρατὴρ οἴνου ἡ — 100,13 ἑξ. Ποτήριον — Κυρίου 100,13-22. Υἱὸς Λόγος — 260,4-5.
Σόφισμα 156,33.
Σοφιστεία 75,38. 128,40.
Σοφονίας 97,8. 187,14.
Σοφὸς 173,35. — ἀγαθὸς τί πράττει 62,16-25.
Σπέρμα. — καλὸν 264,18,24. — λογικὸν ποῖον νοητέον 241,13-28. Καταστροφὴ — ἀπὸ υἱῶν ἀνθρώπων 312,2 ἑξ.
Σπουδαί. — βιοτικαὶ 132,37-38.
Σπουδαῖος 105,3, 148,38. 149,2. 159, 8.
Σπουδάσματα. Πράγματα καὶ — 306,2.

Στάθμιον 174,30.32.
Σταυρὸς 91,21. 191,14. 213,40. 214, 2,3. 232,25. 239,28. 283,27. 305, 24,35. 315,27. 333,3. — κέρας βασιλείας Χριστοῦ 95,25. — Κυριακὸς 61,35. — Σωτῆρος 194,20. 316,24. — Χριστοῦ 188,31,39. 213,29. 339,38. — Χριστοῦ διὰ δικαίωσιν 235,10 ἑξ. — Χριστοῦ κ.λ. 344,5 ἑξ. Θάνατος ἐν — 188, 16. Ὁ ἀναβὰς εἰς — 185,34-35. Σχῆμα — 341,38.
Σταύρωσις 238,7. 304,33. 315,2. — καὶ ἀνάστασις Χριστοῦ 27,33 ἑξ. — Σωτῆρος 44,14. 294,14. — Χριστοῦ 90,14. 148,16 ἑξ. 189,6. 236,39. 237,12. Ἀπραξία Χριστοῦ κατὰ — 28,13.
Στεῖρα. Τὸ — ἡ οὐ τίκτουσα κ.λ. τί προφητεύει 243,2 ἑξ.
Στεῖραι. — ἐν Π. Διαθήκῃ 243,12 ἑξ.
Σειρωσις. — πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἔργον 160,17.
Στεναγμοί. — ἀδικουμένων 165,32 ἑξ. — πενήτων 56,15-37.
Στέφανος 201,18. — ἐκ λίθου τιμίου πῶς νοητέος 300,5 ἑξ.
Στήριγμα. — ὁ Θεὸς ἐν θλίψεσι 76, 15-28.
Στωϊκοί 350,6.
Συγγνώμη 162,5.
Συγκατάβασις. — Θεοῦ ἀνθρώποις 164,24 ἑξ.
Συγκαταθετικὴ 116,31.
Συγκληρονομία. Πλοῦτος ἡ — Χριστοῦ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα 241,29-242,6.
Συγχώρησις. Ἁμαρτία καὶ — ἁμαρτιῶν 116,1 ἑξ. Μετάνοια καὶ — 232,22 ἑξ.
Συκοφάνται 178,12.
Συκοφαντίαι 178,17.
Συμεὼν 62,14.
Συμμαχία. — παρὰ Θεοῦ 339,15.
Σύμμαχος 33,28. 70,20. 81,38. 101, 7. 133,24. 186,38. 189,4. 236,7. 14. 248,10. 251,32. 260,27. 273, 31. 274,8.
Συμπλήρωσις 169,9.
Συναγωγή. — πονηρευομένη 333,9 ἑξ.
Συναίσθησις 111,22.
Συνείδησις 342,9. Λατρεία τῷ Θεῷ καθαρᾷ — 254,12 ἑξ.
Σύνεσις 207,1. — καὶ ἐντολαὶ 65, 11.16. Σοφία καὶ — 150,19-20.
Συνετός. Ἐνέργεια — ἐπὶ τέλει τινι 131,4 ἑξ.
Σύνοδος. — ἁγίων 267,30.
Συνουσία. — ἁγίων ὁμοζύγοις αὐτῶν 18,26-30. — τιμία μετὰ τῆς γαμετῆς 177,21.
Συντέλεια 305,32.
Συντυχικῶς 113,3.
Σφαῖρα. — σεληνιακὴ 137,4.
Σῴζεσθαι 266,6 ἑξ.
Σωθῆναι. Ἔλεος θελόντων — 172, 24 ἑξ.
Σῶμα 305,1. 318,25. 332,6 ἑξ. — θανάτου 330,31 ἑξ. — καὶ ψυχὴ Χριστοῦ 134,10 ἑξ. — Χριστοῦ 191,7. 315,30 ἑξ. 316,3 ἑξ. 330,35 ἑξ. — Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία τὸ ἄθροισμα τῶν πιστῶν 326,32-327,25. — Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους 89,4 ἑξ. 313,4 ἑξ. — Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν 87,6 ἑξ. — Χριστοῦ οἱ πιστοὶ 213,20. — Χριστοῦ τὸ πιστῶν ἄθροισμα 334,7 ἑξ. Ἀνάστασις — 149,7 ἑξ. Ἁμαρτίαι ἀναληφθεῖσαι τῷ — Χριστοῦ 191,33 ἑξ. Ἄνθρωπος ἔχων ψυχὴν καὶ — 41,10 ἑξ. Ἄνθρωπος σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ — 227,9 ἑξ. 228,29-229,8. Λύτρωσις ψυχῆς καὶ — 121,5 ἑξ. Μετάληψις — καὶ αἵματος Κυρίου 176,36-177,18. Νοῦς, ψυχή, — 304,25-27. Περὶ — 337, 8 ἑξ.
Σωσάννα. — σώφρων 300,19.
Σωτὴρ 12,35. 25,17. 26,3. 27,14. 29, 12.17. 31,26. 34,19. 36,34. 43,2. 47,34.38. 53,25. 56,33. 57,7. 73, 1.16. 74,29. 76,33. 79,13. 80,31. 81,3.21 σελ. 83. 86,29.39. 87,5. 88,22. 90,2. 91,12.27. 92,13. 93, 6. 96,5. 97,21. 102,26. σελ. 103. 106,24. 113,25. 111,20. 115,15. 117,26. σελ. 119. 120,6.9. σελ. 123. 126,40. 127,10. σελ. 133. 134,20,32. σελ. 135. 137,36. 138, 4. 140,8. σελ. 141. 144,26.30. 145,37. 156,26.27. 157,18. 159,1. 161,16. 164,37. 167,37. 170,33. σελ. 171. 173,17. 174,10. 176,25. 180,25. 181,3.24. 187,37. 188,6. 24. 195,13.25. 196,29. 197,10. 205,29. σελ. 207. 209,11.20. 212, 27,34. 219,26. 223,25. 225,23. 226, 36. 227,6. 229,27. 234,18.23. σελ.

235. 238,33,38. 239,10. 240,16. 247,17. 250,20. 264,14.35. 265, 3. 266,20. 267,8. 276,8. 290,10, 20. 291,14.21. 292,4.25. 294,13. σελ. 295. σελ. 296. 301,4. 302,37. 304,28. σελ. 305. 306,26.30. 308, 6. 313,24. σελ. 315. 319,33. 321, 12.17. 325,29. 326,2. 327,15.21. 330,28.32. 332,32.38. 334,10. 335, 18. σελ. 339. 341,33. 342,21. 342, 31. 343,18.36. 349,25.28. 352, 14.15. 353,9. — ἀΐδιος ἐξ ἀϊδίου 163,39 ἐξ. Ἀνάστασις — 41,35. Ἀποστολὴ — εἰς γῆν 308,5 ἐξ. Δεξιὰ — 311,7-12. Δύναμις ἐν ᾗ ὁ βασιλεὺς — εὐφραίνεται 295,24-297,26. Ἔλευσις — ἐκ Σιὼν 62,7-15. Ἐμφάνεια — 65,15. Ἐνανθρώπησις — 220,33 ἐξ. Ἐπιδημία — 146,33. Ἐπιδημία — κόσμῳ 42,12. 43,6. Θεός, Υἱός, — 42,5-15. Πάθος — 148,16 ἐξ. Πεῖνα — διὰ τὴν σωτηρίαν 155,12-27. Σταυρὸς — 194,20. 316,24. Σταύρωσις — 44,14. Τολμηθέντα κατὰ τοῦ — 163,18 ἐξ.

Σωτηρία 89,12. 123,26. 126,6. 138, 33. 186,3 ἐξ. 190,11.12. 205,10. 221,36. 250,7,9. 251,18. 259,17. 19. 285,23. 304,16. 309,5 ἐξ. — αἱ τρίβοι Κυρίου 69,11-20. — ἀνθρώπου ἐκ διαβόλου 93,16 ἐξ. — διὰ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ 344,38 ἐξ. — δικαίων 126,22 ἐξ. — ἐκ Θεοῦ 245,32. — καὶ φιλανθρωπία Θεοῦ 36,10 ἐξ. — καὶ χάρις 138,27. — κόσμου 293,26. — λαοῦ καὶ εὐλογία κληρονομίας Θεοῦ 109,20 ἐξ. — λαοῦ ταπεινοῦ 78,12 ἐξ. — πάντων τῶν ἀνθρώπων 350,30 ἐξ. Δαίμονες πάντων διὰ ἀπόγνωσιν — 129,20. Δέησις περὶ — 193,23. Ἔλευσις — διὰ Χριστοῦ 58,20 ἐξ. Ἐνανθρώπησις Υἱοῦ πρὸς ἴασιν καὶ — 232,30-233,3. Εἰ ἐλαττοῦται ἡ — 317,22 ἐξ. Θεὸς — 85,8 ἐξ. Κέρας — 267,3 ἐξ. Λιμὴν — 137,13. Μακρὰν ἀπὸ τῆς — οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου πῶς νοητέον 316,36-317,8. Μετάνοια καὶ — 85,14 ἐξ. Μνήμη μετανοίας καὶ — 192,12 ἐξ. Πάθος καὶ θάνατος Χριστοῦ διὰ τὴν ἀνθρώπων — 247,15 ἐξ. Πεῖνα Σωτῆρος διὰ τὴν — 155,12-27. Περὶ — 88,21 ἐξ. Πίστις καὶ — 42,14 ἐξ. 181,36. Πίστις καὶ — ψυχῶν 174,9 ἐξ. Προσευχὴ διὰ — 207,9 ἐξ. Χριστὸς — αἴτιος 192, 32 ἐξ.

Σωτήριον. — Θεοῦ ἡ σωτηρία 304,16. Ἀγαλλίασις — 159,3. Περὶ — Θεοῦ 88,21 ἐξ.

Σωφροσύνη 205,16. 271,17. 300,18. 307,37. 342,7.13.

Ταπεινός. Σωτηρία — λαοῦ 78,12 ἐξ.

Ταπεινοῦσθαι 139,37-140,7. 269,38.

Ταπεινοφροσύνη 33,31.

Ταπεινώνειν. — ἴσον πρὸς τὸ πειρᾶσθαι 256,39 ἐξ.

Ταπείνωσις 45,37-46,5. 111,36. 170, 17,19. — εἰς γῆν τῆς ζωῆς κ.λ. 275,17 ἐξ. — ὀστῶν καὶ ἀγαλλίασις 158,30-32. — ὑπὸ Θεοῦ 164,32. — Χριστοῦ 95,20 ἐξ. 339,36 ἐξ. Ἀνάγκη — 254,17-25.

Τάραχος 74,21. 128,19. 149,4.

Ταφή. — Χριστοῦ 67,9.

Τάφος. — Χριστοῦ 213,8.

Τελεία. — ἀνδρεία 139,29.

Τέλειοι 120,4 ἐξ. 211,36. — ἄνδρες 291,29. Μεγάλη Ἐκκλησία ἡ ἐκ μεγάλων καὶ — συμπληρουμένη 133, 39 ἐξ. Πάντες καὶ οἱ — ὑπόκεινται τῇ ἁμαρτίᾳ 158,13.

Τέλειος 120,4. — ἀνὴρ 223,27. — ἄνθρωπος 114,27 ἐξ. Γνῶσις Θεοῦ ὑπὸ — 347,36. Δέκα χορδαὶ δηλοῦσαι τὸν — 117,1 ἐξ. Τί ὁ — δύναται λέγειν 136,27 ἐξ.

Τελειοτάτη. — πίστις 144,33.

Τελειότης 26,16. 106,40-107,9. 347, 25. — κατ' ἀρετὴν 132,30. — Μωϋσέως 21,13. Ἅγιοι οἱ ὠδευκότες εἰς — 120,19.

Τελειῶν. — ὁ Θεὸς 263,25.

Τελείωσις 120,15-16. — ἐν ἁγιότητι 171,31 ἐξ. — ἐν ἀρεταῖς καὶ γνώσει ἀληθείας 226,9-10. — πάντων 29,37 ἐξ.

Τετρὰς 11,12,13.

Τηλαύγησις 74,32.

Τηρεῖν. — τοὺς μαθητὰς καὶ — τὴν πτέρναν 57,6 ἐξ.

Τιμόθεος 78,31. Ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς — 33,10.

Τιμωρία 170,12 ἐξ. 178,6. — ἐκ κα-

κῶν 175,27. — Ἰουδαίων 283, 27. Εἰ ἐλαττοῦται ἡ σωτηρία ἡ — κ.λ. 317,37 ἑξ. Κακία καὶ φθορὰ καὶ — 46,17 ἑξ. Καταπάτησις Υἱοῦ ὑφ' Ἑβραίων καὶ — 165,12 ἑξ. Κρίσις — καὶ εὐθυκρισία 217,28 ἑξ.
Τίς. Ἑρμηνεία ἐννοιῶν τοῦ — 214, 13 ἑξ.
Τόκοι. — σωτηριώδεις 125,25-26.
Τόπος. — Θεοῦ ἅγιος 101,31 ἑξ. Θεὸς οὐκ ἐν — 229,30 ἑξ.
Τράγος. — ἀποδιοπομπαῖος 185,9.
Τράπεζα. — ἡτοιμασμένη πνευματικὴ τράπεζα νοητέα 99,13-100,22.
Τρεπτοί. — καὶ αὐτεξούσιοι οἱ ἄνθρωποι 214,9-10.
Τριάς 11,13. 110,6. 138,8. 171,37. Δόξα περὶ — 110,6. Ὀρθῶς δοξάζειν περὶ — 283,15. Προσκύνησις — 110,6.
Τρίβοι. — Κυρίου σωτήριοι 69,11-20.
Τροφαί. — θεῖαι καὶ λογικαὶ 234,9. — λογικαὶ 232,37.
Τροφή. — θεία 347,14. — οὐράνιος 234,10. — παραδόξως δοθεῖσα ἁγίοις τισι 239,30 ἑξ. — πικρά, ἀνιαρά, ἐν ὀδύνῃ 287,5-7. — πνευματικὴ 260,32. — τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἀλήθεια 352,5-6. — ψυχῆς 261,5-6.
Τρώγειν. — καὶ νηστεύειν 189,32 ἑξ. 189,32-190,7.
Τύπος. — ὅρκων 62,28.
Τυρεύειν 33,38.
Τύρος 187,13. 300,14. Θυγάτηρ — 142,28,39.

Ὕδατα. Βάθος — 286,24-30. Κατακλυσμὸς πνευματικῶν — 116,7 ἑξ.
Ὑδρόμελι 340,29.31.
Ὕδωρ. — ἁλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον 275,37. — ζῶν Θεοῦ 135, 36 ἑξ. — πνευματικὸν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ 180,1 ἑξ. 33 ἑξ. Ἐνέργειαι — μεταφορικῶς λαμβανόμεναι 117, 21-42.
Ὑετός. — νοητὸς 209,14. 275,35. — πνευματικὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ 179,38 ἑξ. 180,1 ἑξ.
Υἱοθεσία 95,33. 208,29. 268,9. Οἱ πνεῦμα — ἔχοντες ἄνθρωποι ἄγγελοί εἰσι 109,37-110,9. Πνεῦμα — 340,21.
Υἱοί. — ἀνθρώπων καὶ — ὑψίστου 174,33-35. — δικαίων ἀνδρῶν 229, 15 ἑξ. — δούλων Θεοῦ 227,3. — Θεοῦ 340,23.
Υἱοποιηθέντες 154,4.9.
Υἱοποίησις. — τῷ Ἀβραὰμ 147,35.
Υἱὸς σελ. 23. σελ. 74. σελ. 84. 85,1.18. σελ. 87. 95,32. 103,25.29. 104,35. 159,26. 171,37. 175,20. 184,16. 209,28. 213,33. 237,34. σελ. 238. σελ. 239. σελ. 242. σελ. 255. 287, 17. 288,3. 296,13. 302,36. σελ. 308. σελ. 324. σελ. 335. 341,12. 342,22.23. — ἀνθρώπων 203,16. — ἀψευδὴς 247,4. — βασιλεὺς 142,19. εἰκὼν Θεοῦ 121,30. — Θεός, Σωτὴρ 42,5-15. — Θεοῦ 72, 31. 92,26. 111,16. 118,8. 131,29. 138,10. 141,33.34. 145,13. 251, 25.34. — Θεοῦ Λόγου 38,2. 68,2. — Θεοῦ Μονογενὴς 67,39. — Θεοῦ ὁ ἀποδοκιμασθεὶς 251,19-252,2. — καὶ Πατὴρ 211,2 ἑξ. — Κύριος 201,2. — Λόγος Σοφίας 260,4. — Μονογενὴς 29,2-31,6. 69,32. 72, 10,13. 138,28. 208,33. 220,9. 334, 32. — πρὸ πάντων τῶν αἰώνων 238, 32. Βασιλεία — 277,19 ἑξ. Δεξιὰ καθέδρα — τῷ Πατρὶ 66,1-67,4. Διατί ἡ ἐνανθρώπησις — 228,7 ἑξ. Δι' — πρὸς Πατέρα πορεία 197,10 ἑξ. Δύναμις — 27,16. Ἐνανθρώπησις — 190,37 ἑξ. 204,27 ἑξ. Ἐνανθρώπησις — πρὸς ἴασιν καὶ σωτηρίαν 232,30-233,3. Εὐαγγέλιον — 62,30. Θεότης — 182,15 ἑξ. 348,42. 349,3. Θεοῦ δόξα ὁ μονογενὴς — 20,25. Καταπάτησις — καὶ τιμωρία 165,12 ἑξ. Λύτρωσις δι' — 240,26 ἑξ. Ὁμοούσιος — τῷ Πατρὶ 209,1 ἑξ. Πατὴρ ἐν τῷ — ποιεῖ τὰ ἔργα 268,26 ἑξ. Πατὴρ καὶ — 162,12-17. Περὶ Πατρὸς καὶ — 208,33 ἑξ. Περὶ — καὶ Πατρὸς 296,24 ἑξ. Πνεῦμα — 95,32. Τί ὁ — ἐγένετο ἡμῖν 250,12 ἑξ. Ὑπόστασις — 291,32 ἑξ.
Ὑλοφροσύνη. Ἀποτελέσματα — καὶ ἀπιστίας εἰς ἀνάστασιν 152,19-153,10.
Ὑμνεῖν. — τὸν Θεὸν 267,36. — τὸν Κύριον 195,35 ἑξ.
Ὕμνησις. — Θεῷ 117,6 ἑξ.
Ὑμνολογία 72,19.

Ὑμνφδία. Πηγὴ — 250,6 ἑξ.
Ὑπακοὴ 349,17.
Ὕπαρξις 11,5. 132,22. 163,36. 171, 7.
Ὑπεραέριον 117,23.
Ὑπεράσπισις. — ὑπὸ Θεοῦ 81,15.
Ὑπερασπιστής. — ὁ Θεὸς 111,32 ἑξ.
Ὑπερηφάνεια 124,8.11. σελ. 170. 342,18. — δαιμόνων 230,34.
Ὑπερήφανοι. — λόγοι ἀσεβῶν 197, 34 ἑξ. Πτῶσις — 47,37 ἑξ. Χριστὸς ἀντιτασσόμενος — 218,1 ἑξ.
Ὑπερήφανος. — παροξύνει Θεὸν καὶ θησαυρίζει ὀργὴν 49,20 ἑξ. Θεὸς ἀγανακτεῖ καθ' — 49,15 ἑξ.
Ὑπεροχὴ 93,5. 113,5-8.
Ὑποκρισία 183,36.
Ὑπόκρισις. — ἐν ἀρετῇ 307,29.
Ὑπομονή. — ἡ προσδοκία 131,24 ἑξ. — πενήτων 47,9. — τῷ νόμῳ 265,11. Ἀνδρεία — καὶ νίκη 108, 8-11. Θλίψεις καὶ — 182,3 ἑξ. 248,1-20.
Ὑποσκελισμὸς 126,2.
Ὑπόστασις 11,6. — καὶ οὐσία 131, 16-17.19.24-25. — Υἱοῦ 291,32 ἑξ. Θεότης καὶ — Υἱοῦ 182,15 ἑξ. Ὁμοούσιος ἡ βουλευτικὴ — 133,38-39. Υἱὸς χαρακτὴρ — Πατρὸς 211,4.
Ὑφήγησις 45,9. 128,27.
Ὑψηλοφροσύνη. Ἀποφυγὴ — 307,23.
Ὕψιστος. — κατ' ἀρετὴν καὶ ἁγιότητα 39,35-38.
Ὑψοῦν. — τὸ ὄνομα Θεοῦ 119,21 ἑξ.
Ὕψωσις. — διὰ πίστεως κ.λ. 211,18 ἑξ. — Θεοῦ 313,22 ἑξ. — Θεοῦ ὑφ' ἁγίων 178,28 ἑξ. — σὺν Χριστῷ 28,33. — Χριστοῦ καὶ πιστῶν δι' αὐτοῦ 222,31 ἑξ.

Φανέρωσις. — Θεοῦ πιστοῖς 60,21.
Φαραὼ 118,37. 178,31. 187,11. 310, 33.37.
Φαραὼθ 296,7.
Φαρμακεία 101,16. Κατάλυσις μαγείας — κ.λ. 179,25 ἑξ.
Φαῦλοι 284,14.
Φαῦλος. Τί ὁ — ποιεῖ 108,28 ἑξ.
Φθόνος 160,6.
Φθορά. Κακία καὶ — καὶ τιμωρία 46, 17 ἑξ.
Φιλανθρωπία. — Θεοῦ 75,27. — Θεοῦ καὶ σωτηρία 36,10 ἑξ. — Θεοῦ χαρίζηται μακραίωνα βίον 229,9 ἑξ. Πέλαγος — Θεοῦ 228,21.
Φίλεχθρος. — προαίρεσις 82,23.
Φιλία. — ἐν περιστάσεσι 128,30 ἑξ.
Φίλιππος 186,34.
Φόβος. — θεῖος 120,22 ἑξ. — Θεοῦ καὶ — κολάσεως 342,37. — ὀνόματος Θεοῦ 206,19. — ὅπου οὐκ ἦν — 161,32 ἑξ. Αἱμὰν ἑρμηνευόμενον — αὐτῶν 206,34-35.
Φρονεῖν. Κακῶς περὶ Θεοῦ — καὶ κακία 161,22 ἑξ.
Φρόνημα. — ἐκκλησιαστικὸν 106,34 ἑξ.
Φρόνησις. Στέρησις θείας — 160,24.
Φρουρά. — ἐκ νοερῶν δυνάμεων 112, 37-113,9.
Φρούρησις. — ὑπὸ Θεοῦ τῶν ἀγαπώντων αὐτὸν 173,21 ἑξ.
Φυλαί. — Ἰσραὴλ 202,1 ἑξ.
Φῶς. — αἰώνιον 304,5 ἑξ. — αἰώνιον καὶ εὐχαριστίαι 32,1 ἑξ. — ἀληθινὸν 111,5. 165,1. 169,22. 215,21. 258,22. — ἀληθινὸν ὁ Σωτὴρ 138,4 ἑξ. — ἀνατεῖλαν ἀληθινὸν 234,30 ἑξ. — ἀσεβείας ὑποκριτικὸν 183,33 ἑξ. — γνώσεως 160,20. — γνώσεως ὁ λόγος Θεοῦ 220,27 ἑξ. — θεῖον 232,1. — κολαστικὸν 169,24. — ὁ Θεὸς 328,2. 330,37. — ὁ Θεὸς καὶ ἐν αὐτῷ ὀψόμεθα — 124,2 ἑξ. — προσώπου Θεοῦ 31,1 ἑξ. Ἑρμωνιεὶμ ἑρμηνευόμενος μετεωρισμὸς — 210,19. Θεωρία αἰωνίου — τίσιν ἀπαγορευθήσεται 153,10. Μερὶς ἁγίων ἐν — 185,28.
Φωτεινή. — νόησις 86,15.
Φωτισμὸς 32,2. 72,21. 100,31. 137,1. 165,1. — ἐκ Θεοῦ 271,6. — ὁ Θεὸς καὶ ἀπὸ Θεοῦ 78,37-79,28. — πρὸς διάκρισιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ 170, 26 ἑξ. — τέλειος 90,27 ἑξ. — ὑπὸ γνώσεως Κυρίου 270,26 ἑξ. Γνῶσις Θεοῦ καὶ — 57,27-58,9.

Χαίρειν 205,37.
Χαμαίζηλα. — πράγματα 214,31.
Χαμαίζηλος 148,3.
Χαμαιπετεῖς 93,7.
Χαμαιριφεῖς 139,41. 149,1.
Χαρά. Εὐφραίνειν ἐν — 307,35-309,2.
Χαρίζεσθαι 277,37.
Χάρις 100,37.39. 166,33. 200,7. 204, 15-16. 208,34. 244,11. 250,3. 252,

21. 265,8. 268,7. — ἔθνεσιν 236, 6 ἑξ. — θεία κωλύει οἴησιν 157, 9. — Θεοῦ 15,20 ἑξ. 181,3. — καὶ σωτηρία 138,27 ἑξ. — παναγίου Πνεύματος 106,7. — Σωτῆρος ἐκχυθεῖσα 234,18. — Χριστοῦ 261,34. Δικαίωσις δωρεὰν διὰ — 275,7 ἑξ.
Χαρίσματα. — Ἁγ. Πνεύματος 124,1. 176,17 ἑξ. Μετουσία — 263,2.
Χαριστήριος. — αἶνος 32,1. 90,20. — ὕμνος 31,22. — φωνὴ 44,9. — ᾠδὴ 58,24.
Χάριτες 261,31.
Χεβρὼν 106,12.
Χείρ. — βλαπτικὴ ὁ διάβολος 310,19 ἑξ. — δεξιὰ 310,7 ἑξ. — κολαστικὴ 310,24 ἑξ. — Κυρίου 210,26 ἑξ.
Χειρόγραφα. — Barberinus 569 (Br) 11 ὑπσμ. σελ. 17. 18,1. 19,3.10. — Basileensis 1 (Bs) 11 ὑπσμ. σελ. 17. 18,1. 14,3.10 — Monachensis 358 (Mon) 11 ὑπσμ. 19,4. 20,9.
Χειρόγραφον 188,28.
Χειροτονία. — ἀποστόλων 147,9.
Χερουβὶμ 22,27.28. 300,15. — ἑρμηνευόμενον πληθυσμὸς γνώσεως 73, 23. 22,29. Καθέζεσθαι τὸν Θεὸν ἐπὶ — πῶς νοητέον 22,27-23,6. Καθήμενος ἐπὶ τῶν — ὁ Κύριος ,3 ἑξ.
Χίμαρος 154,33.
Χιτών. — ἄρραφος Χριστοῦ 333,27. 334,6. — Χριστοῦ 94,16 ἑξ.
Χλευασμός. — διὰ Χριστὸν προφητευθεὶς 321,33 ἑξ.
Χοϊκός. — ἄνθρωπος λεπτυνόμενος 83, 1 ἑξ.
Χολή. — δοθεῖσα Χριστῷ 191,20 ἑξ.
Χοροδιδάσκαλος 153,12-13. 197,17.
Χουσὶ 37,21.
Χρηστήρια 146,9. — δαιμονικὰ 101,16.
Χρηστότης 113,10. — Κυρίου 256,8 ἑξ. — παιδεία, γνῶσις 256,20. Εὐλογία — 299,30 ἑξ.
Χρίσις. — δι' ἐλαίου ἀγαλλιάσεως 89, 33 ἑξ. — διπλῆ Δαυὶδ 106,10 ἑξ. — Υἱοῦ 140,23 ἑξ.
Χρίσμα 85,36. — ἱερατικὸν τὸ μύρον 100,9 ἑξ.
Χριστὸς 12,22.28. 22,4. 25,22. 28, 32.33. 30,26. 33,5. 64,23. 66,1.38. 68,7. 73,4. 74,1.7. 75,21. 76,4. 77,5. σελ. 81. 83,37. σελ. 85. σελ. 89. 90,36.37. 93,21. 95,27. 98,8. 100,32. 101,39. 107,9. σελ. 109. 111,2. 114,30. 116,14. 134,10. 138,34. σελ. 141. σελ. 143. 144, 20,36. 145,29. σελ. 152. 153,37. 154,38. 155,26,37. 163,5. 164, 14. 176,7. 181,11. 184,3. 185,27. 189,28,30. 194,12.21. 195,6.38. 199,26. 201,30. 202,10,17. 205, 15. 208,27. 210,16. 211,25,29. σελ. 213. 219,16. 221,32,33. 230, 17. 241,32. 242,5. 248,4.21. σελ. 250. 251,31. 252,3. 260,18. σελ. 266. 267,4,8. 268,10. 268,32. 269,7. 277,7. 281,13. 285,31. 291,39. 292,11. 300,11. 302,19. 311,18. 315,32. 321,29,30. σελ. 324, 327,24. 335,4. 341,30. 343, 19. — αἴτιος σωτηρίας 192,32 ἑξ. — ἀναμάρτητος κ.λ. 218,3 ἑξ. — ἄρχων, βασιλεὺς 28,31 ἑξ. — δύναμις Θεοῦ 296,17. — δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία 294,6 ἑξ. — δύναμις Πατρὸς 162,2. — ἐκ Μαρίας καὶ Πνεύματος Ἁγίου 322,5 ἑξ. — ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Παρθένου 288,5-8. — ἐν δεξιᾷ Θεοῦ καθήμενος 275,15. — ἐν Ἐκκλησίᾳ 95,8 ἑξ. — ἡ ζωὴ ἡμῶν 276,24. — ἥλιος δικαιοσύνης 86,36-87,16. — Θεὸς 142,18-26. — καὶ Ἐκκλησία 231,5 ἑξ. — κεχρισμένος ἀρχιερεὺς, βασιλεὺς 212,6 ἑξ. — μέγας βασιλεὺς 148,30. — πόμα πνευματικὸν 171,13 ἑξ. — τυθεὶς ὑπὲρ ἁμαρτίας ἁπάντων 133,12-19. Ἀναμαρτησία ψυχῆς — 338,17 ἑξ. Γέννησις — ἐκ Παρθένου Μαρίας 92,11-29. Ἐκκλησία — 184,9. Ἐπίσκεψις — 58,19. Ἔργα Θεοῦ καὶ — 305,3 ἑξ. Ἔργον — ἐν κόσμῳ 188,30-189,12. Ἐχθροὶ — 325,12 ἑξ. Θαύματα — 205,6 ἑξ. Θεότης — καὶ σῶμα — 330,35 ἑξ. Θρόνος — αἰώνιος καὶ ἀσάλευτος 212,19-28. Ἰησοῦς — 19,13.23. 29.17. 38,23. 43,32. 46,15. 56, 24,25. 72,30. 78,6. 80,35.37. σελ. 151. 159,29. 171,29. 176,27. 182, 22. 193,16,18. 196,13. 197,8. 200,8. 205,33,34. 208,34. 210, 11. 211,18. 225,23. 228,10. 240, 15. 265,4.9. 275,8. 292,4. 298,

28. 302,35. 340,23. 344,13,35. Νέκρωσις ἐν — 247,25. Νοῦς — 319,20. Ὁδηγὸς ὁ — 171,14 ἑξ. Παθήματα — 42,15 ἑξ. Προφητευθέντα περὶ — 23,10 ἑξ. Σῶμα — καὶ μέλη ἐκ μέρους 313, 4 ἑξ. Σωτὴρ — 156,27. Τὰ τοῦ ἔργου — προδιετυπώθησαν ἐν Παλαιᾷ Διαθήκῃ 239,30-241,7. Χάρις — 261,34. Ψυχὴ — εἰς Ἅδην — 191,1 ἑξ.
Χρυσίον. Ἀργύριον καὶ — πῶς νοητέα 185,3 ἑξ.
Χωλεύειν. — ἐν ἀρετῇ 84,25.

Ψάλλειν. — ἐν πνεύματι καὶ ἐν νῷ 279,1 ἑξ. — τῇ καρδίᾳ καθ' ὑφήγησιν Ἁγ. Πνεύματος 45,6-14. — τῷ Θεῷ 173,8. Πῶς τὸ — δεκτὸν ὑπὸ Θεοῦ ἐστι 147,22 ἑξ.
Ψαλμοί. — προφητικοὶ 106,8. Ἑρμηνεία ἀποσπάσματος εἰς στίχους τινὰς — Θ', Κ', ΝΣ', ΝΖ', ΝΗ', ΝΘ', Ξ', ΞΒ', ΞΗ', Ο', ΟΘ', ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 283,1-288, 8. Ὑπόμνημα εἰς τοὺς — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως ἐκ χειρόγραφων Toura, 289,7-1353,36.
Ψαλμός. — Ι' πόθεν ἄρχεται ἐν τῷ Μασωριτικῷ κειμένῳ 48,26. — ΙΓ' 161,10. — ΚΣ' 29,11. — ΛΘ' 219,22. — ΟΖ' 219,4. — ΠΒ' 206,17. — ϟΔ' 25,6. — ΡΑ' 44, 25. — ΚΗ' 341,16,31. — κατὰ Δίδυμον Τυφλὸν 29,28. — μονοπρόσωπος 315,12. — πεντηκοστὸς τρίτος 157,17. Ἔννοια ἀριθμοῦ ΚΗ' — 109,2 ἑξ. Ἑρμηνεία εἰς Α' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 25, 26-25,33. Ἑρμηνεία εἰς Β' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 26,35-28, 18. Ἑρμηνεία εἰς Γ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 28,20-29, 25. Ἑρμηνεία εἰς Δ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 29,27-31,20. Ἑρμηνεία εἰς Ε' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 21,22-34,34. Ἑρμηνεία εἰς Ϛ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 34,36-37,19. Ἑρμηνεία εἰς Ζ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 37,21-39,38. Ἑρμηνεία εἰς Η' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 40,1-42,2. Ἑρμηνεία εἰς Θ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 42,4-52,39. Ἑρμηνεία εἰς Ι' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 53,2-55,33. Ἑρμηνεία εἰς ΙΑ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 55, 34-57,25. Ἑρμηνεία εἰς ΙΒ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 57,27-38,33. Ἑρμηνεία εἰς ΙΓ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 58,35-62,5. Ἑρμηνεία εἰς ΙΔ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 62,7-63,25. Ἑρμηνεία εἰς ΙΕ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 64,2-68,10. Ἑρμηνεία εἰς ΙϚ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 68,12-72,14. Ἑρμηνεία εἰς ΙΖ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 72,15-85,38. Ἑρμηνεία εἰς ΙΗ' — ὑπό Διδύμου Ἀλεξανδρέως 86,2-88,12. Ἑρμηνεία εἰς ΙΘ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 88,14-89,18. Ἑρμηνεία εἰς Κ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 89,20-90,21. Ἑρμηνεία εἰς Κ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως (ἐκ χειρογράφων Toura)289,1-313, 36. Ἑρμηνεία εἰς ΚΑ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 90,23-98,6. Ἑρμηνεία εἰς ΚΑ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως (ἐκ χειρογράφων Toura)314,1-353,36. Ἑρμηνεία εἰς ΚΒ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 98,8-101,8. Ἑρμηνεία εἰς ΚΓ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 101, 10-103,29. Ἑρμηνεία εἰς ΚΔ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 103, 31-105,5. Ἑρμηνεία εἰς ΚΕ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 105,7-39. Ἑρμηνεία εἰς ΚϚ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 106,2-108,11. Ἑρμηνεία εἰς ΚΖ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 108,13-109,25. Ἑρμηνεία εἰς ΚΗ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 109,27-110,26. Ἑρμηνεία εἰς ΚΘ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 110,28-111,25. Ἑρμηνεία εἰς Λ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 111,27-114,22. Ἑρμηνεία εἰς ΛΑ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 114, 24-116,20. Ἑρμηνεία εἰς ΛΒ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 116, 22-119,11. Ἑρμηνεία ΛΓ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 119,13-121, 8. Ἑρμηνεία εἰς ΛΔ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 121,10-122,33. Ἑρμηνεία εἰς ΛΕ' — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 122,35-124,13. Ἑρμηνεία

εἰς ΛϚ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 124,15-127,2. Ἑρμηνεία εἰς ΛΖ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 127,4,130,4. Ἑρμηνεία εἰς ΛΗ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 130, 6-132,24. Ἑρμηνεία εἰς ΛΘ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 132,26-134, 18. Ἑρμηνεία εἰς Μ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 134,20-135,25. Ἑρμηνεία εἰς ΜΑ′ ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 135,27-137,34. Ἑρμηνεία εἰς ΜΒ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 137,36-138,15. Ἑρμηνεία εἰς ΜΓ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 138,17-140,10. Ἑρμηνεία εἰς ΜΔ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 140,12-144,8. Ἑρμηνεία εἰς ΜΕ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 144,10-145,129. Ἑρμηνεία εἰς ΜϚ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 146,30-148,40. Ἑρμηνεία εἰς ΜΖ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 148,2-150,10. Ἑρμηνεία εἰς ΜΗ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 150,12-153,10. Ἑρμηνεία εἰς ΜΘ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 153,12-156,27. Ἑρμηνεία εἰς Ν′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 156,29-159,38. Ἑρμηνεία εἰς ΝΑ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 160,2-22. Ἑρμηνεία εἰς ΜΒ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 160,24-161,38. Ἑρμηνεία εἰς ΝΓ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 162, 2-21. Ἑρμηνεία εἰς ΝΔ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 162,23-165, 10. Ἑρμηνεία εἰς ΝΕ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 165,12-166,37. Ἑρμηνεία εἰς ΝϚ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 167,2-168,14. 219, 33-221,22. Ἑρμηνεία εἰς ΝΖ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 168, 16-169,33. Ἑρμηνεία εἰς ΝΗ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 169, 35-170,24. Ἑρμηνεία εἰς ΝΘ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 170, 26-36. Ἑρμηνεία εἰς Ξ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 171,2-173, 9. Ἑρμηνεία εἰς ΞΑ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 173,11-175 29. Ἑρμηνεία εἰς ΞΒ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 175,31-178,14. Ἑρμηνεία εἰς ΞΓ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 178,16-179,5. Ἑρμηνεία εἰς ΞΔ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 179,7-180,39. Ἑρμηνεία εἰς ΞΕ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 181,2-182,13. Ἑρμηνεία εἰς ΞϚ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 182,15-35. Ἑρμηνεία εἰς ΞΖ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 183,2-187,27. Ἑρμηνεία εἰς ΞΗ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 187, 29-192,10. Ἑρμηνεία εἰς ΞΘ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 192, 12-23. Ἑρμηνεία εἰς Ο′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 192,35-196, 4. Ἑρμηνεία εἰς ΟΑ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 196,5-197, 15. Ἑρμηνεία εἰς ΟΒ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 197,17-199,10. Ἑρμηνεία εἰς ΟΓ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 199,12-200,3. Ἑρμηνεία εἰς ΟΔ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 200,5-20. Ἑρμηνεία εἰς ΟΕ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 200,22-30. Ἑρμηνεία εἰς ΟϚ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 200,32-20125. Ἑρμηνεία εἰς ΟΖ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 201,28-202,7. Ἑρμηνεία εἰς ΟΗ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 202,9-34. Ἑρμηνεία εἰς ΟΘ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 202,36-203,20. Ἑρμηνεία εἰς Π′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 203,22-28. Ἑρμηνεία εἰς ΠΑ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 203, 30-204,4. Ἑρμηνεία εἰς ΠΒ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 204,6-13. Ἑρμηνεία εἰς ΠΓ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 204,15-16. Ἑρμηνεία εἰς ΠΔ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 204,18-205,24. Ἑρμηνεία εἰς ΠΕ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 205,26-206,20. Ἑρμηνεία εἰς ΠϚ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 206,22-30. Ἑρμηνεία εἰς ΠΖ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 206,32-208,2. Ἑρμηνεία εἰς ΠΗ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 208,4-214,29. Ἑρμηνεία εἰς ΠΘ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 214,31-215, 34. Ἑρμηνεία εἰς ϟ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 215,36-216,2. Ἑρμηνεία εἰς ϟΑ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 216,4-22. Ἑρμηνεία εἰς ϟΒ′ — ὑπὸ Διδύμου ᾽Αλεξανδρέως 216, 24-217,26. Ἑρμηνεία εἰς ϟΓ′ —

ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 217,28-218,24. Ἑρμηνεία εἰς ϛΔ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 218,26-219,9. Ἑρμηνεία εἰς ϛΕ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 219,11-31. Ἑρμηνεία εἰς ϛϚ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 219,33-221,22. Ἑρμηνεία εἰς ϛΖ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 221,24-222,28. Ἑρμηνεία εἰς ϛΗ′ ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 222,30-223,32. Ἑρμηνεία εἰς ϛΘ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 223,34-37. Ἑρμηνεία εἰς Ρ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 224,2-31. Ἑρμηνεία εἰς ΡΑ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 224,33-227,7. Ἑρμηνεία εἰς ΡΒ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 227,8-230,1. Ἑρμηνεία εἰς ΡΓ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 230,3-231,9. Ἑρμηνεία εἰς ΡΔ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 231,11-232,17. Ἑρμηνεία εἰς ΡϚ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 232,19-234,15. Ἑρμηνεία εἰς ΡΖ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 234,28-236,20. Ἑρμηνεία εἰς ΡΗ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 236,22-237,23. Ἑρμηνεία εἰς ΡΘ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 237,25-239,23. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 239,30-240,33. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΑ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 241,9-242,17. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΒ′ ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 242,19-243,17. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΓ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 243,19-244,20. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΔ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 244,22-246,9. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΕ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 246,11-147,28. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΖ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 247,30-252,27. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΗ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 252,29-261,17. Ἑρμηνεία εἰς ΡΙΘ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 261,19-25. Ἑρμηνεία εἰς ΡΚΔ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 262,8-19. Ἑρμηνεία εἰς ΡΚϚ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 263,21-30. Ἑρμηνεία εἰς ΡΚΖ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 263,32-36. Ἑρμηνεία εἰς ΡΚΗ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 264,2-32. Ἑρμηνεία εἰς ΡΚΘ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 264,34-265,27. Ἑρμηνεία εἰς ΡΛΑ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 265,29-267,24. Ἑρμηνεία εἰς ΡΛΓ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 267,26-31. Ἑρμηνεία εἰς ΡΛΔ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 267,33-268,17. Ἑρμηνεία εἰς ΡΛΕ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 268,19-269,39. Ἑρμηνεία εἰς ΡΛΗ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 270,2-272,14. Ἑρμηνεία εἰς ΡΛΘ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 272,16-273,26. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 273,28-274,5. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΑ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 274,7-20. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΒ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 274,22-276,26. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΓ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 276,28-35. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΔ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 277,2-278,17. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΕ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 278,19-36. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜϚ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 279,2-11. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΖ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 279,13-280,19. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΗ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 280,21-28. Ἑρμηνεία εἰς ΡΜΘ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 280,30-35. Ἑρμηνεία εἰς ΡΝ′ — ὑπὸ Διδύμου Ἀλεξανδρέως 281,2-282,17.

Ψαλμῳδὸς 13,10. 143,29.

Ψαλτήριον 29,28. σελ. 116. — δεκάχορδον 117,1.

Ψαλτῳδοί. Χορὸς — 153,12.

Ψευδοδιδάσκαλοι 203,10.

Ψευδοδοξία 92,40. 116,24. 199,35.

Ψευδοδοξοῦντες 220,20. 334,19.

Ψευδομάντεις 133,3.

Ψευδοποιεῖν 320,31.

Ψεῦδος 32,21 ἑξ. 33,33. Τὸ λαλεῖν — 168,35-169,13.

Ψευδώνυμος. — γνῶσις 75,38. 125,13. 160,14. 187,7.

Ψεύστης. Πᾶς ἄνθρωπος — πῶς ἑρμηνευτέον 246,20 ἑξ.

Ψόγος 112,30.

Ψύαι 128,3.

Ψυχαί. — ἀνεπίδεκτοι πνευματικῆς ἀροτριάσεως καὶ — νεκραὶ 180,

19 ἑξ. — ἐγκύμονες ἐκ Χριστοῦ νυμφίου 148,13 ἑξ. — εἰς Ἅδην 180,28. — ἐπτερωμέναι τίνες νοητέαι 155,4 ἑξ. — μαρτύρων 159,34 ἑξ. — συμβολιζόμεναι ὑπὸ παρθένων κ.λ. 143,6-34. Νόησις — 287,9. Πίστις καὶ σωτηρία — 174,9 ἑξ.
Ψυχὴ 196,2 ἑξ. 201,17. 282,9 ἑξ. 305,1. 337,12. 337,29. 340,32 ἑξ. — ἀθάνατος καὶ ἀνώλεθρος 132, 18. — ἐπ' ἐλπίδι 31,16. — Ἰησοῦ 301,12. — καὶ ἁμαρτία 332,4 ἑξ. — κατ' εἰκόνα Θεοῦ 150,34. — κεκαθαρμένη 185,20. — λογική, δεκτικὴ ἀρετῶν κ.λ. 102,2 ἑξ. — μὴ ληφθεῖσα ἐπὶ ματαίῳ 102, 1-7. — μονογενοῦς 338,18.24. —, νοῦς, σῶμα 304,25-27. — οὐκ ἐβλάβη ἐκ κακώσεων σώματος 221,14 ἑξ. — προσομοιαζομένη κιθάρᾳ 116,30 ἑξ. — σκοπευτικὴ 225,31. — τελεία 278,31. — Χριστοῦ 207,35-36. 331,24. 336,17 ἑξ. — Χριστοῦ εἰς Ἅδου 191,1 ἑξ. Ἀθανασία — 350,2 ἑξ. Ἀθάνατος ἡ — ὑπόστασις 220,22 ἑξ. Ἄνθρωπος ἔχων — καὶ σῶμα 41,10 ἑξ. Ἄνθρωπος σύνθετος ἐκ — καὶ σώματος 227,9 ἑξ. 228,29-229,8. Διάβολος καὶ ἐχθροὶ — 94,3 ἑξ. Δυνάμεις — 120,37. 125,10 ἑξ. 158,29. 225,15. Δύναμις πλούτου καὶ δύναμις — 150,25-151,5. Εἰς κακότεχνον — οὐκ εἰσέρχεται ἡ σοφία 161,29. Ἐνθυμίσεις — 161, 38. Ἐπιθυμία — πῶς νοητέα 297,27 ἑξ. Ἴασις — πῶς νοητέα 227,18 ἑξ. Κάλλος — 111, 12 ἑξ. Καταδιώκεσθαι τὴν — ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ 275,38 ἑξ. Λύσις — ἐκ βρόχων 168,2-12. Λύτρωσις — καὶ σώματος 121,5 ἑξ. Ὀστᾶ — τὰ δόγματα καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῆς 137,25 ἑξ. Οὐσία — 183,25, 27. Παρόρμησις — εἰς τὸ μετεωρισθῆναι 53,5. Περὶ — 327,35 ἑξ. 349,13 ἑξ. Πτεροῦσθαι πρὸς Θεὸν τὴν — 185,1 ἑξ. Σῶμα καὶ — Χριστοῦ 134,10 ἑξ. Τροφὴ — 261,5-6. Ὑπερῷα — αἱ δυνάμεις αὐτῆς 230,7.

Ὠδοὶ 130,7. 135,28.
Ὠκύμοροι 14,30.
Ὠμίασις. — ἑρμηνευόμενον Σίκιμα 235,9 ἑξ.
Ὡραϊσμοὶ 145,27.
Ὠριγένης 18,10-11. 42,23. 43,35. 46, 6. 101,31. 150,25.
Ὡσηὲ 31,16. 177,26. 343,14.

Devreesse, R. 11 ὑποσμ. 13 ὑπσμ. 19 ὑπσμ.
Doutreleau, L. 289 ὑπσμ.

Gesché, A. 289 ὑπσμ.
Gronewald, M. 289 ὑπσμ.

Migne, J. 11 ὑπσμ. 19 ὑπσμ. 21 ὑπσμ. 25 ὑπσμ. 283 ὑπσμ.
Mingarelli 283 ὑπσμ.

Toura. — Αἰγύπτου 289 ὑπσμ.

Vaticano 11 ὑπσμ.

Ὑπεύθυνος διὰ τὴν ὕλην καὶ ἔκδοσιν τοῦ τόμου ὁ κ. Ἠλίας Δ. Μουτσούλας, Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὴν φιλολογικὴν ἐπιμέλειαν εἶχεν ὁ φιλόλογος κ. Παναγιώτης Γ. Νικολόπουλος, ὁ ὁποῖος συνειργάσθη καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν Πινάκων μετὰ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορινθίας κ. Παντελεήμονος.

Σημειωτέον, ὅτι κατὰ τὴν παράθεσιν τοῦ κειμένου οἱ ἐντὸς ἀγκυλῶν σημειούμενοι ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς τὰς σελίδας τῆς ἐκδόσεως τοῦ J.-P. Migne, οἱ δὲ ἄνευ ἀγκυλῶν εἰς τὰς σελίδας τῆς ἐξ ἧς ἐλήφθησαν κριτικῆς ἐκδόσεως.